SÜNENİ EBU DAVUD-3

Grundig

40- EDEB BÖLÜMÜ

Edeb: Kamus tercümesinin beyanına göre "Zerâfet, usluluk, kavlen ve fiilen husn-i muamele" manasınadır. Divanü Lügati't-Türk'te yazıldığı veçhile Türkçe karşılığı da "erdem" lâfzıdır.

Edeb, bir kuvve-i râsiha-i nefsiyedir ki muttasıf olanı mûcib-i şeyn-ü âr olan nesnelerden hıfz eder ve edeb iki nevidir: Biri edebü'n-nefs ve birisi edeb'üd-ders dedikleridir. Târifât'ta edeb; "cemî-i enva-ı hatâyadan mâbihi'l-ihtirâz olan nesneyi bilmektir" diye tarif olunmuştur.

Kamus'un şu tarifinden anlaşılıyor ki "edeb" lafzı her türlü yanlışlığa düşmekten ve binnetice utanmaktan sahibini esirgeyen, keza sahibine güzellik ve zerafet muamelesini öğreten bir meîekein adı imiş. Bu da nefsî ve dersî olmak üzere ikiye ayrılıyor ki birincisi ahlâka ikincisi de muamelâta delâlet edermiş. Hz. Mevlâna'nm "âyet âyet hemkî manâ-ı Kur'ân edebest: Kur'anm âyet âyet manası edebden ibarettir." demiş olması, edebin nefsî kısmına, "edeb-i kelâm" "âdâb-ı muaşeret" gibi tabirlerde ikincisine mütedairdir.[1]

Fıkıh dilinde edeb "Bir şeyi yerine koymak," diye tarif edilmiştir. İşlenmesi terkinden hayırlı olan vera' (şüpheli şeylerden kaçınmak) ve takvadan ibarettir.

Hidaye Şerh'inde; "Nebî (a.s.)'ın bir veya birkaç defa işledikleri fakat devam buyurmadıkları şeydir" diye tarif olunmuştur. Farz üzerine ziyâde

olduğu için "Nafile" Sâri tarafından sevimli olduğu için "Müstehab", sevaba davet olduğu için "mendub", işlenince teberru sayıldığı için "tetavvu" denildiği gibi, Dürrü'l-Muhtar'a göre "fazilet" de denir. Edebin hükmü, işlenmesi sevaba yol açar ve terki kınamaya yol açmaz.

Ama sünnet, Nebiyy (a.s.)'m özürsüz olarak bir veya iki kere terk ile beraber devam ettikleri şeylerdir.

Bunun hükmü, ise işlenmesine sevab, fakat terkine -ikab değil-itab (azarlama) terettüb eder. Lakin sünneti terk etmeyi itiyâd haline getirirse vacibi terk günâhından biraz daha aşağı günah işlemiş olur.[2]

1. Yumuşak Huyluluk Ve Peygamber (S.A.)'In Huyları Hakkında

4773... Hz. Enes(in şöyle) dedi(ği rivayet edilmiştir):

Rasûlullah (s.a.) ahlâk yönünden insanların en güzeli idi. (Ben çocukluğumda kendisine hizmet ettiğim sıralarda) bir gün beni bir ihtiyâç (için bir yere) gönder(miş i)di. Ben de (o günkü çocukluğun verdiği bir sorumsuzlukla):

Vallahi ben (bu işe) gitmem; dedim, oysa içimde Allah'ın Peygamberinin emrettiği işe gitmek (niyyeti) vardı. Derken çıktım (bu iş için yola koyuldum). Sokakta oynaşan çocuklara tesadüf ettim (onlarla birlikte oyuna dalıp işimi unuttum. Bir süre sonra) bir de baktım ki; Rasûlullah (s.a.) arkamdan başımı tutmuş gülümseyip duruyor. (Bana):

Ey Enescik, sana dediğim yere gitsen ya" dedi. (Ben de):

Evet ya Rasûlullah (şimdi) gidiyorum, dedim. Hz. Enes (rivayetine devam ederek) dedi ki: "Allah'a yemin olsun, ben kendisine yedi ya da dokuz yıl hizmet ettim. Yaptığım bir işten dolayı -niye böyle yaptın- yapmadığım bir işten dolayı da -niye böyle yapmadın?- dediğini bilmiyorum.[3]

4774... Hz. Enes'den demiştir ki: Ben çocukken Peygamber (s.a.)'e Medine'de on yıl hizmet ettim. Her işim efendimizin benden beklediği şekilde değildi. (Buna rağmen) bu süre içerisinde daha bana öf bile demediği gibi; bunu niçin yaptın, ya da bunu niçin yapmadın dahi demedi. [4]

Açıklama

Hilim: İntikam almak kudretine mâlik iken herhangj bir kızgınlığa sebebiyet veren söze tahammül etmek, kızmamak demektir. Kabahat sahibi, karşısındakini böyle görünce artık taarruza devam etmez. Bu vasıf, en fazla Cenab-ı Hakk'a mahsustur. Hak teala kuvvet ve kudret sahibi olmasına rağmen kullarının nice nice günahlarına göz yummakta, görmezlikten gelmekte, intikam almamaktadır. Bunun içindir ki, kendisini hilim sıfatı ile vasıflandırmıştır.

Buradan anlaşılıyor ki bu hilim ve tehammül, hak tealanın zaifliğinden ve kudretsizliğinden değildir. Belki onun Gaffârhk sıfatındandır. Nitekim bir âyet-i kerimesinde: "Allah, gafurdur halimdir"[5] buyurarak bu gerçeği açıklamıştır. Yüce Allah Kur'an-ı Kerimin'de: "Allah herşeyi hakkiyle bilir, hilim ve şefkati galibdir"[6]; "Allah, alîm ve hakimdir"[7] "Allah ganî ve halimdir"[8] buyurmakla da insanların az bilgili, mahdut ilim sahibi oldukları için, hilim ve tahammül göstermediklerini ortaya koymaktadır.[9]

Enbiyay-i kiram dahi hilim sıfatı ile vasıflanmışlar. Muhakkak ki hilim sıfatının en fazla tecelli ettiği kul Muhammed Mustafa (s.a.)dir. Onun bu meziyeti, Kur'an-ı Kerimde şöyle anlatılır: "O vakit (Uhud savaşında) sen, Aliah'dan gelen bir merhamet sayesindedir ki onlara (ashaba) yumuşak davrandın. Eğerkaba, katı yürekli olsaydın, muhakkak onlar etrafından dağılıp giderlerdi."[10]

Resul-i zişan efendimizin hilmi öven hadislerinden bazıları şöyledir:

"Hilim (yumuşaklık) öyle bir şeydir ki, bulunduğu her şeyi güzelleştirir."[11]

"Hak teâlâ yumuşaklığı sever, yumuşaklıkla birçok şeyler elde edilir. Sertlikle hiçbir şey elde edilmez."[12]

"İlmin zineti, ilim sahibinin hilmidir"[13]

İmam Buharı de bu mevzûdaki hadisleri ayrı bir bölümde bir araya toplayarak nakletmiş tir. Orada, Hz. Peygamberin: "Müslümanlara, hattâ zevcelerine dahi bazan sertlik gösterdiği vakidir" denilmektedir. Hafız İbn Hacer, bu mevzûyu hülâsa ederek şöyle diyor: "İmam-ı Buharı bu babda şu hususlara işaret etmek istemiştir ki; Resulü Ekrem külfetlere sabretmiş-tir. Ancak, bunlar şahsına ait hususlarıdır. Fakat Hak teâlâ'nın hakkı hususunda sert davranmışlardır. Allah'ın verdiği hükmü icra etmişlerdir."[14]

Şurasını da unutmamak gerekir ki; her ne kadar hilim, yumuşaklık, yumuşak huyluluk demekse de bunda fazla ileriye gitmek demek

değildir. Kişi hilim sahibi olacağım diye, başkalarına kendi haklarım çiğnetmeme-li, elinden geldiğince bu haklarını, cesaretle korumasını bilmelidir. Bir başka ifadeye hilim, başkalarının fenalıklarına boyun eğmek, acizlik göstermek demek değildir. Aksine hilim sahipleri güçlü ve kuvvetli olan, fakat intikam peşinde koşmayan, kendi haklarını korumasını bilen hiçbir konuda zillete düşmeyen, bağışlama yolundan da ayrılmayan yüksek ahlâklı kişilerdir.[15]

Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin ravisi Hz. Enes'in künyesi Ebû Hamza, lakabı, Hadim-i Rasûlullah, Neccâr kabilesindendi. Nesebi şöyledir: Enes b. Malik b. Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Haram b. Cenb b. Âmir, b. Ganm b. Adiyy b. Neccâr'dır.

Medine'de İslamiyetin doğduğu sırada 8-9 yaşlarında bulunuyordu. Hz. Enes, Rasul-i Ekremin Medine'ye teşriflerinden evvel İslamiyeti kabul etmiş bir aile içinde bulunuyor, İslamiyetten başka bir din tanımıyordu.

Rasuî-i Ekrem'in Medine'ye gelmesi üzerine Hz. Ebu Talha onu alarak Rasulü Ekrem'e götürmüş, O'na:

Ya Rasûlullah, bu çocuk size mülazemet etsin, size hizmet etsin, de-miş Rasul-i Ekrem de onu kabul etmişti.

Hz. Enes, Rasul-i Ekremin irtihaline kadar ona hizmet etmiş, her vakit onunla birlikte bulunmuş onun yanından hiçbir vakit ayrılmamıştı.[16]

Hz. Enes, Rasul-i Ekremin irtihaline kadar Medine'de on yıl yaşadığına göre, Hz. Enes'in Hz. Peygamber'e onyıl hizmet etmiş olması gerekirken metinde bu hizmetin dokuz yıl olduğundan bahsedilmesi hizmete başladığı yıldaki aylarla, hizmetin sona erdiği ayların hesaba katılmamasından ileri gelmektedir. Münzirî'nin görüşü de budur.[17]

4775... Ebû Hüreyre (r.a.) (şöyle) demiştir: Peygamber (s.a.) bizimle bir mecliste oturup bizimle sohbet ederdi. (Meclisten) kalkınca biz de kalkardık, hanımlarından birinin evine girdiğini görünceye kadar (kendisini takib ederdik.)

Bir gün (yine böyle) bizimle sohbet etti. (Sohbet sona erip de) ayağa kalkınca (kendisiyle beraber) biz de kalktık. (Bizden ayrıldıktan) bir süre sonra, bir bedevinin kendisine yetişip kaftanını çekerek boynunu kızarttığını gördük. Hz. Ebu Hüreyre (sözlerine devam ederek şöyle) dedi: Kaftan sert idi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber, kaftanına asılmakta olan bedeviye doğru) döndü; bedevi de kendisine: (Şu yükleri) benim için, şu iki devemin

üzerine yükletiver. (Ne olacak) kendi malından ya da babanın malından yükletecek değilsin ya! dedi. Peygamber (s.a.)de:

Hayır, estağfirüllah, hayır estağfirüllah hayır, estağfirüllah elbette kendi malımdan ya da babamın malından yükletecek değilim. Binaenaleyh, bu yükleri bu hayvanlara yükletmemde bir sakınca yoktur. Fakat sen bu kaftanımı çekmenden dolayı bana kısas cezası uygulatmadıkça ben (bu yükleri) senin için yükletivermeyeceğim" buyurdu. Bedevî ise, bütün bu sözlere karşılık, Hz. Peygamber'e: "Vallahi ben sana bu çekişime karşılık kısas uygulatmam" cevabını verdi.

(Daha) sonra (Hz. Ebu Hüreyre) hadisi (sonuna kadar) rivayet etti. (Hadis şu cümlelerle son buluyor):

Sonra, (Hz. Peygamber) bir adam çağırıp ona: "Şu bedevinin iki devesinin birine arpayı diğerine de hurmayı yükletiver" buyurdu. Sonra da bize dönüp: "Allah'ın bereketiyle (yerlerinize) gidiniz" buyurdu.[18]

Açıklama

Nesâî'nin rivayetinden anlaşıldığına göre, musannıf Ebu Davud, hadisin son tarafından bazı cümleleri atlamıştır.

Bu atlanan cümleler şu manaya gelen lafızlardan ibarettir:

"... Bedevi'nin sözlerini duyunca hızla ona doğru yürüdük; bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) bize dönüp:

Sözümü işiten herkesin ben izin verinceye kadar yerinden ayrılmamasına kesin karar verdim? dedi".

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriften de anlaşılacağı üzere daha sonra hadis; "Sonra (Hz. Peygamber) bir adam çağırıp ona..." anlamına gelen cümlelerle devam etmektedir. Hz. Peygamber, metinde geçen: "Sen bu kaftanımı çekmenden dolayı bana kısas cezası uygulatmadıkça ben senin için (bu yükleri develerine) yükletivermeyeceğim" mealindeki sözleriyle Bedeviye "kısas yaptırmadan benden istediğine hak kazanamazsın" demek istemiştir. Kısas yapmadan istediğini yerine getirmeyeceğini söylemek istememiştir, nitekim kısas yapmadan bedevinin istediğini lütfen yerine getirmekle de bunu ortaya koymuştur.

Hadis, bereleme olaylarında kısas yapmanın meşruluğuna delâlet ettiği gibi, aynı zamanda, Hz. Peygamber'in kendisine yapılan kaba hareketler karşısındaki engin müsamaha ve bağışlayıcılığma da delâlet etmekte ve bu hususta ümmeti için en güzel bir örnek olduğunu göstermektedir. Hadiste,

ayrıca, Hz. Peygamber'in cismine bakmakta feyiz ve bereket olduğuna işaret bulunduğu gibi; bazılarına göre büyüklere tazim için ayağa kalkmanın cevazına da delâlet vardır.

Resuli Zîşan efendimizin yumuşak huyluluğunu ve engin müsamahasını ifade eden hadislerden bazılarının mealleri şöyledir:

1. "Hakiki pehlivan tuttuğunu yenen kimse değil, öfkelendiği zaman kendisine sahip olabilen kimsedir"[19]

2. Bir adam Rasûlullah (s.a.)'e gelerek: "Bana birşey öğret ve az söyle ki hafızamda tutabileyim" dedi. Rasûl-i ekrem de: "Kızma" buyurdu. Sonra adam bunu birkaç defa tekrarladı, Hz. Peygamber her defasında "Kızma" cevabını verdi.[20]

3. "Utanmak hayırdan başka birşey getirmez."[21]

4. "Haya da imanın bir şubesidir."[22]

5. "Rasûlullah (s.a.) örtüsü içindeki bakireden daha utangaçtı. Bir şeyden hoşlanmadı mı, onun yüzünden anlardık."[23]

6. "AHahü Teâlâ kaba ve ağzı bozuk kişiyi asla sevmez."[24]

7. "iyilik, ahlâk güzelliğidir, günâh ise kalbine rahatsızlık veren ve başkalarının muttali olmasını istemediğin şeydir."[25]

8. Rasûlullah (s.a.)'e insanları cennete en çok girdiren amel sorulduğunda: "Allah'a karşı saygı ve güzel ahlâk" buyurdu. Sonra kendisine insanları cehenneme en çok girdiren amel sorulduğunda Hz. Peygamber: "Ağız ve ferctir"buyurdu.

9. "Kıyamet gününde bana en sevimli ve meclis bakımından en yakın olanınız, ahlâkça en güzel oJanlarınızdir, kıyamet gününde bana en sevimsiz ve benden en uzak olanınız da geveze, boşboğaz mütefeyhiklardır" buyurdu. Ashab "geveze ve boşboğazları bildik (fakat) bu mütefeyhıklar kimdir? dediler.

Rasûlullah (s.a.)'de: "Büyüklük taslayanlardır"[26] buyurdu.

Tirmizî'nin açıklamasına göre, Abdullah b. Mübarek şöyle demiş "Güzel ahlâk güler yüzlü olmak insanlara iyilik yapıp onları rahatsız etmemektir".

Bu mevzudaki görüşleri bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[27]

2. Vakar (Ağırbaşlılık)

4776... Hz. Abdullah b. Abbas(m) haber verdiğine göre) Allah'ın elçisi (Hz. Muhammed (s.a.):

"Olumlu tutum ve davranış ve ölçülü olmak, Peygamberliğin yermibeşte biridir" buyurmuştur.[28]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte olumlu ve ölçülü olmanın ve ağırbaşlılığın Peygamberlere verilen güzel ahlâklardan biri olduğu ifâde edilmektedir.

Bilindiği gibi vakar: Ağırbaşlılık demektir. Hafifliğin ve şahsiyetsizliğin zıddıdır.

Bu haslet korunur ve yaşanırsa kişinin vazifesinde yükselmesini, şeref ve haysiyyetinin korunmasını ve nüfuzunun yerinde olmasını sağlar. Ancak büyüklenmeye vardırılmaması da gerekir. Tıpkı gibta ile hasedin farkı gibi, vakar ile kibir arasındaki fark da korunmalıdır.[29]

Vakarın zıddı hafifliktir. Hafiflik kalpte olarî bir haldir ki, alâmetleri başta, gözde ve kulakta zuhur eder. Hafif kimseler her gelene-gidene bakar, her hareket eden şeyi görmek ister. Hafiflik, çok konuşmak, mühim olmayan şeyleri sormak, soru ve cevapta acele etmek gibi hareketlerle kendini dilde; saçıyla sakalıyla oynamak gibi lüzumsuz hareketlerle elde, sağa sola lüzumsuz yere gidip gelmekle de kendini ayakta gösterir. Bunların hepsi sefahatten ve akıl noksanlığından doğar.

Vakarın alâmeti ise lüzumsuz yere bakmaktan, konuşmaktan ve lüzumsuz hareketlerden sakınmaktır. Salih kimselerin alameti olan bu haslet, ilim ve hilim kuvvetlerinden neş'et eder.

Fakat, vakarın, vakar olabilmesi için, kibir ve riya duygularından uzak olması gerekir. Aksi halde, vakar olmaktan çıkar.

Vakarın bu iki duygudan uzak oluşu kişinin halk ile birlikte olmasıyla, yalnız bulunması hallerindeki tavır ve hareketlerinin değişmemesiyle anlaşılır.[30]Binaenaleyh halk arasında vakur göründüğü halde halktan ayrılınca kendisinde bu hasletten eser görülmeyen kimseler vakarlı değillerdir. Gerçek Müslüman, her halinde vakarlıdır. Nitekim, Peygamber efendimiz, cemaatle namaz kılmaya başlanmış bile olsa camiye giderken acele etmemeyi, vakar ve sükûneti elden bırakmamayı tavsiye etmiştir.[31]

Yüce Allah da Kur'an-ı Keriminde vakarlı kimseleri şöyle övmüştür: "Allah'ın has kulları onlardır ki; yeryüzünde sükûnetle ve vakarla yürürler."[32]

Hz. Âişe validemizin bildirdiğine göre; "kendisi Rasûlullah (s.a.)'ı bir defa bile küçük dili görünecek şekilde gülerken görmemiştir."[33]

Gerçekten insanın şerefine yakışan da İslamm tarif ettiği şekilde mute-vâzî (alçak gönüllü) ve yine İslam'ın istediği şekilde vakarlı olmaktır. Böyle olanlar şüphe yoktur ki herkes nazarında çok sevgili ve pek muhterem olanlardır.[34]

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte "vakarlı olmanın Peygamberliğin yirmibeşte biri olduğu" buyurulurken vakarın Peygamberlerde bulunan güzel hasletlerden biri olduğu ifade edilmek istenmiştir.

Buradaki yirmibeş sayısı, çokluktan kinayedir. Bir başka ifadeyle Peygamberlerde bulunan güzel hasletlerin çokluğunu, vakarın da bunlardan sadece biri olduğunu ifade ve bu ahlâk ile ahlâklanmanm lüzumuna işaret edilmektedir. Âyet-i kerimede "sen de onların hidâyetine uy" [35] buyurulmuştur.

Hafız Süyûtî'nin ifadesine göre bu sayı Taberî'nin rivayetinde, 45; başka bir rivayette de yetmiş olarak ifade edilmektedir. Ancak, mevzumuzu teşkil edenbu hadis senedinde rivayetlerine itibar edilmeyen Husayn b. Cündub bulunduğundan zayıftır.[36]

3. Öfkesini Yenen Kimse

4777… Alil... (Sehl b. Muaz'ın) babasından (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:

"Her kim (öfkesinin gereğini) yerine getirmeye gücü yettiği halde öfkesini yenerse Allah, kıyamet gününde onu bütün yaratıkların huzurunda çağıracak, hatta onu cennet hurilerinden dilediğini (almakta) muhayyer bırakacaktır."[37]

Ebu Davud der ki: (Senette bulunan) Ebu Merhum'un adı Ahdurrahman b. Meymûn'dur.[38]

4778... (Peygamber (s.a.)'in s ah ahilerinden birinin) babasından da (Rasûlullah (s.a.)'in bir önceki hadisinin) aynısını söylediği rivayet edilmiştir. Ancak şu farkla ki: Bir önceki hadiste Hz. Peygamber*in "onu bütün yaratıkların huzurunda çağıracaktır" dediği rivayet edilmişken, sözü geçen râvi burada (Hz. Peygamber'in): "Allah onu güven duygusu ve imanla doldurur" buyurduğunu (rivayet etmiş fakat); "Allah'ın onu

çağıracağı" olayını rivayet etmemiştir. (Buna karşılık Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğunu da) ilave etmiştir: "Kimde giymeye gücü yettiği halde güzel bir elbiseyi giymeyi terk ederse (Allah kıyamet gününde bütün yaratıkların huzurunda onu çağıracak..) Bişr de (şöyle) dedi: "Öyle zannediyorum ki İbn Mansûr (bu hadisi bana şöyle) rivayet etti: (Her kim de giymeye gücü yettiği halde) alçak gönüllülükten dolayı (onu giymeyi terk ederse) Allah ona (kıyamet günü keramet elbisesi giydirecektir.) Kim de (evlenmeye muhtaç olan birini) Allah için evlendirirse padişahlık elbisesi giydirecektir."[39]

4779... Abdullah (b. Mesud) (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (sahabilerine) "Aranızda kime pehlivan dersiniz?" diye sormuş (onlar da): "İnsanların yenemediği kimseye" demişler. (Bunun üzerine Hz. Peygamber de: "Hayır, (Öyle değil); hakiki pehlivan öfke anında kendisine sahip olabilen kimsedir" buyurmuştur.[40]

Açıklama

Öfke: Ahlâkî rezaletlerdendir. İnsanda mevcud gazab kuvvetinin ifrat derecesi olan öfke bir afettir. Öfke anında insan doğru düşünemez.[41]

İfrat derecesi böylesine bir afet olan bu kuvvet, aslında insana başkalarına zulüm ve tehakküm etmek için değil, dışarıdan gelecek tehlikeleri def etmek için Cenab-ı Hak tarafından ihsan Duyurulmuştur.[42]

Eski ahlâk felsefesine vakıf olanlar, pekâla bilirler ki ahlâkın esası iki şey üzerine dayanmaktadır:

a. Gazab (öfke) kuvveti,

b. Şehvet küveti.

Gazab sadece bir isimdir. Nefsin karşılaştığı münasebetsiz işlere karşı müdafaa kuvvetinin adıdır. Şehvet de sadece bir isimdir. Nefsin karşılaştığı ve hoşlandığı işlere karşı nefsin meyletmesinin ismidir. Yani bu gibi işleri elde etmeğe çalışan iç kuvvetin ismi. İşte bu iki kuvvetin ifrat ve tefritinden veya itidalinden yüzlerce ahlâkî iyilikler ve fenalıklar ortaya çıkar. Bunların her bilinin de ayrı ayrı ahlâkî isimleri vardır.

Gazab kuvveti ifrat ve tefritten uzak kalıp, itidal derecesinde bulunursa o zaman "şecaat" ismini alır.

Bu da ahvâl ve keyfiyyet bakımından muhtelif şekillerde tezahür eder. Mesela, hiddeti yenmek, kahramanlık, hürriyet, hak söylemek, himmet

sahibi olmak, mütehammil bulunmak, sebatkârhk, vakar, sabır, sükûnet. hakka taraftarlık, ciddiyet, çaltşıp-çabalamak. minnet, cihad... gibi hususlar şeklinde belirir.

Fakat bu itidal ortadan kalkar da ifrata doğru giderse, o zaman "tehevvür"olur. Bu arada gurur, kendini beğenme, hod-binlik, kibir, dik kafalılık, başkalarını, alçak görme, zufrîi, katıl gibi birçok fenalıkları doğurur.

Eğer tefrit tarafına mey! ederse, o zaman zillet, mezellet, hilim yokluğu, tahammülsüzlük, korku, denâet, şenaat şekilleri ortaya çıkar.

Şehvet de tam itidal halinde olmalıdır. O zaman, şehvete "İffet" denir. Bu sıfat da muhtelif takva, cömertlik, eli açıklık, utanma (haya), sabır, şükür, kanaat, tama'sızlık, tokgözlülük. iyi tabiat sahibi olmak, terakkiper-verlik, soy-sop, aile severlik... gibi.

Sonra yine, bu sıfat da ifrat ve tefrite uğrarsa o zaman hırs, tema, utanmazlık, israf, cimrilik, riya, edebsizlik, dalkavukluk, kıskanma , haset gibi bir hayli kötü sıfatlar ortaya çıkar.

Hristiyan taliminin esası, insanın yukarıda geçen gazab ve şehvet kuvvetlerini tamamen ortadan kaldırmaktır. İslamî talimin esası ise şehvet ve gazab kuvvetlerini ortadan kaldırmak değil, bunların ifrat ve tefrit yollarına sapmalarını önlemek, itidali bulmak, itidal üzere hareket ettirmektir.[43]

Binaenaleyh bir kişi akıl ve hikmetin tedbirine uyarak yumuşaklık gereken yerde, yumuşaklık, şiddet gerekli olan yerde de şiddet gösterirse övülen bir tutuma sahib olmuş olur. Bunun aksi olarak ifrat-tefrit olacak davranışlara sürüklenirse çirkin durumlara düşer. Aklın âfetleri içinde yer alan gazabın ifrat derecesine varması kadar aklı giderici bir âfet yoktur. Çünkü bu en latif bir anlaşma aracı olan bir varlığı mecnun haline getirip sahibini duygu ve ayırd etme gücünden soyunmuş hunhar bir hayvana değiştirerek soyup çektiği akıl ve idrakin yerine, bir heyecan yükler. Hiddet, arttığı zamanda insan artık dürüst söz söylemek gücünü yitirip, yal-nız bağırıp çağırmaya başlar. Gözleri kimseyi görmez, kulakları duymaz olur.

Rengi atan yüzünden, kızaran gözünden ve dehşetli bir hale varan nefsinden her türlü cinayeti işlemeye hazır olduğu anlaşılır. O zaman bu kişiyi bu halden ne din ne kanun ne de nasihatçıların sözleri alıkoyamaz.

Gazabın bir fenalığı da ev idaresinde, iş idaresinde, çeşitli rahatsızlıklara ve yolsuzuklara sebep olmasıdır. Çünkü aile fertlerine, arkadaşlarına, iş muhitinde emri altındakilere sert davranırsa, onlar gönül

hoşluğuyla iş göremezer. Zor ile yaptırılan bir işte ise hiçbir hayır ve menfaat olamaz. İnsana seve seve iş gördüren, güleryüz, tatlı dildir.

Hatta İmam Şafiî hazretleri "kılınç ve okla meydana gelmeyen pek çok şey, yumuşaklıkla yaptırılır ve çoğunlukla hiddetlenmenin zararı, sahibine ait olup kendisine hiddetlenilen kişi zarardan uzak kalır" demişlerdir...

Eğer bir kişi "Hiddet halinde, insanın iradesi elinde değil ki nefsini zapdedebilsin?" diyerek itiraz ederse ona şöyle cevap veririz: "Niçin bir kimse emri altındakilere hiddetlendiği kadar mevkice kendinden yukarı olan kişilerin önünde hiddetlenmiyor?" Demek ki kişi büyüklerden çekinip sakındığı için huzurlarında gazablanrmyor. Şu halde iradesi elindedir hiddetlenmemek gücüne sahiptir"[44]

Nitekim, Hz. İsa Aleyhisselam'a: "Alemde en zorlu şiddetli olan şey nedir? diye sorduklarında:

Herşeyden şiddetli olan Allah'ın gazabıdır, ondan cehennemler bile titreyerek, demiş; "Bundan kurtuluş yolu nedir?" dediklerinde:

Kendi gazabını terk et, cevabını vermiştir.[45]

Gazabdan kurtulmanın ilacı, buna sebeb olan halleri gidermektir.

Ahlâk kitaplarında açıklandığı üzere, gazaba sebep olan hâller on tanedir:

1. Ucub (kendini beğenme),
2. İftihar (övünmek)
3. Mira (kavgacılık)
4. Licâc (övüngeçlik)
5. Mizah (şakacılık)
6. Tekebbür (büyüklenme)
7. İstihza (alay)
8. Gadr (eza ve cefa etmek)
9. Daym (çaresizlere eziyet etmek)
10. Münâfeset (bencillik)[46]

Yüce Allah şu âyet-i kerimesinde öfkesini yenenleri övmüştür: "(O takva sahipleri) bollukta ve darlıkta harcayıp yedirenler, öfkelerini yutanlar, insanların kusurlarını bağışlayanlardır. Allah da iyilik edenleri sever."[47]

Öfke anında Allah'a sığınmak ve öfkenin geçmesini istemek gerekir. Resûl-i Zişan efendimiz görmüş olduğu öfkeli bir adam hakkında: "Ben bir kelime biliyorum ki, eğer şu adam o kelimeyi söylese mutlaka öfkesi geçer. O kelime: "Euzu billahi mineşşeytanirracim" sözüdür"[48] buyurarak bu

gerçeği açıklamıştır. Nitekim bir numara sonra gelecek olan hadis-i şerifte bunu ifade etmektedir.[49]

Öfkelenince Edilecek Dua

4780... Muâz b. Cebel'den demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in huzurunda iki kişi çekişti. (Onlardan) biri (diğerine) öyle sert bir şekilde Öfkelendi ki bana (öfkesinden) burnu çatlayacak gibi geldi.

Bunun üzerine Peygamber (sav): "Ben bir söz biliyorum ki eğer (bu adam) o sözü söylese (içinde) duymakta olduğu (bu öfke) kendisinden gider. (Orada bulunanlardan):

Ey Allah'ın Resulü o söz nedir? diye sordu (da Hz. Peygamber):

"Allahümme înnî eûzu bike mineşşeytânirracîm: Ey Allahım, kovulmuş şeytandan sana sığınırım" (sözüdür)" buyurdu. (Bu hadisi Muaz'dan rivayet edenAbdurrahman b. Ebi Leyla) dedi ki: Bunun üzerine Muaz, o adama (bu sözü söylemesini) emretmeye başladı. O adam da kabule yanaşmadı. Ve münakaşaya yeltendi, öfkesi de artmaya başladı.[50]

4781... Süleyman b. Surad (r.a.)'den demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in huzurunda iki kişi çekişti. Onlardan birinin gözleri (öfkeden) kızarmaya ve boyun damarları kabarmaya başladı. Bunun üzerine Resûlullah (sav):

"Ben bir söz biliyorum ki (bu adam) onu söylerse (içinde) meydana gelen (bu öfke) kendisinden gider. (Bu söz); "Eûzu billahi mineşşeytânirracîm: kovulmuş olan Şeytandan Allah'a sığınırım" (sözü) dür" buyurdu.

(Adam bu sözü işitince) "Yoksa bende bir delilik mi görüyorsun?" dedi.[51]

4782... Ebu Zer (r.a)'den demiştir ki:

Rasûlullah (s.a.) bize (şöyle) buyurdu: "Biriniz ayakta iken öfkelenecek olursa hemen otursun, eğer (oturunca öfkesi) gidecek olursa fme-sı-i î yoktur; fakat) eğer gitmezse o zaman da (yere) yatsın."[52]

Ebu Dâvud der ki, (hu hadis bu mevzuda gelen) iki hadisin en sahih olanıdır.[53]

4783... Beker'den (rivayet edildiğine göre); Peygamber (s.a), Ebû Zerr'i (bir ihtiyacı dolayısıyla) bir yere gönderdi (deyip) bir önceki hadisi aynennakletmiştir.[54]

4784... Ebu Vâil el Kâss, dedi ki:

(Bir gün) biz Urve- b. Muhammed b. es-Sa'dî'nin yanma girmiştik. (Orada) bir adam onunla konuşup onu kızdırdı. Bunun üzerine (Urve b. Muhammed) kalktı, abdest aldı, sonra abdestli olarak dönüp (yanımıza) geldi. Sonra babam Rasûlullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu bana haber verdi:

"Muhakkak ki öfke şeytandandır ve kuşkusuz şeytan ateşten yaratılmıştır. Ateşi de ancak su söndürür. Binaenaleyh, biriniz öfkelendiği zaman abdest alsın."[55]

Açıklama

Bütün bu hadis-i şeriflerden de anlaşılıyor ki; öfkeyi yenmenin yedi yolu ve taydaşı vardır:

1. Öfkesini yenene Cennet hazırlanmış olur. Nitekim Yüce Allah: "Onlar bollukta Allah için harcarlar, öfkelerini yutarlar, insanları affederler.."[56] âyet-i kerimesinde bunu va'detmiştir.

2. Cennet hurilerinden istediğini seçip almak hakkına sahip olur (bk. 4777 numaralı hadis).

3. Büyük bir ecir ve sevaba nail olur.

Nitekim hadisi şerifte: "Allah katında, bir kulun sırf Allah rızası için yuttuğu öfke yudumundan daha büyük sevabı olan bir yudum yoktur."[57]

4. Kendinden Allah'ın azabını def eder. Hz. Enes'in şu rivayeti bunu açıkça ifade etmektedir." Kim öfkesini yenerse, Allah da ondan azabını uzaklaştırır; kim dilini (lüzumsuz sözlerden) uzak tutarsa Allah da onun günahlarını affeder,"[58]

5. Allahü teâla'nın hıfz ve emanında olur.

6. Allahü teâla'nın rahmetine nail olur.

7. Allahü teâlâ hazretlerinin muhabbetini kazanır. Bu son üç maddenin delili ise şu hadis-i şeriftir;

"Allah şu üç kişiyi korur, onları sever ve onlara acır; Verilen nimete şükreden, kötülük gördüğünde ona karşılık vermeye gücü yettiği halde affeden, kızınca sakin olanlar."[59]

Bütün bu faydalar, öfkesini yenenler içindir. Öfkesini yendiği gibi ayrıca bu öfkesine sebep olan kişiyi affeden kimsenin sevabı ise, daha da büyüktür. Nitekim şu âyet-i kerime buna delâlet etmektedir:"...affetsinler, geçsinler. Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz? Allah bağışlayan, esirgeyendir."[60]

Meymun'dan rivayet edildiğine göre, bir gün cariyesi kendine yemek getirirken ayağı burkulup çorbâ'yı Meymun'un üzerine dökmüş. Bundan canı yanan Meymun hemen kalkıp cariyeyi cezalandırmak isteyince, cariye O'na:

"Cennet öfkelerini yutanlar için hazilanmıştır."[61] ayet-i kerimesini hatırlatır. Meymun da hemen öfkesini yenip onu düğmekten vazgeçer. Bunun üzerine cariye ona, bu âyetin devamını da hatırlatarak ondan kendisini affetmesini ister. Ayetin devamını hatırlayan Meymun, bu sefer cariyeyi affeder. Fırsattan yararlanan cariye bu sefer de O'na: "...Allah ihsan sahihlerini sever.."[62] âyet-i kerimesini hatırlatır. Meymun da "O halde Allah rızası için seni âzad ediyorum şu andan itibaren sen hürsün" [63] diyerek cariyeyi âzâd eder.

Ahlâk kitaplarında açıklandığı üzere:

"Öfkenin sebebi nefsin, elem duyduğu kimseden intikam almayı kast etmesidir. Bu istek nefiste belirince, bedene de geçer ve gazab huyuna ait bir hararet galeyana gelir. Bu dalgalanmadan buhar ve karartıcı bir duman yükselir. Dimağı ve cereyan etmekte olan damarları, bir perde kaplar, bunun doğurduğu karanlıktan aklın nuru kapanır, parıldayışı ve sıhhatli bir şekilde işleyişi durur. Akıl aynası kirlenir, kuvvet-i nazariyenin doğuracağı fiiller zayıflar. Hekimler, insanın bu halini, şuna benzetirler: Karanlık ve uzun bir mağara, büyük bir ateş ve dumanla dopdolu. Bu haldeki ateşin alevlerini söndürmek gayet zordur ve ifrat derecede gazablanmış bir insanı, Öğütle, tatlı sözle, nasihatle durdurmaya çalışmak, mağaradaki ateşe bir yerden biraz su alıp söndürmeye çalışmak gibidir ki azıcık su, yükselen ateşin alevlerini belki biraz daha yükseltir."[64]

Ahlâk âlimleri, böylesine büyük ve tehlikeli bir yangını söndürebilmenin ameli olarak dört yolu olduğunu söylemişlerdir.

1. Abdest almaktır. Nitekim mevzumuzu teşkil eden (4784) numaralı hadis-i şerif de bunu tasviye etmektedir.

2. Ayakta iken oturmak, oturmakta iken yatmaktır. Nitekim (4782) ve (4783) numaralı hadis-i şerifler bunu tavsiye etmektedirler. Çünkü

oturmakta olan ayakta olana nisbetle, yatan da oturana nisbetle daha az hareket etme ve öfkenin tahrikinden daha çok emin olma şansına sahiptir.

3. Eûzu... çekmektir. Nitekim (4781) numaralı hadis-i şerif de bunu tavsiye etmektedir.

4. Öfke duası olarak bilinen şu özel duayı okumaktır:

"Allahım günahımı bana bağışla, kalbimin kızgınlığını gider ve beni şeytandan koru."[65]

5. Gazabın sebeplerini gidermektir.

Bilindiği gibi gazabın sebeplerini 4779 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriflerden (4780) numaralı hadis-i şerif hakkında Tirmizî şöyle demiştir:

"Bu hadis Mürseldir. Abdurrahman b. Ebi Leyla, Muaz b. Cebel'den hadis dinlememiştir. Muaz, Ömer b. el-Hattâb'in halifeliği devrinde vefat etmiştir. Ömer b. el-Hattab şehid edildiği zaman Abdurrahman b. Ebi Leylâ altı yaşında bir çocuktu. Abdurrahman İbn Ebî Leylâ, Ömer İbn El-Hattab'dan hadis rivayet etmiş ve onu görmüştür.[66]

Buharî'nin belirttiğine göre, İbn Ebi Leylâ H.17'de doğmuştur. Hz. Muaz b. Cebel ise Amvas'da zuhur eden veba salgınında hicretin 17. veya 18'nci yılında ölmüştür. Bu hadisi Nesâî de, yine Abdurrahman b. Ebi Leyla yoluyla Ubey b. Ka'bMan rivayet etmiştir. Bu rivayet muttasıldır.[67]

Her ne kadar munassıf Ebu Dâvud, kendi teshillerine dayanarak (4783) numaralı hadisi, yine aynı mevzuyla ilgili olan (4782) numaralı hadisten daha sahih olduğunu söylemişse de Hafız Münzİri'nin açıklamasına göre Musannif Ebu Dâvud, (4783) numaralı hadisin mürsel olmasına rağmen (4782) numaralı hadisten daha sahih olduğunu söylemiştir. Daha başkaları ise musannifin bu sözünü şöyle açıklamışlardır: Çünkü Ebu Harb bu hadisi amcasf vasıtasıyla Ebu Zerr (r.a.)'den rivayet etmiştir. Halbuki amcasının Ebu Zerr'den hadis rivayet etmesinin tesbiii mümkİn değildir. Binaenaleyh (4782) numaralı haber munkati olduğu için (4783) numaralı mürsel hadis ondan daha esahtır.

Bezi yazarına göre ise Ahmed b. Hanbel'in Müsnedinde (4782) numaralı hadis, Ebu Muaviye -Davud b. Ebi Hind - Ebu Harb b. Ebi'l Esved, Ebu'l Esved- Ebu Zerr zinciriyle Hz. Peygambere ulaşmaktadır. [68] Bu sebeble (4782) numaralı hadis (4783) numaralı hadisten daha sağlamdır.

(4781) numaralı hadiste, Hz. Peygamberin öfkelenmiş bir kimseye "Eûzu" çekmesini tavsiye ettiği halde, o kimsenin: "Ben deli miyim?" diye karşılık verdiğinden bahsedilmektedir. Sözü geçen kimsenin Hz. Peygamberce böyle ters bir cevap vermesi iki sebepten ileri gelebilir:

1. Yâ bu adam öfkenin mahiyetini bilmediğinden dolayı, "eûzu" nun kızgınlığı nasıl önleyeceğini kavrayamamıştır da onun için böyle hoş olmayan bir karşılık vermiştir.

2. Ya da bu kimse aslında samimi bir müsliiman olmayıp koyu bir münafık olduğu için böyle cevap vermiştir.[69]

4 Affedici Olmak

4785... Âişe (r.anha)'dan demiştir ki:

Rasûlullah (s.a.), biri diğerinden daha kolay iki şey arasında muhayyer bırakılırsa, günah olmaması şartıyla, mutlaka onlardan en kolay olanını seçerdi, şayet günah ise insanlar arasında ondan en uzağı olurdu. Rasûlullah (s.a.) kendisi için (kimseden) bir intikam almazdı. Ancak Allah'ın haramlarının çiğnenmesi müstesna; (o zaman bizzat kendisi) o çiğnenen haramlardan dolayı Allah için intikam alırdı.[70]

4786... Aişe (r.anha)'dan demiştir ki:

Rasûlullah (s.a.), hayatta ne bir kadın dövmüştür, ne de bir hizmetçi."[71]

4787... Abdullah b. Zübeyr(in) "Sen af yolunu tut..."[72] (âyet-i kerimesi) hakkında (şöyle) dediği rivayet edilmiştir:

"(Bu âyet-i kerimede) Allah'ın elçisi insanların huylarından affa sarılmakla emr olunmuştur."[73]

Açıklama

Mevzurnuzu teşkil eden bu babın hadislerinde, Hz.peygamberin, ümmeti için devamlı kolaylık düşündüğü, müsamaha ve af ile muamelede bulunduğu, kendi şahsıyla ilgili meselelerde asla intikam alma yoluna gitmediği, fakat Allah'ın haramlarının çiğnenmesi söz konusu olunca, bu yasağı çiğnemenin intikamım Allah için mutlaka aldığı ifâde edilmektedir.

Her ne kadar Ukbe b. Ebu Muayt ve Abdullah b. Hatal gibi bazı müşriklerden intikam aldığı tarihten sabit ise de, bu intikamların sadece Hz. Peygamberin şahsiyle ilgili oldukları söylenemez. Çünkü sözü geçen kimseler, hayatları boyunca sadece Resulü Zişan efendimize eziyet etmekle kalmamış, aynı zamanda hayatları boyunca her fırsatta Allah'ın haramlarını çiğnemeyi bir adet haline getirmişlerdir.

Bazılarına göre, Hz. Peygamberin kendi şahsına karşı yapılan haksızlık ve eziyetlerin intikamını almaması, bu haksızlık ve eziyetlerin küfür sınırlarına varmamasıyla kayıtlıdır. Bir başka ifadeyle şahsına karşı yapılan eziyetler, küfür sınırlarına taşmadıkça, onların intikamını almayı düşünmemiş, fakat küfür sınırlarına taştığı andan itibaren Allah için onun intikamı peşine düşmüştür. (4775) numaralı hadis-i şerifte anlatılan kendi kaftanına, hızla asılarak boynunda iz bırakan bedeviyi affetmesi olayı gibi.

Davudi ise Hz. Peygamberin intikam almamasının malî davalarla ilgili olup namus davalarıyla ilgili olmadığını ve namusla ilgili meselelerde intikam almaktan geri durmadığını söylemiştir.[74]

Bazı Hükümler

1. Haram veya mekruh olmamak şartıyla, iki şeyin en kolayını seçmek müstehabtır.

Kadı Iyaz diyor ki: "İhtimâl Peygamber (s.a.)'in burada muhayyer bırakılması Allah tarafmdandır. Onu iki ceza arasında, yahut kâfirlerle harbet-mek veya onlardan cizye almak hususunda, yahut ümmetinin ibadette mücahede derecesine varıp varmaması hususunda muhayyer bırakılmıştır. O bunların hepsinde kolay olanı seçerdi.

Hz. Âişe'nin "günah olmamak şartıyla" sözü, onu kâfirler yahut münafıklar muhayyer bıraktığı zaman düşünülebilir. Muhayyerlik Allah'dan yahut müslümanlardan gelirse ibaredeki istisna munkati olur."

2. Amirlerin, hakimlerin ve diğer söz sahiplerinin şahısları adına intikam almayı terk etmeleri müstehabtır. Kadı Iyaz diyor ki: "Ulema, hâkimin kendi lehine ve keza lehine şehadeti caiz olmayacak kimse lehine, hüküm vermesinin caiz olmadığında ittifak etmişlerdir.

3. Zevce, hizmetçi ve hayvanı terbiye için döğmek mubah ise de döğmemek efdaldir.

4. Bu rivayetler aff-u safha, eziyete tahammüle, haram bir şey işleyene karşı Allah'ın dinine yardımcı olmaya teşvik etmektedirler.[75]

Esasen Ali İmran suresinin (134) no'lu âyetinde öfkesini yutanların cennetlik oldukları haber verilirken, onların öfkelerine hakim olma özellikleri yanında aynı zamanda Allah için harcamalarından ve affediciliklerinden de bahsedilmesi, öfkeyi yenmenin tek başına cennetlik olmaya yetmeyeceğine, Cennetlik olabilmek için öfkeyi yenme sıfatının yanında affedicilik ve Allah için harcama sıfatlarının da bulunması gerektiğine delalet eder.[76]

Esasen af, hak tealanın en büyük sıfatların dan dır. Eğer böyle olmasa idi, dünyada taş taş üstünde kalmazdı. Her lahza ve her an işlenen günahlarla taştığı halde, dünyanın yıkılmayıp yine var olmaya devam etmesi, Allah'ın affedicilik sıfatının tecellisinden başka bir şey değildir.[77]

El-Afuvv: Affedici ismi Allah'ın güzel isimlerinden biridir. Kulun bu isimden alacağı hisse açıktır. Allah'ın bu ahlâkı ile ahlâklanmış olan kimse kendisine zulmedenleri, kötülük yapanları affeder. Hatta onlara iyilik eder.[78]

Bu konuyu (4835) numaralı hadisin şerhinde tekrar ele alacağız, inşaallah.[79]

5. (İnsanlarla) İyi Geçinmek

4788... Hz. Aişe'den (rivayet edilmiştir:) Peygamber (s.a.)'e bir kimseden (hoşa gitmeyen) bir söz erişecek olursa (onun ismini anmış olmamak için); "Falan (isimli) kişiye ne oluyor da böyle diyor?" demezdi de; "bu insanlara ne oluyor da böyle böyle konuşuyorlar?" derdi.[80]

4789... Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre) (bir gün) üzerinde (kadınlara mahsus bir allık olan ve zaferandan yapılan) bir sarı boya izi bulunan bir adam Rasûlullah (s.a.)'ın yanına girdi. Rasûlullah (s.a.) de üzerinde insanın hoşlanmayacağı bir şey bulunan insanın yüzüne az bakardı.

Adam çıkınca (Hz. Peygamber): "Adama söyleseydiniz de üzerinden bu izi yıkasaydı (kendisi için daha hayırlı olurdu)" buyurdu.

Ehu Dâvud der ki: Seîm Hz. Ali evladından değildir. (Fakat o yükseklerde bulunan) yıldızlara bakardı. (Bu yüzden yükseklere nishet edilerek kendisine alevî denildi, kendisi) Adiy b. Eriat'ın yanında hilali

gördüğüne dâir şahitlik etmişti de (Adiy onun bu) şahitliğini geçerli saymamıştı.[81]

Açıklama

Bütün ahlakî faziletleri kendisinde toplanmış olan A1lah Rasul hayatı boyunca insanların gönlünü hiçbir zaman kırmadığı gibi, onların kusurlarını görmemezlikten gelmiş, kaba ve kırıcı davranışlarına tahammül etmiş, onlarla iyi ilişkiler içinde olup güzel geçinmeyi kendisine usul ittihaz etmiştir. Çünkü yüce Allah insanları bir biriyle görüşüp tanışmaları için yaratmıştır.[82]

Nitekim kendisi de bir hadis-i şeriflerinde: "Mü'min ülfet eden (dostluk kuran ve iyi geçinen) ve kendisi ile ülfet edilendir. Ülfet etmeyen ve kendisi ile ülfet edilmeyen kimsede hayır yoktur. İnsanların en hayırlısı insanlara yararlı olanıdır"[83] buyurmuştur.

Hz. Ali Hz. Peygamber'in ahlâkını şöyle özetlemiştir:

Hz. Peygamber güler yüzlü, güzel huylu, nazik kalpli idi. Hiçbir vakit sert ve kaba değildi. Onun ağzından hiçbir müstehcen kelime çıkmazdı. Başkalarının hareket tarzını tenkid veya takbih etmez, sevmediği bir hareket veya durum karşısında birşey söylemez, ona göz yummakla iktifa ederdi. Şayet böyle bir harekette bulunan adam, kendi hareket tarzının tasvibini isteyecek olursa Rasûlullah onu, kınamadan, kalbini kırmadan bundan vazgeçirir, yahut susarak muhatabına memnun olmadığını hissettirirdi.

Resul-i Ekrem kendi hesabına üç şeyden sakınırdı:

1. Münakaşa ve mücâdele,

2. Lüzumundan fazla söz söylemek,

3. Kendisini alakadar etmeyen işlerle meşgul olmak. Başkaları hesabına da üç şeyden uzak dururdu:

1. Kimseyi tenkid etmezdi.

2. Kimseye hakarette bulunmazdı.

3. Başkalarının sırlarına muttali olmak istemezdi.

Her ne kadar Resul-i Zişan efendimiz insanların eziyetlerine katlanıp onların kaba davranışlarını, müsamaha ve olgunluk ile karşılarsa da, bunu asla müdahene (yağcılık) sınırlarına vardırmaz. Müdârâ (güler yüzlülük) sınırlarından dışarı çıkmaz ve "güzel söz de sadakadır"[84] buyururdu. Hakkın çiğnenmesi söz konusu olduğu zaman susmayı ise şeytanlık sayardı.[85]

Uygunsuz haller ve davranışları düzeltirken de son derece ince ve hassas hareket eder, bu hususta tenkid ve uyanlarını şahısların bizzat kendilerine yöneltme yerine, üslubu hakimane denilen bir uslub ile fiillere yöneltir ve bu sayede şahısların gönlünü kırmaktan uzak kalırdı.

Fakat dinî meselelerde gösterilen laubali davranışlarda ise tam bir salâbet-i diniyye sahibi idi. Bu hususta ".... Allah yolunda cihad ederler, hiçbir kınayıcının kınamasından korkmazlar..."[86] emr-i ilâhisinden ayrılmazlardı. Binaenaleyh bir kimsenin kendisine ya da başkasına erişmek üzere olan şiddetli bir zararı önlemek için güler yüz göstermesi, hatta bazı yerlerde müstehab olmakla beraber böyle şiddetli bir zararın erişmesi söz konusu olmayan yerlerde müdara caiz değildir.

Şiddetli zarardan maksat, şiddetli dayak, sürgün, görevden azil, öldürme gibi işlerdir.[87]

(4789) no'lu hadis hakkında daha geniş açıklama için (4182) numaralı hadisin şerhine de bakılabilir.[88]

4790... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Mü'min saf ve kerem sahibidir. Bozguncu insan ise (daima) aldatıcı, alçak ve cimridir" buyurmuştur.[89]

Açıklama

Girrun: Aldanan, aldatılan anlamlarına gelir.

Kerîm: İyi, cömert, çok affeden, kıymetli gibi manalara gelir.

Fâcir: Allah'ın emrinden çıkan, günahkâr demektir. Hıbb: Aldatıcı manasına gelir. Leîm: Alçak ve cimri demektir.

Hattabî (r.a.)'nin açıklamasına göre: Hadis-i şerifin zahirinden anlaşılan şudur ki: Hakiki mü'min aldatılmaya müsait, kötülüğü kavramaktan ve araştırmaktan uzak olur. Bu durum onun cehaletinden değil, kereminden ve ahlâkının güzelliğinden, iyi niyetli ve itimat sahibi oluşundan kaynaklanır.

Allah'ın emrinden çıkmış bozguncu insanlar ise daima aldatıcı, alçak, cimri, kötülük planlarını araştırmakla meşgul olur. Bu durum onun akıllılığından değil, kötülüğünden kaynaklanır.

İbn Esir'in açıklamasına göre bu hadisden anlaşılan şudur:

"Mü'min hilekâr ve düzenbaz olmaz. Ancak yumuşaklığı ve itimat sahibi olması sebebiyle bazan aldanıp tuzağa düşer."

Bu mevzuda Muhammed Zekeriyâ b. Yahya el-Kândehlevî şöyle diyor:

Her ne kadar bu hadisin zahiri "Mü'minin firasetinden sakınınız." [90] hadisine aykırı gibi görünüyorsa da aslında bu iki hadisin arasını şu şekilde te'lif etmek mümkündür:

Bu hadis mü'minlerin avamı hakkındadır. Diğer hadis ise basiret sahibi olan hassas müminler hakkındadır. Bu iki hadisin arasını "Mü'minin aldatılır olması onun hüsn-i zan sahibi olmasından neş'et eder. Bu durum ise, onun firaset sahibi olmasına mani değildir" diyerek te'lif etmek de mümkündür. Bu hadis-i şerifin: "Mü'min bir delikten iki defa sokulmaz." [91] hadisine aykırı olduğu da söylenemez. Çünkü bir defa aldanmak başkadır, ikinci defa aldanmak daha başkadır.

Hafız Suyutî'in açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, Hafız Siracüddin el-Kazvinî'nin mevzu olduğunu iddia ettiği hadislerdendir.

Hafız b. Hacer ise bu iddiayı reddederek şöyle demiştir: "Bu hadis Hâkim tarafından muttasıl bir senedle rivayet edildiği gibi, Sevrî'nin ashabı

ve Haccac tarafından da rivayet edilmiştir. İbn Main, Haccac hakında müsbet düşünmektedir. Ancak Buharî ile Müslim bu hadisin râvilerinden Bişr'e güvenilmeyeceğim söylemişlerdir...

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte cimriliğin bozgunculuk sıfatı olduğuna da bir işaret vardır.

Görüldüğü gibi hadis-i şerifte cimrilik, çirkin bir huy, sehâ (cömertlik) büyük bir bir fazilet olarak değerlendirilmiştir.

Nitekim şu âyet-i kerimelerde de cimriliğin çirkin bir huy olduğu cömertliğin büyük bir fazilet olarak değerlendirilmiştir,

"Kim nefsini (mala olan) hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte muratlarına erenler onların tâ kendileridir."[92]

"Allah'ın (fazl-u kereminden) kendilerine verdiğini (sarf-ü intakta) cimrilik edenler, (asla) bunun kendileri için bir hayır olduğunu sanmasınlar. Bilakis bu onlar için bir serdir."[93]

Bu konuyla ilgili bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Cimri asla cennete giremez."[94]

Cimriliğin çeşitli tarifleri yapılmışsa da en doğru olan tarife göre cimrilik, şer'an vâcib veya mürüvvet yönünden münâsib olanı gücü yettiği halde vermemektir.[95]

4791... Hz. Âişe'den demiştir ki:

Bir adam Peygamber (s.a.)'in yanına (girmek için) izin istedi, "Peygamber (s.a.)'de: "Aşiretin bu oğlu ne kötüdür" yahut da; "Aşiretin bu

adamı ne kötüdür" buyurdu. Sonra: "Ona (girmesi için) izin verin" dedi.

(Adam içeriye) girince ona yumuşak bir dille konuştu, bunun üzerine (ben) Âişe:

Ey Allanın Rasulü (yanına girmeden Önce) onun hakkında söyleyeceğini söylediğin halde (bir de tutup) onunla yumuşak bir dille konuştun dedi(m).

(Hz. Peygamber de: "Ey Âişe) Kıyamet gününde Allah katında insanların en şerlisi insanların kötülüğünden korkarak kendisinden uzaklaştığı ya da kendisini terk ettiği kimsedir" buyurdu.[96]

4792... Âişe (r.anha)'dan (rivayet edildiğine göre) bir adam Peygamber (s.a.)'iri yanına (girmek için) izin istemiş, Peygamber (s.a.)'de; (bunu öğrenince o adam hakkında): "Bu aşiretin kardeşi ne kötüdür!" demiş biraz sonra adam (içeri) girince onu sıcak bir şekilde karşılamış (ve) onunla (tatlı tatlı) konuşmuş.

(Hz. Aişe sözlerine devam ederek şöyle demiştir: Adam) dışarı çıkınca:

Ey Allah'ın Rasulü, (adam içeri girmek için) izin istediğinde (hakkında): "Bu aşiretin kardeşi ne kötüdür" diye konuştun (içeri) girince de kendisini sıcak karşıladın, dedim.

"Allah kötüyü ve kötülüğü ortaya çıkarmaya çalışan kimseyi sevmez" buyurdu.[97]

Açıklama

Fuhş: Haddi aşmak demektir. Fiilen ve kavlen işlenen kötülük anlamında kullanılır.

Fahiş: Haddi aşarak kötülük işleyen kimse demektir.

İbn Esir'in "En-Nihâye" isimli eserindeki açıklamasına göre "Fuhş" hem sözde olan fiilen işlenen kötülükleri ifade eder.

Tefahhuş ise içinde kötülük olmadığı halde kendini kötülüğe zorlama anlamına gelir.'"

Bu bakımdan Bezlü'l-Mechud yazarının da ifade ettiği gibi içindeki kötülüğü, sözüyle ve fiiliyle dışarı çıkaran kimseye "fahiş", içinde kötülük olmadığı halde, kendisi kötülük yapmaya zorlayan kimseye de "mütefahhiş" denir.

Binaenaleyh Resul-i Zişan efendimiz (4792) numaralı hadiste Allah, kötü insanları sevmediği gibi, kötü insanlardaki kötülüğün ortaya çıkmasına sebep olan kişileri de sevmediğini, binaenaleyh kendisinin de böyle bir duruma düşmeyi asla arzu etmediğini ifade etmek istemişlerdir.

Öyleyse bir müslümanın kötü bir kimseye ayıplarını hatırlatarak onu kırıcı bir tavırla karşılaması caiz değildir. Müslümanlara yakışan onu güler yüzle karşılamaktır. Bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız gibi buna müdara (güler yüz) denir. Güler yüzlü olmak, müdâhene (yağcılık)tan tamamen farklıdır.

Hz. Peygamber'in huzuruna girmek isteyen kimsenin adını anmadan, kavminden bahsetmek suretiyle onun kötülüğünü açıklaması "gıybet" değildir. Çünkü Hz. Peygamber'in onun kötülüğünü ifade etmekten maksadı orada hazır bulunan müslümanları o kimsenin kötülüğünden korumaktır. Bu bakımdan mevzumuzu teşkil eden bu hadisler, müslümanlan uyarmak için kötülüğünden korkulan bir kimsenin kötülüğünü haber vermenin caiz olduğuna delâlet etmektedir.

Yahutta bu adam açıktan kötülük işliyordu da Hz. Peygamber bu yüzden onun kötülüğünü ifade etmekte bir sakınca görmedi.

İmam Kurtubî'nin de dediği gibi, fışkını ve fuhşunu açıktan işleyen bir kimsenin gıyabında konuşmak, gıybet olmadığı gibi, zâlim idarecilerin ve halkı bid'ate davet eden bid'atçılarm aleyhine konuşmak da gıybet değildir.

Onların gıyabında kötülüklerini dile getirmek caiz olmakla beraber yüzyüze gelindiği vakit, kendilerine güler yüz göstermek de caizdir.

İbn BattaPın beyanına göre Hz. Peygamber'in huzuruna gelen adamın ismi Uyeyne b. Hisn el-Fezarî imiş, kendisine "ahmak" denilirmiş. O gün henüz müslüman değilmiş, fakat müslüman gorünürmüş. Peygamber (s.a.) herkesin bilmesi ve aldanmaması için onu ashabına tanıtmak istemiştir. Bu adam, Peygamber (s.a.)'in sağlığında olsun, vefatından sonra olsun, imanının zayıflığına delalet eden işler yapmış. Mürtedlerle beraber o da dininden dönmüş ve esir edilerek Hz. Ebu Bekîr'e getirilmiştir. Binaenaleyh, Peygamber (s.a.)'in onu: "Bu aşiretin kardeşi ne fenadir"diye vasfetmesi nübüvvetine delalet eden mu'cizelerdendir.

Hadisteki aşiretten murat kabiledir.[98]

4793... Şu (bir önceki hadiste anlatılan) olay hakkında Hz. Aişe'den (gelen bir rivayete göre) Peygamber (s.a.):

"Ey Aişe! Dilin (in şerrin) den korunmak için kendilerine ikram edilen kimseler, şüphesiz insanların en şerlılerindendir."buyurmuştur.[99]

4794... Hz. Enes'den demiştir ki:
(Gizlice bir derdini açmak üzere) ağzmı Peygamber (s.a.)'in kulağına yaklaştıran hiçbir adam görmedim ki o adam başını (Hz. Peygamber'den) uzaklaştırmadıkça (Rasûlullah) başını (ondan) uzaklaştırmış olsun.
Yine (Hz. Peygamber'in) elini tutan hiç bir adam görmedim ki o adam (Hz. Peygamberin) elini bırakmadıkça (Hz. Peygamber onun) elini bırakmış olsun.[100]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerde Rasul-i zişan efendimizin son derece mütevazi, iyi kalpli olduğu, herkes için iyilik düşünüp herkesin derdine deva olmak için elinden gelen çabayı sarf ettiği, insanlara zararlı olan kimseleri her fırsatta uyarıp onları bu kötü huylardan kurtarmaya çalıştığı, insanların en şerlisinin de insanların kötülüğünden kurtulmak için kendisine saygı gösterip ikramda bulunduğu kişi olduğu ifade Duyurulmaktadır.
Binaenaleyh, Hz. Peygamber'i kendisine Örnek alıp İslam terbiyesiyle yetişmiş bir müslüman, toplumda insanlara faydalı .olan şeyleri yapmaya ve insanlara zarar verecek şeyleri de engellemeye gayret eder. Çünkü hak, hayır ve fazilet ilkeleriyle yetişmiş olan bir müslüman, toplumda faydalı, faal ve yapıcı bir unsur olur. İyilik yapmaya fırsat bulduğunda, onu değerlendirmeden edemez. Çünkü hayır işlemenin kurtuluşa vesile olacağını bilir. "İyilik yapın ki saadete eresiniz."[101]
Hayır işi için attığı her adımda Allah'ın kendisine sevap verdiğini bilir ve hayır yapmaya koşar...
Cabir (r.a.)'den de Nebi (s.a.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: "Her iyilik sadakadır..."[102]
"Allah, kendine teslim olmuş kuluna iyilik yapınca sevap verebileceği gibi kötülükten çekindiği zaman da iyilik yapmasa da sevap verir."[103]
Ebu Musa (r.a.)'dan Nebi (s.a.)'in şöyle buyurduğu nakledilir: "Her müslümanın sadaka vermesi gerekir." Bulmazsa ne yapar, denildi, şöyle buyurdu:
"Eliyle çalışır, kendine fayda verir ve sadaka dağıtır." Buna da gücü yetmezse ne yapar? denildi.

Bu sefer: "Şiddetli ihtiyaç sahibine yardım eder" dedi. -Buna da gücü yetmezse ne yapar? denildiği zaman;
İyiliği veya hayrı enir eder, cevabını verdi.
Buna da gücü yetmezse ne yapar, denildi. Bunun üzerine.
Şerri terk eder, buyuruldu. (Mütefekkünaleyh).[104]

6. Utanma

4795... (Abdullah) b. Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) kardeşine (fazla) utanma(ması) hakkında öğüt vermekte olan ensardan bir zatın yanına uğramış da: "Onu bırak! Çünkü utanmak imandandır"
buyurmuştur.[105]

Açıklama

"Haya: Utanmak demektir. Kınamayı gerektiren bir söz ve davranıştan dolayı kışının Allah a ve insanlara karşı mahcubiyet duyması (kısaca utanması), "haya" sözü ile ifade edilmiştir.
Edeb, haya, insan ahlâkı için en güzel bir ölçüdür. İnsanın haddini bilmesi, utanacak bir işten dolayı sıkılıp yüzünün kızarması, büyük bir fazilettir. Bu fazilet, sahibini kötülüklerden uzak tutar. Utanıp kınanmayacağı işler yapmasına da sebep olur.
Gerçek haya insanın yüce yaratanına karşı duyacağı hayadır.[106]
"Haya" kabahatleri işlemek korkusuyla nefsin ictinab edip geri durmasıdır[107] şeklinde de tarif edilmiştir.
Bilindiği gibi kabahatleri aklî, şer'î ve örfî olmak üzere üç kısma ayırabiliriz.
Aklî kabahat (Çirkinlik): Kötülüğü aklen bilinebilen kabahatlerdir ki işleyenlere "mecnûn" denir.
Şer'î kabahat: Kötülüğü şer-i şerifin açıklamasıyla bilinebilen kabahatlerdir ki, işleyenlere "fâsık"denir.
Örfî kabahat: Çirkinliğini örf ehlinin anlayabildiği kabahatlerdir ki, irtikâb edene "ebleh"denir.[108]
Utanmak: İnsanın yaratılışında mevcut olduğu halde, mevzumuzu teşkil eden hadiste, utanmanın, imana bağlanması, utanmanın yerini ve ölçüsünü dinin ve imanın tayin etmesidir. Binaenaleyh burada din ve imanın

belirlediği yerler ve ölçüler dışında görülen utanmalar söz konusu değildir. İslâm ölçülerine uymayan utanmalar, gerçekte utanma değildir. Yere düşen ekmeği almaktan utanmak, geçimini te'min için rençberlik yapmaktan utanmak gibi....

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, kardeşine utanmak hakkında öğüt verdiğinden bahsedilen ensarlı zata göre, kardeşi utangaçlığı yüzünden çok zarar gördüğü için onun utanmayı bırakması gerekiyormuş. Bu sebeble kardeşini utanmayı bırakmaya zorluyordu. Hz. Peygamber ise, utanmanın İslâm inancı ile yakînen ilgili olduğunu, imandan kaynaklanan utanmanın güzel huylardan olduğunu söyleyerek o Ensarîyî kardeşine karşı yaptığı bu baskıdan men'etmiştir.

Haya en kâmil haliyle imanın doruğunda olan Peygamber efendimizde tezahür etmiştir. Nitekim Ebu Said el-Hudrî (r.a.)'de; "Resul-i zişan efendimizin bir kızdan daha utangaç olduğunu" ifade etmiştir.[109]

Beyhaki'nin rivayetine göre, Hz. Peygamber bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurmuştur: "İzzet ve celal sahibi Hak teala karşısında, her hangi bir kul, ellerini açıp dua ederek birşey dilerse Cenab-ı Hak onu eliboş olarak çevirmekten haya eder."[110]

Hayanın fertler için olduğu kadar cemiyetler için de büyük bir önemi vardır. İman Şairimiz Mehmet Akif merhum şu mısralarıyla bu gerçeği ne güzel ifâde etmiştir:

"Göster Allahım, bu millet kurtulur tek bir mu'cize.
Gaib hazinenden bir utanmak hissi ver bize.
Haya sıyrılmış inmiş, öyle yüzsüzlük her yerde.
Ne çirkin yüzler Örtermiş meğer bir incecik perde."

Mevzumuzu teşkil eden bu hadiste hayanın imandan bir şube olduğundan bahsedilmesi imanın birçok şubeleri olduğuna delâlet eder.

Biz imanın bu şubelerini "4673" numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[111]

4796... Ebu Katede'den demiştir ki:

Biz, İmran b. Husayn ile birlikte idik. Orada Buşeyr İbn Ka'b da vardı. (Bir ara) İmran İbn Husayn (söze başlayıp), Rasûlullah'm (s.a.): "Utanma tamamiyle hayırdır" dediğini ya da "utanma(nın) hepsi de hayırdır" buyurduğunu söyledi.

Bunun üzerine Büşeyr İbn Ka'b'm:

"Biz bazı kitaplarda bazı hayaların vakar (ağırlık), bazısının sekînet (iç huzuru), bazısının da zayıflık (kaynağı) olduğuna rastladık" dedi.

İmran hadisi tekrar rivayet etti. Büşeyr de sözü(nü) tekrarladı; (hayanın bir takım zaafların kaynağı olduğunu ifade eden Büşeyr'n bu sözlerini ikinci kez işiten) İmran öfkelenip gözleri kıpkırmızı oldu ve (Büşeyr'e hitaben):

Görüyorum ki, ben sana Rasûlullah (s.a.)'dan söz ediyorum, sen de bana kitaplarından bahsediyorsun, dedi. (Biz bu durumu görünce İm-ran'ın daha fazla kızmasını önlemek için kendisine):

Ey Ebu Nüceyd, (artık bu kadarı) yeter! dedik.[112]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd yazarının da ifade ettiği gibi, İslamın kabul ettiği, hayanın her çeşidinin hayır olduğunda; İslâmî manada haya çeşitlerinde hayırdan başka bir şey olmadığında şüphe yoktur.

Her ne kadar avam-ı nas arasında bazı zayıflıklara ve zararlara yol açan bazı davranışlar, haya sayılmakta ise de, aslında o tür davranışların haya ile bir ilgisi yoktur. Eğer o davranışlar haya olsaydı, bu zararlı hareketleri terk etmek gerekeceğinden, sünnetin bir kısmını terk etmek icab edecekti.

Büşeyr (r.a.); "Bazı hayaların zaaflara sebep olduğunu" söylerken, Hz. İmran'ın zaaflara sebep olan ve halk arasında haya olarak bilinen bu hallerin aslında haya olmadığını açıklamasını ve halkı bu yanlış anlayıştan kurtarmasını istiyordu. Fakat bu isteğini ortaya koyarken âyet ve hadisten değil de başka kitaplardan delil getirmesi, Hz. İmran'ın öfkelenmesine sebep oldu.

Bilindiği gibi, gerçek haya insanın dince, akılca ve örfçe çirkin sayılan şeyleri yapmaktan sıkılması, üzüntü duyması ve yüzünün kızarmasıdır. Bunun dışındaki duygu ve düşüncelerden kaynaklanan utanıp sıkılmalar ise, gerçek haya değildir. Nitekim, şu hadis-i şerif bu gerçeği çok güzel bir şekilde ifade etmektedir:

"Hz. Peygamber, bir gün ashabına: "Allah'dan hakkıyla haya ediniz" buyurdu. Ashab da:

Ey Allah'ın Rasulü, elhamdülillah, haya ediyoruz, dediler. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.):

"Hakiki haya o değildir. Fakat gerçek manasıyla haktan haya eden başını (yani baştaki duyu organlarını ve başın içindeki düşüncelerini gayr-i meşru düşünce ve davranışlardan) korusun. Karnı ve karnın ihtiva ettiğini

(midesini) kontrol etsin. Böyle yapanlar Allah'tan hakkıyla haya etmiş olurlar" buyurdu.[113]

4797... Ebu Mesûd (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"İnsanların ilk Peygamberlikten beri duyageldikleri sözlerden biri; utanmazsan dilediğini yap! sözüdür."[114]

Açıklama

İmam Hattâbî'nin açıklamasına göre mevzumuzu eden bu hadisî hayanın ilk Peygamberden itibaren bütün Peygamberler tarafından teşvik edildiğini ifâde etmektedir. Çünkü, Allah her peygambere hayalı olmayı ve ümmetini hayalı olmaya teşvik etmeyi vahyetmiştir. Haya bir taraftan vahy mahsulü olduğu gibi, diğer taraftan da güzelliği ve fazileti açık olduğundan bütün akıl sahipleri onun güzel bir haya olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu özellikleri taşıyan bir hüküm hiçbir zaman nesh edilmeyeceğinden haya da ilk peygambere vahy edildiği gibi, hiç neshe uğramadan peygamberlerin tümünün şeriatinde yürürlükte kalmıştır.

Hadiste geçen; "utanmazsan dilediğini yap" cümlesine ulemâ üç çeşit mana vermiştir:

a. Bu cümle emir kalıbında bir haber cümlesidir. "Eğer haya duygusu sana engel olamıyorsa artık sen nefsinin arzu ettiği bütün kötülükleri yaparsın" demektir. Hz. Ebu Ubeyd, bu görüştedir.

b. "Dilediğinizi yapınız, o yaptıklarınızı görmektedir" (Fussilet, (40) 41) âyet-i kerimesi gibi tehdid ifâde etmektedir. Yani utanmıyorsan dilediğini yap, fakat şunu unutma ki her yaptığının cezasını göreceksin, demektir. Ebu'j Abbâs bu görüştedir.

c. "Yapacağın bir işe bakmalısın, eğer seni utandıracak bir işse ondan vazgeçmelisin, fakat yaptığın takdirde seni mahcub duruma düşürmeyecekse onu yapabilirsin" anlamındadır. Ebu İshak el-Mervezî de söz konusu cümleyi böyle açıklamıştır.[115]

7. Güzel Huy

4798... Aişe (r.anhâ)'dan (rivayet edilmiştir); dedi ki: Rasûlulah (s.a.)'i (şöyle) derken işittim: "Muhakkak ki mü'min, ahlâkının güzelliği sebebi île (gündüzleri) oruç tutan (ve geceleri de) Allah'a ibâdetle geçiren kimsenin derecesine ulaşır."[116]

Açıklama

Ahlâk: Hulk (huy) kelimesinin çoğuludur.

Huy: Nefiste yerleşip fikir yormaya muhtaç olmaksızın kendiliğinden meydana gelen heyet-i râsiha (yerleşmiş bir şekildir. İşte buna huy denir. Kâtibin bir şeyi yazarken yazdığını harf harf tefekkür etmediği ve mutribin saz çalarken ahengini nağme nağme düşünmediği gibi, meleke haline gelen davranışlar da insandan hiç düşünmeden kolayca sudur ederler. Meleke haline gelmeyen davranışlar insandan kolayca sudur etmedikleri gibi, meleke haline gelmeyen davranışlara da huy denmez.

Bu suretle, kişide kendisinden güzel davranış, ve ameller meydana gelecek bir şekilde bulunursa, ona "hulk-ı hasen: güzel huy" ve eğer çirkin işler meydana gelecek şekilde bulunursa, buna da "hulk-ı seyyi': kötü huy" denir.

Ahlâk bilginleri, insan nefsinde üç kuvvetin varlığını belirtirler.

a. İdrâkin başlangıcı ve kaynağı olan "kuvvet-i ilmiyye: ilmî kuvvet"

b. Zararları def etmenin kaynağı olan "kuvve-i şeheviyye: şehvet kuvveti".

c. Kuvve-i gazabiyye: gazab kuvveti.

Bu üç kuvvetten birincisi olan ilim kuvveti, yalnız insan ruhuna aittir. Diğer ikisi ise sair hayvanlarda da müşterektir.

Bunların her birinin i'tidal, ifrat ve tefrit olarak üçer mertebesi olup, i'tidal merkezinde olanlar övülmüştür, fazilettir. İfrat ve tefrit tarafları ise çirkindir, rezalettir. Bunları geniş olarak tetkik etmek isteyenler ahlâk kitaplarına müracaat buyursunlar.[117]

Mevzuumuzu teşkil eden hadis-i şerifte; güzel ahlâk sahibi bir müslümanın ahlâkı sayesinde gündüzlerini oruçla gecelerini de ibadetle geçiren bir müslümanın derecesine erişebileceği ifade edilmektedir. Bu gerçeği anlamak çok kolaydır. Şöyle ki, gündüzlerini oruçla gecelerini de Allah'a taatle geçiren bir kimse, aslında nefsiyle ve şehvanî arzularıyla mücadele edip onlara galip gelmeye çalışıyor demektir. İyi düşünülürse insanlar arasına katılıp onlarla olan, muamelesinde güzel ahlâkı elden

bırakmayan kimse ise/aslında aralarına katıldığı kişiler adedince nefislere muhatab, bir çok nefse karşı mücahede ediyor demektir. Bu böyle olunca, bu kimse gündüzleri oruçla geceleri de taatle geçiren kimselere erişmesi ve hatta onları geçmesi hiç de yadırganacak bir durum değildir.

İşte bunun içindir ki Rasûlullah (s.a.), sahabeyi güzel ahlâka teşvik eder, çeşitli yollarla onlara güzel ahlâkı sevdirmeye çalışırdı. Çünkü nefislerin temizlenmesi ve insanların kemale ermesinde bunun tesirini çok iyi biliyordu. Rasûlullah (s.a.) Ebu Zer'e buyuruyor ki:

Ey Ebu Zer, sana yapılması insana hafif gelecek, mizan(ın)da ağır basacak iki haslet söyleyeyim mi? Ebu Zer:

Evet ya Rasûlullah, dedi. Buyurdu ki:

Güzel ahlâkı ve sükûtu terk etme. Nefsim kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki insanlar bu iki haslet gibisiyle güzelleşmediler."[118]

"Güzel ahlâk nemadır, kötü ahlâk uğursuzluktur. İyilik ömrü artırır, sadaka kötü ölümü engeller."[119]

"Allahim, beni güzel yarattın, ahlâkımı da güzelleştir."

Allah (c.c.) hazretleri: "Sen yüce bir ahlâk üzeresin" buyurduğu halde Nebi (s.a.)'in ahlakının güzelleşmesi için dua etmesi müslümanların daima ahlâkının güzelleşmesini istemeleri, ne kadar yükselirlerse yükselsinler, Allah'dan bu hususta yardımını eksik etmemesini dilemeleri icab ettiğini gösterir.[120]

4799... Ebu'd Derdâ (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:

"Terazide güzel huydan daha ağır basacak olan bir şey yoktur."[121]

(Bu hadisin ravilerinden) Ebul Velid (et-Tayâlisî, bu hadisi el Kasım b: Ebi Bezze'den) sema yoluyla, yani ben, Ata el Keyharanî'yi (şöyle şöyle derken) işittim, (şeklinde) rivayet etti. (Diğer râvi Hafs b. Ömer ise el-Kasım'dan an'ane tarikiyle rivayet etti.)

Ebu Dâvud der ki: (Sözü geçen) o (Ata el Keyharhanf den maksat) Ata İbn Yakub'dur ve ibrahim Ibn Nafi'nin dayısıdır. Keyharânî ve Gevharâ-nî (nisbeileriyle) anılır.[122]

4800... Ebû Umame'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.; 'şöyle) buyurmuştur:

"Ben, haklıyken bile çekişmeye girmekten kaçınan kimse için cennetin kenarından; şakadan da olsa yalan söylemeye yanaşmayan dmse için

cennetin ortasından, huyunu güzelleştiren kimse için de cennetin en yükseğinden bir "köşk (verilmesin)e kefriim."[123]

4801... Hârice İbn Vehb'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) jöyle) buyurmuştur: "Çok şişman olup böbürlenerek yürüyen, kibirli, cimri ve hilekâr kimse cennete girmez, kendini beğenmiş katı kalpli insan da giremez."[124]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerde cennette en yüksek mevkilere erişecek olanların en yüksek ahlâka sahip kimseler olacağı ve kötü ahlâklı kimselerin ise cennete ilk girenlerden olamayacakları ifade buyurularak, güzel ahlâkın önemi vurgulanmaktadır.[125]

8. (Dünya) İşler(İn)De Üstünlük Taslamanın Çirkinliği

4802... Hz. Enes'den (rivayet edilmiştir) dedi ki:
(Peygamber (s.a.)'in) "el-adbâ" (isimli devesi)nin (yarışlarda) hiç önüne geçilmezdi. (Birgün) bir bedevî kendisine ait bir yük devesinin üzerinde geldi ve Adbâ ile yarışa girip onu geçti. Bu geçiş Rasûlullah (s.a.)'in sahabilerine ağır gelir gibi oldu. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
"Dünyada her yükselen şeyi (oradan tekrar) aşağı indirmek Allah'ın kanunudur" buyurdu.[126]

4803... (Yine) Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Dünyadakilerden her yükselen şeyi (oradan tekrar) aşağı indirmek, aziz ve celil olan Allah'ın kanunudur."[127]

Açıklama

Her yokuşun bir inişi olduğu gibi her yükselişinde bir alçalışı vardır Bu yüce Allah'ın dünyada câri olan bir kanunudur. Bu kanuna hiçbir eşya mukavemet edemez. Bunun içindir ki göklere ser çeken genç dağlar bile, zamanla aşınarak ihtiyarlar ve yerle bir olurlar.

Nice tümsekler kaybolduğu gibi nice çukurlar da zamanla etraftan gelen çer-çöp ile dolup varlıklarını kaybederler. Fertlerin hayatı, bu kanuna tabi olduğu gibi cemiyetlerin ve milletlerin hayatları da bu kanuna tabidir.

Öyleyse aklı başında, feraset sahibi bir insan, hiçbir zaman Allah huzurundaki hesabı çok uzun sürecek olan dünya varlığıyla övünmemeli, bilakis zühd ve tevekkül yoluyla gitmeyi tercih etmelidir. Nitekim cenab-ı Hak şu âyet-i kerimesinde bu gerçeği ne güzel ifade buyurmuştur: "Sizin yanınızda bulunan tükenir, Allah'ın yanında bulunan ise bakidir."[128]

Rasûl-i zişan efendimiz de şu sözüyle bu gerçeğe işaret buyurmuştur:

"Şair (zümresi)nin söylediği sözlerin en doğrusu Lebid'in söylemiş olduğu: Bilmiş olunuz ki Allah'dan başka her şey bâtıl (fani)dir; sözüdür." [129]

9. Yüze Karşı Övmenin Çirkinliği

4804... Hemmâm (r.a.)"den (rivayet edilmiştir);

Bir adam gelip (Hz. Peygamber'in huzurunda) Hz. Osman'ı yüzüne karşı övdü. (Orada bulunan) el Mikdâd İbn el Esved de (yerden bir avuç) toprak alıp (öven kimsenin) yüzüne saçtı ve:

Rasûlullah (s.a.): "(Böyle yüze karşı) "medhedenlerle karşılaştığınız zaman yüzlerine toprak saçınız, buyurdu" dedi.[130]

Açıklama

Hattâbi (r.a.)'nin açıklamasına göre bu hadis-i, şerifte yerilmek istenen yüze methedicilerden maksat, kişileri yüzlerine karşı överek onlardan menfaatlenmeyi âdet ve geçim kaynağı hâline getirenlerdir. Kişileri, yaptıkları hayırlar veya güzel işlerden dolayı başkalarını da bu gibi işlere teşvik maksadıyla yüzüne karşı öven kimseler değildir. Her ne kadar, Hz. Mikdâd, bu hadisi zahirine hamlederek kişileri dünyevi menfaat temin etmek gayesiyle yüzüne karşı öven kimselerin yüzlerine toprak saçılması gerektiğine inanıp öyle amel etmişse de ulemâdan bazıları bu hadisi: "O kimseye beklediği menfaati vermemek suretiyle, onu bu dünyalık ümidinden mahrum ediniz, yüze karşı övgüsüne karşılık elini boş çıkarınız" manasına yorumlamışlardır.

"Onun avucunu toprakla doldur."[131] mealindeki hadiste geçen "toprak" kelimesiyle "zina eden için taş vardır"[132] mealindeki "taş" kelimesinin mahrumiyetle tefsir edildikleri gibi.

Nitekim araplar, elinde avucunda hiçbir malı kalmayan kimse için, "ma lehü gayrü't türâb: elinde topraktan başka bir şey yoktur" derler ki, "dünyalık namına hiçbir şeyi yoktur" anlamına gelir.[133]

4805... (Abdurrahman İbn Ebi Bekre'nin) babasından (rivayet edildiğine göre) bir adam, (diğer) bir adamı, Peygamber (s.a.)'in huzurunda (yüzüne karşı) övmüştü de (Hz. Peygamber) O'na üç defa: "(Bu sözlerinle) arkadaşının boynunu kestin" deyip sonra da: "Biriniz arkadaşını mutlaka övecekse şöyle demelidir: "Ben onun -söylemek istediklerini söyleyerek- şöyle şöyle olduğunu düşünüyorum; (fakat kalbini bilemediğimden) Onun iyiliğine dair Allah'a karşı sahicilik edemem"[134]

Açıklama

Hadis-i şerifte, bir kimsenin yüzüne karşı medhedilmesi, yasaklanmakta, eğer mutlak övmek gerekiyorsa, onun iyiliğine dair kesin ifadeler kullanmaktan kaçınıp "onun hakkında ben de iyi düşünüyorum" "iyi olduğunu zannediyorum, fakat onu Allah'a karşı tezkiye edemem, çünkü herkesin kalbini Allah bilir" gibi hüsn-i zann ifade eden kelimeler kullanılması emredilmiştir. Oysa bazı hadis-i şeriflerde[135] kişinin yüzüne karşı övülebileceği ifade edilmektedir. Ulemâ hadislerin arasını şöyle uzlaştırmalardır:

"Yasaklanmış olan yüze karşı övmeden maksat, kişiyi, kendisinde bulunmayan vasıflarla överek haddi aşan övgü ile ucba (kişinin kendisine beğenmesine) ve kibire kapılabilecek olan kişilere karşı yapılan övgüdür. Olgun ve hazımlı kişilere karşı yapılan ve haddi aşmayan övgüler ise bu yasağın dışındadırlar."

Metinde geçen "arkadaşının boynunu kestin" cümlesi, Müslim'in Sahih'inde: "Yazık sana arkadaşının boynunu kestin," anlamına gelen lafızlarla rivayet edilmiştir.

Bu ifadeler, yüze karşı yapılan gereksiz ve haddi aşkın övgülerin, hem övenin, hem de övülenin helakine sebep olacağına delalet eder.

İmam Gazali'nin açıklamasına göre, söz konusu övgünün dördü, övene, ikisi de övülene olmak üzere altı zararı vardır. Övene ait zararlar şunlardır:

a. Övgünün çokluğu, övenin yalana sapması sonucunu doğurur.

Genellikle şairler, bu âfete mübtelâdır. Belki bazılarında bu hal cehalet ve takva azlığı sebebiyle küfre kadar varır. Arab şairlerinden Mütenebbî bu vartaya düşmüştür.

b. Riyadır: Zira Övmek, sevgi davasında bulunmaktır. Gerçeğe uygun olmayınca riya olur.

c. Açıkça anlaşılması ve tahkiki mükün olmayan vasıflarla medh etmek ise medhedeni yalancı durumuna düşürebilir.

Binaenaleyh bir kişiyi, bu gibi tahkiki mümkün olmayan vasıflarla tavsif ederek övmek, çok tehlikeli olduğundan bir insanı bu gibi konularda, Tnütlaka övmek gerekiyorsa, kesin bir dille övmekten kaçınıp onun hakında: "Hüsn-i zan besliyorum. Fakat Allahü Teâlâya karşı kimseyi medhü tezkiye edemem" demelidir. Nitekim metinde geçen "ben böyle olduğunu düşünüyorum" mealindeki cümle de bu gerçeğe ışık tutmaktadır.

d. Bir fâsıkı övmek, onun ferah ve sürûruna sebep olmaktır. Nitekim hadis-i şerifte: "Günaha dalıp giden isyankâr kişiyi övene Allah teala gazab eder."[136]

Övülen kişi için doğan âfetler:

a. Övülende, büyüklük ve ucbun meydana gelmesidir.

b. Övülen kimsenin hakkındaki övgüleri işitince, bunları kendisinde hakikaten var sanıp daha fazla fazilet elde etmek için gayret sarf etmekten vazgeçip tembelliğe düşmesidir.[137]

4806... Mutamf (İbn Abdullah İbn eş-Şıhhîr)dan demiştir ki: Babam dedi ki:

(Ben birgiin) Âmir oğullarının elçileriyle birlikte (elçi olarak) Rasûlullah (s.a.)'in huzuruna gitmiştim. (Orada Hz. Peygambere):

Sen bizim Seyyidimizsin, dedik de, (Resulü Ekrem):

Seyyid Allah'dır, buyurdu. Biz:

Sen bizim faziletçe en faziletlimiz, (eşe, dosta iyilik elini) uzatma bakımından da en üstünümüz sensin, dedik.

Bu sözünüzü söyleyiniz -yahutta- (bu) sözünüzün bazısını (söyleyiniz; fakat bir kısmını bırakınız, taki) şeytan sizi (bazı sözlerinizle kendi yoluna) sürüklemesin."[138]

Açıklama

Yaratıkları üzerinde mutlak tasarruf sahibi olan muhakkak ki Allahu Teâlâ hazretleridir. Bu bakımdan "seyyid", "mevlâ" gibi, insanlar üzerinde tasarruf yetkisine delâlet eden lafızlara hakkiyle layık olan da yine yüce Allah'dır. Bu lafızların, kullar için kullanılması ise mecazidir, izafidir, hakiki değildir.

Bu itibarla her ne kadar bu lafızları mecazî ve izafî olarak, kullar için kullanmak caiz ise de Resulü zişan efendimiz, İslamın ilk yıllarında cahiliyye döneminden yeni kurtulmuş olan kavmini, cahili düşüncelerden tamamen kurtarmak amacıyla ve bazı insanlarda ilahi güçlerin bulunduğu inancının nüksedeceği endişesiyle zaman zaman ashabım bu nevî kelimeleri kullanmaktan nehyetmiştir, Fakat ulemâ bu gibi tehlikelerin kalmadığı cemiyetlerde söz konusu kelimeleri mecazen insanlara nisbet etmekte bir sakınca görmemişlerdir. Nitekim: "Ben Adem oğuIIarının seyyidiyim" mealindeki (4673) numaralı hadis-i şerifte buna delâlet eder.

Bu hadisin mevzumuzu teşkil eden babla ilgisi, bir kimseye: "Seyyidimiz" diyerek hitab etmenin onu yüzüne karşı övmek anlamına gelmesidir.

Biz bir kimseyi yüzüne karşı Övmenin hükmünü, (4804-4805) numaralı hadislerin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[139]

10. Yumuşak Huylu Olmak

4807... Abdullah İbn Mugaffel'den (rivayet edildiğine göre): Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:

"Muhakkak ki Allah (kullarına karşı son derece) yumuşak muamele eder ve yumuşaklığı sever, şiddet karşılığında vermediğini yumuşaklık karşılığında verir."[140]

Açıklama

Söz ve işlerimizde nâzik ve yumuşak huylu olmak anlamma geıen "rıft" övülmüş sıfatlardandır. Rıf-kın karşılığı kabalık ve sertliktir.

Allahü Teâlâ hazretleri, kullarına karşı son derece merhametli ve lûtufkârdır. Kullarının da birbirlerine karşı nâzik ve yumuşak davranmalarını, kabalık ve sertlikten kaçınmalarını, hoşgörü ile hareket etmelerini ister.

Rıfk ile muamele insanları dostluğa ve kardeşliğe götürür. Aralarındaki düşmanlıklar, bu sayede son bulmuş olur. Binaenaleyh, kötülükler bile daima iyilikle karşılanmalıdır. Nitekim, yüce Allah Kur'ân-ı Keriminde: "İyilikle kötülük eşit değildir. Sen kötülüğü en güzel olan iyi hareketle önle. O vakit bakarsın ki seninle aralarında bir düşmanlık bulunan yakın bir dost gibi olmuştur"[141] buyurmuştur.

Dinen, aklen ve hikmeten güzel ve faydalı görünen şeylere muvafakat etmek de rıfk sayılır. Peygamber efendimiz: "Allah Teâlâ ve tekaddes hazretleri bir ev halkını severse aralarına rıfk verir" buyurdular. Bu yüce insan kendisine Peygamberliğinin ilk yıllarında, birçok düşman, akla hesaba gelmez eza ve cefa ettikleri halde yine hepsine rıfk ile davranırlardı.

Rıfk, sahibini her istediğine ulaştırır, bütün münasebetlerden emin eyler. Dikkatle bakılınca, görülür ki yumuşaklığın etkisi azarlamak ve şiddet göstermekten daha çoktur. Yumuşaklık her zaman hiddetleri dindirip düşmanları dost edebilir. Fakat hiddet, şiddet arttırmaktan ve dostu düşman etmekten başka bir işe yaramaz.[142]

Muhakkak diğer övülmüş ahlâklarda olduğu gibi, rıfkın en kâmil manada tecelli ettiği kul, yine Resul-i zişan efendimizdir. Kendisi, bir gün dahi kaba konuşmamış, şahsı hislerine kapılarak bir müslümana kötü söz söylememiştir.

Hz. Enes, efendimizin bu ahlâkını şöyle anlatıyor: "Resûlullah (s.a.) kötü konuşmaz, lanetçi, küfürbaz biri değildi. Birisini ayıplamak istediği zaman, onun hakkında sadece; O'na ne oluyor, alnı toprağa varası-ca; demekle yetinirdi."[143]

Bu sözüyle, efendimiz, kişinin çok secde etmesi için dua etmiş olurdu.

Daima ümmetine yumuşaklığı tavsiye eder; "yumuşaklık bulunduğu herşeyi süsler, yumuşaklık bir şeyden de alınırsa onu lekeler."[144]

"Bir kimse yumuşak davranmadan mahrumsa hayırdan da mahrumdur" [145] buyururdu.

Bu hadislerden, yumuşaklığın herşeyde olabileceği anlaşılmakla beraber İslamda, şeriat, yahut cemaatin maslahatının muktezası olan yerlerde sertlik göstermek caiz ve lüzumludur.[146]

4808... el-Mikdam İbn Şüreyh babasından (rivayetle) demiştir ki: Hz. Aişe'ye (Rasûlullah (s.a.)'in) kır gezisine çıkma (sın)dan sordum da: Rasûlullah (s.a.) yukarıdan aşağıya inen şu (karşıdaki) su kanallarına geziye çıkardı.

Bir defasında (böyle bir) kırgezisine çıkmak istemişti de (bil yolculukta benim binmem için) bana zekat develerinden olan ve binmek için kullanılmayan bir dişi deve göndermişti ve bana:

"Ey Aişe! Şüphesiz ki yumuşak davranmak bir şeyde bulunursa onu mutlaka süsler kendisinden uzak kılındığı şeyi de mutlaka lekeler" buyurdu. (Râvi) İbn es-Sabbah rivayetinde (metinde geçen); "Muharreme" kelimesini üzerine binilmeyen (deve) diye açıkladı.[147]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama, bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[148]

4809... Cerir (İbn Abdullah el Becelî -r.anhuma- dan rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:

"Yumuşak huyluluktan mahrum olan her hayırdan mahrum kalır."[149]

Açıklama

Hadis-i şerifte, yumuşak huyluluğun, her hayrın,başı buğuna delalet, yumuşak huyluluktan mahrum olanın her hayırdan mahrum kalacağını da ifade vardır.

Binaenaleyh, hakketmedikleri halde insanlara sert ve kaba davranışlarda bulunup gönüllerini ve onurlarım kırmak, son derece yanlış ve hatalıdır. Bu nevi tavırlar kâfirlere, bidâtçılara ve zâlimlere karşı takınılabilir. Nitekim, yüce Allah Kur'an-ı Keriminde: "Ey inananlar, kâfirlerden size yakın bulunanlarla savaşın. (Onlar) sizde (kendilerine karşı) bir sertlik (ve şiddet) bulsunlar..."[150] buyurmuştur.

Ayrıca, kötülükten men etmek için yumuşaklığın ve öğüdün fayda vermediği yerlerde sertliğe başvurulabilir.[151] Çünkü "Likülli makamın makal ve likülli meydanın rical: Her yerin kendine mahsus sözü ve her meydanın kendine has erleri vardır" buyurulmuştur.

Taberânî'nin Mikdâd İbn Şüreyh'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte açıklandığı üzere Rasûlulîah (s.a.), cennete girmeye vesile olan şeylerin Allah rızası için yedirmek, her müslümana selam vermek, (kaba söz ve davranışlardan kaçınıp) tatlı konuşmak, gibi davranışlar olduğunu söylemiştir.[152]

Binaenaleyh, şer'i bir maslahat yokken keyfi olarak yumuşaklığı bırakıp kabalık ve sertlik yolunu tutan kimse, bütün hayır kapılarını kendine kapamış olur. Nitekim, yüce Allah, Kur'ân-ı Keriminde:

"Allah'ın rahmeti sebebiyledir ki sen onlara yumuşak davrandm. Eğer kaba ve katı yürekli davransaydın, çevrenden dağılır giderlerdi."[153] diye buyurmuştur.[154]

4810... A'meş dedi ki: Ben o (akranım ola)nların Mus'ab b. Sa'd'ın babası (Sa'd b. Ebî Vakkas) dan rivayet ettiklerini duyduğum; benim de ancak Peygamber'den geldiğini bildiğim bir rivayete göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur: "Âhiret amel(ler)i dışında (kalan) her işte teenni (elden bırakılmamalıdır.)"[155]

Açıklama

Teenni: Yavaş ve yumuşak hareket etmek demektir. Büyüklük ve yüksekliğin ölçüsü olan pek değerli bir alışkanlıktır. Bu huy ile ancak nefsini sabır ve sebata alıştırabilenler huylanabilirler. Bu ahlâkı elde edebilirler.

Yavaş yavaş, yani acele etmeksizin yapılan işe, hata ve pişmanlık yol bulamaz. Ceza vermekte acele davranmamak, iyilik ve mükâfatta ise acele etmek gerektiği gibi, günlük işlerde, davranışlarda, olaylarda da teenni lâzımdır.[156] Ancak, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte de açıklandığı üzere, ahiretle ilgili olan hayırlı işlerde yavaş davranmak söz konusu olamayacağı gibi, şer'î bir maslahatın söz konusu olduğu yerlerde de yumuşaklık ve merhametten bahsedilemez. İşte bunun içindir ki Resul-i zişan efendimiz: "Eğer kızım Fatıma hırsızlık yapsaydı elini keserdim" [157] buyurmuştur.

Vakti gelip çatmış hayırlı bir işte de yavaş olmak söz konusu değildir. Bunun içindir ki "Mekke'ye gitmekte acele ediniz"[158] buyurulmuştur.

Fakat, henüz vakti gelmeyen bir iş için acele etmek de doğru değildir. Zira, herşeyin bir zamanı vardır. Meyveler bile olgunlaşmadan kopanlamaz. Bir işin vaktinden önce olmasını istemek aceleciliktir, işte Hz. Peygamber'in: "Teeni Allah'dan, acele şeytandandır."[159] mealindeki buyruğunu böyle anlamak gerekir. Bu bakımdan kendi hür iredemizle karar

verip, hareket etme yetkisine sahip olduğumuz dünyevi işlerde teenni ile ve gerektiğinde istişare, istihare yollarından geçerek hareket lâzımdır.[160]

11. İyiliğe Teşekkür Etmek

4811... Ebû Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.): "İnsanlara teşekkür etmeyen, Allah'a şükretmez."buyurmuştur.[161]

Açıklama

Şükür: Görülen nimet ve ihsanın kadir ve kıymetini bilip sena ve duada bulunmak demek olan şükrün, sufiyyeye ait eserlerdeki izahı şöyledir:

"Şükür, in'amatı mahallinde sarf etmekten ibarettir. Ulemanın şükrü kavilde, âbidlerin şükrü fiilde, ariflerin şükrü istikamet-i ahvaldedir." Abdulkadir Geylânî, "Fütuhü'l Gayb"da Şükür için şöyle diyor: "Şükür nimetin Allah Teâlâ'dan olduğunu itiraf ve halka izafeyi terk eylemektir. Ne kendine, ne kol ve kuvvetine ve ne de kesene ne de senin dışında ellerinde cereyan edenlerin hiçbirine isnat etmemek, çünkü sen de onlar da hep o nimet için esbab, aîât ve edevatsınızdır. Onu kısmet eden, gönderen, icad eden onunla meşgul eyliyen, müsebbib olan Allahü azze ve celledir. Kasım O, mu'ti O, mûcid O'dur, Şükre ehak olan O'dur. Hediyeyi getiren uşağa bakılmaz, gönderen efendiye bakılır. Bu bakışı bilmeyenler hakkındadır ki: "Dünya hayatından sadece (görünen) dış yüzü bilirler, ahiretten ise onlar tamamen gafildirler"[162] Duyurulmuştur. Zahirî sebebe bakıp da ilim ve marifeti ondan ilerisine geçmiyen cahildir.

Nakıstır, aklı kısadır.

Organlar ile şükre gelince, bütün azalan, Allah Teâlanm taatinde- tahrik ve istimal eylemektir.."[163]

Şükrün Lügavî ve örfî olmak üzere iki jfcisrm vardır:

a. Lügavî şükür: Nimeti vereni verdiği nimetten dolayı tazim için yapılan iştir. Bu fiil ya kalble olur, ya dille yahut ta diğer organlarla olur.

Ancak bu nevî şükür, kulun Allah'a olan şükrünü ifade eder. Allah'ın kula olan şükrü ise onun taatini kabul ederek bu taat karşılığında ona ikram ve ihsanda bulunmasıdır.[164]

b. Örfî şükür: Allah'ın vermiş olduğu göz kulak, gibi bedenî nimetle ve diğer nimetleri yaratılış ve veriliş gayesine uygun olarak kullanmak ve sarf

etmektir. Görüldüğü gibi, bu ve bu manadaki şükür, lügavî manadaki şükürden daha kapsamlı ve daha genel olduğu için Allah'a yapılan şükürlere şamil olduğu gibi kullara yapılan teşekkürlere de şâmildir.[165]

Binaenaleyh, mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "insanlara yapılan teşekkür, sözüyle kast edilen teşekkür işte bu örfi manadaki şükürdür." İmam Kuşeyrî, meşhur Risale'sinde, şükür konusunu işlerken, sözü kulların birbirlerine karşı teşekkürlerine, intikal ettirerek, örfî şükre ittisal teşkil eden şu ifâdelere yer verir:

"Gözlerin şükrü, arkadaşında gördüğün kusuru örtbas etmek, kulakların şükrü, arkadaşların hakkında duyduğun kusur ve ayıpları gizlemek suretiyle olur."[166]

Görülüyor ki burada, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki ifadeye uygun olarak kula yapılan teşekkürle Allah'a yapılan şükür, iç içe girmiştir. Şöyle ki göz, kulların ayıplarını görmek için değil, Allah'ın kudretinin eserlerini görmek için, yaratılmıştır. Kulak da yine böyle kulların ayıplarını dinlemek için değil, Allah'ın emirlerini ve Allah kudretinin eserlerine delalet eden sözleri ve gerçekleri dinlemek için yaratılmıştır. Bu organlar, yaratılış ve veriliş gayesinde kullanıldıkları zaman, hem kullara teşekkür edilmiş hem de Allah'a şükr edilmiş olur. Kullara bu manada teşekkür etmeyen kimse, Allah'a şükr etse de Allah onun şükrünü kabul etmez.

Hadis-i şerifte zımnen ifade edilen diğer bir husus da şudur ki; Allah'a teşekkür etmeyen bir kimse kullara zaten teşekkür etmez. Etse de bu teşekkür içten değil, sadece dıştan olur.

Çünkü teşekkür etme duygusu yapılan iyiliğin kadirini bilmeğe bağlıdır. Binaenaleyh lütuf ve ihsanı bütün kainatı sarmış olan Allah'ın bunca lütuf ve ihsanını kavrayamamış ve takdir edememiş olan bir insanın, kulların mecazi manadaki çok küçük, Allah'ın ihsanlarına göre ise yok mertebesinde olan iyiliklerini takdir etmesi düşünülemez.[167]

4812... Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre); muhacirler (Hz. Peygambere):

Ey Allah'ın Rasulü Ensâr, sevabın hepsini götürüp gittiler. (Bu hususta ne buyurursun)? diye sormuşlar da (Hz. Peygamber):

Hayır, onlar (in size yaptıkları iyilikler) için onlar hakkında Allah'a dua ettiğiniz ve (sizlere yaptıkları hayırlardan dolayı) kendilerim övdüğünüz sürece, (onların yaptıkları hayırların sevabına siz de ortak olursunuz)" buyurmuştur.[168]

Açıklama

Mekke müşriklerinin eziyet ve hakaretlerine dayanamayarak doğmuş oldukları ana vatanlarından mallarını bırakarak Habeşistan ve Medine gibi beldelere hicret (göç) eden, ashâb-ı kirama "muhacir" denir.

Bütün maddi imkânlarından mahrum olarak Medine'ye oradaki mûs-lüman kardeşlerinin yanına sığınan bu muhacirler, dünya tarihinde görülmemiş bir ikram ve yakınlık görmüşlerdir. Medineli a.shab tarafından, kendilerine üstün bir yardım yapıldığından bu yerli ashaba "Ensâr" denir. Kendi evlerini misafirlere, terk etmişler, mallarını vermişler ve bu kıymetli misafirlerini öz kardeşlerinden daha üstün tutmuşlardır.

İşte Muhacirler, gördükleri bu iyilik ve ikrama karşı verecek bir şeyleri olmadığından ve onlara bir mukabelede bulunamadıklarından mahcub bir vaziyette:

"Ey Allah'ın Resulü! Ensâr bütün sevablan aldı, götürdü. Bizim halimiz ne olacak? diye üzüntüye düştüler.

Rasul-i zişari efendimiz de; bunları teskin ve taltif için muhacirlere şu müjdeyi verdiler:

Siz, onlara dua edersiniz, size ettikleri iyilikten dolayı onları översiniz, Allah'a şükretmiş olursunuz. Böylece siz de sevap kazanırsınız."[169]

Çünkü, iyilik edene teşekkürde ve duada bulunmak, nimetin hakiki sahibinin Allah olduğu şuuruyle yapıldığı zaman Allah'a şükür manasına gelir ki, şükür makamına kaim olur ve şükür sevabı kazandırır.

Binaenaleyh bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi nimete vasıta olan kula şükretmeyen, Allah'a da şükr etmiş olmaz ve şükür sevabından mahrum kaldığı gibi, nimete karşı da nankörlük etmiş olur.[170]

4813... Câbir İbn Abdullah'dan (rivayet edildiğine göre); Rasülullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Kime bir iyilik yapılır da (bu iyiliğe iyilikle mukabelede bulunmak üzere maddi bir imkân) bulursa hemen o iyiliği (iyilikle) karşılasın. Eğer (o iyiliğe) iyilikle mukabele etmek için maddî bir imkân bulamazsa (kendisine yapılan) bu iyiliği övsün. (Kendisine yapılan) bu iyiliği överi kimse onun şükrünü yerine getirmiş olur. Bu iyiliği (kimseye söylemeyerek) gizleyen kimse de onu inkâr etmiş olur."[171]

Ebu Davud der ki; Bu hadisi Yahya İbn Eyyüb da Umar e İbn Gaziyye vasıtasiyle Şurahbil' den, (Şurahbil de) Câbir'den rivayet etmiştir. (Senedde): "Kavmimden bir adam" diye bahsedilen râviden maksat, Şurahbil'dir. Her halde (bu hadîsi ondan rivayet eden kimseler) ondan hoşlanmadıkları için onun ismini (açıkça) vermemişlerdir.[172]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, kendisine iyilik yapılan kimsenin iyiliğin altından kalkmak için bir imkân bulur-bulmaz, ilk fırsatta vakit geçirmeden bu iyiliğe karşılık vermesi gerektiği, bu iyiliğe karşılık vermeğe imkân bulamaması halinde, söz konusu iyiliğin sahibini övmesi gerektiği, aksi takdirde kendisine ikram edilen bu nimete karşı nankörlük etmiş olacağı ifade edilmektedir.Çünkü "övmek, şükrün başıdır" buyurulmuştur.[173] Binaenaleyh, hamd (övme), sadece dil ile, şükür ise kalb, dil ve diğer organlarla nimet sahibinin iyiliğini ifade etmek demek olduğuna göre hamd, şükrün bir parçasıdır. Fakat, iyilik yapanın iyiliğini kalben takdir etmek dil ile ifade etmek gibi açık ve meydanda olmadığından, ayrıca iyiliği diğer organlarla ifade etmek dil ile ifade etmek kadar kesin ve belirgin olmadığından en kuvvetli şükür, dil ile yapılan kısmıdır. Yani hamd (övme)'dir. Öyleyse övme (hamd), şükrün başıdır. Şükr görevini yerine getirmek için kalple ve diğer organlarla yapılan şükürler, bulunmasa bile en azından mutlaka dil ile yapılan şükrün (Hamdin) bulunması gerekir. Bu kadar da bulunmadığı takdirde ne hamd ne de şükür bulunmamış olacağından iyilik inkâr edilmiş olur.[174]

Bu hadisin ravilerinden Şurahbil, büyük hadis imamları tarafından cerh (menfi bir şekilde tenkid) edilmiştir.[175]

4814... Hz. Câbir'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.): "Kime bir nimet verilir de o nimeti dile getirirse, onun şükrünü yerine getirmiş olur. Eğer onu (kimseye söylemeyerek) gizlerse, onu inkâr etmiş olur."[176]

Açıklama

Belâ: Aslında imtihan ve keder anlamına gelmekle beraber, genellikle, hayır, nimet ve şer manalarında kullanılır. Münzirî'nin açıklamasına göre, mutlak olarak kullanıldığı zaman, şer manasına gelir. Ancak hayır ve

hasenat ifade eden kelimelerle mukayyed olarak kullanıldığı zaman hayır ve nimet manasına gelir. "...mü'minleri güzel bir imtihanla sınamak için (bunu yaptı)...”[177] âyet-i kerimesinde olduğu gibi.

Ebu'l Heysem'in açıklamasına göre belâ hayırla ya da şerle denemek anlamlarına gelir. Binaenaleyh, Allah kulunun şükrünü ortaya çıkarmak için bazan onu hayırla imtihan ettiği gibi, bazan da sabrını ortaya çıkarmak için şerle dener. Bu denemelerin her ikisine de "belâ" ismi verilir.

Hadis-i şerifte açıklandığı üzere, bir kulun elinden herhangi bir nimete erişen kimse, bu nimeti kendisine eriştiren kimseyi hayırla anmakla beraber ona teşekkür etmesi ve onu övmesi gerekir. Bu, adabdandır. Kişi bunu yapmakla nimetin şükürünü de eda etmiş olur, aksi takdirde nimete karşı nankörlük etmiş olur.

Nitekim bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıklamıştık.[178]

12. (Halkın Gelip Geçtiği) Yollarda Oturmak

4815... Ebu Said el-Hudri'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Yollarda oturmaktan sakınınız" buyurmuştur da (orada bulunan sahabileri:

Ey Allah'ın Resulü, oralarda oturup konuşmamız bizim için kaçınılmaz (bir ihtiyaçtır, demişler.

Rasûlullah (s.a.)'da:

"Eğer mutlaka orada oturmamız gerekiyorsa (oturunuz; fakat) yola da hakkını veriniz" buyurmuştur.

(Bu sefer sahabilef):

Ey Allah'ın rasulü yolun hakkı nedir? diye sormuşlar. (Efendimiz de):

(Bakılması helâl olmayan şeylere karşı) gözleri kapamak, (gelip geçenleri) rahatsız etmekten sakınmak, selâm almak, iyiliğe çağırıp, kötülükten sakındırmaktır" buyurmuş.[179]

4816... Hz. Ebu Hureyre, şu (bir önceki hadiste söz konusu edilen) hâdiseye ilaveten Peygamber (s.a.)'den (şu sözü de) rivayet etmiştir: "(Yolun haklarından biri de yolunu şaşıranlara): yol göstermektir."[180]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, mecburiyet hasıl olduğu zaman yolların hakkı olan hizmetler görülmek şartıyla yollarda oturmanın caiz olduğunu, aksi takdirde yollarda oturmanın caiz olmadığını ifâde etmektedir.

Hadis-i şerifte yolların hakkı, şöyle sıralanmaktadır:

1. Gözü bakılması haram olan şeylerden korumak. Bediüzzaman Said Nursî hazretlerinin de ifade ettiği gibi, mânevi âlemimizden bu dünyaya açılmış pencereler durumunda olan gözler, harama bakmakla kirlenir. Dolayısı ile manevi alemimizle bu dünyamız arasındaki irtibatımıza gölge düşmüş olur.

2. Gelip geçenleri rahatsız etmekten sakınmak. Yoldan gelip geçenleri rahatsız etmek, onlara sataşmakla olabileceği gibi, trafiğin geçişini engellemek, insanları rahatsız edecek şekilde yüksek sesle konuşmak, yollara kavun, karpuz v.b. kabuğu atmakla da olur.

3. Selâm almak: Bilindiği gibi selâm vermek sünnettir. Selam almak ise farzdır.

Her ne kadar genelde farzı işlemek sünneti işlemekten faziletli ise de bu mevzuda sünneti işlemek farzı işlemeten daha faziletlidir.

Aynı zamanda selamı almayan, üzerine düşen bir farz görevini yerine getirmemiş olur. Dolayisıyle bir farz görevini terk etmenin vebalini yüklenir.

4. İyiliğe çağırıp kötülükten sakındırmaktır.

Yola oturan bir kimse yolun hakkını verebilmek için mutlaka orada bu görevi yapmakla* mükelleftir. Ulema: "İçinizden iyiliğe çağıran, kötülükten sakındıran bir ceaat bulunsun."[181] âyet-i kerimesine dayanarak emr-i bilmaruf, nehy-i anilmünker görevini yerine getirmenin farz-i kifaye olduğunu söylemişlerdir.[182]

Tirmizi'nin Ebu Huzeyfe (r.a.)'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte ifade edildiğine göre, Resul-i Zîşan efendimiz şöyle buyurmuşlardır: "Allah'a yemin ederim ki ya iyiliği emredip kötülükten sakındırırsınız, yahut da Allah üzerinize, kendi katından bir azab gönderir de sonra bir daha ettiğiniz dualar kabul edilmez."

Bu mevzu ile ilgili kitaplarda açıklandığı üzere, genellikle yollarda karşılaşılan emr-i bilmaruf nehy-i anilmünker konusu teşkil edecek hâdiseler şunlardır:

a. Gelip geçenleri rahatsız edecek şekilde yolları tezgâh, yapı, yük v.s. ile işgal etmek,

b. Yol üzerinde hayvan boğazlamak,

c. Hayvanlara fazla yük versek.
d. Karpuz, kavun vb. kabuğu atmak,
e. Kanalizasyon akıntılarını, pis su kanallarını yola tevcih etmek,
5. Yolu şaşırmış olan kimselere, yol göstermek. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Süt veya gümüş bağışında bulunan, ya da yol gösteren kişiye köle âzad etmiş gibi ecir vardır" buyurulmuştur.[183]

4817... İbn Huceyr el-Adevî Ömer İbn el Hattab vasıtasıyla Peygamber (s.a)'den (şu (4815) numaralı hadiste anlatılan) hadiseye ilaveten (şu sözleri de) rivayet etmiştir: "(Yolların haklarından biri de oradan geçenlerden) yardıma muhtaç olan müslümanlara yardım etmeniz ve yolunu şaşıranlara da yol göstermenizdir."[184]

Açıklama

Bu hadisin ravilerinden İbn Huceyr el-Adevî'nin kimliği meçhuldür. Bu bakımdan hadis aslında zayıftır. Ancak (4815) ve (4816) numaralı hadis-i şerifler tarafından te'yid edildiği için zayıflıktan kurtulmuştur.
Hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[185]

4818... Hz. Enes'den (şöyle) dedifği rivayet edilmiştir): Bir kadın Rasûlullah (s.a.)'e geldi de:
Ey Allah'ın Resulü, benim sana (arz etmem gereken) bir ihtiyacım var, dedi,
(Hz. Peygamber de) ona:
"Ey falancanın annesi! (şu) sokağın arzu ettiğin tarafında otur. (Senin bu maruzatını dinlemek ve ihtiyacını temin etmek üzere) seninle birlikte ben de oturacağım" buyurdu. Bunun üzerine (kadın sokaktan arzu ettiği bir yere) oturdu (Ona yardımcı olmak gayesiyle) yanına (Hz. Peygamber de) oturdu. Nihayet (Hz. Peygamberin yardımıyla kadın) ihtiyacını karşıladı.
(Bu hadisi Musannif Ebu Davud'a rivayet eden iki raviden birisi olan) İbn İsa (metinde geçen): "İhtiyacını karşıladı" sözünü rivayet etmedi.
(Bu sözü diğer râvi Kesir Ihtı Ubeyd rivayet eni. Ayrıca bu hadisi İbn Isa, Humeyd'den haddesena sözüyle rivayet ettiği halde) Kesir: An Humayd an Enes tabiriyle (muan'an olarak) rivayet etmiştir.[186]

Açıklama

Hadis-i Şerif Hz. Peygamberin son derece mütevazi ve yardımsever olduğuna, ayrıca mazlumların imdadına, muhtaçların yardımına koşmak gibi yolların haklarına riayet etmek şartıyla yollarda oturmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir. "Yolların haklan "m bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımız için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[187]

4819... Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre); "Bir kadının aklında biraz (noksanlık) varmış" (Hz. Enes hadisin bundan sonraki kısmında bir önceki hadisin) manasını (rivayet etmiş.)[188]

Açıklama

Bu hadisle ilgili hususları (4817) ve (4818) numaralı hadislerin şerhinde açıklamıştık. Ancak sözü geçen açıklamalara ilaveten burada şu hususları da ifade etmekte fayda görüyoruz;

"Rasûlullah (s.a.)'den fetva sormağa gelen kadın Hz. Hatice'nin baş tarayıcısı Ümmü Züfer'di. Kadının hacetini gizli söylemek istediği anlaşılıyordu. Onun için Peygamber (s.a.) bir yol seçmesini söyleyerek onunla yol üzerinde konuşup fetvasını verdi. Bu yabancı bir kadınla başbaşa kalmak manasına gelmez. Çünkü herkesin gelip geçtiği bir yol üzerinde, konuşmuştur. Yalnız, kadın söyleyeceğini gizli söylemek istediği için sesi işitilmesin diye insanlardan bir kaç adım uzağa çekilmiştir....[189]

Meclisin Geniş Olması

4820... Ebu Said el Hudri'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.), şöyle buyurmuştur:

"Meclislerin en hayırlı olanı (oturanlara nisbetle) en geniş olanıdır."

Ebu Davud der ki: (Senedde geçen Abdurrahman b. Ebi Amra el-Ensari'den maksat), Abdurrahman İbn Amr İbn Ebi Amra el-Ensarî'dir.[190]

Açıklama

Hadis-i şerifte, içinde bulunan kişilerin sayısına nisbetle daha geniş olan meclislerin, daha dar olan meclislerden daha hayırlı olduğu ifade edilmekte

ve meclislerin geniş tutulması tavsiye edilmektedir.

Çünkü, dar ve sıkışık meclislerde kişiler birbirlerini ellerinde olmayarak sıkıştırıp, rahatsız ederler ya da birbirlerinden rahatsız olurlar. Her iki halde de gönül kırgınlığına sebep olurlar.

Geniş meclislerde ise sıkışık değil, ferahlık ve huzur vardır.[191]

13. Gölge İle Güneş Arasında Oturmak

4821... Hz. Ebu Hureyre, Rasûlullah (s.a.)'m (şöyle) buyurduğunu söylemiştir:

"Biriniz güneşte iken - Mahled (bu cümleyi) gölgede iken, diye rivayet etti - kendisinden gölge çekilip bir kısmı güneşte bir kısmı da gölgede kalacak olursa, hemen (oradan) kalksın (Her tarafı güneş ya da her tarafı gölge olan yere gidip oraya otursun)."[192]

4822... Kays (İbn Abdi Avf el Haris7 in) babasından (rivayet edildiğne göre bir gün) Rasûlullah (s.a.), hutbe okurken bu zat gelmiş (biraz sonra yerini yavaş yavaş gölgeye terk edecek olan) güneş(lik bir yer)e durmuş (ve Hz. Peygamberi dinlemeye başlamış. Hz. Peygamber onu bu halde görünce biraz sonra güneşle gölge arasında kalacağını anladığı için ona tamamen gölgeye çekilmesini) emretmiş, o zat da (bu emre uyarak) gölgeye çekilmiştir."[193]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerde Rasul-i zişan efendimizin, insanın vücudunun bir kısmım gölgeye alıp da bir

kısmını güneşte bırakmaktan nehyettiği ifade edimektedir. Çünkü insan vücudunun bir kısmı gölgede iken bir kısmının güneşte kalması vücudunun birbirine zıt iki müessirin etkisinde kalmasına sebep olur. Vücut iki zıt tesir altında kalınca mizacı bozulur. Bu bozulma neticesinde vücut sıhhatini kaybeder.

Hafız Münzirî (4821) no'lu hadisi ravilerinden birinin kimliği belli olmadığı gerekçesiyle tenkid etmiştir.[194]

14.Meclislerde Tek Bir Halka Teşkil Edecek Şekilde Oturmak

4823... Câbir İbn Semüre'den; demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) bir gün mescide girdi. (Mescidde) cemaat (ayrı ayrı) halka(lar) halinde (oturuyorlardı. Bunun üzerine:

Sizi niçin böyle dağınık halde görüyorum" buyurdu.[195]

4824... Şu (bir Önceki hadis ayrıca) A'meş'den de (rivayet edilmiştir.) Bu rivayete göre A'meş (ya da Hz. Cabir bir önceki hadise ilaveten şunu da) söylemiştir: (Hz. Peygamber bu sözü söylerken) birliği seviyor (ayrılıktan) nefret ediyor (intibaını vermek istiyor) gibiydi.[196]

Açıklama

Metinde geçen "hılak" kelimesi halka anlamındaki"halka" kelimesinin çoğuludur.

Hadis-i şerif, bir mecliste bulunan kişilerin birbirlerinin yüzünü görecek ve bir bütünlük teşkil edecek şekilde oturmalarının müstehab olduğuna ve birbirlerinden kopuk ayrı cemaatler halinde oturmalarının s a mekruh olduğuna delalet etmektedir.

Bir mecliste bulunan kişilerin birbirlerinin yüzlerini, gözlerini görecek şekilde oturmaları ise en mükemmel şekliyle ancak halka halinde oturmalanyla ve halkayı birbirlerine zarar vermeyecek ve hepsini kapsayacak şekilde geniş tutmalarıyla mümkün olur.

Halkanın teşekkül etmesiyle, bu hadisin gereği yerine getirilmiş olursa da halkanın dar tutulması (4820) no'lu hadise aykırı düşeceğinden hem sözü geçen hadisin hem de mevzumuzu teşkil eden hadislerin gereğinin yerine getirilebilmesi için halkaların geniş tutulması icab etmektedir.

Bilindiği gibi yaptığımız işlerin kalp üzerinde, kalbimizde beslediğimiz niyyetlerimizin de fiillerimiz üzerinde te'siri olduğundan kalıplarımızdaki ayrılığın zamanla kalplerimize sirayetinden korkulur.

Resul-i Zişan efendimiz de herhalde bu endişeyle ashabını meclislerde tek bir halka oluşturacak şekilde oturmaya teşvik etmiştir.[197]

4825... Câbir İbn Semüre'den demiştir ki: Peygamber (s.a.)'in huzuruna vardığımızda herbirimiz (önüne) gelen (ilk boş) yere otururdu. (Yukarı geçmek için kimseyi rahatsız etmezdi.)"[198]

Açıklama

Meclise sonradan gelen kimseler için yapılması gereken genellikle meclisin aşağı kısımlarında olan boş yerlere oturmak, ille de yukarıya geçmek için cemaatin üzerinden atlayarak onları incitmekten kaçınmaktır. Bilindiği gibi kişilerin üzerinden atlamakta onları incitme ihtimali vardır. Müslümanı incitmekse haramdır. Hz. Peygamber sahabilerini böyle terbiye etmiş, meclis adabını onlara böyle öğretmiştir. Müslümana düşen Hz. Peygamber'in ve onun mektebinde yetişen sahâbilerin hayatını örnek almaktır.

İlle de meclisin yukarısına çıkmak için cemaati yara yara ilerlemekde hem müslümanları incitme tehlikesi, hem de nefsin hazz alması ve büyüklüğe kapılması tehlikesi vardır.[199]

Meclisin Ortasında Oturmanın Hükmü

4826... Hz. Huzeyfe'den (rivayet edildiğine göre); Rasûlullah (s.a.), (meclis) halka(sı)nın ortasına oturan kimselere lanet etmiştir.[200]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte, Hz. Peygamber'in meclisin ortasına oturan kişilere lanet ettiği ifade edilmektedir.

Meclisin ortasına oturan kimsenin, bu lanete müstehak ve hedef olmasının sebep ve hikmeti meclise son gelen kimselere, mecliste ilk karşılaşılan boş yere oturmayı emreden bir önceki hadise muhalefet etmesidir.[201]

Hattâbî (r.a.)'e göre; bu lanete sebep olarak, bu kişinin, müslümanların ortasına oturduğu için biribirlerini görmelerini engel olmak suretiyle onları rahatsız etmiş olması da gösterilebilir. Hattâbî'nin bu görüşünden hareket edilince orada bulunanları rahatsız etmeyen faziletli kişilerin meclisin ortasında oturmalarında bir sakınca yoktur.[202]

Turpuştî ise "söz konusu lanete hedef olanlar meclisin ortasına maskaralık için oturanlardır. Binaenaleyh böyle bir kötü niyyet taşımadan ve cemaati rahatsız etmeden bir meclisin ortasına oturmakta herhangi bir sakınca yoktur" demiştir.

Nitekim, Bez! yazarı da bu hadisi şerh ederken bu görüşe yer vermiş ve Tâberâni'nin Hz. Vâsile'den naklettiği şu hadisi de delil getirmiştir.

"Bir gün Hz. Peygamberin huzuruna varmıştım. Hz. Peygamber saha-be-i kiramdan oluşan bir toplulukla birlikte oturuyordu. Ben de varıp meclisin ortasına oturdum.

Bazıları bana:

Ey Vasile oradan kalk, çünkü biz orada oturmaktan nehyedildik, dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

Vasile'yi bırakınız. Çünkü ben onu evinden neyin çıkardığım biliyorum, buyurdu. Ben de:

Ey Allah'ın Rasülü beni evimden çıkaran nedir? diye sordum.

Sen evinden Berr ile Şekk arasındaki farkı öğrenmek için çıktın, buyurdu.

Ben de:

Seni hak Peygamber olarak gönderen zata yemin olsun ki, beni evden çıkaran bu dediğin şeyden başkası değildir, dedim.

Bunun üzerine:

Berr nefiste yerleşen ve kalbe huzur veren şeydir. Şekk ise nefiste yerleşmeyen şeydir, buyurdu.[203]

15. Kişinin Başka Biri İçin Yerinden Kalkması

4827... Said İbn Ebi'l-Hasen'den demiştir ki:

(Birgün) Ebû Bekre şahitlik için yanımıza gelmişti de bir adam ona (yer vermek için) yerinden kalktı; (fakat Hz. Ebû Bekre) oraya oturmayı kabul etmedi ve:

Peygamber (s.a.) bunu ve bir kimsenin (kendi gönlüyle) giydirmediği kimsenin elbisesine el dokundurmayı yasakladı, dedi.[204]

4828... İbn Ömer (r.a.)'den demiştir ki: Bir adam, Rasûlullah (s.a.)'in huzuruna gelmişti, (orada bulunan) Başka bir adam da ona (yer vermek üzere) yelinden kal^. Bunun üzerine (adam kendisine verilmek istenen) bu yere oturmak üzere (oraya doğru) yürüdü. (Fakat) Rasûlullah (s.a.), hemen onu (oraya oturmaktan) nehyeîti.[205]

Ebu Davud der ki: (Bu hadisi Hz. ibn Ömer'den rivayet eden) Ebü'l-Hasib'in adı Ziyadlbn Ahdurrahmari dır.[206]

Açıklama

Bir kimsenin diğer bir kimsenin elbisesine eliyle dokunması onu rahatsız edebilir. Özellikle kirli ellerle dokunulduğu zaman rahatsız olacağında şüphe yoktur.

Binaenaleyh bir insanın başka bir insanın malında izinsiz olarak tasarrufta bulunması caiz olmadığına göre[207] izni olmadan elbisesine dokunmak da caiz olamaz. Çünkü izinsiz olarak bir kimsenin elbisesine dokunmak bir anlamda o elbisede izinsiz olarak tasarrufta bulunmak demektir.

Bazı çocuklar ise elbiselerine başkalarının dokunmasından memnun olurlar. Bu gibi çocukların ve elbisesine dokunulmasından dolayı rahatsız olmayacağı bilinen kimselerin elbisesine dokunmakta ise bir sakınca yoktur.

Metinde geçen "kişinin, (kendi gönlüyle) giydirmediği kimsenin elbisesi" sözüyle kasd edilen kişinin elbisesinin kendine ait özel bir malı olduğu ve o malda başka bir kimsenin izinsiz olarak herhangi bir tasarrufta bulunmaya hakkı olmadığıdır.

Aynı şekilde bir mecliste, bir yere oturan kimse de muvakkaten de olsa meclise devam ettiği sürece, orada oturmaya hak kazanmıştır.

Fıkıh ulemasının açıklamasına göre, meclise sonradan gelen bir kimsenin kendisine gönül rızasıyla yer veren kimsenin yerine oturması caiz olmakla beraber oturmaması daha evlâdır. Çünkü:

a. O kimse utandığı için yerini vermiş olabilir.

b. Yerinden kalkan kimse meclisin feyzinden ve orada konuşulan ilim ve hikmetten mahrum edilmiş olur. Bu bakımdan da vera ve takva yönünden oraya oturmamak daha isabetli ve ihtiyata daha uygundur. Binaenaleyh hadisteki nehy tahrim için değil, kerâhet-i tenzihiyye içindir. Fakat yerini veren kimsenin bu işi isteyerek yaptığından emin olunduğu takdirde bu ricasını kabul etmekte bir sakınca yoktur.

Fakat, bir kimsenin diğer bir kimseyi kaldırarak yerine oturması haramdır. Asla caiz değildir.

Nitekim bu konuda: "Herhangi biriniz bir (din) kardeşini oturduğu yerden kaldırıp sonra ortaya oturmasın" buyurulmuştur.[208]

Netice itibariyle mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif bir anlamda; "Hayvanın ön tarafına binmeye en müstehak olan hayvanın sahibidir"153 mealindeki hadis-i şerife benzemektedir.

Öyleyse, meclise sonradan gelen bir müslüman başka birini yerinden kaldırıp oraya oturmaktan sakınmalı, o meclise, önceden gelen kimseler de sonradan gelip de oturacak yer bulamayan kimselere yanlarında yer açmalıdırlar. Bunun içindir ki yüce Allah Kur'an-ı keriminde "Ey iman edenler, size meclislerde: Yer açın denilince, yer açın ki Allah da size açsın, kalkın, denilince de kalkın ki Allah içinizden iman etmiş olanları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin. Allah yaptıklarınızdan haberdardır."[209]

16. Meclisinde Oturulması Tavsiye Edilen Kimseler

4829... Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:

(Devamlı) Kur'ân okuyan mü'min, kokusu hoş, tadı güzel bir portakal gibidir. (Devamlı) Kur'an okumayan bir mü'min de tadı güzel olup da kokusu olmayan bir hurma gibidir. Kur'ân okuyan günahkâr kimse kokusu güzel olup tadı acı olan fesleğen gibidir.

Kur'ân okumayan günahkâr kimse ise tadı acı olup kokusu olmayan Ebû Cehil karpuzu gibidir.[210]

İyi arkadaş, güzel koku satan kimse gibidir. Sana, ondan hiçbir şey isabet etmese bile (en azından) güzel kokusu isabet eder. Kötü arkadaş da bir körükçüye benzer. Onun ise; is ve kokusundan bir şey butaşmasa da (en azından) sana dumanı isabet eder.[211]

4830... Şu (bir Önceki hadisin baş tarafında yer alan) ilk cümle (leri) " (kokusu için) ve tadı acı (reyhane gibidir)" sözüne kadar, Peygamber (s.a)'den, Hz. Ebu Musa (el Eş'arî) kanalıyla da (rivayet edilmiştir.) İbn Muaz (yukarıdaki hadise ilaveten): "Hz. Enes biz iyi arkadaşın misalinden bahsediyorduk'1 (cümlesini de) rivayet etti ve (sonra bir Önceki hadisin) geriye kalan kısmını nakletti.[212]

4831... Enes İbn Mâlik'den (rivayet edildiğine göre): Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:

"İyi Arkadaşın benzeri..." deyip.(Hadisin bundan sonraki kısmında Hz. Enes 4829 no'lu hadisin) bir benzerini rivayet etmiştir.[213]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Fatiha suresi gibi beş vakit namazda okunması icab eden surelerden fazla olarak her gün Kur'an-ı Kerim okumayı kendisine prensip edinen bir mü'mini kokusu hoş, tadı güzel bir portakala benzetmektedir.

Söz konusu mü'minin tatlılığı, kalbinde imanın kökleşip yerleşmesinden, hoş kokulu oluşu da Kur'ân okumayı i'tiyad hâline getirip Kur'ânı sık sık okumasından, Kur'ânı okurken hem kendisini hem de dinleyenleri huzura ve sükûnete kavuşturmasından ve aynı zamanda hem kendine hem de, dinleyenlere sevap kazandırmasından ve Kur'âmn hikmetler hazinesinden nasib almaya vesile olmasından kaynaklanmaktadır.

Hadiste geçen: "yakrau: okuyan" kelimesi tekrar ifade ettiğinden biz bu kelimeyi "devamlı Kur'ân okuyan" şeklinde tercüme ettik.

Yine, bu hadis-i şerifte sürekli Kur'ân okumayan mü'min tadı,güzel olup da kokusu olmayan bir hurmaya benzetilmektedir. Çünkü her ne kadar mü'min iman sahibi olarak çok tatlı ise de sürekli Kur'ân okumadığı zaman okunan Kur'ân'ın etrafa yaydığı, hoş koku meselesindeki huzur, huşu, ilim ve hikmet nimetlerinden mahrum kalır. Bu bakımdan tadı olup da etrafa hoş kokular yayamayan meyvelere dönüşür. Yine bu hadis-i şerifte Kur'an-ı Kerim okuyan âsi bir kimse kokusu güzel, tadı acı fesleğene benzetilirken Kur'ân okumayan âsi kimse de tadı acı olup kokusu olmayan Ebu Cehil karpuzuna benzetilmiştir.

Çünkü isyan, neticesi itibariyle Ebu Cehil karpuzu gibi acıdır. Bu bakımdan günahkâr bir insanın, Kur'ân-ı Kerim okuyarak etrafa Kur'ân-ı Kerimin hayat bahşeden nurlarını, Cennet kokusunu müjdeleyen nağmelerini saçıyorsa kokusu olmayan acı, Ebu Cehil karpuzundan farkı kalmaz. Fakat, günahkârlığıyla birlikte Kur'ân okuyan bir kimse günahkarlığı yönüyle sevimsiz ve tatsız olmakla birlikte okuduğu Kur'an-ı Kerimle etrafa tatlı ve huzur verici kokular neşrettiği için tadı acı, fakat kokusu hoş fesleğene benzetilmiştir.[214]

Hadis-i şerifte iyi arkadaş misk taşıyana, kötü arkadaş da etrafa dumanlar ve isler saçarak çevresini sisler içerisinde bırakan körükçüye benzetilmiştir. Durum böyle olunca is yanına varan is, misk yanına varan da misk kokacağından, iyi arkadaş yanına varan kimsenin arkadışının iyiliğinden, kötü arkadaş yanma varan kimsenin de arkadaşının kötülüğünden etkileneceği muhakkaktır. Öyleyse insanlar arkadaşlarım iyi huylu kimselerden seçmelidirler.[215]

Bazı Hükümler

1. Kur'an-ı Kerim okumanın fazileti büyüktür.

2. Kur’an-ı Kerim okumak ve dinlemek insanlara huzur verir.

3. Ahlâklı, mürüvvet sahibi, hayır sever, ehl-i takva, âlim ve salih kimselerle düşüp kalkmak faziletli bir iştir. Kötülerle düşüp kalkmak ise menedilmiştir.

4. Misk temizdir. Satması caizdir. Bu hususda yalnız şiîler muhalefet etmiş, miskin, necis olduğunu söylmişlerse de onların sözüne itibar yoktur. Ulemanın icmaı ve bu hadis, onun temiz olduğuna delalet eder. Çünkü pis olsa satılmasına cevaz verilmezdi.

5. Misk kullanmak müstehabdır. Rasûlullah (s.a) onu bedenine ve ba-sürer, onun en güzel koku olduğunu söylerdi.[216]

4832... Hz. Ebu Said'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:

"Mü'minden başkasıyla arkadaşlık etme, yemeğini de (Allah'dan) korkan kimse (ler) den başkası yemesin."[217]

Açıklama

Hadis-i şerifte arkadaşlığı tavsiye edilen mü'minmünafıklıktan ve küfür korkusundan uzak, gerçek iman sahibi müslümanlardır. Çünkü, bunların arkadaşlığı dünyada ve âhirette insana fayda verir. İmandan yoksun olan kimselerin arkadaşlığının akıbeti, düşmanlıktan ve ziyandan başka bir şey değildir. Nitekim dünyada kötü insanlarla arkadaşlık edenlerin âhiretteki hâli, Kur'ânda şöyle anlatılmaktadır.

"O gün zâlim ellerini ısırıp; "no'laydı, keşke ben Peygamberle bir yol edineydim" der.[218]

Metinde geçen "yemeğini (AUah'dan) korkan kimselerden başkası yemesin" cümlesi aslında "yemeğini (Allah'dan) korkan kimselerden başkasına yedirme.!" anlamında kullanılmıştır.

Aslında insanlara ikram edilen yemek iki çeşittir:

a. Arkadaşlık ve dostluk için verilen yemek ziyafetleri,

b. Aç ve muhtaçları doyurmak için verilen yemek ziyafetleri. "Yoksula, yetime ve esire onun sevgisi için yemek yedirirler."[219]

âyet-i kerimesinde açıklandığı üzere, muhtaç ve aç durumda olan herkese mü'min ve kâfir ayırımı yapmadan yemek yedirmek caiz olduğundan, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, müttekillerden başkasına yedirilmemesi tavsiye edilen yemeklerin ikinci cinsten olan yemek ikramları değil birinci cinsten olan yemek ikramları olması gerekir.[220]

4833... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Kişi arkadaşının dini üzeredir. Öyleyse her biriniz kiminle arkadaşlık ettiğine (iyi) dikkat etsin."[221]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, inancı ve yaşayışı kitap ve sünnete uymayan kişilerle arkadaşlıktan sakınmayı emretmekte ve bu hususta son derecede dikkatli davranmayı ihtar etmektedir. Çünkü, bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, inancı ve ameli kitap ve sünnete aykırı kişilerle arkadaşlık etmenin sonu hüsrandır. Şeyh Sadi Şirâzî (r.a.) bir kıt'asında şöyle diyor:

"Bir gün hamamda dostlardan biri bana güzel kokulu bir kil parçası verdi, kile sordum:

A mübarek sen misk misin, anber misin, senin gönül çekici güzel kokunla mest oldum, dedim, kil bana cevap verdi:

Ben basbayağı bir kil idim. Lakin bir müddet gül ile arkadaş oldum, gül ile yaptığım o arkadaşlık bana tesir etti. Onun güzel kokusu bana sindi. Yoksa ben o bildiğin âdi toprak parçasından başka bir şey değilim."[222]

Her ne kadar Siracüddin el Kazvinî bu hadis-i şerifin mevzu olduğunu söylemişse de İbn Hacer, Tirmizî'nin bu hadisi hakkında "hasendir" dediğini delil getirerek bu iddayı reddetmiştir.

Celaleddin Süyûtî de Hafız Alaî'nin: "Bu hadise mevzu demek büyük bir cehalettir" dediğini söylemiştir. Ayrıca İmam Nevevî bu hadisin isnadlannin sahih olduğunu söylerken, imam Ahmed, Ebu Hatem, Darekutnî... gibi hadis imamları da bu hadiste bir illet olmadığını ifade etmişlerdir...[223]

4834... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:

"Ruhlar bir araya gelmiş topluluklardır. Onlardan (bu dünyaya gelmeden önce ruhlar âleminde) bir birleriyle taniş(ıp anlaş) anlar (bu dünyada da) anlaşırlar. (Fakat) onlardan (bu dünyaya gelmeden önce ruhlar âleminde) tanışmayanlar (bu dünyada da) tanış (ip anlaş) mazlar."[224]

Açıklama

İmam Nevevî (r.a.)'nin açıklamasına göre "Ruhlar bir araya gelmiş toplu cemaatlerdir. Yahut da muhtelif nevilerden ibarettir. Allah'ın yarattığı bir hikmete mebni olarak, onlar böyle farklı cemaatler oluşturmuşlardır. Bazılarına göre de, Allah onları, birbirlerine uygun vasıflarda ve huylarda

yaratmıştır. Bazılarına göre aslında, Allah ruhları toplu halde yaratmıştır. Sonra onları ait oldukları bedenlere girmek suretiyle birbirlerinden ayrılmışlardır. Binaenaleyh, bu dünyada huyları birbirine uyan kimseler anlaşıp bir araya gelirler. Huyları birbirlerini tutmayan kimseler biribirleriyle anlaşmayıp, biribirle-rine ters düşerler. Hattâbî'ye göre ruhların anlaşması, başlangıçta onların şekavet ve saadet yönünden birbirlerine benzer halde yaratılmalarından kaynaklanmaktadır. Şaki olarak yaratılanlar birbirleriyle anlaşırlar. Binaenaleyh ruhlar iki kısımdır Bunların cesetleri, dünyada karşılaştıkları zaman, aynı kısımdan olan ruhları taşıyanlar anlaşırlar. Aynı cinsten olan ruh sahipleri ise anlaşamazlar. Bir başka ifadeyle, hayırlı ruhlar, hayırlı ruhlara, şerliler de şerlilere meylederler."

Bezi yazarının açıklamasına göre ruhların böyle birbiriyle anlaşarak, farklı cemaatler haline gelmeleri, dünyaya gelmelerinden önce ruhlar âleminde olmuş ve ruh cemaatlerindeki bu farklılık, yaratılışlarındaki farklılıktan ileri gelmiştir. Fakat ruhlar dünyaya geldikten sonra çeşitli tesirler altında kalarak kendilerinde değişiklikler meydana gelmiş ve neticede söz konusu cemaatler arasında karşılıklı kopmalar ve iltihaklar vuku bulmuştur.[225]

17. Münakaşanın Çirkinliği

4835... Hz. Ebu Musa'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) sahabelerinden birini (bir yere görevli olarak) gönderdiği zaman ona: " Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz. Kolaylaşırınız, zorlaştırmayınız." diye emredermiş.[226]

Açıklama

Hz. Peygamber, idareci olarak görevlendirdiği sahabileri görev yerlerine gönderirken kendilerine halka devamlı surette ümit verip, onlara nefret ettirici ve soğutucu davranışlardan kaçınmayı, zorluk çıkarmaktan kesinlikle uzak kalmayı ve kolaylık göstermeyi, usul ittihaz etmeyi tavsiye edermiş. Çünkü, ümit verici hareketler, dünya işlerinde insanların şevkini, gücünü ve maneviyatını artırdığı gibi, dinî işlerinde de Allah'ın emirlerine daha sıkı sarılıp günahtan sakınma azmini, günahkârlıktan tevbe edip yeni

bir hamle yapma ruhunu kazandırır. Bir idarecinin idaresi altındaki insanlara, kolaylık göstermesinin de böyle müsbet tesirleri vardır. Nefret ettirici ve zorluk çıkarıcı tutumlar ise tam aksine olumsuz, verimsiz ve tamiri imkânsız neticeler ortaya çıkarır. Bu bakımdan cemiyette bütün başarıların ve verimli neticelerin hareket noktasında ümit verici tutumlar vardır. Çünkü insanları harekete geçiren en büyük güç ümit ve inançtır. Olumsuz davranışlar ise bu ümit ve inançları yıkmaktan başka bir işe yaramaz. Ancak, düşmanların işine yarayabilir.

Rasül-i zişan efendimiz, ümmetine böyle müsbet davranmalarını tavsiye etmekle, alemlere rahmet için gönderilen bir rahmet Peygamberi olduğunu isbat etmiştir.

Esasen işleri zorlaştırmaya kalbinde eğrilik, tabiatında şiddet ve terbiyesinde noksanlık olan kimselerden başkası yaklaşmaz. İslam terbiyesiyle edeblenmiş bir kimse, zorlaştırmayı bilmez. İşleri engellemeye ve insanların menfaatlerine halel getirmeye çalışmaz. Bunları yaparken de Hz. Aişe'nin şu hadisini unutmaz ve ona tabi olur:

"Rasûlulîah (s.a.) iki şey arasında muhayyer bırakılınca günah değilse kolayını tercih ederdi. Eğer onda bir günah varsa ondan en fazla o kaçardı. Rasûlulîah (s.a.) Allah'ın haram kıldığı şeyler çiğnenince, Allah için intikam almanın dışında kendisi için asla intikam almamıştır"[227]

Metinde geçen "zorluk çıkarmayın" cümlesi üzerinde şöyle bir soru akla gelebilir: "Bir şeyin emredilmesi o şeyin zıddının haram olduğunu gösterir. Şu halde kolaylık gösterilmesi emredildikten sonra, bir de "güç-Ieştirmeyin" buyurulmasının faydası nedir?"

Bu suale allâme Aynî şu cevabı veriyor: "Biz bu kaideyi teslim etmiyoruz. Etsek bile burada maksat, zımnen lâzım gelen mananın te'kîd için sarahatle irade edilmesidir. Zira, yalnız "kolaylaştırın" buyursa idi, ne-kire olan bu emir, bir defa kolaylık gösterip ekseri hallerde güçlük çıkaran kimseye de uygun düşerdi. Fakat "güçleştirmeyin" buyurunca artık bütün hallerde güçleştirmenin her yönü ile kaldırıldığı anlaşılmıştır. "Nefret ettirmeyin" ifâdesinde de hal böyledir.

"Siyak-i nefide gelen nekireler umum ifade ederler. Binaenaleyh burada sadece "güçleştirmeyin", "nefret ettirmeyin" buyurmak yeterdi, denilirse şöyle cevap verilir: Güçleştirmenin kaldırılmasından, kolaylaştırmanın sübut bulması lazım gelmediği gibi, nefret ettirmekten de kolaylaştırmak lâzım gelmez. İşte bu zıd manalı sözler, bunun için bir araya

getirilmişlerdir. Makamda izah icab eder, zira va'z ve irşada benzemektedir. Mana şudur:

"İnsanlara yahut mü'minlere Allah'ın fadl-u keremini, sevabım, ihsanının çokluğunu, rahmetin genişliğini müjdeleyin."

"Nefret ettirmeyin" cümlesinin manası da şöyledir: Yani muhtelif vâ-îd ve korkutucu emir ve nehiyleri söyleyip şiddet göstermeyin ki, yeni müslüman olanlar, buluğ çağına yaklaşan çocuklar ve günahlarından tev-be etmiş bulunan âsiler İslama yatışsınlar. Bunları lütf-u müJâyemetle, yavaş yavaş ibâdetlere alıştırın. Nitekim, İslâmiyetin ilk zamanlarında bu tedrice riâyet olunuyordu. Çünkü yeni müslüman olan bir kimseye gösterilen kolaylık, onun dine ısınmasına ve neşatmın artmasına sebep oluyordu. Şiddet gösterilmiş olsa ya dini kabul etmez yahut dînde sebat göstermeyip dönebilirdi...[228]

Bazı Hükümler

1. Cemaata Allah'ın lütf-u kereminden,sevabının çokluğundan, ihsanının genişliğinden bahsederek onları dîne ısındırmak gerekir. Allah'ın tebşirâtını söylemeyip sırf azabından bahisle onları korkutmak bilhassa yeni muslu-man olanlar karşısında zararlı ve memnu bir harekettir.

2. Bir işte söz sahibi olanlar daima rıf ü" mülayemetle muamele etmeli, ortak iş yürütenler birbirleri ile uyuşup anlaşmalıdır. Velevki fazilet sahibi insanlar olsun, çünkü hatırlatma mü'minler için faydadan hâli değil.[229]

4836... Es-Saib'den demiştir ki: "Ben (birgün) Peygamber (s.a.)'in huzuruna varmıştım, (Orada bulunan sahabiler) beni medhetmeye ve benden bahsetmeye başladılar. Bunun üzerine Rasûlulîah (s.a.)

Ben onu sizden daha çok bilirim, buyurdu. Ben de:

Doğru söyledin (ey Allah'ın Resulü)! Annem babarn sana feda olsun. (Gerçekten) sen (cahiliyye döneminde) benim ortağımdın (hem de) ne güzel ortak! (Bana) ne muhalefet ederdin ne de (benimle) çekişirdin" dedim.[230]

Açıklama

Râvi Saib'le Hz. Peygamberin ortaklığının, Hz. peygamberin ticaret için çıktığı Şam seferinde olması ihtimali oldukça kuvvetli görünmektedir.

Hadis-i şerif Resul-i zişân efendimizin kendisine Peygamberlik verilmeden önceki dönemlerde de yüksek bir ahlâk sahibi olduğuna delâlet etmektedir.

Hafız İbn Hacer'in İsabe'de açıkladığına göre Es-Saib İbn Ebi's-Saib'in asıl adı Sayfî'dir. Abdullah İbn es-Saib'in babasıdır. Kendisinden

Ebu Davud ve Neseî, Mücahid, Kaidü's-Saib, Sâib kanalıyla hadis rivayet etmişlerdir. İbn Ebu Şeybe'nin Yunus İbn Habbâb yoluyla müca-hid'den rivayet ettiği bir hadis şöyledir: "Ben Saib'i elinden tutup gezdirirdim. (Gözleri göremediği için) bana:

Ey Mücâhid, güneş batıya kaydı mı? diye sorardı. Ben

Evet, dedim mi öğleyi kılardı,[231]

Münzirî'nin açıklamasına göre ise bazıları bu Saib'in Hz. Zübeyr İbn Avvâm tarafından Bedir savaşında kâfir olarak öldürüldüğünü söylemiş- . lerdir. Bazıları da onun iyi bir müslüman olduğunu söylemektedirler. Ki itimada lâyık olan da budur.

Bu hadisin isnadi hakkında da çeşitli görüşler vardır. Ebu Ömer en Nemrî'ye göre bu hadis gerçekten muzdaribdir. Bazılarına göre, bu hadisi es-Saib İbn es-Sâib rivayet etmiştir. Bazılarına göre de Abdullah İbn es-Saib rivayet etmiştir. İşte bu izdırab yüzünden hadis hüccet olma vasıfını kaybetmektedir.

Es-Saib İbn Ebî Saib ise müellefe-i kulûbdendir.[232]

18. Konuşurken Takib Edilmesi Uygun Yol

4837... (Yusuf İbn Abdullah İbn Selâm'ın) babasından (şöyle) dedi(ği rivayet edilmiştir):

Rasûlullah (s.a.) (sahabileriyle) sohbete oturduğu zaman gözünü sık sık semaya (doğru) kaldırıp baka)rmış.[233]

Açıklama

Bezlü'l Mechud yazarının açıklamasına göre Hz.peygamberin sahâbileri ile sohbet ederken gözlen ile devamlı semayı yoklayıp durmasının sebebi her ân yeni bir vahyin gelmesini beklemekte olmasındandır. Çünkü onun esas görevi Peygamberlik olduğundan gerek diğer işleri gerekse halk ile sohbetleri ona asla esas görevini unutturmaz, her an için esas görevi olan

Peygamberlik vazifesini en mükemmel şekilde yerine getirmenin heyecan ve titizliği içerisinde bulunurdu.

Bir mü'mine yakışan da her an mü'min olmanın şuurunu taşımak, her yerde ve her işinde Allah'a olan kulluk borcunu yerine getirmek olmalı. Dostlarıyla sohbeti ve diğer işleri ona kulluk görevini unutturmamalı. Bu şuur onda tabiat hâline gelmelidir.[234]

4838... Câbir İbn Abdullah (şöyle) demiştir:

"Rasûlullah (s.a.)'in konuşmasında (devamlı olarak bir) açıklık ve rahatlık vardı."[235]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Hz. Peygamberin kısa, manası anlaşılır sözlerle konuşup muğlak ve mübhem kelimelerle konuşarak dinleyenleri yormaktan kaçındığını, konuşurken aceleci olmaktan uzak ve son derece rahat olduğunu ifade etmektedir. Nitekim bir sonraki hadisin şerhinde açıklanacaktır.

Münzirî'nin açıklamasına göre bu hadisi Hz. Cabir'den rivayet eden râvi'nin kimliği meçhul olduğundan hadis zayıftır.[236]

4839... Âişe (r.anha)'dan demiştir ki:

"Rasûlullah (s.a.) (gayet) açık ve tane tane konuşurdu. Kendisini her dinleyen konuşmasını (rahatlıkla) anlayabilirdi."[237]

Açıklama

Bilindiği gibi iyi bir hatîpden beklenen anlatacağı konuyu rahat, mu'tedil, bir konuşma şekliyle anlat-masıdir. Konuşurken, takib edilemeyecek derecede hızlı ve acele konuşan hatipler, dinleyenlerine fazla bir şey veremezler. Sözlerin doğru ve haklı, kendilerinin samimi ve bilgili olması neticeyi fazla değiştirmez. Dinleyici için acele yapılan bir konuşmada fikirler arasındaki bağ kopar.

Her hususta olduğu gibi konuşma mevzuunda da en güzel örnek Resül-i zişan efendimizdir. Bu bakımdan tebliğ ve irşad görevini yüklenen kişilerin

başarılan da Hz. Peygamber'in bu mevzuda takib ettiği konuşma üslubunu örnek almalarına bağlıdır.[238]

4840... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:

"Allah'a hamd ile başlamayan her söz (bereketten) kesiktir."[239]

Ebû Davud der ki; Bu hadisi Yunus ile Ukayl, Şuayb ve Said b. Abdülaziz ez-Zühıi vasıtasiyle Peygamber (s.a.)'den mürsel olarak rivayet etmişlerdir.[240]

Açıklama

Hamd, lügatte irade ve ihtiyar ile yapılan güzel bir şeyin güzelliğini -tazim maksadıyla- tavsif etmektir. Buna göre bir hamdın hamd olabilmesi için şu üç unsurun bulunması gerekir:

a. Övgüye konu olan ihtiyari güzellik (el mahmûdü aleyh),

b. İrade ve ihtiyarla yapılan güzel işi övmek için sarf edilen sözler (el mahmûdü bih),

c. Övgünün tazim maksadıyla yapılmış olması.

Binaenaleyh lügavî hamd, sadece dille yapılır, nimetler karşılığında yapılan övgülere hamd denebileceği gibi, nimet karşılığında olmayan övgülere de hamd denebilir.

Ayrıca bir güzelliği tasvir için kullanılan kötüleyici ve aşağılayıcı sözlere lügatta hamd demlemeyeceği gibi, bir çirkinliği övmek için kullanılan medhedici sözlere de hamd denilemez. Tarifte geçen "irade ve ihtiyar iîe yapilan"ifadesinin yaratıklarda bulunan kendi iradeleri dışındaki güzellikler için yapılan övgüleri dışarda bırakması, bu tür güzellikler ve iyilikler karşısında yaratıklar için yapılan övgülerin hamd olmadığına delalet eder.[241]

Kavlî hamd: Cenab-ı Hakki, Peygamberlerinin dilinden kendini medh ettiği gibi methetmektir.

Fiilî hamd: Allah'ın rızasını dileyerek bedenî ameller yapmaktır.

Hâlî hamd: Kalp ve ruhla yapılan hamdlerdir.

İlmî ve amelî kemâlat ile mücehhez olmak ve Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanmak gibi.

Örfî hamd: Nimeti verene tazim bildiren bir hamddir. Dil ile olabileceği gibi kalb ile ve diğer organlarla da olabilir.[242]

Sena ise, tazim ifade eden işlerdir.[243]
Şükr, nimet karşılığında, elle, dille veya kalple yapılan iyiliktir.
Lügâvî şükür, bir nimetten dolayı, tazim ve tebcil için dille kalple yada diğer organlarla yapılan medihtir.
Örfi şükür de kulun, Allah tarafından kendisine verilen bütün nimetleri Allah yolunda sarf etmesidir.
Öyleyse lügavî şükür, ile örfî şükür arasında umum-husus mutlak farkı olduğu gibi örfî hamd ile örfî şükür arasında da yine umum-husus mutlak farkı vardır.
Lügâvî hamd ile örfî hamd arasında ise umum-husus minvechin farkı olduğu gibi lügâvî hamd ile lügavî şükür arasında da aynı fark vardır.
Örfî hamd ile örfî şükür arasında ise umum-husus mutlak farkı olduğu gibi örfî şükür ile lügavi hamd arasında da umum-husus minvech farkı vardır.
Lügavî şükür ile örfî hamd arasında ise hiçbir fark yoktur.[244]
Mevzumuzu, teşkil-erfen bu hadis-i şerif, bir işe besmele ya da hamdele gibi, Allah'ın ismini ihtiva eden kelimelerle başlanmasının sünnet olduğuna ve böyle bir zikirle başlanmayan işlerin bereketsiz ve sonuçsuz kalacağına delalet etmektedir.[245]

19. Hutbe

4841... Hz. Ebu Hureyre'den demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "İçinde teşehhüd olmayan hutbe kesik el gibidir."[246]

Açıklama

Bilindiği gibi teşehhüd: "Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden Abdühû ve Rasûlühü" cümlesini okumaktan ibarettir. Turpuştî bu görüştedir.
Hadis-i şerifte içerisinde teşehhüd bulunmayan, yani teşehhüdle başlanmış olmayan bir hutbenin eli olmayan bir insanın, vücudundaki eksiklik kadar eksik olduğu ifade edilmektedir.

Eli olmayan bir insan, yaşayıp hayatını devam ettirebildiği gibi içinde teşehhüd bulunmayan bir hutbe de sıhhatini kaybetmez. Şahinliğini korur, fasit olmaz. Fakat faziletini ve kemalini kaybeder.

Bu sebeble Hanefi uleması teşehhüdü cuma hutbesinin sıhhatinin şartlarından değil, sünnetlerinden saymışlardır.

Hanefi ulemâsından Aliyyü'l-Kari'ye göre hadis-i şerifte "teşehhüd" kelimesiyle kasd edilen Allah'a hamd-ü senadan ibarettir.

Sindî ise bu hadisi açıklarken şöyle diyor:

Bazı âlimler hadisteki hamdetmeyi, Allah'ın adını anmakla yorumlamışlardır. Çünkü bazı rivayetlerde "besmele ile başlanmayan işlerin noksan veya bereketsiz" olduğu bildirilirken bir kısım rivayetlerde de "Allah adı" ile başlanmayan her şeyin noksan veya bereketsiz olduğu bildirilmiştir. Bütün bu rivayetlerin arasını bulmak için "Allah tealayı" anmadan başlanan her iş noksan ve bereketsiz kalmaya mahkumdur" şeklinde bir yorum yapmak en uygun olanıdır.

Bu babdaki hadisler, nikâh akdinin ve diğer önemli işlerin başında hutbe okumanın müstehablığına delâlet ederler. Çünkü yukarıdaki metin ve meali verilen hutbede Allah'a hamdetmek, O'ndan yardım ve mağfiret dilemek, serlerden ona sığınmak, kelime-i şehadet ve daha başka meziyetler ve hayırlar toplanmış durumdadır. Böyle meziyetleri içine alan bir zikir manzumesi ile başlanılan işler bereketli ve tam olur. Bunsuz yapılan işler, ise bereketsiz ve noksan olur. Zira Peygamber (s.a)'in tavsiyesine riayet edilmemiş olur.

Tirmizî'de bildirildiği gibi hutbesiz kıyılan nikâh akdi, bazı âlimlerce caiz sayılmıştır. Süfyan-i Sevri ve başka âlimler böyle demişlerdir. Çünkü Ebu Davud ve Beyhakî'nin rivayet ettiklerine göre, Beni Süleym kabilesinden (Abbâd isimli) bir adam (r.a.) şöyle demiştir:

"Ben Abdulmuttalibin kızı Ümame (r.anha) ile evlenmek istediğimi Peygamber (s.a.)'e arz ettim. O da hutbe olmaksızın nikâhımızı akdetti."

Zahiriyye mezhebine mensup âlimler nikah akdi için hutbe okumanın vacibliğine hükmetmişlerdir.

Cumhura göre nikâh akdinde hutbe okumak, müstehabtir.[247]

Besmele hakkında gelen hadisler, dört kısımdır:

1. Besmelenin; "Bismillarirrahmanirrahim" şeklinde çekileceğini ifade eden hadisler;

a. “Bir tehlikeye düştüğün zaman Bismillahirrahmanirrahim de" mealindeki İbn Sinnî'nin Amelü'I Yevmi ve'Heyleti" isimli eserinde merfıı

olarak zikrettiği Ali (r.a.) hadisi.

b. Yine İbn Sinnî'nin Osman b. Affan'dan rivayet ettiği: "Ben (birgün) hastalanmıştım, Rasûlullah (s.a.) bana rukye yapardı. Bir defa rukiye yaparken;

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Yakalanmış olduğun hastalığın şerrinden tek ve ihtiyaçsız olan, doğurmayan doğmayan ve hiçbir dengi bulunmayan Allah'ın seni korumasını dilerim; diye dua etti ve gitmek üzere ayağa kalktığı zaman da

Ey Osman! Bu kelimelerle Allah'a sığın. Sığınmak için bunun bir benzerini daha bulamazsın, buyurdu." mealindeki Osman İbn Affan hadisi. [248]

c. Ebu Hüreyre (r.a.)nin arkasında namaz kıldım. Önce -Bismillahirrahmanirrahim- dedi. Sonra Fatiha'yı veîeddalîne kadar okudu.

Sonra âmin, dedi (arkasında bulunan) cemaat de -âmin- dedi" [249] mealindeki hadis gibi.

2. Besmelenin sadece "Bismillah" sözünü söylemekle yerine getirilmiş olacağını ifade eden hadisler:

a. Yemeğini Önüne koyduğum zaman, Rasûlullah (s.a)'in: "Bismillah" dediğini ve yemekten sonra da: "Allahım, yedirdin, içirdin, zengin ettin, razı ettin, hidâyet ettin ve iyilik ettin. Verdiklerin üzerine sana hamd olsun" dediğini işitiyordum"[250] hadis-i şerifi. İmam Nevevî bu hadisin hasen bir isnad ile rivayet edilmiş olduğunu söylüyor.

b. "Bismillah de ve sağınla ye!"[251]

c. Hz. Peygamber, Usame b. Umeyr'e şöyle dedi:

Böyle deme çünkü (böyle dediğin zaman) şeytan büyür, büyür dev kadar olur. Fakat "Bismillah" de (böyle dediğin zaman şeytan) küçülür küçülür de sinek gibi kalır."[252]

3. Besmelenin "bismillah" kelimesiyle birlikte ona ilave edilen bazı kelimeleri de okumakla yerine getirilmiş olabileceğini ifade eden hadisler:

a. "Ölülerinizi kabre koyduğunuz zaman :bismillahi ve alâ milleti ResûHIlahi' deyiniz."[253] mealindeki Hz. îbn Ömer Hadisi.

b. "Her kim, her günün sabahında ve her gecenin akşamında; "BismillahiIIezi lâ yedurru mea ismihi şey'ün fi'I-erdı velâ fissemâi ve hüvvessemiü'Iralîm, derse..."[254] mealindeki Osman (r.a.) hadisi.

c. "Bir kimse ailesine yaklaşacağı zaman "Bismillahi Allahümme cennibneşşeytane ve cennibişşeytane mâ rezektane" derse..."

[255] mealindeki İbn Abbâs (r.a.) hadisi.

d. "Peygamber (s.a.) iki beyaz ve boynuzlu koçu kendi eliyle kesti. Besmele çekti ve tekbir getirdi. (Onu bu koçu keserken) ayağını (koçun) boynuzlan üzerine koyup, "bismillahi vellahü ekber," derken gördüm" [256] mealindeki Hz. Enes hadisi.

4. "Bismillahirrahmanirrahim" kelimelerini söylemeden sadece "Allah" ismini zikirle besmelenin getirilmiş olacağına delalet eden hadisler:

a. "Biriniz yemek, yiyeceği zaman yemeğe başlamadan önce Allah'ın ismini ansın.[257]

b. "Abdesti olmayanın namazı yoktur. Abdest alırken Allah'ın ismini anmayanm da abdesti yoktur."[258]

c. "Geceleyin, köpek havlaması ve eşek anırması işitecek olursanız, şeytandan Allah'a sığınınız ve Allah'ın ismini anınız"[259] mealindeki Hz. Cabir hadisi gibi.

Bütün bu rivayetlerden anlaşılıyor ki Besmele'nin "Bismillahirrahmanirrahim" kelimelerini söylemekle gerçekleşebileceğini ifade eden rivayetlerde söz konusu edilen işlerde, sünnet ancak bu kelimeleri eksiksiz olarak okumakla yerine getirilmiş olur. Sadece "bismillah" veya "Bismillahirrahman" kelimeleriyle yetinmekle sünnet yerine getirilmiş olmaz.

Besmele'nin; "bismillah" sözüyle gerçekleşebileceğini ifade eden rivayetlerde söz konusu edilen işlerde ise, sünnetin sadece; "bismillah" kelimesini söylemekle yerine getirilmiş olacağı gibi "bismillahirrahmanirrahim" kelimelerini tam olarak okumakla da yerine getirilmiş olur. Çünkü söz konusu işler de: "Bismillahirrahmanirrahim sözü ile başlanmayan her önemli işin sonu kesiktir" mealindeki hadis-i şerifin genel hükmü içerisine girerler.

Binaenaleyh bu gibi işlere "bismillahirrahmanirrahim" kelimelerini tam olarak okumanın bid'ar olacağını söyleyen kimselerin bu iddialarının bir değeri yoktur.

El-İhtiyaratü'I İlmiyye isimli eserde açıklandığı üzere, Şeyh İbn Teymiyye, yemeğe başlarken "bismillahirrahmanirrahim" demenin sadece "bismillah" demeden daha faziletli olduğunu, fakat kurban keserkenki durumun ise bunun aksine olduğunu söylemiştir.

Besmelenin "bismillah" lafzı ile "Errahmanirrahîm" sözlerinin dışında ona ilave edilen lafızları okumakla gerçekleşebileceğini ifade eden rivayetlerde söz konusu edilen işlerde ise sünnet olan "bismillah" sözüyle

"Errahmanirrahim" sözünün dışındaki bir ziyâdeyi beraberce okumaktır. Çünkü bismillah sözüyle bu ziyâdenin toplamı bir duadır ve zikirdir. Hz. Peygamberden gelen bir duaya veya zikre kimsenin birşeyler ilâve etme yetkisi yoktur. Binaenaleyh Kurban keserken "bismillahi Allahü ekber" denileceği rivayet edilmişken hiçbir kimsenin "Bismillahirrahmanir-rahim Allahü ekber" demeye salahiyeti yoktur.

Sadece Allah'ın ismini anmakla besmelenin çekilmiş olacağını ifade eden rivayetlerde söz konusu edilen işlerde ise "Bismillahirrahmanirrahim" demek daha faziletlidir. Çünkü:

1. Bu gibi yerlerde "bismillahirrahmanirrahim" diyen kimse Allah'ın ismini anmış olacağı için Allah'ın ismini amnanın sevabını kazanmış olacağı ve bu görevi yerine getirmiş sayılacağı gibi, aynı zamanda "Bismillahirrahmanirrahim" sözünü söylemenin faziletini de eksiksiz olarak kazanmış olur.

2. "Bismillahirrahmanirrahim" sözünü söyleyen kimsenin, Allah'ın ismini anmış olacağında şüphe yoktur. Fakat eğer "Allah ismini anmak" sözüyle kast edilen "Bismillahirrahmanirrahim" sözünü söylemek ise ve kişi de sadece "Allah, Rabb, Hâlık" gibi Allah'ın isimlerinden sadece birini anmakla yetinirse o zaman görevini eksiksiz olarak yerine getirmiş olamaz.

3. Allah'ın ismini anma emrinin: "Başında besmele çekilmeyen her önemli işin sonu kesiktir" hadisinin genel hükmünün şümulü içerisine girdiği düşünülürse, söz konusu yerde de "bismillahirrahmanirrahim" sözünü söylemenin daha faziletli ve isabetli olacağı anlaşılır.[260]

20. İnsanları Toplumda Layık Oldukları Yere Oturtmak

4842... Meymun İbn Ebi Şebib'den (rivayet edildiğine göre bir gün) Hz. Aişe (r.anhâ)'ya bir dilenci uğramış da o dilenciye bir (ekmek) parçacı) vermiş .(Daha sonra) yanına üzerinde bir elbise ve iyilik alameti bulunan bir kimse daha uğramış. Bunun üzerine o adamı (layık olduğu bir yere) oturtmuş (ve kendisine bir takım yiyecekler ikram etmiş, adam da kendisine ikram edilen yiyecekleri) yemiş. (Daha sonra oradan uzaklaşıp gitmiş. Adam oradan ayrılınca) bu durum Hz. Aişe'ye sorulmuş (Hz. Aişe de):

Rasûlullah (s.a.): "İnsanları (layık oldukları) makamlarına oturtunuz" buyurdu. Cevabını vermiş.[261]

Ebû Davud der ki: Yahya'nın rivayeti kısaltılmıştır. Meymun ise Hz. Aişe'ye erişmemiştir.[262]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, fazilet sahibi insanları toplumda layık oldukları mevkiye getirmekte kusur etmemeyi emr etmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerimde de: "Her ilim sahibinin üstünde daha âlim biri vardır." [263] Duyurulmuştur.

Münâvi'nin açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif "herkese dindarlığına, ilmine, irfanına ve şerefine uygun şekilde muamelede ve hürmette bulunmayı emretmektedir."

Hadisteki bu emr, bütün fertleri muhatap almış olabileceği gibi sadece idarecileri muhatap almış da olabilir.[264] Binaenaleyh İslam, insanları toplumda layık oldukları yere oturtmuştur.

İnsanları layık oldukları yere koymak, onların kıymetlerini bilmek, âlimlere ve ilmiyle âmil olan hafızlara, ileri görüşlü, akıllı kimselere, sanat ve marifet erbabına, kısacası tüm hizmet ehline ve fazilet sahibi olanlara öncelik tanımak, onlara layık oldukları değeri vermek gerekir.

Bilindiği gi'bi, âlimlerin İslam toplumunda çok yüksek bir makamı vardır. Hadis-i şerifler, onlara meclislerde saygı gösterilmesi ve Öncelik tanınması için imamlığı onlara vermiştir.

"insanlara Allah'ın kitabını, en iyi okuyanlar imamlık yapar, kı-raatta eşit iseler, sünneti en iyi bilenleri, sünnette de eşit iseler, önce hicret edenleri, hicrette de eşit iseler, en yaşlıları imamlık eder. Birisi, diğerine ait yerde izinsiz olarak imamlık yapmasın; ona saygı için oturduğu yere oturmasın."[265]

"İhtiyar müslümana, Kur'an tilavetini terk etmeyip onunla amel eden hafıza ve adaletli devlet reisine ikram, Allah'a saygı göstermekten sayılır."[266]

Rasûlullah (s.a.) Ühud şehitlerini ikişer ikişer dem ederlerken soruyordu:

"Hangisi daha çok Kur'ân ezberliyordu? Birine işaret edilince onu kabre koymada öncelik tanıyordu."[267]

Rasûlullah (s.a.)'ın insanları layık oldukları yere koymak hususunda, namazdan önce safları düzeltirken buyurduğu şu hadiste O'nun öğütlerinden biridir:

"Benim arkama faziletlileriniz dursun."

Bu öğüdün, mana yüklü hikmetli birçok yönü vardır.

Bunların birincisi insanları bulunduğu yer ve rütbelerine göre tasnif etmektir. Görüş sahibi insanların namazda Peygamber (s.a.)'in arkasında bulunması onların müslümanlann çeşitli işlerinde aday gösterildiğine bir işarettir.

Her birinin imkân, kudret ve ihtisasına göre onları müslümanlann çeşitli işlerini yürütmeye aday göstemıektir.

Bu yüzden Hasan'ın, babasından rivayet ettiği gibi, Rasûlullah (s.a.) fazilet sahiplerini dindeki üstünlük derecelerine göre saygıda ve payda tercih eder, Öne alırdı.

Her kavmin büyüğüne ikramda bulunur ve onu kavmin reisi tayin ederdi. Rasûlullah (s.a.)'in meclisi, mü'minlerin ileri gelen adalet sahipleri ve takva cihetiyle birbirlerine üstünlüğü olan adil mü'minlerle doluydu. Bu seçkin insanlar, birbirlerini ancak, takva ile üstün görürler, büyüklere hürmet eder, küçüklere şefkat gösterirlerdi.[268]

Her ne kadar Musannif Ebû Davud, mevzûmuzu teşkil eden bu hadisi Hz. Aişe'den rivayet ettiği söylenen Meymun İbn Ebu Şebib'in gerçekte Hzi Aişe'ye yetişmediğini söylüyorsa da İmam Nevevî musannifin bu görüşünü doğrulayan hiçbir delilin bulunmadığım söylemiştir.[269]

4843... Ebu Musa el Eş'arî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Muhakkak ki ihtiyar müslümana, Kur'âni terk etmeyen ve yasaklarını çiğnemeyen Kur'ân hafızlarına ve adaletli devlet başkanına hürmet etmek, Allah'a saygıdandır."[270]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Tirmizî'de: "Bir genç bir ihtiyara, ihtiyarlığından dolayı hürmet etti mi, Allah teala da ona bir mükâfat olmak üzere ihtiyarlığı çağında kendisine hürmet edecek bir kimseyi mutlaka yaratır" anlamına gelen lafızla rivayet edilmiştir.

Biz bu mevzuyu bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[271]

21. İki Kışı Arasına İzinleri Olmadan Oturmanın Hükmü

4844... Amr b. Şuayb'den (ya da dedesinden rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.):

"İzinleri olmadıkça iki kişinin arasına oturulmasın" buyurmuştur.[272]

4845.... Abdullah İbn Amr'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İzinleri olmadıkça (aralarına oturmak suretiyle) iki kişinin arasını ayırmak hiçbir kimse için helâl değildir."[273]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, aralarında genişçe bir açıklık kalmayacak şekilde, birbirlerine yakınca oturan iki kişi arasına izinleri olmadıkça bir üçüncü şahsın oturmasının caiz olmadığını ifade etmektedir.

Çünkü böyle birbirlerine yakın oturan iki kişinin arasına girmek, onların yerlerinin daralmasına ve bu yüzden de rahatsız olmalarına sebep olur. Müslümanı rahatsız etmekse haramdır. Bu sebeple onların izni olmadan aralarına girmek caiz değildir.

Birbirlerine böyle yakın bir şekilde oturan kişilerin aralarında sıkı bir arkadaşlık bağı ya da konuşacakları bir sırlan vardır. Aralarına üçüncü bir şahsın girmesi onların bu mahrem olan sohbetlerine engel olacağı için onları rahatsız edeceğinde şüphe yoktur.

Binaenaleyh böyle birbirlerine yakın olarak oturan iki arkadaşın aralarına oturarak onları rahatsız etmek, haram olduğundan bir meclise varıldığı zaman öyle birbirlerine yakın oturan iki kişinin arasına oturmaktan son derece kaçınmak icab eder. Bu kural İslâm muaşeret kurallarından biridir.[274]

22. Kişinin Oturması

4846... Ebu Said el-Hııdrî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) oturduğu zaman kalçaları üzerine oturarak dizlerini dikip el(ler)ini önden bağlarmış.

Ebu Davud der ki: Abdullah ibn İbrahim, rivayet(!er)i kendisinden daha sağlam ravilere ve kendisi gibi olan ravilere aykırı düşen bir râvidir.[275]

4847.... Kayle bint Mahreme, Peygamber (s.a.)'i kalçaları üzerine oturup dizlerini dikerek ellerini önden kavuşturmuş bir halde otururken gördüğünü söylemiş (ve şöyle demiştir:) Rasûlullah (s.a.)'i (böyle) mütevazı bir halde otururken görünce korkudan bana bir titreme geldi.[276]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler dizleri dikip elleri kavuşturarak öne eğilmiş bir halde oturmanın caiz olduğuna deaâlet etmektedir.[277]

Mekruh Olan Oturuş

4848... Şerid İbn Süveyd'den demiştir ki:
"Ben (birgün) sol elimi arkama koymuş ve (sağ) elimin ayasına dayanmış bir halde, şu şekilde otururken, Rasûlullah (s.a.) yanıma uğradı ve:
"Kendilerine gazab edilen (yahudî)ler gibi mi oturuyorsun?" buyurdu.[278]

Açıklama

Her ne kadar müfessirler Fatiha suresinde geçen:"el-mağdûbu aleyhim; üzerlerine azab edilen kimseler" sözüyle kasd edilen kimselerin yahudiler olduğunu söylemişlerse de[279] mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, söz konusu kelimelerle kasd edilenlerin sadece Yahudiler veya tüm kâfirlerden ibaret olmayıp edeb ve erkâna değer vermeyen oturuş ve kalkışında kibir ve ucub kokan kimselerin de Allah'ın gazab ettiği kimselerden olduğunu ifade etmektedir.[280] İşte oturuşunda edeb ve erkân dinlemeyen, kurula kurula, dört tarafına gerile gerile, sağına soluna dayana dayana oturan kimseler, bu tutumlarıyla içlerinde taşıdıkları kibir, büyüklük duygularını ortaya sermiş, bu duygularından kaynaklanan adetlerini sergilemiş ve Allah'ın gazabını hakketmiş olurlar.[281]

23. Yatsıdan Sonra Sohbet Etmek Yasaklanmıştır

4849... Ebû Berze (r.a.) dedi ki:
"Rasûlullah (s.a.) yatsı namazından önce (yatıp) uyumaktan da ondan sonra (oturup) konuşmaktan da nehyederdi."[282]

Açıklama

Yatsı namazından önce uyumak, tenzihen mekruhtur çun]Cy uyduya dalarak yatsı namazım geçirmek tehlikesi söz konusudur. Ancak yanında kendisini yatsı namazına uyandıracak birisi varsa o zaman söz konusu vakitte yatıp uyumakta herhangi bir sakınca yoktur.
Ayrıca yatsıdan sonra oturup sohbete dalmak da mekruhtur. Çünkü bu da insanı taattan, gece namazından alıkoyduğu gibi sabah namazının geçmesine de sebeb olabilir.
Fakat ilim öğrenmek, misafir ağırlamak, aile fertleri ile görüşmek gibi hayırlı işlerden dolayı uykuyu bir müddet geciktirmekte hiçbir sakınca yoktur.[283]

24. Fısıldaşmanın Hükmü

4850... Abdullah (İbn Mesud) (r.a)'dan (rivayet edildiğine) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"İki kişi, üçüncü bir kimsenin yanında gizli konuşmasın. Çünkü bu o şahsı üzer."[284]

4851... (Abdullah) İbn Ömer (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (bir önceki hadisin) bir benzerini ifade buyurmuştur. (Bu rivayetin ravilerinden) Ebu Salih dedi ki:
İbn Ömer'e: (Bu iki kişinin fısıldattığı kişilerin sayısı en az) dört (ise o. zaman da fısıldaşmak sakıncalı mıdır?) diye sordum da: (O zaman) "Sana zarar vermez" cevabını verdi.[285]

Açıklama

Bir kişiyi yalnız bırakıp, ikisinin gizli konuşmalannın yasak edilmesindeki hikmet, ya kendisini o konuşmaya katmamakla tahkir ettiklerini sandığından yahut aleyhinde konuşuyorlar vehmine kapıldığı

içindir, Kalabalık insanlar içinde böyle bir şey hatıra gelmeyeceği için ikisinin konuşmasında beis yoktur. Bir kişiyi yalnız bırakıp üç veya daha fazla kişinin gizli konuşmaları da aynı hükümdedir. Nevevî burada nehyin tahrim için olduğunu söylüyor ve: "Aralarından birini bırakıp gizlice konuşmak bir cemaate de haramdır. Meğer ki o bir kişi buna izin vermiş ola. İbn Ömer (r.a.) ile İmam Malik'in, bizim ulemamızın ve cumhurun mezhebine göre, buradaki nehy, her zamana hazar ve sefere amm ve şâmildir. Ulemadan bazıları yasak edilen gizli konuşmanın, sefere mahsus olduğunu söylemişlerdir. Çünkü sefer korku yeridir. Bazıları da bu hadisin mensuh olduğunu söylemişlerdir. Bu hüküm, Lslamın ilk zamanlarında vardı. İslamiyet yayılıp insanlar emniyete kavuşunca nehy sakit olmuştur. Bunu ilk zamanlarda mü'niirrieri mahzun etmek için onların karşısında münafıklar yaparlardı. Bir yerde dört kişi bulunup da ikisi gizli konuşursa bil ittifak beis yoktur" diyor.[286]

25. Oturduğu Yerden Kalkıp Da Sonra Oraya Tekrar Dönen Kimse (Oraya Oturmaya Başkalarından Daha Çok Müstahaktır)

4852... Süheyl İbn Ebi Salih şöyle demiştir:

(Birgün) babamın yanında oturuyordum. Yanında bir de çocuk vardı. (Bir ara)çocuk (yerinden) kalktı (gitti de biraz) sonra geri döndü. Bunun üzerine babam, Ebu Hüreyre'den Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:

"Bir adam yerinden kalkıp da sonra (tekrar) oraya dönecek olursa oraya (oturmaya) en müstehak (olan) o adam olur."[287]

Açıklama

Nevevî'ıin beyanına göre, bir kimse mescidde namaz veya başka bir ibâdet için bir yere oturur da sonra abdest almak veya ufak bir iş görmek maksadiyle oradan kalkar ve tekrar dönmeye niyet ederse o yerdeki hakkı batıl olmaz. Oraya başkası oturmuş olsa bile kaldırmaya hakkı vardır. Oturan kimsenin de kalkması icab eder. Delili bu hadistir.

Ulemâdan bazıları, yerine oturan kimsenin kalkması vacib değil, müstehabtır, demişlerdir ki, İmam Malik'in mezhebi budur.[288]

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre bir mecliste kalktığı yere tekrar dönen kimsenin, oraya oturmaya herkesten daha müstehak olması o yerin âmmaye ait bir yer olması halindedir. Orasının âmmeye ait bir yer olmayıp da bir şahsın Özel mülkiyeti olması halinde ise oraya oturmaya.en müstehak olan o yerin sahibidir.[289]

4853... Ebu'd Derdâ (r.a.) dedi ki:
Rasûlullah (s.a.), (bir yerde) oturduğunda biz de etrafında oturduk muydu (Peygamber yerinden) kalkar da (biraz sonra) yerine tekrar dönmek ister de ayakkabılarını ya da üzerinde bulunan birşeyi çıkarır (kalktığı yere bırakır)sa (Hz. Peygamberin) sahabileri (onun bu hareketinden) geriye döneceğini anlarlar ve yerlerinden ayrılmazlardı.[290]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, biraz sonra dönmek üzere oturduğu yerden kalkarken oraya bir eşyasını koyan kimsenin o yere oturmaya herkesten daha çok müstehak olduğunu ifade etmektedir. Ancak bu hadisin senedinde "Temmam İbn Necih" .vardır. Münzirî'nin açıklamasına göre bu zatın Dımaşklı olduğunu söyleyenler olduğu gibi, Malatya'da dünyaya gelip Haleb'e yerleştiğini söyleyenler de vardır.
Her ne kadar Yahya İbn Maîn bu zatın güvenilir bir zat olduğunu söy-Iemişse de İbn Adiyy güvenilmez bir kimse olduğunu, bu zatın hadis aldığı kimselerden, hiçbir güvenilir râvinin hadis almadığım söylemiştir.
Ebu Hatem er-Razi'ye göre ise bu zatın rivayetleri genellikle sağlam ravilerin rivayetlerine aykırıdır. İbn Hıbbân da bu görüştedir. Hatta İbn Hıbben; bu zat güvenilir kimselerin ağzından birçok hadis uydurmuştur ve mevzumuzu teşkil eden hadis de bunlardan biridir, demiştir.[291]

İnşanın Oturduğu Bir Meclisten Hiç Allah'ı Zikretmeden Kalkıp Gitmesinin Çirkinliği

4854... Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a,), şöyle buyurmuştur:
"Allah'ı zikretmeden bir meclisten kalkan topluluk, eşek leşi gibi (bir pislik)den kalkmış gibi olurlar ve (bu meclis kıyamet gününde) kendileri için bir üzüntü (kaynağı) olur."[292]

Açıklama

Dünyada Allah'ın ismi anılmadan sona eren meclisler kıyamet gününde orada oturanlar için en büyük üzüntü kaynağı olacaktır. Çünkü genellikle Allah'ın zikredilmesinden mahrum olan meclisler, gıybet ve dedikodudan uzak kalmaz. Bilindiği gibi müslümanlarm gıybetini yapmak ölü eti yemek gibidir. Bu bakımdan böylesi meclislerden kalkanların hâli, etrafına pis kokular neşr eden bir eşek leşinin etrafında bir süre oturduktan sonra kalkanların haline benzer.

Bu kimseler, kıyamet gününde zikir meclislerinde bulunan kimselerin eriştiği yüksek makamları gördükçe, dünyada iken vakitlerini zikirden uzak yerlerde geçirip de cennetin daha yüksek makamlarına erişemedikleri için üzüntü ve pişmanlık duyacaklar ve cennette iken bile bu sıkıntı ve pişmanlıkları devam edecektir. Binaenaleyh cennet halkının yegâne sıkıntısı bu olacaktır.

Allah'ın zikri bulunan meclislerde ise küçük günahlar işlenmiş bile olsa bu zikir o günahlara keffaret olur. Nitekim 4857 nolu hadisin şerhinde gelecektir.

BezlüM Mechud yazarının açıklamasına göre; bu hadis-i şerifte açıklanmak istenen leş yeme hükmünde olan gıybetin yapıldığı yerlerde bulunmanın çirkinliğidir. Çünkü gıybeti dinleyenler de gıybeti yapan kimsenin günahına ortak olur.[293]

4855... Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Kim, bir mecliste oturur da orada Allah'ı zikretmezse, onun hakkında Allah'ın bir intikamı olur. Kim de bir yerde yatar da orada Allah'ı zikretmezse (bu halinden dolayı) o adam hakkında Allah'ın bir intikamı olur."[294]

Açıklama

İbn Esir, en-Nihâye isimli eserinde "tire" kelimesini noksanlık diye tercüme etmişse de Kamus yazarı bu kelimeyi "öc ve intikam" diye tercüme etmiştir.[295] Biz de bu manayı tercih ettik.

Binaenaleyh, insanın Allah'ın bunca nimetlerine bigane kalarak saatlerini Allah'ı ve emirlerini hatırlamadan ve hatırlatmadan gâfîlane geçirmesi büyük bir sorumluluğu gerektirir.

Hadis-i şerif, Allah'ın bu gibi kimseleri bu nankörlüklerinden dolayı hesaba çekip öç alacağına dair tehdidi bulunduğunu ifade etmektedir.

Ancak Hafız Münzirî senedinde Muhammed İbn Aclan bulunduğu gerekçesiyle bu hadisi tenkid etmiştir.[296]

26. Kişinin Bağdaş Kurarak Oturması

4856... Câbir İbn Semûre (r.a.) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.), sabah namazını kıldıktan sonra yerinde bağdaş kurup otururdu. Güneş doğup yükselinceye kadar (öylece kalırdı).[297]

Açıklama

Bilindiği gibi, kişinin sabah namazını kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar yönünü kıbleden çevirmeden namaz kıldığı yerde kalarak Allah'ı zikretmesinin fazileti çok büyüktür. Bu hususu ifade eden hadislerden bazılarının meali şöyledir:

Kim sabah namazını cemaatle kıldıktan sonra oturur da güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikreder, sonra da kalkar iki rekat namaz kılarsa bir hac ve umre sevabı almış olur."[298]

"Her kim sabah namazını cemaatle kılar, sonra güneş doğuncaya kadar oturup Allah'ı zikr eder, sonra iki rekat (namaz) kılarsa ona bir hac ve umre sevabı vardır."[299]

"Kim sabah namazını kılar da, o namaz kıldığı yerde (kuşluk vaktine kadar) oturup sonra da dört rekat kuşluk namazı kılarsa anasından doğduğu günkü gibi bütün günahlardan arınmış olur."[300]

"Kim sabah namazını kıldıktan sonra oturup güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikrederse kesinlikle cennete girer."[301]

"Kim, sabah namazını kıldıktan sonra oturup güneş doğuncaya kadar Allah'ı zikr ederse bu onunla cehennem arasına bir engel teşkil eder."[302]

27. Meclisin Keffareti

4857... Abdullah İbn Amr İbn Âs dedi ki:

(Bir takım) kelimeler vardır ki bir kişi meclisinden kalkarken onları okuyacak olursa o kişiden (bu mecliste sadır olan hatalar) bu kelimeler sebebiyle mutlaka affedilmiş olur. Bir kimse bu kelimeleri bir hayır ya da zikir meclisinde okursa, bu meclis bu kelimeler sebebiyle o kimse için hayırla sonuçlanmış olur. Tıpkı sayfa üzerinde mühür basılır gibi (bu meclisin sonuna da hayır mührü basılmış olur. Sözü geçen kelimeler şunlardır:) "Sübhanekellâhümme ve bihamdike; lâ ilahe illâ ente; estağfiruke ve etûbu ileyk: Ey AHahım seni (noksan sıfatlardan) tenzih ederim. Senden başka (hakiki) bir ilah yoktur, senden af diliyor ve sana tevbe ediyorum."[303]

4858... (Bir Önceki hadisin) bir benzerini de Peygamber (s.a.)'den Hz. Ebu Hüreyre (rivayet etmiştir).[304]

4859... Ebu Berze el-Eslemî dedi ki:

Rasûlullah (s.a.) meclisten kalkmak istediği zaman (meclisin sonunda "Sübhanekellâhümme ve bihamdik, eşhedü enlâ ilahe illâ ente estağfiruke ve etûbe ileyk: Ey Allah'ım seni (şanına yakışmayan her sıfattan) tenzih ederim. Senden başka (gerçek) bir ilah olmadığına şahitlik ederim. Senden af dilerim ve sana tevbe ediyorum."derdi.

(Bir gün Rasûlullah (s.a.) meclisinden kalkarken bu kelimeleri okuyunca orada bulunan) bir adam:

Ey Allah'ın Rasulü, sen (bugün) daha Önce söylemediğin bir söz söylüyorsun (bu sözü niçin söylüyorsun?) dedi de:

(Rasûlullah) (s.a.):

Mecliste (geçen süre içerisinde orada bulunanlardan sadır) olan hataları örter" (de onun için bunları söylüyorum)" buyurdu.[305]

Açıklama

Bu babda gelen hadis-i şeriflerde sözügeçen duaların, bir meclisten kalkarken okunması halinde okuyan kimsenin o mecliste işlediği küçük günahlara keffaret olacağı, ifade edilmektedir. Bu mevzuda Hz. Ali'den rivayet edilen bir hadis-i şerif de şu mealdedir:

"Her kim (âhirette) sevabının büyük ölçülerle ölçülebilecek kadar çok ol) masını isterse meclisin sonunda: "Sübhane rabbike rabbil izzeti amme yesifûn ve selâmün alel mürselîn ve'l hamdü lillahi rabbil âlemin" [306] desin.[307]

28. Bir Meclisten (Diğerine) Laf Taşımak

4860... Abdullah b. Mesud'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sahabilerimden birisi bir kimseden bana (beni rahatsız edebilecek) bir şey iletmesin. Gerçekten ben (evimden) size (uğramak için çıktığımda sizin hakkınızda her türlü güvensizlikten tamamen) salim olan bir kalple çıkmayı arzu ediyorum.[308]

Açıklama

Bilindiği gibi, koğuculuk, insanlar arasında sevgi bağlarını kesen, toplum arasında düşmanlık duygularının yayılmasına sebep olan ve toplumların zayıflayıp dağılmasını hazırlayan korkunç bir hastalıktır. Bu sebepledir ki Resul-i zişan efendimiz çeşitli vesilelerle ümmetini bu mevzuda uyarmıştır. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-İ şerif de efendimizin bu uyarılarından biridir. Bu mevzuda gelen hadis-i şeriflerden bazıları da şu mealdedir:

1. Esmâbİnt Yezid'den (rivayet edilmiştir): Rasûlullah (s.a.). şöyle buyurdu:

"Size en hayırlınızı haber vereyim mi? Sahabe:

Evet Ya Rasûlullah, dediler. Buyurdu ki:

Görülünce Allah'ı hatırlatan kimselerdir" sonra şöyle devam etti: "Sizin şerlinizi haber vereyim mi? Laf taşıyanlar, dostlar arasını

bozanlar, kusursuz insanlara zulmedenlerdir."[309]

2. "Cennete kovuculuk edenler giremez."[310]

3. Rasûlullah (s.a.) sıcak bir günde Bakî'ul-Garkad kabristanına geli. Yeni defn edilmiş iki kişinin kabriyle karşılaştı ve durdu:

Bugün buraya kimi defn ettiniz?

Ey Allah'ın Rasülü, falan ve falan kişileri defn etmiştik, acaba ne var ki?

"Biri idrardan temizlenmezdi, biri de koğuculuk yapardı" dedi ve Yaş bir hurma çubuğu aldı, onu ikiye böldü ve kabirlere dikti.

Ashab:

Niçin böyle yaptın ey Allah'ın Resulü? dediler. -Azabları hafiflesin diye" buyurdu.[311]

4. "Koğuculuk ve kin cehennemdendir; müslümamn kalbinde bu ikisi bir arada bulunamazlar."[312]

29. İnsanların Zararlarından Sakınmak

4861... (Abdullah b. Amr İbn el-Feğvâ el Hıızaî'nin) babası şöyle demiştir:

Rasûlullah (s.a.) Fetih'ten sonra (bir gün) beni çağırdı ve Mekke'de Kureyş arasında dağıtması için Ebu Süfyan'a benimle (bir mikdar) mal göndermek istedi ve: "(Yolculuk için) kendine bir arkadaş ara" buyurdu. Bunun üzerine Amr b. Umeyye ed-Damrî yanıma gelip:

Senin (bir yolculuğa) çıkmak istediğin ve (bu yolculuk için de) bir arkadaş aradığın (haberi) bana erişti. (Bu haber doğru mudur?) dedi. Ben de:

Evet, dedim.

Öyleyse ben sana arkadaşım, cevabını verdi. Bunun üzerine (doğru) Rasûlullah (s.a.)'e geldim ve: (Bu yolculuk için kendime) bir arkadaş buldum, dedim.

Kimdir? diye sordu.

Amr İbn Ümeyye e'd Damrî'dir, cevabını verdim.

"(Onunla birlikte): Onun memleketine vardığın zaman O'na karşı ihtiyatlı davran. Nitekim (vaktiyle) biri büyük biraderine bile güvenme? demiş" buyurdu. Kısa bir süre sonra (Amr ile birlikte yolculuğa) çıktık ve nihayet Ebvâ denilen yere varınca (arkadaşım) bana: "Bir ihtiyaçtan dolayı Veddan'da bulunan kavmime (gitmek) istiyorum, beni (burada) bekle(yebilir) misin," dedi ben de: "Selametle (git)" dedim. (Arkadaşım kavmine) dönüp gidince, Peygamber (s.a.)'in sözünü hatırladım ve hemen deveme yükümü yükletip onu koşturarak oradan ayrıldım.

Nihayet "Edâfir" denilen yere vardığımda bir de baktım ki (arkadaşım) beş on kişilik bir kalabalıkla önüme geçmeye çalışıyor. (Bunun üzerine) devemi (iyice) hızlandırıp onu geride bıraktım. Kendisini geçtiğimi görünce (etrafında bulunan kalabalık) dönüp gitti ve (Amr tek başına) yanıma geldi ve:

Kavmime ihtiyacım vardı da... dedi. Ben de:

Evet, cevabını verdim, (sonra yola) devam ettik.

Nihayet Mekke'ye doğru geldik de (bana emanet edilen) malı Ebu Süfyan'a ver(ebil)dim.[313]

Açıklama

Hattâbî (r.a.)'nin açıklamasına göre; mevzumuzu teşkil eden bu hadis, "insanların şerlerinden korunmak için onlardan sakınmanın ve onlara karşı tedbirli davranmanın lüzumunu ve ihtiyatlı davranılması gerektiğini ifade etmektedir ve insanların şerlerinden emin olabilmek için insanlar hakkında böyle kötü zan besleyerek tedbir almakta hiçbir vebal yoktur."

Yine İmam Süfyan'ın açıklamasına göre; "kulu günaha sokan zan, varlığını kabul edip konuştuğu zandır. Hatırından geçeni söylemezse günaha girmez."[314]

Gerçi "insanlardan sû-i zann ile korunun"[315] mealinde bir hadis-i şerif varsa da bu hadis senedinde "tedlisçi" olduğu bilinen Bekiyy b. el-Velid bulunduğu için zayıftır.[316] Esasen Zemahşeri (4678-538) Zannı: Vâcib, mendub, haram ve mubah olmak üzere dört kısma ayırmıştır.

Allah'a sû-i zanda bulunmak haramdır. Zahiren adil görünen müslümanlara sû-i zanda bulunmak da haramdır. Zahiren adil görünen müslümanlara hüsn-i zanda bulunmak mendup, aşikâr masiyet işleyenlere sû-i zanda bulunmak mübahdır.[317]

Hadis-i şerifte, anlatılmak istenen, insanların şerlerinden emin olmak için ihtiyatlı olmanın lüzumudur. Bilindiği gibi "ihtiyat gerçekleşmesi beklenilen bir şeye karşı tedbirli ve hazırlıklı bulunmak" demektir.

Şu halde herkese güvenmekle görevli değiliz. İlişki kuracağımız ve kendisiyle bir iş yapacağımız kişi hakkında iyi kişilerden olduğunu duymuş olsak bile "belki duyduklarım yanlıştır inceleyeyim" demek günah sayılmaz."[318]

4862... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.):
"Akıllı bir müslüman bir delikten iki defa sokulmaz." buyurmuştur.[319]

Açıklama

Bir kişi tarafından iki defa aldatılan bir kişiyi aynı delikte bir haşere tarafından iki defa ışınlan ya da sokulan kişiye benzeten bu hadis-i şerif, şiirleriyle Hz. Peygamberi kötüleyen şair Ebu Gurre hakkında vârid olmuştur. Şiirlerinde devamlı Hz. Peygamberi hicveden söz konusu şâir, Bedir savaşında esir edilmişti. Bir daha Hz. Peygamberi hicvetmemesi şartı ile serbest bırakıldığı halde kavmine dönünce eskisi gibi hicvine devam etmişti. Sonra Uhud'da tekrar esir edilen bu dönek insanın Hz. Peygamber'den yine aynı şartlarla serbest bırakılmasını istemesi üzerine, Efendimiz kendisine bu hadisle karşılık vermişti.

Hadis-i şerifte geçen "lâ yuldegu" kelimesindeki gayn harfini meksûr olarak okumak da caizdir. Bu takdirde mana "akıllı bir müslüman (asla gafil davranıp da) bir delikten iki defa sokulmamalıdır" şeklinde olur. Ancak bu aldanmayı sadece dünyevi meselelerle ilgili olarak düşünmemeli hem dünyevî hem de uhrevi meselelerle ilgili olarak düşünmelidir.[320]

30. Yürürken Uyulması Gereken Tutum Ve Davranışlar

4863... Hz. Enes dedi ki:

"Peygamber (s.a.) yürürken sanki (önünde bulunan asasına) dayanı-yormuş gibi (önüne doğru, eğilerek yürür) idi."[321]

4864... Said el-Cüreyrî dedi ki: Ebu'tTufeyl:

Ben Rasûlullah (s.a.)'ı gördüm, dedi. Ben:

Onu nasıl gördün? diye sordum,

Beyaz tenli, sevimli idi. Yürürken sanki yokuş aşağı inermiş gibiydi, cevabını verdi.[322]

Açıklama

Fahr-i Kâinat efendimiz hazretlerinin yolda yürüyüşleri hakkında Hz, Alı (kv.) efendimizin şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Hz. Peygamber önüne meylederek yürürdü." Ebu Hüreyre hazretleri de: "Yere ayağını bastığı zaman ayağının tümü ile basardı." (Yani kibarlık olsun diye ayağının ucuna basmaz, kibarlık taslamazdi) demiştir.

Bir rivayette de şöyle buyurulmuştur:

"Rasûlullah (s.a.) hazretleri yürüdüğü zaman organlarını sıkıca tutardı, hiç gevşetmezdi." Rivayete göre Veda Haccında yaya yürüyen ashab (r.anhum) Peygamber efendimize hızlı yürüyüşünü hatırlatarak biraz yavaş yürümesini istediler de onlara koşarak kendisine yetişmelerini tavsiye etti. [323]

Mübarek yüzlerinin rengi hakkında ulu sahabelerin hepsi de "Beyaz idi" demişlerdir. Hz. Ali "Mübarek yüzü beyaz idi ve kırmızılığı da vardı" derken Hz. Efıes; "Alında katışık bulunduğu, beyaz idi" demiştir.[324]

31.Bacak Bacak Üzerine Atarak Oturmanın Hükmü

4865... (Câbir (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.) kişinin bacak bacak üzerine) koy(arak uzan) masını yasaklamıştır.
Kuteybe (bu hadisi, Hz. Peygamber): "Kişinin bacaklarından birini diğerinin üzerine atarak sırt üstü yatması(nı yasakladı)" şeklinde rivayet etti.[325]

4866... Abbâd b. Temirh'derî (rivayet edildiğine göre); amcası, Rasûlullah (s.a.)'ı sırtüstü yatarken görmüştür. Ka'nebi ise bu hadisi) "Mescidde bir bacağını diğerinin üzerine atmış vaziyette (sırtüstü yatarken görmüştür)" şeklinde rivayet etti.[326]

4867... Said b. el Müseyyeb'den (rivayet edildiğine göre); Hz. Ömer b. el-Hattâb ile Osman b. el Af fan'da böyle yaparlarmış.[327]

Açıklama

Bacak bacak üstüne atarak oturmayı yasaklayan hadisler avret mahallinin tamamı   yada bir kısmı açılacak şekilde sırtüstü uzanarak bacak bacak üzerine atmaya hami edilmiştir...
Ulemâ Rasûlullah (s.a.)'m hiçbir yeri görünmeyecek şekilde her tarafı kapalı iken böyle bacak bacak üstüne atarak sırt üstü yattığını ve bunda bir sakınca bulunmadığını söylemişlerdir. Nitekim mevzumuzu teşkil eden (4866-4867) numaralı hadis-i şerirler de bunu açıkça ifade etmektedir.
Kadı Iyaz, Rasûlullah (s.a.)'ın bunu zaruret, ihtiyaç, yorgunluk veya istirahat arzusu gibi bir sebeple yapmış olacağını söylemiş, aksi takdirde

Peygamber (s.a.)'in kalabalık yerlerde oturuşu bunun aksine idi. Bağdaş kurarak oturur, yahut dizlerini dikerdi, ekseriyetle bu şekilde otururdu..." demiştir.

Nevevî, Rasûlullah (s.a.)'in bu şekilde uzanıp yatmasının beyan ve talim için olabileceği ihtimali üzerinde durmuştur. Ona göre bunun manası "sırt üstü uzanmak isterseniz bu şekilde yatın, benim yasak ettiğim uzanma ise alelıtlak değil avret mahalli açıldığı veya açılmaya yaklaştığı hale mahsustur" demektir.[328]

32. Laf Taşımak

4868... Câbir b. Abdullah (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Rasûllullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Bir adam bir söz söyler de sonra (o sözün, orada bulunmayanlar tarafından işitmesini istemezmiş gibi) sağına soluna bakımrsa; o söz emânettir."[329]

4869... Câbir b. Abdullah'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Üç meclisin dışında her meclis (te konuşulan sözler, birer) emânettir, (ifşa edilemez bu üç meclis şunlardır);

1. (Dökülmesi) haram (olan) kanın döküldüğü (meclis),

2. Haram (olan) bir ırzın çiğnendiği (meclis),

3. Bir malın haksız olarak ele geçirildiği (meclis.)"[330]

4870... Ebu Said el Hudrî (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu

"iTmefgününde Al.ah kaUnda (sorumluluğu) en büyük olan emânet, kişinin basbasa kald.ktan sonra ifşa ettiğ. kar.smın simdır."[331]

Açıklama

Hadis-i Şerif, kişinin cinsî münasebet esnasında muttali olduğu kansına ait sırları ifşa etmesinin, ihanetlerin en büyüğü olduğunu ifade etmektedir. Binaenaleyh kansıyla arasında geçen bu gibi halleri başkalarına anlatması haramd.Bu haller emanet olarak kalması gereken sırlardır. Başkalarına anlatılma sı emanete hıyanet etmek demektir

Gerçek müslüman sır saklamayı bilir ve birinin kendisine emanet ettiği sırrı ifşa etmez. Sır saklamak, kişinin mertliğinin, dinî salâbetinin, şahsiyet-İ imaniyye ve ahlâkiyyesinin bir göstergesidir. Müslümanların seçkin erkek ve kadınlarının bu dini kaynağından yudumlamış olanlarının ahlâkî yapılarının gereğidir.

Esasen sır saklamak, selefin sadece erkeklerine mahsus bir meziyet değil, İslam nurunu almış, kalıp ve kafaları bu nur ile aydınlanmış çocuklar dahi bu güzel ahlâkın gözle görülür örnekleridir.

Sır ifşa etmek ise, insanların mübtela olduğu âdetlerin en kötüsüdür. Hayatta bilinen her şey söylenmez. Bazı şeyler vardır ki mürüvveti zedeler. Şeref ve şana halel getirir. Bu gibi şeylerin gizli kalması gerekir. Bu sırlar evlilik hayatiyle ilgiliyse daha da çok önem kazanırlar. Böylesi sırları aklından zoru olan şahsiyet ve ahlâk düşkünü kimselerden başkası ifşa etmez. Ancak, haksız yere kan döküldüğünü, ırza, mala ve cana tecavüz edildiğini gören kimselerin bu gördüklerini saklaması gerekmez. Bilakis ilgili mercilere ulaştırması üzerlerine düşen bir görev olur. Bu görevi yerine getirmedikçe sorumluluktan kurtulamaz.[332]

33. Koğuculuk

4871... Hüzeyfe'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Koğucu cennete gir(e)mez" buyurmuştur.[333]

Açıklama

Kattât: Birinin, bir kişi hakkında ayıp ve eksiklikleriyle ilgili olarak söylediği sözü "filanca senin hakkında şöyle dedi" diyerek o kişiye söylemektir.

Binaenaleyh Kattât ile Nemmâm arasında mana olarak bir fark yoktur. Nitekim, Kamus yazarı da bu görüştedir.[334] Kadı İyaz'm görüşü de budur. Kamus yazarına göre insanların konuşmalarını gizlice dinleyen kimseler de "kattât" denir.

tbn Battal'in açjklmasma göre bazı ügat âlimleri kattât ile nemmâm arasında fark bulmuşlardır. Hanefi ulemasından Bedrüddin Aynî'ye göre nemmâm bir toplulukla birlikte iken onlarla birlikte konuşup sonra bu konuşulanları ilgili kimselere aktarmadır.

Kattât ise bir topluluğun haberi yok iken onları dinleyip sonra duyduklarını ilgililere ulaştırandır.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif koğuculuğun, sahibini cehenneme sürükleyeceğini ve onu Cennete girmekten mahrum edeceğini haber vermektir. Binaenaleyh bu hadis-i şerif koğucular için büyük bir teh-did ifade ediyor. Bu tehdide göre Allahu teâla'nm affı ve lutfu erişmediği takdirde, hiçbir koğucu Cennete giremeyecektir. Ancak Yüce Allah'ın lütfü ve bağışlaması imdada yetiştiği takdirde onun büyüklüğü karşısında hiçbir

büyük günah kalmaz. Fakat işlenen günahların Allah'a karşı işlendiği düşünülürse hiçbir günahın da küçüklüğü kalmaz. Kişi her zaman kime karşı günah işlediğini düşünmeli de günâhları küçük görmekten kaçınmalıdır.

Hattabî'nİH dediği gibi işittiği sözleri ilgililere olduğu gibi aktaran kimsenin durumu böyle olunca işittiklerine birşeyler ilave ederek aktaran kişi aynı zamanda yalancılık da yapmış olacağından onun günahı ve sorumluluğu daha ağır. akıbeti daha vahimdir.

Ulemâ gıybet ile koğuculuk arasında bir fark olup olmadığı konusunda ihtilâf etmişlerdir. Gerçek olan şudur ki gıybetin gıybet sayılabilmesi için mutlaka kişinin arkasından yapılması gerekirken, koğuculukta böyle bir şart söz konusu değildir.

İkinci bir husus da şudur ki; gıybette iki kişinin arasını açmak gayesi olmayabildiği halde koğıuculukda vardır. Bu bakımdan gıybetle nemime arasında Umum-Husus yönünden farkı vardır.

Bir müslümana yakışan şey, böyle bir ayıp veya hata görüp işittiği zaman kimseye yaymayıp adeta unutmasıdır.

Kendisine bir başka kişiden söz getirilen kimseye yakışan da işittiği her sözü doğrulamamaktır.

Koğuculuk, büyük günahlardandır. Kur'an-ı kerim'de "ötekini berikini daima ayıplayan, laf getirip, götürmeye koşan... her kişiye itaat etme!" [335]Duyurulmuştur.

Hadis-i şerifte de şöyle Duyurulmuştur: "Koğucu (kişi) cennete giremez." Ka'b rivayet eder ki: İsrailoğullarına kıtlık gelmişti. Hazret-i Musa (a.s.) kaç kere yağmur duasına çıkıp duaları kabul olmayınca, Cenab-ı Hak'tan: "İçinizde koğucu vardır." Musa (a.s.) "Ya Rab! O kimdir?" diye müracaatta bulununca "Ben kullanma koğuculuk yapmayı yasak korken, kendim mi koğuculuk yapayım" diye vahy geldi. Bunun üzerine hepsi tevbe ettiler. İstiğfardan sonra duaları kabul olundu.

Uyarma: Koğuculuk, sadece lisana has değildir. Her birşey ki müslüman onun açıklanmasından üzülür. İşte bunu söz, yazı veya sembol ve işaretle ya da bunların dışında akla gelebilen herhangi bir yol ile başkasına bildiren, ulaştıran, böylece o müslümana zarar veren ve üzüntüye sürükleyen kişi kovucudur.

Kovuculuğun sebebi ya kovuculuğunu ettiği kişiye buğz ve düşmanlık, kovuculuğu götürdüğü kişiye sevgi ve sadakat izhar etmektir. Yahut da bunu yapan kişinin tabiatında yaptığı kovuculuktan dolayı duyduğu ha-

bisâne bir lezzet vardır. Bu kişiler ettikleri kovuculuktan kendilerinin zarar görmesi kesin iken, yine sabredemeyip, pislik duygularım dile getirirler ve nicelerinin halını ifşa ederler.

İmanı Gazali, şöyle der: "Kovucu sana bir kimseden kovu getirip, meselâ, filan kişi seni sevmez, Senin hakkında şöyle dedi, böyle dedi, senin işini bozmak veya düşmanınla işbirliği yapmak ister" derse şu altı şeye dikkat etmek lazımdır:

1. Onu tasdik etmemek, zira o kişi kovuculuk etmekle fışkı kesinleşmiş, fasık olmuştur. Fasıkm sözü reddolonur, kendisi kovulur. "Ey iman edenler, eğer bîr fâsik size bir haber getirirse onu tahkik edin."[336]

2. Ona nasihat etmek ve kovuculuktan men'etmek, sakındırmak tır. Zira Hak Teaiâ: "İyiliği emret, kötülükten vazgeçirmeye çalış[337]" buyurur. Zira kovuculuk kötülüktür.

3. Ona buğzetmektir. Zira kovucu kişi Cenab-ı Hakk'ın buğzettiği kişilerdendir.

4. Onun kovuculuğu ile o müslümana su-i zan etmemek gerek. Zira-Hak teâlâ şöyle buyurur: "Zannin bir çoğundan kaçının."[338]

5. Onun sözü hak mıdır, değil midir? araştırmak gerek. Zira bu tecessüstür. Hak Teala tecessüsten nehyedip: "Birbirinizin kusurunu araştırmayın"[339]buyurmuştur.

6. Önün kovuşunu hiç kimseye anlatmamak gerek. Eğer böyle yaparsa kendisi de kovuculuk etmiş olur ve kendi nehyettiğini işlemek ardır. Ni-ketim şâir demiştir ki "Benzerini yapageldiğin huylardan başkasını men'etme! Zira kendin yaptığın halde bunu başkasına yasaklaman sana büyük ardır."

Filozoflardan birisine bir dostu gelip "filan kimse sana şöyle dedi" deyince cevap verir:

Ey birader beni çoktandır ziyarete gelmedin, şimdi geldin, ama üç türlü hıyanetle geldin, ilk önce benim dostumu bana buğzedilecek bir hal-de gösterdin. Kalbim hür ve dinlenik iken kederle, düşünce ile işgal ettin. Üçüncüsü de benim yanımda emin bir kişi iken kendini lekeleyip güvensiz bir hale getirdin.

Bilginlerden birisini bir Padişaha kovladılar. Padişah bilgini azarlayınca bilgin inkar etti. Padişah: "Bana bunu itimad edilen bir kimse nakletti" deyince bilgin;

Ey Emir, kovcu itimada layık olamaz, diye cevap verdi. O zaman Padişah:

Doğru söylersin, diyerek ondan razı oldu. Kovcuyu da azarladı. Ömer b. Abdülaziz'e biri gelip bir başkasını kovulayınca, Ömer b. Abdulaziz:

İstersen bu hususu inceleyelim, yalancı çıkarsın. "Ey iman edenler, eğer bir fasık size bir haber getirirse onu tahkik edin"[340] âyetinin işaretine giresin; "Ötekini berikini daima ayıplayan, gammazlıkla laf getirip götürmeye koşan..."[341] sözüne dahil olursun. İstersen seni affederim. Bunun üzerine adam:

Ey müzminlerin emiri, affeyle, bundan sonra benden kovuculuk sadır olmasın, dedi.

Arabın beliğlerinden Ziyad, A'semi'yi bir kimse Süleyman b. Abdülmelik'e kovular. Süleyman emredip ikisini bir araya getirince, Ziyad kovucunun yüzüne bakıp der:

Sen öyle bir adamsın ki gizli olarak sana itimat ettim. Sense bu itimadımı altüst edercesine açıkça ihanet ettin ve bu halinle hıyaneti ve günahı açık olan kişilerin konumuna düştün."

Bazı filozoflar demişler ki "Kovuculuk üç çirkin huy üzerine kurulur. Bunlar: Yalan, haset ve nifaktır."

Hikâye ederler ki; bir kimse bir köle satar, yalnız satarken de kusurunun kovuculuk olduğunu söyler. Buna rağmen biri seçer, alır. Köle bir kaç gün sonra beyinin hanımına varır:

Efendim seni sevmiyor, bundan dolayı bir cariye almak istiyor. Ama ben bundan kurtulma yolunu biliyorum, gece yatarken boğazının altından ustura ile bir kaç kıl kes getir. Ben ona efsun yaparım. O zaman sana itaatkâr bir köle gibi olur, der. Hanım kölenin sözlerine kanar ve onun dediğini yapmaya karar verir. Köle, hanımı bu sözle kandırdıktan sonra efendisine gider ve şöyle der:

Ben hanımının başkasına meylettiğini anlamış bulunuyorum. Seni öldürmeyi düşünüyor. Gece uyur gibi ol ki hakikati anlayasın. Efendi de böyle yapar. Gece uyur gibi olur, fakat uyumaz. Hanımın elinde usturayı boğazına dayadığını gören adam derhal sıçrayıp kalkar ve tereddüt etmeden hanımını öldürür. Ertesi gün, buna tahammül edemeyen akrabaları, adamı öldürürler. Hiç yoktan iki kabile birbirine savaş açar ve nice kimseler ölür.

Kovucunun bir sonu da şudur ki; çoğunlukla o kimseler gerçeği anlayınca kovuculuk edenle aralarında düşmanlık artar ve kovucu kişi hor ve hakir düşer.

Bilhassa devlet erkânının mevki ve makam sahiplerinin kovucu kişiJe-re kulak asmamaları çok önemli bir husustur. Zira bu kapıyı kapamaz ve münafıkların sözünü reddetmezse kovucıılar güç kazanır, çoğalır, nifakçıların kuvvet bulması sonunda dost ve ahbab arasına ayrılık doğar, saadet eşiğine düzensizlik girer, sonra da devlet sarayı ile ikbal şerbeti yok olur gider.[342]

34. İki Yüzlülük

4872... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"İnsanların en şerlisi bazılarına bir yüzle bazılarına da diğer bir yüzle varan iki yüzlü kimse(ier) dir."[343]

Açıklama

Hadis-i şerifte geçen "iki yüzHT'den maksat, araîan açık olan iki toplumdan ya da iki kişiden birine varıp uım düşmanları hakkındaki kin ve düşmanlık duygularım okşayıcı ve kabartıcı sözler söyledikten sonra, diğer topluma gidip onları da bu şekilde kışkırtan, yahutta bir kimseyi yüzüne karşı medh-u sena ettikten sonra arkasından aleyhine söylemediğini bıramayan, münafık kimsedir.

İmam Nevevî bu konuda şöyle diyor: "Bu hadiste söz konusu edilen iki yüzlüden maksat, her topluluğa varıp onların düşmanları hakkındaki düşüncelerini ve sırlarını öğrenmek ve aralarındaki düşmanlıkları arttırmak gayesiyle onları övücü düşmanlarını da yerici konuşmalar yapan kimsedir. Bu kimselerin yaptığı bu iş; münafıklıktan, yalancılıktan hilekârlıktan ve yağcılıktan başka bir şey değildir.

Fakat bir kimsenin iki kişinin ya da topluluğun yanma varıp onların aralarını bulmak maksadıyla onların düşmanlıklarını giderici ve onları birbirine ısındırıcı konuşmalar yapmasında ise; bu konuşmalar yalan bile olsa hiçbir sakınca yoktur. Aksine bu yaptığı iyi bir harekettir.[344]

4873... Hz. Ammâr (b. Yasir)'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Dünyada iki yüzlü olan kimsenin âhirette (cehennemdeki) ateşten iki dili olacaktır."[345]

Açıklama

İki yüzlülük hastalığına yakalanan kimselere "münaf! denn Ancak bu münafıklık inançta değil de, sadece söz ye davranışlarda kalırsa buna "amelî münafıklık" denir ki, imanda kendini gösteren ve kâfirlikten daha aşağı olan inanç münafıklığından ayrılır. Amel münafığının iki yüzlülüğünün bir cezası olmak üzere âhirette cehennem ateşinden iki dili olacaktır. Çünkü o dünyada insanlar arasında, iki ayrı dil kullanmıştır. Cezalar, ameller cinsinden olduğu için kendisi bu şekilde cezalandırılmayı haketmiştir. Allah'ın affı yetişmediği takdirde bu cezayı çekecektir.

Bilindiği gibi münafıklığın en korkuncu inançta kendini gösteren itikadı münafıklıktır.

Çünkü böyleleri müslüman olmadıkları halde, kendilerini halka müslüman olarak gösterirler. Bunlar, insanları kandırsalar bile şüphesiz Cenab-ı Hakk'ı kandıramazlar. Onların kalbinde sakladıklarını Allah bilir, Kur'an-i Kerim de münafıkların kâfirlerle beraber cezalandırılacakları, haber verilmiştir. Peygamber Efendimiz de yalan söyleyen, sözünde durmayan ve kendisine birşey emanet edildiği zaman, hıyanet eden kimselerin münafıklık belirtileri taşımış olacaklarını söylemiştir.

Cenab-ı Hakk, şöyle buyurmuştur: "Muhakkak ki münafıklar, Cehennemin en aşağı tabakasmdaiıdırlar. Asfa onların azabını kaldırıcı bir yardımcı bulamaz."[346]

"Şüphe yok ki Allah münafıklarla kafirlerin hepsini cehennemde toplayacaktır."[347]

"Münafık erkeklerle münafık kadınlar birbirine benzerler. Onlar kötülüğü emreder, iyilikten alıkoymaya çalışırlar. Ellerini sıkı tutarlar. (hayır yapmazlar), Allah'ı (ona itaati) unuturlar. Allah da onları unuttu (hidayetinde mahrum etti). Doğrusu münafıklar hep fasıklardır."[348]

“Kafirlere ve münafıklara boyun eğme..."(Ahzâb (33), 48) Hz. Peygamber de şöyle buyurmuştur:

"Münafığın alâmeti üçtür: Söz söylediği zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz, kendisine birşey emanet edildiğinde hıyanet eder." [349]

"Sizler, bunlara bir yüzle, şunlara da başka bir yüzle gelen iki yüzlü (münafık) kişileri, insanların en şerlilerinden bulursunuz."[350]

35. Gıybet

4874... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.)'e:

Ey Allah'ın Rasulü gıybet nedir? diye sorulmuş da, (Müslüman) kardeşini (gıyabında) hoşlanmayacağı bir şeyle anmandır." buyurmuş, (sonra) "Eğer benim söylediğim (şeyler o) kardeşimde varsa ne buyurursun?" denmiş.

Eğer söylediğin (şeyler) onda (gerçekten) varsa gıybet etmiş olursun. Eğer söylediğin (şeyler) onda yoksa iftira etmiş olursun." cevabını vermiştir.[351]

Açıklama

Gıybet, bir müslümam, gıyabında işittiği takdirde incinebileceği şeylerle anmaktır. Bu şeyler ister o müslümanın bedenine, nesebine, yaradılışına dair olsun, ister dinine, elbisesine, eşya ve yiyip içeceklerine dair olsun. Söylenen şeyler o kimsede varsa gıybet olur, yoksa iftira olur. Mevzûmuzu teşkil eden hadis-i şerifte ifade edilmek istenen budur.

Gıybetin haram olduğuna dair nass çoktur. Kur'an-ı Kerimde şu âyet-i kerimede: "Müslümanın gıybetini yapmak onun ölü iken etini yemeye benzetilmiştir. "Kiminiz de kiminin arkasından çekiştirmesin. Sizden herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz...."[352]

Lisan ile gıybet haram old.uğu gibi, kalp ile de haramdır. Yani zanna dayanarak bir müslümanın bir takım kabahatlerle muttasıf olduğunu kalpten geçirmek ve onu bu şekilde ayıplamak da gıybettir. Fakat, bu kabahatlerle gerçekten muttasıf olduğu bilindiği halde bu kusurların sadece kalpten geçirilmesi, dille.ifade edilmedikçe gıybet sayılmaz ve kalbinden ge-Çiren kimseyi vebal altına sokmaz.

Bazı mazeretler sebebiyle gıybet etmek caiz olur. Bu özürler İmam Gazzali hazretlerinin zikrettiği üzere altı tanedir:

1. Zulme uğramış bir kişinin zalimi hâkime şikayet ederken, onun kötülüklerini hâkime anlatması,

2. Aklen ve şer'an çirkin olan bir şeyi değiştirip fesadı gidermekte yardımcı olmak. Mesela, "falan şöyle bir fesat çıkarmak üzeredir, gelin bunu önleyelim..." demek gibi.

3. Fetva istemek, çözüm aramak: "Falan bana şöyle yaptı, buna karşı ne yapayım? diye fetva istemek.

4. Müslümanları, bir zalimin veya fesatçının şerrinden sakındırmak: "Falan kimse, bid'atçidir, onun bid'atlerinden sakınınız..." demek gibi.

5. Ayıplamak gayesi taşımaksızın ve başka bir yolla tarif etmek de mümkün olmadığı için bir kimseyi meşhur olan kötü lakabıyla anmak gibi.

6. Fışkını ve zulmünü açıktan işlemekten çekinmeyen kimselerin herkesçe de malum olan fısk ve zulmünü dile getirmek.

Gıybetin ilacı, "Gıybetten sakınınız. Muhakkak ki gıybet zinadan daha şiddetlidir."[353] gibi gıybet hakkında gelen tehdidleri ve gıybetin dünyevi uhrevî zararlarını düşünmektir. Gerçekten gıybet zinadan daha şiddetlidir. Çünkü zinanın tevbe neticesinde affa uğraması mümkündür, fakat gıybet "kul hakkı" olduğundan bunu işleyen tövbe etse de gıybet edilen kişi hakkını helal etmedikçe cenab-i hak affetmez.[354]

Gıybetin keffareti, "Gıybetin keffâreti tevbe ve pişmanlıktır ve bir daha gıybet etmemeye kesin karar vermektir. Gıybet ettiği kimseden helallik istemek, Hasan Basri'ye göre gerekli değil, istiğfar kâfidir. Amma "Ata'ya göre "Sana zulmettim, gıybet ettim, dilersen affeyle, dilersen hakkını al" demek lâzımdır. İmam Gazzali -"bu görüş esahtır" der. Fakir derim ki: Hellallık dilediği zaman daha çok incinme ihtimali varsa genel olarak (istiğfar) ile helallik dilemek gerek."[355]

4875... Hz. Aişe'den demiştir ki:

Peygamber (s.a.)'e; Safiyye'nin şöyle şöyle (kusurlarının) olması (onun) sana (layık olmadığını itiraf etmen için) yeter; dedim.

Müsedded'in dışındaki raviler (bu cümleyi şu kelimeleri de ekleyerek) rivayet ettiler: (Hz. Aişe bu sözüyle Hz. Safiyye'nin) kısa boylu olduğunu söylemek istiyordu.

Bunun üzerine (Hz. Peygamber bana):

"Muhakkak ki sen öyle bir söz söyledin ki eğer (o söz) deniz suyuyla karıştırılmış olsaydı kesinlikle denizin suyuna galip gelir (onu ifsad eder) di." buyurdu.

(Rivayete göre yine, Hz. Aişe) şöyle demiştir:

" Ben (yine bir gün) Hz. Peygamber'e bir adamın taklidini yaptım da (Hz. Peygamber):

"Benim için şu kadar (dünya malı verilmiş) olsa da ben bir insanın taklidini yapmayı sevmem" buyurdu.[356]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, kinaye yoluyla da olsa bir kimsenin varatıişinda, boyunda, poşunda bulunan bir kusuru işaret etmenin gıybet sayıldığı gibi, bir kimsenin herhangi bir hareketini taklit etmenin de gıybet sayılacağına delâlet etmektedir.

İmam Nevevî'nin açıklamasına göre metinde geçen "keza" kelimesi, ayıplanmanın üstüste iki defa tekrarlandığına delalet ettiğinden, Hz. Aişe'nin Hz. Hafsa'mn iki kusurunu birden anlatmak istediği, ancak bunlardan birini diliyle söylediği, diğerine de "işte şu kadar" demek suretiyle eliyle işaret ederken de onun boyunun çok kısa olduğunu söylemek istediği anlaşılmaktadır.

Hz. Peygambere, bir cümleden oluşan bu sözün, aslında cinsleri ve türleriyle birçok yaratıkları içinde bulunduran uçsuz bucaksız denizi bile bulandırabilecek ve onun suyunun karakterini bile bozabilecek kadar manevi bir pisliğe ve acılığa sahip olduğunu söyleyerek, bu sözün kötülüğünü en veciz bir şekilde dile getirmiştir.[357]

Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre yapılması haram olan taklid, hakaret kasdiyle yapılan takliddir. Çünkü böylesi taklidlerle taklid edenin kendini beğenmesi, taklit ettiği kişinin yaratılışını hakir görmesi ve ona eziyyet vardır. Bu ifadeden de anlaşıldığı üzere bu taklit, kişinin boyu poşu gibi yaratılışıyla ilgili takliddir.

Kişinin, kendi iradesi dahilinde olan fiilleri ile ilgili taklidlere gelince; eğer bu taklidler, onun işlemiş olduğu bir takım masiyetlerle ilgili olur ve onu bu kötü işlerinden vazgeçirmek kasdiyle yapılırsa, yapanın heybet ve vakararma helal getirmeyecek şekilde olması kayıt ve şartıyla caizdir. Aksi takdirde caiz değildir. Tevbe eden bir kişinin yaptığı günahlarla ilgili hareket ve davranışlarını taklit etmek de asla caiz değildir. Kişinin taatleri ve diğer güzel halleri ile ilgili hareket ve davranışlarını taklit etmekte ise de bir sakınca yoktur.[358]

4876... Said b. Zeyd'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Muhakkak ki Ribanın en şiddetlisi haksız yere bir müslümamn şerefine (dil) uzatmaktır."[359]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte grybetin haramlık bakımından ribadan daha şiddetli olduğu ifade edilmektedir.

Çünkü ribada kişinin haksız yere malına tecavüz vardır. Gıybette ise kişinin şeref ve haysiyetine tecavüz vardır. Şeref ve haysiyyetin ise maldan üstünlüğü aşikardır.

Metinde geçen "Haksız yere" kaydı, bazı hallerde bazı kimseler hakkında gıybet etmek hakkının doğduğuna ve bu durumda gıybet etmenin caiz olduğuna delalet etmektedir. Biz hangi hallerde gıybet etme hakkının doğduğunu (4874) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.

Ancak bazı hallerde dinler hakkında gıybet etme hakkı doğarsa da, ölüler hakkında gıybet etme hakkı hiçbir zaman doğmayacağı için onlar

hakkında gıybet etmek hiçbir zaman caiz olmaz.

Tîbî'nin de ifâde ettiği gibi bu hadis-i şerifte gıybet etme ribanın çeşitleri arasına sokulmuş ve ribanın en şiddetlisi olarak gösterilmiştir. Bu durum mal değişiminden doğan meşhur ribâ çeşitlerine halk arasında maruf olmayan bir ribâ çeşidi daha ilave etmektedir.[360]

4877... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Büyük günahların en büyüğü kişinin haksız yere bir müslümamn şerefine dil uzatmasıdır. Bir sövmeye karşılık iki defa sövmek de büyük günahlardandır."[361]

Açıklama

Hadis-i şerif, bir müslümamn gıybetini yapmanm en büyük günahlardan olduğunu ifade ettiği gibi kötü bir söz söyleyen kişiye aynı şekilde iki kötü sözle karşılık vermenin de büyük günahlardan olduğunu ifade etmektedir.
[362]

4878... Hz. Enes b. Malik'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Miraca çıkarıldığım zaman bakırdan tırnaklan olan bir topluluğa uğradım. (Bu tırnaklarıyla) yüzlerini ve bağırlarını tırmalıyorlardı. (Cebrail'e:)

Bunlar da kimlerdir? dedim.

"(Gıybet etmek suretiyle) halkın etlerini yiyenler ve şereflerine saldıranlardır, cevabını verdi."

Ebu Dâvud der ki: Bu hadisi bize Bakıyye'den (mürsel olarak bir de) Yahya b. Osman rivayet etti. Yahya'nın bi rivayetinde (senedde) Enes yoktur.[363]

4879... (Bir Önceki hadis) İbnu'l-Musaffâ'nin (bize) dediği gibi, İsa b. Ebî ise es-Selihr tarafından Ebû'l-Muğire yoluyla da rivayet edilmiştir.[364]

Açıklama

Tibî'nin açıklamasına göre tırnaklara yüzü ve bağın tırnaklamak bir ölünün arkasından ağlayıp feryat etmekte olan kadınlara mahsus bir sıfat olduğundan halkın yüzüne karşı konuşmadığı için kadınlar gibi arkalarından konuşan kimselere kıyamet gününde bu sıfat ceza olarak verilecektir. Bu kimselere ceza olarak verilmesi, dünyada yaptıkları işin müslümanlığa yakışmadığı gibi mertliğe de yakışmadığını bildirmek içindir.

Seyyid Süleyman Nedvî'nin açıklamasına göre "Berzah âleminde insanın durumu dünyadaki durumu ile uygunluk arz eder. Dünya amelleri onun göreceği ceza ve mükafata uygun olarak onun gözünde değişik şekillere bürünürler. Hz. Peygamber'in bir rü'yasında gördüğü gibi insanlar amellerinin cinslerine göre ceza görmektedirler."[365]

4880... Ebu Berze el-Eslemî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Ey diliyle iman edip, kalbine iman girmeyen kimseler topluluğu!

Müslümanların gıybetini yapmayınız ve onların ayıplarını araştırıp durmayınız. Çünkü her kim onların ayıplarını araştırırsa Allah da onun ayıplarını araştırır. O (şunu iyi bilsin); Allah kimin ayıbını araştırırsa (o

ayıbı) evinde (en gizli bir köşede işlemiş olsa dahi meydana çıkarmak suretiyle) o kimseyi (alemin gözleri önünde) kepaze eder."[366]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte gıybet edenlere: "Ey dili ile iman edenler" sözüyle hitap edilmekle, gıybet etmenin hakiki müminlerin alâmeti olmayıp münafıkların alâmeti olduğuna işaret edilmek istenmiştir.

Binaenaleyh bu hadiste aklı başında kimseler için büyük bir tehdit ve şiddetli bir ikaz vardır.

Bu itibarla, biz rnüslümanların bu ikazlardan en iyi yekilde payımızı alıp; tezelden asrımız müslümanları arasında yaygın olan, bu gıybet illetinden kendimizi kurtarmamız gerekir. Cenab-ı Hak'tan müslümanlara bu hususta şuur ve basiret ihsan etmesini ve en kısa zamanda bu illetten kurtulmaları için tevfik ve inayetini esirgemesini niyaz ederiz.

Hadisin senedinde Ebu Berze'nin azalth kölesi Said b. Abdullah b Cüreyc vardır. Ebu Hatemi'r-Razî bu kimsenin kimliğinin meçhul olduğunu yani güvenilir bir ravi omadığırıı söylerken İbn Maîn de ondan A'meş'den başka hadis nakleden bir kimseyi işitmediğini söylemiştir.[367]

4881... Müstevrid'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Her kim (dünyada) müslüman bir adam (in gıybetini etmesi) sebebiyle (onun ölü etinden) bir lokma yiyecek olursa, Allah (kıyamet gününde) ona o yediği et kadar bir yiyeceği cehennem (ateşin)den yedirecektir.

Kim (dünyada düşmanı yanında gıybetini yaptığı) bir müslüman sebebiyle (o düşman tarafından) kendisine bir elbise giydirilirse (bu ihanet elbisesinin) bir misli de kendisine cehennem ateşinden giydirilecektir.

Kim de (dünyada) bir adamı süm'a ve riya makamına oturtursa Allah da onu kıyamet gününde riya ve süm'a makamına oturtur."[368]

Açıklama

Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'de bir mü'minin arkadan çekiştirilmesi onun ölüsünü çiğneyip yemeye benzetilmiştir.[369]

Metinde geçen: "Her kim bir müslüman sebebiyle bir lokma (et) yiyecek olursa" sözüyle kasd edilen de budur. Yani "Her kim bir

müslümanın gıybetini yapmak suretiyle onun ölü etini çiğneyip yemek günahını irtikab ederse" demektir. Hadis-i şerifin devamından da anlaşılıyor ki, bu günah işleyen kimseler Cehennem ateşine girmeyi gerektiren büyük bir günahı işlemiş olurlar.

"El-cezaü min cinsi'I-amel" kaidesince dünyada böyle gıybet etmek suretiyle müslümanlann ölmüş etlerini yiyen kimselere, bu amellerinin cezası olarak ahiret gününde ettikleri gıybet nisbetinde Cehennem ateşi yedirilecektir.

Hadis-i şerifte söz konusu edilen ikinci mesele dünyada gıybetleri karşılığında mükâfat olarak kendilerine menfaat verilen kimselere ahirette ceza olarak cehennem ateşinden elbiseler giydirileceği meselesidir.

Hadis-i şerifte üçüncü mesele olarak da riya (gösteriş) ve sum'a (işittirme) meselesi ele alınıyor. Bu meseleyle ilgili cümlede geçen "küsiye" kelimesinin mefûlü durumundaki "racülin" kelimesinin başında bulunan "bi" harf-i cerri burada iki ayn manaya gelebilir:

1. "Ta'diye" için olabilir. Bu ihtimale göre cümlenin manası şöyledir: "Her kim dünyevi emellerine erişebilmek için bir adamı övmek, onu güzel vasıflarla nitelendirmek" suretiyle o adamı meşhur eder, bu suretle onu mürailiğe ve gösterişe sürüklerse, yani onu zorla riya ve suma makamına oturtursa Allah da onu ahirette yalancılığını teşhir etmek suretiyle riyacı ve sümacı kişilere mahsus azabiyle cehennemde cezalandırır.

2. "Sebebiyye" olabilir. Bu ihtimale göre cümlenin manası şöyledir: Her kim mal ve makam sahibi kimseler vasıtasıyle yüksek makamlara gelir de o makamda müttekilik ve salihlik taslayarak halkın elindekileri cebine aktarma çabasına düşerse, yüce Allah onu ahirette müraîler ve sumacılar makamına oturarak müraî ve sümacılara mahsus olan azablara çarptırılacaktır.

Bu ikinci ihtimal daha kuvvetli ve uygun görülmektedir. Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadisin senedinde bulunan, Bakiyye b. Velid ile Abdurrahman b. Sabit b. Sevban'ın ikisi de zayıftır.[370]

4882... Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Müslümanın müslümana malı, ırzı ve kanı haramdır. Kişiye şer olarak müslüman kardeşini küçük görmesi yeter."[371]

Açıklama

Bir müslümanın din kardeşini, tahkir, rezil rÜsvay etmesinin ve müslümanın müslümana canının, malının haram olduğunu ifade eden bu hadis-i şerif, gıybetin büyük günahlardan olduğunu söyleyenlerin delilidir.

Bilindiği gibi gıybetin dinen haram olduğunda ittifak varsa da büyük günahlardan mı, yoksa küçük günahlardan mı olduğunda ihtilâf vardır.

Her ne kadar İmam Kurtubî gıybetin büyük günahlardan olduğund ittifak olduğunu söylemişse de İmam Gazali ile Şafiî'lerden "eI-Umde: adlı eserin sahibi gıybetin küçük günahlardan olduğuna kaildirler.

İmam Evzaî "Bu iki zattan başka gıybetin küçük günah olduğunu söy leyen görmedim" diyor. Zerkeşi de şöyle demektedir: "Allah gıybete öli insan eti yemenin hükmünü vermişken; ölü yemeyi büyük günah sayıp d; gıybeti öyle saymayanlara şaşarım."[372]

36. Bir Müslümanın Gıybetinin Yapılmasına Engel Olmak

4883... (Seni İbn Muaz İbn Enes el-Cühenî'nin) babasından (rivayet ettiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Kim bir müslümanı bir münafığa karşı savunursa" (ravi rivayetine şöyle devam etti:) Öyle zannediyorum.ki Peygamber (s.a.) (hadisin bundan sonraki kısmında) şöyle buyurdu: "Allah (onun için) bir melek yaratır da (o melek) kıyamet gününde o kimsenin vücudunu cehennem ateşinden korur.

Kim de (karalamak gayesiyle) bir müslümana bir iftira ederse Allah o kimseyi bu söylediği sözler (in vebâlin)den (tamamen temize) çıkıncaya kadar cehennem köprüsü (sırat) üzerinde bekletir."[373]

Açıklama

Hadis-i şerifte, gıybet eden kimseden "münafık" diye söz edilmiş olması gıybet eden kimsenin görünüşte yaptığı gıybeti iyi bir niyetle yapmış gibi bir tavır takınmış olmasına rağmen, aslında gıybetini yaptığı kimsenin iyiliğini istemeyip tersine onu kepaze etmek niyetiyle bu gıybetini yapmış olmasındandır.

Yahut gıybetini yaptığı kimsenin yanına varıp ayıplarını düzeltmesi için kendisini ikaz edeceği yerde tersine yanına vardığı zaman yüzüne karşı onu beğendiğini söyleyip yanından ayrıldıktan sonra gıyabında ayıplarını sayıp

dökmesindendir. Bu halin, içi başka dışı başka anlamına gelen münafıklıktan başka birşey olmadığı aşikardır.[374]

Allah'ın böyle müslümanların gıyabında ayıplarını sayıp döken, onları karalamaya çalışan kimseleri müslümanlar aleyhine söyledikleri sözün vebalinden kurtuluncaya kadar,sırat üzerinde bekletmesi, Allah'ın gıybeti yapılan müslümanı kendisine cennetten beklediği makamı vermek suretiyle, onu razı edip suçluyu bağışlamasını sağlayacağı zamana kadar bek-letmesiyle olabileceği gibi, Hz. Peygamber'in araya girerek şefaat edip onun bağışlanmasını sağlayacağı zamana kadar vücudunu cehennemde bekletmesiyle veya hakettiği cezayı çekip bitirinceye kadar bekletrnesiyle de olabilir.[375]

Bir müslümamn gıybetinin yapılmasına engel olmanın faziletini de açık bir şekilde ifade eden bu hadisin senedinde bulunan Sehl b. Muaz el-Cüheııî tenkid edilmiştir.[376]

4884... Câbir b. Abdullah ile Ebu Talha b. Sehl el-Ensarî Rasûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:

"Her kim bir müslümanı saygınlığının kaybolması, şerefinin elden gitmesi söz konusu olan bir yerde yardımsız bırakırsa, Allah da onu kendisine yardım edilmesini çok arzu ettiği br yerde yalnız bırakır.

Kim de bir müslümana şerefinin elden gitmesi ve saygınlığının yitirilmesi söz konusu olan bir yerde yardım ederse, Allah da ona kendisine yardım edilmesini çok arzu ettiği bir yerde yardım eder."

(Bu hadisin ravilerinden) Yahya: Bunu (bu hadisi) bana Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer'le Ukbe b. Şeddad nakletti, şeklinde rivayet etti.

Ebu Dâvud der ki: (Hadisin senedinde geçen) şu Yahya h. Suleym, Peygamber (s.a)'in azatlı kölesi Zeyd'in oğludur, ismail b. Beştr ise Me-gale oğullarının azatlı kalesidir. Bazı yerlerde Ukbe îbn Şeddad (ismi) Utbe (b. Şeddad) diye rivayet edilmiştir.[377]

Açıklama

Bir müslümanı yardıma en fazla muhtaç olduğu bir zamanda yardımsız bırakarak şerefinin kırılmasına sebep olan kimselere ait olan Allahu teala'nm bir tehdidi ile bir müslümana yardım etmek suretiyle onun şerefinin kırılmasını önlemiş olan kimseye yardıma en fazla muhtaç olduğu bir yerde "yardım edeceğine dair bir vaadini ihtiva eden bu hadis-i şerifin,

"bir ceza ki (işledikleri amellere) uygundur"[378] ve "Kim bir kötü iş yaparsa, onunla cezalanır..."[379] âyet-i kerimelerinden iktibas edilmiş olduğu söylenebilir.

Hadis-i şerifteki bu tehdid ile va'd hem dünya işleri, hem de âhiret işleri için geçerlidir.[380]

Arkasından Yapılan Çekiştirme Gıybet Sayılmayan Kimseler[381]

4885... Cündüp şöyle demiştir: Bir bedevi (Hz. Peygamberin mescidinin yanına) geldi, devesini ıhtırdıktan sonra onu, bağlayıp mescide girdi ve Rasûlullah (s.a.)'ın arkasında narnaz kıldı. (Sonra) devesine varıp onu çözdü ve üzerine binip yüksek sesle: "Ey Allahım! Bana ve Muhanımed'e merhamet et ve ikimize olan bu rahmetine hiçbir kimseyi ortak etme!" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):

"Söyler misiniz, bu adam mı, yoksa devesi mi daha cahil? Ne dediğini duymadınız mı?" dedi.

(Orada hazır bulunanlar da:)

Evet (duyduk), cevabını verdiler.[382]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, halkı hidayete eriştirmek için bazı kişilerîn kötü fiillerini misal olarak göstermekte bir sakınca olmadığına ve bunun gıybet sayılmayacağına delâlet etmektedir.

Binaenaleyh halkı bir yanlıştan korumak için böyle misaller verilebileceği gibi; kendisi ehil olmadığı halde örnek alınan bir kimsenin halkı fitneye düşürmesini Önlemek için kendisinin liyakatsizliğini ve kusurlarını halka açıklamak da üzerine vacib olur.

Bilindiği gibi büyüklüğüne sınır olmayan yüce Allah'ın gücüne, kudretine ve rahmetine de sınır yoktur. Güneşin ışığı ve ısısıyla herkese yettiği, herkesi ısıtıp yolunu aydınlattığı ve bir kimsenin güneşin ısı ve ışığından yararlanmasının diğer kişilerin bu nimetten yararlanmasına engel olmadığı ve bu yararlanmayı azaltmadığı gibi; Allah'ın sınırsız olan rahmetinden bir kimsenin yararlanması da diğer kimselerin yararlanmasını engellemez ve sınırlandırmaz.

Bu bakımdan insanın dua ederken Allah'ın lütuf ve ihsanını sınırlı zannederek duayı sadece kendisine tahsis etmesi, Allah zülcelal hazretlerinin büyüklüğünü, rahmetinin sonsuzluğunu bilmemekten kaynaklanan bir durumdur.

İşte bu yüzden; Hz. Peygamber rahmetini sadece kendisine ve Hz. Peygambere indirmesi için dua eden söz konusu bedeviyi cahillikle nitelendirmiştir. Biz bu hadisi 380 numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız için sayın okuyucularımıza oraya da müracaat etmelerini tavsiye ederiz.[383]

Gıybetini Yapan Kimselere Hakkını Helal Eden Kimseler Hakkında Gelen Hadisler[384]

4886... Katâde'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Sizin herbiriniz Ebu Daygam yahut (Ebu) Damdam gibi olmaktan aciz midir? (Burada ravi Muhammed) b. Ubeyd (söz konusu zatın isminin Ebu Daygam mı, yoksa Ebu Damdam mı olduğunda) şüphe etti. (Hadisin kalan kısmını da şöyle rivayet etti: Bu zat) her sabah şöyle dua ederdi:

"Ey Allah'ım', ben (dilleriyle) şerefimi (düşüren) kullarına hakkımı bağışladım."[385]

4887... Abdurrahman b. Aclân'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Sizin herbiriniz, Ebu Damdam gibi olmaktan âciz midir?"

demiş de (orada bulunan sahabiler):

Ebu Damdam kimdir? diye sormuşlar (Rasûlu Ekrem efendimiz de bir önceki hadisin) manasını ifade eden şu cevabı vermiştir:

"Sizden önceki (kavinı)ler içerisinde bulunan bir kimsedir. (O her sabah: Ey Allahım), ben bana küfreden kimselere şerefimi (lekeleyen bu küfürlerinden dolayı üzerlerine geçen hakkımı) bağışladım" (diye dua ederdi.)

Ebu Dâvud der ki: Bu hadisi mana olarak Haşim Ibn el-Kasim da Muhammed İbn Abdullah el Ammî'den, o Sabit'den o da Enes yoluyla Peygamber (s.a.)'den rivayet etmiştir. Hammâd' in rivayeti ise daha sahihtir.[386]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler af ve hoşgörünün dinimizdeki önemini ifade etmektedirler.

Bilindiği gibi af, hataları bağışlamak ve haklı olarak alması gereken şeyden kendi isteği ile vazgeçmek demektir.

Cenab-ı Hak bu yüksek hasleti: "Habibîm, sen güçlüğü değil, kolaylığı sağlayan yolu tut, iyiliği emret."[387] ve; "Sizin bağışlamanız takvaya daha yakındır..."[388] âyetleri ile övmüştür.

Afv, hasletlerin en şereflilerindendir. Affın doğuracağı lezzet, intikam lezzetinden daha hoştur, olgun kişilerin kalbine sevinç doldurur. Çünkü affın lezzeti, şeref ve övülmeyi, intikam ise kötülenmeyi doğurur. Nitekim, yüce Allah Kur'ân-ı Keriminde takva sahiplerini överken şöyle buyurmaktadır. "Takva sahipleri bollukta ve darlıkta harcayıp yedirenler, öfkelerini yenenler, insanların kusurlarını bağışlayanlardır. Allah da iyilik edenleri sever."[389]

Yine Cenab-ı Hak şu âyet-i kerimesinde insanları bağışlayanları bağışlayacağını va'detmiştir: "Bununla beraber affeder, kusurlarına bakmaz, günahlarını örterseniz, şüphe yok ki Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir."[390] Tuzlu suyun susuzluğu artırdığı gibi öç almanın da kin ve intikam duygularım artırmasına karşılık af, çoğu zaman birbirlerine düşman olan, kin besleyen insanların kalplerini yumuşatır. Aralarına dostluk ve sevgi bağlarının kurulmasına sebep olur. Yüce Allah Kur'an-ı keriminde bu gerçeği şöyle haber verir:

"İyilikler ve kötülükler bir değildir. Sen kötülüğü en güzel şekilde önlemeğe çalış! O zaman görürsün ki; düşmanın bile seninle dost olmuştur."[391]

Affı öven hadislerden bazıları da şu mealdedirler: "Kim öfkesini yenerse, Allah da ondan azabını uzaklaştırır" "Öcünü almaya gücü olduğu halde öfkesini yenen kişiyi Cenab-ı Allah yaratıklarının arasına çağırır ve huri kızlarından dilediğini almakta serbest bırakır."[392]

37. Tecessüs (Gizli Kusurları Araştırma) Haramdır

4888... Hz. Muaviye'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "Eğer sen insanların gizli kusurlarını araştıracak olursan onları (n ahlâkını)

bozmuş olursun" yahutta "neredeyse bozacak duruma gelirsin" buyurmuştur.

Ebu'd-Derdâ dedi ki: "Bu, Muaviye'nin Rasûlullah (s.a.)'den işittiği (ve gereğince amel ettiği için kendisinden) yararlandığı bir sözdür."[393]

Açıklama

Hz. Ebu'd Derdâ'nın Allah'dan Muaviye'nin hakkiyle yararlanmasını niyaz ettiği bu hadis-i şerif, insanların şahsî kusurlarını araştırmanın haramlığına delâlet etmektedir. Nitakim Kur'an-i Kerimde yüce Allah: "Birbirinizin kusurunu araştırmayın"[394] buyurmuştur.

Yine hadis-i şerifte bir kimsenin kusurlarını araştırmanın o kimsenin helakine sebep olabileceği ifade buyuruluyor.

Gerçekten kusurları araştırılıp ortaya çıkarılan bir insan, artık kusurlarının herkes tarafından bilindiğini düşündükçe yavaş yavaş utanma duygusunu tamamen kaybedip herkesin gözleri önünde kusur işlemekten çekinmez bir hale gelir. Çünkü utanma duygusunu kaybeden insan, artık her kusuru işleyebilir. Nitekim bir hadis-i şerifte "Utanmazsan dilediğini yap!.."[395] buyurulmuştur. Ebû'd-Derdâ'nın sözünün tercemede gösterdiğiniz anlama geldiği, Bezlu'I-Mechûd'da o ibare ile ilgili açıklamadan anlaşılmaktadır.[396]

4889... el-Mikdam b. Ma'dikerib ile Ebu Umame'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Bir devlet yetkilisi, halka su-i zan ile muamele yapmaya kalkışacak olursa onları yoldan çıkarmış olur."[397]

Açıklama

Yetkili makamlarda bulunan kimseler, idaresi altında bulunan kimselere şüphe ve su-i zanlarına dayanarak muameleye kalkışacak olurlarsa haklarında su-i zan beslenen bu kimselerin işledikleri zannedilen zararlı fiillerle birlikte daha başka zararlı fiilleri de işlemeye itmiş olurlar.

İnsanlar haklarında kötü niyetler beslendiğini hissettikleri zaman çok olumsuz tepkiler gösterirler. Genellikle olumsuz bir şekilde kendini gösteren bu tepkiler çoğu zaman nefret, kin ve intikam duygularını da beraber getirirler.

Bilindiği gibi karşılıklı sevgi ve saygının yerini kin ve nefretin aldığı cemiyetlerde, huzur ve sükûndan eser kalmaz. Huzur ve sükûnun yerini kargaşanın aldığı bir ortamda insanların çok şeylerini kaybettiklerinde şüphe yoktur. Bu bakımdan yetkililer idaresi altındaki insanlara zanla muamele etmekten son derece kaçınmalıdırlar.[398]

4890... Zeyd b. Vehb'den (rivayet edildiğine göre); Hz. İbn Mes'ud'a (bir adam) getirilmiş de:

Bu adamın sakalından şarap damlıyor, denmiş. Hz. Abdullah (b. Mes'ud da):

Biz (gizli) kusur araştırmaktan nehyedildik, fakat bize bir suç açıkça görünecek olursa onu cezalandırırız, cevabını vermiş.[399]

Açıklama

Bilindiği gibi, tecessüs daha çok kötülükleri, kusurları araştırmada kullanılan bir tabirdir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, bu manada tecessüsün yasaklanmış olduğunu ifade etmektedir. Şu hadis-i şerif tecessüsün kötülüğünü ne güzel ifade etmektedir.

"Hz. Peygamberi gördüm, Kabe'yi tavaf ediyor ve şöyle buyuru-yordu: Ne kadar temizsin, kokun ne kadar hoş! Ne kadar büyüksün saygınlığın da ne kadar büyük, Muhammed'in varlığı elinde olan Allah'a yemin ederim ki, mü'minin malının ve kanının hanımlığı Allah katında senin haramhğından daha büyüktür. Onun hakkında ancak hüsn-ü zanda bulunabilirler."[400]

38. Bir Müslümanın Ayıbını Örtmek

4891... Ukbe b. Âmir'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.), (şöyle) buyurmuştur:

"(Bir müslümana ait) herhangi bir kusuru görüp de onu saklayan kimse diri diri mezara gömülen bir kız çocuğunu (o) mezardan .çıkararak hayata kavuşturan kimse gibidir."[401]

4892... Ukbe b. Âmir'in katibi Dühayn dedi ki: "Bizim şarap içen bir takım komşularımız vardı. Ben (birgün) kendilerini (şarap içmekten) men'ettim de vazgeçmediler. Bunun üzerine Ukbe'ye varıp: "Ben şarap

içen bu komşularımızı (şarap içmekten) nehyettiğim halde vazgeçiremedim. Ben de onlar(ı bu işten vazgeçirmesi) için polis çağıracağım" dedim. (Ukbe de bana:)

Onları bırak, cevabını verdi. Sonra Ukbe'ye bir daha varıp:

Gerçekten komşularımız şarap içmekten vazgeçmeye yanaşmıyorlar. Ben de kendilerini vazgeçirmesi) için polis çağıracağım, dedim.

Yazık sana onları bırak! Çünkü ben Rasûlullah (s.a.)ı şöyle buyururken) işittim; dedi ve (bir önceki) Müslim (b. İbrahim) hadisinin manasını rivayet etti.

Ehû Dâvud der ki: Haşim ibn el-Kasım bu hadise ilaveten Leys' den (şu sözleri de) rivayet etti. (Ukbe sözlerini şöyle tamamladı: Bunu böyle) yapma; (fakat) önce onlara (yumuşaklıkla) Öğüt ver. (Eğer vazgeçmezlerse o zaman) kendilerini tehdid et.[402]

Açıklama

Hadis-i şerif, bir müslümanın gizli kalan bir kusuruna şahid olup da onu başkalarına açmadan gizleyen bir kimsenin diri diri mezara gömülen bir kız çocuğunu mezardan çıkararak hayata kavuşturmak kadar faziletli bir iş yapmış olacağını ifade etmektedir.

Çünkü, aslında Peygamberler dışında gizli günahları bulunmayan kimse, hemen hemen yok denecek kadar azdır. Kul kusursuz kalmaz. Bu gizli kusurlar kul ile Allah arasındadır. Kul bu kusurlarını açığa vurmayıp tevbesi ile meşgul olmakla mükellef bulunduğu gibi, başkaları da onları araştırmaktan kaçınmakla ve tesadüfen muttali olması halinde de onları saklamakla mükelleftir.

Eğer insan mü'min kardeşinin tesadüfen muttali olduğu kusurların! başkalarına açarsa, o kimse insanlar arasında itibarını kaybederek, büyük bir boşluğa düşebileceği gibi, nasıl olsa başkaları tarafından kötü tanındığı düşüncesine kapılarak artık aynı kusurları açıktan işlemekten çekinmeyen hayasız bir insan haline de gelebilir. Bir müslüman için böyle bir duruma düşmek ise diri diri mezara gömülmekten farksızdır.

Muttali olduğu kusurları saklayarak, kusur sahibi müslümanı böyle rezil ve rüsvay bir duruma düşürmekten kaçınan kimsenin tutumu ise, elbette diri diri mezara gömülen bir kimseyi mezardan çıkararak tekrar es ki hayatına kavuşturmaya denktir.

Ancak bu tutum gizliden günah işleyen kimseler hakkında olunca makbul ve övgüye layıktır.

Açıktan günah işleyen ve kusurlarını herkese ilan eden kimseler hakkında takınılacak tavır ve takib edilecek yol ise bu değildir. Onların isyanlarına rastlandığı zaman kendilerine elle, yahut dille müdâhele edilecek, fakat buna güç yetirilmediği takdirde güvenlik kuvvetlerine haber verilecektir.

İbn Şahin bu hadisin garib olduğunu, Ebu Said ibn Yunus da illetli olduğunu söylemiştir. Hadisin ravisi İbrahim'in güvenilir bir râvi olup olmadığı konusunda ulemâ ihtilâfa düşmüştür.[403]

Din Kardeşliği [404]

4893... Salim'in, babası (İbn Ömer) den (rivayet ettiğine göre) Peygamber (s.a.)'in buyurmuştur:

"Müslüman, müslümanın (din) kardeşidir. Ona zulmetmez, onu tehlikeye atmaz. Kim din kardeşinin bir ihtiyacının karşılanması için çalışır çabalarsa, Allah da onun ihtiyacını karşılar. Her kim (dünyada) bir müslümanın bir sıkıntısını giderirse bu sebeple Allah ondan kıyamet gününün sıkıntısından birini giderir. Her kim (dünyada) bir müslümanın kusurunu gizlerse Allah da kıyamet gününde onu(n kusurunu) gizler."[405]

Açıklama

Müslümanların kardeşliği İslamiyet itibariyledir. Aralarında ittifak ve mutabakat bulunan iki şeye Arapçada kardeş denilir.

Müslüman tabiri: Hür, köle, baliğ ve mümeyyiz olan her ferde şamildir. Binaenaleyh müsllimanlıkta, kölelerle sahipleri de kardeştirler.

Metinde geçen: "...ona zulmetmez," cümlesi emir manasındadır ve te'kid kabilindedir. Binaenaleyh müslümanın müslümana zulmetmesi haramdır.

İbn Battal "Mazluma yardım etmek farz-ı kifâyedir; Sultana ise farz-ı ayndır" demiştir. İbnu't-Tîn; "Müslümanın müslümana zulmetmekten kaçınması farz, onu tehlikeye atmaktan kaçınması ise müstehabdır." demişse de Aynî bunların hükümlerinin yerine göre değişebileceğini söylemiştir.

Müslümanın suçunu örtbas etmek kendisine gizlice tenbih ve nasihatta bulunmaya mani değildir. Bu hüküm aşikâre suç işlemeyenler hakkındadır. Zamanımızda olduğu gibi her suçu pervasızca gözler önünde yapanlar bundan hariçtir. Bunlara "fâsik" denilir ki gıybetleri mubahtır. Rasûlullah (s.a.) bu hususta:

"Fâciri alem bilip dururken anmaktan çekmiyorsunuz. Onu kendisinde bulunan şeylerle anın ki, insanlar onu tanısınlar" buyurmuştur.[406]

Kurbe: Gam, keder manasına gelir. Bir kimsenin gam ve kederini sıkıntısını gidermek malla, canla veya mevki ile olabilir. Nevevî diyor ki: "Burada mendup olan örtbas etme emri, günahlarını açıktan işlemeyip gizleyen kimseler hakkındadır. Eziyet ve şerrinden korkulmazsa kendisini uluemre şikayet etmek müsteh'ab olur. Çünkü onun suçunu örtbas etmek ona daha ziyade eza cefaya, hürmetler çiğnemeye ve daha başka suçları işlemeye cesaret kazandırır. Bütün bunlar olmuş bitmiş bir suçu Örtbas etmek hakkındadır. Henüz yapılmakta olan bir suçu gören bir kimseye ona itiraz etmesi ve elinden geliyorsa men etmesi vacibtir. Te'hiri helal değildir. Men etmekten acizse meseleyi -bir mefsedet terettüb etmeyeceğinden emin olmak şartiyle- uluemre şikayet etmesi lazımdır. Ravilerin, şahidlerin, sadaka, vakıf ve yetim mallarına nezaret eden emin kimselerin ve emsalinin cerh edilmelerine gelince; gerektiği zaman bunları cerh'etmek vacibdir. Ehliyetlerine dokunan bir halleri görülürse onu Örtbas etmek helal değildir. Bu hal haram olan gıybetten değil, vacib olan nasihattan maduttur. Ulema bu hususta ittifak etmiştir."[407]

39. Karşılıklı Olarak Biribirlerine Şovenlerin Vebali

4894... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Karşılıklı olarak sövüşen her iki kişinin söyledikleri (kötü söz-leri)nin günahı, (kendisine küfredilerek haksızlığa uğrayan) mazlum kimse (küfrü başlatan kimseden) daha da ileri gitmediği sürece (küfre) ilk defa başlayan kimsenin üzerindedir."[408]

Açıklama

Hadis-i şerif bir müslümana sövmenin günah oldugunu açıkça ifade etmektedir

Nitekim diğer bir hadis-i şerifte de; "Müslümana sövmek fısktır.Onu öldürmekse küfürdür" buyurulmaktadır.[409]

Karşılıklı olarak birbirlerine söven iki kişiden sövüşmeyi ilk başlatanın günahı bellidir. Sövüşmeyi başlattığı için bir günah işlemiş olduğunda şüphe yoktur.

Kendisine sövüldüğü için karşısındakine küfürle karşılık veren öbür kimsenin verdiği bu karşılığın da bir günah olduğu kesindir.

Önce kendisine sövüldüğü için aynı şekilde karşılık vermek durumunda kalan şahıs karşılık verirken sövmede karşısındakinden daha da ileri gitmediği sürece her ikisinin günahı da sövmeyi ilk başlatanın üzerinde kalır. Saldırıya Önce uğramış olan kişi, bu günahlardan kurtulur. Fakat bu kişi karşılık vereyim derken küfürde saldırıyı, ilk başlatandan daha da ileri gidecek olursa dengeyi bozan kısmın günahı kendi üzerinde kalır. Gerisinin günahı ise yine küfrü ilk başlatanın olur.[410]

40. Alçak Gönüllülük

4895... lyaz b. Hımar'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Yüce Allah bana: Mütevazi olunuz da kimse kimseye zulmetmesin ve büyüklük taslamasın! diye vahyetti."[411]

Açıklama

Tevazu, müslümanın en belirgin vasıflarından biridir.Azamet ve büyüklük ise Allah'ın sıfatlarındandır. Nitekim yüce Allah bir hadis-i kudside şöyle buyurmuştur: "Azamet ve büyüklük, benim iki sıfatımdir. Kim (bu iki sıfattan) birini takınarak bana ortaklığa kalkışırsa şüphesiz ona azab ederim."[412]Binaenaleyh kibirlenip böbürlenen kimseler Hanlık makamına tecavüz edip yüce yaratıcının sıfatlarının birinde ona meydan okumuş olurlar.

Şu âyet-i kerimede kibirlilerin âhirette hüsrana uğrayacakları belirtilerek müslümanlar uyarılmaktadır: "Bu âhiret yurdunu, yeryüzünde

böbürlenmeyi ve bozgunculuğu istemeyenlere veririz. Sonuç Allah'dan korkanlarındır."[413] Diğer bir âyet-i kerimede de şöyle buyurmuştur:

"İnsanları küçümseyip yüz çevirerek, yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Şüphesiz ki Allah kendisini beğenip övünen hiç bir kimseyi sevmez."[414]

Rasûl-i zişan efendimiz de bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyurur:

"Kalbinde zerre miktarı kibir bulunan kimse cennete giremez."

Bir adam:

İnsan elbise ve ayakkabısının güzel olmasını ister, dedi,

Bunun üzerine Efendimiz:

Allah güzeldir, güzelliği sever, kibir hakkı örtmek ve insanları hakir görmektir, buyurdu.[415]

Kibirlileri en şiddetli azab ile tehdid eden nasların yanısıra alçak gönüllülüğü öven naslar da vardır. İşte mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif bu naslardan biridir. Mütevazı insan kuruntu ve kibirden temizlenerek, Allah için tevazu gösterdikçe derecesi yükselir.[416]

Rasûlullah (s.a.)'ın yaşantısı her yönüyle örnek olduğu gibi tevâzuda da eşsiz bir örnek idi. Şefkat, yumuşak huyluluk ve hoşgörüde bir nümü-ne-i imtisal idi. Hatta oynayan çocukların yanından geçerken üzerinde bulunan Peygamberlik gibi yüksek bir makam dahi onu çocuklara selam vermekten alıkoymazdı. Onlara selam verir, yumuşak davranır, gönüllerini hoş ederdi. Hiçbir şeyi küçük görmezdi.

"Bir paçaya yahut buda davet edilsem giderim. Bir paça yahut bud hediye edilse kabul ederim" buyururdu.[417]

41. İntikam Almanın Hükmü

4896... Said İbn el-Müseyyeb'den demiştir ki:

(Birgün) Rasûlullah (s.a.), sahabilerile birlikte otururken bir adam Hz. Ebu Bekire diliyle sataştı ve onu incitti. Hz. Ebû Bekirse ona karşılık vermedi. Biraz sonra (adam) onu ikinci defa incitti. Hz. Ebu Bekir (yine) sessiz kaldı. Sonra adam Hz. Ebu Bekir'i üçüncü kez rahatsız etti. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir de (ona gereken cevabı vermek suretiyle) ondan intikam aldı.

Hz. Ebu Bekir intikam alma yoluna gidince Rasûlullah (gitmek üzere) ayağa kalktı. Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir:

Ey Allah'ın Rasûlü, yoksa bana kızdın mı? dedi. Rasûlullah (s.a.) de:

"(O adam sana atıp tutmaya başlayınca senin adına ona cevap vermek üzere) gökten bir melek inip onun sana karşı söylediği sözleri yalanlamaya başladı. Sen ona karşılık vermeye başlayınca (araya) bir şeytan çıkıp geldi. Bense şeytanın bulunduğu yerde oturmam" buyurdu.[418]

4897... (Said b. Ebi Said'in) Hz. Ebu Hüreyre'den (naklettiğine göre); "Bir adam, Hz. Ebu Bekir'e sövmüş..." (Hadisin kalan kısmında Said b. Ebi Said bir önceki hadisin) bir benzerini rivayet etti.

Ebu Davud der ki; Bu hadisi (aynen) Süfyan gibi Sapan Ibni Isa da ibn Adan dan rivayet etmiştir.[419]

Açıklama

"Kötülüğün cezası da ona denk bir kötülüktür, fakat kim bağışlar ve (kendisiyle düşmanı arasını) düzeltirse onun mükâfatı Allah'a aittir. Elbette o zalimleri sevmez"[420]

"Eğer bir ceza ile mukabele edecek olursanız ancak size yapılan azab ve cezanın misli ile yapın (daha fazla ileri gitmeyin); sabredersiniz and olsun ki bu tahammül edenler için daha hayırlıdır"[421] âyeti kerimelerinde açıklandığı üzere insanın kendisine zulmeden kimseye onun zulmüne denk olacak yani onu aşmayacak şekilde mukabelede bulunarak intikam alması caiz olmakla birlikte, onun bu zulmünü sabırla ve afla karşılaması kendisi için daha hayırlı ve sevabh olur. Nitekim (2894) numaralı hadisin şerhinde de açıklamıştık.

Her ne kadar Hz. Ebu Bekir, kendisine yapılan saldırının ikisini sabırla karşılayıp birine haddi tecavüz etmeyecek şekilde karşılık vermek suretiyle, âyet-i kerimelerde açıklanan ruhsat ve azimet yollarının her ikisiyle de amel etmiş ve kendisini haddi tecavüz etmekten korumuş ise de, kendisi için daha hayırlı olacağı cihetle Rasûl-i zişan efendimiz, bu hususta kendisine azimet yolunu tavsiye etmiş, azimet yolunu tuttuğu sürece, kendisi adına bir meleğin cevap vereceğini, ruhsat yolunu tutması halinde ise münakaşanın uzaması söz konusu olup bu durumda şeytanların devreye gireceklerini haber vermiştir. Perde arkasını bilip ona göre hareket etmenin değerini bilenler için ne güzel bir öğüt! Her ne kadar bu rivayetler mürsel iseler de birbirlerini teyid ettikleri için zayıflıktan kurtulmuşlardır.[422]

4898... (Abdullah) İbn Avn dedi ki:

Ben (ilmine güvendiğim kimselere): "Kim, kendisine edilen zulümden sonra hakkını alırsa artık böyleleri üzerine (ceza için) bir yol yoktur" [423] (âyet-i kerimesinde sözü geçen) intikam almanın hükmünü sorardım. Bana AH İbn Zeyd İbn Cud'ân, babasının hanımı olan Ümmü Muhammed'den (bir hadis naklederek bu soruma cevap verdi)

İbn Avn dedi ki (bana bu hadisi başkaları da rivayet etti. Ravilerin hepsi de şöyle) rivayet ettiler:

"Ümmü Muhammed, Müminlerin annesi (Hz. Âişe')nin yanına girer (çıkar)dı. (Birgün) mü'minlerin annesi (Hz. Aişe ona şöyle) demiş:

Bir defasında yanımda Zeyneb bint Cahş varken Rasûlullah (s.a.) yanıma gelmişti. (Hz. Zeyneb'i görmeden) eliyle (kan-koca arasında geçen bir hareket) yaptı. Ben de kendisine bir işarette bulunarak kendisini Zeyneb'in varlığından haberdar ettim. Rasûlullah da (bu hareketi) bıraktı ve (Hz. Aişe'nin verdiği bu habere göre) Hz. Zeyneb de Hz. Aişe'ye (dönüp O'na) dili ile sataşmış, Hz. Peygamber onu (bundan) nehyetmiş ise de Hz. Zeyneb sataşmasından vazgeçmemiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber, Hz.Aişe'ye:

Sen de ona dil uzat, demiş o zaman Hz. Aişe de Hz. Zeyneb'e dil uzatmış ve Hz. Zeyneb'in hakkından gelmiş. Bunun üzerine Hz. Zeynep, Ali (r.a.)'e (şikayete gitmiş) ve: "Muhakkak ki Aişe (r.anha) (bana hakaret etmekle Haşimoğullanndan olan) size (de) hakaret etmiş oldu" demiş. (Aynı şekilde varıp Haşimoğullarına şikayet) etmiş, derken Hz. Fatma (durumu arzetmek ve Hz. Zeyneb'in hakkını aramak üzere Hz. Peygamber'in huzuruna) gelmiş (Hz. Peygamber de) O'na:

"Ka'be'nin sahibine yemin olsun ki o, (Aişe) senin babanın sevgili eşidir. (O Haşimoğullarına dil uzatmış bile olsa sakın onun aleyhinde birşeyler söyleme)" buyurmuş. Hz. Fatma da dönüp gitmiş Haşimoğullarına varıp:

Gerçekten ben Hz. Peygambere (varıp) şöyle şöyle dedim; o da bana şunları şunları söyledi, demiş; ayrıca Ali (r.a.) Peygamber (s.a.)'e varıp O da bu mevzuda kendisiyle konuşmuş.[424]

Açıklama

Bir Önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi aslında (sözlü çekişmelerde) yapılan saldırıyı ona denk olacak şekilde karşılamak caiz

olmakla birlikte, tamamen sükût yolunu tercih ederek çekişmenin uzamasını önlemek daha faziletli bir iştir, fazilet erbabının yoludur.

Bir Önceki hadis-i şerifte söz konusu edilen böyle bir çekişmede Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir için sükûtu tavsiye ederken mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Hz. Aişe'nin kendisine saldıran Hz. Zeyneb'e karşılık vermesini tavsiye etmiştir. Bu husus açıklanması gereken önemli bir meseledir.

Hadis sarihlerinin açıklamalarına göre, Hz. Peygamber'in Hz. Ebu Bekir'e bir münakaşa esnasında sükûtu tavsiye ederken, Hz. Aişe'ye cevap vermeyi tavsiye etmesi, Hz. Ebu Bekir'le, Hz. Aişe'nin manevi makamlarının farklılığından kaynaklanmaktadır.

Hz. Ebu Bekir, makam itibariyle daha yüksek ve hadiselere tahammül gücü daha fazla olduğu cihetle ona tahammülü daha zor olan sükût yolunu tavsiye ederken, Hz. Aişe'ye tahammül gücünü aşacağı için sükûtu tavsiye etmemiş, hasmının saldırısını dengeleyecek şekilde bir cevap vermesini tavsiye etmiştir.

Eğer Hz. Ebu Bekir'e de bu yolu tavsiye etseydi, evlayı terk demek olan bu yol, onun yüksek makamına uygun düşmezdi.

Ayrıca bir önceki hadisede Hz. Ebu Bekir'in hasmına cevap vermesinin münakaşanın uzamasına sebep olması şeytanın da bu münakaşadan dolayı iki müslüman arasına fitne girmesi için ümitlenmesine yol açması söz konusu idî.

Nitekim Hz. Ebu Bekir'in sükûtu, Hz. Aişe'nin de cevap vermesi münakaşaların kısa zamanda sona ermesinde müessir olmuştur.

Bu bakımdan münakaşada sükûtu tercih etmek evla olmakla beraber münakaşanın sona ermesi ya da çıkması muhtemel bir fitnenin önlenmesi hasma karşı tonlu bir cevabın verilmesine bağlı ise o zaman tehlikenin durumuna göre cevap vermek bazan müstehab, bazan da vacip olur.

Hz. Peygamberin Ebu Bekir'e sükût tavsiye etmesi, bir meleğin O'nun namına hasmına cevap vermiş olması ile açıklanabilir. Fakat Hz. Peygamber, Hz. Aişe adına Hz. Zeyneb'e böyle bir meleğin cevap vermesine gönlü razı olmadığı için, Hz. Aişe'ye cevap vermeyi tavsiye etmiş olabilir. Ayrıca Hz. Zeyneb'in Hz. Aişe'ye saldırısı Hz. Peygamber'in bir hareketinden doğmuş olduğu için, bu saldın netice itibariyle Hz. Peygamber'e yapılmış bir saldırı haline dönüşebilirdi. Hz. Peygamber, Hz. Zeyneb için

böyle bir tehlikenin doğmasından korktuğu ve bunun önlenmesinin de Hz. Aişe'nin vereceği cevapla mümkün olacağına inandığı için Hz. Aişe'ye cevap vermeyi tavsiye etmiş olabilir.

Bu hadisin ravisi Ali İbn Zeyd güvenilir bir ravi değildir. Ümmü Muhammed ise Münzirî'nin zannettiği gibi Ümmü Ced'ân değildir. Zeyd İbn Ced'ân'ın hanımıdır.[425]

42. Ölüler Aleyhinde Konuşmak Yasaklanmıştır

4899... Âişe (r.anhâ)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(Kendisiyle sohbet ettiğiniz mü'min) bir arkadaşınız vefat ettiği zaman onu bırakınız. Hakkında kötü sözler söylemeyiniz."[426]

4900... Hz. İbn Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (a.s.):

"Ölülerinizin iyiliklerini anınız kötülüklerin (i zikretmek)den kaçınınız" buyurmuştur.[427]

Açıklama

Metinde geçen "ölülerinizin iyiliklerini anınız" emri istihbab ifade eder. Bu bakımdan müslümanların ölülerinin iyiliklerini anmak müstehabtır.

"Ölülerinizin kötülüklerini anmaktan kaçının" emri ise farziyyet ifade ettiğinden müslümanların ölülerinin kötülüklerini anmak haramdır. Çünkü bir müslüman, öldükten sonra aleyhinde konuşmak, bir gıybettir. Hatta bir müslümamn ölümünden sonra aleyhinde konuşmak, sağlığında aleyhine konuşmaktan daha da çirkindir. Çünkü sağlığında aleyhinde konuşulan kimseyle helalleşmek mümkün olduğu halde, ölü bir kimseyle helâlleşmek mümkün değildir. Fakat kâfirlerin ve bidatçilerin sağlıklarında olduğu gibi ölümlerinden sonra da aleyhinde konuşmakta bir sakınca olmadığı gibi, bazan halkı tehlikelerinden korumak için kötülüklerini hatırlatmak dinî bir görev olur.

Ayrıca ulemâ, güvenilir olmayan ravilerin kusurlarını sağlıklarında ve ölümlerinden sonra zikretmenin cevazında ittifak etmişlerdir. Mevzumuzu teşkil eden (4900) no'lu hadisin ravisi İmran İbn Enes, tenkid edilerek güvenilir bir ravi olmadığı söylenmiştir.[428]

43. Azgınlık (Haddini Aşmak) Yasaklanmıştır

4901... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"İsrail oğullarının içinde biri hayra diğeri de şerre yönelmiş iki kişi vardı. Birisi günah işlemekle, diğeri de ibadetle meşguldü. İbadetle meşgul olan devamlı olarak diğerini günah işlerken görür ve (her tefasında da ona): "Vazgeç" derdi. (Yine) birgün (onu böyle) günah üzerinde bulup ona "vazgeç" dedi o da:

Benim karşımdan çekil, benim Rabbim seni benim üzerime bir gözetleyici olarak mı gönderdi? diye cevap verdi. Bunun üzerine (beriki):

Allah'a yemin olsun ki (böyle devam edersen) Allah seni affetmez yahutta seni cennete sokmaz, dedi. Bir süre sonra ikisi de vefat ettiler ve alemlerin rabbi huzurunda bir araya geldiler. (Yüce Allah) şu ibadete düşkün olana:

Sen beni (m kullarıma nasıl muamele yapacağımı kesinlikle) biliyor muydun, yahut benim elimde olan (tasarruf imkanın)a sahip miydin, (de kulum hakkında benim adıma böyle kesin bir hüküm verebildin) dedi.

Günahkâr olana:

Git rahmetimle cennet(im)e gir, buyurdu. Diğeri için de: "Bunu cehenneme götürün" emrini verdi.

Hz. Ebu Hüreyre dedi ki: "Varlığım elinde olana zata yemin olsun ki (sözü geçen âbid adam diğeri için böyle kesin bir hüküm vermekle) öyle bir söz söylemiş oldu ki, (bu kelime) (kendi) dünyasını da âhiretini de helak etti."[429]

Açıklama

Bilindiği gibi "Hüküm Allah'mdır.[430] "Kendine şirk koşu|msım affetmez"[431] "Şirkin dışındaki günahları dilediği kimseye mağfiret buyurur"[432]"Dilediğini de azab eder."[433] Herşey onun elindedir, onun üstünde hiçbir güç yoktur. Öyleyse Rasûlullah (s.a.)'ın dışında onun adına hiç kimsenin hiçbir kimse hakkında hüküm verme hakkı olmadığı gibi,

cennete ya da cehenneme gönderme yetkisi de yoktur. Bir kimsede böyle bir yetki görmek ise onu Allah'a ortak kılmak anlamına geleceğinden şirktir.

Nitekim şu âyet-i kerimede ifade edilmek istenen de budur. "Onlar, âlimlerini ve rahiblerini AHah'dan başka rabbler edindiler."[434]

Ancak Allah'ın Kur'an-ı Keriminde ve Rasûlullah'm hadis-i şeriflerinde açıklamış oldukları hükümleri halka açıklamak böyle değildir. Bu sadece Allah'ın ve Rasûlünün emirlerini yine Allah'ın ve Rasûlunun bu mevzudaki emirlerine uyarak halka nakletmekten ibarettir. Binaenaleyh bir kimsenin Allah adına kendi kafasından hüküm vermesi onu dünya ve âhirette iflasa sürükler.[435]

4902... Ebu Bekre'den (şöyle dediği rivayet edilmiştir): Rasûlullah (s.a) buyurdu ki:

"Ahirete ertelenecek cezası ile beraber, sahibi için zulüm ve akrabayı ziyareti terk kadar, Allah'ın cezalandırmayı çabuklandırmasına layık olan bir günah yoktur."[436]

Açıklama

Bağy: Zülüm etmek, haktan ayrılmak, İslam devletine isyan etmek, yaratıklara karşı kötü davranmak ve kibirli olmak gibi manalara gelir. Sindî, hadiste geçen bu kelimeyi zulüm ve yaratıklara kötülük etmek şeklinde yorumlamıştır,

Katiat-i Rahim: Akraba ile ilgiyi kesmek, onlara gerekli ilgiyi göstermemek ve onlara karşı üzerine düşeni yapmamaktır. Sıla-i rahim ise bunun zıddı ve tersidir. Yani Akraba ile iyi ilişki kurmak, onlara karşı üzerine düşeni yapmaktır.

Zulüm, haksızlık ve yaratıklara kötülük etmek ile akraba ile ilgisizlik suçlarına karşı âhirette verilece cezadan başka dünya hayatında da ceza verileceği, hem de diğer günahların cezalarından önce verileceği, ilk iki hadiste bildirilmiştir. Bilindiği gibi bazt suçların cezasının bir kısmı âhirete bırakılmakla beraber bir kısmının cezası da dünyada verilir. İşte bu iki günah bu tür suçlardandır.[437]

44. Hased (Kıskançlık)

4903... Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Hasedden (kıskançlıktan) sakınınız. Çünkü ateşin odunu yediği gibi kıskançlık da iyi amelleri yer bitirir." Yahutta: ("odunu" lafzı yerine) "otu" (diye) buyurmuştur.[438]

Açıklama

Hased: Başkasında olan nimetten (can, mal sıhhat) huzursuz olup, elem duyarak, o kişiden o nimetin gitmesini istemektir. Cehalet ile tamahkârlığın birleşmesinden, kaynaşmasından doğar. Akran ve akraba arasında çok olur.

Hased, çirkin ahlâkın en zararlılanndandır. Şeytanın ebedî saadetten mahrumiyetine sebep de Hz. Adem'e hased etmesi ve büyüklenmesi idi. Hased herkeste bulunur. Fakat derecesi farklıdır. Kiminin hasedi hayalinden gelir, geçer, kiminin içinde biraz kaldıktan sonra akıl ve insafın üstün gelmesiyle dağılır gider. Bazılarınınki de nefiste yerleşir, gittikçe artar, işte asıl hased, buna derler.

İmam Gazzalî hasedi doğuran yedi sebeb bulunduğunu söyler:

a. Düşmanlık,

b. Kuvvetli, üstün ve yüce olma isteği,

c. Büyüklenme,

d. Kendini beğenme,

e. İsteklerini elinden kaçırma korkusu,

f. Riyaset (başkanlık) sevgisi,

g. Kişinin tabiatının alçaklığı ve pisliği.

Bunların hepsi hasede sebep olmakla beraber en âdisi nefsin ve huyun pisliğinden kaynaklanan haseddir.

Rezil ve sefil kişilerin çoğunun faziletli,ve değerli kişilere karşı olan çekemezlikleri bu nevidedir.

Böylesi bir nefse sahip olan kişiler sürekli olarak azab içinde kalırlar, diğer kişiler yükseldikçe nimet sahibi oldukça, bunlar alçalır ve azabdan kıvranırlar. Cenab-ı Hakk'ın sonsuz kerem ve nimetlerinden kişilere isabet eden her mevki, mal, nimet karşısında bunlar binbir mihnet ve sıkıntı içinde bulunurlar. Bu kısım hasedin ilacı zor olduğundan böyle bir mizaca sahip olan kimselere kolay kolay şifa bulamazlar. Zira kaynak dışarıda değil, nefsinin pisliğindendir.

Hasedçi çoğu zaman, içinde bulunduğu tahammül edilmez. Sıkıntının şevkiyle hased ettiği kişinin gıybetini yapmak zorunda kalır.

Gıybet, ise kıyamet gününde kişinin salih amellerinin, gıybeti edilen kimseye gitmesine, gıybeti yapılan kimsenin günahlarının da gıybet eden kimseye yükletilmesine sebep olur. Ayrıca hasetçi çoğu zaman haset ettiği kimsenin elinde bulunan nimetlerin zevalini ister. Bu ise Allah'ın kaza ve kaderine karşı gelmek demektir. İşte hased, sahibini böyle amellerinin sevabını alamayan, müflis ve bedbaht bir duruma düşürdüğünden, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, hasedin yaptığı bu tahribat ateşin odunu ya da otu yakıp bitirişine benzetilmiştir.

Haset ettiği kişiye zarar vermeye, gıybetini yapmaya götüren hasetler

haramsa da etrafına zulmeden, eza ve cefa veren zâlim düşmanlar için ellerinde bulunan nimetlerin zevalini temenni etmekte bir sakınca yoktur. [439]

İslâm terazisinde kefesi daima ağırbasan insan, sadık, saf ve nefsi hile, ihanet, hased ve düşmanlıktan temizlenmiş olan insandır. İbadeti az da olsa kefesi ağır basar bu insanın.

Göğsü kin ve hased dolu olan, insanları rahatsız eden bir insan ise ibadeti çok da olsa kefesi hafif kalacaktır. Çünkü o, duvardaki hafif, içi boş bir tuğlaya benzer ve onun gibileri bu duvarın yıkılmasına sebep olur. İsIâmın istediği örnek müslüman, güzel ibadet, temiz kalp ve iyi muamelenin kendinde toplandığı özü sözü uygun bir kimsedir. İşte bu tip müslümanlarla İslam toplumunun yapısı kuvvetlenir ve Rasûlullah'ın belirttiği şekilde birbirine kenetlenmiş duvar gibi olur. Böylece bu temiz ve birbirine kenetlenmiş toplum, Allah'ın âyetini insanlara taşımaya lâyık olur. [440]

4904... Sehl İbn Ebi Umame şöyle demiştir:

"(Birgün) babamla birlikte, Ömer İbn Abdulaziz'in Medine Valiliği zamanında, Medine'de Enes İbn Malik'in yanma girdim. Bir de baktık ki Hz. Enes yolcu namazı gibi ya da ona benzer (kısa) bir namaz kılıyor. Selam verince babam (O'na):

Allah sana rahmet etsin, söyle bakalım bu (kıldığın) farz bir namaz mıdır yoksa kıla geldiğin nafile bir namaz mıdır? dedi (O da:)

Bu farz namazdır ve Rasûlullah'ın namazıdır. (Ben) unutarak yanıldığım birşey dışında (bunda bile bile) hiçbir yanlışlık yapmadım. Muhakkak ki Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "(Kendiliğinden) nefislerinize

zorluk çıkarmayınız. Sonra size (Allah tarafından) zorluk çıkartılır. Nitekim (geçmiş ümmetlerden) bir kavim kendilerini zora koştular da Allah da onlara zorluk çıkardı. İşte kiliselerde ve mabetlerde kalıntıları bulunan "ruhbanlığı da onlar uydurmuşlardır."[441] Sonra ertesi günü (Ebu Umame) sabahleyin (Hz. Enes'e) varıp:

(Bizimle beraber çöl yolculuğuna katılman ve oradaki ibretli eserleri) görmen ve ibret alman için (sen de hayvanına) binmez misin? dedi. (Hz. Enes de:)

Evet, cevabını verdi. Bunun üzerine hepsi de (vasıtalarına) bindiler ve halkı helak olmuş, yıkılmış ve yok olmuş, tavanları çökmüş bir diyara geldiler. (Ebu Umame Hz. Enes'e:)

Bu diyarı tanıyor musun? diye sordu, (Hz. Enes de:)

Burayı ve halkını hem de nasıl tanıyorum. Burası öyle bir kavmin diyarıdır ki, onları azgınlık ve kıskançlık helak etti. Çünkü haset iyiliklerin nurunu söndürül-, azgınlık ise bunu ya doğrular, ya da yalanlar. (Yanı azgınlık hasedin yapılmasını istediği kötü fiilleri ya yerine getirip onun hükmünü icra eder. Ya da onun hükmünü icra etmesine imkân vermez). Göz zina eder, Avuç, ayak, beden, dil ve mahrem yer de bunu ya doğrular, ya da yalanlar.[442]

Açıklama

Dine, dinin aslında olmayan unsurları sokarak dini güç yetirilmez bir ibadetler manzumesi haline getirmenin ve hasedle zulmün, ülkelerin kısa zamanda yok olup gitmesine sebep olacaklarım ifade eden bu hadis, İbn Kayyım el-Cevziyye'nin tahkikine göre, sahih değildir. Çünkü çocuk ağlaması gibi namazı kısa kesmeyi gerektiren çok ciddi bir sebep olmadıkça Hz. Peygamber'in farz namazları kısa kestiği görülmemiştir.

Şayet, bu hadisin doğruluğu kabul edilse bile, Hz. Enes'in kılmakta olduğu söz konusu namazın bir farz namaz olduğu düşünülemez. Olsa olsa sabah namazının sünneti gibi revatip sünnetlerden biri olabilir. Hz. Enes dinleri tahribten, ruhbanlıktan bahsetmekle farz namazları âdabına ve erkânına riâyet ederek kılmayı kast etmiş olamaz. Ancak, çocuk ağlaması gibi namazı kısaltmayı gerektiren çok önemli bir sebep olduğu halde namazı uzatmamayı kast etmiş olabilir.

Hasedle ilgili lüzumlu açıklamayı bir önceki hadisin şerhinde yapmış olduğumuzdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[443]

45. La'net Etmenin Hükmü

4905... Hz. Ebu'd-Derdâ, Rasûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu söylemiştin

"Kul bir şeye lanet ettiği zaman o lanet semaya yükselir. Fakat (lanet çok korkunç bir hadise olduğundan) gök kapıları (korkularından onu kabul etmek istemezler de) hemen onun önünde kapanıverirler. Sonra yere iner; (fakat) onun önünde yer kapıları da kapanır. Sonra (gidecek bir yer bulamadığından) sağa-sola meyletmeye başlar. (Sağa ya da sola gitmek için de) bir izin bulamayınca (gerçekten lanet edilmeye lâyık) ise lanet edilen kimseye döner. (Lâyık) değilse lanet edene döner."

Ebu Davud der ki, Mervan, Muhammed, senedinde bulunan Velid h.

Rebah'ın aslında Rebah b. Velid olduğunu ve bu hadisi Nemraridan işittiğini söyledi. Yahya İbn Hassan (ondan Velid İbn Rebah diye) bahsetmekle yanılmıştır.[444]

Açıklama

Lanet etmek, dua yoluyla birşeyin Allah'ın rahmetinden kovulmasını ve uzaklaştırılmasını istemektir. Belli bir şahsa bu manada kesin bir şekilde lanet etmek asla caiz değildir. Ancak, Ebu Cehil gibi küfür üzere öldüğü kesin olarak bilinen kimselere lanet etmekte bir sakınca yoktur. Binaenaleyh, zina isnadından dolayı, eşler arasında başvurulan lâneüeşme olayında, lanetin yöneltildiği eş kesin bir şekilde belli olmadığından sözü geçen lanetleşmede bir sakınca bulunmadığı gibi, ölüp gitmiş olan bir kafir ya da bid'atçi için: "Eğer küfür üzerinde ya da bid'at üzerinde Ölmüş ise Allah ona lanet etsin" demekte de bir sakınca yoktur. Çünkü bu nevi lanette bir kesinlik (kat'îlik) yoktur. Sadece bir şarta bağlılık (ta'lik) vardır.

"Allah hüllecîye de hülle yaptırana da lanet etsin"[445] "Allah ribayı, yiyene de yedirene de lanet etsin."

"Allah rüşvet verene de alana da lanet etsin"[446]

"Allah kendini kadınlara benzeten erkeklerle, erkeklere benzeten kadınlara lanet etsin."[447]

"Allah anne ile çocuğunu ayıranlara Iânet etsin"[448]

"Allah saçlarına, başkalarının saçlarını ulayanlara lânet etsin."[449]

Mealindeki hadislerdeki lânet ise muayyen bir şahsa yöneltilmemiştir. Bilakis kimlikleri meçhul kimselere yöneltilmiş bir lanettir. Bu sebeple bu nevi lanetlerde bir sakınca yoktur.[450]

Ama müslümana yakışan, hiçbir kimseye lânet okumamaktır. Çünkü Cenab-ı Hak İblis dahil herhangi bir şeye lânet etmemizi bize vâcib kılmamıştır. Zira peygamber (s.a.): "Mü'min sövüp sayıcı lanet edici, hayasızca konuşucu ve edepsiz değildir."[451]

"Şüphesiz ki lanet ediciler kıyamet günü ne şâhid olurlar ne de şefaatçi.."[452]

"Müslümana sövmek fasiklıktır. Onunla savaşmak ise küfürdür."[453]

"Ben lânetçi olarak gönderilmedim"[454] buyurmuştur.[455]

4906... Semure İbn Cündüb'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Birbirinize Allah'ın lânetiyie, gazabıyla ve cehennem ateşiyle lanet etmeyin"[456]

Açıklama

Hadis-i şerifde müslümanlann: "Allah'ın laneti senin üzerine olsun, Allah'ın gazabı senin üzerine olsun, Allah seni cehennemine soksun" gibi Allah'ın lanetini yada gazabını veya cehennemini ihtiva eden sözlerle birbirlerine beddua etmeleri yasaklanmaktadır.

Gerçek müslüman hiçbir zaman lânet kelimesine ağzını alıştırmamalıdır. Çünkü "Müslümana sövmek fasıldık, onunla savaşmak ise küfürdür."[457]

"Allah Teala kötü sözü ve kötü söz söyleyeni sevmez."[458]

Nitekim Fahr-i kâinat efendimiz de: "Ben lânetçi olarak gönderilmedim, ancak rahmet (peygamberi) olarak gönderildim"[459] buyurmuştur.

İslarmn temiz havasını teneffüs etmiş bir müslümana lânetçilik ve küfürbazlık asla yakışmaz. O bu tür vasıflardan çok, ama çok uzaktır.

Gerçek bir müslüman konuştuğu her kelimenin hesabını vereceğini, kalbinin derinliklerinde hisseder. Hayat şartlan onu bazı tartışmalara sürüklerse de öfkesini yenmeyi ve sinirlerine hâkim olmayı bilir.[460]

4907... Ebu'd Derdâ Rasûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu söylemiştir:

"Lânetçiler, kıyamet gününde ne şefaatçi olabilirler, ne şâhid olabilirler" [461]

Açıklama

Bilindiği gibi şefaat aslında Allah'a mahsus bir hak[462] olmakla beraber yüce Allah Rasulûne, kendisine şirk koşmayan günahkâr mü'mirilere kıyamet gününde şefaat etme izni verecektir.[463] RasûIüne bahşetmiş olduğu bu yüksek makama da "Makam-ı Mahmûd" denir.[464]

Hz. Peygambere tanınan bu ilk şefaat yetkisinden sonra şefaat etme sırası, diğer peygamberlere, âlimlere ve şehidlere verilecektir.[465] Yine meleklere ve bazı mü'mirilere de şefaat izni verilecektir.[466] Fakat, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte, lânetçi kimselerin kıyamet gününde hiçbir şefaat etme yetkisine sahip olamayacakları ifade edilmektedir. Bu hadis-i şerifte ayrıca: "Ey müslümanlar, böylece sizi seçkin ve şerefli bir ümmet kıldık ki, bütün insanlar üzerine adalet örneği ve hak şahidleri olasınız"[467] mealindeki âyet-i kerimede ve benzerlerinde kıyamet gününde Hz. Muhammed ümmetine verileceği bildirilen diğer ümmetlere. Peygamberlerin tebligatta bulunduklarına dair şahitlik etme yetkisinin de lânetlilere verilmeyeceği bildirilmektedir. Metinde geçen "şahidlik" kelimesi aslında üç manaya gelebilir.

a. Ahirette diğer ümmetler hakkında ve peygamberlerin tebligatı hakkında şahitlik etmek,

b. Dünyada şahitlik etmek,

c. Allah yolunda şehid olmak. Bunların içerisinde hadisin ruhuna en uygun olanı birinci mana olduğundan biz bu manayı tercih ettik.[468]

4908... İbn Abbas'dan (rivayet edildiğine göre); Bir adam rüzgâra lanet etti... (Bu hadisi Musannif Ebû Davud'a rivayet eden diğer râvi) Müslim (ise bu hadisi) şöyle rivayet etti: "Hz. Peygamber zamanında rüzgâr bir adamın etekliğini vücudundan çekip aldı. Adam da rüzgâra lanet etti." Bunun üzerine Peygamber (s.a.):

"Ona, lanet etme! Çünkü o emirle hareket eder ve bir kimse lâ-nete ehil olmayan bir şeye lanet edecek olursa o lanet kendisine döner" buyurdu.[469]

Açıklama

Allah'ın emri seresi rüzgârlar bazan esip insanlara bereketli yağmurlar getirip ekinlerin ve meyvelerin olgunlaşıp tatlanmasına hizmet ederlerken, bazan da evlerin çatılarını uçurup, ağaçlan ve ekinleri köklerinden söküp yeşillikleri kurutarak büyük felaketlere ve zararlara sebep olurlar. Bu hadiselerin hiçbiri rüzgârın kendi irâde ve arzusuyla olmuş değildir. Rüzgârın bu hâdiselere sebep olması, ancak ve ancak yerlerin ve göklerin yegâne hâkimi olan yüce Allah'ın iradesiyle, insanların imtihan hikmetine mebni olarak meydana gelmektedir. Rüzgârın irade ve ihtiyarı olmadığına göre o bu zararların meydana gelmesinde sadece bir alet hükmündedir. Bilindiği gibi alet, akıl ve irade sahibi olmadığından cezaî ehliyete sahip değildir.

Binaenaleyh müslüman herşeyde olduğu gibi; rüzgârın esip hayır ve şer getirmesi gibi tabiat olayları karşısındaki tavrında da devamlı uyanık olmalı ve daima lanet etmekten uzak durmalıdır:

"Hak kulundan intikamın yine abdiyle alır.
Bilmeyen ilm-i ledünnü anı abd etti sanır.
Her işin halikı O'dur, abd elinde işlenir.
Sanma ansız Bahriyâ, âlemde bir çöp deprenir."[470]

46. Zalime Beddua Etmek

4909... Âişe (r.anha)'dan (rivayet edildiğine göre birgiin); kendisinin bir şeyi çalınmış da çalan kimseye beddua etmeye başlamış. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):

"(Böyle beddua ederek) onun günahını hafifletme" buyurmuş.[471]

Açıklama

Fethü'l-Vedûd yazarının açıklamasına göre Hz.Peygamber, Hz. Âişe'yi bir eşyasının çalınmış olmasından dolayı öfkeli bir halde hırsıza beddua ederken görünce, ona bedduayı terk etmeyi tavsiye etmiştir. Çünkü bir insanın bir insanı üzüp öfkelendirmesi, öfkelendiren kimsenin kıyamet gününde cezaya çarptırılmasını gerektirir. Öfkelenen kimsenin beddua etmesi ise bu günahı hafifletir. Öyleyse zarara uğrayan kimsenin uğradığı

zarardan dolayı kendisini zarara uğratan kimseye beddua etmesinin hiçbir yararı yoktur.

Hz. Peygamberin, bu sözden maksadı suçlunun günahının azalmasını önlemek ve kesinlikle azaba çarptırılmasını sağlamak değil, beddua etmenin lüzumsuzluğunu açıklamaktır.[472]

47. Kişinin Müslüman Kardeşine Küsmesinin Hükmü

4910... Enes İbn Malik'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Birbirinize düşmanlık beslemeyin, birbirinize haset etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun! Bir müslümanın bir din kardeşine üç günden fazla küsmesi helâl değildir."[473]

Açıklama

Hased: Bir nimetin din kardeşinden alınıp kendisine verilmesini istemektir ki, pek çirkin bir şeydir.

Buğz: Sevginin zıddıdır.

Tedâbür: Birbirlerine sırt çevirmek demektir. Kaadı Iyaz'a göre bundan murad, birbirinize düşmanlık etmeyin, demektir. Birbirinizi terk etmeyin manasına geldiğini söyleyenler de vardır.

Taberanî diyor ki: "Bu gibi şeyler kazanmakla elde edilmez." Binaenaleyh onları teklif de doğru değildir. Buradaki nehiy onların sebeplerine hamledilir; yani buğzu, hasedliği ve küsüşmeyi icab eden işleri yapmayın, demektir.

Zührî'nin rivayetindeki dört hasedden murad: Buğzetmemek, hasedlik etmemek, birbirine sırt çevirme ve kardeş olmaktır.

Şafiîlere göre bu hadis, bir müslümanın din kardeşi ile üç günden fazla dargın kalmasının haram; üç gün dargınlığın ise mubah olduğuna delildir. Üçüncü günden fazla süren dargınlığın haram olduğuna nass ile üç günlük dargınlığın mubah olduğuna ise mefhum-i muhalifi ile delâlet etmektedir. Üç günlük dargınlığın affedilmesi, insanın yaradılışında gadab ve kötü huyluluk bulunduğundandır.

Hanefilere göre, mefhum-i muhalif sahih delil değildir. Onlarca üç eünden fazla dargınlığın haram olduğunu beyan, üç gün dargınlığın helal olmasını iktizafnez.

Bazıları bu dargınlığın dünyaya ait bir iş için üç gün olduğunu, âhiret için olursa üç günden fazla dargın durmanın meşru kılındığını söylemiş, Peygamber (s.a.)'in Tebuk gazasına iştirak etmeyen üç kişi ile elli gün konuşmadığını, ashabına da onlarla konuşmamalarını emrettiğini, buna

misal göstermişlerdir. Bu zevatın tevbeleri kabul buyurulduğuna dair âyet inmiş ve müslümanlar kendileri ile konuşmaya başlamışlardır.

Dargınlığın, sırf bir selamla sona erip ermeyeceği ulema arasında ihtilaflıdır. Cumhura göre mücerred bir selam vermek veya almakla dargınlık sona erer. Bir rivayette İmam Malik'in kavli de budur. İmam Ahmed'e göre dostluk eski haline dönmedikçe dargınlık geçmiş sayılmaz. Mâlikîlerden İbn Kaasim'ın kavli de budur.[474]

4911... Ebu Eyyûb el - Ensarî'den (rivayet edildiğine göre);

Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Hiçbir müslümana kardeşini - karşılaştıklarında biri yüzünü bir tarafa, diğeri Öbür tarafa çevirecek derecede- üçgünden fazla terk etmesi helâl değildir. Hayırlıları ise daha önce selâm verenleridir."[475]

4912... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Bir mü'minin bir mü'mine üç günden fazla küsmesi helal olma/. Eğer küsen kimse (küs iken) üzerinden üç gün geçecek olursa hemen ona varıp selam versin. Eğer selamını alırsa (her ikisi de barışmanın) sev(abın)a ortak olurlar. Eğer selamı almazsa (küslüğün) günah(ını) yüklenmiş olur." (Ravi Ahmed b. Said rivayete şu sözleri de) ekledi: "Selam veren de küslük (günahın) dan kurtulmuş olur."[476]

4913... Âişe (r.anha)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Bir müslümanın bir müslümana üç günden fazla küsmesi (helal) olmaz. Binaenaleyh (din kardeşine küsen kimse) onunla (her) karşılaştığında selam verir (ve bu karşılaşma ve selamlaşma) üç defa (tekerrür ettiği halde o zat) bu selamların hiçbirini de almazsa (küslüğün) günahını yüklenmiş olur."
[477]

Açıklama

İyi günler kadar kötü günler, sevinç kadar üzüntü; sukûnet kadar gürültü ve kızgınlık da bu hayatın tabiî hallerindendir. Sevinmek bağışlamak hoş görmek gibi kırılmak, üzülmek ve küsmek de beşerî davranışlar ve reaksiyonlardır.

Hadisimiz, sebebi ne olursa olsun mü'min için din kardeşine küsme süresinin en çok üç gün olduğunu belirlemektedir. "Hiç küsmeyin" dememekte küsme ihtiyacını tatmin süresini oldukça kısaltarak müslüman toplumda köklü bir ülfet ve muhabbetin devamını sağlamaya çalışmaktadır.

"Üç günlük dünyada", "üç gün" ömrü olan bir hakkı, hiç kullanmamak yani küsmemeye çalışmak belki daha da uygundur, en azından idealdir...

Karşılaşınca "selam"!aşmaları bir vecibe olan iki müslümandan birinin bir tarafa ötekinin bir başka tarafa başını çevirip birbirini görmezlikten gelerek geçip gitmeleri kadar din kardeşliğine ters düşen bir başka davranış düşünülebilir mi?

Bu yakışıksız duruma son vermek büyük bir hayırdır. Mümkün olan en kısa zamanda son vermekse daha büyük bir hayırdır. Tabiatiyle böyle bir teşebüsü ilk kez ortaya koyan, o kişilerin en hayırlısı olacaktır.

Aslında selam vermenin 90, alanın 10 sevab kazanacağı, yani toplumda sulh ve sükûnun, emniyetin, devamını sağlayıcı, başkalarının, iyiliğini

isteyici ve zararsızlığı sembolize edici iik işareti verenin onda dokuz oranında üstünlüğü kabul edilmiştir. Bu da ilk selamı verenin hayırlı olmasını bir başka açıdan ortaya koymaktadır.

Ancak açık küfrü, bid'alı ve günahkârlığı sebebiyle, kişiyi, bu halleri devam eliği sürece terketmek caizdir. Yoksa böyle zann tevehhüm ederek herhangi bir müslümanı terk etmek asla caiz değildir. Hele hele "bizim grubtan değil" gibi pek abes bir gerekçe ile başka dini grublara selam vermemek cinsinden çiğlikler hiç kimseye fayda getirmeyecektir. Hiç bir ciddî sebeb yokken, halk arasına çokça söylendiği gibi "artık herşey bitti, ölürsem cenazeme gelmesin, ölürse cenazesine gitmem" şeklinde uzlaşmaz, ve barışmaz bir tutum içine girilmesini dinimiz asla tasvip etmemektedir. Zaten İslam toplumunun buna tahammülü de yoktur.

"Üç günlük" küs durma ruhsatı talim ve terbiye maksadına yöneliktir. Herhangi bir hata işleyen müslümanın, hatasını anlaması için en fazla üç gün dargın durulabilecektir. Ötesi haramdır. Daha kısa sürede barışılması ise çok daha güzel ve hayırlıdır.[478]

4914... Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah {s.a.) (şöyle) buyurmuştur:

"Bir müslümanın (din) kardeşine üç (gün)den fazla küsmesi helal olmaz. Kim (müslüman kardeşine) üç günden fazla küser de (böyle küs haliyle) vefat edecek olursa cehenneme girmeyi haketmiş olur."[479]

4915... Ebu Hıraş es-Sülemî'den (rivayet edildiğine göre); kendisi Resûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işitmiş:

"(Müslüman) kardeşine bir sene küs duran kimse onun kanım dökmüş gibi (günah kazanmış) olur."[480]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden (4914) nolu hadis-i şerifteyir müslümanın bir müslümana üç günden fazla küs durmasının ve böyle küs iken vefat etmesinin onun cehennemlik olmayı hakketmesine sebep olacağını ifade etmekte ve bir müslümana bir sene küs durmayı ise onu öldürmeye benzetmektedir. Bu benzetme, sözü geçen küslüğün her bakımdan bir müslümanı öldürmeye denk olduğu anlamına gelmez. Binaenaleyh üç günü aşan ve sahibinin ölümüne kadar da süren bu küslüğün bir müslümanı öldürmeye benzemesi sadece bu kişinin cehenneme girmesine sebep olması yönündendir. Yoksa derece yönünden değildir. Çünkü bilindiği gibi adam öldürmek Allah'a şirk koşmaktan sonra gelen en büyük günahtır. Şirkten başka hiçbir günah ona denk olamaz.[481]

Sahibinin ölümüne kadar süren küslük onun cehennemlik olmasına sebeb olması itibariyle bir müslümanın kanını dökmeye benzemekle beraber, mutlaka sahibinin cehenneme girmesini gerektirmez. Allah af ederse girmekten kurtulmuş olur.

Sonuç itibariyle bir müslümana üç günden fazla küs durmak haramdır. Haramhğı gerektiren küslüğün asgari haddidir. Küslük bir sene devam etmekle zaman itibariyle kötülükte en son haddine ulaşmış olur. Bu sebeb-le (4915) numaralı hadis-i şerifte sahibini cehennemlik eden küslüğün bir sene devam eden küslük olduğu ifade edilmiştir. Belki de bu müddetin bir sene olarak belirlenmesine sebep çoğu zaman insanın mizacının, bir sene içinde değişmesindendir. Çünkü dört mevsimin insan üzerinde ayrı ayrı tesiri vardır. Bu mevsimler içerisinde insanın mizacı değişip küslüğünden dönüp, hasmıyle helalleşebilir. Tevbe edip bu günahına son verebilir. Nitekim hadis-i şerifte müddet olarak bir seneden bahsedilmesini böyle açıklayanlar olmuştur.

Benzetmeden gaye, maksadı çarpıcı ve mübalağalı bir şekilde anlatmak olduğu, ayrıca kendine benzetilenin, benzetilenden üstünlüğünün bir teşbih kuralı olduğu düşünülürse bu hadis-i şeriflerdeki bir müslümana küsmenin

bir müslümanı öldürmeye benzeti İme s indeki esas gayenin, küslüğün günah olarak gerçekte bir müslümanı öldürmeye denk olduğunu ifade etmek değil, fakat onun günah olduğunu mübalağalı bir şekilde anlatıp müslümanları ondan sakındırmak olduğu kolayca anlaşılır.[482]

Fıkıh ulemasının haram olan küslüğün müddeti konusundaki görüşlerini (4910) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[483]

4916... Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Cennet kapıları, her pazartesi ve perşembe günleri açılır. Bu iki günde kendisiyle (din) kardeşi arasında düşmanlık bulunan kimseden başka, Allah'a şirk koşmayan herkes bağışlanır. (Aralarında düşmanlık bulunan bu iki kimse hakkında meleklere):

Bu ikisini birbirleriyle barışincaya kadar bekletiniz" denir.[484]

Ebû Davud der ki: Peygamber (s.a.) hanımlarından bazılarına kırk gün, İbn Ömer de oğlunun birine ölünceye kadar küsmüştür.

Küslük Allah için olursa (o zaman küsen kimseye hadiste geçen) bu tehdidden bir pay yoktur. (Nitekim halife) Ömer ibn Abdtl-Aziz bir adam-a karşı (onu görmemek için) yüzünü kapatmıştır.[485]

Açıklama

Şahnâ: Kin ve düşmanlık anlamlarına gelir. Tîbî'nin açıklamasına göre metinde geçen "bekletiniz" hitabına bir muhatab lâzımdır ki bu muhatab da Allahü Teala'nın pazartesi ve perşembe günlerinde kulların bağışlandığı kendilerine bildirilen meleklerdir. Yüce Allah bu meleklere, sözü geçen günlerde şirk koşanların dışında, birbirlerine küs olanlardan başka herkesin bağışlandığı bildirilince bu rahmet melekleri:: "Ey Allahım, bunları da affet, diye Allah'a niyazda bulunurlar. Bunun üzerine Yüce Allah bu meleklere:

Onları, barışıncaya kadar bekletiniz, buyurur.

Münâvî'ye göre cennet halihazırda mevcut olduğundan, metinde geçen "Cennet kapılan açılır" sözüyle, cennet kapılarının hakiki manada açılmalarının kasd edilmiş olması mümkün olmakla beraber burada bu cümleyle, Allah'ın af ve mağfiretinin çokluğu, müslüniahların cennetteki makamlarının yükselmesi, kullarına bol bol sevab ve ecir ihsan etmesidir.[486] Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre ise metinde geçen "cennet

kapıları açılır" sözünü diğer hadis-i şeriflerin ışığında açıklamak icab eder. Buna göre bu cümle ile kast edilen mana şöyle olur:

"Pazartesi ve Perşembe günleri amellerin göğe yükselip kabul edildiği günlerdir. Göğe yükselen bu amellerin iyi ve kötüleri tartıldıktan sonra, iyi amellerle kötü ameller eşit olurlarsa kötü ameller affedilir. Fakat kötü ameller iyi amellerden daha fazla gelecek olursa bu fazlalık, affedilmeden bekletilir." Eğer bu mevzuda gelen diğer hadisler hesaba katılmadan sözü geçen cümleye "cennet kapıları açılır da mü'minlerden küs olmayan herkes affedilir"şeklinde bir mana verilecek olursa kabir azabı, amellerin tartılması, cehennem gibi terimlerin hiç bir anlamının kalmaması gerekir. [487]

Nitekim "ameller (Allah'a) pazartesi ve perşembe arz edilir. (Bu bakımdan) ben amellerimin oruçlu iken arz edilmesini arzu ederim de bu sebeple bu iki günde oruçlu olurum"[488] mealindeki hadis-i şerif de Bezi yazarının bu görüşünü te'yid etmektedir.

Hadis-i şerif, şirk ve müslümanlara kin beslemenin ne büyük bir vebal olduğunu açık bir şekilde ifade etmektedir. Ancak Musannif Ebu Davud'un da açıkladığı gibi Allah için küsmekte hiçbir sakınca yoktur. Hatta bir hadis-i şerifte Allah için sevmenin ve Allah için kin beslemenin iman kuvvetinin alâmetinden olduğu ifâde buyurulduğu[489] gibi diğer hadis-i şerifte de: "Allah'a en sevimli amel, Allah için sevmek ve Allah jçin buğz etmektir."[490]Duyurulmuştur.

İşte bu sebepledir ki Hz. Abdullah İbn Ömer oğluna ölünceye kadar küsmüş; Hz. Ömer İbn Abdülaziz de bir adamdan yüz çevirmiştir.[491]

48. (Müslümanlara Kötü) Zan (Beslemenin Hükmü)

4917... Hz. Ebu Hüryere'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullalı (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Zandan sakınınız. Çünkü zan sözlerin en yalanıdır. Başkalarının (gizli) konuşmalarını dinlemeyin ve tecessüsde bulunmayın."[492]

Açıklama

Sû-i zann; bir kişi hakkında -aslına ermeden- kötü bir fikre sahip olmaktır.Kalbin duygularından, özelliklerinden biridir. Ali cenab tabiatlarda

nâdir bulunur.

Hattâbî'nin açıklamasına göre su-i zandan maksat, hatırdan gelip geçen şeyler değil, hakikat kabul edilerek kalben tasdik edilen zandır. Çünkü hatırdan gelip geçen şeylerin önünü almak mümkün değildir.

Böyle aslına ermeden hakikatmiş gibi kabul edilip kalben tasdik etmek anlamındaki zanna uyanları cenab-i Hak Kur'ân-ı Kerim'in çeşitli sure ve âyetlerinde[493] kötülemiş böyle bir saplantıyı mü'minlere nehy etmiştir.

Tecessüs: Bir şeyin iç yüzünü araştırmak, demektir. Asayiş ve kişilerin selametinin korunması, bölgelerin ve düşmanların durumunu tahkik için yapılan teftişler bir tarafa bırakılırsa bunun dışında bir adamın ayıplarını teftiş ve tecessüse kalkışmak çirkin bir davranıştır. Bu husus "Birbirinizin kusurlarını araştırmayın"[494] âyetiyle yasaklanmıştır. Sevgili Peygamberimiz de: "Din kardeşinizin ayıbını araştırmayın. Eğer araştırırsanız herşeyi bilen Cenab-ı Hak da sizin ayıplarınızı evinizin içinde bile olsa ifşa ve sizi rüsvay eder"[495] buyurmuştur.

Tehassüs: Başkalarının sözünü gizlice dinlemektir. Bazıları tecessüs bir sırrı başkaları için dinlemektir. Tahassüs ise kendisi için dinlemektir, demiştir. Her ikisinin de aynı manaya geldiğini ve her ikisinin de bilinmeyen hal ve haberleri öğrenmek istemek anlamı da olduğunu söyleyenler de vardır.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif müslümanlar hakkında kötü zanda bulunmanın ve onların kusurlarını araştırmanın haram olduğuna delâlet etmektedir.

Binaenaleyh bütünüyle sevgi, şefkat ve kardeşlik dolu bu Peygamber tavsiyelerini düşünen müslüman, kalbinde bir hastalık, fıtratında bir eğrilik yoksa buğz ve kini taşıyamaz.

Müslümana yakışan din kardeşleri için iyi fikir ve güzel düşünce beslemektir. Bilindiği gibi müslümanlar hakkında iyi düşünceler beslemeğe "hüsn-i zann1' denir. Bu güzel bir huydur. Fakat hüsn-i zan besleyeceğim diye tedbiri elden bırakmak da doğru değildir.

Nitekim 4861 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.[496]

49. Müslümanların İyiliğine Çalışma Ve Onları Kötülüklerden Korumak

Ebu Hureyre (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.):

4918... "Mümin mü'minin aynasıdır ve mü'min, mü'minin kardeşidir. Onun geçimini muhafaza eder ve onu arkadan da çepçevre sarıp (tehlike ve zararlardan) korur" buyurmuştur.[497]

Açıklama

Nasihat: Kalbte hiçbir kötülük bulunmamak şartıyla ilgili zat için hayır ve kemal değinde bulunmak veya onun hayrına olan işi bizzat yapmaktır. Kısaca samimi düşüncelere sahip olup samimi davranmak demektir.

Gerçek manada öğüt vermek de böyle hayır ve kemal dileğinde bulunmanın, samimi düşüncelere sahip olup samimi davranmanın bir neticesi olduğu için "nasihat" öğüt vermek anlamında da kullanılır.

Kişi yüzünün kir ve lekesini temiz bir ayna olmadan göremeyeceği gibi batını kusurlarını da görüp temizleyebilmek için söz veya haliyle kendisine kusurlarım gösterecek iman, amel ve ahlâk yönünden kendisinden daha olgun, üstün ve dürüst öğüt veren bir zata ihtiyacı vardır. Bunun için Rasul-i zişan efendimiz, "mü'min mü'minin aynasıdır" buyurmuştur. Bize düşen vazife bu aynaları incelemektir. Çünkü ayna var ki kirli ve paslıdır, güzel göstermez. Şüphesiz doğru dürüst gösteren temiz aynalar olduğu gibi küçük büyük, eğri-büğrü gösteren aynalar da vardır.

İşte bunun gibi arkadaş var ki, insanı olduğu gibi göstermez de yüzüne karşı yalandan över, övülen kimse de kendini kusursuz sanır. Böylece aldanıp kibire düşer. Arkadaş da var ki bunun tam tersine insanı olduğundan daha aşağı göstererek ümitsizliğe ve dolayısıyla başarısızlığa düşürür. Kâmil mü'min ise karşısındaki mü'mine hakiki manada aynalık yapıp onun varsa kusurlarını ya da faziletlerini olduğu gibi, eksiksiz olarak gösterip, ümitsizliğe veya kibire düşürmeden onu daha yüksek hedeflere yöneltir. Bunlar kemâle ermek isteyen mü'minlerin rehberlikten müstağni kalamadıkları kâmil mürşidlerdir. Nitekim şu âyet-i kerimede müslüman-ların böylesi kâmil mü'minlere olan ihtiyaçlarına işaret edilmektedir: "De ki: (Yaptıkları) işler bakımından en çok ziyana uğrayanları, size haber vereyim mi? Onlar, kendileri iyi yapıyorlar sanarak dünya hayatında sa'y-ü gayretleri boşa gitmiş olanlardır."[498]

Muhakkak ki müsllimanlara en mükemmel manada aynalık etmek kâmil mürşidle de gerçekleşmekle beraber, diğer müsîümanlar da kemâlleri ve faziletleri nisbetinde diğer mü'minlere aynadarlik ederler. Onlar hakkında samimi duygular besleyip sözleri ve davranışlarıyla onların iyiliğine ve

hayrına çalışıp onlara herhangi bir yerden ulaşabilecek olan zararı önlemeye çalışırlar.

Binaenaleyh müslüman kendi malını ve menfaatini koruduğu gibi mü'min kardeşininkilerini de aynen koruyup gözetmelidir.[499]

50. Müslümanların Arasını Düzeltmek

4919... Ebudderdâ'dan (rivayet edildiğine göre) Râsulullah (s.a.) (birgün) sahabelere;

"Size oruçtan da namazdan da ve sadakadan da daha faziletli olan bir amel haber vereyim mi?" demiş.(Onlarda):

Evet ya Rasûlullah (haber ver), demişler. (Bunun üzerine Rasûlullah):

"(O) iki kişinin arasını düzeltmektir. İki kişinin arasını açmak (ise usturanın kılı kazıdığı gibi dini kökünden söken) bir kazıyıcıdır," buyurmuş.[500]

Açıklama

Hadis-i şerif müslümanlar arasında sevgi ve saygı bağlarını geliştirmenin, onların aralarındaki kırgınlıkları gidererek, aralarını bulmanın, namaz, oruç ve sadaka ibadetlerinden daha faziletli olduğunu ifade etmektedir. Bazı âlimler, müslümaıüann aralarını düzeltmenin sadece nafile ibadetlerden üstün olabileceğini, farz ibadetlerden üstün olamayacağını söylemişlerse de, bazıları hadisi mutlak manaya hamlederek; müslümanlann arasını düzeltmenin farz namazlardan da farz olan oruçlardan ve sadakalardan da daha faziletli olduğunu söylemeye hiçbir şer'i nassın mâni bulunmadığım söylemişlerdir. Çünkü çoğu zaman dargınlıklar ve kinler insanları kan dökmeye ve iç savaşlara götürmüştür. Bu fesad ve bozuk ahvale engel olacak çabaların derecesi de elbette temin etmiş olduğu neticenin büyüklüğü nisbetinde fazla olacaktır.

Bu gerçeği anlayabilmek için Rasûlullah (s.a.)'in mü'minlerin arasını bulmak gayesiyle söylenen yalanı, yalan saymamış olmasını düşünmek bile yeter.

Bu mevzuda bir hadis-i şerif şu mealdedir: "İnsanların arasını bulup hayır haber götüren veya hayır söyleyen yalancı değildir."[501]

Müslim'in rivayetinde şu fazlalık vardır: "Rasûlullah (s.a.)'i şu üç şey dışında insanların söyledikleri şeyde (gerçek dışına çıkmaya) izin verdiğini duydum: Harp ve insanların arasını bulmak, erkeğin karısına, kadının da kocasına söylediği söz."[502]

4920... (Humeyd b. Abdurrahman'in) annesinden (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(İki müslümamn) arasını düzeltmek için (onların birinden diğerine, düşmanlığı kaldırıp yerine dostluk duygularını uyandırıcı asılsız haberler) taşıyan kimse yalancı değildir."

(Bu hadisi Ebu Davud'a rivayet edenlerden) Ahmed h. Muhammed ile Müsedded (hu hadisi; gerçekte duymamış olduğu halde, aralan açık olan iki kişinin birinden diğerine sanki duymuş gibi) hayır(lı söz) aktararak yûhutta hayır(h söz) taşıyarak (o) iki kişinin arasını düzelten kimse yalancı değildir" (şeklinde) rivayet ettiler.[503]

4921... Ümmü Gülsüm bint. Ukbe dedi ki: Ben Rasûlullah (s.a.)'ın üç şeyden başka bir şeyde yalan söylemeye izin verdiğini duymadım. Rasûlullah (s.a.) şöyle buyururdu: "Ara düzeltmek gayesiyle (asılsız) söz söyleyip de insanların arasını düzelten kimseyi; (düşmanı mağlub etmek için) harbte (yalan) söyleyeni;, karısına (yalan) söyleyeni, kocasına (yalan) söyleyen kadını, ben yalancı saymam."[504]

Açıklama

Kadı Iyaz üç yerde yalan söylemenin bil ittifak caiz olduğunu söylemiştir. Ancak bu yerlerde mubah olan yalandan muradın ne olduğu ihtilaflıdır: Ulemâdan bir cemâate göre bir maslahattan dolayı bu üç yerde yalan söylemek mutlak surette caizdir. Yasaklanan yalan, zararlı olandır. Bir zalim, birinin yanında gizlenmekte olan kimseyi öldürmek istese "nerede olduğunu bilmiyorum," diyerek yalan söylemesi bilittifak vacib olur. Diğer bir takım ulemâya göre yalan söylemek hiçbir hususta caiz değildir. Onlarca üç yerde yalan söylemenin caiz olmasından maksat, tevriyeli yani kapalı ve ihtimâli! söz söylemektir. Meselâ bir adam karısına iyi bakacağım, ona şöyle şöyle elbise giydireceğine vad eder de kalbinden: "Allah takdir ettiyse yaparım" diye niyet ederse bu bir tevriyedir. Dargın kimseleri barıştırmak için iki taraftan her birine güzel sözler nakleder ve tevriye yapar. Harpte de

ayrit şekilde hareket eder. düşmana giderek "sizin en büyük kumandanınız öldü" der, fakat bununla onun geçmişteki bir kumandanına niyet eder.

Karı-kocanın birbirlerine yalan söylemelerine gelince; bundan murat birbirlerine sevgi göstermeleri ve icrası lazım gelmeyen şeyleri vâdetmeleridir. Birbirlerine olan borçlarını vermemek yahut hakkı olmayan şeyleri birbirlerinden istemek gibi hususlarda yalan söylemeleri bil icma haramdır.[505]

51. Şarkı Söylemek Yasaklanmıştır

4922... Muavviz İbn Afra kızı Rubayyi' dedi ki: Rasûlullah (s.a.) zifaf gecemin sabahında yanıma girip (şimdi) senin benimle oturuşun gibi o yatağımın üstüne oturdu. (O sırada yanımda bulunan) kızlar(ımız) deflerine vurarak Bedir (savaşı) günü şehid olan babalarımızın kahramanlıklarını dile getiriyorlardı. (Bu durum) içlerinden birinin: "Aramızda yarın ne olacağını bilen bir Peygamber vardır" (mısralarını) söylemesine (kadar) devam etti. Hz. Peygamber, (ancak Allah için söylenebilecek olan bu son mısrayı işitince rahatsız olup bunu söyleyen kız çocuğuna hitaben):

Sen bunu bırak da söylemekte olduğun sözü söyle(meye devam et)" buyurdu.[506]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bazı ezgilerin helal olduğunu söyleyen imam Gazzâlî'nin ve bu görüşü paylaşan bazı fıkıh alimlerinin delilidir.

Def: Kalbur şeklinde olup bir yüzüne deri çekilerek diğer yüzü boş bırakılan çalgı aletidir.

'Cüveyriye: Henüz ergenlik çağına gelmemiş küçük kız çocuğu. Metinde geçen bu kız çocuklarından maksat ensarın hür kız çocuklarıdır. Kö-leleştirilmiş kız çocukları değildir.

Nüdbe: Ölünün, iyiliklerini kahramanlıklarını sayıp dökmektir.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte sözkonusu edilen olay daha kadınların örtünmesini emr eden hicab âyeti inmeden vukua gelmiştir, o sıralarda erkeklerin yabancı kadınların yanına girip çıkmaları henüz yasaklanmamıştı.

Hz. Peygamberin: "Aramızda yarın ne olacağını bilen bir peygamber vardır" mısralarını duyunca bu mısraları söyleyen kıza: "Sen bu sözü bı rak da daha önce söylemekte olduğunu, Bedir kahramanları ile ilgili hamaset şarkılarım söyleyip çalmaya devam et" buyurması bu sözlerin: "Gaybı Allah'dan başkası bilemez..."[507] ve "... kişi yarın ne kazanacağını bilemez."[508] gibi âyet-i kerimelere aykırı olmasındandır.

Binâenaleyh Hz. Peygamber, bu sözüyle gerçeği değil, batılı dile getiren şiir ve nağmeleri yasaklayıp hakkı ve hakikati dile getiren şiir ve nağmelere izin vermek istemiştir.

Bu mevzuda Buharı'de geçen bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Hz. Aişe dedi ki: Bir defa Mina günlerinde (yani Kurban bayramının ilk üç günlerinden birinde) Rasûlullah (s.a.) yanıma girdi. Karşımda "Buâs" ezgilerini (def çalarak) okuyan iki kız vardı. (Hz. Peygamber bunları görünce) yatağına uzanıp (mübarek) yüzünü çevirdi. (Derken) Ebu Bekir (r.a.) (oraya) giriverdi. "(Bu ne hal)? Rasûlullah (s.a.)'ın yanında şeytan mizma-rı mı?" diyerek beni azarladı. (Bunun üzerine) Rasûlullah (s.a.) ona dönüp: " Onlara ilişme" buyurdu. Babamın zihni başka bir şeyle meşgul olunca kızlara işaret ettim, onlar da çıktılar."[509]

İbn Kayyim el-Cezviyye'ye göre Hz. Peygamber'in Hz. Ebû Bekir'in kızların söylediği ezgileri "şeytanın mizmarı" diye isimlendirmesini reddetmemesi, onun haramlığına delalet eder, kızların bu müziğe devam etmelerine izin vermesi ise onların henüz mükellef olmayışlarındandır.

Şafiî ulemasından İmam 'Gazzali'ye göre bayram ve sevinç günleri içerisinde, haram olan ya da insanları fitneye sürükleyen sözler veya fiiller bulunmayan ezgileri çalıp söylemede bir sakınca yoksa da haram söz, ses ve fiilleri ihtiva eden ezgileri söylemek ya da dinlemek haramdır.

Malikîlere göre def ve davul gibi nikahı ilan etmeye yarayan müzik aletlerini çalıp 'dinlemek, üzerlerinde ses çıkaran başka aletler bulunmamak şartıyla caizdir.

Hanbelilere göre, aslında güzel ses bizatihi helaldir. Bu sebeple Kur’anı güzel sesle okumak müstehab olmuştur. Fakat Kur1 anın harflerinin değişmesine sebep olan nağmeler haram kılınmıştır. Yani önemli olan ezgilerin neye âlet olduğudur. Harama alet olanı haram iyiye alet olanı da iyidir. Fakat çalgıların her çeşidi haramdır.

Hanefilere göre ise haramı tasvir eden ezgiler haram, helali tasvir eden ezgiler ise helaldir.[510]

el Mühelleb'in açıklamasına göre; mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i Şerif defle ve çalınması mubah olan diğer çalgı aletleriyle nikahı ilan etmenin lüzumuna delalet etmektedir.

Müzik konusunda yapılan araştırmaları bir değerlendirmeye tâbi tutarsak şunu söyleyebiliriz. "Önce müzik yapmak veya dinlemek tıpkı lezzetli yiyecekler, yemek güzel elbiseler giymek, kokuların güzelliğini hissetmek gibi Allah'ın kullarına bağışladığı zevklerdendir.

Bütün bunlar insanda rahatsızlığı dindirme, zihnî veya fizikî yorgunluğu giderme gibi etkiler bırakırlar. Şeltût'a göre Allah insanlardaki bu duygulan, yüce amaçlar için yaratmıştır. Bundan dolayı şeriat bunlara karşı değildir. Ancak içgüdülü duyumları ve hisleri düzene sokma ve ahlâkî hedeflere erişebilmek için yönlendirme görevi vardır bu kanunların.[511]

Şafiî ulemâsından İmanı Gazzali, "İhyaü ulumiddin" isimli eserinde İslam ulemâsının bu mevzudaki görüşlerini derinlemesine bir süzgeçten geçirir. Sonuçta ise ahlâksızlığa yönlendirici ve gayr-i meşru olduğu tarzlar hariç, müziğin yasaklığına dair bir açık delilin bulunmadığı fikrine varır. İlgili bölümde şarkı söylemenin kabul edilebileceği yedi kategori belirlenmiştir:

a. Hacca dair,
b. Savaşlarda,
c. Cesaret aşılamak amacıyla,
d. Kötülükler karşısında inleme,
e. Şevk uyandırmak.
f. İnsan sevgisi vermek için,
g. Tanrı sevgisi amacıyla yapılan müzik,

Bunlara karşın, müziğin meşru görülmediği haller de bulunur:

a. Günaha teşvik edici duyguların tahrik edildiği ortamda.
b. İçki ve sefalıet ile ilgili enstrümanlar eşliğinde olursa,
c. Şarkılarda baştan çıkarıcı sözler geçiyorsa,
d. Dinleyicide şehvet ve hırs uyan din yorsa,
e. Bu konuda çok zaman harcanırsa, yapılan müzik kabul görmez.[512]

Bu mevzuda Amerikalı müslüman yazar Lois Lamya Ferukî'nin "Hendese el Savt hiyerarşisi" diye isimlendirdiği bir şekille noktalamak istiyoruz.[513]

Hendese Tu's-Savt Tarzları Hiyerarşisi

(İslam Dünyasında Müzik ve Statüsü)[514]

	Kur'an Tilâveti (Kıraat)
	Ezan (İbadete çağrı)
Müzik	Hacc Nağmeleri (Telbiye)
Dışı	Övgü Nağmeleri (Medh, Nat, Tahmid)
	Makamlı Şiir
	Aile ve Kutlama müzikleri (Ninniler, evlilik şarkıları)
	İş - Meşguliyet müziği (Kervan, Çoban Nağmeleri)-
	Askeri Bando Müziği (Tabi hanah)
Müzik	Vokal /Enstıümental şiir (Taksim, îayâlî, kaside, avaz)
	Ritimli Şarkılar (Muvaşşah Devr, Tasnif, Balayı)
	İslâm Öncesi veya Gayr-i İslamî Müzik
	Zevk-Duyum Müziği

Meşru (Helal)
GÖRÜLME YEN
ENGEL
İhtilaflı
{Helal,
mubah,
mekruh.
haram)
DONUK
ENGEL
Haram

Şekilde yer alan "Görülmeyen engel" isimli çit İslâm toplumunda sürekli olarak helal kabul edilmiş estetik yapımlardan, tartışmalı veya

tehlikeli görülen ses - sanatı tarzlarım ayırd edebilmek üzere kullanılmakladır.

Şekilde son olarak en alt bölümde yer alan ve haram olarak görülen, icra edildiğinde ise içki, şehvet gibi yasak duygulan tahrik eden zevk-duyum müziği yer almaktadır. Bu kategori bütün diğer müzik dallarından "donuk engel" adını verdiğimiz bir çizgi ile net bir şekilde ayrılmıştır. Zira hiçbir müslüman bu türleri tasvip veya teşvik edemez.[515]

Doğrusu şu ki haram olan müzik türlerinden kaçınıldığı gibi "şüpheli olanı bırak şüphesiz olanı al"[516] hadis-i şerifine uyarak, müziğin ihtilaflı olan kısımlarından da kaçınmakta yarar vardır. Çünkü bu takvaya ve ihtiyata daha uygundur. Günümüzde müziğin helâl olması için aranan şartları bulmak hemen hemen imkansız denecek kadar zor olduğundan özellikle günümüzde müzikten kaçınmak gerekir.[517] Günümüzde müzikle meşgul olanların genellikle içki, uyuşturucu ve benzeri pek çok hastalıklara yakalandıklarını ve avareliğe düşüp cemiyet üzerine yük olduklarını da gözden kaçırmamak gerektir.[518]

4923... Hz. Enes'den demiştir ki: "Rasûlullah (s.a.) Medine'ye gelince, Habeşliler (Hz. Peygamberin bu) gelişine sevinerek nıızraklarıyla oynadılar."[519]

Açıklama

Bu mevzuda gelen hadislerden bazıları şu meâldedir.Yine bir bayram günü idi kj (0 gün) siyahiler kalkan-mızrak (oyunu) oynuyorlardı. (Bilmem) ya ben, Rasûlullah (s.a.)'den (bakmağa) izin istedim (de muvafakat buyurdu) yahut (kendiliğinden): "Bakmak istiyor musun?" diye sordu, "Evet" dedim. (Bunun üzerine) beni arkasında, yanağım yanağına (değecek) şekilde ayak üstü durdurup (Habeşilere): "Haydin (devam edin) Erfide Oğulları!" buyurdu. Nihayet (seyretmekten) usandığımda:

Artık yeter mi? diye sordu,

Evet dedim,

(Öyle ise) git, buyurdu.[520]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bazı ezgi çeşitlerini helal sayan imanı Gazzali ve taraflarının delilidir.

Habeşilerin bu oyunlarında müzik de bulunduğu halde Hz. Peygamber onların bu müzikli oyununa ve başkalarının da bu oyunu seyretmelerine izin vermiştir. Çünkü müzik eşliğinde yapılan bu eğlencede bir önce ki hadisin şerhinde açıkladığımız haram sayılan bir müzikte bulunan un surlar yoktur. [521]

52. Şarkı Söylemenin Ve Nefesli Saz Çalmanın Keraheti

4924... Hz. Nâfi'den demiştir ki: Hz. İbn Ömer (bir yolda giderken) bir kaval (sesi) işitti de parmaklarını kulaklarına soktu ve yoldan uzaklaşıp bana:

Ey nâfi, (hala) bir şeyler işitiyor musun? diye sordu.

Ben: Hayır (işitmiyorum), deyince parmaklarını kulaklarından çıkarıp:

Ben (birgün) Peygmber (s.a.)'le beraberdim. Aynen böyle birşey işitmisti de o da aynen böyle (benim yaptığım gibi) yapmıştı, dedi.

(Sünen-i Ehû Davud'u Musannif Ebu Davucldan rivayet edenlerden biri olan) Ehû AH el-üi'lüî dedi ki:

Ben Ebu Davud'u bu hadis münkerdir, derken isinim.[522]

Açıklama

Bu hadis-i şerif ezgi ve çalgı aletlerinin haram olduğunu söyleyen mezheb imamları ile cumhur-u ulemânın delilidir. Metinde geçen "zemr" kelimesi ney, kaval ve düdük çalmak demektir. Mizmar ise ney ve kaval demektir.[523]

Nitekim bir hadis-i şerifte: "Çan şeytanın mizmandir" buyurulmuştur[524] ki şeytanın düdüğüdür, anlamına gelir. Günümüzde bu tür çalgılara "nefesli sazlar" denilmektedir.

Her ne kadar hadis-i şerifte Hz. îbn Ömer'in kendi işitmek istemediği seslere kulağını kaparken, yanında bulunan Hz. Nâfî'ye "Sen bir şeyler duyuyor musun?" diyerek "etrafa iyi kulak ver de birşeyler duyuyorsan bana da haber ver" demeye getirmesi aslında bir tezat gibi görülürse de o sırada Hz. Nafi'nin bulûğ çağına ermemiş mükellef olmayan bir çocuk olduğu düşünülürse böyle bir tezadın söz konusu olmadığı kolayca anlaşılır.

Yahutta, Hz. İbn Ömer elinde ve iradesi dahilinde olmadan kulağına çarpan bir sesi dinlemenin haram olmadığı görüşünde olduğu için Hz. Nafi'nin o sesleri duymasına izin vermiş fakat kendisi Hz. Peygamberin bir fiiline uymak için kulaklarını tıkamış olabilir.

Hz. Peygamberin duymuş olduğu kaval sesine kulaklarını kapamasına gelince, bu kaval sesinin mutlak surette haram olduğuna delâlet etmez. (4922) numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, Hz. Peygamberin bu fiili o sırada kulağına gelen bu seslerin insan üzerinde bıraktığı tesirler ve uyandırdığı hislerle birlikte değerlendirilmelidir.

Nitekim, İmam Gazzali bu konuyu incelerken şöyle diyor: "Musiki ister ses ister alet ile olsun tek hükme bağlı değildir. Haram, mekruh, mubah ve müstehab olabilir.

a. Dünya arzusu ve şehvet hisleri ile dolup taşan'gençler için yalnızca bu duygulan tahrik eden müzik haramdır.

b. Vakitlerinin çoğunu buna veren, iştigali adet haline getiren kimse için mekruhtur.

c. Güzel sesten zevk alma dışında bir duyguya kapılmayan kimse için müzik mubahtır, serbesttir.

d. Allah sevgisi ile dolup taşan, duyduğu güzel ses kendisinde yalnızca güzel sıfatları tahrik eden kimse için müstehabtır.[525]

Gazzalî incelemesini sürdürürken müziğin duruma göre ya mubah veya mendup olduğunu, onu haram kılan şeyin kendisi değil, dıştan arız olan beş sebepten ibaret bulunduğunu ifade ederek[526] şöyle devam ediyor:

1. Şarkı söyleyen kadın olur, dinleyen de kadın sesinin şehvetini tahrik edeceğinden korkarsa dinlemek haramdır. Burada haram hükmü müzikten değil, kadının sesinden gelmektedir. Aslında kadının sesi haram değildir. Ancak şehveti tahrik ederse Kur'an okumasını bile dinlemek haram olur.

g. Müzik âleti fısk ehlinin sembolü olan haletlerden ise bunu kullanmak haram olur. Diğerleri mubah olmakta devam eder. Mesela, def zilli de olsa mubahtır. Hanefi ulemâsına göre zilsiz deften başkası mubah değildir.

3. Şarkı ve türkünün güftesi bozuk, İslam inancına ve ahlakına aykırı ise bunu müzikli veya müziksiz söylemek ve dinlemek de haramdır.

4. Gençliği icabı, şehvet duygularının mahkumu olan bir kimse aşırı derecede müziğe düşer, birçok vaktini bu yolda geçirirse sefih olur ve şahidliği kabul edilmez.[527]

Bu mevzuda 4922 numaralı hadisin şerhine müracaat edilebilir.

Her ne kadar musannif Ebu Davud mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifin münker olduğunu söylemişse de Bezlü'l-Mechud yazarı: "Ben bu hadisin münkerliğine delalet eden hiçbir alamet görmedim. Çünkü hadisin ravileri, güvenilir kimselerdir. Kendilerinden daha güvenilir kimselerin rivayetine aykırı bir rivayette bulunmamışlardır. Nitekim, Hafız Şemsuddin İbn el-Hadi de bu hadisi zayıf sayan kimselere karşı çıkmıştır" diyerek musannif Ebu Davud'un bu görüşünü reddetmiştir.[528]

4925... Hz. Nafi: "Ben Hz. İbn Ömer'in terkesinde (binüi) idim. (Yolda) kaval çalan bir çobana rast geldik" dedi ve hemen arkasından da (bir önceki hadisin] bir benzerini rivayet etti.

Ebu Davıtd der ki: Bu hadisi rivayet edenlerden bazıları tarafından hadisin senedinde) Mut im ile Nâfi arasına Süleyman Ibn Musa sokulmuştur.[529]

4926... Hz. Nâfi'den demiştir ki:

Biz İbn Ömer'le birlikte (bir yolculukta bulunuyor) idik. (Bir ara) bir kaval sesi işitti." (Hz. Nafi hadisin bundan sonraki kısmında 4924 no'lu hadisin) bir benzerini nakletti.

Ebû Davud der ki: Bu rivayet (bu hadise ait) rivayetlerin en münkerdir. [530]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler ezginin ve çalgı aletlerinin haram olduğunu söyleyen cumhuru ulema ile mezhep imamlarının delilidir. Bu hadislerle ilgili açıklama (4924) nolu hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz. Ancak burada şunu eklemekte fayda görüyoruz: Her ne kadar musannif Ebû Dâvud, 4926 no'lu hadisin münker olduğunu söylemişse de, Avn'l Ma'bud yazan: "Bu hadisin münker sayılmasını icab ettirecek hiçbir sebep mevcut değildir. Çünkü senedi sağlamdır ve hadis güvenilir raviîerden hiçbirinin rivayetine aykırı değildir" demiştir.[531]

4927... Ebu Vail şöyle demiştir: Ben Abdullah’ı şöyle derken işittim:

Ben Resulullah (s.a.) “Ezgi kalpte münafıklık (duyguları) meydana getirir.” derken işittim.[532]

Açıklama

Bu hadis-i şerif şarkı türkü ve çalgı aletlerinin haram olduğunu söyleyen cumhuru ulema ile mezhep imamlarının delilidir.

Hanbelî ulemasından İbn el Kayyım el-Cezviyye bu hadisle ilgili açıklamasında şöyle diyor:

Hz. Abdullah İbn Mesud (r.a.)'den gelen bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber: "Suyun ekini yeşerttiği gibi ezgi de kalbte münafıklığı yeşertir. Yine suyun ekini yeşerttiği gibi zikir de katbte imanı yeşertir" buyurmuştur. [533] İbn Ebi'd Dünya'nm Zemmü'l-Melâhî kitabında Abdullah İbn Mesud (r.a)'den rivayet ettiği bu hadis-i şerif, mevkuftur ve sahabe-i kiramın, kalp hallerine, kalbin hastalıklarına ve tedavisine dair olan derin vu-kufiyetlerinin en kuvvetli delilidir. Gerçekten sahabe-i kiramın herbiri kalplerin tedavisi hususunda çok maharetli birer doktor idiler. Onlar Hz. Peygamberdin ezgiye "nifak yetiştiren" ismini verdiğini çok iyi biliyorlar. Hz. Peygamber'in ezgiye bu ismi vermekten maksadının ezginin kalp üzerindeki olumsuz tesirine işaret etmek olduğunu çok iyi kavrıyorlardı.

Gerçekten şurasını iyi bilmek gerekir ki; ezginin kendine mahsus bazı özellikleri vardır. Bunlardan birisi de kalbi asli görevini yapmaktan alı-kpymak, Kur'an-ı Kerimi anlamaya, Kur'an üzerinde düşünüp onunla amel etmeye engel olmaktır. Gerçekten ezgi ile Kur'an bir kalpte birleşe-mezler. Çünkü aralarında zıtlık vardır. Kur'an-ı Kerim nefsin boş arzularına uymayı yasaklayıp nefse hakim olmayı emrederken, ezgi bunun zıd-dini emreder, nefsin isteklerini süsleyip onlan hoş gösterir.

Ariflerden bazıları bu hususta şöyle demişlerdir: "Ezgi dinlemek bazı kimselerde münafıklık duygulan doğururken bazılarında inatçılık, bazılarında da gerçekleri yalanlama, bazılrında günah işleme arzusu doğurur. Ençok doğurduğu duygu da suretlere aşık olmak, kötülükleri güzel görmek duygularıdır. İşte bu sebepledir ki ezgi dinlemeye devam eden kimselere Kur'an-ı Kerim okumak çok ağır, Kur'an-ı Kerim dinlemek ise çok

çirkin gelir.

Meselenin sırrı şudur; aslında ezgi şeytanın kur'anıdır (okuduğu şeydir). Şeytanın kur'anıyla Rahmanın Kur'an'ı bir kalpte birleşemez, işte ezginin kalpte yeşerttiği münafıklık duyguları da bundan başka birşey değildir. Bilindiği gibi münafıklığın aslı, için dışa aykırı olmasından ibarettir. Şimdi gönlünü ezgiye kaptıran insan şu iki durumla karşı

karşıyadır. Ya içinden geçen duyguları dışarı çıkarıp halk nazarında fısk-u fücuru meydana çıkacak, yahutta bu duyguları içerisinde gizleyip Kur'anın emirlerine uygun duygu ve düşünceler sergileyerek münafık durumuna düşecektir. Çünkü dışarı karşı bu düşünce ve davranışları sergilerken gerçekte içi bu düşünce ve davranışlara aykırı his ve inançlarla doludur.

Münafıklık alametlerinden biri de Allah'ı az zikretmek, namaza karşı tenbellik göstermek ve namazı kılarken adab ve erkânına riayet etmemektir. Ezgiye düşkün olan kimselerde ise, genellikle bu sıfatlar mevcuttur. Aslında münafıklar, herşeyi ifsat ettikleri halde İslah edici olduklarını zannederler. Ezgi dinleme hastalığına yakalanan kimseler de aynı şekilde kalplerini ezgi ile ıslah edeceklerini zannederek ezgi dinlemeye devam ederler. Gerçekte ise kalplerini ıslâh değil, ifsad ederler. İşte bu tutumla-rıyle münafıklara benzerler.

Ayrıca münafıkların insanların kalplerine şüphe tohumları ekerek onları inançsızlığa davet ettikleri gibi ezgi söyleyen insanlar da kalplere şehvet tohumları ekerek insanları şehvetlerin fitnesine davet ederler. İşte bunun içindir ki Dahhak:"Ezgi kalbi ifsad ve Allah'ın gazabını davet eder" demiştir.

Halife Ömer İbn Azilaziz hazretleri de çocuğunun öğretmenine yazdığı bir mektupta şöyle demiştir:

"İlmine irfanına güvenilir kimselerden bana erişen haberlere göre çalgı âletlerinin sesi haramdır, suyun otları yeşerttiği gibi, ezgi dinlemek de kalpte münafıklık duygusunu meydana getirir." İbn el-Kayyim el-Cev-ziyye'nin açıklaması burada sona erdi.

Şevkanî ise bu mevzuda şöyle demektedir: "İster çalgı âleti eşliğinde olsun, isterse çalgı aleti eşliğinde olmasın ezgi söylemenin hükmünde ulema ihtilafa düşmüştür. Medine halkıyla zahir ulemasından olanlara uyan bazı ilim adamları ve tasavvuf ulemasından bir cemaat, kaval ve ud eşliğinde bile olsa ezgi söylemenin ve dinlemenin caiz olduğunu söylerken, cumhuru ulema ezginin haram olduğunu söylemişlerdir. Yapılan araştırmalar gösteriyor ki; bu mevzudaki ihtilâf, haram dairesi dışında ve şüphe dairesi içerisinde yer alan ezgi türleri üzerindedir. Haram dairesi içerisinde yer alan müzik türlerinin haramlığı konusunda ihtilâf söz konusu değildir. Gerçek müslüman ise "Kim şüpheli olanlardan sakınırsa dinini ve namusunu korumuş olur."[534]hadisine uyarak şüphe dairesi etrafında dolaşmaktan kesinlikle uzak durur.

Nitekim şu hadis-i şerifler de bu gerçeğe delâlet etmektedirler:

1. "İleride ümmetim içerisinden zinayı, ipekli elbiseler giymeyi, şarap içmeyi ve çalgı âletlerini çalıp dinlemeyi helal sayan kimseler çıkacaktır." [535]

2. "Muhakkak ki ileride ümmetimden bazı kimseler içkinin ismini değiştirerek onu içeceklerdir. Baş uçlarında çalgılar çalınacak, şarkıcı kadınlar şarkı söyleyeceklerdir. Allah onları yere batıracak ve maymunlar, domuzlar şekline çevirecektir."[536]

Şevkanî'nin açıklaması burada sona erdi.

Çalgı aletlerini çalıp dinlemenin yasaklığma delalet eden hadislerden bazıları da şü mealdedir:

1. "Muhakkak ki Allah şarabı kumarı, trampeti ve gubeyrayı yasaklamıştır ve sarhoşluk veren herşey haramdır."[537]

Gübeyra kelimesi; tanbur, ud ve gitar gibi manalara gelir. Maliki ulemasından İbn el-Arabî'ye göre; bizim trampet diye tercüme ettiğimiz "kübe" kelimesi tavla oyunu anlamına gelir.

2. Rasûlullah "Bu ümmette yere batma, suret değiştirmesi (üzerine gökten taşların) yağdırılması (gibi hadiseler) olacaktır" buyurdu da mü slü m anlardan biri:

Ey Allah'ın Rasulü! Bu ne zaman olacaktır? diye sordu. (Hz, Peygamberde):

Şarkıcı kızlar ve çalgı aletleri türediği ve şaraplar içildiği zaman" cevabını verdi.[538]

3. "Muhakkak ki Rabbim beni âlemlere rahmet ve hidayet rehberi olarak gönderdi ve bana nefesli sazlarla gitar, ud gibi yaylı ve telli sazları bir de cahiliyye döneminde tapılan putları imha etmemi emretti."[539] Ancak bu hadis zayıftır.

İbn el-Kayyim, İgâsetü'I-Lehfân isimli eserinde bu konuda şöyle diyor: "Çalgı aletlerine "budala ses, cırtlak ses" isimlerini veren bizzat Allah'ın Rasûlüdür. Çünkü o bir hadisinde şöyle buyurmuştur: "Ben ancak iki budala ve cırtlak sesi yasakladım:

Birisi oyun ve eğlence anındaki şeytanın dediklerinden çıkan sesi; Diğeri de musibet anındaki yüzlerin tırmalanıp yakaların yirtilmasıyla birlikte çıkan şeytanın zırıltısı."[540]

Görülüyor ki efendimiz çalgı aletlerine sadece "cırtlak ses" ismini vermekle kalmıyor, bir de onlardan "şeytanın düdüğü" diye bahsediyor.

"Allah düşmanlarının, ilimden, akıldan, dinden nasibi az olan insanları aldattığı, cahil sapıkların kalplerini avladığı en önemli hile ve tuzak ıslık,

alkış ve ezgi dinlemektir. Hatta denebilir ki şeytanın düdüğü mahiyetinde olan bu sesleri dinlemek, sözü geçen akıldan ve dinden nasipsiz olan câhil ve sapıklara Kur'an-i Kerim dinlemekten daha sevimli gelir. Onların tek emeli fısk ve isyan olur. İslamın hizmetkârları ve hidâyete erişmiş olan kimseler ise bunlardan ve bunların yollarından süratle uzaklaşır. et-Turpuştî'nin açıklamasına göre, İmam Malik, ezgi söyleme ve dinlemeyi yasaklar ve: "Bir kimse bir cariye satın alsa da cariye şarkıcı çıksa, bu alışverişinden dönebilir. Çünkü şarkıcılık bir kusurdur" dermiş.

Yine Turpuştî'nin açıklamasına göre İmam Malik'e "Medine halkının ezgiye cevaz verişine ne dersiniz? diye sorulmuş da:

Biz Medine1ilere göre de şarkıya cevaz yoktur. Gerçekte bize göre şarkı söyleme ve dinleme işini sadece fasıklar yapar." cevabım vermiştir.

İmam Ebû Hanife’ye gelince, o da ezgiyi hoş karşılamaz ve günahlardan sayar. Küfe ulemasının görüşü de böyledir. Süfyân, Hammâd, İbrahim ve Şa'bî, Küfe ulemasından bazılarıdır. Basra uleması arasında da ezginin haramlığı konusunda bir ihtilâf yoktur.

Ezgi konusunda imamlar içerisinde en sert davranan İmam Ebu Hanife'dir. İmam Hanife taraftarlarının açıklamasına göre eğlenme kasdıyla söylenen ezgileri dinlemek haramdır. Bu maksatla çalınan kaval ve defi dinlemek böyle olduğu gibi; bir sopayı ahenklf bir şekilde vurarak düzenli bir ses çıkarmak ve onu dinlemek de böyledir. Bu günahı irtikab edense fâsık olacağından şahitliği kabul edilmez. Hatta bu haramı helal sayarak ondan zevk almak küfürdür. Binaenaleyh istemeyerek kulağına böyle bir. ezgi gelen kimsenin onu duymamak için elinden gelen çabayı sarf etmesi gerekir. İmam Ebu Yusuf'a göre bir evden çalgı ya da eğlence sesleri işitilse sahiplerinden izin almadan o eve girip bu sesleri kesmek icab eder. Çünkü nehy-i anilmünker (kötülüğü önlemek) farzdır.

İmam Şafiî'de "Kitabü'I Kada" isimli eserinde ezginin mekruh olduğunu ve batıla benzediğini söylemiştir. Onun ezgiyi haram saydığım çok yakından bilen taraftarları ise onun ezgiyi helal saydığına dair yayılan haberlerin asılsız olduğunu söylemişlerdir.

İmam-ı Ahmed'e göre ise ezgi kalpte münafıklık duygularından başka bir duygu yeşertmez.[541]

Çalgı Aletleri:

İslam dinine göre düğün ve sünnet gibi sevinçli hallerde ihtilat-erkek-kadın beraberliği- olmamak şartıyla oynamak, kaval ve kudüm gibi aletler kullanılarak sevinç izhar etmekte bir mazhur yoktur. Sevinmek fıtrî bir şeydir. İnsanoğlunun, sevincini gösterip, sıkıntılarını geriye ittiği bu tür zamanlara ihtiyacı vardır.

Rasûlullah (s.a,) bir hadislerinde şöyle buyurmaktadırlar: "Helal ile haramı birbirinden ayıran şey kudüm çalmaktır" İmam Şafiî, "el-Aziz" adındaki kitabında şöyle diyor: "Kaval çalınıp çahnamayacağıyla ilgili iki görüş vardır; Bunlardan birisi Begavi'ye aittir ve kavalın haram olduğunu söyler, diğeri de İmam Gazzali'ye aittir ki o da kaval çalmanın helâl olduğunu belirtir. Bu iki görüşten Gazzali'ninki daha doğrudur."

İbn Hacer ve Kurtubî gibi alimler ise, tambur ve kemence gibi fasık, ayyaş ve sefihlerin kullandığı çalgı aletlerini kullanmanın ve dinlemenin icma ile haram olduğu görüşündedirler.

£bu İshak eş-Şirazî de bu hususta şunları söylüyor: "Ud ve tambur gibi çalgıları çalmak haramdır" Peygamber (s.a.) şöyle buyuruyor: "Allah teâla ümmetime içkiyi, kumarı ve darıdan yapılan içki île davul ve tamburu yasaklamıştır."

Rasûlullah (s.a.) bir başka hadislerinde de şöyle buyurmaktadırlar: "İçki içip davul ve çalgı aletlerini kullanmak yüzünden ümmetimin bir kısmı mesh olunacaktır."

Demek oluyor ki; insanın şehvet ve arzularını tahrik etmeyen, aksine hüzün ve benzeri duygulara yol açan aletleri çalması ve dinlemesi caizdir. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi insanın şehvet arzularını tahrik eden ve müslümanı sefih ve ayyaşlara yaklaştıran ve daha çok bu tip insanlar tarafından kullanılan alet ve çalgıları kullanmak, haramdır. Bu konudaki delil ise Rasûlullah'ın bazı hadisleri ve icma-i ümmettir. Bu konuda alimler ittifak halindedirler. İbn Haznı ve İbn Tahir'den başka bu görüşe muhalefet eden olmamıştır. Bunların da sözlerine güvenilmez. İbn Hazm zahirî ve ölçüsüzdür, İbn Tahir ise yalancıdır.

Buna rağmen bu tür yasaklara riayet edilmediği ve herkesin evine girdiği görülmektedir.[542]

Binaenaleyh müslümana düşen 4922 numaralı hadisin şerhinde gösterildiği gibi meşru saha içerisinde kalan müzik türlerinden yararlanmak, haram ve şüpheli sahada kalan müzik türlerinden de son derece uzak kalmaktır.[543]

53. Kadınlaşan Erkekler Hakkında Gelen Hadisler

4928... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.)'e elini ve ayaklarını kınalamış, kadınlaşmış bir erkek getirmişler de Peygamber (s.a.):

Bu adamın hali nedir böyle? demiş (kendisine):

(Ey Allanın Rasulü gördüğünüz gibi bu) kadınlara benzemeye çalışan (bir adam)dır, diye cevap verilmiş.

Bunun üzerine (Hz. Peygamber); onun hakkında (sürgün edilmesi için) emir vermiş de (adam): "En - Nakî" denilen yere sürgün ecUlmiş. (Bu emri alan sahabiler ise):

Ey Allahin Rasulü onu (orada) öldürelim mi? diye sormuşlar da;

(Rasûl-i zişan efendimiz):

Bana namaz kılanları öldürmek nehy edildi, buyurmuştur.

(Bu hadisin ramilerinden) Ebu Usame dedi ki: "Nakî Medine'nin bir nahiyesidir. Baki (mezarlığı) değildir."[544]

4929... Hz. Ümmü Seleme'den (rivayet edildiğine göre bir gün Pey-gamber'in hanımlarının) yanında, kadın tabiatlı bir erkek varken Hz. Peygamber yanlarına gelivermiş. O sırada (bu kadın tabiatlı erkek, Hz. Ümmü Seleme'nin) erkek kardeşi Abdullah'a:

"Eğer yarın Allah size Tâif'i fethetmeyi nasib ederse sana bir kadm göstereceğim. Dörtle gelir, sekizle gider" demekteymiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) hanımlarına hitaben:

"Böylelerini evlerinizden çıkanırız" buyurmuştur.[545]

Ebu Davud dedi ki: Bahsedilen kadının karnında dört boğum vardı.[546]

Açıklama

Kadınlaşan erkekler lûtîliğin fideliğidir. Bunun içindir. ki Allahım Rasûiiü bu tipleri şöylece lânetlemiştir:

"Erkeklere benzemeye çalışan kadınlara ve kadınlara benzemeye çalışan erkeklere Allah lanet etsin."

Erkeklerin kadına benzemesi başlıca şu yollarla olmaktadır:

a. Allah'ın yarattığı vücud düzenini değiştirerek kadınlaşmak,

aa. Hadımlaşmak ve hadımlaştırmak.

b. Erkekliğin dışa dönük fizik simgesi olan sakalı ve bıyığı traş etmek, İslâm bilginleri sakal ve bıyığın beraberce kesilmesini benzemek amacı güdülmese de kadınlara benzemenin bir şekli olarak değerlendirmektedirler.

Yaratılışları itibariyle kadınımsı köseler, bu hükmün dışındadır.

Bir kadın gibi makyaj1anarak süslenmek, kolye, bilezik ve küpe gibi kadınlara özgü, süs eşyası takmak.

Allah'ın Rasulü kadınlaştırıcı bu tür uygulamaları yasaklamış, faillerini sürgünle cezalandırmıştır.

c. Kadın gibi konuşmak ve davranmak,

Kadın gibi konuşan ve davranan erkekleri İslâm bilginleri iki kasımda değerlendirmektedir:

1. Yaratılışlarında kadınımsılık bulunanlar,

2. İradeleriyle kendilerini benzetmeye çalışanlar,

İslam hukukuna göre soruşturmaya ve cezaya uğratılabilecek olanlar, hiç şüphesiz ikinci kısma girenlerdir.

d. Kadın gibi giyinmek:

Allah'ın Rasûlü bu uygulamayı da şöylece yasaklamıştır:

"Kadın elbisesi giyen erkeğe ve erkek elbisesi giyen kadına Allah lanet etsin."

Yukarıda açıklananlar kadınlara benzeme yollarıdır.

Bu yollardan yürüyenler ve çocuklarını yürütenler istemeyerek de olsa lûtiliğe hizmet etmiş, yol açmış olurlar.[547]

Bu hadisle ilgili açıklamayı (4107) numaralı hadisin şerhinde yaptığjmızdari burada tekrara lüzum görmüyoruz.[548]

Bazı Hükümler

1. Namaz insanının müslümanlıçına delâlet eder.

2. Kadmlaşmış erkekleri kadınlardan ve erkeklerden tecrid ederek zararsız hâle gelinceye kadar göz altında bulundurmak icâb eder. Aynı şekilde hayaları buruk kimselerle erkeklik organf kesik olan kimseler için de kadınlarla bir arada bulunmalarıma izin verilmemelidir.[549]

4930... İbn Abbas'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) kadınlaşan erkeklerle, erkekleşen kadınlara lanet etmiş ve kadınlaşan

erkekleri kasd ederek: "Onları ve falan falan isimli kimseleri evlerinizden çıkarınız" buyurmuştur.[550]

Açıklama

Biz bu hadisi bir Önceki hadisin şerhiyle (4097) ve (4107) numaralı hadislerin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[551]

54. Oyuncak Bebeklerle Oynamanın Hükmü

4931... Hz. Âişe'den dedi ki: Ben kız (şeklinde yapılmış oyuncaklarla oynardım. Bazan (bu bebeklerle oynarken) yanımda küçük kızlar da bulunurdu. Rasûlullah (s.a.) de yanıma giriverirdi. O girince (beni yalnız bırakıp) dışarı çıkarlar. (Rasûlullah yanımdan) çıkınca da, (içeri) girerlerdi. [552]

Açıklama

Metinde geçen "benât" kelimesi genellikle "kız çocuklar" şeklinde yapılan oyuncak bebek demektir. Biz de bu kelimeyi böyle tercüme ettik! Bazıları ise bu kelimenin "Kızlar" anlamına geldiğini kabul ederek metinde bu kelimenin yer aldığı cümleye "ben kız çocuklarıyla oynardır'" şeklinde bir mana vermişler ise de Hafız İbn Hacer, İbn Uyeyne'nin el-Câmi'de rivayet ettiği "küçük kızlar gelirlerdi de onlar benimle oynarlardı" mealindeki hadis ile Cerir'in Hişam'dan rivayet ettiği "Ben kızlarla yani oyuncaklarla oynardım." anlamındaki hadisi delil getirerek bu manayı reddetmiştir.[553]

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif çocukların heykel şeklindeki oyuncaklarla oynamasının caiz olduğuna delalet etmektedir. Çünkü bu oyunlar çocukların eğitimine yardımcı olurlar. Bu sebeble cumhuru ulema bu oyuncakların alınıp satılmasını da caiz görmüşlerdir.

Bazılarına göre oyuncak bebekler hakkındaki bu cevaz, sonradan nesh edilmiştir. İbn Battal da bu görüştedir. İbn Ebu Zeyd'den rivayet edildiğine göre İmanı Malik kişinin kızlarına böylesi oyuncaklar satın almasını kerih görürmüş. Davudi bu görüştedir.

Beyhakî'ye göre Hz. Peygamber'in Hz. Aişe'ye bu oyuncaklarla oynamasına izin vermesi, bu mevzudaki yasağın gelmesinden Önce idi. İbn Cevzî de bu görüştedir.[554]

Hz. Peygamber'in Hz. Aişe'ye bu izin vermesini Hz. Aişe'nin o sırada henüz ergenlik çağma gelmemiş olmasına bağlıyanlar da vardır. En ihtiyatlı olanı bu gibi şüpheli işlerden kaçınmaktır. Bu mevzuda (227) no'-lu hadisin şerhine de müracaat edilebilir.[555]

4932... Hz. Aişe'den dedi ki: Rasûlullah (s.a.) Tebük ya da Hayber savaşından gelmişti. (Aişe'nin) sofasın(ın önünde) de bir perde vardı. (Tam o sırada) rüzgar esip Aişe'ye ait oyuncak bebeklerin üzerin)den (sözü geçen) perdenin bir ucunu açıverdi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber:)

"Bu(nlar) da ne ey Aişe?" dedi.

(Hz. Aişe de:)

Bunlar oyuncaklarım, cevabını verdi. (O sırada Hz. Peygamber) bebekleri arasına bir de çaputtan (yapılmış) kanatlı bir at gördü ve:

"Bebekler arasında gördüğüm bu (oyuncak) da nedir?" dedi, Hz. Aişe:

Attır, cevabım verdi.

(Bunun üzerine) Hz. Peygamber:

"(Peki) bunun üzerindeki(ler) nedir?" dedi,

(Hz. Aişe de):

Kanatlarıdır, karşılığını verdi. (Hz. Peygamber):

"Atın kanatları olur mu?" dedi, (Hz. Aişe:)

Sen Hz. Süleyman'ın kanatlı atları olduğunu duymadın mı? cevabını verdi. (Hz. Aişe rivayetine devam ederek) dedi ki:

Bunun üzerine (Hz. Peygamber öyle bir) güldü (ki) azı dişlerini ble gördüm.[556]

Açıklama

Bilindiği gi6i Hayber'in fethi hicretin 7. senesinde Tebûk gaivesi ise 9. senesinde vuku bulmuştur.

Eğer Hz. Aişe'nin bu hadis-i şerifte anlattığı olay Hayber savaşından sonra olmuşsa, Hz. Aişe'nin o sırada on altı yaşında, eğer Tebûk savaşından sonra olmuşsa onsekiz yaşınca olması gerekir. Bu durumda onun bu yaşta da oyuncak bebeklere ilgi duyduğu ve Hz. Peygamberin de "bu yaşta onun oyuncak bebeklerle oynamasına izin verdiği anlaşılır.

Bu hadisle ilgili fıkhı görüşler bir önceki hadisin şerhinde açıklanmıştır. [557]

55. Salıngaca Binmenin Hükmü

4933... Hz. Aişe'den dedi ki:
"Ben altı veya yedi yaşımda iken Rasûlullah (s.a.) benimle nikahlandı. Medine'ye geldiğimiz zaman kadınlar (bana) geldiler /(ravi) Bişr (hadisin bu kısmını);
Bana (annem) Ümmii Rurnan geldi, ben saimgaç üzerinde bulunuyordum; beni kadınlara teslim etti; şeklinde rivayet etti. (Ve kadınlar) beni alıp götürdüler. Rasûlullah (s.a.) benimle zifafa girdi. Ben o sırada dokuz yaşımda idim. (Annem Ümmü Rûman beni salmgaçtan indirdiği zaman) beni kapının yanına durdurdu. (Bense salıngaca bine bine iyice nefesim kesildiğinden) hih, hih (diye zorla nefes alı)yordum. (Nihayet bu yorgunluğum geçince beni tutup kadınlara teslim etti.)
Ebu Davud der ki: (Hih, hih sözü) zorla nefes aldı, anlamına gelir. Bu hiih hiih sözünden sonra hadisin devamı): "Ben rir eve sokuldum -yakutta- (annem) beni (bir eve) soktu. Bir de baktım ki (evde) ensârdan bir takım kadınlar var. (Bana): Hayırlı ve mübarek olsun dediler. Sonra da götürüp Rasûlullah (s.a)'e teslim ettiler seklinde olması gerekir. Fakat (ravi Musa îbn İsmail le Bişr îbn Halid'in) rivayetlerinin biri diğerine karışmıştır.[558]

Açıklama

Hadis-i şerif, çocukların vücuuannın gelişmesine ve sıhhatlerine yardımcı olacak hareketli oyunların caiz olduğuna delâlet etmektedir. Bu bakımdan spor tarafı ağır basan oyunların oynanmasında, beraberinde bir haram bulunmaması kaydiyle, hiç bir sakınca yoktur.
Ayrıca bu hadis-i şerif, Hz. Aişe'nin Hz. Peygamberle altı yada yedi yaşında nişanlanıp dokuz yaşında zifafa girdiğini ifade etmektedir.
Ancak merhum Ömer Rıza Doğrul'un tahkikine göre, Hz. Aişe hicret esnasında 17 yaşında idi.[559] İslam alimleri arasında Hz.
Aişe'nin Hz. Peygamberle evlendiği zaman kaç yaşında olduğu mesi tartışılmıştır. Bu konuda iki görüş vardır:

1. Hz. Aişe evlendiği, zaman 8-9 yadlarında idi. Bu durumda doğum tarihi yaklaşık olarak 613 olmaktadır Bu görüşte olanlar Arabistan'ın iklim şartlarını gözönüne alarak bu yaştaki bir kızın evlenmesinde bedeni olarak bir mahzurun olmadığını savunmuşlardır.   .

2. Hz. Aişe evlendiği zaman 16-18 yaşlarında idi. Buna göre doğum tarihi de yaklaşık olarak 606 yıllarına tesadüf etmektedir.

Bu görüşe göre bazı deliller ileri sürülmüştür.

Bu delilleri şöylece özetleyebiliriz: İlk önce Hz. Hatice vefat ettiği zaman geriye çocukları kalmıştı. Hz. Peygamber’in alacağı hanımın bu çocuklara bakabilecek durumda olması lâzım idi. Çocuk yaşta birisiyle evlenmesi bu bakımdan makul görülmemektedir.

İkinci olarak, Hz. Aişe, Hz. Peygamber vefat ettiği zaman hadis tefsir ve fıkıh ilimlerinde belirli bir noktaya gelmişti. Dokuz yaşında evlendiği kabul edilirse, çocuk yaşta bir hanımın dokuz sene gibi kısa bir zamanda bu ilimlerde belli bir noktaya gelmesi imkansız görülmüştür.

Üçüncü olarak da yukarıda işaret edildiği gibi Hz. Peygamber istemeden önce Hz. Aişe'nin Cübeyr b. Mut'ım'le sözlü olmasıdır. Yaklaşık olarak iki sene Hz. Peygamberle sözlü kaldıktan sonra dokuz yaşında evlenen Hz. Aişe'nin 6-7 yaşlarında Cübeyr'le sözlü olması aynı şekilde imkansız görülmüştür.

İkinci görüşü savunan bilginler, bu görüşlerini kuvvetlendirmek için Hz. Aişe'nin rivayet ettiği hadisleri de[560] delil olarak kullanmışlardır.[561]

Bir kız çocuğunun kaç yaşında zifafa girebileceği konumunda fıkıh ulemasının görüşlerini (2121) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan okuyucularımıza sözü geçen hadisin şerhine müracaat etmelerini tavsiye ederiz.[562]

Bazı Hükümler

1. Yeni evlenenlere hayır ve bereket duasında bulunmak.

2. Gelini damada temiz, pak ve süslü olarak takdim etmek,

3. Bu maksatla, kadınların gelinin yanında toplanmaları müstehabtır. Çünkü geline zifaf adabını öğretirler.

4. Zifaf gündüz dahi caizdir.[563]

4934... (Bir önceki hadisin) bir benzerini de Hz. Ebu Üsame rivayet etti. (Hz. Ebû Üsmâme'nin rivayetine göre) Hz. Aişe şöyle demiş:

(Annem beni bir odaya aldı. Bir de ne göreyim; ensardan bir takım kadınların huzurundayım) bana "Çok hayırlı olsun" (dediler, annem) beni onlara teslim etti. Başımı yıkadılar, beni süslediler. Rasûlullah (s.a.) kuşluk zamanı çıkageldi. Beni kendisine teslim ettiler.[564]

Açıklama

Bir önceki hadisle ilgili olarak yaptığımız açıklamalar bu hadis-i şerif için de geçerlidir.[565]

4935... Hz. Âişe'den (rivayet edilmiştir); dedi ki: Medine'ye geldiğimiz vakit ben salmgaç üzerinde oynarken bana (ensardan) birtakım kadınlar geldiler. (Benimse Medine'de saçlarım dökülmüştü. Bu rahatsızlıktan yeni kurtulmuştum. Saçlarım düzelmeye başlamıştı da o sırada) kulaklarıma kadar inen saçlarım vardı. Beni (alıp) götürdüler. (Zifaf için) hazırladılar ve süslediler. Sonra da Rasûlullah (s.a.)'e götürdüler. (Hz. Peygamber) benimle zifafa girdi. Ben dokuz yaşımda bir kızdım.[566]

4936... Şu (bir önceki hadis bir de aynı senedle yine) Hz. İbn Urve'den (biraz farklı olarak rivayet edilmiştir):

(Bu rivayete göre Hz. Aişe) şöyle demiştir:

"Ben salmgaç üzerindeydim, yanımda arkadaşlarım vardı. Beni bir odaya soktular. Bir de ne göreyim! (Orada) ensardan bir takım kadınlar var. Bana "Hayırlı ve mübarek olsun" dediler.[567]

4937... Yahya b. Abdurrahman b. Hâtıb'dan (rivayet edildiğine göre) Aişe (r.a.) şöyle demiştir:

"Biz Medine'ye geldiğimiz zaman el-Haris İbn el-Hazret oğullarına misafir olmuştuk. Allah'a yemin ederim ki (o sırada) ben iki hurma ağacı arasında (kurulmuş) olan bir salıngaç üzerinde idim. Annem yanıma gelip beni (salıngaçtan) indirdi ve (Medine'de yakalandığım saç hastalığından yeni kurtulduğum için o sırada) benim kulaklarıma kadar inen bir saçım vardı.

(Hadisin bundan sonraki kısmında Hz. İbn Zübeyr) bir önceki hadisi (aynen) nakletti.[568]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama (4933) numaralı hadis-i şerifin şerhinde geçtiği için burada tekrara lüzum görmüyoruz.[569]

56. Tavla Oyunu Oynamak Yasaklanmıştır

4938... Ebu Musa el-Eşârî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "Tavla oynayan kimse Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmiş demektir."[570]

4939... Süleyman İbn Büreyde'nin babasından (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Tavla oynayan kimse sanki elini domuz etine ve kanma batırmış gibidir."[571]

Açıklama

Nerd ve Nerdeşir tavla zarı demektir. Bu hadis-i sentler, tavla oynamanın haram olduğunu söyleyen cumhuru ulemanın delilleridir. Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre;

a. Tarafların ya da taraflardan birinin ortaya bir mal koymaması

b. Namaz vaktinin geldiğini farkedemeyecek kadar oyuna dalıp da namazı geçirmemeleri,

c. Bir de bu oyunun helâl olduğuna inanmamaları şartıyla bu oyunun oynanması mekruh, bu şartlardan birinin bulunması hâlinde haramdır.

Bu oyun, oynayan kimsenin mürüvvetini giderir. El-Mugnî'de açıklandığı üzere, işte bu nedenle bu oyuna devam eden kimsenin şahidliği kabul edilmez. Mezhep imamlarının dördü de bu görüştedirler.[572] Nitekim Hanefî ulemasının görüşü de budur.[573]

57. Güvercinle Oynayan Kimsenin Durumu

4940... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) güvercin peşinde dolaşan bir adam görmüş de: "(Bu adam) şeytan kovalayan bir şeytandır" buyurmuştur.[574]

Açıklama

Hamam: Güvercin cinsi demektir.

Hamâme: İse bir güvercin anlamına gelir, hem erkek hem de dişi güvercin için kullanılır.

İmam Nevevî'nifı açıklamasına göre, yumurtasını alarak kuluçkaya yatırmak, kendilerini seyrederek, üzüntüyü dağıtmak, postacılıkta kullanmak gibi maksatlarla, güvercin beslemekte bir sakınca yoksa da uçurmak için güvercin beslemek mekruhtur. Kumar için beslemekse kesinlikle haramdır. Bu maksatla güvercin taşıyan kimsenin şahitliği de reddedilir.[575]

İşte hadis-i şerifte güvercine "şeytan" denilmesinin sebebi insanı böylesi zararlı işlerle meşgul edip, onu esas vazifesinden ahkoymasmdandır. Onun peşinde gezen kimseye "şeytan" denilmes ise kendini onun arkadaşlığına kaptırıp aslî vazifelerini unutmasındandır.

Güvercin peşinde gezen kimsenin şahitliğinin reddedilmesi, gözleriyle sürekli olarak güvercinleri takib ettiği için çoğu zaman gözünün önünde cereyan eden hâdiseleri göremeyişi ile açıklanabilir.[576]

58. Merhamet

4941... Abdullah İbn Amr'den (rivayet edildiğine göre); Peygamber (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:

"Merhametli olanlara, Rahman (olan Allah) merhamet eder. (Öyleyse siz) yerde bulunanlara merhametti davranınız da gökteki de size merhamet etsin."[577]

Müsedded (bu hadisi rivayet ederken) Abdullah ibn Amfin "kölesi" (kelimesi) ile "bu hadisi Hz. Peygambere ulaştırdı" cümlesini hiç zikretmedi. (Hadisi doğrudan doğruya): "Peygamber (s.a.) buyurdu ki" (diyerek) rivayet etti.[578]

Açıklama

Âlemlerin rabbi ve yaratıcısı olan yüce Allah, yeryüzünde bulunan her canlıya merhametle muamele eder. Ancak yaratıklara zarar verenler yine Allah'ın yaratıklarına olan merhameti icabı zarara uğratılırlar[579] ve

gerektiğinde öldürülürler. Bu merhametin enginliğini kavrayabilmek için tüm yaratıkların kalbinde besledikleri merhamet duygularının, Allah'ın merhametinin sadece yüzde birini teşkil edebileceğini[580] düşünmek icâb eder.

Yüce Allah, uçsuz bucaksız bu engin merhametinden dolayı Hz. Muhammed'i âlemlere rahmet olarak göndemiş[581] ve onun getirdiği din ile insanların saadet ve selametlerinin yollarını göstermiş, selâmetle felâketin sınırlarım belirlemiştir. Binaenaleyh din dairesi içerisinde kalmak rahmetin ta kendisi olduğundan Allah ve Rasulünün emir ve yasaklarını çiğneme karşılığında kitap ve sünnetçe belirlenmiş olan had cezalan Allah'ın rahmetine aykırı değildir. Tersine suçluyu temizlediği ve bizatihi rahmet olan cimin sınırlarını da çiğnenmekten koruduğu için aynıyla rahmettir.

Diğer bir hadis-i şerifte "Yeryüzündekilere merhamet edin ki gök ehli c'e size merhamet etsin"[582] buyurulmaktadır.

Sözü geçen hadis-i şerifte "gök ehli"nden maksat melâikedir. Melâike'nin merhametinden maksatsa, kullarına merhamet etmesi ve bağışlaması için Allah'a duada bulunmaktır. "Melekler, Rabbierini hamd ile teshin ederler, yerdekiler için de mağfiret dilerler."[583] âyet-i kerimesinde ifade edildiği gibi.

Hadisin ravilerinden Müsedded'in rivayetinde, Ebû Bekir İbn Ebî Şeybe'rin rivayeti, senedinde yer alan Ebu Kabus'un, Abdullah İbn Amr'in kölesi olduğunu ifade eden "mevla Abdullah İbn Amr" ibaresi yer almadığı gibi, Abdullah İbn Amr'in bu hadisi Hz. Peygamber'e ulaştırdığını ifâde eden "yebluğu bihinnebiyye" ibaresi de bulunmamaktadır. Sened itibariyle bu hadis müselseldir. Tirmizi bu hadisin hasen-sahih olduğunu söylemiştir.[584]

4942... Ebû Hüreyre'den (şöyle dediği rivayet) edilmiştir

"Ben, Şu odanın sahibi, doğru sözlü, doğruluğuna şahitlik edilmiş olan Ebu'l-Kasım'j şöyle derken işittim: "Merhamet ancak şakî birisin(in kalbin) den kaldırılır."[585]

Açıklama

Sâdık: işinde ve sözünde doğru olan demektir ki; "Sözünde duran (tarafımızdan gönderilmiş) bir peygamberdir."[586] âyet-i kerimesinde de bu

manada kullanılmıştır.

Masdûk ise işinde ve sözünde doğruluğuna şahitlik edilen dernektir. Nitekim şu âyet-i kerimede yüce Allah Hz. Peygamber'in doğruluğuna şehâdet etmektedir: "O havadan konuşmaz, O'(na inen Kur'an) kendisine vahyedilenden başka birşey değildir,"[587]

Allah'ın yaratıklarına karşı duyulan merhamet hissinden yoksun olan kişiler, talihsiz kişilerden başkaları değildir. Bir başka ifadeyle yaratıklara karşı merhamet duygusunu kaybeden kimseler en bedbaht, en talihsiz kimselerdir. Başkalarına karşı merhamet duygusunu kaybeden kimseler, çoğu zaman kendilerine karşı da merhametsiz ve acımasızdırlar.

Esasen "Başkalarına iyilik edersiniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz." [588] âyet-i kerimesi mucibince başkalarına merhamet kapısını kapayan kimse başkalarından gelecek olan merhamet kapılarını da kendine kapamış demektir. Bu durumun ise ne büyük bir mahrumiyet ne korkunç bir talihsizlik olduğu ortadadır.

Hakiki müslümanm kalbi, şefkat ve merhamet duygularıyla dopdolu-dur. Merhamet duygusundan yoksunluk, facirlik ve kafirlik sıfatıdır, bedbahtlık alametidir. Böyle kimselerin âkibeti dünyada yorgunluk, âhirette ise azab ve mahrumiyettir.[589]

4943... (Hadisi Ebû Davud'a rivayet edenlerden biri olan) Ebu Bekir b. Ebi Şeybe ("Peygamber buyurdu" demeden) Abdullah b. Amr'dan (diyerek) rivayet ettiği (halde; diğer ravi olan İbnu's-Serh'in rivayeti ise şöyledir: ...Abdullah b. Amr'dan Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Küçüğümüze acımayan ve büyüğümüzün hakkını tanımayan bizden değildir."[590]

Açıklama

Hadis-i şerifte, küçüklere merhametli, büyüklere saygılı olmayan kimselerin, Hz. Peygamberin sünnetini terk etmiş oldukları ve Hz. Peygamberin sünnetinden kılpayı dahi ayrılmayan hass kullar zümresine giremedikleri, ifade edilmektedir. Bilindiği gibi Hz. Fahr-i âlem efendimiz, çocuklara karşı çok şefkatli idi. Yolda rastgeldiği çocukları alır, devesine bindirir, onları sevindirir, çocuklara sevgisinden onlara tesadüf ettikçe daima selamlardı.

Birgün Halid b. Said, Rasûlü Ekrem-i ziyarete gelmiş, kızını da beraber getirmişti. Rasûl-i Ekrem onu Habeş lisanında güzel manasına gelen bir deyimle çağırırdı. Çünkü Halid'in kızı Habeşistan'da doğmuştu. Çocuk Rasul-i Ekrem ile oynamış, O'nun Peygamberlik mührünü okşamış, babası onu bu hareketten men'etmek istemiş fakat Rasûl-i Ekrem çocuğun bırakılmasını söylemişti. Birgün Rasûl-i Ekrem'e müteaddit kumaş parçaları hediye edilmişti. Bunların arasında kenarları işlenmiş ve bir parça vardı. Rasul-i Ekrem "Bunu kime vereyim" demiş ve herkes susmuştu. Rasul-i Ekrem, "Halid'in kızını çağırınız" dedi ve bu parçayı ona vererek çocuğu sevindirdi.

Rasul-i Ekrem, anne ve baba ile çocuklara dair olaylardan son derece mütehassis olur ve bunları dinlemek isterdi. Birgün fakir bir kadın, iki kızı ile Hz. Aişe'yi ziyaret etmiş ve Hz. Aişe onlara ikram için bir hurmadan başka bir şey bulamamıştı. Hz. Aişe hurmayı anneye vermiş, anne, hurmayı ikiye bölerek çocuklarına yedirmişti. Hz. Aişe bu hadiseyi Rasul-i Ekrem'e anlatınca Rasul-i ekrem şu sözleri söyledi: "Çocukları hakkıyla sevmek ve onları korumak cehennemden kurtuluştur,"

Hz. Enes diyor ki: Rasul-i Ekrem şöyle buyurdular: "Namazımı uzatmak niyetiyle namaza durduğum zaman bir çocuğun ağladığını duyarsam namazımı kısaltırım. Çünkü çocuğun feryadı, arkamda namaza durmuş olan annesini huzursuz eder."

Rasul-i Ekrem'in çocuklara sevgisi, yalnız müslüman çocuklarına mahsus değildi. Kendisi müşriklerin çocuklarına da aynı derecede sevgi ve şefkat gösterirdi. Bir savaş esnasında birkaç çocuk iki tarafın arasında kalmış ve öldürülmüşlerdi. Rasul-i Ekrem, bu faciadan haberdâr olunca derinden müteessir oldu. Askerler Peygamber'in teessürünü görerek: -Ya Rasûlullah neden bu kadar müteessir oluyorsunuz? Bunlar nihayet müşrik çocukları değil mi, dediler. Rasul-i Ekrem:

Bu çocuklar müşrik çocukları da olsa masumdurlar, dikkat ediniz çocuk öldürmeyiniz. Zinhar çocuk öldürmeyiniz! Her can ilk yaratılışta tertemiz olarak yaratılmıştır" buyurmuştu.

Rasul-i Ekremin adeti, turfanda meyveleri en küçük çocuklara vermekti. Kendisi çocukları sever, okşar ve öperdi. Birgün Rasul-i Ekrem bir çocuğa seviyorken bir bedevî gelmiş ona:

Siz çocukları bu kadar seviyorsunuz, benim on torunum olduğu halde bir defa bile kucağıma alıp sevmedim, demiş.

O halde cenab-i hak seni şefkat hissinden mahrum etmiş, cevabını almıştır.

Ashabtan Cabir bin Semure diyor ki: "Bir gün Rasul-i Ekremle namazımı kıldım, namazdan sonra, Rasul-i Ekrem, evine gidiyordu. Ben de kendisini takib ettim. Rasul-i Ekrem yolda bazı çocuklara rast geldi. Hepsini okşadı. Beni de onlarla beraber okşadı.

Hicret esnasında Medine'ye gidilirken Ensar'ın kızları Peygamberi karşılamağa çıkmışlar ve neşideler okumuşlardı. Peygamber çocukları okşamış ve "Beni sever misiniz?" diye sormuş. Onlar da "Severiz" demişler, Rasul-i Ekrem'de "Ben de hepinizi severim" buyurmuştu.[591]

Büyüklere Saygı: İslam insanları hakir görmeyi değil, onlara hürmet etmeyi emretmiştir. Özellikle de takdir ve saygıya lâyık iseler. İslam büyüğe, âlime, fazilet sahiplerine saygıyı İslam toplumunda müslümana şahsiyetini kazandıran temel ahlâkî kurallardan saymıştır. Bu özelliğini kaybeden toplum kendisini ayakta tutan en önemli değerlerden birini yitirmiş, asliyetinden sıyrılmış demektir. Peygamberimiz şöyle buyuruyor:

Büyüğümüze saygı göstermeyen, küçüğümüze merhamet etmeyen ve âlimlerimizin hakkını bilmeyen benim ümmetimden değildir.[592]

Bir toplumda büyüğe saygı gösterilmesi, o toplum fertlerinin insanî ahlak kaidelerini anladıklarının bir işaretidir. Nefislerinin yüceliği ve terbiyesinin bir alametidir. Bunun için Rasûlullah (s.a.) bu manayı müslüman-ların nefislerine yerleştirmeye çalışmıştır. Bunu yaparken de müslüman, İslam toplumunun temelini yükseltmiş ve ahlak direklerini de yerine oturtmuştur...[593]

Görüldüğü gibi hadisi musannif Ebû Dâvûd, biri Ebu Bekr b. Ebî Şeybe, diğeri Îbnu's-Serh diye bilinen iki hocadan rivayet etmiştir. Ancak Ebu Bekr bunu, Peygamber'e nisbet etmeksizin Abdullah b. Amr'a kadar ulaşan mevkuf bir rivayet olarak nakletmiş; İbnu's-Serh ise açıkça Peygambere nisbet ederek, merfû' bir hadis olarak rivayet etmiştir. Hadis âlimlerimizin hadis ilmindeki şu emanetine bakınız ki; merhum musannıb, bunlardan yalnızca birini zikretmeyip her iki ravînin rivayet keyfiyetlerini açıkça belirtmiştir.

Biz müslümanlar, böyle bir ilmi mirastan dolayı kendimizi gerçekten bahtiyar kabul etmeliyiz.[594]

59. Nasihat

4944... Temimü'd Dâri'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.);

"Din nasihatten ibarettir. Din nasihatten ibarettir. Din nasihatten ibarettir" buyurmuş. (Orada bulunan sahâbiler)

Kim için (Ya Rasûlullah)? demişler,

"Allah için, Kitabı için, Rasulü için, mü'minlerin emiri için ve bütün mü'minler için". Yahutta: "Müslümanların emiri için ve bütün müslümanlar için-" buyurmuştur.[595]

Açıklama

Nasihat, kalpte hiçbir kötülük bulunmamak şartıyla jcarg1(ja bulunan kimse için hayır dileğinde bulunmak, ya da onun hayrına olan işi bizzat yapmaktır. Bir başka ifadeyle karşıdaki insan için samimi olarak iyilik ve hayır düşünüp onun hayrına çalışmaktır.

İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, her ne kadar bazı âlimler bu hadisin İslamın dörtte birini ifade ettiğini söylemişlerse de aslında bu söz eksiktir. Çünkü İslamın dörtte biri değil, tümü bu hadise dayanmaktadır. Dünya ve âhiret saadetini anlatmakta felah kelimesinden daha kapsamlı kelime olmadığı gibi, arapçada "nasihat" kelimesinden daha kapsamlı bir kelime yoktur.

Arapça'da bu kelime "balı mumundan ayırmak" anlamında kullanılır. Bu yönüyle düşünülecek olursa, nasihat kelimesinin nasıl ince, hassas ve hayırlı duygulan içine aldığı ve nasihat eden kimsenin muhatabı hakkında ne kadar ince ve hayırlı duygular beslediği anlaşılır.

Şimdi nasihatin kimler için ve nasıl yapılacağını hadisteki sıraya göre açıklayalım:

1. Allah adına nasihat: Allah'a iman etmek, ona hiçbir şeyi ortak koşmamak, onun bütün kemal sıfatlarıyla muttasıf ve noksan sıfatlardan münezzeh olduğunu tasdik edip, ona hiçbir riyanın karışmadığı bir ihlâs, samimiyet ve teslimiyetle ibadet edip isyandan kaçınmak, onun sevdiğini sevip yerdiğini yermek, dostunu dost bilip düşmanını düşman bilmek, nimetlerini şükürle karşılayıp onun yolunda herşeyi feda etmeyi göze almaktır.

2. Allah'ın kitabı için nasihat: Onun Allah kelâmı olduğuna, Allah katından gelip içine insan sözü karışmadığına, Allah'dan başka hiçbir kimsenin onun mislini meydana getiremeyeceğine, insanlığın dünya ve

âhiret saadetinin bu kitapta olduğuna inanmak ve onu bu inançla ve adabına riâyet ederek okuyup tüm hükümlerini hayata uygulamaktır."

3. Hz.Peygamberi için nasihat: Onun Peygamber olduğuna, Allah'dan getirdiği herşeyin doğru olduğuna inanmak, emrettiği herşeyi imkân nisbetinde yapmak, nehyettiği herşeyden kesinlikle kaçınmak, hayatında ve vefatından sonra ona ve tebliğ ettiği dine yardım etmek, onun sevdiklerini sevmek, düşmanlarını düşman kabul etmek, onun davetini yaymak, sünnetini yaşatmak ve onu yegâne örnek bilmektir.

4. Müslümanların emirleri hakkında nasihat: Hak olan her hususta onlara yardım ve onlarla beraber cihad etmek, müslümanlara, reislerine, karşı olan görevlerini münasib bir dille hatırlatarak, onun aleyhine haksız bir kıyamın oluşmasına engel olmaktır.

5. Müslümanların tümü için olan nasihata gelince, onlara dünya ve âhiret hayatı hususunda hayır ve saadet yollarını göstermek, onlara eziyet

vermemek, kusur ve ayıplarını örtmek, iyiliğe çağırıp, kötülükten sakındırmak, büyüklerine hürmet küçüklerine şefkat ve merhamet, kendi şahsı için sevip arzu ettiğini onlar için de ayniyle istemek, onların mal, can ve namuslarını kendine ait olan kadar mukaddes bilip korumak, dertlerine ortak olup gidermeğe çalışmak... Umum müslümanlara karşı nasihat ve samimiyetin bir kısmıdır.[596]

6. Nasihat en geniş manasıyla Peygamberde tecellî etmiş, en ağır şartlar altında, kendilerini en büyük düşman olarak gören kavimlerine karşı, sırf hayır ye saadet olan hak yolunu talim için çalışmış, hayatlarında tek gaye olarak ümmetinin hak yola girmelerini hedef almış, bu yolda bir karşılık beklemeden, onlar kendilerini taşlarken onların hidayeti için dua etmişlerdir. Kur'an-ı Kerim'de bir Peygamber(s.a.)'den şu sözler nakledilir: "Ey Kavmim, and olsun ki, ben size Rabbimin üzerime yüklediği risalet ve elçilik vazifesini tebliğ etmiş durumdayım. Sizin hayrınıza olanı istemiş, hayrınız için çahşmışımdır. Fakat siz hayrınızı isteyenleri sevtniyormusunuz.[597]

Türkçemizde "nasihat" kelimesi, öğüt vermek, hayırlı olanı tavsiye etmek anlamında kullanılır. Bu ise asıl manasından sadece bir kısmını ifade etmektedir. Çünkü "nasihat" yukarıda da geçtiği üzere sözle olduğu gibi, iş ile de olur, gönül ile de olur. Diğer Müslümanların iyilikleri, ıslah edilmeleri, sıhhat ve afiyetlerinin devamı için Hak Teâlaya dua etmek mü'minlere karşı nasihat çerçevesi içinde yer alır. Kur an-ı Kerimde has mü'minlerin duası olarak nakledilen şu mübarek sözler, çok ince bir ruhun

Mevlayı zülcelâle yükselen niyazlarıdır: "Ey Rabbimiz, bizi ve bizden önce geçen kardeşlerimizi mağfiret buyur, günahlarımızı bağışla. İman eden kimselere karşı kalblerimizde hiçbir kin ve kötülük bırakma... Ey Rabbimiz, şüphesiz ki şefkati, merhameti bol olan mevlamizsın sen."[598]

Nasihatin sözle öğüt verme kısmında aranılan şartlarından biri hattâ en mühim olanı tavsiye edilen iyiliğin, tavsiye eden tarafından bizzat yapılmasıdır. Kendisi yapmadığı halde başkasına iyilik tavsiye eden kişi, şayet bu sözlerinde samimi ise neden kendi yapmaz? Değilse neden böyle samimi olmayan bir davranış içine girer? Hiç bir kimse bir başkasını şahsından daha ötede düşünemez. Düşünürse mutlaka manevî yönden kendine geçecek bir ecir ve mükafatı hedef almış demektir. Halbuki işin manevî yönünü düşünen insanın, bir iyiliği başkasına tavsiye ederken eli kolu bağlanmış değildir. Kendinin de yapmasına bir engel yoktur. Ayrıca sözün tesirli olması için, söyleyenin, söylediğini önce kendisi yapması şarttır. Meyhanenin duvarlarına, meyhaneci tarafından yazılan "şarab içmeyiniz, sarhoş olursunuz, başınıza musibet yağar" sözlerinin ne gibi bir kıymeti vardır?

Cehennemde en şiddetli azaba uğrayacaklardan birinin, başkasına iyiliği emrettiği halde kendi yapmayan, nehyettiği kötülüğü de kendisi yapan kimse olduğu efendimizin bir hadis-i şeriflerinde anlatılır.[599]

Büyükler, doğru ve iyi olduğunu bildikleri sözleri: "kulağına küpe yap" diyerek küçüklere aktarır, nasihatten anlamayanlara "kulağından pamuğu çıkar da dinle" derlerdi. Ziya Paşa'nın darb-ı mesel haline gelen şu beyti, büyüklerin sözlerine kulak asmayanlar hakkındadır:

Nush ile yola gelmeyeni etmeli tekdir
Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötektir."[600]

4945... Ebu Zür'a İbn Amr İbn Cerir'den (rivayet edildiğine göre) Cerir (İbn Abdullah el Becelî) (r.a.) şöyle dermiş:

"Ben (kendisini) dinleyip itaat etmek ve her müslüman için halis niyyet beslemek ve onlar hakkında hayırlı davranışlarda bulunmak üzere Rasûlullah (s.a.) söz verdim. (Ebû Zür'a) dedi ki: (Cerir birisine) birşey sattığı, ya da birşey satınaldığı zaman: "Muhakkak ki bizim senden almış olduğumuz (bu mal), bizim için (bizim) size verdiğimizden daha sevimlidir. (Binaenaleyh, vermiş olduğun malı) tercih et(tiğin takdirde bizden geri alabilirsin)" derdi.[601]

Açıklama

Bey'at: Mübadele (alış-veriş) akdi demektir. Sonraları Devlet Başkanına itaat ve sadakati bildiren ve el sıkışma suretiyle yapılan ahitleşme anlamında kullanılır olmuştur. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte kasd edilen mana da budur.

Bilindiği gibi, Rasul-i zişan efendimizin şahsında hem Peygamberlik, hem de devlet başkanlığı toplanmış olduğundan, hadis-i şerifte söz konusu edilen mesele bir müslümanın, Hz. Peygambere ve müslüman devlet başkanına herhangi bir dünyevi çıkar gayesi olmaksızın sırf Allah rızası için ivazsız, garazsız, samimiyet ve ihlasla bağlanmanın ve onların Allah'ın dinine hizmet yolunda verecekleri emirlere uymanın lüzumu meselesidir.

Burada söz konusu edilen diğer bir mesele de bir müslümanın diğer bir müslümam onun menfaatini kendi menfaatine tercih edebilecek kadar samimi bir şekilde sevip sayması meselesidir.

Hadis-i şerifte bir müslümanın Allah için bir din kardeşine karşı besleyebileceği samimi sevgi ve saygı duygulan anlatılmaktadır. Hz. Cerir'in alış-veriş yaptığı müslüman kardeşleri karşısında duyduğu îsâr dediğimiz müslüman kardeşinin menfaatini kendi menfaatini tercih edebilme (diğerkâmlık) duygusu ise, bir müslümanm din kardeşlerine karşı beslemesi gereken sevgi, saygı, samimiyet duygularının en idael bir örneğidir.

Hafız İbn Hacer'in Taberâni'den rivayet ettiği bir haberde bildirdiğine göre, Hz. Cerir, kendisine bir at satınalması için bir kölesine emr etmiş, o da pazardan 300 dirheme bir at alarak parasını da ödemek için atla birlikte sahibini de Cerir'e getirmiş. Cerir atı beğenmiş. Ve ata biçilen 300 dirhemi az bulduğu için atın sahibiyle yeniden pazarlığa girişmiş ve 800 dirhemde anlaşmış.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte sözkonusu edilen bütün bu samimi, temiz ve ulvî duygulara "nasihat" denir ki; biz bu nasihatin çeşitlerini ve nasıl olacağını bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıkladık. [602]

60. Müslümana Yardım Etmenin Fazileti

4946... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Her kim bir müslümanı dünya sıkıntılarının birinden kurtarırsa Allah da onu kıyamet gününde bir sıkıntıdan kurtarır. Kim darda kalan bir kimseye kolaylık gösterirse Allah da ona dünya ve âhirette kolaylık ihsan eder. Kim bir müslümanın ayıbını örterse Allah da dünya ve âhirette, onun ayıbını örter. Kul (din) kardeşinin yardımında oldukça Allah da o kulun yardımındadır."

Ebû Davudder ki: (Bu hadisin ravilerinden olan) Osman, (metinde geçen); "Kim de darda kalan bir kimseye kolaylık gösterirse" cümlesini Ebû Muaviye'den rivayet etmedi.[603]

Açıklama

Bu hadis-i şerif birkaç meseleye delâlet etmektedir:

1. Müslümanın dünyaya ait bir sıkıntısını çözmenin faziletini bildiriyor. Bu da ya ona mal vermekle, ya da ağırlığını koyarak onu zalimin zulmünden kurtarmaya çalışmakla olur.

2. Borçluya yardımda bulunmak ta aslında bir müslümanın sıkıntısını gidermekten sayıldığı halde, hadis-i şerifte bunun ayrı bir madde olarak sayılması borçlu olmanın dünyevi sıkıntıları içinde ayrı bir yeri olduğu -içindir. Borçluya yardım ya kendisine uzun vade tanımak, yahut borcunu affetmek gibi şeylerle olur. Alacaklı herhangi bir şekilde borçlusuna kolaylık gösterirse, şüphesiz Cenab-ı Hakk da ona dünyevi uhrevi bütün işlerinde kolaylık ihsan eder. Bu suretle her işi yolunda gittiği gibi, âhirette de sıkıntı çekmez. İyilikleri kötülüklerine galebe çalar.

3. Bir kimse bir müslümanın gizli bir kusurunu görür de başkalarına söylemezse me'cur olur, ecri de ameli cinsindendir, yani onun kusurunu da Allah örter. Dünyada yaptığı bir kusuru kimseye duyulmadığı gibi âhirette de kabahatini yüzüne vurmaz, affeder. Bundan dolayıdır ki Peygamber (s.a.) müslümanlan birbirlerinin kusurlarını meydana çıkarmamaya teşvik etmiştir.

Ulema, kusur gizlemenin vacib değil mendub olduğuna kail olmuşlardır. Binaenaleyh bir müslümanın gizli bir suçunu bilen onu hâkime haber verse günahkâr olmaz. Ancak bu hüküm fitne ve fesatçılığı ile tanınmış kimseler hakkındadır. Bir defa bir suç işleyerek tevbe eden ve bir daha yapmayan kimsenin o kusurunu gizlemek icab eder, çünkü fesatçının kusurunu

gizlemek, onu daha başka fitne ve fesatlar çıkarmaya teşvik olur. Bir defa suç işleyenin hâli böyle değildir. Buraya kadar verilen izahat ma-siyet işlendikten sonraya aittir. Onu işlerken görenin hükmüne gelince:

Men'etmeye iktidarı olursa derhal müdahalede bulunarak men'etmesi vacibdir. Çünkü bu müdahale münkefi inkâr demektir, müdahale etmemek helal olmaz. Meselâ hırsızı birinin malım çalarken görenin mal sahibine haber vermesi icab eder, aksi takdirde hırsıza yardım etmiş olur. Acaba hadis ravileri ile şahidlerin, evkaf ve zekat memurlarının cerhi gıybet sayılmaz mı? Hayır, onların cerhi gıybet değil, bilakis herkese vâcib olan bir nasihat ve dürüstlüktür. Böyle olduğu da ittifakla kabul edilmiştir.

4. Kul din kardeşine yardım ettikçe Allah da ona yardım eder. Bu suretle kazanmaya gayret gösterdiği birşeyi kolayca elde eder. Vakıa her iş-de Allah kulunun muinidir: Fakat bu avn-u inayet, din kardeşine yardım edene daha fazladır. Binaenaleyh müslümana gereken, din kardeşini kendinden ileri tutmaktır. Zira Allanın kemal-i inayetine nail olmanın yolu budur.[604]

4947... Hz. Huzeyfe'ten (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Her iyilik sadakadır."[605]

Açıklama

Hadis-i şerif, yapılan her hayrın ve iyiliğin sadaka sevabı gibi sevabı olduğunu ifade etmektedir.

Bilindiği gibi maruf, münkerin zıddıdır, iyilik demektir. İbn Ebu Cemre'ye göre "Adet olsun olmasın, iyi amellerden olduğu şer'î delillerden anlaşılan şeye maruf adı verilir. Eğer o iş iyi niyetle yapılırsa sahibi kafi olarak ecir kazanır. Niyetsiz yapıldığı takdirde ecir işi ihtimalli kalır.

Sadaka: Allah rızası için verilen maldır ve farz, mendup bütün sadakalara şamildir. İyiliği "sadakadır" diye haber vermek, teşbih-i beliğ kabilindendir. Maksat, sevap hususunda iyiliğin, sadaka hükmünde olduğunu binaenaleyh yapılacak iyiliğin az da olsa hakir görülmemesi lâzım geldiğini bildirmektir. Bir hadis-i şerifte "Her teşbih sadakadır" [606] buyurulmuştur. Zaten hadisimizdeki "her iyilik" tabiri bütün salih amellere şamildir. İmam Tirrnizî, Hz. Ebu Zerr (r.a.)'den merfu olarak şu hadis tahric etmiştir: "Din kardeşinin yüzüne gülümsemen senin için bir

sadaka; iyiliği emir, kötülüğü nehyetmen senin için bir sadaka, delâlet diyarında bir adamı irşâd etmen senin için sadaka, yoldan taşı dikeni ve kemiği atman senin için sadaka, kovandan din kardeşinin kovasına suyu boşaltman da sadakadır."[607]

61. (Çirkin) İsimleri (Güzel İsimlerle) Değiştirmek

4948... Ebu'd-Derdâ'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:

"Siz kıyamet gününde kendi isimlerinizle ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız. Öyleyse isimlerinizi güzel koyunuz."[608]

Ebu Davud der ki; ibn Ebî Zekeriyya, Ebu d-Derdâ'ya yetişmemiştir.[609]

Açıklama

Hadis-i şerifte, insanlar, kıyamet gününde kendi isimleriyle birlikte babalarının da isimleriyle çağrılacakları gerekçesiyle, müslümanların kendi çocuklarına, akraba ve hizmetçilerinin çocuklarına güzel isimler vermeleri emr edilmektedir.

Binaenaleyh mevzumuzu teşkil eden bu hadis, insanların kıyamet gününde annelerinin ismiyle çağrılacaklarını ifade eden hadisi[610] reddetmektedir. Nitekim insanların kıyamet gününde babalarının isimleriyle çağrılacağını ifade eden daha başka hadisler de vardır.[611]

Her ne kadar insanların "ey falancanın oğlu falan" şeklinde annesinin ismiyle çağıracağına dair Taberanî'nin Mu'cem'inde Said İbn Abdullah el-Evdî'den rivayet edilen bir hadis-i şerif[612] varsa da ulema sahih hadislere aykırı olduğu için bu hadisin delil olamayacağını ittifakla kabul etmişlerdir. Eğer bu hadisin şahinliği kabul edilirse "mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif babalan belli olan kimseler hakkındadır. Annelerin ismiyle çağrılacağını ifade eden hadislerde babalan olmayan, ya da belli olmayan kimseler hakkındadır" denebilir. Yahutta mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen babalarınız tabirinden maksat anneler ve babalardır; tağlib yoluyla babalar, denmiştir Mecazen "anneler ve babalar" anlamına gelir.

Bu te'vile itibâr etmek mümkün olursa, o zaman kıyamet gününde insanlar bazan annelerinin ismiyle bazan da babalarının ismiyle, bazı

yerlerde annelerinin bazı yerlerde de babalarının ismiyle çağrılacaklar demektir.

Hafız Münzirî'nın -Musannifimiz Ebû Dâvûd ile aynı kanaati paylaştığını ortaya koyan- açıklamasına göre, bu hadisin ravisi Abdullah İbn Zekeriyya, Ebu'd-Derda (r.a.)'den hadis almadığından, mevzumuzu teşkil eden bu hadis munkatıdır. Ayrıca, konumuzu teşkil eden bu hadisin bab başlığıyla bir ilgisi yoktur. Çünkü bu hadiste isimleri değiştirmeden söz edilmemektedir. Ancak, bu hadis, ismini dini bir mülahaza ile değiştirecek kimselere bir irşad olarak kabul edilirse; bu yönden bab başlığı ile ilgili görülebilir.[613]

4949... (Abdullah) İbn Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.):

"Yüce Allah'ın en hoşuna giden isimler (Allah'a kulluk ifade eden) Abdullah ve Abdurrahman (gibi adlar)dır"[614] buyurmuştur.[615]

4950... Sahabilerden olan Ebu Vehb el-Cüşemî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(Çocuklarınızı) Peygamberlerin isimleriyle isimlen(dir)iniz.İsimlerin Allah'a en hoş olanları Abdullah ve Abdurrahman'dır. En doğru olanları Haris ile Hem mâm'dır. En çirkin olanları da Harb ile Mürre'dir."[616]

Açıklama

Bilindiği gibi Abdullah, Allah'ın kulu, Abdurrahman’a Rahmân'ın kulu, anlamına gelmektedir, Bu bakımdan bu isimlerde Allah'ın rububiyetinin, bu ismi alan kimselerin de kulluklarının itirafı vardır. Binaenaleyh bu isimleri taşıyan kimselerin her çağınlışlarında bu iki gerçek dile getiriliş olur. Yüce Allah'ın Kur'an-i Keriminde Rasûlunden "abd-kul" ismiyle bahsetmesi[617] de bu ismi ne kadar çok sevdiğinin bir delilidir.

Sindî'ye göre, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriflerde anlatılmak istenen "Peygamberin isimlerinden sonra Allah'a en sevimli gelen isimlerin Abdullah ve Abdurrahman isimleri olmasıdır."

Netice itibariyle Allah'a en sevimli gelen isimler, Peygamber isimleridir. Sonra Abdurrahman ve Abdullah gibi Allah'a izafe edilmiş abd kelimesi taşıyan isimlerdir.

Metinde geçen "esdaku" kelimesi en doğru anlamına gelir. Buna göre müsemmasını (sahibini) ifade etmesi bakımından "en doğru" isim gerçekten Haris ve Hemmâm isimleridir. Çünkü "Haris", kazanan demektir. Nitekim Hars kelimesi, Şura suresinin 20. âyetinde de bu manada kullanılmıştır. İnsanın en belirgin vasfı kazamcıhğıdır. Bilindiği gibi kul, kâsib (kazanıcı)dır. Allah ise halik (yaratıcı)dır. Hiçbir kul, bu Özellikten ayrılamaz. Bütün hareketlerinde, müsbet veya menfi olarak kazamcı olmaktan uzak kalamaz. Yani ya hayır, ya da şerr kazanmış olur.

Harb, savaş anlamına gelir. Mürre ise acılık demektir. Savaşın yüzü soğuk, acılığın yüzü ve sevimsiz olduğundan bu isimler yüce Allah'ın hoşuna gitmemişlerdir.[618]

4951... Hz. Enes'den demiştir ki:

Abdullah İbn Ebî Talha, dünyaya geldiği zaman, Peygamber (s.a.)'e götürdüm. Peygamber (s.a.) bir "aba içerisinde devesini katranlıyordu. (Bana):

Yanında kuru hurma var mı? diye sordu.

Evet, dedim. Kendisine bir miktar (kuru) hurma verdim. Onları ağzına atarak çiğnedi. Sonra çocuğun ağzını açtı ve hurmayı ağzının ortasına yerleştirdi. Çocuk, (hoşlandığından dilini dolandırmaya başladı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):

"Ensarın hurmayı (ne de çok) sevdiğine bakın!" buyurdu ve adını Abdullah koydu.[619]

Açıklama

"Ensarın hurmayı ne kadar sevdiğine bakın!" cümlesinde geçen "hubb" kelimesini hâ'nın zammıyla okumak caiz olduğu gibi kesriyle okumak da caizdir. Kesre ile okunduğu takdirde mahbûb manasına gelir ve kelimenin sonu merfu okunarak bir mübteda haber cümlesi meydana gelir ki, "ensarın sevgilisi hurmadır" demek olur. Bu kelime hâ'nın zammı ile "hubb" şeklinde okunursa, masdardır. Bu takdirde sonunu mansub ve merfu okumak caizdir. Mensub kıraati daha meşhurdur. Mansup okunduğu takdirde cümle "ensarın sevdiği kuru hurmaya bakın" diye takdir olunur ki, bizim verdiğimiz mana buna göredir. Temr kelimesi de mansup okunur. Hubb kelimesini merfu okuyan onu mübteda yapmış olur. Haberi mahfuztur. "Lazımdır yahut âdettir" gibi bir haber takdir olunur.[620]

Bazı Hükümler

1. Yeni doğan bir çocuğa tatlı bir şey çiğneyerek yalatmak, bilittifak sünnettir. Bunu salihlerden bir kimsenin yapması menduptur.

2. Tahniki (çocuğun damağına tatlı çalma işini) kuru hurma ile yapmak müstehabtır. Gerçi kuru üzüm ve şeker gibi her nevi tatlı ile tahnik yapmak caiz ise de efdal olan kuru hurmadır.

3. Aba giymek caizdir.

4. Büyük bir zatın tevazu göstererek kendi işlerini kendi görmesi müstehabtır. Bu onun kıymetini düşürmez.

5. Doğan çocuklara Abdullah ismi vermek müstehabtır.

6. Çocuğun ismini salah ve takva sahibi birine koydurmak müstehabtır.

7. Çocuğa doğduğu gün isim koymak caizdir.[621]

62. Kötü İsim(Ler)İ Değiştirmek

4952... Hz. İbn Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) Âsiye (isimli bir kadının) ismini değiştirmiş: "Sen Cemilersin" demiş.[622]

4953... Muhammed İbn Amr İbn Ata'dan (rivayet edildiğine göre); Kendisine Zeyneb bint Ebi Seleme kızının: "Kızının ismini ne koydun?" diye sormuş (O da): Ona Berre ismini verdim, deyince,

(Zeyneb) şöyle demiş:

Rasûlullah (s.a) bu ismi yasakladı. (Nitekim) bana da Berre ismi verilmişti de Peygamber (s.a.) (insanı kusursuz gösteren böylesi isimlen vermek suretiyle); "Kendinizi temize çıkarmayın, sizden kimin iyi olduğuna Allah daha iyi bilir" buyurdu.

Bunun üzerine (orada bulunanlardan biri Hz. Peygambere: Peki onun) "İsmini ne koyalım?" diye sordu. (Hz. Peygamber) de: "Ona Zeyneb ismini veriniz" dedi.[623]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler, Hz. Peygamberin "Âsiye" gibi isyan manası taşıyan isimlerle "Berre" gibi insanın bütün suç ve

günahlardan uzak olduğunu ifade eden, insanı temize çıkaran isimleri yasaklayıp da onların yerine, sözü geçen sakıncaları taşımayan isimleri verdiğini ifade etmektedirler.

Bilindiği gibi Asiye "İsyankâr kadın" anlamına gelir. Cahiliyye araplan, hiçbir kusur ve ayıbı kabule yanaşmayıp, her türlü kusur ve ayıba karşı çıkması temennisiyle kızlarına bu ismi verirlerdi. İslamiyet gelince Hz. Fahr-i kainat efendimiz bu isimleri yasaklamış fakat insanın nefsini temize çıkarıp nefis muhasebesinden ve tevazudan uzaklaştıracağı korkusuyla Asiye isminin yerine "Mutîa: itaatkâr kadın" ismini vermekten de çekinmiştir.

Yine nefsi tezkiye edip sahibini nefis muhasebesinden uzaklaştırarak, sorumsuzluğa ve gurura düşüreceği, endişesiyle "iyi kadın" anlamına gelen "Berre" ismini de "kimin iyi olduğunu Allah daha iyi bilir." buyurarak Zeyneb'e çevirmiştir. Zeyneb, zenb kökünden türemiştir. Kamusta açıklandığına göre "zenb" kelimesi, semizleşti anlamına gelen "zenebe" fiilinin mastarıdır. "Ezneb" ise "semiz kadın" demektir. Zeyneb, ismi bu isimle meşhur olan manzarası ve kokusu güzel bir ağaçtan alınmış olabileceği gibi "babanın zineti" anlamına gelen "zeynüb" kelimesinin bozulmuş şekli de olabilir.[624]

4954... Üsame İbn Ahderiyye'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.)'a gelen bir cemaat içerisinde: "Esram" isimli bir adam varmış; Rasûlullah (s.a.) O'na:

Adın ne? diye sormuş da (adam):

Ben Esramım, demiş; (bunun üzerine Hz. Peygamber de):

Sen zûr'asm, buyurmuş.[625]

Açıklama

"Esram", kesmek anlamına gelen "sarım" kökünden gelir. Biçilmiş ya da kırpılmış ekin demektir.

Dolayısıyla bu kelime "kesiklik, kopukluk" gibi bereketsizlik ifade eden manalar taşımaktadır.

Bu sebeble Resul-i zişan efendimiz bu ismi tohum ve tohum ekecek yer gibi hayır ve bereket ifade eden "zür'"a" kelimesiyle değiştirmiştir.[626]

4955... Hânı (İbn Zeyd)'den (rivayet edildiğine göre) kendisi kavmiy-le birlikte Rasûlullah (s.a.)'e gelince Rasûlullah (s.a.) kavminin onu "Ebulhakem" künyesiyle çağırdığını duymuş da kendisini çağırarak:

Muhakkak ki gerçek hakem Allah'dır. Hüküm (ondan çıkar, yine) ona (döner). Binaenaleyh sen niçin (böyle) Ebu'l Hakem künyesiyle çağırılıyorsun? diye sormuş (da O da):

Benim kavmim bir anlaşmazlığa düştükleri zaman bana gelirler, bende aralarında hüküm veririm. Her iki taraf da (benden) razı olurlar, cevabını vermiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):

Bu (tarafları hoşnut edecek hüküm vermek) ne kadar güzel! (Ama Hakem ismi Allah'a mahsus olduğu için kullar bu isimle künyelendirile-mezler) Kaç çocuğun var? demiş.

(O da):

Benim Şüreyh, Müslim ve Abdullah (isimli üç oğlum) var, demiş. Rasûlullah (s.a.):

(Yaşça) hangisi daha büyük? diye sormuş. (Hâni de:)

Şüreyh, cevabını vermiş. (Bunun üzerine Resulü Ekrem Efendimiz:)

Öyleyse sen Ebu Şüreyhsin, buyurmuş.

Ebu Davud der ki Şüreyh Zinciri kıran ve Tüster şehitte girenlerdendir. Bana ulaşan habere göre Şüreyh (Tüster'e) gizli bir yoldan girdiği için Tüster'in kapısını kırmıştır.[627]

Açıklama

Bilindiği gibi "Eb" kelimesi arapçada baba anlamına gelir Araplar, bir kimseyi künyelendirmek istedikleri zaman bu kelimeyi o zatın en büyük oğlunun ismine izafe ederler. Mesela bir adamın en büyük oğlunun ismi Şüreyh ise bu adamın künyesi "Ebu Şüreyh" olur. Ayrıca bir işi çok yapan, icad eden ya da bir sıfata fazlasıyla sahip olan kimseye o işin ya da sıfatın başına "eb" kelimesi getirilmek suretiyle de künye verilebilir. Çok cahil bir adama Ebu Cehl, hikmet sahibi bir adama da "Ebu'l-Hikme," ismi verilmesi gibi. İşte Hz. Hani İbn Yezid'e kavmi tarafından Ebul-Hakem künyesinin verilmesi bu ikinci neviden olan künyedir. Metinde de açıklandığı üzere Hz. Hani, kavmi arasında meydana gelen olaylarda hakemlik yapması için kendisine müracaat edilen ve verdiği hükümlerle de tarafları memnun edebilen bir kimse olduğundan kavmi ona bu künyeyi vermişti. Fakat "Hakem" ismi Allah'ın güzel isimlerinden olduğundan bu ismi alan, bu

ismin ifâde ettiği manalarda Allah'a ortaklık etmiş olacağından Hz. Peygamber bu künyeyi ondan almış ve O'nu en büyük oğlu Şüreyh'e izafe ederek "Ebu Şüreyh" künyesiyle künyelendirmiştir.

Şerhü's-Sünne'de açıklandığına göre "Elhakem" hükmüne karşı konulamayan hakim demektir ki bu da Allah'dan başkası olamaz.

Aliyyü'l-Kari'nin açıklamasına göre "Hz. Peygamberin verdiği bu künyenin bereketiyle Hz. Şüreyh fazilette en büyük sahabilerin makamına erişmiş ve sahabe döneminde müftilik yapmış, daha sonra da Hz. Ali onu kadı tayin etmiş. Bu kadılığı sırasında mahkemeye intikal eden bir davada Hz. Hasan'ın, Hz. Ali lehine yaptığı bir şahitliği kabul etmemiştir."[628]

Hadisin sonunda musannifin da açıklandığı gibi Hz. Şüreyh, Tüşter'in fethinde de bulunmuş, o gün birçok kahramanlıklar göstermiş, zincirleri kırmış, gizli yollardan içeriye girerek Tüster'in kapısını kırarak müslümanların oradan şehre girmelerini sağlamıştır.

İbn Esir'in de tesbit ettiği gibi, Hz, Şüreyh, birçok savaşlara katılmış, yüzyirmi sene yaşamış ve bunu kendisi bir şiirinde çok veciz bir şekilde dile getirmiştir.[629]

4956... (Said İbn el-Müseyyeb'in) babasından (rivayet edildiğine göre birgün) Peygamber (s.a.) Ona:

Adın nedir? diye sormuş (O da:)

Hazn'dır demiş. (Hz. Peygamber de):

(Bundan sonra) sen Sehl'sin, buyurmuş. (Hz, Hazn ise babasının verdiği ismin değiştirilmesine razı olmayarak);

Hayır olmaz. (Çünkü) Sehl (ova), ayaklar altında çiğnenir ve horlanır cevabını vermiş, (Bu hadisin ravisi) Said dedi ki:

(Dedem Hazn, Hz. Peygamberin bu teklifini kabul etmeyince:) "Artık bundan sonra bize (devamlı olarak) üzüntü isabet edecek zannetmiştim." [630]

Ebu davud dedi ki: Peygamber (s.a) "el-As" "Aziz", "Atle", "Şeytan", "Elhakem", "Ğurab", "Hubab", "Şihab" isimlerini "Hişam" ismiyle değiştirdi.

"Harb" ismini "Selm" ismiyle, "Elmuzdacı" ismini "Elmünbeis" ismiyle, değiştirdi. "Afim" adıyla anılan araziye "Hadıra" ismini vermiş, "Şa'b edrDalale" ismini "Şa'b el-Hudâ" ismiyle "Benüzzinye" ismini "Benurrişde" ismiyle "Benülmuğviye" ismini de (yine) "Benürrişde" ismiyle değiştirmiştir.

Ebu Davud dedi ki: Kısaltmak gayesiyle bu rivayetlerin senetlerini terk ettim.[631]

Açıklama

Bilindiği gibi "Hazn" düşünce, üzüntü, keder anlamına gelir. Şeni ise, kolay, yumuşak ve ova manalarına gelir. Bu bakımdan. Hz. Peygamber, Hz. Müseyyeb'e üzüntü ifade eden bu ismi kolaylık ve yumuşaklık ifâde eden "Sehl" ismiyle değiştirmeyi emretmiştir. Hz. Müseyyeb de Hz. Peygamberin bu emrinin far-ziyyet ifade etmeyip bir tavsiye mahiyetinde olduğunu anladığı için, Sehl ismini alan kimsenin bu ismin taşıdığı manadan dolayı hafife alınıp horlanacağı korkusuyla bu ismi almağa gönlü razı olmadığından, bu emre uymamış, babasının verdiği ismi taşımaya devam etmiştir.

Metinde geçen "artık bundan sonra bize (devamlı olarak) üzüntü isabet edecek" cümlesi Buhari'nin rivayetinde "bundan sonra bizim ailemizde üzüntü ve keder hiç eksik olmamıştır" anlamına gelen lafızlarla rivayet edilmiştir. Buharî'nin bu rivayetinden de anlaşılıyor ki Hz. Hazn, Hz. Peygamberin bu tavsiyesini tutmadığı için, bir daha hayatı boyunca üzüntü ve kederden kurtulamamıştır.

Musannif Ebû Davud'un talikinden anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber "isyankâr" manasına geldiği için "As" ismiyle Allah'ın güzel isimlerinden olan "Aziz" ismini şiddet ifade eden "Atle" ismini, Allah'ın rahmetinden uzak anlamına gelen "Şeytan" ismini hükmüne karşı gelinemez anlamına gelen ve Allah'ın güzel isimlerinden olan el-Hakem" ismini, uzak ve karga anlamına gelen "Gurab" ismini, ve "meteor (göktaşı)"anlamına gelen "Şihab" ismini müslümana yakışan isimlerle değiştirmiştir. Bu cümleden olarak Şihab ismini kırıklık, ufaklık, zayıflık gibi kulluğa delalet eden manalar taşıyan Hişam ismiyle değiştirirken, Harb (Savaş) ismini Silm (Sulh)la el-Muzdaci' (sırtüstü yatan) ismini, e-Münbeis (Hamleci ve atılımcı) ismiyle, Afira (kuraklık) ismini, Hadıra (yeşillik) ismiyle Şi'bü'da-lale (sapıklık yolu) ismini, Şı'bul-Hidâye (hidâyet yolu) ismiyle, Benü'z Zinye (zina çocukları) ismini de yine Benü rişde (nikâh çocukları) ismiyle değiştirmiş ve bu isimlerden uğur ve bereket ummuştur.

Bütün bu rivayetlerden de anlaşılıyor ki, bir çocuğun anne ve baba üzerindeki ilk hakkı ileride kendisi için utanç vesilesi olmayacak güzel bir isim vermeleridir.[632]

4957... Mesrûk'tan demiştir ki:
Ömer İbn el Hattab (r.a.) ile karşılaşmıştım. (Bana):
Sen kimsin? diye sordu. Ben de:
Mesrûk İbn el Ecdâ(ım) dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer:
Ben Rasûlullah (s.a)'ı: "Ecdâ şeytandır" derken işittim, dedi.[633]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Ecda', isminin şeytânlardan birimn özel ismi olduğunu ifade etmektedir. Bu bakımdan çocuklara sözü geçen ismi koymak kerahetten hali değildir. Esasen organ kesmek, hapsetmek ailesini darlık içinde geçindirmek gibi bir mü'mine yakışmayan manalara geldiği de düşünülürse, bu ismi koymanın çirkinliği daha da kolay anlaşılabilir.[634]

4958... Semura îbn Cündüb'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
Sakın kölenin ismini Yesâr, Rebhah, Necîh, Efiâh koyma. Çünkü (olur ki) sen (kendine bu isimlerden birini verdiğin köleni kasd ederek):
O orada mı? diye sorarsın (karşıdaki de):
(Semure dedi ki:) Hayır cevabını verir."
Böylesi isimler dörttür, benim adıma onları fazlalaştirmayın.[635]

4959... Hz. Semura'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.) kölelerimize şu dört isim(den birin)i vermemizi bize yasakladı: Eflah, Yesar. Nafi, Rebâh."[636]

4960... Hz. Cabir'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "inşallah, eğer ömrüm olursa ümmetime Nâfi, Eflah ve bereket isimlerini koymalarını yasaklayacağım."
(Bu hadisin ravilerinden) A'meş (burada bir parantez açarak -bu hadisi bana naki eden Ebu Süfyan gerçekten) Nâfi ismini de zikretti mi, zikretmedi mi, (iyice) bilmiyorum, dedi.
(Câbir'in rivayetine göre Hz. Peygamber şöyle sözlerini tamamlamıştır:)
. "Çünkü (kölesini sormak üzere) geldiği zaman:
Bereket burada mı? diye sorar. (Orada bulunanlar da:)
Hayır! cevabını verirler.

Ebû Dâvud der ki: (Bu hadisin) bir benzerini Hz. Câbir yoluyla Ebu Zübeyr de rivayet etti. (Fakat) Bereket ismini rivayet etmedi.[637]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler çocuklara Yes&r (kolaylık Rebah (üretmek), Necih (gayesine ermeye muvaffak olan), Eflah (gayesine erişen), nâfi (faydalı) bereket (artma, fazlalaşma mutluluk) isimlerini koymanın caiz olmadığını ifade etmektedir.

Yine bu hadis-i şerifler, çocuklara sözü geçen isimleri vermenin uygunsuzluğunun sebebini şöyle açıklamaktadırlar: Çünkü kolaylık, kâr, muvaffakiyet, bereket ifade eden bu isimleri alan kimselerin bir mecliste olup olmadığı sorulduğu zaman orada bulunanlar, yanlarında bulunmadığını ifade etmek için "burada başarı, bereket, kâr... yoktur" diye cevap vereceklerdir. Tabii ki o mecliste hayır ve bereket olmadığını dile getiren bu ifâde, o mecliste bulunanların hoşuna gitmeyeceği gibi aynı zamanda buna bu isimlerden birini taşıyan kimsenin sebep olduğunu düşünerek, onun hakkında kötü düşünmeye ve hatta onun uğursuz olduğuna, inanmaya

başlayacaklardır.

Binaenaleyh bir müslüman, çocuğunun şahsiyetini zedeleyecek ve onu toplum arasında küçük düşürecek isimler vermekten kaçındığı gibi, onun karakterine, halet-i ruhiyesine (psikolojisine) olumsuz yönde te'sir edecek, ondaki isyankârlık duygusu, küçüklük ya da büyüklük kompleksi doğuracak isimler koymaktan da sakınmalı, Allah ve Rasûlünün tavsiye ettiği kulluk, Allah yolunda hizmet gibi ulvi duygular ilham eden isimler koymalıdır. Musannif Ebu Davud'un mevzumuzu teşkil eden (4960) numaralı hadisin sonuna ilave ettiği talikin tamamı, Müslim'in Sahih'inde şu manaya gelen lafızlarla rivayet edilmiştir:

Bize Muhammed b. Ahmed b. Ebi Halef rivayet etti (dedi ki:)

Bize Rahv rivayet etti (dedi ki:) Bize İbn Cüreyc rivayet etti (dedi ki): Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi; ki kendisi Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken işitmiş: Peygamber (s.a.) Ya'la, Bereket, Eflah, Yesar, Nafi ve buna benzer isimler koymaktan nehyetmek istedi. Sonradan bunlardan sükût buyurduğunu gördüm. Artık hiçbir şey söylemedi. Sonra Rasûlullah (s.a.) bundan nehyetmeden dünyadan gitti. Bilahere Ömer bunları yasak etmek istedi. Sonra o da bıraktı.[638]

Bu mevzuda İmam Nevevî: "Bundan dört isme kıyas ve onlara kendi manalarında ki bazı isimlen katmak men'edilmiş değildir. Ulemamız diyor ki: Bu hadiste zikredilen isimleri ve o manada başka isimleri koymak mekruhtur. Kerahet yalnız bu dört isme mahsus değildir. Hem bu kerahet, kerahet-i tahrimiyye değil kerahet-i tenzihiyyedir. Kerahetin illetini Peygamber (s.a.)'ûı: "Çünkü sen orada mı, dersin o da hayır der" kavliyle beyan buyurmuş, bu cevaptaki çirkinliği kerih görmüştür.Çok defa bu cevap bazı insanları teşe'üme sevk eder" demiştir.

Peygamber (s.a.)'in bu isimleri koymaktan men'etmek isteyip sonra vazgeçmesinin manası: Haram kılmak istemiş, sonra bundan vazgeçmiş demektir. Kerahet-i tenzihiyye ifade eden, başka hadislerde de vardır.[639]

4961... Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kıyamet gününde Allah yanında en aşağılık isim (sahibi dünyada) Melikü'l-emlâk (padişahlar padişahı) ismiyle çağrılan adam (olacak)dır."

Ebu Davud der ki: Bu hadisi aynı senedle Şuayb ibn Ebi Hamza da Ebu'z-Zinad'dan: "(Kıyamet gününde) isim(ler)in en çirkini" diye rivayet etmiştir.[640]

Açıklama

Bu hadisin manası kıyamet gününde en hakir, en zelil a(jam "melikül-emlâk" adını taşıyan kimsedir. Maksat isim değil, ismin sahibidir. Kadı Iyaz: Bu hadisle isimle müsemmanın bir şey olduğuna istidlal edilir.

Melikü'l-emlâk bütün mülklerin sahibi manasına gelir. Bütün mülklerin sahibi de Allah'dır, Allah'dan başka malik yoktur. Bu husustaki hilaf meşhurdur, der. Binaenaleyh doğan çocuğa bu ismi takmak, haram olduğu gibi Allah'a mahsus rahman, kuddus, müheymin, halik ve emsali isimleri şahin şah, sahan şah şahanül-Mülk gibi acem mübalağası sayılan unvanları takmak da haramdır. Çünkü onların hepsinde kula yakışmayan bir büyüklük vardır.[641]

63. Lakaplar

4962... Ebû Cebîre İbn Dahhâk demiştir ki:

"Birbirinizi kötü lakablarla çağırmayın, İmandan sonra fasıldık ne kötü addır..."[642] âyeti biz Seleme oğulları hakkında nazil oldu. Rasûlullah (s.a.) bize (yani Medine'ye) geldi. (O zaman) bizden iki ya da üç ismi olmayan hiçbir adam yoktu. Peygamber (s.a.) (İçimizden birini bu isimlerden biriyle): "Ey falanca!" diye çağırınca (bunu işiten kimseler): "Ey Allah'ın Rasulüî (Onu bu isimle çağırmaktan) vazgeç. Çünkü o bu isimden dolayı kızıyor" demeye başladılar. Bunun üzerine şu "Biribirini-ze (kötü) lakablar takmayın" âyeti indirildi.[643]

Açıklama

Lügat âlimlerinin açıklamasına göre kişilere verilen özel isimler ikiye ayrılır.

1. Övme ya da yerme, (medh veya zemm) ifade eden isimlerdir. Bunlara "lakab" denir ki bunlar kişinin esas ismine ilâveten sonradan verilen isimlerdir.

2. a. Kişiye babasına ya da oğluna nisbet edilerek verilen falanın oğlu, falanın babası gibi isimlerdir. Bunlara künye denir. Bu tür isimler de kişilerin yine esas isimlerine ilâveten sonradan aldıkları isimlerdir.

b. Kişiye babasına ya da oğluna nisbet edilmeksizin verilen isimlerdir. Buna da sadece "isim" denir. Bu tür isimler ise kişilerin doğdukları zaman aldıkları göbek isimleridir.

Burada mevzumuzu teşkil eden isimler birinci kısma giren yani kişilere göbek isimlerine ilaveten onların medh veya zemm için verilen isimlerdir.

Metinde geçen "Birbirinize kötü lakablar takmayınız.." âyet-i kerimesi kişiye hoşlanmayacağı lakablar takmanın ya da onu hoşlanmayacağı lakablarla çağırmanın çirkinliğine delalet etmektedir. Çünkü bu, kişiye sövmek kabilindendir.[644] Oysa bilindiği gibi rnüslümana sövmek fasiklıktan başka birşey değildir.[645]

Nitekim bazılarına göre sözü geçen âyet-i kerimenin devamı da bunu ifade etmektedir.[646]

Fakat kişilere memnun olacakları güzel lakablar takmak sünnettendir. Nitekim Hz. Peygamber, Hz. Ebu Bekir'e Atik ve Sıddîk lakablarım verdiği gibi, Hz. Ömer'e Faruk, ismini vermiştir. Hz. Hamza'nın lakabı Ese-düllah (Allah'ın arslanı), Hz. Halid'in lakabı da Seyfullah (Allah'ın kılıcı) idi. Binaenaleyh bu manada lakab takmakta bir sakınca söz konusu değildir. Hz. Ömer de böylesi lakabların yaygınlaştırılmasını emretmiştir.

Bunlarda bir sakınca asla söz konusu olamaz. Her ne kadar kişiyi topal, kambur gibi halk arasında meşhur olan ismiyle anmakta bir sakınca yoksa da bir hadis-İ şerifte de belirtildiği gibi; "Mü'mİnin mü'min üzerindeki hakkı onu kendisine en hoş gelen ismiyle çağırmak" olduğundan kişi mü'min kardeşini en güzel ismiyle çağırmalıdır.[647]

İmam Nevevî'nin açıklamasına göre bir kişiyi kendisinde ya da annesinde veya babasında bulunan bir vasıfdan dolayı hoşlanmadığı lakablarla anmanın haram olduğunda İslam uleması ittifak etmişlerdir.[648]

64. Bir Kimsenin Ebu İsa Künyesi Almasının Hükmü

4963... (Zeyd b. Salim'in) babasından (rivayet edildiğine göre) Ömer ibn El-Hattâb (r.a.) Zeyd İbn Sabit'in kendi kendisine Ebu İsa künyesini veren oğlunu dövdü. El Mugîre İbn Şu'be de kendisine "Ebu İsa" diye künyelenmişti. Hz. Ömer O'na:

Sana Ebu Abdullah künyesini alman yetmiyor mu? diye çıkıştı. Bunun üzerine Mugîre, "Bu künyeyi feana Rasûlullah (s.a.) verdi" dedi. Hz. Ömer de:

Onun gelmiş, geçmiş hataları affedilmiştir. (Bize gelince) biz kendi başımızayız. (Allah'ın bize nasıl muamele yapacağını bilmiyoruz)" diye çıkıştı. Bunun üzerine (Mugîre) ölünceye kadar Ebu Abdullah künyesini taşımaya devam etti.[649]

Açıklama

Bezlül-Mechud yazarı Hz. Ömer'in metinde geçen: "O'nun gelmiş geçmiş hataları affedilmiştir. (Bize gelince) biz kendi başımızayız" mealindeki sözlerini açıklarken şu görüşlere yer veriyor: "Allah daha iyisini bilir ya, bazı işler haddizatında kerahetten hali olmadığından bu gibi işleri yapmak aslında çirkindir. Fakat haram değildir. İnsanlar bu tür işlerdeki çirkinliği anlayınca, bu işleri yapmanın haram olduğunu zannederler. Halbuki bu fiili irtikab etmek haram değil mekruhtur.

Hz. Peygamber bu gibi mekruh işleri yapmanın haram olmadığını göstermek için onları işleyebilir. Bu fiilinden dolayı da günahkâr olmaz. Bilakis bir gerçeği açıkladığı için sevab kazanmış olur. Bu Hz. Peygamberin şahsına ait Özel bir durumdur. Binaenaleyh başkaları aynı fiili işleyecek olurlarsa günahkâr olurlar. Öyleyse bir insan birisine Ebû İsa (İsa'nın babası) ismini verecek olursa zihinlerde sanki Hz. İsa'nın bir babası varmış gibi gerçeğe aykırı bir fikir uyandırmış olacağından çirkin bir fiil işlemiş olur.

Her ne kadar Sünen-i Tirmizî musannifi imam Tirmizî'nin künyesi "Ebu İsa (İsanın babası)" ise de bu ismi ona kendisi değil de başkaları vermiş olabilir. Kendisi vermiş olsa bile şu iki ihtimâlin dışında değildir:

1. Kendisi bu künyeyi seçtiği zaman, henüz, kendisine mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif ulaşmamış olabilir.

2. Hz. Peygamberin Mugîre İbn Şu'be'ye Ebu İsâ künyesini verdiğini düşünerek bu künyeyi almanın sünnet olduğuna inandığı için bu künyeyi seçmiş olabilir.

Fakat şurasını unutmamak gerekir ki eğer bu künyeyi almak sünnet olsaydı Hz. Ömer bu künyeye müdahale etmez ve bu künyeyi başkalarına da verirdi."[650]

65. Bir Kimsenin Başka Birinin Oğlunu "Oğlum' Diye Çağırmasının Hükmü

4964... Enes İbn Mâlik'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) Ona:

Ey Oğulcuğum, diye hitap edermiş.

Ebu Davud der ki: "Ben Yahya İbn Maîrii, Ibn Mahbûb çok hadis rivayet eden bindir" diye överken işittim.[651]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir kimsenin başka birisinin oğluna "çocuğum oğlum, yavrum..." gibi şefkat ifade den kelimelerle hitap etmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir. Çünkü çocuğa karşı yöneltilen bu hitap "Ey sevgili yavrucağız, sen benim yanımda kendi çocuğum gibi kıymetli ve sevgilisin. Gerçekten de seni kendi çocuğum gibi seviyorum, sana karşı sevgi ve şefkat hisleriyle doluyum" gibi manalar taşıdığından bu hitabta; "Çocukları babalarına nisbet ederek çağırın..."[652] emrine muhalefet etme söz konusu değildir.

Nitekim İbn Kesir de bu hitabın sözü geçen âyet-i kerimeye aykırı düşmediğini ifade ettiği gibi söz konusu âyet-i kerimeyi tefsir ederken mevzumuzu teşkil eden hadisi de zikretmiştir.[653]

---

[1] Tahirü'I-Mevlevî, Edebiyat Lügati, s. 38-39.
[2] M. Zihni, Nimet-i İslam, 57.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/598.
[3] Müslim, Fedâil 54.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/599.
[4] Müslim, fedâil 51; Dârimî, mukaddime 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/600.
[5] İsrâ (17), 44, Fatır (35), 41.
[6] Hac (22), 59.
[7] Nisa (4), 7, 92, 104; Ahzab (33) I; Fetih (48). 4.
[8] Bakara (2), 263.
[9] Eşref edib, Asr-ı Saadet, VI, s. 511-512, Şamil Yayınları.
[10] Ali İmrân(3), 59.
[11] Müslim, birr 78.
[12] Müslim, birr 77.
[13] Darimî mukaddime 48.
[14] Eşref edib. Asr-ı Saadet.Vİ, 521-522, Şamil Yayınevi.
[15] Turgut Ali. Kur'an-i Kerim'e Göre Ahlâk Esasları s. 101-103.
[16] Eşref edeb, a.g.e., III, 1, 187-189.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/600-602.
[18] Buharı, libas 17-18, edeb 68; Müslim, zekât 128; Nesâî, kasâme 22; Ahmed b. Hanbel, II 153,310,224.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/602-603.
[19] Buharî, edeb 76, Müslim, birr 107-108, Muvatta, hüsnü'l-huluk 12; Ahmed b. Hanbel II. 236, 268, 507.
[20] Buharî edeb 76, Tirmizî, Birr 73; Muvatta, hüsnü'l-huluk 11; Ahmed, II, 175, 362, 366, 484, V, 34, 370.
[21] Müslim, iman 60; Buharı edeb 77.
[22] Buharî, iman 3 16, edeb 77; Müslim, iman 57-59: s. Ebû Davud, hd. 4795.
[23] Buhari, edeb 72, 77: menakıb 23; Müslim, fedai! 67; İbn Mâce, zühd 17; Ahmed b. Hanbel II, 71, 79, 88,91-92.
[24] Tirmizî, birr 61.
[25] Tirmizî, birr 52, Müslim, birr 14-15; Darimî, rikak 73; Ahmed b. Hanbel, IV, 182.
[26] Tirmizî, birr 71; Ahmed b.Hanbel, IV, 193-194.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/603-604.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/605.
[29] Rıfat Ahmed, Tasvir-i Ahlâk. 366.
[30] Vedâdî Efendi, Tekmile-i Tarikat-ı Muhammediyye, s. 232.
[31] Buharî, ezan 21; Müslim mesâcid 154.
[32] Furkan (25) 63.
[33] Buhârî edeb 68; Müslim istiska 16.
[34] Ahmed Hamdi Aksekili, Ahlâk Dersleri, 164.
[35] En'âm (6), 90.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/605-606.
[37] Tirmizî, Birr 74, kıyâme 48; İbn Mâce, zühd 18; Ahmed b. Hanbel, III, 438, 440.
[38] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/606-607.
[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/607-608.
[40] Müslim, birr 107.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/608.
[41] Saim Kılavuz. Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi 556.
[42] Ahmed Rifat, Tasvir-i Ahlâk 88.
[43] Eşref'Edib. Asrı Saadet. VI. 215-216, Şamil Yayınevi.
[44] Ahmet Rifat, Tasvir-i Ahlâk, 88-90.
[45] a.g.e. 89.
[46] Hüseyin Algül, Ahlâk, Tercüman 71000 Temel eser I, 182.
[47] Ali İmran (3), 134.
[48] Müslim, Birr 109.

[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/608-611.
[50] Buhari edeb 44, 76. bedü'l-halk M; Müslim, birr 109-110; Tirmizî. devât 51; Ahmed b. Hanbel, V. 240, 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/611-612.
[51] Buharı, edeb 44, 76, bedü'l-halk 11, Müslim, birr 109-110; Tirmizî, deavât 51; Ahmed b. Hanbel. V. 24. 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/612.
[52] Ahmed b. Hanbel. V 152.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/613.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/613.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/613-614.
[56] Ali îmran (3). 134.
[57] İbn Mâce, zühd, 18.
[58] el Heytemî, Mecmau'z-Zevâid, VII, 70.
[59] Essuyûtî, el-Câmiussagîr, I, 137.
[60] Nur (24), 22; Vedadi Efendi, Tarikat-ı Muhammediye tere, 143-144.
[61] Ali îmran (3), 134.
[62] Bakara (2), 195.
[63] Hâdimî, Berîka, 11,341.
[64] Kınalızade Ali Efendi, Ahlâk-r Alâî, 1,178.
[65] Muhammed b. Allan. el-Futuhatü'r Rabbaniyye, VI. 182: Vedadî Elendi. Tarikat-ı Muhammediyye tercümesi. tekmile 144: Hadimi, Berîka, 11.346.
[66] O. Zeki Mollamehmetoglu. Sünen-İ Tirmizî Tercümesi, VI, 69.
[67] A. Muhtar Büyükçınar, Hadislerle İslam, V, 335.
[68] Ahmed b. Hanbel, Müsned.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/614-617.
[70] Buharı, menâkıb 27. edeb 80. hudud 10: Müslim. Mail 77-7S, Muvatta, hüsnü'1-hulk 6: Ahmed b. Hanbel, VI. 85. 114. 130. 162, 182. 191, 209, 223, 229, 232, 262. 281.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/617.
[71] Müslim, fedail 79; İbn Mace, nikah 51; Dârîmî, nikâh 34, Ahmed b. Hanbel, V,32, 206, 229,232,281.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/618.
[72] Araf (7), 199.
[73] Buharî, tefsir VII-5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/618.
[74] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/618-619.
[75] Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi V, 111-112.
[76] Hâdimî, Berika, II, 241.
[77] Eşref Edip, Asr-ı Saadet Talimat ve Tebligat, VI, 503, Şamil Yayınevi.
[78] Yaman Arıkan. Esmau'l-Husna, 237.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/619-620.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/620.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/620-621.
[82] Hucurat (49). 13.
[83] Ahmed b. Hanbel, II, 4-5. 334.
[84] Ahmed b. Hanbel, II, 400.
[85] Vedadi Efendi Tarikat-ı Muhammediye Tercemesi, Tekmile, 230.
[86] Maide (5), 54.
[87] Vedadi efendi, Taikat-ı Muhammediye Tercemesi, Tekmile, 230.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/621-622.
[89] Tirmizî, birr 41. Ahmed b. Hanbel, 11-394.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/622-623.
[90] Essuyûtî, el-Caimü's-Sagîr, I, 8.

[91] Sünen-i Ebû Davud, 4862 nolu hadis.
[92] Haşr (59), 9.
[93] Ali liman (3) 180.
[94] Tirmizî, Bir 41. Ahmed b. Hanbel, I. 4. 7.
[95] Kınalizade Ali efendi. Ahlâk-ı Âlaî I. 297-298.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/623-624.
[96] Müslim, birr 73; Muvatta, hüsnü'l-hulk 7; Ahmed b. Hanbel, VI, 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/624-625.
[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/625.
[98] Ahmed Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi X, 544.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/626-627.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/627.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/627.
[101] Hacc 522), 77.
[102] Bk. 4947 no'lu hadis.
[103] Buhari.
[104] M. Ali Haşimî (Prof. Dr.), Kur'ân ve Sünnette Müslüman Şahsiyeti, s.203-205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/627-628.
[105] Buharı, iman 3, (6, edeb 77; Müslim, iman 57-59; Ebu Davud, sünne 14; Tirmizî, birr 56, 80, iman 7, Nesâî, iman 16, 27; İbn Mâce, mukaddime 9; zühd 17; Muvatta, hüsnü'l-hulk 10; Ahmed b. Hanbel, 11-56, 147, 392, 414, 442, 501, 533, V, 269.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/628.
[106] Kılavuz Dr. Saim, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, 510.
[107] Muhammed Said, Ahlâk-ı Hamide s. 29.
[108] a.g.e.
[109] Buharı, edeb 77.
[110] Eşref Edip, Asr-ı Saadet VI, 463.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/629-630.
[112] Müslim, iman 60-61.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/630-631.
[113] Tirmizî, kıyâme, 24; Ahmed b. Hanbel, I, 387.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/631-632.
[114] Buharı, enbiya 54, edeb 78; İbn Mâce, zühd 17; Muvattâ, sefer 46; Ahmed b. Hanbel, IV, 121-122, V, 273.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/632.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/632-633.
[116] Muvatta; husnu'l-huluk.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/633.
[117] Ahmed Rifat, Tasvir-i Ahlâk, 129. Tercüman.
[118] Ebu Ya'lâ, Taberânî.
[119] Ahmed b. Hanbel.
[120] M. Ali Haşimî, Kur'ân ve Sünnette Müslümanın Şahsiyeti, 161-162.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/633-635.
[121] Tirmizî, Birr 61; Ahmed b. Hanbel, VI, 442, 446, 448, 451.
[122] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/635-636.
[123] Tirmizî, birr 158; Nesâî, cihad 19; İbn Mâce, mukaddime 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/636.
[124] Buharî, tefsir sure 68/1, edeb 6, eyman 9; Müslim, cenne 46-47; Tirmizî, cehennem 13; İbn Mâce, zühd 4; Ahmed b. Hanbel, IV, 227, II, 169, 214, III, 145, IV, 175, 306.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/636.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/637.
[126] Buharı, cihad 59; rikâk 38, Nesâî hayl 14, 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/637.
[127] Buharı, cihad 59. rikak 38; Nesâi, hayl 14, 16.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/637.
[128] Nahl (16),96.
[129] Buharı, menakıb u'1-ensar 26, Edeb 90, rikâk 29; İbn Mâce, edeb 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/637-638.
[130] Müslim, zühd 68-69, Ebu Davud, hudûd 36; Tirmizî, zühd 55; İbn Mâce, edeb 36; Ahmed b. Hanbel. VI ,5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/7.
[131] Sünen-i Ebu Davud, Buyu 63; Ahmed b. Hanbel, I, 278-279, 350.
[132] a.g.e., talak 34.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/7-8.
[134] Buharî, şehâdat 16, edeb 54, Müslim, zühd 65-66; Ahmed b. Hanbel, V, 41,46,51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/8.
[135] Bk. 5124-5127 no'lu hadisler.
[136] Gazzâlî, İhya, 111,159-160.
[137] Ahlâk-ı Alaî, 1,286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/8-9.
[138] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/10.
[139] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/10-11.
[140] Buharî, istîtâbe 4, istizan 22, davât 59, edeb 35; Müslim, birr 77, selâm 10;Tirmizî, istizan 12; İbn Mâce, edeb 9; Dârimî rikâk 75; Muvattâ, isti'zan 38; Ahmed b. Hanbel, 1,112, IV, 87, VI, 37, 85, 199.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/11.
[141] Fussilet (41), 34.
[142] Ahmed Riffat, Tasvir-i Ahlâk 257.
[143] Buharî, edeb 38.
[144] Müslim, birr 78.
[145] Müslim, birr 76.
[146] Eşref edip, Asr-ı Saadet, VI, 520.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/11-12.
[147] Müslim birr 78; Ahmed b. Hanbel, VI, 58, 116, 125, 171,206,222.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/12-13.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/13.
[149] Müslim, birr 74-76, İbn Mace, edeb 9; Ahmed b. Hanbel, IV, 362, 366.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/13.
[150] Tevbe(2), 123.
[151] Vedadi efendi, Tarikat-ı Muhammideyye Tere. ve Tekmile s. 302.
[152] El-Hadimi, Berika, II, 313.
[153] Ali İmrân(3), 159.
[154] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/13-14.
[155] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/14.
[156] Ahmed Rifat, Tasvir-i Ahlâk, 312.
[157] Sünen-i Ebu Davud, Hudud 4.
[158] Suyûtî, el-Camiüs.sagîr, II, 62.
[159] Tirmizî, birr 65.
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/15.
[161] Tirmizî, birr 35; Ahmed b. Hanbel, II-258, 295, 303, 388, 461, 492, III, 32, 74, IV, 278, 375, V, 211,212.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/16.
[162] Rum (30), 7.
[163] M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, III, 361.
[164] Cürcâni, Tarifat 86;, et-Tehâvevî, Muhammed Ali, Keşşâfü İstilahatil-Funûn, I, 737.
[165] a.g.e.
[166] Kuşeyrî Risalesi, (Çeviren; Süleyman Uludağ), s. 272.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/16-18.

[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/18.
[169] Buharı, el-Edebu'I-Müfred-Ahlâkı Hadisler, terceme; A. Fikri Yavuz, 1-230-231.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/18-19.
[171] Buhari, el-Edebu'l-Müfred-Ahlâkî Hadisler, terceme; A. Fikri Yavuz, 1-230-231.
[172] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/19-20.
[173] Süyûtî, el-Camiüssagîr, I, 57.
[174] el Münavî. Feyzü'l Kadir, II, 418.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/20.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/20-21.
[177] Enfâl (8), 17.
[178] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/21.
[179] Buharı istizan 2; Müslim, libas 1 14, selam V3, Ahmed b. Hanbel. 111-36-47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/22-23.
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/23.
[181] Ali imran (3), 104.
[182] Gazzali, İhya, 1,303.
[183] Tirmizî, birr 37.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/23-24.
[184] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/24-25.
[185] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/25.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/25-26.
[187] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/26.
[188] Müslim, fedail 76.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/26.
[189] A. Davudoğlu, Sahili Müslim ve Terceme ve Şerhi, X, 109.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/26.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/27.
[191] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/27.
[192] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/28.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/28.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/28.
[195] Müslim, sala l19;Darimî, sala 19; Ahmed b: Hanbel, 11,377, 416, 526, 537, V,93, 101, 107.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/29.
[196] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/29.
[197] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/29-30.
[198] Tirmizî, isti'zan 29; Ahmed b. Hanbel, V, 91, 98, 108.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/30.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/30.
[200] Tirmizî, edeb 12.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/31.
[201] Avnu'l-Ma'bûd, XIII, 173.
[202] Mansur Ali Nasıf, et-Tac V, 265.
[203] Halil Ahmed eS-Sehar enfûri. Bezi, XIX, 76.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/31-32.
[204] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/32.
[205] Ahmed b. Hanbel. 11. 85, 89, 102, 121, 124. 126, 149.
[206] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/32-33.
[207] Mecelle, madde 96.
[208] Buharı, İsti'zan 31-33, cuma 20, Müslim, selam 27, 27-31; Tirmizî, edeb, Dârimî, isti zan 24-25; Ahmed 11,17, 45, 338, 438, 523, V, 48.
[209] Mücâdele: (58) II.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/33-34.

[210] Sünen-i Ebû Davud, cihad 58.

[211] Buharı, et'ime 30, Fedâilü'l-Kur'ân 17,36, tevhid 57; Müslim, müsafirin 243; Tirmizî, edeb 79, Nesâî, iman 32; İbn Mâce, mukaddime 16; Dârimî, Fedailü'1-Kur'ân 8; Ahmed b. Han bel, IV, 397, 404, 408.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/35.

[212] Buharî, et'ime30,FedâUü'l-Kur'ân 17. 36. tevhid 57; Müslim, Müsafirin 243; Tirmizî, edeb 79.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/36.

[213] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/36.

[214] Muhammed b. Allan. Delilü'l-Fâlihin, 111,490-491.

[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/36-37.

[216] A. Davudoğlu , Sahih-i Müslim Terecine ve Şerhi X, 594.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/37-38.

[217] Tirmizî züh56; Darimî, et'ime 23; Ahmed b. Hanbel, III, 38.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/38.

[218] Furkan (25), 27.

[219] Nisa (4), 8.

[220] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/38-39.

[221] Tirmizî, zühd 45; Ahmed b. Hanbel, II, 303, 334.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/39.

[222] Yakub Kenan Necefzâde, Gülistan, 20-21.

[223] Muhammed İbn Allan, Delilü'I Fâlihin, II, 233-234.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/39.

[224] Buharı, enbiya 2; Müslim, birr 159-160; Ahmed b. Hanbel, II, 295, 527. 537.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/40.

[225] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/40.

[226] Buharı, ilim II, cihad 164. meğâzi 60, edeb 80, Ahkâm 22: Müslim, cihad 5; Ahmed b. Hanbel, I, 239, 283, 365, IV, 399, 412, 417.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/41.

[227] Buharı menâkıb 23, edeb 80, hudud 10; Müslim, fedâil 77-78; Ebu Dâvud, edeb4; Tirmizî, menâkıb, 34; Muvatta, hüsnü'l-hulk 2; Ahmed b. Hanbel, VI, 85, 113-114,116, 130, 162, 182, 189, 191,209,223,232,262.

[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/41-43.

[229] A. Davudoğlu, Sahih Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 460-461.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/43.

[230] İbn Mâce, ticare 63; Ahmed b. Hanbel, III, 425.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/43.

[231] el-Askalanî, İbn Hacen el-İsabe, II, 10.

[232] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/43-44.

[233] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/45.

[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/45.

[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/45.

[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/45-46.

[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/46.

[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/46.

[239] İbn Mâce, nikâh 19.

[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/46-47.

[241] et Tahavî, Keşşâfü Istılâhâti'l-Fünûn, I, 288.

[242] el Cürcânî, Ta'rifât, 64.

[243] a.g.e. s. 50.

[244] a.g.e..86-87.

[245] Birgivî, Şerhü'l-Ehadisi'l-Erbaîn, 43.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/47-48.

[246] Tirmizî nikah, 17: Ahmed h. Hanbel, II, 302, 434.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/48.

[247] H. Hatipoğlu, Sünen-i İbn Mâce Tercemesi ve Şerhi, V, 31.

[248] Muhammed b. Allan, el-Fatûhhatü'r-Rabbaniyye, IV, 72.
[249] Nesaî, iftitah, 21.
[250] Ahmed b. Hanbel. IV, 62, 337, V, 375.
[251] Sünen-i Ebu Davud, et'ime 19.
[252] Nesaî, amelü'l yevmi ve'n-nar 373, hadis no:555.
[253] Ahmed İbn Hanbel, II, 27, 40, 59, 69, I28.
[254] Sünen-i Ebu Davud, 5088 nolu hadis.
[255] a.g.e. 2161 no'lu hadis.
[256] Buharı Edahi 9, 14, Tevhid 13; Müslim, Edahi 17.
[257] Ebu Davud, 3767 nolu hadis.
[258] a.g.e. tahare 48.
[259] a.g.e. hadis no 5103.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/48-52.
[261] Müslim, mukaddime I, 6.
[262] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/53.
[263] Yusuf (1)25.
[264] Feyzu'l Kadir, 111-57.
[265] Müslim.
[266] Ebu Dâvud, 4843 nolu hadis.
[267] Buharı.
[268] Haşimi M. Aİi, Kur'ân ve Sünnete göre Müslüman Şahsiyeti, 200-201.
[269] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/53-55.
[270] Tirmizî, birr 75.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/55.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/55.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/56.
[273] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/56.
[274] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/56-57.
[275] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/57.
[276] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/57-58.
[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/58.
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/58.
[279] Taberi, Cami'ül-Beyân, I, 79-80.
[280] Aliyyü'l Kari, Mirkatü'l Mefatih, IV,590.
[281] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/58.
[282] Buharî, mevfıkilü's-sala; Tirmizî, mevakit 11-12; İbn Mâce, sala 12; Ahmed b. Hanbel, 1,389,410.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/59.
[283] A. Naim, Tarid-i Sarih Tercümesi, II, 401, birinci baskı.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/59.
[284] Buhari, istizan 47; Müslim, selâm 137-138; Tirmizî. edeb 59; İbn Mâce, tahâre 24; edeb 50; Dârimî, istizan 28; Muvatta, kelam 13-14. Ahmed b. Hanbel, I, 431. 460, 464, II, 9, 123, 126. 141, 146.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/59-60.
[285] Buharı, istizan 47; Ahmed b. Hanbel, II, 9, 43. 45, 430. 438.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/60.
[286] A. Davudoğlu, Sahih-ı Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 603.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/60.
[287] Müslim, selam 31: Tirmizî edeb 10; İbn Mâce, edeb 22; Ahmed b. Hanbel, 111, 32.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/61.
[288] a.g.e., 594.
[289] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/61.
[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/62.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/62.

[292] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/62-63.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/63.
[294] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/63-64.
[295] Mütercim Âsim, Okyanus, II, 138.
[296] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/64.
[297] Müslim. mesâcid 286-287; Nesâî, sehv 99; Tirmizî. safa 409; İbn Mace, ikâme 109; Ahmed b. Hanbel. I. 85, V, 91. 97, 100-101, 105, 131.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/64.
[298] Mecmauzzevâid, X. 104.
[299] O.Z. Mollamehmetoğlu, Sünen-i Tirmizî Tercümesi, I, 397.
[300] Mecmauzzevâid, X. 105.
[301] a.g.e.
[302] a.g.e.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/64-65.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/65-66.
[304] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/66.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/66-67.
[306] Saffet (37), 180, 181, 182.
[307] Muhammed b. Allan, el-Fütühatü'r Rabbâniyye, VI, 170-171.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/67.
[308] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/67.
[309] Ahmed b, Hanbel. VI. 459.
[310] Ebû Dâvud 487l nolu hadis.
[311] İmam Münzirî. et-Tergib ve Terhib, Tercümesi: Hadislerle İslam A.M. Büyükçınar ve arkadaşları, V, 387, 388.
[312] a.g.e. V, 388.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/68.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/69-70.
[314] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi X, 507.
[315] Heytemî, Mecmuûzzevaid, VIIII, 89.
[316] aynı yer.
[317] A. Davudoğlu, Selamet Yolları IV, 393.
[318] Ahmed Rifat, Tasvir-i Ahlâk, 145-146.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/70.
[319] Buharı, edeb 83; Müslim zühd 63; İbn Mace, fiten 13; Darimî, rikak 65; Ahmed, II, 115, 379.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/70-71.
[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/71.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/71.
[322] Müslim, fedail 99; Ahmed b. Hanbel, V. 454.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/71-72.
[323] Zürkanî, Şerhti Mevahibî'l-Ledünniyye IV 217-218.
[324] a.g.e. IV, 220-221.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/72.
[325] Müslim, libas 72; Tirmizî, edeb 20; Ahmed b. Hanbel, III, 299.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/73.
[326] Buhari, salat 85. istizan 44; Müslim, libas 75; Tirmizî, edeb 19; Nesaî mesacid 28: Dârimî, istizan 27; Muvatta, sefer 87; Ahmed b. Hanbel, IV,39-40.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/73.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/73.
[328] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi IX, 470-471.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/74.
[329] Tirmizî birr 39; Ahmed, III, 324, 352, 380, 394.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/74.

[330] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/75.
[331] Müslim, nikâh 123; Ahmed b. Hanbel, III, 69.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/75.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/75-76.
[333] Buharî edeb 50, Müslim, iman 169-170; Tirmizî, edeb 79: Ahmed b. Hanbel, V, 382,389, 392. 397. 402, 404.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/76.
[334] Mütercim Asım, Okyanus, I, 318.
[335] Kalem (68) 11.
[336] Hucurat (49), 6.
[337] Lokman (72). 17.
[338] Hucurat (49). 12.
[339] Hucûrât (49), 12.
[340] Hucurât(49),7.
[341] Kalem (68). 1l.
[342] Kınalızade Ali Efendi, Ahfak-ı Alâî, 1, 279-283.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/76-80.
[343] Buhari menakıb 1. edeb 52, ahkam 27: Müslim, birr 98-99 Tirmizi. birr 78; Muvatta, kelam 21: Dârimî, rikak 51-52; Ahmed b. Hanbel, II, 245, 307. 336, 455. 465, 495. 517. 525.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/80.
[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/80-81.
[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/81.
[346] Nisa (4), 145.
[347] Nisa (4), 140.
[348] Tevbe (9), 67.
[349] Müslim, iman 107.
[350] Buharî, edeb 50; Müslim birr ve .sıla 100.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/81-82.
[351] Müslim. birr 70; Tirmizi, birr 23; Darimi, rikak 6; Ahmed b. Hanbel, II, 230, 384, 386.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/82-83.
[352] Hucurât (49) 12.
[353] İmam Münzirî, Hadislerle İslam (et-Terğib ve't-Terhîb Tercümesi), Çevirenler: A.M. Büyükçınar ve arkadaşları, V, 241.
[354] Ahmed Rıfat, Tavsir-i Ahlak, s. 93.
[355] Kınalızade Ali Efendi, Ahlâk-i Alaî, I, 279.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/83-84.
[356] Tirmizî, kıyâme 51; Ahmed b. Hanbel, VI, 189.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/84-85.
[357] Aliyyü'l Kari, Mirkatü'- Mefatih, IV, 638.
[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/85-86.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/86.
[360] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/86-87.
[361] Ahmed b. Hanbel, VI, 189.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/87.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/87.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/87-88.
[364] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/88.
[365] Seyyid Süleyman en-Nedevî, Asr-ı Saadet, V, 59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/88.
[366] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/88-89.
[367] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/89.
[368] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/89-90.

[369] Hucurat (19), 12.
[370] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/90-91.
[371] Müslim, birr 32, Tirmizî, birr 18; İbn Mâce, zühd 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/91.
[372] A. Davudoğlu, Selamet Yolları. IV. 400.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/91-92.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/93.
[374] Aliyy'ül Kari, Mirkatü'l-Mefâtîh, IV, 698.
[375] a.g.e. IV. 699.
[376] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/93-94.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/94-95.
[378] Nebe, (48), 26.
[379] Nisa (4) 123.
[380] Aliyyü'1-Kari, Mirkatü'l Mefâtih, IV, 696.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/95.
[381] Bu bab'a Concordance'de numara verilmemiştir.
[382] Ahmed b. Hanbel, IV, 312.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/96.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/96-97.
[384] Bu bab'a Concordance'de numara verilmemiştir.
[385] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/97.
[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/97-98.
[387] A'raf (7) 199.
[388] Bakara (2) 237.
[389] Ali İmran (3) 134.
[390] Teğâbün (4), 14.
[391] Fussilet (37), 34-35.
[392] İmam Münzirî, Tergib ve Terhib Tercümesi Hadislerle İslâm, Çevirenler: A,M. Büyükçınar ve arkadaşları V, 332-333.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/98-99.
[393] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/99-100.
[394] Hucurât (4), 12.
[395] Buhari, Edeb 78.
[396] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/100.
[397] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/100.
[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/100-101.
[399] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/101.
[400] İbn Mace, fiten 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/101.
[401] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/102.
[402] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/102-103.
[403] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/103-104.
[404] Concordance'da bu bab'a numara verilmemiştir.
[405] Buharı, mezâlim. 3, ikrah 7; Müslim, birr58, zikr 38; Tirmizî, Hudud 3, birr 19, Kur'an 10;İbn Mace, mukaddime 17; Ahmed b. Hanbel, II, 91,252, 296. 500, 514, IV. 104.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/104.
[406] el-Müttakî, Kenzü'l-Unmâl, III, 870.
[407] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 530-531.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/104-105.
[408] Müslim, birr 69; Tirmizî, birr51; Ahmed b. Hanbel, 11,235, 488, 517, IV, 162, 166, VI. 266.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/106.

[409] Buharî, iman 32, edeb 44. fiten 8, Müslim, iman 116, Tirmizî, birr ,51; Nesâî, tahrim 27; İbn Mâce, fiten 4, mukaddime 7,9; Ahmed b. Hanbel, I, 76, 178, 385. 431. 433, 454, 439.
[410] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/106.
[411] Müslim, cenne 64: İbn Mâce, zühd 16, 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/107.
[412] Müslim, birr 138.
[413] Kasas (28), 83.
[414] Lokman (31), 8.
[415] Müslim, iman 148.
[416] Ahmed b. Hanbel, III, 76.
[417] Buharı, hibe 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/107-108.
[418] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/108-109.
[419] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/109.
[420] Şûra (42), 40.
[421] Nahl (l6) 126.
[422] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/109-110.
[423] Şûra (42), 41.
[424] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/110-111.
[425] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/111-113.
[426] Buharı, cenâiz 97. rikâk 42, fedâilü, sâhabinnebiyy 5; Müslim. Fedâilussahabe 221-222; Ebu Davud, şiirine 10; Tirmizî Birr5l; menâkıb 58; Nesâî. cenâiz 52, kasâme 23:; Darimî, siyer 67; Ahmed b. Hanbel, 1-300-111-11,54, IV-252, IV-I80.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/113.
[427] Tirmizî. cenâiz 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/113.
[428] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/113-114.
[429] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/114-115.
[430] En'am (6) 57, 62, Yusuf (12), 67.
[431] Nisa (4), 48, 116.
[432] Nisa (4), 116.
[433] Bakara (2), 284.
[434] Tevbe(9), 31.
[435] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/115-116.
[436] İbn Mâce. zühd 23; Tirmizî. kıyame 57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/116.
[437] H. Hatipoğlu, Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, X-486.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/116.
[438] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/117.
[439] Kınalızade Ali Efendi, Ahlâk-i Alâî, I, 342-343.
[440] Muhammed Ali Haşimî, Kur'ân ve Sünnette Müslümanın Şahsiyeti, s. 155-156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/117-118.
[441] Hadid (57), 27.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/119-120.
[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/120-121.
[444] Tirmizî, birr 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/121-122.
[445] Ebû Davud, nikah 15.
[446] a.g.e. akdiye 4.
[447] a.g.e.
[448] a.g.e. libas 28, edeb 53.
[449] îbn Mâce, ticâret 46.

[450] Ebû Said Muhammed el-Hadimi, Berika, III, 241.
[451] Tirmizî birr 48; Ahmed b. Hanbel, I, 405, 416.
[452] Ebû Dâvud, 4907 nolu hadis.
[453] Müslim, iman 116.
[454] Müslim birr 87.
[455] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/122-123.
[456] Tirmizî, birr 48; Ahmed b. Hanbel, V, 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/123.
[457] Müslim, iman 116.
[458] Ahmed b. Hanbel, V, 202.
[459] Müslim, birr 87.
[460] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/123.
[461] Müslim, birr 84.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/123-124.
[462] Zümer(4)44.
[463] İbn Mâce. zühd 37.
[464] Ahmed b. Hanbel, II, 444.
[465] İbn Mâce, zühd 7.
[466] Buhari, tevhid 24.
[467] Bakara (2), 143.
[468] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/124.
[469] Tirmizî, birr 48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/125.
[470] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/125.
[471] Ebu Davud, vitr 23; Ahmed b. Hanbel. VI, 45, 136, 215.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/126.
[472] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/126.
[473] Buharı, nikah 45, edeb 57-58,62, ferâiz 2; Müslim birr 23-24, 28, 30-32; Tirmizi, birr 24, İbn Mâce. dua 5, Muvatta, husnu’l-huluk 14-15; Ahmed b. Hanbel, I, 3,5, II, 277, 288 312, 342, 360, 389, 393, 394,444, 465, 469,470,480, 482, 492, 501, 412, 517, 539, III, 110,199,209,225,277,253.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/126-127.
[474] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi X. 502-503.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/127-128.
[475] Buharı. el-Edeb'ül-Müfred, I. 416; Müslim, birr 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/128.
[476] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/128-129.
[477] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/129.
[478] İ. Lütfi Çakan, Eyüp Sultan Hazretlerinden Kırk Hadis, s. 156-158.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/129-130.
[479] Ahmed b. Hanbel. III. 468.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/130.
[480] Ahmed b. Hanbel, V, 220.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/130-131.
[481] İbn Hacer el Heytemî. ez-Zevâcir, II, 281, tere. A. Serdaroğlu-Şentürk Lütfi.
[482] Aliyyü’l Kari, Mirkatü'l-Mefatih, IV, 721.
[483] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/131-132.
[484] Müslim, birr 35.
[485] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/132.
[486] el-Münavî, Feyzu'l-Kadir. III, 259.
[487] Bezlü'l-Mechud, XIX. 157.
[488] Et, Tebrinî, Mişkât, I. 637. hadis no: 2056.
[489] Tebrîzî, Mişkât, II, 1396, hadis no:5014.

[490] a.g.e. 11, 1397, Hadis no: 5021.
[491] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/132-134.
[492] Buhari, vesaya 8, nikâh 45, icraiz 2. edeb 57-59; Müslim, birr 28; Tirmizi, birr 56; Muvatta, husnu'l-hulk 15; Ahmed b. Hanbel, II, 245, 287, 312, 342, 470, 482, 492, 504. 517,539.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/134.
[493] En'am (6), 116; Yunus (10)36; Hucurat (49), 12.
[494] Hucurat (19), 12.
[495] Ahmed b. Hanbel, V, 279; IV, 421, 424.
[496] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/134-135.
[497] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/135.
[498] Kehf (18), 104.
[499] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/135-136.
[500] Buharı, sulh 1,11; Muvatta, hüsnü'I huluk 7; Ahmed, b. Hanbel, VI. 445; Tirmizî, kıyâme 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/137.
[501] Bkz. 4920 ve 4921 numaralı hadisler.
[502] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/137-138.
[503] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/138.
[504] Buharı, sulh 2; Müslim, birr 101; Tirmizî, birr 26; Ahmed b. Hanbel, VI, 403. 404,459,461.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/138-139.
[505] A. Davudoğlu. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 564.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/139.
[506] Buharî, Meğâzi 12. Nikah 48; Tirmizi, Nikah 6 ibn Mâce, Nikâh 21; Ahmed b. Hanbel II-359-360.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/140.
[507] En'am (6).
[508] Lokman (34). 34.
[509] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, III, 202-203; Hadis no. 5137.
[510] Abdurrahman el Cezirî. el-Fıkh ale'l Mezâhibi'l-Erbaa, II, 42-44.
[511] Faruki, Lois Lamia, İslama göre Müzik ve Müzisyenler, s. 39.
[512] â.g.e.s. 47-48.
[513] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/140-142.
[514] Lois L. Farûkî. İslama göre Müzik ve Müzisyenler Çağdaş bir Değerlendirme, 18, Akabe Yayınları.
[515] Lois L. Farikî. İslama Göre Müzik ve Müzisyenler... s. 19-20.
[516] Buharı, buyu 3; Tirmizî, kıyame 60.
[517] Evhadî Etendi. Tarikat-i Muhammediye Terceınesi, s. 286. 288.
[518] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/143-144.
[519] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/144.
[520] Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, III. 203; Bulları, salat 69, ideyn 2, cihad 81-82; Müslim, ideyn 19. 22; Ahmed b. Hanbel, II, 308. III, 16!, VI, 166, 247.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/144.
[521] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/145.
[522] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/145.
[523] Mütercim Asım, Okyanus, I, 877-878.
[524] Ebû Dâvud, Cihad 46.
[525] Hayreddin Karaman, Haramlar-Helaller, 138-139.
[526] İmam Gazzalî, İhyâu Ulumiddin, II, 306.
[527] Kınalızade Ali Efendi, Ahlak-ı Alaî, I, 261, sadeleştiren: Hüseyin Algül.
[528] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/146-147.
[529] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/147-148.
[530] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/148.
[531] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/148.
[532] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/148-149.
[533] el-Camiü's-Sagir, 11,77.

[534] Ebû Dâvud, buyu 3.
[535] a.g.e. libas 6; Buharı, libas 6.
[536] İbn Mâce, fiten 22.
[537] Ebû Davud, eşribe 5; Ahmed b. Hanbel, II, 158.
[538] Tirmizî, fiten 38.
[539] Ahmed b. Hanbel, V, 257.
[540] Tirmizî cenâiz 25.
[541] Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsulhak Azimabâdî, Avnu'l-Mabud, XIII, 269-275.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/149-153.
[542] Halil Gönenç, Günümüz Meselelerine Fetvalar, III, 183-184.
[543] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/153-154.
[544] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/154-155.
[545] Buharı, nikâh 62, 113 megazi 56; Ebu Davud, libas 32, İbn Mâce, nikâh 22, hudud 58.
[546] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/155.
[547] Ali Rıza Demircim, İslâm'a göre Cinsel Hayat, M. 31-33.
[548] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/155-156.
[549] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/156.
[550] Buharı, libas, 61, megazi 56; Ebu Davud, libas 27; Tirmizî. edeb 34: İbn Mace, nikâh 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/157.
[551] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/157.
[552] Buharı edeb. XI; Müslim, fedail XI; İbn Mace, nikâh 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/157.
[553] İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, XIII, 143.
[554] İbn Hacer, Fethü'l Bari, XIII, 143.
[555] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/157-158.
[556] Buharı, edeb 81; İbn Sa'd, VII, 40-45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/158-159.
[557] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/159.
[558] Buharı, menakibü'l-enşar 44; Müslim, nikah 69; İbn Mace, nikah 13; Dârimi. nikah 56. Ahmed b. Hanbel, VI, 211; 280.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/160-161.
[559] Ö.R. Doğrul. Asr-ı Saadet, II, 149, Eser yayınları.
[560] Bu hadislerden birisi şu mealdedir: "... Kur'andan iîk inen uzun surelerden biridir ki cennet ve cehennemi anlatır. İnsanlar müslümanlığı kabul ettikten sonra haram ve helala dair âyetler indi. İlk evvel "içki içmeyiniz" tarzında âyet inseydi "içkiyi terk edemeyiz" diyecek, yahut ilk evvel "zina etmeyiniz" tarzında ayet inseydi herkes "zinayı terk edemeyiz" diyecekti. Hz. Muhammed, Mekke'de iken ben henüz oynayan bir çocuk idim ki "Onların va'dedilen kıyamettir. Kıyamet ne dehşetli ne acıdır" (Kamer (54), 46) âyet-i kerimesi inmişti. Bakara ile Nas sureleri ise ben O'nun yanında iken nazil olmuştur..." (81, Buharı, Telif ut-Kur'an 6)
Bu hadis-i şerif Hz. Aişe'nin Hz. Muhammed'in Peygamberliğinin dördüncü senesinde dünyaya geldiği iddiasını kökünden çürütmektedir. Çünkü Hz. Aişe Kur'anın Mekkî ayetleri inerken oynayan bir çocuk olduğunu Kamer suresinin 6. âyet-i kerimesinde kendisi sokakta oynayacak yaşta iken indiğini söylüyor.
Buna göre Hz. Aişe'nin Kamer suresi indiği sırada dört beş yaşında oiduğu farz edilirse, Hz. Peygamber ile evlendiği sırada en az ondöri, onbeş yaşında olması icab eder. Çünkü sözü geçen âyet-i kerime Peygamberliğin dördüncü senesinde inmiştir. Hz. Aişe, bu sıralarda oynayan bir kız olduğuna göre en azından beş altı yaşında olması icab eder. O sırada dört beş yaşında olduğunu kabul edersek onun Hz. Peygamberle evlendiği sırada ondört-onbeş yaşında olması icabeder.yrıca Hz. Aişe'nin kız kardeşi Esma, yüz yaşında ve hicretin 73. senesinde vefat ettiğine ve on yaş küçük olduğuna göre 17 yaşında olması icab eder. Yukarıda Sahih-i Buhari'den naklettiğimiz hadis-i şerife uygun düşer. (Ö. Rıza Doğrul, Asr-i Saadet, II, 147-479)
[561] İslâmî Bilgiler Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, Aişe, I, 135.
[562] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/161-163.
[563] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/163.
[564] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/163.
[565] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/163.

[566] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/163-164.
[567] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/164.
[568] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/164.
[569] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/165.
[570] İbn Mace, edeb 43; Muvatta, rü'ya 6; Ahmed İbn Hanbel, IV, 394, 397. 400.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/165.
[571] Müslim, şi’r 10; İbn Mace, edeb 43; Ahmed b. Hanbel V, 352, 357,361.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/165.
[572] Bezlü'l-Mechud, XIX, 176-17.
[573] Celal Yenieçeri, el-İhtiyar tere. s. 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/165-166.
[574] İbn Mâce, edeb 44.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/166.
[575] Aliyyül Kâri, Mirkatü'l-Mefatîh, IV, 490.
[576] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/166.
[577] Tirmizî, birr 16.
[578] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/167.
[579] Ebû Dâvud, akdiye 31.
[580] Buhâri, edeb 19; Müslim, tevbe 17, 19; Tirmizî, dea'vât 99; İbn Mâce, zühd 35.
[581] Enbiya (21), 107.
[582] Avnü'l-Mabud, XIII, 285.
[583] Şûra (42), 5.
[584] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/167-168.
[585] Tirmizî, Birr 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/168-169.
[586] Meryem (19), 54.
[587] Necm (53), 3-4.
[588] İsrâ (l7).
[589] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/169.
[590] Tirmizî, Birr 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/169-170.
[591] Ö.R. Doğrul, Asr-i Saadet, II, 125-26. Eser yayınları.
[592] Ahmed, Taberanî.
[593] Hadimi, M. Ali, Kur'an ve Sünnette Müslüman Şahsiyeti, 198-200.
[594] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/170-172.
[595] Buhari. iman 42, Müslim, iman 95; Tirmizî, birr 17; Nesâî, bey'at 31; Darimî. rikak 41; Ahmed b. Hanbel. 1, 351, II. 297, IV, 102-103.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/173.
[596] Nevevî, Müslim Şerhi, II, 37-38.
[597] A'raf (7), 79.
[598] Haşr (59), 10.
[599] Kıvameddin Burslan -H. Hüsnü Erdem, Rıyazüssalihin Terceınesi, I, 240.
[600] İmam Nevevî, Kırk Hadis (ire.), A. Lütfi Kazancı, Nübüvvet Pınarından, 99-105'ten özetle.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/173-176.
[601] Buhârî. iman 42; Müslim, iman 97-99; Nesai Bey'a 6; Ahmed b. Hanbel. IV, 264.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/176.
[602] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/177.
[603] Müslim, zikr 38; Tirmizi, hudud 3, birr 19, Kur'an 10; İbn Mâce, mukaddime 17; Ahmed b. Hanbel, 11-252,414,500.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/178.
[604] A. Davudoğlu, Bülûgu'l-Meram Terceme ve Şerhi, IV, 355-356.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/178-179.

[605] Buharı edeb 33; Müslim, zekat 52; Tirmizi, birr 45: Ahmed b. Hanbel, III, 344. 360. IV. 307, V, 387-3KK, 405.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/180.
[606] Ebû Davud, tetavvu 12.
[607] Tirmizî, birr 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/180.
[608] Darimî, istizan 59; Ahmed b. Hanbel, V, I94.
[609] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/181.
[610] Azmabadi, Avnü'l-Mâbud, XIII, 291.
[611] Buhari, cizye 22, edeb 99, hıyel 9, fiten 21; Müslim, cihad 10-17; Ebû Davud, cihad 150.
[612] Azimâbadî, Avnü'l-Mâbud, XIII, 292.
[613] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/181-182.
[614] Müslim, adab 2; Buharı, edeb 105-106; İbn Mace, edeb 30; Tirmizî, edeb 64; Darimî, istizan 20; Ahmed b. Hanbel, II. 24, 128.
[615] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/182.
[616] Buhârî, edeb (05-106. Müslim, adab 2, Tirmizî, edeb 64; Darimî, istizan; 20 Ahmed b. Hanbel, II, 24, 128, İbn Mâce, edeb 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/182-183.
[617] İsrâ (17), 1.
[618] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/183.
[619] Müslim, adab 22-23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/183-184.
[620] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/184.
[621] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terecme ve Şerhi, IX, 540-541.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/184.
[622] Müslim, edeb 14; Tirmizi, edeb 26; İbn Mace, edeb 32; Darimi, istizan 62; Ahmed b. Hanbel, II, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/185.
[623] Müslim, edeb 17-19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/185.
[624] Mütercim Âsim, Okyanus, I, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/186.
[625] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/186.
[626] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/187.
[627] Ebû, Davud, sünne 5; Tirmizî, devât 82; Nesâî, kudat 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/187-188.
[628] Mirkatü'l-Mefatih, IV, 605.
[629] İbn Esir. Üsdü'l-Gabe, II, 520.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/188-189.
[630] Buhâri, edeb 107.
[631] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/189-190.
[632] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/190-191.
[633] İbn Mâce, edeb 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/191.
[634] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/191.
[635] Müslim, edeb 11-12; Tirmizî edeb 65; Ahmed b. Hanbel, 11-385. V-7, 10-11,21.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/192.
[636] Müslim, edeb II. İbn Mace, edeb 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/192.
[637] Müslim, edeb 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/192-193.
[638] Müslim, edeb 13.
[639] A. Davudoğlu, Sâhih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 532.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/193-194.

[640] Buharı edeb I 14: Müslim edeb, 20; Tirmizî edeb 66; Ahmed b. Hanbel, II, 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/194-195.
[641] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X,537.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/195.
[642] Hucûrât, (49) II.
[643] Tirmizî tefsir 49, İbn Mace, edeb 35.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/196.
[644] Cessas, Ahkâmü'l-Kur'ân, III, 405.
[645] Buharî, iman 36. edeb 44, filen 8, Müslim, iman i 16; Tirmizî, birr 51 iman 15,Nesâî tabiim 27; İbn Mace, mukaddime 7, 9, fiten 4; Ahmed b. Hanbel, I, 176, 178, 385, 411, 433,454,417,439,446,460.
[646] Kurtubî, el-Camiü'l Ahkamı'1-Kur'ân, XVI, 328.
[647] Aynı eser, XVI, 329-330.
[648] Alûsî, Ruhü'l-Meanî, XXVI, 154.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/196-197.
[649] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/198.
[650] Bezlu'l-Mechûd, XIX, 198.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/198-199.
[651] Müslim, adab 31i; Tirmizî edeb 62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/200.
[652] Ahzab (33), 5.
[653] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/200.

66. Bir Kimseye Hz. Peygamberin Künyesi Olan Ebü'l-Kasım Künyesini Vermenin Hükmü

4965... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Benim adımla adlanınız, fakat künyemle künyelenmeyiniz..."'
Ebu Dâvud dedi ki: Bu hadisi aynı şekilde Ebu Hüreyre'den Ebu salih de rivayet etmiştir. Ebu Süfyan'ın Cabir'den (olan) rivâyetiyle Salim İbn Ebu Ca'd'ın Cabir'den; Süleyman el-Yeşkerf nin ve İbnü'l Münkedir'in Cabir'den rivayeti de böyle olduğu gibi, ve Enes b. Mâlik'in rivayeti de (yine böyledir).[1]

Açıklama

Künye: Kamus tercümesinde açıklandığına göre, bir kimseye anaı oğul kız kelimeleri muzaf kılınarak isim vermektir. Bugünkü manada "soyadı" demektir. Bedrüddin Aynî (r.a.) mevzumuzu teşkil eden hadisi açıklarken şu görüşlere yer vermektedir.
"Ulema, bu konuda ihtilafa düşmüştür. İmam Tahavî, Şerhü Meâni'l Âsâr isimli eserinde bu konu için özel bir bab açmış ve orada konuyla ilgili bir çok hadis-i şerif zikretmiştir. İmam Tahavî'nin sözü geçen babda zikrettiği hadislerden biri Hz. Ali'dendir ve şöyledir: "Hz. Ali diyor ki: Ben (birgün) Hz. Peygambere varıp:

Ey Allah'ın Resulü, eğer bir gün bir oğlum olursa O'na senin ismini ve künyeni verebilir miyim? diye sordum da:

Evet verebilirsin, buyurdu.

Görülüyor ki bu hadis-i şerif bir kimsenin Hz. Peygamberin künyesiy-le künyelenmekte bir sakınca olmadığım açıkça ifade etmektedir.

İşte bu gibi Hz. Peygamberin künyesiyle künyelenmeye izin veren bazı hadisler sebebiyle ulemadan bir cemaat, bir kimsenin "Ebü'l-Kasım" künyesini ve Muhammed ismini almasında bir sakınca görmemişlerdir. Delilleri ise İmam Tahavî'nin rivayet ettiği bu Hz. Ali hadisidir.

Bu görüşte olan ulema Muhammed İbn Hanefiyye ile İmam Malik ve bir rivayete göre İmam Ahmed'dir. Sonradan bu görüşte olan ulema kendi aralarında ikiye ayrılmışlardır:

1. Bir kimsenin Hz. Peygamberin künyesi olan Ebu '1-Kasım künyesiyle künyelenmesi asla caiz değildir. Bu konuda kişinin isminin Muhammed olup olmaması da önemli değildir.

Muhammed İbn Şirin ile İbrahim en-Nehai ve İmam Şafiî bu görüştedirler.

2. İsmi Muhammed olmayan kimselerin bu künyeyi almalarında bir sakınca yoksa da ismi Muhammed olan kimselerin bu künye ile künyelenmeleri asla caiz değildir. Zahirî uleması ve bir rivayete göre İmam Ahmed bu görüştedir.

Nitekim Hz. Cabir'den rivayet edilen hadis-i şerifte bir kimsenin Hz. Peygamberin ismiyle birlikte künyesini de alması yasaklanmaktadır.

Bu yasağın Hz. Peygamberi rahatsız edeceği için sadece O'nun sağlığında geçerli olup, vefatından sonra geçerli olmadığını söyleyenler olduğu gibi, Hz. Peygamberin sadece ismini almanın bile caiz olmadığını söyleyenler de vardır. Delilleri ise Salim İbn Ebi'l-Ca'd'ın rivayet ettiği, Hz. Ömer'in Hz. Peygamberin ismini koymamaları için Kûfelilere yazdığı mektup ile el-Hakern İbn Âtiy.ye'nin sabit yoluyla Hz. Enes'den rivayet ettiği: "Çocuklarınıza Muhammed ismini koyuyorsunuz. Sonra da onlara lanet ediyorsunuz" şeklindeki merfu hadistir.

Taberi'ye göre ise Hz. Peygamberin künyesini almakla ilgili yasak ha-ramlık değil kerehat ifade eder. Bu mevzuda gelen Haberlerin hepsi de sahihdir, aralarında bir çelişki olmadığı gibi nesh de sözkonusu değildir. Hz. Peygamberin Hz. Ali'ye bu konuda ruhsat vermesi, bunun kerahetle

caiz olduğunu ümmetine ilan etmesi içindir.[2] Avnü'l-Mabud yazarının açıklamasına göre Hanefi ulemasından İbn Melek "el Mebarik" isimli eserinde bu konuda şöyle demektedir:

"Hz. Peygamberin künyesini almakla ilgili yasaklar kerahet-i tenzihiyye ifade etmektedirler. Haram ifade ettiğini söyleyenler de vardır. Hadisin zahirinden anlaşılan şudur ki; yasak olan, mutlak surette Hz, Peygamberin künyesini almak ya da vermektir. Bu yasağı künyeyle ismi birleştirmeğe tahsis edenler de vardır. Bu görüşlerin arasını şu şekilde birleştirmek mümkündür: Hz. Peygamberin sadece künyesini almak mekruhtur. Künyesiyle birlikte ismini de almanın keraheti ise daha da şiddetlidir. İmam Malik bu kerahetin Hz. Peygamberin sadece sağlığına ait olduğunu söylerken İmam Şafiî vefatından sonra da geçerli olduğunu söylemiştir."[3]

Meseleyi özetlemek icab ederse, diyebiliriz ki, Hz. Peygamberin künyesini almanın caiz olup olmaması konusunda dört görüş vardır.

1. Mutlaka mekruhtur. Delilleri (4965) nolu hadis-i şeriftir.

2. Mutlaka mubahtır. Delilleri (4968) numaralı hadis-i şeriftir. Nitekim İbn Ebi Şeybe'nin rivayetine göre Hz. Aişe'nin kız kardeşinin

oğlu Muhammed İbn Eş'as Peygamberimizin ismini aldığı gibi künyesiyle de künyelenmiş ve kendisi bu künyeyle çağrılmıştır. Ayrıca İbn Ebi Hayseme'nin Zühri'den rivayetine göre Zühri şöyle demiştir:

"Resul-i Zişan efendimizin sahabilerinin çocuklarından şu dört kişiye yetiştim ki dördünün de ismi Muhammed, künyesi Ebü'l Kasım idi:

a. Muhammed İbn Talha İbn Abdullah,

b. Muhammed İbn Ebi Bekir.

c. Muhammed İbn Ali İbn Ebi Talib.

d. Muhammed îbn Sa'd İbn Ebi Vakkâs.

Bu görüşte olan ulemaya göre Ebu'l-Kasım koymak, mutlak surette caizdir. Sözü geçen künyenin alınmasını yasaklar mahiyetteki hadisler

nesh edilmiştir.

3. Hz. Peygamberin ismiyle künyesini bir adamda birleştirmek caiz değilse de bir adama Hz. Peygamberin sadece ismini ya da künyesini koymakta bir sakınca yoktur. Bu görüş Zahiri ulemasının görüşüdür. Aynı zamanda İmam Ahmed'den de rivayet edilmiştir. Delilleri ise (4966) numaralı hadistir.

4. Rasûlullah (s.a.) efendimizin künyesiyle künyelenmek onun hayatında menedilmişti. Vefatından sonra bunda bir sakınca yoktur. ,. Delileri ise (4967) numaralı Ebu Davud hadisidir.'[4]

Bu konuda Merhum Kâmil Miras da şöyle diyor: "Hulasa, hadis-i şe-nfte, ne emir buyurulan tesmiye vücub içindir ne de nehyedilen tesmiye tahrime mevzudur. Bir de bu nehy Rasûl Ekremin hal-i hayatında mucib-i iştibah olmamak gayesine matuf olması da vârid-i hatırdır. Bu cihetle cumhuru ulema tesmiye ile tekniyenin ceminde hiçbir beis görmemiştir."[5]

Bütün bu açıklamalarımızdan da anlaşılıyor ki; bazılarına göre Hz. Peygamberin hem adını hem de künyesini koymak caizdir. Bunu meneder mahiyetteki hadislere gelince, İmam Malik'in dediği gibi, onlar, Peygamber (a.s.) efendimiz hayatta bulunduğu süreyle sınırlıdırlar. Sebebi de Muhammed ya da Ebu'l-Kasım diye çağrıldığında Rasûlullah (s.a.) efendimiz kendisi çağrılıyor diye dönüp sese yönelmesin ve muhatabın şahsiyetiyle Peygamber (s.a) efendimizin şahsiyeti hitab anında birbirine karışmasın diye böyle bir engel konulmuştur. Ama efendimizin vefatından sonra artık sözü edilen bir iltibasa imkân kalmamıştır. Bu da onun hem ismini, hem de künyesini bir çocuğa koymakta bir sakınca kalmadığını göstermektedir.

Bu bölümde açıklanan hadisleri öğrendikten sonra ana-babaların yapması gereken şudur: Çocuklarına isim korken en sağlıklı yolu tutmaları, çocukları küçük düşürecek, kişiliklerini zedeleyecek, ad ve künyelerden sakınmaları, onlara şeref ve itibar verecek kişiliklerini sağlam ayakta tutacak maneviyatlarına hep destek olacak isimleri seçmeleridir. Bunun gibi küçük yaşta çocukların kulaklarına sevgili Peygamberinin ismini ve künyesinin hoş gelmesini sağlamak, onları bu isim ve künyelere âşinâ kılmak için onlara efendimizin isimlerinden birini koymaları ve O'nun künyesiyle onları çağırmaları pek uygun olur. Çünkü bu durumda çocuklar hem birbirlerine hitap ederken taşıdıkları isim ve künyeye saygılı olurlar, hem de bu vesileyle sevgili peygamberini sık sık anma bahtiyarlığına erişirler.[6]

67. "Hz Peygamberin İsmiyle Künyesi Bir Kimsede Birleştirilemez" Diyenlerin Delilini Teşkil Eden Hadisler

4966... Hz. Câbir'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Benim ismimle isimlenmiş olan kimse künyemi de almasın. Künyemi almış olan ismimi almasın."

Ebu Dâvud der ki: Bu hadisin manasım İbn Adan babası vasıtası ile Hz. Ebu Hür ey re den rivayet etti. Ebû Zur'a vasıtasıyla da Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir. Ancak diğer iki rivayetle arasında farklılık vardır. Abdurrahman fbn Ebi Amre'nin Ebû Hureyre'den rivayeti de böyledir. (Bu rivayette) Abdurrahman'a muhalefet edilmiştir.

Bu hadis-i şerifi, Es-Sevrî ile Ibn Cüreyc, Ebu z-Zübeyr'in rivayeti gibi rivayet ettiler. Ma'kıl Ibn Ubeydillah ise Ibn Şirin inki gibi rivayet etti. Bu hadisde Musa Ibn Yesar'm Ebu Hureyre' den olan rivayeti iki farklı şekilde gelmiştir. Bu farklılığın birisi Hammâd İbn Halid'e, diğeri de İbn Ebî Füdeyk' e aittir.[7]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Hz. Peygamberin ismiyle künyesini bir adamda birleştirmenin caiz olmadığını, ancak bunlardan sadece birini almakta bir sakınca bulunmadığını söyleyen Zahirî ulemasının delilidir. Bu görüş, Ahmed İbn Hanbel (r.a.)'dan rivayet edilmiştir. Nitekim bir önceki hadis-i şerifin şerhinde açıklamıştık.[8]

68. Hz. Peygamberin Hem İsmini Hem De Künyesini Bir Adama Vermenin Caiz Olduğunu İfade Eden Hadisler

4967... Muhammed İbn el-Hanefiyye'den (rivayet edildiğine göre) Hz. Ali (r.a.) şöyle demiştir:

Ben Resûlullah (s.a.)'e:

Eğer senden sonra bir çocuğum dünyaya gelirse ona hem senin ismini hem de künyesini vereceğim, dedim de:

Evet (koyabilirsin) buyurdu.

(Ancak bu hadisi Ebu Davud a nakleden hocalarından biri olan) Ebu Bekir (b. Ebf Şeybe hadisi rivayet ederken, diğer ravi olan Osman b. Ebi Şeybe'nin rivayetinde bulunan ve bu hadisi Muhammed İbn el-Hanefiy-ye'nin bizzat Hz. Ali'den aldığına delalet eden): "Ben RasûlullaKa dedim (ki" sözünü) rivayet etmedi. (Bu sebeple Ebu Bekir'in bu rivayetinde, Osman'ın rivayetinde bulunan sözü geçen özellik yoktur. Ebu Bekir bu hadisi) Ali (a.s): "Peygamber (s.a.)'e dedi ki..." şeklinde rivayet etti.[9]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, "Hz. Peygamberin hem ismini, hem de künyesini bir kimseye vermenin yasaklığı Hz. Peygamberin sağlığında geçerli idi. Yasağı gerektiren sebeb, Hz. Peygamberin vefatıyla kalkmış olduğundan, Hz. Peygamberin vefatiyle bu yasak da yürürlükten kalkmıştır" diyen İmam Malik 'le cumhuru ulemanın delildir. Biz bu mevzudaki görüşleri (4965) nolu hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrarla lüzum görmüyoruz.[10]

4968... Hz. Âişe (r.anha)'dan demiştir ki:
Bir kadın Peygamber (s.a.)'e gelerek:
Ey Allanın Resulü! Ben gerçekten bir oğlan çocuğu dünyaya getirdim de ona Muhammed ismini ve Ebu'l-Kasım künyesini verdim. Bunun üzerine bana senin bundan hoşlanmayacağın haber verildi. (Ne buyurursun)? diye sordu.
(Hz. Peygamber de:) "Benim ismimi (koymayı) helal künyemi (vermeyi de) haram kılan şey nedir?" yahutta: "Benim künyemi (vermeyi haram, ismimi (koymayı da) helal kılan şey nedir?" cevabını verdi.[11]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Hz.Peygamberin hem isminin hem de künyesinin bir şahısta toplanmasının mutlak surette caiz olduğunu söyleyenlerin delilidir. Biz; bu mevzuyu (4965) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[12]

69. Çocuğu Olmayan Bir Kimsenin Künye Alması Konusunda Gelen Hadisler

4969... Enes İbn Malik'ten demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) (herkes gibi bizim aramıza da girerdi.Bir de benim Ebu Umeyr künyesiyle anılan bir küçük kardeşim vardı. Kırmızı gagalı serçe kuşuna benzeyen kuşuyla oynar dururdu. Bir süre sonra (bu kuş) öldü. Bir gün Peygamber (s.a.) onun yanma giriverdi de onu üzgün bir halde gördü. Bunun üzerine (Orada bulunanlara):

Bunun hali nedir? diye sordu (onlar da:)

Kuşu öldü, dediler. (Hz. Peygamber de:)

Ey Ebu Umeyr, kuşcağiz (a) ne oldu? diye Onunla şakalaştı.[13]

Açıklama

Nugar: Serçe kuşuna benzer kırmızı gagalı bir kuştur. Küçük gagah kırmızı başlı bir kuş türüdür" diyenler olduğu gibi Medinelilerin "bülbül" dedikleri bir kuş türüdür, diyenler de vardır. Nevevî'nin açıklamasına göre "Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, çocuğu olmayan bir kimseye ve çocuğa künye vermenin, günah teşkil etmeyen sözlerle şakalaşmanın, zorlamaksızın secîli konuşmanın, çocuklarla şakalaşmanın ve arkadaşlık kurmanın caiz olduğuna Hazret-i Peygamberin ahlâkının güzelliğine ve özellikle mütevaziliğine delâlet etmektedir."[14]

Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre Şafiî ulemasından İbn el-Kasım, Ahmed İbn Ebu Ahmed et-Taberanî bazı kimselerin hadiscileri tenkid amacıyla, hadis kitaplarında faydasız rivayetler bulunduğunu söylediklerini ve misal olarak da mevzumuzu teşkil eden bu hadisi misal gösterdiklerini görünce bu hadis-i şerifin 60 tane ilmi ve edebi hüküm ve incelik ihtiva ettiğini tesbit etmiş ve bunları teker teker zikrederek, sözü geçen kişilerin bu iddialarının boşluğunu gerçekten isbat etmiştir.[15]

Hadis-i şerif, kuş beslemenin cevazına delâlet etmektedir.[16]

70. Çocuğu Olmayan Kadına Da Künye Verilebilir

4970... Âişe (r.anhâ)'dan (rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün Hz. Peygambere):

Ey Allah'ın Rasulii, benim her arkadaşınım künyesi var. (Ben de bir künye alabilir miyim?) diye sormuş da, (Hz. Peygamber: O'nun kızkardeşinin oğlunu kast ederek):

Sen de oğlun (hükmüne olan) Abdullah'la künyelen, buyurmuş. (Ravi) Müsedded (bu Abdullah kelimesini) "Abdullah İbnü'z-Zübeyr"

diye rivayet etti. (Ravi Urve hadisinin kalan kısmını şöyle) rivayet etti: "Bunun üzerine (Hz. Aişe) "Ümmü Abdullah künyesini almıştı." Ebu Davud dedi ki: Bu hadisin benzerini de yine aynı şekilde (yani Hi~ şanı Ibn Urve'nin, babası Urve yoluyla Hz. Aişe'den rivayet ettiği gibi) Kurrân Ibn Temmam ile Ma'mer de Hişam'dan rivayet ettiler.

Ebu Üsâme ise Hişam ve Abbâdyoluyla Hamza'dan rivayet etti. Hammâd Ibn Seleme ile Mesleme Ibn Ka'nab da Ebu Üsame gibi yine Hişam'dan rivayetti.[17]

Açıklama

Bu hadis-i şerif çocuğu olmayan bir kadının da künye almasının caizliğini ıiade ve teyzenin anne mesabesinde olduğuna delalet etmektedir.[18]

71. Ta'riz (Yoluyla Konuşmanın Hükmü)

4971... Süfyan İbn Esîd el-Hadramî'den demiştir ki: Ben Rasûlullah (s.a.)'ı şöyle derken işittim:

"Sana inandığı halde bir (din) kardeşine kendisini kandıracak yalan bir söz söylemen ne kadar büyük bir hıyanettir!"[19]

Açıklama

Edebiyatta "ta'riz" "kapalıca itiraz etmek" demektir. Bunu "bir tarafı gösterip diğer tarafı kast etmek" diye tarif ederler. "Kitabınızı o kadar muhafazaya çalışıyorsunuz ki sahifeleri dağılmasın diye kenarlarını kesmiyorsunuz" ibaresi bir tarizdir. Bundan maksûd olan "Ders çalışmadığınız kitaplarınızın kenarlarını kesmeyişinizden belli" ifadesidir. O ise bir itirazdır. Birinci fıkrada bir, taraf yani "kitapların kesilmediği"

gösterilmiş, fakat onunla dîğer taraf yani "çalışmamak" anlatılmak istenmiştir.[20]

Fıkıh ulemasının dilinde ise bu kelime biraz daha farklı bir anlamda kullanılmaktadır. Nitekim fıkıh ulemasından İmam Nevevî, bu kelimeyi açıklarken şöyle diyor: "Tevriye ve ta'riz sözü zahiri manasına değil de zahiri manasına ters düşen diğer manasını kasd ederek söylemektir. Sözü bu şekilde kullanmak ise muhatabı aldatmaktan başka birşey değildir. Alimler şöyle dediler: Muhatabı aldatma kötülüğünü, üstün gelen seri bir maslahat veya yalandan başka çıkış yolu olmayan bir ihtiyaç gerektirirse tariz yapmakta bir mahzur yoktur. Böyle bir durum yoksa tariz mekruhtur. Fakat yine de haram değildir. Meğer ki bu yolla bir batıl elde etmek veya bir hakkı çiğnemek gibi mahzur bulunsun. O takdirde tariz yapmak haramdır. Mevzuun prensibi budur".

Bu konuda vârid olan eserlere gelince; bunlardan bir kısmı tarizi mubah, bir kısmı da mahzurlu gösteriyor. Bu değişiklik, zikrettiğimiz tafsilata göre olmaktadır. Tarizin men'ine dair gelen hadislerden bir tanesini Süfyan İbn Esed (r.a.)'den rivayet ettik. Buna göre Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu:[21]

Onun seni tasdik edeceği ve senin yalancı olacağın bir sözü (din) kardeşine söyleme.

ibn Şirin (r.a)'den de: "Söz nükte ve incelik bilen bir insanı yalan söylemeye mecbur etmeyecek kadar geniştir" dediğini rivayet ettik.

Mubah olan tarize bir misal vererek en-Nehâî (r.a.) şöyle dedi:

"Hakkında söylediğin bir söz adama ulaşır ve senden bunu sorarsa ne söylediğimi[22] Allah bilir" de! Sen:

Allah söylediğim şeyi bilir, demek istediğin halde muhatabın senin bunu inkar ettiğini vehm edecektir. Yine en-Nehâî şöyle dedi:

Çocuğuna, sana şeker alacağım deme, sana şeker alsam güzel olur değil mi de ve birisi kendisini sorduğu zaman en-Nehâî cariyesine:

Ona kendisini mescidde ara, diye söyle, derdi. Bir başkası da (babasını) soran bir kimseye:

Babam bundan evvel bir vakitte çıktı, dedi. Eşa'bî de bir daire çizer ve cariyesine:

"Parmağını bunun içine koyarak o burada değildir" diye şöyle, derdi. Yemeğe davet edilenlerin adet olarak söyledikleri "ben niyetliyim" sözü de bir tarizdir. Çünkü onlar bununla "yemeğe niyyetliyim" demek istedikleri halde muhatabları oruçlu olduğunu anlar.."[23]

İmam Nevevî mevzumuzu teşkil eden hadisin zayıf olduğunu ifâde etmekle beraber Münavî'nin Ebu Davud'un rivayet etiğine göre onun "hasen olması gerekir" dediğini zikrederek bu görüşe katıldığını işaret etmek istemiş. Sonra bu görüşün doğruluğunu te'yid için bu hadis-i İmam Ahmed ile Taberanî'nin de En-Nevvâs İbn Sema'an'dan rivayet ettiklerini vurgulamıştır.[24]

72. Bir Kimsenin: "Bazı Kimseler Şöyle Bir İddiada Bulundular" Diyerek Konuşmasının Hükmü

4972... Ebû Kılabe'den demiştir ki: Ebu Mesûd, Ebu Abdullah'a - yahutta -Ebu Abdullah, Ebu Mesûd'a:

"Rasûlullah (s.a.)'ı; (Bazı kimseler) şöyle bir iddiada bulundular, sözü hakkında neler söylerken işittin? demiş de (Ebu Abdullah, yahutta Ebû Mesûd) şöyle demiş:

Ben Rasûlullah (s.a.)'i (bu söz hakkında) şöyle buyururken ısıttım: "Zeamû (iddia ettiler) kelimesi kişinin ne kötü bir bineğidir!"

Ebu Davud dedi ki: (Sözü geçen) bu Ebu Abdullah, Huzeyfe'dir.[25]

Açıklama

Zu'm: Kuru iddia demektir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şedf kişinin maksadına erebilmek için bu iddialara sarılıp onları delil getirmesinin ve dayanak edinmesinin çirkinliğini açıkça ifâde etmektedir.

Gerçekten şuurlu bir müsliimana yakışan savunduğu bir fikrin delilini ve sarıldığı delilin sıhhat derecesini bilmek, şuursuz, bir taklidden sakınmaktır. Müslümanların ferdi ve içtimaî yönden, terakkileri buna bağlı olduğu gibi kör taklitçiliğin doğuracağı donukluk, tefrika ve zillet felâketlerinden kurtulmaları da buna bağlıdır. Bir müslümâna asla yaraşmayan kör taklid hakkında büyük mafessir Elmalılı Hamdi Yazır Bakara suresinin 170. âyet-i kerimesini tefsir ederken şöyle demektedir:

"...âyet gösteriyor ki: İcmali veya tafsili bir delili hakka isnad etmeyen taklid-i mahz din hakkında memnu'dur. Belli bir cehalete, dalâlete ittiba ü taklid aklen batıl olduğu gibi meşkuk olan hususatta da delilsiz taklid şer'an gayri caizdir. Bedaheten (açıkça) ma'lum olmayan hususatta delilsiz söz söylemek o yolda hareket etmek, bilmediği birşeyi Allah'a iftira olarak

söylemek ve şeytana uyup cehl ile hareket etmektir... binaenaleyh böyle taassub ve taklidçilik, müşriklerin ve kâfirlerin şiarıdır."[26]

Resul-i zişan efendimiz bu hadis-i şerifte hiçbir fikri cehd içerisine girmeksizin Ahmed'in ve Mehmed'in temelsiz görüşlerine sarılarak hakikata erişmek isteyen kimseleri bir beldeye gitmek için takib edeceği yolu ve ciheti tayin etmeden rastgele bir bineğe biniverip de yolculuğa çıkan fikri bir cehd ve çileden uzak kişilerin yolculuğuna benzetmiştir. Artık bu bineğin onu hangi semte doğru götüreceği belli değildir.[27]

73. Hutbe Esnasında: “Emma Ba'dü" Demenin Hükmü

4973... Zeyd İbn Erkam'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) kendilerine bir hutbe okumuş da (hutbe esnasında) "Emmâ ba'd" tabirini kullanmıştır.[28]

Açıklama

Hadis-i şerif, Resul-ü zişan efendimizin hutbe esnasında "emmâ ba'd" kelimesi kullandığını ifade etmektedir.

Bilindiği gibi, Hz. Peygamber bu kelimeyi Allah'a hamd-ü senadan ve şehadet kelimelerini okuduktan sonra kullanmıştır. Otuz kadar sahabiden gelen rivayetler buna delalet etmekte ve Hz. Peygamberin hutbelerinde bu kelimeyi bu şekilde kullanmaya devam ettiğini ifâde etmektedir.

Binaenaleyh bu kelimeyi hutbe esnasında bu şekilde okumaya devam etmek müstehabtır.[29]

"Ba'd" kelimesi izafetten kesildiği için zamm üzere mebnî olan zarflardandır. Bü kelimeyi önüne "emmâ" kelimesini getirerek okuduğumuz zaman "bundan sonra, gelelim mevzumuza" gibi manalara gelir.[30]

74. Kerm (Kelimesi) Ve Dili Koruma Hakkında Gelen Hadisler

4974... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur: "(Sizden) biriniz (üzüm çubuğuna) kernı demesin. Çünkü (hakiki) kerm müslüman kişidir, fakat siz (üzüm çubuklarına) üzüm bağlan deyiniz."[31]

Açıklama

Bu babda mevzumuzu teşkil eden bu hadisin dışında başka bir hadis yoktur. Görüldüğü gibi mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif üzüm çubuğuna "kerm" denilmemesi ile daha doğrusu dili İslam adabına aykırı sözleri sarf etmekten kaçınmakla ilgilidir. Hatta bu babtan sonra gelen bablarda yer alan hadis-i şeriflerin ekserisi dili bu gibi gayri İslami sözlerden korumakla ilgilidir. Bu bakımdan sözü geçen hadisler tek bir bab altında toplanabilirdi.

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif üzüm çubuğuna "kerm" demeyi yasaklamakta ve kerm isminin ancak müslümana verilebileceğini ifade etmektedir. Çünkü araplar, içenlere cömertlik kazandırdığına inandıkları için şaraba kerm (cömert) ismini verdikleri gibi şarabın elde edildiği üzüme de üzüm kütüğüne de "kerm" ismini vermişlerdi.

Bu mevzuda Bezlü'l Mechud yazarı İbnu'l-Cevzî'den naklen şöyle diyor:

"Hz. Peygamberin üzüm kütüğüne kerm denmesini yasaklamasının sebebi şudur: Cahiliyye döneminde araplar üzüm kütüğüne cömert anlamına gelen "kerm" ismini vermişlerdi. Çünkü onlar üzüm şarabını, içen kimselere cömertlik kazandırdığına inanırlardı. Şarap yasaklandıktan sonra Resul-i zişan efendimiz üzüm kütüğüne cömertlik ifâde eden "kerm" ismi verilmesini yasaklamakla şarabın haramlığını ve kötülüğünü te'yid etmek ve bir defa daha vurgulamak ve bu ismin kalbi iman nuru ile dolu olan mü'mine verilmesinin daha uygun olacağını ifade etmek istemiştir."

Yine Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre hocası Muhammed Yahya merhum Sünen-i Ebu Davud üzerine yazdığı notlarında bu mevzuda şöyle demiştir:

"Üzüm kütüğüne "kerm" ismi verilmesinin yasaklanmasına sebeb câhiliyye araplarının üzüm şarabını, içenlere cömertlik ve güzel ahlâk kazandırdığına olan inançlardır. Hz. Peygamber ümmetini Cahiliyye araplarını bu inançlarından korumak için müsebbebin sebebe isim olarak verilmesi kabilinden olan bu isimlendirmeyi yasaklamıştır."

Hz. Peygamber kerm ismini üzüm kütüğüne verilmesini yasaklamakla kalmamış, bu isme en lâyık olan yaratığın kalbi iman nuru ile dolu mü'minler olduğuna dikkati çekmiştir. Çünkü aslında üzümde mevcud olan hayır, bereket ve tatların hepsi gerçek mü'minde mevcuttur. Mü'min hayırlıdır, bereketlidir, etrafına faydalar sağlar ve tatlıdır. Kerm (cömert) ismini almaya üzümden daha da layık olan gerçek mü'minin vasıflarını tanımaya yardım olacağı düşüncesiyle İbn Kayyim el-Cevziyye'nin üzümün vasıfları hakkındaki açıklamalarını burada kaydetmekte fayda görüyoruz.

"Aslında üzüm çok faydalı ve bereketlidir. Çünkü:

1. Meyveleri aşağıdadır, herkes onu kolaylıkla alabilir.

2. Dikensizdir, meyvesini alanları rahatsız etmez.

3. Başı yükseklerde değildir isteyen ondan yararlanabilir.

4. Kökleri ve dallan çok da kalın olmadığı halde kökleri ve dalları daha kalın olan ağaçlardan katkat fazla olan üzüm yüklerini taşıyabilir.

5. Başı kesildiği zaman diğer bazı ağaçlar gibi kuruyu vermez. Bilakis iyice kuvvetlenir ve erafa dal budak salar.

6. Meyvesi daha olmadan önce yenebildiği gibi olduktan ve kuruduktan sonra da yenebilir.

7. Kendisinden pekmez ve sirke gibi hem tatlı hem de ekşi meşrubat elde edilebilir. Bu özellikler diğer ağaçlarda yoktur.

8. Kurusu nzık, yiyecek ve katık olarak saklanabilir.

9. Üzüm meyvelerde aranan itidal özelliğine sahiptir. Yani kayısıda bulunan soğukluk özelliğiyle hurmada bulunan sıcaklık Özelliğinden uzaktır. İkisinin arasındadır."

Bu gibi özellikleri taşımakla birlikte bazı muamelelere tabi tutularak özünün değiştirilmesi sebebiyle kendisinden şarap elde edildiği ve bu yüzden de kendisinde bulunan hayırların unutulup sadece bir şarap kaynağı olarak görülmeye başlanması sebebiyle, Hz, Muhammed ona kerm ismini vermeyi yasaklayıp, bu ismi almaya hakiki mü'minlerin daha layık olduğunu ve gerçek hayır ve bereketin mü'minin kalbinde olduğunu ifade buyurmuştur.

Bu itibarla mevzumuzu teşkil eden bu hadis "hakiki pehlivan başkalarını yenen kimse değil öfkelendiği zaman öfkesini yenebilen kimsedir"[32] hadis-i şerifine benziyor.[33]

75. Köle Efendisine "Rabbim" Diyemez

4975... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(Sizden) biriniz sahibi olduğu kimseye: Kulum, cariyem demesin, köle olan kimseler de (sahiplerine): Rabbını, demesin. Sahip olan (sahip olduğu kimseye): Oğlum, kızım diye hitap etsin. Kendisine sahip olunan kimse de (sahibine): Efendim diye hitab etsin. Çünkü sizler kölesiniz Rabb (rızık verip besleyip büyüten) de Aziz ve Celil olan Allah'dır."[34]

Açıklama

Hakiki kulluk ancak Allah'a yapılır. Çünkü kendine kulluk edilmeye müstehak olan yegâne varlık O'dur. Bu itibarla bütün erkekler Allah'ın âzad

kabul etmez kölesi bütün kadınlar da câriyesidir. Bir kul için en tatlı hürriyet Allah'a kul, köle olmaktır.

Durum böyle olunca, kendisine: Rabbim diye hitap edilmeye en layık olan varlık, herşeyin sahibi olan lutf-u keremi ile herkesi besleyip büyüten yüce Allah'dır. Dolayısıyla bir kölenin ve cariyenin sahibine: "Rabbim" diye hitab etmeyi alışkanlık haline getirmesi caiz olmadığı gibi, efendinin de kölesine: Abdim, emem (kulum) diye hitap etmesi caiz değildir, mekruhtur. Binaenaleyh caiz olan, cariyesine: Kızım diye hitap etmesi köle ve cariyelerin de sahiplerine: Efendim diye hitap etmeleridir.

Gerçi, Resul-i Zişan efendimiz kıyamet alâmetlerini açıklarken "Cariyenin, rabbini yahut rabbesini doğurmasidır."[35] buyurmuştur. Fakat bu cevazı bildirmek içindir. Yasak olan, bu sözün kullanılmasını âdet haline getirmektir. Nadir kullanılmasında ise bir sakınca yoktur. Bir de bu kelimenin mutlak olarak kullanılması yasak edilmiştir. Yoksa başka bir şeye izafetle kullanılmasında beis yoktur. Binaenaleyh Rabbusselem, Rabbülmâl gibi terkibler hakkında sakınca yoktur.[36]

Bu mevzuda Avnü'l-Ma'bud yazarı el-Azimâbadî şöyle diyor: "İmam Buhari kölenin sahibine, "esseyyid" sahibin de kölesine abd (kul) demesinin caiz olduğunu ifade eden hadisleri "köleye dil uzatmanın ve ona abdim (kulum), emem (kulum) gibi sözlerle hitab etmenin keraheti" isimli özel bir babda[37]toplamıştır. Sözü geçen babda yedi tane hadis rivayet etmiştir ki yedisi de kişinin kölesine "abdim" cariyesine "emem" diye hitap etmesinin caiz olduğuna delalet etmektedir. Nitekim Hafız İbn Hacer de "kölenin sahibine seyyidî: (efendim) demesinin caiz olduğunu" söylemiş, Kurtubî ve daha başkalarının da bu görüşte olduklarını fakat Rabb kelimesi Allah'ın isimlerinden olup "seyyid" ismi gibi olmadığından kölenin efendisine "rabbim" diye hitap etmesinin caiz olamayacağını söylediklerini ifade etmiştir.[38]

Kölenin sahibine seyyid (efendi) diye hitap etmesinin caiz olup olmaması konusunda ulema ihtilafa düşmüşlerdir. Fakat şurası muhakkak ki: "Seyyid" kelimesinin Allah'ın isimlerinden olduğuna dair Kur'an-ı Kerim'de bir âyet mevcut değildir. Bu bakımdan seyyid kelimesinin Rabb kelimesine benzemediği kesindir ve dolayısıyla kölenin efendisine: Seyyidim diye hitap etmesinin sakıncası yoktur."[39]

Her ne kadar (4806) nolu hadis-i şerifte "Seyyidin Allah olduğu" ifade ediliyorsa da orada da açıkladığımız gibi Rasûlü Zişan efendimizin kendisine: Seyyidimiz diye hitap edenlere böyle "seyyid Allah'dır" diye

cevap vermesinin hikmeti cahilliyyet döneminden yeni kurtulmuş olan müslümanlann o gün için cahiliyye araplarının "seyyid" diye çağırdıkları ağalarla Hz. Peygamber arasında bir benzerlik görerek ağalıkla Peygamberliği karıştırmalarını önlemektir.

Hattâbî'ye göre hadis-i şeriflerde yasaklanmak istenen "seyyid" ve "mevlâ" kelimelerinin bir yaratık hakkında mutlak olarak izafe edilmeksizin kullanılması, yani bir kimseye "seyyid", "mevlâ" şeklinde hitap edilmesidir. Fakat "seyyidî" "mevlaye" veya "mevlânâ" şeklinde hitap edilmesinde ise hiçbir sakınca yoktur. Allah hakkında kullanılması söz konusu olunca mutlak olarak kullanılmasıyla mukayyed olarak kullanılması arasında bii" fark yoktur. Her ikisini de kullanmak kerahetsiz olarak caizdir.

Binaenaleyh bu hadis-i şerif (4976) kölenin sahibine mevlâye (efendim) diye hitap etmesinin kerahetsiz olarak caiz olduğuna delalet etmektedir. Her ne kadar bu konuda gelen bir hadis[40] in sonunda: "Köle efendisine mevlanı demesin, zira sizin mevtanız Allah'dır" anlamında bir ziyade varsa da Kadı Iyaz bu ilâvenin hadisin aslında olmayıp raviler-den biri tarafından eklendiğini, sonunda bu ilave bulunmayan rivayetlerin daha doğru olduklarını söylemiştir. Kurtubî de bu görüştedir.[41]

4976... (Bir önceki hadisi) Hz. Ebu Hüreyre'den Ebu Yunus da (rivayet etmiştir. Ancak (Hz. Ebu Hüreyre) bu haberde Hz. Peygamber (s.a.)'i anmadı. (Yani hadisi kendi sözü olarak zikretti)1 ve şöyle dedi: (Fakat köle efendisine) "seyyidi (efendim) ve (yahutta) mevlâya (efendim) desin.[42]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[43]

4977... (Abdullah İbn Büreyde'nin) babasından (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Münafığa seyyid (efendi) demeyiniz. Çünkü eğer (siz ona böyle seyyid demeye devam ederken birgün başınıza) seyyid oluverirse aziz ve celil olan Allah'ı öfkelendirmiş olursunuz."[44]

Açıklama

Hadis-i şerifte müslümanların münafıklara "efendi" diye nitap etmeyi alışkanlık haline getirmeleri ya-saklanmakta ve müslümanlar bir münafığa böyle; "efendi efendi" diye hitap ederlerken bu sayede onun birgün halk arasında nüfuzlu ve sayılan bir kişi haline gelerek mal-mülk köle, cariye sahibi ve kavminin seyyidi olu-vermesinin cenab-i Hakk'ın öfkesini celb edeceğini ifade etmektedir.

Çünkü müslümanlar bir münafığa bir saygı ifadesi olan efendi hitabiyle hitap etmekle Allah katında saygıya hiç de layık olmayan bir kimseye saygı göstermiş, onu aralarında itibarlı ve sayılır bir kimse haline getirmiş olurlar. Bu münafık kendisine yapılan bu sözlü iltifatlar sayesinde öyle itibarlı bir hale gelmemiş bile olsa, müslümanlar ona karşı kullandıkları efendi sözünden dolayı yine de sorumluluktan kurtulamazlar. Çünkü bu durumda hiç de kendisinde efendilik vasfı bulunmayan kimseye karşı bu kelimeyle hitap etmekle yalancı ve münafık durumuna düşmüş olurlar.

Bir müslümanın bir münafığa bu kelimeyle hitap etmesinin Allah'ı öfkelendirmesinin sebebi ise gerçekten o münafığın birgün müslümanların başına efendi (idareci) olması halinde, müslümanların onun emirlerine boyun eğmek zorunda kalmalarıdır. Bir münafığın müslümanların başına idareci olup da müslümanların onun emrine boyun eğmeleri ise elbette Allah'ın hoşuna gitmez. Bilakis gazabına mûcib olur.

Bazılarına göre ise "münafığa seyyid (idareci, efendi) demeyiniz" sözünün manası "Onu başınıza idareci olarak getirip de efendim, efendim diye karşısında küçülmeyin" demektir. Allah'ın gazabını mûcib olan budur. Yoksa onu cemiyette hiçbir itibarlı mevkiye getirmeden kendisine sözle efendi demek değildir.[45]

76. İnsanın Kendisi İçin "Nefsim Pis Oldu" Demesi Doğru Değildir

4978... (Ebu Ümâme İbn Sehl İbn Huneyf'in) babasından (rivayet edildiğine göre); Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Sakın hâ!... Biriniz; nefsim pis oldu, demesin. Fakat; nefsim kötüleşti, desin."[46]

4979... Aişe (ranha)'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Sakın biriniz içim bulandı, demesin, fakat nefsim kötüleşti, desin."[47]

Açıklama

İmam Hattâbi'nin de açıkladığı gibi aslında "lekise” ve “nabuse” fiilleri arasında mana bakımından bir fark yoksa da, yani her ikisi de pis oldu, kötü oldu anlamına gelirlerse de Resulü Zişan efendimiz "habüse" kelimesinin çirkinliği ve insan üzerindeki nefret uyandırıcı olumsuz te'siri sebebiyle ümmetine bu kelimeyi bırakıp yerine daha edebî ve nefret uyandırıcı yönü daha az olan "lakıset" kelimesini kullanmalarını tavsiye etmiştir. Çünkü insanın kendi nefsi hakkında ya da belli bir şahıs hakkında böyle nefret uyandıran bir kelime kullanması hiç de akıllıca bir iş değildir.

"İçi dışına çıkacak, kusacak hale geldi" demek olan "Câşe" fiilini terk edip yerine "lakıset" fiili kullanmalarını tavsiye buyurması da yine aynı hikmete mebnidir. Resul-ü zişan efendimizin ümmetine olan bu tavsiyesinde onları sürekli edebli ve mantıklı olmaya, herşeyin güzelini kullanıp çirkinini terk etmeye teşvik gayesi mevcuttur.[48]

4980... Hz. Ebu Huzeyfe'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Allah ve falan kimse diledi demeyiniz. Fakat (önce) Allah sonra falan diledi, deyiniz."[49]

Açıklama

"Allah ve falan kişi diledi" cümlesinde bulunan «ve,, harfi birUk beraberlik ifade ettiğinden bu cümlede dileme işinde, kulu Allah'a ortak yapmak manası vardır. Oysa kul, hiçbir hususta Allah'a ortak olamaz, her ne kadar Allahu teâla hazretleri kulu sorumlu tutmak için ona hür bir irade vermişse de kulun bir iradeye sahip olması yine Allah'ın istemesiyle olmuştur. Binaenaleyh Allah O'na irade vermeyi dilemeseydi, o irade sahibi olamaz ve hiçbir şeyi dileyemezdi.[50] Öyleyse kula düşen ilme ve hikmete aykırı düşen bu sözü bırakmak, eğer mutlak surette bir kulun dilemesinden bahsetmek gerekiyorsa önce Allah'ın dilediğini sonra bu sayede kulun da dilediğini söylemektir. Yani "Allah diledi sonra da (Allah'ın izniyle) falan diledi" demesi daha uygun olur. Çünkü bu cümlede-bulunan "sonra (sümme)" kelimesi zaman itibariyle bir sırayı bildirir.

Görülüyor ki, bu hadis-i şerif kulun iradesini inkâr eden Cebriyye mezhebi ile ona Allah'ın iradesine eş bir bağımsızlık tanıyan Mu'tezÜe

mezhebinin aleyhine, Allah'ın izn-ü iradesiyle kulunda hür bir iradeye sahip olduğunu söyleyen ehl-i sünnet ulemasının da lehine bir delildir.[51]

77. Hz. Peygambere İtaat ve İsyan Etmek

4981... Adiyy İbn Hatem'den (rivayet edildiğine göre), bir hatip Peygamber (s.a.)'in huzurunda bir hutbe okuyarak: "Her kim Allah'a ve Resulüne itaat ederse doğru yolu bulur, kim de onlara isyan ederse..." demiş de (Peygamber (s.a.) (o hatibe): "Kalk" yahutta "git! Sen ne fena bir hatipsin" buyurmuş.[52]

Açıklama

Bu hadisin tamamı Müslim'in Sahih'inde şu manaya gden lafızlarla rivayet edilmiştir:

"Bir adam Peygamber (s.a.)'in yanında hutbe okuyarak:

Her kim Allah ve Rasûlüne itaat ederse muhakkak doğru yolu bulmuştur. Onlara isyan eden ise muhakkak sapmıştır, demiş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):

Sen ne fena hatipsin (onlara isyan eden diyeceğine)- Allah ve Resulüne isyan eden- de!"buyurmuşlar.

Kadı Iyaz'ın beyânına göre ulemadan bir cemaat, "Rasûlullah (s.a.)'ın hatibe itiraz etmesine sebep o hatibin Allah ve Resulüne ait zamirleri birleştirerek bir tesniye zamiri olarak kullanmasıdır. Çünkü Allah'a ait zamirle Rasûlüne ait zamirin birleştirilerek böyle birlikte beraberce zikredilmesi, en azından uluhiyyet ile nübüvvet arasındaki farkı kaldırıp ikisini birleştirmek gibi tehlikeli bir mana kokusu taşımaktadır. Hz. Peygamber'in uğruna baş koyduğu ve hayatı boyunca üzerine titrediği İslamın özünü teşkil eden tevhid akidesine böyle bir gölgenin düşürülmesi karşısında tepkisiz kalması düşünülemez.

Hadis-i şerifte de açıklandığı üzere Hz. Peygamber sözü geçen hutbeyi okuyan hatibe sert bir şekilde çıkışarak, Allah ve Rasulünden bu şekilde bahsetmekten onu nehyetmiştir. Bu mevzu (1099) numaralı hadisin şerhinde de geçtiğinden okuyucularımıza oraya da müracaat etmelerini tavsiye ederiz.[53]

4982... Ebû'l-Melâh'dan (rivayet edildiğine göre) bir adam şöyle demiştir: Ben (bifgün) Rasûlullah (s.a.)'in terkisinde idim. Hayvanının ayağı sürçüverdi. Bunun üzerine ben "Hay burnu sürtülesice şeytan" dedim. (Hz. Peygamber de:)

Burnu sürtülesice şeytan, deme. Çünkü sen bunu söyleyince o, ev gibi oluncaya kadar büyür ve: "(Bu iş) benim kuvvetimle (oluyor)" der. Fakat sen "Bismillah (Allah'ın adıyla) de! Çünkü sen bunu söyleyince, o karasinek gibi kalıncaya kadar küçülür."[54]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, şeytana kızarak ona kötü sözler savurup lanetler yağdırmanın, onun kötülüğüne engel olmayıp bilakis, ona ümit ve kuvvet vereceğini, onu kibirlendireceğini, gücüne güç katacağını, onun gücünü kuvvetini götürüp, sinek kadar küçültecek olan yegâne silahın ise; "bismillah" demek olduğunu ifade etmektedir.

Şuurlu bir müslümana yakışan her işine besmele ile başlayıp Allah'ın ismini ağzından düşürmemek, her işinde gücü ve yardımı Allah'dan istemek, sıkıntılı işlerinde Allah'dan başka bir sığınak bulunmadığım bilerek başka yollara tevessül etmemektir.[55]

4983... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bir adamı: 'Artık insanlar helak oldular' derken işittiğinde... (bil ki) onların en çok helakte olanı o adamdır."

Musa (İbn İsmail ise bu cümleyi) şöyle rivayet etti: "Bir adam: 'Artık insanlar helak oldular' dedi mi (bil ki) insanların en çok helak olanı o adamdır."

Ebu Davud dedi ki: (Bu hadisi hocam el-Ka'nebî'ye rivayet eden) Mâlik bu konuda şöyle dedi: İnsan bu sözü halkın dinî işlerindeki (gevsek) durumunu görüp de üzüldüğünden dolayı söyleyecek olursa, ben bunda bir sakınca görmem, kendini beğenip de başkalarını küçümseyerek bu sözü söylüyorsa o zaman bu yasaklanmış olan çirkin bir sözden başka birşey değildir.[56]

Açıklama

Metinde geçen "ehlek" kelimesini ism-i tafdil olarak «ehlekü" şeklinde okumak mümkün olduğu gibi fiil-i mazi olarak "ehleke" şeklinde okumak da caizdir. "Ehlekü" şeklinde okunduğu zaman -ki biz tercümemizi buna göre yaptık- bu kelime "en çok helak olan" anlamına gelir.

Bu birinci okunuş şekline göre "insanlar artık helak oldular" diyen kimse insanların en çok helak olanıdır" demek olur. Çünkü böyle diyen kimsenin insanların helak oldukları hükmüne varması onların kusurlarını ve ayıplarını teker teker araştırması neticesinde olmuştur. Gerçekte, insanlar, kusurlarından ve ayıplarından dolayı kendilerini cehennemlik olmaya, ve dolayısıyla manen helak olmaya arz etmiş olsalar bile, onların bu durumu insanların ayıplarını teker teker araştırıp da onların kesinlikle cehennemlik olduklarını söylemek kadar tehlikeli değildir. Çünkü bu sözü söyleyen kimse önce kulların kusurlarını araştırmakla sonra da Allah'ın onlara nasıl muamele yapacağını bilmediği halde Allah adına kesin bir hüküm vermekle ve bu hükmü verirken de onları küçük görüp kendini beğenmekle, kendini daha büyük bir tehlikeye atmıştır.

Söz konusu kelime fiil-i mazi olarak "ehleke" şeklinde okunduğu zaman ise "helak etti" anlamına gelir ve bu okunuş şekline göre; "İnsanlar helak oldu diyen kimse insanları helak etmiştir" demek olur. Bir başka ifadeyle aslında Allah onları hiç de helak etmiş değildir. Fakat bu sözü söyleyen kimse kendi karanlık ve ümitsiz dünyasında, kendi düşünce ve arzularına göre insanları helake mahkûm etmiştir. Oysa Allah, onları mahkûm ettiğini açıklamadığı için gerçek onun verdiği hükmün tam tersine olabilir.

Fakat Allah'ın vasıflarını açıkladığı ve helak olacaklarını bildirdiği insanları şahıs belirtmeden mücerred vasıflarıyla açıklayarak insanları uyarmak böyle değildir. Tersine bu iş, Allah'ın kullarına yüklediği bir görevdir.

Söz konusu kelime böyle fiil-i mazi olarak okunduğu zaman bu kelimenin yer aldığı cümleden şöyle bir mana anlaşılır: "İnsanlar artık helak olmuşlardır, diyen kimse insanların Allah'ın rahmetine karşı olan ümitlerini kırdığı ve onları ümitsizliğe düşürüp ibâdete karşı olan ilgilerini kestiği için onları cehenneme sürüklemiş ve helak etmiştir."

Nitekim musannif Ebû Davud'un da açıkladığı gibi bu hadisin râvilerinden Malik de bu görüştedir.[57]

78. Yatsı Namazı (Nın İsmi Nedir)?

4984... İbn Ömer (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Sakın çöl arapları (şu yatsı) namazımızın ismi hususunda sizi tesir altına almasınlar, Uyanık olun! Bu (namaz) yatsı (namazı)dır. Fakat onlar develeri yüzünden yatsıyı gecenin karanlığına kadar geciktirirler."[58]

Açıklama

Sindî'nin açıklamasına göre "Ateme, karanlık demektir." Çöl arapları develerinin sütlerini sağmakla meşgul oldukları için yatsı namazını gecenin karanlığı iyice çökünceye kadar geciktirdiklerinden yatsı namazına mecazen ateme (karanlık) ismini vermişlerdir"

Oysa Müslim'in Sahih'inde rivayet edildiğine göre "bu namaz Allah'ın Kitabında İşâ diye isimlendirilmiştir. Araplar arasında bir işin veya bir şeyin ismi daha ziyade kendi kavimlerinin ileri gelenlerinin ağzından çıkan kelimelerle belirlenip şekillendiğinden, Resul-i zişan efendimiz çöl arapla-rının ileri gelenlerinin yatsı namazına ateme ismini vermelerinin, bu ismin bütün araplar arasında yaygınlaşarak, Allah'ın kitabında yatsı namazı için belirlenmiş olan "işa" ismini unutturacağından korkmuş.ve bu endişeyle yatsı namazı için ateme ismini kullanmayı âdet hâline getirmekten onları sakındırmıştır. Çünkü yüce Allah bu namaz için bir ismi belirledikten sonra o ismi bırakıp da O'na başka bir isim vermenin çirkinliği meydandadır.

Öyleyse uygun olan bu namaz için Allah'ın kitabında belirlemiş olduğu ismi kullanmayı âdet hâline getirmektir.Avnü'l-Ma'bud yazarının açıklamasına göre, "Hadis-i şerifte yasaklanmak istenen, yatsı namazı için "ateme"yi âdet hâline getirmekse tenzihen mekruhtur. İmam Nevevî bu görüştedir."[59]

4985... Salim İbn Ebi'l-Ca'd'den (rivayet edildiğine göre râvi Mis'ar'in (hakkında) -O'nun Huzaa (kabilesin)den olduğunu zannediyorum- dediği bir adam:

"Keşke şu namazı kılsaydim da bir rahata erseydim" demiş. (Orada bu lunan) bazı kimseler bu sözünden dolayı o adamı ayıplar gibi bir tavır ta kınmışlar, bunun üzerine (sözü geçen adam:)

Ben Rasûlullah (s.a.)'i - Ey Bilâl, kalk namaza (çağır da) bizi namazla rahatlat, derken işittim" demiştir.[60]

4986,.. Abdullah İbn Muhammed İbn el-Hanefiyye'den.demiştir ki: "Babamla birlikte ensardan olan bir damadımıza hasta ziyaretine gitmiştim. (Biz orada iken) namaz (vakti) geliverdi. Aile fertlerinden birine:

Ey Câriye, bana abdest suyunu getir (de abdestimi alayını); belki namazı kılarım da rahatlarım, dedi biz de onun bu sözünü tenkid ettik. Bunun üzerine (bize) şöyle dedi:

Ben Rasûlullah (s.â.)'ı "- Ey Bilal! Kalk (ezan oku da), bizi namazla rahatlat" derken işittim.[61]

Açıklama

Huzaa kabilesinden olduğu tahmin edilen kimsen "keşke şu namazı kılsaydım da bir rahata erseydim" anlamındaki sözleri orada bulunan sahabiler tarafından "şu namazı kılmak çok zoruna gidiyor keşke bir kılsamda bu yükten bir kurtulsam" şeklinde anlaşıldığı için o zatı bu sözünden dolayı ayıplar gibi bir tavır takınmışlar ve bu sözü beğenmediklerini kendisine hissettirmişlerdir.

Gerçi namazı bu şekilde bir angarya ve yük telakki etmek ancak münafıklara yaraşan bir özelliktir.[62]

Fakat sözü geçen zatın bu sözü "şu namazı vaktini geçirmeden bir kılsaydım da vaktinde kılamayacağım endişesini kafamdan atıp bir rahata erseydim" ve "şu namazı bir kılsaydım da Cenab-ı hakkın huzuruna varmanın ve O'na münacaatta bulunmanın manevi zevkim tadarak dünyanın sıkıntısından kurtulup mânevi bir rahata erseydim" gibi manalara da gelir.

Nitekim sözü geçen zat bu gibi sözleri Resul-i zişan efendimizden de duyduğunu söyleyerek, sözünün yanlış anlaşıldığını ifade etmeye çalıştığına göre, onun bu sözü olumsuz manada değil, olumlu manada kullandığı anlaşılmaktadır. Esasen Hz, Peygamberin sohbetinde bulunmak, O'nun mektebinde yetişip ondan doyasıya feyz almak bahtiyarlığına eren ve namazın esrarına hakkiyle vakıf olan sahabiden, namazın angarya olduğunu ifade eden bir sözün sudur etmesi mümkün değildir.

Yine bu sahabinin ve Abdullah tbn Muhammed el Hanefi'nin Hz. Peygamberden naklettikleri "Ey Bilal kalk, ezan oku da namazı kılalım, bu suretle bizi dinlendir" anlamındaki sözlerinin manası da gayet açıktır. Efendimiz bu sözleriyle "namaza duralım ve Rabbimizin huzuruna çıkalım da O'na münacatta bulunarak huzurunda bulunmanın zevkini yaşayalım, gerçek huzura erelim" demek istemiştir. Nitekim "En büyük huzurum

namazdadır"[63] "namaz gözümün nurudur"[64] anlamındaki buyrukları da buna ışık tutmaktadır, Son iki hadisin zahirde bab başlığıyla bir alakasını görmek mümkün değildir.[65]

4987... Aişe (r.anhâ)'den demiştir ki:

"Rasûlullah (s.a.)'in herhangi bir kimseyi dinden başka birşeye nisbet ederken asla işitmedim"[66]

Açıklama

Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadis munkati'dir. Çünkü bu hadisi Hz. Aişe'den naklettiği ifâde edilen Zeyd îbn Eşlem aslında Hz. Aişe'den hadis işitmemiştir. Ayrıca bu hadisin babla ilgisi yoktur. Fakat musannif Ebu Davud müslü-manların, her türlü sözlerinin kitaba ve sünnete uygun olmasına gayret sarf etmeleri için, Hz. Peygamberin ümmetinin isimlerine varıncaya kadar her türlü tutum ve davranışlarını dinin emirlerine uydurmaya çalıştığını ifade eden bu hadisi bu baba yerleştirmeyi uygun bulmuş ve bu maksatla bu hadisi de bu baba koymuştur.[67]

79. Şu (Yatsı Namazına Mecazen Atame İsmi Vermek Gibi Teşbih Ve Mecaz Yüklü Kelimeler Kullanmak İle İlili) Hususlara Ruhsat Veren Hadisler

4988... Hz. Enes'den (rivayet edilmiştir) demiştir ki:

Birgün Medine'de korkunç bir olay olmuştu. Peygamber (s.a.) Ebu Talha'nın atına bin(ip hadisenin üzerine doğru sür'atle git) di. Kısa bir süre sonra (yanımıza dönüp):

(Korkulacak) birşey görmedik, -yahutta- korkulu bir şey görmedik (fakat) bu atı bir deniz (gibi akıcı) bulduk," buyurdu.[68]

Açıklama

Bu hadis-i şerif İbn Mâce'nin Sünen'inde şu manaya gelen ıafızıarıa rjVayet edilmiştir: "O insanların en güzeli idi. İnsanların en cömerdi idi ve insanların en cesuru idi. Bir gece Medine-i Münevvere halkı, bir düşman baskını korkusuyla sesin geldiği tarafa doğru gittiler. Rasûlullah (s.a.) Ebû

Talha'nın çıplak eğersiz bir atı üstünde boyununda kılıç bulunduğu vaziyette ve herkesten önce sesin olduğu yere varmış olarak (geri dönüp geldiğinde) onlara (yani sesin olduğu yere gitmekte olan Medinenilere) rastladı ve onları geri çevirip:. - Ey insanlar, korkutulmuyacaksınız, buyuruyordu. Sonra at için de: "- Biz onu bir derya gibi (akıcı) bulduk" veya; "O bir derya gibi akıcıdır" buyuruyordu."[69]

Aslında Peygamber efendimizin yedi tane atı vardı. Bunlardan birini O'na Hz. Ebu Talha hediye etmişti.[70]

İşte mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Peygamberin üzerine atlayıp da tehlikenin üzerine doğru gittiğinden bahsedilen at bu "men-dub" isimli attır.

Görüldüğü gibi Resul-i zişan efendimiz söz konusu atı sür'atli koşmasından dolayı onu sür'atli hareket eden hareketli bir denize benzeterek ondan deniz, diye bahsetmiştir.

Bilindiği gibi teşbih edatı ile benzetme yönü hafzedilerek yapılan bu gibi teşbihlere "teşbih-i belîğ" denir.

İşte hadisin bab başlığıyla ilgili olan tarafı da burasıdır. Yani karışıklığa meydana vermemek kayıt ve şartıyla birşeyi teşbih veya mecaz yoluyla kendi isminin dışında başka bir isimle anmanın caiz olduğuna delalet eden kısımdır.[71]

Bazı Hükümler

1- Resulü Ekrem (s.a) insanların en cesuruydu.

2- Bir İslam beldesine düşman baskın yaptığı zaman ona karşı koymak için cihada çıkmak gerekir. Devlet adamları da bu cihada katılabilirler,

3- Cihada giden adam tedbirli ve techizatlı olmalıdır.[72]

80. Yalan Hakkında Gelen Şiddetli Tehdidler

4989... Abdullah (İbn Mesûd radiyallahü anh)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Yalandan sakınınız! Çünkü yalan (sahibini) fenalığa, fenalık ise cehenneme götürür. Gerçekten insan yalanı söyleye söyleye ve yalanı araya araya (o hale gelir ki) nihayet Allah katında en yalancı (kimse diye) yazılır. Doğruluktan ayrılmayanız. Çünkü doğruluk (sahibini) iyiliğe iyilik de

cennete götürür. Gerçekten insan doğruyu söyleye söyleye ve doğruyu araya araya (o hâle gelir ki) nihayet Allah katında en doğru (insan diye) yazılır."[73]

Açıklama

Birr: Halis amel-i salih demektir. Bu kelime bütün hayırlara şamil bir isimdir. Bazıları "birr" den muradın cennet olduğunu söylemişlerdir.

Fücur: Doğruluktan ayrılmaktır. Günahlara dalmak manasına geldiğini söyleyenler.de vardır. Bu kelime de bütün serlere şâmildir. Ve birr'in zıddıdır. Kişinin doğrucu veya yalancı yazılmasından murad hakkında hüküm verilmesi ve kullara bildirilmesidir.

Hadis-i şerif doğruluğu araştırmaya yani daima doğru söylemeye teşvik etmekte, yalancılıktan ve bu hususta müsamaha göstermekten sakındırmaktadır. Çünkü yalan hususunda müsamaha gösteren yavaş yavaş yalana alışır ve nihayet yalan söylemeyi adet haline getirir ve yalancı damgasını alır. Doğru söylemeyi adet edinen de Allah teâlâ nezdinde doğrucu diye tescil edilir.[74]

Sıdk: Doğruluk altı şeyde aranır ve bunlar bulunduğu takdirde sıdkm kemal mertebesi husule gelmiş olur. Bu üstün dereceye sahip olan kimseye de "sıddîk" denir. Sıdk'ın altı kimi şöyledir:

1. Sözde doğruluk: Söylenen sözün gerçeğe uyması, vakıaya aykırı düşmemesi,

2. Niyyete doğruluk: Bunun manası ihlâsdır ki, hayırlı bir işe kalb ile niyyet edib gafil olmaksızın Allah'a yönelmekle olur.

3. Azimde niyyet: Hayırlı olduğuna inanılan birşeyi yapmaya koyulmak ve bundan güçlenmek,

4. Vefa göstermekte doğruluk: İşlemeye koyulduğu ve azmettiği hayırlı bir işi başarmakta sebat gösterip onu tamamiyle yerine getirmek.

5. Amellerde doğruluk: Gizli ve aşikâr yapılan bütün amelleri eşit tutup amellere riya karıştırmaksızın hareket etmek.

6. Makamatta doğruluk: Korku halinde ve emniyet halinde fark gözetmeksizin doğruluğa devam edip ondan ayrılmamak.

İşte bu altı vasıfla vasıflanan "sıddîk" olur. Bunlardan bir kısmı ile vasıflanan da "sâdık" ismini alır. Doğruluktaki özellik insanı iyi amellere, birre götürür. Esasen birrin manası Allah katında makbul olan ve kendine günah karışmayan ameller ve ibadetlerdir. Böyle makbul ve iyi ameller de

insanı cennete götürür. Bu iyi ve güzel vasıfların zıddı olan yalan ise, insanı kötü amellere ve günah işlere götürür. Günahlar da büyüdükçe insanı, cehenneme iletir. Yalanın her çeşidini işleyip de bütün günahlara düşen kimseye "kezzâb" büyük yalancı denir. Bu mertebeye düşenler yalancıların cezasını çekerler.[75]

4990... (Hakim, ibn Muaviye îbn Hayde'nin) babasından demiştir ki: Ben Rasûlullah (s.a.)'i şöyle derken işittim: "Sözleriyle bir toplumu güldürmek için konuşup da yalan söyleyen kimseye yazıklar olsun.
Yazıklar olsun, yazıklar olsun."[76]

Açıklama

Bu hadis-i şerif insanları güldürmek için yalan söylemenin vebalinin diğer yalanların vebalinden daha büyük olduğuna delalet etmektedir. Çünkü metinde bulunan "veyl" sözü akibeti son derece korkunç olan hâdiseler için kullanılır.

Esasen şu üç yalanın dışında yalan söylemek asla caiz değildir:

a. Kocanın geçimsiz eşini yatıştırmak için söylediği yalan,

b. Taktik olarak harpte düşmana karşı söylenen yalan,

c. İki kişinin arasını düzeltmek için söylenen yalan.[77] Bu konuda İmam Nevevî şöyle demiştir: Alimler mubah olan yalanları tayin edip tesbit etmişlerdir. Gördüğüm kadarıyla bunları en iyi zabt eden de imam Ebu Hamid el-Gazzalî'dir. O şöyle dedi: Söz maksatlara varma vasıtasıdır. Doğru ve yalanın ikisiyle de ulaşılabilen bir maksat için yalana ihtiyaç yoktur. Doğru söylemekle varılmayan ve ancak yalana ihtiyaç duyulan bir maksadın tahsili mubah ise onda yalan söylemek mubah, tahsili vacib ise yalan da vacibdir. Mesela bir müslüman bir zâlimden kaçıp saklandığı zaman zâlim, onun yerini sorarsa yalan söyleyerek onu gizlemek vacibdir. Bunun gibi kendisinin ya da başkasının yanında bir emanet bulunduğu zaman onu gasbetmek isteyen bir zalim, onu veya yerini sorarsa onu saklamak ve korumak için yalan söylemek vacibdir. Hatta yanındaki bir emaneti zalime söyler ve o da onu zorla alırsa onun tazminatını ödemek kendisinin üzerine vacip olur. Yanında bir emanetin olmadığını söylediği zaman zâlim yemin etmesini isterse, yemin etmesi ve fakat tariz yapması (yani kendini yeminin vebalinden kurtaracak şekilde bir söz söyleyip yemini doğru çıkaracak olan manayı kast etmesi) la-zımdıı'. Ta'riz

yapmadan yemin ederse sahih görüşe göre keffâret ödemesi gerekir. Kimi âlimler de keffâret ödemesinin gerekmediğini söylediler ve yine harp maslahatı, arayı bulmak veya kendisine cinayet işlenen kimseyi , hakkını affetmeye yanaştırmak gibi maksatlar ancak yalanla hâsıl olursa onu söylemek haram değildir.

Fakat ihtiyat olarak (tevriye, tariz) yapmalıdır... Kendisine veya başkasına ait sahih bir gayenin.bağlandığı bir yalanın hükmü budur. Kendisine ait gayenin misali şudur: Bir zalim onu yakalar ve almak için malını sorarsa o bunu inkâr edebilir veya kendisi ile Allah arasında kalan bir günahı sultan sorarsa, inkâr edip "zina etmedim, içki içmedim" diyebilir. Had gerektiren suçlarını söyleyenlerin itiraflarından dönmelerini telkîn eden hadisler meşhurdur. Başkasına ait gayenin mahalli ise; tıpkı kendisinden bir müslümanın sırrının sorulması ve onun bunu inkar etmesi gibidir. Yalan söylemek durumunda olanın, yalanının kötülüğü ile doğru söylemekten doğacak zararı karşılaştırması gerekir. Doğru söylemekteki zarar daha büyükse yalan söyleyebilir. İş bunun aksi ise veya hangi tarafın daha zararlı olduğunu kestiremiyorsa yalan söylemesi haramdır. Yalanın caiz olduğu yerde onu mubah kılan maslahat kendi şahsına ait ise yalan söylemesi müstehabdır. Fakat bu, başkası ile ilgili ise onun hakkının zayi olmasına göz yumması caiz değildir. En sağlam hareket ise yalan söylemek vacib olmadıkça onun mubah olduğu heryerde doğru söylemeyi tercih etmektir. [78]

4991... Abdullah İbn Âmir'den demiştir ki: Birgün Resulullah (s.a.) evimizde otururken annem beni çağırıp: "Gel sana vereceğim (şu şeyi) al" dedi. Bunun üzerine Resul-ü Ekrem kendisine:

Ona ne vermek istiyorsun? dedi. Annem:

Ona bir kuru hurma vereceğim, cevabını verdi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.) O'na şöyle buyurdu.

Dikkat et, eğer ona bir şey vermemiş olsaydın (bu), senin hakkında bir yalan olarak yazılacaktı."[79]

Açıklama

Metinde geçen "kezibe" kelimesini kef'in fethiyle «kezbe" şeklinde Masdar-ı merre olarak okumak da caizdir.

Bu hadis-i şerif, ağlayan çocukları dindirmek için birşey vermeyi vâd ederek onları kandırmanın ya da cin, peri, hortlak gibi varlıklarla veya başka bir şekilde korkutmanın yalan hükmünde olduğunu ifâde etmekte ve çocuklara bu türden asılsız sözler söylemenin de haram olduğuna delâlet etmektedir. Binaenaleyh müslüman yalanın her çeşidinden kaçınmalıdır.[80]

4992... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur.

"Kişiye günah olarak her duyduğunu söylemesi yeter."

Ebu Davud dedi ki: (Bu hadisi bana rivayet eden iki şeyhten biri olan) Hafs (bu hadisi rivayet ederken) Ebu Hüreyre'yi zikr etmedi. (Yani Ebu Hüreyre'yi atlayarak hadisi doğrudan doğruya Hz. Peygamberden rivayet etti.)

Hz. Ebu Hüreyre'yi senedde sadece Ali b. Hafs el- Medâinî zikretti.[81]

Açıklama

İmam Nevevî'nin açıklamasına göre "kişiye günâh olarak her duyduğunu söylemesi yeter" sözünden maksat şudur: "İnsan genellikle doğruyu da yalanı da işitir. Bunları bir ayırım yapmadan her duyduğunu söyleyince ister istemez yalan haberleri de doğruymuş gibi nakletmiş olur. Dolayısıyla yalancı durumuna düşer. Çünkü yalan gerçeğe aykırı olan birşeyi gerçekmiş gibi haber vermekten ibarettir. Bunda, bu haberi veren kimsenin yalan söylemeyi kast edip etmemesi de neticeyi değiştirmez. Yani onu yalan söylemiş olmaktan kurtarmaz."

Bu hadisi Musannif Ebu Davud'un şeyhlerinden Hafs, mürsel olarak Muhammed İbn el Huseyn de muttasıl olarak rivayet etmiştir. Her iki rivayet şekli de bulunduğuna göre, hadisin muttasıl olduğunu kabul etmekte bir sakınca yoktur.[82]

81. Hüsn-i Zann (İyimserlik)

4993... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(Allah ve müslümanlar hakkında) iyi zann beslemek ibadetlerin iyisindendir."

Ebu Davud dedi ki: (Ravi) Mehne güvenilir bir râvidir ve Basrahdır.[83]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre "Allah'a iyi zan beslemek, Allah için salih ameller işlemekle, Allah'ın bu amelleri kabul edeceğine inanmakla ve Allah'a hakkıyla kul olmak için elden gelen gayreti sarf ettikten sonra elde olmayan kusurları da Allah'ın affedeceğine inanmakla bu hususta Allah'ın sonsuz affına güvenmekle olur. İşte bu güven de ibadettir ve hatta ibadetlerin en güzellerindendir.

Müslümanlara iyi zan beslemek ise onlara güven beslemek, haklanda iyi düşünmekle olur. Ancak bu güven ellerine geçen bir mal hususunda olursa ihtiyata aykırı olduğundan ibadet değildir."[84] Çünkü Peygamberimiz: "Her ümmet için bir imtihan (sebebi) vardır. Benim ümmetimin imtihanı da (mal yüzünden olacak) dır"-[85] buyurmuştur.

Fakat böyle ihtiyata aykırı düşmeyen hususlarda müslümanlara da hüsn-i zan beslemek ibadettir. Böylesi durumlarda kötü zan beslemek ise haramdır, günahtır.-[86]

Nitekim: "Ey iman edenler! Zannın bir çoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır..."[87] buyurulmuştur.[88]

4994... Hz. Safiyye (bint Huyey Validemiz)'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) Ramazanın son on gecesinde i'tikâfta iken kendisini ziyaret için bir gece yanına varmıştım. Kendisiyle (bir süre) konuştuktan sonra kalkıp (evime) döndüm. Beni uğurlamak için benimle beraber o da kalktı. -(O sıralarda) Hz. Safiyye, Üsame İbn Zeyd'in evinde kalıyordu.-

(Hz. Peygamberle birlikte evin önüne vardığımız zaman) ensardan iki adam (yanımızdan) geçti. Peygamber (s.â.)'i görünce hızlandılar. (Onların hızlandığını gören) Allah Rasulü onlara: "(Bizi görünce böyle hızlanmanıza

gerek yok, eski) haliniz üzere (yürüyünüz). Çünkü bu yanımda bulunan (kadın yabancı değil) Safiyye bint Huyyey'dir" buyurdu. (Onlar da):

Sübhanallah, (hâşa biz senin hakkında başka türlü nasıl düşünebiliriz) ey Allah'ın Resulü? dediler.

(Hz. Peygamber de):

Şeytan insan(ın vücudu)nda kanın dolaştığı heryerde dolaşır. Sizin kalplerinize (kötü) bir şüphe atmasından korktum" buyurdu - yahutta-:

“Bir şer (atmasından korktum)" dedi.[89]

Açıklama

Hattâbî'nin açıklamasına göre bu hadis-i Şerif insanın iyi sonuç vermeyeceği belli olan işlerden ve kendisi hakkında insanların kötü zann beslemelerine sebep olacak davranışlardan uzak durmasının ve hüsn-i zan beslemelerine sebep olacak davranışlarda bulunarak halkın kendine kötü zan beslemesi ihtimalini kaldırmasının müstehab olduğuna delâlet etmektedir.

Bu hadisle ilgili fıkhı açıklamalar 2470 no'lu hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[90]

82. Va'detmek Konusunda (Gelen Hadisler)

4995... Zeyd İbn ErkamMan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur; "Bir kimse yerine getirmek niyetiyle bir (din) kardeşine bir va'dde bulunur da (bunu bir mazereti sebebiyle) yerine getiremezse ... günahkâr olmaz.”[91]

Açıklama

Bezlü'l-Mechûd yazarının açıklamasına göre bu hadis-i şerifin delalet ettiği mana şudur: "Va'di yerine getirmek şer'an vâcib değildir. Fakat yerine getirmek niyetiyle edilen bir va'di yerine getirmek İslam ahlâkının bir gereğidir. Bir başka ifadeyle mekârim-i ahlâktandır.

Yerine getirmek niyeti olmadan vaadde bulunmak ve bu niyyetin icabı olarak da va'di yerine getirmemek ise münafıklık alâmetidir. Çünkü bu, hadis-i şerifte bir münafıklık alâmeti sayılmıştır.[92]

Bazıları ise meşru bir mazeret olmaksızın bir va'di yerine getirmenin haram olduğunu ve mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte ifade edilmekte olan hususun da bu olduğunu, ayrıca va'di yerine getirmenin geçmiş dinlerde de dinî bir vecibe olduğunu söylemişlerdir."

Hanefi ulemasından Aliyyu'l-Kâri'nin açıklamasına göre ise "bu hadis-i şerif yerine getirmemek niyetiyle vâdde bulunan bir kimsenin bu va'dini yerine getirse de getirmese de günahkâr olacağına delâlet etmektedir. Esasen bu şekilde vaadde bulunmak münafıklık alâmetidir.

Yine bu hadis yerine getirmek niyyetiyle va'dedip de meşru bir mazeret sebebiyle bu va'dini gerçekleştiremeyen kimsenin bu halinden dolayı günahkâr olamayacağına delâlet etmektedir.

Şurası da bir gerçektir ki, va'di yerine getirmenin vâcib olmadığını söyleyen kimseler için bu hadisten bir destek yoktur. Çünkü bu hadiste bu hususla ilgili en küçük bir beyan yoktur ve hadiste bu hususa temas edil- . memektedir.

Bazılarına göre ise bu hadis yerine getirmemiş bile olsa kişinin sâlih niyyetlerinden dolayı sevab alacağına delalet etmektedir."[93]

İmam Nevevî'nin açıklamasına göre; bir kimsenin va'dde bulunmasının caiz olduğunda icma vardır. Ancak vâdde bulunan kimsenin bu va'dini yerine getirmesi gerekir.

Va'di yerine getirmenin hükmü üzerinde ulemâ ihtilâfa düşmüştür. İmam Şafiî ile Ebû Hanife'ye ve cumhura göre va'di yerine getirmek müstehabtir. Yerine getirmediği takdirde günahkar olmamakla beraber çok çirkin bir iş yapmış olur.

Fakat eğer bu va'di karşısındakini üzmek ya da zarara uğratmak için yerine getirmemişse günahkâr olur.

Ulemadan bir cemaate göre ise va'di yerine getirmek farzdır. Ömer İbn Abdülaziz (r.a.) de bunlardandır. Bazılarına göre ise bir kimsenin va'dini yerine getirmemesinden de layı günahkâr sayılması ve bu va'di yerine getirmenin far:; olabilmesi için bir takım şartların bulunması gerekir. Bu şartların bulunmaması halinde bu va'din yerine getirilmesi farz olmadığı gibi, bu va'di yerine getirmeyen kimse de günahkâr olmaz. İhyada geçen "Hz. Peygamber hiçbir zaman kesin va'dde bulunmazdı, va'dde bulunduğu zaman belki kaydını koyardı. Hz. İbn Mesud'da bir söz verdiği zaman inşallah derdi"[94]mealindeki rivayetlerle (4996) numaralı hadis-i şerif, verilen sözü yerine getirmenin farz olduğunu söyleyenlerin görüşünün daha isabetli olduğunu göstermektedir.

Bütün bu açıklamalarımızdan da anlaşıldığı gibi, meşru bir mazeret bulunmadıkça verilen sözü yerine getirmek icab eder. Yerine getirmemek niyetiyle söz vermek ise münafıklık alâmetidir.[95]

4996... Abdullah İbn Ebi'l Hamsa'dan; demiştir ki: Peygamber (s.a.)'le (Peygamber olarak) gönderilmeden önce bir alış-veriş yapmıştım. Kendisine bir miktar vereceğim kalmıştı. Borcumu kendisine (sözleşme) yerine getireceğime dair söz vermiştim. Ama ben (bu sözümü) unuttum, (ancak) üç gün sonra hatırladım. Bunun üzerine hemen (yola çıkıp kararlaştırdığımız yere) vardım. Bir de ne göreyim! O, (sözleştiğimiz andaki) yerinde hâlâ duruyordu. (Beni görünce):
Delikanlı bana zahmet verdin. Ben burada üç gündür seni bekliyorum, dedi.
Ebu Davud dedi ki: Muhammed İbn Yahya (ravi Abdülkerim hakkında şöyle) dedi: Bize göre bu zat Abdülkerim İbn Abdullah İbn Şakik'dir. Ebû Davud dedi ki: Bu zatın ismi bana Ali İbn Abdullah'dan da bu şekilde erişti. Yine hana eriştiğine göre hu hadisi Bişr İbn el-Strrt, Abdülkerim Ihn Abdullah ibn Şakik'den rivayet etmiştir.[96]

Açıklama

Söz verme konusunda İmam Gazalî şöyle diyor:Dil va detmekte yaraşır. Fakat umumiyetle insanın nefsi verilen sözde durmaz. O zaman verdiği sözde durmamış olur. Bu ise nifak alâmetidir. Nitekim Allahü Teâla: "Ey iman edenler! Akidleri-nizi yerine getirin"[97] buyurmuştur. Resul-i Ekrem de şöyle buyurmuştur. "Va'd atiyyedir, verilmesi gerekir." Yine Resul-i Ekrem: "Va'd borç gibi ve belki borçtan daha mühimdir." buyurmuştur. Allahü teâlâ İsmail aîeyhisselamı övmek üzere; "O va'dinde sâdık idi" [98] buyurmuştur. Denildi ki: İsmail (a.s.) bir yerde buluşmak üzere biriyle sözîeşmişti. Adam unuttu, İsmail aleyhisselam yirmi gün adamı orada bekledi."[99]
Fıkıh ulemasının mevzumuzu teşkil eden bu hadis hakkındaki açıklamaları bir önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[100]

83. Kendisine Verilmemiş Bir Şeyle (Sanki Verilmiş De Onunla) Doymuş Gibi Görünmenin Hükmü

4997... Esma bin Ebi Bekr'den (rivayet edildiğine göre) bir kadın (Hz. Peygamberin huzuruna gelip) kumaşım kasd ederek:

Ey Allah'ın Rasulu, benim bir kadın komşum var; kocamın bana vermediği bir şeyle (sanki vermiş de onunla) doymuşum gibi görünmemde bana bir günah var mıdır? diye sormuş da (Hz. Peygamber):

"Kendisine verilmemiş birşeyle doymuş görünen kimse iki yalan elbîssi giyen kimseye benzer, buyurmuştur.[101]

Açıklama

Araplar, bir kimsenin karısından.komşusu diye bahsederler, kumalara da komşu kadınlar ismini verirler binaenaleyh (metinde geçen) "çâre (komşu)" kelimesi kuma, anlamında kullanılmıştır. Biz de böyle tercüme ettik.

Müteşebbî': Tok görünen demektir. Tok görünmek iki şekilde olur:

1- Yemek hususunda israfa kaçarak zengin görünmekle olur.

2- Aç olduğu halde tok görünmekle olur.

Burada bu kelimeyle istiare yoluyla faziletli olmadığı halde faziletli, görünmeye çalışan kimseler de kasd edilmiş olabilir.

Burada tok görünen kimsenin sahte elbise giyen kimseye benzetilirken sadece "yalan elbisesi" denmeyip "iki yalan elbisesi" denmesinden maksat, araplarm elbise olarak biri belden yukarısına (kamis) diğeri de belden aşağısına olmak üzere iki peştemal kulİanmalarındandır. Aslında bu iki parça elbise bir takım elbise demektir.

İbn el-Esir'in en-Nihaye'de açıkladığına göre, hadis-i şerifte kendisine verilmeyen bir şeyi sanki verilmiş gibi görünen bir kimsenin iki sahte elbise giyen kimseye benzetilmesine sebeb, böyle yapan bir kimsenin aslında bu davranışında iki yalanın birden bulunmuş olmasıdır. Çünkü bu kimse böyle bir görüntü vermekle:

1- Kendisinde olmayan bir malı varmış gibi göstermektedir,

2- Bir malı Allah kendisine vermediği halde o Allah bu malı sadece kendisine vermiş gibi görünmektedir.

Bu bakımdan böyle bir kimse iki parça sahte elbise giyen kimseye benzetilmiştir.

Elbise aynı zamanda fazilet anlamına da geldiğinden, buradaki elbiseye bu manayı verdiğimiz takdirdi kendisinde böyle bir fazilet bulunduğu görüntüsü veren kimse yine:

1. Kendisinde olmadığı halde varmış gibi göründüğünden,

2. Özellikle kendisine böyle bir fazilet Allah tarafından sunulmuş gibi görünmeye çalıştığından, iki sahte elbise giyen kimseye benzetilmiş olur.[102]

84. Şaka Hakkında Gelen (Hadisler)

4998... Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre) adamın biri (Hz. Peygamberin huzuruna gelerek):

Ey Allah'ın Rasulu, beni bir binek hayvanına bindir! demiş Peygamber (s.a.)'de:

"Biz seni bir dişi devenin yavrusuna bindireceğiz" cevabım vermiş. (Adam):

Ey Allah'ın Rasulü.ben dişi devenin yavrusunu ne yapacağım? deyince Peygamber (s.a.):

Her deveyi bir dişi deve doğurmuş değil mi? diye şaka yapmış."[103]

Açıklama

Gerçekten, Hz. Peygamber son derece mütevazi ve insanlarla olan temaslarında son derece tabiî, yapmacıktan, gösterişten, yalandan uzak idi. Çevresiyle oturup sohbet etmekten, yeri geldiği zaman şakalaşmaktan, nükte yapmaktan da geri kalmazdı. Ancak ne var ki onun bütün şaka ve mükteleri de gerçeğe uygundu. Bir defasında yaşlı bir kadına "ihtiyar kadın cennete girmeyecek" diye şaka yapmıştı. Gerçekten de yaşlı kadınlar cennete ihtiyar olarak değil genç-leşerek gireceklerdir. Fakat bu kadın o anda bunu düşünemediğinden çok üzülmüş, ağlayarak dönüp gitmişti. Sonra Hz. Peyamber meselesinin aslını açıklayarak onu teskin etti.[104]

Binaenaleyh Hz. Peygamberin latifeleri de, latif ve gerçeğe uygun idi, onun şakaları arasında yalana ve kabalığa asla yer yoktu. Nitekim şu hadis-i şerif de bu gerçeği ifade etmektedir. ".... Ben yalnız gerçeği söylerim."[105]

Nitekim, mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif de bunun örneklerinden sadece bir tanesidir.

Hz. Peygamberin özel hayatında şı kaya yer verdiğini ifade eden bu hadis-i şeriflerde "kardeşinle münakaşa etme, onunla şakalaşma ve ona yerine getiremeyeceğin va'dde bulunma"[106] mealindeki hadis-i şerif arasında bir çelişki olduğu zannedilmemelidir. Çünkü Hz. Peygamberin yasaklamak istediği şaka, haddi aşan, kaba, içinde yalan bulunan şakalardır ve şakayı adet haline getirmektir. Zira şakayı adet hâline getirmek insanı Allah'ı zikretmekten, dini meseleleri düşünmekten alıkoyar, kalbi katılaştınr, insanı kırıcılığa, kindarlığa sürükler, heybet ve vakarı da giderir.

Bu gibi zararlardan arınmış olan şakalar ise mubahtır, Karşıdakinin gönlünü hoş eden ve onun yalnızlığını giderip rahatlatan şakalar yapmak ise müstehaptır.[107]

4999... en-Nu'mân ibn Beşir'den demiştir ki: Ebu Bekir (s.a.) Peygamber (s.a.)'in yanına girmek üzere izin istedi. Hemen arkasından (kızı) Aişe'njn. yükselen sesini işitti. Bunun üzerine içeri girince hemen yüzüne tokat atmak için Aişe'yi yakaladı ve:

Bir daha seni (böyle-) sesini Rasûlullah (s.a.)'in sesinden daha fazla çıkarırken görmeyeceğim (tamam mı)? dedi. O sırada Peygamber (s.a.) kendisine engel oldu (da Aişeyi dövülmekten kurtardı). Hz. Ebu Bekir de öfkeli olarak çıkıp gitti. Hz. Ebu Bekir, çıkınca Peygamber (s.a.) (Hz. Aişe'ye):

Adam(ın dayağm)dan seni nasıl kurtardım, gördün mü? diye şaka yaptı.

Hz. Ebu Bekir günlerce durduktan sonra (tekrar gelip) Rasûlullah (s.a.)'m huzuruna girmek için izin istedi ve Hz. Peygamber ile Hz. Aişe'yi barışmış olarak buldu. Bunun üzerine onlara:

Beni kavganızın arasına soktuğunuz gibi barışınıza da sokunuz! diye şaka yaptı, Peygamber de:

(Gel istediğin gibi) yaptık, (kavgamızın içine soktuğumuz gibi barışımızın içine sokma işini de) yaptık, cevabını verdi.[108]

Açıklama

Metinde geçen "elâ eraki" kelimesi aslında "seni daha) görmeyecek miyim?" anlamına gelir.Çünkü müzâri bir fiil olan "erâki" kelimesiyle başına gelmiş olan, nefy (olumsuzluk) "lâ"sı ve istifham (soru) hemzesinden oluşmaktadır. Bu haliyle bir kelime başında soru edatı bulunan olumsuz bir fiil-i müzari'dir. Ancak bu kelime bu haliyle olumsuz

fiili muzari kalıbında bir "nehy-i hazır" da olabilir. Bu takdirde mana şöyle olur: "Seni (bir daha böyle) görmeyeceğim e mi?" Hemzesinin istifham-i inkari için olup asıl yerinin de "terfeîne" kelimesinin başı olduğu söylenebilir. Buna göre mana şöyledir:

"Seni bir daha böyle görmeyeyim, demek sen sesini Rasûlullah'ın sesinden daha fazla çıkartıyorsun, öyle mi?"

Tîbî (r.a.)'ye göre bu cümle "sus sakın bana bir de sesini yükseltmene sebep olan şeyleri anlatmaya kalkma”[109] anlamına gelir.

"Letama" kelimesi yüze tokat attı demektir. Aslında yüze tokat vurmak dinen yasaktır.[110] Fakat, henüz o sıralarda bu yasak gelmediği için Hz. Ebu Bekir buna yeltenmiş olabilir. Ya da aslında bu yasağı bildiği halde öfkesinin şiddetinden bu yasağı bir anda hatırlayamamış fakat biraz sonra hatırladığı için bundan vazgeçmiş olabilir. Çünkü metinde her ne kadar Hz. Ebu Bekir'in Hz. Aişe'ye tokat atmaya teşebbüs ettiğinden bah-sediliyorsa da tokat attığından söz edilmiyor. Gerçi Hz. Peygamberin Hz. Aişe'yi dövmesine engel olduğundan söz ediliyor. Ama bu "eğer Hz. Peygamber araya girmeseydi mutlaka yüzüne tokat atacaktı" anlamına gelmez. Kesin olan şu ki, Hz. Ebu Bekir ona tokat vurmaya teşebbüs etmiş fakat her nasılsa bunu gerçekleştirememiştir.

Hz. Peygamberin Hz. Aişe'ye: "Gördün ya seni babanın elinden nasıl kurtardım demesi" gerekirken, "Gördün ya seni adamın elinden nasıl kurtardım" diyerek şaka yapması aslında bir şaka olmakla beraber aynı zamanda "Hz. Ebu Bekir'in Allah ve Resulü için öfkelenen kâmil bir erkek olduğu, hakiki mertliğin en şaşmaz ölçünün de sevdiğini Allah ve Rasulü için sevmek yerdiğini de Allah ve Rasulü için yermek olduğu" gerçeklerini de ifade eden bir vecizedir. Binaenaleyh bir önceki hadisin şerhinde de ayrıntılı biçimde açıkladığımız gibi Hz. Peygamber özel hayatında kabalıktan, yalandan uzak, lâtif olan latifelere yer verirdi. Fakat bunu sık sık yapmaz, tadında bırakırdı.[111]

5000... Avf İbn Malik el Eşcaî'den (rivayet edilmiştir) dedi ki: Tebük savaşında Rasululiillah (s.a.)'ın yanına vardım, deriden (yapılmış) bir çadırda (bulunuyor) idi. (Kendisine) selam verdim. (Selâmımı) aldı ve: "Gir" dedi. (Ben de):

Her tarafıni(la rrii gireyim) ey Allah'ın Resulü? dedim.

Her tarafınla, cevabını verdi.[112]

5001... Osman İbn Ebi'l-Âtike'den (rivayet edilmiştir); dedi ki:
(Avf ibn Malik, bir önceki hadiste sözkonusu edilen) "Her tarafımla mı gireyim" sözünü sırf çadırın küçüklüğünden dolayı (şaka olsun diye) söyledi.[113]

5002... Hz. Enes den (rivayet edilmiştir); dedi ki: Rasülullah (s.a.) (birgün) bana: "Ey iki kulaklı!" diye şaka yaptı.[114]

Açıklama

Görüldüğü gibi, Hz. Peygamber, Özel hayatında lâtif şakalara yer vermiştir. Ashab-ı kiram da onun şakalarındaki incelikleri ve özellikleri kavrayarak yerinde, tatlı ve latif latifler yapmaktan geri durmamışlardır. (5000) numaralı hadis-i şerifle (5001) numaralı hadis-i şerifler, sahabe-i kiramın bu nevi şakalarına bir misal teşkil ederken, (5002) numaralı hadis-i şerif de Resulü Zişan efendimizin söz konusu şakalarından birini teşkil etmektedir.
Bilindiği gibi herkes iki kulaklıdır. Hz. Enes de herkes gibi iki kulaklıdır. Bu itibarla iki kulaklı olmak bir özellik teşkil etmediği için zikre değmez gibi görülmekle beraber, bu tabirle "söylenen sözleri çok dikkatlice dinleyip anlayan ve insanın iki kulaklı bir ağızlı olarak yaratılmasındaki hikmeti kavrayarak dilini lüzumsuz lakırdılardan koruyan, iki dinleyip bir söyleyen" gibi manalar kasd edildiği düşünülürse, bu tabirin muhatabın gönlünü ne kadar hoş edeceği, onun özelliklerini nasıl bir vecazetle ortaya koyacağı ve ne kadar lâtif bir şaka olduğu kolayca anlaşılır.Biz Hz. Peygamberin şakalarındaki Özellikleri (4998-4999) numaralı hadislerin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmedik.[115]

85. Bir Kimsenin Malını Haberi Olmadan Şaka Diye Almanın Hükmü

5003... (Abdullah b. es-Saib b. Zeyd b. Said'in) dedesinden rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün) Rasülullah (s.a.)'i şöyle buyururken işitmiş:
"Sizden biriniz (din) kardeşinin herhangi bir malını şaka ve ciddî olarak almasın" Süleyman (b; Abdurrahman bu hadisi); "şaka olsun diye de

almasın ciddiyetle de (almasın" şeklinde yukarıdaki metnin manasına uygun olarak) rivayet etti. (Hadisin kalan kısmı şöyledir):

"Kim (din) kardeşinin bastonunu (bile haberli veya habersiz olarak) almışsa onu derhal geri versin"

Ebu Davud dedi ki; Bu hadisi, bana rivayet eden iki râviden biri olan Muhammed b. Beşşâr, İbn Yezid'(in isminji zikretmedi. (Yani onu atlayarak sanki hadisi, bizzat Hz. Peygamberin ağzından dinlemiş gibi;

"Rasûlullah (s.a.) buyurdu ki:..." diye rivayet etti.[116]

Açıklama

Metinde geçen; "şaka ve ciddî olarak almasın" sözü şu manalara gelmektedir:

1. Sizden biriniz, din kardeşinin malını, sahiplenmek gayesiyle şakaya tutturarak veya oyunla elinden almasın.

2. Sizden biriniz sırf kardeşini kızdırıp onunla eğlenmek maksadıyla onun malını ciddiymiş gibi görünerek elinden almasın.

3. Sizden biriniz din kardeşinin malını elinden her ne maksatla olursa olsun ciddî olarak da almasın şaka veya oyunla da elinden almasın.

Bilindiği gibi değeri az bile olsa her kesin malı kendi yanında kıymetlidir.

Bir müslüman maimı haksız olarak elinden ciddî bir şekilde almanın haramhğı ve kötülüğü bellidir. Nitekim bu husus; "Bir kimsenin sahibinin izni olmaksızın başka birinin malını kullanması caiz değildir."[117]

ifadesiyle formüle edilmiştir.

Bu malı zahiren ciddi görünüp de aslında geri vermek niyetiyle almakta ise malın sahibini korkutmaktan, üzmekten başka birşey yoktur.

Bir müslümanı korkutmak ise haramdır.[118] Sonradan vermek niyetiyle şaka olsun diye almanın ise hiçbir anlamı yoktur.

Bu bakımdan bir kimsenin malım bu yollardan biriyle elinden almak asla caiz değildir.[119]

5004... Abdurrahman İbn Ebi Leylâ'dan demiştir ki: Rasûlullah (s.a.)'in sahabilerinin bize haber verdiklerine göre, (kendileri birgün) Peygamber (s.a.)'le yolculuk ederlerken içlerinden biri uyuyakalmış. Bunun üzerine onlardan birisi varıp o sahabinin yanında bulunan ipi almış. (Adam uyanıp

da yanında bulunan ipi göremeyince) korkmuş. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):

"Bir müslümanın, bir müslümanı korkutması helâl değildir" buyurmuş. [120]

Açıklama

Hadis-i şerif şakayla bile bir müslümanı korkutmanın haram olduğuna delâlet etmektedir.[121]

86. Güzel Konuşmaya Özenerek Ağzı Doldura Doldura Konuşmak

5005... Abdullah ibn Amr'den (rivayet olunmuştur) Rasûkıllah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Allah erkekler arasından dilini, ineğin dilini (otlara) doladığı gibi (kelimelere) dolay(arak konuş)an edebiyatçıya mığzeder."[122]

Açıklama

Hadis-i şerifte edebiyat gösterişi yapmak için ağzını doldura doldura, dilini evire çevire konuşan erkekler, dillerini dolaya dolaya ot yiyen ineklere benzetilmiştir.

Hadis-i şerifte sadece böyle edebiyat gösterisi için ağzını doldura doldura konuşan erkeklerin yerilmesi ve kadınlardan söz edilmemesi kadınların bu şekilde konuşmalarının caiz olduğunu ifâde etmek için değil, bu tür gösteriler daha ziyade erkeklerde görüldüğü içindir. [123] Binaenaleyh hadis-i şerifteki bu yerme hem erkekler, hem de kadınlar için geçerlidir.

Edebiyat gösterisi yapmak için hadis-i şerifte tarif edildiği şekilde konuşanların hayvanlar içerisinden sığıra benzetilmesine sebep ise, diğer hayvanlar otları yerken dişleriyle koparıp alırken sığırların dillerine dolayarak almalarıdır.[124] Bu bakımdan sözkonusu kimselerin durumuna hayvanlanıı içerisinde en çok benzeyen hayvan türü sığırdır.[125]

5006... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Kim, insanların gönüllerini cezbetmek için lüzumundan fazla söz öğrenirse Allah kıyamet gününde onun nafilesini de farzını da kabul etmez."[126]

Açıklama

Sarfü'I-Kelâm: Sözün fazlası, yani maksadı ifâde için gerekli olan sözün dışında ihtiyaç fazlası sözdür. Nitekim Hattâbî de; "Para bozdururken, iki paranın değişimi neticesinde taraflardan birinde meydana gelen fazlalığa sarf ismi verilir" demiştir.[127]

Bu mevzuda Hidaye yazan Burhaneddin Mergınânî de şöyle demiştir: "sarf, sözlükte artış anlamına da gelir. İmam Halil böyle demiştir. Bu nedenledir ki nafile ibadete sarf adı verilmiştir."[128]

İbnü'I Esir de "en-Nihâye" isimli eserinde şöyle diyor: "Sarf: Tevbe ve nafile anlamlarına geldiği gibi adi de: Fidye ve fariza anlamına gelir."

Rasulü Zişan efendimizin ihtiyaçtan fazla sırf insanlar üzerinde te'sir yapabilmek, onların kalplerini cezbedebilmek amacıyla edebiyat öğrenmeyi yermesinin sebebi, insanların gönlüne hükmederek onları şahsî emellerine ajet etmek gibi bir bencillik duygusundan kaynaklanmış olması ve sırf bu duygu ve düşüncelerle edebiyat öğrenen kimselerin riya, yalan ve yapmacılıktan kurtulmasının mümkün olmamasıdır. Fakat Allah için, hak yolda hakkın muzaffer olması için insanları etkilemek ve onları halka iletmek gayesiyle ihtiyaç fazlası süslü yaldızlı, edebî sözler öğrenmek ise makbuldür ve gözettiği gaye kadar ulvidir.[129]

5007... Abdullah İbn Ömer'den demiştir ki: Doğu (tarafın) da iki adam gelip bir konuşma yaptılar. Halk onların (bu konuşmalarını) (çok) beğendi, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):

"Gerçekten söz(ler) den oluşan sihir (ler) de vardır" buyurdu. Yahutta (şöyle dedi): "Gerçekten bazı sözler sihir (gibi büyüleyici)dir."[130]

Açıklama

Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre: Metinde konuşmaları beğenilen iki misafirden birisi, ez-Züberkân İbn Ethemdir. Bunlardan Züberkân çok fasih bir dille kendi faziletlerini sayıp dökmüş, Amr de çok edebi bir uslûbla onu kötülemiş, bunun üzerine Züberkân, "Ey Allah'ın

Rasulü, aslında bu zatın benim hakkımda bildikleri, hakkımda sarfetmiş olduğu bu sözlerden ibaret değildir. Aslında bu zat benim bir çok iyiliklerimi de bildiği halde sırf hasedinden dolayı onları söylemiyor, sadece kendine göre kötü olan taraflarımı anlatıyor" dedi.

Amr ise ikinci defa söz alarak birinci konuşmasından daha te'sirli bir söz söyledi. Bunun üzerine Resul-i Zişan Efendimiz:

"Gerçekten bazı sözler sihir (gibi büyüleyicidir" buyurdu İhyaü Ulûmi'ddin'de Resulü Zişan efendimizin bu sözü söylemesinin sebebi şöyle anlatılıyor:

Amr ibn Bühtem bir gün arkadaşını övdü. Ertesi gün de onu yerdi, Hz. Peygamber, kendisine bu çelişkili hareketinin sebebini sorunca:

Ey Allah'ın Rasulü, bu adam dün bana iyi davranıp beni memnun etmişti. Ben de hakkında bildiğim bütün iyilikleri sayıp döktüm. Bugünse beni öfkelendirdi. Ben de onun hakkında bildiğim bütün kötülükleri dile getirdim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.): "Gerçekten sihir gibi büyüleyici sözler vardır," buyurdu.

Bir Önceki hadis-i şerifin şerhinde de ifade ettiğimiz gibi böyle parlak ve büyüleyici sözler hakkın ortaya konması uğrunda söylendiği zaman hakkın değeri nisbetinde makbul ve ulvi olmakla beraber batıl davalar uğrunda sarf edildiği zaman da uğrunda kullanıldığı zulüm ve batıl kadar merdûd ve değersizdir. Bunun için insan söylediği sözün nereye varacağını iyice hesabetmeli, batılı veya haksızlığı müdafaadan son derece kaçınmalıdır. Resulü Zişan efendimiz:

"Ben ancak bir beşerim. Bazılarınızın ifadesi, bazılarınızdan daha inandırıcı olabilir. Bu bakımdan beni kimin lehine, din kardeşi aleyhine bir hüküm verirsem, şüphesiz lehine hüküm verdiğim kimseye ateşten bir parça kesmiş olurum"[131] buyurmakla bu hususa işaret etmiş, özellikle mahkemelerde böyle yaldızlı konuşma ve savunmaların haksızlığın hakka galebe çalmasında ne derece müessir olduğunu ve sahibini ne denli korkunç akıbetlere sürükleyeceğini çok veciz bir şekilde haber vermiştir. Hz. Peygamber bu hadisinde hakkı batıl, batılı da hak gösterebilen sözleri sihire benzetmekle böylesi sözlerle daima batılın hizmetinde olan sihir arasındaki benzerliği ortaya koymak istemiştir.[132]

5008... Ebû Zabye'den demiştir ki: Bir gün bir adam ayakta, bir konuşma yapıp sözü uzatmıştı. Bunun üzerine Hz. Amr ibn el-Âs şöyle dedi:

Eğer (bu adam) konuşmasını fazla uzatmayıp yerinde kesse idi kendisi için daha hayırlı olurdu. (Nitekim) ben Rasûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittim: "Ben özlü konuşmayı bilirim -yahutta (bu şüphe raviye-aittir) -özlü konuşmakla emr olundum. Çünkü özlü konuşmak daha hayırlıdır."[133]

Açıklama

Hadis-i şerif Rasulü Zişan efendimizin özlü ve kısa konuşmayı sevdiğini ve bunu tavsiye ettiğini ifade etmektedir. Gerçekten de bir konuşmanın sürçme ve noksanlıklardan sâlim kalabilmesinin şartlarından biri sözü gerektiği kadar, konuşup, uzatmamaktır.[134]

Rivayet olunur ki, bir bedevi arap Rasûlullah (s.a.)'in huzurunda konuştu ve sözü uzattı. Bunun üzerine Peygamber efendimiz ona: "Dilin Önünde kaç perde vardır?" buyurunca, bedevi arap:

Dudaklarım ve dişlerim vardır, diye cevap verdi. Efendimiz (s.a.)'e

"Allah Teâlâ böyle uzun konuşmaya dalanları sevmez. Onun için Çenab-ı Allah, ihtiyaç nisbetinde konuşup sözü kısa kesen kimsenin yüzünü ak eylesin."dedi.

Bazı belagat ehli diyor ki:

"Kişinin sözü faziletinin belgesi ve aklının tercümanıdır. Onun için sözü yerinde bırak ve azıyla yetin. Sultanını kızdıracak ve kardeşlerini nefret ettirecek uzun konuşmalardan sakın. Çünkü sultanını kızdıran ölüme maruz kalır ve kardeşlerini nefret ettiren de hürriyetini yitirir."[135]

87. Şiir Hakkında Gelen Hadisler

5009... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre),RasûlulIah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Birinizin içinin irin ile dolması şiirle dolmasından daha hayırlıdır." [136]

(Musannif Ehıı Davud'un arkadaşlarından) Ebu Ali dedi ki: Bana ulaşan haberlere göfp Ebu Ubeyd şöyle demiştir:

(Bu hadisin) manası (şudur: Kişinin kafasında) Kur an{-ı Kerim) ve ilim daha fazla olunca bize göre bu kişinin içi şiir/e dolu değildir. "Muhakkak ki sözlerin bazıları sihir (gibi)dir." Sanki (bu cümle) deki mana şöyledir: (Bir kimsenin) diğer bir insanı övmekteki ifadesi o hale erişir ki (dinleyen kimse) onu doğrular nihayet (bu konuşan kimse) kalpleri kendi sözüne

çevirir. Sonra (bu adam) daha önce övmüş olduğu kimseyi kötüler nihayet (bu sefer de yine bütün) kalpleri bu seferki sözüne çevirir (inandırır). Sanki bu haliyle dinleyenleri büyülemiş olur.[137]

Açıklama

Hafız el Münzirî'nin açıklamasına "öre metinde geçen; "Muhakkak ki, sözlerin bazıları sihir (gibi etkileyicidir." cümlesinin tesirli söz söylemenin ya da öğrenmenin aleyhine mi, yoksa lehine mi, delalet ettiği konusunda ulema ihtilâfa düşmüştür:

1. Bazılarına göre: Hz. Peygamber, bu sözünde böyle etkili sözleri, kalpleri büyüleyip tesir altına alan çirkini süsleyip güzel, güzeli de çirkin gösteren sihire benzettiğine göre; elbette bu hadisiyle sihir gibi etkili sözleri kötülemek istemiştir. İmam-i Malik'in bu hadisi söylenmesi mekruh olan sözler babında rivayet etmiş olması onun da bu görüşte olduğunu ifade eder.

Bazıları da sihir ile bu türlü sözler arasındaki benzerliği de sihirbazlar nasıl sihirleriyle insanları kandırarak günah kazanırlarsa, bu tür sözleri söyleyen kimseler de kişileri sözleriyle etkileyerek onlara hakkı batıl, batılı da hak göstermek suretiyle durmadan günah kazanırlar, derler.

2. Bazılarına göre ise efendimiz bu hadis-i şerifleriyle sihir gibi etkileyici sözleri övmek istemişlerdir. Çünkü bu gibi sözlerle kalpler te'sir altına alınabildiği gibi, öfkeli insanların öfkeleri de teskin edilebilir. İnsanlar bu gibi etkili sözlerin te'siriyle zor işleri göze alıp büyük zorlukları yenip başarılı bir halâle gelebilirler.

Nitekim sihir gibi etkili olan sözlerle ilgili olan bu hadisin şiirin hikmet olduğunu açıklayan cümlelerle birarada yanyana zikr edilmiş olması da buna delâlet eder. Çünkü biri övmek diğeri de yermekle ilgili iki cümlenin bir arada zikredilmesi ihtimali oldukça zayıftır.

3. Bazılarına göre de insanın içini irinle doldurmasının şiirle doldurmasından daha hayırlı olduğunu ifade eden cümlede yerilmek istenen şiir, kâfirler tarafından Hz. Peygamberi zemmetmek için söylenmiş olan şiirlerdir. Fakat bu görüşün yanlışlığı açıktır. Çünkü böyle bir şiirin kötü olması ve yerilmesi için insanın içini dolduracak kadar çok öğrenilmesine gerek yoktur. Böyle bir şiirin bir mısrası bile insanı küfre götürmek için yeterlidir.

Bütün bu görüşler birlikte gözden geçirilince bu konuda en doğru olan görüşün, Hz. Peygamberin bu hadisiyle insanları batıla yöneltme, hakkı

batıl batılı da hak gösterme yolunda kullanılan sihir gibi etkili sözleri yermek istediğini söyleyenlerin görüşü olduğu kolayca anlaşılır.

4. İmam Ebu Hilal el-Askeri'ye göre Hz. Peygamber bu hadisiyle sihir gibi etkili sözlere karşı duyduğu hayranlığı dile getirmiştir. Bu ise sözü geçen sözleri öğmekten başka bir anlama gelmez.

5. İmam Nevevî'ye göre şiir genellikle insanı Kur'ân okumaktan ve diğer dinî ilimlerden alıkoyar. Bu sebeble, Hz. Peygamber, bu gibi şartlar altında ekseriyetle şiirle meşgul olup şiir öğrenmeyi yermiştir. Fakat, insanın kafasını ve gönlünü meşgul eden ilimlerin çoğunluğunu Kur'an-ı Kerim ve diğer dinî ilimler olunca şiirle meşgul olmasında bir sakınca yoktur. Çünkü bu durumda o kimsenin içini şiirle doldurduğu da söylenemez.

6. Ebu Ubeyd el-Bekrî ise bu konuda şunları söylemiştir: Ulemadan bazıları, bu hadis-i şerifin sihir gibi tesirli sözleri övmek için söylenmiş olduğunu zannettiler ve kitaplarında bu görüşe uzun uzun yer verdiler.

Bazıları da bu hadisin sihir gibi etkileyici sözleri, yermek için söylenmiş olduğunu söylediler. Nitekim, İmam Malik de bu görüşte olduğu için bu hadisi Muvatta'da "söylenmesi mekruh olan sözler" babına yerleştirmiştir. En doğru olan görüş de budur. Çünkü Yüce Allah'ın: "... yaptığınız sihirdir, fakat Allah onu boşa çıkaracaktır. Allah bozguncuların işini elbette düzeltmez..."[138] mealindeki âyet-i kerimede sihre "fesat: bozgunculuk" ismini vermesi de buna delâlet eder.

Süyutî'nin ifade ettiği gibi musannif Ebu Davud'un bu konudaki görüşü de böyledir.[139]

Gerçek olan şudur ki; yapılan işler, vasıta oldukları gayenin hükmüne tabi olduklarından batıla vasıta olan şiir veya nesirlerle uğraşmak, batıl ve merdûd; hakka ve hikmete vasıta olan nesir ve şiirlerle meşgul olmak, makbuldür.

Bu konuda Hanefî ulemasından İbn Âbidin şöyle demiştir: ".... Mekruh olan ilim, Müvelledînin gazel ve betalet şiirleridir. ... Binaenaleyh nükte yapmak, letafet göstermek, üstün teşbihler ve ince manalar ifade etmek maksadıyla az miktarda şiir söylemekde beis yoktur."[140]

5010... Hz. Ubey b. Ka'b'da demiştir ki: Peygamber (s.a.) şöyle buyurrdu: "Şüphesiz ki bazı şiirler hikmettir."[141]

Açıklama

Şiir, sözlükte bir şeyi zekâ ve fatenetle iyice anlatmak, manasınadır ve bilmek anlamına gelen ilimden daha özel bir manaya gelmektedir.

Istılahta ise kasden ve irade ile söylenen vezinli, kafiyeli sözdür. Şiirde kast ve iradenin bulunması şart olduğundan vezinli ve kafiyeli olarak gelen âyetlere ve hadislere şiir denilemez.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadisi açıklarken merhum Kâmil Miras şöyle demiştir: "Bundan sonra Buharî, şiir ve recez inşâd eden şairlerin kötülüklerini ve iyiliklerini tarif eden Şuarâ suresinin sonundaki dört âyeti zikretmiştir ki mealleri şöyledir:

"Şairler ki bunların ardınca sapıklar, azgınlar giderler. Görmez misin onlar (söz sahasının) her vadisinde dolaşırlar. (Hissin, lezzet ve nefret cihetlerini gıcıklarlar) ve yapmayacakları şeyleri (yaparız diye yalan) söylerler. Ancak iman eden (şair)ler ve hayır işleyenler ve Allah'ı çok zikredenler ve kendilerine (müşrikler tarafından) zulüm edildikten sonra intikam alanlar başka. O zulüm edenler hangi bir inkılab vakıasında yuvarlanacaklarını yakında anlayacaklar."

Tefsir sahiplerinin beyanına göre "Şairler ki, bunların ardınca sapıklar gider..."[142] âyeti nazil olunca, İslam şâirlerinden Abdullah b. Revaha, Ka'b b. Malik, Hassan b. Sabit Rasûlullah'a gelmişler ve ağlayarak:

Ya Rasûlllah! Allah Teâlâ bu âyeti gönderdi. Allah bilir ki biz şairiz, diye şikâyet etmişlerdi. Rasulü Ekrem de:

Âyetin alt tarafını,"... ancak inanıp yararlı iş işleyenler Allah'ı çok çok ananlar... müstesna..."[143] kavl-i şerifini okuyunuz, buyurmuştur.

Bu âyetlerle, izanıyla meşgul bulunduğunuz Ubeyy b. Ka'b hadisinin delâletleri veçhile şiirin, hayra fazilete teşvik ve tergib eden menfaatleri olduğu gibi fuhşa, sefahete hizmet eden zararlıları da vardır. Birinciler medih, ikinciler zemmedilmiştir."[144]

Nitekim Rasulü Zişan efendimiz şair Lebid'in: "Dikkat et ki Allah'dan başka her şey batıldır..." mealindeki şiirini en doğru söz olarak vasıflandırması[145]da hayra ve fazilete tevsik eden hayırlı şiirlerin de olduğuna ve bunları Hz. Peygamberin takdir ettiğine delâlet etmektedir. Bu konuda daha fazla bilgi için bir önceki hadis-i şerifin şerhine de müracaat edilebilir.[146]

5011... İbn Abbas'dan demiştir ki: Bir çöl arabı Peygamber (s.a.)'e gelerek (huzurunda çok fasih) bir dille konuşma' yaptı. Bunun üzerine

Rasûlullah (s.a):

"Kuşkusuz bazı sözler sihir, bazı şiirler hikmettir” buyurdu.[147]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklamalar (5009) ve (5010) numaralı hadislerin şerhinde geçtiğinden burada tek-rara lüzum görmüyoruz.[148]

5012... (Sahr b. Abdullah İbn Büreyde'nin) dedesinden demiştir ki:

Rasûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim: "Kuşkusuz bazı sözler sihir (gibi tesirledir, bazı ilimler cehalettir. Bazı şiirler, hikmettir, bazı sözler de vebaldir." (Bu hadis-i şerif bu şekilde rivayet edilmiştir) bunun üzerine Sa'sa'a b. Sûhan şöyle dedi: "Kuşkusuz bazı sözler sihir (gibi etkili) dir" sözüne gelince (bunun manası şudur):

"Hak bir adamın aleyhine olur. (fakat bu adam) delilleri dile getirmekte hak sahibinden daha güçlüdür. (Bu adam) konuşmasıyla toplumu etkiler ve gerçeği alır götürür. "Bazı ilimler de cehalettir" sözüne gelince (bunun da manası şudur:)

Bir âlim kendini bilmediği bir konuda konuşmaya zorlar, bu da onun cahilliğini ortaya çıkarır.

"Bazı şiirler hikmettir" sözüne gelince, bu hikmet olan şiirler ise (şiirlerden oluşan) vaazlar ve halkın öğüt aldığı darb-i meselelerdir.

"Bazı sözler de (söyleyen kimseler için) bir vebaldir" sözüne gelince (bu) sözünü kendisini ilgilendirmeyen ve (dinlemek) istemeyen kimselere söylemendir."[149]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi musannif Ebu Davud, Sa'sa'a b. Suhan'ın anlayışına göre açıklamıştır. Sa'saVnın yaptığı bu açıklama Ebu Davud (r.a)'ın anlayışına da uygundur.

Biz "Bazı sözler sihir (gibi etkili)dir." sözünü (5009) numaralı hadisin şerhinde, "Bazı şiirler de hikmettir" sözünü ise (5010) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.

Biz burada ancak daha önce izahı geçmeyen cümleleri tahlil etmeye çalışacağız.

1. "Bazı ilimler cehalettir." sözüyle kasd edilen ilim, falcılık gibi, tarihin kesinlikle tesbit edemediği karanlık devirlere ait İsrailiyyat kabilinden asılsız haberler ve faydasız bilgiler yığınıdır. Bunları öğrenmek insana birşey kazandırmadığı gibi hem faydalı bilgiler öğrenmek için son derece kıymetli olan zamanın zayi olmasına sebep olacağı, hem de gerçekten lüzumlu olan bilgileri Öğrenmeye fırsat bırakmayıp, onların yerini alacağı için, bu bilgiler cehaletle özdeştir. Son derece kısıtlı olan ömrünü bunlarla geçiren kimse, gerçek ilmi öğrenmeye imkan bulamayacağından cahil kalmaya mahkûmdur. Onun için efendimiz bu tür bilgileri öğrenmenin insanın gerçek bilgileri öğrenmesine engel olacağını haber vererek ümmetini bu hususta ikaz etmiştir.

Bu cümleyi daha farklı şekillerde anlayanlar da vardır. Bazılarına göre bu cümle ile anlatılmak istenen kişinin ilmiyle amel etmemesidir. Çünkü kişi bilgisiyle amel etmeyince, hiç bilgisi olmadığı için amel edemeyen cahilden farkı kalmaz.

Bazılarına göre de bu cümle ile kast edilen, bilmediği konularda konuşmaya kalktığı için çelişkili tutarsız sözler söylemek durumuna düşen âlimdir. Çünkü her ne kadar diğer konularda bilgisi varsa da bilmediği konularda konuşarak bilgi vermeye kalktığı için onun vermeye çalıştığı bu sözde bilgiler aslında cehaletten başka birşey değildir.

2. "Bazı sözler de vebaldir." cümlesine gelince, bu cümle ile kast edilen: "Belanın gelmesini temenni eder mahiyette veballi sözler söylemek ve karşıdakine kendisini ilgilendirmeyen ya da seviyesinin üzerinde olan sözler söyleyerek onu bıktırmaktır."

Metinde geçen "... delil getirmekte hak sahibinden daha güçlü olur..." cümlesini (3583) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[150]

5013... Said b. el-Müseyyeb de demiştir ki:

(Bir gün Hz.) Ömer mescidde şiir söylemekte olan Hz. Hassan (b. Sabitle uğradı. (Onu şiir söyler vaziyette görünce) O'na (şöyle göz ucuyla) bir baktı, bunun üzerine Hz. Hassan (O'na hitaben):

Ben bu mescidde senden daha hayırlısı var iken de şiir söylerdim." dedi.[151]

5014... Hz. Said b. el-Müseyyeb Hz. Ebu Hüreyre'den de (bir önceki hadisin) manasını (rivayet etmiştir. Ancak bu rivayette ravilerden Ma'mer

bir önceki hadisten fazla olarak şunu da) ilave etmiştir: (Hz. Ömer camide şiir okunuşuna karşı bakışlarıyla gösterdiği tepkiye, Hz. Hassan'ın) Rasûlullah (s.a.)'in bu hususta vermiş olduğu izne dayanmak suretiyle karşılık vereceğinden korktuğu için O'na (mescidde şiir söylemesi hususunda) izin verdi.[152]

Açıklama

Hassan b. Sabit (r.a)'ın kendisinden rivayet edilen eder. bir hadis-j şerifte açıklandığı üzere Rasûlullah (s.a.) O'na: "Onları hicvet (korkma) Cibril seninle beraberdir."[153] buyurmuştur.

Aynı şekilde mü'minlerin annesi, Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.), Hassan için mescidde bir minber kurdurur, Hz. Hassan da o minberin üstüne çıkıp kâfirleri hicv edermiş.[154]

Edebiyat meraklısı kimselerin gerek kendilerinin gerek başkalarının şiirlerini söylemeleri caiz olup olmadığı meselesi müctehidleri iki kısma ayırmıştır: Bir takımları şiir söylemenin mutlak surette caiz olduğunu söylemişlerdir. Şa'bî, Amr ibn Sa'd Becelî, Muhammed İbn Şirin, Said İbn el-Müseyyeb, Kasim, Sevrî, Evzâî, Ebu Hanife, Malik, Şafiî, Ahmed b. Hanbel, Ebu Yusuf, Muhammed, İshak, Ebu Sevr, Ebu Ubeyd (r.a.) bu görüştedirler. Sözü geçen fıkıh imamlarına göre, Hicivden, fuhuşdan, müslümanlardan birinin şeref ve haysiyyetine taarruzdan uzak olan şiirleri söylemekte bir sakınca yoktur. Delilleri ise "Ey Allahım, Hassan'i rû-hü'l Kudüs ile te'yid buyur."[155] mealindeki hadis-i şerifle konumuzu teşkil eden hadisin şerhi esnasında geçen hadislerdir.

Mesrûk ile, İbrahim Nehaî, Salim İbn Abdullah, Hasan-ı Basrî ve Amr ibn Şuayb (r.a.) ise şiirin rivayetini de söylenmesini de mekruh görmüşlerdir. Delilleri ise "Şairlere gelince; onların ardınca ancak sapıklar gider."[156] mealindeki âyet-i kerime ile "Birinizin içinin irin ile dolup harap olması şiirle dolu olmasından daha hayırlıdır."[157] Mealindeki hadistir.

Şiir söylemekte bir sakınca olmadığını söyleyen fıkıh imamlarınca buradaki nehy her şiire şâmil olmayıp sadece fuhş-u kelâm ile karışık olan şiirlere şamildir.

Nitekim Rasulü Ekrem (s.a.)'in çok kere şiir dinlemiş olmaları, veznini değiştirerek bile olsa başkalarının şiirlerini okumaları ve Özellikle, Hz. Hassan'ı her fırsatta şiire teşvik buyurmaları da bu görüşü te'yid etmektedir.

Her ne kadar müşriklere karşı şiirle sebb ve hicivde bulunmak caiz ise de , kâfirlerin de buna karşılık vererek, ehl-i İslama küfretmeleri ihtimal dairesine gireceğinden, bunu müslüm anların başlatması caiz görülmemiştir. Fakat tecavüzü müşrikler, başlatırlar da aynı silahla müdafaa zarureti hasıl olursa o zaman bunda bir sakınca yoktur. Çünkü "müşriklerle, mallarınız, canlarınız ve dillerinizle mücadele ediniz." buyurulmuştur.[158]

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriften anlaşıldığına göre Hz. Ömer mescidde şiir söylemenin caiz olmadığı görüşünde imiş. Hz. Hassan b. Sabit'i şiir söylerken görünce bunu tasvib etmemiş ve tasvib etmediğini bakışlarıyla belli etmiş. Hz. Ömer'in bakışlarındaki manayı sezen Hz. Hassan: "Ben'bu mescidde senden daha hayırlısı varken de şiir söylerdim" diyerek Hz. Ömer'e karşı kendini savunmaya başlamış. Hz. Ömer onun, kendisini savunmaya kararlı olduğunu ve bu hususta Hz. Peygamberin kendisiai tasvib ettiğini ileri sürerek kendisine cevap vermeye hazır olduğunu gördüğü için Hz. Peygamber'e dayanılarak kendisine cevap verileceği ve neticesiz kalacağı belli olan bir münakaşaya girmek istememiştir.

Bezlü'l-Mechud yazarına göre gerçekte bu konuda, Hz. Ömer'in görüşü daha isabetli idi. Çünkü Hz. Peygamber devrinde mescidde şiir söylemeyi gerektiren sebepler vardı. Hz. Ömer devrinde bu sebeplerden hiç birisi kalmamıştı.

Hassan b. Sabit el-Ensari (r.a.) Muhadramindendir (yani hem cahi-liyyet döneminde hem de İslamiyet döneminde yaşamıştır). 120 sene yaşamış bunun yarısını cahiliyye devrinde yarısını da İslamda geçirmiştir. Babasıyla iki ceddinin de yüzyirmişer sene yaşadıkları rivayet olunur. Künyesi Ebu'l-Velid, yahut Ebû Abdurrahman'dır.[159]

5015... Hz. Aişe'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) Hassan b. Sabit için mescide bir minber koy(dur)wuştu. (Hz. Hassan) o minberin üzerine çıkar, Rasûlullah (s.a.) aleyhine konuşanları hicvederdi.

Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.): "Muhakkak ki, Allah'ın Resulünü savunduğu sürece, Ruhulkudus Hassan ile beraberdir."[160] buyurdu.[161]

Açıklama

Hicviyye: Kusur ve aybın teşbih ve teşhiri için yazılan şiirler hakkında kullanılan bir tabirdir. Bu türlü nesir yazılara da o ad verilir. Birinin kusur

ve ayıbını meydana koymak manasına gelen Arapça "Hecv" kökünden gelmektedir. Üstat Tahir Olgun'un dediği gibi "hiciv yahut hecv" maddesinin bu telaffuzu bizim ağzımıza zor gelmiş olmalıdır ki inceltilmiş "hicv" yapılmıştır.[162]

Ruhulkudus: Cebrail aleyhisselamdır.[163]

Bazı Hükümler

1. Hakkı ve hakikati ifade eden ve içerisinde dinen yasaklanmış sözler bulunmayan şiirleri yazmak ya da okumak caizdir.

2. Mubah şiirleri mescidde okumak caizdir. (Bu madde ile ilgili fıkhı görüşleri bir önceki hadisin şerhinde açıkladık).

3. Ruhulkudus, Cebrail aleyhisselamdır.[164]

5016... Hz. İkrime'den (rivayet edildiğine göre) Hz. Abbas: "Şairlere gelince onların ardınca azgınlar gider."[165] âyetini okumuş ve şöyle demiştir: (Yüce Allah) âyetin şairlerle ilgili olan bu hükümünden: "Ancak iman etmiş, salih amel işlemiş ve Alah'ı çokça zikretmiş olanlar...

müstesna"[166] buyruğu ile (anılan kimseleri, bu hükmün dışında tutarak) nesh istisna etmiş (onları hariç bırakmış)tır.[167]

Açıklama

Bu konuda İbn Kesir (r.a) şöyle diyor: Muhammed b İshak'ın Yezid İbn Abdullah İbn Kusayt'dan, onun ta Temim ed-Dari'nin kölesi Ebu'l-Hasan Salim el-Berrad'dan rivayetinde o, şöyle anlatmış: "Şairlere gelince, onlara da azgınlar uyar."âyeti nazil olduğunda, Hassan b. Sabit, Abdullah b. Revaha ve Ka'b b. Malik ağlayarak Allah Rasulü (s.a.)'ne geldiler ve:

Bu âyeti indirdiği sırada şüphesiz Allah Teâlâ bizim şair olduğumuzu biliyordu, dediler. Allah Rasulü (s.a.):

"Ancak iman etmiş, salih amel işlemiş olanları müstesnadır." âyetini okuyup: İşte bunlar sizlersiniz, "Allah'ı çokça zikretmiş olanlar müstesnadır." ayetini okuyup: İşte onlar sizlersiniz, "zulme uğratıldıktan sonra zafer kazananlar müstesnadır."ayetini okuyup: İşte onlar sizlersiniz, buyurdu.[168]

88. Rüya Hakkında Gelen Hadisler)

5017... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) sabah namazın(ı kıldık)tan (sonra yüzünü cemaate doğru) dönünce (onlara):

Bu gece sizden biri(niz) rü'ya gördü mü? diye sorar ve şöyle dermiş: "Muhakkak ki (artık) benden sonra Peygamberlikten, sadık rüyadan başka bir şey kalmayacaktır."[169]

5018... Hz. Ubâde b. Sâmit'ten (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Mü'minin rü'yası Peygamberliğin kırkalti cüz'ünden bir cüz'dür."[170]

Açıklama

(5017) numaralı hadis-i şerifte, Hz. Peygamberin vefatı ile peygamberlik görevinin sona erdiği ve vahyin ebediyyen kesildiği, binaenaleyh artık bundan sonra sadık rü'ya-lardan başka istikbalde olacak hadiselere dair haberleri alma yolunun kalmadığı ifâde edilmektedir.

Buna göre, Hz. Peygamberin dar-i bakaya irtihali ile Peygamberlik sona ermiş ve gayba ait haberleri bilme hususunda ilham kabilinden olan rü'yadan başka bir yol kalmadığından artık gaybı bilme konusunda elde nübüvvet gibi kesin bir delil kalmamıştır. Çünkü her ne kadar rü'yayı sa-dıka ve ilham hak ise de bir kimsenin görmüş olduğu rüya ve almış olduğu ilham kendisi için bir delil olsa da başkaları için delil olamaz. Mevzu-muzu teşkil eden (5017) numaralı hadis ise sahibi için bir delil ve gayba ait sağlam bir bilgi kaynağı olması bakımından sadık rü'ya vahye benzetilerek Peygamberliğin kırkaltı cüz'ünden bir cüz sayıldığı ifade edilmektedir. Bazılarına göre ise Peygamberlikten bir cüz olduğu söylenen sadık rü'yadan maksat, Yusuf (a.s.)'a verilen rü'ya tabiri ilmidir.

Hafız İbn Hacer'in Fethü'l - Bari'de açıkladığına göre sadık rü'yanıh Peygamberliğin kaç cüz'ünde bir cüz olduğuna dair rivayetler çok farklıdır. Bunlar içerisinde en sahih olan rivayetler sadık rü'yanın peygamberlikten; 1/26, 1/40, 1/45, 1/48, 1/47, 1/49, 1/50, 1/70, 1/76, cüz olduğuna dair rivayetlerdir. Peygamberlikten 1/24, 1/25, 1/27, 1/42, 1/72, cüz olduğuna ifade eden zayıf rivayetler de vardır.

Hattâbî'nin açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden (5018) numaralı hadis-i şerifi, rüya mselesinin aslını tahkik ve tetkik etmekte ve onun

başkalarında değil de sadece peygamberlerde peygamberliğin cüz'lerin-den bir cüz olduğunu ve peygamberlerin uyanık iken vahy aldıkları gibi uyurken de rü'yalarmda vahy aldıklarını ifade etmektedir.

Yine Hattâbî'nin (r.a.)'in haber verdiğine göre İbn el-Arabî Umeyr'den naklen: "Peygamberlerin rü'yası vahiydir" mealinde bir hadis rivayet etmiş ve arkasından: "... yavrum ben rü'yamda seni boğazladığımı görüyorum. Artık bak ne düşünürsün? (çocuk ona şöyle) dedi:

Babacığım! Sana ne emr ediliyorsa yap..."[171] âyet-i kerimesini okumuş."

Sadık rü'yanın peygamberliğin cüzlerinden biri olarak bildirilmesi ve bu mevzudaki rivayetlerin farklı olması meselesine gelince; bu hususta çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:

"Bab'ımız rivayetlerinde salih rü'yanın peygamberliğin cüz'lerinden olduğu üç hadisle bildirilmektedir. Bunların en meşhuruna göre rü'ya peygamberliğin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür. İkinciye göre kırk beş, üçüncüye göre yetmiş cüz'ünden bir cüz'dür. Müslim'den başkalarının rivayetlerinde cüz sayıları daha da değişmektedir. Meselâ İbn Abbas (r.a) bir rivayetinde: "Elli cüz'ünden bir cüz'ü": İbn Ömer rivayetinde: "Yirmi altı cüz'ünden bir cüz'ü"; Ubade rivayetinde; "kırkdört cüz'ünden bir cüz'üdür." denilmişir. Taberi bu ihtilâfın, rü'yayı görenlerin muhtelif olmasından ileri geldiğine işaret etmiştir. Salih mü'minin rü'yası, Peygamberliğin kırk altı cüz'ünden bir cüz, fasıkm rü'yasi ise yetmiş cüz'ünden bir cüz olur. Bazılarına göre bu ihtilâftan murad: Gizli rü'yalar yetmiş cüz'den bir cüz', aşikâr (açık) rü'yalar kırk altı cüz'den bir cüz'dür, demektir. Bir takımları da şöyle demişlerdir: "Peygamber (s.a.)'e yirmi üç sene vahy geldi. Bu yirmiüç senenin on üçü Mekke'de, onu Medine'de geçti. Daha önceki, altı ayda vahyi rü'yada görmüştür. Bu altı ay kırk altı ayın bir cüz'üdür.

Mâziri diyor ki: "Ulemadan bazıları rü'yaların peygamberlikle hasıl olan ve o sayede temyiz edilen şeylere kırk altıda bir cüz1 nisbetinde benzerliği olduğunu söylemişlerdir. Bazıları birinciye (yani altı ay rü'ya meselesine) itiraz etmiş. Rasûlullah (s.a.)'in peygamberlik gelmezden Önce, vahyi tam altı ay rü'yada gördüğü, tam sabit olmamıştır. Bir de peygamber olduktan sonra birçok rü'yalar görmüştür. Bunlar da altı aya katılınca nisbet değişir, demişlerdir. Bu ikinci itiraz batıldır. Çünkü vahyden sonraki rü'yalar melek vasıtasıyla olmuştur ki, bunlar da vahye dahil olur, ayrıca hesaba katılmazlar.[172]

Bu konuda İbn el Esir En-Nihaye isimli eserinde şöyle diyor: "Sadık rü'yanm peygamberlik cüz'lerinden bir cüz' olduğu açıklanırken Özellikle kırkaltı cüz'den bir cüz olduğu üzerinde durulmasının manası şudur: Bilindiği gibi sahih rivayetlerin ekserisine göre Hz. Peygam-ber'in peygamberlik görevi yirmiüç sene sürmüştür Bunun altı ayı (yani yarım yıl) sâdık rü'ya ile geçmiştir. Bu altı aylık dönemde Hz. Peygamber vahyi hep sadık rü1 yalarla almıştır. İşte bu altı ay peygamberlik süresinin tümüne nisbetle kırk altıda bir cüz' eder. Hadis-i şerifte anlatılmak istenen budur. Bu konuda gelen rivayetlerin kuvvetlisi de budur. Rü'yayı sadıkanın peygamberliğin kırk altı cüz'ünden biri olduğunu ifade eden rivayetler bir birbirlerini desteklemektedirler.

Ancak sadık rüya'mn peygamberliğin kırkbeş cüz'ünden bir cüz' olduğunu ifade eden rivayetler bulunduğu gibi, kırk cüzünden bir cüz' olduğunu ifade eden rivayetler de vardur. Bu rivayetlerin manası da şudur:

Bilindiği gibi Hz. Peygamber efendimiz vefat ettiği zaman tam 63 yaşını doldurmamıştı. Tam altmış iki buçuk yaşında vefat ettiğini söyleyenlere göre peygamberlik dönemi yirmi iki buçuk sene sürmüştür. Ki Hz. Peygamberin sadık rü'yalarla geçen altı aylık peygamberlik dönemi, bu yirmi iki buçuk yılın kırkbeş cüz'ünden bir cüz' eder. Hz. Peygamberin peygamberlik döneminin yirmi yıl sürdüğünü ifade eden rivayetler nazar-ı itibâra alınırsa sözü geçen sadık rüya dönemi peygamberliğin kırkta bir cüz'ü eder. Sadık rü'yanın peygamberliğin bir cüz'ü olduğu ifadesine bakarak peygamberliğin bir takım cüz'lerden meydana geldiğini ve bu cüz'lerden birine sahip olan kimsenin peygamberlikten bir cüz'e sahip olacağını zannetmek doğru değildir. Bu sözün manası peygamberliğin bir takım hasletleri vardır. Sadık rü'ya görmek de onların bu hasletlerinden biridir, demektir.

Burada geçen "peygamberlik" sözüyle peygamberlerin getirip de ümmetini kabule çağırdıkları esaslar da kast edilmiş olabilir. Buna göre hadisin manası şudur: Sadık rü'ya peygamberlerin ümmetlerine tebliğ ettikleri kırk altı esasdan biridir."[173]

Bazı Hükümler

1. İmamın selam verdikten sonra cemaata karşı dönmesi müstehabtır.

2. Rü'ya gören olup olmadığını sormak ve günün evvelinde acele edip te'viline koşmak müstehabtır. Çünkü bu vakitte zihni henüz dünya işlerine

dağılmamış, rü'yayı görende ara uzamadığı için henüz rü'yayı karıştırmamışur. Rü'yada hayra teşvik gibi acelesi müstehab olan şeyler de bulunabilir.

3. Sabah namazından sonra ilim ve rü'ya tabiri gibi şeyler hususunda konuşmak mubahtır.

4. İlim veya başka birşey için kıbleye arka çevirerek oturmak mubahtır.[174]

5. Sadık rü'ya peygamberlik cüz'lerinden bir cüz'dür.[175]

5019... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(Kıyametin kopma) zaman(ı) yakalaşmca müslümanın rü'yasi hemen hemen yalan çıkmayacaktır. (Müslümanlar) rü'yası en doğru olanları, sözü en doğru olanlarıdır.

Rü'ya üç kısımdır: (Birincisi) Allah'dan bir müjde olan sâlih rü'yadır, (ikincisi) şeytanın üzüntü vermesinden ibaret olan rü'yadır. (Üçüncüsü de) kişinin kendi kendine içinden geçirdiği düşüncelerden oluşan rü'yadır.

Biriniz uykusu içinde hoşlanmadığı birşey görürse hemen kalksın namaz kılsın ve onu kimseye söylemesin."

(Hz. Ebu Hüreyre yahutta ravi Muhammed b. Şirin) dedi ki:

"(Rü'yada) köstek (görme)yi severim. Bukağı (görmek) den hoşlanmam, (çünkü) köstek dinde sebat demektir."

Ebu Davud Dedi ki: (Metinde geçen) "zaman yaklaşınca" (sözü) gece ile gündüz(ün süreleri birbirine) yaklaştığında yani eşit olduklarında anlamına gelmektedir.[176]

Açıklama

Bilindiği gibi "rü'yet" uyanık iken görmek demektir. Uyurken görmek ise "rü'yâ" kelimesi ile ifade edilir. Metinde geçen "zaman yaklaştığında" sözüyle kasd edilen, kıyametin kopma vaktinin yaklaşmasıdır. Buna göre kıyametin kopması yaklaştığı zaman müslümanların rü'yaları hemen hemen tamamen sadık rüya olacaktır. Rü'yalarinda gördükleri aynen çıkacaktır.

Bazılarına göre bu sözle kasdedilen, gece ile gündüz sürelerinin birbirlerine yaklaşmalarıdır. Hadisin sonundaki ilaveden de anlaşıldığı üzere Musannif Ebu Davud da bu görüştedir.

Bilindiği gibi gece süresi ile gündüz süresinin birbirine en çok yaklaştıkları aylar eylül ve mart aylarıdır. Bu sürelerin eşitleştiği tarihler ise

sözü geçen ayların yirmibir ve yirmi ikinci günleridir.
Bu bakımdan rü'ya tabircileri en doğru rü'yaların bahar mevsimlerinde görülen rü'yalar olduğunu söylemişlerdir.
Bazılarına göre de sözü geçen "vakif'ten murad, kişinin ecelinin yaklaştığı vakittir, kişi bu çağda olgunluk dönemini yaşadığı için rü'yalarinda da doğruluk vardır.
"Müslümanların rü'yası, en doğru olanları; sözü, en doğru olanlarıdır" sözü ile anlatılmak istenen de şudur: "Sadık rü'yaları en çok görenler sözü en doğru olan kimselerdir." Çünkü sözüne yalan karışanların gönlü yalanla meşgul olacağından onların rü'yalarına da yalan karışır.
İmam Gazali (r.a.)'nin ifadesiyle yalan sözler, kalp aynasını lekelendireceğinden, yalan söyleyen kimsenin rü'yası da kalbine Levh-i Mahfuzdan aksedecek görüntüler, açık seçik bir şekilde netleşmeyecek, bilakis bulanık ve karışık olacaktır.
Merhum A. Davudoğlu mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifi açıklarken şu görüşlere yer veriyor:
"Rü'yada köstek görmeyi severim, bukağıdan hoşlanmam." cümlesi hakkında ulema şunları söylemiştir: - Köstek görmeyi sevmesi, köstek ayaklara takıldığı içindir. Bu da günahlardan, kötülüklerden ve bilumum batıl şeylerden vazgeçmeyi bildirir. Bukağıya gelince onun yeri boyundur. Hem bukağı cehennemliklerin sıfatıdır. Nitekim hak teâlâ hazretleri:
"Biz onların boyunlarına bukağı vuracağız..."[177] "Boyunlarına bukağılar vurulduğu vakit"[178] buyurmuştur. Tabiin uleması ise bu cümledeki iki sözü derecelere ayırmış ve -uyuyan kimse mescidde veya hayırlı bir kalabalık içinde yahut güzel bir halde ayaklarına köstek vurulduğunu görürse, bu onun iyi halde sebatine delildir. Söz sahibi bir kimsenin rü'yasında kendisini bu şekilde görmesi de iyi halde sebatına delildir. Kendisini ili'yasında bir hasta veya mahbus, yahut müsafir veya felaketzede bir kimse halinde görürse, görenin bulunduğu halde sabit olduğuna delildir.
Köstekle beraber bukağıda bulunmak gibi sevilmeyen bir şey de görürse bu sefer netice sevimsiz çıkar. Çünkü bukağı azab göreceklerin sıfatıdır.
Bukağıya gelince, boynuna takılmış görürse kötüdür. Mamafih karine bulunduğu takdirde, büyük mertebelere delalet eder. Elleri kelepçeli görmek iyidir. Onların kötülüğe uzanmayacaklarına delaletdir. Bazan cimriliğine bazan niyet ettiği işi yapamayacağına delil olur, demişlerdir."[179]
Rü'yalar konusunda merhum Ömer Nasuhi Bilmen efendi şöyle diyor:

"Rü'ya uyku halindeki görüş veya görülen şey demektir. Rü'ya ne suretle vuku buluyor ve kaç kısma ayrılır? Bu bir nevi idrak midir? Yoksa hayalet ve evhamdan ibaret midir? Bu hususa dair Hadis-i şerif kitaplarında, ilm-i kelâmda, psikolojide birçok tezler vardır. Bunların hülasası şöyledir: Rü'yalar İbn Mâce, İbn Avf Malik'den rivayet ettiği bir hadis-i şerife nazaran üç kısımdır:

1. İnsanları mahzun etmek için şeytan tarafından; iîka edilen bazı korkunç rüyalardır. Yüksek bir yerden düşmek, köpek tarafından ısırılmak gibi, bunlar esassız şeylerdir. İnsan böyle bir rü'ya görünce Cenab-ı Hakka sığınmalı ve bunu başkalarına hikaye etmemelidir.

2. İnsanın uyanıkken ehemmiyetle meşgul olduğu şeylere ait gördüğü rü'yalardir. Bunlar da birer kuruntu veya inhiraf-i mizaç neticesi olduğun--dan esassız şeylerdir.

3. Nübüvvet'in kırk altı cüz'ünden bir cüz'ü addolunan rü'yalardır. Bunlar taraf-i ilâhiden birer beşaret (müjde) veya inzar (korkutma) mahiyetinde olup bunların bir kısmını melekler ilham ederler.

Birinci ve ikinci kısım rüyalar, birer rüya'yı batıladır. Bunlara lisan-ı dinde "hulüm" denir. Cem'i: "ahlâm"dır. Bunlar karma karışık şeyler olduğundan "adğâsu ahlâm" da denir, adgâs, yaşı kurusuna karışmış ot demetleri demektir. Üçüncü kısım rüyalara ise birer "rüya'-yi sadıka" denilir. Bu sadık rüyalar, doğru sözlü, temiz yürekli, nezih itikatlı zatlara alel ekser nasib olur ve bu halde bunlara "rü'yâyı saliha" da denir.

Resulü ekrem (a.s.) efendimize yirmi üç sene vahy-i ilahi nazil olmuş ve bu vahy ilk altı ay zarfında lihikmetin rü'yayı saliha suretiyle tecelli etmiştir. İşte bu itibar iledir ki bu kabil rü'yalar birer hakikate tercüman olarak ilm-i nübüvvetin kırkaltı cüz'ünden bir cüz sayılmıştır. Nitekim bir hâdis-i şerifte (Er rü'yaü's-Salihatü cüz'ün min sittetin ve erbaine cüz'en minen-nüvveti) buyurulmuştur."[180]

5020... Ebu Rezîn'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Rü'ya yorumlandığı sürece bir kuşun ayağı üzerindedir. (Yani istikrarsızdır) Yorumlandığı zaman (yorumlandığı şekilde) yerine

iner." (Ravi Ebu Rezin) dedi ki Öyle zannediyorum ki (Rasûlullah (s.a.), sözlerine devam ederek şöyle) buyurdu: "Sen onu (seni) seven ve (rü'ya tabirini) bilen kimseden başkasına anlatma."[181]

Açıklama

Avnü'l-Mabud yazan bu hadisin izahı bölümünde özetle şöyle Hattabî, "Rü'ya yorumlanmadikça bir kuşun ayağı üzerindedir" ifadesinden maksat, yorumlanmadıkça rü'yanın istikrarsız ve askıda oluşudur." demiştir. Maksad bu olunca mana şöyle olur: Rü'ya yorumlanmadıkça kuşun ayağına takılı birş'ey gibidir, istikrarsızdır. Rü'ya yorumlanınca da yorumlandığı şekilde vuku bulur.

Yani bir rü'ya birden fazla yorumlanabildiği takdirde bu işiten anlayan bir kimse onu nasıl yorumlarsa o şekilde gerçekleşir ve artık diğer ihtimallere göre vuku bulması beklenemez. Bu itibarla bir kimse gördüğü rüyayı râstgele kişilere veya kendisini sevmeyenlere anlatmamalıdır. Sevenlerinden birisine veya ilim ve dirayetine güvendiği, ehil ve liyakatli bir zata yorumlatmalıdır ki, iyi biçimde bir yorum alabilsin. en-Nihaye yazan böyle açıklama yapmıştır.

Hadisde geçen: "Vâddin" seven demektir, "zîre'y" sözcüğü ise akıllı veya alim manasına yorumlanmıştır, Zeccâc, bundan maksat rü'yayı yorumlama işinden anlayan ve bu sahada bilgi sahibi olan kimse demektir. Çünkü böyle bir kimse rü 'yanın hakiki yorumunu veya buna yakın bir yorum yapar, demiştir.[182]

5021... Ebu Katâde (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:

"Rü'ya Allah'dandır. Hulm ise şeytandadır. Biriniz, hoşlanmadığı bir rü'ya görürse sol tarafına üç defa tükürüp sonra onun şerrinden Allah'a sığınsın. Çünkü (o zaman) o rü'ya kendisine zarar vermez."[183]

Açıklama

Rü'ya ile hulm, ikisi de uyuyan kimsenin gördüğü manasına gelirse de ekseriyetle güzel düşlere "rü'ya", korkunç ve çirkin olanlarına "hulm" denilmek âdet olmuştur. Bundan dolayı hadiste teşrif izafeti kabilinden rü'ya Allah'a izafe edilmiş, hulm ise şeytana nisbet olunmuştur.

İmam Maziri diyor ki Ehl-i sünnetin, rü'ya hakkındaki mezhebine göre Allah teâlâ uyanık kimsenin kalbinde bazı hisler yarattığı gibi uyuyan kimsenin kalbinde de bir takım inançlar halk eder. Allah dilediğini halk eder. Bütün görülenler, Allah'ın halk ettiği şeylerdir. Lâkin rü'yayı ve başka

şeylere sevinç alamet olarak yarattığı itikatları, şeytanı orada bulundurmadan yaratır, zararıı şeylere alamet olanları şeytanın huzurunda yaratır. Böylece bunlar mecazen şeytana nisbet edilirler. İşte Peygamber (s.a.)'in: "Rü'ya Allah'dandır, hulüm ise şeytandadır" sözünün manası budur. Yoksa "şeytan bir şey yapar" manasına değildir. Binaenaleyh sevilen düşün adı rüya sevilmeyenin adı da hulm dür.

Rasûlullah (s.a.)'ın: "Çünkü o düş kendisine asla zarar verecek değildir." sözünden murad "Allah teâlâ üç defa sol tarafına tükürüp şerrinden Allah'a sığınmayı o kimsenin korktuğundan kurtulup selâmete ermesine sebep kılmıştır. Nitekim sadakayı da malı korumak ve belayı defetmek için sebep halk etmiştir" demektir.

Binaenaleyh bu rivayetlerde zikredilen hususları, toplayıp hepsiyle amel etmek gerekir. Bir kimse korkunç bir rü'ya gördü mü, eûzu çekerek sol tarafına üç defa tükürmeli bulunduğu taraftan öbür yana dönmeli, hatta iki rekat namaz kılmalıdır. Bu suretle rü'ya hakkında rivayet edilen bütün hadislerle amel etmiş olur. Mamafih hadislerdekinin bazısıyla amel etmek dahi biiznillah zararı defetmek için kâfidir.

Kadı Iyaz diyor ki "Üç defa üfürme emri gördüğü kötü rü'yada hazır bulunan şeytanı kovmak, onu tahkir ve rezil etmek içindir. Sol tarafa tükürmek de solun sevilmeyen kir ve paslar mahalli olmasındandır. Sağ bunun aksinedir..."[184]

Kadı Iyaz'ın sol tarafa üflemekle, sol tarafa tükürmeyi ayrı ayrı zikretmesine bakarak bunların iki ayrı fiil olduğu zannedilmemelidir. Çünkü-mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "nefes" kelimesiyle kast edilen tükürükle birlikte üfürmektir. Binaenaleyh tükrükle birlikte üfürmek birlikte yapılan iki fiildir. Kadı Iyaz tükrüğün ve üfürmenin ifade ettikleri manaları ayrı ayrı izah edebilmek için bunları ayrı zikr etmiştir.

Netice itibariyle hoşa gitmeyen bir rü'ya gören kimsenin yapacağı işler şunlardır:

1. Uyandığı zaman derhal hafif nefesle birlikte sol tarafına tükürür (Bkz. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif)

2. Üç defa "Allahım, görmüş olduğum bu rü'yanın şerrinden ve rahmetinden kovulmuş olan şeytanın şerrinden sana sığınırım" diyerek Allah'a sığınır.[185]

3. Uyanınca öbür tarafına döner.[186]

4. Allah'ın bu rü'yayı hayırlara getirmesi için dua eder.[187]

5. Bu rü'yayı kendisini seven ve rü'ya tabiri ilmine vakıf olan kimselerden başkasına anlatmaz.[188]

6. Bu hususlara riayet eden kimseye görmüş olduğu korkulu, rü'ya hiçbir zarar vermez.[189]

Hoşa giden güzel br rü'ya gören kimse ise şu hususlara riâyet eder:

1. Görmüş olduğu bu güzel rü'yadan dolayı Allah'a hamd eder.[190]

2. Bu rü'yayı Allah'tan bir müjde olarak kabul eder ve bunu başkalarına anlatır.[191]

5022... Hz. Câbir'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Biriniz bir rü'ya gördüğü zaman (uyanınca) hemen sol tarafına tükürsün ve üç defa şeytandan Allah'a sığınsın, bir de üzerinde olduğu taraftan öbür tarafa dönsün."[192]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[193]

5023... Hz. Ebu Hureyre Rasûlullah (s.a.)'ı şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:

"Kim beni rü'yada görürse uyanıkken de görecektir. -Yahut da-: Sanki uyanık iken görmüş gibidir. (Çünkü) şeytan benim şeklime giremez."[194]

Açıklama

Metinde geçen "uyanık iken de görecektir.." sözü üzerinde çeşitli açıklamalar yapılmıştır... Bütün bu görüşleri yedi maddede toplamak mümkündür:

1. Bu cümlede teşbih vardır. "Beni rü'yada gören aynen uyanık iken görmüş gibidir. Binaenaleyh beni rü'yada gören eğer uyanık iken görmüş olsaydı, uyanık iken görmesi aynen rü'yada gördüğüne uygun olurdu" demektir.

Ancak bu izah Hz. Peygamberin rü'yada aslî sıfatına uygun olarak görülmesiyle ilgilidir. Rü'yada asli sıfatlarına aykırı biçimde görülürse o zaman bu rü'ya te'vile muhtaçtır. Meselâ yüzü, gören kimseye dönük olarak

görülmüşse bu hayra alamettir. Sırtı dönük olarak görülmüşse şerre alâmettir.

2. "Beni rü'yasında gören kesinlikle kıyamet gününde de görecek" demektir. Ancak bu görüş tenkid edilmiştir. Çünkü Hz. Peygamberi kıyamet gününde ümmetinin hepsi görecektir. Binaenaleyh Hz. Peygamberi kıyamet gününde görmeyi sadece onu rü'yada görenlere tahsis etmenin bir anlamı yoktur.

3. "Beni rü'yasında gören benim hakikatimi görmüş demektir." anlamına gelir. Ancak bu görüş Hz. Peygamberin hakikatini görmek onu vefatından önceki cismi ve ruhuyla görmekle mümkün olacağından Hz. Peygamberin, o anda vefatından önceki suretiyle o zatın önüne gelip te-cessüm etmiş olmasını gerektirir ki; bir kimsenin Hz. Peygamberi vefatından sonra bu şekilde görmesi mümkün olmayacağı gibi, kabri de boş kalacağından, kabrini ziyarete gelenler boş bir mezarı ziyaret etmiş olacaklardır, gerekçesiyle tenkid edilmiştir,

4. "Beni rü'yasında gören, sağlığımdaki suretimle görmüştür" anlamına gelir. Bu görüşe göre Hz. Peygamberi rü'yasında Şemail kitaplarında tarif edilen şekle aykırı olarak görenlerin rü'yalarının sadık rü'ya olmayıp karışık rü'ya olması gerekir. Oysa şurası bilinen bir gerçektir ki, Hz. Peygamberi rü'yasında Şemail kitaplarında tarif edilen vasıflara aykırı olarak görmüş bile olsa onun rü'yası haktır. Fakat te'vile muhtaçtır. Mesela bir kimsenin onu rü'yada evine girerken görmesi evinin hayırlarla dolacağına alâmettir.

5. "Beni rü'yasında gören beni sağlığımda kullandığım aynadan görebilecektir" anlamına gelir ve bu mevzudaki görüşler içerisinde isabet derecesi en az olan görüş budur.

6. "Benim asrımda yaşadığı ve bana iman ettiği ve beni rü'yasında gördüğü halde uyanık iken göremeyenler mutlaka Medine'ye hicret etmek suretiyle uyanık iken de görmeye muvaffak olacaklardır" anlamına gelir.

7. "Beni rü'yada gören kimse uyanınca mutlak surette tâbir veya hakikat yoluyla bu rü'yanın te'vilini anlayacaktır" demektir.[195]

8. "Beni rü'yada gören benim manamı kavramaya yarayacak bir misal görmüştür, cesedimi görmüş değildir" demektir.Bu görüş imam Gazzali'nindir.[196]

Her ne kadar Hz. Peygamberi vefatından sonra, uyanık iken görmenin mümkün olup olmadığı meselesi ulema arasında ihtilaflı ise de aslında sa-lihlerden büyük bir cemaatin Resul-ü zişan efendimizi rü'yalarında

gördükten sonra uyanık iken de görüp müşkillerini sorarak öğrendikleri rivayetleri meşhurdur. Bunlar evliyanın kerameti nev'inden olaylardır.

İmam Şar'anî (r.a.) bu mevzuda şöyle diyor: "Sallalahü aleyhi ve Sel-lemt/".fendimize çokça salat ve selam getirmeye çalışmalısın böylece o çevreye girebilecek ve efendimizi görecek bir yol bulmuş olursun..

.... Bu iz üzerinde yürüyen herhangi bir kişi bütün kusur ve kabahatlerdendim cay a kadar Rasûlullah (s.a.) efendimize salat ve selamı çoğaltırsa, artık o kişi uyanık bir halde iken istediği an (s.a.)'le buluşabilir..."[197]

".... Şeyh Nureddin Şûnî hazretleri günde onbinkez salat ve selam getirirdi. Ahmed Zehavî de kırkbin salat okurdu. Birgün bana şöyle demişti:

Bizim yolumuz yüce Peygambere salat ve selamı çokça getirmektir. Bu sayede Rasûlullah meclisimize uyanık halde şeref verir, ashab-ı kiram gibi kendisiyle sohbet eder, dinimizin kapalı yönlerini, şüpheli, zayıf olarak anlatılan hadislerin doğruluk derecesini kendisinden öğrenir, sonra tavsiyeleriyle amel ederiz.."[198]

İmam Gazzalî hazretleri el-Münkizu Mine'd-Dalâl isimli eserinde bu gerçeği şöyle ifade eder:

"Tarikatın başlangıcından itibaren keşif ve müşahedeler başlar, hatta onlar uyanık halde bile melekleri ve nebilerin ruhlarını görürler, onlardan sözler işitir ve faydalar temin ederler."[199]

Yine İmam Gazzali hazretlerine göre rü'yasında Hz. Peygamberi gören kimse aslında Hz. Peygamberin kendini değil, misalini görmüştür. Tıpkı rü'yasmda Allah'ı gören kimse gibi. Gerçekten hak teâlâ hazretlerinin temiz zâtı, suretten ve şekilden münezzehtir. Fakat o görünen misal onu tanımaya bir vâsıta olabilir."[200]

Bezlü'l-Mechud haşiyesinde açıklandığına göre bu konuda üç görüş vardır:

1. Rü'yasmda Hz. Peygamberi Şemail kitaplarında tarif edilen şekliyle görmüşse bu kimse rü'yasmda gerçekten Hz. Peygamberi görüştür. Metinde geçen "Çünkü şeytan benim şeklime giremez" mealindeki cümlede anlatılmak istenen de budur. Buna göre, her kim Hz. Peygamberi sakahndaki 21 adet beyaz kıldan bir tanesini dahi eksik olarak görse Hz. Pey-gamber'i gerçek şekliyle görmemiştir. Nitekim ashab-i kirâm'da Hz. Peygamberi rü'yalarında gördükleri zaman bunun doğru olup olmadığını Hz. Peygamber'in bilinen sıfatlarına uygun olup olmadığına göre değerlendirirlerdi.

2. Hz. Peygamberi rü'yasmda gören bir kimse her ne surette görürse görsün mutlak surette Hz. Peygamberi kalp gözüyle görmüştü.

3. Rü'yasmda Hz. Peygamber'i temiz kimselerin şeklinde gören kimse de Hz. Peygamberi gerçekten görmüştür.

Hz. Peygamber, bir kimseye rü'yasmda şarap içmesini emretse, bu emir o kimsenin günahkârlığını kinayeli olarak dile getiren bir söz olarak kabul edilir. Bir kimsenin öfkelendiği zaman karşısındaki ağzına pislik doldur, demesi gibi..."[201]

Bu konuyu el-Mevâhibü'l-Ledünniyye'den aktaracağımız şu cümlelerle noktalıyoruz: "Bir kimse Rasûlullah efendimizi gayet güzel bir suret üzre görse, gören kimsenin dininde güzel olduğu delalet eder. Azasından birini noksan olarak görse, gören kimsenin dininde bir noksan bulunduğuna delalet eder." Doğru söz bu sözdür. Nice kere tecrübe edilip böyle bulunmuştur, dediler. Bu takdirde Peygamber efendimizi rü'yada görmenin çok büyük faydası olur. Her kişi kendi halini müşahede eder. Noksanı varsa tamamlamaya çalışır. Güzel hali varsa onları daha da arttırmaya heves eder, şükür üzere olur. Velhasıl Rasûlullah efendimiz hazretleri parlak bir ayna gibidir ki, onda asla bulanıklık ve keder tozlan bulunmaz. Ona bakan kimse kendi suretini müşahede eder.

Rü'yada işitilen sözü hakkında da böyle demişlerdir. Mesela bir kimse rü'yasmda Rasûlullah efendimizden bir söz işitmiş olsa, sünnetine tatbik eder, eğer uygun düşerse haktır, eğer aykırı gelirse o işitenin kendi bozukluğu yüzündendir. Şerefli zatını görmek haktır. Aykırılık ve noksanlık olursa gören kimsenin kendi halinin öyle olmasındandır. En iyisini Allah bilir.[202]

5024... İbn Abbas (r.a.)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuş: "Her kim bir suret yaparsa, Allah ona kıyamet gününde (yaptığı) o surete ruh verinceye kadar azabedecektir ve o kimse o surete ruh vere(bile)cek (güce sahip) değildir. Kim de görmediği bir rü'yayi gördüğünü iddia ederse, o kimse bir arpa tanesini (iki ucunu bir araya getirmek suretiyle) düğümlemeye zorlanır. (Bunu yapması ise imkânsızdır) ve her kim de kendisinden (işitmesini istemedikleri için) söz kaçıran bîr cemaatin konuşmasına kulak verirse kıyamet gününde onun kulağına saf kurşun eriği dökülecektir."[203]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte üç önemli günah üzerinde durulmakta ve bu günahların kıyamet günündeki cezalan haber verilmektedir:

1. Suret yapanlara kıyamet gününde yaptıkları resmin canını vermeleri teklif edilecektir. Onlar bu emri yerine getirinceye kadar kendilerine azab edilecektir. Allah'dan başka hiçbir kimsenin can vermeye gücü yetmediğinden bu kimseler de asla kendilerinden istenen bu can verme işini yerine getiremeyeceklerdir. Dolayısıyla bu azab Allah'ın affı erişmediği takdirde sonsuza kadar sürüp gidecektir.

Biz, suretin ne manaya geldiğini ve fıkıh ulemasının bu konudaki görüşlerini bu eserimizin birinci cildinde, 227 numaralı hadisin şerhinde, açıkladığımızdan burada tekrara luzüm görmüyoruz.

2. Görmediği bir rü'yayı, gördüğünü iddia eden kimseye kıyamet gününde bir arpanın iki ucunu bir araya getirip düğümlemesi emredilecek, bu yerine getirilmesi imkansız olan emri yerine getirinceye kadar kendisine azab edilecektir. Bir başka ifadeyle eğer Allah'ın affı yetişmezse sonsuza kadar azab edilecektir.

Bu hususta uyanık iken yaşanan olaylar hakkında yalan söyleyen kimseye bu kadar ceza verilmezken rü'ya hakkında yalan söyleyen kimseye niçin bu kadar ceza veriliyor, diye itiraz edilirse, şöyle cevap verilir: "Çünkü rü'ya peygamberlikten bir cüz'dür." Binaenaleyh böylesine Önemli bir hadiseye yalan karıştırmanın cezası da o nisbette büyük olur.[204]

3. Konuştuklarının kendi aralarında gizli kalmasını isteyen kimselerin konuşmalarını gizlice dinleyen kimsenin kulağına kıjamet gününde.saf kurşun eriyiği dökülecektir. Bu kimse kulağıyla böyle çirkin bir suçu işlediği için böyle büyük bir cezayı hakketmiş olur. Ancak arzulan hilâfına konuşmalarını dinlemiş olduğu bu kimselerle dünyada helalleşirse yahut-ta Allah'ın lütfü imdadına yetişirse o zaman bu günahtan kurtulur.[205]

5025... Hz. Enes İbn Malik'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bu gece rü'yamda (kendimizi) Ukbe İbn Râ-fi'in evinde imişiz gibi gördüm. (Orada) bize İbn Tabe hurmasından hurma getirildi. (Ben de bu rü'yayı): Dünyada yükselme, âhirette de (iyi) sonuç bizim içindir ve dinimiz kemâle ermiştir, diye yorumladım."[206]

Açıklama

İbn Tab hurması: Araplar arasında Rutabu b. Tab, temrü ibn Tâb azku ibn Tâb urcûnu ibn Tâb isimleriyle anılan meşhur ve makbul bir hurma türüdür.

İbn Tâb ise Medine'de yaşamış bir zattır. "Tâbe" fiili güzel oldu. Tamamlandı ve kemâle erdi anlamlarına gelir. Hz. Peygamber, rü'yasında kendisini İbn Râfi'in evinde görmesini tefe'ül yoluyla yükseklikle yorumlamıştır. Çünkü Râfi yüksek demektir. İbn Râfi'in ismi olan Ukbe'den de yine tefe'ülen (yanı uğurlu sayma yoluyla) iyi sonuç manasını çıkarmıştır. Çünkü Ukbe sonuç anlamına gelir.

Resulü Zişan efendimiz riT yasında görmüş olduğu "İbn Tâb hurmalarım da îslâmiyetin güzelliğine ve kemâline yorumlamıştır. Çünkü yukarıda da açıkladığımız gibi "tabe” güzel oldu ve kemâle erdi manalarına geldiği gibi, iman da aslında tadh hurmaya benzer.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif rü'yaları iyiye yorumlamak gerektiğine delâlet etmektedir.[207]

89. Esnemek Konusunda (Gelen Hadisler)

5026... (İbn Ebi Said el-Hudrî'nin) babasından (rivayet ettiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Biriniz esnediği zaman (eliyle) ağzını tutsun. Çünkü şeytan girer."[208]

5027.. Süheyl'in (yine İbn Ebi Said el-Hudrî' ve onun babası yoluyla yaptığı) diğer bir rivayete göre Rasûlullah (s.a.) (şöyle) buyurmuştur:

"(Birinizin) namazda esne(mesi gel) diği vakit gücü yettiği kadar ona engel olmaya çalışsın."[209]

Açıklama

Esnemek: Vücuda gevşeklik verir. Bu ise şeytanın işine yarar. Bu bakımdan esneyen bir kimse ister istemez, hayırlı işlerden uzak kalır ve başarısızlığa düşer. Bu da netice itibariyle şeytanın, o kimsenin içine girip kendisine hâkim olmasına denktir hadisedir.

Namaz içerisindeki esneme ise kişiye gaflet verip, onu namazın özü olan huşu ve hudû'dan alıkoyar. Şeytanın namaz kılan bir kimseye

yapabileceği en büyük kötülük budur.

Hadis-i şerifi bu noktadan ele alarak açıklamamız mümkün olduğu gibi zahiri manasına alarak "esneyen bir kimsenin ağzından içerisine şeytanlar girip, ona zarar verebilir" şeklinde açıklamamız da mümkündür.

Binaenaleyh esnemesi gelen bir kimse gücü yettiğince onu önlemeye çalışmalı, mideyi şişirmek, gaflet meclislerinde bulunmak gibi esnemeye sebep olacak hallerden kaçınmalı ve eğer bütün gayretine rağmen buna muvaffak olamamışsa elini ağzına koyarak esneme anında yüzünün alacağı çirkin manzarayı gizleyerek şeytana fırsat vermemelidir. Hafız Irakî'nin Tirmizi üzerine yazdığı şerhindeki açıklamasına göre, bu hadisin bazı rivayetlerinde mutlak esnemeden bahsedilirken, bazılarında namazda esnemeden bahsedilmesi "namazda esneme" payının "mutlak esnemeyi" de kayıtladığını, binaenaleyh engellenmesi istenen esnemenin namazdaki esneme olduğunu gösterir. Çünkü şeytan namazda insana her zamankinden daha fazla zarar vermek ister. Ayrıca namazda esnemenin diğer zamanlardaki esnemeden daha çirkin olduğunda şüphe yoktur. Bu namaz dışında esnemenin bir sakıncası olmadığı anlamına gelmez. Çünkü ister namaz içerisinde olsun, ister namaz haricinde olsun esnemek şeytandandır, (bk. 5028 no-lu hadis). Öyleyse her iki halde de esnemek mekruhtur. Fakaz namaz içerisindeki o esnemenin keraheti daha da şiddetlidir. İbn el-Arabî de bu görüştedir.[210]

5028... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Muhakkak ki Allah aksırmayı sever, esnemekten hoşlanmaz. Binaenaleyh, biriniz esne(mesi gel)diği zaman elinden geldiğince onu önlemeye çalışsın. (Esneyip de) hâh... hââh... diye ses çıkarmasın. Çünkü bu şeytandandır. Şeytan buna güler."[211]

Açıklama

Allah (c.c.) esnemeyi sevmez. Çünkü esneme bejene arız olan ağırlıktan ve duyu organlarında meydana gelen gevşeklikten doğar. İnsana gaflet, tenbellik verir. Anlayışı zayıflatır. Bu yüzden Allah (c.c.) onu sevmez. Şeytansa işine yaradığı için onu çok sever.

Aksırmak ise, vücutta fazladan olan lüzumsuz salgıların atılmasına, bu ifrazatın atılması neticesinde vücudun ve dimağın hafiflik kazanmasına,

ruhun zindeleşmesine, duyu organların kuvvetlenmesine sebep olduğu için Allah onu sever, şeytansa sevmez. Ancak, Allah'ın sevdiği aksırma nezle sebebiyle olan aksırma değildir. Nezle sebebiyle meydana gelen aksırmalar bir nevi rahatsızlıktan doğduğu için makbul değildir. Bununla beraber, imam Nevevî hangi sebeble olursa olsun aksıran bir müslümana "yerhamükellah: Allah sana rahmet etsin" diye duada bulunmak müstehabdir, demiştir.[212] Biz bu mevzudaki görüşleri (5030) numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıklayacağız; inşallah.

"Hadis-i şerifte esnemenin şeytandan olduğu haber verilmektedir. Esnemenin şeytandan olmasından maksat, şeytanın bundan memnun olması ve bunu çok arzu etmesidir. Bir başka ifadeyle esnemenin şeytana izafe edilmesindeki izafet, riza ve irade izafetidir. Yani şeytanın rızası ve iradesi sebebiyle esneme, ona izafe ve nisbet edilmiştir.

İbnü'l-Arabî'nin açıklamasına göre aslında şeriat her çirkin işi şeytana nisbed eder. Çünkü şeytanın işi insanın çirkin işler yapmasına vasıta olmaktır. Hayırlı işleri de meleğe nisbet eder. Çünkü meleğin işi insanın hayırlı işler yapmasına vasıta olmaktır.."

Buharı sarihi Bedriiddin Aynî de metinde geçen "Biriniz esn(mesi gel)diği zaman elinden geldiğince onu önlesin" cümlesini açıklarken şöyle der:

"Esnemesi gelen kimse ya eliyle ağzını kapatarak, dudaklarını kapatarak, esnemeyi önlemek suretiyle, şeytanın esneme esnasında yüzde meydana gelen çirkinliği görerek gülüp sevinmesine ya da şeytanın ağız boşluğundan sızarak içeri girmesine[213] fırsat vermemeli, esneme esnasında çıkan sesini alçaltmalı, esnemenin en kısa zamanda sona ermesine çalışmalıdır.

Aksırmanın da kendine göre edepleri vardır. Bunları şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Aksıran kimse elden geldiğince sesini alçaltmalı,

2. Aksınnca elhamdülillah demeli,

3. Yüzünü eliyle kapatarak, ağzından ve burnundan saçılan salgıların sağa sola yayılmasını önlemeli,

4. Etrafında bulunan kişilerin üzerine doğru aksırmaktan kaçınmalı dır."[214]

90. Aksırma Hakkında (Gelen Hadisler)

5029... Hz Ebıı Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) RasÛlullah (s a) aks'İracağ, zaman elini ya da elbisesinin bir tarafını) yüzüne koyar, (böylece) aksırmayla (çıkan) sesi alçaltır yahut da kısarmış. (Ravı) Yahya (rivayet ederken "alçaktı ve kıstı" kelimelerinin hangisinin olduğunda) şüpheye düştü.[215]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadiste aksıran kimseye tavsiye edilen bu hususlar, etrafında bulunan kimseleri rahatsız etmemesi için, aksırmanın adabıyla ilgili hususlardır. Nitekim bir önceki hadis-i şerifde açıklamıştık.[216]

5030... Hz Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) RasÛlullah (s a.) şöyle buyurmuştur: "Bir müslümamn (muslüman) kardeş» üzerinde (ki hakkı) beştir:

1. Selamı almak

2. Aksırana (elhamdülillah demesi halinde) teşmît etmek (yerhamu-kallah: Allah sana merhamet etsin, demek).

3. Davete icabet etmek,

4. Hastayı ziyaret etmek,

5. Cenazeyi uğurlamak."[217]

Açıklama

Müslim'in rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte ise mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte sayılan haklardan fazla olarak bir de: "Senden nasihat istediği zaman ona nasihat et"[218] anlamında bir cümle daha yer almaktadır. Bu cümle ile bir müslümanın bir müslüman üzerindeki hakkı altıya çıkmaktadır.

Netice itibariyle bu haklardan:

1. Birinci hak selamını almaktır ki biz bu konuyu 5193-5210 numaralı hadislerin şerhinde açıklayacağız, inşaallah.

2. İkinci hak aksırana "elhamdülillah: Allah'a hamd olsun" demesi halinde "yerhamükellahü: Allah sana merhamet etsin" diye dua etmektir, şeklinde teşmitte bulunmaktır.

Bilindiği gibi teşmît: Aksıran kimseye "yerhamükellah: Allah sana merhamet etsin" diye dua etmektir.[219]

Teşmit ve tesmit kelimeleri aslında hayır ve bereketle dua etmek anlamına gelir. Fakat bu mana teşmit kelimesinde, tesmit kelimesinden da-hada fazladır. Bazıları teşmit "Allah seni düşmanlarına gülünç duruma düşmekten korusun" anlamına gelir[220] demişlerdir.

Bu mevzuda Avnü'l-Mabud yazarı şöyle diyor: "Teşmît, düşmanın sevinmesinden uzak kalmayı dilemektir. Tesmît ise hidayetin en güzelini dilemektir." Aksıran kimseye teşmit'in nasıl yapılacağı konusunda Hz. Ebu Hüreyre'den gelen bir hâdis-i şerif şu mealdedir:

"Biriniz aksırdığı vakit "elhamdülillah" desin, din kardeşi veya arkadaşı da "Yerhamükellah" diye mukabele etsin. O da bu sefer "Allah size hidayet versin ve halinizi ıslah etsin" desin."[221]

Cumhuru ulema bu hadis-i şerife dayanarak "aksırdıktan sonra "Elhamdülillah" diyen bir kimseye "Yerhamükellah" diye dua edilir. Aksıran kimsenin de kendisine bu şekilde dua eden kimseye "yehdikümüllah ve yüslihu beläküm1' diye dua etmesi vacibdir" demişlerdir. Küfe ulemasına göre aksırınca "Elhamdülillah1' dediği için kendisine "yerhamükellah: Allah sana merhamet etsin" diye dua edilen kimse "Yağfirullahü lena ve le-küm (Allah sizi de bizi de mağfiret buyursun)" diye mukabele eder. Delilleri ise Taberanî'nin ibn Mes'ud (r.a.)'dan rivayet ettiği "yağfirullahü lenâ ve leküm (Allah sizi de bizi de mağfiret buyursun)"[222] hadisidir.

Ulemadan bazıları, aksıran kimse kendisine dua eden kimseye bu iki duadan biriyle mukabele edebilir, derken bazıları da her ikisiyle birden mukabele etmesi gerektiğini söylemişlerdir.

Zahirilerle, Malikilerden İbn eî-Arabî, Müslim'in rivayet ettiği "Allah'a hamd ederse dua et.."[223] mealindeki hadisteki "dua et", emrine dayanarak aksırdıktan sonra "elhamdülillah" diyen kimseye dua etmenin vâcib olduğunu söylemişlerdir.

İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, ulema aksıran kimsenin: "elhamdülillah" demesinin müstehab olduğunda ittifak etmişlerdir. Aksıran kimse hamdetmezse yanında bulunan kimselerin bunu kendisine hatırlatmaları müstehaptir. Bu sebeple de ona... hamd eder ve yanındakilerde ona tekrar dua etme fırsatı bulmuş olur. Bu emr-i bilma'rûf kabilinden hayırlı bir iştir.[224] Bu mevzuda Tuhfe yazarı da şu görüşlere yer vermektedir: "Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre mevzumuzu teşkil

eden hadiste geçen "aksırana dua eder" sözünün zahiri İbn Dakiki'l-İ'd'e göre vücûb ifade eder. Nitekim Hz. Ebû Hüreyre'nin rivayet ettiği "Biriniz aksınr da Allah'a hamdedecek olursa onu işiten her müslümamn ona: "Rahimekallah: Allah sana merhamet etsin" diye dua etmesi üzerine vacib olur"[225] mealindeki hadis de bu görüşü desteklemektedir.

Ayrıca Maliki ulemasından İbn Mezin ile Zahiri ulemasının büyük çoğunluğu da bu görüştedirler.

İbn Ebi Cemre: "Ulemamızdan bir cemaat, aksırıp "elhamdülillah" diyen kimseye dua etmenin farz-ı ayn olduğunu söylemişlerdir." demektedir. İbn el Kayyım el-Cevzî de bu görüştedir. îbn Kayyım'e göre gerek aksırınca "elhamdülillah" diyen kimseye dua etmeyi açıkça emreden hadisler ve gerekse bu konudaki şahabı sözleri aksıran kimseye dua etmenin farz-ı ayn olduğunu ifade etmektedir. Halbuki fıkıh uleması bazan bu kadar bol delili bir arada bulamadıkları halde, daha az delille bazı hükümleri tesbit etmişlerdir. Görüldüğü gibi bu mes'elede sözü geçen hükmün is* batı için pekçok delil bir arada bulunmaktadır.

Ebu'l-Velid İbn Rüşd ve Ebu Bekir İbn el-Arabî ile Hanefi ulemasına ve Hanbelîlerin büyük çoğunluğuna ve Malikilerden bir cemaate göre ise müstehabtır. Ve bir topluluktan birinin bu görevi yapmasıyla diğerleri sorumluluktan kurtulmuş olurlar.

Şafiî ulemasının görüşü de budur.[226]

İbn el-Kayyim, Zâdü'I Meâd isimli eserinde: "Muhakkak ki Allah aksırmayı sever, esnemektense hoşlanmaz. Binaenaleyh aksırınca Allah'a hamdeden bir kimseyi işiten herkese onun için dua etmek vacibdir." [227] mealindeki hadisi delil getirerek aksırınca: "Elhamdülillah" diyen kimseye dua etmenin farz-ı ayn olduğunu İbn Ebî Zeyd ile Malikilerden İbn el-Arabî'nin de aynı görüşü paylaştığını[228] söylemiştir.[229]

Rivayete göre: "Ebu Dâvud, bir gemide bulunuyormuş. Derken sahilde birinin akşınlığını işitmiş ve hemen bir dirheme bir kayık kiralayarak aksıranın yanına gitmiş. Ona teşmiti yaptıktan sonra tekrar geriye dönmüş. Kendisine neden tâ oraya kadar gittiği sorulunca:

Olur ki o zat duası makbul bir kimsedir. Diye cevap vermiş. Gemidekiler o akşam uyudukları vakit bir ses işitmişler, birisi onlara:

Hiç şüphe yok ki Ebu Davûd, Allah'dan cenneti bir dirheme satın aldı, diyormuş.[230]

Aksıranın riâyet etmesi gereken bazı edebler vardır ki onları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Aksıracağı zaman elini ya da elbisenin bir tarafını ağzına tutarak sesini kısmalıdır. (Bk. 5029 numaralı hadis-i şerif)- Aksırınca hemen akabinde "Elhamdülillahi rabbi'î-âlemin" demelidir. Nitekim bir hadis-i şerifte "Biriniz, aksırır da: Elhamdülillah derse melekler: Rabbilâlemîn derler. O kimse: Rabbilâlenıin de derse, melekler: Allah sana rahmet buyursun, derler" buyurulmuştur.[231]

c. Aksırık üç defa tekerrür ederse teşmit de tekrarlanır. Daha fazlası için teşmit yapılmaz. Çünkü daha fazlası nezledendir. (Bk. 5034 nolu hadis).

d. Etrafında bulunan kimselerin üzerine doğru aksırmaktan kaçınmalıdır.

3. Üçüncü Hak: Davete icabet etmektir.

Mevzumuzu teşkil eden hadisin zahiri, her davete icabet etmenin farz olduğunu ifade etmektedir. Ancak ulema: "Sizden biriniz düğün yeme-ğine'çağrildiği zaman, ona mutlaka gitsin"[232] hadis-i şerifini gözönüne alarak, bu farziyyeti düğün yemeğine tahsis etmişlerdir. Nitekim:

"Bu davete icabet etmeyen kimse Allah'a ve Rasûlüne isyan etmiş olur" [233] hadisi de buna delalet etmektedir. Çünkü Peygamber (s.a.)'in bu hadiste geçen davet sözüyle düğün yemeğini kast ettiği bilinmektedir.

Hanefilerin el-İhtiyar isimli fıkıh kitabında bu konuda şöyle deniyor:

"Eğer davetli oruçlu ise davete gider ve dua eder, oruçlu değilse yemek yer ve dua eder, yemezse günaha girer ve ev sahibine eziyet etmiş olur.

Çünkü bu tutum onunla alay etmek demektir" düğüne davet edilenin bu davete uyması gerekir. Eğer düğüne gitmezse günahkâr olur.[234]

San'anî'nin açıklamasına göre bu mevzuda söylenecek en isabetli söz şudur: "Düğün yemeği dâvetine uymak farz, diğer davetlere uymaksa menduptur."[235]

4. Dördüncü hak: Bir müslüman nasihat istediği zaman kendisine nasihat etmektir. Ulema mevzumuzu teşkil eden hadîsin Müslim'in Sahih'inde yer alan rivayetindeki: "Senden nasihat isterse nasihat et" emrine bakarak nasihat isteyene nasihat etmenin ve onu asla aldatmamanın farz; nasihat istemeden nasihatta bulunmanın da mendup olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bu hayra ve iyiliğe önder olmlak demektir.[236]

5. Beşinci hak ise, hastayı ziyarettir. Mevzumuzu teşkil eden hadisin Müslim'in Sahih'inde bulunan rivayetindeki: "Hastalandığı zaman ziyaret" anlamındaki emir bunu ifade eder.

Buharî'ye göre söz konusu emir farziyet ifade ettiğinden hastalanan bir müslümanı ziyaret etmek farzdır. Farz-ı kifâye olduğunu söyleyenler de

olmuştur. Cumhur-i ulemaya göre ise mendubtur Şafiî ulemasından İmam Nevevî bu ziyaretin farz olmadığına dair icma bulunduğunu söylemiştir. İbn Hacer el-Askalanî'ye göre İmam Nevevî bu sözüyle bu rivayetin farz-ı ayn olmadığına dair icmâ olduğunu söylemek istemiştir.

Hastalanan bir müslümamn ziyaret edilmesi konusunda, hastanın tanıdık olmasıyla tanıdık olmaması arasında bir fark olmadığı gibi, hastanın yakınlardan olup olmaması arasında da bir fark yoktur. Hatta hastalığın fazla acılı ve ağrılı olup olmaması da önemli değildir. Her ne kadar bazıları göz ağrısına tutulan bir kimseyi ziyaret etmek gerekmez diyerek, göz ağrısı hastalığını bu hükmden istisna etmek istemişlerse de bu doğru değildir. O da bu hükmün şümulüne dahildir. Çünkü Hz. Zeyd İbn Erkam: "Rasûlullah (s.a.) gözüm ağrıdığı için beni ziyaret etti" (bk. Ebu Davud 3102 numaralı hadis) demiştir.

Mevzumuzu teşkil eden hadiste yer alan: "Hastayı ziyaret" kelimesi ve bu hadisin Müslim'deki rivayetinde yer alan "Hastalandığı zaman ziyaret et" cümlesi, hastalanan bir müslümamn hastalığının ilk gününde bile ziyaret edilebileceğine delalet etmektedir.

Her ne kadar "Peygamber (s.a.) bir hastanın hastalığının üstünden üç-gün geçmedikçe onu ziyaret etmezdi"[237] anlamında bir hadis-i şerif varsa da bu hadis sahih bir hadis değildir. Çünkü senedinde güvenilmeyen bir râvi vardır.

Hadisin metninde geçen "Müslüman üzerindeki hakkı" kelimesinden zimmilerin (gayr-i müslimlerden olan vatandaşların) hastalandıkları zaman kendilerinin ziyaret edilmelerini beklemeye haklan olmadığı gibi bir mana anlaşılmakla beraber, Hz. Peygamber'in zimmî olan bir hizmetçisini hastalığı esnasında ziyaret ettiği ve duası bereketiyle onun da müs-lüman olduğu bilinmektedir.

Yine bilinen bir gerçektir ki Peygamber efendimiz ölüm döşeğinde yatmakta olan amcasını ziyaret edip onu müslüman olmaya davet etmiştir.[238]

6. Bir müslümamn bir müslüman üzerindeki haklarından biri de cenazesinin kaldırılıp uğurlanmasıdır. Mevzumuzu teşkil eden hadisin son cümlesi bu görevin yerine getirilmesinin farz olduğuna delalet etmektedir. Bu hususta cenazenin tanıdık olmasıyla olmaması arasısında bir fark yoktur.[239]

Bilindiği gibi Hanefi ulemasına göre, bir müslümamn cenaze namazım kıldırıp defnetmek farz-ı kifâyedir. Müslümanlardan bazılarının bu görevi

yapmasıyla diğerleri bu görevden kurtulur.

Tirmizî'nin rivayetinde müslümamn müslüman üzerindeki hakları sayılırken: "Kendisi için sevdiğini, onun için de sevmektir"[240] şeklinde bir yedinci hak daha yer almaktadır. Ancak iyi dikkat edilirse sözü geçen bu cümlenin yeni bir hüküm ve hak getirmediği, ancak daha önce geçen altı maddeyi özetleyen ve altı maddeyi de kapsayan kapsamlı bir cümle olduğu anlaşılır.[241]

91. Aksırana Dua Etmek (Teşmit) Hakkında

5031... Hilâl b. Yesaf'dan demiştir ki:

(Birgün) Salim b. Ubeyd'le birlikte bulunuyorduk. (Orada bulunan) cemaatten biri aksirdı ve hemen arkasından: "esselamü aleykum" dedi. Bunun üzerine Salim:

Sana da, anana da, (selam olsun) diye mukabedele bulundu. (Bu mukabeleden) sonra (adamın bu mukabeleden alındığını hissettiği için) "Her halde sen benim söylediğim (bu söz)den alındın" dedi. (Adam da):

Annemin ismini hayırla da şerle de anmamanı isterdim, karşılığını verdi. (Bunun üzerine Salim) şöyle dedi:

Ben sana (bu hususta) sadece Rasûlullah (s.a.)'in söylediğini söyledim. Biz (bir gün) Rasûlullah (s.a.)'in yanında bulunuyorduk. Topluluktan birisi aksırmıştı da akabinde "Esselâmu aleykum" demişti. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) (Ona):

"Sana da anana da" diye karşılık vermişti ve sonra (bize hitab ederek):

"Sizden biriniz aksırdığı zaman Allah'a hamdetsin" (Ravi Hilal, Salim'in Hz. Peygamber'den naklettiği hamd şekillerini hafızasında iyice muhafaza edemediği için) bir takım hamdler rivayet etti. Sonra (rivayetine devam ederek, Salim'in Hz. Peygamber'den) şu sözleri (naklettiğini) söyledi:

"... ve yanında bulunan kimse de ona - Allah sana merhamet etsin-desin, (aksıran kimse de) onlara: "Allah bize de size de mağfiret etsin" diye karşılık versin."[242]

Açıklama

Bu hadis-i şerif aksırınca elhamdülillah dediği için kendisine dua edilen kimsenin "yağfirullahü lenâ ve leküm: (Allah bize de size de mağfiret etsin"

diye mukabele etmesi gerektiğini söyleyen Küfe ulemasının delilidir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde ayrıntılı bir şekilde açıklamıştık. Görüldüğü gibi hadis-i şerifte ismi açıklanmayan bir kimse Hz. Peygamber'in huzurunda aksırınca "elhamdülillah" demesi gerekirken "esselamü aleyküm" demiş, Hz. Peygamber de ona bu yanlış duayı annesinin Öğretmiş olduğunu tahmin ettiği için hem kendisinin hem de annesinin bu gibi yanlışlıklardan kurtulmak için duaya ihtiyaçları olduğunu düşünerek ona: "Allah'ın selamı senin ve annenin üzerine olsun" diye dua etmiştir. Bu durum gösteriyor ki aksıran bir kimsenin "elhamdülillah" yerine "esselamü aleyküm" demesi kötü bir bid'attir. Sünnete uygun olan aksıran kimsenin "elhamdülillah" demesidir.

İmam Nevevî'nin açıklamasına göre ulema aksıran bir kimsenin aksırmasından sonra "elhamdülillah" demesinin vacib olmayıp müsteheb olduğunda ittifak etmişlerdir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde açıklamıştık. Yine orada açıkladığımız gibi "Elhamdülillahi Rabbil âlemin" demek daha da faziletlidir.

Bu hadis-i şerif, aksırmanın aksıran kimseye Allah'ın büyük bir nimeti olduğuna delildir, Bu da aksırık üzerine terettüb ettirdiği hamdden anlaşılmaktadır.

Ayrıca hadiste Allah'ın kuluna olan fazl-u kereminin büyüklüğüne de işaret vardır. Şöyle ki:

1. Aksırık nimeti sayesinde ondan zararı gidermiştir,

2. Aksırana hamdetmeyi meşru kılmıştır.

3. Hamdedene yanındakilerin dua etmesini meşru kılmıştır.

4. Aksırık sebebiyle, o kimseye bir nimet ve menfaat hasıl olmuştur. Çünkü aksırık olmasa içerideki boğucu gaz ve buharlar dışarıya çıkamaz ve belki de içeride kalmış olsa çeşitli ihtilaflara, güçlüklere sebep olabilir. İşte yerin zelzelesine benzeyen bu beden zelzelesi ile o gaz ve buharlar birden dışarıya atılır. Fakat bu müthiş zelzeleden bedenin tek bir uzvunda en ufak bir arıza vuku bulmaz. Bu cidden şâyan-i şükran bir şeydir. Onun için de aksırıktan sonra hamdetmek meşru olmuştur.[243]

5032... Şu (bir Önceki) hadisi Hilal b. Yesaf, Peygamber (s.a.)'dan bir de Halid b. Arface ve Salim İbn Ubeyd el-Eşcaî yoluyla rivayet etmiştir.[244]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir önceki hadisin şerhinde geçmiştir. Bu hadisi Nesâî iki ayrı senedle daha rivayet etmiştir:

1. Mansur-bir adam- Halid b. Arfece - Salim

2. Mansur - Hilâl ibn Yesaf-Bir adam.

Nesâî'ye göre bu rivayetlerden doğru olanı ikincisidir. Birinci rivayetin senedi yanlıştır.[245]

5033... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Biriniz aksırdiği zaman "elhamdülillah alâ külli hâl (her halükârda Allah'a hamd olsun)" desin. (Onun bu hamdini işiten din) kardeşi veya arkadaşı (şüphe râvidendir): "Yerhamükellah (Allah sana merhamet etsin)" desin. (Arkadaşının bu duasına karşılık olarak) aksıran kimse de (ona:) "Yehdikümüllah ve yüslihu bâleküm (Allah size hidayet versin ve halinizi ıslah etsin)" diye dua eder."[246]

Açıklama

Bu hadis-i şerif aksıran kimsenin kendisine "yerhamükellah" diye teşmitte bulunan (dua eden) kimseye "yehdikümüHahü ve yüslihü bâleküm" diye mukabele etmesi gerektiğini söyleyen cumhuru ulemanın delilidir.

Biz bu mevzuyu (5030) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[247]

92. Aksıran Kimseye Kaç Defa Yerhamükellah Diye Dua Edilir?

5034... Hz. Ebu Hüreyre'den şöyle de(diği rivayet edil)miştir:

"(Din) kardeşine (aksırdığı zaman) üç defaya kadar (yerhamükelah diye) dua et. (Bundan) daha fazla olan aksırmalar ise nezle(den)dir.

(Artık nezleden olduğu anlaşılacağı için duaya devam etmek gerekmez.)"[248]

5035... Said b. Said'den demiştir ki:

Benim kesin bildiğim şu ki; Hz. Ebu Hüreyre bu (bir önceki) hadisi Hz. Peygamber'den (merfû olarak) mânası ile rivayet etmiştir. (Lafızlarını rivayet ettiğini bilmiyorum).

Ebu Davud dedi ki: Sözü geçen hadîsi (lafzıyla birlikte); Ebu Nuaym, Musa b. Kay s, Muhammed b. Adan, Said, Ebu Hureyre - senediyle Peygamber (s.a.)'den (merfu olarak) rivayet etmiştir.[249]

5036... Ubeyd b. Rifâe'z-Züraki'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Aksıran (bir müslüman)ı üç defa(ya kadar teşmit (etmeye devam) edersin, (üç defadan fazlasına gelince) eğer teşmit (dua) etmeyi istersen, teşmit (e devam) et. (Ama) istersen (bundan) vazgeç (e bilisin. Yani teşmite devam edip etmemek senin isteğine bağlıdır.)[250]

5037... (İyas b. Seleme'nin) babasından (rivayet edildiğine göre); Bir adam Peygamber (ş.a.)'in yanında aksirmış da Peygamber (s.a.) ona: "Yerhamükellah (Allah sana merhamet etsin)" diye dua etmiş. Sonra (adam yine) aksırmış. Bunun üzerine Peygamber (s.a.):

"Bu adam nezledir" buyurmuş (ve teşmitten vazgeçmiş.)[251]

Açıklama

Bu babda yer alan hadis-i şerifler bir mecliste aksıran bir kimseye, üçüncü defa aksırana kadar "yerhamükallah" diye dua etmeye devam edileceğini, dördüncü defa aksırmasının ise onun nezle olduğuna delalet edeceğinden, yanında bulunan kimselerin artık duaya devam edip etmemekte muhayyer olacaklarını, isterlerse bundan sonrakiler için dua edebileceklerini, istemezlerse dua etmeyi kesebileceklerini ifade etmektedir.

Hafız İbn Hacer, bu mevzuda gelen rivayetleri ayrıntılı bir şekilde tetkik ettikten sonra "bir mecliste üç defa aksıran bir kimsenin daha sonraki aksırmaları için dua etmek mecburiyeti yoktur" demiştir. Tahavî, Merâ-ki'l-Felâh haşiyesinde, Kâsânî, Bedayiüssanayi'de İbn Abidin, ed-Dur-rül Muhtar haşiyesinde, İbn Nüceym'de el-Bahrürâik'te tilavet secdesini açıklarken "bir mecliste birden fazla okunan secde ayeti için birden fazla secde etmek gerekmediği gibi, üçten fazla aksırmalar için de teşmit gerekmez." demişlerdir.[252]

93. (Aksırdıkları Zaman) Gayr-İ Müslim Vatandaşlara Nasıl Teşmît (Dua) Yapılır?

5038... (Ebû Bürde'nin) babasından şöyle de(diği rivayet edil)miştir: Yahudiler kendilerine "yerhamükellah (Allah size merhamet etsin)"

diye dua etmesi ümidiyle Peygamber (s.a.)'in yanında aksırırlardı da (Hz. Peygamber onlara): "Allah size hidâyet versin ve kalbinizi ıslah etsin" diye karşılık verirdi.[253]

Bab başlığında "gayr-i müslim vatandaş" diye mana verdiğimiz lafzın karşılığı olarak îslâmî ıstılahta; "zimnî" terimi kullanılır. Kısaca İslâm Devletinde, kendisi için öngörülen hukukî çerçeve içerisinde yaşamayı kabul eden başka dine mensup kişiler demektir.[254]

Açıklama

Hadis-i şerif, Hz. Peygamberin zımmı vatandaşlar yanında aksırdığı zaman onlara sadece: Allah size hidayet versin de inancınızı düzeltsin, diye dua etmekle yetinip müslü-manlar için yaptığı "yerhamükellah (Allah size merhamet etsin)" duasını onlardan esirgediğini ifade etmektedir.

Görüldüğü gibi Peygamber efendimiz: "Allah size merhamet etsin" duasını sadece müslümanlara tahsis etmiştir. Çünkü Allah'ın rahmeti kıyamet gününde sadece mü'minlere mahsustur.

Ayrıca bu hadis-i şerif, gayr-i müslim vatandaşlara (zımmîlere) aksırdıkları zaman metinde ifade edildiği şekilde dua etmenin caiz olduğuna da delalet etmektedir.[255]

94. Aksırıpda "Elhamdülillah" Demeyen Kimse Hakkında

5039... Hz. Enes'den demiştir ki:

İki adam Peygamber (s.a.)'in yanında aksırdı da, onlardan birine dua etti, diğerine etmedi. Bunun üzerine:

Ey Allah'ın resulü (sen bu adamların ikisi de aksırdığı halde bunlardan) birine dua ettin, diğerine ise dua etmedin (bunun hikmetini açıklar mısınız)? diye soruldu da, (Hz. Peygamber): "Çünkü bu Allah'a hamd etti (bu yüzden ben de kendisine dua ettim). Diğeri ise Allah'a hamd etmedi" cevabını verdi.[256]

(Bu hadisi Ebu Davud'a rivayet eden Şeyhlerden) Ahmed: Birine dua ettin (anlamına gelen: şemmette ehadehüma) kelimesini yine aynı manaya

gelen) "semette ehadehüma" şeklinde de (işitmiş olabileceğim) söylemiştir.[257]

Açıklama

Taberânî'nin Mu'cem'indeki Sehl b. Sa'd hadisinden aksîrdığı halde Allah'a hamd etmediği için Hz. Peygamberin duasından mahrum kalan kimsenin, Amir b. Tufeyl b. Malik b. Cafer b. Kilâb el-Faris olduğu anlaşılmaktadır.

Hadis-i şerif aksırdığı halde hamdetmeyen kimseye dua etmek gerekmediğine delâlet etmektedir.

İmam Nevevî bu konuda "aksırdığı halde hamdetmeyen kimseye dua etmek gerekmezse de hamdetmesinin gereğini kendine hatırlatmak müs-tehabdır. Bu suretle hem o hamdetmiş olur, hem de yanındakiler teşmitte bulunurlar. Bu emr-i bilma'ruf kabilindendir" demiştir.[258]

Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden hadisin hükmü umumididir. Binaenaleyh aksınnca Allah'a hamd etmeyen hiçbir kimseye dua etmek gerekmez. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Biriniz aksırdığı zaman Allah'a hamdederse teşmit yapın, hamd etmezse ona teş-mitte bulunmayın"[259]buyurulmuştur.

Yine Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre "Aksırdığı halde Allah'a hamd etmeyen kimseye teşmit edilmeyeceği konusundaki yasağın haram mı yoksa kerahet-i tenzihiyye mi ifade ettiği meselesinde ulema ihtilafa düşmüşlerdir. Cumhuru ulemaya göre bu yasak kerâhet-i tenzihiyye ifade etmektedir.

Malikî ulemasından İbn el-Arabî de teşmilin sadece aksırınca hamdeden kimseler için meşru kılındığını söylemiştir."[260]

Uyku Babları

95. Yüzü Koyun Yatan Kimse Hakkında (Gelen Hadisler)

5040... Yaîş b. Tı'hfe b. Kays el-Gıfârî'den demiştir ki: Babam Suffe ashabından idi. (Birgün) Rasûlullah (s.a.); (bizim ev halkına): "Haydin bizimle beraber Aişe'nin evine siz de gelin" dedi. Bunun üzerine (tuttuk, Hz. Aişe'nin evine) gittik. (Hz. Peygamber):

Ey Aişe bizi doyur, dedi. (Hz. Aişe) de içine et ve hurma katılmış ince bulgurdan yapılmış bir yemek getirdi (onu) yedik, sonra (tekrar):

Ey Aişe bizi doyur, dedi. (Hz. Aişe) de hurma, kavut, keş ve yağ karışımı güvercin (eti) kadar (az) bir yemek getirdi. Onu da yedik sonra:

Ey Aişe bizi sula, dedi. (Hz. Aişe) de bir bardak süt getirdi. (Onu) içtik. Sonra (tekrar):

Ey Aişe bizi sula, dedi. Küçük bir bardak (dolusu süt daha) getirdi. (Onu da) içtik. Sonra:

İsterseniz (burada) uyursunuz, isterseniz mescide gidersiniz, dedi. Ben (mescidde) ciğer (ağrısın) dan dolayı yüzü koyun uzanmış yatarken, bir de baktım ki; bir adam ayağıyla beni dürtüklüyor. (Bana): "Bu yatış Allah'ın öfkelendiği bir yatıştır" diyor. Baktım, bir de ne göreyim! Rasûlullah (s.a.) miş"[261]

Açıklama

Hz. Peygamberin Medine'deki mescidinin sofasında yatıp kalkan arkadaşlarına "Ehlu's-Suffa" da denir. Suffe veya Sofa, meskenlerde bulunan eyvan demektir.

Evi barkı olmayan fakir sahabeler.[262] Medine camiisinin bitişiğindeki kapalı bir sofada yatar kalkarlar, zamanlarını ilim ve ibadetle geçirirlerdi.[263]Ashabü's-Suffa çoğunlukla su taşımak, odun kesmek gibi yollarla hayatlarını kazanırlardı. Bununla birlikte Hz. Peygamber ve onun tavsiyesi üzerine bazı sahabiler tarafından kendilerine yiyecek gönderilir.[264] dolayısıyla müslümanların müsafirleri sayılırlardı.[265] Bizzat Hz. Peygamber ve başka muallimler burada ders verirlerdi. Ashabü's-Suffa esas itibariyle Kur'ân tahsil eder ve Arabistanın muhtelif bölgelerine İslamı tebliğ etmek ve öğretmek için gönderirlerdi. Kısa zaman sonra tebliğ ve öğretim faaliyetleri için Suffa, artık kifayet etmemeye başlamış ve Hz. Peygamber Medine'nin çeşitli semtlerinde mektepler açma mecburiyetini duymuştur.

Ashab-ı Suffa'nın sayısı hakkında değişik rakamlar verilmektedir. Bazı rivayetlere göre doksanı aşan bu sayı, diğer rivayetlerde daha yüksektir ve 400'e kadar çıkmaktadır. Bu fakir sahabiler arasında 70 kişinin elbiselerinin son derece eskimiş ve kifayetsiz olduğunu Ebu Hüreyre'den öğreniyoruz.[266]Ashabü's-Suffa hakkında Hz. Peygamber'den nakledilen birçok hadis yanında, bizzat kendilerinin ve muasırlarının da bir hayli hatıraları bize

gelmiştir. Ashabü's-Suffa arasında büyük hukukçular, Abdullah b. Mesûd, İbn Ömer, büyük hadisçi Ebu Hüreyre, Müezzin Habeşli Bilâl, bir papaz oğlu Hanzale, büyük zâhid Ebû Zer, Suheyb, İranlı Sel-man, Irak fatihi Sa'd b. Ebi Vakkas, gibi çok ünlü kişiler mevcuddu. Yine bunlar arasında Arabistan'ın uzak bölgelerinde yaşayan kabilelere mensup kimselerden bahsedilmektedir. Siyer, İslam tarihi, tabakât kitapları ve sahablerin hal tercümelerinden bahseden eserlerde ashab-ı suffaya geniş yer verilmiştir. Onlar hakkına müstakil hal tercümesi kitapları da vardır.

Ashabü's-Suffa tophıluğu, İslâmın Medine döneminde, özellikle siyasi, askeri, içtimaî, iktisadi ve dini sebeplerle ortaya çıkmıştı. Müslüman oldukları için kavimleri ve kabileleri arasına yaşama imkânını bulamayanlar, yurtlarını terk ederek Medine'ye geliyor ve burada kendilerine tahsis edilen mescidin Sofasında muhacir ve mülteci hayatı yaşıyorlardı. Geçimlerini temin eden bir iş bulanlar veya memleketlerine dönme imkânına kavuşanlar, kısa veya uzun süre Suffada kaldıktan sonra buradan ayrılırlardı. Bu arada yerlerine yenileri gelirdi. Suffadaki sahabinin sayılarının zaman zaman artmasının veya eksilmesinin sebebi budur.

Muhacir ve mülteci olarak Medine'ye gelerek kısa veya uzun süre mesciddeki suffada kalanların en açık ve ayırt edici özelliklerinin fakirlik ve yoksulluk olduğu tabidir. Ayrıca işi, gücü bulunmayan bu şahısların ibadete ve dini bilgileri öğrenmeye diğer sahabeden daha fazla zaman buldukları da muhakkaktır. Hz. Peygamber, komşuları olan bu zatlarla daha fazla sohbet etmiş, İslamın neşir ve tebliğinde kendilerinden faydalanmıştır.

Ayrıca İslamı yeni kabul etmiş kabilelerden Medine'ye gelen temsilcileri, Suffada müsâfir edilir, İslam dinini ana hatlarıyla öğrenene kadar burada ikamet ederlerdi.

Ashabü's-Suffa, eğitim ve İslamı yaymak ve duyurmak için özel suretle planlanmış ve yetiştirilmiş bir cemaat değildi. Nitekim, bu topluluğa vücut veren amiller ortadan kalktıktan sonra, bu topluluk da İslamı neşr ve tebliğ işi devam ettiği halde, ortadan kalkmıştı.

Ashabü's Suffa'nm dinî yaşayış itibariyle Öbür mü slü m ani ardan farklı ve onlara üstün hiçbir tarafı yoktur. Hatta en büyük ve en faziletli sahabi-ler Ashabü's-Suffa'dan değillerdi...

Çoğu muhacir ve mülteci olduğu için fakir, işi, gücü olmadığı için de fazla ibâdete daha çok zaman ayırabilen Ashabü's-Suffa bu iki özelliği sebebiyle mutasavvıflar tarafından örnek alınmış ve kendilerinin asr-i

saadetteki temsilcileri saymışlardır. Hatta Sufî, mutasavvıf ve tasavvuf kelimelerinin bile bu kökten geldiği öne sürülmüştür..[267]

Mescidde Uyumanın Hükmü:

Suffe ehli mescidde yatar kalkarlardı. Onların orada yatıp kalkmaları mescidde uyumanın caizliğine delâlet eder.

"Bizler genç iken Rasûlullah (s.a.)'tn zamanında Mescidde uyurduk" [268] meâlindeki İbn Ömer (r.a.) hadisi de buna delâlet etmektedir.

İlim adamlarının bu konudaki görüşlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Said b. Müseyyeb ile Hasan-i Basrî, Atâ, Muhammed b. Şirin ve Şafiîlere göre mescidde uyumak orada namaz kılanların yerlerini daraltmamak ve onların şaşırmalarına sebebiyet vermemek şartıyla, kerâhetsiz olarak caizdir. Aksi taktirde haramdır. Delilleri ise "Bizler Rasûlullah (a.s) zamanında mescidde uyurduk"[269] hadis-i şerifiyle "Hz. Peygamberin Hz. Ali'yi mescidde yatarken görüp de onu bundan nehyetmeyip "kalk ey Ebu Türab (toprağın babası)" diyerek[270] iltifatta bulunduğunu ifade eden hadistir.

Şafiî ulemasından İmam Nevevî de "Suffe ashabı ile sahabilerden bazılarının ve müslüman olmadan önce Sümame b. Üsal'uı mescidde yatıp kalkmalarının bunun cevazına delalet ettiğini ve imam Şafiî'nin de bu görüşte olduğunu söylemiştir:

Hanefi ulemasından Bedrüddin Ayni'nin açıklamasına göre İbn el-Müseyyeb ile Süleyman b. Yesar'a mescidde uyumanın hükmü sorulmuş da "Suffe ashabı mescidde uyuyorlardı. Onlar meskenleri mescid olan bir cemaat idi. Durum böyleyken bunu bana niye soruyorsunuz?" cevabını vermiş. Taberî de El-Hasan'ın: "Osman b. Affan'ı başında nöbetçi falan olmadığı halde mescidde uyurken gördüm" dediğini nakletmektedir.

İmam Malik'e göre evi olan bir kimsenin mescidde gece veya gündüzün uyuması mekruhtur. Fakat yabancı bir müsafirin uyumasında herhangi bir sakınca yoktur.

İbn Mesûd ile Tavus, Mücâhid ve Evzaî de mescidde uyumayı mekruh görmüşlerdir. Nitekim 232 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık. Ayrıca mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, yüzü koyun yere yatmanın Allah'ın hoşlanmadığı bir yatış olduğuna da açıkça delâlet etmektedir.[271]

96. Etrafı Çevrili Olmayan Bir Dam Üzerinde Uyumak Hakkında (Gelen Hadisler)

5041... (Abdurrahman ibn Seyhan'ın) babasından rivayet edildiğine göre Rasülullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Kim etrafı çevrili olmayan (açık olan) bir dam üzerinde uyur (da düşüp öliir)se (Allah'ın ona yapılacak haksızlıklardan dolayı ilgilileri dünyada sorumlu tutacağına dair vermiş olduğu) ahidden (sözden) kendini uzaklaştırmiş olur."[272]

Açıklama

Zimmet: Lügatta hıfz ve himayesi icab eden ahd, eman teahhud manalarına gelir ki, yerine getirilmemesi kötülenmeyi gerektirir.[273] Fakihler bu kelimeyle insanın bu ahdleşme neticesinde doğan sorumluluğu yüklendiği yeri, yani insanın kendisini kasdederler.

Kadı İmam Ebu Zeyd'in açıklamasına göre, şeriat lisanında zimmet, bir vasıftır ki insanın onunla lehine ve aleyhine olan hak ve vazifelere ehil olur. Yüce Allah insanı emaneti yüklenmeye bir mahal olarak yaratjnca bunun karşılığında ona akzl ve beden nimeti verdi de onu bir takım hak ve vazifeleri yüklenmeye ehil hale getirdi ve bu sayede mal, can, ırz namus dokunulmazlığına sahib oldu.[274]

Bu ahidleşme A'raf suresinde açıklandığı üzere ezelde Allah ile kullar arasında geçen: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye buyurduğu vakit "Evet Rabbimizsûı. Şahid olduk"[275] icab ve kabulü ile olmuştur. Kısaca zimmet hak ve vazife ehliyetidir.[276]

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen zimmet kelimesiyle kasd edilen Kak ehliyetidir. Binaenaleyh böyle etrafı çevrili olmadığı için üzerinde yatan bir kimsenin herhangi bir hareket neticesinde yuvarlanıp düşmesine müsait bir dam üzerinde yatan kimse, kendi kendini helake arz etmiş olacağından onun kanı heder olmuştur. Onun ölümünden kimse sorumlu tutulmaz.[277]

96-97. Yatağa Abdestli Halde Yatmak

5042... Muaz b. Cebel'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Abdestli olarak ve (Allah'ı) zikrederek yatıp da geceleyin uyanıp Allah'dan dünya ve âhiret işlerinden bir hayır isteyen hiç bir müslü-man yoktur ki, Allah ona o istediğini vermiş olmasın." Sabit el-Bunanî dedi ki: Ebu Zabye bizim yanımıza gelmişti de bu hadisi bize Muaz b. Cebel yoluyla Peygamber (s.a.)'den rivayet etmişti.

Falanca da (bana) şöyle dedi: "Ben (bir gece) uykudan uyandığımda gece yapılacak olan bu duaları okumak istedim de muvaffak olamadım." [278]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, gece yatağa Allah'ı zikrederek ve abdestli olarak yatıp da gecenin herhangi bir saatinde uyanarak Allah'a el açıp dua eden bir müslümanın duasının kabul edileceğini ifade etmektedir.

Hadis-i şerifte bu duanın nasıl yapılacağına dair bir açıklama yoktur. Hadisin sonundaki ta'likten aslında Hz. Peygamber'in bu duanın nasıl yapılacağını da Öğrettiği, fakat raviler tarafından unutulduğu, hatta Sabit el Bunanî'nin bu duayı yapmak üzere bir gece uyanıp yatağından kalktığı fakat duayı unutmuş olduğu için buna muvaffak olamadığı anlaşılmaktadır. Biz bu konuyu (5060-5061) numaralı hadislerin şerhinde tekrar ele alacağız, inşallah.[279]

5043... Ibn Abbas'dan demiştir ki:

Rasûlullah (s.a.) geceleyin (yatağından) kalktı da ihtiyacını görüp elini yüzünü yıkadı. Sonra (tekrar yatıp) uyudu.

Ebû Dâvud dedi ki: (Hz. İbn Abbas ihtiyacını gördü derken) Küçük abdest bozdu, demek istiyor.[280]

Açıklama

Bu hadisin şerhinde imam Nevevî şunları söylemiştir: Allahü a'lem kaza-i hacetten murad abdest bozmak olacaktır. Kadı lyaz da aynı şeyi söylemektedir. Yüzü yıkamaktaki hikmet uyku eserini gidermektir. El

yıkamaya gelince Kadı lyaz "ihtimâl ellerine bulaşan birşeyden dolayıdır" demiştir.”[281]

Bu hadis geceleyin uyandıktan sonra tekrar uyumanın mekruh olmadığına delildir. Selefin bazı âbid zevatından bunun mekruh olduğu nakledilmiştir. İhtimal onlar bundan vazifeye mani olacak derecede uyumayı kasd etmişlerdir. Çünkü Rasûlullah (s.a.) efendimiz vazife ve evradına mâni olacak derecede uykuya dalmazlardı.[282]

(İnsan Yatağa Yatarken) Ne Tarafa Yönelir[283]

5044... Ümmü Seleme'nin aile fertlerinin birinden (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.)'in yatağı(nın konumu) insanın kabrine konulusu gibiymiş. Mescid de baştarafında (kalır) imiş.[284]

Açıklama

Hadis-i şerif, Resul-i Zişan efendimizin yatağa yatarken aynen kabirde yatar gibi yüzü kıbleye gelecek şekilde, sağ kolu üzerine yattığını, yatağının da buna göre konmuş olduğunu ifade etmektedir.

Yine bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber yatağına bu şekilde yatınca Medine'deki Mescid-i Nebevi, baştarafma düşermiş. Bu mevzuda Bezi yazan şunları söylüyor: "İşte metinde geçen "mescid de baştarafında kalırdı" mealindeki cümle bunu ifâde etmektedir.

Fakat bu cümlede geçen "mescid" kelimesiyle Hz. Peygamberin medine'deki mescidi değil de evinde nafile namazlarını kılmak için tahsis edip seccadesini serdiği yer kasd ediliyorsa o zaman bu söz konusu cümleyle "Hazret-i Peygamber'in bütün düşünce ve gayesinin Allah'a kulluktan ibaret olduğu, yatağına yatarken geceleyin ilk fırsatta teheccüd namazına kalkmak niyyetiyle yattığı" ifade edilerek, Hz. Peygamberin yatağına kabre'girer gibi girmesine ilaveten aynı zamanda.teheccüd namazına kalkmaya niyyetlenmeden asla yatmadığı da anlatılmak istenmektedir. İmam Gazzâlî (s.a.)'da bu konuda şöyle demektedir: "İnsana gereken yatağına girerken kabre konulusunu ve oradaki ahvâlini düşünmektir. Özellikle kabre tek başına gireceğini sadece amelleriyle başbaşa kalacağını, bütün yaptıklarından hesaba çekileceğini düşünmek ve rahat yatağa yatmak için kendini uykuya hazırlamaktan kaçınmaktır. Çünkü

uyku bir bakıma hayatın atalete uğraması demek olduğundan ölüme benzer."[285]

97-98. İnsan Yatarken Hangi Duayı Okur?

5045... Peygamber (s.a)'in zevcesi Hafsa'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (a.s.) uyumak istediği zaman sağ elini (sağ) yanağının altına koyup sonra üç defa: "Ey Allahım, kıyamet günü kullarını (hesaba çekmek üzere tekrar) diriltttiğinde beni azabından koru!" diye dua edermiş.[286]

Açıklama

"Şüphesiz ki göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, selim akıl sahipleri için ibret verici deliller vardır ki onlar ayakta iken, otururken ve yanları üzerine yatarken, Allah'ı anarlar ve göklerin ve yerin yapısındaki harikalar) hakkında inceden inceye düşünürler."[287] âyetinin en büyük mazharı Resul-i Zişan efendimizdir. Onun Allah'ı hatırlamadan geçen bir anı dahi yoktu. Nitekim (30) numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.

Bu itibarla insanlığın hakka ve kurtuluşa ermesinin ancak, Hz. Peygamberin sünnetini her an pusula gibi önünde bulundurup ona göre hareket etmekle mümkün olabileceğinin idraki içinde olan bir müslüman da her an tefakkür içerisinde olup malayaniden, keyfilikten uzak durur. Kulluk icabı her zaman için onun kapısını çalıp ihtiyaçlarını ona arz eder. Sadece ona el açıp ihtiyaçlarını ondan ister. Hangi saatte hangi duaların yapılması lâzım geldiğini araştırır, ona göre hareket eder. Bu hususta yegâne örnek Allah'ın Resulüdür.[288]

5046... Sa'd b. Ubeyde'den (şöyle) dedi(ği rivayet edil)miştir: Berâ b. Âzib'in bana naklettiğine göre;Rasûlullah (s.a.)'ın kendisine şöyle buyurmuştur:

"Yatağına gir(mek iste)diğin zaman (eğer abdestin yoksa aynen) namaz için aldığın abdest gibi bir abdest al, sonra sağ tarafının üzerine yat ve: "Ey Allahım, ben yüzümü sana teslim ettim, işimi de sana havale ettim, (azabından) korkarak ve sevabını umarak (bütün İşlerimde) sırtımı sana dayadım. Senden kurtulup sığınılacak ancak sen varsın, indirmiş olduğun

kitabına ve göndermiş olduğun nebî'nc iman ettim, diye dua et. (Böyle yaptığın takdirde) ölürsen İslam üzere ölürsün. Bunlar son sözlerin olsun."

el-Bera (b. Azib sözlerine devam ederek) demiş ki: Ben (kendi kendime): "Bu sözleri (bir daha) hatırlayayım" dedim. "Göndermiş olduğun Resulüne..." diye okudum da (fahr-i kainat efndimiz): "Hayır (öyle değil), göndermiş olduğun Nebine" buyurdu.[289]

5047... el Berâ b. Âzib'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) kendisine: "Yatağına abdestli olarak girince yastığı sağ tarafına al..." buyurmuş Hz. Berâ b. Azib daha sonra (bir önceki hadisin) benzerini rivayet etmiştir.[290]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte üç mühim sünnet göze çarpmaktadır:

1. Uykuya yatacak kimsenin abdest alması. Önceden abdestli ise yenilemesi şart değildir.

2. Sağ tarafına yatmak. Çünkü Râsulullah (s.a) her işinde sağdan başlamayı severdi.

3. Allah'ı zikretmek. Müslümanın son işi Allah'ı zikr olmalıdır. Rivayetlerdeki "yüz" kelimesinden maksat bütün vücuddur, "sırtını dayamak," tabiri de Allah'a itimad etmekten kinayedir.

Bu talimat dahilinde hareket eden kimse o gece ölürse, fıtrat üzere, yani müslüman olarak ölecek, sabaha sağ çıkarsa, hayra isabet edecek, yani bu sünnetlerin sevabını kazanacaktır. Rasûlullah (s.a.)'m "Rasulu" kelimesini kabul etmeyip onun yerine "Nebi" kelimesini kullanmasını emr buyurmasının sebebi, ulema arasında ihtilaflıdır. Bazılarına göre bunun sebebi Rasul kelimesinin Peygamber (s.a.)'den başkasına da ihtimali olduğu içindir. Mazirî ve başkaları "bu bir zikir ve duadır, hangi sözlerle varid oldu ise harfiyyen onları okumak gerekir. İhtimal mükafat o harflere müteallikdir. Belki Peygamber (s.a.)'e bu harflerle okuması vahy edilmişti. Binaenaleyh aynı kelimelerle eda olunması icab eder" demişlerdir. Nevevî bu kavli beğenmiştir. Ulemadan bazıları da bu hadisle, istidlal ederek hadisi mana itibariyle rivayetin caiz olmadığını söylemişlerdir. Cumhura göre manayı bilen kimsenin manen rivayeti caizdir. Onlara göre burada mana muhteliftir. Böyle yerlerde ise mana itibariyle rivayet bilittifak caiz değildir.[291]

5048... Şu (bir önceki hadisi Sa'd b. Ubeyde ve el Berâ (b. Âzib) yoluyla A'meş ile Mansur da rivayet etti. (Bu hadisi A'meş ile Mansur'dan nakleden) Süfyan (-i Sevrî):

(Ancak A'meş ile Mansur'dan) birisi (sözü geçen hadisi): "Yatağına abdestli olarak girdiğinde" şeklinde rivayet etmişken diğeri: "(Yatağına gireceğinde) namaz için aldığın abdest gibi abdest al" şeklinde rivayet etmiştir, dedi ve (bir önceki 5046 nolu) Mu'temir (hadisin)in manâsını rivayet etti.[292]

Açıklama

Mansur hadisi, Müslim'in Sahih'inde: "Döşeğine yattığın vakit namaz için aldığın abdest gibi abdest al. Sonra sağ tarafına yat, sonra: Ey Allah'ım kendimi sana teslim ettim.. de..."anlamına gelen lafızlarla rivayet edilmiştir.[293]

5049... Huzeyfe (r.a.)'den demiştir ki:

Peygamber (s.a.) uyu(mak istedi)ği zaman: "Ey Allah'ım, senin isminle ölür, senin isminle dirilirim" derdi. Uykudan uyanınca da "Bizi öldürdükten sonra (tekrar) dirilten Allah'a hamd olsun. (Yaratıkları) öldükten sonra diriltmek de ona (mahsus)tur" derdi..[294]

Açıklama

Metinde geçen "diriltti" ve "Öldürdü" kelimeleri uyandırdı ve uyuttu anlamlarında kullanılmıştır. İnsan uykuda tamamen hareketsiz kaldığı için uyku, ölüme; uyanıklık da canlılığa benzetilmiştir.

o Metinde'geçen "nüşûr" kelimesi de diriltmek ve yeniden hayata kavuşturmak demektir.

Hadis-i şerif Fahr-i kâinat efendimizin yatarken ve kalkarken nasıl hareket ettiğini açıkça ifade etmektedir.[295]

5050... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Biriniz yatağına gir(mek iste)diği zaman yatağını (önce) gömleğinin iç ucuyla bir silksin.. Çünkü o (daha önce o yataktan kalktığı zaman) yatak üzerinde kendi yerine (tozdan topraktan ve haşerelerden) nelerin

yerleştiğini bilemez. Sonra sağ tarafı üzerine yatsın ve: (Ey Allahım!) 'Yanımı ancak senin isminle (döşeğe) koydum, onu ancak senin isminle kaldırırım. Eğer nefsimi (öldürüp de yanında) tutarsan ona merhametle muamele et. Eğer (öldürmez de tekrar bu âleme) gönderirsen salih (kul)ları(nı) koruduğun şeylerle onu da koru' desin..."[296]

Açıklama

Hadis-i şerif, yatağa yatmadan önce yatağı silkelemenin ve içinde bulunması muhtemel olan toz toprak ve zararlı böceklerden temizlemenin ve metinde geçen duayı okumanın sünnet olduğuna delâlet etmektedir. Yatağın içerisinde zararlı böcek bulunması ihtimali, mevcut olduğundan onu çıplak elle silkelemek tehlikeli olabilir. Bu nedenle eğer yatağı silkelemek için mutlaka eli kullanmak icab ediyorsa ele bir bez parçası alıp bu işi o bezle yapmakta isabet vardır.

Fakat o anda ele bir bez parçası da geçmiyorsa bu iş için gömlekten veya pijamadan da yararlanılabilir. Fakat yatağı gömlek ya da-pijamanın dış tarafıyla silkelemek onları kirletebilir. Bu bakımdan yatağı onların iç kısmıyla yani vücuda temas eden yüzleriyle yapmakta fayda vardır.

İşte metinde geçen "gömleğinin iç ucuyla silksin" cümlesiyle anlatılmak istenen budur.[297]

5051... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) yatağına girdiği zaman şöyle dua edermiş:

"Ey göklerin, yerin ve herşeyin Rabbi olan, taneyi ve çekirdeği yaran, Tevratı, İncili ve Kur'ani indiren Allahım! Her şerlinin şerrinden sana sığınırım. (Çünkü) onun alnı senin elindedir. Evvel sensin, senden önce hiçbir varlık yoktur. Zahir sensin(zuhur yönünden) senin üstünde, hiçbir varlık yoktur. Bâtın (gizli) sensin, (gizlilik bakımından) senden ilerde hiçbir varlık yoktur. (Zahir olduğun halde zuhurunun şiddetinden seni herkes göremez, zatını idrâk edemez)" (Bu hadisin râvüerinden) Vehb (b. Bakiyye) rivayetine (şu sözleri de) ekledi: "Benden borçlarımı öde ve beni fakirlikten kurtar."[298]

Açıklama

Metinde geçen "Onun alnı senin elindedir" tabirincien murad, "herşey senin kudret ve saltanatının altındadır" demektir. Hadis-i şerifteki "borç" kelimesinin bütün kul ve Allah borçlarına şâmil olması ihtimali vardır.

Zahir ve bâtın kelimeleri, Allah'ın isimlerindendir. Bazıları buradaki zahirin kudret-i kâmile sahibi manasına geldiğini, birtakımları da zahirin "kat'î delillerle sabit olan", bâtının ise "mahlûkatına görünmeyen" manasına geldiğini söylemişlerdir. Bakıllanî'ye göre âhirin manası ilim, kudret vesâir sıfatlarıyla bakî olan demektir. Yani Allah teâla ezelde nasıl bu sıfatlarla mevsûf ise, mahlûkatı yok olup bittikten sonra da aynı sı-fatlarla müttasıftır..[299]

5052... Ali (r.a)'den (rivayet edildiğine göre) Resûlullah (s.a.) yatağına yatarken şöyle dua edermiş:

"Ey Aliahım, alnından tuttuğun şeylerin şerrinden kerem sahibi olan zâtına ve tam olan kelimelerine sığınırım. Allah'ım, borcu ve günahı sen giderirsin. Allah'ım, (Senin) askerin yenilmez, va'dinin aksi yapılmaz ve zenginlik sahibine senden (gelecek azaba karşı) zenginliği fayda vermez. Seni her türlü eksiklikten tenzih (ve takdis) ederim. Sana hamd(-ü senalar) ederim."[300]

5053... Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre) Rasûllullah (s.a.) yatağına gir(mek üzere yatağının üzerine otur)duğu zaman,- "Bizi doyurup sulayan, bize yeten ve bizi sığındıran Allah'a hamdolsun! Nice kimseler vardır ki, onların ne işlerini üzerine alıp kendilerine yeten(ler)i vardır, ne de barındıranları vardır" demiştir.[301]

5054... Ebu'l-Ezheri'l-Enmarî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) geceleyin yatağına yattığı zaman şöyle dua edermiş:

"Allah'ım! Adınla yanımı (yatağa) bıraktım. Ey Allah'ım! Günah(lar)ımı affet, şeytanımı (benden) uzaklaştır. Rehinelerimi çöz, beni (mukarreb meleklerin toplandığı) yüksek meclise koy!"

Ebu Davud der ki: Bu hadisi Sevr'den Ebu Hammâm eî-Ehvâzî de rivayet etti. (AncakEbu Hemmâm, Ebu'I Ezher el-Enmârî yerine): Ebu Züheyr el-Enmarî'yi zikretti.[302]

Açıklama

Hafız el-Münzirî'nin açıklamasına göre 5052 numaraları hadisin senedinde bulunan el-Hâris el-A'ver sağlam bir râvi değildir. Ancak sözü geçen hadis güvenilir bir râvi olan ve Ebu'l-Meysere künyesiyle şöhret bulan Ömer b. Şürahbîl.el-Hemadânî el-Kûfî tarafından da rivayet edildiği için delil olma niteliğini haiz bir hadistir.

(5053) numaralı hadis-i şerifte geçen: "Bize yeten" sözü "bize her türlü sıkıntılardan korunma gücü ve imkânı veren" anlamına geldiği gibi, "Bizi sığındıran" sözü de "bizi ev, bark sahibi ederek bize ağır tabiat şartlarına ve düşmanlara karşı koruma imkânı bahşeden" anlamına gelmektedir. Bu sözlerin Allah'a şükür ve sena makamında ve kulluk aczini itiraf gayesiyle söylendiği muhakkaktır. "Kendilerine yeten birisi de yok kendilerini barındıran da yok" sözü, nice insanlar vardır ki kendilerine yeten ve kendilerini barındıran Allah'dan haberleri yok, anlamına kullanılmış da olabilir.[303]

(5054) numaralı hadiste geçen "Rehinelerimi çöz" sözüyle "herkes kazancına bağlıdır"[304] âyet-i kerimesine işaret vardır. Bilindiği gibi bu âyet-i kerimede herkesin kendi kazancı karşılığında rehin olduğu, dolayısıyla kazancının hayır olması halinde azad olacağı, şer olması halinde ise cehennemlik olacağı ifâde edilmektedir. İşte metinde geçen söz konusu cümle ile cehennemlik olmaktan kurtularak cennetlik olmak istenmektedir.[305]

5055... (Ferve b. Nevfel'in) babasından (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) Ferve'ye: "(Yatağına yattığın zaman) “Kul yâ eyyühel kâ-firûn" suresini (bir defa) oku; Bitirince uyu. Çünkü o, şirkten beraet etmektir" buyurmuştur.[306]

Açıklama

Her ne kadar İbn Abdil Berr bu Hadis-i şerifin muzdarip olduğunu söylemişse de Hafız Ibn Hacer, İbn Abdil Berr'in bu iddiasını tenkid ederek, bu hadisin sağlam olduğunu söylemiştir. Tirmizî de Hafız İbn Hacer'in görüşündedir.[307]

5056... Aişe (r.anha)dan rivayet edildiğine göre); Peygamber (s.a.) her gece yatağına girdiği zaman avuçlarını birleştirir, sonra onlara üfürerek içlerine:

"kulhuvellahü ehad," "kule ûzu birabbil-felak" ve "kul eûzü birabbin-nâs" sûrelerini okur, sonra ellerini cesedinden erişebildiği yerlere sürermiş. Önce, onları başına yüzüne ve cesedinin ön kısmına (sürmekle işe) başlar ve bu işi üç defa tekrarlarmış.[308]

Açıklama

Hadisin zahirinden fahr-i kâinat efendimizin yatağına yatacağı zaman, önce ellerini bitiştirdiği sonra onlara üfürdüğü, sonra onların içine İhlâs süresiyle Muavvizeteyn surelerini okuyup ellerini başına, yüzüne ve vücudunun ön tarafında bulunan kısmına sürmekle işe başlayıp, Ön tarafına meshetmeyi bitirdikten sonra vücudunun arka tarafına geçtiği ve bunu üç defa tekrarladığı anlaşılmaktadır.

Münzirî'nin Şerhü'I-Mesâbîh isimli eserindeki açıklamasına göre "ellere okumadan Önce üfurmenin hiçbir anlamı yoktur. Doğru olan önce ellere okumak daha sonra da ellere üfürmektir. Bu sayede Kur'an'm bereketi ellere daha da fazla erişmiş olur. Esasen üfurmenin okumadan önce olması gerektiğini söyleyen bir ilim adamı da görülmemiştir. Bu bakımdan bu hadis-i şerifte üfurmenin okumadan Önce olduğundan bahsedilmesi râvilerden birine ait bir yanlışlıktan kaynaklanmış olsa gerektir." Tîbî'ye göre ise "hadis-i şerifte ifade edilen sıra doğrudur. Esasen rivayeti doğru olan bir raviye hiçbir sebep yokken itiraz etmek doğru değildir. Binaenaleyh Hz. Peygamber ellerine önce üfürmüş sonra da okumuştur. Belki de bunu sihirbazlara muhalefet etmek için yapmıştır. Çünkü sihirbazlar kendilerine gövo. önce bir çok put ismi ve kelimeler okurlar, sonra üfürürler."[309]

Hz. Peygamberin, sözü geçen sureleri okurken ellerini bitiştirmeleri, namazdan sonra yapılan dualarda da ellerin bitiştirileceği anlamına gelmez. Çünkü, bunların yerleri ayrıdır. Bunun içindir ki Kütüb-i Sitte sahiplerinin hiçbiri mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifi namaz bölümünde ya da namazdan sonra yapılacak dua bablannda zikretmemişlerdir.

Kur'ân'ın faziletleri ve tıb gibi bölümlerde zikretmişlerdir. Çünkü sözü geçen âlimlere göre Hz. Peygamberin bu uygulaması, Kur'an-ı Kerimde bulunan bazı âyet ve surelerin vücuda şifâ verdiğine delâlet eder. Namazdan sonra hangi duanın ve nasıl yapılacağına delâlet etmez.[310]

5057... Hz. İrbâd b. Sâriye'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) uyumadan önce el-Musebbihat (denilen sureleri) okur ve:

"Bu surelerin içerisinde bir âyet vardır ki bin âyetten daha faziletlidir" buyururdu.[311]

Açıklama

"el-Müsebbihât" ismi verilen sureler, Kur'ân-ı Kerimde "Sübhane" "Sebbeha" ve "Yusebbihu" kelimeleriyle başlayan surelerdir ki; bunlardan birincisi, İsrâ, ikincisi Ha-did, Üçüncüsü Haşr, dördüncüsü Saff, beşincisi Cum'a, altıncısı Teğabün, yedincisi A'lâ suresi olmak üzere yedi sureden meydana gelmişlerdir.

Bu mevzuda Aliyyü'I-Kâri (ra.) şöyle diyor: "Bazılarına göre bu âyetten murad Haşr suresinin sonunda bulunan "Lev enzelnâ hâzel Kur'âne alâ cebelin.,." diye başlayan âyet-i kerimelerdir. Bu âyetin diğer âyetler arasındaki yerini ism-i a'zamin diğer esmaü'l-hüsna arasındaki yeri gibidir. Hafız İbn Kesir'e göre metinde faziletinden bahsedilen âyet-i kerimeden maksat "-Huve'I evvelü ve'l âhirü vezzahirü vel bâtın ve nüve bilkülli şey'in alîm" âyet-i kerimesidir. Fakat en doğrusu şudur ki; söz konusu edilen âyet sadece bir âyetten ibaret değildir. Bu âyetten maksat sözü geçen surelerin herbirindeki sübhane, sebbaha, yüssebbihü kelimeleriyle başlayan yedi âyettir."[312]

5058... Hz. İbn Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) yatağına yattığı zaman şöyle dua edermiş:

"Bana yeten (ve halka muhtaç etmeyen, verdiği ev bark ile) beni barındıran, yediren ve içiren, bana iyilik edip iyiliğini arttıran, bana (nimetlerini) veren ve bollaştıran Allah'a hamdolsun. Allah'a her hâl(im)de hamdolsun, herşeyin besleyip büyütücüsü ve gerçek sahibi ve herşeyîn ma'bûdu olan Allah'ım! (Cehennem) âteş(in)den sana sığınırım."[313]

Açıklama

Metinde geçen "her hâl(im)de Allah'a hamd olsun» mealindeki duada bolluk ve darlık, refah ve sıkıntı hallerinin hepsi için Allah'a hamd manası bulunmakla beraber, aynı zamanda cehennemlik olan küfür ehlinin halinden Allah'a sığınmak manası da bulunmaktadır.

Çünkü müslümanm başına gelen sıkıntılar, onun ya bir günahını örter, ya da Allah yanındaki derecesini arttırır. Bu bakımdan şuurlu bir müslü-

man her halinin kendisi için bir nimet olduğunu bilir ve her haline şükür eder. Kâfir ise böyle değildir. O daima isyan ve zarar içerisindedir. Müslüman bunun da şuurunda olduğu için kendisine iman nimetini ihsan eden Allah'a her halinden dolayı hamd ederken, aynı zamanda kâfirlerin hâline düşmekten de Allah'a sığınır.[314]

5059... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Kim bir yatağa yatar da orada Allah'ı zikretmezse (bu durum) kendisi için kıyamet gününde bîr hasret ve nedamet olur.

Kim de bir mecliste oturur da orada aziz ve celil olan Allah'ı zikretmezse (bu durum) kıyamet gününde kendisi için hasret ve nedamet olur."[315]

Açıklama

Tiretün: Noksanlık, demektir. Noksanlık ise hasret ve nedâmet getirir. Bu bakımdan biz "tire" kelimesini hasret ve nedamet diye tercüme ettik.

İmam Gazalî (r.a.)'nin açıklamasına göre, Allah'ı zikretmeden uyumak hayatın atalete uğraması demektir. Bu itibarla, uyku ölüme çok benzer. Bazan da insanların uykuda iken öldükleri görülmüştür. Kul hangi hal üzere olursa, o hal üzere diriltileceğinden, abdestli ve Allah'ı zikrederek uyumaya çaba göstermek icab eder. Kul bu halde uykuya varacak olursa ruhuyla Arşa yükselir ve uyanıncaya kadar namaz kılmış sayılır. Eğer kul bu halde iken ölecek olursa namaz kılar halde diriîtilecektir."[316]

98-99. Geceleyin Uyanan Kimse Hangi Duayı Okur?

5060... Ubâde b. Sâmit'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a,) şöyle buyurmuştur; "Her kim geceleyin uyanır da uyandığı zaman: 'La ilahe illallahü vehdehû lâ şerike leh, lehülmülkü ve lehül hamdu ve hüve alâ külli şey'in kadir, sübhanellahi vel hamdülillahi velâ ilahe illallahü vellahü ekber, velâ havle velâ kuvvete illa billah" (Al-lah'dan başka ilah yoktur, o tekdir ve ortağı yoktur. Mülk onundur, hamd onundur ve o herşeye gücü yetendir. Ben Allah'ı hertürlü noksanlıktan tenzih ederim Hamd, Allah'a mahsustur. Allah'dan başka ilah yoktur. Allah en büyüktür, (günahlardan) dönüş ve

(kulluk görevine) güç (yetiriş) ancak Allah(ın izni ve inayeti) iledir) deyip sonra: "Rabbiğfirlî (Ey Al-lahım, Rabbim! Beni bağışla) diye dua ederse (o kimsenin günahları bağışlanır.)

el-Velîd (bu hadisi naklederken tereddüde düşerek) dedi ki: - Yahutta- (Hz. Peygamber) şöyle buyurdu: "Dua edecek olursa kabul edilir. Eğer kalkar da abdest alır sonra namaz kılarsa namazı kabul edilir."[317]

Açıklama

Aslında her dua ve her namazın kabul edilmesi Allah'dan umulur. İbn Melek'in açıklamasına göre bu hadis-i şerifte söz konusu edilen dua ya da namazın kabul edilmesi ümidinin diğer dua ve namazlardaki ümidin üzerinde olmasının kesinlik kazanmasıdır. Buna kesin nazarıyla bakılabilir.

Bazı ilim adamlarına göre burada anlatılmak istenen, sözü geçen dua ve namazın kesin bir şekilde kabulü değildir. Fakat kabul edilmesi ümidinin diğer vakitlerdeki dua ve namazlardan daha da fazla olmasıdır.

Metinde geçen "te'ârra" kelimesi uyanmak ve uyanık iken birşeyler söylemek, anlamlarına gelir. Eğer burada bu kelimenin uyanık iken bir şeyler söylemek anlamına geldiği kabul edilirse o zaman bu kelimeyi takib eden "fekale" kelimesinin başında bulunan fâ'nın "Tefsiriyye" olması mümkündür. Bu durumda söz konusu "fâ" uyanınca söylenen sözleri açıklamak için getirilmiş demektir. Öyleyse burada anlatılmak istenen geceleyin uyanınca rasgele bir takım kelimeleri okumak değil, mevzumuzu teşkil eden hadiste zikredilen kelimeleri okumaktır. Binaenaleyh daha sonra yapılacak dua ve namazın kabulünün kesin bir şekilde ümit edilmesi de bu kelimelerden sonra yapılmış olmasındandır. Öyleyse sut bu kelimelerdedir. Buna iyi dikkat etmek gerekir.[318] Şurasını da iyi bilmek gerekir ki, bu babda gelen zikirler, gece uyanıp da tekrar uyumak isteyen kimseler içindir. Uyandıktan sonra uyumak istemeyen kimselerin yapacakları zikirler ayrıdır.[319]

5061... Aişe (r.anha)'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) geceleyin (uykudan) uyanınca: "La ilahe illâ ente, Allah hümme estağfi-ruke lizenbî ve eselüke rahmeteke, ÂUâhümme zidnî ilmen, velâ tüziğ kalbî ba'de iz hedeytenî ve heb Iî minledünke rahmeten inneke entel-vehhâb (: Senden başka ilah yoktur seni her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim. Allahım, günâhlarım için senden af dilerim ve rahmetini isterim Allah'ım!

İlmimi artır, bana hidayet verdikten sonra kalbimi saptırma ve kendi katından bana rahmet ver, şüphesiz ki sen çok bağışlayıcısın)" diye dua edermiş.[320]

Açıklama

Bu dua gece uykusu kaçıp da tekrar uyumak isteyen kjmse içinciir Gece uyandıktan sonra bir daha uyumak istemeyen kimseler için değildir. Gece uyandıktan sonra tekrar uyumak isteyen kimse için müstehab olan kendisini uyku tutuncaya kadar bu babda gelen duaları okumağa devam etmektir.

Bu babda gelen okunması, müstehab olan dualardan biri de şudur: "Nâ-metiluyûn ve gâretinnücûm ve ente hayyun kayyum (gözler uyumuş, yıldızlar batmıştır, sen ise diri ve yaratıkları devamlı gözetleyensin.)"[321]

99-100. Uyumadan Önce Yapılacak Tesbihat (Zikirler)

5062... Hz. Ali (İbn Ebî Tâlib) dedi ki: Hz. Fatıma değirmen taşından meydana gelen elindeki rahatsızlıktan Peygamber (s.a.)'e acınmıştı. Bu sırada Peygamber bazı esirler getirilmişti. Bunun üzerine Hz. Fatıma bir esir istemek üzere Hz. Peygamber'e geldi (fakat evinde olmadığı için) kendisini göremedi. Bu geliş sebebini Hz. Aişe'ye bildirdi. Peygamber (s.a.) gelince Hz. Aişe Hz. Fatıma'nın geldiğini (ve sebebini) kendisine haber vermiş. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) bize çıkageldi. Biz yataklarımıza yatmıştık. Biz (kendisini karşılamak için yataklarımızdan) kalkmaya davrandık.

Yerlerinizde durun, dedi ve aramıza oturdu. Hattâ göğsümün üzerinde ayaklarının serinliğini hissettim. Hemen arkasından:

Size istediğinizden daha hayırlısını göstereyim mi? Yataklarınıza yattığınız zaman otuz üç defa "Sübhanellah", otuz üç defa "elhamdülillah", otuzdört defa da "Allahü ekber" deyiniz. Bu sizin için bir hizmetçiden daha hayırlıdır.[322]

5063... Ebu'l Verd b. Sümame'den (rivayet edildiğine göre, birgün Hz. Ali (b. Ebi Tâlib, Ali) b. A'bed'e şöyle demiş:

Sana kendimden ve Rasûlullah (s.a.)'ın kızı Fatima'dan bahsedeyim. O Hz. Peygamber'in aile fertleri arasında en çok sevdiği kimse idi ve benim

yanımda (fakir bir hayat sürüyor) idi. O (eliyle) değirmen çekerdi hatta değirmen elinde iz bırakmıştı. Tulumla (eve) su çekerdi, hatta (tulumun ipleri) boynunda iz yapmıştı. Ve evi (kendi elleriyle) süpürürdü, öyle ki elbisesi toz toprak içinde kalmıştı. (Yemek) tencere (sinin altında ateş) yakardı da elbiseleri işlenmişti. Bu sebeplerden dolayı onun başına (birçok) sıkıntı (lar) gelmişti). Derken (birgün) Peygamber (s.a.)'e bir takım kölelerin getirilmiş olduğunu işittik. Bunun üzerine ben (kendisine):

Babana gitsen de ondan (günlük işlerinde) senin çalışmana gerek bırakmayacak bir hizmetçi istesen dedim. O da (kalktı) Hz. Peygamber'e vardı. Hz. Peygamberin yanında onunla konuşan bir takım insanları görünce (derdini anlatmaktan) utanıp geri döndü. (Ertesi günü) kuşluk vakti (Hz. Peygamber) yanımıza çıkageldi. Biz yorganlarımızın içinde idik. Hz. Fatıma'nın başı ucuna oturdu. Hz. Fatıma babasından utandığı için başını yorganının içine çekti. Bunun üzerine (Hz. Peygamber) O'na:

Muhammed ailesine olan dünkü ihtiyacın ne idi? diye (iki defa) sordu. (Hz. Fatıma da) her ikisinde de sükût etti.

Bunun üzerine ben (söze başladım):

Ey Allah'ın Resulü, Allah için sana ben cevap vereyim: Bu (kadıncağız) benim yanımda (fakirlikten dolayı) un öğütmek için kendi elleriyle değirmen çekmektedir. Öyle ki (değirmen) eline iz yaptı. Tulum ile su taşıdı da (tulum) boynunda iz bıraktı. Ev süpürdü, elbiseleri toz toprak içinde kaldı. (Yemek) tencere(sinin altında nefesiyle ateş) yaktı da elbiseleri is içerisinde kaldı. Bu esnada bize, sana bir takım kölelerin, ya da hizmetçilerin- geldiği (haberi) ulaştı. Ben de kendisine: Git ondan (bir hizmetçi de) iste, dedim...." (daha sonra Ebu'l-Verd bir önceki) el-Hakem hadisinin manasını daha uzun olarak rivayet etti.[323]

Açıklama

el-Muhalleb gibi bazı âlimler mevzumuzu teşkil eden bu hadis-ı şeriflerin zahirinden yakın akrabaların izinsiz olarak birbirlerinin evlerine girebilecekeri hükmünü çıkar-mışlarsa da Hafız İbn Hacer -Darakutnî'nin Ilel'i ile Taberi'nin Tehzi-b'inden bu hadisin bazı rivayetlerinde "Hz. Peygamberin içeri girmek için izin aldığı ve Hz. AH ile Hz. Fatıma, Rasûlullah'ın içeriye girmesine izin vermeleriyle birlikte yataktan kalkıp elbiselerini giymeye davrandıkları fakat Hz. Peygamberin onları bu

zahmete sokmak istemediği için yataklarında yatmalarını istediği" ifade edilmektedir, diyerek Mühelleb'in bu görüşünü reddetmiştir.[324]

Nitekim, Hafız ibn Hacer'in bu rivayeti "Ey iman edenler, kendi evlerinizden başka evlere sahiplerinden izin alıp selam vermeden girmeyin. Umulur ki iyice düşünür, (hikmetini hissedensiniz,

"Eğer orada bir kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar, oraya girmeyin şayet size: Geri dönün derlerse hemen dönüp gidiniz. Bu sizin için daha temiz (bir davramş)tır. Allah ne yaparsanız hakkıyla bilendir." [325] âyet-i kerimelerinin ruhuna uygundur.

Çünkü, bu âyet-i kerimeden anlaşılıyor ki hiçbir kimsenin ev sahibini haberdâr edip izin almadan ve selamdan sonra "buyur" şeklindeki bir hüsn-ü kabul görmeden başka birinin evine girmesi caiz değildir. Bu hususta yabancılar ile yakın akraba arasında da bir fark yoktur. Çünkü bu âyetlerin hükmünün Umûmî olduğunda

bütün müfessirler ittifak etmişlerdir.[326]

Bazı Hükümler

1. Hz. Ali nin Hz. Peygamber yanında çok büyük yeri ve manevi değeri vardır.

2. Kişinin, kendi ev halkından olan birinin yanında hanımıyla birlikte bir yatağa yatması, tesettüre riâyet etmek şartıyla caizdir.

3. Kişinin kendisi için daha hayırlı gördüğü bir işi başkalarına da tavsiye etmesi caizdir.

4. Gece uykuya yatarken hadis-i şerifte açıklanan tesbihatı okumanın fazileti çok büyüktür.

Bu tesbihat ile ilgili açıklamamız (2988) numaralı hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[327]

5064... Şu (bir önceki) haberi Peygamber (s.a.)'den Hz. Ali yoluyla Şebes b. ibî de (rivayet etmiştir). Bu rivayete göre Hz. Ali şöyle demiştir: Ben (faziletlerini) Rasûlullah (s.a.)'dan duyduğumdan beri, bu zikirleri Sıffîn gecesi dışında (hiçbir gecede) terk etmedim. Bu zikirleri ancak gecenin son saatlerinde hatırladım da, hemen onları söyleyiverdim.[328]

Açıklama

Hz. Ali, bir önceki hadiste seçen uykudan önce okunması tavsiye edilen zikirleri Hz. Peygamberde duyduğu günden itibaren hiç terk etmemiş, her gece uykuya yatarken okumuştur. Ancak Hz. Muaviye ile aralarında geçen Sıffîn savaşı gecesi bu zikirleri tam zamanında yapamamış biraz te'hirli olarak gecenin sonunda yapabilmiştir.

Mu'cemu'I-Büldân'da açıklandığı üzere, Hz. Ali ile Hz. Muaviye arasında geçen Sıffîn savaşı hicretin 37. senesinde Safer ayında vuku bulmuştur.

Sıffîn Fırat nehrinin batısında Rakka ile Bâlis arasında ve Fırat kıyısında bulunan bir yerdir.[329]

5065... Hz. Abdullah İbn Amr'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:

"İki zikir çeşidi vardır ki, bunlara devam eden nıüslüman bîr kul mutlak cennete girer. Bunlar kolaydır. Ama bunları yapanlar azdır. Her namazın ardında on defa: "Sübhanellah", on defa: "elhamdülillah", on defa: "Allahü ekber" der. (Böylece) bunlar (günde) yüz elli defa söylenmiş olur. Mizanda ise binbeşyüz (eder).

Yatağına yattığında otuz dört defa: "Allahü ekber" otuzüç defa "Elhamdülillah", Otuzüç defa: "Sübhanellah" der. (Bu suretle) bunlar yüz defa dil ile söylenmiş olur. Mizanda ise bin (kabul edilir. Ravi Abdullah b. Amr dedi ki):

Rasûlullah (s.a.)'i bunları eli(nin parmakları) ile sayarken gördüm.

(Sahabe-i kiram):

Ey Allah'ın Resulü bunlar kolay olduğu halde yapanlar neden az oluyor? diye sordular da (Hz. Peygamber) şöyle cevap verdi:

Sizden biri yatağindayken şeytan ona gelir. Bunu söylemeye fırsat vermeden uyutur. Namaz kılarken gelir. (Namazın sonunda) bunları söylemeden önce ona bir ihtiyacını hatırlatıverir..."[330]

Açıklama

Hadis-i şerifte iki zikir çeşidinden söz edilmektedir:

1. Her vakit namazının sonunda okunan zikirlerden onar adet, beş vakitte toplam 150 adet eder. "Kim bir iyilik yaparsa on katı verilir." [331] âyet-i kerimesi gereğince her iyilik on misliyle mükâfat-

landırılacağından bu yüz elli zikir, kulun mizanına 1500 zikir olarak konacaktır.

Aslında farz namazlardan her birinin ardında yapılan zikirlerin sayısının 99 adet olacağına dair pekçok sahih hadis vardır. Öteden beri yapıla gelen uygulama da bu hadislere göredir. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte ise söz konusu zikirlerin sayısının otuz olduğundan söz edilmektedir ki, bu mikdar farz namazların sonunda yapılması gereken yeterli zikrin en az olan sayısıdır.

2. Gece uykuya yatarken okunan yüz adet zikirdir. Bunlar da yine mealini sunduğumuz âyet-i kerime gereğince Mizana bin adet zikir olarak konacaktır.

Fakat yapılması kolay, sevabı fazla, dile hafif, terazide ağır olan bu zikirler, şeytanın hased damarlarını fazlasıyla tahrik ettiği için şeytan mutlaka bir yolunu bulup insanı bu kazançlı işten mahrum etmek ister. Çoğu zaman da buna muvaffak olur. Bu bakımdan bir müslüman, hiçbir zaman şeytana bu fırsatı vermemelidir.[332]

Bazı Hükümler

1. Farz namazlardan sonra on defa "Sübhanallan" on defa "elhamdülillah", on defa da "Allahü ekber" demek meşrudur.

2. Gece uykuya yatarken 33 defa sübhanalîah, 33 defa elhamdülillah, 34 defa da Allahü ekber demek meşrudur.

3. Her sevablı işe on kat sevab verilir.

4. Yapılan zikirleri parmaklarla saymak meşrudur.[333]

5066... (Hz. Peygamber amcası Ebu Talib'in oğlu ez-Zübeyr'in kızlarından Ümmü Hakem'in yahut da Dubaa'nm oğlundan rivayet edildiğine göre) bu iki kadından birisi şöyle demiştir:

Rasûlullah (s.a.) birtakım esirler ele geçirmişti. Bunun üzerine ben, kızkardeşim ve Peygamber (s.a.)'in kızı Fatıma ile birlikte Peygamber (s.a.)'e gittik. Kendisine (hep birlikte) içinde bulunduğumuz sıkıntılardan yakındık ve kendisinden esirlerden bir kısmının bize verilmesi için emir buyurmasını istedik de:

Bedir (şehidlerinin) yetimleri sizi geçtiler, cevabını verdi. Sonra (ravi) Fazl b. Hasen (bir önceki hadiste anlatılan) teşbih hadisesini anlattı (ve bu

teşbihlerin) her (farz) namazın arkasında (çekileceğini) söyledi, (fakat) uyku (ya yatarken çekilecek tesbihat)dan söz etmedi.[334]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama (2987) numaralı hadisin şerhinde geçmiştir.[335]

100-101. Kişi Sabahladığı Zaman Hangi Duayı Okur?

5067... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.) (Hz. Peygamber'e):

Ey Allah'ın Resulü, sabaha ve akşama çıktığım zaman okuyacağım bazı kelimeler emr et, demiş de (Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:

Sabahladığın, akşamladığın ve yatağa yattığın zaman şunları oku: "Allahümme fâtırassamâvati vel erdi. Âlimelgaybi veşşehâdeti Rabbe külli şey'in ve melîkehü! Eşhadü en Iâilahe illa ente. Eûzü bike min şerri nefsî ve şerri şeytani ve şirkini (:Ey Göklerin ve yerin yaratıcısı, gizliyi ve açığa bilen! Herşeyin Rabbi ve meliki olan Allah'ım! Senden başka ilah olmadığına şahidlik ederim nefsimin şerrinden şeytanın şer ve şirkinden sana sığınırım.)"[336]

Açıklama

Hadis-i şerifte, Allah'ın hıfz ve himayesi için sabah vaktine ve akşam vaktine çıkan bir kimsenin söz konusu duayı okuması tavsiye edilmektedir. Binaenaleyh sözü geçen vakitlerde bu duayı okumak müstehabtir.

Sabah vaktinden maksat fecrin doğuşundan, güneşin ufukta ikindi güneşinin batı ufkuna olan yüksekliği nisbetinde yükselmesine kadar geçen zaman dilimidir.

Mesâ (akşam) vaktinden maksat ise, ikindi vaktinden itibaren akşam . vaktine ya da gecenin ilk üçte birine veya yarısına kadar olan zaman dilimidir.[337]Yatarken yerine getirilecek olan bu sünnetin en kâmil şekli, bu Şuayı bir de yatağa yatınca okumakla gerçekleşir ki, Fahr-i kâinat efendimiz faydanın en mükemmel şekilde gerçekleşmesi için sormadığı halde, Hz. Ebu Bekr'e bunu da açıklamıştır.[338]

Bazı Hükümler

1. Metinde geçen duaları sözü geçen zamanlarda okumak müstehabür.

2. Bir alimin kendisine soru soran bir kimseye sorusuyla ilgili olmakla birlikte sormadığı kısımları da açıklaması meşrudur.[339]

5068... Hz. Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) sabaha çıkınca: "AHahümme bike emseynâ ve bike nahyâ ve bike Nemû-tü ve ileyke'nnüşûr (: AHahım senin hıfz ve himayenle sabaha çıktık. Akşama da seninle çıktık, seninle yaşıyoruz seninle öleceğiz, ölümden sonra kalkış sanadır)" diye dua edermiş. Akşama çıkınca da:

"Allahümme bike emseyna ve bike nahyâ ve bike nemûtü ve iley-kennüşûr (Allah'ım seninle akşamladık, seninle yaşar, seninle ölürüz. Senin (iznin)le ölürüz. Ölümden sonra kalkış da sanadır" diye dua edermiş.[340]

Açıklama

Hayata gelen her canlının hayatı iki kısma ayrılır:

1. Dünya hayatı

2. Ahiret hayatı

Dünya hayatı da, iki safhadan oluşur:

1. Uyku hali,

2. Uyanıklık hali.

Netice itibariyle bütün bu durumlar, hep mutlak kudretin emir ve iradesiyle vücut bulur. Sabahın aydın ve uyanık durumuna giren insan o gün başına ne işler geleceğini bilemez ve günlük kaderini çizemez. Akşam olup gece karanlığına giren kimse de şuursuz ve herşeyden habersiz olarak uykuya yatınca sağlam olarak sabaha çıkacağını kestiremez. Yaşadıkça da dert ve musibetlerden sıyrılamaz ve akıbet ölümün pençesine teslim olur.

Bütün bu haller karşısında mü'min kula düşen vazife, hayatında ilâhi emirlere ilişkin görevlerini bilerek yapmak ve tam bir teslimiyet içinde akşam ve sabah Allah'a iltica edip Peygamber (s.a.)'in okumuş oldukları duaları okumaktır. Bu dualarda geçen ifadeler yüce Allah'a karşı kulun acizliğini ve tevekkül ve teslimiyet ihtiyacını itiraftan başka birşey değildir.

Bu itibarla samimi ve şuurlu bir müslümanın bu gibi duaları ezberleyip kendine vird edinmesi son derece lüzumlu ve kaçınılmaz bir görevdir.[341]

5069... Hz. Enes b. Malik'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

Her kim sabaha ya da akşama çıktığında "Allahümme innî esbah-tü üşhidüke ve üşhidü hamelete arşike ve melâiketeke ve cemîe halkı-ke enneke entellahu İâ ilahe ifla ente ve enne Muhammeden abdüke ve rasülüke (Allahım (senin izin ve inayetinle) sabah vaktine eriştim, seni, arşını taşıyanları, (diğer) meleklerini ve yaratıklarının tümünü şâhid tutuyorum ki, sen kendinden başka ilah olmayan yegâne Allansın, Muhammed de senin kulun ve ekindir)" diye dua ederse Allah onun dörtte birini Cehennemden azad eder. Her kim bu duayı iki defa okursa Allah onun yarısını (cehennemden) azad eder. Üç defa okuyanın dörtte üçünü, dört defa okuyanın bütün vücudunu azad eder.[342]

Açıklama

Fahr-i kâinat efendimiz, hayatları boyunca sabah ve akşam çeşitli dualar okumuş ve sahabilerinin herbirine hallerine, ihtiyaçlarına göre bunlardan uygun olan bir duayı öğretmiştir. Bunların hepsini öğrenip okumağa ne hafıza müsaittir ne de zaman. Bu bakımdan müslüman bunlardan haline ve ihtiyacına uygun düşenleri .seçip kendine vird edinmelidir.

Bu hadisin şerhi için bir önceki hadisin şarhine de bakılabilir.[343]

5070... (İbn Büreyde'nin) babasından (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Her kim sabaha yahut da akşama eriştiğinde: 'AHahümme Rabbi lâ ilahe illa ente halaktenî ve ene abdüke ve ene alâ ahdike ve va'dike mesteta'tü, eûzü bike min şerri mâ sana'tü ebû'u bi ni'metîke ve ebû'ü bizenbt fağfirli innehü lâ yağfirüzzünûbe illâ ente (: Allahım sen Rabbimsin, senden başka ilah yoktur, beni sen yarattın ben senin kulunum ve gücüm yeterince ahdin ve va'din üzerindeyim. Yaptığım kötülüklerden sana sığınırım (üzerimdeki) nimetlerini ve günahlarımı itiraf ederim. Beni affet. Çünkü günahları ancak sen affedersin) der de (o günün) gündüzünde veya gecesinde ölürse (mutlaka) cennete girer."[344]

Açkılama

Buharî'nin rivayetinde Resulü Zişan efendimizin mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte öğretilen istiğfar için "Seyyidül istiğfar (istiğfar dualarının efendisi)" tabirini kullandığı ifade edilmektedir. Fahr-i kainat efendimiz bu tabiriyle "nasıl ki bir kavmin reisi o kavmin her türlü sıkıntılarında başvurduğu bir merci ise bu duada dünyada başı sıkılan, sırtında taşıdığı günah yüklerinin ağırlığı altında duyduğu sıkıntıdan ve bunalımdan kurtulmak isteyen kimselerin merciidir" demek istemiştir.

Kıymetli ilim adamlarımızdan Kamil Miras efendi mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifi açıklarken şöyle diyor:

"Müellif Buharı, bu hadisin başlığında Nuh sûresinin dokuzuncu âye-tiyle onu takib eden âyetleri ve bir de Al-i İmran suresinin yüz otuzbeşin-ci âyetini zikretmiştir ki; Nuh suresi âyetlerinin mealleri şöyledir:

"Sonra hem ilan ederek onlara söyledim. Hem gizliden gizliye söy-ledını onlara... Dedim ki: Gelin Rabbinizin mağfiretini isteyin. Çünkü o Gaffardır (mağfireti çok boldur, Rabbimizin mağfiretini dilediğiniz takdirde Allah) üzerinize bol bol yağmur suyu verir.

Hem Mallarınızı, hem de oğullarınızı çoğaltır ve size bahçeler yaratır size ırmaklar akıtır."[345]

Bu sure-i şerifede bildirildiği üzere Nuh'un kavmi Vedd, Süva, Yegus, Ye'ûk, Nesr adlarında bir takım hayvanları temsil eden putlara taparlardı. Hz. Nuh, kavmini bunlardan men edip yalnız Allah'a ibadet ve ona itaat etmelerini tebliğ ve gece gündüz bu da'vetle meşgul olduysa da bir türlü müessir (etkin) olamamıştı. Rivayete göre bunun üzerine Cenab-ı Hak, Nuh'un kavminden kırk sene yağmuru esirgedi. Kadınlarını da kısır bıraktı. Bunun üzerine Hz. Nuh tercümesini sunduğumuz ayetlerde haber verildiği üzere kavmine istiğfar etmelerini ve bu suretle kendilerine yağmur ve evlad ihsan olunacağını ve bu sayede refah ve saadete kavuşacaklarını tebliğ etti. Bununla da uyanmadıklarından kendilerine tufan alameti gönderildi.

Müellif Buhari, Hz. Nuh'un isyankâr kavminin vaziyetine tercüme ettiğimiz âyetlerle işaret ettikten sonra da Muhammed ümmetinin dua ve istiğfar hakkındaki mütaveatkârâne hallerini tasvir eden Ali İmran suresinin şu mealdeki âyetini zikretmiştir:

"Ve bir günah işledikleri veya nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı anarak hemen günahlarının bağışlanmasını isterler, hem de işledikleri günahda bile bile ısrar etmezler."[346]

Bu iki sureden meallerini sunduğumuz âyetlerde istiğfarın yüksek fazileti tebliğ bu vurulmuş tur. Bilhassa, Nuh suresinde istiğfarın herşeyin

elde edilmesine vesile olduğu bildirilmiştir.,

Sa'lebî'nin beyanına göre Hasan-ı Basrî hazretlerine birisi gelerek fakirliğinden şikayet etmiş. Hazret ona "Allah'a istiğfar et" diye cevap vermiş. Başka birisi de: Dua buyursanız da Allah bir oğul verse diye rica etmiş. Hz. îmam buna da: "Allah'a istiğfar et" demiş. Bir başkası daha gelerek kuraklıktan bahçesinin kuruluğundan şikayet etmiş. Buna da: İstiğfar et, tavsiyesinde bulunmuş.

Mecliste hazır bulunanların Hasan-ı Basri Hazretlerine: "Ey Ustâd! Türlü şikayet ve başka başka dileklerde bulunanların hepsine de aynı tavsiyede bulundun, demeleri üzerine Hz. İmam - Ben bunu kafamdan atıp söylemedim. Nuh aleyhisselâm türlü âfet ve zaruretlere müptela olan kavmine bunlardan kurtulmaları için "Rabbinize istiğfar ediniz" dediği Kur'anda hikayet buyurulduğundan mülhem olarak ben de bana müracaat edenlerin hepsine istiğfar etmelerini tavsiye ettim" buyurmuştur ki; Hz. İmanın bu içtihadı bizim için de ibret alınmağa değer mahiyettedir ve her türlü sıkıntılı zamanlarımızda istiğfar ederek arınmak ve her çeşit maksadımızın husulü için Rabbimize müracaat etmek gerektir...

Pek ziyade mesûr olan bu istiğfar duası vaktiyle taşraların büyük camilerinde perşembe gibi eyyam-i mübarekede ikindi namazından sonra imam tarafından cemaatle birlikte okunurdu. Ne güzel adet idi."[347]

Şârih İbn Battal'ın açıklamasına göre metinde geçen "gücüm yettiğince ahdin ve va'din üzerindeyim" cümlesindeki ahd'den maksat: "Alla-hın insan neslini yaratmadan önce onları Adem aleyhisselamm sulbünden zerreler halinde çıkarıp: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"[348] şeklinde bir soru yönelterek onlardan: "Evet Rabbimizsin" cevabını almak suretiyle kendinin Rabb; onların da kullar olduğuna dair onları şahid tutup kendilerinin de bu şahidliklerinde sabit kalacaklarına dair aldığı söz ve ahiddir. Yine aynı cümlede geçen "va'd" sözünden maksat ise; Allah (c.c.) hazretlerinin Rasulü zişan efendimizin diliyle kullarına verdiği "Şirk koşmadan farzlarını yerine getiren kimseyi cennetine koyacağına"[349] dair verdiği sözdür.[350]

Hattabi'ye göre bu kelimelerle kasd edilen, kulun Allah'a bütün samimiyetiyle inanıp bu inancına uygun olarak, gücünün yettiğince kulluk görevini yerine getirmeye kararlı olduğunu itiraf etmesidir.

Hadis-i şerifte istiğfar duasının biri sabah biri de akşam olmak üzere günde iki vakitte okunacağı ifade edilmektedir ki, hadisin bab başlığı ile ilgili kısmı burasıdır.

Fahr-i kâinat efendimiz, ümmetine öğretmek üzere çok çok istiğfar etmiş ve: "Vallahi ben günde yetmiş defadan fazla Allah'a tevbe ve istiğfar ederim"[351] "Amel defterinde bol bol istiğfar bulunan kimseye müjdeler olsun"[352] buyurmuştur.[353]

5071... Abdullah (b. Mesûd r.anh)'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) akşam vaktine erişince şöyle derdi: "Emseynâ ve emsel mülkü lillahi vahdehülâ şerikeleh (: Akşam vaktine eriştik. Allah'a ait mülk de akşama erişti. Allah'a hamd olsun Allah'dan başka ilah yoktur o tekdir ve ortağı yoktur.) (Cerir'in rivayetinde şu ilave vardır. Zübleyd İbrahim İbn Süveyd'in şöyle dediğini söylerdi: Lâilâhe illalla-hü vahdehü lâ şerike leh, lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir. Rabbi es'eluke hayra mafi hazıhilleyle ve hayra mâ ba'dehâ ve eûzu bike min şerri ma fi hâzihilleyleti ve şerri ba'dehâ Rabbi eûzü bike mine'I kese! ve min sûil kibr evilküfr. Rabbi eûzü bike min azabinnar ve azabil kabr (: Allah'dan başka ilah yoktur, o tektir ve ortağı yoktur mülk onundur hamd de ona mahsusdur, hem de o herşeye kadirdir. Allah'ım senden bu gecenin ve ondan sonraki gecelerin hayrını dilerim bu gecenin ve ondan sonraki gecelerin şerrinden de sana sığınırım. Ey AUahim, tenbellikten, ihtiyarlığın kötülüğünden -yahut ta küfrün kötülüğünden- sana sığınırım. Allah'ım, cehennem azabından ve kabir azabından sana sığınırım.)"

(Peygamber efendimiz) sabah vaktine erişince de aynı şekilde: "Sabahladık Allah'a ait olmak üzere mülk de sabahladı..."diye dua ederdi.

Ehu Davud dedi ki: Şu be bu hadisi Seleme b. KüheyTden naklen: "İhtiyarlığın kötülüğünden" diye rivayet etti. "Küfür kötülüğünden"sözünü rivayet etmedi.[354]

Açıklama

Biri sabahleyin biri de akşamleyin olmak üzere metinde geçen duaları yapmak müstehabtir. Tekellüfsüz olarak seçili dua yapmak makbuldür. Seci'in çirkini zorlanarak ve kasten yapılandır. Çünkü böyle bir seci' duanın huşûunu ve ihlâsını kaçırır. Düşünmeden, tekeliüf yapmadan geliveren seci'de ise beis yoktur. Hatta gü2eldir. Çünkü bu fesahatin kemalinden ileri gelir. Yahutta evvelce ezberlendiği için böyle seci'li olur.[355]

5072... Ebû Sellâm'dan (rivayet edildiğine göre); kendisi Hıms mescidinde iken mescide bir adam gelmiş (Mescidde bulunan kimseler): "Bu adam (uzun süre) Peygamber (s.a.)'e hizmet etti" demişler. Bunun üzerine (Ebu Sellâm) kalkıp da bu adamın yanına varmış ve:

Bana Rasûlullah (s.a.)'dan seninle onun arasına râvilerin girmediği (ve doğrudan doğruya) kendisinden işittiğin bir hadis söyle, demiş.

(O adam da) şöyle demiş:

Ben Rasûlullah (s.a.a)'i şöyle buyururken işittim: "Her kim sabaha ve akşam vaktine eriştiği zaman: Rabb olarak Allah'dan, din olarak İslamdan ve peygamber olarak da Muhammed'den razıyım, derse onu memnun etmek Allah üzerine bir hak olur."[356]

Açıklama

Sabah ve akşam vakitlerinde mevzumuzu teşkil eden hadiste öğretilen duayı okumanın sevabı çok büyüktür. Sözü geçen vakitlerde bu duayı okuyan kimse Allah'ın rızasını kazanır.

Bu hadisin ravisi Ebu Sellâm Memtûrü'l Habeşî'nin Hıms mescidinde karşılaştığı kişiden Hz. Peygamberden araya bir ravi girmeden doğrudan doğruya Hz. Peygamberin kendi mübarek ağzından işittiği bir hadis rivayet etmesini istemesi, araya girecek olan sahabilere olan güvensizliğinden değildir. Çünkü o sahabilerin hepsinin de güvenilir kişiler olduğunu bilmektedir. Bu nedenle o sahabilerin adalet bakımından fevkalâde güvenilebilecek kişiler olmaları cihetiyle işittikleri hadisleri mana olarak eksiksiz rivayet edeceklerinden emin olmakla beraber, beşer olmaları sebebiyle lafızları naklederken onları aynıyla aktarmaya muvaffak olamayip yanlışlıkla aynı manaya gelen kelimelerle değiştirerek rivayet etmiş olabileceklerine de ihtimal vermektedir. İşte sözü geçen kimseden araya ravi girmeyen bir hadis rivayet etmesini istemesinin sebebi budur.

Bezlu'l-Mechûd müellifi, (XX, 10'da) hadiste sözü edilen Peygamber Efendimiz'e hizmet etmiş kişinin adım tespit edene rastlamadığını belirtmektedir.[357]

5073... Abdullah b. Gannâmi'l-Beyâzî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Kim sabahı ettiği zaman: Alla-hümme mâ esbaha bî min ni'metin feminke vahdek, lâ şerike lek, fe-lekelhamdü velekeşşükrü (: Allahım, benimle birlikte sabah vaktine erişen nimetlerin

hepsi de tek olan sendendir. Senin ortağın yoktur. Hamd de şükür de sana mahsustur), diye dua eder o gününün şükrünü eda etmiş olur. Akşam vaktine erişince bunun gibi dua eden kimse de o gecesinin şükrünü edâ etmiş olur."[358]

Açıklama

Bu hadis-i şerif hakiki şükrün nimetin gerçek sahibini bilip bunu jütaf etmekten ve büyük, küçük bütün nimetleri onun verdiğine inanmaktan ibaret olduğuna ve metinde geçen duayı akşam ve sabah vakitlerinde okuyan kimsenin Allah'a karşı o günün şükrü, görevini yerine getirmiş olacağına delâlet etmektedir.[359]

5074... Cübeyr b. Ebî Süleyman b. Cübeyr b. Mut'ım'den demiştir ki:
Ben İbn Ömer'i şöyle derken işittim:
"Rasûlıllah (s.a.) akşam ve sabah vakitlerine eriştiği zaman şu duaları okumayı asla terk etmezdi:
"Allahümme inni es'elkülâfiyete fiddünya velâhira. Alfahünıme inni es'elükelafve velâfiyete fî dînî ve dünyaye ve ehli ve mâlî, Alla-hümmestür, avreti - (Osman bu kelimeyi)avrâtî diye rivayet etti- ve âmin rav'âtî Aliahümmehfaznî min beyni yedeyye ve min halfî ve an-yeminî ve an şimalî ve min fevkî ve eûzü bi azanıetike en uğtâle min tahtı (: Allahım, senden dünya ve âhirette afiyet dilerim. Allahım! Senden dinim, dünyam, aile fertlerim ve malım hakkında afv ve afiyet dilerim, Allah'ım ayıbımı ört, korkularımdan emin kıl, Allahım beni önümden, arkamdan, sağımdan solumdan ve üstümden (gelecek her türlü tehlikeden) koru. Altımdan (gelecek belalarla) helak olmaktan senin büyüklüğüne sığınırım.)"
Ebıı Davud dedi ki: Veki (Hz. Peygamber' in hadisin sonunda geçen altımdan helak olmaktan - sözüyle) yere batmayı kast ettiğini söyledi.[360]

Açıklama

Aslında insanın malı ve aile fertleri, dünyasının bir parçasını teşkil eder. Bu bakımdan insan hadiste öğretilen duayı okurken "dinim ve dünyam hakkında afv ve afiyet dilerim" diyerek aynı zamanda aile fertleri ve dünyası hakkında da afv ve afiyet istemesi aile fertleri ile malın insan hayatındaki fevkalâde önemlerindeıidir.

Bilindiği gibi afv, günahın silinmesi demek, afiyet ise hastalık ve bela gibi insanın dünyevi huzurunu kaçıran hadiselerden kurtulmak anlamına gelir.

Hz. Peygamber, bu duada altı yönden gelecek tehlikelerden Allah'a sığınmıştır. Esasen insanın sağ-sol, ön-arka, alt-üst olmak üzere altı yönü vardır. Gelecek olan bir felaket te mutlaka bu yönlerden birinden gelir.

Tîbî'nin açıklamasına göre Fahr-i kainat efendimiz bütün, bu yönlerden gelecek belalardan Allah'a sığınırken, aşağıdan gelecek belalardan daha mübalağalı bir ifade ile Allah'a sığınması, alttan gelen belaların daha tehlikeli olmasındandır. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif metinde geçen duayı sabah ve akşam vakitlerinde okumanın sünnet olduğunu ifade etmektedir.[361]

5075... (Hâşim oğullarının azatlı kölesi Abdül-Hamid'in Hz. Peygamber'in kızlarından birine hizmette bulunmuş olan annesinden rivayet edildiğine göre); Peygamber (s.a.) (sözü geçen) kızına (lüzumlu duaları) öğreterek: "Sabah vaktine eriştiğin zaman: SübhaneUahi ve bihamdihî lâ kuvvete illa billahi maşaallahü kâne ve mâ lem yese' lem yekun, a'lemü ennelfahe ala külli şey'in kadir ve ennellahü kad ehata bi külli şey'in ilmen (: Bana verdiği sayısız nimetlerinden' dolayı Allah'a hamd ederek onu her türlü noksan sıfatlardan tenzih ederim. (Allah'a kulluğu) güç (yetirmek) ancak Allah'ın (yardımı) iledir. Allahın dilediği olur dilemediği olmaz. (Şuna) inanıyorum ki, Allah'ın herşe-ye gücü yeter ve Allah ilmiyle herşeyi kuşatmıştır) diye dua et. Çünkü bu kelimeleri sabahleyin söyleyen bir kimseyi Allah akşama kadar korur, onları akşam vakti söyleyen kimseyi de sabaha kadar korur" dediğini söylemiştir.[362]

Açıklama

Tîbî'nin açıklamasına göre: Metinde geçen "Allahü Teâlanın herşeye gücu yeter ve o ilmiyle her şeyi kuşatmıştır" mealindeki sözler, Allahın herşeyi kapsayan kudretini ve herşeyi kuşatan hudutsuz ilmini ifade etmektedir ki, bu iki sıfat tevhidin esasıdır. Binaenaleyh bu iki sıfata böylece inanan bir kimse inanç esaslarr içerisinde en önemli yeri olan ölümden sonra dirilme, haşire neşr gibi inanç esaslarına inanmış olduğu gibi, bu sıfatları burada ifade edildiği gibi söyleyen kimse de ölümden sonra dirilmeyi, haşri ve neşri inkâr eden kâfirleri reddetmiş olur."

Bu bakımdan bu duanın - Allah yanında- büyük bir değeri vardır. Dolayısıyla duayı akşam ve sabah okuyan kimse o günün gündüzünde ve gecesinde Allah'ın hıfz ve himayesinde olur.[363]

5076... Hz. İbn Abbas'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim sabaha eriştiğinde: "Akşama girerken ve sabaha ererken hepiniz Allah'ı teşbih edin ve hamd O'nadır. Göklerde de yerde de günün sonunda da öğleye eriştiğinizde de"[364] âyet-i kerimesini, "... İşte siz de böylece çıkarılacaksınız."[365] âyetine kadar okursa gündüzün kaçırmış olduğu hayrı telafi etmiş olur. Kim de bunu akşam vaktine eriştiğinde okursa gecesinde kaçırmış olduğu hayrı telâfi etmiş olur."

(Ebu Davud'un şeyhlerinden Ahmed b. Said el-Hemdânî'nin bu hadisi Leys'den ihbar sigasiyle: ahberanî diyerek rivayet etmesine karşılık, diğer şeyhi) er-Rebî (muanan olarak yani); Leys'den diyerek rivayet etmiştir.[366]

Açıklama

Bu mevzuda İmam Ahmed'in Muaz b. Enes el-Cühenî'den (rivayet ettiği) bir hadis-i şerif şu meâldedir: "Yüce Allah'ın Hz. İbrahimi niçin vefakâr bir dost olarak isimlendirdiğini size haber vereyim mi? Zira o: "Sabah ve akşamleyin akşama girerken ve sabaha ererken Allah'ı teşbih ederim. Göklerde ve yerde hamd Onadır. Gündüzün ardından öğle vaktine varınca da hamd ona mahsustur" derdi.[367]

5077... Ebû Ayyaş'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim sabaha eriştiğinde "lâ ilahe illâhü vahdehû Iâ-şerike leh lehül mülkü ve lehül hamdü ve hüve alâ külli şey'in kadir (: Allah'dan başka ilah yoktur, o tekdir ve ortağı yoktur. Mülk onundur, hamd de O'na mahsustur ve o herşeye kadirdir)" derse (bu zikir) onun için (sevab bakımından) İsmail (Aleyhisselam)ın evladından bir köle âzad etmeye denk olur ve ayrıca o kimse için on iyilik (sevabı) yazılır, on (küçük) günahı silinir. (Cennetteki yeri) on derece yükseltilir. Akşama kadar şeytandan korunmuş olur. Eğer bu kelimeleri akşamleyin söyleyecek olursa onun için aynı şeyler sabaha kadar da o!ur."[368]

Bu hadisi Ebu Davud'a rivayet eden Musa İbn İsmail kendisine) bu hadisin Ham m ad'd an gelen rivayetinde (şu sözleri de) nakletti:

Bir adam rü'yasında Rasûlullah (s.a.)'i gördü de "Ey Allah'ın Resulü Ebu Ayyaş senden şöyle şöyle bir hadis rivayet etti (bu doğru mudur?)" diye sordu. (Hz. Peygamber de:)

Ebu Ayyaş doğru söylemiştir, cevabını verdi.

Ebu Davud dedi ki; Bu hadisi ismail b. Cû'fer ile Musa ez-Zem'î ve Abdullah b. Cafer de Süheyl ve (Süheyl'in) babası zinciriyle b. Ai-ş(e)'den rivayet eîti(ler.)[369]

Açıklama

Hadis-i şerifte, İsmail aleyhisselamın evladından bir köle azâd etmekten bahsedilmesi, İsmail (a.s.)'in evladından bir köle azad etme sevabının herhangi bir köle azad etme sevabından daha büyük olmasındandır. Hanefi ulemasından Aliy-yü'1-Kârî'nin açıklamasına göre, İbn Haçer'in zannettiği gibi bu hadis-i şerif İsmail Aleyhisselam'ın neslinden gelen kimselerin esir edilebileceğine delalet etmediği gibi, aksine de delâlet etmez.[370]

Bilindiği gibi Arapyarımadasında yaşayan arapların azad edilmesi İmam Şafiî'nin görüşüdür. Hanefilere göre, onlar köle edilmezler ki, azad olsunlar. Dolayısıyla bu gibi hadisler varsayıma hamledilir.[371] Daha Önce de açıkladığımız gibi, Hanefilere göre müşrik araplara cizye ödeyerek ya da köle olarak yaşamak hakkı tanınmamıştır, onlar ya müslüman olurlar ya da kılıçtan geçirilirler. Onlar İslamın beşiğinde dünyaya geldikleri için kendilerine köle olarak bile olsa müşrik olarak yaşama hakkı tanınmamıştır.

Aliyyü'l-Kârî'nin açıklamasına ravinin rü'yadan bahsetmesi, işittiğini aynen aktarmak hususunda ihtiyatla riayet etmiş olmak içindir. Rü'yanın delil olarak kabul edilmesi için değildir. Çünkü rü'yanın delil olamayacağı hususunda icma vardır..[372]

5078... Enes b. Malik Rasûlullah (s.a.) şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:

"Her kim sabaha eriştiğinde: "Allahümme innî esbahtu üşhidüke ve üşhidü hamelete arşike ve inelâiketeke ve cemîa halkike, enneke entellahü lâ illahe illa ente vahdeka lâ şerike lek ve enne Muhanıme-den abdüke ve Resulük (: Ey Allahım ben (senin izin ve iradenle) sabaha eriştim, senin kendisinden başka bir ilah olmayan tek Allah olduğuna ve ortağın bulunmadığına (dair) seni, Arşının taşıyıcılarını, meleklerini ve tüm

yaratıklarını şahit tutuyorum)" derse o günde kazanmış olduğu (küçük) günahları affedilir. Eğer bu kelimeleri akşamleyin söylerse geceleyin kazanacağı bütün (küçük) günahları affedilir."[373]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte ve benzerlerinde geçen "bütün günahları affedilir" gibi ifadeler kişileri teşvik için söylenmiş sözlerdir. Gerçekten bütün günahları affedilecek demek değildir.[374]

Çünkü bilindiği gibi büyük günahlar ancak tevbe ile, kul hakları ile ilgili günahlar da ancak sahipleriyle helallaşmak suretiyle affedilirler.[375]

5079... Müslim b. el-Haris et-Temimi'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) kendisine gizlice şöyle demiştir:

Akşam namazını kıldığında yedi defa "Allahümme ecirnî min-nennâri (: Ey Allahim beni cehennemden kurtar)" diye dua et. Eğer bu duayı okuduktan sonra o gecede ölecek olursan senin için (cehennemden) kurtuluş (beratı) yazılır. Sabah namazını kılınca da aynı duayı oku. Çünkü eğer sen (sabah namazından sonra aynı duayı okuduktan sonra) ölecek olursan o gün (akşama kadar) senin için kurtuluş (beratı) yazılır. (Muhammed ibn Şuayb dedi ki:) Ebu Said'in bana bildirdiğine göre el-Haris şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.) bu duayı bize gizlice söyledi. Biz de bunu sadece (çevremizde bulunan) kardeşlerimize söyleriz.[376]

Açıklama

Bu hadisin ravilerinden el-Haris b. Müslim ile Müslim b. el-Haris'in hangisinin sahabi olduğu belli değildir. Bu konuda ihtilaf vardır. Aynı şekilde hangisinin tabiûndan olduğu da belli değildir.

Buhârî ile Ebu Hâtem, Ebu Zür'a, Tirmizî ve daha pek çok hadis âlimi, Müslim b. el-Haris'in sahabi olduğunu söylemişlerdir. Darekutnî O'nun kimliği meçhul bir kimse olduğunu söylemiştir. Hafız Münzirî ise bu hadis hakkında sükût etmiştir.

Hadis-i şerif söz konusu duayı akşam ve sabah namazlarından sonra okumanın faziletinin büyük olduğunu ifade etmektedir.

Hz. Peygamberin bu duayı gizlice öğretmesinin hikmeti, onu başkalarından saklamak için değil, onun öneminin iyice kavranması,

kafalara ve gönüllere iyice yerleşmesi içindir. Çünkü bir sır havası içinde gizlice ve fısıltı ile söylenen sözlerin kalpler üzerindeki etkisi daha çok, bu sözlere gösterilen alaka ve dikkat da daha fazla olur.[377]

5080... (Müslim b. el-Haris b. Müslim et-Temimi'nin) babasından (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) (bir önceki hadisin) bir benzerini: "Ondan kurtuluş (beratı yazılır)" sözüne kadar söylemiş; şu farkla; ki (akşam namazını bitirince cümlesi ile sabah namazını bkirince anlamındaki) iki cümlenin başında (bir de) "Hiçbir kimse ile konuşmadan" sözüne ilave etmiştir.

(Bu hadisi Musannif Ebû Davud'a rivayet eden) Ali Ibn Sehl bu hadisi "Haris b. Müslim'in babası, Haris'e haber verdi ki..." sözleriyle rivayet etti.

Ali (b. Sehl) ile (Muhammed) b. el-Musaffa (Haris b. Müslim'in) şöyle dediğini rivayet ettiler: ""Rasûlullah (s.a.) bizi bir seriyye ile birlikte göndermişti. Baskın yapılacak yere yaklaşınca ben atımı (olanca hızıyla) koşturup arkadaşlarımı geçtim. Bunun (üzerine yaptığımız baskını gören) düşman askerleri, beni feryat sesleri ile karşıladılar. Ben de onlara "Lâ ilahe illallah sözüyle korununuz" dedim. Onlar da (hepsi) bu kelimeyi söylediler (ve dolayısıyla müslümari oldular. Müslüman oldukları içinde hem canlarını hem de mallarını kurtarmış oldular). Bunun üzerine arkadaşlarım: Bizi ganimetten mahrum ettin, diye beni kına(maya başla)dılar. Rasûlullah (s.a.)'ın huzuruna gelince benim yaptığım bu işi kendisine anlattılar, Rasûlullah (s.a.) beni çağırdı ve yaptığım işi (çok) beğendi. "Şunu unutma ki (yüce) Allah (bu yaptığın işten dolayı) sana (müslüman olan) o kimselerden her birine karşılık şu kadar (sevap) yazmıştır" dedi. (Ravi) Abdurrahman da bu hadisi, (Hz. Peygamberin bahsetmiş olduğu bu sevabıfn miktarını) unuttum-, şeklinde rivayet etti. (Bu hadisi Ebu Davud'a aktaran Şeyh Ali b. Sehl rivayetine devam ederek el-Haris b. Müslim'in sözlerine şöyle devam ettiğini söyledi): "Sonra Rasûlullah(s.a.) (bana)

Sana benden sonra (yapmaya devam edeceğin) bir vasiyet yazacağım, dedi ve (dediğini) yaptı. (Vasiyyetin) üzerini mühürIcyip bana verdi ve bana dedi ki: (Hadisin bundan sonraki kısmında Aîi b. Sehl, Ebû Davud'un diğer Şeyhlerinin bir önceki hadiste geçen: Ey Allahım, beni cehennem ateşinden kurtar- anlamındaki dua ile ilgili) hadislerinin manasını rivayet etti. (Muhammed) b. el-Musaffa ise ravi Abdurrahman İbn Hassân'ın şöyle dediğini rivayet etti: "Ben el-Haris b. Müslim b. el-Haris el-Temimi'yi babasından hadis rivayet ederken işittim."[378]

Açıklama

Bilindiği gibi bir önceki hadis-i şerifte akşam ve sabah namazlarından sonra: "Allahümme ecirnî minennar (: Ey Allah'ım! Beni cehennem azabından kurtar)" anlamındaki duanın yedi defa okunması tavsiye edilmiştir. Fakat sözü geçen hadis-i şerifte bu duanın sözü geçejı namazlardan sonra hiçbir kimse ile konuşmadan yapılması şartından söz edilmemektedir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ise va'dedilen saadete erişmek için söz konusu duanın sözü geçen namazların sonunda hiç dünya kelamı konuşmadan yapılması şart koşulmaktadır.

Binaenaleyh bu duadan yararlanabilmek için bu şarta uyularak yapılması gerekmektedir.

Diğer râviler bu hadisin "Müslim el-Haris'in babasından rivayet edilmiştir" şeklinde muanan olarak rivayet ederken, Ali b. Sehl rivayet bakımından daha muteber ve makbul olan tahdis yoluyla yani "babası ona haber verdi ki" şeklinde rivayet etmiştir. Bilindiği gibi tahdis sigasiyle rivayet edilen hadisler "an" kelimesiyle yani "muanan" olarak rivayet edilen hadislerden daha makbuldür. Binanenaleyh Ali b. Sehl'in rivayeti Ebu Davud'un diğer şeyhlerinin rivayetinden daha sağlam ve makbuldür.

Hadis-i şerifte izaha muhtaç olan hususlardan biri de Haris b. Müslim'in bir akıncı birliği ile üzerlerine baskın yaptığı düşman birliğine kendilerini kurtarmaları için kelime-i tevhid okumalarını telkin etmesi üzerine, düşman askerlerinin bu teklife uyarak şehadet getirmeleriyle müslüman akıncı birliğinin onların mallarına ve canlarına dokunamamaları ve bu yüzden de akıncı müslüman askerleri: "Bizim elde edeceğimiz ganimete engel oldun" diyerek el-Haris'e çıkışmalarıdır.

Bilindiği gibi "Lâilahe ilallah Muhammedür Rasûlullah: diyen kimsenin canı da malı da taarruzdan korunmuştur.[379] Bu kelimeyi söyleyen kimse harp meydanında bile olsa canını ve malını müslümanların taarruzlarından kurtarmış olur. Onun canına taarruz edilemediği gibi esir de edilemez. Mallan da ganimet olarak alınan işte bu sebepledir ki, müslüman akıncılar tevhid kelimesini söyleyen düşman askerlerinin canlarına dokunamadıkları gibi mallarına da dokunamamışlar ve onlardan ellerine geçecek olan ganimet mallarından mahrum kalmışlardır.

İşte bu yüzden arkadaşları ona çıkışmışlardır. Hz. Haris onların müslüman olarak gerçek hayata kavuşmalarını istediği için böyle hareket

etmiştir. Niyeti gayet halistir. Aslında ona çıkışan arkadaşlarının niyetleri de onunki kadar halistir. Onların niyeti düşmana sessizce baskın yaparak onları esir edip mallarını ele geçirmek ve müslümanlara ganimet kazandırmak ve bu sayede aynı zamanda bu esirleri zamanla müslümanlaştırarak esas gayeye ermektir. Çünkü onların kanaatine göre müslümanların eline geçen esirler zamanla İslamiyeti tanıyacakları için ergeç müslüman olacaklardır.

Hadis-i şerifte, Hz. Peygamberin Hz. Haris'e bu hareketinden dolayı müslüman olan her asker karşılığında pek çok sevap verileceğinden bahsedilmekle, beraber bu sevabın miktarı açık olarak ifade edilmemektedir.

Fakat "... kim de onu dir,. bırakırsa sanki bütün insanları diriltmiş gibidir."[380] âyet-i kerimesi bu sevabın derece ve miktarını anlamak için yeterlidir.

Hz. Peygamberin Hz. Haris'e yazdığı vasiyyet bir önceki hadis-i şerifte, akşam ve sabah namazlarından sonra 7 defa okunması tavsiye edilen "Ey Allahım, beni cehennem ateşinden kurtar" mealindeki duadır. Ancak Hafız İbn Hacer İsabe'de bu vas'yyetin valilere hitaben yazılmış Hz. Haris'in lehine bir vasiyet olduğunu söylemektedir.[381]

Bazı Hükümler

1. Lâilahe'.allah Muhammedür rasulullan kelimesini söyleyen kimsenin malıda canı do emniyettedir. İsterse bu kelimeyi harp meydanında söylemiş olsun.

2. Bir kimsenin kelime-i tevhidi söylemesine sebep olmanın sevabı çok büyüktür.

3. Akşam ve sabah namazlarından sonra hiç konuşmadan "Allahüm-me ecirnî duasını okumanın ecri büyüktür.

4. Ganimet almak meşrudur.[382]

5081... Ebu'd-Derdâ (r.a.)'dan demiştir ki:

Kim sabaha ve akşama erişdiği vakitlerde yedişer defa: "Hasbiyella-hü lâ ilahe illa hüve aleyhi tevekkeltü ve hüve Rabbü'1-arşi'l-azim (Ondan başka ilah yoktur. Ben O'na tevekkül ettim. O ulu arşın da sahibidir") diye dua ederse Allah onu üzen her şeye karşı ona yeter (bu kelimelere olan güveninde) ister sadık olsun, ister (sadık olmayıp) yalancı olsun.[383]

Açıklama

Bu kelimeleri sabah ve akşam vakitlerinde okumak, dünyevi ve uhrevi bütün sıkıntı ve üzüntülerden kurtarır. Bu kelimeler öyle bereketlidir ki, onları tesirlerine inanarak okuyan kimseler bir yana, onların yapacağı tesire güveni tam olmayan okuyan kimseleri bile sıkıntılarından kurtarır.[384]

5082... (Muaz b. Abdullah b. Huleyb'in) babasından demiştir ki:
Biz yağmurlu ve çok karanlık bir gecede bize namaz kıldırması için Rasûlullah (s.a.)'i aramak üzere (dışarı) çıkmıştık. Kısa bir süre sonra kendisini bulduk. (Bize): "Namazı kıldınız mı?" diye sordu. (Ben kendisinin söze devam edeceğini zannederek) birşey söylemedim. Bunun üzerine "Oku!" dedi. (Ben aynı düşünceyle yine) bir şey söylemedim. Sonra (tekrar) "Oku!" dedi (ben aynı düşünceyle yine) birşey söylemedim. Sonra (tekrar): "Oku!" dedi. Bunun üzerine: "Ey Allah'ın Resulü ne söyleyeyim" dedim. "Akşama ve sabaha eriştiğin zaman kulhüvallahü ehad (suresi) ile mutavvezeteyn (surelerini) üç defa oku! Her türlü şerre karşı sana yeter" buyurdu.[385]

Açıklama

Bu hadis-i şerif sabah ve akşam vakitlerinde Ihlâs suresi ile Felak ve Nas surelerini üçer defa okumanın insanı her türlü serden koruyacağına delâlet etmektedir.
Ancak, kışın kar üzerinde ateş yakmanın zorlaştığı gibi günahlarımızın ve özellikle haram lokmaların da dualarımızın tesirini zayıflatacağından, okunan dua ve surelerin tesirininin okuyana göre değişeceğini unutmamamız gerek.[386]

5083... Ebû Mâlik'den demiştir ki: (Hz. Peygamber'e):
Ey Allah'ın Rasulü, bize sabah ve akşam vakitlerine eriştiğimizde ve (uyumak için) yatağa yattığımızda okuyacağımız bir dua öğret de okuyalım, dediler de onlara:
Allahümme fâtırassemavati velerdi, âlimel gaybi veşşehadeti, ente Rabbü külli şeyin vel mclaiketü yeşhüdüne enneke lâilahe illâ en-te, feinnâ neûzü bike min şerri enfüsinâ ve min şerri'ş-şeytanirracimi ve şirkihi ve en nakterife sûen alâ enfüsinâ ev necürrahü ilâ müsli-min: Ey göklerin ve yerin

yatarıcısı, gizliyi ve aşikârı bilen Allahim! Sen herşeyin Rabbisin senden başka ilah olmadığına melekler de şahitlik ederler. Biz nefislerimizin şerrinden (Allah'ın rahmetinden) koğulmuş olan şeytanın şerrinden ve (şeytanın bizi) şirke düşürmesinden, nefislerimiz aleyhine (olacak) kötü (işler) yapmaktan yahut müs-lümana kötülük yapmaktan sana sığınırız..." diye dua etmelerini (tavsiye) buyurdu.[387]

5084... Ehu Dâvud dedi ki: Şu (bir önceki hadisteki) senetle Rasülullah (s.a.)'in şöyle buyurdu(ğu da rivayet edilmiştir:)

Biriniz sabah vaktine eriştiği zaman "esbahnâ ve esbehalmülkü lüla-hi Rabbil âlemin. Allahümme innî es'elüke hayra hâzetyevmi fethahû ve nasrahû, nurahû ve bereketehû ve hüdahii ve eûzü bike min şerri mâ fini ve şerri mâ ba'dehü. (: Biz sabah vaktine eriştik. Mülk de âlemlerin

Rabbi olan Allah'ın (mülkü olarak) sabaha erişti. Ey Allahım! Senden (bu günün) hayrını ve (düşmanlarıma karşı) zaferini ve yardımım, nurunu, berelini, hakka uymada sebat etme duygusunu isterim. Bugünün ve ondan sonraki günlerin şerrinden sana sığınırım" desin, akşama erişince de bunun benzerini söylesin."[388]

Açıklama

(5083) numaralı hadis-i şerifte geçen "ve şirkihi" kelimesini böyle harfinin kesrası ve "fa" harfinin de sükûnu ile "şirkini" şeklinde okuduğumuz zaman, bu kelimenin yer aldığı cümle "o şeytanın bizi şirke düşürmesinden sana sığınırım" anlamına gelir. Fakat bu kelime "Şin" ve "ra" harflerinin fethiyle "şerek" okuduğu zaman, sözü geçen cümle, "O şeytanın hile ve tuzağından sana sığınırız" anlamına gelir. Çünkü "şerek" kelimesi "şereke" kelimesinin çoğuludur.[389] Hile ve tuzak anlamlarına gelir. Biz tercümemizi bu kelimenin "şirk" şeklindeki okunuşuna göre yaptık.

(5083) ve (5084) numaralı hadislerde öğretilen duaları sabah ve akşam vakitlerinde okumak tavsiye buyuru I muştur. Ancak (5084) numaralı hadiste sabahleyin okunması tavsiye edilen dua, akşamleyin aynısıyla okun-mayıp: "Emseynâ ve emsel mülkü ve Hayra hazihilleyle" şeklinde yani "esbehnâ" kelimesi "emseynâ" kelimesiyle "esbaha'l-mülkü" kelimesi de "emelmülkü" kelimesiyle değiştirilerek ve müzekker zamirlerde "hazihilleyle" şeklinde müennes, zamirlerle değiştirilerek okunacaktır.

Binaenaleyh (5084) nolu hadiste "akşamleyin de sabahki duanın aynısını okuyunuz" buyrulmayıp da "sabahki duanın benzerini okuyunuz" buyurması bundandır, Yani bu iki dua birbirinin aynısı değildir. Biraz farklıdır.

Yine (5084) numaralı duada "bugünden sonraki günlerin şerrinden sana sığınırını" demekle yetinilip sözü geçen günlerin hayırlarının istenmeyişinin hikmeti "şerri ve zararı önlemenin, hayır celbetmekten önde geldiğine" işaret etmek içindir. Çünkü şerri önlemeye muvaffak olan kimse aslında hayırı elde etmeye adaydır.

Şurasını da ifade etmek isteriz ki: (1584) numaralı hadiste geçen "fet-hahû, nasrahû, nurahû, bereketehû ve hüdâhü" kelimeleri kendilerinden önde geçmiş olan "hayra hazelyevmi" kelimesinin tefsiri mahiyetindedir.

Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre mevzumuzu teşlal eden bu iki hadisin senedinde İsmail b. Ayyaş ile babası Ayyaş bulunmaktadır. Bu iki ravi muhaddislerce tenkid edilmişlerdir.[390]

5085... Şerik el-Hevzenî dedi ki: (Birgün) Aişe (radiyallahü anha)nın yanma girmiştim. Kendisine: "Rasûlullah (s.a.) geceleyin uykudan uyanınca (duaya) hangi dua ile başlardı?" diye sordum da:

Sen bana senden önce kimsenin sormadığı bir soru sordun, dedi. O gece uyandığı zaman on defa: "AHahu ekber (: Allah en büyüktür)" derdi ve on defa "elhamdülillah (: Hamd Allah'a mahsustur)", on defa: "Sübhanellahi ve bihamidih (: Allah'ı kendini tenzih ettiği şekilde bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim)" on defa da, "Sübhanel me-likil kuddûs (: Her türlü noksanlıklardan) münezzeh (olan) Malik(-i Hakikiy)i tenzih ederim)" derdi. On defa (Allah'dan) af dilerdi'on defa:

"Lailahe ilallah" derdi. Sonra da on defa: "Allahümme innî eûzu bike min dîkıddünya ve dîkı yevmil kıyeme (: Ey Allahim dünyanın ve kıyamet gününün sıkıntısından sana sığınırım) diye dua ederdi. Sonra (teheccüd) namaz(ın)a başlardı.[391]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif Hz. Peygamber efendimizin gece teheccüd namazına kalktığı zaman önce sözü geçen duaları okuyup sonra teheccüd namazına durduğunu ifade etmektedir.[392]

5086... Ebu Hüreyre'den demiştir ki:

Rasûlullah (s.a.) yolculukta iken seher vaktinde (uykusundan) kalktığında şöyle dua ederdi.

"Semia sâmiun bilhamdilllah ve nimetihi ve husni belâihi aleynâ. Allahümme sâhibnâ fefdil aleyna Aizen billahi minennâri (: Nimetlerinden ve bizi tabi tuttuğu güzel imtihanından dolayı (yüce) Allah'a (olan) hamdimizi bir dinleyen işitsin (ve şahit olsun).

Ey Allahım, bize yardım et bize nimetlerini bol bol ver. (Bunu) Cehennem'den Allah'a sığınarak (söylüyorum)."[393]

Açıklama

Hattabî'nin açıklamasına göre "eshara" kelimesi

1. “Seher vaktinde uykudan kalktı"

2. “Seher vakti yolculuk yapmak üztre hayvana binmek,

3. Yolculuk yaptığı yere seher vakti vardı, gibi manalara gelir. Seher vakti ise gecenin son bölümüdür.

Biz bu kelimenin bu hadis-i şerifte birinci manada kullanılmış olduğuna kanaat getirdiğimiz için tercümeyi buna göre yaptık. Metinde geçen "semia" kelimesi Hattabî'ye göre ihbar suretinde gelmiş inşaî bir kalıptır. Bu bakımdan bu kelime"işitsin" anlamına gelir.

TurpuştFye göre bu kelime hem sureten hem de manen bir ihbar sigasidir. Bu bakımdan bu kelime "duydu, duymuştur" anlamlarına gelir. Turpuştî'nin bu görüşüne göre söz konusu kelimenin yer aldığı cümlenin manası şöyledir: "Allah'a olan hamdimizi nimetlerini takdir ve tahsin ettiğimizi, nimetlerini bize bol bol ihsan ettiğini dile getirdiğimizi işitme kabiliyeti olan herkes işitti."

Bazılarına göre, burada bu kelimeyi mim harfini şeddeleyerek "semmea" veya "semmia" şeklinde okumak da mümkündür. Bu okunuş şekillerine göre sözü geçen cümlelerin manası şöyledir: "Üzerime bol bol nimetlerinden dolayı Allah'a olan hamdimi duyan herkes başkalarına da duyursun."

Hadis-i şerif seher vakitlerinde metinde geçen duayı okumanın müstehab olduğuna delâlet etmektedir.[394]

5087... Kasım (b. Muhammed) den demiştir ki: Ebû Zer şöyle derdi:

"Her kim sabaha erişince: "Allahümme mâ haleftü min halfin ev kultu min kavlin ev nezertü min nezrin, femeşîetüke beyne yedey zâ-like küllini mâ şi'te kâne ve mia tem teşe' lem yekûn. Allahümmeğfir Iî ve tecâvez lî anhü. Allahümme femen salleyte aleyhi fealeyhi sa-lavâ'tî ve men leante fealeyhi la'netî kâne fistisnâ înyevmihî zâlike (ev zâlikel yevmi (Ey Allahım. Ettiğim hiç bir yemin, konuştuğum hiçbir söz, yaptığım hiçbir nezir yok ki, bunların tümünün önünde senin iraden bulunmasın. Senin istediğin olur, istemediğinse olmaz. Ey Allahım beni affet, benim için (bu yeminlerimin, söz ve nezirlerimin yapılmasında yada
yerlerine getirilmesindeki hatalarımı) bana bağışla! Ey Allahım, senin rahmetin kime ise benim acımam da onadır. Senin lanetin kime ise benim lanetim de onadır" derse (o kimse) bu gününde (dil sürçmelerinden kurtulma hususunda) bir istisna içinde olur.)"[395]

Açıklama

Bu hadisin ilk kaynağı Hz, Ebû Zer'dir. Senedi Hz. Peygambere erışmemektedır. Luluı nın rivayetinde bulunmadığından bu hadisi, Hafız Münzirî de kitabına almamıştır.
Hadis-i şerif metinde geçen duayı sabahleyin okuyan kişiyi Allah'ın akşama kadar dil sürçmelerinden koruyacağına delâlet etmektedir.[396]

5088... Hz. Osman b. Affân, Rasûlullah (s.a,)1! şöyle buyururken işittiğini söylemiştir:
"Her kim (akşamleyin) üç defa: "Bismillahillezi lâ yadurru mea ismini şey*ün fil ardi velâ fissemai ve hüvessemîül alîm (: İsminin anılması) ile yerde ve gökte (bulunan belâ ve musibet cinsinden) hiçbir şeyin zarar ver(e)mediği Allah'ın ismi ile (korunuyorum). O (hem her sözü işiticidir, hem de (herşeyi) bilicidir" dîyen kimseye (o gece) sabaha kadar ona ansızın bir musibet gelmez. Kim de bu kelimeleri sabahleyin söylerse akşama kadar ona ansızın bir musibet gelmez."
(Ebu Mevdud) dedi ki: (Bu hadisi rivayet eden) Ebân b. Osman'a (bu hadisi rivayet ettikten sonra) günlerden birgün (ansızın bir) felç geldi. Bunun üzerine hadisi (ondan bana) rivayet etmiş olan kimse (Muhammed b. Ka'b) Ebân'a bakmaya başladı. (Bunu gören Ebân): Niçin bana (böyle) bakıyorsun? Allah'a yemin olsun ki ben (Osman adına yalan bir söz uydurmadım. Osman da Peygamber (s.a.)'ın adına yalan söz uydurmadı.

Fakat bugün benim başıma gelenler geldi. (Çünkü ben) öfkelenmiştim de bu duayı okumayı unutmuştum.[397]

5089... (Yine Ebân b. Osman ve Osman (b. Afvan) yoluyla Peygamber (s.a.)'den bir (önceki hadisin) bir benzeri rivayet edilmiştir.) fakat ravi hadiste bir önceki hadiste zikredilen) felç olayından bahsetmemiştir.[398]

Açıklama

Bu hadislerin râvilerinden Ebân b. Osman Raşid halifelerden Hz. Osman b. Afvan'm oğludur. Bu hadis-i şerif, söz konusu duayı sabah okuyan kimsenin akşama kadar, akşam okuyan kimsenin de sabaha kadar ansızın gelen belâlardan emin olacağım ifade etmektedir. Ancak duanın bu tesirinin görülebilmesi için sağlam bir inançla ve iyi bir niyyetle okunması gerekir. İşte o zaman bu kimse süflî ve ulvî âlemden malına ve canına gelecek olan bütün musibetlerden emin olur.
el-Camiüssağîr şerhindeki Kurtubî'nin rivayetine göre bu hadis-i şerifte tavsiye edilen dua tecrübe edilmiş ve doğruluğu tesbit edilmiştir. Kurtubî bu mevzuda şöyle demiştir: "Ben bu duayı işittiğim günden beri onunla amel ederim. Onu okumayı unutmadığım günlerde başıma asla ani bir felâket gelmedi. Bir gece Medine'de bu duayı unutmuştu. O gece beni bir akreb soktu. Düşününce o akşam bu duayı okumayı unuttuğumu bu yüzden akrebin sokmasından kurtulmadığımı anladım." Kemalüddin ed-Dümeyri ,de bu mevzuda şöyle diyor: Fahrüddin Osman b- Muhammed et-Tûzî'den rivayet edilmiştir: Dedi ki: Birgün Şeyhimle feraiz okuyordum. Bir de baktım ki bir akreb yürüyerek geldi. Şeyh hemen onu avucuna alıp onunla oynamaya başladı. Ben bu durumu görünce kitabı okumayı bırakıverdim. Şeyh: Durma devam et, dedi ben de "Bu meselenin sırrını bana açıklamadıkça okumam" dedim. Bu senin bildiğin birşeydir, deyip bu duayı bana öğretti.[399]

5090... Câer b. Meymûn'den (rivayet edildiğine göre) Abdurrahman b. Ebi Bekre, babasına: Ey babacığım her sabah seni: "Allahümme afiniı fi bedenî, Allahümme afini fi sem'i, Allahümme afim fi basan lâ ila illa ente (: Ey Allahım. Sen benim vücudumda (özellikle) kulağıma ve gözüme âiyet ver, senden başka ilâh yoktur)" diye dua ederken duyuyorum. Sabahleyin ve

akşamleyin üç(er) defa okuyorsun- (Bunun hikmeti nedir?) diye sormuş da (babası):

-Çünkü ben Rasûlullah (s.a.)'i bu duayı okurken işittim. Onun sünnetine uymayı (gönülden) arzu ettim, diye cevap vermiş. (Hadisi Ebû Davud'a nakleden iki hocasin)dan biri olan Abbas (b.Abdulazim) bu hadis-i şerife (şu sözleri de) ilave etmiştir: -Sen sabahleyin ve akşamleyin üç(er) defa; "Allahümme innî eûzü bike minelküfri vel fakri, AHahümme in-ni eûzü bike min azabilkabri lailahe illa ente (: Ey Allahım! Küfürden ve fakirlikten sana sığınırım. Kabir azabından da sana sığınırım" diyorsun (yüce Allah'a) bu kelimelerle dua ediyorsun (bunun hikmeti nedir)? diye sordum da (bana): "Ben onun sünnetine uymayı (gönülden) arzu ediyorum da (onun için böyle yapıyorum)" cevabını verdi ve (sözlerine devam ederek) şöyle dedi: "Rasûlullah (s.a.) sıkıntıya düşenin duası şudur buyurdu. "AHahümme rahmeteke crcû fela tekilnî ila nesî taraf-te aynin ve aslih li şe'nî küllehü la ilahe illa ente (: Ey Allahım! Senin rahmetini umuyorum, beni göz açıp kapayıncaya kadar (bile olsa) nefsime bırakma. Halimi tümüyle düzelt senden başka ilâh yoktur.") Ebu Davud dedi ki: Bu hadisi bana naklen şeyhlerimden) bazıları (bu hadisi bana rivayet ederken) arkadaşlarının rivayetlerini (daha başka kelimeler) ekleyerek rivayet ettiler.[400]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif metinde geçen duayı sabahleyin ve akşamleyin üçer defa okumanın sünnet olduğunu ifade etmektedir.

Hadis-i şerifte Rasulü Zişân efendimizin fakirlikten Allah'a sığındığı iffade edilmektedir. Oysa Hz. Peygamberin: "Allahım, beni miskin olarak yaşat, miskin olarak ruhumu al ve beni miskinler zümresi içerisinde hasret". [401] "Fakirlik mü'min için atın yanağından sarkan perçemden daha güzeldir."[402]diye dua ettiği de bilinmektedir. Bu bakımdan zahirde bu dualar arasında bir çelişki varmış gibi görünmektedir. Bu mevzuda Şaiî ulemasından İbn Kuteybe şöyle demektedir: "Allah'a hamdolsun burada herhangi bir ihtilaf yoktur. Onlar te'vilde yanıldılar ve haksız yere itiraz ettiler. Çünkü onlar fakirlikle miskinliğin ikisi ayrı ayrı olduğu halde aynı olduğunu zannetmişlerdir. Eğer: "Allah'ım, beni fakir olarak yaşat, fakir olarak ruhumu al ve fakirler zümresinde hasret" demiş olsaydı q-zaman delikleri gibi bir tenakuz olurdu.

"Allahım, beni miskin olarak hasret" sözündeki miskinliğin manası tevazu ve boyun bükmektir. Yani Rasûlullah Allah'dan kendisini cebbarlardan ve mütekebbirlerden kılmamasını ve onların zümresinden kendisini haşr etmemesini istemiş gibidir...[403]

"Fakirlik mü'min için atın yağına sarkan perçemden daha güzeldir" sözüne gelince; şüphesiz fakirlik, dünyanın musibetlerinden büyük bir musibettir ve dünyanın acılarından büyük bir acıdır. Kim Allah nzası için musibete sabreder, kısmetine razı olursa Allah bununla dünyada onu süsler ve âhirette sevabını çoğaltır...[404]

Bu hadisin senedinde bulunan Cafer b. Meyimin sağlam değildir.[405]

5091... Hz. Ebu Hureyre:den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim sabahleyin yüz defa sübhanellahilazim ve bihamdih (: Ulu Allah'ı hamdiyle beraber tenzih ederim), derse ve akşamleyin de aynı şekilde hareket ederse onun elde ettiğinin bir benzerini yaratıklardan hiçbiri elde edemez"[406]

Açıklama

Hadis-i şerite geçen yüz adedi ziyadeyi iptal eden ve bu sebeple namaz rekatlarının sayısı gibi riayeti gereken hudut değildir. Hadis mutlaktır, binaenaleyh duayı arka arkaya yüz defa okumakla ayrı ayrı zamanlarda okunması arasında bir fark yoktur. Fakat duanın tesirini gün boyu görebilmek için sabahleyin hepsini birlikte yapmak daha faziletlidir.

Rivayetlerin zahirine bakılırsa teşbihin (Sübhanellah demenin) tehlil-den (lâ ilaha illallah demekten) daha faziletli olduğu anlaşılır. Fakat Kadı Iyaz tehlilin daha faziletli olduğunu söylemiştir. Nitakim bu kavli te'yid eden rivayetler de vardır. Bazıları tehlilin ism-i a'zam olduğunu söylemişledir.[407]

101-102. İnsan Yeni Ayı (Hilali) Görünce Hangi Duayı Okur?

5092... Katade(nin) haber verdi(ğine göre); kendisine Peygamber (s.a.)ın hilali (yine ayı) gördüğü zaman üç defa: "Hilâle hayrın ve rüşdin âmentü billezî halekake. (Allah'ım! Bu ayı) hayır ve düğruluk ayı kıl! Seni yaratana inandım" der, sonra: "El-hamdülillahillezi zehebe bi şehri keza ve

câe bişehri, keza (falanca ayı götürüp falanca ayı getiren Allah'a hamd olsun)" diye hamdettiği rivayeti ulaşmıştır.[408]

5093... Katade'den (rivayet edildiğine göre) Rasulullah (s.a.).hilali (yine ayı) gördüğü zaman yüzünü ondan çevirir (sonra dua eder) miş.
Ebu Davud der ki: Bu mevzuda Peygamber (s.a.)'den (rivayet edilmiş ve) senedi (Hz, Peygambere) ulaştırılmış sahih bir hadis yoktur.[409]

Açıklama

Hz. peygamberin yeni ayı görünce dua ederken yüzünü aydan çevirmesinin sebebi, kendisini ayı görünce dua ederken görenlerin aya dua ederek onu kutsallaştırdığını ve ondan birşeyler istediğini zannetmemeleri içindir. Çünkü aya ve güneşe tapan kavimler aya ve güneşe yönelerek onlara doğru dua ederlerdi.
Bilindiği gibi Resulü Zişan efendimiz başkaları tarafından yanlış anlaşılacak hareketlerde bulunmaktan titizlikle kaçınırdı.
Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, Hz. Peygamberin hilâli görünce nasıl dua ettiğini ifade eden bu hadislerin ikisi de mürseldir. Musannif "Ebu Davud'un (5093) numaralı hadisin sonunda yaptığı "bu mevzuda Hz. Peygamberdendi vay et edilmiş müsned ve sahih bir hadis yoktur" şeklindeki açıklamasıyla anlatmak istediği de budur. Yine Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre (5093) numaralı hadisin ravilerinden Ebu Hilâl'in rivayet ettiği hadisler delil olma niteliğinden mahrumdurlar.[410]

102-103. İnsan Evine Girdiği (Çıktığı) Zaman Hangi Duayı Okur?

5094... Hz.Ürnrnü Seleme'den demiştir ki: Rasulullah (s.a) benim evimden her çıktığında mutlaka gözünü göğe dikip şu duayı okurdu:
"AUahümme innî eûzu bike en edille ev udalle ev ezille ev üzelle ev ezlime ev uzleme ev echele ev yüchele aleyye (: AHlah'ım! dalalete (sapıklığa) düşmekten veya (başkalarını delalete düşürmekten, hataya düşmekten veya (başkasını) hataya düşürmekten, zulmetmekten veya zulme uğramaktan cahillik etmekten ve bana câhilce muamele edilmesinden sana sığınırım.)[411]

Açıklama

Dalâlet: Haktan, hidayetten ve doğruluktan sapmak demektir. Türkçe karşılığı sapıklıktır.

Zelle: Sözlükte ayak kayması demektir. Doğru yolda giderken kasıt olmadan işlenen küçük günahlara da zelle denir. Kişi bu günahı farkında olmadan işlediği için bu hata yolda giden bir kimsenin ayağının kayarak düşmesine benzetilmiş ve bu ismi alınıştır.

Zulüm: Adaletin zıddıdır. Allah'ın koyduğu ölçüleri bırakıp ona aykırı olan ölçülerle muamele etmektir.

Cehalet: Allah ile kulları arasındaki ve kullarının kendi aralarındaki ilişkileri ve bu ilişkilerle ilgili hakları bilmemek demektir.

Resulü Zişan Eendimiz evinden ayrılmak istediği zaman bir rnüslüma-na yakışmayan bu olumsuz davranışların tümünden Allah'a sığınmadan evinden dışarı çıkmamıştır. Bir müslüman için yegâne örnek Fahr-i kâinat Efendimiz olduğuna göre bir müslüman için bu hususta güzel davranış, evinden çıkarken Hz. Peygamberin bu sünnetine uymaktır.[412]

5095... Enes b. Mâlik'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur;

"Bir adam evinden çıkınca "Bismillah tevekkeltü alallah, lâ havle velâ kuvvete illa billah: Allah'ın ismiyle (daşırı çıktım) Allah'a tevekk-kül ettim, güç ve kuvvet sadece Allah'dandır" derse, o zaman kendisine (bir melek taramdan o adama: "Sen bu duanın bereketiyle) doğru yola iletildin, serlere karşı koymakta yeterli hale getirildin (ve onlardan) korundun" diye karşılık verilir. Bunun üzerine şeytanlar ondan uzaklaşır. Diğer bir şeytan da ona: Senin için doğru yola iletilen, yeterli hale getirilen ve korunulan bir kimseyi (yoldan çıkarmak) nasıl (mümkün olur)? der."[413]

Açıklama

Bu hadis-i şeriften anlaşılıyor ki, kişi evinde yalnız başına bulunduğu sürece fitnelerden ve insan ve cinn şeytanlarının hazırladığı tuzaklardan uzak kalır. Evinden çıkınca şeytanlar onun peşine düşerler ve sürekli olarak takip ederek onu kötülüklere sürüklemeye çalışırlar. Fakat adam evinden çıkarken mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen duayı okuyacak olursa

şeytanlar o kimseye zarar vermekten ümitlerini keserek onun peşini bir akı verirler.[414]

5096... Ebu Malik el-Eş'arî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Kişi evine girdiği vakit: "Allahümme innî es'elüke hayralmevlici ve hayral mahreci bismillahi velecnâ ve bismillahi haracnâ ve Alalla-hi Rabbena tevekkelnâ (: Ey Allahım, senden giriş ve çıkışın en hayırlısını istiyorum. Allah'ın adıyla girdik ve (yine) Allanın adıyla çıktı ve Rabbimiz olan Allah'a dayandık)" desin, sonra (ev) halkına selâm versin."[415]

Açıklama

Mevlic: Kelime mimli masdar zaman ve mekan ismi olarak girmek, girme zamanı, girilecek yer gibi manalara gelir.
Mahreç: Kelimesi de yine aynı şekilde bir mimli masdar, zaman ve mekan ismi olarak çıkmak, çıkma zamanı, çıkılacak yer anlamlarına gelir.
Avnü'l-Ma'bûd yazarının açıklamasına göre, hadis-i şerifte bu kelimelerin iade ettikleri üçer mananın üçü de kast edilmektedir. Bu hadis-i şerifte "... Rabbim beni doğruluk yerine koy ve doğruluk yerinden çıkar ve katında bana destekleyecek bir kuvvet ver."[416] âyet-i kerimeşinin manasına işaret vardır.
Tîbî'ye göre Mevlic ve mahreç kelimeleriyle burada kast edilen giriş ve çıkış olabileceği gibi girelecek ve çıkılacak yer de olabilir.
Mîrek'e göre burada bu kelimelerin sadece masdar manaları kast edilmiştir. Binaenaleyh söz konusu dua "Ey Allahım senden girişten ve çıkıştan gelecek hayırları istiyorum" anlamına gelmektedir.[417]

103-104. İnsan Rüzgar Estiği Zaman Hangi Duayı Okur?

5097... Hz.Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittiğini söylemiştir: "Rüzgâr Allah'ın rahmet(ler)inden bir rahmettir. (Mü'minlere) rahmet, (kâfirlere de) azab getirir. Binaenaleyh onu görünce, ona sövmeyiniz de Allah'daiTonun hayrını isteyiniz. Şerrinden de Allah'a sığınınız."[418]

Açıklama

Rüzgâr: Allah'ın emriyle yaz günlerinde serinlik ve yağmur getirdiği gibi, kış günlerinde de bazan lodos şeklinde eserek karları eritir, buzlan çözer; bazan da gerek yazın ve gerekse kışın bir takım aşırı yağışları ve selleri, beraberinde getirerek za-rarlı ve tehlikeli neticelerin doğmasına sebebiyet verir.

Geçmiş kavimlerde Allah kâfirlerin toplu helâklannı rüzgarları vasıtasıyla almıştır. Âhir zamanda ise yine rüzgârları vasıtasıyla mü'min kullarının canını tatlı bir şekilde1 almak suretiyle onları kıyametin dehşetini görmekten koruyacak ve kıyamet geriye kalan şerli insanların üzerine kopacaktır.

Görülüyor ki rüzgâr mü'minlere genellikle rahmet getiren ve ancak Allah'ın emir ve iradesiyle esebilen bir varlıktır. Öyleyse ona Ökelenmek, Allah'a kafa tutmak anlamına geleceğinden akıl kârı bir iş değildir. Öyleyse onun esmesi zarar bile getirmiş olsa Allah'ın rüzgâr vasıtasıyla bu zararı verdiğini, gafil kullarını te'dip ederek onların uyanmasını sağlamak gibi bir çok hikmet ve maslahatlar dilediğini düşünerek rüzgâra sövmek-ten kaçınıp Allah'dan onun hayrını istemek, şerrinden de Allah'a sığınmak gerekir. Uyanık ve şuurlu bir miislümana yakışan da budur.

Hadis-i şerifte geçen "rahv" kelimesi "... Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin"[419] âyet-i kerimesinde olduğu gibi "Rahmet" anlamına gelmektedir. Bu hadis-i şerif rüzgâr estiği zaman onun hayrını isteyip şerlerinden Allah'a sığınmanın müstehap olduğuna ve rüzgâra spymenin.se küfür olduğuna delâlet etmektedir.[420]

5098... Heygamber (s.a.)'in zevcesi Hz. Âişe'den demiştir ki: Ben Rasûlullah (s.a.)'i küçük dilini görebileceğim şekilde gülerken asla görmedim. Çünkü o sadece gülümserdi. Bir bulut yada rüzgâr gördüğü zaman bu(nun vediği sıkıntı) yüzünden belli olurdu. Bu sebeple ben (birgüri kendisine):

Ey Allah'ın Resulü, halk bir bulut gördükleri zaman onda yağmur bulunduğu ümidiyle sevinirler. Oysa onu gördüğün zaman senin yüzünde bir rahatsızlık (alameti) görüyorum (bunun hikmeti nedir?) diye sordum da:

Ey Âişe! O bulutta (helak edecek) bir azab bulunmadığından beni hangi şey emin kılabilir? Oysa (geçmişte) bir kavim rüzgârla helak edilmiştir, yine (geçmişte) başka bir kavim de azab (taşıyan bulutları) görmüş de: Bu

(ufukta beliren) bize yağmur getirici bir buluttur" (Ah-kaf (46) 24) demişlerdi."[421]

Açıklama

Görülüyor ki Rasûlullah (s.a.) şiddetli rüzgâr ile kesif buluttan hoşlanmaz, bunların umumi bir ceza olmak üzere ümmetine bir musibet getireceğinden korkar ve bu hali yüzünden anlaşılıyormuş.

Burada şöyle bir sual vârid olabilir: Hak Teâla hazretleri Kur'an-i Keriminde: "Sen onların aralarında bulunduğun müddetçe Allah onlara azab edecek değildir"[422] buyururken, Rasûlullah (s.a.)'in bu endişesine mahal var mıdır?

Cevap: Bu âyet-i kerime hadis-i şerifte beyan buyrulan vukuattan sonra nazil olmuştur. Âyet nazil olduktan sonra bir daha Resul-i Ekrem (s.a.)'in endişesi kalmamıştır. Rasûlullah (s.a.) aralarında bulunduğu müddetçe ümmetini azab etmemek ve keza onun veatmdan sonra ümmeti istiğfara devam ettikçe kendilerine azab ve musibet göndermemek sırf Peygamber-i Zişan (s.a.) efendimizin yüzü suyu hürmetinedir. Aslında bu, Allah teâla taraından Resulü Zişanına bir ikram ve derecesini terfi'dir.

Sûfiye bu hadis-i şerifle istidlal ederek; Peygamber (s.a.)'in ümmeti arasında bulunması onların azab edilmesine nasıl mani olmuşsa kalplerde bulunan iman da mü'minlerin bedenlerini tazib etmeye öylece manidir, demişlerdir.[423]

Metinde rüzgârla helak edildiklerinden bahsedilen kavimden maksat, Hud aleyhisselâmın ümmeti olan "Ad" kavmidir.

Ufukta beliren bulutlan görünce: "İşte bize yağmur getirecek bulutlar" diye sevinip de o bulutlardan yağan azabla helak olduklarından bahsedilen kavim ise Salih aleyhisselâmın ümmeti olan Semûd kavmidir, nitekim bu olay Kur'an-i Kerim'de şöyle anlatılmaktadır: "O korkutuldukları azabı vadilerine doğru gelen bir bulut halinde gördüklerinde: Bu ufukta beliren bir bulut, bize yağmur yağdıracak, dediler."[424]

Bilindiği gibi mevzu muzu teşkil eden hadiste "Kavm" kelimesinin tekrarlandığı gibi, nekre bir kelime yine nekre olarak tekrarlanacak olursa, bu iki nekrenin medlulleri (ifade ettikleri şeyler) birbirinden ayrı şeyler olur. Biz bu kaideden hareketle metinde nekre olarak iki defa tekrarlanan kavim kelimesinin iki ayrı kavme delâlet ettiğne kanaat getirdik. Bu konuda daha

azla bilgi için Ahkaf Suresinin 21-26, Fussilet suresinin 15 ve 16. âyetlerinin tesirlerine bakılabilir.[425]

5099... Âişe (r.anhâ)'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a) ufukta belirmeye başlayan bir bulut gördüğünde namazda bile olsa (yapmakta olduğu) işi bırakır, sonra: "Allahümme innî eûzu bike min şerri* hâ (: Ey Allahim, (bunun) şerrinden sana sığınırım" derdi. Eğer yağmur yağarsa (o zaman da): "AHahümme sayyiben henîen (: Ey Allah'ım, (bu yağmuru) faydalı (bir şekilde inen (bir yağmur) kıl" derdi.[426]

Açıklama

Metinde geçen "sayyıb" kelimesi "sabe" fiilinden gelmektedir. Gökten inen anlamına gelir. Bu kelime İbn Mace'nin Sünen'inde "Sin" ile "Seyb" şeklinde rivayet edilmiştir. Netice itibariyle aralarında bir fark yoktur.

Bu hadis-i şerif havada beliren bir bulut görünce metinde geçtiği şekilde onun şerrinden Allah'a sığınmanın ve yağmur yağmaya başladığını görünce de yine metinde geçtiği şekilde dua etmenin müstehab olduğuna delâlet etmektedir.

İmam Şafiî (r.a.)'nin İbn Abbas (r.a.)'den rivayetine göre; O şöyle dermiş "Rüzgâr estiği zaman Râsûlullah (s.a.) dizleri üzerine oturur ve: "Allah'ım, onu rahmet kıl azab kılma! Allah'ım, onu rahmet rüzgârı kıl, azab rüzgârı kılma" diye dua edermiş.

"Nitekim o uğursuz günde üzerlerine insanların sökülmüş hurma kütüğü gibi yere seren dondurucu bir rüzgarı devamlı olarak gönderdik."[427]

"Ad kavminin başından geçende ibret vardır. Onların üzerine uğradığı herşeyi bırakmayıp toza çeviren kuru bir rüzgâr gönderdik."[428]

"Rüzgârları aşılayıcı olarak gönderdik de yukardan su indirdik ve sizi onunla suladık."[429]

"Rüzgârları müjdeciler olarak göndermesi, O'nun varlığının alâ-metlerindendir."[430]

Şafiî Rahimetullah munkati' hadis olarak bir adamdan şöyle bahsetti:

"O,Rasûlullah (s.a.)'e fakirliğini şikâyet etti, Râsûlullah (s.a.)'de O'na:

Herhalde sen sürgâra sövüyorsun dedi" Şafiî (r.a.):

Rüzgara sövmek kimseye caiz ve uygun değildir. Çünkü o, Allah tealanın itaatkâr bir yaratığı ve askerlerinden bir askeridir. İstediği zaman onu rahmet ve azab haline getirir, dedi.[431]

104-105. Yağmur Hakkında (Gelen Hadisler)

5100... Hz. Enes (İbn Malik)'den demiştir ki: (Birgün) Râsûlullah ile birlikte iken yağmura tutulduk, Râsûlullah (s.a.) hemen (yağmurun altına) çıkıp (vücudunun) bir kısmından elbisesini sıvazladı, nihayet orası yağmurla ıslandı. Bunun üzerine biz:

Ey Allah'ın Resulü, bunu niçin yaptın? diye sorduk.

Çünkü bu Rabbimin katından yeni geliyor, buyurdu.[432]

Açıklama

Metinde geçen: "Çünkü bu Rabbimin katından yeni geliyor" cümlesinden murad "yağmur bir rahmettir. Allah teâlâ onu yeni yaratmıştır. Binaenaleyh bereketinden yararlanmağa değer" demektir.

İmam Nevevî diyor ki: "Bütün hadis-i şerifte yağmur yağmağa başladığı zaman avret yerlerinden maada her. yerini açarak yağmurun ilk damlalarıyla ıslanmak müstehap olduğuna; yine bu hadiste derecesi aşağı olan bir kimsenin üstün dereceli birinin bilmediği bir şeyi yaptığını görünce onu öğrenmek amel etmek ve başkasına da öğretmek için sorması gerektiğine delil vardır."

Burada şöyle bir sual hatıra gelebilir: Yeni yaratılmış olmayı gerekçe göstermek, (var ediliş, yaratılış) itibariyle değil, İslâmiyet itibariyle olan kıdeme göre yapılır.

Buradaki tercih ise yücud itibari ile olan yakınlığa göredir.[433]

105-106. Horoz Ve (Diğer) Hayvanlar Hakkında (Gelen Hadisler)

5101... Zeyd b. Halid'den (rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Horoza sövmeyiniz. Çünkü, o, (sizi) namaza uyandırır." [434]

Açıklama

Bu hadis-i şerifi açıklarken Hafız Münavî şu görüşlere yer veriyor: "Horoz gece öttüğü için insanları geceleyin uykudan uyandırarak gece

namazına kalkmaların yardımcı olur. Kuşkusuz ibadet ve taata yardımcı olan yaratıklar, sövülmeye değil, övülmeye müstellaktırlar. Tayâlisî'nin bu konudaki rivayeti ise "Horoza sövmeyiniz, çünkü o, namaz vakitlerini bildirir" meâlinde-dir. Halimi Tayalisî'nin rivayet ettiği bu hadisi açıklarken diyor ki: "Bu hadis kendisinden hayır görülen hiç birşeye sövülemeyeceğine ve onun küçük görülemeyeceğine, bilakis onun ikram ve şükre müstehak olduğuna, ona iyilikle mukabele etmek gerektiğine delalet etmektedir.

Horozun namaza çağırmasından maksat, gerçekten onun açıkça, "Namaza kalkın" diyi nida etmesi değildir. Sadece, onun yaratılışı icabı sabah namazı vakti ve öğle vakti girerken peşi peşine öterek insanlara namaz vaktinin girmekte olduğunu hatırlatmasıdır.

Ancak bir horozun ötüşünün hiç şaşmadan namaz vakitlerine rastladığını iyice tecrübe etmedikçe sadece horozun Ötüşüne dayanarak, namaz vakitlerini belirlemek caiz değildir."[435]

Horoz, ötüşüyle farz namazların vakitlerinin girdiğini hatırlattığı gibi: geceleyin ötmeleriyle de teheccüd namazına kalkmanın zamanının geldiğini bildirir. Bu bakımdan horozlar sövülmeye değil, övülmeye layık yaratıklardır.[436]

5102... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Horoz ötüşünü duyduğunuzda yüce AI-Iah'dan fazlını (bereket ve ihsanını) isteyiniz. Çünkü o (anda) melek görmüştür. Eşek anırması işittiğiniz zaman ise şeytandan Allah'a sığınınız. Çünkü o (o anda) şeytan görmüştür."[437]

Açıklama

Kadı Iyaz dualarımızı, horoz öterken etmemizin emr olunması, meleklerin edilen duaya âmin demelerini ve duacı mü'min hakkında şehadet ve istiğfar etmelerini ve bu suretle dualarımızın icabete mazhar olmalarını temin içindir, demiştir. Sa'Icbî'nin rivayetine göre Nebi (s.a.): "Üç sese, Allah muhabbet eder: Horoz sesi, Kur'ân okuyan mü'mimn sesi, bir de seher vakti Allah'a isti-ğar edenlerin sesi" buyurmuştur.

Bu hususta İbn Hibban'ın, Bezzar'dan da şu rivayetleri vardır. îbn Hibban, Sahih'inde Rasûlullah (s.a.)'in: "Horoza sövmeyiniz, ona seb etmeyiniz. O sizi namaza davet eder" buyurduğunu tahric etmiştir. Bezzar'in

rivayetinde de bir kere Rasûlullah (s.a,) yakınında bir horoz ötmüş-tü de orada bulunanlardan bir kişi horoza:

Allah lanet etsin! demişti, bunun üzerine Peygamber efendimiz:

Hayır, sakın öyle söyleme, o seni namaza davet ediyor, buyurdu. Görülüyor ki horozun sair hayvanlarda bulunmayan müstesna bir hususiyeti vardır, ki o da, gecelerde fasıla ile zaman zaman ötmesi kronometre gibi hiç şaşmaksızın ve gece ister uzasın, ister kısalsın bu sayhaların şafaktan önce ve sonra muttarid bir halde tevsalî eylemesidir. Bu sebepten Kadı Hüseyn, Rafiî gibi bir kısım fukaha namaz vakitlerinin tecrübeli horozların sesiyle tayin ve ona itimad edilmesi caizdir, demişlerdir.

Davudi demiştir ki: Horozda bu hayvandan Öğrenilmeğe değer beş şey vardır ve şunlardır, güzel ses, seher vakti erken kalkmak, cömertlik, cinsî kıskançlık, aile bereketi.

Horoz sesi ne kadar güzelse merkep avazı da o derece çirkindir ve is-tâzeye layıktır. Ebu Musa el-İsfehanî'nin Tcrğib'inde Ebu Rafi'den tah-ricine göre. Rasûlullah (s.a.) merkep, şeytan görmedikçe anırmaz. Merkep amrınca siz Allah Teâlâ'yı zikredin. Bana da salavat getiriniz, buyurmuştur.[438] Hadis-i şerif, salih insanların bulunduğu yere rahmet indiğine ve bu gibi zamanlarda duanın müstehablığına, masiyet ehlinin bulunduğu yere de Allah'ın gazabınının indiğine bu gibi zamanlarda Allah'a sığınmanın müstehaplığına delalet eder.[439]

Eşeğin Anırması Ve Köpeklerin Havlaması[440]

5103... Cabir b. Abdullah'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: .

"Köpeklerin ulumasını ve eşeğin anırmasını duyduğunuzda Allah'a sığınınız. Çünkü sizin göremediğinizi görürler."[441]

Açıklama

Hadis-i şerif, köpeklerin ve eşeklerin sezgi güçlerinin biz insanların sezgi ve güçlerinden daha fazla olduğunu ve üzerimize inmekte olan felâket ve musibetleri bizden daha önce sezip sesler çıkarmak suretiyle tepki gösterdiklerini ve bunların acı acı sesler çıkarmağa başladıkları zaman

üzerimize bir belânın yada musibetin inmekte olduğunu düşünerek Allah'a sığınmamız gerektiğini ihtar etmektedir.

Bu bakımdan hadis-i şerifteki ihtara kulak verip ona göre hareket etmek müstehaptir.[442]

5104... Câbir b. Abdullah ile Ali İbn Ömer İbn Huseyn İbn Ali'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(Geceleyin yolda ve sokakta) ayak sesleri kesildikten sonra (evlerden dışarıya) çıkmayı azaltınız. Çünkü Yüce Allah'ın (geceleyin) yeryüzüne saldığı (birçok) canlı yaratıkları vardır."

(Ebu Davud der ki: Diğer şeyhim İbrahinı) b Mervan ise bu hadisi (bana): "Bu saatte Allah'ın (sokaklarda doksan) yaratıkları vardır." (şeklinde) rivayet etti. Sonra da bir önceki hadisteki gibi, köpek havlamasıy-la, eşeklerin anırmasısndan bahsetti ve rivayetine şunu da ilâve etti: (Bir Önceki hadisin) bir benzerini de Şurahbilü'l-Hacib, Cabir b. Abdullah zinciriyle Rasûlullah'a (s.a.)'den naklen, İbn'ül-Hadi rivayet etti. [443]

Açıklama

Hadisin iki senedi olup, bunlardan birinin ravilerinden Qİan Said b_ Ziyadî hayıftır. Ayrıca Ali b.Ömer, sahabi değildir. Hadisi babasından nakletmiştir. Babası da sahabi olmadığına göre bu hadis munkatidir. Buna karşılık, Câbir b. Abdullah sahabidir ve onun senedi muttasıldır. Hadisin ravilerinden olan ve Ebu Davud'un metinden sonra işaret ettiği Şurahbil b. Sa'd da sağlam değildir. Hadisleri delil olma niteliğinden mahrumdur.

Ebû Davud, hadisin muhtelif sened ve lafızlarına değinmekle bir taratan hadisteki "ızdırab" a diğer taratan senedinin büsbütün zayıf olmadığına işaret etmek istemiş olmalıdır.

Bu hadis-i şerif geceleyin ayak sesleri kesildikten sonra Allah'ın yaratıklarından bilmediğimiz birçok zararlı haşerelerin cin ve şeytanların sokaklara çıkabilecekleri ve dolayısıyla yolda sokakta yalnız başına dolaşan kimselere zarar verebileceklerini haber vermekte ve bu saatlerde ihtiyaç olmadıkça dışarı çıkmaktan kaçınmayı ihtar etmektedir.

Hadis-i şerifteki ihtarı itibara alıp ona göre hareket etmek müstehaptir. [444]

106-107. Çocuk Doğunca Kulağına Ezan Okunur

5105... (Ubeydullah b. Ebi Rafi'in) babasından demiştir ki: "Ben Ra-sûlullah (s.a.)'i -Hasen b. Ali'nin kulağına Hz. Fatima'nın onu dünyaya getirdiği zaman namaz için (okunan ezan gibi) ezan okurken gördüm."[445]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif Hz. Peygambenn, torunu Hz. Hasan doğduğu zaman yaptığı ilk telkinin kulağına ezan okumak olduğunu ifade etmektedir.

Bunun hikmeti başka bir hadis-i şerifte şu manaya gelen lafızlarla ifade edilmektedir: "kimin bir çocuğu olur da sağ kulağına ezan, kol kulağına ikamet okursa ona ümmü sıbyan zarar vermez."[446]

Ancak bu hadis sened yönüyle tenkid edilmiş, zayıf olduğu söylenmiştir.[447] Bununla beraber Hz. Ömer b. Abdil Aziz'İn bu hadis-i şerifle amel ettiği bilinmektedir.[448]

İbn Kayyım el Cevziyye bu konuda "Tuhfetü'I-Mevdûd" isimli eserinde şu görüşlere yer mermektedir.

"İnsanın dünyaya gözlerini açarken, kulaklarına çarpan ilk sesin, Allah'ın büyüklüğünü ve yüceliğini iade eden sözler olması onun İslama girmesini sağlayan önemli bir hadisedir, bir bakıma dünyaya ayak basan çocuğa İslam şiarını telkin etmek anlamına da gelir. Tıpkı dünyadan ayrılırken de kelime-i tevhidin telkin edilmesi gibi. Çocuk anlamasa da ezan onun kaininin dp.rinlikle.rine inip tesir yapacağında şüphe yoktur.

Bununla beraber ezan ve ikamet okunmasının, diğer bir faydası daha vardır; o da şeytanın ezam duyunca uzaklaşıp beklemesidir. İlk anda şeytanı Öfkelendiren, onun gücünü kıran böyle bir sesin yankı yapması şeytanın çocuğa musallat olacağı ilk anlarda çok önemlidir.

Diğer bir ifadeyle çocuğun kulağına ezan okunmakta çocuğu Allah'a davet etmek, İslam dinine çağırmak, Allah'a kulluğa heveslendirmek, henüz şeytan bir dürtüş ve fısıltıda bulunmadan bunları gerçekleştirmek gibi manalar vardır.[449]

5106... Âişe (r.anha)'dan demiştir ki:

"(Yeni doğan) çocuklar Rasûlullah (s.a)'e getirilirdi. (Hz. Peygamber de) onlara bereketle dua ederdi."

Ebu Davud dedi ki: Bu hadisi bana rivayet eden diğer şeyhim) Yusuf (İbn Musa bu rivayette): "Ve onlara tahnikte bulunurdu" (cümlesini de) ekledi. Fakat (Osman b. Ebî Şeybe'nin rivayetinde bulunan "Onlara bereketle (dua ederdi" cümlesini) rivayet etmedi.[450]

Açıklama

Tahnîk: Hurma ve benzeri birşeyi ağızda çiğnedikten sonra çocuğun damağını onunla ovmak demektir.[451] İbn Hacer tahnikin çocuğu yemeye alıştırıp takviye etmek için yapıldığını, tahnikte en uygun olan gıdanın kuru hurma olduğunu, yokluğu halinde taze hurma veya tatlı birşey tatlılar arasında evleviyetle anbali, bunlar da yoksa ateş değmemiş birşey olması gerektiğini kaydeder.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, yeni doğan bir çocuğun, ağzına konacak ilk gıdaya çok önem verip bu işle Hz. Peygamberin bizzat ilgilendiğini ifade etmektedir. Hz. Ali'nin rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte de "Hz. Peygamberin torunu Hz. Hasan doğduğu zaman, onun ağzına Hz. Ali'nin tesbit edemediği bir şey koyduğunu bu sebeple de Hz. Ha-san'm Hz. Hüseyn'e nazaran daha bilgili olduğu ifade edilmektedir.[452]

İslam terbiyecileri bu sünneti çocuğu bir âlime götürerek tahnik ettirmek suretiyle ibka ettirmişlerdir."[453]

Bu sünnetteki hikmet çocuğun ağız kaslarını, çene nahiyyelerini harekete geçirip kuvvetlendirmek ve böylece anasının göğsnü daha çabuk tutmasını sağlamaktır. Ayrıca bunun ruh üzerinde bir takım olumlu tesirleri düşünebilir. Bu bakımdan belirtilen sünneti, takva ve salah ile bilinen, tanınan bir kişinin yerine getirmesi, böylece çocuğun mübarek ve takva ile mevsuf bir kişilik kazanması bakımından daha uygun olur.[454]

5107... Hz. Âişe'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.): "İçinizde mugarrebler görüldü mü?" buyurmuş, yahutta ("görüldü mü, kelimesi yerine) başka bir kelime (söylemiş); Ben de: "Ey Allah'ın Resulü) "Mugarrabler nedir? diye sordum; (Hz. Peygamber):

Kendilerine cinnileriıı ortak olduğu kimselerdir, diye buyurmuştur.[455]

Açıklama

Hattâbî (r.a.)'nin açıklamasına göre "mugarrab" aslından ve neslinden uzaklaşmış kimseler dernektir.' Esasen bu kelimemin kökü olan "Gurb" kelimesi uzaklık anlamına gelir.

İşlerine kendi cinslerinden kendi yaratılışlarına ve şekillerine benzeyen kimselerin müdahale etmesinden dolayı, kendilerinde bir yabancılık şaibesi ve şüphesi sezilen kimselere bu isim verilir. İşte bu nedenle işlerine cin karışan kimselere de bu isim verilmiştir.

Nihâye'de açıklandığına göre "Mugarrabûn" kendilerinde yabancı bir' damar bulunan yahutta yabancı bir nesebden gelen kimselerdir.

Bazılarına göre ise bu. kelime ile işlerine şeytanın karışıp kendilerine zinayı caiz göstererek onu emrettiği ve neslini de doğru yoldan uzaklaştırmaya muvaak olduğu kimselerdir. Nitekim "mallarda ve çocuklarda onlara ortak ol..."[456] âyet-i kerimesinde kasdedilen mana da budur.[457]

BezhVl-Mechud yazarının açıklamasına göre metinde geçen "mugarrabûn" kelimesinden maksat, besmelesiz yapılan cima mahsûlü çocuklardır. Şeytan cima esnasında onlara ortak olduğu için doğacak çocuk o kimsenin katıksız çocuğu olmayıp onda şeytanın da payı olur. İbn Kayyım el-Cevziyye ise Fethü'l-Vedud isimli eserinde bu konuda şöyle de-' mektedir: "Mugarrabûn" yüce Allah'ı zikretmeden cima eden ve böyle hareket ettikleri için de çımalarına şeytan ortak olan kimselerdir. Bazıları ise mugarrabûn insan menisi ile cin menisinden meydana gelen kimselerdir. Yani damarlarına yabancı cinsten birinin kanı karışan kimsedir. Nitekim bir hadis-i şerifte Rasulü Ekrem Efendimiz: "Hel tehıssü minkün-ne imraetün ennel cinne tücâmiuhâ (Ey kadınlar, sizden bazı kadınlarla cinnilerin cima ettiğini biliyor musunuz?") buyurmuştur. Resul-i Zişan efendimizi su sözüyle bazı cinnilerin kadınlara aşık olup onlarla sık sık cima ettiğini ifade buyurmuştur.[458]

Şir'atü'I-İslâm yazarının Meâlimü't-Tenzil'den naklen yaptığı açıklamaya göre "şeytan erkeğin zekerinin tepesine oturur, besmele çekmezse onunla birlikte hanımıyla temas eder, aynı erkek gibi onda da o esnada inzal vuku bulur."[459]

Bütün bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere galeyan halindeki şehvetin şeytani saptırmalarla harama kanalize edilmesi pek mümkündür. Bu sebeble insan, cinsî münasebetten Önce şeytanın tehlikesinden Allah'a na-sıl sığınılacağını Resulü Zişan efendimiz bizlere şöyle açıklamıştır.

"Müzminlerden biri karısı ile cinsî münasebette bulunmak istediği zaman: Bismillahi Allahümme cennebişşeytane ve cennebişşeytane marazektenâ (: Bismillahi Allahım, bizi şeytandan şeytanı da bize vereceğin çocuktan uzaklaştır) diye dua ederse şeytan o çocuğa asla zarar veremez."122

Allah Rasûlünün aynı konudaki diğer bir hadisinde; "Şeytan o çocuğa asla zarar veremez" cümlesi "Allah o çocuğa şeytanı saldırtmaz."[460]

Fahr-i kâinat efendimizin açıkladığı üzere: "İnsan oğluna şeytanın vesvesesi olduğu gibi meleğin de ilhamı vardır. Bu sebeple kalpde hissedilen hayır, melekten şer de şeytandandır."[461]

Kişi cinsî münasebette bulunduğu zaman ona refaket eden meleklerde ondan ayrılırlar. Kişinin kendi şeytanı da ona daha çok zarar verme imkânı bulur. Ancak yukarıda mealiyle birlikte sunmuş olduğumuz duayı ci-madan önce okuyan kimseye şeytan bu konuda zarar veremez.

Cimadan önce bu şekilde dua okuyan bir kimseye şeytanın zarar veremeyeceği açıklığa kavuşturulmuş olmakla beraber, şeytanın bu duayı okuyan kimseye nasıl ve ne ölçüde zarar veremeyeceği açıklanmamıştır. Ancak İslam alimleri buna şu şekilde yorumlar getirmişlerdir:

"Şeytan besmelesiz ve duasiz yapılan cima mahsulü çocuğa zarar verebildiği halde, besmele ve dua ile yapılan cima mahsûlü çocuğa zarar veremez.

Şeytan, imandan saptırıp küür bataklığına düşüremez. Şeytan onu büyük günahları işlemeye sevk edemez. Şeytan dualı çocuğun bedenine zarar veremez. Şeytan işlediği günahlardan dolayı onun tövbesine engel olamaz. Şeytan bu çocuk üzerinde sürekli hakimiyet kuramaz."[462] Binaenaleyh nasıl ki çocuk yeni doğduğu zaman onun sağ kulağına ezan, sol kulağına ikamet okumak o çocuğu şeytanın zararından korursa (bk. 5105 nolu hadis) cimadan önce yukarıda mealini sunduğumuz duayı okumak da şeytanın cimaya iştirak etmesini önler.

Musannı Ebu Davud işte bu sebepten mevzumuzu teşkil eden hadisle yeni doğduğu sırada şeytanın şerrinden korumak için kulaklarına ezan ve ikamet okunması arasında bir alaka gördüğü için bu hadisi mevzumuzu teşkil eden "Çocuğun yeni doğduğu sırada kulağına ezan okunacağına dair" olan baba yerleştirmiştir.

Buda Musannif Ebu Davud'un "mugarrabun" kelimesiyle cimadan önce Allah'ı zikretmeyi terk eden kimselerin kasd"edildiği görüşünde olduğunu gösterir.[463]

107-108. Kişinin Allah İsmini Vererek Diğer Bir Kişiye Sığınması

5108... Hz. İbn Abbas'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim Allah ismini vererek (size) sığınacak olursa ona yardım ediniz. Her kim sizden Allah'(ın yüzü suyu) hürmetine (birşey) isterse ona (istediği şeyi) veriniz."

(Ehû Davud dedi ki: Bu hadisi bana rivayet eden şeyhlerimden biri olan) UheyduUah (hu son cümleyi bana): "Sizden Allah için (birşey) isteyene (istediği şeyi) veriniz." (seklinde) rivayet etti. (Diğer şeyhimin ri-vavetinde geçen yüzü suyu hürmetine kelimesini rivayet etmedi.)[464]

5109... Hz. İbn Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim Allah'ın ismini vererek size sığınırsa onu himayeniz altına alınız kim de sizden Allah için birşey isterse ona (isteğini) veriniz."

(Ebu Davud dedi ki: Bu hadisi bana rivayet eden üç şeyhden ikisi (Sehl ile Osman (bu cümleye ilave olarak): "Sizi davet eden (in dâvetin)e icabet ediniz." (cümlesini de) rivayet ettiler. Sonra (şu cümleyi rivayette üçüde birleştiler: "Kim size bir iyilikte bulunursa siz de onu mükâat-landırınız." (Sözü geçen üç şeyhimden) Müsedded ile Osman (yukarıdaki rivayetlere ilâve olarak: "Eğer (onu mükâfatlandıracak birşey) bulamazsanız, onun iyiliğini karşıladığınıza kanaat getirinceye kadar ona dua ediniz." (cümlesini de) rivayet etti(Ier).[465]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriften başına gelen bir musibetten veya zulümden yada bir tecavüzden dolayı aciz kalıp da "Allah aşkına, Allah için" gibi sözlerle Allah adına dileyen bir kimseye Allah'ın ismini tazim için elden geldiğince yardım edip istediği-. ni yerine getirmenin farz olduğuna delâlet etmektedirler. Bazı hadis sarihlerine göre Metinde geçen: "Her kim Allah ismi vererek sîze sığınacak olursa onu koruyunuz." cümlesinin manası "Eğer bir kimseden, üzerine arz olmayan birşey istenir de yapamaz ve size iltica ederek özür dilerse onu kendi haline bırakın gidin" demektir.

Hadis-i şerifler artık böyle bir kimseden o şeyin istenmeyeceğine, Aî-lah aşkına isteyen kimseye istediğini vermek gerektiğine iyilik yapana mükâfat vermek lâzım geldiğine verilecek mükâfat bulunamadığı takdirde kendisine duada bulunmak icab ettiğine delildir. Ancak verilmesi veya istenilmesi memnu olan şeyleri vermek icab etmez. Bu babda Taberânî Hz. Ebû Musa el-Eş'arî'den şu hadisi rivayet etmiştir. "Allah aşkına isteyen (dilenci) mel'ûndur. Kendisinden kötü olmayan birşey Allah aşkına istenildiği halde vermeyen kimse de mel'ûndur."

dilenciye lanet edilmesi, bıktıracak derecede İsrar ettiği takdirdedir. Vermeyene lanet ise verilebilecek bir şeyi vermediği zamana mahsustur. Ulema bu hadisi kerahete hamletmişlerdir.[466]

Mevzumuzu teşkil eden (5109) numaralı hadis-i şerifte geçen "sizi davet edenin davetine icabet ediniz." cümlesi de davete icabet etmek gerektiğini ifâde etmektedir, bilindiği gibi, ulemadan bu davet düğün yemeği için olursa icabet etmek vacib, diğer davetlere icabet ise menduptur.

Nitekim (5030) numaralı hadisin şerhinde açıklamıştır. Mevzumuzu teşkil eden bu hadisler daha önce 1672 numarada da geçmişti. Daha fazla malumat için sözü geçen numaradaki hadisin şerhine müracaat edilebilir.[467]

108-109. (Kalbe Gelen) Kuşkunun (Vesvesenin) Önlenmesi Hakkında (Gelen Hadisler)

5110... Ebû Zümeyl'den demiştir ki: "Ben Hz. İbn Abbas'a: "Benim kalbimde hissettiğim bu duygu nedir? diye sordum."

Neymiş o! (Söyle de bilelim), dedi.

Ben de: Vallahi onu söylemem, dedim. Bunun üzerine bana:

Şüphe ile ilgili bir şey mi? (Yoksa) dedi ve gülerek: "Bundan hiçbir kimse kurtulamamıştır, buyurdu. Nihayet aziz ve celîl olan Allah: "Sana indirdiklerimizde şüphe ediyorsan, senden önce indirdiğimiz kitapları okuyanlara sor..."[468] âyet-i kerimesini indirdi. Bunun üzerine (Hz. İbn Abbas) bana:

Eğer içinde bir şüphe hissedecek olursan: "O hem evveldir, hem âhirdir, hem zahirdir, hem bâtındır ve o herşeyi bilendir."[469] de buyurdu.[470]

Açıklama

Bilindiği gibi, kalbe arız olan duygular ya şeytandarıdır yada meleklerdendir. Şeytandan gelene vesvese (kuşku), melekten gelene de ilham denir. Meîekden gelen ilhamlar, insanları devamlı doğru yola götürüp imanlarını takviye ederek gözlerini ve gönüllerini nurl andırdığı, ufuklarını aydınlattığı halde şeytandan gelen vesveselerin onların gönüllerini ve yollarını karartıp şüphelerin ve tereddüdün karanlık dehlizlerine sürükleyip huzurlarını kaçırır, azimlerini kırar ve onları korkuya düşürür.

Esasen, mevzuimizu teşkil eden bu hadis-i şerifte de açıklandığı gibi, bu vesveselerden insan kurtulamamıştır. Binaenaleyh, insanların bu vesveseden kurtulması kendi elinde olmadığından yüce Allah insanları kalplerine gelen bu vesveselerden dolayı sorumlu tutmamıştır. Kullarına olan bu lütfunu; "... Allah kimseye gücünün yeteceğinden azlasını yüklemez."[471] âyetiyle bildirerek kullarını büyük bir sıkıntıdan kurtarmıştır.

Ancak, şurasını unutmamak lazımdır ki, ihtiyarsız olarak insanın kalbinden geçen bu düşüncelerden insanın sorumlu olmaması için onun doğruluğuna inanarak başkalarına anlatmış olmaması gerekir. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Şüphesiz ki dilleriyle söylemedikçe yahut filen yapmadıkça Allah ümmetinin gönüllerinden geçirdikleri şeyleri, onlara bağışlamıştır.”[472] Duyurulmuştur.

Bu mevzuda Bezi yazarı şöyle diyor:

"Eğer metinde geçen Yunus suresinin 94. ayeti Hz. Peygamberi muhatap alıyorsa bundan Hz. Peygamberin bile vesveseden kurtulamadığı, vesvesenin insanlardan ayrılmayan beşeri bir hadise olduğu ve insanın imanına bir zarar veremeyeceği anlaşılır. Fakat şübhe mü'minin ayrılmaz vasfı değildir. Çünkü imanla şüphe bir arada barınamaz. Bazılarına göre de bu âyetten murat-muhakkak ki insan şu nedir, şu nedir diye (içinden kendi kendine) bir takım sorular sormakta devam edecektir. Nihayet haydi yaratıkları Allah yarattı ya Allah'ı kim yarattı, diyecektir"[473] Mealindeki hadisde anlatılmak istenen manadır, yani senin ümmetine şeytanlar vesvese vermeye devam edeceklerdir. Hatta onların kafalarına: "Haydi yaratıkları Allah'ın yarattığını kabul edelim ya Allah'ı kim yarattı" sorusunu dahi getireceklerdir. "İş bu dereceye gelince o kimse, hemen Allah'a sığınsın ve (kafasından geçen bu sorulara kulak vermekten) vazgeçsin."
[474] demektedir.

Bezi yazarının bu ifadelerinden anlaşılacağı üzere bu gibi vesveselere maruz kalan bir kimse "Eûzü billahi mineşşeytanirracim" diyerek Allah'a sığındığı sürece bu vesveseler ona hiçbir zarar veremeyecektir. Bu

vesveselerden Allah'a sığınmak "Amentu billahi (Allah'a inandım)"[475] demek suretiyle de olabilir.

Her ne kadar mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifin zahirinden bu vesveselerden Hz. Peygamberin dahi kurtulamadığı anlaşılıyoısa da onun nezih kalbi imana zarar veremeyen bu vesveselerden de münezzehdir.

İsmail Hakkı Bursevi'nin de ifaede ettiği gibi "Yüce Allah'ın ona "sana indirdiklerimizden şüphe ediyorsan..." buyurması bir padişahın askerlere duyurmak istediği emri onların kumandanına hitaben vermesi kabilindedindir. Çünkü askerlere verilecek bir emri bu şekilde kumandana yönelterecek vermek, askerler üzerinde daha tesirli olur. Yüce Allah'ın Rasulimün şahsında ümetine yönelttiği bu buyruğunda ehl-i kitaba müracaat edilmesini istemesi, onların kitaplarında Hz. Peygamberin geleceğinin ve vasıflarının açıkça bulunmasmdandır..."[476]

Çünkü, o zamanlarda Hz. Peygamberin ümmeti arasında şüphe içerisinde bocalayan kimseler vardı. Bir numara sonra mealini sunacağımız hadis-i şerifte de açılanacağı üzere şeytanın insanın kalbine vesvese vermesi, neticesinde o insanın bundan rahatsız olup zararından korunmaya çalışma,ı iman zayıflığının alameti değildir. Bilakis iman alâmetidir. Bezi yazarının Ruhu'l-Beyan tefsirinden naklettiğine göre; Bir yahudi Hz. Peygamberin müslümanlara şeytanların namazda bile vesvese verebileceğine dair sözünü işitince kendilerine ibadet esnasında şeytanın asla vesvese veremediğini söyleyerek itiraz etmiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber o yahudiye cevap vermek üzere, Hz. Ebu Bekir'i görevlendirmiştir. Hz. Ebu Bekir yahudiye "Bir hırsız girmek için içerisi altın gümüş ve mücevherlerle dolu bir evi mi tercih eter, yoksa içi bomboş olan harab bir evi mi tercih eder?" diye sormuş; o yahudi de "elbette içi altın ve gümüşlerle dolu mamur evi tercih eder" deyince Hz. Ebu Bekir: "İşte insanın en büyük düşmanı olan şeytan da kalbi böyle iman cevheriyle mamur olan insanların kalbine girmeye çalışır. Kalbi harab olan kimselerin kalbine niçin girsin? diyerek onu susturmuş.

Bu mevzuda Bediuzzaman Said Nursi de şöyle diyor: "Tedâî-yi hayalet, tahattür-i faraziyyât bir nevi irtisam-ı gayrî ihtiyaridir. İrtisam ise, eğer hayırdan ve nûrâniyyetten olsa, hakikatin hükmü bir derece suretine ve misaline geçen, güneşin ziya ve hararetinin ayinedeki misaline geçtiği

gibi... eğer şerrden ve kesiften olsa asim hükmü ve hassası, suretine geçmez ve timsaline sirayet etmez. Meselâ necis ve murdar bir şeyin ayini-deki sureti ne necistir ne murdardır ve yılanın timsâli ısırmaz.[477]

Öyleyse kalbini böyle vesveseler gelen kimse telaşa kapılmadan bu vesveseleri defetmenin yolunu aramalıdır. Bunun en sağlam yolu tevhid âlimlerinin eserlerini okuyup onlardan en iyi şekilde yararlanmaktır.[478]

5111... Hz. Ebu Hüreyre'den demiştir ki: (Hz. Peygamberin) sahabîle-rinden bazı kimseler (gelip): "Ey Allah'ın Rasulü, biz içimizde söylenmesini (bile) büyük (bir suç) gördüğümüz birşey(ler) hissediyoruz, bi onu söyleyince (dünyanın tümüyle) bizim olmasını (bile) istemeyiz" dediler. (Bunun üzerine Hz: Peygamber):

Demek böyle birşey hissetiniz öyle mi? dedi.

Evet, dediler. (Hz. Peygamber):

İşte bu, açık bir imandır, buyurdu.[479]

Açıklama

Hattabî (r.a)'nin açıklamasına göre metinde geçen İşte bu açık bîr imandır" sözü "işte şeytanın sizin kalbinize attığı vesveselerden rahatsız olup onları kabul etmeyerek onları reddedişiniz imanın ta kendisidir. Artık şeytanın bu çabaları sizin kalbinize erişemeyecek ve size bir zarar veremeyecek" anlamına gelmektedir. "Vesvese açık bir imandır" manasına değildir. Nitekim bir numara sonra gelecek hadis-i şerifte "şeytanın vesvese vermek için kurduğu hilesini reddeden Allah'a hamdolsun" buyurulması da bunu gösterir.

Netice olarak şunu söyleyebiliriz: Şeytanın vesvese vermek için imanlı kalpleri seçtiğinde şüphe yoktur. Binaenaleyh şeytanın bir kemseye vesvese vermeye çalışması o kimsenin iman sahibi olduğunun bir alâmeti olduğu gibi, şeytanın verdiği vesvese leri gidermeye çalışmak da bir iman işidir. Mümin şeytandan gelen vesveseleri gidermeye çalışmak da bir iman işidir. Mümin şeytandan gelen vesveselerden allah'a sığınmalı ve endişeye kapılmadan o vesveseyi ilmi delilerle gidermelidir. Nitekim bir önceki hadisin şerhinde açıklamıştık.[480]

5112... Hz. İbn Abbas'dan demiştir ki: Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek:

Ey Allah'ın Rasulü, birimiz içinde kendisine (sıkıntı) veren (öyle) bir duygu hissediyor ki; onun (yanıp) kömür olması kendisine onu (başkalarına) söylemesinden daha sevimlidir, dedi. (Hz. Peygamber de:)
Allahu ekber, AUahü ekber, Allahü ekber. (Şeytanın) vesvese vermek için (kurduğu) tuzağını bozan Allah'a hamdolsun" cevabını verdi.
Ebu Davud dedi ki: (Bu hadisin ravilerinden) İbn Kudâme (bu hadisi rivayet ederken) "tuzağını bozan" kelimesi yerine "işini bozan" kelimesini rivayet etti.[481]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama (5110) ve 5111 numaralı hadislerin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[482]

109-110. Kişinin Nesebini Kendi Velilerinden Başka Birine Nisbet Etmesi Hakkında (Gelen Hadisler)

5113... Ebu Osman dedi ki: Sa'd b. Malik bana dedi ki: Muhammed (s.a.)'in "Her kim babası olmadığını bildiği halde babasından başkasını (babam diye) iddia ederse ona cennet haram olur." dediğini kulaklarım duydu, kalbim iyi belledi. (Ebu Osman sözlerine devam ederek) dedi ki: (Bu hadisi Sa'd'den duyduktan) kısa bir süre sonra Ebu Bekre ile karşılaştım ve hadisi kendisine okudum da (bana ay-ren Sa'd'in dediği gibi): "Bunu Muhammed (s.a.)'den kulaklarım duydu, kalbim de iyice belledi" dedi.
(Ravi) Âsim dedi ki ben (Ebu Osman'a)
Ey Ebu Osman! Senin yanında (bu hadisin doğruluğuna dair) iki kişi şahidlik etmiştir. Bu iki adam kimdir? dedim de:
Birisi Allah yolunda -yahut İslam uğrunda- ilk ok atan kimsedir. Öbürü ise (Tai kalesi kuşatıldığı zaman) Tai'ten yaya olarak (Hz. Peygambere) gelip (Müslümanların safına katılan) yirmi küsur kişiden biridir" dedi ve (Ebu Bekre'yle ilgili bir takım) fazilet(ler)i anlattı.[483]
(Ebu Davud dedi ki;)
Ennüeylî de: "Bu hadisi (bana bizzat falan) haber verdi" sözünün geçtiği yerlerde (hadisin kesinlikle ravisinin ağzından işitilerek alındığını ifade eden) haddesenâ (bize bizzat kendisi haber verdi) ve haddesenî (bana bizzat

kendisi haber verdi) kelimelerini kast ederek "Allah'a yemin olsun ki bu söz(ler) bana baldan daha tadıdır" derdi.

Ebû Ali dedi ki: Ben Ebu Davud'u söyle derken işittim;

Ben Ahmed b, Hanbel'i -Küfe'itlerin rivayeti açık değildir. (Bu hususta) Basralı'lar gibisini görmedim. Onlar bu hadisi Şube'den rivayet ettiler, derken işittim.[484]

Açıklama

Sa'd b. Malik cennetle müjdelenen on kişiden biri QİanRz SaM b Ebi VakkasMır.Hz. Ebu Bekre ise Taif kalesinin kuşatıldığı sırada yirmi küsur arkadaşıyla beraber mtislümanlara katılan mücahidlerdendir.

Ebu Osman'ın bu hadisi Ebu Bekre'ye sormasının sebebi şudur: "Hz. Ebu Süfyan cahiliyye döneminde Ebu Bekre'nin annesiyle zina etmiş, sonra da Ziyâd dünyaya gelmişti. Daha sonra Hz. Muaviye, Ziyad'ı Hz. Ebu Süfyan'm gayrimeşru oğlu olduğuna ve kendisinin de kardeşi olduğuna ikna ederek, onun nesebini bu şekilde tescil ettirmiş ve kendisini de vali tayin ederek, Hz. Ali'ye karşı onun desteğini sağlamıştı. Hz. Aişe ise Ziyad'ın Ebu Süfyan'ın oğlu olmayıp Ebu Bekre'nin babasının oğlu olduğuna kani idi. Ravi Ebu Osman, Ziyad'ın nesebinin Ebu Süfyan'a nisbet edilmesini Hz. Ebu Bekre'nin de tasvip ettiğini zannediyordu ve fırsatını bulup bu işin Islami olmadığını ifade eden, mevzumuzu teşkil eden bu hadisi ona hatırlatmak istiyordu. İşte bu maksatla bu hadisi ona sordu ve Hz. Ebu Bekre'nin bu hadisi bizzat Hz. Peygamber'den duyduğunu ve kardeşi Ziyad'ın nesebini Ebu Süfyan'a nisbet etmesini asla tasvip etmediğini bizzat kendi ağzından işitip öğrenmiş oldu.

Hz. Ahmed b. Hanbel, "Küfe halkının rivayeti açık değildir" demekle onların rivayetlerinde hadisleri senetlerindeki an'ane, ihbar, tahdis gibi incelikleri belirtmediklerini söylemek istemiştir.

Ancak, burada şunu belirtmek isteriz ki Hz. Ahmed b. Hanbel'in kast ettiği Kufe'lerden maksat hanefi fakihleri ve hadisçileri değildir. Çünkü onların içinde Hz. ali ve Hz. Abullah b. Mesud'un talebeleri ve arkadaşları vardır ki, onlar rivayetlerinde rivayetin bütün incelik ve ayrıntılarını titizlikle belirtirler.

Mucmu'l-Buldân'da Hz. Ali'den nakledilen bir hadis-i şerifte onların iman hazinesi İslamın hücceti Allah'ın kılıcı ve mızrağı oldukları, Hz. Selman-i Farisî'nin de onlar hakkında: "Onlar ehlü'llah'dır, Küfe İslâmın

kılıcıdır. Her Müslüman onları takdir eder" dediği ifade edilmektedir. Fakat İmam Ahmed, Kûfeliler için sarf ettiği bu sözle kendi zamanında yaşayan Kuelileri kast etmiş olabilir.

el-Feth yazarının beyanına göre İbn Battal bu hadis ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

"Bu hadisten maksat, bir kimsenin bile ble kendi öz nesebini bir tarafa bırakıp kendisinin başka birinin oğlu olduğunu ve o kimsenin de kendi babası olduğunu iddia etmesidir. Bu olay cahiliyye döneminde çok yaygındı ve hiç yadırganmazdı. Bir kimse bu yolla başkasına ait bir çocuğu evlad edinirdi. O çocuk, bundan sonra artık "Falancanın oğlu" diye çağırılmaya başlanırdı. Nihayet İslamın gelmesiyle; "Evlâtlıkları babalarına nisbet ediniz. 8u, AEIah katında en doğru olanıdır. Eğer babalarının kim olduğunu bilmezseniz bu takdirde onları din kardeşleriniz ve dostlarınız olarak kabul ediniz."[485] âyet-i kerimesi inince bu çirkin uygulama yürürlükten kaldırıldı ve artık herkes hakiki babasına nisbet edildi."[486]

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte nesebini bile bile babasından veya efendisinden başka birine nisbet eden kimseye cennetin haram olacağı ifade edilmektedir. Sebebi ise şudur; bu kimseler bu hareketiyle ,ölümden doğan miras hakkının hakiki sahiplerinin eline geçmesine engel olmuş olurlar. Bu haksız uygulamanın tüm veballerini boyunlarına geçirmiş olurlar. Ancak burada "cennet haramdır" sözünden maksadın ne olduğu iki şekilde açıklanabilir:

1. Hakikaten bu kimse asla cennete giremeyecektir, anlamındadır. Ancak bu durum babasından başka birine intisap etmeyi helal itikat edenler içindir.

2. Ehl-i necat olanlar cennete girerken bunlar cennete giremezler. Ancak dünyadaki bu gayrimeşru uygulamalarının cezasını çektikten sonra girebilirler, demektir.

Bu hadis-i şerifte bir kimsenin kendisini bile bile babasından başka birine nisDet etmesinin haram olduğuna işaret edildiği gibi bir kölenin kendisini bile bile başka bir efendiye nisbet etmesinin de haram olduğuna delâlet eder. İşte bu hadisin bab başlığıyla ilgili tarafı burasıdır.

İşte, bu sebeple Ebu Davud bu hadisi bu babda yer aluı hadisler arasına koymuştur.[487]

5114... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Bir kimse kendini azad eden kimselerin izni

olmaksızın bir kavmi kendisine veli edinirse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun! Kıyamet gününde onun farz,ve nafile hiçbir ibadeti kabul edilmeyecektir."[488]

5115... Hz. Eıies İbn Malik'den demiştir ki: Ben Rasûlullah (s.a.) şöyle derken işittim: "Her kim babasından başka bir adamın kendi babası olduğunu- iddia ederse yahutta (bir köle) kendisini efendilerinden başkasına nisbet ederse kıyamete kadar Allah'ın laneti sürekli olarak onun üzerine olsun."[489]

Açıklama

Sarf: Farz olan ibadetler demektir.
Adl: jsa nafüe ibadetlerdir Ancak bunım aksini iddia edenler de vardır. Esmaî'ye göre sarf tevbe, adi de fidye manasına gelir. Bazıları "Allah onun hiçbir ibadetini kabul etmez" demek, onun ibadetini rızasıyla kabul etmez, demektir. Fakat Allah ona yine de ibadetiyle hakkettiği mükafatı verir, demişlerdir.[490]
"Allah'ın laneti" kelimesinden maksat, Allah'ın bir kimseyi rahmetinden uzaklaştırma ve kovması demektir. Meleklerin ve insanların lanetinden maksat, bunların bir kimsenin ilâhi rahmetinden uzaklaştırılması için dua etmeleridir.
Kadı îyaz: "Buradaki lanet, kâfire olan lanetten farklıdır. Çünkü buradaki lanetten maksat bu suçu işleyen kimsenin müstehak olduğu ceza ve azabı görmesidir. Ebedi olarak ilahi rahmetten mahrum kalması anlamında değildir. Fakat kâfire yapılan lanet ise ebedi olarak rahmetten mahrum kalması manasında kullanılır" demiştir.[491]

110-111. Soy-Sop İle Övünme(Nin Haramlığı) Hakkında Gelen Hadisler

5116... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "(Aziz ve Celil olan) Allah, cahiliyye (döneminin) kibrini ve övünme adetini sizden giderdi. (İnsanlar iki kısımdır: Birincisi Allah katında övülmüş olan) takva sahibi mü'min (kimseler, ikincisi de Allah katında yerilmiş olan) bedbaht ve Allah'ın yolundan çıkmış (kimseler. Binaenaleyh) siz (hepiniz) Ademoğlusunuz. Adem topraktan (yaratürmş)tır. (Allah'a yemin olsun ki) insanlar (ya bu) kavimler(i) ile övünmeyi bırakırlar -ki o kavimler (böyle cahiliyye adeti üzere yaşadıkları için şimdi) cehennem kömürlerinden bir kömürdürler- yahud da Allah katında burnuyla dışkı yuvarlayan bokböceğinden (mayıs böceğinden) daha değersiz bir hale düşerler."[492]

Açıklama

Şafiî ulemasından Kemalüddin Dümeyrî'nin, Hayatü'I-Hayvanisimli eserindeki açıklamaya göre cual, (çoğulu; ci'lân); kurumuş tersleri toplayıp yuvasında depo eden bir böcektir. Özellikle hayvanların dışkılığında kalmış olan kurumuş dışkı kırıntılarını ararken hayvanların ferclerini ısırıp kaçmakla meşhurdur. Karnında kırmızı bir nokta olur. Daha ziyade sığır, camız ağıllarında ve tersliklerde yaşar. En büyük özelliği pislik toplamaktır. Onun garip hallerinden birisi de gül kokusundan ve benzeri güzel kokulardan ölmesi ve tekrar pislik üzerine konduğu zaman canlanmasıdır. En büyük zevki ve gıdası pisliktir.

Ebû Davud et-Tayalisrnin Müsned'i ile Şuabü'l-İman'da bu konuda İbn Abbas'dan rivayet edilen bir hadis-i şerif de şu mealdedir: "Cahüiy-yet hali üzere ölmüş olan babalarınızla övünüp durmayın. Varlığım elinde olan Allah'a yemin olsun ki, bok böceğinin burnuyla yuvarlamış olduğu dışkı cahiliyye (adeti) üzere ölen babalarınızdan daha hayırlıdır."

Bezzâr'ın Hz. Huzeyfe'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmaktadır:

"Hepiniz Adem oğlusunuz. Âdem ise topraktandır. Bir takım kavimler ya babalarıyla övünmeye son vereceklerdir, ya da Allah yanında bok böceğinden daha aşağı olacaklardır."

Aliyyü'l Kâri (r.a.)'nin açıklamasına göre; mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte cahiliyye adeti üzere ölen atalarıyla övünen kimseler bok böceklerinin burunlanyla yuvarladıkları dışkıya benzetildiği gibi, övünmeleri de bok böceğinin dışkıyı yuvarlamasına benzetilmiştir. Onlar ya bu övünmelerini bırakıp bu vahim sonuçtan kurtulacaklardır ya da Allah yanında bok böceğinden daha aşağı bir duruma düşeceklerdir.

Nitekim, yüce Allah Kur'an-ı Keriminde bu mevzuyu şu âyet-i kerimesinde bizlere en veciz bir şekilde açıklamıştır: "Ey insanlar! Sizi bir erkekle bir dişiden (Âdem ile Havva'dan) yarattık. Hem de sizi boylara ve kabilelere ayırdık ki, biribirinizi taniyasınız. Biliniz ki Allah katında en iyiniz, takvası en ziyade ölanınızdır.[493]

111-112. Asabiyyet (Kavmiyetçilik) Hakkında Gelen Hadisler

Asabiyyet: İsim" ve masdar şekliyle birlikte kullanılan "asab" kökünden türetilmiş bir ıstılahtır. İsim olarak âsâb, sinir ve sarmaşık manasına gelir. Masdarından türetilmiş bir çok kelime daha vardır ki hepsi de bağlamak, sarmak, sarıp bağlamak, toplanmak, birikmek, etrafını çevirmek, himaye etmek... gibi mana farklılıkları taşır. Asabiyyet ise aynı kökten gelen "asabe'Yıin nisbî masdarıdır. "Asaba" bir hukuk tâbiri oluşunun dışında, "bir kimsenin baba taramdan olan akrabaları" manasına geldiği gibi, bir şahsırThimaye etme ve yardım elini uzatma durumunda olduğu akrabası manasına gelmektedir. Bu noktadan hareket edilerek "akrabası ve soydaşı durumunda olan kimselerin yardımına koşma ve onları zulüm ve haksızlıktan koruma gayretinde olma" işi de asabiyyet ıstılahı ile ifade edilmiştir.

Ancak bu ıstılah, Hz. Peygamberin dilinde ayrı bir muhteva kazanmış ve tamamen özel bir durumu ifade etmek için kullanılmıştır. Kur'an'da rastlanmayan "asabiyyet" en eski ve belki de ilk olarak -kullanılışı hadis-i şeriflerde görülmektedir. Eldeki hadis kaynaklarında asabiyetin geçtiği bir kaç rivayet vardır. Bunları, muhtevaları bakımından iki ana grubta toplamak mümkündür. Daha Önce söylenmiş olduğu tahmin edilen birinci grup hadisler asabiyyeti yasaklamaktadır.

Meselâ; ashabtan Cübeyr b. Mutîm kanalıyla rivayet edilen hadis: "Halkı asabiyyet için toplanmaya çağıran, asabiyyet uğrunda dövüşüp çarpışan ve asabiyyet yolunda ölen kimse bizden değildir."[494]

Bu hadisin söylenişinden sonra olmalıdır ki, ashabtan Vasile b. Aşka' (öl. 83/702) Asabiyyetin ne demek olduğunu ve şümulünü Hz. Peygamber'den sorar:

Ya Rasûlullah! Bir kimsenin kavmini sevmesi asabiyyetten sayılır mı? Hz. Peygamber:

Hayır, ancak kişinin, zulüm ve haksızlık halinde olan kavmine yardım etmesi asabiyyettir"[495] buyurur. Buna göre yasaklanan asabiyyet, bir kimsenin milletini sevmesi ve ona karşı özel ve meşru' bir ilgi göstermesi değil, sırf akrabalık ve soydaşlık gayretiyle zalimane ve haksız davranışları karşısında bile onları müdafaa ve himaye etme işidir. Öte yandan İbn Haldun (öl 808/1406) Mukaddime'de asabiyyete geniş bir şekilde yer verir. Ancak "Asabiyyetin yasaklanmasının sebebi, onun kötü ve yanlış işlerde kullanılmasına engel olmaktır" diyen îbn Haldun bu ıstılahı vatan, millet, memleket soy-sop akraba sevgisinin müsbet işlerde kullanılışı şeklinde değerlendirir. Ona göre "milli birlik şuurunu canlı tutan ve devlet kurup onu idare eden güç asabiyyet duygusudur." Asabiyyet duygusunun bulunmadığı yerde ne millet vardır ne de devlet. O duygu olmadan dinin yayılması ve devletin korunması mümkün değildir."[496]

Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, İslamiyyetin yasaklamış olduğu asabiyyet, bir kimsenin milletini sevmesi ve ona karşı özel bir ilgi göstermesi değil, sırf, akrabalık ve soydaşlık gayretiyle onlardan sudur eden zalimane ve haksız davranışları dahi himaye etmeye kalkışma işidir.

Kişinin milletini sevmesinden dolayı kınanması, hiçbir zaman doğru değildir. Çünkü İslâmi manada millet, din ve şerifat kavramlarıyla eş anlamlıdır. Fakat kıymetli alimlerimizden merhum müfessir Muhammed Hamdi Yazır Efendi'nin dediği gibi "... din, şeriat, millet denilen şeyler vaki'de ve haddi zatında aynı şeydirler. Fakat itibaren ve mefhumen her biri bir haysiyyetle diğerinden terik olunur. İ'tikad haysiyeti ile din, amel haysiyyeti ile şeriat, içtima haysiyetiyle millet denilir. Filvaki itikad edilen ne ise, esas itibariyle amel edilen odur. Amel edilen ne ise esas itibariyle içtima edilen de odur. Binaenaleyh millet, bir heyeti ictimaiyyenin etraında toplandığı ve üzerinde yürüdüğü tabiri aharle fuh-ı içtimaisinin tabi olduğu ve cismi içtimaisinin merbut bulunduğu mebâdii hakime ve tarikat-i meslûkedir. Hakkı hak, nâ hakkı nâ hak, eğrisi eğri, doğrusu doğrudur. Şu kadar ki nâ hakları, hüsrana, hakkolan da hüsn-i akıbete götürür. Demek ki millet hey'et-i ictimaiyyenin kendisi değildir, ona cemaat, kavm, ümmet

veya ehl-i millet denilir. Mesela Yahudiyet ve Nasraniyyet bir millettir ve fakat Yehud ve Nasara ehl-i millet, sahib-i millettirler."[497]

5117... (Hz. Abdurrahman b. Abdullah b. Mesud'un) babasından demiştir ki: Kavmine haksız yere yardım eden kimse (bir kuyuya yüzüstü) düşüp de kuyruğundan çekil(erek kurtarılmaya çalışd)an deve gibidir.[498]

Açıklama

Hattabî (r.a)'ye göre bu hadisin manası şöyledir:"Haksız yere kavmine yardım eden kimse günah kuyusuna düşerek helak olmuştur. Artık kurtarılması mümkün değildir. Bu haliyle o kuyruğundan tutulup da yukarı çekilerek kurtarılmaya çalışılan bir deveye benzer."

Aliyyü'l-Kari'nin açıklamasına göre bazıları bu hadis-i şerifte şöyle marja vermişlerdir:

Haksız yere kavmine yardım eden kimse zulme yardım ettiği için kendisini helak etmiştir. Gerçi o bu yardımıyla kendini ve kavmini yükseltmek istemiştir. Ama yükseltmek amacıyla koşarken günah kuyusunun dibine düşüp helak olmuştur.

Böyle bir kimsenin hali ise kuyuya yüzüstü düşüp de kuyruğundan asılarak kurtarılmaya çalışılan bir deveye benzer. Tabii ki bu deveyi bu şekilde kurtarmak mümkün değildir. Bazılarına göre de bu hadis-i şerifte kuyuya düşerek helak olup da kuyruğundan çekilerek kurtarılmaya çalışıldığı halde kurtarılamayan deveye benzetilen kinişe, haksız durumda olan kavmidir. Çünkü batıl ve zulüm üzerine olan herkes Ölmüş demektir.

Bu kavme kavmiyetçilik duygusuyla yardım etmek isteyen kimse de sözü geçen devenin kuyruğuna benzetilmiştir. Nasıl ki kuyuya yüzüstü düşerek ölen bir deveyi tutularak yukarı doğru çekilen kuyruğu kurtarmaya yetmezse bu adamın o kimseyi kurtarmak için devreye girmesi de o deveyi kurtarmaya yetmeyecektir.[499]

Netice itibariyle mevzumuzu teşkil eden Hadis-i şerif, bir kimsenin sırf akrabalık ve soy gayretiyle yakınlarından sudur eden haksızlıklara yardım etmesi haramdır. Yukarıda bab başlığının altında da açıkladığımız gibi buna "asabiyyet (kavmiyetçilik)" denir. İslam bunu kökünden kaldırmıştır.[500]

5118... (Abdurrahman b. Abdullah'ın) babasından demiştir ki; "Ben Rasûlullah (s.a.)'ın huzuruna varmıştım. Kendisi deriden (yapılmış) bir

çadırda bulunuyordu..."

(Abdurrahman *ın babası Abdullah b. Mesud rivayetine devam ederek bir önceki hadisin) bir benzerini rivayet etti.[501]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama bab başlığının al-tında ve bundan önceki hadisin şerhinde geçmiştir.[502]

5119... Vâsıla b. el-Eska'nın kızından (rivayet edildiğine göre) kendisi babasını şöyle derken işitmiş: (Ben Hz. Peygambere):

Ey Allah'ın Resulü asabiyet nedir? diye sordum da:

Zulümde (haksızlıkta) kavmine yardım etmendir, buyurdu.[503]

Açıklama

Bu babın giriş kısmında "asabiyyet" kelimesinin ifade ettiği manaları genişçe açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, zulümde yardımlaşmayı ve ırkçlığı yasaklamaktadır. Bu babın başında da açıkladığımız gibi İslamiyet ırkçılık taassubunu kökünden yıkmıştır. Kur'an-ı Kerim'de "Tebbet" suresi diye anılan bir surenin Hz. Peygamberin en yakın akrabalarından amcası "Ebu Leheb" hakkında inmiş olması bile bir müslümanın, İslam çizgisi dışında olan bir yakımyla hiçbir bağı olamayacağını göstermek için yeterlidir.

Hele haksız bir işte ona yardım etmeye kalkmanın İslamda hiçbir yeri yoktur. İslam kendi müstesiplerine bile zulümde değil ancak iyilikte ve takvada yardımlaşmayı emreder.[504]

5120... Süraka b. Malik Cü'şüm el-Müdiicî'den demiştir ki: (Bir gün) Rasûlullah (s.a.) bize bir hutbe irad ederek şöyle buyurdu:

"Sizin en hayırlınız, günaha girmemek şartıyla yakınlarını savunan(ınız)dır."

Ebu Davud dedi ki: (Bu hadisin ravilerinden) Eyyûb b. Süveyd zayıftır.[505]

Açıklama

Gerçekten ilahı müjde yavaş yavaş akan bir çeşmeve benzer. O önce çevresini ıslatır. Sonra, yavaş yavaş etrafa yayılır. Önce yakınlar sonra çevre daha sonra da biraz daha uzak olanlara ulaşır. Hz. Peygamber de tebliğ hususunda böyle bir metot takib etmişlerdir. Önce' kendi evine, sonra kendi akrabasına ve nihayet halka, ilahi tebliği bildirmiştir: "En yakın akrabanı korkut."[506]

Bu daire daha sonra gittikçe büyümüştür. Bunun için de önce Mekke'ye ve nihayet bütün dünyâya tebliği ulaştırmaya çalışmıştır.[507]

İlahî rahmet dalgalarının tebliğde görülen en yakından çevreye doğru genişleyen bu yayılma hareketi, İslamın sıla-ı rahim, sadaka ve zekat gibi diğer alanlardaki maddi-manevi yardımlaşma anlayışında da kendini gösterir.

Mevzumuzu teşkil eden, bu hadis-i şerif, İslamın bu anlayışına uymanın, hayırlılığm bir ölçüsü olduğunu ifade etmektedir. Kişi bu anlayışa uygun hareket ettiği nisbette hayırlı olacaktır. Ancak zulümde ve düşmanlıkta yardımlaşmanın İslamda yeri olmadığından İslamî bir yasağı çiğneyen veya bir günahı işleyen bir kimseye akraba bile olsa destek olmak asla caiz değildir. Böyle bir günaha destek veren kimse o suçun vebalini ortak olacağı için bu yardımı hayır olmaktan çıkar şerre dönüşür.

Ancak bu insanın, böyle zulmeden veya günah işleyen bir akrabasına yardımı, onu bu günahtan çevirmesiyle olur. Nitekim Hadis-i şerifte: "Kardeşine zâlim de olsa, mazlum da olsa yardım et. Zâlime yardım etmen onu zulümden alıkoymandır."[508] buyurulmuştur. Fakat akrabalık gayretiyle bir yakına haksızlıkta yardımcı olmanın İslamda asla yeri yoktur.[509]

5121... Cübeyrb. Mut'imden (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

(Halkı) asabiyyet (soy-sop) davasına çağıran bizden değildir. Asabiyyet (soy-sop) davası uğrunda savaşan bizden değildir. Asabiyyet (soy-sop) davası uğruna ölen bizden değildir.[510]

Açıklama

Asabiyyet kelimesinin ifade ettiği manalar mevzumuzu teşkil eden babın giriş kısmında geçmişti.Mevzumuzu teşkil eden bu hadiste geçen bu

"asabiyyet" kelimesi bazı hadis kitaplarında "asabe" olarak rivayet edilmiştir.

Bilindiği gibi "asabe" baba taraından olan akrabadır. Sinirlerin bütün vücudu kaplaması gibi bir kimsenin asabesi de onu her taraftan kuşattıkları için kendilerine bu isim verilmiştir. Sırf asabe namına harbetmek, kızmak ve propaganda yapmak, hakka ve dine yardım değil, bilakis heva ve hevese göre harekettir. Bu da cahiliyyeî devri adetlerinden biridir, binaenaleyh böyle bir harpte öldürülen de şehit değil asi olur.[511]

5122... Hz. Ebu Musa'dan (rivayet edildiğine göre) Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Bir kavmin kız kardeşinin oğlu o kavimdendir."[512]

Açıklama

Bu hadis-i şerif bir kimsenin kızkardeşinin oğlunun kendi yakınlarından sayıldığını ifade etmekte ve diğer yakın akrabalarına yaptığı yardımı, gösterdiği yakınlık ve sevgiyi ondan da esirgememesi gerekliğine, sarılıp sır verebileceğine ve meşverette bulunabileceğine delalet etmektedir. Fakat vâris olacağına delalet etmemektedir. İbn Ebi Hamza'nin açıklamasına göre, bu hadis-i şerifin söy-lenmesindeki hikmet, Cahiliyye döneminde halkı kızlarının ve kızkardeş-lerinin çocuklarına karşı takındıkları olumsuz tutumu önlemektir.[513] Nevevî'nin açıklamasına göre, bazıları, bu hadis-i şerifin zevilerham (teyze, hala, gibi kadın akrabalarla, kızın oğlu, ananın babası gibi kadın tarafından olan akrabaların varis olabileceğini söylemişlerdir ki; İmam Ebu Hanife (r.a.) ile İmam Ahmed (r.a.) ve daha başkaları bu görüştedirler. İmam Malik ile İmam Şafiî'ye göre ise bu hadis-i şerifte anlatılmak istenen sadece bir insanın zevil erham ile arasında bir bağın bulunmasıdır.[514]

Resulü Zişan efendimizin bu hadis-i şerifi irad buyurmalarının sebebi, Hz. Enes'den gelen bir rivayette şöyle anlatılıyor:

Bir kere Resulü Ekrem hususi olarak ensarın meclisine davet etmişti. Ensar toplandığında "Aranızda gizden başka kimse var mıdır? diye sordu. Ensar da:

Hayır yoktur, ancak kızkardeşlerimizin oğulları vardır, diye cevap verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.): bana bakarak:

Bir kavmin ve bir ailenin kızkardeşinin oğulları o soydandır, buyurdu.[515]

5123... Farslı (İranh)lardan azatlı bir köle olan Ukbe'den demiştir ki: Al bu da benden. Ben Farslı bir gencim diyerek müşriklerden birine bir darbe indirdim. Bunun üzerine Rasûlullah {s.a.): bana bakarak:
Al bu da benden, ben ensarlı bir gencim, deseydin ya? buyurdu.[516]

Açıklama

Hafız İbn Hacer'in "el-İsabe" isimli eserindeki açıklamasına göre "Ebû Ukbe" ensarın azad ettiği Farslı bir köledir. Haşimoğullarının azadlısı olduğunu söyleyenler varsa da bu doğru olamaz. Çünkü eğer bu zat gerçekten Haşim oğullarının azatlısı olsaydı, Resulü Zişan efendimiz O'na: "Ben ensarlı bir gencim" demesini değil, "Ben Haşim oğullarından bir gencim" demesini telkin ederdi. Nitekim (5114) ve (5115) numaralı hadislerle; "bir kavmin azatlısının onlardan olduğunu ifade eden hadis-i şerif[517] de bu gerçeği ispat etmektedir.
Bilindiği gibi, Farslıların savaşta düşmana kılıç sallarken "Al bu da benden ben Falancanın oğluyum!" diyerek kavimleriyle övünmeleri adetleriydi, Sözü geçen azadlı genç de darbesini indirirken kavminin bu eski adetine uyarak kendisinin Farsh olmasıyla ifftihar etmişti. Oysa o sırada Fars halkı kâfir idi. Hz. Peygamber bu gencin kendisini böyle kâfir bir kavme nisbet ederek öğündüğünü görünce onu bu yanlışlıktan kurtarmak gayesiyle; "Eğer mutlaka bu savaş meydanında darbeni indirirken mensup olduğun kavimle iftihar edeceksen, kâfir bir kavimle değil, müslüman bir kavimle iftihar et. Bu müslüman kavim de ancak ensar olabilir. Çünkü seni hürriyetine kavuşturanlar onlardır ve azatlı köle kendisini azad eden kavimdendir" anlamında: "Ben ensarlı bir gencim deseydin ya" buyurmuştur.[518]

112-113. Kişinin Sevdiği Bir Kimseye Sevgisini Bildirmesi (İyidir)

5124... el-Mikdam b. Ma'dikerib'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: Bir kimse (din) kardeşini sevdiği zaman kendisini sevdiğini ona bildirsin."[519]

5125... Hz. Enes b. Malik'den (rivayet edildiğine göre) bir adam Peygamber (s.a.)'in yanında iken oradan birisi geçmiş de (O adam):

Ey Allah'ın Resulü, ben bu adamı seviyorum, demiş. Peygamber (s.a.) de ona:

(Peki sen bu sevgini) kendisine bildirdin mi? demiş.(Adam da):

Hayır, cevabım vermiş. Peygamber ona:

(Git) ona (sevdiğini) bildir, demiş.

(Hz. Enes rivayetine devamla) şöyle dedi: Bunun üzerine (bu adam) o kimseye varıp:

"Ben seni Allah için seviyorum" dedi, (öbür adam da):

Beni kendisi için sevdiğin Allah da seni sevsin, cevabını verdi.[520]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerde bir kimsenin kendinde gördügü nayir(3an dolayı sevdiği bir kimseye bu sevgisini bildirmesi tavsiye edilmektedir. Çünkü bu sevginin bildirilmesi hem onun kalbinde kendisini sevdiğini bildiren bu kimseye karşı bir sevgnin doğmasına, hem de sevgisini bildiren kimsenin kalbindeki sevginin artmasına yol açar.

Hattabî'nin açıklamasına göre, bu hadis-i şeriften maksat, "müslümanları birbirlerini Allah için sevmeye teşviktir. Gerçekten bir kimse karşısında bulunan bir kimsenin herhangi bir çıkar olmaksızın ivazsız -garazsız, karşılıksız, sırf Allah rızası için kendisini sevdiğini bilirse, onun nasihatlanm can kulağıyla dinler, onun dediklerini rahatça kabul edip kendini düzeltebilir. Fakat karşıdakinin kendisini sevdiğinden emin olmazsa, onun iyiniyetle yaptığı bütün tavsiyeleri kötüye yorumlar, düşmanca söylenmiş bir söz olduğunu zanneder."

Kısaca müslüman toplumunda emr-i bilmaruf (iyiliğe davet) nehy-i anilmünker (kötülükten sakındırma) müessesesinin gayesine erişmesi büyük Ölçüde bu karşılıklı sevgi ve saygının gönüllere yerleşmesine bağlıdır.

Müslümanlar arasında sevgiyi tavsiye eden hadislerden bazıları şu mealdedir:

1. "Bir adamla kendi arasında bir kardeşlik kuracak olursa ona adını, babasının adını ve kimlerden olduğunu sorsun. Çünkü bu hareket samimiyet bağını daha da artırıcıdır."[521]

2. "Bir adam Rasûlullah (s.a.)'e gelerek: "Ey Allah'ın Resulü kıyamet ne zaman kopacaktır?" dedi. Rasûlullah (s.a.) hemen namaza kalktı ve namazını bitirince: "Kıyametin ne zaman kopacağını soran kişi nerede?" buyurdu. Adam: "Benim ya Rasûlullah!" dedi (Hz. Peygamber de:)

Kıyamet için ne hazırladın? diye sordu, adam:

Ey Allah'ın Resulü, kıyamet için fazla namaz veya fazla oruç hazırlayamadım, fakat ben Allah'ı ve onun Peygamberini seviyorum, dedi. Bunun üzerine Rasûîullah (s.a.):

Kişi sevdiğiyle beraber (haşr olunacak)tır ve sen de sevdiklerinle beraber (haşr edilecek)sin, buyurdu. Müslümanlıktan sonra müslüman-lanh bu söze sevindikleri kadar (başka bir şeye) sevindiklerini görmedim."[522]

3. Safvân b. Assai (r.a.)'den demiştir ki: Tok sesli bir çöl arabı (Hz. Peygamberin huzuruna) geldi ve:

Ey Muhammed! İnsan bir cemaati seviyor, fakat kendisi henüz onlara (nasib olan seviyeye) ulaşamamış bulunuyor (ise ne olacak)?" dedi bunun üzerine Rasûlullah:

Kişi sevdikleriyle beraber (haşr edilecek)tir" buyurdu.[523]

4. Hz. Ebu Hüreyre'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdular: "Hiç şüphe yok ki kıyamet gününde Allah:

Nerede benim azametim için birbirini sevenler? Benim gölgemden başka hiçbir gölge bulunmayan bu günde ben onları (kendileri için özel olarak hazırlamış olduğum) gölgemde gölgelendireceğim, buyuracaktır." [524]

5. "... Allah buyurdu ki: Benim azametim için birbirlerini sevenler için (kıyamet gününde) nurdan minberler, vardır ki Peygamber ve şehidler onlara imrenirler."[525]

6. "Üç şey vardır ki, bunlar kimde bulunursa o kimse imanın tadını bulur:

1. Kendisine Allah ve Rasulü başkalarından daha sevimli olmak,

2. Sevdiğinizi yalnız Allah için sevmek.

3. Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra tekrar küfre dönmekten ateşe atılmaktan tiksinir gibi tiksinmek."[526]

7. "Allah (özel olarak hazırlamış olduğu) kendi gölgesinden başka bir gölge bulunmadığı bir günde (yani kıyamet gününde) yedi kişiyi gölgesinde gölgelendirecektir: a. Adaletli hükümdar, b. Allah'a ibadetle yetişen genç, c. Mescidden çıktığı zaman (tekrar) dönünceye kadar gönlü mescide asılı (bağlı) olan kişi, d. Allah için biribirini seven ve bu sevgi

üzerine toplanıp (bu sevgi üzerine) ayrılan kişiler, e. Yalnız başına iken (veya riyasız olarak) Allah'ı zikredip gözleri yaşla dolup taşan kişi, f. Güzel ve soylu bir kadının kendisini çağırması üzerine- Ben Allah'dan korkarım- diyen kişi, g. Sağ elinin verdiği sadakayı sol eli bilmeyecek kadar gizli sadaka veren kimse."[527]

8. "Siz iman etmedikçe cennete giremezsiniz, birbirinizi sevmedikçe de (tam) iman etmiş olmazsınız. Ben size birşey göstereyim mi onu yaparsanız sevişirsiniz, aranızda selamı yayınız."[528]

9. Ebû İdris el-Havlânî'den (rivyet edilmiştir): Dedi ki: Dımeşk Camisine girmiştim. Bir de baktım ki halk dişleri parlayan güler yüzlü bir adamın etrafında toplanmışlar, birşey hakkın-da ihtilaf edince ona müracaat ediyorlardı ve onun sözünü kabul ediyorlardı. Onun kim olduğunu sorduğumda;

Bu Muaz b Cebel'dir, dediler. Ertesi gün erkenden (mescide) gittim. Onu bulduğumda benden daha erken gelmiş, namaz kılıyordu. Namazını bitirinceye kadar onu bekledim. Sonra huzuruna gittim, selam verdim ve

dedim ki:

Vallahi ben seni Allah için seviyorum,

Vallahi mi, dedi.

Vallahi, dedim tekrar:

Vallahi mi, dedi,

Vallahi dedim, yine:

Vallahi mi, dedi,

Vallahi dedim. Bunun üzerine abamdan tuttu. Beni yanına çekti ve dedi ki:

Seni müjdelerim! -Ben Rasûlullah (s.a.)'m şöyle buyurduğunu duydum. Yüce Allah buyurur ki: Benim rızam için birbirini seven, benim rızanı için bir arada oturan, benim rızam için birbirini ziyaret eden ve kendilerini benim rızama adayan kimselere benim muhabbetim vâcibtir."[529]

10. Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur;

Bir adam başka bir köydeki kardeşini ziyaret etmiş, bunun üzerine Allah onun için yoluna bir gözcü melek oturtmuş. Adam meleğin yanına gelince (O'na):

Nereye gitmek istiyorsun? diye sormuş. Adam:

Şu köydeki kardeşime gitmek istiyorum, cevabını vermiş.

Onun yanında ıslahına çalıştığın bir ni'metin var mı? diye sormuş. Adam:

Hayır şu kadar var ki ben onu Allah (Azze ve celle) için sevdim, cevabını vermiş; Melek:

O halde ben senin o kardeşini Allah için sevdiğin gibi Allah'ın da seni sevdiğini bildirmek üzere Allah'ın sana gönderdiği elçiyim, demiş.[530]

5126... Hz. Ebu Zer'den (rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün kendisini kasdederek Hz. Peygamber'e): "Ey! Allah'ın Rasulü bir cemaati(n yaptığı salih amelleri) sevip onların amellerini yapamayan bir kimse (hakkında ne buyururursunuz?)" diye sormuş da (Hz. Peygamber):

Ey Ebû Zer! Sen sevdiğin kimseyle berabersin, buyurmuş, (Hz. Ebû Zer rivayetine devam ederek) şöyle dedi:

Bunun üzerine, gerçekten ben Allah'ı ve Resulünü seviyorum, dedim.

Kuşkusuz sen sevdiğinle berabersin, buyurdu.

Daha sonra (Ebû Zer rivayetine devam ederek şunları) söyledi: "Ebû Zer gerçekten ben Allah'ı ve Resulünü seviyorum, sözünü tekrarladı. (Buna karşılık) Rasûlullah (s.a.) de (: Kuşkusuz, sen sevdiğinle berabersin, sözünü) üç defa tekrarladı.[531]

5127... Hz. Enes b. Malik'den demiştir ki:

Ben, Rasûlullah (s.a.)'ın sahabilerinin (müslüman olduktan sonra) şu olaya sevindiklerinden daha azla sevindikleri birşey görmedim:

Bir adam (Hz. Peygamberin huzuruna gelip): "Ey Allah'ın Resulü, bir adam, işlediği hayırlı amellerden dolayı bir adamı seviyor, fakat onun gibi amel edemiyor, dedi. Rasûlullah (s.a.)'de:

"Kişi sevdiğiyle beraberdir," buyurdu.[532]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, miislümanlann cennette sevdileriyle beraber olacaklarını bildirmektedir. İbn Battal:

"Bir kimse bir kulu Allah için severse muhakkak Allah onları cennetinde bir araya getirecektir. Velev ki ameli, sevdiği zatın amelinden az olsun. Bunun sebebi o zatın salihleri taat ve ibadetinden dolayı sevmesidir. Allah teâlâ salihlere verdiği sevabı ona da verir. Çünkü niyet asıldır. Âmel niyete bağlıdır. Allah "adlu insanını dilediğine verir" demiştir.[533] Ancak

şurasını iyi bilmek lazım gelir ki kişi sadece "Allahı ve Rasulünü seviyorum" demekle bu iddiasında sadık olamaz. Bu iddiasında sadık olabilmesi için dünyada Allah ve Rasulünün emirlerine ve nehiylerine hakkıyla riayet etmesi gerekir. Aksi takdirde bu sevgi iddiası asılsız bir davadan ibaret kalır. Esasen seven kimsenin kendini sevdiği kimsenin yoluna kaptırmaktan, onun peşinde gitmekten alıkoyması mümkün değildir. [534]

Ayrıca bu hadis-i şeriflerin bir başka yönü de dünyada kötüleri dost edinenlerin ahirette onlarla beraber olmasıdır. Nitekim şu âyet-i kerime de buna ifade etmektir: "Ve o gün zâlim iki elini ısırıp iki elini ısırıp ne olurdu ben o peygamberler ile bir yol edinip peşinden gideydim. Ne olaydı da alanı dost edinmeyeydim... der."[535]

113-114. İstişare Etmek

5128... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Kendisiyle istişare edilen (yani bir mesele hakkında fikrini almak üzere kendisine başvurulan) kimse güvenilen birisi (olmalı)dır."[536]

Açıklama

Tîbî'nin açıklamasına göre bu hadis-i şerifte şunlara dikkat çekilmektedir. "Kendisiyle istişare edilen kimsenin emin olması ve fikrine müracaat eden kimseye bildiğini dosdoğru söylemesi, onu aldatmaması ve istişare esnasında istişare eden kimsenin dünyevî ve uhrevî meselelerde kendisine başvuran kimseye en doğru yolu göstermesi üzerine düşen bir görevdir. Bu esnada kendisine müracaat eden kişiye ait öğrenmiş olduğu sırlar kendisine verilen bir emanettir. Bunları ifşa ederek ihanette bulunmamalıdır.[537]

114-115. Hayra Kılavuzluk Eden (Onu Bizzat İşlemiş Gibidir)

5129... Ebû Mes'ud el-Ensarî'den demiştir ki; Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek:

Ey Allah'ın Rasulü benim hayvanım yola devam etmekten kesildi kaldı. Bana bir binek hayvanı ver, dedi. (Hz. Peygamber de):

Ben sana verebilecek bir at bulamam, fakat sen falan kimseye var, herhalde o sana bir binek hayvanı verebilir, buyurdu. (Söz konusu adam) sözü geçen kimseye vardı; O kimse de kendisine bir binek verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):

Her kim bir hayra önderlik ederse ona da hayrı işleyen kimsenin sevabı gibi (sevab) vardır, buyurdu.[538]

Açıklama

Hadis-i şerif, hayra delâlet etmenin ve hayır yapmanın, yardımda bulunmanın, ilim öğretmenin faziletine delildir.

Metinde geçen: "Ona da hayrı işleyen kimsenin sevabı gibi sevab vardır." cümlesinden maksat "hayrı yapana nasıl sevap verilirse o hayrın yolunu gösteren kimseye de öyle sevap verilir" demektir. Bundan her iki sevabın da miktarca eşit olması lazım gelmez.[539]

115-116..Nefsin Boş İstekleri (Ne Kapılmak Caiz Değildir)

5130... Hz. Ebu'd-Derda'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Birşeyi (haddinden azla) sevmen (seni) kör ve sağır eder."[540]

Açıklama

Hadis-i şerif, birşeyi aşk edercesine severek onun sevgisinde fani olmanın insanı kör ve sağır durumuna düşürerek onun kusurlarını göremez ve işitemez hale getireceğini, hatta sevdiği o şeyden başşka hiçbir şeyi göremez ve işitemez hale geleceğini anlatmaktadır.

Her ne kadar Kazvinî bu hadisin mevzu olduğunu, soylemişse de Hafız Münzirî bu görüşü yanlış olduğunu ve aslında bu hadisin Bilal b. Ebidderdâ'ya kadar ulaşan mevkuf bir hadis olduğunu söylemiştir.

Salahuddin.el-Alâî'ye göre ise her ne kadar bu hadisin mevzu olduğu söylenemezse de, aslında bu hadis hasen derecesine asla yükselemeyen zayi bir hadistir.

Nitekim, Hafız İbn Hacer de bu hadisin ravilerinden Ebû Bekir b. Ebî Meryem'in hafıza yönüyle zayıf bir ravi olduğunu söylemiştir.[541]

116-117. Şefaat

5131... Hz. Ebû Musa'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: (Dünyevi ve uhrevî müşkillerini hallettirmek için huzuruma gelip soru sormak isteyen kimselerin) bana (gelebilmeleri için) aracı olunuz da sevaba erişiniz ve Allah da (bu vesileyle) Peygamberinin dilinde dilediği hükmü versin."[542]

Açıklama

Hadisin manası şudur: Birbirinize şefaatçi olun.Benden birşey istemeye gelen olur da sizde ona şefaatçilik yaparsanız Allah teâla onun hacetini benim vasıtamla görür. Bu suretle hem isteyen muradına erer, hem de siz sevap kazanırsınız.
Meşru istekler hususunda aracılık yapmak; gerek hükümdar, kumandan, vali gibi büyükler huzurunda; gerekse halkın birbirleri nezdinde şefaatta bulunmak müstehabtır. Fakat Hudud-ı şer'iyye hakkında şefaat haramdır. Batılı tamamlamak bir hakkı ibtal etmek gibi şeylerde dahi şefaat caiz değildir.[543]

5132... Hz. Muaviye'den (şöyle dediği rivayet edilmiştir): Hayra aracı olunuz da sevaba eriniz. Gerçekten biri işi yapmak istiyorum da sizin aracı olup da sevaba erişmeniz için geciktiriyorum. Çünkü Rasûlullah (s.a.): "Hayırlı islere vesile olunuz da sevaba erişiniz" buyurdu.[544]

5133... (Bir önceki hadisin) bir benzeri de peygamber (s.a.)'den Hz. Ebu Musa yoluyla rivayet edilmiştir.[545]

Açıklama

Bu hadislerle ilgili açıklama 5131 numaralı hadisin şerhinde yapılmıştır.[546]

117-118. Mektup Yazarken Kişi Önce Kendi İsminden Başlar

5134... el-Alâ (b. Hadremî)'nin çocuklarının birinden (rivayet edildiğine göre) el-Alâ b. el-Hadremî Bahreyn'de Peygamber (s.a.)'in valisi imiş de Hz. Peygamber'e mektup yazdığı zaman (her defasında da mektubuna "el-Alâ'dan Allah'ın Resulüne" şeklinde) kendi ismiyle başlarmış.[547]

5135... el-Alâ b. el-Hadremî'den (rivayet edildiğine göre) kendisi Peygamber (s.a.)'e mektup yazmış da (sıra isminin zikrine gelince "el-Alâ'dan Allah'ın Rasulüne" şeklinde önce) kendi isminden başlamış.[548]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerde el-Alâ b. Hadramî'nin Bahreyn'de vali iken Hz. Peygambere yazdığı mektuplara "Bismillahirrahmanirrahim, el-Alâ'dan Allah'ın Rasulüne" şeklinde Besmeleden sonra, önce kendi ismini zikrederek başladığı, Hz. peygamberin de onun bu uygulamasını iyi karşılanmasıyla kişinin yazdığı mektuplara besmeleden sonra kendi ismiyle başlamasının takriri sünnet halinde yerleştiği ifade edilmektedir.

Nitekim, Hz. Peygamberin Bizans kralı Herakliyüs'e yazdığı mektupta "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla! Allah'ın kulu ve Resulü Muhammed'den Rumların büyük reisi Hekakliüs'e" şeklindedir.[549]

Hz. Peygamber'in bu uygulamayı; "O, Süleyman'dan geliyor. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla"[550] âyetinden aldığı şüphesizdir.

Hafız İbn Hacer'in Fethü'l Bâri'deki açıklamasına göre mektuplara bu şekil başlamak sünnettir. Cumhuru ulemanın görüşü budur. Her ne kadar en-Nehhas sahabenin bu konuda icmaı bulunduğu söylemişse de bu iddia doğru değildir. Çünkü sayıları az da olsa bu görüşe katılmayan sahabilerin bulunduğu bir gerçektir.[551]

Bazılarına göre, bu sünnet seviye itibariyle yüksek olan kimseler için geçerlidir. Fakat oğlun babaya mektup yazması gibi sıradan mektuplarda adaba uygun olan önce mektup yazılan kimsenin ismini zikretmektir. Fakat mektubu yazanın kendi ismiyle başlaması da caizdir. Nitekim mevzu-muzu teşkil eden hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir.[552]

118-119. İslâm İdaresi Altındaki Azınlıklara (Zimmîlere) Mektup Nasıl Yazılır?

5136... İbn Abbâs'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) Herakliüs'e (gönderdiği mektupla ona selâmı şöyle) yazdı:

"Allah'ın Resulünden Rum'un ulusu Herakl'e! Selam, hidayete uyan(lar)ın üzerine olsun" (Muhammed) İbn Yahya'nın Hz. İbn Ab-bas'dan rivayetine göre Hz. Ebû Süfyan O'na şöyle demiş:

Biz Herakl'ın yanına girdik. Bizi önüne oturttu. Sonra Rasûlullah (s.a.)'m (kendisine göndermiş olduğu) mektubu istedi.

Bir de baktık ki mektupta (şu sözler var)! "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla (başlarım)! "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla (başlarım)! Allah'ın Resulü Muhammed'den Rum'un ulusu Hirakl'e. Selam hidayete uyanların üzerine olsun. Gelelim mevzumuza..."[553]

Açıklama

Hz. Peygamber, kafir Rum kralı Herakliüs'e yazdığı mektupta selamlarını sunarken müslümanlar için kullandığı "esselamü aleyküm" kelimelerini kullanmamış bu kelimelerin yerine "selâm hidayete tâbi olan kimselerin üzerine olsun" anlamına gelen "selâmün alâ mennittebeal hüda" kelimelerini kullanmıştır.

Bu durum, müslümanların kâfirlerle olan ilişkilerini insanlık duygu ve şartlan muvacehesinde sürdürmeleri gerektiğini gösterir.

Nitekim "... Yakın ve uzak komşuya ihsanda bulununuz..."[554] âyet-i kerimesini tefsir eden Taberi, Kurtubî ve Nesefî gibi müessirler, "uzak komşu"dan maksadın gayr-i müslimler olduğunu beyan etmişlerdir.

Bir toplum içerisinde mü s lü m ani ardan başka gayr-i müslimlerin de bulunması mümkündür. Hal böyle olunca bir arada yaşama ve insanlığın gereği olarak onlarla da sosyal ilişkileri insanî ölçüler içerisinde sürdürmek gerekir.

Onlarla karşılaştığı zaman selamlaşmadan geçilmeyeceği de muhakkaktır. Binaenaleyh bu durumda Rasûlullah'tn tavsiyesine uyarak öncelikle onların selam vermesini bekleyip selamlarından sonra "ve âleyke" demekle yetinmek gerekir.[555]

Şayet öncelikle müslümanın selam vermesi zoru ılu ise Rasûlullah (s.a.)'ın özellikle gayr-i müslim devlet başkanlarına yazarken uyguladığı ve

Taha suresinde zikr olunduğu üzere "Esselamü alâ menittebealhüdâ" [556] şeklincıe selamlamak gerekir.

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriften anlaşılan da budur. Çünkü bu selamlayış tarzı zahiren kâfirleri selamlama gibi görünürse de aslında bu selam gayr-i Müslimlere verilen bir selam değil gıyablannda müslüman-lara verilmiş olan bir selamdır. Çünkü "hidayete uyanlar, ve hidayet üzerinde olanlar ancak müslümanlardır."

Her ne kadar Rum kralı Herakliüs, zimmî değilse de kâfir olduğu için zimmilerle bu noktada aralarında bir yakınlık vardır. İşte mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifle bâb başlığı arasındaki ilgi de burasıdır.[557]

Bazı Hükümler

1. Zimmilerle karşılaşınca, önce onların selâm vermesı beLnir.
2. Yazışmalarda "emma ba'd" ifadesini kullanmak müstehabtır.
3. Zimmilere önce selam vermek zorunda kalınınca "esselamü alâ minttebealhüda" şeklinde kinayeli selam verilir.
4. Bu hadis müslüman kâfire selam vermez, diyenlerin delilidir. Buharı ve başkaları bu hadise dayanarak bid'at sahipleriyle büyük günah işleyenlere selâm verilmez demişlerdir.[558]

119-120. Anne Ve Babaya İyilik Ve İtaat

5137... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Hiçbir çocuk babasının hakkını ödeyemez. Ancak onu köle olarak bulup da satın alıp azad etmesi müstesna."[559]

Açıklama

Anne ve babayla ilgili hadis-i şerifleri ve âyet-i kerimeleri gözden geçirecek olursak genellikle "birr ve ihsan" lafızlarının kullanılmış olduğunu görürüz. Bu sebeple lügat ve tefsirlerden bu kelimelerin anlam ve kullanılış şekillerini tesbit edersek anneye ve babaya yapılması gereken iyiliğin nasıl olması gerektiğini anlamış oluruz.

Birr: İyilik ve ihsanda ziyadelik, manasmdadır ki, karşıdakini razı eden bütün fiilleri içine alır.[560] Ayrıca Ukûkun (hakka riayetsizlik ve saygısızlığın zıddı olarak da tarif edilmiştir. Yani hakka riayet etmek ve saygı duymak demektir.[561] Rasûlullah (s.a.)'ın "Birr, güzel ahlaktır" [562] mealindeki hadisinin şerhinde ulemanın açıkladığı gibi "birr" sıla (akrabayı ziyaret etmek), lütuf, iyilik, güzel geçinmek ve taat manalarına gelir ki, hadisteki "ahlâk güzelliğidir" şeklindeki tarif bu manaların hepsini içine almaktadır.

İhsan ise, in'âm, ihlâs, sözde, fiilde güzellik manalarına gelir. Şu halde birr ve ihsan isteyerek ve samimiyetle iyilik etmek ve haklara riayet edip saygı göstermek anlamlarına gelmektedir. Anne ve baba kişiye Al-lah'dan sonra en çok iyiliği olan kimseler olarak evlât üzerinde pek çok haklara sahiptirler. Bu hakların ayniyle ödenmesi ise imkân dahilinde değildir.[563]

Nitekim mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir. Şöyle ki; mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte babanın hakkının onu ancak köle olarak bulup sonra onu satın alıp sonra da azad etmekle ödenmiş olacağı ifade buyurulmaktadır. Oysa Hattâbi'nin de ifâde ettiği gibi bir kimsenin köle olan babasını satın almasıyla babası hürriyetine kavuşmuş olur. Dolayısıyla onu ayrıca azad etmek fırsat ve sevabını elde edemez. Öyleyse bir kimse, hiçbir zaman köle olarak bulacağı babasını hem satın alma hem de onu azat etme fırsatı bulamayacağından babasının hakkını ödeyebilmesi için ona yapması gereken iyilikleri yapma imkânını, hiçbir zaman bulamayacaktır.

Başka bir hadis-i şerifte de bunun imkânsızlığı şöyle ifâde edilmektedir:

"Bir adam annesini sırtına almış, Kabe'yi tavaf ettiriyordu. O esnada Rasûlullah (s.a.)'i gördü ve:

Nasıl annemin hakkını ödeyebildim mi? diye sordu. Hz. Peygamber de:

Hayır, seni karnında taşırken bir nefes alma anındaki zahmetinin dahi hakkını ödeyemedin, buyurdu.[564]

Bu hadis-i şerifler, gösteriyor ki anne ve babanın haklan ödenemeyecek kadar büyüktür; ne kadar çalışırsa çalışsın, ödenmesi imkânsızdır. Bu nedenle bir kimse ancak onlarla hüsnü muaşerette bulunmak suretiyle gönüllerini razı eder ve bu yolla Allah'ın rızasını kazınırsa, o zaman anne ve babasının hakkını ödemiş.olabilir. Aksi halde onların haklan ödenebilecek cinsten olmadığı için onları razı etmenin dışındaki bir gayret fayda vermez. [565]

Anne ve babayı razı etmenin yollarına gelince; bunu da yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde bizlere şöyle açıklamaktadır: "Eğer onlardan birisi veya ikisi birden ihtiyarlılıklannda senin yanında olurlarsa onlara "Öf deme, azarlama da... güzel söz söyle merhametten dolayı tevazu kanatlarını ger ve: Ya Rabbi onlar küçükken beni nasıl büyütüp beslemişlerse sen de onlara öyle merhamet et, de"[566]

Binaenaleyh anne ve babadan biri çocuklarına mubah veya adabdan olan işin yapılmasını enir ederlerse bu emre itaat edip onu yerine getirmeleri üzerlerine farz olur.[567] Anne ve babanın emirleri itaatsizlik, Hz. Peygamber tardından; "şirkten sonra en büyük günah" olarak nitelendirilmiştir.[568]

Ancak bu emir ve yasaklar, İslamın koyduğu helâl ve haramlar doğrultusunda olmalıdır. Değilse Şafiî âlimlerinden İzzüddin b. Selam'in dediği gibi, onların her emrine itaat etmek yasakladıklarının da hepsini terk etmek gerekmez, ancak mubah olan şeylerde, ebeveynin emrine itaat edilir. Dinen yasak olan konularda değil, çünkü "masiyette itaat yoktur" kaisdesi, İslamın genel prensiplerindendir.

Emredilenin haramlığı şüpheli ise ona da itaat edilir mi, konusuna gelince, bu soruya Gazali "haram ve helal olduğu kesin olmayan şüpheli şeylerde anne ve babaya itaat lazımdır. Haramlığı kesin olarak biliniyorsa itaat gerekmez. Fakat, mubah ve şüpheli şeylerde ise itaat vacibdir. Çünkü onlar buna layıktır" demiştir.[569]

Bazı Hükümler

1. Anne ve babaya itaat etmek farzdır.

2. Onlann haklarını ödemek imkânsızdır.

3. Babanın hakkını Ödemek ancak onu köle olarak bulup satın alarak azat etmekle mümkündür.

Her ne kadar, hadisin zahirinden kişinin köle olarak bulduğu babasını satın alınca onun kölelikten kurtulması için azat edilmesine lüzum olduğu manası anlaşılırsa da ulemanın açıklamasına göre hadis-i şerifte anlatılmak

istenen mana bu değildir. Hadis-i şerifte anlatılmak istenen, yukarıda da açıkladığımız gibi, işinin anne ve babasının haklarını ödemenin imkansızlığıdır. Köle iken satın alınan bir babanın satın alınmakla hürriyetine kavuşmuş olup olmayacağı konusunda ulemanın görüşlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Zahirîler, mevzumuzu teşkil eden bu hadisin mefhumu ile istidlal ederek; "Mücerred satın almakla hiçbir köle ve cariye, âzâd olmaz. Azâd etmek şarttır" demişlerdir.

Cumhur-u ulemaya göre ise usul ve fürû denilen anne ve babalar ile çocuklar mücerred satın almakla âzâd olurlar. Onları âzâd etmeye lüzum yoktur. Anne ve babalarla bütün ninelerle, dedeler, çocuklar ve bütün torunlar bu hükme dahildir. Bu babda müslim, gayr-i rriüslim uzak veya yakın hısım, mirasçı olan ve olmayan arasında fark yoktur. Hulasa neseb çizgisi yukarıdan aşağı doğru herhalde âzâd olur. Bu cihet ittifakıdır. Bunlardan maada akrabanın satın almakla âzâd olup olmayacağı ihtilaflıdır. İmam Azam: "Nikâhı birbirine haram olan bütün akraba satın almakla âzâd olur" demiştir. Şafiîlere göre usul ve fürû'dan başka hiçbir akraba satın almakla âzâd olmaz. İmam Malik satın almakla usul ve füru ile birlikte kardeşlerin de âzâd olacağına kaildir. İkinci bir rivayete göre Hz. Malik bu meselede İmam Azamla, üçüncü bir rivayete göre de İmam Şafiî ile beraberdir.

Cumhur bu hadisi te'vil etmişlerdir. Onlara göre akrabayı satın almakla azadına sebep olduğu için alan kimse hakkında mecazen azad etmek tâbiri kullanılmıştır.[570]

5138... (Hamza b. Abdullah b. Ömer'in) babasından demiştir ki: Nikâhımın altında bir kadın vardı. Kendisini seviyordum. (Babam) Ömer ise ondan hoşlanmıyordu. Bana:

Onu boşa dedi. Ben kabul etmedim. Bunun üzerine Ömer, Peygamber (s.a.)'e varıp bunu kendisine anlattı. Peygamber (s.a.)'de (bana):

Onu boşa, diye emretti.[571]

Açıklama

Tuhfe yazarı bu hadisin şerhinde şöyle diyor: "Baba oğluna karısını boşamasını emrettiği zaman oğlun babasının emrine itaatla, karısını sevmesi, onu nikah altında tutması için bir mazeret değildir. Bu hususta anne de baba hükmündedir. Çünkü annenin hakkının babanın hakkından fazla olduğu sahih hadislerle sabittir."

Ebu'd Derdâ'nm hadisini Tirmizî,, İbn Hibban, Hâkim ve Ebu Davud-i Tayalisî de rivayet etmişlerdir. Hâkim bunun sahih olduğunu da söylemiştir. Zehebi de desteklemiştir. Tirmizî'deki hadis meâlen şöyledir:

"Bir adam Ebu'd-Derda (r.anhüma)'ya giderek: Benim bir karım vardır. Annem onu boşamamı emrediyor, dedi. Bunun üzerine Ebu'd Derda: şu cevabı verdi:

Ben Rasûlullah (s.a.)'den işittim, şöyle dedi:

Baba cennet kapılarının en hayırlısından girmeye vesile)dir. Artık dilersen bu kapıyı zayi et veya hıfzet."

Tirmizî'nin şârihi Tuhfe yazarı bu hadisin izahı bölümünde şöyle der: "Kadı Iyaz bu hadisin açıklaması hakkında şöyle demiştir. Yani Cennete girmeye ve en yüce makamlarına erişmeye vesile olan en iyi hayır, babaya itaat ve hukukuna riayet etmektir.

Kadı Iyaz'dan başka bazı âlimler ise; cennetin müteaddid kapıları bulunur, en iyi ve en üstünü ortadaki kapıdır. Bu kapıdan girmeyi sağlayan şey babanın hukukuna riayettir, demişlerdir. Hadisteki baba tâbiri umumî olup anneye de şümullüdür. Çünkü bu kelime vâlid diye geçer, vâlid doğurucu demektir. Baba çocuğun doğmasına vesile olduğu gibi, anne de vesiledir. Bir de şu var, annenin hukuku babanın hukukundan daha önemlidir.

İbn Atiyye, baba ve anneye itaat için şu umumi hükmü ve prensibi söylemiştir: Mubah işleri yapmak veya yapmamak hususunda baba ve annenin emrine uymak vacibdir. Mendup ve farz-ı kiayelerde onlara itaat müs-lehabtir. Evlâd iki vâcib arasında kaldığı zaman yine baba ve anuesinin arzusu olan yönü tercih edecektir. Meselâ, anne hastadır. Oğlunun onun yanında durup bakımı ile meşgul olmasını ister. Adam orada durursa cemaatle namaz kılmayı kaçıracak veya namazı vaktinin son zamanına tehir edecek, anasının arzusuna uymasa cemaate yetişecek veya namazını ilk vaktinde eda edecektir. Bu durumda annenin yanında kalmayı tercih etmek gerekir. Fakat annenin emrini ve arzusunu yerine getirmek bir farzın terkine sebebiyet verirse ona itaat yoktur. Mesela annesinin bakımı ile meşgul olduğu takdirde farz namazı kazaya bırakmak mecburiyeti doğacaksa, bu durumda Önce farz namazı kılacak ve bunu tercih edecektir.[572]

Baba Veya Annenin Emri Üzerine Evlad Karısını Boşamaya Mecbur Mu?

Bu babdaki hadisler evladın kayıtsız ve şartsız bu emre uymak mecburiyetinde olduğuna delalet etmezler. Şöyle ki; İbn Ömer (r.a.) sevdiği karısını babasının emri üzerine Resul-i Ekrem (s.a.)'in emri ile boşamış ise de bu olaydan umumî bir hüküm çıkarılamaz. Çünkü Ömer (r.a.) gibi bir baba kendi gelininden hoşlanmamış ve oğlunun onu boşamasını istemiş ise, muhakkak bu istek Allah yolunda.,bir istekdir. Dünya ile ilgili bir istek değildir. Nitekim et-Tac el-Cami H'I-Usul adlı hadis kitabının V. cildinin başında bulunan "birrin nevileri" babında rivayet olunan bu hadisin haşiyesinde; "Ömer (r.a.)'in hoşlanmaması üzerine oğlu Abdullah'ın karısını boşaması için, Peygamber (s.a.)'in emir vermesi hükmü, Hz. Ömer ve onun gibi zatlara mahsus bir hükümdür. Çünkü Ömer'in hoşlanmaması muhakkak Allah içindir ve din açısından hoşlanmamayı gerektiren bir nedene dayanır. Bunun içindir ki, Peygamber (s.a.) Abdullah'a kadını boşamayı emretmiştir. Böyle bir özel durum olmadıktan sonra kadını boşama hususunda erkek kimseye itaat etmekle mükellef değildir. Ancak boşamayı gerektiren meşru bir sebeb varsa, bu ayrı bir meseledir. Bilindiği gibi "boşama, Allah katında en çirkin helâldir" mealinde sahih hadis vardır" denilmiştir.

îbn Hacer Heytemi de ez-Zevâcir kitabının "baba ve anneye itaat" babında, bu babdan önceki babda, baba ve anneye itaatsizliğin ölçüsü hakkında geniş bilgi vermiştir. Orada ezcümle ve özetle şöyle der: "Baba ve anneye ukuk diye ifade edilen asilik ve itaatsizlik, onlara örf ve adette basit sayılmayacak derecede eziyet etmek ve incitmektir. Eziyet ve incitme konusunda muteber olan şey baba ve annenin durumudur. Yani baba ve anne bir şeyden inciniyorsa, evlâd bundan sakınmalıdır. Lâkin baba ve annenin ikisinin veya birisinin aklı noksan olduğu ve iyi ile kötüyü seçemediği için evlâdına bir şey emreder veya menederse, buna muhalefet etmek de Örf ve adette asilik itaatsizlik sayılmazsa, evlad bu durumda muhalefet edebilir ve bu muhalefetten dolayı fasık sayılmaz. Çünkü mazurdur. Mesela adam, karısını seviyor ve ondan ayrılmak istemiyor, babası veya annesi yahut ikisi de onun karısını boşamasını istiyorlar. Bu istek kadının diyanetinin noksanlığından bile ileri gelse adam baba ve annesinin isteğine uymaya mecbur değildir. Ebu Derdâ'nm hadisinden bu hüküm çıkarılır."

Yazar "baba cennet kapılarının en hayırlısından girmeye vesiledir artık dilersen baba ve annenin hukukunu iyice koru veya iyice korumayı terk et"[573]mealindeki hadisi kast ediyor,

"Çünkü Ebu'd-Derda (r.a.) soru sahibini serbest bırakıyor. Ama babanın emrine uyulup boşamanın daha iyi olduğuna işaret ediyor. İbn Ömer (r.a.) hadisi de böyle yorumlanır."

(Yazar 5138 numaralı Ebû Davud hadisini kasd ediyor) "Baba ve annenin diğer emir ve yasaklan da böyledir. Yani sırf akıllarının noksanlığı ve meseleyi kavrayamama medeni ile verecekleri emir veya yasak, akıllı adamlara arz edildiği zaman bu noktada baba ve anneye itaat etmemeyi eziyet ve incitmek saymazlarsa, evlât o işte muhalefet edilebilir."

Şu halde, baba ve annenin evlâdına kanlarını boşamaları için verecekleri emre uyma zorunluluğu yoktur ve bu emri yerine getirmemekle evlâd, haram bir iş yapmış sayılmaz.[574]

5139... (Behz b. Hakîm'in) dedesinden demiştir ki: (Hz. Peygambere):

Ey Allah'ın Rasulü kime iyilik edeyim? diye sordum da,

Annene, sonra annene, sonra (yine) annene, sonra babana sonra da sıra ile en yakınına ve en yakımna"dedi ve şöyle buyurdu: "Bir adam (kendisini hürriyete kavuşturan) efendisinden (yahutta yakınından) yanında bulunan ihtiyaç fazlası o mal kıyamet gününde sahibinin yanına (zehirinin çokluğundan dolayı) başının kılları dökülmüş (zehirli) bir yılan olarak çağn(lıp getiri)Iir."[575]

Ebu Davud der ki; "Akra" tehirinden başının kılları dökülen demektir.[576]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifle birlikte Allah'ın en çok sevdiği amelin vaktinde kılman namazdan sonra anne ve babaya iyilik olduğunu ifade eden hadis-i şerif[577] ve Resulü Ekrem eendimzin cihada katılmak isteyen bir sahabiye: "Git yaşlı anne ve babana hizmet et"[578] buyurması, ayrıca "Rabbin yalnız kendisine ibadet etmenizi, anne ve babaya ihsanda bulunmanızı emretti."[579] ayet-i kerimesi gibi âyet-i kerimeler, anne ve babaya iyilik ve ihsanın Allah'a itaattan sonra ikinci derecede gelen büyük bir görev olduğunu açıkça ortaya koyan delillerdir.

Özellikle mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte dayanarak Kurtubî (r.a) der ki:

"Bu hadis gösteriyor ki, anneye yapılacak ihsan ve şefkatin, babaya yapılandan üç misli azla olması gerekmektedir. Çünkü anne babadan fazla olarak, hamilelik, doğum ve emzirme zahmetlerine katlanmıştır. Babanın bu üç konuda hiçbir yardımı olmamıştır."[580]

Nitekim, şu âyet-i kerime de bu gerçeği ifade etmektedir: "Biz insana anne ve babasını tavsiye ettik (Çünkü) annesi kendisini (gebelik zahmeti, doğum sancısı ve emzirme) zaaf üzerine zaafla taşımış, sütten ayrılması da iki yıl sürmüştür. Bana, anne ve babana şükret. Dönüşünüz banadır."[581]

Hadis-i şerifte fakir düşüp de kendisini azad eden ve elinde ihtiyaç fazlası mal bulunan efendisine veya yakın akrabasına müracaat ettiği halde onu eli boş geri çeviren efendinin veya yakın akrabanın karşısına o malın, zehrinin çokluğundan başının kılları dökülmüş kel bir yılan suretinde çıkarılacağı haber verilmektedir. Binaenaleyh ihtiyaç fazlası bir malı, özellikle el açmış olan yoksul bir yakından esirgemenin vebali çok büyüktür.

Hadis-i şerifin sonundaki bu tehdidin, kendisini azat ettikten sonra fakir düşerek kendisine el açan eski efendisine, yanında bulunan ihtiyaç fazlası malı vermekten imtina eden kimse hakkında olması da mümkündür.[582]

5140... (Kuleyb b. Menfaa'nın) dedesinden (rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün) Peygamber (s.a.)'e gelip:

Ey Allah'ın resulü kime iyilik edeyim? demiş de, (Peygamber efendimiz):

Annene, (sonra) babana, (sonra) kizkardeşine, (sonra) erkek kardeşine ve (sözü geçen bu kimselerden) sonra gelen yakınma (iyilik et). Bu (yapılması) gereken bir vazifedir. (Bunlar) ilişkileri devam ettirilmesi gereken yakınlardır."[583]

Açıklama

Hadis-i şerif baştan anıe-baba ve kardeşler olmak üzere bütün akrabaya karşı iyilikte bulunmayı tavsiye etmekte, babadan önce annenin, erkek kardeşten önce de kizkardeşin zikredilmesiyle de annenin iyiliğe babadan, kızkardeşin de erkek kardeşten daha çok muhtaç olduklarına işaret edilmektedir.

Metinde geçen "mevlâkellezî yelî" kelimesiyle de derece itibariyle sözü geçen yakınlardan sonra gelen akrabalardır. Kızkardeşin oğlu, erkek kardeşin oğlu, hala, amca, hala oğlu ve hala kızı gibi. Nitekim bir önceki hadis-i şerif de buna delalet eder. Avnü'I-Mabud yazarının açıklamasına göre "bir adam Rasûlullah (s.a.)'a gelerek:

Benim hüsnü sohbetime en layık olan kimdir? diye sordu.

Annendir, buyurdular.

Sonra kimdir? dedi,

Sonra annendir, buyurdu.

Sonra kimdir? dedi,

Sonra annendir, buyurdu.

Sonra kimdir? dedi,

Sonra babandır, buyurdu"[584] mealindeki hadis mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen "ve" harfinin "sümme (sonra)" anlamında kullanıldığına, bu da "mevlâkellezî yelî" kelimesiyle sözü geçen kimselerin kast edildiğine delalet eder.

Nitekim, Kur'an-i Kerim'in muhtelif âyetlerinde sılâ-yi rahim (yakınlarla ilişkiyi sürdürmek) teşvik edilmiştir.[585] Hz. Peygamber de çeşitli hadislerinde bunu ısrarla emretmiştir.[586]

Bu mevzuda gelen hadis-i şeriflerden biri şu mealdedir: "Şüphesiz Allah mahlukatı yaratmıştır. Onlardan fariğ olduğu vakit, rahm ayağa kalkmış, bu katledilmekten sığınan bir makamdır, demiş. Yüce Allah'da: Evet! Sana sıla yapana, benim de sıla yapmama, senden ilgiyi kesene benim de ilgi kesmeme razı değil misin? buyurmuş, rahm:

Evet razıyım, demiş Yüce Allah da:

Bu sana verilmiştir, buyurmuştur."[587]

Sılanın hakikati; atiyye, şefkat ve merhamet manalarına gelir ki, Al-lahın kullarına bir lütfü, ihsanı ve bir rahmetidir. Daha açık tabirle sıla-i rahim akrabayı ziyaret ederek hallerini sormak, gerekirse yardımlarına koşmak uzakta iseler mektuplaşmak, selam göndermek suretiyle aradaki mânevi bağın kopmamasına dikkat etmektir. Bağın kopmasına "kat-ı rahim" denir ki; büyük günahtır. Mamafih süa-i rahimin dereceleri vardır.

En yüksek derecesi farzdır, bunu terk eden günahkâr olur. En aşağı derecesi de selamı kelamı kesmektir. Sılanın kimlere farz olduğuna gelince; taraflardan biri erkek, diğeri kadın olsa birbirlerine nikâh düşmeyecek derecede yakın akrabaya farz olduğunu söylemişlerdir. Bu takdirde amca-oğulları ile dayı oğullarına farz değildir. Bir takımlarına göre miras babında

zevil ehram denilen bütün akrabaya arzdır. Nevevî bu ikinci kavlin daha doğru olduğunu söylüyor.[588]

5141... Abdullah b. Amr)dan (rivayet edildiğine göre); Rasûlullah (s.a.); "Kişinin anne ve babasına lanet etmesi en büyük günahlardandır" buyurmuş da (kendisine); "Ey Allah'ın Resulü, insan anne ve babasına nasıl lanet eder? demiş. (Rasûlullah (s.a.)'de): "Kişi bir adamın babasına lanet eder, o da onun babasına lanet eder. O (bir başkasının) annesine lanet eder, o da (onun) annesine lanet eder" buyurmuştur.[589]

Açıklama

Hz. Peygamber'in insanın kendi babasına lanet etmesinden bahsedince sahabe-i kiramın bunu hayretle karşılayarak: "Ey Allah'ın Rasulü, insan kendi babasına nasıl lanet edebilir?" diye sormaktan kendilerini alamamaları, o devirde babaya isyan ve lanet etme olaylarının İslâm cemaati arasında hiç kalmadığından tam tersine cemiyette anne ve babaya saygının hakim olmasındandır.

Fakat günümüzde maalesef anne ve babalar dövüp sövmeler, her günkü görülen olağan hadiselerden olmuştur. Hadis-i şerif bir kimsenin anne veya babasına lanet etmek suretiyle onun da aynı şekilde karşılık vermesine sebep olmanın, o kişinin yapmış olduğu bu lanet günâhının altına girmeyi icabettireceğini ifâde etmektedir.

Nitekim bir âyet-i kerimede de: "Allah'dan başka yalvardıklarına sövmeyin ki onlar da bilmeyerek, aşırı gidip Allah'a sövmesinler..."[590]

Bazı Hükümler

1. Sebebe hüküm izafa edilebiler.

2. Zflnn_ı galibe göre amd edüir Çünkü babasına sövülen adam da şovenin babasına sövebilir. Fakat sövmemesi de mümkündür. Ancak böyle hallerde çoğunlukla nasıl muamele görülürse öyle muamele edilir. Öyleyse sövmenin karşı taraında sövmekle mukabele etmesine sebep olması ihtimâli kuvvetli olduğundan bundan kaçınmak icabeder.

3. Anne baba hakkı pek büyük ve onlara itaat farzdır.[591]

4. Anne ve babaya sövmek en büyük günâhlardandır.

5. Sedd-i Zeray'i (kötülüğe vasıta olan yolları kapatmak) ve feth-i zerayi (iyiliğe vasıta olan yolları açmak) farzdır. Yerine göre vâcib, mendup mubah ve mekruh da olabilir. Çünkü zeria vesile demektir. O halde harama vesile olan haramdır. Cuma namazına gitmek gibi vacibe vesile olan vacibtir.[592]

5142... Ebû Üseyd Malik b. Rabia'dan demiştir ki: Biz (birgün) Rasû-lullah (s.a.)'ın yanında iken huzuruna Seleme oğullarından bir adam gelip:

Ey Allah'ın Rasulü, anne ve babama ölümlerinden sonra da yapabileceğim iyilik kaldı mı? dedi.

Evet, onlara dua etmek, onlar için Allah'dan mağfiret dilemek, ölümlerinden sonra (varsa) ahidlerini (vasiyyetlerini) yerine getirmek, yakınlığı ancak onlar vasıtasıyla olan akrabalarla ilgilenip onlara karşı üzerine düşeni yapmak ve (onların) arkadaşlarına ikram ve hürmet etmek" buyurdu.[593]

Açıklama

Hadis-i şerif anne ve babanın vefatlarından sonra da kendilerine iyilik yapmanın mümkün olduğunu ifade etmekte ve bu iyilikleri beş maddede özetlemektedir:

1. Onlara dua etmek; Aliyyül-Kari'nin açıklamasına göre cenaze namazı da bu duaya girer.

2. Onlar için istiğfar etmek, yani günahlarının ve kusurlarının bağışlanması için Allah'a el açıp yalvarmak.

Bilindiği gibi "Ey Allah'ım! Ben küçükken onlar beni nasıl büyütüp beslemiş, rıfkü mülâyemetle muamele etmişlerse sen de onlara acı, nfk ve yumuşaklıkla muamele et."[594] âyetini dua maksadıyla okursa, mezkur âyette kasd edildiği şekilde anne ve babası için dua etmiş olur.[595]

3. Vasiyyetlerini yerine getirmek.

4. Dostlarına ikramda bulunmak.

5. Akrabaları ile ilgilenmek, onlara sıla-i rahimde bulunmak. Bilindiği gibi sıla-i rahim, anne ve baba, vesair akrabayı ziyaret edip

onlara gerekli yardımı yapmak, demektir. Bunun aksine kat-ı rahm denir. Ibn Ebi Cemre demiştir ki: Sıla-i rahim, akrabaya mali yardımda bulunmak, ihtiyaçlarını gidermek, başlarına gelmesi muhtemel zararı defetmek, güler yüz göstermek ve dua etmekle olur. Hulasa, mümkün olan

her iyiliği yapmak ve şerri defetmek gayretini göstermektir. Akraba kısmı dürst ve dindar olduğu sürece anılan iyi ilişkileri devam ettirmelidir. Şayet kâfir veya fasık, yani kötülüklere dalan tiplerden olursa, önce gerekli nasihat yapılır. Yollarının yanlış olduğu anlatılarak doğru yola yönelmelerine gayret edilir. Buna göre akraba durumundaki kişi veya kişiler kendilerine çeki düzen vermedikleri takdirde olumsuz tutum ve davranışları gerekçe gösterilerek ve uyarıda bulunarak, onlarla münasebet veya ilişki kesilir. Bu kesinti, Allah yolunda olduğu için sala-i rahim sayılır. İlişki kesmekle beraber doğru yola yönelmeleri için Allah'a dua etmeye devam edilir."[596]

(5140) numaralı hadisin şerhinde de bu mevzuda malumat vermiştik. [597]

5143... İbn Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Kişinin babası öldükten sonra baba dostlarına sılada bulunması iyiliklerin en iyisindendir."[598]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, baba dostalarına sılada bulunmanın faziletine delildir. Sılada bulunmaktan murad onların ziyaretlerine gitmek, kendilerine ihsan ve ikramda bulunmak, gerekirse yardımlarına koşmaktır. Buna sebep baba olduğu için, dostuna yapılan her nevi ihsan ve ikram babaya da yapılmış gibi olur. Annelerle dedelerin, hocaların, karı ve kocaların dostlarına yapılan ikram da bu hükümdedir.

Hadis-i şerif baba hakkının pek büyük olduğuna da işaret etmektedir. Çünkü babanın dostlarına yapılan ikram ve ihsan iyiliğin en faziletlisi olunca bizzat babaya yapılan ikramın faziletini dille tarife imkân kalmaz. [599]

5144... Ebu't Tufeyl)den demiştir ki: Ben Peygamber (s.a.)'i Ci'râne'de (ganimetler arasında bulunan) etleri bölüştürürken gördüm. O gün ben (yeni yetişmiş) bir gençtim ve (kesilmiş) deve kemikleri taşıyordum. O sırada karşıdan bir kadın çıkıverdi, Peygamber (s.a.)'in yanma geldi. Hz. Peygamber de abasını ona serdi. O da (abanın) üzerine oturdu. Ben (orada bulunanlara):

Bu da kim? diye sordum.
Kendisini emzirmiş olan süt annesidir, dediler.[600]

5145... Ömer b. es-Sâib'in haber verdiğine göre (birgün) Rasûlullah (s.a.) otururken süt babası çıkagelmiş, bunun üzerine (Hz. Peygamber) onun için elbisesinin bir ucunu yere sermiş, o da üzerine oturmuş, sonra süt annesi çıkagelmiş, (bu sefer de) elbisesinin öbür tarafını yırtıp onun altına sermiş, o da bunun üzerine oturmuş, sonra süt biraderi çıkagelmiş, Rasûlullah (s.a.) onun için ayağa kalkmış ve onu önüne oturtmuş.[601]

Açıklama

Ci'râne: Haram sınırları içerisinde bulunan bir hill dâiresidir. Mekke'de, yani Harem dahilinde bulunan kimseler Umre için buradan ya da yine harem dahilinde bulunan bir hıll dairesi olan "Ten'im" den ihrama girerler. Ten'im'den ihrama girmek daha efdaldir.[602]
Ci'râne Mekke'ye bir merhale uzaklıkta meşhur bir yerdir. Hz. Peygamber, Huneyn savaşından sonra ganimetleri gazilere bölüştürmek için on günden daha fazla bir zaman süresince burada kalmıştır.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler insanın süt annesi ve süt babası, süt hemşiresi ve süt biraderinin öz annesi, babası, kizkardeşi ve erkek kardeşi gibi iyilik ve sılaya lâyık olduklarına delâlet etmektedir. Hz. Peygamberin süt annesi "Halime bint Abdullah b. el-Hâris b. Sa'd b. Bekr b. Hevâzin'dir. İbn Abdil Berr'in açıklamasına göre Hz. Peygamberin küçükken emzirmiş ve kendisinde Peygamberliğine delalet eden harikulade (olağanüstü) olaylar müşahede etmiştir. Kendisi Hz. Peygamber'in peygamberliğini tasdik ederek müslüman olmuş ve Hz. Peygamberden hadis rivayet etmiş, kendisinden de bu hadisleri kızı Şeyma ve Abdullah b. Cafer nakletmiştir.
Hz. Peygamber'in süt babası el-Hâris b. Abdi'1-Uzzâ b. Rifa es-Sa'dîdir.
Süt hemşiresi: eş-Şeymâ bint el-Hâristir.
Süt biraderi ise Abdullah b. Haris'tir. Hepsi de İslam ile müşerref olmuşlardır."
Münzirî'nin açıklamasına göre Ömer b. es-Saib'in bu hadisi mu'daldir.[603]

120-121. Yetimin Geçimini Üzerine Alan Kimsenin Fazileti Hakkında (Gelen Hadisler)

5146... Hz. İbn Abbas'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Her kimin bir kızı olur da onu diri diri toprağa gömmez, hor görmez, çocuğunu, -yani erkek çocuğunu- ona tercih etmezse, Allah onu cennete sokar."

(Bu hadisi rivayet eden iki raviden biri olan Osman:) "Yani erkek çocuğunu" kelimesini rivayet etmedi.[604]

Açıklama

Metinde geçen "Onu diri diri toprağa gömmez, hor görmez ve erkek çocuğunu ona tercih etmezse" cümleleriyle câhiliyye döneminde araplann kız çocuklarına reva gördükleri yürekleri parçalayıcı ve yüz kızartıcı insanlık dışı vahşi uygulamaya işaret edilmektedir.

Bilindiği gibi câhiliyye dönemi arapları harbte ve soygunculukta işe yaramadıkları düşüncesiyle onları hor gördükleri için küçükken diri diri toprağa gömerlerdi.

Nitekim: "Ve sorulduğu zaman o diri diri toprağa gömülen kıza: Hangi günâh(ı) yüzünden öldürüldü? diye"[605] âyet-i kerimesi de bu gerçeği ifâde etmektedir.

İslâmiyet araplann bu katı kalplerini rahmet ve şefkatle doldurdu. Bütün bu vahşi ve acımasız uygulamalar yerlerini sevgi ve adalete terk etti.

Darimî, Müsned'inin baş tarafında der ki: Adamın birisi Hz. Peygambere geldi ve:

Ey Allah'ın Rasulü, biz cahiliyyet ehli puta tapan kişilerdik. Çocuklarımızı öldürürdük. Benim bir kızım olmuştu. Konuşacak yaşa gelmişti. Kendisini çağırdığımda, sesini duyunca sevinçle dolardım. Bir gün onu çağırdım ve peşime taktım, birlikte yürüdük. Sonunda çok uzak olmayan bir akrabamın kuyusunun başına geldik. Elimle tutup onu kuyuya attım. Ondan hatırladığım son söz "-Babacığım, babacığım!... çığlığıydı" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) ağladı...[606]

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte bir kız çocuğunu aynen erkek çocuğu gibi besleyip büyüten bir kimsenin cennetlik olduğu ifade edilmektedir.

Kendi çocuklarını bu şekilde hor görmeden terbiye edip yetiştirmenin sevabı cennet olduğuna göre, başkasına ait bir çocuğu besleyip büyütmek daha zor olduğundan elbette onun sevabının daha da çok ve büyük olması gerekir. İşte mevzumuzu teşkil eden hadisin "yetimlerin geçimini üzerine alan kimsenin fazileti" isimli bab başlığımızla ilgili tarafı da burasıdır. Bu ilgiden dolayı musannif bu hadisi bu başlığın altına yerleştirmiştir.[607]

5147... Ebû Said el-Hudrî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Her kim üç kızın geçimini üzerine alarak onları (İslam terbiyesi üzere), terbiye eder, evlendirir ve (evlendirdikten sonra da) onlara (olan) iyiliğini sürdürürse onun için (mükâfat olarak) cennet vardır...”[608]

Açıklama

Hadis-i şerifte, bu müjdeye erişebilmek için yetiştirilen kızların insanın kendi kızı olması veya yetim olması şartı aranmadığına göre; kendi üç kızını İslam terbiyesi üzere yetiştirip evlendiren kimseler bu müjdeye nail olabilecekleri gibi, kimsesiz, yetim kız çocuklarını İslâm terbiyesi üzerine yetiştirip evlendiren kimselerin de bu müjdeye erişecekleri anlaşılmaktadır. Bu mevzuda gelen hadislerin bazıları şu mealdedir:

"Birgün yanıma iki kız çocuğu ile birlikte dilenen bir kadın girmişti. O sırada yanımda bir hurmadan başka birşey yoktu. O hurmayı ona verdim. Kadın hurmayı iki çocuğu arasında taksim etti ve kendisi ondan birşey yemedi. Sonra kalkıp çıktı (gitti). Arkasından yanıma Peygamber (s.a.) girdi. Bu olayı kendisine anlattım.

1. "Her kim şu kız çocukları yüzünden bir sıkıntı çekerse (bunu kendisi için bir hayır bilsin. Çünkü) kız çocukları (kıyamet gününde) kendisi için cehennem ateşinden koruyan birer perde olurlar."[609]

2. Rasûlullah (s.a.): "Üç yetimin geçimini üzerine alan kimse gecelerin; ibadetle, gündüzlerini de oruçla geçiren, kılıcını çekerek Allah yolunda cihâd eden kimse gibi (sevaba erişmiş) olur. Ve benimle o şu iki kardeş (parmak) gibi cennete kardeş oluruz" buyurdu. Ve Şehadet parmağıyla orta parmağını yapıştırdı.[610]

3. "Müslüman toplumundaki evlerin en hayırlısı, kendisine iyilik edilen bir yetimin bulunduğu evdir. Ve müslüman toplumundaki evlerin en şerlisi kendisine kötülük edilen bir yetimin bulunduğu evdir."[611]

Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden bu hadisin senedinde ihtilaf edilmiştir.

Musannif Ebu Davud bu hadisi Süheyl b. Ebi Salih, Said b. Abdurrahman b. Mükmil el-A'şâ, Eyyüb b. Beşir el-Ensari el-Meâdî, Ebu Said el-Hudri kanalıyla rivayet ederken Tirmizî, Süheyl, Said b. Abdurrahman, Ebu Said el-Hudrî kanalıyla rivayet etmiş ve "Bazı raviler, bu hadisin senedine bir kişi daha ilave etmişlerdir" demiştir.

İmam Tirmizî'nin bazı kişiler tarafından bu hadisin senedine ilave edildiğinden bahsettiği kişi Said b. Abdurrahman ile Ebu Said el Hudri arasında yer alan Eyyüb b. Beşîr'dir.[612]

5148... (Yine) aynı senetle Süheyl (b. Ebi Salih)'den (bir de bir önceki hadisin) manası (rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre Hz. peygamber: "Her kim) üç kız kardeşin yada üç kızın yahutta iki kızın veya iki kız kardeşin (geçimini üzerine alır da onları büyütür ve evlendirirse onun mükafatı cennettir)" buyurmuştur.[613]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, üç kız çocuğu besleyip büyüttükten sonra evlendiren bir kimsenin cennetlik olduğunu ifade etmektedir. Yetiştirilen kız çocuğun, insanın qz kızı veya kendi kız kardeşi olması arasında fark yoktur. Sözü geçen müjdeye erebilmek için herhangi bir üç kız çocuğun besleyip büyütülüp evlendirilmesi ve evlendirildikten sonra da aradaki ilişkilerin devam ettirilmesi yeterlidir. Nitekim bir önceki hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir.[614]

5149... Avf b. Malik el-Eşcaî'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Asil ve güzel olduğu halde kocasından dul kalıp da yetim çocukları için (onlar ev bark sahibi olup kendisinden) ayrılıncaya kadar yahutta (onlar) ölünceye kadar, kendini (kocaya varmaktan) alıkoyan (ve bu hususta karşılaştığı sıkıntılar sebebiyle) yanakları kararan kadınla ben kıyamet gününde (biribirimize yakınlıkta) şu ikisi gibiyiz."

(Ravi) Yezid, (bu hadisi rivayet ederken Hz. Peygamber'in bu hadisi söylerken yaptığı hareketi aynen göstermek için) orta parmağıyla şehadet parmağına işaret etti.[615]

Açıklama

Sa'fâ: rengin değişip kararması veya bozarmasıdır.

Hadis-i şerifte bu kelimeyle, kasd edilen dul kalıp da yetim çocuklarını düşünerek evlenmeyi bile terk edip onları yetiştirmek için her türlü sıkıntıyı çeken ve bu sıkıntılar neticesinde de tazeliğini ve güzelliğini kaybeden kadındır. Hadis-i şerif, yetim çocukları koruyup gözetmenin onları İslam terbiyesi üzere yetiştirmek üzere gösterilen çabaların ve bu hususta çekilen sıkıntıların mükafatının büyüklüğüne, yetim çocukların yetişmesi hususuna bütün bu bir gençliğini feda eden yetim annelerin cennetteki makamlarının yüksekliğine bir delildir.

Bu mevzuda gelen hadislerden bazıları şu mealdedir:

1. "Cennetin kapısını ilk açan ben olacağım, bununla birlikte bir kadının (cennetin kapısını açmak üzere) beni geçmeye çalıştığını görünce:

Ne oluyor sen kimsin? diye soracağım. O da:

Dünyadayken yetim kalan çocuklarımın başını bekleyen bir kadınım" diye cevap verecek.[616]

2. Uz. Yâkub (a.s.)'a:

"Gözünü kör eden, belini büken nedir?" dediler. Hz. Yakub:

Gözümü kör eden Yusuf'a ağlamam, belimi büken ise kardeşi Bün-yamin'e olan üzüntümdür" dedi. Bu sırada Yakub (a.s.)'a Cebrail geldi ve:

Allah'ı (kullara) şikayet mi ediyorsun, dedi. Yakub aleyhisselam da:

Ben sadece' gam ve kederimi Allah'a arz ediyorum, dedi. Cebrail (a.s.):

Söylediğin şeyi Allah senden iyi bilir, dedi. Sonra Cebrail geçip gitti. Yakub (a.s) evine girdi ve:

Ya Rabbü... Yaşlı ihtiyara merhamet etmez misin? Gözümü görmez ettin, belimi büktün, reyhan çiçeği, kokulu iki oğlumu bana geri ver de onları bir defacık koklayayım, sonra bana ne istersen yap dedi, arkasından Cebrail geldi ve:

Ey Yakub! Allah sana selam ediyor ve buyuruyor ki: Müjdeler olsun, onlar ölü bile olsalardı, gözlerin aydın olsun diye onları diriltirdim. Ey Yakub, biliyor musun, gözünü neden görmez ettim ve belini niçin büktüm. Yusuf'a kardeşleri neden o yaptıkları işi reva gördüler? Yakub (a.s.):

Hayır, dedi. Cenab-ı Hak da (ona) şöyle buyurdu:

Sana oruçlu, karnı aç fakir bir yetim gelmişti, ailenle bir koyun kesip yediniz ve ona yedirmediniz, ben yarattıklarımın arasında yetim ve fakirleri sevdiğim gibi hiçbir şey sevmedim. Bir yemek hazırla ve fakirleri davet et."

Enes dedi ki: Rasûlullah (s.a.) şöyle devam etti. Bundan sonra her akşam Yakub (a.s.) adına bir kişi:

Oruçlu olan varsa Yakub'un yemeğine buyursun diye çağırır, sabah olunca da:

Oruca niyet etmeyen Yakub'un yemeğine buyursun, diye bağırırdı.[617]

121-122. Yetimi Bağrına Basmanın Fazileti

5150... Hz. Sehl'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) orta parmağıyla baş parmağının yanında yer alan şehadet parmağını bitiştirerek: "Yetimin geçimin üzerine alan ile ben cennette işte böyleyiz." buyurdu. [618]

Açıklama

Hadis-i şerif, bir yetimi İslam terbiyesi üzere yetiştirip büyüten bir kimsenin cennete orta parmakla,şehadet parmağının beraberliği gibi Hz. Peygamberle beraber ve ona yakın olacağını ifade etmektedir. Bu yakınlıktan maksat Cennetteki yerlerini yakınlığı olabileceği gibi, derecelerinin yakınlığı yahut da hem yerlerinin hem de derecelerinin yakınlığı olabilir. Cennete girerken öncelik hakkına sahip olmadaki yakınlık da kast edilmiş olabilir.[619]

122-123. Komşu Hakkı

5151... Âişe (r.anha)'dan (rivayet edildiğine göre); Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Cibril, komşu hakkında o kadar tavsiyede bulundu ki sonunda (kendi kendine) onu mirasçı kılacak, dedim."[620]

Açıklama

Metinde geçen "kesinlikle onu bana mirasçı yapacak sandım" sözünden murad "Bana bu hususta yakında Allah Man bir emir gelecek sandım" demektir. Bu cümle komşu hakkının şiddetle riayet ve muhafazasını ifade için mübalağa mevkiine çıkmıştır. Komşu ismi, müslüman, kâfir, âbid,

fâsık, dost, düşman, yabancı, hemşehri, faydalı zararlı, akraba ve ecnebi bütün çevre halkına şamildir. Bunların hukuku en yakından başlamak üzere sırayla uzaklara doğru gider. Komşuluğun hududu hakkında ihtilaf vardır. Hz. Ali'den bir rivayete göre; birbirlerinin seslerini duyanlar komşudurlar. Bazıları sabah namazını mescidde birlikte kılanlar komşudur, demişlerdir.

Bir rivayete göre[621] komşuluk hakkı evin her tarafından kırk haneye kadar devam eder. Evzaaî'den de Öyle bir kavil rivayet edilmiştir.[622]

Komşuların hakkı her birine, haline göre muamele yapmak, hayır dilemek, zarar vermemek, nasihat etmek, gibi şeylerdir. Buradaki emir güzel ahlâka irşad ve nedb içindir.[623]

Hafız İbn Hacer el Askalanî'nin açıklamasına göre sahâbiler: "Ey Allah'ın Resulü, komşunun komşu üzerindeki hakkı nedir?" diye sormuşlar da Hz. Peygamber şöyle cevap vermiş:

Komşu senden birşeyi ödünç olarak isterse onu vereceksin. Senden yardım dilerse, yardım edeceksin. Hastalanmışa ziyaret edeceksin. İhtiyacı olursa yardım edersin. Hayırlı bir işi olursa tebrik edersin. Başına bir musibet gelirse taziyet ve tesellide bulunursun. Öldüğü zaman cenazesine iştirak edersin. Evinin önüne izin almadan hava almasına engel olacak şekilde evinden yüksek ev yapmazsın. Tencerenin yayacağı yemek kokusuyla onu rahatsız etmezsin. Pişirdiğin yemekten ona da gönderirsen o başka. Meyve alırsan ona da hediye edersin. Şayet hediye etmeyeceksen meyveyi dışarı çıkarmazsın. Komşunun çocuğu da görmez."[624]

5152... Mücâhid'den (rivayet edildiğine göre) Abdullah b. Amr, bir koyun kesmiş de (aile fertlerine: "Bu koyunun etinden) yahudi komşuma da verdiniz mi? (Bundan ona da vermeyi unutmayınız) Çünkü ben Rasû-lullah (s.a.)'i:

Cibril bana komşuyu o kadar (çok) tavsiye etti ki; neticede ben onu (bana) varis kılacak zannettim, derken, işittim." demiş.[625]

Açıklama

Şuurlu müslüman iyiliği sadece, akraba veya müslüman olan komşularına değil, gayr-i müslim komşularına da yapar. Çünkü İslamin hoşgörüsü, bütün insanlığı dinlerine ve mezheplerine bakmaksızın içine alır. Bu yüzden de kitap ehli olanlar müslümanların yanında can, mal, namus ve

inançlarından emin vaziyette güven içinde yaşıyorlar ve iyi komşuluk, güzel muamele ve inanç hürriyeti içinde hayatlarını sürdürüyorlardı.

Asırlar boyunca etrafında binlerce müslümanın yaşadığı kiliselerin hala ayakta durması, bunun en bariz şahididir. Müslümanlar, ehl-i kitaptan olan komşularını gözetiyorlar, onları koruyorlar ve adaletle muamele ediyorlardı. Çünkü, dinleri bunu emrediyordu:

"Allah, din uğrunda sizinle savaşmayan, sizi yurdunuzdan çıkarmayan kimselere iyilik yapmanızı ve onlara karşı âdil davranmanızı yasak kılmaz. Doğrusu Allah âdil onları sever."[626]

İnsanlığı her yerde sarmış olan bedbahtlığın sebebi, gerçek müslüma-mn hayat sahnesinden çekilmesi, İslamin insanî ve âdil ilkelerinin gözar-di edilmesidir. İnsanlık feza çağında, uydular çağında fakirlik, sömürü, açlık ve çıplaklıkta yüzyüzedir. Birleşmiş milletlere bağlı Uluslararası Gıda ve Ziraat Örgütü, 1975 senesinde Asya ve Afrika'da yirmi ilâ yüzrnil-yon insanın açlık yüzünden ölüm tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu -açıkladı...

Afrika ve Asya'da açlık kol gezerken dünyanın yüzde yirmisini oluşturan batı dünyası dünya servetinin yüzde seksenini ellerinde bulundurmakta ve bu serveti muhafaza için delicesine işler yapmaktadır. Asya ve Afrika açlıktan kıvranırken, ortak Pazar (AET) ülkeleri fiyatların yüksek tutulmasını sağlamak amacıyla gıda ve ziraat ürünlerinin fazlasını imha için, elli milyon dolar ödedi. Öte yandan medeni ülke Amerika, fiyatların yüksek tutulması amacıyla fazla gıda maddesi üretilmemesi için her sene üç milyon dolar tazminat ödemekte, yine et fiyatlarını yüksek tutmak için Amerika'lı çiftçiler binlerce sığın öldürüp toprağa gömmektedirler. Öte yandan ise Güney Amerika, Asya ve Afrika)da onbinlerce insan açlıktan ölmektedir. Komşusunun yemek kokusundan etkilenmesine rıza göstermeyen İslâm[627] medeniyeti ile milyonlarca insanı açlıktan ölümün pençesine terkeden batı medeniyeti arasındaki fark işte budur.[628]

Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre mevzurnuzzu teşkil eden bu hadis-i şerifte: "Sizin ışığınızla onların ışığı birbirini görmesin" gibi müslüman1arla azınlıkların komşu olmasını nehyeden hadisler arasında bir çelişki olduğu zannedilmemelidir. Çünkü kâfirle komşu olmak, haneler arasında birbirini görmelerine engel olacak bir maninin olmaması anlamına gelmez.

Hadis-i şerifte anlatılan olayı yaşayan Abdullah b. Hazretleri evinin, müslüman mahallesiyle azınlıklar mahallesinde sınır teşkil eden ve sırtı

azınlık mahallesine dönük bir ev olması da mümkündür. Büyük ihtimalle bu olay Hz. Abdullah b. Amr, Şam'da veya Mısır'da geçici olarak kaldığı sırada vukua gelmiştir. Çünkü Hz, Abdullah o sıralarda oralarda geçici olarak kalmıştı. Geçici olarak, azınlıklar mahallesinde kalmakta ise bir sakınca yoktur. Hadis-i şeriflerdeki nehyler ise devamlı olarak kalmakla ilgilidir.[629]

5153... Hz. Ebû Hüreyre'den demiştir ki: Bir adam, Peygamber (s.a.)'e gelerek komşusundan acındı. (Hz. Peygamber de): Git ve ondan gelen sıkıntılara sabret! buyurdu. Sonra (adam) iki veya üç defa daha geldi. Bunun üzerine (Hz. Peygamber):

Git, eşyanı yola at! buyurdu. Bunun üzerine (adam gidip) eşyasını yola attı. (Eşyayı yolda gören) halk ona (bunun sebebini) sormaya başladı. (Adam da) olayı onlara anlatıyordu. (Olayı Öğrenen kimseler de o kötülük yapan) komşuyu "Allah bunu onun da başına getirsin!" diyerek lanet ediyorlardı. Derken o kötü komşu geldi ve eşyalarını sokağa atan kimse: ("Artık evine) dön benden bir daha hoşlanmayacağın bir davranış görmeyeceksin" dedi.[630]

Açıklama

Kalbi İslam nuruyla aydınlanmış olan bir kimse komşusunun kötülüklerine kötülükle değil, sabırla karşılık verir. Ondan zuhur edecek herhangi bir şen* ve fitneden dolayı hemen öfkelenmez. Komşusunun düştüğü bir hatayı hemen yüzüne vurmaz, onu affeder ve bağışlar. Bu af ve bağışının Allah nezdinde zayi olmayacağını bilakis bu sayede Allah'ın muhabbet ve rızasını kazanacağını bilir. Resûl-i Zişan efendimizin sahabeye komşusunun kötülüklerine kötülükle karşılık vermemelerini, bilakis ezasında sabretmelerini Öğretmesi, bu dinin yüceliklerinden biridir. Çünkü eza veren o kötü komşu kendisinin kötülüklerine sabır gösteren komşusunun bu olgun hareketinden etkilenerek ona kötülük etmekten vazgeçmesi mümkündür.[631]

5154... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Allah'a ve ârihet gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Ulah'a ve ârihet gününe iman eden kimse komşusuna eziyet etmesin.

Vllah'a ve âhiret gününe iman eden kimse ya hayır söylesin yada susun." [632]

Açıklama

Kadı Iyaz, bu hadis hakkında şunları söylemiştir: "Hadisin manası şudur: İslamın semtlerini benimseyen bir kimsenin komşusu ile misafirine ikram etmesi gerekir. Allah teâlâ hazretleri de kitab-i keriminde bunu tavsiye etmiştir.[633]

Ziyafet, yani misair ağırlamak, İslam adabından, Peygamberlerle salih-lerin ahlakındandır. Leys müsafire bir günlük ziyafeti vacib saymıştır. Delili ise; "Müsafire bir geceli gündüzlü bir günlüğüne ikram etmek her müslüman üzerine vacib olan bir görevdir." anlamındaki (3749) numaralı Ebu Davud hadisiyle, "Eğer bir kavme müsafir olur da sizin için misafirliğin hakkını yerine getirmek isterlerse, onu hemen kabul edin, bunu yapmazlarsa üzerlerine düşen müsairlik hakkınızı onlardan kendiniz alın." mealindeki (3752) nolu Ebu Davud hadisidir.

Umumiyetle fukahaya göre müsafirperverlik güzel ahlaktan mâduttur. Delilleri ise; "Onun cizyesi birgünle bir gecedir." mealindeki (3748) nolu Ebu Davud hadisidir. Caize bahşiş, ihsan, armağan demektir. Armağan ise ancak ihtiyarî olur.[634]

Biz, fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini (3750) numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan, burada tekrara lüzum görmüyoruz.

Müsafire ikramdan maksat, onu güleryüzle karşılamak, onu ağırlamak ve hizmetini yerine getirmekte acele etmektir.

Metinde geçen "komşusuna eziyet etmesin" sözü ile yerine getirilmesi gereken komşuluk haklarının en aşağı derecede olanı istenmektedir.

Nitekim bazı hadislerde; "komşusuna iyilik etsin."[635] bazılarında "komşusuna ikram etsin."[636] Duyurulması da bunu gösterir.

Cumhuru ulemaya göre müsafire ikram hususundaki emr, nedb ifade eder. Bu bakımdan komşuya iyilik ulemanın büyük çoğunluğuna göre menduptur.

İmam-i Şafiî ile İmam Ahmed'e göre ise vâcibtir. İmam Ebu Hanife de mendup olduğu görüşündedir.[637]

İnsanın komşusuna eziyet etmekten sakınması, İslam adabından önemli bir vazife olduğuna görre insan komşusundan daha yakın olan koruyucu

melekleri, rahatsız etmemek için nasıl bir çaba sarfetmesi gerektiği ra-hatça anlaşılır.[638]

Müslümanın, son derece dikkatli ve uyanık olması gereken hususlardan biri de bir mekruha veya bir günaha veya bir fitnenin çıkmasına sebep olacağı korkusuyla ağzından çıkacak sözlerdir; bunlara dikkat etmesi ve kesinlikle hayır olacağından emin olmadıkça söylemek istediği sözü söylememesidir. Çünkü ağzından çıkacak bir söz, sebeb olacağı neticeye göre hüküm alır. Harama sebep olmuşsa haram, sevaba sebeb olmuşsa sevab hükmünü alır.

Nitekim, bir hadis-i şerifte de: "Kişinin faydasız sözleri terk etmesi onun müslümanlığının güzelliğindendir." buyurulmuştur.[639]

Bu mevzuda İmam Gazzali hazretleri şöyle diyor: "Mubah olan sözlere gelince, bunları konuşmakta dört tane mahzur vardır:

1. Kiramen kâtibin melekleri, hayırsız ve faydasız şeylerle meşgul edilmiş olur.

Kişi, onlardan haya etmesi ve onlara eziyet etmemesi ne kadar doğru bir harekettir. Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "O bir söz atmaya dursun, mutlak yanında hazır bir gözcü vardır."[640]

2. Allah'ın huzuruna, saçma-sapan ve boş sözlerden ibaret bir kitap gönderilmiş olur. O halde kul bundan sakınsın. Ve Allah (c.c.)'de korkınsun.

3. İnsanların konuştuğu şeyler, kıyamet günü şahidlerin yanında ve Allah'ın huzurunda, sözün sahibi, aç-susuz, çıplak ve cennet nimetlerinden mahrum olduğu halde okunur.

4. Konuştuğun sözden dolayı ayıplanır ve Allah'dan utanırsın. Bundan dolayı şöyle denmiştir: "Lüzumsuz sözleri konuşmaktan sakın, çünkü onun hesabı uzun sürer."

Öğüt almak isteyen kimseler için şu dört esas vaiz olarak yeter.[641] Hadis-i şerifte vurgulanmak istenen bu üç önemli görevin yapılmasının Allah'a ve ahiret gününe imana dayandırılması, bu işlerin önemine dikkati çekmek içindir. Yoksa bu görevleri yerine getirmeyenlerin imansız olduğunu ifade etmek için değildir.

Bu tıpkı bir kimsenin kendi çocuğunu kendine itaata teşvik için, "Eğer sen, benim çocuğumsan emirlerime itaat et" demesine benzer.[642]

5155... Âişe (r.anhâ)'den demiştir ki: Ben (Hz. Peygambere:)

Ey Allah'ın Resulü! Benim iki tane komşum var. (Ziyaret etmem veya hediye vermem icab ettiği zaman bunların) hangisinden başlayayım? dedim

de,

Kapısı en yakın olandan, buyurdu.[643]

Ebu Davuddedi ki: Şu'be bu hadisi rivayetinde: "Talka Kureyş'ten bir adamdır" dedi.[644]

Açıklama

Bir semtte yaşayan kimselerin kaç haneye kadar birbirlerine komşu sayıldıkları, komşuluk sınırının nereye kadar uzandığını (5155) nolu hadisin şerhinde açıklamıştık.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte ise, komşuluk haklarından olan iyi geçinmek, içinde bulundukları hale göre yardımlarına koşmak, kendileri için hayır dilemek kendilerine gelecek zararları önlemeye çalışmak ve nasihat etmek gibi hakları[645] yerine getirirken öncelik hakkının kapısı en yakın olan komşuya ait olduğunu ifade etmektedir.

Ulemadan bazılarına göre mevzumuzu teşkil eden bu hadis: "Allah'a ibadet edin. Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, yakınlara, yetimlere düşkünlere, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa yolcuya ve elinizin altında bulunanlara iyilik edin..."[646] ayet-i kerimesinde geçen "yakın komşu" tabirinin bir tefsiridir. Buna göre yakın komşudan maksat kapısı en yakın olan komşudur. Yine aynı ayet-i kerimede geçen "uzak komşu"dan maksat da kapısı uzak olan komşudur ve her komşu, şuf'a hakkına sahiptir. Çünkü Hz. Peygamber: "Komşu şuf asına (başlarından) daha çok müstehaktır" buyurmuştur.[647]

Fakat-mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif, bu görüşte olan ulemanın aleyhing Pir rierüdir. ÇünKü mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte komşuluktan doğan haklara birinci derecede müstehak olanların duvar duvara bitişik komşular olduğu ifade edilmektedir. İbn el-Münzir'in açıklamasına göre bu hadis-i şerif komşuluğun duvar duvara bitişik olmayan yakın çevre için de cari olduğuna delalet etmektedir. Ulemanın büyük çoğunluğu da bu görüştedir. Binaenaleyh şüf'a hakkına en müstehak olan en yakın komşudur. O bu hakkından feragat edince bu hak yakınlık sırasına göre diğer komşulara intikal eder. Fakat İmam Ebu Hanife bu hususta ayrı bir görüş ileri sürerek bitişik olan komşudan başka hiçbir kimsenin şuf'a hakkına sahip olamayacağını söylemiştir.[648]

Hafız el-Münzirî'nin açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden hadisin senedinde bulunan Talha'dan maksat Talha b. Abdullah b. Osman b.

Ubeydullah b. Ma'mer el-Kureşi et-Teymî'dir.

Musannif Ebu Davud da metnin sonuna ilave ettiği açıklama ile bunu ifade etmek istemiştir.[649]

123-124. Kölelerin Hakları

5156... Ali Aleyhisselam'dan demiştir ki:
Rasûlullah (s.a.)'in son sözü: "namaza (sarılın) namaza!... (Bir de) sağ ellerinizin sahip olduğu kimseler hakkında Allah'dan korkun"oldu.[650]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte Rasulü zişan efendimiz son nefesini verirken beş vakit namaza devam edilmesini ve müslümanlann ellerinde bulunan kölelerin haklarına eksiksiz bir şekilde riayet edilmesini vasiyyet etmiştir.
Görüldüğü gibi mallar genellikle el ile kazanıldığı ve alışverişlerde çoğunlukla sağ el kullanıldığı için köleler "sağ ellerinizin malik olduğu" tabiriyle ifade edilmiştir.
Efendimiz son nefesinde bu iki hususu vasiyet etmekle bunların dindeki önemini son bir defa daha vurgulamak istemiştir. Çünkü bilindiği gibi namaz dinin direği,[651] Cennetin anahtarı[652] gözlerin nuru,[653] mü'minlerin can ve tenlerinin rahatlama yeri[654] bütün kötülüklerden alıkoyucudur.[655]
Köleler ise çaresiz ve zayıf kimselerdir. İnsanların ellerinde esirdir.. Bu mevzuda gelen hadislerden bazılarının meali şöyledir:
1. "Biriniz için hizmetçisi yemeğini hazırlayıp da getirdiği zamanki o hizmetçi yemeğin sıcağına, dumanına katlanmıştır; onu kendisi ile beraber oturtsun! O da sensin! Şayet yemek az olursa eline ondan bir yudum yahut iki yudum koyuversin."[656]
2. "Yiyeceği ve giyeceği kölenin hakkıdır. Kendisine iş olarak da ancak gücünün yettiği şey yüklenir."[657]
3. Hz. Ebu Bekir Sıddîk'ten rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.): "Mülkiyet; altındaki (köle ve cariye)lere kötü davranan kimse cennete girmeyecek" buyurmuş da sahabiler:
Ey Allah'ın Resulü! Köle ve cariyeleriyle yetimleri en çok bulunan ümmetin bu ümmet olduğunu bize sen haber vermedin mi? demişler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.):
Evet, artık evladınıza değer verdiğiniz gibi onlara da ikramda bulununuz ve yediğiniz yemekten ona da yediriniz, buyurmuştur. (Bu defa da) sahabiler:
Peki ama köle ve cariyeler bize dünyada ne menfaat sağlar? demişler. Rasûlullah (s.a.)da:
Bağlayıp beslediğin bir at üstünde Allah yolunda savaşırsın, senin memlûkünde senin ihtiyacını giderir. Namaz kıldığı zaman artık o senin kardeşindir." buyurmuştur.[658]
4. "Köle Allah'ın hakkını ve sahiplerinin hakkını eda ettiği vakit ona iki ecir verilir."[659]

5157... Ma'rur b. Süveyd'den demiştir ki:
Ebu Zerr'i, Rebeze'de üzerinde kalın bir aba olduğu halde gördüm. Kölesinin üzerinde de (o abanın) bir eşi vardı. (Orada bulunan) cemaat:
Ey Ebû Zer! Kölenin üzerinde bulunan abayı alsan da onun (senin üzerinde bulunan) şu abayla birleştirsen (güzel) bir elbise olur. Kölene de başka bir elbise giydirsen (olmaz mı)? dedi. Ebu Zer de şu cevabı verdi;
Ben annesi Acem olan (Arap olmayan) bir kimseyle atışmış ve onu annesiyle ayıplamıştım. Bunun üzerine (gidip) beni Rasûlullah (s.a.)'e şikâyet etti. Rasûlullah (s.a.)'da:
Ey Ebû Zer! Sen kendisinde cahiliyyet (izleri) bulunan bir kişisin. Muhakkak ki bu köleler, sizin kardeşlerinizdir, Allah (bazı dünyevi imkânlar vererek) sizi (dünyada) onlara üstün kılmıştır. Eğer siz (in 2mirleriniz)e uygun hareket etmezlerse onları satınız. (Fakat) Allah'ın yarattıklarına işkence etmeyiniz, buyurdu.[660]

5158... el-Ma'nir b. Süveyd'den demiştir ki:
Biz Rebeze'de Ebu Zer.'in yanına girmiştik. Bir de gördük ki üzerinde bir kumaş var ve aynısından kölesinin üzerinde de var. Bunun üzerine (kendisine):
Ey Ebu Zer! Kölenin kumaşım alıp da kendi kumaşına (ilave etsen sana bir takım) elbise olur. Kölene de başka bir elbise giydirsen" dedik. (Bize) şöyle cevap verdi:
Ben Rasûlullah (s.a.)'i: "(Köleleriniz) Allah'ın kendilerini sizin ellerinizin altına koyduğu kardeşlerinizdir. Kimin kardeşi kendi elinin altına ise, ona yediğinden yedirsin, giydiğinden giydirsin ve ona gücünü aşan bir iş yüklemesin. Şayet ona gücünü aşan bir iş yüklerse kendisine yardım etsin" derken, işittim[661]
Ebu Davud dedi ki, hu hadisi yine aynı şekilde İbn Numeyr de el A'meş'ten rivayet etti.[662]

5159... Ebû Mesud el-Ensarî'den demiştir ki:

Ben bir kölemi dövüyordum. (Birden bire) arkamdan: "(Şunu) bilki (ey) Ebû Mesûd! diye bir ses işittim. -İbn el Müsennâ (bu sesi) iki defa (işittim) diye rivayet etti.- (Sonra bu ses): "Allah'ın gücünün sana olan üstünlüğü, senin gücünün bu köleye karşı olan üstünlüğünden daha fazladır" (diye devam etti). Bunun üzerine hemen (sesin geldiği tarafa doğru) dönüp baktım bir de ne göreyim; Peygamber (s.a.)!

Hemen: "Ey Allah'ın Rasulü, yüce Allah'ın rızası için bu köle hürdür" dedim.

Şunu iyi bil ki, eğer sen (bu azad etme işini) yapmasaydın (kölene yaptığın bu işkenceden dolayı) cehennem ateşi seni saracaktı, dedi.

(Ravi bu son cümlede tereddüd etti de sonra şöyle dedi:) Yahutta: "Sana cehennem ateşi dokunacaktı" dedi.[663]

5160... (Bir önceki hadisin) manası aynı şekilde ve aynı senedle A'meş'den de (rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre Ebû Mes'ûd):

" Ben kendime ait siyah bir köleyi kamçıyla dövüyordum..." demiş (fakat bir önceki hadiste geçen) azad etme olayını anlatmamıştır.[664]

5161... Hz. Ebu Zerr'den demiştir ki:

RasÛlullah (s,a.) şöyle buyurdu: "Kölelerinizden, siz(in emirlerinizle uygun hareket edenlere, yediklerinizden yedirin, giydiklerinizden de giydirin, onlardan siz(in emirleriniz)e uygun hareket etmeyenleri ise satınız. Allah'ın yarattıklarına işkence etmeyiniz."[665]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriflerde:

1. Bir kimseyi annesinin veya babasının milliyetinden ya da renginden dolayı ayıplamanın cahiliyye adetlerinden olduğu açıklanmakta,

2. Köleleler dayak atılması veya işkence edilmesi yasaklanmakta, kölelere yapılan haksız muamelelerin insanı cehenneme sürükleyeceği haber verilmekte,

3. Onların din kardeşlerimiz olduğu ifade edilerek Allah'ın köle sahiplerine verdiği bazı imkânların kendilerine emanet olarak verildiği hatırlatılmakta ve bu nimetlerin kölelerin aleyhine kullanılmaması, efendinin, yediğinden kölesine de yedirmesi, giydiğinden ona da giydirmesi emre-dilmektedir. Ayrıca, kölelere efendilerinin meşru emirlerini yerine getirdikleri sürece kendilerine bu şekilde muamele etmeye devam edilmesine rağmen verilen emirleri yerine getirmemeye başlamaları halinde ise, işkence ve sopaya başvurmadan satılmaları istenmekte,

4. Takat getiremeyecekleri şeyleri onlara yüklemek haram kılınmakta, onlara böyle bir yük yüklendiği takdirde onlara yardım etmek icabettiği açıklanmaktadır.

Kadı Iyaz'ın açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şe-riflerdeki kişinin yediği yemekten kölesine de yedirmesi ve giydiğinden kölesine de giydirmesi ile ilgili emirler farziyyet için değil, istihbab içindir. Öyleyse kişinin kölesine karşı bu emirleri yerine getirmesi farz değil, müstehabtir. Ve "min ma'ye külü', "min mâ yelbesü" cümlelerinin başında bulunan "min" kelimesi "temyiz" için olduğundan kişinin müstehabbi yerine getirmiş olması için her yediğinden ona yedirmesi, her giydiğinden önada giydirmesi gerekmez. Ona yedirdiğinin kendi yediklerinden giydirdiğinin de kendi giydiklerinden olması yeterlidir."[666]

Metinde "felyüt'im min ma ye'külü (yediğinden tattırsın)" Duyurulup da "fel yü'kil mimma ye'kül: Yediğinden yedirsin" denmesi efendinin yediğinden kölesine karnını doyuruncaya kadar olmasa bile bir miktar tattırmakla görevini yerine getirmiş olacağına delâlet ettiği gibi "fel yut'im mimmâ yet'umu: Tattığı herşeyden tattırsın" denmemesi ise kişinin tattığı her nefis yemekten yedirmesi gerekmediğine delalet eder. Çünkü "taame" tattı, "et'ame" de "tattırdı" anlamına gelir.[667]

Binenaleyh, insan çırağa, çobana, hizmetçiye ve köleye yediğinden yedirmeli, giydiğinden giydirmeli, onlara hoş muamelede bulunmalı, yapamayacakla ı işi teklif etmemeli; gönüllerini kırmamalıdır. Bir evin yemeğini pişiren hizmetçi elbette o yemeğin kokusunu duyacaktır, pişirdiği yemeği yemekten ona da yedirmek) hele sofraya çağırarak onu ayrı tutmamak ahlâkın en güzellerinden ma'dûddur ki, bu hadislerin ifade ettiği mana da budur

İşte esir ve köle denilince gözlerinin önüne eziyet, işkence tahkirden başka birşey gelmeyen din düşmanları bu hadisleri ve müslümanlann bu husustaki muamelelerini bilseler herhalde kıyas binnefs yapmakla müthiş yanıldıklarını anlar, biraz olsun yüzleri kızarırdı!

Müslümanlar, hiçbir vakit aldıkları esirlerin gözlerini çıkarmamış, onlara işkence ederek öldürmemiştir... Fakat bu işi şimdi bize yalandan çeşitli suçlar isnad ederek ayıplayan, Avrupalı'lar yapmışlardır.

Müslümanların ellerindeki esir ve kölelere gösterdikleri evlad ve kardeş muameleleri her tarif ve tasavvurun üstündedir. Bu sayede İslam âfa-kını güneşler gibi aydınlatan nice benam ulema kölelerden yetişmiştir. Bunlar

saymakla bitmez. Biz yalnız bir misal verelim. İmam Şafiî'nin hadiste altın silsile diye isim verdiği, İmam Malik, Nafi ve İbn Ömer (r.a) üç kişiden ibaret olup bunlardan Hz. Nafi kölelikten yetişmedir.[668]

Hz. Ebu Zer'in, kendisini "siyah kadının oğlu" diye ayıpladığı köle Hz. Bilal-i Habeşî'dir.

Hz. Ebu Zer hakkında bilgi için bu eserimizin ikinci cildinin 34. sayfasına, Hz. bilal için ise birinci cildin 280. sahifesine bakılabilir. Rebeze, Medine'ye üç konak uzaklıkta bir köydür.[669]

5162... Peygamber (s.a.)'le birlikte Hudeybiye'de bulunmuş olan Rafi b. Mekîs'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Elinin altındakilere iyi muamele etmek uğurdur. Kötü ahlâklı olmak ise uğursuzluktur."[670]

5163... Cüheyne'den olan ve Rasûlullah (s.a.)'le birlikte Hudeybiye'de bulunmuş olan Rafi b. Mekîs'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Elinin altındakilere iyi muamele etmek uğurdur. Kötü ahlâklılık ise uğursuzluktur."[671]

Açıklama

Bir kimsenin idaresi altındakilere iyi muamele edip onlara güler yüzlü ve tatlı sözlü olması işlerinin uğurlu ve bereketli ve verimli olmasına sebep olduğu gibi, insanın kötü ahlâklı olup etrafına sert ve kırıcı davranması işlerinin bozulmasına, sonuçsuz ve bereketsiz kalmasına sebep olur.

Hafız Münzirî'nin açılamasına göre (5162) numaralı hadisin senedinde meçhul bir ravi vardır. Binaenaleyh sözü geçen hadis zayıftır ve (5163) nolu hadisin senedinde bulunan Haris b. Rafi de tabiin olduğundan Hz. peygamber'den hadis alması mümkün olamayacağına göre bu hadis de mürseldir.[672]

5164... el-Abbas b. Ciileyd el-Hacrî'den demiştir ici: Ben Abdullah b. Ömer'i şöyle derken işittim: "Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelerek:

Ey Allah'ın Resulü hizmetçiyi kaç defa affedelim? dedi.

(Hz. Peygamber) sükût etti. Sonra (adam) bu soruyu Hz. Peygambere tekrar sordu. (Hz. Peygamber yine) sükût etti. Bu sözü üçüncü kez tekrarlayınca: "Onu günde yetmiş defa affediniz" buyurdu.[673]

Açıklama

Hz. Peygamber aslında hizmetçinin suçunu bağişlamak mendup olmakla beraber bu bağışlamanın kaç defa olacağına dair bir sınır tayin etmeye lüzum olmadığı cihetle bu soruyu beğenmediği için sözü geçen birinci ve ikinci soruları sükûtla karşılamış olabileceği gibi, bu mevzuda bir vahyin gelmesini beklediği için de susmuş olabilir.

Yetmiş rakamı, burada tayin ve tahdid için değil, çpklıık içindir. Çünkü bir hizmetçinin veya kölenin hergün yetmiş defa suç işlemesi düşünülemeyeceğine göre buradaki yetmiş kelimesinden maksat çokluktan başka birşey olamaz. Bir başka ifadeyle bu hadis-i şerifte "Hizmetçilerinizi çok affediniz!" denilmek istenmektedir.[674]

5165... Hz. Ebu Hüreyre'den demiştir ki:

(Günde yetmiş defa tevbe eden, tevbe için huzuruna pek çok insan gelen) Tevbe Peygamberi Ebü'l-Kasim bana şöyle dedi:

Her kim kölesine hakkında söylediği sözden beri olduğu halde zina isnad ederse kendisine kıyamet gününde hadd (cezası) olarak celde yapılır.

Müemmel bu hadisi rivayet ederken şöyle dedi: (Bu hadisi) bize İsa, el-dayl b. Gazvan'dan rivayet etti.[675]

Açıklama

Celd: Lügatta deri üzerine vurmaktır. Her bir vuruşa «ce» denir Deri üe yani kamçı gibi deriden yapılmış birşey ile vurmak manasına da gelir.

Fıkıh ıstılahmca celd, "muhsan olmayan mükelle zânî veya zâniye-nin muayyen uzuvlarına vech-i mahsus üzere değnek veya kamçı vurmaktır" Bu ceza mücrimin cildi yani derisi üzerine tatbik edildiği cihetle celde adını almıştır.[676]

"Namuslu ve hür kadınlara (zina isnadıyla) iftira atan sonra (bu hususta) dört şahit getiremeyen kimselerin (herbirine) de seksen deynek vurunuz. Onların ebedi olarak şahitliklerini kabul etmeyiniz. Onlar fasıklarıı ta

kendileridir."[677] âyet-i kerimesi bu cezasının yüz deynek olduğunu açıklamaktadır. Bu âyet-i kerimede bu cezanın kadınlara zina iftirası atanlara verileceğinden bahsedilmesi, bu iftiraya daha ziyade kadınların maruz kalmasındandir. Aslında bu iftirayı namuslu ve hür erkeklere yapanlar da aynı cezaya müstehakk olurlar.[678]

Mealini sunduğumuz âyet-i kerimeden de anlaşılacağı üzere iftiracının bu konuda cezaya çarptırılabilmesi için iftiraya uğrayan kimsenin muhsan, yani namuslu olması gerekir. Bir kimsenin namuslu sayilabilmesi için de âkil, baliğ, hür müslüman ve iffetli olması gerekir.

Binaenaleyh köle hürriyetine sahip olmadığından köleye zina isnadında bulunan kimse, dünyada tazir cezasına çarptırılırsa da celde cezasına çarptırılmaz."[679] Bu hususta kölenin tam köle, müdebber veya Ürrimu-veled olması neticeyi değiştirmez.

Mevzumuzu teşkil eden hadis bu gerekçelere işaret ettiği gibi, aynı zamanda herhangi bir köleye zina iftirasında bulunan bir kimsenin dünyada tazir cezasıyla kurtulsa bile ahirette mutlaka celde cezasına çarptırılacağını da ifade etmektedir.

İnsanlar kölenin iffetli olduğundan emin olamadıkları için ona bu konuda iffetli bir insan muamelesi yapmamakta mazurdurlar. Ama âhirette hakikatler, bütün çıplaklığıyla ortaya çıkacağı için o günde dünyada namuslu bir köleye iftira eden kimse de bu suçunun cezasını çekecektir.[680]

5166... Hilal b. Yesafdan demiştir ki: Biz Süveyd b. Mukarrin'in evine inmiştik. İçimizde öfkeli bir ihtiyar vardı, yanında da cariyesi vardı. (Derken ihtiyar cariyesinin) yüzüne bir tokat vurdu. Süveyd'i o günkünden daha gazablı görmemiştim. (Süveyd bu kızgınlığıyla ihtiyara) şöyle dedi:

Sen, tokatlamak için bula bula onun korunmuş olan yüzünü mü buldun? Vallahi ben bizi(m herbirimizi) Mukarrin oğullarından yedi kardeşin yedincisi olarak gördüm de bizim sadece bir tane de cariyemiz vardı. En küçüğümüz onun yüzüne bir tokat vurdu da (ceza olarak) Peygamber (s.a.) bize (onun) azad edilmesini emretti.[681]

Açıklama

İmam Nevevî metinde geçen "aceza aleyke illa hiirrü vechihâ" cümlesine "yüz kısmından başka vuracak bir yer bulamadın mı?" manasını vermiştir. "Hurr" kelimesi

"yüzey" anlamına gelir. Yani "yüz düzlemi, yüz kısmı" demektir. Çünkü "hurr" diye birşeyin en faziletlisine ve en yükseğine denir. İnsan vücudu için bu yüzdür.

Hurr kelimesinin burada korunmuş ve masum anlamında kullanılmış olması da mümkündür. Nitekim biz de tercümeyi buna göre yaptık. Her iki manaya göre de bu cümle ile "Biriniz kardeşiyle dövüştüğü zaman yüzüne vurmaktan sakınsın."[682] mealindeki yüze tokat vurmayı yasaklayan hadis-i şerife işaret edilmek istenmiştir.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, köleye karşı işlenen bir suçun keffâretinin onu azad etmek olduğuna delâlet etmektedir. Nitekim (5168) numaralı hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir.

Metinde geçen "ben bizi yedi kardeş olarak gördüm bizim bir tane de hizmetçimiz vardı" sözüyle "Biz yedi kardeştik. Bu yedi kardeşin sadece bir tane hizmetçisi vardı. Ona çok ihtiyacımız vardı. Böyleyken, ona küçük kardeşimiz tokat vurduğu için Hz. Peygamber ceza olarak onu azad etmemizi emretti" denilmek istenmiştir.

Burada "madem ona tokatı vuran en küçük kardeşleriydi de Hz. Peygamber sadece tokadı vuranı cezalandırmakla kalmayıp niçin kölenin tümüyle azad edilmesini isteyerek hepsini cezalandırdı?" diye bir soru yöneltilebilir. Bu soruya birkaç şekilde cevap verilebilir:

1. Köleyi döven kimsenin öteki kardeşleri de onun köleyi dövmesini tasvib etmek suretiyle, onun dövmesine yardımcı oldukları için, Hz. Peygamber böyle emretmiş olabilir.

2. Aslında, Hz. Peygamber, sadece köleyi döven kimsenin köle üzerindeki payının azad edilmesini emretmek istediği halde, köle bolünemediği için kölenin tümünün azadım istemek durumunda kalmış olabilir. Belki de sonunda, diğer hisse sahipleri hisselerini köleyi döven kardeşlerine bağışlamışlardır. Yahut da ondan hisselerinin bedelini almışlardır. Ancak Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre sözü geçen yedi kardeş Hz. Peygamber o gün kendilerine bu köleyi azad etmelerini emredince kendisine bu köleye çok ihtiyaçları olduğunu arz etmişlerler, bunun üzerine Hz. Peygamber de zenginleşinceye kadar onu ellerinde tutmalarına izin verip zenginleşince azad etmelerini emretmiştir. Nitekim bir numara sonra gelen hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir.[683]

5167... Muaviye b. Süveyd b. Mukarrin'den demiştir ki: Ben bir kölemize bir tokat atmıştım. Bunun üzerine babam onu ve beni çağırıp (ona beni göstererek): "Bunun sana yaptığının aynısını sen de buna yap!" dedi.

Biz Mukarrin oğullan - Peygamber (s.a.) zamanında sadece bir cariyeye sahiptik. İçimizden birisi ona bir tokat attı da bunun üzerine Rasûlul-lah (s.a.):

Onu azadediniz, buyurdu. (Bu emri alan kardeşlerim Hz. Peygambere):
Bizim bundan başka bir cariyemiz yok, diye mazeret beyan ettiler. (Hz. Peygamber de:)
Öyleyse zenginleşinceye kadar (bu cariye) kendilerine hizmet etsin. Zenginleştikleri zaman onu azad etsinler, buyurdu.[684]

5168... Zâzân'dan demiştir ki: Ben (Abdullah) b. Ömer'in yanına varmıştım. Kendisine ait bir köleyi azat etmişti. Yerden bir çöp -yahutta- bir-şey (buradaki şüphe raviye aittir) alıp:
(Bu azad işinde) benim için şu (yerden aldığım) şey kadar bile sevap yoktur. (Çünkü ben) Rasûlullah (s.a.)'ı (şöyle) buyururken işittim:
Kim köleye bir tokat atarsa yahut da onu döverse keffâreti onu azat etmesidir.[685]

Açıklama

îbn Ömer Hazretleri, kölesini tokatladığı için bu yaptığına keffâret olmak üzere onu azat etmişti.Buradaki sözünden maksat da bunu anlatmaktır. Yani "ben köleyi azad etmekle teberrük suretiyle yapılan köle azad etme sevabını kazanamam, ben bunu ancak vurduğum tokada keffâret olsun diye âzâd ettim" demek istemiştir.
Bu hadisler kölelere ve hizmetçilere iyi muamele edilmesi lazım geldiğine delildir.
Ulema bu kadarcık dövmekle köleyi âzâd etmenin vâcib değil, mendup olduğunda ittifak etmişlerdir. Bunun yapılan hatâya keffâret olacağı ümid edilir. Fakat sebepsiz olarak fazlaca dövüp bir yerini kırmak veya koparmak bir tarafını yakmak gibi ağır tecziyeler hususunda ihtilâf edilmiştir.
Malikîlerle İmam Leys'e göre böyle bir köle, sahibine rağmen azad olur. Ve sahibi hükümet tarafından cezalandırılır. Diğer ulema kölenin azad olunacağına kail olmuşlardır.[686]

---

[1] Buharî, ilim 38, menakib 20, edeb 106, 109; Müslim, edeb 1, 3-5, 8; Tirmizî, edeb 68; İbn Mace, edeb 33; Darimî, istizan 58.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/201.
[2] Aynî, Umdetü'1-Kâri, XXII, 206-207.
[3] el-Azimâbadî, Avnü'l-Ma'bûd, XIII, 305.
[4] A. Nâsıh Ulvan, İslamda Aile Eğitimi, Çeviren, Celâl Yıldırım, 1-103.
[5] Kamil Miras, Tecrid-i Sarih, V, 525, birinci baskı.
[6] A. Nasıh Ulvan, İslamda Aile Eğitimi, çeviren, Celal Yıldırım I. 103-104.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/201-204.
[7] Tirmizî edeb 68; Ahmed b. Hanbel, 1,95, II, 312, 455,433, 111,450, V-364.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/205-206.
[8] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/206.
[9] Tirmizî, edeb 68.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/206-207.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/207.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/207-208.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/208.
[13] Buhâri, edeb 81,112, Müslim, edeb 30, Tirmizî, sala 131, birr 57; İbn Mâce, edeb 24; Ahmed b. Hanbel, IH, 115, 119, 171, 188, 190, 201, 212 ,223, 278, 288.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/208.
[14] Eş-Şerkavî. Fethü't Mübd-i bişerhi Muhtasarizzebidî, III, 346.
[15] İbn Hacerel-Askalânî, Fethü'l Bârı, XIII, 205-208. Mısır 1959.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/208-209.
[17] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/209-210.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/210.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/211.
[20] Tahirü'l-Mevlevî, Edebiyat Lügati, s. 161.
[21] Ebû Dâvud.

[22] Arapçada "ma" kelimesi fiilin başında bazen şey manasını, bazan da olumsuzluk ifade eder. Söylemek fiilinin başına "ma" getirerek bu cümleyi kullanan adam "ma"dan şey kastederken dinleyici bunun olumsuzluk edatı olduğunu zanneder, ve böyle anlar.
[23] Abdulhâlik Duran, el-Ezkâr Tere. s. 443-444.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/211-213.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/213.
[26] Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, I, 586-587.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/213-214.
[28] Müslim Fedailüssahabe 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/215.
[29] Itr Nüreddin, Diraselun Tatbikıyye, 15.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/215.
[31] Buhârî edeb 101, Müslim elfz 6-10-12, Darimi, eşribe 16; Ahmed, 11-239, 259. 272, 316, 464,476,509.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/215-216.
[32] Buharî, edeb. 102, Müslim, birr 106-108; Muvatta, hüsnü'l-huluk 12; Ahmed b. Hanbel, I, 382,11,236,368,517.
[33] Azimâbadî, Avnü'l-Mabud XIII, 318-319.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/216-217.
[34] Müslim, elfaz 13-15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/218.
[35] Buharî, iman 37. ıtk 8, tefsir sure 31/2; Müslim, iman 1, 5-6; Ebû Davud, sünne 16; Tirmizî, iman 4, Nesâî, İman 5-6.
[36] A. Davudoğlu , Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 711.
[37] Buharı, ıtk, 17.
[38] İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, VI, 105, Mısır 1959.
[39] el-Azîmabâdî, Avnü'l-Ma'bud, XIII, 322.
[40] Müslim, elfâz 14.
[41] el-Azimâbâdî, Avnü'l-Ma'bûd, XIII, 322-323; Fethu'l-Bârî, VI, 105.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/218-220.
[42] Buharı, ıtk 17; Müslim, elfaz 14-15; Ahmed b. Hanbel, II, 316, 423, 444, 496.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/220.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/220.
[44] Nesâî, Amelü'l yevmi velleyleti, 248, hadis nu. 244.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/220.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/221.
[46] Buharı, edeb 100; Müslim, elfaz 17; Ahmed b. Hanbel, VI, 51, 66,209,231,281.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/221-222.
[47] Buhari ,edeb 100; Müslim, elfaz 17: Ahmed b. Hanbel. VI. 51.66. 209. 231, 281.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/222.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/222.
[49] Ahmed b, Hanbel, V, 384, 394, 398; Nesâî, Amelülyevmi ve'n-Nehâr, 544, hadis no. 985.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/222-223.
[50] Tekvîr (81), 29.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/223.
[52] Müslim, cumua 48: Ebü Davud, hadis no. 1099.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/223.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/223-224.
[54] Ahmed b. Hanbel, V, 59, 71, 365.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/224-225.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/225.
[56] Müslim, birr (39; Muvatta, kelâm 2; Ahmed b. Hanbel, 11-272, 342, 465, 517.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/225-226.
[57] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/226.
[58] Müslim, mesâcid 228-229; Nesâî, mevakît 23; îbn Mâce, sala 13; Ahmed b. Hanbel, II, 10, 19,49, 144.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/227.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/227.

[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/228.
[61] Ahmed b. Hanbel, V, 364, 371.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/228.
[62] Nisa (4), 142.
[63] Nesâî, Nisa 1; Ahmed III, 128, 199, 285.
[64] Ahmed b. Hanbel, 11-340.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/229.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/229-230.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/230.
[68] Buhârî, cihâd 46, 50, edeb 116, hibe 33; Müslim, fedai! 99; İbn Mace, cihad 9; Tirmizî cihad 14; Ahmed b. Hanbel, III; 171, 180, 185, 274, IV; 203.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/230.
[69] İbn Mace, Cihâd 9.
[70] Aynî, Umdetü'l-Kûrî, XIII, 178.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/230-231.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/231.
[73] Buhârî, edeb 69; Müslim, birr 103-105; Tirmizi, birr, 46; İbn Mâce. mukaddime 7; Darimî, nikah 7; Muvatta, kelam 17; Ahmed b. Hanbel, I, 384, 405, 432.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/231-232.
[74] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 568.
[75] Buharî, el-Edebu'1-Müfred (tercümesi), Ahlak Hadisleri, A.Fikri Yavuz, I, 399-400.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/232-233.
[76] Darimî, istizan 66; Ahmed, V, 3, 5, 7; Tirmizî, zühd 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/233.
[77] Tebrizî, Mişkâtu'l-Mesabih, II, 400, hadis no 5033; Tirmizî, Birr 26; Ahmed b. Hanbel, VI, 459, 461.
[78] Durad Abdulhalik, el-Ezkar Tercümesi, 441-442.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/234-235.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/235.
[80] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/235-236.
[81] Müslim, Mukaddime bab/3 hadis no. 5, 1-10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/236.
[82] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/236-237.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/237.
[84] Bezlü'l-Mechud, XIX. 231.
[85] El-Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, VI, 630; Süyûti, el-Camiüssâğîr, I, 98.
[86] Bezlu'l-Mechud, XIX-231.
[87] Hucurât (49), 12.
[88] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/237-238.
[89] Buharî, ahkâm 21, bed'ü'1-halk II, i'tikaf 11-12; Ebû Dâvud, savm 78, sürme 17; İbn Mâce, siyam 65; Darimî, rikak 66; Ahmed b. Hanbel, III, 156.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/238-239.
[90] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/239.
[91] Tirmizî iman 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/239.
[92] Tirmizî, iman 14.
[93] Aliyu'1-kâri, Mîrkatü'l-Mefatih, IV, 647.
[94] Gazzali, İhyaü UIûmi'd-Din, 111,133.
[95] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/239-241.
[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/241-242.
[97] Maide (5), 1.
[98] Meryem (19), 54.
[99] A. Serdaroğlu, İhyaü Ulûmi'd-Din, (tercemesi), II, 2961 Bedir Yayınevi.
[100] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/242.
[101] Buharı, nikah 106; Müslim, libas 126-127; Tirmizî, birr 87; Ahmed b. Hanbel, VI, 167, 345, 348,353.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/242-243.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/243-244.

[103] Tirmizî, birr 57; Ahmed b. Hanbel. III, 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/244.
[104] Zürkanî, el-Mevâhibü'l-Ledünniyye, IV, 274.
[105] Tirmizî, birr 57.
[106] Tirmizi, birr 58.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/244-245.
[108] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/245-246.
[109] Aliyyu'l-Kürî, a.g.e., IV.452.
[110] Ebû Davud, nikah 41, hudud 38.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/246-247.
[112] Buharî cizye 51; İbn Mâce, fiten 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/247-248.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/248.
[114] Tirmizî, Birr57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/248.
[115] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/248-249.
[116] Tirmizî fiten 3; Ahmed b. Hanbel, IV, 221.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/249.
[117] Mecelle 96. Madde; Hadimi Melâmi1, 370-371.
[118] Bk. 5004 numaralı hadis-i şerif.
[119] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/250.
[120] Ahmed b. Hanbel, V, 362; Tirmizî, fiten 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/250-251.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/251.
[122] Tirmizî, Edeb 72; Ahmed b. Hanbel, II, 165, 187.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/251.
[123] el-Mübârekfûrî, Tuhfetu'l-Ahvezî, VIII, 146.
[124] Azimâbadî, Avnü'l Ma'bûd XIII, 348.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/251-252.
[126] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/252.
[127] Azimâbadî. Abnü'l-Ma'bud, XIII, 348.
[128] Aynî, el-Binaye VI, 687-688.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/252.
[130] Buharî, tıbb 51, nikâh 48; Müslim, cuma 47; Ebu Davud, edeb 86-87; Tirmizî, Biri 79; Darimî, sahi 199; Muvatta. kelam 7; Ahmed b, Hanbel. I. 269, 273. 303. 309, 313. 323, 332. 397. 454. II, 16, 59, 62, 94.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/252-253.
[131] Bkz. 3583. numaralı hadis-i şerif.
[132] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/253-254.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/254.
[134] İslamda Dünya ve Din Edebi, (Çeviren: Ali Akın), 446.
[135] İslamda Dünya ve Din Edebi, (Çeviren: Ali Akın),450.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/254-255.
[136] Buharî edeb 92: Muslini, şiir 7-9; İbn Mace, edeb 42; Tirmizî. edeb 71: Darimî, istizan 69: Ahmed b. Hanbel. I. 17-1 177. 181. II. 39, 96, 288. 331. 355, 391. 478. 486.
[137] Buharî edeb 92: Muslini, şiir 7-9; İbn Mace, edeb 42; Tirmizî. edeb 71: Darimî, istizan 69: Ahmed b. Hanbel. I. 17-1 177. 181. II. 39, 96, 288. 331. 355, 391. 478. 486.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/255-256.
[138] Yunus (10), 81.
[139] Avnu'l-Mabud, XIII, 349-353.
[140] İbn Âbidin, İbn Âbidin Terceme ve Şerhi, I, 47-48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/256-258.
[141] Buharı, edeb 90; Tirmizî edeb 69; İbn Mâce, edeb 41; Darimî, istizan 68; Ahmed b. Hanbel, I, 269, 273, 303, 309, 313, 327, 332, III, 456, V, 125.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/258.
[142] Şuara(26), 224.
[143] Şuara (26). 227.

[144] Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, XII, 169-170 birinci baskı.
[145] Müslim, şiir 2-5.
[146] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/258-259.
[147] Buharî, edeb 90; Tirmizî, edeb 69; İbn Mâce, edeb 41; Darimi, istizan 68; Ahmed b. Hanbel. 1. 269, 273, 303, 309, 313, 327, 332, II, 456, V, 125.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/259.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/259.
[149] Buharı, şehadat 27, hiyel 10; ahkâm 20; Müslim, akdiye 4; Ebu Davud, akdiye 7: Tirmizî, ahkâm 11, 18; Nesâî, kada 12, 33; İbn M-3ce, ahkam 5; Muvatta, afediyye 1; Ahmed b. Hanbel, II, 332, VI. 203, 290, 307, 308, 320.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/260-261.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/261.
[151] Nesâî, mesacid 24; Müslim, tedailüssahâbe 151; Ahmed V, 222; Buharî, edeb 91.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/262.
[152] Buharî, edeb 91; Müslim, fedailüssahâbe 151; Nesâî, mesacid 24; Ahmed b. Hanbel, V, 222.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/262.
[153] Buharî, edeb 92; Müslim, Fedailüssahabe 153.
[154] Sünen-i Ebû Dâvud, hadis nu. 5015; Ahmed Naim, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, II,326-327. Birinci baskı.
[155] Buharî, sala 68, bed'ül-halk 6; Müslim, fedailüssahâbe 151-152, 157; Nesâî mesacid 24; Ahmed b. Hanbel, V, 222.
[156] Şuarâ (26), 224.
[157] Ebu Davud, hadis nu. 5009.
[158] A. Naim, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, II, 327-328.
[159] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 387-388.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/262-264.
[160] Tirmizî, edeb 70.
[161] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/264.
[162] M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I, 814.
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/264-265.
[164] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/265.
[165] Şuara(26), 224.
[166] Şuara (26),227.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/265.
[168] Bekir Karlığa, Hadislerle Kur'an-i Kerim Tefsiri İbn Kesir, XI, 6115.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/265-266.
[169] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/266.
[170] Buharı, tabir 2, 4, 10, 26; Müslim, rü'ya 6-9;Tirmizî, rü'ya 1-2, 6, 10; İbn Mâce, rü'ya 1,3, 6, 9; Darimi, rü'ya 2; Muvatta, rü'ya 1, 3;Ahmed b. Hanbel, II, 18, 50, 219, 232, 233, 269,314,342,369,438,495,507, IV, 10-13 V, 316, 319.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/266.
[171] Saffat (37), 102.
[172] A. Davudoğlu, Sahih- Müslim Terceme ve Şerhi, X, 23.
[173] İbn el-Esir, en-Nihâye, I, 265-266.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/266-269.
[174] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terecine ve Şerhi, X. 40.
[175] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/269.
[176] Buharı, tabir 26, Müslim rü'ya 6; Tirmizî, rü'ya, 1, 7, 10, İbn Mâce, rü'ya 3, 9, Darimî, rü'ya 6-7; Ahmed II, 395.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/269-270.
[177] Yasin (36), 8.
[178] Gâfir (40),71.
[179] Sahih-i Müslim Tercenıe ve Şerhi, X, 24.
[180] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/270-273.
[181] Tirmizî rü'ya 6; İbn Mâce, rü'ya 6; Darimî, rü'ya 11; Ahmed b. Hanbel IV, 10-13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/273.

[182] H. Hatipoğlu, ibn Mâce Terceme ve Şerhi, X, 108.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/273-274.
[183] Buharı, tabir 3-4, 10, 14, bedu'1-halk 11, tıbb 39; Müslim, rüya i; İbn Mâce, rüya 4; Darimî rü'ya 5; Muvatta, rü'ya 4; Ahmed, V, 296, 300, 305, 310.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/274.
[184] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 17.
[185] Sünen-i Ebu Davud hadis no. 5022; İbn Mâce, rüya 4; Buharı, tıbb 39.
[186] Ebû Davud, hadis nu, 5022.
[187] İbn Mâce, abirü rü'ya 4.
[188] Ebu Davud, hadis nu. 5020.
[189] Ebu Davud, hadis nu. 5021.
[190] Buhârî, ta'bir 3.
[191] Buharî,ta'bir 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/274-275.
[192] Buharî, ta'bir 4, 14, bedii'1-halk II buyu I ,5; İbn Mace Rü'ya 4; Darimî, rü'ya 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/276.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/276.
[194] Buharî, ilim 38, edeb 109, ta'bir 10; Müslim, rü'ya 10-11; Tirmizi, rü'ya 4,7; İbn Mâce, rü'ya 2; Darimî rü'ya 4; Ahmed b. Hanbel, I. 375, 400, 440, II, 232, 41 I, 442, 463, III, 269, 530.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/276.
[195] İbn Hacer, Fethü'l Bari, XVI, 39-40.
[196] Zürkanî, Şerhü'l-Mevahibi'l-Ledünniyve, V, 293.
[197] Şar'anî, el-Uhûd'ul-Kübra, 16.
[198] Şarânî, Levâkihu'l-Envâri'l-kudsiyye, s.284.
[199] A. S. Furat, Dalaletten Hidayete (el-Munkızu... tercemesi) 75 Şamil Yayınevi.
[200] Zürkani, ŞerhuM-Mevâ'hibi'I-Ledunniyye, V, 293.
[201] Bezlü'l-Mechud, XIX. 260.
[202] Mevahib-i Ledünniyye, Sadeleştiren H. Rahmi Yananlı, I, 731-732.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/276-279.
[203] Buharî, tabir 45; Tirmizî, libas 19, rü'ya 8; İbn Mâce, rü'ya 8; Darimî. rikak 3; Ahmed b. Hanbel, I, 246, 359, II, 504.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/279-280.
[204] İbn Esîr, en-Nihâye, I, 443.
[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/280-281.
[206] Müslim, rü'ya 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/281.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/281.
[208] Müslim, zühd 58.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/282.
[209] Müslim, zühd 59.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/282.
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/282-283.
[211] Buharı, edeb 125, 128; Tirmizî, edeb 7; Ahmed b. Hanbel, II, 265, 428, 517.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/283.
[212] Aynî. Uıııdetü'1-Kârî, XXII, 227.
[213] Bknz. 5026 numaralı hadis-i şerif.
[214] Aynî, a.g.e., XXII, 227.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/283-284.
[215] Tırmizî,edeb 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/285.
[216] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/285.
[217] Buhârî cenaiz 2; Müslim, selam 4; Tirmizî, edeb I; Nesâî, cenaiz53; İbn Mâce, cenaiz 1; Darimî, istizan 5; Ahmed b. Hanbel, I, 89, II, 68, 332, 388, 412, 540, V. 272.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/285-286.
[218] Müslim; selâm 5.
[219] Tuhfetu'l-Ahvezî. VIII, 4.

[220] en-Nihaye, II, 499-500.
[221] Buharî, edeb 126; Tirmizî, edeb 3; İbn Mâce, edeb 20; Ahmed b. Hanbel, I, 120. 122, II, 353, V, 419, 422, VI, 8; Ebû Dâvud, 5033 no'lu hadîs.
[222] F. Yavuz, Ahlâk Hadisleri, (Buharı, el-Edebu'1-Müfret, tercemesi), II, 295-296; Heytemî, Mecmeuzzevaid, VIII, 57; Ebû Dâvud 5031 numaralı hadis-i şerif.
[223] Müslim, selam 5.
[224] Kahtan Abdurrahman ed-Durî, Safvetü'l-Ahkâm min Neyli'l-Evtar ve Sübül'is Selam, 232-233.
[225] Buharî, edeb 125; Müslim, selam 5; Ebû Dâvud, sala 167.
[226] İbn Hacer el-Askalanî. Fethü'l-Barî, XIII. 226, Mısır 1959.
[227] Buharı edeb 125. 128; Tirmizî, edeb 7; Ahmed b. Hanbel, II, 265. 428, 517.
[228] İbn Kayyım el-Cevzî, Zadü'l-Meâd, II, 29-30, Mısır 1972.
[229] Mübârekfûri, Tuhfetü'l-Ahvezi, VIII, 6-7.
[230] A. Davudoğlu, Selamet Yolları, IV, 316.
[231] Heytemî, Mecmeuzzevâid, VIII. 57; Eddûrî Kahtan Abdurrahman, Safvetü'l-Ahkâın inin Neyli'I Evtar ve Sübüli's Selam 234.
[232] Buhari, nikah 7i; Müslim, nikah 96-98; Ebu Davud, et'ime 1; İbn Mace, nikah 25; Darimî, nikah 23; Muvatta. nikah 49; Ahmed b. Hanbel. II, 20. 22. 37.
[233] Buharı, nikah 72, Müslim, nikah 107, 110;; Ebu Dâvud. et'ime I; Darimî, et'ime 28; Muvatta, nikah 50; Ahmed b. Hanbel, 11-61.
[234] Meysılı. el-lhtiyar, IV, 176.
[235] ed-Düri Kahtan. Abdurrahman, a.g.e., 232.
[236] A. Davudoğlu, Selâmet Yolları, IV, 315.
[237] İbn Mâce, cenaiz I.
[238] Eddürî Kahtan, Safevetü'l-Ahkâm, 235.
[239] Aynı yer.
[240] Tirmizî, edeb 35.
[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/286-291.
[242] Tirmizî edeb, 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/291-292.
[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/292-293.
[244] A. Davudoğlu, Selamet Yolları, IV, 317-318.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/293.
[245] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/293.
[246] Buhârî, edeb 126; Tirmizî, edeb 3; İbn Mâce, edeb 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/294.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/294.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/294-295.
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/295.
[250] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/295.
[251] Müslim, zühd 55: Tirmizî, edeb 5; İbn Mace, edeb 20, Darimî, istizan 32; Ahmed b. Hanbel IV, 46, 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/296.
[252] İbn Nüceym, Bahru'r-Râik II, 135; İbn Abidin, Reddü'l-Muhar, I, 522 Beyrut.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/296.
[253] Buharı, edeb 126; Tirmizî, edeb 3.
[254] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/296-297.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/297.
[256] Buharı, edeb 123. 127; Müslim, zühd 53; Tirmizî, edeb 4; İbn Mâce, edeb 20; Darimî istizan 31; Ahmed b. Hanbel, III, 100, 117, 176.
[257] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/297-298.
[258] ed-Durî Kahtan, a.g.e., 233.
[259] Müslim, Zühd 53, 54.
[260] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/298-299.
[261] Tirmizî edeb 21; İbn Mace, mesâcid 6, edeb 27; Ahmed b. Hanbel, II. 287, 304, III, 430, IV, 426, 427.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/300-301.
[262] Buharı, sahi 58, mevakit 41, menakıb 25; Tirmizî, tefsir 2/34.
[263] Ebû Davud, buyu 36; İbn Mace, tîcare 8.

[264] Müslim, İmare 147: Tirmizi. tefsir 2/34.
[265] Buhari, rikak 17; Tirmizî, kıyame 36.
[266] Buhari, sala 58.
[267] İslâmî Bilgiler Ansiklopedisi, Dergah Yayınları I, 251-252.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/301-302.
[268] Tirmizî, sala 122; İbn Mace, mesâcid 6; Ahmed b. Hanbel, II, 12.
[269] Tirmizî, sala 122; İbn Mâce, mesâcid 6.
[270] Buhârî, sala 58; Müslim, fedailüssahabe 38.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/303.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/304.
[273] M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, IV, 2664.
[274] M. Ali İbn et Tehânevi, Keşşafü İstilahati'I-Fünun, 11,516.
[275] A'raf (7), 172.
[276] Yazır M. Hamdi, a.g.e., IV, 2465.
[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/304-305.
[278] İbn Mâce. dua 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/305.
[279] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/305-306.
[280] Buhârî, Dea'vât 10; Müslim, Hayz 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/306.
[281] Nevevî, Şerhü Müslim, III. 215.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/306.
[283] Bu babın Concordance'da numarası yoktur.
[284] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/307.
[285] el Münâvî, Feyzü'l-Kadir, V, 172.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/307.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/308.
[287] Al-i İmran (3), 190-191.
[288] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/308.
[289] Buharî, vudü75, de'va. 7,9 tevhid 34, Müslim, zikr 56-57;Tirmizi, deavat 16, 32, 116; İbn Mâce, dua 15; Darimî, istizan 5 i; Ahmed b. Hanbel, IV, 285,290, 292, 296, 299, 300, 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/308-309.
[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/309-310.
[291] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, XI, 48-49.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/310.
[292] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/310-311.
[293] Müslim, zikr 56-57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/311.
[294] Buhârî, Dea'vât 7, 16; îbn Mâce, dua İ6; Tirmizî, dea'vat, 28; Darimî, istizan 53; Ahmed b. Hanbel, IV, 294, 302, V, 154, 385, 387, 397, 399, 407.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/311.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/311.
[296] Buhârî, tevhid 13, dea'vât 12 Tirmizî, dea'val, 20; İbn Mâce, dua 15; Darimî, istizan 51; Ahmed b. Hanbel, II, 246, 283, 295, 422, 432.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/312.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/312.
[298] Müslim, zikr 60; Tirmizî, dua 19; 67; İbn Mâce, dua 15; Ahmed b. Hanbel. 11-281, 404, 536.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/313.
[299] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, XI, 53.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/313.
[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/314.
[301] Müslim, zikr 65; Tirmizî daavat 16;Ahmed b. Hanbel, II, 17,111, 153, 167,253.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/314.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/314-315.
[303] Aliyyü'I Karî, Miftahü'l-Mefatih, III, 97.
[304] Tur (52) 21.

[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/315-316.
[306] Tirmizî, Daavât 22.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/316.
[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/316.
[308] Buhârî, tıbb fedailü'l-Kur'an 14, Tıbb 39; Da'vât 11; Tirmizî Dua 21; İbn Mâce, dua 15: Ahmed b.Hanbel.Vl-l 16, 154.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/316-317.
[309] Aynî, Umdetü'l Kari, XX,35; Şerkavi, Fethü'l Mübdî, IV.120.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/317.
[311] Tirmizî, sevâbü'l Kur'an.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/317-318.
[312] Aliyyü'I Kârı, Mirkatü'I-Mefâtih, II, 598.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/318.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/318-319.
[314] Aliyyü'l Kâri, a.g.e., 111,110.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/319.
[315] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/319-320.
[316] el Münâvî. Feyzü'l-Kadir, VI, 70.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/320.
[317] Buhârî, teheccüd 21; Tirmizî, daavat 26; İbn Mâce, dua 16: Darimî istizan 53; Ahmed h. Hanbe.1, V, 313.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/320-321.
[318] el Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, IX,360.
[319] Allan, el-Fütûhatü'r-Rabbaniyye, III, 173.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/321.
[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/321-322.
[321] Muvatta, Kur'ân 43; Allan, el-Futuhatü'r-Rabbaniyye, 111,176.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/322.
[322] Buharî, nefakat 6, fedailüsaahabe 9, daavât 11; Müslim, zikr 80-81.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/322-323.
[323] Buharî, nakafat 6, fedailülashâb 9, Daavât 11; Müslim, zikr 80-81.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/323-325.
[324] İbn Hacer, Fethü'1-Bâri, XIII, 372, Mısır 1959.
[325] Nûr (24), 27.
[326] M. Zeki Duman, Kur'an-i Kerim'de Adab-ı Muaşeret, Görgü Kuralları, 347.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/325-326.
[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/326.
[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/326.
[329] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/326-327.
[330] Ahmed ibn Hanbel. I, 147, II, 160-161, 205.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/327-328.
[331] En'âm (6). 160.
[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/328.
[333] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/328.
[334] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/328-329.
[335] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/329.
[336] Tirmizi, Daavat 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/329-330.
[337] el-Futûhatü'r-Rabbaniyye, III, 74.
[338] a.g.e.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/330.
[339] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/330.
[340] Tirmizî, Deavât 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/330-331.
[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/331.
[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/331-332.

[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/332.
[344] Buharı, Daavat 2, 15; Tirmizî, Daavât 15; Nesaî, istiâze 57; İbn Mâce, dua 14; Ahmed b. Hanbel IV. 122, 125, V. 356.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/332-333.
[345] Nuh (71), 9-12.
[346] Ali İmran (3), 135.
[347] K. Miras, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, XII, 364-365. Birinci baskı ist.
[348] A'raf(7), 172.
[349] Buharî, cenaiz 1, istikraz 3, bedu'l-haik 6, rikak 13-14, istizan 30, tevhid 33; Müslim, iman 150-151, 153, zekat 32-33; Tirmizî iman 18; Nesâî, eihad 18, İbn Mâce, zühd 37; Ahmed b. Hanbel, II, 426, IV, 345, 346, V, 152, 159, 161-162, 240-241, 416, 419, 423.
[350] Aynî, Umdetül Kâri, XXII, 278.
[351] Buharî Daavât 3.
[352] İbn Mâce, edeb 57.
[353] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/333-335.
[354] Müslim, zikr 74-75; Tirmizi, Daavât 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/336-337.
[355] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceıne ve Şerhi XI, 62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/337.
[356] Tirmizî, Daavât 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/337-338.
[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/338.
[358] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/338-339.
[359] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/339.
[360] Nesâî, istiaze 60; İbn Mâce, dua 14; Ahmed b. Hanbel, II, 25, III, 3.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/339-340.
[361] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/340.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/341.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/341-342.
[364] Rûm (30), 17-18.
[365] Rûm (30), 19.
[366] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/342.
[367] Ahmed b. Hanbel, 111,439.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/342-343.
[368] İbn Mâce, dua 14; Nesâî Amelu'l-yevmi ve'n-Nehâr, s.149, hadis nr. 27.
[369] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/343-344.
[370] Aliyyül Kâri, Mirkatü'I-Mefatih, 111,102.
[371] M. Zihnî. Ni'met-i İslâm, s. 159 Sönmez Neşriyat.
[372] Aliyyü'l Kâri. Mirkât, III. 103.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/344.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/344-345.
[374] Aliyyü'l Kâri. Mirkatü'l-Mefâtîh, 111,104.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/345.
[376] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/345-346.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/346-347.
[378] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/347-348.
[379] Buhârî liân 17, i'tisam 2X; Müslim, iman 34-36; Tirmizî, İman I, Teftir Sure 77; Nesaî.cihad I, tahrim I; İbn Maca fiten 1; Ahmed b. Hanbel III, 19,36.48. II,314.377.423.439.475, 482,502.528,111. 295, 300, 332, 394. V, 246.
[380] Mâide (5), 32
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/348-350.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/350.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/350.
[384] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/351.
[385] Nesaî, İstiâze 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/351.

[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/351-352.
[387] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/352.
[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/352-353.
[389] el-Azimâbadî. Avnü'l-Mabûd, XIII, 428.
[390] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/353-354.
[391] Nesâî, istiâze 63.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/354-355.
[392] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/355.
[393] Müslim, zikr 68.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/355.
[394] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/355-356.
[395] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/356-357.
[396] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/357.
[397] Tirmizi, Daavât 12; İbn Mâce, Duâ; II; Ahmed b. Hanbel, I, 62, 66, 72.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/357-358.
[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/358.
[399] Allan, el-Fühuhatürrabbaniyye, III, 100, 101.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/358-359.
[400] Nesaî. Amelu'l-Yevmi Ve'1-Leyle 146, hadis nu. 22; Ahnıed b. Hanbel, V, 42.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/359-360.
[401] Suyûtî, el-Leaü el-Masnûa. II. 324. 25, Lisan, XVII. 79, Tâcu'u-Arus, IX, 238.
[402] Tacü'l-Arus. III, 387.
[403] İbn Kuteybe, Hadis Mudaası, (Çeviren: M. Hayri Kırbasoğlu), 223.
[404] Aynı eser, s. 225.
[405] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/360-361.
[406] Buharı, daeva 65; Muslin, zikir 28-29; Tirmizî daevât 59; İbn Mace. edeb 56: Muvalla, Kur'ân 21; Ahmet b. Hanbel, II, 302.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/361.
[407] A. Davudoglu, Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, XI, 30; Nevevî, Şerhü Müslim, XVII, 18.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/361.
[408] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/362.
[409] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/362.
[410] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/362-363.
[411] Tirmizi, Daevât 28; İbn Mace, Daevât 28; Nesaî, istiâze 30, 65; Ahmed b. Hanbel. II, 306, 318,322.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/363.
[412] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/363-364.
[413] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/364.
[414] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/364-365.
[415] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/365.
[416] İsra (17), 80.
[417] Aliyyü’l-Kârî, Mirkatü'İ Meatih III, 129.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/365-366.
[418] îbn Mâce, edeb 29; Ahmed b. Hanbel, II, 26K, 408, 518; Nesaî, Amelü'l Yevmi ve'l-Leyleti, 519 hadis, nu. 929.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/366.
[419] Yusuf (12), 87.
[420] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/366-367.
[421] Buharı, tefsir XI. VI. 2: Müslim, isiiska 15-16; Ahmed h. Hanhcl, VI. 66; Tıımizi. Tefsir XI-VI, 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/367-368.
[422] Enfal (8), 33
[423] A. payudoğlıi. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, V. 56-57.
[424] Ahkaf (46), 24.
[425] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/368-369.
[426] Buharı, istiska 23; Nesaî, İstiska 15; İbn Mâce, dua 21; Ahmed b. Hanbel. VI, 41. 90. 119, 129, 138, 166, 190,223.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/369.

[427] Kamer (54), 19-20.
[428] Zâriyât (5), 41-42.
[429] Hıcr (15), 22.
[430] Rum (30), 46.
[431] Abdulhalik Duran, el Ezkâr Tercemesi, 220-211.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/369-370.
[432] Müslim, istiska 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/370-371.
[433] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, V, 53-54.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/371.
[434] Ahmed b. Hanbel. V. 193. 195, Ne.saî, amelü'l-Yevmi ve'I-Levltiti, 525. hadis nu. 945-946.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/371-372.
[435] el-Münâvi. Feyzü'l-Kadir, VI, 399.
[436] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/372.
[437] Buharı. bedü''l-Halk 15p Müslim, zikr 82; Tirmizî. Daavat 56: Ahmed b. Hanbel, II, 306, 321, 364.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/372-373.
[438] K. Miras. Tecrid-i Sarih Terecine ve Şerhi, IX. 76-77 birinci baskı.
[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/373.
[440] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.
[441] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/374.
[442] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/374.
[443] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/374-375.
[444] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/375.
[445] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/376.
[446] İbn Hacer, el Askalanî. el-Metalihü'l Âliyye, II-289; d-Heysemî. Mecmeıızzevaid, IV, 59; el Münâvi, Feyzül-Kadir, VI. 238.
[447] Aynı yerler.
[448] Azimâbadî, Avnü'l-Mabûd, XIV. 9; el Mübarekfuri. Tuhfetu'l-Ahvazi, V. 107.
[449] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/376-377.
[450] Müslim. Uilıare 101; Ahmed b. Hanbel. VI, 212.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/377.
[451] İbn Kesir. en-Nihaye, 1. 541: İbn Hacer. Fethu'l-Bârî, XII. 4. Mısır 1959.
[452] Heybemi. Mecmeuzzevaid, IX, 175; el-Mülteki. Kenzu'l-Ummal, XVI, 284.
[453] İ. Canan (Doç. Dr.), Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye, 81.
[454] Abdullah Nasırı Ulvân, İslanıda Aile Eğitimi, (Çeviren: C. Yıldırım), I, 85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/377-378.
[455] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/378.
[456] İsrâ (17) 64.
[457] İbn Esir, en-Nihâye, III, 349.
[458] Avnü'l-Mabud, XIV, II.
[459] Naim Erdoğan, Tam Şia'atü'l-lslâm, 841.
[460] Ibn Mace. nikah 27.
[461] Tirmizî. Tesirül Kur'an 2991.
[462] el-Münâvî, Feyzü'l-Kadir, V, 307; Aynî, Uındetü'l-Kari, II. 266.
[463] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/378-380.
[464] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/381.
[465] Ebû Davud, zekât 38; Ne.saî, zekat 72; Ahmed b. Hanbel, II, 68, 96, 99, 127.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/381-382.
[466] A. Davudoğlu, Selamet Yolları, IV, 357-358.
[467] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/382-383.
[468] Yunus (10), 94.
[469] Hadid (57)3.
[470] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/383.
[471] Bakara (2). 286.
[472] Müslim iman 201;Buharî iman 15, talak 11; Ebu Davud, talak 15.
[473] Müslim, iman 136: Buharî, bcd'u'l-halk 11.

[474] Müslim, iman 134 (214).
[475] Müslim, iman 134 (212).
[476] İsmail Hakkı Bursevî, Ruhu'l-Beyan, IV. 80.
[477] Mektubat, Onbirinci mekfub s. 36.
[478] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/384-386.
[479] Müslim, iman 132.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/386.
[480] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/386-387.
[481] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/387.
[482] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/387.
[483] Buharî, megazi 56. feraiz 29; Müslim, iman 114-115; İbn Mace, hudud 36; Darimî, siyer 82; Buyü 62, feraiz 2; Ahmed b. Hanbel, I, l69, 174, 170, V. 38, 46.
[484] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/388-389.
[485] Ahzâb(33), 5.
[486] İbn Hacer el-Askalanî, Fethü'I-Bâri, XV, 57, Mısır 1959.
[487] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/389-391.
[488] Müslim. Itk 18-19; Tırmizî, Vesaya5; Darimî, siyer 83; Ahmed b. Hanbel, IV, 238, V, 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/391.
[489] Müslim, Itk 18-20; Tirmizî, Vesaya 5; Darimî, siyer 83: Ahmed b. Hanbel, IV,187, 238, V, 267.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/391-392.
[490] Davudoğlu, Sahih-i Müslim, VII, 580.
[491] H. Hadipoğlu, Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, VII, 248.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/392.
[492] Tirmizî. menakıb 74; Ahmed b. Hanbel, II, 361, 524.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/392-393.
[493] el Hucurat (49), 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/393-394.
[494] Ebû Davud, edeb 5121; Müslim, imare 57; Ahmed İbn Hanbel, II, 488; İbn Mâce, iten 3948; Abdurrezzak, el-Musannef 20707.
[495] İbn Mâce, iten 3949; İbn Hanbel, IV, 117, 160; Ebû Davud, edeb 5119.
[496] İslamî Bilgiler Ansiklopedisi, I, 243, Asabiyye md., Dergah yayınları.
[497] Hak Dini Kur'an Dili, I, 484.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/394-396.
[498] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/396.
[499] Mirkatü'l-Mefâtîh, IV, 661.
[500] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/396-397.
[501] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/397.
[502] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/397.
[503] İbn Mâce, fiten 7;Ahmed b. Hanbel, IV. 107, 160.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/397-398.
[504] Mâide (5), 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/398.
[505] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/398.
[506] Şuara(26), 214.
[507] Eşref Edip, Asr-ı Saadet, IV, 317, Şamil Yayınevi Neşri.
[508] Buharı, mezâlim 4, ikrah 7, Müslim, birr 62; Tirmizî, fiten 68; Darirni, rikak 40; Ahmed b. Hanbel, 111,99, 201,324.
[509] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/398-399.
[510] Müslim, imare 57; Nesaî tahrim 28; İbn Mace, fiten 7; Ahmed b. Hanbel, II, 306, 488.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/399-400.
[511] A. Davudoğlu, Suhih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/400.
[512] Buharî, feraiz 24; Tirmizi, mcnakıb 65; Nesaî zekat 96; Darimi siyer. 81.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/400.
[513] el Munavî. Abdurrauf. Fevzıı'l Kadir, I, 87-88.
[514] el Mubarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, X, 402.

[515] Buharı, feraiz 24; Tirmizî, menâkıb 65; Nesaî, zekat 96; Dârimi, diyet 81.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/400-401.
[516] İbn Mâce, hadis no: 2784.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/401.
[517] Buharı, eraiz 24.
[518] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/401-402.
[519] Tirmizî, zühd 54; Ahmed b. Hanbel, IV, 130.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/402.
[520] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/403.
[521] Tirmizî, zühd 54.
[522] Buharı, edailü aşna bin nebi yy 6, edeb 95-96, akkanı 10; birr 161-164; Tirmizi, Zühd 50; Ahmed b. Hanbel, III, 104, 110, 165, 167-168, 172-173, 178, 192,200,202,207-208,213, 226, 228, 255, 276, 283, 288.
[523] Ebû Davud, 5127 nolu hadis; Tirmizî, zühd 50.
[524] Müslim, birr 37.
[525] Tirmizi, zühd 53.
[526] Buhari,iman 9, 14, ikrah I, edeb 42; Müslim,, iman 67; Ebû Davud, zekat 5; Nesai, iman 2-4, İbn Mace. iten 23; Ahmed b. Hanbel, II, 103, 114, 172, 174, 230, 248, 275 288.
[527] Buharî. ezan 36, zekât 16. rikak 24, hudud 19; Müslim, zekât 9l;Tirmizî, Zühd 53; Nesai kudât 2; Muvatta, şea'r 4; Ahmed b. Hanbel, II, 439.
[528] Ebû Davud, edeb 131.
[529] Muvatta, şear 16; Ahmed b. Hanbel, V, 229, 233, 237, 239, 328.
[530] Müslim, birr 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/403-406.
[531] Buhârî, edeb 95-96. ahkâm 10, edailüssahabe 6; Müslim birr 161-161-164, Tirmizî, zühd 50;Darimî, rikak 71; Ahmed b. Hanbel, III, 104, 110, 165, 167-168, 172-173. 178, 192, 197, 200, 202-203, 207-208, 226-228, 255, 276, 283, 288, V, 154, 166.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/406-407.
[532] Buharı, edeb 96; Müslim, birr 165; Tirmizî, zühd 50; daavat 98; Darimî, rikak 71; Ahmed b. Hanbel, 1,392, III, 104, 110, 159, 165, 167-168, 172-173, 178, 102^ 198,200,202,207-108, 2İ3, 222, 226-228, 336, 394, IV, 107, 239-241, 392, 395, 398, 405.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/407.
[533] Davudoğlu Ahmed. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 610-611.
[534] Münâvî, Feyzü'l-Kadir, VI, 265-266.
[535] Furkan (25), 27-29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/407-408.
[536] Tirmizî, zühd 39, edeb 57; İbn Mâce. edeb 37; Darimî, siyer 13; Ahmed b. Hanbel, V, 274.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/408.
[537] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/408-409.
[538] Müslim, imare 133; Tirmizî, ilim 14; Ahmed b. Hanbel, IV, 120, V, 274, 357.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/409.
[539] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 92.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/409-410.
[540] Ahmed b. Hanbel, V, 194, VI, 450.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/410.
[541] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/410.
[542] Buhârî, zekât 21; edeb 36-37, tevhid 31; Müslim, birr 145; Tirmizî, ilim 14,65; Ahmed b. Hanbel, IV, 400, 403, 409.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/411.
[543] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 593.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/411.
[544] Nesaî, zekat 65.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/411.
[545] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/412.
[546] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/412.
[547] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/412.
[548] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/412.

[549] Ebû Davud, 5136 nolu hadis; M. Hamidullah, İslam Peygamberi, I, 219.
[550] Neml (27), 30.
[551] El Askalanî, İbn Hacer, Fethü'l Bârî, I, 455, Mısır 1959.
[552] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/412-413.
[553] Buharî, bedü'1-vahy 6, cihad 102, tesir süre 3/4; Müslim, cihad 73; Ahmed b. Hanbel. I, 263, VI, 58.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/413-414.
[554] Nisa (4), 36.
[555] Buharî, edeb 35.
[556] Taha (20), 47.
[557] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/414-415.
[558] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/415.
[559] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/415.
[560] Mütercim Asım, Kamus, II, 152.
[561] Muhammed er-Razi, es-Sihah, 38.
[562] Müslim, birr 14.
[563] Duman Dr. M. Zeki. Kur'an-ı Kerim'de Adabı Muaşeret, 174.
[564] Buhârî, el-Edebu'1-Müfred Tercemesi, A. Fikri Yavuz, 1, 15.
[565] Duman, M. Zeki, a.g.e.s. 175.
[566] İsra (17), 23-24.
[567] Kurtubî, el-Cami, X, 209.
[568] Buharı, istizan 35.
[569] Duman M-Zeki. a.g.e.s 170-171.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/416-417.
[570] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VII, 586.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/418.
[571] Ebu Davud. talak 10; Tirmizî talak 36; İbn Mâce, talak 36; Ahmed b. Hanbel, IV, 33, 211.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/418-419.
[572] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/419-420.
[573] İbn Mâce, talak 36.
[574] H. Hadiboğlu, Sünen-i İbn Mâce Terecine ve Şerhi, VI, 24-26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/420-421.
[575] Tirmizî, birr 1, İbn Mâce, edeb 1; Ahmed b. Hanbel, V, 3, 5.
[576] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/421-422.
[577] Buharî, edeb 3.
[578] a.g.e.
[579] İsrâ (16), 23.
[580] Kurtubî, el-Câmi, X, 209.
[581] Lukman (31), 14.
[582] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/422-423.
[583] Müslim, birr 1; İbn Mâce, edeb 1; Ahmed b. Hanbel, V, 3, 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/423.
[584] Müslim, birr I.
[585] Ra'd (13),21.
[586] Buharı, edeb 10, bed'ül-Vahy 6; Müslim, cihad 73; Ahmed b. Hanbel, 1,81, 202.
[587] Müslim, birr 16.
[588] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 496.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/424-425.
[589] Buharî, edeb 4; Müslim, iman 146; Tirmizî, birr 4; Ahmed b. Hanbel II, 216.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/425.
[590] En'âm (6), 108.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/425-426.
[591] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, I, 380.
[592] M. Ebu Zehra, İslam Hukuku Metodolojisi, (Çeviren: A. Şener), 278.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/426.
[593] İbn Mâce, edeb 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/426-427.

[594] İbrahim (14), 41.
[595] Cemel, Şerhü'I Cemel, III, 405.
[596] el Mübarekfûrî, Tuhfetü'l-Ahvezî, IV, 315.
[597] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/427-428.
[598] Müslim, birr 11-13; Tirmizî, birr 5; Ahmed b. Hanbel, II, 88, 91, 97.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/428.
[599] A, Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 493.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/428.
[600] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/429.
[601] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/429.
[602] A. Davudoğlu, İbn Âbidin Tercemesi, IV, 464.
[603] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/429-430.
[604] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/430-431.
[605] Tekvir (8l).8-9.
[606] Bekir Karlığa,, Çetiner Bedreddin, Hadislerle Kur'an-i Kerim Tefsiri, XV, 8326.
[607] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/431-432.
[608] Tirmizî, birr 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/432.
[609] Buharı, zekat 10; Müslim, birr 147; Tirmizî, birr 13; Ahmed b. Hanbel, IV, 33, 88, 166, 243.
[610] İbn Mâce, edeb 6, hadis nu. 3578.
[611] İbn Mace. edeb 6, hadis nu. 3679.
[612] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/432-433.
[613] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/433.
[614] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/433-434.
[615] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/434.
[616] Münzirî, et-Tergib ve't-Terhib, III, 249.
[617] a.g.e III, 300.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/434-435.
[618] Buhari, takık 25, edeb 24; Müslim, zühd 42; Tirmizî, bıır 14; Muvatta, şea'î 5; Ahmed b. Hanbel, II, 375, V, 333.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/435-436.
[619] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/436.
[620] Buharı, edeb 28, Müslim bin. 140- 141; Tirmizî, birr 28; İbn Mace. edeb 4; Ahmed b. Hanbel, 11,85, 160, 259, 305, 445,458, 514. V, 32, 365. VI, 52.91, 125, 187,238.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/436.
[621] Heytemî, Mecmeuzzevaid, V1İİ, 168; el Münziri, et-Tergib, XIII, 353.
[622] Aynî, Umdetü'1-Kari, XXII, 108.
[623] A Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 591-592.
[624] İbn Hacer d-Askalanî, Fethul Bari, XIII, 5X Kahire 1959; Heytemî, Mecmeuzzevaid, VIII, 165.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/437.
[625] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/437-438.
[626] Mümtehine (60), 8.
[627] Heytemî. Mecmeuzzevâid, VIII, 165.
[628] Prof. Dr. M. Ali Haşimî, Kur'an ve Sünnette Müslümanın Şahsiyeti, s. 112. Risale
[629] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/438-439.
[630] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/439-440.
[631] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/440.
[632] Buharı, edeb 31, 85, rikak 23; Müslim, lukata 14, iman 74-75, 77; Ebû Davud, el'ime 5; Tirmizi, bin; 43, kıyame 50: İbn Mace, edeb 5; Darimî, et'ime 11; Muvatta, sıfatüinnebiy 22; Ahmed b. Hanbel, II, 1/4,267,269,463, III. 76, IV, 31. V, 412, VI. 69, 384, 385.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/440.
[633] Bk. Nisa (4), 36.
[634] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, I, 271-272.
[635] Müslim; iman 76.
[636] a.g.e. 74.
[637] Kamil Miras, Tecrid-i Sarih Terceme ve Şerhi, VII, 549-551. Birinci baskı.

[638] Es Serkavî, Fethu'l-Mübdi, III, 329.
[639] Tirmizî, zühd il; Ibn Mace fiten 12; Muvatta, hüsnü'l-huluk 3; Ahmed b. Hanbel, I, 201.
[640] Kaf (50), 18.
[641] Çöğenli M. Sa'di, Bayram Ali, Abidler Yolu, s. 107-108.
[642] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/441-442.
[643] Buharı, edeb 32, şüf a 3, hibe 16.
[644] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/442-443.
[645] Aynî, Umdetü'l, Kari, XXII, 108.
[646] Nisa (4), 35.
[647] Buharı, hiyel 14-15; Ahmed, VI, 390.
[648] Kurtubi, el Cami li âhkami'l-Kur'an, V, 184-185.
[649] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/443-444.
[650] İbn Mace, vesaya I.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/444.
[651] Aclûnî. Keşfü'l-Hafâ, II. 31.
[652] Ahmed b. Hanbel.II. 340.
[653] Nesaî, işretü'n-nisa 1.
[654] Ebu Davud 4985 nolu hadis.
[655] Ankebût (29), 45.
[656] Ebu Davud, et'ime 50.
[657] Müslim, eymân 41.
[658] İbn Mace, edeb 10.
[659] Müslim, eymân 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/444-445.
[660] Buhari. iman 22, cdeb44; Müslim, eyman 38,40: Tirmizî, birr 29, tefsir 22/1; Ahmed b. Hanbel, V, 161, İbn Mace. edeb 10.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/446.
[661] Buharı, iman 22, edeb 44; Müslim, eyman 38, 40, Tîrmizî, birr29. Ahmed b. Hanbel. V, 161, İbn Mace. edeb 10.
[662] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/446-447.
[663] Müslim, eyman 35; Tirmizi birr 30.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/447-448.
[664] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/448.
[665] Ahmed b. Hanbel; V, 168, 173.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/448-449.
[666] Aynî, Umdetü'I-Kari, XXII, 208.
[667] a.g.e.
[668] A. Davudoğlu. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 265-266.
[669] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/449-450.
[670] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/450-451.
[671] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/451.
[672] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/451.
[673] Tirmizi, bîrr 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/451-452.
[674] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/452.
[675] Buharı, hudud 45; Müslim, eyman 37; Tirmizî, birr 30; Ahmed b. Hanbel, II, 431, 500.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/452-453.
[676] Bilmen, Ö. Nasuhi, Hukuk-ı İslamiyye ve İstilahat-ı Fıkhiyye Kamusu, II, 10.
[677] Nur (24), 4.
[678] es-Sabûnî, Kur'an-i Kerim'in Ahkâm Tefsiri, (Çeviren: Mazhar Taşkesenlioğlu), II, 97.
[679] Bilmen, Ö.N.a.g.e., 111,231.
[680] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/453-454.
[681] Müslim, eyman 31-33.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/454.
[682] Buharı, ıtk 20; Müslim, birr 112-116; Ebu Davud, hudud 38.
[683] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/454-455.
[684] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/455-456.
[685] Müslim, eyman 29.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/456-457.
[686] A Davudoğlu Sahih-î Müslim Terceme ve Şerhi, VIII, 253.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/457.

124-125. Kölenin (Efendisine Karşı) Samimi Olması Hakkında

5169... Hz. Abdullah b. Ömer'den (rivayet edildiğine göre); Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Muhakkak ki köle efendisine karşı samimi olup Allah'a ibadetini de güzel yaparsa, onun için iki defa sevap vardır."[1]

Açıklama

"Samimiyet" diye tercüme ettiğimiz "nasaha" kelimesi "nasihat" kökünden alınma olup nasihat edilen kimseye hazz ve nasip toplamak manasına gelir ki bundan murad, halinin iyiliğini istemek, onu noksanlardan kurtarmak ve hilekârlıktan tasfiye etmektir.
Bu rivayetler, köleyi dürüst hareket ederek sahibinin malında samimâ-ne çalışmaya, onu korumaya teşvik etmektedir. Çünkü köle sahibinin malında bir çoban mesabesindedir. Çoban sürüsünden nasıl mes'ulse o da sahibinin malından öyle mes'uldur.

İki ecir meselesine gelince, bunun biri sahibine canla başla hizmet ettiği için, diğeri de Rabbine güzelce ibadet ettiğindendif. Burada "kölenin ecri sahibinin ecrinden fazla olmuyor mu?" diye bir sual hatıra gelebilir-se de Kirmanı bunda bir mahzur olmadığını bildirmiştir. Yahutta bir cihetten kölenin ecri fazla, başka cihetten de sahibinin ecri fazla olabilir.

Kölenin memlûk yani nıilk olmakla vasıflandırılması, her köle memlûk, yani milk olmadığı içindir. Çünkü köle sözü umumidir. Bütün insanlar Allah'ın kullan, köleleridir. Fakat herbiri memlûk değildir.[2]

125-126. Köleyi Efendisine Karşı Kışkırtan Kimse Hakkında (Gelen Hadisler)

5170... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Bir kimsenin karısını yahutta kölesini kendisine karşı kışkırtan kimse bizden değildir."[3]

Açıklama

"Habbebe" kelimesi bozmak ve aldatmak gibi manalara gelir. Burada bir köleyi ya da bir kadını tahrik ederek kafasını bozmak suretiyle efendisiyle arasını açmak ve onun aleyhine geçirmek anlamında kullanılmıştır.

Metinde geçen "bizden değildir" cümlesi "İslam ahkâmı üzerinde değildir" demektir.

Çünkü, hilekârlık, İslâm çizgisi üzerinde yürüyen kimsenin vasfı değil, bu çizgiden çıkan facirlerin vasfıdır.[4] Onların vasfı alçaklıktır ve böyle kimseler cennete (ilk) girenlerden de olamazlar.[5]

Kocasına kızarak evini terk eden bir kadını müsafir ederek kocasının hatırı için bile olsa ona bol bol ikramda bulunarak kocasının evini küçümsemesine ve kocasından soğumasına yol açan kimse de bu hadisin hükmüne girer.[6]

126-127. (Eve Girmek İçin) İstizan (İzin İsteme) Hakkında (Gelen Hadisler)

İzin isteme (istizan): Yüce Allah Mü'min kullarını en yüce edeblerde edeblendirirken: "Ey iman edenler, kendi evlerinizden başka evlere sahipleriyle tanışıklık peyda etmeden ve selam vermeden girmeyin. Umulur ki iyice düşünür (hikmetini idrak eder)siniz."[7]

"Eğer orada bir kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar oraya girmeyin. Şayet size geri dönün, derlerse hemen dönüp gidiniz. Bu sizin için daha temiz (bir davranışadır. Allah ne yaparsanız hakkıyla bilendir."[8]

"Meskûn olmayan, içerisinde sizin için bir menfaat bulunan yerlere girmenizde, sizin için bir günah yoktur. Açıklayacağınızı da gizleyeceğinizi de Allah bilir."[9] buyurarak başkalarının evlerine izin olmadan ve selam vermeden girmeyi yasaklamıştır.[10]

Ayet-i kerimede geçen istinas (tanışıklık peyda etme) kelimesi, "bir adamın yahut bir hayvanın vahşetinin gitmesiyle alışıp ülfet peyda etmesi,[11]ziyaretçilerin izin alması[12] gibi manalara gelir. Müfessirlerden bazılan "izin istemek" anlamındadır, derlerken bir kısmı da "ev sahibinin girmeye müsait olup olmadığını öğrenmek ve evde bir kimsenin olup olmadığını anlamak" şeklinde tefsir etmişlerdir.[13]

Ahkâmü'l-Kur'ân sahibi Sabûnî der ki: "İstinas lafzından maksat, mücerred manada izin almak olmayıp, asıl maksat ev sahibinin ziyaretçiyi kabule hazır olduğunu araştırıp tesbit etmek demektir."[14] Birçok medeniyetsiz insanların yaptıkları gibi "baskın yaparcasına birdenbire ve vahşice girmeyip insaniyete layık ve hâle muvafık bir ünsiyet ibraz etmek demek olur.[15]

Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, her insanın kendi evinden başka evlere girerken ev sahibini haberdar edip izin almadan ve selamdan sonra "buyurun" şeklinde hüsri-ü kabul gelmedikçe herhangi bir ev, daire v.s.'ye girmesi uygun bir hareket değildir. Allah teâlâ mü'minleri bundan men'etmiştir.

Akla şöyle bir soru gelebilir. "Acaba insanın kendi yakınları, dostları yanına girerken de izin alması gerekir mi?"

Bu âyetin hükmünün umûmî olduğunda bütün müfessirler ittifak etmiş olmaktan başka yüce mevla en yakın (küçük çocuklar ve hizmetçi) kimseler hakkında bile bu konuda âyet inzal buyurmuş, ev halkının dahi biri-birlerinin odalarına girerken izin almalarını emretmiştir. Bu konuda istisnanın olmadığını İbn Abbas (r.a.)'den öğrenebiliriz. Atâ b. Ebi Rebah'ın naklettiğine göre İbn Abbas (r.a.) şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.)'a

Aynı evde oturduğumuz himayemdeki yetim kız kardeşimden de izin isteyecek miyim? dedim de bana:

Evet, dedi. Ben ruhsat vermesi için tekrar ettim. Kabul etmedi ve:

Sen-onları çıplak olarak görmek ister miydin? dedi. Ben:

Hayır, dedim.

O halde izin iste! buyurdu. Rasulullah (s.a.)'e tekrar müracaat ettiğimde bana:
Allah'a itaati sever misin? buyurdu. Ben:
Evet dedim.
O halde izin iste! dedi.[16]
Bu hadis-i şeriften de anlaşılıyor ki bu konuda asla taviz yoktur. Her müslüman hoş görmeyeceği utanç verici hallerle karşılaşmamak için hem ev halkı bile olsalar birbirlerinden izin almadıkça birebirlerinin odalarına girmemelidirler. İster teklifsiz kabul ettiğimiz eş-dost ve akrabalar olsun, ister yabancı, hiç bir müslürnarun izin almadıkça kesinlikle girmemesi lazımdır, "Adam sen de" dersek ya kovuluruz, ya da kovulmaktan da beter bir hale düşeriz. Öyleyse her mü'minin izzet-i nefsini koruması için yüce Allah'ın öğrettiği muaşeret esaslarına itina göstermesi icab eder.[17]

5171... Hz. Enes b. Malik'den (rivayet edildiğine göre, bir adam Peygamber (s.a.)'in odalarından birine başını uzatarak içeriye bakmış da Rasulullah (s.a.) bir mızrağın uc demiriyle veya bunlardan birkaç tanesiyle (buradaki şüphe raviye aittir) onun üzerine yürümüştü. (Ravi sözlerine devam ederek şöyle) dedi: Ben Rasulullah (s.a.)'m (elindeki bu temreni, o evinin içine bakan kimseye) saplamak için (Onun) üzerine saldırışını (hâlâ) görür gibiyim. [18]

5172... Hz. Ebu Hüreyre Rasulullah (s.a.)'i (şöyle) buyururken işittiğini söylemiştir:
"Kim bir cemaatin evin(in için)e izinleri olmadan bakar da (onlar da) onun gözünü çıkarırsa (o adamın bu) gözü heder olur."[19]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler izinsiz olarak bir başkasının evine girmek şöyle dursun, bakmanın bile caiz olmadığım, böyle bir hareketin sahibinin gözünün heder olmasına sebep olacak kadar ağır bir suç olduğunu ifade etmektedirler.
Bilindiği gibi heder; boşa gitmek demektir. Yani hakkında kısas ya da diyet davası açılamaması, kanının boşa akıp telef olması demektir. Binaenaleyh yabancı bir eve girmeden önce izin istemek farzdır. Bu hususta erkek ile kadın arasında bir fark olmadığı gibi sağlam ile kör arasında ve hür ile köle arasında da bir fark yoktur. Alimlerin cumhuru da bu görüştedir.[20]
Bir kimsenin yabancı bir evi gözetlemesinin haram olduğunda ittifak olmakla beraber bu suçu işleyen kimsenin men edilmesi, dövülmesi, gözlerinin kör edilmesi halinde ne lazım geleceği hakkında ihtilâf vardır:
1. İmam Şafiî (r.a.) ile Ahmed b. Hanbel (r.a.)'e göre ev halkı evi izinsiz gözetleyen kimsenin gözünü kör etseler, kısas gerekmez. Ayrıca röntgenci bir hak da taleb edemez.
Delileri ise mevzumuzu teşkil eden (5172) nolu hadisle: "Eğer evime muttali olmak için gözetlediğini bilsem şu demiri gözlerine sokardım. İçeri girmek için izin istemek ancak gözleri haramdan korumak içindir." [21] mealindeki hadistir.
2. İmam Mâlik (r.a.) ile İmam Ebu Hanife (r.a.)'e göre ise röntgencinin gözünün kör edilmesi cinayettir. Dolayısıyla ya diyeti verilir, ya da kısas yapılır, delileri ise: "Cana can, göze göz buruna burun, kulağa kulak, dişe diş...(karşılıklıdır)"[22] âyetinin hükm-i umumisidir.
Buna göre, kim birinin gözünü -velev ki evini gözetlediği için olsa- kör etse, cani olur. Eğer kasden yapmışsa kısas yapılır. Hataen yapmışsa diyetini verir...
Malikî ve Hanefî âlimleri Şafiî ve Hanbelilerin delil aldıkları "Her kim bir evi izinsiz olarak gözetlerse...” hadisini şöyle tevil ederler: Bir .
evin içini, o evdeki kadınları görmek için bakan kişi evvelâ menedilir. Tekrar gözetlerse o zaman zor kullanılır. İşte bu zor kullanma sırasında gözetleyenin gözü kör edilirse onun gözünün kanı heder olmuştur. Zira o adam zâlim ve haddi tecavüz etmiştir."
Bu mevzuda Cessâs şöyle der fakihler bu hadisin zahirinin hilafına hükmederler. Çünkü Ebû Hüreyre (r.a.)'nin rivayet ettiği bu hadis usûle muhalif olduğu için reddofunur. Usûle muhalif olduğu için reddolunan "zina çocuğu cennete girmez" ve "kim bir ölü yıkarsa kendisi de yıkansın, kim bir cenazeyi taşırsa abdesti bozulması bile abdest alsın." hadisleri gibi reddolunur. Şüphe yok ki bir eve izinsiz giren kimsenin gözünü kör edene kısas lâzımdır."
Şafiî fakihlerinden iman Fahreddin Razî de şunları söyler: "Bilmiş olunuz ki "cana can, göze göz." âyeti bu hususta zayıf bir delildir. Zira onların "izinsiz bir eve girenin gözünü kör etmek caiz değildir" sözleri zayıftır. Çünkü içeri izinsiz girmekle gözetlemek ayrı şeydir. İçeri izinsiz giren adamı evde olanlar bilirler ve kaçarak örtünürler. Ama içeriyi gözetleyen! evde bulunanlar bilemezler, korunamazlar, dolayısıyla gözetleyici bir

yabancının görmesi caiz olmayan şeyleri görebilir. Öyleyse şer'î hükümde de gözetleyicinin bu davranışını önlemek için daha ağır bir ceza ile cezalandırılması icâb eder."

Bize göre Hanbeli ve Şafiîlerin delilleri daha kuvvetli ve bu bakımdan tercihe diğerlerinden daha şayandır.[23]

5173... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(Kişi evin içine baktı da) Bakış (eve) girdi mi, artık (eve girmek için) izin (almaya lüzum) yoktur."[24]

Açıklama

Bu hadis-i şerif eve girmek için sahibinden izin. almanın hikmetini açıklamaktadır.Hadis-i şerifin açıklamasından anlaşılıyor ki, birisinin evine girmeden önce izin istemekten maksat, gözü ev halkının görülmesi haram olan yerlerini görmekten korumak ve ev halkının görülmesini arzu etmedikleri özel hallerine muttali olmayı önlemektir.

Nitekim "Meskûn olmayan, içerisinde sizin için menfaat bulunan (ev ve) odalara girmenizde size bir vebal yoktur."[25] âyet-i kerimesi buna delalet ettiği gibi şu hadis-i şerif de bunu açıkça ifâde etmektedir:

1. Yesaroğlu Ata şunları anlatır: Bir adam Rasûlullah (s.a.)'a:

Ey Allah'ın Resulü! Annemin huzuruna girmek için izin isteyecekmiyim? diye sordu. O da:

Evet buyurdu. Adam:

Ben evde onunla beraber oturuyorum, deyince Rasûlullah (s.a.):

Ondan izin iste, dedi. Adam:

Ona ben hizmet ediyorum, dediğinde Rasûlullah (s.a.) yine:

Ondan izin iste, onu çıplak olarak görmek ister misin? dedi Adam:

Hayır, dedi Rasûlullah (s.a.) da:

O halde izin almadan yanına girme, buyurdu.[26]

Münzirî'nin açıklamasına göre bu hadisin senedinde Kesir b. Zeyd el-Eslemî vardır. Bu ravinin rivayet ettiği hadisler delil olamazlar.[27]

5174... Hüzeyl'den demiştir ki: Bir adam geldi -Osman (b. Ebî Şeybe bu adamın) Sa'd (b. Ebi Vakkas) olduğunu rivayet etti. Peygamber (a.s.)'ın kapısının önüne durup izin istedi ve kapının önüne dikildi.

Osman (b. Ebi Şeybe bu sözü) "kapıya karşı (dikildi)" diye rivayet etti.-

Peygamber (s.a.)'de ona: "Şöyle (dur kapı) senden (biraz sağda veya solda kalacak şekilde biraz sağa veya sola doğru çekil) yahutta şöyle (dur). Çünkü izin göz içindir" buyurdu.[28]

5175... (Bir Önceki hadisin) bir benzerini de Peygamber (s.a.)'den Sa'd (b. Ebi Vakkâs) rivayet etmiştir.[29]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler eve girmek için izin istemekten maksadın gözü ev halkının mahrem yerlerini görmekten korumak olduğunu açıkladıkları için izin istemek için kapıyı çaldıktan sonra ev sahibinin çıkmasını beklerken, kapı açılınca evin içini görecek şekilde kapının tam karşısında durmayıp sağa ya da sola çekilmek gerektiğini ifade etmektedirler.

Binaenaleyh içeri girmek için izin almak gayesiyle kapıyı çaldıktan sonra ev sahibinin çıkmasını beklerken içeriyi görmemek için kapının sağ veya sol tarafına çekilmek ve kapı açılınca derhâl içeriyi gözleri salmamak yüce dinimizin arzu ettiği terbiyedendir.

Kapıyı çalmadan önce acaba içeride kimse var mı anlamında da olsa, kapıdan veya pencereden içeriye bakmamak, hem yüce Allah'ın: "Tecessüs etmeyiniz..."[30] âyet-i kerimesi ile hem de mevzumuzu teşkil eden babda yer alan hadislerle emr olunmuştur.[31]

(Başkasının Evine Girmek İçin) Nasıl İzin İstenir?[32]

5176... Kelede b. Hanbel'den (rivayet edildiğine göre) Safvan b. Ümeyye, kendisini (bir miktar) süt, bir ceylan yavrusu ve ufak cins birkaç salatalıkla Mekke'nin en yukarısında bulunan Peygamber (s.a.)'e göndermiş.

(Kelede olayı şöyle anlatıyor: Hz. Peygamber'in huzuruna) selâm vermeden girdim. Bunun üzerine bana:

Geri dön ve esselâmü aleyküm (içeri girebilir miyim?) de! buyurdu.[33]

Bu (Olay) Safvan b. Ümeyye'nin müslüman oluşundan sonradır.

Amr (b. Ebî Süfyan) dedi ki: Bu hadisi bana (Ümeyye) b. Safvan Kelede b. Hanbel'den rivayet etti. (Fakat): "bunu ondan (kendi kulaklarımla) işittim" demedi.

Ebu Davud dedi ki: (Her ne kadar hu hadis-i şerifi şeyhim İhn Beşşâr bana rivayet ederken Amr'dan sonra gelen ravinin ismini açıkça belirtmeden Ihn Safvan diye bildirmişse de bu hadisi hana rivayet eden ikinci şeyhim) Yahya b. Habib (o ravinin isminin) "Ümeyye b. Safvan' (olduğunu) rivayet etti. Ve yine (bu şeyhim) Yahya (h. Habih'in) haber verd(iğine göre) Amr b. Abdillah b. Safvan (bu hadisi) kendisine Kelede b. Han-bel'in bildirdiğini söylemiştir.[34]

5177... RibTden demiştir ki: Âmir oğullarından bir adamın bildirdiğine göre, kendisi Peygamber (s.a.) evde iken "Girebilir miyim?" diyerek izin istemiş de Peygamber (s.a.) hizmetçisine: "Şu adam(ın yanın)a çık ve ona izin istemeyi öğret, ona: "Esselâmü aleyküm girebilir miyim de(mesini) söyle!" buyurmuş.

Adam da bunu işitmiş ve: "Esselâmü aleyküm girebilir miyim?" demiş. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) ona (girmesi için) izin vermiş, (o da Hz. Peygamberin huzuruna girmiştir.[35]

5178... Ribîb. Hıraş'dan demiştir ki: Bana haber verildiğine göre Âmir oğullarından bir adam (huzuruna girmek için) Peygamber (s.a.)'den izin istemiş" (Daha sonra Hiraş, bir önceki hadisin manasını (rivayet etti).

Ebu Davud dedi ki: Aynı şekilde (bu hadisi, bize) Müsedde, Ebu Avâ-ne'den o Mahsur'dan, o da Rib'Tden rivayet etti. (Ancak bu rivayete göre

Rib'î) -Âmir oğullarından birinden rivayet edilmiştir- (sözünü) söylemiştir.[36]

5179... Âmir oğullarından bir adamdan (rivayet edildiğine göre) kendisi Peygamber (s.a.)'den (huzuruna girmek üzere) izin istemiş, (sözü geçen adam hadisin bundan sonraki kısmında 5177 nolu hadisin) manasını (rivayet etmiş ve) şöyle demiştir: Ben Hz. Peygamberdin hizmetçisine: Çık da şu adama izin istemesini ve "esselâmü aleyküm girebilir miyim?" demesini öğret, dediğini) işittim de bunun üzerine "esselâmü aleyküm girebilir miyim?" dedim ve (yanına girdim.)[37]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerin zahiri, yabancı bir eve girmeden önce izin istemenin ve selam vermenin lüzumuna delalet eder. Bütün fakihler bu görüştedirler. Nitekim: "Ey iman edenler, kendi (ev ve) odalarınızdan başka (evlere ve) odalara, sahipleriyle alışkanlık peyda etmeden ve selâm vermeden girmeyin..."[38] âyet-i kerimesi de bunu ifade etmektedir. Ancak izin istemekle selam vermek aynı derecede değildir. İzin istemek farz, selam vermek ise sünnettir. Daha önce de açıkladığımız gibi, izin istemenin farz oluşu gözü haramdan korumak içindir. Nitekim hadis-i şerifte "izin istemek ancak gözlerin haramdan korunması içindir." Duyurulmuştur.[39] Öyleyse izin istemek farz, selam vermek sünnettir. Hadis-i şerifte açıklandığı üzere izin isteme "esselamü aleyküm, içeri girebilir miyim" şeklinde selamla başlamalıdır. Selamla başlamak şartıyla "içeri girebilir miyim" anlamına gelen başka sözler de kullanılabilir.[40]

127-128. (Başkasının Evine Girmek İçin) İzin İsteneceğinde (Ev Sahibine) Kaç Defa Selam Verilir?

5180... Ebû Said el-Hudrî'den demiştir ki:
Ensar'ın meclislerinden bir mecliste oturuyordum. Hz. Ebu Musa, korkmuş bir halde (yanımıza) çıkageldi. Kendisine:
Seni korkutan şey nedir? dedik. O:
Ömer, yanına varmam için bana emir vermişti. Ben de (kapısının) yanma varıp (içeri girmek için) üç defa izin istedim, (fakat) bana izin

verilmedi. Ben de geri döndüm. (Bir de baktım Ömer hemen arkamdan yetişti ve bana):

Yanıma (girip) gelmene engel olan nedir? dedi. Ben de:

Ben geldim. (İçeri girebilmem için) üç defa izin istedim. (Fakat) izin verilmedi. Rasûlullah (s.a.) de: "Sizin biriniz (içeri girmek için) üç defa izin ister de kendisine izin verilmezse geri dönsün" diye buyurmuştu, dedim. (Bunun üzerine Hz. Ömer):

Buna dair mutlaka bir delil getirmelisin! dedi. (Ravi Ebu Said sözlerine şöyle devam etti:) Bunun üzerine (orda bulunan ben) Ebu Said (Hz, Ebu Musa'ya):

Seninle (buradan) kavmin en küçüğünden başkası kalkmaz diye cevap verdi(m) ve (ben) Ebu Said onunla beraber kalktı(m) ve o hadis(in doğruluğu) hakkında şahitlik etti(m).[41]

5181... Hz. Ebu Musa (el-Eşârî, yani Abdullah b. Kays)'dan (rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün) Hz. Ömer'in (kapısının) yanma varmış (birincisinde): "Ebu Musa izin istiyor" (ikincisinde): "el Eş'arî izin istiyor" (üçüncüsünde): "Abdullah b. Kays izizn istiyor" diyerek (içeri girmek için) izin istemiş de kendisine izin verilmemiş. Bunun üzerine geri dönmüş. Hemen arkasından Hz. Ömer ona (geri gelmesi için haber) göndermiş (de tekrar Hz. Ömer'in huzuruna gelmiş. Bunun üzerine Hz. Ömer, O'na): "Seni geri çeviren sebep nedir?" diye sormuş O da:

Rasûlullah (s.a.): "Biriniz üç defa izin ister de izin verilirse (içeri girsin), yoksa dönüp gitsin" buyurdu (da onun için dönüp gitmiştim) diye cevap vermiş, (Hz. Ömer de):

Bunun hakkında bana bir delil getir" demiş, bunun üzerine (Hz. Ebu Musa) hemen gitmiş ve (bir süre) sonra (yanında (Hz. Übeyy b. Ka'b ile birlik) dönmüş.

İşte Übeyy! (Söz konusu hadis hakkında şahitlik edecek) demiş. Hz. Ubey de:

Ey Ömer, Rasûlullah (s.a.)'ın sahabileri üzerinde bir işkence olma; demiş.

Ömer de:

Rasûlullah (s.a.)'ın ashabı üzerinde bir işkence olmayacağım, demiş.[42]

Açıklama

İmam Nevevî'ye göre Hz. Ebu Said el-Hudrî, Ebu Musa'ya karşı söylediği: "Seninle buradan (bu hadise şahitlik etmek için) kavmin en küçüğünden başkası kalkmaz" sözüyle Hz. Ömer'in Hz. Ebu Musa'ya karşı takındığı sert tavrı reddetmek istemiştir. Çünkü Hz. Ebû Said el-Hudrî'nin meclisin yaşça en küçüğü olarak Hz. Ömer'in huzuruna varıp Hz. Ebu Musa lehine şahitlik etmesi:

Ey Ömer! Hz. Ebu Musa'nın söylediği bu söz meşhur bir hadistir. Bunu büyüklerimiz bildiği gibi, küçüklerimiz bile bilir. Bunun hadis olduğuna şahitlik etmek için büyüklerimizin bu işe kalkışmasına gerek yoktur. Bunu bu cemaatin en küçüğü olan ben bile yapabilirim, demek anlamına gelir.

Aslında Hz. Ömer 'in Hz. Ebu Musa'ya karşı bu kadar sert ve titiz davranması onun yalan söylemesine ihtimal verdiği için olmadığı gibi haberi vahidi kabul etmediği için de değildir.

Hz. Ömer, Hz. Ebu Musa'ya .karşı takındığı bu tavırla rastgele, şahitsiz hadis rivayet etme çığırın açılmasına, yalancı ve münafıkların da bunu meslek haline getirmelerini imkân vermemek, bu yolun açılmasını önlemek istemiştir.

Nitekim Hz. Ubeyy:

Ey Ömer Rasûlullah (s.a.)'ın sahabilerine bir işkence olma, dediği vakit, Hz. Ömer'in:

Subhanallah, ben bir söz işittim, sadece onun aslı olup olmadığını anlamak istedim,[43] diye cevap vermesi de bunu gösterir.

İmam Nevevî diyor ki "Ulema izin istemenin meşru olduğunda icma etmişlerdir. Bu hususta, Kur'an, Sünnet ve icma-i ümmetten birçok deliller vardır. Bu işin sünnet vechi, selam verip en çok üç defa izin istemektir. Nitekim bu cihet, Kur'an-i Kerimde tasrih buyurulmuştur. Ulema selamın mı önce verileceği, yoksa izinin mi önce isteneceği hususunda ihtilâf etmiştir. Sünnetin ifade ettiği muhakkik ulemanın da kail olduğu sahih kavle göre, evvelâ selam verilir, sonra "gireyim mi?" diye izin istenir. Üçüncü bir kavle göre -ki bü kavil ulemamızdan Marûdî'nin mezhebidir. İzin isteyen kimse içeriye girmezden önce ev sahibini görürse, evvelâ selâm verir. Aksi takdirde evvelâ izin ister, selamın önce verileceği hususunda Peygamber (s.a.)'den iki sahih hadis rivayet olunmuştur.

Üç defa izin ister de kendisine izin verilmez ve hane sahibinin işitmediğini zannederse bu hususta üç mezheb vardır: Bunların en meşhur olanına göre, oradan dönüp gider, izin istemeyi tekrarlamaz. İkinci kavle göre izin istemeye devam eder, üçüncü kavle göre izin kelimesiyle söze

başlamışsa onu (bir daha) tekrarlamaz. Başka bir sözle izin istemişse tekrarlar. Bu hususta en açık delille amel etmek isteyenin hücceti Rasûlullah (s.a.)'ın bu hadiste bildirilen: "Kendisine izin verilmezse geri dönsün" sözüdür.

Bu rivayetler kapıya gelen bir müslümanın sadece selam vermekle yetinmeyip kendisini ev sahibine bildirmesinin lüzumuna, ashab-ı kiramın hak uğrunda kimseden korkmadıklarına bir delildir.[44]

Her ne kadar (5180) nolu hadis-i şerifte, Hz. Ömer'e karşı Ebu Musa hadisi hakkında şahitlik eden kimsenin Hz. Ebu Said olduğunu ifade edilirken (5181) numaralı hadiste o kimsenin Hz. Übeyy b. Ka'b olduğu ifade ediliyorsa da bu durum iki hadis arasında bir uyuşmazlık olduğunu göstermez. Çünkü bu hadisin sıhhatine önce Hz. Ebu Said şahitlik etmiş, sonra da Hz. Übeyy şahitlik etmiş olabilir.[45]

Bazı Hükümler

1. Başkasının evine girmek için izin istemek arz kılınmıştır.
2. İzinden önce selam verilir.
3. Selâm üçe kadar tekrarlanabilir.
4. Sedd-i Zerayi (kötülüğe giden yolları kapamak) İslamiyyette önemli bir esastır.
5. İlk anda bu hadisten hareketle; haber-i vahid delil olamaz. Çünkü bu hadisi rivayet eden bir kişidir. O da yanılmış olabilir diye bir hükme varılabilirse de Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre bazı ilim adamları bu hadis-i şeriflerin zahirine sarılarak "haber-i vahitin delil olamayacağını" söylemişlerse de aslında bu hadis-i şeriflerde Hz. Ömer'in haberi vahidi reddettiğine ve dolayısıyla haber-i vahidin delil olamayacağına dair bir ifade veya delalet yoktur. Çünkü Hz. Ebu Musa'nın hadisini aynı şekilde Hz. Ebu Said'in rivayet etmesi onu haber-i vahidlikten çıkarıp tevatür derecesine çıkaramaz."

Buna Hz. Ubeyy'in de şehadet etmesiyle bu haberin mütevatir olduğu anlaşılmıştır da Hz. Ömer ondan sonra bunu hüccet olarak kabul etmiştir." diye de itiraz edilemez. Çünkü Hz. Ömer bu hadisin sahihliğini kabul etmek için Hz. Ebu Said el-Hudri'nin şahitliğiyle yetinmişti. Hz. Ubeyy sonradan ve kendiliğinden bir şahidlik daha yaptı.

Ayrıca buraya kadar olan açıklamalarımızdan da anlaşılacağı üzere Hz. Ebû Musa'dan bu hadisin sıhhatine dair ısrarlı bir şekilde şahid getirmesini

istemesi, Hz. Ebu Musa'ya veya onun rivayet ettiği bu hadise güvensizliğinden değil, münafıkların ve yalancıların açacakları rastgele hadisi rivayet etme çığırını kapamak içindir. Hz. Ömer'in hayatı boyunca haber-i ahadla amel etmiş olması da bunu gösterir.[46]

5182... Ubeyd b. Umeyr'den (rivayet edildiğine göre Hz. Ebu Musa (el-Eş'ârî) Hz. Ömer'den (yanına girmek için) izin istemiş; (Ubeyd bu rivayetine devam ederek) şu (bir önceki hadiste anlatılan) olayı (naklettti ve) bu rivayetinde (şunları da) söyledi:

Sonra (Hz. Ebu Musa) Hz. Ebu Said'le birlikte (Hz. Ömer'in huzuruna) gitti ve hadis(in sıhhati) hakkında şahitlik etti. Bunun üzerine (Hz. Ömer, Hz. Ebu Musa'ya): "Demek Resul~i Ekrem'in emrinden olan bu (hadis) bana gizli kalmış. Beni (bunu öğrenmekten) pazarlarda (yaptığım) alışverişler alıkoydu. Fakat sen (bundan sonra benim yanıma girmek istediğin zaman) istediğin kadar selam ver. (Ama şahsımla ilgili olan bu meselede benden izin almana lüzum görmediğimden) izin istemezsin" dedi.[47]

5183... (Şu (bir önceki hadiste anlatılan) olay Hz. Ebu Musa el-Eş'ârî1-den bir de (oğlu) Ebu Bürde b. Ebi Musa kanalıyla (rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre râvi Ebu Bürde şöyle) demiştir:

Bunun üzerine Hz. Ömer, (babam) Hz. Ebu Musa'ya şöyle dedi:

Şunu iyi bil ki, ben seni (bu hadisten dolayı) suçlamadım, Fakat Rasûlullah (s.a.)'dan hadis (nakletmek) çetin (bir iş)dir (de onun için üzerinde böyle titizlikle durmak lüzumunu hissettim).[48]

5184... Rabi b. Ebi Abdirrahman ile onların bu konuda (bilgisi olan) birçok ilim adamlarından (rivayet edildiğine göre) Hz. Ömer, Hz. Ebu Musa'ya şöyle demiştir:

Şunu iyi bil ki ben (bu hadisten dolayı) Seni suçlamadım. Fakat halkın Rasûlullah (s.a) hakkında hadis uyduracağından endişe ettim.[49]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, Hz. Ömer'in haber-i vahidle amel edilemeyeceği görüşünde olduğunu iddia edenlerin aleyhine bir delildir. Çünkü bu hadis-i şerifler Hz. Ömer'in Ebu Musa el-Eş'ârî'nin rivayet ettiği (5180) ve (5181)

nolu hadisleri kabul etmeyiş sebeplerinin ahad yolla rivayet edilmesi olmayıp, kötü niyetli kimselerin şahidsiz olarak hadis rivayet etme çığırını açarak bu yolla İslama zarar vermeye çalışacaklarından endişe etmesi olduğunu ifade etmektedir.[50]

Bazı Hükümler

1. Haber-i vahid (ahadla) amel etmek caiz olmakla beraber, ahad yolla gelen hadisler üzerinde titizlik göstermek, İslam anlayışının gerektirdiği bir vecibedir.
2. Sedd-i zerayi' (kötülüğe giden yollan kapamak) kötülüğün derecesi nisbetinde önemli bir görevdir.
3. Büyük ilim adamlarının ve sahabilerin bile bir hadis-i şerifi işitmemiş veya öğrenmemiş olması mümkündür.
4. Bir kimsenin bir âlime tabi olurken onun bütün hadisleri bildiğine inanarak tabi olması ve körükörüne onu taklid etmesi caiz değildir.
5. Hadis rivayet etmek, çok dikkat isteyen bir iştir. Bu bakımdan hadis rivayet eden kimseden sened istemek, kendisini itham etmek anlamına gelmez.
6. Selam verildiği halde karşılık alınamadığı zaman, selam üç kereye kadar tekrarlanabilir.[51]

5185... Kays b. Sa'd (b. Ubade)'den demiştir ki:
(Birgün) Rasûlullah (s.a.) bizi ziyaret için evimize gelmişti:
Esselamü aleyküm ve rahmetullah, dedi (Babam) Sa'd de: Bu selamı sesini yükseltmeden hafifçe aldı. Bunun üzerine ben: "Rasûlullah (s.a.)'e (evimize girmesi için) izin vermiyor musun? dedim.
Sen O'nu bırak (biz selamı aldığımızı böyle hissettirmesek) bize selamı çoğaltır (biz de o selamlarla bereket buluruz), dedi. Hemen arkasından Rasûlullah (s.a.) (ikinci defa olarak):
Esselamü aleyküm ve Rahmetullah, dedi (Babam) Sa'd (bu selamı da yine) alçak sesle aldı.
Sonra Rasûlullah (s.a.) (üçüncü defa olarak) "Esselamü aleyküm ve rahmetullah" dedi. Sonra da dönüp gitti ve (babam) Sa'd de arkasından varıp:
Ey Allah'ın Resulü! Ben senin selâmını işitiyordum, bize selâmı çoğaltman için (selâmını işittiğimi belli etmemeğe çalışarak) onu hafif bir

sesle alıyordum, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) onunla dönüp geldi. (Babam) Sa'd de (Onun yıkanmasını temin etmek maksadıyla) O'nun için su ve sabun (getirilmesini) emretti. (Bunlar derhal getirildi ve Hz. Peygamber de bunlarla) yıkandı. Sonra (babam) kendisine zâferanla veya alçehre ile boyanmış bir peştemal getirdi. (Hz, Peygamber de) ona sarındı. Sonra ellerini kaldırıp:

"Allahümme c'al salavâtike ve rahmeteke alâ âl-i Sa'd ibn Ubade! (Ey Allah, Sa'd b. Ubade ailesinin makamlarını yükselt ve onlara rahmet et!" diye dua etti. Sonra biraz yemek yeyip de ayrılmak isteyince (babam) Sa'd kendisine üzeri kadife (palan) ile donatılmış bir merkep yaklaştırdı. Rasûlullah (s.a.) de ona bindi, (babam) Sa'd (bana): "Ey Kays! (evine kadar) Rasûlullah (s.a.)'e arkadaş ol" dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.)'de bana: "Sen de bin!" buyurdu.

Ben de (Rasûlullah'ı rahatsız etmemek için) kabul etmedim. (Rasûlullah (s.a.):

Ya binersin yahutta (evine) dönersin, (benimle yaya olarak gelip de yorulma) dedi. Bunun üzerine (evime) dönüp gittim.

Hişam Ebu Mervân (bu hadisi) "Muhammed b. Abdurrahman b. Sa'd b. Zürare'den (şeklinde muan'an olarak rivayet etti.

Ebu Davüd dedi ki: Ömer b, Abdih Vâhid ile İbn Semaa da bu hadisi Kays b. Şadın ismini söylemeden Evzaî'den mürsel olarak rivayet ettiler. [52]

Açıklama

Metinde geçen "g.s.l" kelimesi eğer gayın harının fethasıyla "gasl" şeklinde okunursa "kendisiyle gusl edilecek su" anlamına gelir fakat gayn harfinin kesresiyle "gisl" şeklinde okunursa, "gusul esnasında kullanılan ve temizliğin daha iyi yapılmasını sağlayan sabun, hatmi gibi maddeler" anlamına gelir.

Aslında zaferan kokusu sürünmek, yasaklandığı halde Hz. Peygamberin zâferanla boyanmış bir peştemala sarınması, iki şekilde yorumlanabilir.

a. Peştemaldan zaferemn kokusu çıkmış olduğu ve onda bu kokudan eser kalmadığı için bürünmüş olabilir.

b. Bu olay zâferan sürünmenin yasaklanmasından önce vukua gelmiş olabilir.

Aslında hayvanlara güçlerinin yetmediği bir yükü yüklemek caiz olmadığı halde Hz. Peygamberin, hayvanın arkasına Hz. Kays'ı da bindirmeye kalkması, hayvanın ikisini de taşıyabilecek güçte olmasındandır. Hem de Hz. Kays'm o gün çocuk yaşta olduğu için hayvana bir yük teşkil etmeyeceği içindir.

Hz. Peygamber'in evine girmek için izin istediği Hz. Sa'd b. Ubâde'ye selam verdiği halde onun Hz. Peygamberin selamına daha çok nail olmak ve bu selamlarla bereketlenmek ümidiyle bu selamları sessizce alması ve Hz. Peygamber'in de bu selâmı üç defa tekrarlaması, bir kimsenin selam verdiği kimseden selamına karşılık almaması halinde bu selamı üçe kadar tekrarlayabileceğine ve Peygamber varisi olan ulemanın ve salihlerin selamlarıyla teberrük etmenin önemine, ayrıca bir kimseden evine girmek için üç defa kapısı çalınarak izin istendiği halde cevap verilmediği takdirde dönüp gitmek icap ettiğine delâlet etmektedir.[53]

5186... Hz. Abdullah b. Büşr'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) birinin kapısına geldiği zaman kapının tam karşısında durmazdı. Fakat sağa ya da sola çekilirdi ve (çıkan ev sahibine oradan): "Esselamü aleyküm, esselamü aleyküm" derdi. Çünkü o günlerde evlere (in kapıları üzerinde perdeler yoktu.[54]

Açıklama

İzin istemek üzere varılan bir kapıyı çalarken, kapının biraz gerisinde durmak ve açıldığı zaman içeriyi görmeyecek şekilde kapının sağ ya da sol tarafına çekilmek, kapı açılınca derhal içeriye gözleri uzatmamak, Resulü Zişan efendimizin Sünneti seniyyelerinden ve terbiye esaslarındandır.

Kapıyı çalmadan önce acaba içeride kimse var mı, anlamında da olsa kapıdan veya pencereden içeriye bakmamak hem yüce Allah'ın "tecessüs etmeyiniz..."[55] âyet-i kerimesine, hem de mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerife aykırıdır.

Doğrudan doğruya evin haremine açılan kapıların üzerine, kapı açılınca içerisinin görünmesine engel olacak şekilde perde tutmak icap eder. Fakat kapı açılınca içerisinin görünmesine engel teşkil edenicek bölme varsa o zaman buna luzüm olmadığı gibi, izin istemeye gelen kimsenin kapının sağına veya soluna çekilmesinde de lüzum yoktur. Bununla bera ber, sağa ya da sola çekilmek sünnete daha uygundur.[56]

Kişinin Kapıyı Çalarak İzin İstemesinin Hükmü[57]

5187... Hz. Câbir'den (rivayet edildiğine göre, babası Uhud savaşında şehid düşünce, babasının alacaklıları borçlarını almak için kapışma yığıldıkları gün) kendisi babasının borçları(nı erteletmek) için Peygamber (s.a.)'e gitti(ği bu olayı Hz. Câbir şöyle anlatıyor:)

Hz. Peygamberdin kapısına varınca kapıyı çaldım. (Hz. Peygamber):

Kim o? diye cevap verdi, (ben de):

Benim, dedim.

Sanki benim bu cevabımdan hoşlanmamış gibi:

Ben ben! dedi.[58]

5188... Nâfi Abdil Haris'den demiştir ki:

(Birgün) Rasûlüllah (s.a.)'le birlikte (Medine'nin bahçe aralarına) çıkmıştım. (Yine Rasûlüllah (s.a.)'le birlikte) bir bahçeye girdim. Bana "Kapıyı (içeriden sıkı) tut (da kimse izinsiz giremesin)" buyurdu. Hemen arkasından kapı çalındı. "Kim. o?" dedim. (Nâfi b. Abdil Haris sözlerine devam ederek bir önceki) hadisi rivayet etti.

Ebu Davud dedi ki: Ebu Musa el-Eş'arî hadisini[59] kast ederek dedi ki: Hz. Ebu Musa bu hadiste "kapıyı çaldı" kelimesini rivayet etti.[60]

Açıklama

Bu hadis-i şeriflerden anlaşılıyor ki ziyaretçiler, misafir olarak gittikleri evin kapısını zamanın ve örfün gereği şekilde ya elle veya zil varsa zile basmak suretiyle çalarak izin istemelidirler. Asr-ı saadette, evler hurma dallarından ve çoğunlukla tek katlı basit yapılardan olduğu için o zaman halk birikirlerinin kapılarını ya elle çalarak veya evdelilerin duyabileceği bir sesle 'Aselâmün aleykum girebilir miyim" demek suretiyle ev sahibini haberdar ediyorlardı.[61]Zamanımızda binalar ve kapıları asr-ı saadettekine benzemediği ve o şekilde selamlayıp sesi işittirme mümkün olamayacağı için "bugün de her yerde izin alma şekli aynıdır" demek mümkün değildir. Şu halde şartlar neyi gerektiriyorsa o şekilde ve kimseyi rahatsız etmeyecek tarzda ev sahibini haberdar etmelidir.

Eve sahibi içerden "kim o?" diyecek olursa buna verilecek cevap da önemlidir. Sadece "ben" demek kendini tanıtmaya kafi gelmeyebilir. Bu nedenle Rasûlüllah (s.a.) bu şekildeki mücerred "ben" lafızıyla tanıtma şeklinden hoşlanmamiştır.[62]

Binaenaleyh kapıyı çalan kişinin "kim o" sorusuna sadece "ben" diyerek cevap vermekle yetinmeyip bu kelimeye ismini, o da yetmezse künyesini veya lakabını da eklemesi gerekir. Aksi takdirde güya kendisini tanıtmak için söylenen "ben" kelimesi sahibini tanıtmaya yetmeyeceği için anlamsız bir kelime hükmünde kalır. Hz. Peygamberin bu cevabı beğenmemesinin sebebi de budur.

Gerçi bazan insan ev sahibiyle çok yakın bir tanışıklığı olduğu için ev sahibi onu sesinden tanıyabilir. Bu durumda sadece "benim" diye cevap vermek yeterli olabilir. Hz. Cabir'in Hz. Peygamber kendisini sesinden tanıdığı için böyle sadece "ben" kelimesiyle cevap vermiş olduğu düşünebilir.

Böyle olduğunu kabul ettiğimiz takdirde, Hz. Peygamberin onun bu cevabını beğenmemesi ona izin alma edebini öğretmek istemesine bağlanabileceği gibi, Hz. Cabir'in "ben" cevabını vermeden önce selam vermeyi terk etmesine de bağlanabilir.

Bu mevzuda İmam Nevevî şöyle diyor: "İnsanın kapısını çaldığı ev sahibine kendini tanıtmak için dışarıdan "ben" diye seslenmesi kendini tanıtıcı ve mübhemliği giderici hiçbir mana taşımadığından dışarıdan kendini tanıtmak için bu şekilde cevap vermek mekruhtur. Bu gibi durumlarda insanın ismini söyleyerek "ben falancayım" şeklinde cevap vermesi gerekir. Bunu söyledikten sonra Hz. Ümmühani'in yaptığı gibi kendini künyesiyle tanıtmasında[63]bir sakınca olmadığı gibi, çok meşhur olan bir unvanıyla tanıtmasında da bir sakınca yoktur. "Ben rriüfti Ahrned'im", "Kadı Mehmedim." "Şeyh Ali'yim"... gibi.[64]

128-129. Kişinin (Bir Yere) Davetli Olması (Oraya Girebilmesi İçin) İzin (Sayılır) Mı?

5189... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: Bir kimsenin diğer bir kimseye (davet için)el-çisi(ni göndermesi, o kimsenin evine girmesine) izin vermesi (demektir."[65]

5190... Hz. Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Biriniz bir yemeğe davet edilir de (o davete ev sahibinin gönderdiği) elçiyle gelirse bu (eve girmek hususunda) kendisi için bir izindir."

Ebu Dâvûd dedi ki: Denildiğine göre Kaîâde, Ebû Rafı den hiçbir şey gitmemiştir.

Ebu Alı el Lulüî dedi ki: Ben Ebu Davud'u şöyle derken işittim. "Katâde Ebu RafT den hiçbir şey işitmemiştir."[66]

Açıklama

Bir kimsenin diğer bir kimseyi bir dâvetçi ile evine dâyet etmesj halinde, davetlinin, davetli olduğu eve elçi ile birlikte gelmesi, içeri germesi için de bir izin anlamına geldiğinden içeri girmesi için ayrıca bir izin istemesine ihtiyaç yoktur.

Bununla beraber, ihtiyaten izin istemesi iyi olur. Özellikle ev, erkekler için ayrılmamışsa o zaman bu ihtiyata riâyet etmek daha iyi olur. Nitekim Rasulu Ekrem efendimiz, Suffa ashabını Hz. Ebu Hüreyre aracılığı ile davet ettiği zaman onlar kapıya Hz. Ebu Hüreyre ile birlikte geldikleri halde, yine içeri girmek için izin istediler. Beyhakî, "Bir kimse yanında dâvetçi olsa bile içinde ecnebi kadın bulunan bir eve kesinlikle giremez" demiştir.

Davetlinin yanında dâvetçinin veya elçinin bulunmaması halinde ise izin istemeden içeri girmek asla caiz değildir.[67]

129-130. Kişinin (Evinde Genellikle) Açık-Saçık Bulunduğu Üç Vakitte (Evine Girmek İçin) İzin İstemenin Önemi

5191... Ubeydullah b. Ebi Yezid'den (rivayet edildiğine göre, kendisi) Hz. İbn Abbas'ı şöyle derken işitmiş:

(Bir âyet-i kerime vardır ki); insanların çoğu (sanki) onunla emr olunmamışlar (gibi hareket ediyorlar. Bu âyet) izin âyetidir. Ben şu cariyeme dahi (sözü geçen âyetin emri uyarınca üç vakitte) yanıma izin alarak girmesini emr ediyorum.

Ebu Davud der ki: Aynı şekilde Hz. İbn Abbas'dan bu hadisi (yani) üç vakitte evlere girerken izin istemeyi emrettiğini, Atâ da rivayet etti.[68]

5192... Hz. îkrime'den (rivayet edildiğine göre) Irak halkından bir cemaatin Hz. İbn Abbas'a:

Ey Abbas'ın oğlu! İçinde bulunan emirlerle emrolunduğumuz halde, hiç kimsenin kendisiyle amel etmediği aziz ve celil olan Allah'ın şu: "Ey iman edenler, sağ elinizin mâlik olduğu (köle ve cariyeler) bir de sizden olup da henüz bulûğ çağına girmemiş (küçük)ler (şu) üç vakitte, sabah namazından sonra (odanıza girecek olurlarsa) sizden izin istesinler. Bu vakitlerin dışında birbirinizin yanma girip-çıkmakta size de onlara da ne sizin üzerine bir vebal yoktur..." buyruğu hakkında görüşün nedir? diye sormuşlar.

El-Ka'nebî (yani râvi Abdullah b. Mesleme, bu âyet-i kerimeyi âyetin sonunda yer alan): "Hakkıyla bilendir ve hikmet sahibidir" (kelimelerin) kadar okudu.

Hz. İbn Abbas da şöyle demiş:

Allah mü'minlere karşı çok yumuşak ve merhametlidir. Örtünmeyi (bu nedenle onların sürekli örtünmelerini ister. Bu âyet-i kerime nazil olduğu sıralarda ise halkın) evlerinde perdeler ve özel hazırlanmış (kilitli) odalar da yoktu. Bazan hizmetçiler, çocuklar yahutta adamın (yanında, başkasından) öksüz kalmış kız çocuğu adam hanımı ile cinsi münasebette iken odasına giriverebiliyordu.

İşte bu yüzden (yüce) Allah bu açık saçıklık vakitlerinde onlara (odalara girmek için) izin istemeyi emretti. (Sonra da) onlara örtüyü ve hayrı getirdi. Ve ben (bu örtünme ve hayır geldikten sonra) bu âyetle amel eden

bir kimseyi görmedim.

Ebu Davud dedi ki: Ubeyduîlah ile Atâ rivayet ettikleri (bir Önceki) hadis, bu hadisi zayıflatmaktadır.[69]

Açıklama

Metinde "İzin âyeti" diye sözü seçen âyetin tamamı şu mealdedir: "Ey İman edenler, ellerinizin altında olan (köle ve cariye)ler ve sizden henüz ergenlik çağına gelmemiş olanlar, sabah namazından önce, öğle sıcağında soyunduğunuz zaman ve yatsı namazından sonra yanınıza girecekleri vakit, üç defa izin istesinler. Bu vakitlerin dışında biribirinizin yanına girip çıkmakta size de onlara da sorumluluk yoktur. Allah size âyetleri böylece açıklar ve Allah (herşeyi) hakkıyla bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir."[70]

Yüce Allah "öğle sıcağında elbisenizi çıkaracağınız zaman" âyetiyle öğle öncesi uyku vaktinde elbiselerin çıkarılmasına sarahaten cevaz vermiştir. Bu vaktin az olduğuna da "hin" kelimesiyle işaret etmiştir. "Şafak vakti ile, yatsı namazı sonrası için elbisenizi çıkardığınız zaman" ifadesi kullanılmamıştır. Çünkü bu saatlerde herkes yatacağı için zaten elbiselerin çıkarılacağı bellidir. Öğle vaktinde hizmetçi ve cariyelerin odalara girişi izne bağlanınca, elbetteki sabah namazı öncesi ve yatsı sonrası vakitlerdeki girişler de izne tabi olacaklardır. Zira bu vakitler soyunma, istirahat ve uyku vakitleridir. Müfessirlerin açıklamalarına göre, bu âyetteki izin isteme, emri köle ve cariyelerle henüz baliğ olmayan hür çocuklar yani sabiler hakkındadır. Bir de bunların ki her defasında değil, yalnız şu üç vakittedir.

1. Sabah namazından önce. Çünkü yataktan kalkıp giyinmek zamanıdır.

2. Yatsı namazından sonra. Yatmak için soyunulduğu zamandır.

3. Öğle sıcağında soyunulduğu zaman. Bu vakit kaylûle (öğle uykusu) vaktidir.[71]

Âyette geçen "sağ elinizin malik olduğu" sözüyle kasdedilenler köle ve cariyelerdir. Cumhurun görüşü budur.[72] Hz. İbn Ömer'le Mücâhid âyetin zahirine sarılarak bu emrin sadece erkek kölelere ait olduğunu söylemişlerdir.[73]

Ayetteki hitabın zahiri, henüz bulûğe ermemiş küçük çocuklara yönelik ise de aslında büyük çocukları da içine atmaktadır. Çünkü henüz bulûğ çağına gelmemiş çocukların adı geçen vakitlerde başkalarının odalarına izinsiz olarak girmeleri yasaklandığına göre daha büyük yaşta olanların girmeleri evleviyetle yasaklanmış demektir.

Ayetteki "sizden izin istesinler" emrinin zahiri izin istemenin farz olduğuna delâlet eder. Bazı âlimler de âyetin zahiriyle amel etmişlerdir. Cumhur ise izin istemenin arz değil, müstehab olduğu görüşündedirler.[74]

Cumhur-i ulemaya göre bu âyet-i kerime neshedilmemiştir. Muhkemdir. Bazıları ise bu âyetin neshedildiğini söylerler.[75]

Bu âyet-i kerime muhkem olup onun herhangi bir kısmı neshedilmediği halde, insanlar bununla gerçekten az amel etmektedirler.

Hz. Abdullah insanların bu durumunu hoş karşılamazdı. İbn Ebi Hatim'in Ebu Zür'a kanalıyla... Said ibn Cübeyr'den rivayetine göre İbn Abbas şöyle demiş: "İnsanlar üç âyeti terk etmiş ve onlarla amel etmemişlerdir. Bunlar:

"Ey İman edenler, elleriniz altında olan köle ve cariyelerle, sizden henüz ergenlik çağına girmemiş olanlar... izin istesinler."[76] âyeti ile Nisa süresindeki: "Miras taksim olunurken yakınlar, yetimler ve miskinler de hazır bulunursa onları da rızıklandırın"[77] âyeti ve Hucurât süresindeki: "Gerçekten Allah katında en değerliniz, ondan en çok korkanımzdır." [78] âyetidir.[79]

Musannif Ebu Davud'un da ifade ettiği gibi mevzumuzu teşkil eden bu (5191) ve (5192) numaralı hadisler arasında zahiren bir çelişki görülmektedir. Çünkü (5191) numaralı hadis-i şerifte, halkın bu âyet-i kerimede geçen izin isteme emrine uymadıkları ifade edilirken (5192) numaralı hadis-i şerifte söz konusu vakitlerde halkın izin alarak odalara girme kuralını terk etmeleri, Allah'ın onlara evlerine kapılar takıp üzerlerini de perdelerle örtmelerine ve yatmak için özel odalar tahsis edip odaların kapılarını kimsenin izinsiz olarak girmesine imkan vermeyecek şekilde kapamakla emr olunmalarına bağlanmaktadır. Bir başka ifadeyle halkın bu üç vakitte evlere izinsiz olarak girme yasağını terk etmeleri halkın yüce Allah'ın örtünme emrine uyarak özel yatak odaları edinip kapılarını iyice örtmelerine bağlanmaktadır. Metinde geçen "Sonra da onlara örtüyü ve hayrı getirdi" sözünden anlaşılan budur. Yani halk yatmak için özel yatak odaları edinip de kapılarını iyice örttükten sonra söz konusu vakitlerde herhangi bir kimsenin evine girmek isteyen bir çocuk veya köle kapının kapalı ve kilitli olduğunu görünce içerdekilerin yatmakta olduklarını görüp izin almaktan vazgeçip dönüp gitmiştir. Halk da bu yüzden bu meselelerin üzerinde durmaz olmuştur. Meseleye böyle baktığımız zaman ikinci hadis birincinin tefsiri gibi olur. Netikim, bazı nüshalarda ikinci hadisin birincinin tefsiri olduğu ifade edilmektedir. (Hadisin sonundaki Ebû Davud'un talikinden köşeli parantez içine aldığımız kelime buna işaret etmektedir.) Ancak bazı nüshalarda birinci hadisin ikincisini ifsat ettiği ifâde edilmektedir. Fakat meseleye böyle bakınca bile bu iki hadisin arasını te'lif etmek mümkündür. Nitekim Fethü'l-Vedûd isimli eserde şöyle deniyor: (5193) numaralı hadis (5192) numaralı hadise aykırı görülmektedir. Ancak bu hadisin arası şu şekilde telif edilebilir. (5191) nolu hadis, Hz. İbn Abbas'ın eski görüşünü (5192) numaralı hadis de sonraki görüşünü ifade etmektedir. Yahutta (5191) numaralı hadis, bu üç vakitte evlere girmek için izin istemenin mendup olduğuna, eğer evin kapısı ve perdesi yoksa, veya evde dışarıya tamamen kapalı özel yatak odası yoksa, sözü geçen vakitlerde

evlere girmek için izin istemenin vacib olduğuna, erkeklerin bulunduğu muhafazalı bir eve girmek için izin istemenin vacib olmadığına delalet eder.

Günümüzde insanlar genellikle kapısı ve örtüsü bulunan evlerde, elbiseli olarak bulunmaktadırlar. Kapısız ve perdesiz evlerde ikamet nâdir görülen olaylardandır.[80] (5192) numaralı hadiste ise, halkın kapılara perde tutma emri geldikten sonra izin isteyerek evlere girme kuralına uymaya ihtiyaç kalmadığını zannederek bu âyetle amel etmeyi terk ettikleri ifade edilmektedir.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi, cumhuru ulemâ herhâlükârda bu üç vakitte köle ve çocuklar da dahil olmak üzere evlere girerken izin istemenin mendup olduğunu söylemişlerdir.[81]

130-131. Selamı Yaymak

5193... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Varlığım elinde olan zata yemin olsun ki siz iman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de (gerçek manada) iman etmiş olmazsınız.

Ben size, yaptığınız takdirde birbirinizi seveceğiniz bir iş göstereyim mi? Selâmı aranızda yayınız."[82]

Açıklama

Selam, "seleme" fiilinden masdar olup her türlü ayıp ve fenalardan uzak olmak manasınadır.[83] "Birbirinizi sevmedikçe iman etmiş olmazsınız" sözünün manası "imanınızın kemal bulması ve halinizin düzelmesi ancak biribirinizi sevmekle olur" demektir.

Nevevî'ye göre "İman etmedikçe cennete giremezsiniz" cümlesinden maksat zahirî manadır. Binaenaleyh cennete girmek için mü'min olmak şarttır. Velevki iman-ı kamil olmasın. Yani cennete girmek mutlaka imana bağlıdır: İman-ı kamil sahibi olmak ise mü'minlerin birbirini sevmesine bağlıdır.

İbn Salah diyor ki: Bu hadisin manası "sizin imanınız ancak birbirinizi sevmekle kemâl bulur. Eğer böyle.iman etmediyseniz cennete ilk girenlerden olamazsınız" demektir: Yani siz iman-ı kâmil ile iman

etmedikçe cennete ilk girenlerden olamazsınız. Birbirinizi sevmedikçe de iman-ı kâmil sahibi olamazsınız.

İmam Nevevî, îbn Salâh'in bu açıklamasının doğru olabileceğini söylemiştir. "Selâmı ifşa edin!" cümlesinde geçen "ifşa etmek" sözünden maksat, onu dağıtmak ve yaymaktır. Bu da tanıdık olsun olmasın karşılaşılan her müslümana selam vermekle olur.

Selam vermek, müslümanlar arasında birleşip kaynaşmanın ve sevgi celbinin en başta gelen sebeplerindendir. Müslümanların birbirleriyle tanışmaları ve kendilerini başka milletlerden ayıran şiarlarını meydana çıkarmaları, onun ifşası sayesinde mümkün olur...

"Lâ tü'minûne cümlesi ekseri nüshalarda "nûn" suz olarak rivayet edilmiştir. Fiil, nehyolmadığı halde sonundan nûn'un düşmesi tahfif içindir. [84]

Selam mevzuunda "el-Muhtar" isimli eserde şöyle denmektedir:

"Selamı işiten herkesin selamı alması farzdır. Topluluktan biri selam alınca diğerlerinden farz düşer. Selam vermek ise sünnettir. Selâm verenin aldığı sevap ise alanınkinden daha çoktur. Gayr-i müslimlere selam vermek mekruhtur. Onlardan selam almakta ise bir mahzur yoktur."[85]

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif müslümanlara kendi aralarında selamı yaymalarını emretmektedir. Meşhur olan görüşe göre bu emri yerine getirmek sünnettir. Hz. İbn Abbas ile en-Nehaî'nin görüşü de budur.[86]

Müslümanların aralarında selamı yaymalarını emreden hadislerden bazıları şu mealdedir:

"Bize Rasûlullah (s.a.) yedi şeyi emr, yedi şeyi de yasak etti:

Bize hasta ziyaret etmeyi, cenaze arkasından gitmeyi, aksırana, "yerahmükellah: Allah sana merhamet etsin" demeyi, yemin edenin yeminini yerine getirmesini, mazluma yardım etmeyi, davete icabet etmeyi ve selamı (aramızda) yaymayı emretti. Altından yüzük takmayı, gümüş kaplardan birşey içmeyi, eğer yastıklarını, kass ipliklerini, ipek, kalın ipek ve ibirişim giymeyle yasak etti."[87]

"Ey Nas! Selarîn yayınız, yemek yediriniz, akrabanızı ziyaret ediniz. İnsanlar uykuda iken namaz kılınız, selametle cennete girersiniz.[88]

5194... Abdullah b. Âmir'den (rivayet edildiğine göre) bir adam Rasûlullah(s.a.)'a:

İslamın hangi hasleti daha hayırlıdır? diye sormuş da (Hz. Peygamber): "Yemek yedirmen, ve tanıdığına da tanımadığına da selâm verınendir"

buyurmuştur.[89]

Açıklama

Bazı hadis sarihlerinin açıklamasına göre, metinde geçen Eyyü'l-İslâm" kelimesinde İslâm kelimesinden önce gizli bir "hisar kelimesi mevcuttur. [90]Bilindiği gibi "hisâl"; 'hasletler' anlamına gelir. Haslet ise ahlâk, huy demektir. Bu takdirde bu kelimenin yer aldığı cümle "islâmm getirdiği ahlâk esaslarından en hayırlı olanı hangisidir" manasına gelmektedir.
Bu hadisin bütün râvilerinin Mısır'lı ve herbirinin büyük birer imam olması ender rastlanan garaibdendir.
Rasûlullah (s.a.)'e sual soran zâtın kim olduğu katiyyetle malum değilse de Hz. Ebu Zer el-Gıfarî olduğunu söyleyenler vardır.[91]
İnsanların birbirlerini sevip saymaları, İslam nizamının bir rüknü olduğu için Rasûlullah (s.a.) mezkûr nizamın sebebini teşkil eden yemek yedirmek, selamı ifşa ve biribirine hediye gönderme gibi şeylere teşvik etmiş, bunların zıddı olan küsüşme, tecessüs, kovuculuk ve iki yüzlülük gibi şeylerden nehyetmiştir.
Resulü Zişan efendimizin burada en hayırlı huy olarak yemek yedirmekle her müslümana selam vermekten bahsetmesi, gerçekten bu iki huyun en hayırlı huylar olduğundan değildir. Efendimizin bu soruyu soran kimsenin bunları hakkıyla ifa etmediğini bildiğindendir. Çünkü Fahr-i Kâinat efendimiz muhatabının durumuna göre cevap verirdi. Yoksa yemek yedirmekle herkese selam vermek mutlak surette en hayırlı iş sayılamazlar. [92]

Bazı Hükümler

1. Hadis-i şerifte müslümanları yemek yedirmeye teşvik vardır. Çünkü yemek yedirmek cömertliğin ve güzel ahlâkın alâmetlerindendir. Ayrıca bunda muhtaçlara yardım ve Hz. Peygamber'in Allah'a sığındığı açlık belasını belli bir ölçüde önleme vardır.
2. Müslümanların biribirlerine selam vererek aralarında selamı yaymaları emredilmiştir. Çünkü bu hem onların biribirlerini sevmelerine yardımcı olur, hem de tevâzuya delalet eder.
3. Selamı hiçbir ayırım yapmadan tanıdık olsun veya olmasın bütün müslümanlara vermek emredilmektedir. Her ne kadar müslümanlann yahudi

ve Hıri.stiyanlara önce selam vermeleri yasaklanmış[93] ve fasıklara selam vermek mekruh sayılmışsa da[94] onlarla ilgili hükümlerin delili mevzumuzu teşkil eden hadis değildir. Bu hadis selamı hiç ayırım yapmadan bütün müslümanlara vermeyi emretmektedir. Nitekim İmam Nevevî de bu hadise bakarak insanların sadece tanıdıklarına selam verip tanımadıklarına selam vermemesinin kıyamet alameti olduğunu söylemiştir. Nitekim Tahavî'nin rivayet ettiği bir hadis bunu açıkça ifade etmektedir.[95] Fakat işi icabı çarşı pazar gibi kalabalık yerlerde dolaşan kimsenin bazı şahıslara selam vermesiyle sünnet ifa edilmiş olur. Bu gibi yerlerde her karşılaşılan kimseye selam verme görevi yoktur.[96] Bununla beraber fasık ile salih kimseleri ayırt etmenin mümkün olmadığı hallerde de mevzumuzu teşkil eden hadisle amel edip herkese selam vermek asıldır.[97]

İslamiyet selamın yayılmasını emretmekle beraber bazı hallerde de selâmı yasaklamıştır. Fahr-i Kainat Efendimizin selam vermeyi yasaklamış olduğu yerleri de şöylece sıralayabiliriz:

1. Selam Allah'ın güzel isimlerinden birisi olduğu için temiz olmayan yerlerde zikredilmesi edebe uygun olmayacağından def-i hacet yapan kimseye selam verilmez. O halde iken selam verene icabette de bulunulmaz.[98]

2. Hamamda bulunan kimseler tesettüre, riayet ediyorlarsa selam verilir, değilse verilmez.[99]

İmam Gazzâlî diyor ki: Hamama girerken selam vermek gerekmez.Ancak kendisine selam verilen kimse "selam" kelimesini kullanmadan selâm alabilir.[100]

3. Günaha sebep olan yahut bizzat günahla meşgul olanlara da selam verilmemelidir.[101]

Tavla oynayan, kuş uçuran, içki içen, kumar oynayan kimselere selâm verilmez. Ebu Yusuf ve Şafiî hazretleri satranç zihni geliştiren bir oyun olduğu için günaha sebep olmadığı müddetçe mubahtır. Oynayanlara da selam verilir, kanaatindedirler.

4. Kur'an okuyan, hadis rivayet eden ve ilim müzakeresinde bulunan, vaaz veren kimselere de selam verilmez. Hayırlı bir işin kesilmesine sebep olacağı için uygun görülmemiştir.[102]

5. Ezan okuyan, kamet getiren ve namaz kılan kimselere de selam verilmez.[103]

6. Fitneye sebeb olacağı endişesiyle genç ve yabancı kadınlara da selam verilmemelidir. Yaşlı ve mahrem olan kadınlara verilebilir.[104]

7. Mevzumuzu teşkil eden hadisin İslamın ilk yıllarında insanların kalplerini İslama meylettirmek için vârid olduğunu daha sonra kâfirlere ondan önce davranarak selam vermeyi yasaklayan (5205) numaralı hadisle kâfirlerin bu hükmün dışında bırakılmış olduğunu söylemek de mümkündür.[105]

131-132. Selam Nasıl Verilir?

5195... İmrân b. Husayn'dan demiştir ki: Bir adam Peygamber (s.a.)'e gelip "Esselamii aleyküm" dedi (Hz. Peygamber de) onun selamına aynı şekilde karşılık verdi ve (selam veren şahıs) oturdu. Bunun üzerine (Peygamber efendimiz)

On (sevap kazandı), buyurdu.   Sonra bir başkası gelip "Esselamii aleyküm ve rahmetullah" diyerek selam verdi (Hz. Peygamber) bu selamı da aldı, (o adam da yerine) oturdu. (Hz. peygamber bu adam için de:)

Yirmi (sevab kazandı), buyurdu. Sonra bir başkası daha geldi. O da:

Esselâmü aleyküm ve rahmetullah ve berakatüh, diye selâm verdi. (Hz. Peygamber) onun selamını da aldı. (Adam da yerine) oturdu. (Hz. Peygamber bu adam için de):

Otuz (sevap kazandı) buyurdu.[106]

5196... (Bir önceki hadisin) manası da (Seni b. Muaz b. Enes'in) babasından (naklen) Peygamber (s.a.)'den (rivayet edilmiştir. Ancak Râvi Muaz b. Enes hadise şu cümleleri de) ilave etti:

Sonra bir başkası daha geldi ve "Esselâmü aleyküm verahmetüllahi ve berakâtühü ve mağfiratühü" diyerek selam verdi. (Hz. Peygamber bu adam içip):

Kırk (sevap kazandı) işte (selam da bulunan fazla kelimeler için) sevap artışı böyle olur," buyurdu.[107]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, selamın "esselâmü aleyküm" şeklinde verilebileceği gibi "esselâmü aleyküm verahmetüllahi ve berakâtühü" ile "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekatühü ve mağfiratühü" şekillerinde de verilbileceğini ve "aleyküm" kelimesinden

sonra kelimelerden her birisi için on sevap yazılacağından "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi" şeklinde verilen sevabın "Esselamii aleyküm" şeklinde verilen selamdan daha sevablı "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtühü" şeklinde selamın da "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi" şeklindeki selamdan daha sevablı olduğunu ifâde etmektedir.

Bir başka ifadeyle mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif "esselâmü aleyküm" diyerek selam veren kimseye on sevap; "esselâmü aleyküm ve rahmetullahi" diyerek selâm veren kimseye yirmi sevap, "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berakâtühü" diyerek selam verene otuz sevap "Esselamii aleyküm verahmetüllahi ve berakütüh ve mağfiretühü" diyerek selam verene de kırk sevap verileceğini ifâde etmektedir.

Ancak Reddü'l-Muhtar'da bu konuda İbn Abidin şöyle demektedir: "Tatarhanîye" de dedi ki: Selam veren için en efdali "Esselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekatühü (Selam sizin üzerinize olsun, Allah'ın rahmeti ve bereketi de sizin üzerinize olsun)" demektir ve "berakâtühü" den sonra birşey eklemek uygun değildir. Cevap veren de aleykümusse-lâm ve rahmetullahi ve berakâtühü diyecektir."[108]

Nitekim Fetavây-i Hidiyye'de de aynı görüşlere yer verilerek Hz. İbn Abbas'm da bu görüşte olduğu[109] ifâde edilmektedir. Gerçekten bu mevzuda gelen birçok hadis-i şerifler de bunu ifade etmektedir.[110]

Müfessirlerimiz: "Bir selamla selamlandığınız vakit, siz ondan daha güzeli ile selamı alın, yahut aynısıyla karşılık verin. Şüphesiz ki Allah herşeyin hakkını gerektiği gibi arayandır."[111] âyetinin gereğinin şu şekilde yerine getirilebileceğini açıklamışlardır.

"Bir müslüman 'esselâmü aleyküm' derse cevabında rahmet lâfzı ziyade edilerek 've aleyküm selam ve rahmetullahi' denilir. Yine bir müslüman 'Esselamü aleyküm ve rahmetullah' derse "berekât" lafzı ziyade edilerek: 've aleykümesselâm ve rahmetullah veberekâtühü' denilir. Selam veren selam, rahmet ve berekât lafızlarının üçünü birden söylerse ona da aynıyla cevap verilir.[112] Onun için ziyade söz konusu değildir. Çünkü Ra-sûlullah kendisine selâm veren kimselerin selamını böyle almıştır.

"Allah'ın işine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketleri sizin üzerinize olsun ey ev halkı! O övülmeğe layıktır. İyiliği boldur"[113] mealindeki âyet-i kerime de buna delalet etmektedir.[114]

Selam verirken harf-i tarifli olarak es-selamü aleykiim demekle, harfli tarifsiz olarak Selamün aleyküm demek pratikte pek farklı sayılmaz. Her iki şekilde de Kur'anda vaki olduğu için[115] her ikisiyle de selam verilebilir.

[116] Aleykümesselâm diyerek harf-i tarifli olarak selam almak, aleykümselam, diyerek harf-i tarifsiz olarak selam almakdan daha faziletlidir.[117]

Sadece işaretle selam vermek caiz değildir.[118] Selam verirken sesi yükseltmek evlâdır. Cevabda ise Hanefilere göre cehre (yüksek sese) lüzum görülmezken, Şafiîlere göre kalplere surûr bahşedeceği için alırken de cehr sünnettir. Dolayısıyla cehren mukabelede bulunulmalıdır.[119]

Rivayet edildiğine göre, Hıristiyanların selamlaşması elini ağzına koymakla, yahudilerinki parmakla işaretleşmek yahut başkesip kıç kırmak (reverans)la, mecûsilerinki eğilmek, iki büklüm olmakla araplarınki de "Allah uzun ömürler versin" anlamına gelen "hayyakellah" demekle idi.[120]

Selâm verirken dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Mü'minlerin bulunduğu herhangi bir yere giren kimsenin orada bulunanlara selam vermesi bu konudaki adabın birinci esasıdır, diyebiliriz. Allah teâlâ Kur'an-ı Keriminde bunu: "Ey iman edenler, kendi evlerinizden başka evlere girerken oradakilerle ünsiyet kurup selam vermeden girmeyiniz."[121] âyeti ile emretmektedir.

2. Herhangi bir topluluğun yanma girerken selam Verildiği gibi ayrılırken de selam vermek sünnettir.[122]

3. Selam, mü'minlerin şiarından olduğu için bir İslam diyarında dolaşan kimsenin tanıyıp tanımadığı herkese selam vermesi, Hz. Peygamber tarafından emredilmiştir.[123]

4. Karşılaşan iki kimseden küçük olanın büyüğe, az olan cemaatin çok olanlara, yürüyenin oturana, biniîi olanın yaya olana selam vermesi Rasûlullah (s.a.) tarafından tesbit edilmiş âdâbdandır.[124]

5. Kadınlara ve çocuklara da selam verilebileceği[125] gibi mektupla da selam vermek yahut almak sünnetin belirlediği adabdandır.

6. Gayr-i müslimlerle karşılaşıldığı zaman Rasûlullah'ın tavsiyesine uyarak onların selam vermesini bekleyip[126] selâmlarını alırken: "ve aleyke" demekle yetinmek gerekir.[127]

Şayet müslüman öncelikle selam vermek zorunda kalırsa, Rasûlullah (s.a)'ın özellikle gayr-i müslim de /let başkanlarına yazarken uyguladığı[128] ve Taha suresinde de zikrolunduğu veçhile "selam hidayete tâbi olanların üzerine olsun"[129] şeklinde selamlamak uygundur.

Selamla ilgili olarak Fahreddin Razi'nin tefsirinde kaydettiği[130] birkaç hükmü de burada zikretmekte ..'ayda vardır:

1. Selam vermek vaciptir. -'Bir selamla selamlandığınız vakit siz ondan daha güzeli ile selamı alın, yahut aynıyla karşılayın."[131]

2. Selama icabet, topluluk içerisinde farz-ı kifayedir. İçlerinden birisi cevap verirse, diğerlerinden sakıt olur. Fakat ikram ve mübalağa kasdıy-la hepsinin icabet etmesi evlâdır.

3. Selama anında cevap verilmelidir. Aradan uzun müddet geçtikten sonra uygun değildir.

4. Mektupla selam gönderene yine mektupla selam vermek mezkûr âyet gereği vâcibtir.

5. Selama en güzeliyle mukabele edilmelidir.

6. İmam A'zama göre cevabda fazlaca cehre lüzum yoktur.

7. Yabancı bir kadın selam verince icabet etmek töhmeti gerektirecek olursa, ona cevap vermemek gerekir. Uygun olan bu şartlarda yabancı kadınlara selam vermemektir.[132]

132-133. Selamı Önce Veren Kimsenin Fazileti

5197... Hz. .Ebu Umame]den (rivayet edildiğine göre) Rasülullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"İnsanların Allah'a en yakın olanı, onlara ilk önce selam verenleridir." [133]

Açıklama

Hadis-i şerif Allah'ın affına ve rahmetine en yakın olan kimsenin karşılaştığı kimselerin selam vermesini beklemeden onlardan önce selam veren ve bu hususta diğer insanları geçen kimse olduğunu ifade etmektir.

Bilindiği gibi, selamlaşmak müslümanlar arasındaki İslamî kardeşlik bağlarını kuvvetlendiren, mü'minleri birbirine sevdiren, yersiz endişe ve su-i zanları bertaraf eden hayırlı bir muaşeret esasıdır. Böyle bir hayırlı işte Allah teâla'nın: "Hayırda birbirinizle yarışınız."[134] emrine uyarak selam herkesten önce vermekte yarışa girmek lazımdır. Fahreddin Razi bu âyet-i kelimeyi tefsir ederken şöyle diyor: "İki insan karşılaştıkları zaman

tevazulannı izhâr maksadıyla selamı önce vennede birbiriyle yarışmalıdırlar."[135]

Selamı önce vermede yarışmak, Allah'a yakınlaşma vesilesi ve bir fazilet yarışı olmakla beraber, her konuda nizam ve ahengi arayan İslam, çıkabilecek herhangi bir kargaşalığı önlemek için de selamlaşmada göz önünde bulundurulacak sırayı tesbit etmiştir.

Herkesin selam vermek için sırasını gözetleyip sırası gelince selam vermesi bir sorumluluk meselesi olduğu gibi, mevzumuzu teşkil eden hadise uyarak, sırasını beklemeden öncelikle selam vermekse bir fazilet meselesidir. Yani sırası geldiği halde selam vermeyen selamı terk etme vebalini yüklendiği gibi, selamı önce vermekten kaçınan da selamı önce vermenin faziletinden mahrum kalır.[136]

133-134. Öncelikle Selam Vermek Kime Düşer?

5198... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasülullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Küçük büyüğe, yürüyen oturana, az çoğa selâm verir."[137]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif yaşça küçük olanla büyük olan, karşılaştıkları zaman selam vermenin küçüğe düştüğünü ifade ettiği gibi, oturanla yürüyen karşılaştıkları zaman bu görevin yürüyene, topluluğun karşılaşması halinde de sayıca daha az olan topluluğa düştüğünü ifade etmektedir.

Ancak, böyle bir durumda yaşlı olanla, oturanın daha kalabalık olan topluluğun erken davranarak daha önce selam vermeleri ise bir önceki hadis-i şerifte ifade edilen dereceye eriştiren bir fazilettir. İki topluluğun birbiriyle karşılaşması halinde bazısının selam vermesiyle bu vazife hepsinden sakıt olur. Selam verilen kimse bir kişi ise, selamı alması farz-ı ayın bir cemaat iseler, selam almak farz-i kifaye olur. Efdal olan iki cemaat karşılaştığı zaman bütün cemaatin selam vermesi ve bütün cemaatin selam almasıdır. İmam Ebu Yusuf dan bir rivayete göre bütün cemaatin selam alması farzdır.[138]

İbn Battal'm açıklamasına göre, selam verme görevini küçüğe yüklenmesinin sebebi, zaten küçüklerin büyükleri saymak ve onlara tevazu göstermekle mükellef olmalarıdır.

Yürüyenlerin, oturanlara selam vermekle mükellef tutulmasının sebebi ise oturana nisbetle yürüyenin dışarıdan ev halkının yanına giren kimseye benzemesi ve dolayısıyla; "Evlerinize girdiğiniz zaman Allah in-dinde bir tahiyye olarak kendinize selam veriniz."[139] âyetinin şümûlüne girmesidir.

Tatarhaniye isimli kitapta açıklandığı üzere "Arkadan gelen kişi, sana selam verecektir, yürüyen oturana, binen yürüyene, küçük büyüğe selam verecektir. İki kişi karşı karşıya geldiklerinde hangisi daha önce selam verirse o daha üstündür. Eğer ikisi birden selam verirse herbirisi arkadaşının selamına yeniden cevap verecektir."[140]

İki yürüyen ve iki binitlinin karşılaşmasında da durum böyledir.[141]

5199... Hz. Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.)'in: "Binitli olan yaya olana selâm verir." buyurduğunu söylemiş, sonra (bir Önceki) hadisi rivayet etmiştir.[142]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte biri binitli diğeri yaya olan iki kişi karşılaştıkları zaman, selam verme görevinin binitliye düştüğü ifade edilmektedir. İbn Battal'm açıklamasına göre, bu görevin binitliye verilmesindeki hikmet, biniti sebebiyle, yayaya karşı büyüklük kompleksine kapılmasını önlemektir.

Bu hadisin tamamı hakkındaki açıklama bir Önceki hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[143]

134-135. Bir Adam Yanından Ayrıldığı Adamla Karşılaşınca Selam Verir Mi?

5200... Hz. Ebû Hüreyre'den demiştir ki:

"Biriniz (din) kardeşiyle karşılaştığı zaman ona selâm versin. Eğer aralarına bir ağaç, duvar, veya (büyükçe) bir taş girer (de onu kardeşinden ayırır) sonra da onunla karşılaşırsa ona yine selâm versin."

(Râvi) Muaviye (b. Salih) dedi ki "Bu hadisin aynısını bir de Abdul-vehhâb b. Buht bana Ebu'z-Zinad, el-A'rac, Hz. Ebu Hüreyre zinciriyle Rasûlullah'dan naklen rivayet etti."[144]

Açıklama

Bu hadis-i şerif müslümanlara, her yerde her karşılaşmalarmda selamlaşmalarını aralarında selâmı yaymalarını emretmektedir (5193) numaralı hadisin şerhinde bu mevzuyu açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[145]

5201... Hz. Ömer'den (rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün) Peygamber (s.a.)'in yanına varmış, Hz. Peygamber odasında bulunuyormuş.
Esselâmü aleyke ya Rasûlullah, esselamü aleyküm. Ömer, (huzurunuza) girebilir mi? defyerek izin iste)miş.[146]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle bab başlığı arasında açık bir ilgi görülmemekle beraber, şöyle bir ilgi kurulabilirMusannif Ebu Davud, bu babı açmakla selamlaşma hususunda karşılaşılabilecek şu dört duruma işaret etmek istemiştir:
1. Bir adam diğer bir adamia karşılaşıp selamlaştıktan sonra, birbirlerinden ayrılırlar ve kısa bir süre sonra tekrar karşılaşırlarsa yine selam vermeleri gerekir mi gerekmez mi? Bu mevzuya açıklık getirmek için musannif Ebû Dâvûd bir Önceki hadisi bu baba yerleştirerek böyle bir durumda tekrar selâm vermenin .sünnet olduğunu açıklamıştır. Bilindiği gibi buna karşılaşma selâmı denir.
2. Bir adam diğer bil' adamın evine girmek için izin istemek üzere kapısına varıp selâm vererek izin ister de kabul edilmezse bir süre sonra yine izin istemek üzere tekrar gelirse yine selâm vermesi gerekir mi, gerekmez mi?
Musannif mevzumuzu teşkil eden bu baba bu hadisi yerleştirmekle, böyle bir durumda ikinci defa yine selâm vermek gerektiğine işaret etmek istemiştir.
3. Bir adamın diğer bir adamın evine girmek için İzin istemek üzere iki defa gelip iki defa selâm (istizan selâmı) verdikten sonra içeriye kabul

edilmesi, haberli içeri girerken tekrar selâm (karşılaşma selâmı) vermesi gerekir mi?

Musannif mevzumuzu teşkil eden hadisi sevk etmekle tekrar selâm vermek gerektiğine işaret etmek istemiştir.

Aslında mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif Buharı ve Müslim'de geçen uzunca bir hadisin kısaltılmış şeklidir. Hadisin tamamı yukarıda ifâde edildiği gibi. musannifin açıklamak istediği hususları ayrıntılı bir şekilde dile getirmektedir. Bu hadisin, mevzumuza ışık tutan kısımları, Buharî'de şu manaya gelen lafızlarla rivayet etmiştir.

Hz. Ömer dedi ki: Sabah namazını Peygamber (s.a.)'te beraber kıldım. Peygamber (s.a.) namazdan sonra odasına çekildi. Bunun üzerine (kızım) Hafsa'nm yanına girdim. Bir de ne göreyim, (durmadan) ağlıyor. Kendisine:

Seni ağlatan nedir? Ben seni (daha önce) bundan men'etmemiş miydim? (Yoksa) Peygamber (s.a.) sizi boşadı mı? dedim.

Bilmiyorum, işte kendisi odasına çekilmiş duruyor, dedi. Hemen dışarı çıkıp (Hz. Peygamberin mescidinde bulunan) minberin yanma vardım. Etrafına bir cemaat toplanmış, bir kısmı ağlamakla meşgul Onlarla birazcık oturdum. Fakat gördüklerim beni durultmadi. Doğru Hz. Peygamber'in bulunduğu odaya vardım ve (kapıda) bulunan siyahı hizmetçisine (içeri girmek için):

Ömer'e izin işte! dedim. Bunun üzerine siyahî hizmetçi (bana izin almak üzere) içeri girip Peygamber (s.a.)'le konuştu. Sonra yanıma dönüp:

Peygamber (s.a.)'le konuştum. Kendisine seni anlattım seslenmedi, dedi. Ben de minberin etrafında bulunan kimselerin yanına dönüp onlarla (bir süre) oturdum. Sonra gördüklerim beni durultmadı. Tekrar o siyahi hizmetçinin yanına gelip:

Ömer'e (içeri girmesi için) izin işte! dedim. Hizmetçi (benim için izin istemek üzere) hemen içeri girdi. Sonra geri döndü ve:

Kendisine seni anlattım (fakat) seslenmedi, dedi. Bunun üzerine tekrar geri dönüp minberin etrafında bulunan kimselerle (bir süre daha) oturdum. (Fakat) gördüklerim beni rahatlatmadı. Tekrar siyahi hizmetçiye geldim ve:

İzin işte! dedim. (Siyahi hizmetçi) içeri girdi (bir süre) sonra yanıma döndü ve;

Seni kendisine anlattım cevap vermedi, dedi. Ben de (görüşmekten) vazgeçerek geri döndüm. Bir de baktım ki hizmetçi (arkamdan) beni çağırıyor ve:

Peygamber (s.a.) sana izin verdi, diyor. Bunun üzerine hemen yanına girdim. Gördüm ki üzerinde sergi bulunmayan bir hasır üzerinde yatıyor. Hasır vücuduna iz yapmış, içi hurma lifi ile dolu olan bir yastığa da dayanmış; hemen selâm verip yanına girdim..."[147]

Bilindiği gibi yukarıda geçen dört maddeden birincisi bir numara önce geçen Ebu Hüreyre hadisiyle açıklanmıştır. Kalan üç maddeye ise mevzu-muzu teşkil eden bu hadis-i şerifin tamamı delâlet etmektedir.

Ayrıca bu hadis-i şerif Hattabî'nin ifade ettiği gibi bir kimsenin evine girmek için izin isteyecek olan kimsenin ev sahibinin "Kim o?" sorusuna "Benim" gibi belirsizlik ifade eden kelimeler yerine selamla birlikte ismini de açıkça bildirmesinin sünnetten olduğuna da delalet etmektedir.[148]

135-136. Çocuklara Selam Vermenin Hukmu

5202... Sabit'ten (rivayet edildiğine göre) Hz. Enes şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.) (birgün) oynamakta olan çocukların yanından geçti de onlara selâm verdi."[149]

5203... Humeyd'den (rivayet edildiğine göre) Hz. Enes şöyle buyurmuştur: "(Birgün) Rasûlullah (s.a.) yanımıza geldi. Ben (o gün) çocuklar arasında (oynayan) bir çocuktum. Bize selâm verdi, sonra elimi tuttu, benimle bir haber gönderdi. Ben kendisine dönünceye kadar duvarın gölgesinde oturdu. (Ravi Humeyd bu son cümleyi rivayet ederken şüphelendi de şöyle dedi): Yahutta (Hz. Enes) şöyle demişti: (Ben kendisine dönünceye kadar) duvarın yanında (oturdu).[150]

Açıklama

Hz Peygamberin çocuklara selâm vermesi onun yüksek ahlakına, çocuklara sevgisine, özellikle mütev azil iği ne, bir de çocuklara selam vermenin müstehablığına delâlet eder. Aslında çocuklara selâm vermekte, onlara İslam adabını Öğretmek ve onları İslam âdabına göre eğitmek gibi yararlar vardır.

Bu mevzuda İbn Battal şöyle demiştir:

"Çocuklara selâm vermekte onları İslâm ahlakına göre eğitmek, onları böbürlenme ve gururlanma gibi süfli duygulardan arındırıp alçak

gönüllülük, yumuşaklık gibi ulvi duygu ve hasletlerle bezeme ve bu istikamete yönlendirme gibi yararlar vardır."

Mevzumuzu teşkil eden bu iki hadis çocuklara ve tevazu göstererek olsun olmasın herkese selâm vermenin müstehap olduğuna delildir. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir.

İçlerinde çocuklar bulunan cemaatten bir çocuk selâm alsa diğerlerinden borç sakıt olur mu, olmaz mı? meselesinde Şafiılerden iki kavil rivayet olunmuştur. Esah kavle göre sakıt olur. Cumhura göre bir çocuk bir adama selâm verse alması lazım gelir.[151]

Bu mevzuda Hanefilerin görüşü de şöyledir:

"Eğer aklı eren bir çocuk, selamı alırsa diğerlerinden selâm alma görevi düşmüş olur. Çünkü akıllı bir çocuk az da olsa farzı ikame eden kimselerdendir. Çünkü onun kestiği hayvanın eti yenir. Bazıları çocuğun selam almasıyla - selam alınmış olmaz- dediler"[152]

136-137. Kadınlara Selam Vermenin Hükmü

5204... Esma bint Yezid'den demiştir ki: (Biz) bir kadınlar topluluğu içerisinde iken Peygamber (s.a.) (yanımızdan geçti de) bize selâm verdi.[153]

Açıklama

Avnül Mabud, yazarı bu konuda şöyle diyor: «el-Halîmî; Rasûlullah (s.a.) her türlü fitneden emin ve günahsız idi. Artık kendi nefsine güvenen kimse kadınlara selam versin. Aksi takdirde selâm vermemek en selametti davranıştır, demiştir. İbn Battalda; bir fitne yani günaha girmek ve şehvet duygusunun uyanması tehlikesi yoksa, kadınların erkeklere ve erkeklerin kadınlara selâm vermeleri caizdir.

Malikîler, genç kadın ile yaşlı kadın arasında fark olduğunu söyleyerek genç kadına selam vermeyi veya onun erkeklere selâm vermesini yasak saymışlardır.

Rabia ise; kadın genç olsun, yaşlı olsun onunla selamlaşmak haramdır, demiştir.

Küfe alimleri de; kadınların erkeklere selâm vermeleri, meşru değildir. Çünkü kadınlar, ezan okumaktan ve kamet getirmekten men'edilmiştir ve

açıktan Kur'an okumaları yasaklanmıştır. Ancak, kadın mahremi olan erkeklere, yani babası, amcası, dayısı gibi aralarında nikah kıyılması ebedi olarak haram olan erkek akrabalarına selâm verilebilir, demişlerdir. Abdurrahman el-Cezerî de şöyle diyor:[154]

"Erkeğin kadına selâm vermesi mekruhtur. Ancak, kadın çok yaşlı olursa veya çok genç olmasına rağmen şehvet duyulmayacak derecede çok çirkin olursa ona selâm verilebilir. Erkek kendi çoluk çocuklarına selâm verdiği gibi mahremi olan kadınlara da selâm verebilir. Ve selâm vermesi sünnettir. Şafiîler demişler ki: Genç kadın ister şehvet duyulmayacak derecede çok çirkin olsun, ister şehvet duyulabilecek durumda olsun, bir yerde tek başına bulunduğu zaman, erkeğin ona selâm vermesi, onun erkeğin selamını alması, veya onun erkeğe selâm vermesi kesinlikle haramdır."

Kadın bir grup erkekle veya bir kadın topluluğu ile beraber olduğu zaman selâm vermek ve selâm almak bakımından onun hükmü erkeğin hükmü gibidir."[155]

137-138. Müslüman Ülkesinde Yaşayan Azınlıklara Selâm Vermenin Hükmü

5205... Süheyl b. Ebi Salih'den demiştir ki:

Babamla birlikte (bir kafile ile) Şam (yolculuğun)a çıkmıştım. (Yolculuğumuz esnasında kafilede bulunanlar) içerisinde Hıristiyan (rahip)lerin bulunduğu manastırların yanından geçerken onlara selam vermeye başladılar. Bunun üzerine babam, şöyle dedi:

Onlara selama (önce) siz başlamayınız. Çünkü Hz. Ebu Hüreyre, Rasûlullah (s.a.yuı: "Onlarla yolda karşılaştığınız zaman onları yolun en dar yerine sıkıştırın"buyurduğunu söyledi.[156]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte yolda İslam diyarında yaşayan ehl-i kitap ile jçarşjiaşıldığı zaman, onlardan önce selâm vermek yasaklanmakta ve onların yolun ortasında rahat gitmelerine izin vermeyip, yolun sağında veya solunda bulunan en dar yerine sıkıştırılmaları emredilmektedir. Yolun en dar yerinden maksat, duvara bitişk olan bir yolun duvardan yana kalan

kısmıdır. Eğer "yolun en dar kısmı" kelimesiyle yolun sağ veya sol tarafı kasdedilmiş olsaydı, onların hak yol olan İslâmın ortasında girmeyi terk edip sağ veya sol tarafına sapmalarına bir ceza olmak üzere yolun ortasından gitmelerine izin vermeyip onları yolun sağ veya sol kenarından gitmeye mecbur etmemiz emre di lirdi.

Aslında kâfirleri katletmek vâcibtir. Fakat ehl-i kitabın cizye vererek hayatlarını kurtarmaları, onlara bir hak olarak tanındığından cizye ödeyerek İslam diyarında yaşayan bir ehl-i kitabı öldürmek caiz değildir. Ancak bir hayrın tijmü ele geçirilemeyince ele geçirilmesi mümkün olanı da bi-rakıvermek, doğru olmadığı gerçeğinden hareket ederek, cizye karşılığında hayatlarını kurtarmış olan bu kâfirleri yollarda karşılaşıldığı zaman, hiç değilse yolun en dar yerine sıkıştırmak suretiyle manevi bir ölüme mahkûm etmek mümkün olduğundan, müslümanlar onlarla yolda karşılaştıkları zaman bu şekilde muamele etmekle emrolunmuşiardır. İmam Nevevî Müslim Şerh'inde şöyle demektedir: "Her ne kadar bizim Şafiî ulemasından bazıları onlara, onlardan önce davranarak selâm vermenin haram değil mekruh'olduğunu söylemişlerse de bu görüş zayıftır. Çünkü bu hadisteki nehy (yasaklama), tahrim (haram kılma) için olduğundan, onlar, selâm vermeden önce onlara selâm vermek haramdır. Doğrusu budur. Kadı îyaz'ın açıklamasına göre, ulemadan bazıları bir zaruret veya bir ihtiyaç zuhur etmesi halinde onlar selâm vermeden Önce onlara selâm vermenin caiz olduğunu ve Alkame ile en-Ne-haî'nin bu görüşte olduklarını söylemişlerdir. İmam Evzâî de:

"Eğer onlarla selâmlaşmakta, onlardan önce davranirsan, şunu bilki sâlih-lerden de böyle yapanlar olmuştur. Fakat selâmlaşmakta onlardan Önce dav-ranmayıp önce onların selâm vermesini beklersen, şunu iyi bilki, salihbrden bir kısmı da böyle hareket etmişlerdir. Bununla beraber şunu da iyi bil ki bid'atçiye kendisinden Önce davranarak selâm vermek, bir mazeret ve t ^ılike sözkonusu olmadıkça caiz değildir.[157] Kişi selâm verdikten sonra, onun müslü-man olmadığını anlarsa onu tahkir için selamını geri istemesi müstehabiır."[158] Eğer bir yahudi, Hıristiyan veya bu mecûsi bir müslümana selâm verirse onu almakta, bir sakınca yoktur. Fakat "ve aleyke"den başka bir ifade kullanmayacaktır. Hanefilerde de hüküm böyledir. Eğer böyle bir zımnîye (azınlığa) tebcil maksadıyla selâm verirse, küfre girmiş olur. Çünkü kâfiri tebcil ve tazim küfürdür. Eğer bir mecusiye tebcil niyetiyle "Ey usta;" dese küfre girmiş olur. el-Eşbah'da da hüküm böyledir. el-Eşbah da gu hüküm de vardır: Eğer bir azınlığa - Allah senin

ömrünü uzatsın- derse ve kalbinden de, belki müslüman olur, diyorsa veya zelil olarak yaşadığı sürece müslümanlara haraç verir, diyorsa bu sözde bir sakınca yoktur.[159]

Bazı Hükümler

1. İslâm ülkesinde yaşayan ehl-i kitaba onlardan önce davranarak selam vermek yasaklanmıştır. Çünkü onlara selamda onları tazim ve onları yüceltme vardır. Onları yüceltmek ve onlara selâm vererek sevgi gösterisinde bulunmak ise; "Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir kavmin babaları, oğulları, kardeşleri veya akrabaları da olsa, Allah'a ve peygamberine düşman olanlara sevgi beslediğini göremezsin..."[160] âyet-i kerimesine aykırıdır.[161]
2. Onlara kalabalık yollarda rastlandığı zaman, yolun en dar yerinden geçmeye mecbur edilirler.[162]

5206... Hz. Abdullah b. Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Yahudilerden birisi, size selâm verdiği zaman sadece essâmü aleyküm (ölüm sizin üzerinize olsun) diyerek selâm verir. Siz de (onun bu sözde selamına karşılık olmak) üzere: ve aleyküm (sizin üzerinize de olsun) deyiniz."
Ehu Davud dedi ki: Bu hadisi aynı şekilde Malik, Abdullah b. Dinar'dan rivayet etti. Aynı şekilde Abdullah b. Dinar'dan Sevri de rivayet etti. Abdullah b. Dinar da bu hadisde (geçen: "ve aleyküm" kelimesini vavlı olarak) "ve aleyküm" diye rivayet etti.[163]

Açıklama

"Essâm" kelimesi "erken ölüm" anlamına gelir."essâmü aleyküm" cümlesi ise, "erken ölüm başınıza gelsin" demektir. Millî seciyyesinde bulunan korkaklık nedeniyle bütün melanet vs düşmanlıklarını sinsice yürüten yahudiler, asr-i saaddette Müslümanlarla karşılaştı ki arı zaman, selâm kelimesine çok yakın olan "sâm" kelimesini kullanarak hem zehirlerini kusmuşlar, hem de selâm vermiş gibi görünmeye çalışmışlardır. Fakat onların bu hali Hz. Fahr-i Kainatın gözünden kaçmamış, ümmetini yahudilerin bu entrikalarına karşı da uyararak onların bu sözde selâmlarına

karşı nasıl mukabele edeceklerini kendilerine Öğretmiştir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-İ şeritte yahudilerin bu tutumlarına karşı müslümanların "ve aleyküm" diyerek cevap vermeleri emredümektedir.

Bu mevzuda gelen daha önceki hadislerin şerhlerinde de açıkladığımız gibi, ulema ehl-i kitab selam verdikleri vakit selâmlarının alınacağında ittifak etmişlerdir.

Ancak, Yahudiler selam yerine, selam kelimesine benzeyen fakat gerçekte selâm kelimesiyle taban tabana zıt olan "sâm: erken ölüm" kelimesini kullandıkları zaman onların bu sözüne nasıl bir karşılık verileceği meselesi büyük bir önem kazanmaktadır.

Eğer onlara mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte anlatıldığı şekilde "ve aleyküm: sizin üzerinize de olsun" diyerek karşılık verilirse o zaman yahudilerin bu bedduasına iştirak edilmiş ve bu erken ölümün hem yahudilerin hem de müslümanların basma gelmesi istenmiş olur. Çünkü bu durumda "ve aleyküm" kelimesinin başında bulunan "ve" atıf harfi olabilir. Atıf harfi ise, cem ve iştirak ifade ettiğinden yahudinin müslümanlar için ettiği erken ölüm duasının aynı şekilde yahudilere de şamil olmasından başka bir mana ifade etmez. Bu ise yahudilerin selâm suretindeki bu sinsi ihanetlerine yeterli bir cevap teşkil edemez.

Bu mevzuda İmam Nevcvî şöyle diyor: Bu hadis-i şerifte geçen "ve aleyküm" kelimesinin başındaki "vav" harfi rivayetlerin çoğunda bulunmakla beraber, bazılarında da yoktur. Rivayetlerin çoğunluğuna bakarak bu harfin bulunduğunu kabul edersek bu "ve aleyküm" cümlesini iki şekilde te'yfl edebiliriz:

1. Bu cümleyi zahirine göre te'vil edebiliriz. Şöyle ki "essâmü aleyküm" sözü "ölüm başınıza gelsin" demek olduğuna göre, bu söze "ve aleyküm" diyen kimse; "Gerçekten biz öleceğiz, siz de öleceksiniz, ölüm hususunda hepimiz aynı durumdayız. Hepimiz öleceğiz, demiş olur.

2. "Ve Aleyküm" kelimesinin başında bulunan "vav" harfinin iştirak ve cem ifade eden atıf vavi olmayıp başına geldiği cümlenin, kendinden önceki cümleyle ilgisini kesmeye yarayan istinaf vav'ı olması mümkündür. Buna göre "ve aleyküm" cümlesi:

Layık ve müstehak olduğunuz, kötülenme sizin başınıza gelsin, anlamına gelir.

Eğer, bazı rivayetleri nazar-i itibara alarak "ve aleyküm" cümlesinin başında vav harfinin bulunmadığını kabul edersek o zaman bu "aleyküm"

cümlesi, bilakis ölüm bizim üzerimize değil, sizin üzerinize olsun, anlamına gelir."

Hattabî'nin açıklamasına göre, bu mevzudaki rivayetlerin doğru olanı da vavsiz olarak gelen "aleyküm" şekildeki rivayettir[164] ki Tirmizî'nin ri-vâyetiyle Nesâinin rivayetinde[165] bu cümle, vavsız olarak rivayet edilmiştir.

Musannif Ebu Davud, metnin sonuna ilave ettiği talikte, İmam Ma-lik'le Sevrî'nin Abdullah b. Dinar'dan rivayet ettiklerini söylediği hadisten maksadı Muvatta'nm selam bölümünde bulunan 3 noiu hadisle, Buha-rî'nin istizan bölümünün 22. babında rivayet ettiği hadistir.[166]

5207... Peygamber (s.a.)'in sahabilerinden olan Hz. Enes'den (rivayet edildiğine göre sahabiler) Peygamber (s.a.)'e:

Kitab ehli (olan yahudiler ve hıristiyanlar) bize selâm veriyorlar, biz onlara nasıl karşılık verelim? demişler de (Onların selamına karşılık olarak):

"Ve aleyküm, deyiniz" buyurmuş.

Ebu Davud dedi ki: Hz. Aişe'nin rivâyetiyle Ebu Abdunahman el-Cü-heni ve Ebu Basra el-Gıfari'nin rivayeti de böyledir.[167]

Açıklama

Musannifin, metnin sonuna ilave ettiği talikte bahsettiği Hz. Aişe hadisinden maksat, Buharî'nin Sa-hih'inde istizan bölümünün 22. babında geçen hadisle Müslim'in Sahi-h'inde selam bölümünde geçen 10 numaralı hadis ve Tirmizî'nin istizan bölümünde 12. babda geçen hadistir. Ebu Basra el-Gifarî hadisinden maksat ise Nesâî'nin Amelülyevmi velleyle isimli eserinde 305. sayfada geçen 388 nolu hadistir. Ebu Abdurrahman el-Cüheni hadisinden maksat ise, İbn Mace'nin Sünenden edeb bölümünün 13. babında geçen hadistir. Bu hadislerin hepsinde ehl-i kitaba "ve aleyküm" şeklinde karşılık verileceği ifade edilmektedir.

Biz bu mevzuyu bir önceki hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[168]

138-139. Meclisten Kalkınca Selâm Vermenin Hükmü

5208... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Biriniz, bir meclise vardığı zaman selâm versin (meclisten) ayrılırken de selâm versin. Birinci (selâm) sonucundan daha önemli değildir."[169]

Açıklama

Bir meclise varıldığı zaman selâm vermek sünnet olduğu gibi, o meclisten ayrılırken de selam vermek sünnettir. Alınması ise farzdır.

Nitekim metinde geçen; "Birinci selâm sonucundan daha önemli değildir" cümlesi de hüküm bakımından bu iki selâm arasında hiçbir fark olmadığını ifâde etmektedir.

Binaenaleyh, karşılaşma halinde selâm vermek nasıl sünnetse, ayrılma halinde selâm vermek de sünnettir ve alınması da farzdır. Meclisten kalkarken verilen selâm, geri dönme ihtimalini kaldırır. Geride kalanlara da güven verir ve onlar için bir rahmet dileği olur. Tirmizî bu hadisin hasen olduğunu söylemiştir.[170]

139-140. Selâmı "Aleykesselâm" Şeklinde Vermek Mekruhtur

5209... Ebu Cüreyl el-Hüceymî'den demiştir ki:

Rasûlullah (s.a.): "Aleykesselâm ey Allah'ın Resulü" diye selâm verdim.

"Aleykesselâm deme, çünkü aleykesselâm ölülerin selâmıdır" buyurdu. [171]

Açıklama

Bu hadis-i şerif "aleykesselâm"diyerek selâm vermenin mekruh olduğuna delalet etmektedir.Sünnet olan "Esselamü aleyküm" diyerek selam vermektir.

78. Bu hadis daha önce (4084) numarada geçmişti.

Bu mevzuda İbn Abidin meşhur Haşiye'sinde şu görüşlere yer vermektedir:

"Şürünbilâlî müsâfaha hakkındaki risalesinde dedi ki: , aleykesselâm, kelimesiyle söze başlanmaz. -Aleykümusselâm diye de selam verilmez.

Çünkü Ebu Davud, Tirmizî ve başka hadis kitaplarında sahih senetlerle Câbir b. Süleym'den şu mealde bir hadis rivayet edilmiştir:

"Ben Allah'ın Resulüne vardım: "-Aleykümusselâm ya Rasûlullah dedim Cenab-ı Peygamber:

Sakın aleykesselâm deme. Çünkü aleykümusselâm kelimesi ölülere verilen selamdır, buyurdu."

Tirmizî bu hadis hasen -sahihtir- demiştir. Bundan anlaşılıyor ki, "aleykesselâm" şeklinde selâm verenin cevabını iade etmek vacib değildir. Çünkü Allah'ın Rasûlünün böyle selama cevap verdiği değil, bilâkis böyle demekten men'ettiği hükmü vârid olmuştur."[172]

İmam Nevevî ise bu şekilde verilen selâmın da usûlüne göre alınmaya müstehak olduğunu söylemiştir.[173]

140-141. (Bir Cemaat Adına O) Cemaatten Bir Tek Kimsenin Selam Alması (Yeterlidir)

5210... Hz. Ali b. Ebi Talib'in oğlu el-Hasen'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "(Bir topluluğa) uğrayan bir cemaatin yerine içlerinden birinin selâm vermesi yeterlidir ve oturanlardan birisinin de (kendilerine verilen) selamı (hepsi adına) alması yeterlidir." [174]

Açıklama

Bilindiği gibi selâm vermek sünnet-i kifâyedir.Binaenaleyh bir cemaat içerisinde bir kışı selam verecek olursa hepsi adına bu sünneti yerine getirmiş olur. Fakat hepsinin birden selam vermesi daha faziletlidir.Selam almak ise farz-ı kifâyedir.

Hadis-i şerifte oturan bir cemaat adına, içlerinden birinin selâm almasının yeterli olmasından bahsedilmesi, ayakta olan bir cemaat adına içlerinden birinin selâm almasının yeterli olmayacağı anlamına gelmez.

Hadis-i şerifte oturan bir cemaatten bahsedilmesi, bu hükmün sadece oturan cemaat için geçerli olduğundan değildir. Ancak kendilerine selâm verilen ve selâm alma durumunda kalan kimselerin genellikle oturan kimseler olduğundandır.[175]

Bir başka ifadeyle buradaki "oturur olma" kaydı, kayd-ı ihtirazı değil, kayd-ı ekseridir.
Bu hadisin senedinde bulunan Said b. Halid, hadis âlimleri tarafından cerh edilmiştir.[176]

141-142. Musafaha (El Sıkışma)

5211... el-Berâ b. Azib'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "İki müslünıan karşılaştıklarında el sıkışır, azîz ve celîl olan Allah'a hamd eder ve birbirlerine (günahlarının bağışlanması için) af dilerlerse (günâhları) bağışlanır.[177]

5212... el-Berâ b. Azib'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"İki müslüman karşılaşırlar da el sıkışırlarsa daha ayrılmadan önce (mutlaka) bağışlanmış olurlar."[178]

Açıklama

Musafaha: Esenleşmek için iki kişinin biribirlerinin g tutmalarıdır.[179]
Kamus Şerhi Tacü'l-Arus'da açıklandığı üzere, musafaha iki kişinin yüzyüze gelerek biribirlerinin ellerini tutmak suretiyle ellerinin iç taraflarını birbirlerine dokundurmalarıdır. Aliyyü'1-Kâri de Mirkat adlı eserinde müsafahayı "elin ele temas ettirilmesidir" diye tarif etmiştir.[180]
Müsafahın nasıl yapılacağı hakkında Hz. Peygamber (s.a.)'den bir tarif nakledilmiş değildir. Bunun sebebi, tokalaşmanın örf ve âdetle bilinen malum bir fiil olmasıdır. Bilinen herşeyi Rasûlullah değisürmeyecekse bunun için bir tarif vermesi gerekmez.[181]
Musafahanın yukarıda naklettiğimiz sözlük manalarına bakılırsa musafaha tokalaşanların ellerinin iç taraflarının biribirine temas ederek kavranması ve yüzlerinin de biribirine dönük olması ile gerçekleşir.
Tek elle mi çift elle mi yapılacağına gelince, her ikisi hakkında da rivayet bulunmakla beraber, birer el ile yapılacağını ifade eden hadis ve nakiller daha umumî ve yaygın tatbikatı aksettirmektedir. Nitekim İbn Abdil Berr'in et-Temhid isimli eserinde İbn Büsr'e dayanan bir senetle naklettiği sahih bir hadiste Abdullah İbn Büsr (r.a.)'in bir elini göstererek:

"Şu elimi görüyor musunuz, bununla Rasûlullah (s.a.)'le tokalaştım" dediği rivayet edilmiştir.[182]

Bu mevzuda Hz. Ebu Umame'den rivayet edilen bir hadis-i şerif de şu mealdedir.

"Selamlaşmanın kemâli eli tutmakla gerçekleşir, musafaha (tokalaşma) da sağ elle olur."[183]

Buhârî'nin Hz. İbn Mesud'dan rivayet ettiği ve Hz. Peygamber'in O'na teşehhüdü (ettehiyyatü lillahi... duasını) öğrettiğini anlatan hadiste, Hz. İbn Mesud "benim iki elim, onun iki eli arasında olduğu halde...." demiş[184] ve yine Buharî'nin rivayetinde Hammâd b. Zeyd'in Abdullah b. Mübarek ile iki eliyle musafaha ettiği zikredilmiştir.[185]

Bütün bu anlatılanlardan anlaşılan şudur ki, iki elle yapılan müsafaha-lar bir âlimden veya ariften önemli bir meseleyi öğrenirken yapılan mü-safahalardır. Böyle iki elle musafaha yapmakla öğretilen meselenin önemine dikkat çekilmiş olur.

Nitekim, mealini sunacağımız şu hadis-i şerifler de buna delâlet eder: "Bedevilerden birinin yanına varmıştık. Bedevî dedi ki: Rasûlullah (s.a.) elimi tuttu ve Yüce Allah'ın kendisine öğrettiği şeylerden bana da öğretmeye başladı."[186]

"Peygamber (s.a.)'in huzuruna vardım ve: Ey Allah'ın Resulü, bana bir sığınmak duası öğret de onunla sığınayım, dedim. Bunun üzerine, Ra-sûlü Ekrem elimi tuttu ve şöyle buyurdu:

"Allahım kulağımın şerrinden, gözümün şerrinden, dilimin şerrinden, kalbimin şerrinden, menimin şerrinden sana sığınırım, diye dua et.”[187]

Hanefi ulemasına göre, "Hz. Peygamber birisine böyle önemli bir meseleyi öğretirken yaptığı müsahafada bazen karşısındakinin elini iki avucunun içine alırdı. Meselâ Hz. İbn Mesud'a teşehhüdü öğretirken yaptığı müsafahada, Hz. İbn Mesud'un eli Hz. Peygamber'in avuçları içindeydi. Binaenaleyh bu tür müsafahalar iki elle birden de yapılabilir. Binaenaleyh sünnet olan müsafahayı her iki tarafın da sağ elle yapmasıdır. Bu karşılaşmadan dolayı, yapılan müsafaha böyle olduğu gibi, bey'at için yapılan müsafahalarda da böyledir. Hanefi ulemasıyla Şafiî ve Hanbeli ulemasının görüşü budur. Nitekim Hanefi fakihlerinden "İbn Abidin (rahmetullahi aleyh) Reddu'l-Muhtar, isimli eserinde bu konuda şöyle demiştir:

"Eğer (Hacı adayı), kimseye eziyet vermeden (Hacer-i Esvedi) öpemezse yahut mutlak surette öpme imkânını bulamazsa, ellerini Hacer-i

Esved'in üzerine koyar sonra onları öper. Yahut bir elini Hacer-i Esvedin üzerine koyar; evlâ olan sağ elini koymaktır. Çünkü şerefli, işlerde sağ el kullanılır. Şu da var ki Bahr-i Amik'den nakledildiğine göre Hacer-i Esved Allah'ın yeminidir. Kullarıyla onunla müsafaha eder, müsafaha sağ elle olur."[188]

"Yine sünnet olan müsafahada el içleriyle birlikte, başparmak da kav-ranmalıdır. Çünkü başparmakta bir damar vardır ki kalplerde sevgiyi yeşertir. Hadiste böyle gelmiştir. Bunu Kuhistanî ve başkaları nakletmiştir."[189]

"Nitekim Gümüşhanevi hazretleri de "Müsafahada sünnet olanın sağ elle yapılmasıdır. Fitneden korkulduğu zaman, sakalı bitmemiş yakışıklı delikanlılarla müsafaha etmek haram olduğu gibi, cüzzam gibi bulaşıcı hastalığa mübtelâ kimselerle müsafaha etmek de mekruhtur."[190]

Eşşeyh Abdullah b. Süleyman ez-Zebidi müsafahayı sağ elle yapmanın daha faziletli olduğunu söylediği gibi, Şeyh Alkami, İmam-i Nevevî, Abdurrauf Münavi, Ali b. Ahmed el-Azizi, İbn Raslan, Abdul Kadir Gey-lânî gibi âlimler de bu görüşü savunmuşlardır.[191]

Görülüyor ki, sünnete uygun olan tek elle ve sağ elle yapılan müsafahadır. Tek elle yapılmasında Allah'ın tekliğine işaret gibi manada bulunmalıdır.[192]Fakat Hanefî ulemasından, Eşref Ali el-Tehânevî müsafahanin tek elle yapıldığını, ifâde ettiği zannedilen hadislerdeki el kelimesinin cins için olduğu ve dolayısıyle iki el ile ihtimali olduğu gerekçesinden hareket ederek, müsafahanın kesinlikle iki elle yapılacağını söylemiş ve bu görüşünü çeşitli delillerle isbat etmiştir.[193]

Mevzumuzu teşkil eden bu hadisten (5211) numaralı hadis-i şerifte müsafaha edilirken "el-hamdülillahi yağfirüllahü lenâ ve Iekünı"diye-rek Allah'a hamd ve istiğfarda bulunulacağı da ifâde edilmektedir. Bu hadiste yapılması istenen hamd ve istiğfar (5212) numaralı hadiste bulunan: "Daha onlar bir birinden ayrılmadan önce, Allah onları affeder" ifâdesinin tecellisi için, istenmiş olabileceği gibi müsafahanın, iki tarafın da günahlarının affına vesile olabilecek derecede kemâle ermesi için de istenmiş olabilir.

Çünkü "iki müstüman karşılaşıp da bir diğerine selâm verince bunların Allah'a en sevimli olanı arkadaşına karşı daha güleryüzlü olanıdır. Bunlar bir de müsafaha edince Allah üzerlerine yüz rahmet indirir. Bunun doksanı müsafahaya ilk başlayan içindir. Onu da Öbürü içindir."[194]

Sabah Ve İkindi Namazlarından Sonra Müsafaha Yapmak (Caiz Midir?)

İmam Nevevî, "el-Ezkâr" isimli eserinde müsafaha konusunda şöyle diyor: "Şunu bil ki her karşılaşmada müsafaha yapmak müstehabtir. Halkın sabah ve ikindi namazlarından sonra âdet hâline getirdiği güzel müsafahanın ise şeriatle ilgisi yoktur. Ancak bunun zararı da yoktur. Çünkü prensip olarak müsafaha sünnettir. Ve halkın çoğu hallerde aşın giderek bunu kusurl'j halde yapmaları onu sünnet olmaktan çıkarmaz. Şeyh ve İmam Ebu Muhammed Abdusselâm rahmetullah "el-Kavaid"adh kitabında şöyle demiştir.

Bidadlar beş kısımdır:

1. Vacib olan bidatlar

2. Haram olan bidatlar,

3. Mekruh olan bidatlar, .

4. Müstehab olan bidatlar,

5. Mubah olan bidatlar...

Mubah olan bidatlardan birisi de sabah ve ikindi namazlarından sonra tokalaşmaktır."[195]

Hanefi ulemasından Aliyyül Kâri, imam Nevevî (r.a.)'nin bu görüşüne itiraz ederek şöyle demiştir:

"İmam Nevevî'nin bir nevi çelişki içinde bulunduğu aşikârdır. Çünkü halkın bazı vakitleri işledikleri sünnete bid'at denilemeyeceği gibi, halkın bu sünneti sabah ve ikindi namazlarından sonra müstehab ve meşru olmayan şekliyle yapmalarına da sünnet denilemez. Çünkü meşru olan müsa-fahanın zamanı ilk karşılaşma zamanıdır. Bazan halk karşılaştıkları halde müsafaha yapmadan uzun süre sohbet ve ilim müzakeresi yapıyorlar. Sonra namazı kılınca müsafaha ediyorlar. Nerede sünnet, nerede bunların yaptıkları. Onun için bizim Hanefî ulemasından bazıları, İmam Neve-vî'nin sözünü ettiği bidatin mekruh ve mezmum bidatlerden olduğunu açıkça ifade etmişlerdir."[196]

Bu mevzuda isabetli olan AHyyü'l-Kari'nin görüşüdür. İmam Nevevî hazretlerinin görüşü hatalıdır.

Sabah ve ikindi namazlarından sonra yapılan müsafahalar, mezmum bidatlerden olduğu gibi bayram namazlarından sonra yapılan müsafha ve kucaklaşmalar da aynı şekilde çirkin bidatlerdendir. Bu konuda İbn Abidin şöyle diyor: "Sadece namazlardan sonra müsafahaya devam etmek, bazı

cahillerin bunun sünnet olduğunu ve diğer zamanlarda yapılan müsafaha-lardan daha faziletli olduğunu zannetmelerine yol açar. Oysa seleften hiçbir kimse bu vakitlerde müsafaha etmemiştir. Binaenaleyh namazdan sonra müsafaha herhâlükârda mekruhtur ve Rafızîlerin sünnetlerindendir."[197]

Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre 5211 numaralı hadisin senedinde Ebu Bele vardır. Bu sebeble hadisin senedi muzdariptir. Çünkü onun kimliği ve güvenilirliği konusunda ileri sürülen çelişkili tesbitlerin birini diğerine tercih etmek mümkün değildir.[198]

5213... Hz. Enes b. Malik'den demiştir ki: Yemenliler (Medine'ye Hz. Peygamberle görüşmek üzere) gelince, Rasûlulah (s.a.) (onlar hakkında ashabına) şöyle dedi:

"Size Yemen halkı geldi. Onlar ilk müsafaha ilk yapan kimselerdir." [199]

Açıklama

Bu hadis-i şerif de musafahanın müstehab olduğuna (jejaıet etmektedir. Nitekim bütün ulema, musafahanın meşru ve güzel bir amel olduğunu söylemişlerdir. İmam Malik, önceleri musafahanın kerahetine kail iken sonradan o da bunun meşruluğunu kabul etmiştir. Çünkü müsafaha müslümanlar arasındaki sevgi bağlarını takviye eder.

Bunun için Hz. Peygamber müslümanları müsafahaya teşvik etmiş ve müsafaha, müslümanlar arasında yaygınlaşmıştır. Nitekim Hz. Ebu Kata-de'nin şu sözü musafahanın ashab-ı kiram arasında yaygın olduğunu ifâde etmektedir.

"Ben Enes b. Malik'e: Müsafaha Peygamber (s.a.)'in ashabı arasında yaygın mı idi? diye sordum da: Evet cevabını verdi."[200] Ayrıca: "Bir de baktım ki Rasûlullah (s.a.) mescidde oturuyor. Etrafında da insanlar var. Derken Talha b. Ubeydullah kalkarak süratle yanıma geldi. Benimle müsafaha etti ve beni tebrikte bulundu"[201] mealindeki hadis-i şerif de musafahanın Hz. Peygamber zamanından beri müslümanlar arasında yaygın olduğu gerçeğini te'yid etmektedir.

Bütün bunlar, musafahanın Hz. Peygamber'in sağlığında, ta İslamın ilk yıllarından beri Medine'de yaygın olduğunu ifâde ederken, Hz. peygamber'in vefatı esnasında kendisini ziyarete gelen Yemenlilerden "Müsafa-hayi ilk yapanlar" diye bahsetmesini "müsafahayı

yaygınlaştırmakta en çok emeği geçenler" şeklinde anlamak en isabetli bir te'vil olsa gerektir.[202]

142-143. Kucaklaşma

5214... Aneze (kabilesin) den (olan) bir adamdan (rivayet edildiğine göre) kendisi Hz. Ebu Zer'e Şam'dan sürgün edildiği zaman:

Ben sana Rasûlullah (s.a.)'in hadislerinden bir hadisi sormak istiyorum, demiş. Hz. Ebu Zer de:

(Hz. Peygamber'in) sır(ların)dan değilse ben de sana haber veririm, cevabım vermiş. (Aneze kabilesinden olan bu adam rivayetine şöyle devam etti:) Ben de:

O (Hz. Peygamberin sırlarından) bir sır değildir. Kendisiyle karşılaştığınız zaman, Rasûlullah (s.a.) sizinle müsafaha eder miydi? (Bunu sormak istiyorum), dedim.

Kendisiyle her karşılaştığımda benimle mutlaka müsafaha ederdi. Birgün (beni huzuruna çağırmak üzere) bana (bir adam) göndermiş. Ben de evimde yoktum. (Eve) gelince Rasûlullah'ın bana (bir adam) gönderdiğini haber aldım. Bunun üzerine (doğru) kendisine vardım. Makamında bulunuyordu. Beni (görünce) hemen kucakladı; bu çok, pek çok daha güzeldi.[203]

Açıklama

Hz. Ebu Zerr'in Şam'dan sürgün edilmesi hadisesi kısaca şöyle olmuştur:

Hz. Osman'ın halifeliği zamanında Hz. Ebu Zer, Şam'da ikamet ediyordu. O sırada Şam valisi de, Hz. Muaviye idi. İşte o dönemde, Hz. Ebu Zer ile Hz. Muaviye arasında: "... altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda sarf etmeyenleri ise can yakıcı bir azabla müjdele"[204] âyeti üzerinde bir ihtilâf çıktı. Hz. Muaviye bu âyet-i kerimenin ehl-i kitap hakkında indiğini savunurken, Hz. Ebu Zer de hem onlar hakkında, hem de biz müslümanlar hakkında indiğini savunuyordu. Derken Hz. Muaviye bir mektubla Hz. Osman'a, Hz. Ebu Zer'den şikayette bulundu. Bunun üzerine Hz. Osman Hz. Ebu Zerr'i Medine'ye celbetti. İşte metinde bahsi geçen Hz. Ebu Zerr'in

Şam'dan sürgün edilmesi hâdisesinin hulasası budur. Tafsilatı Sahih-i Buhari'dedir.

İbn Melek'in açıklamasına göre metinde geçen "serîr" kelimesi mülk ve nimet manasına gelmekle beraber, burada Peygamberlik mülk ve nimeti anlamlarında kullanılmış olması da mümkündür. Ayrıca karyola anlamına geldiği de söylenmektedir.

Biz bu manaların hepsine şamil olması için, şerir kelimesini "makam" kelimesiyle tercüme ettik.

Metinde geçen "ecved: daha güzel" kelimesi, ism-i tafdil olması do-layısıyle kendisinden sonra başında "min" harf-i cerri bulunan bir müfad-dalün aleyh'e ihtiyacı vardır. Ancak üstün güzelliğin, sadece belirli bir şeye nisbetle kayıtlı olmayıp her nisbete şamil olabilmesi için bu mufadda-lüna aleyh hazf edilmiştir.

Buna göre "ecved" kelimelerinin geçtiği cümle "bu herşeyden çok daha güzeldi" anlamına gelir. Eğer bu kelimelerden sonra mutlak bir mufad-dalünaleyh takdir etmek gerekirse, o zaman en uygunu "minel müsafaha: müsahfadan" kelimesini takdir etmektir.

Bu taktirde cümlenin manası şudur: "Bu müsafahadan çok daha güzeldir."

Bezlu'l-Mechud yazarının da ifade ettiği gibi "bir fitne sözkonusu olmadıkça kucaklaşma caizdir.-Nitekim Zeyd b. Harise ve Cafer b. Ebi Ta-Hb'le ilgili meşhur iki olay[205] bunu açıkça ifade etmektedir. İmam Ebu Yusuf'un görüşü de budur.

İmam Ebu Hanife ile İmam Muhammed'e göre ise, bir kimsenin diğer bir kimsenin elini veya ağzını veya başka bir yerini öpmesi ya da onu kucaklaması mekruhtur. Delilleri is Sünen-i Ebu Davud'da geçen (4049) numaralı hadis ile Hz. Enes hadisi[206]'dir.

Zahirde biribirine aykırı gibi görünen bu hadislerin arasım şu şekilde te'lif etmek mümkündür. Kucaklaşmanın kerahatine delâlet eden hadislerde, kasd edilen şehvetle olan kucaklaşmalardır. Ama şehvetten uzak ve iyi duygularla yapılan kucaklaşmalar, caizdir. Sıhhatli olan görüş budur."[207]

Denildi ki, bu mevzudaki ihtilâf üzerinde sadece eteklik varken yapılan kucaklaşmalar hakkındadır. Üzerinde eteklikle birlikte gömlek de olan kimselerin kucaklaşmalarında, bir sakınca olmadığında icma vardır. Çünkü bakılması haram olan birşeye dokunmak da haramdır. Hatta dokunulması daha da şiddetlidir."[208]

Biz bu konuyu Hanefi ulemasından et-Tahânevî'nin bir tahkik mahsulü, olduğuna inandığımız şu sözleriyle noktalamak istiyoruz:

"Öpmek ve kucaklaşmak bazan selamlaşmak ve tokalaşmak niyetiyle olur. Buna "tahiyye öpmesi" veya "tahiyye kucaklaşması" denir ki bu caiz değildir. Çünkü Hz. Peygamber: "Ey Allah'ın Resulü, içimizden biri karşılaştığı kardeşine veya dostuna eğilebilir mi? Onu kucaklayıp öpebilir mi?" sorusuna: "Hayır, fakat onun elini tutup onunla tokalaşabilir" cevabını vermesiyle[209] yasaklanmıştır. Binaenaleyh karşılaşmalarda meşru olan selamlaşmak ve tokalaşmaktır. Kucaklaşmak ve öpüşmek değildir.

Bu mevzuda, İmam Ebu Hanife ile İmam Muhammed de el-Camiussağır isimli eserinde böyle demiştir.[210]

Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere İmam Ebu Hanife'nin mekruh olduğunu söylediği öpme ve kucaklaşmadan maksadı karşılaşıldığı zaman selamlama yerine yapılan, öpme ve kucaklamadır. Çünkü bu sünnet olan selamlaşmayı engellemektedir.

Öpme ve kucaklama bazan şehvetle olur ki, bunu hanefi imamlarından hiçbirisi caiz görmemiştir. Çünkü bunu Hz. Peyamber yasaklamıştır.[211]

Öpme ve kucaklama bazan da sırf karşılaşılan kişiyi görmenin sevinci ve ona duyulan özlem ve sevginin verdiği heyecanla olur ki, şehvet şaibesinden tamamen uzaktır. Bu tür Öpme ve kucaklamaların mubah olduğunda da hanefi imamları ittifak etmişlerdir. Çünkü bu tür kucaklaşma ve öpmeler, Hz. Peygamberde ve sahabilerinde görülmüş, yasaklığına delalet eden şer'i bir delile rastlanmamıştır. Bu mevzu, bundan ibarettir.

Hanefi imamlarından Tahavî bu mevzuda hanefi imamlarının arasında görüş ayrılığı bulunduğunu; İmam Ebu Yusuf'la İmam Muhammed'in bunu caiz görmediğini, söylemekle hata etmiştir. Çünkü aslında İmam Ebu Yusuf'un caiz gördüğü kucaklama ve öpme kaynağı sevgi ve özlem heyecanı olan kucaklama ve öpmedir. Selamlaşma ve tokalaşma niyyetiy-le yapılan kucaklama ve öpmek değildir. Maalesef, bu mevzuda hidaye yazarı da Tahavî'ye tabi olarak aynı hataya düşmüştür. Hidaye yazarı bu konuda şehvetle olan kucaklaşmayı ve öpüşmeyi yasaklayan hadisleri[212] de Ebu Yusuf'un aleyhine değil göstermiştir ki o ayrı bir konudur. Burada sözkonusu olan selamlaşma yerine yapılan kucaklaşma ve öpüşmedir. İmam Ebu Yusuf ise, buna cevaz vermiş değildir. Eğer cevaz vermiş olsa, aleyhine delil olarak, bu hadis değil yukarıda geçen Tirmizî hadisi getirilir.

Bundan daha acaib olanı da şudur ki İmam Tahavî bu konuyu işlerken bazı fıkıh alimlerinin, bu konudaki ihtilâfın üzerinde elbise olarak sadece

eteklik bulunan kimselerin yaptığı kucaklaşma ve öpüşme ile ilgili olduğuna dair görüşlerine yer vermiştir. Oysa kucaklaşma ve Öpüşme, şehvetle yapılmışsa üzerinde eteklikten fazla olarak bir de gömlek veya cübbe-nin bulunması, onu gayr-i meşruluktan çıkaramaz. Bazıları da hanefi imamlarına nisbet ederek âlim ve sultanın elinin öpülmesinin caiz olup başkalarının elinin öpülmesinin caiz olmadığını söylemişlerdir ki bu da garib bir iddiadır. Çünkü Hanefi imamları arasında böyle bir ayırım sözkonusu değildir. Onlara göre âlim ve sultanın elini öpmek caiz olduğu gibi, başkalarının elini öpmek de caizdir. Bu mevzudaki hüküm geneldir.

Bazan da kucaklaşma ve öpme sultanın önünde yer öpme, eşik Öpme, sarihlerin kabirlerini, ellerini ve ayaklarını öpme şeklinde teberrük ve tazim yoluyla olur ki, bu asla caiz değildir. Çünkü teberrük ve tazim yoluyla, sadece Kabe ve Hacer-i - Esved için olabilir. Çünkü Selef-i salihinden Kabe ve Hacer-i Esved dışında böyle bir öpme sabit olmamıştır. Onlardan sabit olan öpme, muhabbet ve özlemden kaynaklanan öpmedir. Tazim ve teberrük öpmesi değildir.

Öpme ve kucaklama ile ilgili hadislerin hepsinde de cevaz verilen kucaklama ve öpmeden maksat, muhabbet Özlem ve acıma ve takdir duygularından kaynaklanan öpmelerdir, diğer öpmeler değildir."[213]

143-144. Ayağa Kalkma Hakkında (Gelen Hadisler)

5215... Hz. Ebu Said el-Hudrî'den (rivayet edildiğine göre) Kurey-za'hlar Hz. Sa'd'ın hakemliğine (razı olarak kalelerinden inince) Rasûlul-lah (s.a.), (gelip hakemlik yapması için) Hz. Sa'd'a (bir haberci) gönderdi. Bunun üzerine Hz. Sa'd, bir eşek üzerinde oraya geldi. Peygamber (s.a.), (Hz. Sa'd'ın geldiğini görünce):

"Haydi kalkınız efendinize!" yahutta; "en hayırlınıza!" buyurdu. (Hz. Sa'd da) hayvanından indi ve Rasûlullah (s.a)'ın yanına gelip oturdu.[214]

5216... Şu (bir önceki hadis,) Şu'be'den de (rivayet edilmiştir). Bu hadisi Şu'be şöyle rivayet etti: (Hz. Peygamber) mescidin yakınında idi. Ensara (hitaben):

"Haydi kalkınız efendinize" buyurdu.[215]

Açıklama

HZ. Sad b" Muaz EVS kabilesmdeıudir- Evs kabilesi, Yahudî Beni Kureyza kabilesinin müttefki idi. Meşhur rivayete göre Evs'liler, Peygamber (s.a)'den Benî Kureyza *nın affını istemişler, O da:

Beni Kureyza hakkında sizden bir adamın hakemliğine ne dersiniz? diye sormuştu. Yahudiler, Hz. Muâz'ın hakemliğini kabul ettiklerini söylemişler, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) Hz. Sa'd'a haber göndermiş, Hz. Peygamber'in yanına ensardan bazı akrabası ile birlikte gelmiş ve Yahudiler tarafından karşılanarak kendisine, yakınlarına iyilik et, denilmişti. O da kendilerine:

Gerçekten Sa'd için Allah uğrunda hiçbir kimsenin levmine (kınamasına) aldırış etmeyeceği zaman gelmiştir" cevabını vermiş ve:

Kureyza oğullarının harbe yarayanlarının Öldürülmesine ve kızlarının da esir edilmesine hükmetmişti.[216]

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, bir mecliste oturan kimselerin, oraya gelen bir kimse için ayağa kalkmaları söz konusu ediliyor.

Bezi yazarının açıklamasına göre, İmam Buhârî ile Müslim mevzumuzu teşkil eden bu hadisi, delil getirerek, meclise yeni gelen bir kimse için ayağa kalkmanın mutlak surette caiz olduğunu söylemişlerdir. Müslim "Ben ayağa kalkma konusunda bu hadisten daha sağlam bir hadis bilmiyorum" demiştir. Ancak İbn el-Hacc'ın da aralarında bulunduğu bazı ilim adamları, aslında mevzumuzu teşkil eden bu hadisin, İmam Buhârî ve Müslim'in zannettikleri gibi hiç de ayağa kalkmanın cevazına delalet etmediğini söylemişlerdir. Bunlara göre Hz. Peygamber "Haydi efendinize kalkınız" buyurmakla "Haydi kalkınız, gidiniz de hasta olduğu için hayvanından inebilecek durumda olmayan efendiniz -veya en hayırlınız olan- Sa'd'e hayvanından inmesi için yardım ediniz" demek istemiştir. Nitekim Ahmed b. Hanbel'in rivayetinin sonunda yer alan "Onu (hayvanından) indiriniz" [217] ifadesi de bunu açıkça ifade etmektedir. Eğer gerçekten Hz. Peygamber onların, zannettikleri gibi, Hz. Sa'd için ayağa kal-kılmasını emretmek isteseydi, etrafındaki insanlara "Kümü ilâ seyyidi-küm (haydi) kalkınız efendinize" demez de "kumu liseyyidiküm: Efendiniz için (ayağa) kalkınız"deıdi. Sonra eğer gerçekten bir insan için ayağa kalkmak caiz olsaydı, Rasûlü Ekrem efendimiz, bunu sadece Hz. Sa'd'a tahsis etmez, herkese şâmil kılardı. Suyûtî'nin açıklamasına göre ise metinde geçen: "Kumu ilâ seyyidiküm:" ifâdesi "gidiniz, onu ikram olsun diye karşılayınız"

anlamında kullanılmıştır. "Onun için ayağa kalkınız" anlamında kullanılmamıştır.

Bu mevzuda birçok görüşler ileri sürülmüştür. Bu hususta tutulacak en doğru yol, eğer bir yanlış anlaşılmaya yol açamayacaksa, ayağa kalkmayı terk etmektir.

Bezi yazarının açıklamasına göre "el-Lemeât" isimli eserde bu mevzuda şöyle denmektedir:

"Bazı ilim adamları bir meclise yeni gelen bir kimse için ayağa kalkmanın sünnet olduğunu iddia ettiler ve mevzumuzu teşkil eden bu hadisi de bu görüşleri için delil getirdiler. Bazıları da "bir adam: Ey Allah'ın Resulü içimizden biri (din) kardeşi veya bir dostu ile karşılaşıyor, ona eğilebilir mi?" diye sordu da Rasulü Ekrem: Hayır, buyurdu.
[218] mealindeki ha-dis-i şerife sarılarak bunun mekruh olduğunu söylediler. Sahih olan şudur ki; ilim ve fazilet ehline ayağa kalkarak saygı göstermek kesinlikle caizdir. Metalibu'l-Mü'minîn isimli eserde de "oturanların saygı için yanlarına gelen bir kimseye ayağa kalkmaları liaynihi mekruh değildir. Mekruh olan kendisine ayağa kalkılmaktan hoşlanan kişiler için kalkmaktır. Resulü Zişan efendimizin sahabilerinden bazılarının ayağa kalkmalarını hoş karşılamamış olması her gelene ayağa kalktıkları zaman kendileri için büyük bir meşakkatin doğması söz konusu olduğu yer ve zamanlarla ilgilidir. Ayağa kalkmakla ilgili değildir."

İmam Nevevî'de "Hz. Peygamber zamanında ayağa kalkmanın günümüzdeki gibi yaygın olmaması onun bidat olduğuna delalet etmez. Çünkü o dönemde müslümanlar, mutlak surette ayağa kalkmakla emrolunma-dıkları gibi ayağa kalkmamakla da emrolunmuş değillerdi. Bu bakımdan ayağa kalkmama yönü daha ağır basmakla beraber, meselenin bid'at olduğunu söylemek asla mümkün değildir.

Bezi yazarının hocalarından merhum Muhammed Yahya'nın hadis notlanndaki açıklamasına göre, aslında insanlara ayağa kalkmak caiz olmakla beraber, ayağa kalkan veya kendisi için ayağa kalkılan açısından arızî bir fesadın bulunması halinde, bu cevaz kerahete dönüşür. Kalkan açısından fesat riyakâr durumuna düşmesidir. Bazı kişilerin bazan hiç de hoşlanmadıkları bir kimse için cemaat içerisinde ayağa kalkmak durumunda kalmaları gibi.

Kalkılan açısından fesat ise, kendisine gösterilen saygıdan dolayı büyüklük duygusuna kapılması gibi. Fakat kişi gelen bir kimseye ayağa kalkmadığı takdirde, uğrayacağı zarar, ayağa kalktığı takdirde, uğrayacağı

zarardan daha büyük olmak, düşmanlık ve kin kazanmak ve saldırıya uğramak gibi zararlara uğraması sozkonusu ise o zaman ayağa kalkar.

Fakat Musannif Ebu Davud'un rivayet ettiği bu hadiste sözü geçen kıyam, cevazı ihtilaflı olan tazim kıyamı değildir. Yardım kıyamıdır. Yani Hz. Ebu Said el Hudrî'ye ayağa kalkanlar onu tazim için değil, hayvanından inmesinde yardım etmek için kalkmışlardır.[219]

Bu mevzuda Hanefi ulemasında Eşref Ah et-Tehânevî de şöyle diyor:

"Kıyamın çeşitli şekilleri vardır:

1. "Kıyam" kelimesi "li" harf-i cerri ile kullanıldığı zaman ayağa kalkmak anlamına gelir.

2. "İla" harf-i cerri ile kullanıldığı zaman yürüyüp gitti, anlamına gelir.

3. "Beyne" kelimesiyle kullanıldığı zaman "önünde görünmek" anlamına gelir.

4. "Alâ" harf-i cerri ile kullanıldığı zaman oturmakta olan bir kimsenin arkasında dikilmek manasına gelir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte kıyam kelimesi "ilâ" ile kullanıldığı için "yürüyüp gitti" anlamında kullanılmıştır. Bu çeşit kalkış ise ne tazim ne de ikram içindir. Ancak Hz. Sa'd'ın rahatsızlığıyla ilgili özel bir kalkıştır.[220]

Bu mevzuda en titiz davranış şudur: "Kişi duruma bir bakmalı, eğer kalktığında kerahet gerektiren bir durum ortaya çıkacağına kanaat getirecek olursa kalkmamalı. Fakat bununla beraber kalkmadığı takdirde kendisine karşı taraftan bir zarar gelmesi söz konusu ise o zaman kalkar.[221]

Bu mevzuya İbn Abidin'in şu sözleriyle son veriyoruz: "Hatta gelene tazim olsun diye ayağa kalkmak müstehabtir. Mescidde oturan bir kişinin yanına gelene tâzimen ayağa kalkması, Kur'an okuyanın, gelene tazim için ayağa kalkması, eğer gelen kişi tazime müstehak ise mekruh değildir."

Müşkilu'1-Âsâr adlı eserde, şu hüküm yer almaktadır: "Başkasının önünde, ayağa kalkmak, bizzat mekruh değildir. Mekruh ancak kendisi için ayağa kalkılan kişi kendisi için kalkılmayı severse, bahis konusu olur. Eğer kendisi için kalkılmasına kıymet vermeyen bir kimse için kalkarsa kerahet olur."

İbn Vehhab dedi ki: "Diyorum ki: Bizim asrımızda ayağa kalkmanın müstehab olması, uygundur. Çünkü ayağa kalkılmazsa kin ve nefret, düşmanlık oluşur, gelenin kalbinde hele ayağa kalkmanın adet haline gelmiş olduğu bir memlekette ayağa kalkmamak felâkettir.

"Bu hususta varid olan tehdidler ancak önünde ayağa kalkmayı vacib kılan kişi hakkındadır. Nitekim bazı Türk ve Acemler böyle yaparlar."

Derim ki: el-İnaye ve başka kitablarda eş-Şeyhü'1-Hakim Ebu'î-Kasım'dan rivayet edilen de bunu te'kid etmektedir. Bu zatın huzuruna bir zengin geldiği zaman, ayağa kalkar ona tazim eder. Fakat fakirlere, ilim talebelerine kalkmazdı. İtiraz kabilinden bunun sebebi soruldu. Dedi ki:

Zengin bir kimse benden tazim beklemektedir. Eğer ben bu tazimi bırakırsam, o zaman o zarar görecektir. Fakat talebelere gelince onlar benden sadece selamlarına cevap vermemi ve ilim hususunda kendileriyle sohbet etmemi beklerler.[222]

"Seyyid" kelimesiyle ilgili açıklamayı (4806) nolu hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrar lüzum görmüyoruz. Bu mevzuyu 5229 ve 5230 nolu hadislerin şerhinde tekrar ele alacağız. İnşallah.[223]

5217... Mü'mirilerin annesi Aişe(r.anhâ)'dan (rivayet edilmiştir): Dedi ki: "Rasûlullah (s.a.)'e şekil, davranış ve hal bakımından Hz. Fatima (k.v)'den daha çok benzeyen birini görmedim."

(Ebu Davud'un diğer şeyhi) ef-Hasen (b. Ali, bu cümleyi): - Söz ve konuşma bakımından , (daha çok benzeyen birini görmedim, diye) rivayet etti. "Yol ve davranış bakımından" kelimelerini rivayet etmedi. (Bu hacli-si musannif Ebu Davud'a rivayet eden el-Hasen b. Ali ve İbn Beşşâr isimli şeyhleri hadisin kalan kısmını şu şekilde rivayet ettiler):

"Hz. Fatima, Hz. Peygamber'in yanma girdiği zaman (Hz. Peygamber) onun için ayağa kalkar, elinden tutar, onu öper ve kendi yerine oturturdu."

(Hz. Peygamber de) Hz. Fatima'nın yanına girdiği zaman Hz. Fatima hemen Onun ayağa kalkar, elinden tutar, O'nu öper, kendi yerine oturdu."[224]

Açıklama

Fethu'I-Vedud isimli eserde açıklandığına göre metinde geçen, semt, deli ve hedy kelimeleri; manaları biribirine yakın olan kelimelerdir. Şekli güzel hal ve davranış manalarına gelirler. Râğıb'ın açıklamasına göre, deli kelimesi, şekil ve güzellik manasına gelir. Turpiştî'ye göre "sem." huşu ve tevazu anlamına geldiği gibi; hedy, iç huzuru ve ağırbaşlılık manasına, deli kelimesi de güzel huy ve hikmetli konuşma anlamına gelir.[225]

Metinde söz konusu edilen ayağa kalkmalar, ikram için olan ayağa kalkmalardır.[226] Binaenaleyh, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif ikram için ayağa kalkmanın caiz olduğuna delalet etmektedir.

Nitekim, Hind ulemasından Eşref Ali et-Tehanevî de "ikram için olan ayağa kalkmada bir kerahet söz konusu değildir. Kerahet acemlerin krallarına yaptıkları gibi olan kalkışlardadır" demektedir.[227]

Aliyyü'l-Kari'nin açıklamasına göre, buradaki Hz. Peygamberin kızı Hz. Fatimayı öpmesinden maksat alnından ve başından öpmesidir. Hz. Fatime'nin Hz. Peygamber'i öpmesinden maksat mübarek ellerinden öpmesidir.

Hz. İbn Abbas'dan rivayet edilen merfû bir hadis-i şerifte açıklandığına göre "Kim annesini iki gözünün arasından öperse, bu öpüş kıyamet gününde onun için cehennem ateşine karşı bir perde olacaktır." İşte Hz. Peygamber, Hz. Fatima'yı annesi yerine koyarak.böyle iki gözlerinin arasından Öpmüştür.[228]

El öpmekle ilgili dört mezhebin görüşü:

1. Hanefilere göre "teberrük yoluyla vera' sahibi âlimin ve âdil sultanın elini öpmekte beis yoktur, belki sünnettir."[229]

2. Malikî'ler "Mütekebbirin elini öpmek mekruh, din, ilim ve şerefinden dolayı olursa caizdir."[230]

3. Şafiîler "zühd, salah ve dininden, ilim ve şerefinden dolayı el öpmek müstehap; zenginlik, mevki ve mansıbından dolayı öpmekse mekruhtur.[231]

4. Hanbeliler "Şayet dindarlığından dolayı ise beis yoktur, çünkü Ebu Ubeyde, Ömer b. el-Hattab'ın elini öpmüştür. Dünyalık için ise makbul değildir.[232]

Ancak bu elin sahibi âlim ve âdil değilse, İslamın tazimini kasd etmek bahis konusu değilse icmaen mekruhtur.[233]

Hind ulemasından ve Hanefî fakihlerinden Eşref Ali et-Tehânevî'nin tahkikine göre "Muhabbet, özlem, takdir ve rahmet duygularından kaynaklanan öpmeler caizdir. Tazim ve selâmlama niyetiyle ve teberrük kas-diyle yapılan öpmeler caiz değildir."[234]

Meşhur İbn Abidin Haşiyesinde bu konuda şöyle deniyor:

"... Bazı câhillerin başkasıyla biraraya geldiklerinde, sanki onun eliy-miş gibi kendi elini öpmesi de mekruhtur. Karşılaşma anında arkadaşının elinin öpülmesinin mekruh olduğunda ise icrnâ vardır. Bazı kimselerin âlimlerin huzurunda, veya büyük insanların huzurunda, yer öpmeleri de böylece mekruhtur ve haramdır. Bunu yapan, yeri öpen ve rıza gösteren de günahkâr olur. Bu putlara tapmaya benzer. Bunu yapan ile razı olanlar ibadet ve tazim yoluyla olduğu takdirde kâfir olurlar. Eğer tahiyye yoluyla

yeni selamlaşma yoluyla olursa, kâfir olmaz. Fakat günahkâr ve büyük günâh işlemiş olur..

Öpmek beş vecih üzeredir:

1. Sevgi öpmesi: Çocukların yanaklarından öpülmesi gibi,

2. Merhamet öpmesi: Anne ve babanın başlarını öpmek.

3. Şefkat öpmesi: Kardeşlerin alnından öpülmesi.

4. Hanım ve câriye için şehvet öpmesi ki ağız üzerinde olur.

5.İkram öpmesi ki mü'minler için el üzerinde olur.[235]

Görülüyor ki, Hz. Peygamberin Hz. Fatima'yı öpmesi, sevgi Öpmesidir. Hz. Fatima'nın Hz. Peygamber'in elini öpmesi de ikram öpmesidir. Yukarıdaki açıklamalarımızdan anlaşılacağı üzere bu tür öpmelerin ikisi de caizdir. Çünkü mevzumuzu teşkil eden Hadis-i şerif buna delâlet etmektedir.[236]

144-145. Kişinin Kendi Oğlan Çocuğunu Öpmesinin Hükmü

5218... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) el~Akra S. Habis Peygamber (s.a.)'ı (torunu) Hüseyin'i öperken görmüş de:

Benim on tane çocuğum var, bunu onlardan hiç birine yapmadım demiş, Rasûlullah (s.a.)'da:

Merhamet etmeyene, merhamet olunmaz, buyurmuştur.[237]

Açıklama

Ulemanın beyânına göre çocuklara ve zayıflara merhamet meselesi, umumî olup, bulun insan ve hayvanlara şamildir. Yani, mü'min olsun, kâfir olsun bütün insanlara; kendinin olsun olmasın bütün hayvanlara acımayan, hayvanı doyurup sulamayan, yükünü hafifletmeyen ve insafsızca döven kimse, âhirette Allah'ın rahmetine nail olmayacaktır.

Bu rivayetteki rahmet cümleleri her iki fiilin ref'i ve ceni ile rivayet olunmuştur. Merfû okunduğuna göre cümle başındaki "n;en-i mevsûle" meczum okunduğuna göre ise "şartıyye" olur.[238]

İmam Nevevî'nin açıklamasına göre:

"Kişinin kendi çocuğunu yanağından öpmesi vâcibdir. Yüzünün dışında mesela parmaklarını şefkat, rahmet, babalık sevgisiyle Öpmesi ise sünnettir. Bu hususta çocuğun erkek veya kız olması arasında bir fark yoktur.

Aynı şekilde kişinin bir arkadaşının çocuğunu da böyle temiz duygularla öpmesi de sünnettir. Fakat, şehvetle Öpmek ise haramdır. İsterse baba olsun bu konuda ulema ittifak etmişlerdir."

Her ne kadar İmam Nevevî, kişinin kendi çocuğunu alnından öpmesinin vâcib olduğunu söylemişse de bu görüşün kabul görebilmesi için bu konuda gelen sahih bir hadise ya da sahih bir kıyasa dayanmış olması gerekir.[239]

5219... Âişe (r.anha)'den demiştir ki: Peygamber (s.a.):

"Müjde ya Aişe, gerçekten Allah senin suçsuzluğuna dair âyet indirdi" buyurdu.

(Yine Hz. Âişe'nin rivayetine göre Hz. Peygamber, bu müjdeyi verdikten sonra) kendisine (suçsuzluğunu bildiren) Kur'ân (âyetlerini) okumuştur.

(Hz. Aişe sözlerine şöyle devam etti):

Bunun üzerine annemle babam bana: "Kalk Rasûİullah'ın başından öp!" dediler Ben de:

Aziz ve celîl olan Allah'a hamdediyorum. Size değil" dedim.[240]

Açıklama

Hz. Âişe'nin manız kaldığı iftira olayından kendisinin masumluğuyla ilgili olarak inen âyet-i kerimeler, "Muhammed'in eşine o yalanı uyduranlar içinizden bir güruhtur..."[241] âyet-i kerimesi ile onu takib eden dokuz âyettir.

Bilindiği gibi, Hz. Âişe'nin babası, Hz. Ebû Bekir (r.a.), anası ise Ümmü Rûmân'dır.

Bu hadis-i şerifte bir kadının eşini öpmesi, söz konusu ediliyor. Bir kimsenin çocuğunu Öpmesinden söz edilmiyor. Bu bakımdan bu hadisle bab başlığı arasında bir ilgi kurmak mümkün gibi görünmüyorsa da, Hz. Aişe'ye verilen emir, Peygamber Efendimizin başını öpmesi olduğunu düşünürsek; tavsiye edilen bu öpmenin, bir şefkat ve bir hürmet öpmesi olduğu anlaşılır. Bu yönüyle de babanın çocuğunu öpmesisne benzetilebilir. Merhum musannifin bu inceliği göz önünde tutarak bu hadisi burada zikrettiğini söyleyebiliriz.[242]

145-146. İki Gözün Arasından Öpmenin Hükmü

5220... Şa'bî'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) Cafer b. Ebi Talib'i karşıladı da onu kucaklayıp iki gözünün arasından öpmüştür.[243]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Hz. Peygamberin Habeşistan'a hicret eden bazı müslümanlarla birlikte Mekke'ye dönen Hz. Cafer'i karşılayınca onu kucaklayıp iki gözünün arasından öptüğünü ifâde etmektedir. Hanefi imamlarına göre, Hz. Peygamber'in hayatında görülen kucaklama ve öpmeler sevgi, özlem, takdir ve merhamet duygularından kaynaklanan öpmelerdir.[244] Onun hayatında selamlaşma niyetiyle yapılan bir öpüşmenin yeri olmadığı gibi, bir kimsenin eşinin ya da cariyesinin dışında bir kimseyi şehvetle öpmesine de asla yer yoktur. Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre, bu hadis-i şerif, mürseldir.[245]

146-147. Yanaktan Öpmenin Hükmü

5221... İyas b. Dağfel'den demiştir ki: "Ben Ebû Nadra'nın Hasan b. Ali (r.a)'nin yanağını Öptüğünü gördüm."[246]

Açıklama

Ebû Nadra tâbiundan Basrah Münzir b. Malik en-Avfî'dir. Ebu Davud'un bazı nüshalarında, Ebu Nadra'nın yanağından Öptüğü kimsenin, Hasen b. Ali olduğu, ifade edilmekle beraber, nüshaların çoğunda, sadece Hasen ismi geçmekte ve künyesinden bahsedilmemektedir. Gerçi zaman itibariyle sözkonusu zâtın Hasan b. Ali olması mümkün olmakla beraber, Hafız Münzirî gibi bir hadis otorite1i bu kimsenin Hasen Ebiî Hasen el-Basrî olduğunu ortaya koymuştur.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, bir kimsenin bir çocuğu sevgi ile yanağından öpmesinin meşru olduğuna delalet etmektedir. Nitekim 5218 numaralı hadisin şerhinde de açıklamıştık.[247]

5222... Hz. Berâ'den demiştir ki: Medine'ye geldiği ilk günlerde Hz. Ebu Bekir'le birlikte (evine) girmiştim. Bir de ne göreyim, kızı Hz. Aişe sıtmaya yakalanmış yatıyor. Hz. Ebû Bekir, hemen yanına varıp:

Nasılsın kızcağızım? deyip onu yanağından öptü.[248]

Açıklama

Bir önceki hadis-i şerif gibi bu hadis-i şerif de insanın sünnete riayet kastıyla ya da sevgi ve merhamet hisleriyle çocuğunun yanağından öpmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir.[249]

147-148. El Öpme Hakkında (Gelen Hadis)

5223.. Hz. Abdullah b. Ömer (başından geçen) bir olayı Abdurrahman b. Ebî Leylâ'ya anlatmış (sonra) şöyle demiş:

"Bunun üzerine Peygamber (s.a.)'e yaklaşıp elini öptük."[250]

Açıklama

Hz. Abdullah b. Ömer'in Abdurrahman b. Ebî Leyla'ya anlattıgı olayf (2647) numaralı hadis-i şerifte anlatılan, Hz. Peygamber'irpgönderdiği bir akıncı birliğinin bozguna uğraması neticesinde, Hz. İbn Ömer'le arkadaşlarının akıncı birliğiyle irtibat kuramamaları neticesinde, Medine'ye dönüp gelip de Hz. Peygamberin huzuruna çıkarak elini öpmeleriyle ilgili olaydır.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif de yine el öpmenin caiz olduğuna delalet etmektedir.

el-Ehberî'nin açıklamasına göre, İmam Malik, kibir ve gurura sebeb olan el öpmekle, kibirden dolayı el öptürmenin caiz olmadığını, dindarlığından ve faziletinden dolayı, bir kimsenin elini öpmeninse caiz olduğunu söylemiştir.

İmam Nevevî de bir kimsenin zühd ve takvası ya da diğer faziletleri sebebiyle elini öpmenin mekruh olmadığını, hatta sünnet olduğunu söylemiştir.

Biz diğer fıkıh ulemasının bu konudaki görüşlerini (5217) ve (5214) numaralı hadislerin şerhlerinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum

görmüyoruz.[251]

148-149. Vücudu Öpmenin Hükmü

5224... Hz. Useyd b. Hudayr, ensardan bir adam(dı. Başından geçen bir olayı) şöyle anlattı: "Kendisi bir toplulukta konuşuyordu. Şakacı bir adamdı. Bir ara topluluğu güldürdü. Derken Peygamber (s.a.) (şaka olarak) bir çöpü onun böğrüne (hafifçe) dürttü. Bunun üzerine (Üseyd Peygamber efendimize):

Ey Allah'ın Resulü (bu çöpü bana dürttüğünden dolayı) sana kısas yapmama imkân ver! dedi.(Hz. Peygamber de):

(Haydi öyleyse) kısas yap, buyurdu. (Üseyd):

Fakat senin üzerinde gömlek var. (Çöpü bana dürttüğün zaman) benim üzerimde gömlek yoktu, dedi.

Hz. Peygamber de (onun bu isteğine uyarak kısas yapmasına imkân vermek için) gömleğini (yukarı doğru) kaldırdı. Bunun üzerine: Hemen Hz. Peygamber'i bağrına basıp onun böğrünü öpmeye başladı ve:

Ey Allah'ın Resulü, (işte) benim istediğim bundan ibaretti, dedi.[252]

Açıklama

Kısas: Öldüreni, öldürülen karşılığında öldürmek, veya yaralanan ya da kesilen bir organ karşılığında bu suçu işleyenleri aynısıyla cezalandırmaktır. Bu hadis: Tekme tokattan dolayı kısas lâzım gelmez, diyenlerin aleyhine delildir.[253]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin böğürünü öpmek caizdir.Nitekim Hanefî ulemasından Aynı Böylece kişinin, elinin, ayağının, başının, böğrünün öpülmesinin mubah olduğu bilindi" demiştir.[254]

2. Kamçı darbesi, tekme ve tokat gibi hakkında belli bir ceza tayin edilmiş olmayan tecavüzler için kısas cezası uygulanır.

Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali (r.anhüm) bu görüştedirler. Delilleri de bu hadis-i şeriftir.

Ayrıca Şüreyh, Şa'bî ve İbn Şübrüme'de bu görüştedirler. Ashab-ı re'y (rey taraftarları) ile imam-ı Malik ve Şafiî (r.a.) ise sözü geçen fillerden

dolayı kısas lâzım gelmeyeceğini söylemişlerdir. Bu fiillerden dolayı kısas yapılmasını bir takım şartlara bağlamışlardır. Hanefi ulemasının bu konudaki görüşü şöyledir:

"Bir kimsenin yüzüne haksız yere vurulan silleden dolayı kısas icab etmez. Amde mükarin olunca (bile bile yapımiş olunca) te'dibi icab eder. Meğer ki bu silleden bir yara husule gelsin."[255]

5225... Ümmü Ebân bint el-Vazi b. Zari; (Hz.Peygamber'in huzuruna gelen) Abdulkays hey'eti arasında bulunan dedesi Zari'den demiştir:

Medine'ye vardığımız zaman hayvanlarımızdan acele inip Peygamber (s.a.)'in elini ve ayağını öpmeye başladık. el-Münzirü'1-Eşecc bir süre tekledikten sonra (içinde elbiseler bulunan) bavuluna vardı ve (içlerinden, eteklik ve gömlekten oluşan) yeni bir takım elbiseyi giydi. Sonra Peygamber (s.a.)'e vardı. (Hz. Peygamber) ona:

Sende Allah'ın sevdiği iki haslet var, hilim ve vakar, buyurdu, el-Münzir de:

Ey Allah'ın Resulü! Ben bunları kendi çabamla mı elde ettim, yoksa Allah beni bu iki huy üzerine mi yarattı? dedi. (Hz, Peygamber):

Elbette seni Allah bu iki huy üzerine yarattı, buyurdu. Bunun üzerine o:

Beni Allah ve Rasûlünün sevdiği iki haslete sahip olarak yaratan Allah'a hamd olsun, diye şükretti.[256]

Açıklama

Hilm; Akıl, vakar, sabır manalarına gelir.

Enâet: Aceleye kapılmadan zamanında ve yerinde hareket etmektir.

Ebü'l Hasen eş-Şâzelî hazretlerinin rivayetine göre, bir gün Rasûlü Ekrem efendimiz; rü'yasında görmüş de kendisine:

"Elbiselerini pisliklerden koru. Eğer böyle yaparsan her an Allah'ın yardımına nail olursun" buyurmuş. Bunun üzerine İmam Şazeli hazretleri:

"Ey Allah'ın Rasulü, benim elbiselerimden maksat nedir? diye sorunca; Hz. Fahr-i Kâinat şöyle buyurmuş:

Hak teâla hazretleri senin özerine beş kat elbise giydirmiştir:

1. Muhabbet elbisesi,

2. Marifet elbisesi,

3. Tevhid elbisesi,

4. İman elbisesi,

5. İslâm elbisesi,

1. Her kim muhabbet elbisesini giyerse (yani Allah'ı severse) Allah ona her işi kolay getirir.

2. Her kim de marifet elbisesini giyer de Allah'ı hakkıyla tanırsa onun nazarında Allah'ın rızası dışında herşey küçülür, değersiz kalır.

3. Her kim de Allah'ın yegâne Halik olduğunun şuuruna vararak tevhid makamına ererse ona şirkin kokusu bile erişemez.

4. Kim de iman elbisesi giymeye muvaffak olursa o herşeyden emin olur.

5. İslâm elbisesini giyen kimse ise Allah'a isyan etmez. Hasbelbeşer isyan etse bile özür dileyip tevbe eder. Tevbe edenin tevbesini de Allah kabul eder.[257]

"Eşecc" kelimesi "başı yarık" anlamına gelir. Hz. Münzir'in yüzünde kılıç veya bıçak yarasından kalma bir iz bulunduğu için Resulü Zişan efendimiz kendisine bu ismi vermiş, ondan sonra bu isimle meşhur olmuştur.

Hz. Münzir'in sahih ve meşhur olan ismi el-Münzir b. Aziz olmakla beraber[258] yine de ihtilaflıdır. Nitekim Avnü'l Mabûd yazarı O'nun isminin "el-Münzir b. el-Hâris el-Abdî" olduğunu söylerken Bezi yazan el-Münzir b. Amr olduğunu söylemiştir.

Eşşeyh Abdülhak ed-Dehlevî'nin "el-Lemeât" isimli eserinde, Abdul-kays heyetinin Hz. Peygamberin huzuruna gelmeleri şöyle anlatılıyor:

"Abdülkays heyeti, Hz. Peygamber'in yanma gelince hemen hayvanlarından inip yerlere kapandılar. Hz. Peygamber bu hareketlerine engel olmadı. Bilakis onların bu hareketini takrir etti. Onların başkanı olan Eşecc ise onlara katılmadan doğru kendisine ayrılan eve indi. Orada guslettikten sonra beyaz elbiselerini giydi, sonra mescide girip iki rekat namaz kıldı ve ardından dua edip huşu içerisinde vakar ve teenni ile Hz. Peygamberin huzuruna vardı. Hz. Peygamber onu bu edeb içerisinde görünce:

Sende (Allah ve Rasûlunun sevdiği) iki huy vardır, buyurdu.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Hz. Münzir b. Aziz başkanlığında gelen Abdülkays heyetinin Hz. Peygamberin ellerini ve ayaklarını öptükleri ifade edilmektedir. Biz el öpmenin hükmünü (5217) numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız için burada sadece ayak öpmenin hükmünü açıklamakla yetineceğiz.

El ve ayak öpme, selamlama yahutta tazim kasdiyle yapıldığı zaman caiz değildir, haramdır. Fakat sevgi, özlem, istihsan (tebrik) duygularından kaynaklanan el ve ayak öpmeler, caizdir. Nitekim mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte geçen, Abdülkays heyetinin Hz. Peygamber'in el ve ayaklarını öpmeleri olayı, sevgi ve özlem duygularından kaynaklandığı gibi Resûl-ü Zişan efendimizin kendisine soru soran yahudilerin sorularını cevaplandırması neticesinde onların ellerini ve ayaklarını öpmelerine izin vermesi148 olayı da yahudilerin Hz. Peygamber'in el ve ayaklarını öpmelerinin yine istihsan (tebrik etme) duygusundan kaynaklanmıştır.[259]

Eğer Eşşeyh Abdulhak ed-Dehlevî'nin el-Lemeât isimli eserindeki Hz. Peygamber'in Abdulkays hey'etinin huzurunda secdeye kapanmasına izin verdiğini ifade eden hadisin sıhhatini kabul etsek bile, böyle selamlaşmak ve ikram kabilinden olan secdeler "Eğer bir kimseye başka bir kimse için secde etmeyi emretseydim kesinlikle kadına kocasına secde etmesini emrederdim"[260] hadisiyle neshedilmiştir. Böyle bir secde daha önceki şeriatlerde caizdir.[261]

Bu mevzuda Bedrüddin Aynî de şöyle demektedir. "Bu zamanda sultanlara yapılan tazim ve iclâl secdesi küfürden başka bir şey değildir. Nitekim el-Mahbubî de el-Camiüssagîr Şerhi'nde yüce Allah'dan başkasına yapılan her secde zor karşısında kalmış olmamak kaydıyla küfürdür. Binaenaleyh bazı câhil sofilerin şeyhlerin önünde yaptıkları şeyler bid'atlerin en çirkinidir.

Efdal olan zor karşısında kaldığı zaman tahiyye (selâm) secdesi yapmaktır. Fakat tazim secdesi yapmamaktır. Çünkü tazim secdesi küfürdür. Takiyye secdesi ise küfür değildir.[262]

Ayrıca mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, fitneye düşürmeyeceğinden emin olmak şartıyla, bir kimseyi yüzüne karşı medhetmenin caiz olduğuna delalet etmektedir.

Aliyyü'l-Kârî'nin açıklamasına göre "Metinde Rasûlullah kelimesinin, Allah lâfzı üzerine atfedilerek zikredilmiş olması, Hz. Peygamber'in bir-şeyi sevmesinin Allah'ın sevmesine bağlı olduğunu belirtmek içindir. Bilindiği gibi Allah'ın sevdiği bir şeyi Rasûlünün sevmemesi, Allah'ın sevmediği bir şeyi de sevmesi mümkün değildir."[263]

149-150. "Allah Beni Sana Feda Etsin' Demenin Hükmü

5226... Hz. Ebu Zer*den demiştir ki: Peygamber (s.a.) (bana); Ey Ebu Zer! diye seslendi ben de: "Buyur yâ Rasûlullah, emrine icabet edip geldim" cevabını verdim.[264]

Açıklama

Lebbeyk: Buyur, emrine icabet ettim, geldim, demektir. Bu kelime lisanımızda kullanılan bir kelime-i icabettir. Fi'l-i semai olarak hazf edilen ve tesniye sigasıyla kullanılan mefûlü mutlaklardandır.[265]

Sa'deyk, kelimesi de aynen lebbeyk kelimesi gibidir. Genelde lebbeyk kelimesinden sonra ve ona tabi olarak kullanılır.[266]

el-Ferrâ'nm açıklamasına göre el-feda kelimesi, fa'sı üstün okunduğu zaman; "feda" şeklinde elif-i maksure ile esre okunduğu zamansa; "fıdâ" şeklinde elif-i memdude ile yazılır. Ebû Ali'nin rivayetine göre bu kelimenin fa'sı esreli olarak okunduğu zaman, bir zaruret olmadıkça mutlaka elif-i memdude ile fiadâ? şeklinde yazılır, "feda" şeklinde maksûr (kısa) olarak yazılması ile sadece "fa"sınm fetha ile okunması haline mahsustur.- Cev-herî'ye göre ise "fa"smın esreli okunması halinde bu kelimenin "fidâ" şeklinde maksur olarak yazılması caiz olduğu gibi "fidâ"' şeklinde elif-i memdude ile yazılması da caizdir.

Ancak fa'sının üstünlü olarak okunması halinde sadece "feda" şeklinde maksur olarak okunur veya yazılır.

Bir dua cümlesi olarak: "Allah beni sana feda etsin" cümlesi iki manaya gelir:

1. Allah, benim yapacağım harcamayla seni sıkıntı ve musibetlerden kurtarsın, anlamına gelir. Yani bu cümlede feda kelimesi insanın canını sıkıntılardan kurtarmak için harcadığı maldır.

Nitekim; "Oruca güç yetiremeyenlerin fidye vermesi, bir yoksulu doyurması lâzımdır."[267] âyet-i kerimesinde fidye bu manada kullanılmıştır.

Binaenaleyh âyetin manası "Oruca gücü yetmeyenlerin orucun sıkıntısından ve oruç tutmamanın azabından kendilerini kurtarmaları için bir miskini doyuracak kadar mal harcamaları gerekir" demektir. Bu görüş Ragıb-i İsfehanî'ye aittir.

2. Bir sıkıntıyı giderebilmek için bir şeyin yerine başka bir şeyi koymak anlamına gelir. "Ve fidye olarak ona büyük bir kurbanlık verdik"[268] âyet-i kerimesinde olduğu gibi...

Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi, bu âyet-i kerimenin manası "Biz Hz. İsmail'i kurban olma zorluğundan kurtarmak için onun yerine büyük bir kurbanlık gönderdik" demektir. Bu görüş de Ebu'l-Beka'ya aittir.

Bütün bunlar, gösteriyor ki bir kimsenin diğer bir kimseye "Allah beni sana feda kılsın" demesi caizdir. Nitekim İmam Buharî, Sahih'inde bunu ifade eden hadisler için özel bir bâb açmıştır.[269]

Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre, Ebu Bekir b. Ebi Asım, bu cümleyi kullanmanın caiz olduğuna delalet eden bütün haberleri toplamış ve; "kişinin, bir sultana, bir büyüğüne, bir âlime veya din kardeşlerinden sevdiği bir kimseye böyle demesi kesinlikle caizdir." demiştir.

Hatta onu ağırlamak ve gönlünü almak için söylemişse, bu sözden dolayı sevap da kazanır. Eğer bu sözü söylemek dinen sakıncalı olsaydı, Hz. Peygamber bu sözü söyleyen kimseyi bundan nehyederdi. Oysa Hz. Peygamber, bu sözü söyleyen kimseyi bundan nehyetmemiş; ayrıca ben bu sözü söylemenin caiz olmadığını söyleyen bir kişi dahi bilmiyorum" demiştir."[270]

150-151 Bir Kimsenin (Diğer Bir Kimseye): "Allah Gözünü Aydın Etsin" Demesinin Hükmü

5227... Hz. İmran ibn Husayn'dan demiştir ki: "Biz cahiliyye döneminde (biribirimize) Allah senin gözünü aydın etsin, iyi sabahlar, derdik. İslâm (dini) gelince bundan nehyolunduk."

Abdurrezzak dedi ki: Mamer, bir kimsenin: "En'amellahü bike aynen: (Allah seninle gözü(müzü) aydın etsin)" demesi mekruhtur, ama; "enâ-rnellahü ayneke: (Allah gözünü aydın etsin) demesinde ise bir sakınca yoktur" dedi...[271]

Açıklama

Aliyyü'l-Kârî'nin "Mirkatü'I-Mefatîh" isimli eserindeki açıklamasına göre "enamellahü bike aynen" cümlesindeki "bi" harfi "ename" fiilindeki müteaddîliği (geçişliliği) te'yid (pekiştirmek) için gelmiştir, "ename" fiilinin mef ûlü "sen" anlamına gelen "ke" harfidir. Ayn göz kelimesi de "sen" kelimesinin temyizidir.

Binaenaleyh, cümlenin manası "Allah (sevdiğin bir kimseye veya nimete kavuşturmak suretiyle) senin gününü aydın etsin" demektir. Ayrıca "Allah seni naim cennetine koysun" anlamında bir dua da olabilir.

Bu cümlede geçen "bi" harfinin sebebiyet ifade ettiğini ve dolayısıyle cümlenin "Allah, seninle karşılaştırmak suretiyle (yani seni sebeb kılarak) seni seven bir kimsenin gözünü aydın etsin" anlamına geldiğini söyleyenler de vardır. Tercüme buna göre yapılmıştır.

Bir kimsenin karşılaştığı bir kimseyi bu şekilde selamlaması yasaklandığı gibi "En'im sabahan: iyi sabahlar" diyerek selamlaması da yasaklan-

mıştır. Bu yasaklama olayının sebebi ise bu cümlelerle selamlaşmanın ca-hiliyyet âdeti olmasıdır. Fakat tamamen câhiliyye dönemine ait olan bu cümlelerin kalıpları değiştirilerek kullanıldığı takdirde, bu cümle ve ifade tarzları, câhiîiyye olmaktan çıkacağı için onu yine aynı manaya gelen değişik cümle kalıplarına aktararak kullanmakta bir sakınca yoktur.

"Sabaha'î-Hayr, sabahannûr" demek gibi. Nitekim metinde de ifâde edildiği üzere Ma'mer de meseleye bu açıdan bakarak "en'amellahü bike aynen" demeyi hoş karşilamarmştır.

Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre Ma'nier'in bu cümleyi mekruh görmesinin bir sebebi de "aynen" kelimesi böyle izafetten soyutlanmış olarak kullanıldığı için, bu gözün Allah'a ait olduğu vehm edilerek cümlenin "senin vasıtanla Allah'ın gözü aydın olsun" manasında kullanılmış olduğu zanmna yol açması ihtimali ile birlikte câhiliyye âdetlerinden olmasıdır.

Fakat "en'im sabahan: iyi sabahlar" cümlesinde öyle bir yanlış anlamaya yol açma ihtimali yoktur, ama câhiliyyeye ait bir selamlaşmayı da simgelediğinden kullanılması yasaklanmıştır.

Ama: "En'amallahu aleyke ayneke: Alîah gözünü aydın etsin" cümlesinde bu sakıncalara olmadığından bu cümleyi kullanmakta hiçbir mahzur görülmemiştir.

Nitekim Ma'mer de bu cümleyi kullanmada herhangi bir sakınca görmemiştir.[272]

151-152. Bir Kimsenin Diğer Bir Kimse İçin Ayağa Kalkmasının Hükmü"

5228... Ebû Miclez'den demiştir ki: (Birgün) Hz. Muaviye, Hz. İbn Zübeyr'le Hz. Ibn Amir'in bulundukları yere girdi de Ibn Amir hemen ayağa kalktı, İbn Zübeyr ise oturmaya devam etti. Bunun üzerine Hz. Muaviye (İbn Amir'e hitaben):

Otur (ayağa kalkma)! Çünkü ben Rasûlullah (s.a.)'i: "İnsanların kendisi için ayağa kalkmasından hoşlanan kimse (cehennem) ateş(in) de yerini hazırlasın" derken işittim, dedi.[273]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte, Hz. Muaviye için sadece İbn Amir'in ayağa kalktığı, ifade edilirken Tirmizî'nin rivayetinde İbn Safvân ile birlikte İbn Zübeyr'in de ayağa kalktığı ifade edilmektedir. Bu durum olayın iki defa tekerrür ettiğini; birincide sözü geçen zatların ikisinin de ayağa kalktığını, ikincide ise sadece birinin (yani ilkinde hazır bulunan İbn Safvân'in yerini alan ve haliyle ilkinde bulunmayan İbn Âmir'in) kalktığını, diğerinin ise Hz. Mu-aviye'nin birinci tenbihini hatırlayarak kalkmadığını gösterir.

Aliyyü'l-Kârî'nin açıklamasına göre hadis-i şerifte yasaklanmış olan ayağa kalkma, karşıdakini tazim etmek ve yüceltmek için olan ayağa kalkmadır. O'na yardım veya hizmet etmek için olan ayağa kalkma değildir. Nitekim (5215) numaralı hadis de buna delalet etmektedir. Metinde geçen “felyetebevve: Hazırlansın” kelimesi emir kalıbında gelmiş bir haber cümlesidir.Yani “Onun yeri cehennemde hazırlanmıştır.” Anlamında kullanılmıştır.

Bazı nüshalarda bu bab ile bundan sonraki bab, hadisler ile birlikte yer değiştirmiştir. Ancak Concordance'da sıralama bu şekilde olduğundan biz de ona riayet ettik.

geçen "felyetebevve: Hazırlansın" kelimesi emir kalıbında gelmiş bir haber cümlesidir. Yani "Onun yeri cehennemde hazırlanmıştır" anla-mmda kullanılmıştır.

Bazılarına göre, hadiste geçen bu tehdid, kibrinden dolayı kendisi için ayağa kalkılmasmı isteyen kimselere yöneltilmiştir. Cümlede geçen "Hoşlanan kimse" sözü de buna delalet eder. Fakat insan kendisi için ayağa kalkılıp kalkılmasma önem vermediği halde karşıdakiler tevazu olsun diye, yahutta sevap kazanmak ümidiyle kendiliklerinden ayağa kalkarlarsa bunda bir sakınca yoktur.

Beyhakî'nin es-Sünenu'1-Kübra'sında Hattabiden naklen yaptığı açıklamaya göre, hadis-i şerifteki tehdid, kibrinden dolayı veya iftihar etmek gayesiyle insanların kendisine ayağa kalkmalarını isteyen kimselere yöneliktir.

Binaenaleyh bir kimsenin,, fazilet sahibi bir reis veya adaletli bir idareci için ayağa kalkması ya da br öğrencinin, öğretmen için ayağa kalkması mekruh değildir. Tersine müstehabtir. (5215) numaralı Sa'd hadisi de buna delalet etmektedir. Çünkü bu çeşit ayağa kalkışlardan maksat, iyilik ve ikram etmektir. Tazim değildir.

Esasen hiçbir insaf sahibi (5215) numaralı hadiste sözü geçen ensarın Hz. Sa'd'a ayağa kalkmalarını Hz. Sa'd'm canü gönülden arzu etmekte olduğunu ve bundan dolayı kibre kapıldığını iddia edemez.[274]

Fethu'I-Bârî yazarının dediği gibi, her ne kadar îmam-ı Nevevî -bu hadis-i şerifte yasaklanmak istenen husus, kendisi için ayağa kalkılan kimsenin bundan hoşlanmasıdır. Ayağa kalkmakla ilgisi yoktur. Eğer kendisi için ayağa kalkılan kimse, kendisine ayağa kalkıldığından dolayı sevince veya kibre kapılmazsa bunda hiçbir sakınca yoktur. Eğer nefsini tatmin için bunu arzu ederse ayağa kalkmasalar bile günahkâr olur, demişse de bu iddia doğru değildir. İbn el-Hacc'm da dediği gibi bu hadis-i şerifte üzerinde durulan husus, kendisi için ayağa kalkılan kimseyi günaha düşürmesi ihtimali bulunan ayağa kalkmadır. Yani kendisine ayağa kalkılan kimse ile değil, ayağa kalkanla ve kalkmakla ilgilidir. Sahabe-i kiram da bu meseleyi böyle anlamışlardır.

İbn Kayyım eî-Cevziyye de bu hadis-işerifi böyle anlamıştır." [275] Gerçekten İbn el-Kayyim de hadisteki bu yasağın ayağa kalkan kimselerle ilgili olduğunu söylemekte ve bu görüşüne delil olarak da "Rasûlullah (s.a.) hastalandı biz de o oturduğu halde (ayakta) arkasında namaz kıldık...."

Rasûlullah (s.a.) bize bakarak ayakta namaz kıldığımızı gördü, hemen bize işaret etti, biz de oturduk ve namazımızı ona uyarak oturduğumuz yerden kıldık. Selam verince:

Demin neredeyse İranlılarla, Romalıların yaptığını yapıyordunuz. Onlar kralları otururken de ayakta dururlar, buyurdu"[276] mealindeki hadisi gösterdikten sonra, sözlerini şöyle tamamlamaktadır: "Bu mevzuda gelen ayağa kalkmayı yasaklayıcı hadisleri sadece böyle oturan bir kimsenin arkasında ayakta namaz kılmaya hamletmek mümkün değildir. Çünkü bu mevzuda gelen hadisler meclise giren bir kimse için onu tazim kasdiyle

ayağa kalkmayı yasakladığı gibi oturmakta olan bir kimsenin yanında tazim kasdiyle dikilmeyi de yasaklamıştır.

Araplar bu tür ayağa kalkmayı bilmezlerdi. Bu tür ayağa kalkış, Acem ve Rumların âdetidir. Arapların âdeti olan ayağa kalkma ise meclise yeni gelen kimseyi karşılamak için yapılan kalkıştır ki, hadis-i şeriflerde cevaz verilen kalkış da bu kalkıştan ibarettir. Diğer kalkışlarla ilgisi yoktur.[277]

Ebu'l-Velid İbn Rüşd'ün tesbitine göre ayağa kalkma dört şekilde olur:

1. Haram olan kalkma: Kibrinden dolayı kendisine ayağa kalkılma-sını isteyen bir kimseye ayağa kalkmaktır.

2. Mekruh olan ayağa kalkma: Kibir, gurur gibi duygulardan uzak olduğu için kendisine ayağa kalkılmasmı arzu etmediği halde, kendisine ayağa kalkıldığında nefsine bazı haram duygu ve düşüncelerin gelmesinden korkulan ve bir yönüyle de zâlimlere ayağa kalkmayı andıran kalkışlardır.

3. Caiz olan ayağa kalma: Zalimlere ayağa kalkmayı andırmayan ve kendisi için ayağa kalkmasını istemeyen kimseler için iyilik ve ikram niy-yetiyle yapılan kalkışlardır.

4. Mendup Olan Ayağa Kalkma: Bir yolculuktan dönen kimse için sevinçten dolayı, istikbal için veya bir kimsenin eline geçen nimetten dolayı kendisini tebrik için, yahutta uğradığı bir felaketten dolayı taziye için ayağa kalkmak gibi.[278]

İbn Hacer ayağa kalkma konusunda bütün bu görüşleri naklettikten sonra, sözlerini şöyle tamamlıyor: "İmam Gazâlî tazim (yüceltme) gayesiyle ayağa kalkmanınsa mekruh olmadığını söylemiştir ki, bu güzel bir açıklamadır."[279]

Biz bu konuyu tahkiki mahsulü olduğuna ve isabetine inandığımız et-Tehânevî'nin şu sözleriyle noktalamak istiyoruz:

"Hz. Muaviye'nin dışarı çıkarken kendisine ayağa kalkılması karşısında "cehennemdeki yerine hazırlansın" hadisini hatırlatmasının sebebi, kendisine, ayağa kalkanların bu kalkışını, krallarına tazim kasdiyle ayağa kalkan Acemlerin kalkışına benzetmesidir.

Binaenaleyh sadece ikram için ayağa kalkmada bir kerahet yoktur. Kerahet Acemlerin krallarına yaptıkları bir tazim ve edeb gösterisi şeklindeki kalkıştadır. Onların krallarına karşı ikram ve tazim gösterisi şeklindeki ayağa kalkmalar selefte asla görülmemiştir."[280]

İbn Hacer meclise gelen bir kimseye- ayağa kalkmasının hükmünü açıklarken dört hüküm zikretmiştir. Bu hükümlerden bazıları (yani 1, 2, ve

3. hükümler) tazim kasdiyle ayağa kalkmakla ilgilidir. Birisi de (yani dördüncü hüküm) istikbâl (karşılama) için ayağa kalkmakla ilgilidir.

Ama oturmakta olan bir kimsenin başı ucunda ayakta dikilmenin hükmünden bahsetmemiştir. Kanaatimize göre bu tür ayakta kalmalar eğer bir kimseyi düşmanların tecavüzünden korumak gibi bir maslahata meb-ni olarak yapılırsa bunda bir sakınca yoktur. Fakat beklenen kişinin şanını ve ününü arttırmak gayesiyle yapılırsa mekruhtur.[281] Nitekim Hudey-biye'de Hz. Mugîre, Hz. Peygamberin başında düşmanların şerrinden korumak amacıyla kılıcıyla beklemiştir. Ayrıca Hz. Peygamber hastalandığı zamanda da başında ayak üstü beklemişlerdir. Bu bekleyişler hiçbir zaman tazim ve ikram kasdıyla olmamıştır. Korumak niyetiyle olmuştur.

Hz. Peygamberin hastalığı esnasında oturduğu yerden namaz kılarken arkasında ayakta namaz kılanları görünce onları bundan men'etmesi, onların bu hareketleri, Acemlerin hareketine benzediğinden değildir. Çünkü ayakta namaz kılmak, Acemlerin davranışına benzetilemez. Ancak onların bu davranışları ileride Acemler gibi davranmalarına yol açabileceği endişesiyle yani sedd-i zerayi kabilinden onları bundan men'etmiştir. Nitekim sözkonusu olayda: "neredeyse Acemler gibi hareket edecektiniz."[282] sözü geçen namazı ayakta kılmak olayının Acemlerin fiillerine benzemediğini ifade etmektedir.[283] Bu mevzu için (5125) numaralı hadisin şerhine de bakılabilir.[284]

5229... Hz. Ebu Ümame'den demiştir ki: (Birgün) Rasûlullah (s.a.) bastonuna dayanarak yanımıza çıkageldi de biz hemen kendisine ayağa kalktık. Bunun üzerine (bize hitaben):

" Öyle tazim için bir kısmı bir kısmına ayağa kalkan Acemler gibi ayağa kalkmayiniz"buyurdu.[285]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir kimse için Acemler gibi tazim maksadıyla ayağa kalkmanın caiz olmadığını ifade etmektedir.

Bir önceki hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, Acemlerin tazim için biribirlerine ayağa kalkmaları, büyükleri otururken ayakta dikilmeleri şeklinde olmaktadır. Ancak Taberi ve İbn Hacer senedinde kimliği meçhul kimseler bulunduğu gerekçesiyle bu hadisi muzdarib hadis denilen zayıf hadislerden saymışlardır.

Konuyla ilgili açıklama bir önceki hadis-i şerifin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[286]

152- 153. Bir Adamın Diğer Bir Adama: "Allah Seni Korusun" Demesinin Hükmü

5230... Hz. Ebu Katade şöyle demiştir: (Halk) susamışlardı. Bunun üzerine halkın öncü birlikleri (süratle) gittiler (ve gözden kayboldular). Ben de bu gece (süresince) Rasûlullah (s.a.)'den ayrılmadım. Bunun üzerine bana: "Peygamberini koruduğundan dolayı Allah da seni korusun" buyurdu.[287]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, bir kimsenin diğer bir kimseye "Hafazakallah: Allah seni korusun" diye dua etmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir. Bu hadisle ilgili açıklama (437) numaralı hadisin şerhinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[288]

153-154. Bir Adam (Kendisine): "Falan Adamın Sana Selamı Var" Diyen Kimseye Nasıl Karşılık Verir?

5231... Gâlib (b. Hattâf el-Basrî el-Kattân)'dan demiştir ki: Biz Hasen (el-Basri)'nin kapısı (Önün)de otururken bir adam gelip şöyle dedi: Babam (in) bana anlattığına göre) dedem şöyle demiş "Babam beni Rasûlullah (s.a.)'e göndererek Hz. Peygambere var, kendisine (benden) selam Söyle dedi. Ben de Hz. Peygamber'e varıp babamın sana selamı var, dedim.
Aleyke ve alâ ebikesselamu (selam senin ve babanın üzerine üzerine olsun), diyerek selamı aldı."[289]

5232... Aişe (r.anha)'dan (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) kendisine:
Cebrail (a.s.)'uı sana selamı var demiş de (Hz. Âişe):
Ve aleyhisselâmü ve rahmetüllahi, diyerek bu selamı almış.[290]

Açıklama

1. Mevzumuzu teşkil eden (5231) nolu hadis selam alınırken sadece "ve aleykümüsselam" demekle farzın yerine getirilmiş olacağına delalet ederken, (5232) numaralı Hz. Aişe hadisi de selam alırken "ve aleykümus selam" cümlesine ve "ve rahmetüllahi" kelimesini ilave etmenin daha faziletli olduğuna delalet etmektedir.

2. Yine bu iki hadis bir kimseden diğer bir kimseye selam götürmenin müstehap olduğuna delalet eder.

İbn Abidin'in açıklamasına göre "bir kimse falana selam söyle, dediği zaman gidip o selamı söylemek, vâcib olur. Çünkü bu emaneti sahibine vardırmak kabilindendir. Zahire göre bu vücub hükmü, selamı götürenin rızasına bağlıdır.

Sonra Münavî'nin Şerhinde İbn Hacer'den naklederek şu ibareyi gördüm: Tahkik şu ki: Eğer elçi "ben selamı götürürüm" diye iltizam etmiş ise o zaman (selamı tebliğ etmek) emanete benzemiş oluyor. Aksi takdirde, vedia oluyor. Yani (vedia olunca) gidip tebiğ etmek, boynuna vacib olmuyor. Çünkü vediada hüküm böyledir.

Şürünbilalî dedi: Buna göre kendisine: Selamımı Rasûlullah'ın huzuruna götür, diye emredenin selamını tebliğ etmek gerekir. Yine Şürünbilalî dedi ki: Selamı getirene de cevap vermek müstehabdir. "Senin de üzerine olsun" diyecektir.

Bunun benzeri, musannifin "Tuhfetü'l-Akran"adlı kitabında da vardır. İbn Abbas bunun vacib olduğu rivayetini ayrıca ekler.

Lâkin Tatarhani'ye dedi ki: İmam Muhammed bir hadis rivayet etti. Buna göre; kim bir insana başkasının selamını getirip tebliğ ederse, selam alan önce tebliğ edene cevap vermek, sonra da hazır olmayana cevap vermek zorundadır. Bu ibarenin zahirinden (selamı tebliğ edene cevap vermenin) vacib olduğu hükmü anlaşılıyor"[291]

154-155. Bir Kimsenin Diğer Bir Kimseye 'Lebbeyk: Buyur Emrindeyim" Demesinin Hükmü

5233... Ebû Hemmâm Abdillah b. Yesar'den (rivayet edildiğine göre); Ebu Abdurrahman el-Fihrî şöyle demiştir: "Rasûlullah (s.a.)'le birlikte Huneyn'de bulundum. Şiddetli sıcağın iyice kızıştığı bir günde yolculuk

ediyorduk. (Bir ara) bir ağacın gölgesi altına indik. Güneş (batıya) kayınca harp aletlerimi (teçhizatımı) kuşandım ve atıma bindim. (Doğru) çadırında bulunan Rasûlullah (s.a.)'ın yanına geldim: "Esselâmü aleyküm ya

Rasûlullah ve rahmetullahi ve berekâtühü: Ey Allah'ın Resulü Allahın selamı rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun, (savaş için) öğle sonu yola çıkma vakti geldi dedim.Evet, dedi, sonra (Hz. Bilâl'e):

Ey Bilal! haydi kalk, buyurdu. Bunun üzerine (Hz. Bilal) hemen:

"Lebbeyk ve sa'deyk ve ene fadâük (:Buyur ben sana feda olayım)" diyerek ağacın altından (hızla) sıçradı. Sanki gölgesi bir kuş gölgesi gibi (küçük ve ince) idi. (Hz. Peygamber de:)

Bana atımı eğerle, buyurdu. (Hz. Bilal) hemen iki tarafı lifden olan böbürlenme ve gösterişten uzak bir eğer çıkardı (ve atı eğerledi). Hz. Peygamber de (ata) bindi. Biz de (atlarımıza) bindik (ve yola koyulduk). Son-- ra Ebu Abdurrahman hadisi (sonuna kadar) rivayet etti.

Ebû Davud dedi ki: Ebu Abdurrahman el-Fihrî'nin bu hadisten başka (rivayet ettiği) bir hadis yoktur. Bu hadis (kendi sahasında) çok mahir (bir kimse) olan (Yala b. Atâ)nındır. Onu (kendisinden talebesi) Hammâd b. Seleme rivayet etti.[292]

Açıklama

Olay, Mekke'nin fethinden sonra vuku bulan Huneyn savaşında geçmiştir.

Huneyn, Taif ile Mekke arasında Mekke'ye on mil kadar uzaklıkta olan bir yerdir. Bu savaş, İslam tarihinde çok meşhurdur. Mevzumuzu teşkil eden bu hadisin devamı meâlen şöyledir:

"O gece onlarla (düşmanlarla) karşılıklı saf hâlinde durduk. Atlar birbirine yaklaştı ve Allah'ın "Sonra siz gerisin geri dönüp gitmiştiniz" [293] buyurduğu gibi, müslümanlar gerisin geri dönüp gittiler. Allah'ın Resulü de:

Ey Allah'ın kulları! Ben Allah'ın kulu ve elçisiyim, dedi. Sonra atından indi ve bir avuç toprak aldı. O'na benden daha yakın olan birinin bana haber verdiğine göre toprağı (düşmanların) yüzlerine atmış ve: "Yüzleri çerkinleşsin" buyurmuştu. Allah Teâlâ'da onları bozguna uğrattı.

Ya'lâ b. Atâ der ki: Bana oğullarının babalarından rivayetine göre onlar şöyle demişler:

Bizden hiç kimse kalmamacasına, gözleri ve ağızlan toprakla doldu, gökle yer arasında demirin yeni bir tasa sürülmesi gibi bir gümbürtü (veya çınlama) işittik."[294]

155-156. Bir Kimsenin Diğer Bir Kimseye: "Allah Sen(in Yüzünü) Güldür(Meye Devam Et)sin" Demesinin Hükmü

5234... (Abdullah b. Kinane İbn Abbas b. Mirdas'ın) dedesinden demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) güldü de Ebû Bekir (r.a.) - yahutta- Ömer (r.a.) kendisine:

Allah sen(in yüzünü) güldür(meye devam et)sin, dedi.[295]

Açıklama

Bu hadis-i şerif İbn Mâce'de şu manaya gelen lafızıarla rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.) ümmeti için Arafe günü akşamı (Arafat'da) mağfiret duasında bulundu. O'na (Allah tarafından) şöyle cevap verildi: "Zâlim müstesna onları bağışladım. Çünkü ben mazlumun hakkını zâlimden mutlaka alırım" Peygamber (s.a.):

"Ey Rabbim! Eğer dilersen mazluma (hakkını) cenneti verir, zâlimi de bağışlarsın" diye dua etti. Fakat o akşam bu duası kabul olunmadı. Sonra Rasul-i Ekrem (ertesi gün) Müzdelife'de sabahlayınca, anılan duayı tekrarladı ve duası kabul olundu. Abbas b. Mirdas, sonra Rasûlullah (s.a.) güldü, dedi veya gülümsedi, dedi. Bunun üzerine Ebu Bekir ve Ömer (r.nhuma) Resul-i Ekrem (s.a.)'e:

"Allah düşmanı İblis, Allah (Azze ve celle)'nin benim duamı kabul ettiğini ve ümmetimi bağışladığım bilince, toprağı alıp başına dökmeye ve mahvoldum, helak oldum, diye bağırıp dövünmeye başladı. Gördüğüm onun bu sabırsızlığı ve üzüntüsü beni güldürdü, buyurdu."

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif bir kimsenin diğer bir kimseye: "Allah seni ömür boyu güldürsün, Allah senin yüzünü güldürsün," gibi sözlerle dua etmesinin caiz olduğunu ifade etmektedir.

Her ne kadar İbnü'l-Cevzi hadisin mevzu olduğunu söylemişse de îbn Hacer buna karşı çıkarak "mevzu olduğu sabit değildir. Fakat zayıf olduğu söylenebilir. Bu hadis, müteaddid senedlerle rivayet edildiği için bunların toplamından bir kuvvet meydana gelir. Ebu Davud bunun bir kısmını

rivayet etmiş. Beyhaki de bunu rivayet ettikten sonra "Bu hadisi te'yid eden hadisler vardır. Şevahid durumundaki hadisler sahih iseler bu hadis delil sayılır. Aksi takdirde şöyle söyleninAllah Teâlâ, şirk, yani zatına ortak koşma günahını bağışlamaz. Bunun dışında kalan günahları dilediği kulları için bağışlar. Zulümler şirk günahı dışındadır, der."[296]

156-157. Bina Konusunda (Gelen Hadisler)

Bu bâbda gelen hadislere geçmeden önce muhterem Doç. Dr. İbrahim Canan'ın bu konuda hazırlamış olduğu önemli bir makalesini okuyucularımıza sunmakta yarar görüyoruz.[297]

İslamda Mesken

Mesken, aslî ihtiyaçlarımızdan biridir ve hayatımızın çoğu meskende geçmektedir. Mesken içtimaî, iktisadî, kültürel, terbiyevî çok yönü olan medenî bir müessesedir. Bilhassa günümüzde mesken, teknik ve mühendislik yönleri bir tarafa, sadece içtimaî yönüyle müstakil bir araştırma konusu olmuştur. Mesken sosyolojisi denen bu yeni ilim dalı, her hayvanın ayrı bir yuvası olduğu gibi her inanç sisteminin, her kültür ünitesinin kendisine has bir meskeni olduğunu söylemektedir.[298]

1) Mesken Ve Kültür:

Terbiye meselesinde mühim bir husus, meskendir: İnsanoğlunun, yarı ömründen fazlasını içerisinde geçirdiği mesken, tek zaviyeden değil, pek çok zahaviyelerden ehemmiyet taşır. Kur'ân-ı Kerîm*de geçmiş ümmetlerin, gerek güç ve haşmetleri ve gerekse zulüm ve fesâdları ile meskenleri arasında bir ilgi kurulmakta, meskenlerinin ahvâli üzerinde durulup ibret almaya teşvik edilmektedir.

Şu âyet Sebe' kavminin ulaştığı haşmetin meskenlerinden okunduğunu söyler: "Gerçekten (Yemen'de yaşamış olan) Sebe' kavmi için meskenlerinde bir âyet vardı. Sağ ve soldan iki taraflı bahçeler (...) (Sebe' 15). Keza Semûd kavminin kudretini tasvir zımmında: "Vadilerde kayaları oyarak" ev ve şehir kurdukları belirtilir (Fecr 8-9). Şu âyette de zulmün, neticede medeniyetleri yıkıp evleri, viraneye çevireceği bildirilir. Viraneler üzerinde tefekkür ve araştırmaya sevkedilir: "İşte zulümleri yüzünden çökmüş, ıpıssız kalmış evleri (nin enkazı). Şüphe yok ki bilecek bir kavm için bunda (ibret verici) bir nişane vardır" (Nemi 52.)

Şu âyette de maddi medeniyette ulaşılacak ileri bir seviye, meskenlerin alacağı şa'şaa ile tasvir edilmekten başka, bu şa'şaa karşısında insanların kültürel değişikliğe uğrayıp bozulacaklarına da işaret edilmektedir: "Eğer bütün insanlar (küfre imrenecek), bir tek ümmet hâline gelmeyecek olsalardı o çok esirgeyen (Allah)'a küfreden kimselerin evlerinin tavanlarını, üstünden çıkacakları merdivenleri, odalarının kapılarım, üzerine yaslanacakları tahtları hep gümüşten yapardık. Onların bu eşyalarını altın yaldızlı ve işlemeli kılardık. Bunların hepsi, ancak bu dünya hayatının geçici menfaatleridir." (Zuhruf 33-35)..

Bu âyetlerde temas edilen beşer-mesken münâsebetleri, günümüzde müstakil bir ilim dalı olarak inceleme konusu hâlini almış durumdadır. Mesken sosyolojisi dediğimiz bu yeni disiplinin mensupları, araştırmalar ilerledikçe, tecrübî ilimlere has, objektif, her tarafta geçerli kanunlara ulaşacaklarını söylemektedirler.

Bugüne kadar yapılan araştırma ve katedilen mesafelere dayanarak şimdiden kesin bir dille meskeni "belli bir medeniyette kültürün bir tezahürü" , "cemiyetin arz üzerine vurulmuş bir mührü, bir damgası" olarak tavsif etmektedirler. Onlara göre, bu damgada, o cemiyetin manevî durumu, iktisadî durumu, mâruz kaldığı "çeşitli problemleri ve müşkülen" okunabilir.

Dilimizde kısaca "aslan yatağından belli olur" diye ifâde edilen fikre, ilmî ve daha şümullü bir hüviyet verilerek "Ferd... Cemiyet... Ve hattâ medeniyet yatağından bellidir" denecek kadar ileri gidilerek bir cemiyetin kültürü ile meskeni arasında tefriki gayr-i kaabil bir birlik ve beraberlikten ittifakla söz edilmiştir. Neticede ferdin oturduğu meskenin kendi kültürüne uygun olması gerektiği, aksi takdirde ya meskende bâzı tadilâtlar yaparak sakininin onu kendisine uyduracağı, yahut meskenin, içinde oturan kimsenin duygu, düşünce, telakki ve davranışlarında (yanî kültüründe) bâzı değişiklikler husule getirerek kendine uyduracağı ileri sürülmüştür. Bu hususun kesinliği, meselenin uzmanlarına: "Meskenlerimizi biz yaptığımızı zannederiz, aslında bizi yapan meskenlerimizdir" dedirt-miştir. Aynı fikir, bâzan da tıpkı cemiyetin, alt yapı (enfra-structure) denen ekonomik durumuna tâbi olarak üst yapı (süper-structure) denen din, hukuk, siyâset vs. nin değişeceğini iddia edenlere paralel bir uslûbla: "Mesken ve lojmanı, devam edecek bir değişikliğe tâbi tutmak, ancak ve ancak, aile ve cemiyeti değiştirmekle mümkündür" şeklinde ifâde edilmiştir. Ciddi bir terbiye sonucu kültür, teknik ve iktisâdi hayatta husule gelecek bir değişiklikle meskenin de kendiliğinden değişeceği böylece ifâde edilmiş oluyor.

Şüphesiz bu ifâdeler inkârı zor olan bir gerçeği dile getirmektedirler. Ibtidâîlerin meskenleriyle yüksek bir teknik seviyeye ulaşan ileri bir milletin inşaatlarını nazara alacak olsak söyleneni te'yîd eden müşahedelere varırız.

Şu hâlde, sâdece soğuk-sıcak ve emniyetsizliklere karşı ferdin iltica yeri olmakla kalmayan, aynı zamanda kültür ve manevî değerlerin de bir melcei durumunda olan meskenin sünnetteki yeri nedir? Terbiye bir yönüyle cemiyetin kültürünü ferde aktarmak, diğer bir yönüyle de ferdin dünyâ ve

âhiret saadetini-te'minde ona yardımcı olmak olduğuna göre, kendisini bir muallim ve bir mürebbî olarak takdim eden dünyâ ve ahiret saadetinin yollarını gösteren Hz. Muhammed (aleyhissalâtu vesselam), insanoğlunun hayâtında bu kadar ehemmiyetli bir yer tutan meskene nasıl bir nazar atfetmiş, getirdiği sistem için nasıl bir meskeni uygun bulmuştur? Bunları bilmekte mevzûumuz için fayda ve belki de zaruret vardır. Nitekim, geçmişte ciddî şekilde kaleme alınmış sistematik terbiye ve ahlâk kitaplarımızın çoğunda meskenle ilgili bölümlere de rastlamaktayız. Buralarda ittifakla meskenin asli ihtiyâçlardan biri olduğu belirtilir. Meselâ Kınalızâde, evi: "İnsanların bekâ-yı nesil için muhtaç oldukları beş esâsı (anne, baba, evlâd, hadim ve gıda) muhafazaya mahsûs mahal ve me'vâ" olarak tarif ettikten sonra bunun, taştan, yünden, deriden vs. olabileceğini söyler. Ahlâk-ı Hâmide'de: "İndelhâce alıp kullanmak üzere havâic-i asliyesini hıfzetmek üzere yerler tedârikini" insanı hayvandan ayıran vasıflardan biri olarak kaydeder. Kâri inşâata kullanılacak malzeme ve takip edilecek inşâat usûlüne kadar inen-yapıcı tekniğiyle ilgili bazı teferruata da rastlayabildiği halde, terbiye için, asıl mühim olan plân meselesine, meskenin diğer te'sislerle olan münâsebetlerine, hıfzu sıhha şartlarına v.s. aynı ağırlıkla ve yeterince rastlamaz. Meselâ geniş olması, yüksek olmaması gerektiği söylenir, ama tatmin edici açıklamaya yer verilmez. Halbuki terbiyenin mahalli olarak mesken, bilhassa taşıdığı plân ve beşeri ihtiyhaçlara uygunluğu ile büyük ehemmiyet taşır. Hele, meskeni tek başına ele almak son derece noksan bir davranış olur.

Öte yandan Kur'ân ve sünnette meskenin terbiyevî yönüyle alâkalı bir hayli teferruat yer aldığı gibi diğer te'sîslerle olan ilgisine de dikkat çekilmektedir. Bilhassa sünnette meskene geniş yer verildiğini görürüz. Mükerrer rivayetlerde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam), meskeni, kişinin saadeti için şart olan üç ana unsurdan biri olarak tavsif eder: "Kişinin saadeti üç şeye bağlıdır: Sâliha kadın, sâlih mesken, iyi binek." Burada telaffuz edilen "sâlüYlik vasfı oldukça mutlak bir ifâdedir. Az sonra belirteceğimiz gibi, bâzı hadîslerde "sâlih olmanın şartlan" arasında bilhassa genişlik, komşularının, iyiliği, camiye yakınlık vs. bâzı vasıflar daha belirtilmişse de her devrin değişen şart ve gelişen telakkilerine göre ilâve edilecek başka vasıflara, aranacak başka hususiyetlere açıktır.

Hülâsa, biz burada Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in meskenle ilgili olarak tebliğ ve talimatını inceleyeceğiz. Temas edilecek meseleler iki ana başlık altında toplanacaktır:

1- Mikro Plânda Mesken:

Bu kısımda meskeni tek başına ele alıp sünnette beyân edilen vasıflarını ve kısımlarını belirtip, İslâm'ın ideal mesken plânını ana hatlarıyla ortaya koymaya, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mesken siyâsetini açıklamaya çalışacağız.

2- Makro Plânda Mesken:

Bu kısımda ise meskeni şehir bütününün bir parçası olarak ele alıp, meskenin bir nevi hârice uzantısı olan ve tamamlayıcısı durumunda bulunan diğer içtimaî te'sîslerle olan münâsebeti üzerinde duracağız.[299]

1- Mikro Plânda Mesken

Terbiye nokta-i nazarından mesken ele alınınca, birinci plânda karşımıza çıkan, meskenin müstakil bir ünite olarak taşıması gereken vasıflardır. Bir başka deyişle bir meskenin sakinini mes'ûd edebilmesi için hâiz olması gereken vasıflar nelerdir? Genişliği, odalarının sayısı, mefruşat, dekor vs. nasıl olmalıdır? Bu meselelerde Sünnet'in tavsiye ettiği ölçüler var mıdır, varsa nelerdir? Şu hâlde biz burada, bu hususları belirtmeye çalışacağız ve önce bunlardan en mühimmi olan genişlikten söz edeceğiz.[300]

a- Genişlik

Sünnetin beyanında meskenin geniş olması kaçınılmaz, vazgeçilmez bir vasıftır. "Salih Mesken"\x\ evsâfını belirten çeşitli hadislerde, genişlik her seferinde birinci şart olarak tekrar edilmiştir. Bundan maksadın (istifâde edilen) odaların (rnerâfik) sayıca çokluğu olduğu, ayrıca tasrîh edilmiştir.

Sünnette meskenin genişliği üzerinde ısrarla durulduğunu te'yîd eden rivayetler çoktur. Kurtuluşun nasıl olacağını soran Ukbetu'bnu Amir'e Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam): "Diline hâkim ol, evini genişlet, hatâlarına da ağla (tevbe et)" cevabını verir. Sevan'ın rivayetinde bu mânâ "Lisânına hâkim olan, evini genişleten ve hatasna ağlayana ne mutlu" şeklinde ifâde edilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in: "Yâ Rabbî! Günâhımı affet, evimi genişlet, rızkımı mübarek kıl" diye dua ettiği de rivayetler arasındadır.

Bu bahse burada yer vcımcyeceğizlBir kısım rivayetlerde evin genişliği, evin uğuru olarak ifâde edildiği gibi, darlığı da uğursuzluğu olarak ifâde edilmiş[301] ve darlık kişiyi şekâve-te (betbahtlık) atan, üç âmilden biri olarak zikredilmiştir: "Ademoğlunun şekâveti üç şeydendir: Kötü hanım, kötü mesken ve kötü binek {....)". Meskenin kötülüğünden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in darlığını kastettiğini Hâkinim bir tahrîcinde görmekteyiz:

"(....) Meskenin kötülüğü darlığıdır (yâni, istifade edilen) bölümlerinin azlığı." îbnıı Hacer'in Taberânî'ye atfen zikrettiği bir vecihte, bu darlık, "bölümlerinin azlığı" şeklinde değil "sahasının darlığı" şeklinde ifâde edilmiştir.

Bâzı rivayetlerde, Hicreti müteakip bir kısım muhacir kadınları, ev darlığından şikâyet etmeleri üzerine, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in bu mesele ile ciddiyetle ilgilendiğini görürüz. Önce, Muhacirleri Ensâr'ın evlerine yerleştirmiş, (bilâhare de) Medine'de ev inşâ etmeleri için arsa taksim etmiştir. Kendilerine arsa verilenlerden bir çoğunun ismini zikreden ve arsaların yerleriyle ilgili rivayetleri de zikreden es Semhû-dî, mezkur arsaların büyük ekseriyetinin Mescîd-i Nevevî etrafında yer aldığını ilâve eder.

Kötü meskenin başlıca vasfının darlık olduğu belirtilmiş olmakla beraber, bazı rivayetlerde "komşusunun kötülüğü", "ezan ve kaamet işitilmeyecek derecede mescide uzaklığı" da zikredilmiştir. Gürânt, bunlara "havasının kötü olmasını" da. ilâve eder.

Diğer bâzı rivayetler bize sünnetin oturulan meskenden hoşlanılması-nı istediğini, hoşlanılmayan meskenin -hoşlanılacak şekle sokulmasını, mümkün olmuyorsa terkedilmesini emrettiğini göstermektedir. Hz. Enes (radıyallahu anlı)'in rivayet ettiğine göre (yeni yerleştiği evi uğursuz addederek) Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e gelip: "Ya Rasûlullah! Biz bir evde idik, orada sayıca kalabalık, malca zengindik. Bir başka eve geçtik, bu yeni yerde sayımız da azaldı, malımız da (ne yapmamızı söylersin?)" diyen bir kimseye -ki bu, Muvattâ'nm rivayetinde kadındır:"Orayı zemîm olarak (kabul edin ve) terkedin" der. Hattâbî, buraya terk emrini, orda bizatihi uğursuzluk olduğu için değil, ev ve mesken sebebiyle kendilerine böyle geldiğine dâir içlerinde doğan vehmi izâle etmek için verdiğini belirtir.

Aynı şekilde ikamet etmekte oldukları, yerin şiddetli veba vakalarına sahne olduğundan şikâyet eden bir (Yemenliye) de: "Oraya gitmekten

vazgeç, zira hastalığın bulaşması kırıma sebep olur"der. Keza evinin darlığından şikâyet eden Halid İbnu Velîd'e de! "Binayı göğe yükselt ve Allah'tan (fiili olarak) genişlik taleb ef'der.

Bu rivayetlerden evin gerek kapladığı saha ve gerekse oda sayısı yönünden geniş olması gerektiği anlaşılmakla beraber, ne mesaha ne de oda sayısı yönüyle bir rakama rastlanmamaktadır. Bunun sebebini, ailenin sabit olmayan hacmi ile izah edebiliriz. Zira aileler nüfusça kalabalık olabileceği gibi karı-kocadan müteşekkil iki kişi de olabilir. Binâenaleyh ev için sünnetçe tesbît edilecek kesin bir rakam olamazdı.[302]

b- Plân

Bir meskenin nasıl olması hususunda bâzı umûmî bilgiler verdikten sonra nassî ifâdelere dayanarak, acaba bu evin bütün kısımlarına şâmil kaba bir plân mümkün mü? diye bir sual akla gelebilir. Esasen bu husus bizzat Kur'an-ı Kerim'de işlenmiş olan bir mevzudur. Orada bir müslti-man ailesinin oturması gereken asgari ölçüleri havi normal bir evin planı bize verilmektedir. Kur'andaki bu bilgilere sünnetten bazı detaylar da ilâve edilince İslam terbiyesine ve İslam dünyâ görüşüne uygun ev plânı kolayca çıkmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi meskenin ebadı herşeyden önce ailenin hacmine bağlıdır. Kur'ân'ın derpiş ettiği aile, günümüz sosyolojisinde nükleer (çekirdek) aile denen, anne-baba, çocuklar (ve hizmetçiden müteşekkil sınırları oldukça mahdûd bir aile tipidir. Diğer yakın akrabaların herbirinin evleri ayrı, sofraları ayrı olacaktır. Biz bunu şu âyetten anlamaktayız: "Size göre de (gerek) kendi evlerinizden, gerek babalarınızın evlerinden, gerek annelerinizin evlerinden, gerek biraderlerinizin evlerinden, gerek kız kardeşlerinizin evlerinden, gerek amcalarınızın evlerinden, gerek halalarınızın evlerinden, gerek dayılarınızın evlerinden, gerek teyzelerinizin evlerinden gerek (başkasına ait olup da) anahtarlarına mâlik (ve hazinedarı) bulunduğunuz (evler)den, yahut

da sâdık dostlar(ın evlerinden) yemenizde de (bir harec yoktur). Hep bir arada toplu olarak da, dağınık olarak da yemenizde dahi harec yok (...) (Nur 61.)

Ayetin sonunda beraber olmaya da cevaz vermekle birlikte esâs olan ayrılmaktır.

Şu âyetten çocuk veya hizmetçi bulunan bir evde en az iki odanın bulunması gerektiğini, günün (istirâhate tahsis edilen) belli saatlerinde aynı odada kalmayıp ayrı ayrı odalara geçmek icâbettiğini anlıyoruz: "Ey îman edenler, sağ elinizin mâlik olduğu (köle ve cariyeler), bir de sizden olup da henüz bulûğ çağma girmemiş (küçük)ler, (şu) üç vakitte, sabah namazından önce, öğle sıcağından elbisenizi çıkaracağınız zaman, bir de yatsı namazından sonra (odanıza girecek olurlarsa) sizden izin istesin(ler). (Bu) üç (vakit) sizin için avret (ve halvet vakitleredir. Bunlardan sonra ise birbirinizi dolaşmanızda ne sizin üzerinize, ne de onların üzerine bir vebal yoktur. Allah âyetleri size böyle açıklar (....) Sizden olan (hür) çocuklar bulûğ çağına ulaştığı zaman kendilerinden evvelkilerin izin istediği gibi izin istesinler (....)" (Nur 58-59).

ibnu Abbâs ayetin iniş sebebini beyân zımnında o vakitte evlerde perde olmadığını, erkek hanımı üzerinde iken "hadim veya çocuk veya evde bulunan yetîme"mn aniden çıkageldiklerini, bunun üzerine âyetin perdeyi emrettiğini bildirir. İbnu Kesîr, âyetin muhkem ve gayri mensûh olmasına rağmen insanların bununla amele pek riayet etmedikleri için İbnu Abbâs'ın hayıflandığını kaydeder.

Şu hâlde bir müslümanın evi, biribirine kapı ile geçilen asgarî iki bölme olmalıdır. Bölmeler ahşap kapı veya bez perde ile mutlaka ayrılmalıdır.

Diğer taraftan sünnet yedi yaşından itibaren çocukların yataklarının ayrılmasını emretmektedir. Bu ayırma keyfiyyeti, hadîste oldukça mübhemdir. Henüz bulûğa ermeyenler için yataklarının aynı oda içerisinde ayrılması anlaşılsa bile bulûğa erdikten sonra odaların da ayrılması, bilhassa erkek ve kız çocuklarının odalarının ayrılması, terbiye için daha muvafık gözükmektedir. Hadîsten bu mânayı çıkarmaya manî bir sarahat de gözükmüyor.

Şu halde bu durumda asgari oda sayısının üç olması gerekmektedir:

1- Ebeveyn odası,

2- Kız çocukları için bir oda,

3- Erkek çocukları için bir oda.

Sünnet açısından bir müslüman, misafiri de nazara almak zorundadır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam): "Allah'a ve ahiret gününe inanan (...) misafirine ikram etsin", "Her şeyin bir zekâtı vartır, evin zekâtı da ziyafettir", gibi çeşitli beyanlarıyla evlerde misafir ağırlamaya, onlara hizmet, yemek vs... yollarla ikramda bulunmaya teşvîk etmiştir. Hatta "Bir gün ve bir gece evde kalması, misafirin kesinlikle hakkı" olarak beyân

edildikten başka misafirliğin üç gün olduğu teyid edilir. Evi planlarken misafir unsurunun behemehal nazar-ı itibâra alınması gerektiğini te'yîd eden bir diğer hadîs de yatak sayısı ile ilgili olarak gelmiştir. "Bir kimsenin evinde üç yatak bulunmalıdır: Biri erkek için, biri hanım için, biri de misafir içindir, dördüncüsü ise şeytan'a aittir." Anlaşılacağı üzere buradan asıl maksat evde bulunması gereken yatak sayısını bildirmek değildir. Nitekim çocukların yatağından bahsedilmiyor. Hadîs karı ile kocanın ayrı ayrı yatağı (ve hattâ odaları) olabilir mi gibi bir tereddüt ve suale "evet" diyor, bir de ihmâli mümkün olan misafir yatağı (ve konması gereken odayı) hatırlatıyor. "Dördüncüsü şeytana aittir" tâbiri ise, sarihlerin de belirttiği gibi, "ihtiyaçtan fazla, gösteriş ve övünmektik için israf o/arak alman ev eşyasına şâmildir," Nitekim Ibnu Zübeyr, zevcesinin yanında üç yatak görünce: "Biri bana, biri de zevceme ait, üçüncüsü ise şeytana aittir, çıkarın onu" der ve misafir yatağını söz konusu bile etmez.

Tatbikatta, bir evi plânlarken ilk müslümanlarm bu hususu nazara almış olacağını teyîd eden son bir delilimiz Şir'atu'l-İslâm'da yer eden şu cümledir: "Bina ile ilgili sünnetlerden biri de (....) evde ziyafet için bir odanın (misafir odası) inşâsıdır; zira hadiste "Her şey için bir zekât vardır, evin zekâtı da (evde) verilecek ziyafettir" bıuyrulmuştur.

Bunlardan başka, Kur'ân-ı Kerîm yaşlanan anne ve babalara da bakılmasını emreder ki, mesken inşâsında esas alınması gereken bir başka durum olmaktadır.

Şu hâlde asgarî iki oda olması gereken müslüman evinin azamî oda sayısı için bir hudûd konmamış, ihtiyâca ve maddî imkâna göre müslümanlarm insiyâtifine bırakılmış, ancak daha önce de belirttiğimiz gibi gerek kapladığı saha ve gerekse oda sayısı itibariyle geniş olması, yani az sonra belirteceğimiz seyyaliyete imkân tanıması tavsiye edilmiştir.

Burada ev plânına dâhil edilmesi gereken diğer bir unsur bir evin av-îusudur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in şahsî evinin plânından bahsederken görüleceği üzere avlu evin ayrılmaz bir parçasıdır. Evin şartlarından bahseden birçok rivayetlerde avlunun da behemahal soz konusu edildiğini görürüz. Bu durum müslümanlara: "Finâ-yı hâne'yi hanenin müştemilâtından" telakkî ettirmiş, yakın zamana kadar şehirlerde bile evlerin bahçeli olarak inşâ edilmesini netice vermiştir. Ancak zamanımızın şartları, bilhassa büyük şehirlerde, avlu veya bahçe mefhumunu unutturmak istikâmetinde gelişmektedir.[303]

Hz. Peygamber'in Evinin Plânı

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evi beher kenarı takriben 100 zira olan kare bir avlu etrafında sıralanan dokuz adet hücreden müteşekkildi. Bunlaran iki adedi Mescid-i Nebevî'nin inşası sırasında yapılmış, diğerleri ihtiyâç hasıl oldukça bilâhare ilâve edilmiştir. Bu, bir avlu etrafında dışarı kapalı, hepsi avluya açılan odalardan müteşekkil ev tipi, "Halen Mısır, Suriye, Mezopotamya ve Arabistan Yarımadası'nın şehirlerinde ikâmetgâh olarak kullanılmakta olan" ev tiplerine benzemektedir. Rivayetler, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in hücrelerinin takriben 10x10 zira ebadında kare şeklinde, duvarlarının da 7 veya 8 zira boyunda olduğunu haber verir. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)nin hücresi ile ilgili tafsilâta göre kapısı dikenli ardıç (sâc) veya ur'ur (denen, Hindistan'da yetişen, abanoz ve çınara benzetilen bir ağaç)dandır. Tek kanatlıdır ve Şam cihetine bakmaktadır. Bâzı rivayetler bu hücreye ikindi güneşinin vurduğunu da kaydederler.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in meskeninin plân ve şümulü hususunda Kettânî oldukça mübalağalı bir tasvîr ve tahminde bulunur. Delile dayanmadığı için burada zikretmeyi uygun bulmadık.

Müteahhir kitaplarda inşâ edilecek bir binada odanın yüksekliği için verilen: "Sünnette bu, mikdârü'l-kifâye {yeterli miktarjdır, bu da altı zirâdır," ölçüsü buradan alınmış olabilir. Odanın genişliği hususundaki "mikdâru'l-kifâye" için "içinde oturanların durumuna bağlı olarak değişir" denmektedir.[304]

c- Evin Seyyâleti

Anlaşıldığı üzere, evin muhtaç olunan hacmi ve odalarının sayısı, her an değişmesi muhtemel olan ihtiyâca göre farklı olacaktır. Halbuki inşâat bir defa yapılır sabittir. Bu durumda ailenin ilerde muhtemelen alacağı en büyük vüsati nazarı itibâra alarak mı plân yapılmalı? Halbuki çocukların büyüdükten sonra evlenip ayrılmaları, ailenin hacmini tekrar düşürecektir. Her halükarda sünnette bu meseleyle de ilgili bazı rivayetlere rastlamaktayız ve bunlardan evin elastikî bir plâna sahib olması gerektiği sonucunu çıkarmaktayız. Mezkûr rivayetlerden bazıları Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in, evin içerisinde, bîr köşede, bulûğa ermiş

kızların kalması için "hıdr" denen bir çadır kurduğunu haber verir. Hattâ evlendireceği zaman çadırın önüne oturur ve: "Falanca, falancayı (kızın ve erkeğin ismini söyleyerek) istiyor", der, eğer içerideki sükût ederse onu isteyenle evlendirirdi, istemediği takdirde vururdu ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) de istemediğini anlayarak ona vermezdi" denir.

Diğer bâzı rivayetlerden de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in bir hasırı olduğunu, gündüzleyin bunu (üzerine oturmak üzere) yaydığını, geceleyin de onunla (evin içerisinde kendisi ile başkaları arasında perde olmak üzere) bölme yaptığını öğrenmekteyiz. Zeyd Ibnu Sabit (radıyallahu anh)'ten gelen rivayette, hasırla bölme işinin mescidde yapıldığı tasrîh edilir. Ancak bu evde de yapılmış olduğunu nefyetmez. Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den Müsned'ât tahrîc edilen rivayette aynen şöyle denir: "Bizim bir hasırımız vardı.Onu gündüzleri yayar, geceleri de (onunla) hücre yapardık (...)".

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hücrelerinde çadır kurup, bölme yaptığına delâlet eden daha sarîh başka rivayetler de mevcuttur. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in âzadlı cariyelerinden Ruzey-ne (adıyallahu anhâ)'nin rivayetine göre, "Hz. Aişe (radıyallahu an-hâ)'nin hücresinde (ihtiyâç halinde) içerisine girilerek saklanılan, hurma dallarından (sa'af) örülmüş bir çadır vardı." İçerisinde toz, toprak ve örümcek ağının bulunduğuna dâir gelen sarahat nazarı itibâra alınacak olursa bunun pek sık kullanılmadığı anlaşılmaktadır.

Hülâsa, muhtelif rivayetler nazara alınınca, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hücrelerinde, mahremiyyet vs. maksadlarla perde germek, küçük çapta çadır kurmak gibi çeşitli tedbîrlere tevessül ederek evi genişletme imkânları aradığı ve evin de bu çeşit teşebbüslere imkân verecek durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Burada son olarak şu noktayı da belirtelim ki; Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in evi zevcelerinden her birine birer oda isabet edecek şekilde idi. Üstelik, daha önce başka vesilelerle de belirttiğimiz üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)in çocukları yanında kalmıyorlardı. Zâten Medine'de iken, sâdece Mısırlı cariyesi Mâriye (radıyallahu an-hâ)'den çocukları olmuştu. O da diğer zevceleri gibi mescidin yanındaki hücrelerden birinde değil, ayrı bir yerde kalıyordu. Nitekim daha Önceki bahislerimizde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in süt annesi (radıyallahu anhâ)'nde olan çocuğu için sık sık.ziyarete gittiğini de zikretmiştik.[305]

d- Sabit Unsurlar

Evin mutfak, hela, gusülhâne.. gibi sabit unsurlarına gelince, bunlardan bir kısmının eskidenberi bütün evlerde mevcut olmasına rağmen bir kısmının îslâmî kültür ve terbiyenin bîr icâbı olarak sonrada ilâve edildiği anlaşılmaktadır ki bu durum, mesken sosyolojisinde "meskeni kültürün arz üzerine vurulmuş bir damgası kaba! edip, evdeki her bir inşâî unsurun, içerisinde yaşayanların kültüründe mevcut zevk, inanç ve alışkanlıklarına tekabül ettiği" fikrini savunanları te'yîd etmektedir. Komşularından biriyle müşterek -olan fırın, bâzı kereler -maddî darlık sebebiyle - iki ay boyunca ateş yıkılmadığı bildirilen mutfak, umumiyetle evlerin üst kısmında yer alıp, merdivenle çıkıldığı anlaşılan ve müstakil bir odadan müteşekkil meşrübe, içerisine eşya koymak için evin dâhilinde inşâ edilen ve kapışma perde çekilerek örtülen, sofa, raf, duvarda eşya koymaya mahsus oyuk, ışık ve hava için açılan delik (kevve), evin bir kenarında altına eşya koymak için inşâ edilen üzeri Örtülü tariflere nazaran bugünkü dîvânı andıran sabit hücre-, vs. manâlarına da gelen sehve, büyük odaların içerisinde inşâ edilen küçük çaptaki dar mahdâ, câhiliye devrinde kocası ölen kadınların matem alâmeti olarak bir yıl boyu girdikleri tavam son derece basık, dar âdi hıfş gibi câhiliye evlerinde de bulunan unsurlar istisna edilirse, hela, güsûlhane, misafir odası, namazgah gibi bâzı kısımlar İslâmî kültürün bir icabı olarak müslüman evlerin plânında hemen hemen umûmî bir şekilde yer almıştır. Ahlâk kitaplarında "bina husundaki sünnetler" meyânında: "Büyük ve küçük, abdest bozmaya mahsûs bir yer (hela), abdest ve gusül için bir yer (gusülhâne), ziyafet için bir yer (misafir odası - ki ziyafet odası demek daha doğrudur-) zira hadiste vârid oldu ki: "Her şeyin bir zekâtı vardır, evin zekâtı da ziyafettir (.,.)" ifadesine hemen hemen eyni lâfızlarla yer verilmesi, bu plânın umumiliğini ifâdeye kâfidir.

İslâmî inancın getirdiği mühim unsurları görelim.[306]

Hela:

Buhârî, Müslim ve diğer sünnet kitaplarında gelen rivayetlerden, İslâm'dan önceki Arap cemiyetinde, evlerde hela bulunmadığını anlıyoruz, tıpkı yakın zamana kadar Avrupa evlerinde ve hattâ saraylarda bulunmadığı

gibi. İhtiyâcı gelenler kazây-ı hacet için şehir dışına çıkmaktadır. Bidayette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) ve zevceleri de aynı geleneğe uymuşlardır. Ancak kadınların gece karanlığından bilistifade akşamdan akşama Medine'nin dışında Menâsf denen "husûsî yerler"e kazâ'yi hacet yaptıkları, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in de bu maksatla şehir dışına çıkarak "kimsenin göremiyeceği kadar uzaklaştığı" ve hattâ Muğammis denen ve Mekke'ye üçte iki fersah mesafede, (Tâif yolu üzerinde bulunan) bir yere kadar gittiği rivayetlerde tasrih edilir. Bu hal, tesettür âyetinin gelişine kadar devam etmiş, ancak ondan sonradır ki evlerde helalar inşa edilmiştir. Semhûdî'nin kaydettiği bir rivayetten Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in, hücreleri için inşâ ettirdiği kenefin Hz. Aişe (radiyallahu anhâ)'nin hücresi ile kızı Fâtıma (radıyallahu anhâ)'nın hücresi arasındaki boşlukta yer aldığını anlamaktayız.

Dînin bu vecîbesi, evlerde hela ilâvesiyle inşaat plânlarım değiştirmekle kalmamış, helanın yönüne de te'sîr etmiştir. Hz. Peygaber (aleyhissalâtu vesselâm)'den "Kazâ-yı hacet ve bevl sırasında ön ve arkanızı kıbleye çevirmeyin (...)" mealindeki hadîsler müslüman evlerde helaların istikâmetine de yön vermiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) bu karan verdiği zaman kararını Mekke ahâlisine de duyurmak için Sehl İb-nu Hanîf i husûsî elçi olarak yollamıştır. Rivayetler, Mısır'a ve Şam'a gelen müslümanlann orada yönü kıbleye müteveccih olarak eskiden inşa edilmiş olan helalarda bile imkân nisbeıinde bu emre riayet ettiklerini gösteriyor. Alimler bu yasağın kır gibi etrafı açık yerler için vârid olduğu, kapalı yerler için olmadığı arka tarafın çevrilebileceği, ön tarafın çevrilemeyeceği, yasağın Kudüs cihetine de (yâni her iki kıbleye de) râci olduğu hususlarında sünnette gelmiş olan muhtelif rivayetlere dayanarak münakaşa etmişlerdir. Bundan başka helalarda su bulundurmak, suya imkân verecek şekilde inşâ etmek gibi hususiyetler, sünnetteki ilgili emirlerden menşelerini almışlardır. [307]

Banyo:

Heladan sonra mühim bir unsur banyodur. Az önce söylediğimiz gibi İslâmdan önce de varlığı düşünülebilse de îslâmiyetten sonra evlerin vazgeçilmez bir unsuru olmalıdır. Hem abdest almak, hem de gusletmek için ihtiyaç vardır. Hastalığı sırasında Hz, Peygamber (aleyhissalâtu

vesselam)' in leğen içerisinde yıkandığına dâir rivayet olmakla beraber Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'nin Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in guslünden sonra kardeşine, Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselam)'in az su ile gusleettiğini göstermek niyetiyle, perde gerisinde bir sa' su ile yıkandığına dâir rivayetler Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)nin hücresinde gusle mahsus husûsi bir mahallin varlığını ifâde eder. Nitekim az ilerde tasvirle ilgili olarak Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'dan rivayet edilen: "Hz. Peygamber (aieyhissalâtu vesselam) bir seferden dönmüştü. (O'nun) yokluğu esnasında üzerinde (kanatlı at) timsâller(i) bulunan bir durnûku eve (sehve üzerine) asmıştım. Bana onu indirmemi emretti. İndirdim. Ben ve Hz. Peygamber (aieyhissalâtu vesselam) bir tek kaptan su alarak yıkanıyorduk" hadîsinde Hz. Aişe'n'm perdeden söz ederken hiçbir sebep yokken gusle geçip, ondan söz etmeye başlamasını, Kirmanı, rivayette üzerinde perde çekilen mezkûr sehve'nm güsulhâne (muğtesel) olabileceği ihtimâli üzerinde durmaktadır. Sehve hakkında ilerde kaydedeceğimiz tasvirler de bu ihtimâli kuvvetlendirmektedir. Bu durumda Hz. Aişe'n'm hücresinde gusülhane olduğu hükmüne varılabilir. Bunu takviye eden diğer bir husus az önce temas ettiğimiz Hz. Peygamber (aleyhissalâ-tu vesselâm)'in hasta iken içerisinde yıkandığı leğenle ilgili: Rivayette bunun Hz. Hafsa'ya ait olduğu tasrîh edilmektedir. Hz. Aişe'n'm odasında bulunan Hz. Peygamber (aieyhissalâtu vesselam) hasta olması sebebiyle güsulhânede yıkanmıyor, daha kullanışlı olduğu için Hz. Hafsa'nm leğeninde yıkanıyor.[308]

e- Dar Ev Ve Çocuk

Hadiste dünyevî hayatın şekavet ve huzursuzluklarının baş amillerinden biri olarak gösterilen fena mesken, içerisinde yaşayan her yaştaki sakinine zararlı olmakla beraber en büyük zararı çocuklara yapmaktadır. Meskenin çocuğun terbiye ve sıhhatli bir gelişme göstermesindeki ehemmiyetini ibraz sadedinde: "Lojmanda baş yeri çocuk almalıdır. Lojman çocuğun ihtiyaçları nazara alınarak plânlanıp inşâ edilmelidir" denilmektedir. Günümüz araştırıcıları çocuk ölüm nisbetinin nâmüsâit evlerde müsait evlere nazaran daha önde olduğunu tesbît etmiştir. Sağ kalanlar içerisinde de çocuk suçlan işleyerek mahkemelere, çeşiti ruhî ve bedenî arazlarla hastanelere düşenlerin nisbeti yüksektir.

Bunlardan başka çocuk şahsiyetinin gelişmesinde de bu dar evlerin menfi rolü büyüktür. Hz. Peygamber (aieyhissalâtu vesselam)'in çocuklarla münâsebetini incelerken çocuğa tam bir hürriyet tanımanın esâs olduğunu görmüş. Hz. Peygamber (aieyhissalâtu vesselâm)'in çocuklara aşırı sevgi göstermekten başka müdâheleden de kaçındığını belirtmiş, hele dayağa hiç yer vermediğini misâllerle beyân etmiştik. Halbuki dar meskende, her'ailenin ulaştığını tetkik edip karıştırarak merakını tatmîn etme, her an hoplayıp zıplayarak eğlenme, gürültü yapma fıtratında olan çocukların mütemâdî müdâhale, azar, tekdir te'dip ve dayağa mâruz kalmaları için en iyi ortam hazırlanmış oluyor. Hz. Peygamber (aieyhissalâtu vesse-lâm)'in evinin sadeliği, mü si umanlara sadeliği tavsiye edip dikkat çekici, "dünyâya çekici" tezyinatı istihkar edişi de çocuk terbiyesi noktasından değerlendirilebilir. Zira, günümüzde olduğu gibi, bu çeşit câzib biblolar, tablolar, rengârenk ve parlak masa ve sehpa Örtüleri gibi hep çocukları kendine davet eden çeşitli süsleme unsurları çocuklara müdâhale imkânlarına sayılan nisbetinde arttırmaktadır. Hele bunlar ellerinin ulaşacağı seviyede, -darlık veya odaların düşüncesizce plânlamaları sebebiyle de -günlük cevelân sahasının içerisinde yer alıyorlarsa böyle bir ev, çocuklu bir aile için büyük küçük herkese, gerçekten büyük bir huzursuzluk kaynağı olacaktır. Bu açıdan eski evlerimizi takdir etmemek elden gelmiyor. Bugünkü, üzerlerindeki tezyin unsurlarıyla çocukları kendine çeken, her an kırılıp dökülmeye hazır koltuk ve sehpâlara bedel, her bakımdan emniyetli, çocuk ölçüleriyle de mütenasib kanapeler, minderler, çocukların ulaşamayacağı seviyede (raflarda, duvarlarda) yer alan tezyin unsurları, onların terbiyesinde, anne-babaya âdeta yardımcı durumundadırlar. Geniş ve iyi plânlanmış meskenler, bu yeni şartların zararlarını asgarî bir nisbe-te indirebilirse de dar evlerde -ki günümüzde iktisadî ve içtimaî bir sebeplerle çoğunluğu teşkil etmektedirler mümkün değildir.

Darlığın çocuğun ruhî inkişâf ve terbiyesiyle olan menfî ilgisini araştırıcılardan dinleyelim: "Bir evde oda başına düşen ferd sayısı T den 2.5'a yükselirse çocuk çabuk sinirlenen, kırıp dökmeyi huy edinen bir tip

olur." Bu ifâde bir başka ekibin "Evin genişliği, adam başına ortalama sekiz - on metrekareden daha az bir yer isabet edecek şekilde dar olursa ebeveynle çocuklar arasıdaki münâsebetler son derece gergin olur, ebeveyn çocuklara bağırıp çağırmaktan kendilerini alamazlar" hükmüne tevâfuk etmektedir. Bu araştırmalardan bahsederken şunu belirtmek gerekir ki

kalabalık ve dar meskenlerde çocuk, davranış bozuklukları göstermek tehlikesiyle haşhaşadır. Sonunda genç çocuğun ruhî gelişmesi önlenmiş olur ve böylece ortaya çıkan gecikme, şartlar değişmedikçe bir daha telâfi de edilemez. Çocukta meydana gelen "bir kısım ruhî bozuklukların, çocuğu anne-baba ile aynı odada yatıp kalmasından" ileri geldiği artık bilinen bir husustur.

Ailede ferd sayısı	Bir lojmanda ikâmet edilebilir oda sayısı			
	Geniş	Yeterli	Yeiersiz	Çok yetersiz _
I	2	1		
2	3	2	1	
3	4	3	2	1
4.	4	3	2	1
5	5	4	3	2
6	5	4	3	2
7	fi	5	4	3
	6	5	4	3
9	7	6	5	4

Fena Meskenlerin İçtimaî ve İktisadî Neticelen ve Bunları Telâfi Etmek için gösterilen Gayretler:

"Bu seriye giren hâdiseler, beşeri ve ahlâki plânda tecâhülü imkânsız, insanı isyana sevkeden vahim bir durumu gözler önüne sermektedir. Fena mesken, bir yandan esâs sebebini îeşkîl eden içtimaî eşitsizlikleri takviye edip artırırken diğer yandan da ferd ve ailelerin bozulmalarının yegâne sebebi olmaktadır. (...)"

"Fena meskenler, gruplar teşkil edecek şekilde bir arada bulundukları zaman, cemiyetin dışında kalan fertlerin bir araya gelmesine imkân hazırlayan yuvalar ortaya çıkmış olur. Böylece o fertlerin tekrar düzeltilmeleri iyice zorlaşır. Diğer taraftan, itisâdî imkânsızlıklar sebebiyle başka yerde yerleşmeyecek olan aileler de bozulmaya yüz tutacaklar. Bu durum, sâdece vahim ruhî neticelere müncer olmakla kalmıyor, aynı zamanda devlet için de çok pahalıya mal oluyor. Hattâ gecekondunun bir "lüks maddesi" olduğu söylenmiştir, içtimaî Muavenet Dâiresi gecekondularda oturan muhtelif ailelere hastalık ve hastaneye kaldırılmaları

için yapılan masrafları rakamlara vurmayı denedi. Devletin karşıladığı yük, gerçekten ağır (....) Bâzan o kadar ağır ki, aile için mükemmel dayalı döşeli bir mesken inşâsı daha ucuza çıkıyor. Bu değerlendirmede ne komşulara da bulaştırma tehlikesi, ne hastalık sebebiyle kişinin kaybedeceği iş verimi, ne de ailenin çekeceği ızdırâb ve bozulmalar hesaba katılmamıştır. Meselâ A.B.D'de Cleve land şehrinin gecekondu mahalleleri ağır bir yüktür. Orada şehir halkının sâdece onda biri oturduğu halde, şehirdeki mevcut polis, itfaiye ve içtimaî muavenet hizmetlerinin %26'sı, bütün şehir sakinleri için yapılan masrafların da %36'sı onlara gitmektedir. Bu nisbet bir çok Amerikan şehirlerinde mevcuttur."

Son araştırmalarla, mesken darlığının, bilhassa çocuk için bir yıkım olduğunu anlayan batılılar, iktisadî imkânlarına paralel olarak, mesken telakkilerini değiştirerek ferd başına bir odayı esâs alma görüşüne ulaşmışlardır. Le Monde Gazetesinin bir haberinden Fransa'da 1976 yılı içerisinde, sırf günlük vaktinin mühim bir kısmı mutfakta geçen anneyle, bu esnada çocukların münâsebetlerini en iyi bir tarzda tanzim etmek gayesiyle, bundan böyle inşâ edilecek meskenlerde mutfakların en az 12 m2 olması için kanunî mecburiyet koyma cihetinde prensip kararına varıldığım öğreniyoruz.

Çocukların ihtiyacı nazar-i itibâra alınarak kanunlaştınlan diğer bir husus, lojman dışı genişlikle ilgili. İslâmî meskenin plânını incelerken "hanenin müştemilâtından" olarak telakki edildiğini belirttiğimiz avlu unsurunun modern "blok inşaatları" dediğimiz toplu meskenlerde ortadan kalkmasının husule getirdiği boşluk ve ızdıraplan telâfi etmeyi, -hiç olsun azaltmayı-, hedef edinen bu tedbîre göre Fransa'da- şimdilik resmî, blok inşaatlarında lojman başına asgarî, 0,75-1,000 m2'lik bir boş saha bırakılacaktır.

Bu tedbirlere ehemmiyet veren Fransa'da doğum nisbetinin düşüklüğü sebebiyle çocuk sayısının son derece az olması bir yana, kış mevsiminin oldukça mutedil ve nisbeten kısa geçtiğini, her şehirde mahalle aralarında sık sık irili ufaklı parklar, çocuk bahçeleri vs. olduğunu, çocuklar için ayrıca ana okulları, kreşler bulunduğunu, kaldırımların oldukça geniş olduğunu vs. nazara alırsak, yurdumuzda bu tedbirleri daha da çoğaltmaya, çocuk sayısı, kış süresi ve diğer bir kısım imkânsızlıklara muvâzî olarak değişik rakamlara yer vermeye mecbur olduğumuzu anlarız. İstanbul'un bahçelerden mahrum edilmiş, parklardan yoksun, kaldırımları -bazân hiç yok denecek kadar - dar, nüfûsça kalabalık yerlerinde çocuklar ömürlerinin

baharını yaşamaktan çok uzaktırlar. Bu talihsizlerin sağlıklı bir gelişim göstermeleri, tesadüfe kalmış gibidir.

Bu fecî durumu bütün büyük şehirlere teşmil etmek gerekir. Hele Erzurum gibi iklim îcâbı sekiz ay içeride kalmak zorunda olan çocukların durumu yeni inşaatlarda behemahal nazara alınmalıdır.[309]

f- Mefruşat

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evinde yer alan malzeme, ile de ilgili bâzı rivayetler mevcuttur. Bunlar tezyîn işinde olduğu gibi tefrîş işinde de sadeliğin esâs olduğunu göstermektedir. Hz. Ömer îlâ hadisesiyle ilgili ziyaretinde Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evini gözleriyle tedkîk ettiğini belirttikten sonra bize çok kıymetli bir tasvir sunar. Anlattıklarına göre bu ziyarette Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) niçin ağladığını sorunca: "Nasıl ağlamayayım, şu hasır vücûdunda izler bırakmış, odada ise görülenlerden başka bir şey yok. Şu Kisrâ ve Kayser nehirler, meyveler içerisinde (altın tahtlar, ipek ve atlas yataklar üzerinde) olsunlar, sen ise Allah'ın Resulü (ol da böyle yokluk çek); sana da yatak yapsak olmaz mı? der. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesse-lâm)'in (bir rivayetteki) cevabı aynen şöyle: "Benim dünyâ ile ne alâkam var, ben dünyâda kendimi bir ağacın altında gölgelenip sonra bırakıp giden yolcu gibi görüyorum."

Böylece Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) nezdinde sadeliğin bir esâs olduğunu belirttikten sonra bazı ana malzemeden bahsedebiliriz.[310]

Sergi:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in evinde sergi olarak umumiyetle, yukarıda da sözü geçtiği gibi, hurma yaprağından örülmüş hasır zikredilir. Daha önce de temas edildiği üzere gündüzleri alta yayılan bu hasır, geceleri de evi bölmek için perde olarak kullanılmaktadır.

Halı Araplarca bilinmekle beraber Hz. Peygamber (aleyhissalâtu ves-selâm)'in ve umumiyetle mülümanların kullanmadığı anlaşılıyor. Hattâ Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) kullanmadığı için Ashâb'dan bunun kerahetine zâhip olanlar da çıkmıştır. Ancak şu rivayet bunun kullanılmayışının maddî darlık sebebiyle olduğunu ve hattâ Hz. Peygamber

(aleyhissalâtu vesselâm)Mn halıya cevaz da verdiğini göstermektedir. Hz. Câbir anlatıyor: "Evlendiğim zaman Hz. Peygamber bana: "Halılar da te'min ettin mi?" dedi. Ben de: "Halıyla da ne alâkamız var?" dedim. Bunun üzerine: "Fakat bil ki yakın bir gelecekte halılar da olacak" buyurdu. (Müslim, Libâs 39)

Buradaki cevazın daha ziyâde yere serilen halılara olduğu, sırf tezyîn kasdıyla duvara halı vs. asmanın hoş karşılanmadığı belirtilmektedir.

Müslim'in tahrîcinde, kapının üzerine halı asan Hz .Aişe (radıyallahu an-hâ)'ye Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselam)'in: "Allah taş ve toprağa elbise giymeyi emretmemiştir" diyerek indirttiğini görmekteyiz. Buhâ-ri'nin bir tahrîcinde, îbnu Ömer (radıyallau anhüma) tarafından davet edilen Ebû Eyyûb (radıyallahu anh) da duvarın bir örtü ile kaplanmış olduğunu görünce (duraklar). İbnu Ömer (radıyallahu anhüma) "Bu meselede kadınlar bize galebe çaldı (söz dinletemedik)" der. Ebû Eyyûb (radıyallahu anh): "Başkastn(m evde böyle bir münkereyer vereceğin)den korksam da senden kormazdım" der ve geri döner. (Buhari, Nikâh 77) îbnu Hacer, başka rivâyeteıe dayanarak, bu davetin îbnu Ömer'in oğlu Sâlim'in düğünü vesilesiyle yapıldığını belirtir. Abdullah İbnu Yezîd oturup ağlar. Sebebi sorulunca: "Nasıl ağlamayayım" der ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in " (...) Dünya size galebe çalacak (...) siz bir elbiseyle evden çıkıp, bir başka elbiseyle geri döneceksiniz, evlerinizi de Kabe'yi örter gibi örteceksiniz" (...) dediğini duymuştum" der. (el-Metâli-bu'1-Âliye, II, 264.)

Hülâsa bu konuda muhtelif rivayetleri veren îbnu Hacer duvara halı vs. çekmenin hükmü husûsusunda "Ihülâf-ı kadim" var dedikten sonra cumhûr-ı Şâfiyyenin, kerahetine hükmettiğini belirtir. Hanefiler de bu çeşit tezyinatta mübalağayı tavsiye etmezler.[311]

Karyola:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in ev malzemelerinden biri de bir karyoladır (şerir). Rivayetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in torunu Hasanım oynamakta olduğu bir köpek yavrusunun zaman zaman bunun altına girdiğini ve hattâ orada öldüğünü belirtirler. Yerine göre leğen, evrak gibi bâzı eşyaların konduğu, küçük hayvanların girebildiği bu karyolanın altı boştur.

Süheyli bu karyola hakkında şu bilgiyi verir: "Rasûlullah (aieyhissa-latu vesselam)7 in karyolası lifle çatılmış tahtalardan (mâmûl) dü. Benû Ümeyye zamanında satıldı. Bir adam. bunu 4.000 dirheme satın aldı.
Ebu Rifâ'a' (radıyallahu anh)'m rivayetinden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in ayaklan demirden olan bir sandalyesi olduğunu, Hz. Ali (radıyallahu anh)'nin rivayetinde Hz.Peygamber (aleyhissalâtu vesse-lâm)'in kızı Fâtıma'nm el değirmeni kullanmaktan ellerinin yara ve nasır bağladığını öğreniyoruz.[312]

Yatak :

Evde zaruri olandan fazla yatak bulundurmayı yasaklamış bulunan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in kendisinin tek yatağı olduğu, bunun da kılıfının deri, içerisinin ise hurma lifleriyle doldurulmuş bulunduğu belirtilir. Yastığı için de aynı tavsifde bulunulmuştur. Bu haliyle bir hayli sert olduğu soylenebilen bu yatak, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayat karşısındaki sadelik ve zühdünü ifâde etmektedir. Çocukların yatağı hususunda terbiye kitaplarında "sert olması" için yapılan tavsiyeler bu tavsiflerden alınmadı ise hükemâ ve ettibamn sözlerinden alınmış olabilir. Zira bu konuda Hz.Peyegamber (aleyhissalâtu vesselam)'e nisbet edilen herhangi bir rivayete rastlamadık.[313]

Perde:

Bilhassa tesettür vâsıtası olması sebebiyle Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in hücrelerinde yaygın bir şekilde perde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Bttftâri'dt geçen "odasının perdesini açtı" cümlesinde kullanılan "es-Sicfu" isminin boydan boya ortadan bölünmüş perdeye ıtlak edildiğine bakılırsa Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in penceresinde (daha kullanışlı olan) iki kanatlı perde kullanmış olabileceğine hükmedilebilir.[314]

Leğen:

Bâzı rivayetler. " Hz, Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in, evde hurma kütüğünden bir leğen bulundurduğunu, geceleyin bunu kullanıp karyolasının altına koyduğunu" haber verir. Bâzı âlimler "evde bevli bekletmeyin, zira melâike, bekletilmiş bevl olan eve girmez", "Evde leğen içerisinde bevl bekletilmesin (...)" (Kenzu'l-Ummâl,, IX, 209) gibi hadislere dayanarak bu iki hadisin tearuzundan bahsetmişse de Suyûti'nin belirttiği üzere yasaktan maksad uzun süre bekletme olabilir. Kaldı ki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)in hastalığı sırasında (küçük abdest bozmak için) leğen istediğine ve yine hasta iken leğen içerisinde guslettiğine dâir rivayetler gelmiştir. Şu hâlde eve seyyâliyyet kazandıran bir unsur olarak leğen, diğer ev eşyaları arasında mühim bir yer işgal etmiş olmalıdır:[315]

Kandil :

Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den gelen, gece namazıyla ilgili bir rivayette geçen: " O sırada evlerde lâmba (mesâbih) yoktu" cümlesinden anlaşıldığına göre bidayette lamba Medine'de kullanılmamaktadır, Zâten diğer bâzı rivayetler, bunun ilk defa hristiyânlıktan mühtedi Te-mimud-Dâh tarafından getirildiğini bildirmektedir. Her hâili kârda kandil Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) zamanında evlere girmiş olmalıdır. Zira Buhari'nin el-Edebü'1-Müfred'de yaptığı bir tahricten an-

lıyoruz ki, yanık bırakılan kandilin fitilini bir fare alıp tavana götürdüğünü, geceleyin uyanmış olan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)*in görüp muhtemel bir yangının önüne geçtiğini, Hâkim'in rivayetinde bu fitilin fare tarafından geri getirilip Peygamber (aleyhisselâtü vesselamdın yanma bırakıldığı, dirhem büyüklüğünde bir yerin yanmasına sebep olduğu sarâhatına rastlarız. Muhtemelen bu hâdiseden sonra olacak ki yatarken kandillerin söndürülmesini Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâtu vesselam) sıkı sıkıya tavsiye etmiştir.[316]

g- Mahremiyet

Evde aranan diğer bir fonksiyon, içinde yaşayanlara mahremiyet imkanlarını sağlamasıdır. Sünnet bu hususa da ehemmiyet vermiştir. Sünnet açısından ev, sâdece soğuğa sıcağa karşı bir iltica yeri değil, aynı zamanda

insanda fıtrî olan mahremiyeti sağlama yeridir. Bu sebeple eve "haram" denmiş ve buraya sahibinin izni olmadan girilmesi yasaklanmıştır.

Sünnetin beyânlarına göre mahremiyeti ihlâl sâdece "girmek" fiiliyle tahakkuk etmez, "bakmak" la da vukua gelir. Bu sebeple, "hiç kimse izin almaksızın başkasının evinin içine bakmasın, kim izinsiz bakarsa aynen girmiş gibidir, denir ve bu fiil, "helâl olmayan fiiller" meyânında zikredilir. (Ebû Dâvûd, Taharet 43).

"İzin istemek (isti'zan) göz sebebiyle vaz edilmiş olduğu" için izin henüz tahakkuk etmeden gözün içeriye kaymamasına dikkat etmek gerekecektir. Bu sebeple kapıyı çalarken, kapıya yüzünü dönerek değil, yan dönerek durmak emredilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in de böyle hareket ettiği belirtilir. " Kim, bir başkasının evine ıttıla peyda ederken gözü çıkarılır da diyet için müracaat etmeye kalkarsa bilsin ki hiçbir hak talep etmeye hakkı yoktur"hükmü bu meselenin ciddiyet ve ehemmiyetini teyîd eder. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) kendi evine pencereden izinsiz bakmış olan bir adama, elindeki tarağı göstererek: "Bilseydim ki içeri bakıyordun, şu tarağı gözüne sokardım" der, İbnu Abbâs (radıyallahu anh)'ın bildirdiğine göre Hakem İbnu Ebîl Âsî (radıyallahu anh)'yi içeriye bakarken tesbît eden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) " Ben sağ olduğum müddetçe Medine'de oturmayacaksın" diyerek Taife sürer. (Mecmau'z-Zevâid, VIII, 43)

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in: " Bir kimse kapısı açık bırakılmış (veya giriş kısmında perde olmayan) bir eve uğrar da (içeriye) bakarsa kabahat onda değil, ev sahibindedir" (Tirmizî, İsti'zân 16) sözü, mahremiyeti bozmama hususunda sâdece yoldan geçenin veya eve uğrayan ziyaretçinin değil herkesin, bütün ev sahiplerinin dikkat etmesi gerektiğini ifade etmektedir. Her aile dışarıya karşı mahremiyetin te'mini için gerekli tedbiri almalı, bunu te'min vâsıtası olan perde, kapı vs. ye dikkat etmelidir. Aksi takdirde mahremiyetin ihlâli vak'asında "ev sahibi kabahatlidir."

Bu hadis müslümanları, evlerin planlanmasında mahremiyyet unsurlarının yerleştirilmesinde itinâya davet etmektedir. Kapılar ve pencereler bu maksada en uygun şekilde yerleştirilmelidir. Umumiyetle giriş kapılarının arkasında yer alan aralık (antre) kısmı bu maksatla ihdas edilmiş olabilir. Şu hâlde bâzı yeni plânlamalarda bunun ihmali, bir eksiklik olarak değerlendirilmelidir.[317]

Dâhili Mahremiyet

Meskenin şâmil olması gereken muhtemel plânını incelerken de belirttiğimiz üzere, plâna, sâdece aile dışındakilere karşı duyulan mahremiyet değil, " zevce ve sağ elin sahip olduğu (yani câriye) dışında kalan" bütün aile efradına karşı korunması emredilen mahremiyyet de te'sir etmektedir. Hz. Câbir'den: Hz. Peygamber (aleyhisselâtu vesselam): " Kişi çocuğundan - ne kadar yaşlı da olsa- annesinden, erkek kardeşinden, kız kardeşinden ve babasından izin almalıdır" (el-Edebu'1-Müfred, s. 365; hadis no: 1062) dediği rivayet edildiğine göre, bunlarla beraber yaşandığı takdirde, bu ferdlerden her birinin birbirlerine -en az Kur'ân'in belirttiği üç vakitte- isti'zânla gidip gelecekleri şekilde yerleştirilmeleri gerekecektir. Yukarıdaki hadisi "Burada zikredilen fertlerin ayrı ayrı evlerde yaşamaları hâline râcidir" diye yapılabilecek muhtemel bir îtirazı şu hadîsle cevaplandırabiliriz: "Atâ' İbnu Yesâr (radıyallahu anh) anlatıyor: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e bir adam gelerek sordu: ltYâ Rasûlullah annemin yanına girerken izin isteyeyim mi? " "Evet" cevâbını verince adam tekrâr;"£|er ben evde onunla berabersem?" Hz. Peygamber: "İzin iste" dedi. Adam itirazla: "Ben ona hizmet etmekteyim' dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: (Öfkeyle): " Annenden izin iste, onu üryan olarak görmekten hoşlanır mısın?" dedi. Adam: "Hayır" deyince: "Öyle ise (her seferinde yanına girerken) annenden izin iste" buyurdu." (Muvatta, İsti'zân 1)

Bilhassa bu son rivayette, hayâtının büyük bir kısmını geçirdiği evinde fertlerin, gönlünce ve kılık kıyafet bakımından da oldukça serbest olabilmesi için behemahal müsait, müstakil bir odaya muhtaç olduğu ifâde edilmektedir. Müslüman aile geçici darlıklar müstesna, devamlı dar yerlerde kalmamalıdır.Bulûğ sahfasını aşan - ve hattâ bulûğa yaklaşan- aile ferdleri, anne baba dâhil, müstakil birer odaya sahip olmalıdır, sünnetin ulaşılmasını istediği ideal mesken tipi budur.

Burada bir kere daha tekrar edelim ki günümüz sosyologları dar meskenin zararları üzerinde ısrarla durmaktadırlar. Bunlar çok yönlü olarak mahzurludurlar. Ezcümle, dar meskenlerde ve bunların bir araya gelmesiyle teşekkül eden muhitlerde, zamanla, cemiyette hâkim bir kısım değer ölçülerinin kaybolduğu, bunların yerine, cemiyete ters düşen yeni değerlerin çıktığı, binnetîce telakki ve davranışların da değişerek, yeni davranışların ortaya çıktığı tesbit edilmiştir. Bu sebeple gecekondu diye

ifâde edilen dar ve nâmüsâid yerlerde kalanlar sosyal yönden "anormaller" olarak kabul edilmekte ve "cemiyetin kayıpları" nazarıyla bakılmaktadır. Araştırmalar, uzun müddet böyle dar yerlerde kalanların, müsâid meskenlere geçtikleri zaman, buralara intibak edemedikleri, yeni ve normal hayat şartlarına intibak edebilmeleri için "bunların, her seferinde, takip edilmeleri" ve "yeniden terbiyeden geçirilmeleri" gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Bu meseleye ciddiyetle eğilen Hollanda, Belçika, İngiltere, A.B. Devletleri, Fransa gibi ileri memleketlerde "bu, sosyal yönden bozulmuşlar" & normal ev verilmezden önce, "yeniden terbiye edilerek" cemiyete kazandırılmak düşüncesiyle, husûsî surette inşâ edilmiş mutavassıt lojmanlarda belli bir müddet (10-12 ay civarında) oturmaya icbar edilmişlerdir.

Batı Medeniyeti'nin Zevali (Le Declin de FOçcident) adlı eseriyle ün yapan Spengler'in ifâdesinde, medeniyetlerin çöküş sebebi olarak gösterilen "Medenînin kısırlığı (la sterilite du civilise) bir başka deyişle doğum azalması, sosyologlarca geniş ölçüde mesken şartlarına bağlanmış olması da bize enteresan gelmektedir. Muhtelif araştırmalardan: "Çok dar ve gayr-i müsâid meskenlerde, davranışlarda her çeşit kontrolün kaybolmaya yüz tutması sonucu doğumun, fizyolojik bir hâl alarak arttığı müsâid meskenlerde oturan ailelerde de tabî bir şekilde arttığı, bu ikisi arasında kalan nâmüsâid evlerde ise azalmaya yüz tuttuğu" sonucunun çıkarıldığı belirtilmiştir.[318]

h- Tezyin (Dekor)

Sünnette üzerinde titizlikle durulmuş olan diğer bir husus, içerisinde ikâmet edilen meskenin dekorudur. Ev içerisinde yer alan her bir eşya ve eşyada tezahür eden telkîn unsurları üzerinde Hz. Peygamber (aleyhissa-lâtu vesselam) hassasiyet göstermiştir. Gerek kendi evinde gerekse ashabın evlerinde İslâm kültürüne muhalif düşen ve başka kültürleri temsîl eden unsurların ve şekillerin varlığına muttali olunca ya sözle, ya fiille, yahut da ahvâliyle istikrahını bildirerek müdâhele etmiştir.

Buhârî'nin Hz. Aişe (radıyallahu anhâ)'den yaptığı bir tahrîcte, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in evde, üzerinde haç bulunan her eşyanın haçını mutlaka bozduğu bildirilmektedir. (Ebû Dâvûd, Libâs 45)

Yasak sâdece haç şekillerini ihtiva eden eşyalara münhasır kalmayıp Allah'ı yaratma fiilinde taklîd mânâsı taşıyan tasvirlere de şamil kılınmıştır. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) bu mânâyı taşıyan tasvirlerin evde bulundurulma yasağını: "Tasvirin olduğu yere melek girmez", "En büyük azaba mâruz kalacak kimseler musavverlerdir", "Dünyada suret yapana kıyamet günü haydi yaptığına ruh üfle, denecek ve üfleyenıeyecek" (Buhârî, Libâs 88, 97, BuyıV 40; Müslim, Libâs 81-103) gibi şiddet ifade eden çeşitli tâbirlerle dile getirmiştir. Bu hususla ilgili rivayetlerden birinde Hz. Aişe (radıyallahu anha) şöyle bir vak'a anlatır: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) bir seferden dönmüştü. (Onun yokluğu esnasında) üzerinde (kanatlı at) timsaller(i) bulunan bir durnûku (eve) asmıştım. Bana onu indirmemi emretti, indirdim (.,.)"Hadîsin bir başka vechinde "üzerinde timsaller bulunan bir kırantamı, sehve (denen duvardaki hücrenin) üzerine örtmüştüm. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) onu görünce çıkardı ve: "Kıyamet günü azabın en şiddetlisine duçar olacak Allah'ın yarattıklarını taklîd edenlerdir" dedi. Ben de ondan bir veya iki yastık yaptım. Bir başka vechinde: "iki nümruka (minder) yaptım, bunlar evdeydi ve Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) üzerine oturuyordu" der. (Buhârî, Mezâlim 32)

Bu hadîse müsteniden âlimlerin, gölgesi olmayan tasvirlerin üzerine oturmak, basmak gibi hakîr durumlarda kullanılan halı, döşek vs. eşya üzerinde bulunmasına cevaz verdiği belirtilir. Nevevî bu görüşün Sahabe ve Tabiîne mensüb Cumhûrı ulemânın görüşü olduğunu belirttikten sonra bu meyânda Sevrı, Mâlik, Ebû Hanîfe ve Şafiî'nin ismini zikreder. Nesâi'mn bir tahrîcinde Hz. Peygamber'in yanına girmek için gelmiş olan Cibril girmez ve: "Nasıl gireyim, evinde tasvirler ihtiva eden bir örtü var. Ya suretlerin başım kopar, ya örtüyü üzerine basılan bir sergi yap. Biz melekler tasvirin bulunduğu bir eve girmeyiz" der. (Nesaî, Zînet 14)

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) Abdullah İbnu Ömer (radıyallahu anhümâ)'in rivayetinde ziyaret için gelmiş olduğu, Sefine Ebû Ab-durrahmân' in rivayetinde de beraber yemek için vâki'davet üzerine gelmiş olduğu kızı Fâtıma (radıyallahu anhâ)'nın evine, kapıya asılmış olan nakışlarla süslü perde sebebiyle girmeden geri döndüğü ifade edilir.

Abdurrezzak'm bir tahricinde de yemeğe davet edildiği eve geldiği vakit, çeşitli renklerle tezyin edilmiş olduğunu görür, kapıda durup renkleri saydıktan sonra: "Keşke tek renk olsaydı" diyerek girmeksizin geri döner. Aşağıdaki misallerin de te'yîd edeceği üzere, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu

vesselam), bu davranışla evin tezyininde sadeliğin esas olmasını irşâd buyurmuştur.

İlim adamları bu rivayetlerden "İçerisinde muharremât bulunan eve girmek ve davete icabet etmek için önce izâlesine çalışılır, muktedir olunmazsa girilmez, icabet edilmez' hükmünü vermişlerdir. Ancak Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in son misâlde "keşke tek renk olsaydı" dediği, birinci misâlde de geri dönüş sebebini soran Hz. Âlı ye "Dünyâ benim neyime, nakış benim neyime?" cevâbını verdiği, keza yukarıda zikrettiğimiz tasvirli perde vs. yi kaldırması için Hz. Aişe'ye verdiği emirle ilgili hadîsin bâzı vecihlerinde: "Zira bu bana dünyâyı hatırlatıyor", "Zira üzerindeki tasvirler namaz esnasında dikkatimi dağıtıyor", "Zira eve her girişimde bunu görüyorum, dünyâyı hatırlıyorum" vs. dediği tasrîh edilmektedir ki bunlar Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in yeni teblîğ etmiş olduğu bir dînin tam yerleşmesine engel teşkîl edebilecek sebepler hususunda titizliğinin derecesini göstermektedir. O, istiyordu ki insanlar bütün h i nimetleriyle Kui'ân'a yönelsin, onun hakîkatlarmı anlamaya, yaşamaya çalışsın. Hattâ bu sebeple kendisinden. Kür'ân dışında bir şey yazmayı da yasaklamış, bir nevî câhiliye perestişlerinden biri olan kabir ziyaretlerini de rnenetmişti. Diğer taraftan "İnsanların kalbi Allah'ın iki parmağı arasındadır, istediği gibi oynatır" cümlesinde ifâde ettiği beşer tabiafındaki istikrarsızlık sebebiyle îmân ve amellerine rağmen müşrikliğe âit hatıralar sebebiyle eski sapıklıklarının tekrar şu veya bu şekilde tezahüründen korkmakta idi. Bu sebeple o hususlarda Hz. Peygamber {aleyhissalâtu vesselam) titizliği ileri götürmüş, açık kapı bırakmak istememiştir. Halkın esprisini nazara alışını gösteren en manidar misallerden biri Hz. Aişe'ye, cahiye devrinde yanlış temele oturtulmuş olan Kabe'yi, yeniden aslî temeli üzere kurmaya teşebbüs etmeyişinin sebebini izah sadedinde söylediği şu cümledir: "Kavmin Câhiliye devrine yakındır. Bu sebeple, (yapacağım tadilatın) kalplerinde nefret uyandıracağından korkuyorum..."

Şu hâlde "Câhiliye devrine yakın" olan insanlığın hâlet-i nahiyelerini nazarı itibara alan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselânf), o devre âit şirklere alâmet olan herşeye amansız bir mücâdele açmıştır. Bu, put olabilir, putların tasviri olabilir, o devreye âit bir yemin tarzı, selamlaşma şekli vs. olabilir, hepsi yasaklanmıştır.

Tasvîrle ilgili yasaklan, sarihlerin: "Kendisine ibâdet edilen zîruhlann hürmet ifâde eden tarzda konması haramdır, ayak altına atılması mubahtır"

diye formüle etmesi sünnette gelen yasağın terbiyevî yönünü ifâde _ eder. Bu yasaktan ağaç tasvîrleri istisna edilmiştir. Ancak Arapların o devirde takdis ettikleri ağaçları Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in yıktırdığını rivayetler haber verir.[319]

Evlerin Kontrolü:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in Medine'yi baştan ayağa kontrol ettirerek "putları kırdırdığı, yüksek kabirleri düzlettiği, tasvîrleri de iptal ettirdiği" ne dâir rivayetler bu husustaki titizliğinin ne dereceyi bulduğunu gösterir. Bu rivayetlerden bâzılarında bu maksatla gönderilen "ensârâan bir adamın": "Yâ Rasûlullah, ben kavmimin evlerine girmek istemiyorum" diye itirazı - ve bunun üzerine Hz.Alî'nin gönderilmesi, devletin, (Müsned, 1, 87,138,139) bu hususla ilgili olarak koyduğu yasağın uygulanmasını takip için evleri kontrolden bile geçirdiğini göstermektedir.

Söylediklerimizi hülâsa etmek gerekirse, evin dekor ve tezyininde yer alan tezyîn unsurları aynı zamanda bir telkin vâsıtası kabul edilmektedir. Müslümanın hayat görüşüne ters düşen unsurların yer almaması gerekmektedir. Son olarak şunu da kaydedelim: Dehlevî'ye göre duvar ve elbisenin resimlenmesi iki sebepten yasaktır: **1-** Fuzûli israf ve iftiharı önlemek,

2- Putperestlik kapısını açmamak.[320]

İ. Manevi Hava

Çocuğun terbiyesinden birinci derecede baba ve sonra anne mes'ul olması hasebiyle evin başlıca fonksiyonlarından biri, çocuğun mânevi ve ruhî terbiyesinde de en önde yer almaktır. Bu sebeple daha yapılışı sısında onun maddî mânevi kirlerden temiz olması istenmekte ve: "binalarınıza haram taş koymaktan sıkının. Zira bu harap olmanın esâsı (temeli sebebi)dir" (Feyzu'l-Kadir, I, 131) denmektedir. Bu mehalde olarak Vehb İbnu Münebbih'in "Tevratîa Okudum" kaydıyla yaptığı rivayette de: "Zayıfların gücü ile (zorla) yapılan binanın akıbeti harap olmaktır, ha-ramyolla kazanılan malın âkibeti de fakra düşmektir'7 (Ebu Nuaym, Hil-ye, I, 444) denir ki bu çeşit nasîhatlara ahlâk kitaplarımızın ilgili bahislerinde rastlanır.

Şüphesiz evi helâl kazançla inşa etmekle (veya helâl kazançtan kirasını ödemekle) mesele bitmiş olmuyor. Evin iyi bir terbiye yuvası olabilmesi için her çeşit menhiyattan sakınılması, farz ve vâcibâtın yerine getirilmesi, bir başka deyişle, İslâm'ın fiilen yaşanması gerekmektedir. Bu sebeple yasak olan oyun âletleri, ipekten mamul döşek (halı, yastık, perde vs.) altın ve gümüşten mâmül kap kaçak vs.'nin evde bulundurulması yasaklanmıştır.

Diğer mühim bir husus evin sâdece yatma, yeme, istirahat veya emniyet yeri olarak düşünülmemesi, veya fiilen Öyle bir havanın hâkim kılmmamasıdır. Bunu Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam): "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin" sözüyle ifâde eder. Evleri kabir olmaktan kurtaracak şey, evlerde yapılacak ibâdet ve zikirlerdir, Kur'ân okumak, namaz kılmak, tefekkür ve nefsî murakabede bulunmak gibi. Bu sebeple: "Evlerinizi kabirlere çevirmeyin, Kur'ân okuyun, Kur'ân okunan eve şeytan girmez", "Kişi evinde Kur'ân okursa, ev, ehline karşı genişler ve melekler de orada hazır olur, şeytanlar kaçar, hayır artar. Kur'ân okunmayan eve gelince, o sahibine daralır, melekler orayı terkeder, şeytanlar istilâ eder, hayır da azalır". "Nafile namazarınızı evlerinizde kılın, onları kabirlere çevirmeyin", "Kişinin evindeki namazı nurdur, öyle ise evlerinizi (namazla) nûrlandınn", "Mescitte namazınızı eda edince eviniz için de bir nasîb ayırın, zira Allah bu namazdan dolayı eve (husûsî) bir hayır yapar", "Farzdan sonra en hayırlı namazınız evlerinizde kıldığınız namazdır" vs. mânevi tevatüre ulaşan pek çok tarîklerle gelen rivayetler kişinin behemehal evinde namaz kılmasını emretmektedir.

Hattâ bâzı rivayetlerde bu teşvîklerin bir neticesi olarak evlerde husûsî namazgahlar (mescidler) ittihâz edildiği anlaşılmaktadır. Buhârî'nin bir rivayetinden daha Mekke devresinde iken buna başlandığını ve (belki de ilk defa olarak) Hz, Ebû Bekir (radıyallahu anh)'in evinin avlusunda, bir köşede bir mescit ittihâz ettiğini görmekteyiz. Medine'de Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)*e çeşitli mazeretlerle müracaat edip evlerinde mescit ittihâz etmek için müsâade talep ettiklerine rastlıyoruz. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) arzu üzerine evlere gidip "mescit yapmak istedikleri yerde" namaz kıldırmak suretiyle bu talepleri yerinde ve normal bulduğunu göstermiştir. İbnu Mes'ıud' (radıyallahu ahhj'dan gelen uzun bir rivayetin son kısmı "mescid"in husûsî bir hücre olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Hadîste İbnu Mes'ıd (radıyallahu anh) fitne ânında ne yapması gerektiğini sorar. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam): "Darına (kabilesinin, akrabalarının kaldığı yere) gir" der. ibnu

Mes'ııd tekrar sorar: "Oraya da gelirse?" Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in cevabı şu olur "O vakit mescidim; gir (...)"Keza bir başka rivayette de Zeyneb Bintu Cahş (Radıyallahu anhâ)'m Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'le eklenmezden önce evindeki "mescid" den bahsedilmektedir."

Hülâsa evlerde husûsî mescidi er ittihâzı için vâki teşvikten sonra, daha Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) devrinde, bir kısım müslü-. manlar meskenlerinde buna yer vermişler, alimler de bunu tecviz etmiştir.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in evlerden menhiyyâtın kaldırılması, Kur ân okunması, namaz kılınması, hattâ mescidler ittihâz edilmesi gibi dinin evde yaşanmasına müteallik ısrarlı tavsiyeleri, bir bakıma, evde yeni yetişmekte olan çocukların terbiyeleri içindir. Zira, böylece onlar, büyüklerinden dini meseleleri kulaklarıyla işitmiş, gözleriyle görmüş, halleriyle de yaşamış olacaklardır.[321]

İ. Mesken Siyâseti

Evle ilgili rivayetler bize. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) tarafından vaz edilen ve müteakip halîfelerce titizlikle takip edilen bir "mesken siyâseti" nin varlığını göstermektedir. Bir başka deyişle meskenin kültürle olan sıkı irtibatı sebebiyle bir kısım kültürel değerlerin hayatiyeti için devletin mesken inşâatını devamlı murâkebe altında tuttuğunu, kanun dışı inşâat tipleri ortaya çıkınca derhâl müdâhelc ederek bunları ortadan kaldırttığını görüyoruz. Müteakiben vereceğimiz misâllerden, ferdler ve ailelerin mesken inşası meselesinde tamamen hür olmadıkları, devletin müdâhale hakkının her an mevcut olduğu fikrinin vicdanlara iyice yerleştirildiği sonucu çıkarılabilir. Bizi bu hükme götüren bâzı misâlleri, müdahalenin yapıldığı sahalar çerçevesi içerisinde inceleyeceğiz.[322]

1. Fuzûli İnşaat Yasağı

Şunu belirtelim ki, meskende genişlik tavsiye edilmiş olmakla beraber israfa yer verilmemesi, fuzulî inşaatlar yapılmaması için ısrar edilmiştir. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam): "Nafakanın hepsi Allah yolundadır, bundan bina (yapmak için harcanan) hâriç, onda hayır yoktur"der. (Tirrnizî, Kıyâme 41) Başka rivayetlerde: "Kişinin ihtiyâcı hâricinde, yaptığı her bina

sırtında bir vebaldir", "(Ebû Dâvûd, Edeb 160) Oturmayacağınız binayı yapmayın" (İbn Hamza el-Hüseynî, el-Beyân ve't-Ta'rif, II, 273), "Kim ihtiyacından fazla bina yaparsa kıyamet günü onu boynuna yüklenmeye zorlanir"(Mecmaıf z-Zevâid, IV, 70), "Allah bir kuluna kötülük murâd edince malını binaya infâk ettirir" (İbn Hacer, Fetliu'1-Bârî, XIII, 336) vs. yasaklayıcı ifâdeler bulunur.

Mevzu ile ilgili bâzı hadîsleri vermek için, Buhâri'nin ayırdığı baba "Bina hakkında vârid olanlar babı" diye mutlak bir başlık atmasından da anlaşılacağı üzere yukarda verdiğimiz hadîslere istinâd eden bir kısım müsîüman âlimleri, bina yapmanın kerahetine kaanî olmuşlar, "inşaat için harcanacak parayı kerih addetmişlerdir", kerahete meyledenlerden İbrahim Nehâ'î mutedil bir ifâde ile ihtiyâç için yapılan binalardan dolayı "Sevâb da günâh da terettüp etmez" demiştir. (Tirmizî, Kıyâme 40)

Ancak buradaki kerâhatin ihtiyâçtan fazla olarak, tefâhur ve gösteriş için yakılan inşaatlara râci olduğu, "ikâmet, soğuk ve sıcağa karşı korunmak için yapılanlara şâmil olmadığı" da ayrıca belirtilmiştir. Esasen biz-,zat Hz.-Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'den: "Kim zulmetmeksi/Jn ve ilâhi hududu tecavüz etmeksizin bir bina yapacak olursa, bundan Cenab-ı Hakk'ın mahlûka ti istifâde ettiği müddetçe, ona komşuluk sevabı hâsıl olur" buyurur. (Mecmau'z-Zevâid, IV, 70)

Binaya para ve emek sarfetmenin kerahetine kaail olanların, kendilerine delil meyânırida zikrettikleri, Abdullah İbnu Amr hadîsini de muhkem kabul edemeyiz. Zira bu rivayet, evini çamurla tamir etmekte olan Abdullah İbım Amr (radıyallahu anh)'a Hz. Peygamber {aleyhissalâtu vesselam)'in: "(....) Ölümün gelmesi bu evin yıkılmasından daha süratlidir" (Ebû Dâvûd, Edeb 160) diyerek, bu meşgûlışetten kerâhat izhâr ettiğini göstermekte ise de Hahbetü'bnü Hâlid ve Sevâ İbnu Hâlid (radıyallahu anhy'm rivayetlerinde bizzat Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)-in evini tamir işiyle meşgul olduğunu görmekteyiz. Üstelik Hz. Ömer {radıyallahu anh)'in de minberden: "Ey nâs, eylerinizi tamir edin

(....)" diye uyarılarda bulunduğu da mervîdir. Şu hâlde sâdece bâzı hadîslerin zahirine bakarak: "Sünnet meskene yapılacak yatırımı kerih addetmiştir" diye hükmetmek, gerçeği aksettirmekten son derece uzak kalacaktır.

Semerkandî, inşaatta beis görmeyenlerin Kur'an'dan: "Allah sizi (...) yeryüzünde yerleştirdi, ovalarında (kışlık) köşkler ediniyor, dağlarında (yazlık) evler oyup duruyorsunuz" (A'râf 74), "De ki, Allah'ın . kulları için

çıkardığı zineti, temiz ve hoş nzıklari kim haram etmiş?" (A'râf 32), gibi âyetleri; hâdisden de: "Allah bir kuluna nîmet verince o nimetin eserini kulu üzerinde görmekten hoşlanır" mealindeki Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in sözlerini delil getirdiklerini zikrettikten sonra (kendini kastederek) fakih der ki: "Efdal olanı, malı âhi-ret için harcayıp dünyâ için sarf etmemektir. Buna rağmen, 1- Malı haram yoldan kazanmamış olmak, 2- Bir müslüman veya zimmîye (inşaat vesilesiyle) zulmetmemek, 3- (inşaat sebebiyle) Allah'a karşı olan farzlardan birini terketmemek şartıyla inşaat haram değildir" hükmüne va-rır.(Semerkandî, Bustan, 252-253)

el Hakîmu't-Tirmizî de, Hz Ömer (radıyallahu anh)'in bina hususundaki bir müdâhalesini kaydettikten sonra şunu söyler: "Eğer bina muhtaç olunan miktarsa Allah' tan sevâb bekleyerek inşâ edilebilir. Zira meskene olan ihtiyâç aynen yiyecek, giyecek ve bineğe olan ihtiyâç gibi'.(Nevâdiru'lUsûl, 68)

Bina hususunda hadîslerde gelen bir kısım istikrahı, israfla îzah etmek çok yerinde olacak. Müslümanların bu konudaki kanaatlerini, bu meseleye bakışlarını Hârunu'r.Reşîd'e, yüksek bir saray yaptırdığı zaman, Muhammed İbnu's-Semmâk'ın cesaretle yüzüne haykırdığı şu sözlerde bulabiliriz: "Toprağı yükselttin, dini bıraktın. Eğer bu kendi paranla yapıldıysa, bilki sen müsriflerdensin, Allah ise müsrifleri sevmez. Yok bu başkasının malından ise bilki zâlimlerdensin. Allah ise zâlimleri sevmez" der. (Mefâtihu'l-linân, 305)

Mesken mevzuunda israftan zecirle ilgili talimat Ahlâk-ı Alâiyye'de şu ifâdeye ulaşır: "... İrtifa71 bina ve nakş ve zuhrufe'i sakfve cidarda mübalağadan hazer ede. Ahbârda vârid olmuştur ki, bir kimseye menzilini altı zira dan artık kaldırsa melâtke-i Asuman; ilâ eyne yâ meVun, derler. (Kınalizade, II, 6)

İtidalden bîrûn kadru malâbüdden efzûn hare memûmdur. Husûsan ki bozup düzmeye mûtâd ve bir suretten usanıp hey' et~i cedîd etmeğe mübtelâ olmak maraz-ı sa'b ve huluk-ı zeminidir..."[323]

2- Herkese Bir Ev:

Yukarıda verdiğimiz misâllerden Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in her insan için zaruri olan, normal bir eve sahip olmasını hoş karşılamadığı hükmünü çıkarmak çok yanlış olur. Aksine bu husustaki

siyâsetin esâsı her aileyi "geniş" bir ev sahibi yapmaya dayanır. Vazifeli olarak tayın ettiği her memurun, bir ev edinme külfetini devlete tahmîl etmesi (Ebû Dâvûd, İmaret 10) kim olursa olsun, her müslümaria herhangi bir ev veya akarını, alacağı parayı tekrar ev veya akara yatırmadıkça, satmayı hoş karşılamayıp "yerine yenisi konmazsa bu para hakkında hayırlı kılınmaz" (İbn Mâce, Ruhun 24) demesi gibi muhtelif rivayetler Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in "her müslüman için normal bir ev" siyâseti takîb ettiğinin inkâr edilmez delilleridir.[324]

3- Binaların Yüksekliği:

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) evlerin yüksek olmasına ka-tiyyen taraftar değildir. Rivayetlerin göstereceği üzere ev hususunda müdâhale ettiği cihetlerden biri de evlerin boyu ile ilgilidir. Hattâ Medîneye gelince Hz. Ebû Eyyûb-i'l Ensârî (radıyallahu anh)'nin yedi ay misafir kaldığı evinin alt katına yerleşmiş, bir müddet sonra Hz. Ebû Eyyûb (radıyallahu anh)'un üste geçmesi için vâki müracaatına Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselam): "alt daha rahattır" (Müslim, Eşribe 171), "Bizim ve bizimle teması olanlar (ashâb) için altta olmamız daha uygundur" (Süheylî, Ravd, 236) gibi cevâplar vermiştir. Fakat Ebû Eyyûb hazretlerinin (radıyallahu anh): "Senin, altında bulunduğun bir tavanın üstüne çıkamıyacağım" diye ısrarı üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) mihmandarını memnun için (istemeyerek) üste geçer ve Ebû Eyyûb (radıyallahu ah) da aşağı iner. (Müslim, Eşribe 171)

Hatta Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in nezâret ve iştiraki ile yapılan ilk cami ve ailesine mahsûs etrafındaki hücrelerin de tavanı el değecek kadar alçaktır.(Mecmau'z-Zevâid, VI, 197)

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) evlerin boyca yükselmesindeki istikrah ve memnuniyetsizliğini muhtelif, vesilelerle ifâde etmiş, bunu "kıyamet alâmetlerinden biri" olarak tavsîf etmiştir. Meşhur Cibril hadîsinde kıyametin ne zaman kopacağına dâir suâle "Bilmiyorum" dedikten sonra alâmetlerinden olarak "Davar çobanları bina yükseltmekte, yanştikları zaman" der.[325] Keza bir rivayette de "binalar sivrilince" kıyametin beklenmesi gerektiğini söylemektedir. Bu cümleden olarak kıyamete yakın insanların evlerini (rengârenk) münakkaveş ve çizgili

elbiselere benzeteceklerini ifâde ederek, (el-Edebu'I-Müfred, 163) evin haricî tezyinatını da israf sınıfına sokarak kerahetini bildirmiştir.

Meskenlerin fazla yüksek olmasını tavsiye etmeyen Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselam) şu rivayette takribi bir rakam da verir: "Bir kimse binasını yedi (bir başka vecihte on) zirâ'dan fazla yükseltirse kendisine (semâdaki bir münâdi tarafından): "Ey fâsık (Ey Allah'ın düşmanı] nereye (gitmeyi arzu ediyorsun?) diye nida edilir." (Feyzu'l-Kadir, VI 97) Ibnu l-Arabî. "elem ferukeffe fenle Rabbuke bi Ad" âyetinin tefsirinde bu âyetten, binayı yüksek ve iri yapmaktan tahzîr manasını da kayde der. (İbnu'l-Arabî, Ahkâmu'l-Kur'ân, IV, 1920

Yüksekten men sebepleri hadiste tavzih edilmediği halde şârihlerce is râf, tefâhur ve başkalarının avretine ıttıla gibi sebeplerle izah edilmekte dir. Bunlarla birlikte başka sebeplerin de olabileceğini hadîsin ıtlâkındaı çıkarmak mümkündür. Bu meyânda, husûsen zamanımızda anîaşılaı mahzurlardan biri, insan ölçüleriyle tenasübü son derece aşan inşâatları! insanda meydana getirdiği ruhî ve içtimaî bozukluklardır. Bugün "cehennemi makine", "'Umacı şehir" gibi vasıflarla tavsif edilmeye başlanan büyük şehirlerde hızla artmakta olan tecennün ve buna yakın ruhî hastalıkların sebepleri arasında bu durum da kaydedilmektedir. Büyük inşâatlar azametleriyle insan ruhunu ezmekle kalmıyor, içinde yaşayanların tabiatla ilgisini son derece azaltıyor ve ayrıca insanlar arası münâsebetlere te'sîr ederek menfî istikâmette geliştiriyor. Apartman hayatının huzursuzlukları ve komşu seçme imkânı tanımayan şartlan nazara alınınca büyük-şehirlerde, kalabalığa rağmen insanın nasıl yalnızlığa itildiği anlaşılır. Sosyologlar, "Temaslar satıhta kaldığı müddetçe, mübaşeret ne kadar artarsa. artsın terdin kalabalık içerisinde yalnız kalacağını", yalnızlığı ortadan kaldıran şeyin sâdece "görmek ve dinlemek" değil, aynı zamanda "görülmek ve dinlenilmek" olduğunu belirtmişlerdir. Bir İslâm feylesofu olan Fatâbf'de (v. 950) de değişik kelimelerle aynı şeyi buluruz. O. "el -Medînetü'I-Fâdıla" ile kasteddiği ideal şehri "saadeti elde etmede muhtaç olunan şeyleri teminde, teâviin maksadıyla toplanılan yer1' olarak kabul eder. Cemâat ve yardımlaşma şuurunu vermeyen, bugünün tabiriyle kişiyi yalnızlığa iten şehir, ideal şehir değildir. Ona göre ideal şehir sıhhatli, her bakımdan tam ve mükemmel bir beden gibidir ki uzuvları birbiriyle gayenin iemininde yardimlaşırlar."(Fârâbî, el-Medinetu'l-Fâdıla, 117-118)

Şunu da son olarak kaydedelim ki, ihtiyâçtan doğarak darlığı önleyecek yükseltmelere müsâade edilmişe benziyor. Zira evinin darlığından şikâyet

eden Hâlid İhni Velide Rasûlullah (aleyh i s sel âtu vesselam): "Evi semâya doğru yükselt ve Allah'tan genişlik iste" buyurmuştur. (Semhûdî, Vefâu'1-Vefâ, II, 730-731)[326]

4- Müdâhale:

Bazı rivayetler sünnetin meskenle ilgili bir kısım tavsiye ve nasîhatlar-da bulunmakla kalmayıp, tavsiye edilen evsâfa uyulmadığı hallerde mü-dâhele de edildiğini göstermektedir.

Enes'in rivayetine göre, Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselam) bir çıkışında etrafındaki evlere nazaran çıkıntı teşkil eden (yüksekçe) bir kubbe görür ve "Bu da ne?" diye sorar. Ashabı kendisine "Bu Ensâr dan falancanındır" derler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselam) manzaraya içinden kızarsa da sükût eder. Fakat inşaat sahibi, kendisine gelip selâm verince selâmını almaz ve yüzünü çevirir. Öbürü kaç sefer karşısına geçip selâm verse de Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselam) her defasında aynı şekilde davranıp selâmını almaz. Netîcede adamcağız Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselâm)in kendisine kızdığını ve bu sebeple yüz çevirdiğini anlar. Durumu arkadaşlarına açarak dert yanar. Ona: "Hz. Peygamber (aleyhissalâtü vesselam) dışarı çıktığı vakit kubbeni gördü (ye buna kızdı)" Ğeûer, Rasûlullah (aleyhissalâtü vesselam) bir başka gün kubbeyi yerinde görmeyince "Kubbeye ne oldu?" diye sorar. Olup biteni kendisine anlatırlar. Bunun üzerine "İhtiyâç fazlası her bina, sahibi üzerine bir vebaldir" buyurur. (Ebû Dâvûd, Edeb 160) Keza aynı muhtevada bir müdâhale de amcası Abhâs'ın yaptırdığı gurfe'ye karşı olmuştur. Hz. Abbâs (radıyallahu anh) ğurfe'nin yıkılmasını karşılığında

bedelince sadaka vermeyi teklif eder. Peygamber EFendimiz kabul etmez. Abbâs teklifinde sonuna kadar ısrar ederse de Rasûlullah (aleyhisselâtu vesselam) buna katiyyen yanaşmaz ve "yık onu" der, (İbn Hişam, II, 517)

İnşaat yıktırılır.

Süveylimu'l-Yahûdi'nin evinin yıkılmasıyla ilgili hâdise, Hz. Peygamber (aleyhisselâtu vesselâm)'in meskene olan müdâhalesine değişik bir misâl olarak zikre değer. İbnu tİişâm'm kaydına göre münafıklar, Tebük gazvesi için hazırlık yapıldığı sırada Yahûdî Süveylim'm evinde toplanarak halkın sefere katılmasını Önleyici faaliyetlerde bulunuyorlardı. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) Taiha İbnu Ubeydillâh (radıyallahu anh)

başkanlığında bir grup göndererek Süveylim1 in evini üzerlerine yıkmalarını emreder. Talha (radıyallahu anh) emri aynen icra eder.

Burada müdâhale sebebi olarak devlet aleyhine cereyan eden menfî faaliyeti görmekteyiz ki az ilerde, Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den sonra görülen bâzı benzer örnekler vereceğiz.

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in hayâtında rastlanan mühim bir müdahale örneği mâbedlerle ilgili Hâtırası Kur'ân'da ebedîleştirilen Mescid-i Dırâr hâdisesi mevzûrnuzu ilgilendirse gerek. Kaynaklarımızın bildirdiğine göre Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) Tebük seferinde iken Medîne münafıklarından 12 kişilik, bir grup, müstakil bir mescid inşâ ederek kendi aralarında bir araya gelme imkânı düşünürler. Zira Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in onlara karşı takip ettiği başarılı bir siyâset sonucu bir araya gelemiyorlardı. Müslümanlar seferden dönüp, Medine yakınlarındaki Zi-Evân mevkiine gelince Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e adam yollayarak: "Ya Rasûlullah biz, hastalar, ihtiyâç sahiplen, yağmurlu ve karanlık geceler için bir mescit yaptık, senin bize orada namaz kıldırarak (küşâdını yapmanı) istiyoruz" derler. Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam): "Siz gidin, şu anda yolculuğum bitmiş değil, meşguliyetim de var, Medine'ye varınca inşallah geliriz (...)" diyerek müsbet cevâp verir.

Fakat bir müddet sonra gelen vahiy münafıkların gerçek gayesini Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'e bildirir: "Bir de (nıüslümanlara) zarar vermek için, küfür için, mü'minlerin arasına ayrılık sokmak için ve daha evvel Allah ve Resulü ile harbeden(in gelmesini iştiyak ile) beklemek ve gözetmek için bir (bina yapıp onu) mescid edinenler ve (bununla) iyilikten başka bir şey kastedmedik" diye muhakkak yemin edecek olanlar vardır. Allah şahitlik eder ki: Onlar seksiz şüphe-

siz yalancıdırlar. (Habîbim) onun içerisinde hiçbir vakit (namaza) durma (...) onların kurdukları bina, kalblerinde dâimi bir şek (ve nifaka) sebep olacaktır. Meğer ki kalbleri ölümle parçalanmış olsun (....)" (Tevbe 107-110).

Vahiy üzerine Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam) gönderdiği adamlarla "küfür, müslümanlara zarar ve nifak için" yapılmış olan ve "sağ kaldıkları müddetçe kalplerindeki şek ve nifakı besleyip artıracak" olan bu inşaatı yıktırıyor ve yaktırıyor.(İbn Hişam, II, 529-530)

Rivayetler, Mescid-i Dırâr'm yerinin çöplük ve mezbelelik yapıldığını, oraya uğrayan yoldan Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselam)'in hiç

geçmediğini kaydederler. Taif mescidinin Taif'deki eski tapınağın bulunduğu yere yapılması için verilen emirle bu sünnet karşılaştırılınca "bi-nâu l-müfsidîn"e karşı gösterilen aksülamel anlaşılır.

Rivayetler, Hz. Peygamber (aleyhissaîâtu vesselâm)'in sünnetinde rastlanan bu misâllere muvazi olarak müteakip devirlerde halîfeler tarafından husûsî meskenlere ve hattâ amme için yapılmış inşaatlara, benzeri maksatlarla müdahalelerde bulunulduğunu göstermektedir. Müleyh İbnu Avfes-SülemTnin rivayetine göre Hz. Ömer Sa'd İbnu Ebt Vakkâs (radıyallahu anhümâ)'nın evinin kapısına tahtadan işlemeli bir kapı, kasrına da kamıştan ilâve bir kulübe yaptırdığı haberi ulaşır. Hz. Ömer (radıyallahu anh) bu haber üzerine derhal Muhammed İbnu Mesleme (radiyallahu anh)'yi göndererek (israf olarak değerlendirilen) mezkûr kapı ve kulübeyi yakmasını emreder. (Belâzurî, 391) el-Hakîmu t-Tirmizının bir tahrî-cinde, Ebud Derdâ'mn Humus'daki evine bir kenîf ilâve ettiğini haber alan Hz. Ömer (radıyallahu anhfin, "Yâ Üveymir, dünyayı tezyin hususunda Fars ve Rûm'un inşaatları sana kifayet ederdi. Allah onları (israfları için) harâb etti. Mektubumu alır almaz Humus'u terket, Dımeşk'e git" diyerek ceza olarak onu bulunduğu yerden sürgün eder.(Hakîmu't-Tirmizî, Nevâdiru'1-Usûl, 68)

Hz. Ömer (radıyallahu anh), Humus emîrinin, evin üstünde "ılliyye" denen bir tenezzüh odası yaptırdığını duyunca derhal ona da bir mektup yazarak "odun toplayıp yakmasını" emreder. Benzeri bir olayı Hârice--tu'bnu Hüzâfe (radıyallahu anh)'nin Mısır'da yaptırdığını duyunca Mısır Valisi Amrİbnu'l-Âs (radıyallahu anh)'a yazarak "... Hârice, komşuların avretine ıttıla peyda etmek istiyor, mektubumu alınca yık onu" der. (el-Hâvî li'1-etâvâ, I, 184)

Temîmud-Dâri (radıyallahu anh)'nin bir rivayetinden "Hz. Ömer (ra-dıyallahu anh) zamanında halkın yüksek binalar yaptırdığım" öğreniyoruz. Abdullâhur-Rûmi'nin bahsettiği, Hz. Ömer (radıyallahu anh) tarafından valilere: "Binalarınızı yükseltmeyin" diye yapılan tamim, (el-Edebu'I-Müfred, 161) bu yüksek yapma hareketlerinden sonra yapılmış olabilir. Belki de Hz. Ömer (radiyallahu anh)'in bu titizliğinin sonucu olarak Kûfe'de bulunan Sa'd îbnu Ehî Vakkâs oturmak için muhtaç olduğu evin Hz. Ömer fradiyallahu anh)'in mesken mevzuundaki titizliğini ifâde eden bir diğer misâl tezyinatla ilgili Abdurrezzâk'm bir tahrîcinde Hz. Ömer (radıyallahu anh)'e Basrali Hadrâ adında bir kadının evinin iç duvarlarını, örtüler çekerek tezyin ettiği haberi ulaşınca orada vali bulunan Ehû Musa El-Eş'ari (radiyallahu anh)'ye yazarak bu tezyinat perdelerini yırtmasını emreder.

(Abdurrezzak, XI, 31) Keza kendisini İranlı bir çiftçi (dehkân) davet edecek olsa, önce sorar, eğer evinde tasvîr olduğunu öğrenecek olursa icabet etmezdi.(el-Metâlibu'l-Âliye, II, 210)

Hz. Ömer (radıyallahu anh) umûmî ahlâka menfî te'sir eden evlere de müdâhale etmiştir. Bu meyânda bir nevi içki imal ve satış yeri (hânût) durumunda olan Ruveyşidu' s-Sakafi'nvn evini yaktırır. (İbn Sa'd, III, 282) Sa'd îbnu ibrahim evi bir kor hâlinde gördüğünü kaydeder.(A.g.e., V, 56)

Hülâsa, gerek Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'den gerek, Hz. Ömer (radıyallahu anh)'den verdiğimiz bu misâller her çeşit inşaatların-ister yükseklik ve ebâd yönüyle, ister tezyînât ve kullanılış gayesi yönüyle devletin murakabe ve kontrolü altında tutulduğunu göstermektedir. Bu durum, bilhassa ilk zamanlarda daha titizlikle uygulanmış gözükmektedir. Suyûtî, Halîfe Muktedir Billhah'ın Râfizîlerden bir grubun toplanıp namaz kıldığı. Sahabeye hakaret edip cuma kılmadıkları hususunda ulemâya başvurup "Mescid-i Dırâf dır" diye fetva alıp yıktırdığım ve yerini de mezarlık yaptırdığını kaydeder.

Cemiyet için zararlı faaliyetlerde bulunan, davranış ve yaşayışlarıyla ammenin ahlâkını bozucu kötü örnekler veren kimseleri barındıran "hi-nâu'l-müfsîdin'in" yıktırılması hususunda fetva veren Suyûti, bu mühim mesele için bir de müstakil sser vermiştir: ^Refu Menari'd-Din ve Hedmu Binâil-Müfsidin.(el-Hâvîli'l-Fetâvâ, I, 189-190)[327]

5-Mesken Telakkisi :

Hz. Peygamber (aleyhissalâtu vesselâm)'in mesken siyâsetini belirtmek sadedinde naklettiğimiz hususlar nazara alınınca her müslümanm şöyle bir mesken telakkisine sahip olmasını arzu ettiği neticesi çıkarılabilir:

1- Mesken dünyevi (dolayısıyla uhrevî) saadetin baş âmillerinden biridir.

2- Meskenin iyi olması: Genişliğine, komşusuna, sosyal tesislere yakınlığına, yani yerinin havadar, güneşli vs. olmasına, civarında mescid, mektep, çarşı gibi kültürel ve iktisâdı tesislerin bulunmasına bağlıdır.

3- Meskenin genişliği, içinde oturanların adedine bağlı olarak oda sayısının çokluğu ve odalarının genişliği ile ölçülür.

4- Mesken sâde olmalı, inanç ve ahlâka zıt telkinlere sebep olan yabancı kültürü temsîl eden tezyin unsurlarına yer verilmemelidir.

5- Mesken gerek vüsat ve gerek tefrîş yönüyle ihtiyacı taşıp israfa yer vermemelidir.

6- Mesken yüksek olmamalıdır.

7- Her mesken gusülhane, hela, mutfak gibi unsurlara şâmil olmalıdır.

8- Kanuna uymayan meskene devlet müdâhale edebilir.

Böyle bir mesken telâkkisine her müslümanm sahip olması gerektiğini, bu vasıfların ufak tefek farklarla kısa bir şekilde terbiye kitaplarında umumiyetle yer almış olmasından da anlayabiliriz.[328]

6- Şer'î Mesken:

Sünnete göre bir evde bulunması gereken şartları ortaya koyup her müslümanm sahip olması gereken mesken telakkisini belirttikten sonra fukahanın, kocayı, karısına karşı teminle mükellef kıldığı meskenin tasvirini vermekte fayda var. Bu meskene ser'f mesken veya meşru mesken denebilir. Burada, fukahanın, normal bir İslâmî hayat için oturulacak meskende bulunmasını şart ve zarurî gördükleri asgarî evsâfı görmüş olacağız. Dikkat edilirse, burada, çocuk unsuru üzerinde durulmamıştır. Evlenme ânında, çocuksuz farzedilen bir kadına hazırlanması gereken meskenin zarurî şartları mevzubahistir. Çocuklar olunca durum ne olacak? Fıkıh kitaplarında burası mübhemdir. Dr. Ruhi Özcanın "İslâm Hukukunda Karı-koca Nafaka Mükellefiyeti"[329] adlı doktora tezinden aynen aldığımız tasvir söyle:

1) Zevcenin din ve dünyâ işlerini görmesine müsaid olmalıdır,

2) Kocanın zevceye zulüm (haksızlık) etmek istediğinde bu zulümden onu men etmeye kudreti yeten sâlih komşular arasında yer almalıdır.

3) Zevceye can ve mal emniyeti sağlayabilmelidir.

4) Kocanın zevcesinden cinsen faydalanmasına imkân vermelidir.

5) Bütün ihtiyaçlarla birlikte su da meskene koca tarafından getirilmiş olmalıdır. Meskenin içinde sarnıç, kuyu, çeşme bulunmaması, bu mahallin meşru mesken olmasına engel değildir.

6) Zevce izin vermedikçe meskeninde, kocanın akrabası ikâmet edemezse de kocanın her türlü kadın kölelerinin, başka kadından olma cinsî münâsebeti anlamayacak kadar küçük çocuklarının bulunmasına mâni olamaz. Buna mukabil meskende zevce de kocanın izni olmadıkça, başka

kocasından olma küçük çocuğunu, kendi akrabasını bulunduramaz. Mesken mülkiyetinin kocaya âit olması veya olmaması bu ahkâma müessir değildir.

B- Mesken tenhâ, duvarları, yüksek, konak gibi geniş olup da, zevcenin yalnızlıktan dolayı aklına bir bozukluk gelmesine sebep olacağı anlaşılır (malûm olur) sa kocanın zevceye bir yoldaş; (arkadaş, entse) temin etmesi lâzımdır.

C- Zevceye arkadaş te'mîn mecburiyeti, zevceden zevceye ve yerden yere değişir; farklıdır. Meselâ zevce yalnız başına odada ikâmet edip gecelemekten korkan cinsten ise, iskân yeri küçük olsa bile, kocanın zevceye yoldaş te'min etmesi gerekir. Keza zevce küçük ve yalnız olarak ikâmetten korkan bir insansa, zevceye yoldaş te'mfni icâbeder.

Ç-İskân yeri küçük, sâlih komşular arasında olup da, zevcenin korka-mayacağı anlaşılır (malum olur)sa> kocanın zevcesine yoldaş te'mîn etmesi gerekmez.[330]

5235... Abdullah b. Âmir'den demiştir ki: "(Birgün) annemle birlikte bana ait duvarı çamurla tamir ederken Rasûlullah (s.a.) uğradı "Ey Abdullah bu nedir? dedi. Ben de:

Ey Allah'ın Rasulu tamirine uğraştığım birşeydir. Cevabını verdim. Bunun üzerine:

(Sana gelmekte olan ölüm) iş(i) buna gelecek olan yıkılma işinden daha da sür'atlidir, buyurdu.[331]

5236... Abdullah b. Âmir'den demiştir ki:

Biz (birgün annemle birlikte) yıkılmaya yüz tutmuş bize ait ahşap bir evi tamire çalışırken Rasûlullah (s.a.) yanıma uğrayıp:

Bu nedir, dedi, biz de:

Yıkılmaya yüz tutmuş bize ait bir evdir. Onu tamire çalışıyoruz dedik. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) (sana gelmekte olan ölüm) "İş (in)in (bu binaya gelecek olan yıkılma) işinden daha da acele (geleceğini) zannediyorum" buyurdu.[332]

Açıklama

Huss: Ahşap (tahta) bina demektir. Lmr: hcel anlamında kullanılmıştır.

Bezlu'l-Mechud yazarının açıklamasına göre bu hadis-i şeriften gaye insanları eskimiş binaları tamir etmekten nehyetmek değil, ölümü

hatırlatmak ve dünya işlerinin ölümü âhiret hazırlığını unutturmaması hususunda bir ikazdır.[333]

5237... Hz. Enes b. Malik'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) birgün dışarı çıkıp yüksek bir kubbe görmüş de: "Bu (da) ne? (böyle)? demiş. (Orada bulunan) sahâbîler de kendisine: "(Bu kubbe) ensardan falanca kişiye aittir, demişler, Rasûlullah (s.a) hoşlanmadığı bu işi içinde saklayarak sükût etmiş. Nihayet (bu kubbenin) sahibi Rasûlullah (s.a.)'e gelip halkın içinde selâm vermiş. Rasûlullah (s.a.) de ondan yüz çevirmiş. (Adam selamının alınmadığını anlayınca) bu selam verme işini defalarca tekrarlamış. Nihayet adam (her defasında da selamının alınmadığını görünce) Hz. Peygamberdeki öfkeyi ve kendinden yüz çevirdiğini sezmiş ve durumu arkadaşlarına (açarak) dert yanmış ve: "Vallahi ben Rasûlullah (s.a.)'i(n bu davranışını) yadırgadım" demiş, onlar da: "(Rasûlullah (s.a.) dışarı çıktı senin bu kubbeni (yüksek bir halde) gördü (de ondan böyle yaptı)" demişler. Bunun üzerine adam hemen kubbesini dönüp yıkmış, yerle bir etmiş. Derken Rasûlullah (s.a.) birgün (yine) dışarı çıkmış bu kubbeyi göremeyince (oradakilere):

Kubbeye ne oldu? diye sormuş (onlar da:)

Onun sahibi bize senin kendisinden yüz çevirdiğinden sızlandı. (Gidip) onu yıktı" demişler (Hz. Peygamber de:)

İhtiyaç fazlası her bina sahibi üzerine bir vebaldir" buyurmuş.[334]

Açıklama

Hadis-i şerifte bina yapımında israfa kaçan masraflann ^jret gününde sahibinin boynuna bir yük olacağı ifade edilmekte, binaenaleyh lüks ve fanteziye varan her türlü harcamalardan kaçınılması gerektiği, icabında israfa kaçan harcama ve yaptırımlara devlet eliyle müdahale edilebileceği vurgulanmaktadır.

Nitekim "la hayra fil israf ve lâ israfa fil hayr- israfta hayır olmadığı gibi hayırda israf da yoktur" Duyurulmuştur.[335]

157-158. Yüksek Kat Yaptırmanın Hükmü

5238... Dükeyn b. Said el-Müzeynî'den demiştir ki:

Biz (dört yüz kişi kadar bir topluluk) Peygamber (s.a.)'e varıp kendisinden yiyecek istedik. (Peygamber (s.a.)'de Hz. Ömer b. Hattab'a:)

Ey Ömer! git bunlara (yemek) ver" buyurdu.

Bunun üzerine, Ömer bizi (alıp) yüksek bir kata çıkardı ve kemerinin altından bir anahtar alıp (onunla bize içi çeşitli erzak dolu bir odanın kapısını) açtı.[336]

Açıklama

Metinde geçen ve "kemerinin altından" diye ter- cüme ettiğimiz«hücze" kelimesi, Sünen-i Ebi Davud'un bazı nüshalarında "Hucre=oda" olarak geçmektedir. Bu nüshalar esas alındığı takdirde sözkonusu kelimenin geçtiği cümleyi "odadan bir anahtar aldı." şeklinde tercüme etmemiz gerekir. Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif ihtiyaç duyulduğu zaman evlerin üzerine ikinci ve daha yüksek katlar yapmanın caiz olduğuna delâlet etmektedir.

Bir önceki hadisin şerhinde de açıkladığımız gibi bina yapımında yasak olan, ihtiyaç fazlası ve israfa kaçan masraflardır. îhtiyaç duyulan bina ve katların yapılmasında ise herhangi bir sakınca yoktur.[337]

158-159. Arabistan Kirazı Ağacını Kesmenin Hükmü

5239... Abdullah b. Hubşiyy'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Her kim arabistan kirazı ağacını keserse, Allah onu başı üzeri cehenneme atsın."

Ebu Davud'a bu hadisin manası soruldu da: "Bu hadis muhtasardır (kısaltılmıştır); her kim çölde yolcuların ve hayvanların gölgelendiği bir Arabistan kirazı ağacını boş yere, haksız olarak keserse Allah onun başını cehenneme atsın, manasına gelmektedir" cevabını verdi.[338]

Açıklama

hadis-i şerif, Taberânî'nin Mu'cern'inde "Her kim Harem sınırları içinde bulunan Arabistan kirazı ağaçlarından birini keserse..." şeklinde rivayet edilmiştir. Taberânî'nin bu rivayeti mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte geçen arabistan kirazı ağacıyla, Mekke'nin Harem sınırları içerisinde

bulunan arabistan kirazı ağaçlarının kastedilmiş olduğunu açıklığa kavuşturmaktadır.

Musannif Ebu Davud'a göre ise bu hadis-i şerifte kesilmesi yasaklanan Arabistan kirazı ağacından maksat, çölde bitip de yolcuların ve hayvanların gölgesinde dinlendikleri için onları kesmek yasaklanmıştır.

Bazıları da "bu kelimeyle çölde yetişip de yolcuların ve hayvanların gölgesinde dinlendikleri arabistan kirazı ağaçlan kasdedilmiş olabileceği gibi, herhangi bir şahsın mülkiyetinde olan arabistan kirazı ağaçları da kasd edilmiş olabilir" demişlerdir.

Fakat şurası bir gerçek ki, bu hadis muzdaribdir. Çünkü Urve b. ez-Zübeyr'den rivayet edilen birçok hadis-i şeriften, O'nun arabistan kirazı ağaçlarını kesip kapı yaptığı anlaşılmaktadır. Urvet b. Zübeyr'in oğlu Hişam ise bu konuda şöyle demiştir:

"İşte bu kapılar var ya bunlar babamın kestiği arabistan kirazı ağacından yapılmıştır ve ilim erbabı onu kesmenin caiz olduğunda ittifak etmişlerdir. "[339]

Mirkatü's-Süûd isimli eserde ise şöyle denilmektedir: "Ebu Sevr dedi ki: Ben Ebu Abdullah Eş-Şafiî'ye arabistan kirazı ağacını kesmenin hükmünü sordum da;

Bunda bir sakınca yoktur, dedi ve Hz. Peygamber'in: "Onu arabistan kirazı ağacıyla karıştırılmış olan su ile guslettiriniz"[340] hadisini delil getirdi"

Hattabî'nin özel notlarında da bu mevzuda şu açıklama vardır. "Müzenî'ye Arabistan kirazı ağaçlarını kesmenin hükmü soruldu da şu cevabı verdi:

Öyle zannediyorum ki Hz. Peygamberin arabistan kirazı ağacım kesenlerin cehenneme gitmesi için yaptığı bu beddua, bir şahsın ya da bir yetimin özel arabistan kirazı ağaçlarını kesen kimselerle ilgilidir. Fakat meclise sonradan gelen bir kimse Hz. Peygamber'in bu bedduayı niçin yaptığını anlayamadığı için hadisi noksan aktarmıştır."

Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki: Mekke veya Medine haremi sınırları dışında olan, yahutta başkasının mülkünde bulunmayan bir arabistan kirazı ağacını kesmekte herhangi bir sakınca yoktur.[341]

5240... Bir önceki hadisin (senedi) Hz. Peygamber'e kadar ulaştırıldığı gibi Ureve b. ez-Zübeyr de bu hadisi(n senedini) Peygamber (s.a.)'e kadar ulaştırmıştır.[342]

Açıklama

Bu hadis-i şerifle ilgili açıklama bir önceki hadisi şerifin senedinde geçmiştir.

Ancak burada şunları da ilave etmek isteriz. Her ne kadar metinde bu hadisin senedinin Hz. Peygamber'e kadar ulaşan merfu bir hadis olduğu ifade ediliyorsa da Hafız Münzirî bu hadisin mürsel olduğunu söylemiştir. Beyhakî de bu görüşü tercih etmiştir.[343]

5241... Hassan b. İbrahim dedi ki: "Ben Hişam b. Urve'ye (babası) Urve'nin köşküne dayanmış bir halde iken arabistan kirazı ağaçlarını kesmenin hükmünü sordum da (bana):

Şu kapıları ve kanatlan görüyor musun? İşte onlar(ın maddesi) Urve'nin arabistan kirazı ağaçlarıdır. Urve onu kendi arsasından keser ve bunda bir sakınca yoktur- derdi.

(Musannif Ebu Davud'a bu hadisi rivayet eden) Humeyd (b. Mesade bu rivayete şunları da) ekledi: Bunun üzerine (Hişam bu soruyu kendisine soran Hassan'a):

Ey Iraklı! Sen (bana bid'at (bir mesele) getirdin" dedi. (Hadisin kalan kısmını Hassan) şöyle anlattı. Ben de Hişam'a

"Bid'at sizin tarafınızdan (geldi); (çünkü) ben Mekke'de bir kimseyi Rasûlullah (s.a.): "Arabistan kirazı ağacını kesen kimseye lanet etti" derken işittim (sizse onu kesmenin caiz olduğunu söylüyorsunuz)" dedim. Sonra (Hassan bir önceki hadisin) manasını rivayet etti.[344]

Açıklama

Bu hadisle, ilgili açıklama (5239) nolu hadisin şerhinde geçmiştir. Münzirî'nin açıklamasına göre, bu

hadis Muzdaribtir. Çünkü Hişam'dan rivayet edilen bazı hadislerde bu hadisin tersine olarak Urve'nin arabistan kirazı ağaçlarını kestiği ifade edilmektedir. Bu zıt rivayetlerden birini diğerine tercih etmek mümkün olmuyor.[345]

159-160. Yollardan (Gelip Geçeni) Rahatsız Eden Engelleri Kaldırmanın Fazileti

5242... Abdullah b. Büreyde dedi ki: Ben babam Büreyde'yi şöyle derken işittim: "Ben Rasûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim:
İnsanda 360 eklem vardır. (Bu nedenle insan oğlunun) üzerine (hergün için) kendisinde bulunan her eklem karşılığında sadaka vermek borçtur."
(Hz. Büreyde sözlerine şöyle devam etti. Orada hazır bulunanlar):
Ey Allanın elçisi, buna kim güç yettirebilir? diye sordular. (Hz. Peygamber de:)
Mesciddeki balgamı toprağın altına gömersin. (Bu bir sadakadır. Gelip geçenleri) rahatsız edici şey (leri) yoldan kaldırırsın. (Bu da-bir sadakadır). Eğer (sadaka yerine geçen böyle yapılacak başka bir iyilik) bulamazsan (bu eklemlere karşılık bir sadaka olmak üzere) iki rekat bir kuşluk namazı (kılman) sana yeter.[346]

5243... Hz. Ebu Zer'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Âdemoğlunun her eklemine karşı (üzerine düşen) bir sadaka (borcu) vardır. (Bununla beraber Âdemoğlunun) karşılaştığı bir kimseye vermiş olduğu selam sadakadır, iyiliğe çağırması bir sadakadır, kö-tülük(ler)den men'etmesi bir sadakadır. Eşiyle cinsi münasebette bulunması bir sadakadır" (Hz. Ebu Zer, sözlerine devam ederek şunları . söyledi): Orada bulunanlar:
Ey Allah'ın Resulü (bir insanın) şehvetine uyması da mı, onun için sadaka oluyor?" diye sordu da (Hz. Peygamber):
Pekiyi onu gayr-i meşru bir yerde tatmin etseydi günah işlemiş olmayacak mıydı? Ne dersin? (Bununla beraber) bu eklemlerin hepsine birden (sadaka olarak sadece) iki rekat kuşluk namazı da yeter" buyurdu.[347]
Ebu Davud dedi ki: Hammad bu hadisi (rivayet ederken) iyiliğe çağırma ile kötülükten men etmeyi zikretmedi.[348]

Açıklama

Biz bu hadisle ilgili açıklamayı bir eserimizin beşinci cildindeki (1295) numaralı hadisin şerhin açıkladığımızdan burada tekrara lüzum

görmüyoruz.[349]

5244... Hz. Ebu Zer'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şu (bir önceki) hadisi (yaptığı bir konuşmanın) arasında dile getirmiştir.[350]

Açıklama

Muhammed İshak ed-Dehlevî'ye göre, metinde seçen “fi vesatjhi” kelimesinin sonundaki "hü" zamiri metinde gizli olarak bulunan "Hz. Peygamberin yaptığı bir konuşma" sözüne dönmektedir. "Zekere" fiilinin faili de "ennebiyyü" kelimesidir.

Nitekim Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde Hz. Ebu Zer'den rivayet edilen şu hadis-i şerif de bu görüşün doğruluğunu te'yid etmektedir.

"Sahabe-i kiramdan bazıları Hz. Peygambere: Ey Allah'ın Resulü, ser* vet sahipleri (malî ibadetleri sayesinde) bütün sevapları alıp gittiler. Onlar bizim gibi namaz kılıyorlar, bizim tuttuğumuz gibi oruç da tutuyorlar. (Bizden fazla olarak bir de) mallarının fazlasını sadaka olarak veriyorlar; (dolayısıyle sevapta bizi geçiyorlar), dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber:

Sanki Allah (c.c) sizin için de sadaka olarak verebileceğiniz bir şeyler yaratmadı mı da (böyle diyorsunuz? Yapacağınız) her teşbih sizin için bir sadakadır. Her hamdetmeniz bir sadakadır. (Eşinizle yaptığınız) her cinsi münasebet bir sadakadır" buyurdu.

(Bunun üzerine): "Ey Allah'ın Resulü, birimizin (böyle) şehvetini(n gereğini) yerine getirmesinde kendisi için sadaka (sevabı) olur mu?" dediler. (Hz. Peygamber):

Pekiyi o adam şehvetini haram yollardan tatmin etseydi bundan dolayı günahkâr olmayacak mıydı? (Elbette olacaktı). İşte yine aynı şekilde şehvetini helâl yoldan tatmin ettiği için sevaba nail olacaktır" buyurdu ve (sonra) şöyle dedi:

"Onun kelime-i tevhid getirmesi bir sadakadır, tekbir getirmesi bir sadakadır. İyiliğe çağırması bir sadakadır, kötülükten sakındırması bir sadakadır."[351]

Görülüyor ki, bir önceki hadis mealini sunduğumuz bu hadiste Hz. Peygamber'in kendine sorulan bir soryu cevaplandırması esnasında söz arasında geçmişti. Bu durum bir önceki hadisin böyle söz arasında geçtiğini

ve dolayısıyla mevzumuzu teşkil eden hadiste geçen "fi vesatihî" kelimesinin sonundaki "hu" zamirinin bu söze döndüğünü gösterir.

Yine Ebu Zer (r.a)'den rivayet edilen şu hadis-i şerif de bu gerçeği teyid etmektedir:

"Peygamber (s.a.)'e: Mal sahipleri (olanca) sevabı alıp gitti, denildi de Peygamber (s.a.): Sende (verebileceğin) pek çok sadaka vardır. Kulağının büyük bir nimet olduğunu zikretmen bir sadakadır. Gözünün faziletini dile getirmen bir sadakadır. Ailen ile cinsî münasebette bulunman bir sadakadır, buyurdu. Bunun üzerine Ebu Zer: Birimiz Şehvetinden dolayı da mükâfatlandırılır mı? diye sordu da (Hz. Peygamber): Pekiyi şehvetini haram yolda harcamış olsa günahkâr olmayacak mıydı? dedi (Ebu Zer): Evet-cevabını verdi. Hz. Peygamber de:

Şerri hesaba katıyorsunuz. Fakat hayrı hesaba katmıyorsunuz. buyurdu. [352]

Avnü'l-Mabud yazarının açıklamasına göre arzetmiş olduğumuz bu görüş, tamamen doğru olmakla beraber, metinde geçen "zekere" fiilinin faili, bu hadisin ravisi Ebü'l-Esved'dir. Mef'ulü de "ennebiyy" kelimesi olabilir. Bu durumda "fi vesatihi" kelimesinin sonundaki "hû" zamirinin mercii de mevzumuzu teşkil eden hadistir. Bu ihtimale göre hadisin manası şöyledir:

"Râvi Ebu'l-Esved "Peygamber" kelimesini hadisin başında Ebû Zer kelimesinden sonra zikretmedi de hadisin ortasında zikretti" bu takdire göre mevzumuzu teşkil eden hadis Hz. Ebu Zer'e kadar ulaşıp Hz. Peygambere ulaşmayan "mevkuf bir hadistir.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif Müslim'in Sahih'inde şu manaya gelen lâfızlarla zikredilmiştir: "Her birinizin, her bir mafsalına karşı bir sadaka vardır. Her teşbih, bir sadakadır. Her tahmid bir sadakadır. Her tehlîl bir sadakadır. Her tekbir bir sadakadır. İyiliği emretmek, kötülükten nehyde bulunmak da birer sadakadır. Bütün bunlar namına kişinin kılacağı iki rekat kuşluk namazı, kâfidir."[353]

5245... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"(İman etmekten başka) hiçbir hayır işlememiş olan bir adam bir diken dalını yoldan kaldırdı. Bu diken ya bir ağaçta idi de (gelip geçeni rahatsız edeceği için) onu çekip (zarar vermeyeceği bir yere) atmıştı. Yahutta (yol

üzerine) konulmuştu da onu (yoldan) kaldırdı. Bu yüzden (yüce) Allah onu affedip cennete koydu."[354]

Açıklama

"Allah'ın şükür veya teşekkür etmesi"nden murad, verdiği ihsanını meleklerine bildirmesi yahut sevab vermesidir.

Bu hadisler, yol üzerinden gelip geçenlere eziyet veren diken, ağaç, taş, pislik ve İaşe gibi şeyleri giderip temizlemenin faziletine delildir. Eziyet veren şeyleri giderip temizlemenin imanın dallarından biri olduğunu evvelce görmüştük. Übbi diyor ki:

"Anlaşılan bu ağaç, o zatın rnilki değilmiş. Birinin milki olup dallan yola sarkan ve gelip geçenlere eziyet veren ağacın dallarını yolcular kesebilir. Yahut sahibine dava açabilirler."

Bu hadislerde müslümanlara fayda veren her işin faziletine ve onlara zarar veren her şeyin giderilmesine tenbih vardır.[355]

160-161. Geceleyin (Evlerde Yanmakta Olan) Ateş(Ler)İ Söndürme Hakkında (Gelen Hadisler)

5246... Salim'in babasından rivayet edildiğine göre, Peygamber (s.a.): "Uykuya yatarken evlerinizde (açıkta yanan) ateş bırakmayınız" buyurmuştur.[356]

Açıklama

Hadis-i şerifte uykuya yatarken açıkta yanmakta olan ateşlerin söndürülmesi tavsiye edilmektedir.

İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, evlerde kullanılan lambalar da bu tavsiyenin kapsamına girmektedir.

Mescidlerde, asüi bulunan kandillere ve benzeri aydınlatma araçlarına gelince, eğer gerçekten yangına sebebiyet yermelerinden korkulursa, onları söndürmek de bu tavsiyenin kapsamına girer. Dolayısıyla yatarken onları da söndürmek gerekir. Eğer bir yangına sebep olmayacaklarından emin olunursa o zaman bütün bir gece boyunca yanar halde bırakılmalarında bu yönden bir sakınca yoktur.[357]

5247... Hz. İbn Abbas'dan demiştir ki: Bir fare gelip (yanmakta olan) bir fitili sürümeye başladı ve onu getirip Rasûlullah (s.a.)'nın Önüne (yani) üzerinde oturmakta olduğu küçük bir hasırın üzerine attı da hasırda dirhem büyüklüğünde bir yer yandı. Bunun üzerine (Hz. Peygamber): "Yatacağınız zaman lambalarınızı söndürünüz. Çünkü şeytan bu fare gibilerine böyle işler işlemeye önderlik eder de (o fare gibi şeylerle) sizi yakar" buyurdu. [358]

Açıklama

Humre : Bir kişinin, üzerine ancak secde edebileceği kadar bir boyu olan hasırdır. Yahutta diğer bitkilerden örülmüş küçük bir seccadedir.

Metinde, sözü geçen fareden maksat, ev faresidir. Buna insanlara yaptığı zarardan dolayı "füveysika:fasıkçık" denir.

Bilindiği gibi fasık; "doğru yolun dışına çıkan" demektir. Söz konusu ev fareleri de insanlara verdikleri bu zararlarından dolayı bu ismi almışlardır.

Fahr-i kâinat efendimiz, bu zararlardan dolayı onların Harem sınırları içinde de Harem sınırları dışında da öldürülmelerini emretmiştir.

Kemâleddin Dümeyrî'nin Hayatü'l-Hayvan isimli kitabında rivayet ettiğine göre "Peygamber (s.a.) bir gece uyanmış da bir farenin lambanın yanmakta olan fitilini sürükleyerek bu fitille evi ateşlemek istediğini görmüş, bunun üzerine kalkıp onu öldürmüş, sonra da Harem sınırları içinde ve dışında onu öldürmeyi helâl kılmış." Ancak Münzirî'nin açıklamasına göre senedinde Amr b. Talha isimli kimliği meçhul bir ravi bulunduğu

için bu rivayet zayıftır.

Bu mevzuda Buhari'nin Hz. Câbir b. Abdillah'dan rivayet ettiği bir hadisin meali şöyledir: "Muhakkak ki şu küçük fasıklar bazan (yanmakta olan) bir fitili sürükleyerek bütün bir ev halkını yakar."[359]

Buhari'nin bu hadisini Müslim de şu manaya gelen lâfızlarla rivayet etmiştir: "Muhakkak ki küçük fasık ev sakinlerinin üzerine evlerini yakar. [360]

Taberî'nin açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in bu tavsiysine uymayan bir kimsenin evinde çıkacak bir yangın sebebiyle malına ya da canına bir zarar gelecek olursa sorumlusu ancak kendisi olur.[361]

161- 162. Yılanları Öldürme Hakkında

5248... Hz. Ebu Hureyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Biz kendileriyle savaştığımızdan bu yana yılanlarla hiç barış yapmadık, (Binaenaleyh intikam alacakları) korkusuyla onlardan birini (öldürmeyi) bırakan kimse benden değildir."[362]

5249... Hz. İbn Mesud'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Yılanların hepsini öldürünüz. Onların intikamından (ve bu korkusundan dolayı onları Öldürmekten kaçman) kimse benden değildir."[363]

Açıklama

İnsanoğlu ile yılanlar arasında yaratılışlarından gelen ezeli bir düşmanlık vardır Yaratılışlarında bulunan bu düşmanlık sebebiyle her zaman yılanlar insanları, insanlar da yılanları öldürmek isterler.

Bazılarına göre ise, bu düşmanlık tâ cennette Adem Aleyhisselamla şeytan arasında geçen malum ve meşhur olaya kfidar uzanır. Rivayete göre şeytan, Adem aleyhisselam'a, cennette kendisine yasaklanmış olan

meyveyi[364] yedirerek onu cennetten çıkarmayı kafasına koyunca, bu tasarısını gerçekleştirmek için cennete girip Hz. Adem'le buluşmak istemişse de cennetin bekçileri onu içeriye bırakmamışlardır. Bunun üzerine bir yılan, şeytanı ağzının içine alarak onun cennete girmesini ve bu ihanetini icra etmesini sağlamıştır.[365]

İşte yılanlarla insanlar arasında süregelmekte olan bu ezeli ve cibili düşmanlık sebebiyle İslam dini insanlar için tehlikeli bir düşman olan yılanların öldürülmesini emretmiştir. Bazı müfessirlere göre: "... kiminiz, kiminize düşman olarak ininiz..."[366] ayet-i kerimesinde söz konusu edilen düşmanlık Hz. Adem ve Havva ile onların karşısında bulunan şeytan ve yılan arasındaki düşmanlıktır.[367]

Hanefi ulemasından Bedrüddin Aynî'nin açıklamasına göre mevzumu-zu teşkil eden hadis-i şerifin zahiri bütün yılanları hiçbir ayırım yapmadan ve hiçbir ihtarda bulunmadan öldürülmelerini emretmektedir. İmam Malik'e göre ise, Abdullah b. Ömer'in rivayet ettiği evlerde yaşayan yılanları öldürmenin yasaklandığını ifade eden hadis[368] mevzumuzu teşkil eden

bu hadis-i şerif tahsis ettiğinden Medine'nin evlerinde yaşayan yılanları bu hükmün dışında bırakmıştır. Binaenaleyh üç defa ihtarda bulunmadan onları öldürmek caiz değildir. Bazılarına göre evlerde yaşayan hiçbir yılan ihtar edilmeden öldürülemez. Delilleri ise yine Buharî'nin rivayet ettiği sözü geçen Abdullah b. Ömer hadisidir.[369] Ayrıca Hanefiler 5261 numaralı hadise dayanarak küçük ve beyaz yılanları öldürmeyip sağ bırakmanın evlâ olduğunu söylemişlerdir.

Şafiî ulemasından Kemalüddin Dümeyrî'nin açıklamasına göre metinde geçen bu yılanları Öldürme emri "nedb" ifade eder. Bir başka ifadeyle bu emre uymak farz değil menduptur. Evlerde bulunan yılanları öldürmek için ise üçgün yahutta üç defa mühlet verilir. Dördüncüsünde öldürülür. Cumhuru ulemaya göre, ev yılanlarına üç gün mühlet verilir. Üçgün sonra evi terketmedikleri takdirde öldürülürler. Onlara mühlet vermek "Ünaşidükünne bil ahdillezi ehazehü aleykünne Nuh ve Süleyman en lâ tebdü lenâ velâ tü'zûnâ: Bize görünmeyeceğinize ve eziyet etmeyeceğinize dair Hz. Nuh'a ve Hz. Süleyman'a verdiğiniz söz hakkı için" (evimizi terk ediniz)" cümlelerini söylemekle olur. Bu sözleri söyledikten sonra da eğer evi terk etmezlerse o zaman Öldürülürler."[370]

Mazirî'ye göre "sair beldelerin ve evlerin yılanlarını ihtarsız olarak öldürmek mendupsa da, Medine yılanları ihtar verilmeden öldürülemez. Fakat ihtar verilir de yine gitmezlerse öldürülürler. Çünkü cinlerden bir taife Medine'de müslürnanlığı kabul ettiğinden[371] Medine'deki çinililerin o taifeden olması ihtimali vardır.[372]

Muhterem okuyucularımıza bu konuda 5256 numaralı hadisin şerhine de müracaat etmelerini tavsiye ederiz.

İmam Tahavî'ye göre ise istisnasız olarak tüm yılanlara mühlet vermek evlâ olmakla beraber, bu mühlet bittikten sonra hiçbir ayırım yapmadan hepsi öldürülebilir. Çünkü metinde bulunan "yılanların hepsini öldürün cümlesi" bunu ifade eder. Hanefilerin "Eddüru'l-Muhtar" isimli fıkıh kitaplarında ise beyaz yılanları sağ bırakmanın evlâ olduğu ifade edilmektedir. Nitekim "beyaz yılanları öldürmeyiniz, onlar cinnîdir" mealindeki (5261) nolu hadis-i şerif de bunu ifade etmektedir.

Metinde, yılanları öldürmekten kaçınmakla ilgili olan: "Onların intikamından korkan benden değildir" mealindeki tehdid "yılanların sahiplerinin ve eşlerinin onları öldürenlerden intikam alacağı" yolundaki câhiliyye devrindeki bir inancı hedef almaktadır. Resulü zişan efendimiz bu

sözüyle câhiliyye dönemi insanlarının bu batıl inancını yıkmış ve yılanları öldürmeyi bu düşünceyle terk edenleri kendinden saymamıştır.

Binaenaleyh yılanları öldürmeyi bu düşünceyle terketmek tamamen bir câhiliyye adetidir. Gücü yettiği halde onları öldürmeyi terk etmekse mendubu terk etmek demektir.[373]

5250... Hz. İbn Abbas'dan (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Yılanların kendisini takib edecekleri korkusuyla onları öldürmeyi terk eden kimse bizden değildir. Biz onlara savaşa girdiğimizden beri onlarla hiç barış yapmadık."[374]

Açıklama

Bu hadisle ilgili açıklama bir Önceki hadisin şer- hinde geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.[375]

5251... Hz. Abbâs b. Abdilmuttalib'den (rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün) Rasûlullah (s.a.)'e:

Biz Zemzem kuyusunu(n içine düşen şeyleri çıkarmak suretiyle) temizlemek istiyoruz. (Fakat) onun içinde küçük (ince ve beyaz) yılanlardan da var" demiş. Peygamber (s.a.)'de onların öldürülmesini emretmiş.[376]

Açıklama

Her ne kadar (5261) numaralı hadis-i şerifte beyaz yılanların öldürülmesi yasaklandığı halde mevzu-muzu teşkil eden bu hadis-i şerifte Zemzem kuyusundaki tüm yılanların hiçbir ayırım yapmadan öldürülebileceği gibi, bir mana anlaşılıyorsa da aslında burada öldürülmeleri emredilen Zemzem kuyusundaki yılanların hepsi değil, ince ve beyaz yılanların dışndaki yılanlardır. Esasen metinde geçen "Onun içinde küçük ve beyaz yılanlardan da var" cümlesi bu yılanların bir kısmının beyaz yılan, çoğunluğunun da diğer yılanlardan meydana geldiğini gösterir. Bundan da anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber'in Zemzem kuyusunun temizlenmesi için öldürülmelerini emrettiği yılanlardan maksat, küçük beyaz yılanların dışındaki yılanlardır. Küçük beyaz yılanlar cinnî olabileceği için onlarla ilgili hükümler ayrıdır.

Münzirî'ye göre bu hadisin ravilerinden Abdurrahman b. Sabit'in Hz. Abbas'dan hadis aldığı kesin değildir. Dolayısıyla bu hadis mürseldir.[377]

5252... (Salim b. Abdullah b. Ömer'in) babasından (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Yılanları, (özellikle) iki çizgili ve kısa kuyruklu olanları öldürünüz, çünkü bunlar gözü alır ve cenini düşürür."

(Bu hadisin ravisi Salim) dedi ki: Abdullah (b. Ömer) bulduğu her yılanı öldürürdü. (Birgün) O'nu Ebu Lübabe yahut da (amcası) Zeyd b. el Hattab bir yılanı kovalarken gördü de:

Gerçek şu ki; öldürülmeleri yasak olan yılanlar, evlerde yaşayanlardır" dedi.[378]

5253... Hz. Ebu Lübabe'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) evlerde bulunan küçük (ve ince) yılanların öldürülmesini yasaklamıştır. Ancak (evlerde yaşayan) bu yılanlardan iki çizgili ve kısa kuyruklu olanlar öldürülebilir. Çünkü bunlar gözü alırlar ve kadınların karnında olan cenini düşürürler.[379]

Açıklama

Zü't-Tufyeteyn, iki tufyeli demektir. Tufye, mukl denilen yemişin yaprağıdır. Bu yemişin yaprağı üzerinde iki çizgi bulunurmuş. Yılanın da sırtında iki çizgi bulunduğu için benzetme suretiyle ona tufyeli yılan denilmiştir. Biz çizgili yılan demekle iktifa ettik.

Ebter: Kısa kuyruklu, son derece zehirli bir yılandır. Gebe bir kadın bu yalana bakar bakmaz çocuğunu düşürürmüş. İhtimal bunun sebebi kadının birden bire korkmasıdir. Mamafih Hattabî ile diğer bazı ulemanın beyanına göre, gerek çizgili yüanın, gerekse ebterin gözlerinde Cenab-i Hak öyle bir hassa halketmiştir ki bir bakışta insanı kör ederlermiş.

Cânn: Küçük yılan demektir. Bazıları ince hafif, bir takımları da ince beyaz yılan demek olduğunu söylemişlerdir.[380]

Yılanları öldürmenin hükmünü 5249 nolu hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[381]

5254... Hz. Nafi'den (rivayet edildiğine göre) şu bir önceki hadiste geçen) Hz. Ebu Lübabe'nin anlattığı olaydan sonra Hz. (Abdullah) İbn

Ömer, evinde bir yılan bulmuş da onun (evden çıkarılmasını) emretmiş. Bunun üzerine (o yılan evden) Baki mezarlığına çıkarılmıştır.[382]

5255... (Bir önceki hadisi) Hz. Nafi'den Hz. Üsame de rivayet etti. (Üsame'nin rivayet ettiği) bu hadiste (bir önceki hadisten fazla olarak şu cümle de bulunmaktadır:)

Nafi dedi ki: "Sonra ben o yılanı (tekrar Hz. Abdullah b. Ömer'in) evinde gördüm."[383]

Açıklama

(5253) numaralı hadisin şerhinde de açıkladığımız üzere, Hz. Peygamber iki çizgili kısa kuyruklu olanların dışında evde bulunan yılanları öldürmeyi yasaklamıştır. Çünkü (5237) nolu hadis-i şerifte açıklandığı üzere asr-ı saadette, Medine'de cinnilerdert bir cemaat Hz. Peygamberin huzuruna gelerek müslüman olmuşlardır.

Cinniler, bazan yılan kılığına girerek insanlar arasında dolaşıp evlere sokulduklarından, evlerde bulunan yılanların müslüman cinnilerden olmaları mümkündür.

Hz. Abdullah b. Ömer, bu hadiseyi öğrenmeden önce rastladığı her yılanı öldürürdü.[384] Fakat Hz. Lübabe, kendisine bu gerçeği hatırlatınca her yılanı öldürmekten vazgeçti. Evinde gördüğü yılanları sadece evinden çıkarmakla yetinir oldu.[385]

Mevzumuzu teşkil eden hadislerden (5254) numaralı hadis-i şeriften anlaşılan budur. Mevzumuzu teşkil eden hadislerden (5255) numaralı hadis-i şerifte ise, Hz. Abdullah b. Ömer'in evinden çıkartıp Baki kabristanına gönderdiği bir yılanın, sonra yine gelip Hz. Abdullah b. Ömer'in evine girdiği ifade edilmektedir. Bu cinnî Hz. Abdullah'ın evine ev halkına zarar vermek için dönmüş olabileceği gibi, müslüman olduğu için ev halkının yanında bulunmaktan manevi bir kazanç ve bereket umduğundan dolayı dönmüş de olabilir.

Hafız Münzirî bu hadis hakkında sükût etmiştir.[386]

5256... Muhammed b. Ebu Yahya'dan; demiştir ki: Babam(ın) bana haber verdi(ğine göre birgün) arkadaşıyla birlikte, Hz. Ebu Said'i ziyarete gitmişler. (Babam olayın devamını şöyle anlattı): Arkadaşımla beraber (Ebu Said'in) yanından çıktık. Bir arkadaşımızla karşılaştık, O da hastalıktan

yatmakta olan Ebu Said'in yanına girmek istiyordu. (Biz onun yanından ayrılıp) mescide doğru yöneldik ve (varıp) mescide oturduk. Derken (bu arkadaşımız da mescide) geldi ve bize Hz. Ebu Said'i şöyle derken işittiğini söyledi:

Rasûlullah (s.a.): "Muhakkak ki yılanlar çinililerdendir. Her kim evinde (onlardan) birini görürse, üç defa (bu evde size yer yoktur, eğer bir daha sizi burada görürsem bu evi başınıza dar getiririm, Benden söylemesi, Artık olacak olan şeylerden dolayı bir daha da beni suçlamayın(derriek suretiyle) onu sıkıştırsın.

(Buna rağmen yine de eve) gelirse onu öldürsün. Çünkü o şeytandır" buyurdu.[387]

Açıklama

Cinn, hakkında bu eserimizin birinci cildinde (17-20) sahifelerde lüzumlu açıklama yapılmıştır. Evlerde görülen yılanları hemen öldürmeye kalkışmayıp onlara üç gün mühlet verileceğini ve bu mühletin mahiyetini de (5249) numaralı hadiste açıkladık. Bu nedenle aynı konuları burada tekrar etmekten kaçınıyoruz.

Hafız Münziri'nin açıklamasına göre, bu hadisin senedinde kimliği meçhul bir râvi vardır.[388]

5257... Ebu Saıb den; demiştir ki:

Ebu Said'in yanına varmıştım. Onun yanında otururken, sedirinin altında bir şeyin kıpırtısını işittim ve hemen (ona doğru bir) baktım. Bir de ne göreyim, bir yılan. Bunun üzerine hemen ayağa kalktım. Ebu Said:

Sana da ne oluyor (öyle), dedi.

Şurada bir yılan var, dedim.

Ne yapmak istiyorsun, dedi.

Onu öldüreceğim, dedim. Evinde kendi odasının karşısında bulunan bir odayı göstererek:

Şu odada amcamın oğlu vardı. Hendek savaşı günü ailesine (gitmek üzere Hz. Peygamber'den) izin istemişti. Kendisi daha yeni evlenmişti. Rasûlullah (s.a.)'de (ailesinin yanma gitmesi için) kendisine izin verdi. Ve ona silahıyle gitmesini emretti. (Kendisi) evine varınca, hanımını evin kapısı önünde ayakta dikili bir halde buldu. Bunun üzerine (kıskançlığı tuttu da) süngüsü(nü) karısına çevirdi. (Süngünün kendisine çevrildiğini gören

kadın) "Acele etme! (Eve bir gir de) beni dışarı çıkaran şeyi (sen de) gör!" dedi. (Aldığı bu cevap üzerine) hemen eve girdi. Bir de ne görsün; büyük bir yılan. Hemen süngüyü ona sapladı, sonra (yılan) süngü kendisine saplanmış olduğu halde hareket etmekte iken onu (süngünün ucunda) dışarı çıkardı. (Yılan bir ara süngüden kurtulup hasmının üzerine saldırdı uzun bir boğuşmadan sonra her ikisi de öldüler.) Onlardan hangisi, yılan mı yoksa adam mı erken öldü, bilemiyorum. Bunun üzerine onun kavmi Rasûlullah (s.a.)'e gelerek: "Ey Allanın Resulü): "Allah'a dua et de arkadaşımızı (yeniden) diriltsin!" dediler. (Hz. Peygamber de:)

Arkadaşınız için istiğfar ediniz." dedi. Sonra "cinlerden bir topluluk Medine'de müslüman oldular. Onlardan birini (evinizde) gördüğünüz zaman onu üç defa korkutunuz. Onu öldürmek istediğiniz halde öldürmekten vazgeçip sadece korkutmakla yetindikten sonra yine de size (evinizde) görünecek olursa üç(üncü defaki tehdidinizden sonra onu öldürünüz" buyurdu.[389]

Açıklama

Metinde geçen "entaktülûhu" cümlesinin "in bedâ,, f,jf jnjn fajjj oıması da mümkündür. Bu takdirde bu kelimelerin yer aldığı cümlenin anlamı şöyledir: "Eğer kendisini üç defa tehdit ettikten sonra siz de onu Öldürmeniz (gerektiğine dair bir kanaat) doğacak olursa (o zaman) onu öldürün."

Yine metinde geçen "istiğfirû lisâhibiküm" cümlesi aslında "arkadaşınız için af dileyiniz" anlamına gelmekle beraber burada "onun cenaze namazını kılınız" anlamında kullanılmış olabilir.

Bununla beraber, burada hakiki manası olan "af dileyiniz" anlamında kullanılmış da olabilir. Çünkü bu olayın başından geçtiği zat, bu yılana gerekli olan ikazı yapmadan ve yeterli mühleti vermeden öldürdüğü için istiğfarı gerektiren yanlış bir iş yapmıştır.

Evde görülen yılanları öldürmeden yapılması gereken tehdidin ve verilmesi gereken mühletin sadece Medine'deki evlerde görülen yılanlar için mi yoksa evlerde görülen tüm yılanlar için mi arandığı ihtilaflıdır. Biz bu konuyu (5249) numaralı ve (5253) nolu hadislerin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[390]

5258... Şu (bir önceki) hadis kısa olarak İbn Aclân'dan da (rivayet edilmiştir. Bu rivayete göre Hz. Peygamber) şöyle buyurmuştur:

"Ona üfç (defa) izin versin. (Bu izin kullanıldıktan) sonra (yılan) yine de (evde) kendisine görünecek olursa hemen onu öldürsün. Çünkü o şeytandır."[391]

5259... Hişam b, Zühre'nin azadlı kölesi Ebu's-Saib (in) rivayet ettiğine göre kendisi (birgün) Ebu Said el-Hudrî'nin yanına girmiş... (Hişam) bu rivayetinde (bir önceki hadisin) bir benzerini ondan daha geniş bir şekilde anlattı. (Bu rivayete göre Hz. Peygamber) şöyle buyurmuş:

Ona üç gün izin verin. Bu üçgünlük izinden sonra (evinizde) size yine de görünecek olursa (o zaman) onu öldürünüz. Çünkü o şeytandır.[392]

5260... (Abdurrahman b. Ebi Leylâ'nın) babasından (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.)'e evlerde bulunan yılanlar sorulmuş da şöyle buyurmuş:

Onlardan birini evlerinizde gördüğünüz zaman "ünşidikünnel ahdellezi ehaze aieykünne Nuh, üncidü künel ahdellezî ehaze aleykünne Süleyman enlâ tü'zûna: Bizi rahatsız etmeyeceğinize dair Hz. Nuh ile Hz. Süleyman'a vermiş olduğunuz söz aşkına (evimizi terk ediniz)" deyiniz. Eğer (buna rağmen yine de evinize) gelirlerse (o zaman) onları öldürünüz.[393]

5261... Hz. (Abdullah) b. Mesûd (r.a.)'den demiştir ki:

"Gümüşden bir dal gibi bembeyaz (küçük ve ince) yılanların dışında tüm yılanları öldürünüz."

Ebû Davud dedi ki; Adamın birisi bana (metinde geçen ve gümüşten bir dal gibi bembeyaz, küçük ve ince yılan anlamına gelen) cânn (hakkında): "O yürürken (vücudu sağa .sola hiç) eğrilmez" dedi. Gerçekten bu (söz) doğruysa onun hakkında (en belirgin) alâmet budur.[394]

Açıklama

İnce, küçük ve beyaz yılanları sağ bırakmanın evlâ olduğunu söyleyen Hanefilerin delilini teşkil eden bu hadis hakkındaki açıklamalar (5249) ve (5243) nolu hadislerin şerhinde ve o şerhlerde bulunan atıflarda geçtiğinden burada tekrara lüzum görmüyoruz.

Yalnız burada, şunu belirtmek isteriz ki, bu hadisin ravileri arasında bulunan İbrahim b. Yezid en-Nehaî, Hz. Abdullah b. Mesud'dan hadis işitmemiştir. Bu bakımdan bu hadis münkatı'dır.[395]

162-163. Kertenkele'nin Öldürülmesi

5262... Amir b. Sa'd'in babasından demiştir ki: Rasûlullah (s.a.), zehirli kertenkelenin öldürülmesini emretti ve ona Füveysik: fasıkcık adını verdi.[396]

5263... Hz. Ebû Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (sa.) şöyle buyurmuştur:
Her kim zehirli kertenkeleyi bir vuruşta öldürürse ona şu ve şu kadar sevap vardır. Kim de onu ikinci vuruşta öldürürse ona birinciden aşağı olmak üzere şu ve şu kadar sevap vardır. Kim üçüncü vuruşta öldürürse ona da ikinciden aşağı olmak üzere şu ve şu kadar sevap vardır.[397]

5264... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:
"Zehirli kertenkeleyi) İlk vuruşta (öldüren kimse için) yetmiş sevap vardır."[398]

Açıklama

el-Vezeğa: "Sâmm abraş" da denilen alaca ve zehidi kertenkeIelerdir.[399]
Halk onun zararlı böceklerden olduğunda ittifak etmişlerdir.[400] Bu haşere hakkında Şafiî ilimlerinden Kemalüddin Dümeyrî "Hayatü'1-Hay-van" isimli eserinde şöyle diyor: "Zehirli keler, sağırdır derler. Sağır olmasına sebeb İbrahim aleyhisselâm üzerine ateşi üfürüp alevlendirirdi. Bu sebepten sağır ve abraş (alaca) oldu. Zehirli kelerin (kertenkelenin) tabiatı böyledir ki içinde zaferan kokusu olan eve girmez. Yılan ile arasında ülfet vardır. Akrep ile dokuzlan böceğinin arasında ülfet olduğu gibi."[401]
Ahmed b. Hanbel'in Hz. Aişe'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte şöyle deniliyor. "Hz. Aişe'nin evinde dayalı bir süngü vardı. Bu kendisine soruldu da şunları söyledi:
"Biz onunla kertenkele öldürürüz. Çünkü Peygamber (s.a.) haber verdi ki: İbrahim (a.s.) ateşe atıldığı vakit yeryüzündeki bütün hayvanlar onu söndürmeye çalışmış, yalnız kertenkele buna katılmamıştır. Çünkü o ateşi üfürmüştür. Bu sebepten Peygamber (s.a.) onun öldürülmesini emir buyurmuştur."[402]
Yine Hz. Aişe'den rivayet edildiğine göre Beyt-i Makdis (Kudüs) yandığı vakit kertenkeleler ateşi üfürmüşlerdir.[403]
Bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, zehirli keler, zehirli ve zararlı olduğu için, Hz. Fahr-i Kainat efendimiz onu yoldan çıkan anlamına gelen "fasık" sıfatıyla sıfatlandırmış, vücud itibariyle küçük olduğu için de-ona "küçük fasık" anlamına gelen "füveysika" ismini vermiş ve bu özelliğinden dolayı da onun öldürülmesini emretmiştir.
Kevkeb isimli eserde açıklandığı üzere bu hayvanın girdiği sulardan insana büyük zararlar gelir. Özellikle bu hayvan tuzu bulduğu zaman içine girip yuvarlanır, onun temas ettiği tuzlarda insanlara alaca hastalığı veren bir madde oluşur. ' Bu hayvan, tuza erişme imkânı bulmadığı zaman, tuzun bulunduğu odanın çatısında tırmanıp oradan tuzun üzerine pisler.[404]
Bilindiği gibi, mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriflerden (5264) nolu hadis-i şerifte zehirli kertenkeleyi bir vuruşta öldürene yetmiş sevap verileceği ifade edilirken, (5263) numaralı hadis-i şerifte de ikinci vuruşta öldürene, ilk vuruşta öldürenden daha az sevap verildiği, üçüncü vuruşta öldürene de ikinci vuruşda öldürenden daha az sevap verileceği ifade edilmektedir. Bu ifade görünüşte "ibadetlerin en faziletlisi en meşakkatlisidif"[405] hadisine ters gibidir. Çünkü kertenkeleyi ikinci vuruşta öldüren ilk vuruşta Öldüren kimseden daha çok zahmet çeker, üçüncü vuruşta öldürense daha da çok yorulmuş olur. Ancak, yüce Allah'ın kullarından istediği yorgunluk ve meşakkat değildir. İhlâsdır. Hiç zahmet çekilmeden yapılan amellerden, nefis zevk alıp kendisine pay çıkarır. Nefsin kendisine pay çıkarması ise ihlâsı giderir. Binaenaleyh meşakkatli işlerdeki fazilet bizzatihi meşakkatten değildir. Meşakkat sebebiyle korunmuş olan ihlâsdandır.
Kuşkusuz, zehirli kertenkeleyi, bir vuruşta öldüren kimse Hz. Peygamberin zehirli kertenkelelerin öldürülmesi hususundaki emrine daha ihlâslı sarılarak kertenkeleye darbesini daha dikkatli indirerek onu bir vuruşta öldürebilir ve bu ihlâsının karşılığında büyük bir sevaba erişebilir. Ancak onu ikinci vuruşta öldüren muhakkak ki vuruşunda birinci vuruşta öldüren kadar dikkatli olamadığı gibi, üçüncü vuruşta öldüren de ikinci vuruşta öldüren kadar dikkatli olamamıştır. Buradaki dikkat bu husustaki İhlasın bir ölçüsü durumunda olduğundan kertenkeleyi bir iki ya da üç vuruşda öldüren kimselerin bu dikkatleri nisbetinde farklı sevaplar almaları, sevap almadaki ölçünün ihlâs olması esasına uygundur. Binaenaleyh mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriflerle, sözü geçen hadis-i şerif arasında herhangi bir çelişki sözkonusu değildir.
İzzüddin b. Abdisselâm'ın "Emâli" isimli eserindeki şu açıklamasına göre de söz konusu zehirli kelerleri bir vuruşta öldürenin ikinci vuruşta öldürmekten daha faziletli olması; "şüphesiz Allah herşeyde iyiliği farz kılmıştır. O halde siz öldürdüğünüz vakit öldürmeyi iyi yapın..."[406] hadisinin kapsamı içine girebileceği gibi., "Siz hayır

işlerde yarışın..."[407] âyet-i kerimelerinin kapsamlarına da girebilir. Ayrıca "kertenkeleyi ilk vuruşta öldürene yetmiş sevab vardır" mealindeki (5264) nolu hadis-i şerifle, Müslim'in rivayet ettiği: "Her kim bir vuruşta bir kertenkele öldürürse ona yüz sevap yazılır"[408]mealindeki hadis-i şerif arasında da bir çelişki yoktur. Çünkü:

1. Usulda ma'lum olduğu üzere bir meselede belli bir sayının zikredilmiş olması daha fazlasının hak edilmiş olmasına mâni değildir. Bu itibarla bir kimseye yetmiş sevabın verileceğinden bahsedilmesi o kimsenin yetmişden fazla sevap almasına mani değildir.

2. Önceden yüce Allah kertenkeleyi bir vuruşta öldürene amelinin karşılığı olarak yetmiş sevap verileceğini bildirmişken, sonradan otuz sevap daha ihsan ederek kertenkeleyi bir vuruşta öldürene toplam yüz sevap verileceğini Rasûlüne bildirmiş olabilir.

3. Kertenkeleyi ilk vuruşta öldüren kimselerin ihlâsları farklı olacağından onlara verilecek sevapların da ihlâsları nisbetinde yetmiş ila yüz sevap arasında değişmesi mümkündür.[409]

163-164. Küçük (Kırmızı) Karıncaları Öldürmenin Hükmü

5265... Hz. Ebu Hüreyre'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a. şöyle buyurmuştur:

"Peygamberlerden birisi bir ağaç altına indî de kendisini (orada) bir karınca ısırdı. Bunun üzerine (yanında bulunan kimselerden eşya-sı)nı (oradan çekmelerini) istedi. Bu emir üzerine (eşyası) ağacın altından çıkarıldı. Sonra o karınca hakkında emir verdi de derhal (yuvası) yakıldı. Bunun üzerine (yüce) Allah kendisine; *o birtek karıncalı) yaksaydin ya?' diye vahy buyurdu."[410]

5266... Hz. Ebu Hüreyre'nin Rasûlullah (s.a.)'dan (rivayet ettiğine göre) Peygamberlerden birini bir karınca ısırmış da emir vererek karıncanın yuvasını yaktırmış. Bunun üzerine Allah O'na: "Seni bir karınca ısırdı diye ümmetlerden teşbihte bulunan bir ümmeti helak mi ettin?" diye vahy buyurmuştur.[411]

Açıklama

Zerr: Küçük ve kırmızı karınca demektir. Nitekim yüce Allah; “şüpnesîz ki Allah, hiç kimseye zerre kadar zulmetmez..."[412] âyet-i kerimesinde zerr bu manada kullanılmıştır.[413]

Kelebâzî'nin Meâni'l-Âsâr'daki, el-Hakimü't-Tirmizî'nin Nevadiru'l Usûl'deki Kurtubinin de Tefsirindeki açıklamasına göre söz konusu karınca yuvasını yakan Peygamber Musa aleyhisseîânıdır.

Ulemanın beyanına göre bu hadis o peygamberin şeriatında karınca Öldürmenin caiz olduğuna ve yakmak suretiyle öldürmenin de meşru bulunduğuna hamledilmiştir. Çünkü Cenab-ı Hak o peygamberi öldürmek ve yakmak işini neden yaptı diye muaheze etmemiş, bir karıncadan fazlasını yaktığı için mesul tutmuştur.

"Bir tek karınca yaksaydın ya!" cümlesinden murad, yalnız seni ısıran karıncayı yaksaydın ya! cinayeti işleyen oydu, diğerlerinin kabahati yoktu, demektir.

Bizim şeriatımızda diri diriye bir hayvanı diri diri yakmak caiz değildir. Çünkü, Peygamber (s.a.):

"Ateşle Allah'dan başka kimse azab edemez" buyurmuştur. Bu hadis meşhurdur. Karıncayı yakmadan öldürmek de caiz değildir.

İbn Abbas (r.a.)'dan rivayet olunan bir hadiste: "Peygamber (s.a.) dört hayvanın öldürülmesini yasak etti: Bunlar karınca, an, hüdhüd ve göçmen kuşudur" denilmiştir. Mezkur hadisi Ebu Davud, Buharî'nin şartı üzere sahih bir isnadla rivayet etmiştir.

Hadis-i şerif karıncanın ve bütün hayvanların teşbih ettiğine delildir. İbnu'1-Tin: "Bu da karıncayı yakmak caiz değildir diyenlere delildir" diyor. İbn Habib, karınca yakmayı caiz görülmüştür. Karınca ve diğer canlıları yakmak ancak zaruret icab ettiği takdirde caiz olabilir. Bugün birçok yerlerde tarlalarda anızın yakılması dinen düşünülecek bir meseledir. Zira yanan anızla birlikte milyonlarca karınca ve sair haşeratın da telef olduğunda şüphe yoktur. İşittiğimize göre, bundan elde edilen faide cüz'i bir gübre yerini tutması imiş. Binaenaleyh, zaruret derecesini bulmayan bu işe dinen cevaz verilmez.[414]

BezIü'I-Mechud yazarının açıklamasına göre "Begavî" zerr denilen küçük kırmızı karıncaları öldürmenin caiz olduğunu söylemiştir. Kadı lyaz'da "mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, insana eziyet veren her hayvanı öldürmenin caiz olduğuna delalet eder" demiştir.[415]

Şafiî ulemasından Dümeyrî'nin açıklamasına göre mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şeriflerde anlatılan olayın şöyle bir sebebi varmış: "Musa aleyhisselâm, Allahü teâlâ hazretlerine, âsî kulların günahları yüzünden onlarla beraber itaatkâr kulları da helak etmesinin sebebini sormuş, ondan sonra çıkmış olduğu bir yolculukta maruz kaldığı aşırı bir sıcak yüzünden bir ağacın altına sığınmış. Orada uykuya dalmış. Uyurken bir karınca kendisini ısırarak tatlı uykusundan uyandırmış. Bunun üzerine, o ağacı ateşe vererek onun altında bulunan karınca

yuvasındaki karıncaların hepsini cezalandırmıştır. Allah teâlâ hazretleri de: "Niçin karıncaların hepsini cezalandırdın? Onlardan sadece birini cezalandırsaydin" buyurarak Hz. Musa'nın sorusunu cevaplandırmış. Yüce Allah bu cevabıyîa işlenen günahlardan dolayı inen umumî musibetlerin kıyamet gününde itaatli kullar için rahmet, bereket ve taharet, asi kullar için de bir şerr, hikmet ve azab olduğunu açıklamıştır. Metinde: "Ne olur bu karıncaların hepsini değil de sadece seni ısıran karıncayı öldürseydin ya?" buyurulması insana eziyeti dokunmuş olsun olmasın kırmızı küçük karıncaları öldürmenin caizliğine delalet eder."[416]

5267... (Hz. Abdullah) ibn Abbas (r.a.)'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) hayvanlardan dördünü öldürmeyi yasaklamıştır: "Karınca, balansı, çavuşkuşu ve göçeğen kuşu."[417]

Açıklama

Şafiî alimlerinden Dümeyrî'nin açıklamasına göre,bu jjg^jş.j şerifte öldürülmesi yasaklanmış olan karıncadan maksat, Hattabî'nin ve Begavî'nin dediği gibi "Süleymanî" denilen büyük karıncalardır. Bir önceki hadis-i şerifte geçen küçük kırmızı karıncalar değildir. Bilindiği gibi onları öldürmek caizdir.
İmam Malik'e göre karıncayı öldürmek mekruhtur. Ancak zararından kurtulmak için öldürmekten başka çare kalmazsa o zaman öldürülebilir,
İbn Ebi Zeyd'e göre ise zarar verdikten sonra karıncayı öldürmekte bir sakınca yoktur.[418]
Balansını öldürmenin yasaklanmasının sebebi ise ondaki yarardır. Göçeğen kuşu ile çavuşkuşunun öldürülme yasağının sebebine gelince bu iki kuşun etini haram kılmaktır. Çünkü bir hayvanı öldürmek yasaklandığı ve bu yasaklama zarar ve yararla ilgili olmadığı zaman etini haram kılmak için olur.[419]

5268... (Abdurrahman ibn Abdillah'm) babasından; demiştir ki: Rasû-lullah (s.a.)'le birlikte bir seferde idik. Bir ihtiyacını gidermek için (bizden) ayrılmıştı. (O sırada) iki yavrusuyla birlikte bir serçe kuşu gördük ve iki yavrusunu da yakaladık. (Ana) kuş geldi ve üzerimizde kanatlarını gererek uçmaya başladı. Derken Peygamber (s.a.) geldi ve: "Bu hayvanı yavrusu sebebiyle bu musibete kim uğrattı? Haydi yavrusunu ona geri verin" dedi ve (bir de) Bizim yakmış olduğumuz bir karınca yuvası gördü. Bunun üzerine:
Bunu kim yaktı? diye sordu.
Biz (yaktık), cevabını verdik.
Ateşle cezalandırmak ateşin rabbinden başkasına yakışmaz, buyurdu.[420]

Açıklama

Bu hadis-i şerif de bir önceki hadis gibi canlıları ateşle azabetmenin ve kuş yavrularını yakalayarak annelerini üzmenin caiz olmadığını ifade etmektedir.
Bu hadis daha önce cihad bölümünde, düşmanı yakarak cezalandırmanın keraheti babında da geçmişti.[421]

164-165. Kurbağa Öldürmenin Hükmü

5269... Abdurrahman b. Osman'dan (rivayet edildiğine göre) doktorun biri, Peygamber (s.a.)'e kurbağayı ilaç olarak kullanmayı sordu da Peygamber (s.a.) onu kurbağayı öldürmekten nehyetti.[422]

Açıklama

Kurbağa'nın pek çok çeşitleri vardır. Bazıları çiftleşme sonucu meydana gelir. Durgun sularda yaşar. Bazıları da yağmurdan meydana gelir ki, çokluğundan dolayı halk buluttan yağdığım zanneder.
Kemiksiz bir hayvandır. Hz. Cabir'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a.): "Men katele difda'an, fealeyhi şâtün. Muharremen kâne ev helâlen: Kurbağa öldüren kimseye bir koyun kesmek borçtur. İster ihramlı olsun, ister ihramsız olsun" buyurmuştur.
Zira Süfyan-ı Sevrî rahmetullahı aleyh "hayvanlar içerisinde kurbağadan ziyade Allah'ı zikreden yoktur. Ayrıca Hz. İbrahim ateşe atıldığı zaman Nemrûd'in yaktığı bu ateşi söndürmek için ağzıyla su çekmiştir. Öldürülmesi yasaklandığı için eti de haram kılınmıştır" demiştir.[423]

165-166. Fiske Taşı (Atmanın Hukmu)

5270... Abdullah b. Mugaffel'den demiştir ki: Rasûlullah (s.a.) fiske taşı atmayı yasakladı ve: "O av avlamaz. Düşmanı yaralamaz, ancak göz çıkarır, diş kırar" buyurdu."[424]

Açıklama

İbn Mâce'nin rivayetinde, bu hadisin sonunda «Ben S£ma Rasûlullah (s>a.)'m fiske taşı atmayı yasakladığım söylüyorum, sen yine de atıyorsun. Artık bundan sonra seninle koruşmayacağım" sözleri yer almaktadır.

Bu da gösteriyor ki, Rasûlullah (sa.)'in sünnet-i seniyyesine muhalefette ısrar eden kişiye küsmek caizdir. "Mümin kişinin, din kardeşine üç-günden fazla küs durması caiz değildir." mealindeki (4910) numaralı hadis-i şerifin böyle bir dini meseleden dolayı küs kalmaya şümulü yoktur. Hadis-i şerifin ihtiva ettiği diğer bir şer'i hükm de fisketaşı ile vurulan av hayvanının etinin yenmemesidir. Metinde geçen "o avlamaz" cümlesi... bu taşlarla vurulan hayvanların Maide suresinin üçüncü âyetinde geçen "mevkûze (sopa ve benzeri şeylerle vurulup Öldürülen hayvan)" kelimesinin kapsamına girdiğine delâlet eder.[425]

166-167. Sünnet Olmak

5271... Ümmü Atiyye el-Ensariyye'den (rivayet edildiğine göre) Medine'de kızları sünnet eden bir kadın varmış da Peygamber (s.a.) ona:

"Çok derinden kesme, çünkü bu kadına daha çok tat verir. Kocası için de daha hoştur" buyurdu.

Ebu Davud dedi ki: Bu hadisin manası aynı senetle Ubeydullah b. Amr vasıtasıyla Abdülmelik'den de rivayet edilmiştir. Bu hadis sağlam değildir. Mürsel olarak da rivayet edilmiştir, {Kavilerden) Muhammed b. Hassanın kimliği) meçhuldür. (Binaenaleyh) bu hadis zayıftır.[426]

Açıklama

Hitan: Kız ve erkeği sünnet etmek anlamına geldiği gibi, sünnet edilen yerlere ad olarak da bilinmektedir. Örfte ise erkek çocukların tenasül organının "haşefe" denilen uç kısmının üzerini kaplayan ve "gulfe" adı verilen deriyi yedi günlükten itibaren bulûğ çağına kadar geçen zaman arasında kestirme işlemine "(hıtân) sünnet ettirme" adı verilir.

Sünnet ameliyesi, tarihin başlangıcından beri insanların bilip, İslam dini gelinceye kadar yapageldikleri eski bir ameliyedir. İbrahim aleyhisselam'ın ilk sünnet olan kimse olarak bilinmesi bu ameliyyenin ne kadar eski bir sünnet olduğunu ortaya koymaktadır.[427]

Sünnet olmak vacib midir, sünnet midir? Kelime-i şehâdette olduğu gibi müslümanla kâfiri birbirinden ayıran bir alamet olarak telakki edilen sünnet ameliyesi bazı alimlerce vâcib[428] ve hattâ farz[429] denecek kadar mühim dini bir emir kabul edilmiştir. Şafiîler "bulûğ yaşına ermezden önce çocuğu sünnet etmek velisine vacibdir" derler.[430]

Bir kısım alimler de sünnet olmadıkça mühtedinin müslümanlığınm, nakıs olacağına, sünnetsizin namazının caiz olmayacağına, kestiğininin yenilmeyeceğine, Kabe'yi tavaf edemeyeceğine hükmetmişlerdir.[431]

Hadis de bu hususta "İslama girince küfür tüyünü at, sonra sünnet ol"[432] diye emreder.[433]

Biz fıkıh alimlerinin bu mevzudaki görüşlerini bu eserimizin birinci cildinde 54 nolu hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.

Kızların Sünnet Edilmesi: Kızların da sünnetinden bahs eden bir hadis-i şerifte "Hitan (sünnet olmak) erkekler için sünnet, kadınlar için

mekrume (şeref verici)dir."[434] denmektedir. Senedindeki zayıflığa rağmen hükmüyle amel eden Ebu Hanife hadisin zahirine bakarak, sünnet erkekler için mendup Şafiî ise her ikisi için de vacib olduğu hükmünü çıkarmıştır. Her halükarda sünnet mevzuunda kadınlarla ilgili olarak da İslam alimleri farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir kısmı bu meyanda meş-rık kadınları ile mağrib kadınlarının fizyolojik bakımından farklı olduklarını kabul ederek maşrık kadınlarındaki yaratılışdan gelen fazlalık sebebiyle, sünnetle yükümlü olduklarına, öbürlerinde ise böyle bir fazlalığın bulunmayışı sebebiyle sünnetle yükümlü olmadıklarına hükmetmişlerdir.[435]

Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre müstehab olan erkeklerin sünnetini aşikâre kızlannkini ise gizli yapmaktır.[436]

Hitanın Sıhhî Yönden Faideleri:

Hitan sahibini birçok hastalık ve ihtilaftan koruyan büyük bir sıhhî tedbirdir. Dr. Fritz Kalın, Tenasül Hayatımız adlı eserinde sünnet olmanın faidelerini şu şekilde sıralamıştır.

1. Yağ ifraz eden gulfenin çıkartılmasıyla, bu rahatsız edici ifrazat da ortadan kalkmış olur.

2. Gulfe sürtünmelerin ve phimoslerin önüne geçilmiş olur.

3. Tenasül hastalıklarının, bilhassa frenginin bulaşması güçleşir. Çünkü uçdaki hassas deri parçası hastalık mikroplan için başlıca giriş teşkil etmektedir.

4. Uzvun ucunda derinin bulunmayışı tenasülü uyandıran teharrüşleri de ortadan kaldırır ve çocuklarda istimna hevesi azalır.

5. Kanser hastalığının isabetini azaltır. Çünkü gulfelerini daraltan kimselerde, kanser illeti çok fazla görüldüğü tesbit edilmiştir. Şeriatı sünnet olmayı emreden topluluklarda ise daha az görülmektedir.

6. Çocuklar ne kadar erken yaşta sünnet ettirilirse yatağa işemeleri de o nisbette azalmış olur.[437]

167-168. Kadınların Erkeklerle Beraber Yolda Yürümeleri

5272... (Hamza b. Ebi Üseyd el-Ensarî'nin) babasından (rivayet edildiğine göre) kendisi (birgün) Rasûlullah (s.a.)'i mescidin dışında konuşurken işitmiş (ve orada Hz. Peygamberin konuşmakta olduğunu gören) erkekler (Hz. Peygamberi daha yakından dinleyebilmek için) yolda (Hz. Peygamber'in etrafında) bulunan kadınlarla karışmışlar. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.) kadınlara (hitaben): "Geri çekilin, sizin yolun ortasından gitmeniz (doğru) olmaz. Size gereken yolun kenarı (ndan yürümeniz)dir" buyurdu.

Bunun üzerine kadınlar duvara sürtünerek yürür oldular. Hatta (yolun kenarında bulunan) duvar(lar)a sürtünürcesine yürümelerinden dolayı elbiseleri (zaman zaman) duvar(lar)a takılıyordu.[438]

5273... Hz. İbn Ömer'den (rivayet edildiğine göre) Peygamber (s.a.) bir erkeğin (kendisine nikâh düşen) iki kadın arasında yürümesini yasaklamıştır.[439]

Açıklama

Bir erkeğin kendisine nikah düşen yabancı bir kadınla birlikte yollarda gezip dolaşması asla caiz değildir. Çünkü Yüce Allah Kur'an-i Kerim'inde: "Ey Muhammedi Mü'min erkeklere söyle, gözlerini zinadan korusunlar" [440] "Ey Mu-hammed! mü'min kadınlara söyle gözlerini zinadan sakınsınlar...”[441]buyurmuştur.

Kendisine nikâh düşen bir kadınla gezip dolaşan bir erkeğin o kadına bakıp, onunla konuşup hatta gülüşmesi ise kaçınılmaz bir olaydır. Çünkü göz herşeyi kalbe ulaştıran en büyük kapıdır.

Bu sebeple insan göz yoluyla bir çok günahlara düşer. Çünkü bakış tebessüme, tebessüm selama, selam konuşmaya, konuşma anlaşmaya, anlaşma da gayr-i meşru bir şekilde bir araya gelmeye vesile olabilir.[442] Nitekim bir hadisi şerifte: "Adem oğluna zinadan nasibi yazılmıştır. Buna kesinlikle erişecektir. Gözlerin zinası bakmak, kulakların zinası da dinlemek, dilin zinası konuşmak elin zinası tutmak, ayağın zinası da yürümektir" Duyurulmuştur.[443]

Bir erkeğin kendine nikah düşen bir kadınla gezip dolaşmasından doğacak önemli sakıncalardan biri de başkalarının onun hakkında kötü zan-da bulunmalarına yol açmaktır. Nitekim "başkalarının itham etmelerine sebep olacak yerlerden kaçınınız"[444] hadis-i şerifi de bu gerçeği ifade etmektedir. Ayrıca yabancı kadınlarla gezmek haya duygusunu ve mürüvveti yitirmeye de sebep olur.

Mevzumuzu teşkil eden (5273) nolu hadis zayıftır. Çünkü ravilerinden Davud b. Ebi Salih güvenilir bir ravi değildir. Buhari ve İbn Hıbbân gibi hadis âlimleri onun güvenilmez bir kimse olduğunu söylemişlerdir.[445]

168-169. İnsanın Dehre Sövmesi(Nin Hükmü)

5274... Hz. Ebu Hüreyre'nin Peygamber (s.a.)'den (rivayetine göre) Aziz ve Celil olan Allah şöyle buyurmaktadır: "Ademoğlu dehre söverek bana eziyet etmektedir. Oysa dehri (yaratan) Benim; geceyi ve gündüzü Ben idare ederim.

İbn es-Serc (bu hadisi rivayet ederken, Muhammed b. es-Sabah'ın rivayetinden farklı olarak) Said (den rivayet edildi) yerine "İbn el-Müseyyeb'den (rivayet edildi)"[446] dedi.[447]

Açıklama

Hattâbî (r.a.) bu hadis-i şerifin şerhinde şu görüşlere yQy vermektedir: «Bu hadis-i Şerif, Cahüiyye dönemi araplarının başlarına gelen musibetleri dehre izafe etmelerinin yanlış olduğunu, aslında dehre izafe edilen bütün olayların gerçek yaratıcısının kendisi olduğunu ifade etmektedir."

Müfessir, Elmalüı M. Hamdi efendinin açıklaasına göre "Eddehr, âlemin yaratılışından, kıyamete kadar geçen müddet yani zaman-i küldür"[448]

Hattabî (r.a)'nin de açıkladığı gibi hadis âlimleri metinde geçen "eddehr" kelimesinin son harfim zamme olarak okumayı asla caiz görmemişlerdir ve gerçekte bu harf zamme okunduğu zaman "ed-dehr" kelimesinin Allah'ın isimlerinden biri olması lâzım geleceğini söylemişlerdir. Oysa "ed-dehr" kelimesi burada zarf durumunda olduğu için harekesi feta olması gerekir. Buna göre de cümlenin manası şöyledir. "Tüm zaman-ir boyunca gece ve gündüzü idare eden benim, ben."

Hafız el -Münziri'ye göre ise hadis-i şerifte geçen "Allah denirdir" ümlesinde mecaz vardır. Yani "Allah dehrin yaratıcısıdır. Onu idare ien de yine Allah'dir" demektir. Bu mevzuda Bezlü'I-Mechud yazarı a şöyle demektedir: Netice itibariyle "Allah dehrdir" cümlesi üzerinde:

1. Bu cümledeki "ed-dehr; müdebbir idareci" demektir. Yani bütün işdn ve olayların idarecisi ve yaratıcısı Allah teâlâ hazretleridir.

2. "Ed-ehr" kelimesinden önce hazfedilmiş bir "mukallib" kelimesi vardır. Bu-î göre bu cümlenin manası şöyledir: "Allah bu dehri evirip çevirendir" te "ed-dehr" kelimesinden önce bir "mukallib: çevirip çeviren" kelimesi alunduğuna işaret için hemen bu cümleden sonra "ukallibülleyle venne-âr (geceyi ve gündüzü ben evirip çeviririm)" cümlesi getirilmiştir.

Ehl-i Tahkike göre "kainatta meydana gelen olayları gerçek manada îhre izafe eden bir kimse kâfir olur. Fakat ağzından yanlışlıkla bu mana-i söz çıkan bir kimse kâfir olmazsa da ehl-i küfre ait olan bir sözü aldı-

için bir kerahet işlemiş olur.

Kadı Iyaz da "Dehrin Allah'ın isimlerinden olduğunu söyleyenlerin ı sözlerinde hikkatten bir eser yoktur" demiştir.

Metinde geçen "Ademoğlu bana eziyet ediyor" sözünden maksat, ıdemoğlu benim gazabını mûcib bir iş yapmış oluyor" demektir. Çünkü ice Allah eziyet edilmekten münezzehtir. Binaenaleyh bu sözde "kim >yle dehre. söverse Allah'ın gazabına maruz olur" manasında bir mecaz irdir.

Binaenaleyh başa gelen musibetler karşısında mü'min bir insana düşen emleketimizde bazı şuursuz insanların yaptığı gibi feleği suçlamak de-1, kâinatın yegane yaratıcısının Allah olduğunu ve bütün olayların onun lgi ve iradesi altında vukua geldiğini düşünmek ve: "De ki: Ey Allahim ty) mülkün sahibi, sen dilediğine mülkü verirsin, dilediğinden mül-i alırsın, dilediğini yükseltirsin, dilediğini alçaltırsın, iyilik senin indedir. Sen herşeye kadirsin."[449]mealindeki âyet-i kerimenin ve benrlerinin sırrına ermektir.[450]

Bütün aczimize rağmen lütfü inayetiyle bu mübarek eseri tercüme ve şerh etmeye bizleri muvaffak eden Rabbimize sonsuz hamd ve şükürler olsun. Bizim bu nâçiz çabamızı nezd-i ilâhisinde makbul olan hizmetlerden kılıp, gözümüzden kaçan hatalarımızı düzeltmeye de hâlis kullarının samimi ihtarlarını vesile kılsın. Gaffar ismiyle hatalarımızı bağışlayıp Resul-ü zi-şan efendimizin şefaatine mazhar etsin. Âmin.

Karaman 6.XM988.

---

[1] Buhari, ıtk 17; Müslim, eyman 43; Ahmed II, 20, 102, 142.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/457.

[2] A. Davudoğlu, a.g.e, VIII, 269.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/458.

[3] Ahmed b. Hanbel, V, 352, 355.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/458.

[4] Ebu Davud, edeb 5.

[5] Tirmizî, Birr 41; Ahmed b: Hanbel, I, 4,7.

[6] Münavi, Feyzü'l-Kadir, VI, 123.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/458-459.

[7] Nûr (24), 27.

[8] Nûr (24), 28.
[9] Nûr (24), 29.
[10] Taberi, Camiü'l-Beyan, XVIII. 213.
[11] Asım Efendi, Kamus, II, 873.
[12] Mücemu'l-Vasit, I, 29.
[13] Zemahşeri, Keşşaf, III, 59.
[14] Sabûnî, Ayâtü'l-Ahkâm, II, 131.
[15] Elmalılı Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, V, 3498.
[16] Buhârî, el-Edebü'l-Müfred, 490, 1063, h.s. 365.
[17] Duman M. Zeki, Kur'ân-ı Kerimde Adab-i Muaşeret, 346-348.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/459-461.
[18] Buharı, istizan 11: diyat 23; Müslim, edeb 42; Tirmizi, istizan 17; Ahmed b. Hanbel, III, 239,242.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/461.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/461.
[20] Sabûnî, a.g.c. II, 156-157.
[21] Buhârî, istizan 11.
[22] Maide (5), 45.
[23] Sabûnî, a.g.e. II, 158-159.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/462-463.
[24] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/463.
[25] Nûr(24), 29.
[26] Muvatta, istizan 1.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/463-464.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/464.
[29] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/464-465.
[30] Hucurât (49), 12.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/465.
[32] Concordance bu baba numara vermemiştir.
[33] Tirmizî. istizan 18.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/465-466.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/466-467.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/467.
[37] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/467.
[38] Nûr(24), 27.
[39] Buharı, istizan 11; Ebû Davud, hadis no: 5174.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/468.
[41] Buharî, istizan 12; Müslim, edeb 33; Tirmizî, istizan 3; Muvatta istizan 2-3, Ahmed b. Hanbel, III, 2, 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/468-469.
[42] Müslim, edeb 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/469-470.
[43] Müslim, adab 37.
[44] A. Davudoğlu, Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 555.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/470-471.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/471-472.
[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/472-473.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/473.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/473.
[50] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/474.
[51] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/474.
[52] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/474-476.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/476-477.
[54] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/477.
[55] Hucurat (49), 12.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/477-478.
[57] Concordance'da bu baba numara verilmemiştir.
[58] Buharî, istizan 17: Müslim,edeb 39, Tirmizî, İstizan IX; Ibn Mace, edeb 17; Ahmed b. Hanbel, III, 363.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/478.
[59] Müslim, Fedail 29.
[60] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/478-479.
[61] Buharî, ebedül Müfred bab 500, hadis no. 1080,11-444.
[62] Duman dr. M. Zeki, a.g.e.,s. 348-349.
[63] Buhârî, istizan 17.
[64] Nevevî, Şerhu Müslim, XIV. 135.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/479-480.
[65] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/480.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/481.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/481.
[68] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/482.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/482-484.
[70] Nur (24), 58.
[71] Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, V, 3538-3539.
[72] Sabûnî, Kur'an-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri, II, 211.
[73] Fahreddin Razî, Tefsirü'l-Kebir. XXIV, 29.
[74] Sabûnî, a.g.e. 11,212.
[75] Taberî, Camiül-Beyan, XVIII, 163.
[76] Nur (24), 58.
[77] Nisa (24), 8.
[78] Hucurat (49), 13.
[79] Karlığa Dr. Bekir ve Çetiner Dr. Bedreddin, Hadislerle Kur'ân-ı Kerim Tefsiri, XI, 5963.
[80] Bezlü'l-Mechud, XX,131.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/484-486.
[82] Buhârî. iman 20, istizan 8; Müslim, iman 93; Tirmizî, sıfatül-Kıyame 54; istizan I; İbn Mace, mukaddime 9; edeb 11, Ahmed b. Hanbel, 1,65, 167, II, 391, 446, 446, 477, 495, 512.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/487.
[83] Âsim efendi, Kamus Tercemesi, IV, 339.
[84] Dâvudoğlu, A., Sahih Müslim, I. 297-298.
[85] Yeniçeri, Celal el-İhtiyar Tercemesi, 304.
[86] er-Razî, Tefsirü'l-Kebir, X, 211.
[87] Buharı, istizan 8; Müslim, libas 3.
[88] Tirmizî, kıyame 43; İbn Mâce, ikame 174; Darimî, sala 156, istizan 4; Ahmed b. Hanbel V, 451.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/487-488.
[89] Buhârî, istizan 9, iman 6, 20; Müslim, iman 63; İbn Mâce, et'ime 1; Nesaî, iman 12; Ahmed b. Hanbel, 11,169-170, 196,295, 323,324,391,442,495,512.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/489.
[90] Aynî, Umdetü'l-Kari, I, 135-136; M. İbn Allan, Delilü'l-Fatihin, II, 330.
[91] Aynî, a.g.e. 1-137.
[92] Davudoğlu. A., Sahih-i Müslim, I, 255.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/489.
[93] Ebû Davud, 5206 nolu hadis.
[94] er-Razî a.g.e. X, 214, el-Makdisî, Adabüşşeria fil, 389; Bilmen, Ömer Nasuhî, Büyük İslam İlmihali, 470.
[95] Avnu'l-Mabud XVI, 102.
[96] Buharı, el-Edebu'1-Müfred, terc. A-Fikri Yavuz II. 273.
[97] Aynî,a.g.e. I, 138.
[98] Ebu Dâvud, tahare 8,17.
[99] Râzî, a.g.e. X, 214; Kurtubî, el-Cami V, 204.
[100] Gazalî, İhya, I, 139.
[101] Bursevî. Ruhu'l-Beyan, II, 252.
[102] Razî, a.g.e., X, 241; Kurtubî, a.g.e. III, 409.
[103] Râzî, a.g.e. ve Elmalılı, Hak Dini Kur'ân Dili, aynı yer.
[104] Duman Dr. Z. a.g.e. 323-324.
[105] İbn Abidin, Reddü'I-Muhtar V, 265 Beyrut.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/490-491.

[106] Tirmizî, istizan 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/491-492.
[107] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/492.
[108] İbn Abidin, Reddü'l-Muhtar, V, 266.
[109] Fetavây-i Hindiyye, V, 325.
[110] Heytemî, Mecmeuzzevâid, VIII, 30-31.
[111] Nisa (4), 86.
[112] Bursevî, a.g.e. II, 251; Râzî, a.g.e., X. 211; Kurtubî, el-Cami, V, 299.
[113] Hûd (1l), 73.
[114] Razi a.g.e. X, 212; Kurtubî, a.g.e. IX, 70.
[115] Harf-i tarifsizlere misal: er-Ra'd (3), 24; es-Saffat (37), 17; Harf-i tarifliye de; Tâha (20), 47 ile Meryem (19), 33 âyetleri gösterilebilir.
[116] Râzî, a.g.e. X-212.
[117] İbn Abidin, Red dü'l-Muhtar. V, 266; Fetavay-i Hindiyye, V, 325.
[118] Tirmizî, istizan 7.
[119] Duman M. Zeki a.g.e. 319.
[120] Duman M. Zeki a.g.e. 319.
[121] Nur (24), 62.
[122] Tirmizî, istizan 15.
[123] Sünen-i Ebu Davud, 5196 nolu hadis.
[124] Buhari, istizan 5; Ebu Davud 5198, 5199 nolu hadisler.
[125] Müslim, selam 5.
[126] Ebû Davud, 5205 nolu hadis.
[127] Ebû Davud,.5205 nolu hadis.
[128] Buharı, istizan 24.
[129] Taha (20). 47.
[130] Razî, et-Tefsir-i Kebir, X, 215-216.
[131] en-Nisa (4), 86.
[132] Duman M. Zeki, a.g.e. 320-323.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/492-495.
[133] Tirmizî, istizan, 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/496.
[134] Mâide (5), 48; Bakara (2), 148.
[135] Razî, a.g.e. X-2l4.
[136] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/496.
[137] Buhari, istizan 4-7. Müslim, selam 1, edeb 42; Tirmizî, istizan 14; Ahmed b. Hanbel, III. 44. VI-19-20.11-325, 510; Darimî, istizan 6; Muvatta selam 1.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/497.
[138] Davudoğlu, A.. Sahih-i Müslim, IX, 564.
[139] Nur (24), 61.
[140] İbn Abidin, XV, 521 terc, Mazhar Taşkesenlioğlu.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/497-498.
[142] Buharî, istizan 4-7; Tirmizi, istizan 14; Darimî istizan 6; Muvatta, selam; Ahmed b. Hanbel.II, 325,510, VI,19-20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/498.
[143] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/498.
[144] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/499.
[145] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/499.
[146] Buhari, savm 11, eyman 20, mezalim, 25, nikah 83, 9J, talak 21, libas 31; Müslim, talak 30-31, 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/499-500.
[147] Buharı, nikah 83, 91; Müslim. Ulak 34.
[148] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/501-502.
[149] Buharî, istizan 15; Müslim, selâm 15; Tirmizi, istizan 8; İbn Mace, edeb 14; Darimî, istizan 8; Nesâi, Amelu'l-Yevmi, s. 286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/502.
[150] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/502.

[151] Davudoğlu, a.g.e. IX, 576.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/502.
[152] İbn Abidin, Reddü'l-Muhtar, V, 265 Beyrut.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/503.
[153] Tirmizî. istizan 8; İbn Mace edeb 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/503-504.
[154] el Cezerî, Kitabül Fikh ala'l-Mezahibi'l-Erbea, II, 51.
[155] Hatipoğİu. H. Sünen-i İbn Mâce Terceme ve Şerhi, IX, 489-490.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/504.
[156] Müslim, selâm 13; Tirmizî, istizan !2, siyer 41; Ahmed b. Hanbel. II-263. 459, 525.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/505.
[157] Aliyyü'l Kari, Mirkatu'i-Mefatih, IV, 556.
[158] a.g.e ve yer.
[159] İbn Abidin, Reddu'l-Muhtar. V, 265, Beyrut.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/505-506.
[160] Mücadele (58), 22.
[161] Aliyyü'l Kari, a.g.e., IV, 556.
[162] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/506-507.
[163] Buharî, istizan 22, mürteddin 4; Müslim, selâm 6-8; Muvatta, selam 3; Tirmizî, siyer 40; İbn Mâce. cdeb 13; Ahmed b. Hanbel, II, 9, 19,58, 114,111, 192,289.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/507.
[164] Tirmizî. siyer 40.
[165] Nesaî, amelül yevmi hadis nu. 378, 379, 381-382, 286 Beyrut.
[166] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/507-509.
[167] Buharı, İstizan 22; Müslim, selam 6-8; İbn Mâcc, edeb 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/509.
[168] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/510.
[169] Tirmizî, isiizan 15; Ahmcd b. Hanbel, II, 230, 287, 439.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/510.
[170] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/511.
[171] Tirmizî, istizan 28; Nesâî. Amelülyevmi ve'1-leyleti, 280-281; hadis nu: 317-318. Beyrut 1985.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/511.
[172] İbn Abidin, XV, 520 Şamil Yayınları.
[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/511-512.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/512-513.
[175] Aliyyü'l-Kârî, Mirkatu'l-Mefatih, IV. 561.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/513.
[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/514.
[178] Tirmizi, istizan 31; Ahmed b. Hanbel, IV, 289, 303; İbn Mâce, edeb 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/514.
[179] Mütercim Asını, Kamus Tercümesi, I, 490.
[180] A. Kâri, Mirkatu'l-Mefatih, IV, 574.
[181] a.g.e.
[182] Bezlu'I-Mechud, XX, 148; Azimâbadî, Avnu'l-Mabud, XIV, 118-119; Ahmed b. Hanbel, IV, 189.
[183] el Müttakî. Kenzu'l-Ummal, IX, 131, hadis nu. 25347.
[184] Buharı, istizan 28.
[185] a.g.e.
[186] Ahmed b. Hanbel, V, 78-79.
[187] Tirmizî, deavât 74.
[188] İbn Abidin. Reddu'l-Muhtar, II, 166.
[189] İbn Âbidin, V,244.
[190] Gümüşhanevî, Ziyaüddin, Levamiu'1-Ukul, I, 233.
[191] Tuhtefül Ahvezî, VII, 518-520.
[192] Bezlu'l-Mechud, XX,147.
[193] Tanavî, İ'lâu's-Sünen, XVII,432.
[194] Aliyyü'l Kâri, Mirkatu'l-Mefatih, IV, 576; Hakimii't-Tirınizî, Nevâdirü'I Usûl, 245.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/514-517.
[195] Muhammed İbn Allan, el-Futuhatürrabbaniyye, V, 397-399.
[196] Aliyyü'l Kari, Mirkalül Mefatih 1V-574-575.
[197] İbn Abidin, Reddu'l-Muhtar, V, 244.
[198] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/517-518.
[199] Buharî, megazî 74; Müslim, iman 82, 84, 89; Tirmizî menakıb 71; Darimî, mukaddime 14; Ahmed b. Hanbel, II, 235, 252,258, 267,277, 380, 474, 480, 488, 502,541, III, 105, 155, 18, 212,223,251,262, IV-154.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/519.
[200] Buharı, istizan 27.
[201] Buharı, megüzi 79; istizan 27; Müslim, tevbe 53; Ebu Davud, cihad 16; Ahmed b. Hanbel, III, 459.
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/519.
[203] Ahmed b. Hanbel, V, 162, 168.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/520.
[204] Tevbe(9), 34.
[205] Hz. Zeyd'in olayı için bk. Tirnıizî, istizan 32; Hz. Gâfer'ihki için de bk. Müstedrek, I, 319, II, 211; Aynî, Binaye IX, 318-320; İbn Abidin, Reddu'l-Muhtar, V, 244.
[206] Tirmizî, istizan 31: Ahmed b. Hanbel. V, 162.
[207] İbn Abidin, Reddu'l-Muhtar, V, 244, Aynî, Binaye, IX, 322.
[208] Bezl, XX, 151.
[209] Tirmizî, istizan 31.
[210] Aynî, el-Binaye, IX, 317.
[211] Ebû Dâvud, libas 8.
[212] Ebû Dâvud, libas 8.
[213] et-Tahanevî, İ'laüssünen, XVII, 426, özetle.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/521-523.
[214] Buhârî, ıtk 17, istizan 26; Ahmed b. Haııbcl, III, 22, 71, V1-I42; Müslim, cihad. 64.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/524.
[215] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/524.
[216] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim Terceıne ve Şerhi, VIII, 532.
[217] Müsned, VI, 142.
[218] Tirmizî, istizan 31; Ahmed b. Hanbel, V, 162.
[219] Bezlu'l-Mechud, XX, 154.
[220] İ'laüssünen, XVII, 427-428.
[221] a.g.e.s. 430.
[222] İbn Abidin.Reddu'l-Muhtar, V, 246.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/524-528.
[224] Buharı Fezailüssahabe 27, edeb 70; Tirmizî, menakıb 37, 60.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/528-529.
[225] el-Mübârekfûrî, Tuhfetu'l-Ahvezi, X, 373.
[226] a.g.e.
[227] İ'laü's-Sünen, XVII, 429.
[228] Aliyyü'i Kârî, Miftahu'l-Mefatih, IV, 579.
[229] İbn Abîdin, Reddu'i-Muhtar, V, 245.
[230] Askalanî, Fethu'1-Bâri, XIII, 296.
[231] a.g.e. ve yer.
[232] Gızau'l-Elbâb Şerh Manzumeti'1-Âdab, I, 287.
[233] İbn Abidin, V, 245.
[234] İ'laüsünen, XVII. 426.
[235] Taşkesenlioğlu, Mazhar, İbn Abidin, XV, 430.
[236] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/529-530.
[237] Buharî, edeb 17, 27; Müslim, fedail 65; Tirmizî, birr 12; Ahmed b. Hanbei, II, 228, 241, 269,514.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/531.
[238] Davudoğlu, Ahmed, Sahih Müslim Terceme ve Şerhi, X, 100-101.
[239] Aliyyü'l Kâri, Mirkatu'l-Mefatih, IV, 575.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/531-532.
[240] Buharî, tefsir Nur 24/5, II; Müslim, tevbe 56; Ahmed b. Hanbel, VI, 60, 103, 197.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/532.
[241] Nûr(24), II.
[242] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/532.
[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/533.
[244] et-Tehânevî, Ali Eşref, İ'laüssiinen, XVII, 426.
[245] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/533.
[246] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/533.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/533-534.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/534.
[249] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/534.
[250] Tirmizi, cihad 36; İbn Mâce, edeb 16; Ahmed b. Hanbel. 11,7, 86, III.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/535.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/535.
[252] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/536.
[253] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/536.
[254] Aynî, Binaye, IX, 326.
[255] Bilmen Ö. N. Hukuku Islamiyye Kamusu, III, 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/537.
[256] Müslim, iman 25-26; Tirmizî, birr 66; Ahmed b. Hanbel, III, 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/537-538.
[257] Bursevî, İ. Hakkı Ruhu'l-Beyan, X, 226.
[258] A. Kâri, Mirkatu'l-Mefatih, IV, 279.
[259] Et Tehânevî A. Eşref, İ'lamüssünen, XVII, 426.
[260] Ebû Dâvûd, 2140 nolu hadis.
[261] Taşkesenlioğlu, Mazhar, İbn Abidin, XV, 435.
[262] Aynî, el-Binaye, IX, 328; Darül Fikir 1981.
[263] Mirkatu'l-Mefatih, IV, 729.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/538-540.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/541.
[265] M. Zihni, el-Muktazab, 164.
[266] M. Zihnî, el-Müntehab, 436.
[267] Bakara (2). 184.
[268] Saffat (37), 107.
[269] Buharı, edeb 104.
[270] İbn Hacer,Fethu'l-Bari, XIII, 188-189, Mısır 1959.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/541-542.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/543.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/543-544.
[273] Tirmizî, edeb 13; Ahmed b. Hanbel. IV, 91, 93.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/545.
[274] Mirkat'l-Mefatih, IV, 583.
[275] İbnü'l Hacer, Fethu'I-Bâri. XIII, 293.
[276] Müslim, sala 84.
[277] Avnü'l - Mâbud, XIV, 143.
[278] Fethu'l-Bâri, XIII, 290. Mısır 1959.
[279] a.g.e. XIII-293.
[280] İ'laussünen. XVII. 429.
[281] İ'lâussünen, XVII. 430.
[282] Müslim, sula 84.
[283] İ'laüssünen, XVII, 428.
[284] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/545-549.
[285] Müslim, sahi 84; İbn Mâce, Dua 2; Ahmed b. Hanbel, V, 253-256.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/549.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/549.
[287] Müslim, mesacid 311: Ebu Davud, sala 11; Nesâi. mevakit 53; tbn Mâce, sala 10; Tirmizi. mevakit 16; Ahmed b. Hanbel, V, 298.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/550.
[288] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/550.
[289] Nesaî, Amelül yevmi velleyleti, 300.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/550-551.
[290] Buharı, istizan 19; Müslim, fedail 90; Tirmizî, istizan 5; İbn Mâce, edeb 12; Nesaî, Amelülyevmi, 301.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/551.
[291] Taşkesenlioğlu Mazhar, İbn Abidin Tercemesi, XV, 518, (Şamil Yayınevi).
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/551-552.
[292] Ahmed b. Hanbel. V, 286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/553-554.
[293] Tevbe(9),25.
[294] Ahmed ibn Hanbel, V, 286.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/554.
[295] İbn Mâce, menasik, 56.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/555.
[296] Hatipoğlu Haydar, İbn Mace Tercümesi ve Şerhi, VIII, 263.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/555-556.
[297] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/557.
[298] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/557.
[299] Bu bahse burada yer vermeyeceğiz.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/557-560.
[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/560.
[301] Hz. Peygamber bazı sahih hadislerde, uğursuzluk addetmeyi, (teşâum) reddettiği halde (bak. Müslim. Selâm 110-1 14 (4. 1745-46, 2223-2224 HI.) burada uğursuzluktun bahsetmesi âlimler arasında münâkaşa vesilesi olmuştur. Hatifi Hattâbî ve diğer birçokları, bu üç şeyde uğursuzluk çıkarmanın nehycdildiğini (Mealim IV. 236) anlamışlardır. Onlara .göre bu üç nesneden sahiplerinin memnuniyetsizlikleri söz konusu olabilir. Bu durumda talak ve satış yoluyla halâs olması gerekir. Bâzılarına göre de kadının uğursuzluğu kısır oluşu; kötü dilli oluşu: bineğin uğursuzluğu huysuz, oluşu üzerinde cihâd edilmemesi vs. dir.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/560-562.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/562-565.
[304] Evin genişliği, bugünkü sosyologlara göre sâdece içerisinde yaşayanların sayısına değil, yaşayanın ikîisâdî durumuna da bağlıdır. Meselâ Fransa'da bekar yaşıyan bir kimse için 14m2'dir. Keza Amerika'da iki kişi için 67 m2, üç kişi için 90 m2 dört kişi için 103 m2 Ees-bit edilmiştir. (Famillc ei Habitation.l, 108), Oda sayısının tesbîti için de: "Eveveyn için bir yatak odası, -ailenin durumuna göre- evde kalan diğer nüfustan her ikisi (veya her biri) için birer oda. Diğer kısımların (oturma odası, gusulluıne, mutfak, hela...) sayı ve genişliği evde kalanların sayısına göre değişir" denmektedir, (a.e. 1.109.)
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/566.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/566-567.
[306] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/568.
[307] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/568-569.
[308] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/569-570.
[309] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/570-574.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/574.
[311] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/574-575.
[312] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/575.
[313] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/576.
[314] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/576.
[315] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/576.
[316] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/576-577.
[317] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/577-578.
[318] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/578-579.
[319] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/580-582.
[320] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/582.
[321] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/582-584.
[322] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/584.
[323] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/585-586.

[324] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/587.

[325] İbn Hacer'in Kuhubî'deh "Nebaf (ehlinin) kibarlaşması ve şehirlerde kasırlar edinme leri dînin inkılâba duçar olmasıdır" hadisi üzerine naklettiği .şu İzahı, enteresan olduğu için aynen naklediyoruz: "HatÎîsdcn maksûd ehl-i bûdiyçnın (köylülerin) amme işlerini (el-emr) istilâ etmeleridir. Memlekete zorla hâkini olurlar. Bunların (böylece) malları çoğalır. himmetleri (yüksek apartmanlar insansıyla) bina yarışma ve bununla tefâhura yönelir. Bu duruma içinde bulunduğumuz şu devir, şehâdcl etmekledir; (F.B. I. 131). Merhum Prof. Hamdı Râgıh Atadcınir bir vesile ile Cibril hadisinde geçen "lelavüiü'I-Bünyan" tabiriyle günümüzün demokrasi sistemine ve bunun manızı laral'ma delâlcî etliğini söylemiştir. Aynı hadîsi Mubâreklıirî de: "Bu hadis köylü ve benzeri ihtiyâç sahiplerinin dünyalık yönüyle zenginleşerek binalar yaptırmak sureliyle birbirlerine karşı böbürleneceklerine delâlet eder" der.

[326] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/587-589.

[327] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/589-592.

[328] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/593.

[329] A. Meşru meskende aranan şartlar şunlardır:

[330] Cânân Doç. Dr. İbrahim, Kütüb-i Sitte Muhtasarı, III, 179-216.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/593-594.

[331] Tirmizî, zühd 25; İbn Mâce, zühd 13; Ahmed b. Hanbel, II, 161.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/595.

[332] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/595.

[333] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/596.

[334] Tirmizî, kıyame 39; İbn Mâce, zühd 13.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/596-597.

[335] Beziüzzaman Said Nursî, Lem'alar, 134.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/597.

[336] Ahmed b. Hanbel, V, 445.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/598.

[337] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/598.

[338] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/599.

[339] İbn Esir, en-Nihaye, II, 353-354 ve biraz sonra gelecek olan 5241 no'Iu hadis.

[340] Buharı, cenâiz 8-9, 13, 15, 18 20-21, sayd 20-21; Müslim, Hacc 93, 94, 96-97, 99, 100-102 Ebû Davud, tahare 129-130, cenaiz 29, 80; Tirmizî, cenaiz 15.

[341] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/600-601.

[342] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/601.

[343] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/601.

[344] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/601-602.

[345] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/602.

[346] Müslim, zekat 54; Ahmed b. Hanbel; V, 354, 359.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/603.

[347] Buharî, sulh II, cihad 72, 128; Müslim, müsafirin 84, zekât 56; Ebu Davud, tetavvu 12; Ahmed b..Hanbel, 11,316,328.

[348] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/604.

[349] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/604.

[350] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/605.

[351] A.g.e.V, 178.

[352] A.g.e. V, 178.

[353] Müslim, salatül müsafirin 84.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/605-606.

[354] Müslim, birr 127.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/607.

[355] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, X, 583-584.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/607.

[356] Buharı, istizan 49; Müslim, eşribe 100; Tirmizî, et'ime !5; İbn Mace, edeb 46; Ahmed b.Hanbel, II, 7-8,44, 78.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/608.

[357] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/608.

[358] Buharı, eşribe 22, beclu'1-halk 11, 16; Müslim, eşribe 96-97; Tirmizi, et'ime 15; İbn Mace,eşribel6; Muvatta, sıfatünnebiyy 21; Ahmed b. Hanbel, II, 363, II, 301, 374, 386, 395, V, 82, 262.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/608-609.
[359] Buharı, bedu'l-halk 16, istizan 49; Tirmizî, edeb 74, Ahmed b. Hanbel, II, 388.
[360] Müslim, eşribe 96.
[361] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/609.
[362] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/610.
[363] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/610.
[364] Bakara (2), 19.
[365] Aliyyül Kâri, Mirkatül-Mefatih, IV, 349.
[366] A'raf (7), 24.
[367] Karlığa. Dr. Bekir, Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri, VI, 2925.
[368] Buharî, Bedu'l-halk 14.
[369] Umdetu'1-Kari, XV, 189.
[370] 5260 nolu hadis-i şerife bakınız.
[371] Medine'de Müslümanlığı kabul eden cinniler için bk. 5258 nr. Hadise.
[372] Davudoğlu, A., Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 693.
[373] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/610-612.
[374] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/612-613.
[375] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/613.
[376] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/613.
[377] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/613.
[378] Buharı, bedû'1-halk 14; Müslim, selam 128-129; Tirmizi, sayd 15; Ahmed b. Hanbel, II, 9, 121; III, ,452, 453, VI, 157,230.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/614.
[379] a.g. kaynaklar.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/614.
[380] Davudoğlu, A., Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 693.
[381] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/614-615.
[382] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/615.
[383] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/615.
[384] Bknz. 5253 nolu hadis.
[385] Aynî, Umdetü'l-Kari, XV, 189.
[386] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/616.
[387] Ahmed b. Hanbel, III, 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/616-617.
[388] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/617.
[389] Müslim, selam 139; Tirmizî sayd 15; Ahmed b. Hanbel, II, 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/617-619.
[390] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/619.
[391] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/619.
[392] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/620.
[393] Tirmizî sayd 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/620.
[394] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/621.
[395] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/621.
[396] Buharî, bedü'l-halk 15, enbiya 8; Müslim, selam 142. 144; Nesâî, men'asik 115; İbn Mace. sayd" 12; Darımı, edahi 72; Ahmed b. Hanbel, I. 176. VI. 421. 426.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/622.
[397] Müslim, selam 146; Tirmizî, sayd 12; Ahmed b. Hanbel, I, 420, II, 355.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/622.
[398] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/622-623.
[399] Mütercim Asım, Tercümetu'l-Kamus, II, 722; el-Mu'cemu'l-Vasit s. 1029., Çağrı Yayınları, 1986.
[400] Abdurrahman ibn İbrahim eterdi, tere. Hayatu'l-Hayvan, II, 308.
[401] a.g.e. 11,310.
[402] İbn Mâce, .sayd 12; Ahmed b. Hanbel, VI, 83, 109, 217.
[403] A.b. İbrahim tere. Hayatu'l-Hayvan, II, 308.
[404] es-Seharenfuri, Bezlü'I-Mechud, XX, 202.

[405] Azimabadî. Avnü'l-Mabud, XIV, 174.
[406] Müslim, sayd 57, Ebu Davud, edahi 11; Tirmizî diyat 14; Nesâî, Dahaya 22, 26-27,45, 51-54, İbn Mâce, zebaih 3; Darımı, edahi 10.
[407] Bakara (2), 148; Ali İmran (3), I 14.
[408] Müslim, selam 147.
[409] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/623-625.
[410] Müslim, selam 149.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/626.
[411] Buharî, cihad 153, Nesaî, sayd 38, İbn Mâce, sayd 10; Ahmed b. Hanbel, II, 403.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/626.
[412] Nisa (4), 40.
[413] İbn İbrahim tere, Hayatu'l-Hayvan, II, 9.
[414] Davudoğlu, A. Sahih-i Müslim Terceme ve Şerhi, IX, 699.
[415] Bezlu'l-Mechud, XX, 206.
[416] A. İbn İbrahim, a.g.e. 11,258.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/627-628.
[417] İbn Mâce, sayd 10; Darimî, edahi 26; Ahmed b. Hanbel, I, 332, 347.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/628.
[418] A. İbn İbrahim, a.g.e. II, 259.
[419] Hatipoğlu, H., Sünen-i İbn-i Mace Terceme ve Şerhi, VIII, 583.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/628-629.
[420] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/629-630.
[421] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/630.
[422] Nesaî, sayd 36.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/630.
[423] A. İbn İbrahim, a.g.e. II, 120-121.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/630.
[424] Buharî, edeb 122, teftir sure 48/5; Müslim, sayd 54; Ebû Davud, diyat 19; Nesaî, kasame 40; İbn Mace, sayd 11, mukaddime 2; Darimî, mukaddime 40; Ahmed b. Hanbel, IV, 86, V, 46, 54-57.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/631.
[425] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/631.
[426] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/632.
[427] Duman M. Zeki, Adabı Muâşere, 383.
[428] Nevevî, Şerhü Müslim.
[429] Aynî, Umdetü'1-Kari, XXII, 45.
[430] Nevevî, Şerhu Müslim, III, 148.
[431] el-Mubarekfurî, Tuhfetu'l-Ahvezi, VIII, 35.
[432] Sünen-i Ebu Davud, tahare 128.
[433] Cana, Doç. Dr. İbrahim, Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye, 89-90.
[434] Aliyyül Kâri, Şerhu Ayni'I-İIim, I, 245.
[435] Canan. İbrahim, a.g.e. s. 91.
[436] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/632-634.
[437] Duman Dr. M. Zeki, Kur'an-ı Kerimde Adabı Muaşeret, s. 385.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/634.
[438] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/635.
[439] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/635.
[440] Nur (24), 30.
[441] Nur (24), 31.
[442] M.A Sâbûnî, Kur'an-i Kerim'in Ahkam Tefsiri, (Çeviren, M.Taşkesentioğlu) II, 165.
[443] Buharî, istizan 12, kader9, kader20-201; Ebu Davud, nikah 2152 ve 2153 nolu hadisler.
[444] Aclunî, Keşfü'l-Hafa, I, 44.
[445] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/636.
[446] Buharî, tefsir 45/1, tevhid 35, Müslim, elfaz 2, 3; Ahmed b. Hanbel, II, 238, 272.
[447] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/637.
[448] Yazır M. Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, V, 4322, VIII, 5492.
[449] Ali İmran (3), 26.

[450] Hafız İbn Kesir, el-Bidaye ve'n-Nihâye, 1, 23.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 16/637-638.

34 - FİTEN VE MELAHİM KİTABI

Fiten: kelimesinin tekili (müfredı) olan fitne: Meşakkat, sıkıntı, rezlet ve azap mânâlarındadır.

Fitnenin aslında, imtihan mânâsına olduğu daha sonra meşakkat ve imtihanın götürdüğü kötülük mânâsında kullanıldığı söylenmektedir. Bilahare bu kelime, küfür, günah, rüsvayhk ve fisk-ü fücurdan her türlü kötülük için kullanılmaya başlanmıştır.

Ayrıca insanlar arasında vuku bulan ihtilâf, düşmanlık ve kavga mânâsında da kullanılmaktadır. Şu âyet-i kerimede, fitne bu son mânâda kullanılmaktadır.

"Öyle bir fitneden sakınınız ki, o hiç de sizden sadece zulmedenlere dokunmakla kalmaz"[1]

Bu âyetteki fitneden maksat, ümmetin birlik ve beraberliğini bozan ve zararı suçlu suçsuz herkese dokunacak olan ihtilâf ve tefrikadır.

Zübeyr b. el-Avvem (r.a) Cemel Vak'ası meydana geldiğinde, "Hiç şüphem yok ki bu âyet, bu gün şu vaziyette bulunan müslümanlar hakkında nazil olmuştur." demiştir.

Melâhim; Melhame kelimesinin çoğuludur. Melhame, savaş meydanı demektir. Savaş meydanına bu ismin verilmesine sebep ya bu meydanda "lahm " etin bol bulunması, yada elbisenin " "(lühme) ve sedasının (argaç ve direzisinin) biri birine girdiği gibi, insanların savaşta birbirine girmesidir. Ama birinci mânânın daha münâsip olduğu söylenmektedir.

Kamûs'ta melhamenin büyük vak'a olduğu kaydedilir.[2]

1. Fitneler Ve Belirtileri

4240... Huzeyfe b.el-Yeman) (r.a) şöyle demiştir:

Rasûlullah (s.a) aramızda ayağa kalktı ve o zamandan kıyamete kadar ne olacaksa hiç bir şey bırakmadan hepsini haber verdi.

Onun Öğrenen öğrendi, unutan unuttu. Onları Rasûlullah'm şu sâhâbî-leri bilir. Bir adam birinden ayrılıp da sonra tekrar gördüğünde onu tanıyıp yüzünü hatırladığı gibi ben de RasülullalVın bu söylediklerinden bir-şey meydana geldi mi hemen hatırlıyorum.[3]

Açıklama

Hadîsin, Buharı ve Müslim'deki rivayetlerinde Huzeyfe (r.a) Rasûlullah'in söylediklerinden unutmuş olduğu bir şeyi gördüğü zaman, bir adamın kendisinden uzağa giden birini gördüğünde hatırladığı gibi hatırladığını söylemiştir.Ebû Davud'un rivayetinde ise, Huzayfe'nin olan hadisleri hatırladığı söylenmekte, fakat onları unutmuş olduğundan bahsedilmemektedir.

Hâdis-i şerifte görüldüğü üzere Hz. Peygamber (s.a) birgün ashabı içerisinde ayağa kalkmış ve o andan itibaren kıyamete kadar meydana gelecek ne kadar fitne varsa hepsini haber vermiştir. Sahâbîlerden bir kısmı, Rasûlullah'ın söylediklerini öğrenip zapt etmiş bir kısmı ise unutmuştur. Huzeyfe (r.a) de efendimiz'in söylediklerinin bazısını unutmuştur, ama hadiseler vuku buldukça hemen onları hatırlamaktadır.

Sahîh-i Müslim'deki başka bir rivayette Huzeyfe (r.a) Rasûlullah'ın başkasına söylemediği bazı şeyleri kendisine söylediğini ve kendisinin kıyamete kadar olacak hadiseleri herkesten daha iyi bildiğini söylemiştir.

Yine Müslim'in, Ebû Zeyd'den yaptığı başka bir rivayette Efendimiz, bu hitabesi için sabah namazından sonra minbere çıkıp Öğlene kadar konuşmuş, "öğle namazı için, inmiş, namazdan sonra yine çıkıp ikindiye kadar tekrar konuşmuş, ikindiden sonra tekrar minbere çıkıp güneş balınca-ya kadar konuşmasına devam etmiştir.[4]

Hâdis-i şerif, Rasûlullah (s.a)'in ilminin kemâline, Huzeyfe (r.a)'in Efendimiz'in ilmine gösterdiği ihtimama ve fitnelerden kaçındığına delâlet etmektedir.

Bazı sapık mezhep sâlikleri bu hadisi delil alarak Hz. Peygamber (s.a)'in gaybı bildiğini iddia etmişlerdir, ama bu doğru değildir. Çünkü gaybı Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Peygamberler, ancak Allah'tan aldıkları vahiyle bu bilgileri haber verirler.

Allah teâlanın kendisim "(aİimü'î ğayb) "gaybı bilen" diye vasıflandırması buna delildir. Nitekim bir âyet-i kerimemde Cenâb-ı Allah şöyle buyurmaktadır:

"Gaybi bilen Allah, gayba kimseyi müttalî kılmaz. Ancak peygamberlerden bildirmek istediği bunun dışındadır."[5]

Gaybı Allah'tan başka hiçbir kimsenin bilemeyeceğini isbat sadedinde Aliyyü'l Kâri El - Fıkhu'l-Ekber Şerhi'nde şunları söylemektedir.:

"Peygamberler, Allah'ın zaman zaman kendilerine bildirdiklerinin dışında gaybdan birşey bilmezler, Hanefîler, Rasûlullah'ın gaybı bildiği inancında olanın kafir sayılacağını açıkça söylemişlerdir. Çünkü bu inanç "Deki Göklerde ve Yerde gaybı Allah'tan başka bilen yoktur"[6]

Ayet-i kerime'sine zıttır. Ulemâdan birisi, gaybı bilmenin Allah'a has bir bilgi oluşunun zarûrati dinnîyeden olduğunu söyler. Bu husustaki nasslar çoktur. Bunlardan bazıları şu ayet-i kerimelerdir.

"Gaybın anahtarları O'nun katındadir, onları ancak O bilir. Karada ve denizde olanı bilir.[7]

"Kıyamef'vaktini bilmek ancak Allah'a mahsustur, yağmuru o indirir,[8]

Bu âyetler Allah'tan başka hiç bir kimsenin gaybı bilemeyeceğini gösterir. Onun için, Allah'tan başka birisinin gaybı bildiğini söylemek caiz değildir. Nitekim Rasûlullah (s.a) yanında söylenen bir şiirde "Aramızda yarın ne olacağını bilen Nebî var.." denilince bunu söyleyeni kınamış ve "Bunu bırak, başka şey söyle." buyurmuştur.

Netice şudur; Allah'tan başka kimse gaybı bilemez. Ancak vahiy ve ilham yoluyla Allah'ın bildirmeyi dilediği kişiler bilebilirler. Ama bu Allah'ın bildirmesi iledir.

Aliyyü'l Kârî'nin bu istidlal ve sözleri Allah'dan başka hiç kimsenin gaybı bilemeyeceğini açıkça göstermektedir.

Hattâ Peygamberler bile bu hükmün dışında değildirler. Durum böyle olunca fala ve falcıların söylediklerine inanmak asla caiz değildir.

Bu inanç, kişinin küfrüne sebep olup Allah'ın varlığını, Hz. Peygamber'in haberlerini, ahireti akıllarına aldıramayan, gördüğünden başka bir şeye inanmadığını söyleyen örümcekli kafaların, fala inanması, gazetelerdeki falları takip etmesi son derece hayret verici bir şeydir,

Hanefî fukuhasından İbn. Nüceym'in Bahru'r-Raîk adındaki fıkıh kitabındaki şu sözleri de Aliyyü'l Kârî'nin söyledikleri ile aynı istikamettedir.

"Bir kimse Allah'ı ve Rasûlü'riû şahit tutarak evlense nikâh sahîh olmaz ve bunu yapan kâfir olur. Çünkü bu Rasûlullah'ın gaybi bildiğine inanmaktır."[9]

Bazı Hükümler

1. Gaybı Allah'tan başka kimse bilmez. Ancak Allah (c c) bilinmesini istediği şeyleri Peygamberlerine vahy yoluyla bildirir.

2. Yetkili kişinin fark ettiği tehlikeleri teb'âsına haber vermesi meşrudur.[10]

4241... Abdullah (b. Mes'ud) (r.a)'den; Rasûlullah'ın (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

Bu ümmtte dört tane fitne meydana gelecektir. Onların sonunda yokluk vardır.[11]

Tahric: Sadece Ebu Davûd rivayet etmiştir.[12]

Açıklama

Hâdis-i Şerifi, İbn Mes'ud'dan rivayet eden sahabî'nin ismi mechûl'dür. Bu hal hadisin sıhhati açısından bir kusurdur.

Hadis-i şerifte Rasûlullah'ın (s.a), bu ümmetin dört tane fitne ile karşı karşıya geleceği bunlardan sonuncusunda yokluk olacağı belirtilmektedir. Sarihlerin bildirdiğine göre "Fitne"den maksat büyük olaylardır. Sonun-cusundaki yokluktan maksat da dünyanın veya ümmetin yok olmasıdır.

Yani dördüncü büyük olaydan sonra, dünyada müslümanm kalmaması yahutta kıyametin kopmasıdır

Kenzü'l-Ummal'de bu hadisin ihtiva ettiği mânâ aynısıyla Hüzey-fe'den rivayet edilmiştir.Yine aynı eserde İmrân b. Husayn (r.a) kanalıyla, Rasûlullah'ın (s.a)'in şöyle buyurduğu haber verilmiştir. "Dört tane fitne zuhur edecektir. Birincisinde kan; ikincisinde kan ve mal; üçüncüsünde kan, mal ve helâl olacak, dördüncüsünde de Deccâl çıkacaktır."

Kenzü'l Ümmal'daki bu hadisi Taberanî'de rivayet etmiştir. Bu son rivayet göz önüne alındığında, Deccâl'in çıkmasıyla meydana gelecek

büyük hadisenin sonunun müslümanların veya dünyanın sonu olacağını söylememiz mümkündür.[13]

4242... Abdullah b. Ömer (r.a); şöyle demiştir;

Biz Rasûlullah'm (s.a)'in yanında oturuyorduk. Efendimiz, uzun uzadıya fitneleri (meydana gelecek büyük hadisleri) aniattı Ehlâs fitnesini zikretti.

Birisi:

Ehlâs fitnesi nedir, Yâ Rasûlullah'm ? dedi.

Efendimiz:

O, insanların birbirinden kaçması ve haksız yere malların alınmasıdır. Sonra Serrâ (nimet) fitnesi vardır. Bu fitne, benim ailemden, benden olduğunu zanneden ama aslında benden olmayan bir adamın ayakları altından, yayılacaktır. Benim dostlarım ancak muttaki olanlardır. Sonra insanlar, kaburga üzerindeki oturak gibi (devam etmeyecek olan), bir adamla anlaşacaklar; daha sonra karanlık fitne çıkacak, bu ümmetten dokunmadığı kimse kalmayacak. Bitti, denildiğinde, devam edecek. O fitnede (esnasında) kişi, mümin olarak sabahlayacak akşama kâfir olarak çıkacak. İnsanlar iki çadırda (gurupta) olacaklar. Bunlar, içinde asla nifakın olmadığı iman çadırı ve imanın olmadığı nifak çadırıdır. Siz o güne ulaştığınızda o gün veya yarın Deccâli bekleyiniz.[14]

Açıklama

Hadis-i şeriften anladığımıza göre Hz. Peygamber (s.a) ashabına, ahir zamanda meydana gelecek birçok önemli hadiseleri yani fitneleri anlatmıştır. Râvî, Efendimiz’in anlattığı bu fitnelerden bazılarını ismen aktarmıştır. Şimdi biz bunlar hakkında sarihlerin söylediklerine bir göz atalım.[15]

Ehlâs Fitnesi:

Ehlas "Hıls” kelimesinin çoğuludur. Hıls, yere veya Hayvanın sırtına serilen çuldur. Anılan fitnenin bu isime izafe ediliş sebebi iki şekilde açıklanmıştır. Bunlar:

a) Bu çul, kaldırılmadıkça serildiği yerde kalır. Yani orada devamlıdır. Rasûlullah (s.a) fitnenin devamlılığına işaret etmek için fitneyi bu kelime

ile ifade etmiştir.

b) Bu çul siyah renktedir. Fitnelerin karışıklığı ve karanlığından dolayı Hz. Peygamber bu tabiri kullanmıştır.

Rasûlullah'ı dinleyen sâhâbîlerden birisi kendisine, ehlâs fitnesinin ne olduğunu sormuş, Efendimiz de onun, "   " herab ve harab olduğunu söylemiştir. Avnü'l Ma'bûd'da bu kelimeler şöyle izah edilmiştir.

Herab: Kişilerin aralarındaki düşmanlık ve savaştan dolayı birbirlerinden kaçmalarıdır.

Harab: Bir insanın malını elinden almak ve onu eh boş bırakmaktır.

Hattabî, harab'ı mal ve ailenin yok olması diye açıklamıştır. Terceme - Avnü'l Ma'bud'daki izah gözönüne alınarak yapılmıştır.

Bezlü'l-Mechûd sahibi, bu fitnenin Hz. Osman'ın vefatıyla ortaya çıkıp, Muâviye'nin hilâfetine kadar devam eden karışıklık olduğunu zannettiğini söyler.[16]

Serra (Nimet) Fitnesi:

AHyyü'l Kâri bu fitneyi şöyle izah etmektedir:

Serra dan maksat; sıhhat, rahatlık, bolluk, hastalık ve belâlardan uzak kalma gibi insanı sevindiren nimetlerdir. Kişi elindeki bol nimetler sebebiyle ahireti unutup Allah'a isyana dalacağı için fitne bu kelimeye izafe edilmiştir.

Aliyyü'l Kârî'nin bu İzah'ı aynen Avnii'l Ma'bud'da ve Bezlü'l Mechûd'da nakledilmiştir.

Hz. Peygamber (s.a) bu fitnenin, kendi sülâlesinden ama kendi yolunda olmayan bir adamın ayağının altından yayılacağını söylemiştir. Bu mânâyı da "Benim ailemden, benden (benim yolumdan) olduğunu zanneden ama aslında benden (benim yolumdan) olmayan...." diye ifade buyurmuş daha sonra da kendi dostlarının muttâkiler olduğunu söylemiştir.

Fitne'nin kendi ailesinden bir adamın ayağının altında çıkmasından maksat o şahsın bu fitneyi yayacağı, böyle bir fitnenin yayılması için onun gayret göstereceğidir. Hadiste bu mânâ (Dehan) kelimesi ile ifâdelendirilmiştir. Bu kelime, duman mânâsındaki dühan kelimesi ile aynı köktendir. Duman ateşin yandığı yerden çıkıp koyu bir renkle yayıldığı için, fitne bu kelime ile ifâdelendirilmiştir.

Hz. Peygamber (s.a) fitnenin zuhuruna sebep olacak şahsın, neseben kendi soyundan olmasına rağmen, gerçekte kendisinden olmadığını ifade etmiştir. Bunun bir benzeri şu âyet-i kerimedir.

"Ey Nuh! o senin ailen sayılmaz, çünkü o kötü bir iş yaptı dedi."[17]

Sonra insanlar kaburga üzerindeki bir oturak gibi,

Bu tâbir bir darb'ı meseldir. Maksat adamın saltanımn sürekli ve düzgün olmayacağının ifadesidir. Oturak ağır, kaburga kemiği dayanıksız olduğu için, oturağın kemik üzerinde uzun süre kalması o kemiğin ağırlığa tahammül etmesi mümkün değildir. İşte insanın, idaresi uzun sürmeyecek ve düzenli olmayacak birisini başlarına getirmelerini Efendimiz bu sözleriyle ifade buyurmuştur.

Bezlü'l Mechûd müellifi Seharenfûrî, Rasûlullah'ın (s.a)'in haber verdiği bu halin hicri 1334 (m. 1915) yılında Hicazda meydana geldiğini söyler. Seharenfûrî'niıı bahsettiği bu hadise'nin özeti şudur.

Osmanlı idaresi altındaki Mekke emiri Şerif Hüseyin, İngilizlerle gizlice anlaşıp, Osmanlılar'a başkaldırır. Mekke'deki Türk askerlerini öldürüp, ailelerini esir eder. Sonra kendisini Hicaz meliki olarak ilân eder. Ancak saltanatı düzensiz ve kısa ömürlü olur.

Şüphesiz bu bir şahsın görüşüdür. Hadiste anlatılan mânâyı belirli bir hadiseye nisbet etmek uygun değildir. Söylediklerinin doğru olması da yanlış olması da muhtemeldir.[18]

Karanlık Fitne

Hz. Peygamber (s.a) daha sonra insanların karanlık fitnelere düşeceğini, bu fitnenin dokunmadık kimse bırakmayacağını söylemiştir. Fitnenin insanlara dokunmasını da, Türkçe karşılığı tokat vurmak olan bir kelime ile ifadelendirmiştir. Efendimiz'in haberine göre, bu fitneyi insanlar, onun bittiğini zannettikleri bir zamanda, tekrar göreceklerdir. O dönemde bazı insanlar, sabahları müslüman oldukları halde, akşam kafir olacaktır. Sarihlerin bildirdiğine göre buna sebep, kişilerin sabahları diğer müsümanlann kanlarını mallarını ve ırzlarını haram kabul ettikleri halde, akşam olunca onları helâl saymalarıdır.

Yine Rasûlullah'ın haberine göre, insanlar iki kampa ayrılacaklardır. Efendimiz, bu kampları çadır mânâsına gelen "Fûstât" kelimesi ile ifâde etmiştir. Bazı alimler, fustat kelimesinin, burada, şehir mânâsında olduğunu

söylerler. Biz tercemeyi kelimenin hakiki mânâsına göre yaptık ve maksada izah bölümünde işaret etmeyi uygun bulduk.

Bu kelimeyi ister çadır, ister şehir mânâsına alalım, maksat bu mahallerin kendisi değil, içindekilerdir. Yani, Mahal zikredilmemiş içinde olanlar kasdedilmiştir. Buna göre, insanların bir kısmı gerçek mânâ'da mü'min olacak, içlerinde en ufak bir nifak bulunmayacak bazıları da tam manâsıyla münafık olacak, içlerinde hiç bir iman kırıntısı olmayacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta, Hz. Peygamber'in imansızları kâfir diye değil, münafık diye ifâde etmesidir. Bundan anlıyoruz ki, anılan fitne geldiğinde kimi insanlar gerçekte mümin olmadıkları halde kendilerini mümin olarak göstereceklerdir. İşte bu halin zuhuru, Deccal'in başka bir ifadeyle kıyametin habercisidir. Çünkü, Deccâl kıyametin büyük âlâmetlerindendir.[19]

Bazı Hükümler

1- Hz. Peygamber (s.a) Cenâb-ı Alah'in iz geleceJc bir takım hadiselerden haberdar olur.

2- Müslümanlar zaman içerisinde bir takım fitne ve olaylarla karşılaşacaklardır. Bu fitnelerden bazılarına metinde işaret edilmiştir.[20]

4243... Hüzeyfe b. el-Yemân (r.a) şöyle demiştir: Vallahi, arkadaşlarım unuttular mı, yoksa unutmuş mu göründüler; bilmiyorum; Vallahi. Rasûlullah (s.a) Dünyâ'nm sonu gelinceye kadar çıkacak; olan tâbîlerinin sayısı üçyüze ve daha fazlaya varan fitne liderlerinin hiçbirini bırakmadan; hepsini, bize, adı baba adı ve kabilesinin admı anarak haber verdi.[21]

Açıklama

Anlaşıldığına göre, Hüzeyfe (r.a), Sâhâbîlerin Rasûlullah (s.a)'in haber verdiği fitneler konusunda konuşmayıp susmalarından yakınmakta ve onların bu suskunluklarına sebebin Rasûlullah'dan duyduklarını unutmaları mı, yoksa bir maslahata binaen unutmuş görünmeleri mi olduğunu, bilmediğini, söylemektedir. Bilahare Hüzeyfe, kıyamete kadar çıkacak olan ve peşinden gelecekler üçyüz ve daha fazla kişi olacak olan tüm fitne çıkarıcıları, Hz. Peygamber'in şüpheye mahal bırakmayacak şekilde açıkça haber verdiğini bildirmektedir.

Avnü'l Ma'bûd müellifi Kârî'den naklen "Fitne lideri"nden maksadın insanları sapıklığa çağıran, bid'ate sevk eden İslâm düşmanları olan ve müslümanlarla savaş edenler olduğunu söyler. El Ezhâr'da da fitne liderlerinin, fitne çıkaran ve insanları ona davet eden liderler olduğu ifade edilmektedir.

Allame el Erdebilî, Hüzeyfe'nin bu hadisi ile ilgili olarak Hz. Peygamber'in; tabileri üçyüz ve daha fazla olacak olan fitne liderlerini haber verdiğini, ama tâbîleri daha az olanları anmadığını söyler. Aynı zat, bu hadisin Hz, Peygamber (s.a)'in ümmetine olan şefkat ve merhametine, onun ilmine delâlet ettiğini ve bunun bir mucize olduğunu ilâve eder.[22]

4244... Sübey b. Hâlid şöyle demiştir:

Tüster feth edildiği zaman[23] Küfe'ye gelmiştim. Oradan katır getiri-yordum. Mescide girdim, bir de ne göreyim: İnsanlardan bir topluluk ve aralarında bir adam oturuyor. Onu gördüğümde Hicazlılar'dan birisi olduğun hemen anladım.

"Bu (zat) kim?" dedim. Oradakiler bana asık bir suratla dik dik baktılar ve,

"Sen bunu bilmiyor musun? Bu Rasûlullah'ın (s.a)'in arkadaşı Huzeyfe b. El Yamân'dır" dediler.

Hüzeyfe (r.a): "İnsanlar Rasûlullah'ın (s.a)'j (Ümmeti için) hayırlı olan şeyleri sorarlardı. Ben ise şer olanını sorardım." dedi. Halk ona gözlerini dikti. (Dikkatle dinlemeye başladı.)

Hüzeyfe devamla şöyle dedi: Ben size hoşlanmayacağınız şeyler haber vereceğim, Ben Rasûlullah (s.a)'e

"Yâ Rasûlullah, Allah'ın bize verdiği bu hayırdan sonra yine eskisi gibi şer olacak mı? Bana haber ver" dedim.

Evet, karşılığını verdi,

Ondan korunma(nın yolu) nedir?

Kılınç (Savaş),

Peki sonra ne olacak Yâ Rasûlullah?

Eğer yeryüzünde Allah'ın bir halifesi olursa, sırtına (haksız yere) vursa malını alsa bile ona itaat et, ama eğer Allah'ın halifesi bulunmazsa, o zaman ağaç kökü kemirerek (Issız bir yerde öl).

Sonra Ne olacak, (Yâ Rasûlullah)?

Sonra Deccâl çıkacak. Onunla birlikte bir nehir ve bir ateş bulunacak. Onun ateşine düşene Ecri (sevabı) verilecek, günahı silinecek, nehrine

düşene ise günahı verilecek ve sevabı silinecek
Daha sonra ne var?
Daha sonra kıyamet kopacak.[24]

Açıklama

Hâdis-i şerifte geçen bazı tâbirlerin açıklanmasına ihtiyaç var.
Önce bunlara bir göz atalım. Daha sonra da hadis konusunda ileri sürülen görüşlere geçelim:
"insanlardan bir topluluk" Bu cümlenin karşılığı olan "ifâdesini, başka türlü anlayanlar da vardır.
Bu anlayış farkları, kelimenin okunuşundan da kaynaklanabilir.Bizim tercememiz Kamûs'taki (Sadi1) okunuşuna göre yapılmıştır.
Mecmâ'da; dâl harfi sakin okunarak "(Sad')" şeklinde "iki kişi arasında bir adam" diye îzah edilmiştir. Yine aynı eserde dâl'm harekesi ile "Mutedil genç" mânâsına da işaret edilmiştir.
Hattabî, Mecmâ'dan nakledilen mânâlardan ikincisine, İbnü'l Esir'de birincisine işaret etmişlerdir.
Bu rivayetleri birleştirerek 'İnsanlardan bir gurup içerisinde mutedil bir genç" demek mümkündür.
"...Bana asık bir suratla baktılar" Bu tâbir, Hüzeyfe (r.a) tanımadığı için oradakileri Sübey'a olan hoşnutsuzluklarını ifâde için kullanılmıştır. Nihâye'de bu cümlenin karşılığı olan "(fe tecehhemenî) " kelimesi, "beni katı ve kerih bir yüzle karşıladılar" diye izah edilmiştir.
"Ağaç kökü kemirerek öl" sözünden maksat, Sindî'ye göre müslümanların başında Allah adına hüküm veren bir halife bulunmadığında, halktan ayrılıp uzlete çekil" demektir.
Beydâvî ise bu konuda şöyle demektedir: "Yer yüzünde halife olmadığı zaman, insanlardan ayrıl ve zamanın sıkıntılarına tahammül et. Ağaç kökünü kemirmek, sıkıntıya katlanmaktan kinayedir. Bu, acıdan, taşı ısırdı, demeye benzer. Yada maksat, ona sarılmaktır. Başka bir hadisteki, onu azı dişlerinizle ısırınız, sözüne benzer"
Onunla birlikte bir nehir ve bir ateş bulunacak"
Bu cümle Deccâl'le birlikte iki hendek bulunacağını, bunlardan birinde su, öbüründe ateş olacağını bildirmektedir. Bu sözlerin hakikî mânâya kullanılmış olması muhtemel olduğu gibi, bunun bir sihir ve hayâle işaret olması da muhtemeldir. Yani bir hendeğin su ile, öbürünün de ateş ile dolu

imiş gibi gösterileceği ve Decca'lin insanları suya davet edeceğinin anlatılmış olması muhtemel olabilir.

Bu kelimelerden; su, dünya zevk ve eğlencelerinden, ateş de taâtlerden ve meşru olmayan zevkleri terkten kinaye olabilir.

Kanaatimizce Efedimiz'in maksadı budur. Rasûlullah, bu sözleri ile Deccal çıktığı zaman; ümmetini, ona uymamaya, onun sevimli gösterdiği şeyin zıddını almaya teşvik etmektedir. Bu mânâya da Deccal'in teşvik ettiği nehre girenin günah işlemiş olacağı ve eski sevaplarının silineceğini, Deccal'in kötü gösterdiği ateş'e girenin ise sevap kazanacağı ve eski günahlarının silineceğini söyleyerek işaret etmiştir.

Hüzeyfe (r.a)'ın, Rasûlullah'a fitnelerle ilgili olarak sorduklarının ilki, "Allah'ın bize verdiği bu hayırdan sonra, yine eskisi gibi şer olacak mı?" sorusudur. Buradaki hayırdan maksat İslâm Dini, şer'den maksat şirktir. Yani maksat, İslâmdan sonra insanların bir daha küfre dönüp dönmeyeceklerini anlamaktır.

Hz. Peygamber (s.a) Hüzeyfe'nin bu sorusuna "Evet" cevabını vermiş ve o fitneye silâhla karşı çıkılmasını emretmiştir. Katâde; Hüzeyfe'nin, Rasûlullah'tan naklen haber verdiği bu fitnenin Rasûlullah'ın vefatından sonraki riddet (dinden dönme) olayları olduğunu söyler. Bu olaylar Hz. Ebu Bekir'in hilâfeti esnasında olmuştur.

Hadis'in izahını Hafızın şu sözleriyle bitirelim:

"Hadiste, Allahm kullar hakkında hikmetlerine işaret edilmiştir: Şaha-bilerden çoğuna, tatbik etmeleri ve başkalarına tebliğ etmeleri için hayır yollarını sormayı sevdirmiştir.Hüzeyfe'ye ise kaçınması ve Allah'ın kurtulmasını dilediği kullarını korumaya sebep olması için, şer olan şeyleri sormayı sevdirmiştir. Ayrıca bu hadiste, Rasûlullah'm gönlünün genişliğine ve onun tüm hikmet yönlerini bildiğine işaret vardır. Efendimiz, her soru sorana, uygun bir şekilde cevap verirdi. Bunlardan her birini seven kişi, o konuda başkalarından daha üstündür. Bu yüzden Huzeyfe Rasûlullah'm sırlarına vakıf idi. O başkalarının bilmediklerini bildirdi. İleride olacak birçok hadiseleri ve Münafıkların isimlerini sadece Huzeyfe bilirdi."[25]

Bazı Hükümler

1- Dini konuları konuşmak için,câmide toplanıp oturmak caizdir.

2- Gayr-i meşru olmamak kaydı ile herkesin ayrı konulara ilgi duyması normaldir.

3- Hz. Peygamber (s.a)'in vefatından sonra bir takım kargaşaların çı-kacağj daha önceden Hz. Peygamber tarafından haber verilmiştir.

4- Yeryüzünde Allah'ın hâlifesi bulunmadığı, ahkâmının uygulanmadığı zamanlarda uzlete çekilmek caizdir.

5- Müslümanlar, dünyanın cazip görünen zevklerine dalmamak, zor da görünse Allah'ın rızasına uygun filleri işlemelidir.[26]

4245... Bize Muhammed b. Yahya b. Farîs haber verdi. Bize Ma'mer-den naklen Abdurrezzak haber verdi. Ma'mer, Katâde; Katade, Nasr, b. Asım'dan; o da, Halid b. Halid el - Yeşkürî'den bu (önceki) hadisi haber verdi. (Bu rivayette) Huzeyfe dedi ki:

(Rasûlullah'a) Kılıçtan sonra (ne olacak)? dedim,

"(Kalplerde) fesat kalıntısı ve duman üzerinde bir sulh" buyurdu.

(Ma'mer) Hadisin kalanını söyledi, ve şöyle dedi:

"Katâde bunu, Hz. Ebu Bekir zamanındaki riddet (dinden çıkma) olaylarına hamlederdi. Yine katâde (metindeki) ala akzâın (kelimesi)nin (kazaen) kir hüdnetün (kelimesi)nin de. "Kinler üzerine yapılan sulh " olduğunu söyler.[27]

Açıklama

Bu rivayet önceki hadisin değişik bir şeklidir.Burada, öbür rivayette olmayan bazı kelimeler vardır. Bu kelimeler, "(Kalplerde) fesat kalıntısı" ve "duman içerisinde bir sulh" şeklinde terceme ettiğimiz tâbirlerdir. Rivayetin sonunda Ma'mer, bu kelimelerin ne mânâya geldiklerini Kata'deden nakletmiştir. Ama yine de daha izaha ihtiyaç vardır.

"...Fesat Kalıntısı" diye terceme ettiğimiz " terkibini Avnü'l Ma'bûd müellifi şu şekilde tefsir etmiştir: Yâni insanlar kalplerindeki fesat üzere kalacaklar. "kelimesi ".............   "(kazâûn) kelimesinin çoğuludur. O da göz ve su üzerindeki toz ve kir tabakasıdır. Fesâd bu kire benzetilmiştir.

"Duman üzerinde bir sulh" Duman kelimesi ile ifade edilmek istenen, hile nifak ve ihanettir. Yani kılıçla hâili gereken bu fitneden sonra, görünüşte sulh, ama aslında kalpte hiyânet, hile ve nifak olan bir hâdise olacaktır.

Bundan sonra gelecek olan rivayete göre. bu tabiri, bizzat Rasûluliah (s.a) Efendimiz "'Milletlerin kalpleri eskiden olduğu hâle dönmez" diye

tefsir etmiştir. Yâni aralarında sulh bile olsa, daha Önceki dostluk ve samimiyet kalmaz.

Hattabî bunu, "kin kalıntıları üzerinde sulh" diye izah eder.

Aliyyü'l Kâri, bizim şeyh AbdülhamıcTın tâlikına tebaen "duman" diye terceme ettiğimiz" "dehan" kelimesinin aslında bulanıklık, siyaha çalan renk mânâsında olduğunu bunun da içerisinde fesat karışık olan sulhu hissettirdiğini söyler.

Yukarıya aktardığımız izahlar eski âlimlerin söyledikleridir. Bezlü 1 Mechûd müellifi ise üstâd Muhammed Yahya'nın hocasının ders takririnden şunları yazdığını söylemektedir. dan maksat, bir miktar hayrın kalması ama bunun önceki hayır gibi temiz olmayıp, içerisinde biraz kötülük ve bulanıklığın bulunmasıdır.

Bu izah, hayırdan sonra gelecek ve kılıçla defedilecek olan şerrin, Hz. Ebû Bekir dönemindeki riddet olduğu tarzındaki anlayışa uygun değildir. Çünkü, riddet hadisesi bastırıldıktan sonra herhangi bir karışıklık kalmamıştır. Aksine karışıklıklar, Hz. Osman'ın vefatından sonra baş göstermiştir.

Bezi müellifi Sehârânfûrî, bu izahları göz önüne alarak hadisteki "kılıçla" sözünü, Hz. Osman'ın katli sebebiyle ortaya çıkan savaşlara hamletmenin daha uygun olacağını söyler. Buradaki silâha doğrudan sarılmanın da fitne çıkarmak olmayacağını, çünkü fitnenin doğru ile yanlışın ayrılmadığı yerde olacağını hata belli olunca doğruya yardımın şart olduğunu ekler.

Kanaatimizce, bu tür hadisleri belirli olaylara tahsis etmek uygun değildir. Çünkü Rasûlulla'm muradının ne olduğunu kesin olarak bilmek mümkün değildir.[28]

4246... Nasr. b. Asım el-Leysî şöyle demiştir:

Benû Leys'ten bir heyet içerisinde el Yeşkürî'ye[29] geldik.

El-Yeşkûrî:

"(Bu) heyet kim"? dedi.

"(Biz) Benû Leys'(iz)- Sana Hüzeyfe hadisini sormaya geldik" dedik.

El Yeşkûrî hadisi şöyle aktardı:

Hüzeyfe:

" YaRasûlullah bu hayırdan sonra şer var mı?" dedi.

Rasûlullah: "Fitne ve şer..."

Hüzeyfe:

"Yâ Rasûlullah, bu serden sonra hayır var mı?" dedi.
Rasûlullah üç defa:
"Yâ Hüzeyfe, Allah'ın Kitab'ını öğren ve içindekilere uy (bu soruyu bırak)"[30]
Hüzeyfe:
"Yâ Rasûlullah, bu serden sonra hayır var mı?"
Hz. Peygamber:
"Duman üzerinde bir suh ve içerisinde fitneler olan bir toplum."
Hüzeyfe:
"Yâ Rasûlullah duman üzerindeki Sulh nedir?"
Hz. Peygamber:
"Milletlerin kalpleri eskiden olduğu hale dönmez (Eski sevgi kalmaz)."
Hüzeyfe:
"Ya Rasûlullah, bu hayırdan sonra şer var mı?"
Rasûlullah:
"Kör ve sağır fitne... cehennemin kapılarında fitneye çağıran da-vetçilef olacak. "Yâ Hüzeyfe, senin bir kök ısırarak (yiyerek) ölmen o fitnecilerden birisine uymandan daha hayırlıdır."[31]

Açıklama

Hadisin İbn Mâce'deki rivayetinde, buradaki rivâyetin sa(jece son tarafı vardır. İbn Mâce'nin hadisi şu şekildedir. "Fitneler olacak, onların kapılarında, cehennem ateşine çağıran davetçiler bulunacak, Senin bir ağacın kökünü ısırarak öl men onlardan birisine uymandan daha hayırlıdır."
Hadîsin Sahîh-i Müslim'de de buradakinden hayli farklı bir rivayeti vardır.[32]
Hâdis-i şeriften anladığımıza göre; Hüzeyfe b. El-Yemân, Hz. Peygamber (s.a)'e içerisinde bulundukları hayırlı durumdan sonra tekrar eskisi gibi kötülüklerin gelip gelmeyeceğini sormuş, Hz. Peygamber (s.a) de bir takım fitnelerin çıkacağını haber vermiştir. Hüzeyfe, çıkacak fitnelerin bastırılıp tekrar iyi ve hayırlı günlerin gelip gelmeyeceğini sormuş, Efendimiz sanki bu tür soruları lüzumsuz görmüş ve "Yâ Hüzeyfe, sen (bu gibi sorularla uğraşma) Allahın Kitab'ını öğren ve içindekilere uy" buyurmuştur. Ancak Hüzeyfe soru sormaktan vazgeçmemiştir.
Hüzeyfe'nin sorduğu soru ve aldığı cevaplardan anlıyoruz ki, Müslümanlar arasında çıkan fitneler, yatıştırılacak ve tekrar sulh ve sükûn

doğacak; ama bu sulh, samimiyetten uzak, kin ve düşmanlıklar gizli; her an hortlayacak tipte olacak, birlik içerisinde olanları birleştiren de onların imanı ve dinlerinden ziyâde bir takım kötülükler ve günahlar olacaktır

Hz. Peygamber (s.a) in bildirdiğine göre en sonunda kör ve sağır bir fitne olacak ve fitne çıktığında insanları kötülüğe ve cehenneme ağıran kişiler bulunacaktır. O zaman halk içinde yaşamaktansa, ıssız yerlerde aç kalarak; gerekirse ağaç kökü yiyerek, yaşamak, bu fitneye karışmaktan çok daha iyi olacaktır.

"Kör fitne" den maksat, insanların gözünü köreltip hakkı görmelerine mâni olan fitnedir. "Sağır fitne" den inaksalda, o fitnenin, insanların kulaklarını, hakkı ve nasihati duymayacakları şeklide sağır etmesidir.

Kâdî îyâz, fitnenin kör ve sağır oluşunu şöyle izah etmektedir: "Fitnenin hiç bir çıkış yolu görülmeyecek ve yardım etmek isteyenlerin sesi duyulmayacak bir şekilde olmasıdır. İnsanlar, o fitne içerisinde basiretlerini yitirecekler, hak olan sözleri duyup düşünmek ve kendilerine edilen nasihâtları dinlemekten kaçınacaklardır."

Aliyyü'l Kârî'de bunun o fitnenin karanlığı ve içerisinde hakkın meydana çıkmamasından, şiddetten ve fitnecilerin sertliğinden kinaye olduğunu söyler,[33] Şüphesiz bunlar, birer anlayış şeklidir. Kesin olan, insanların basiretini kapatıp, Hakkı duymalarını engelleyecek büyük bir fitnenin gelecek olmasıdır. İnsanların hakikati görmesini ve hakkı duymasını engelleyen şeyin, medeniyetin getirdiği şaşalar, nefislere ve şehvetlere hitabeden ve gözleri kamaştıran, başka birşey görüp düşünmelerine mâni olan, yazılı ve sözlv faaliyetlerin olması mümkündür. Bunlara gerçeklerin, hak ve hakikatin anlatılıp öğretilmesini otorite yoluyla engellemek de eklenebilir.

Bu fitne içerisinde cehennem ateşine çağıran davetçilerin de insanları, dinden ve Allah inancından uzaklaştırmaya çalışan dinsizlerin, insanların basiretini kapatmaya çalışan şehvet, zevk, eğlence ve fuhuş delâletlerinin olması muhtemeldir.

Hadisin sonunda, Hz. Peygamber (s.a) Huzeyfe'ye, o cehennem davetçisi fitnecilere uymaktansa, uzlete çekilmenin, tenhalara kaçmanın daha hayırlı olacağını söylemişlerdir. Dikkat edilirse, Efendimiz "Sen onlara uymadan" buyurmuştur. Yani, fitnecilere uymayıp kendisini onlara kaptırmayanların, toplum içinden çekilip meydanı tümüyle fitnecilere bırakmasını tavsiye etmiyor. O halde müsiüman sadece kendisini düşünüp kaçmamalı, hicretin caiz olduğu gibi cihâdın farz olduğunu düşünmelidir.

Fitnecilerin davetine uymamalı. bununla da kalmayıp onlarla mücadele etmeli, tuzaklarına başkalarının düşmesini engellememelidir. Ama fitnecilere kapılacağından eminse veya bundan fevkalade endişe duyuyorsa, kenara çekilip yalnız kalması daha iyidir.[34]

4247... Sûbey b. Halid bu (önceki) hadisi Hüzeyfe (r.a)"den o da Rasûlullah (s.a)'den rivayet etti.

(Bu rivayete göre) Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"O gün bir halife bulamazsan, ölünceye kadar kaç. Sen (ağaç kökü) ısırarak ölürsen, (bu) daha hayırlıdır."

Râvî, hadisinin sonunda şöyle dedi:

Ebu Hüzeyfe dedi ki:

"Bundan sonra ne olacak?" dedim.

Rasûlullah (s.a) Şayet bir adanı kısrağın doğurmasını istese, o doğurmadan kıyamet kopacaktır."[35]

Açıklama

Avnü'l Mabûd sahibinin, Mişkat'tan nakline göre hadisin bir rivayeti de şu şekildedir. "Sonra tay doğacak ama kişi kıyamet kopuncaya kadar, ona binemeyecek" Bu rivayete göre meydana gelecek son fitne, kıyamete çok yakın olacaktır. Bezlü'l Mechûd'da, anılan bu fitnenin, önceki hadiste ifâde edilen "Kör ve sağır fitne" olduğu bildirilmektedir. Bu fitne, kıyamete o kadar yakın olacak ki, meselâ bir kişi kısrağının yavrulamasını isteyecek ve bunun için gerekli tedbirleri alacak, ama buna imkân bulamayacaktır. Yahut dünyaya gelen bir tayın büyüyüp kişinin ona binmesine fırsatı olmayacaktır.

Bundan maksadın Hz .İsa zamanı olduğu da söylenmektedir. Çünkü, o zaman, insanlar birbirleri ile savaş için taya binme ihtiyacı duymayacaklardır. Bir başka görüşe göre, bundan maksat DeccaTin zamanıdır. Dec-cal çıktıktan sonra kıyamete fazla zaman kalmayacaktır.[36]

4248... Abdullah b. Amr (r.a)'den; Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Bir imama biat edip de ona elinin safkasım[37] ve kalbinin semeresini veren (samimi olarak biat eden) kişi, gücü yettiğince ona itaat etsin. Eğer bir başkası çıkıp o imamla nizalaşırsa boynunu vurunuz"

(Abdurrahman b. Abdi Rabbi'l Kabe der ki:) (İbn Amr'e) "Bunu, sen, bizzat Rasûlullah'tan mı işittin?" dedim. "Onu kulaklarım duydu ve kalbim hıfzetti" dedi. "Senin şu amcan oğlu Muâviye bize (birşeyler) yapmamızı emrediyor,biz de yapıyoruz" dedim.

"Allah'a itaat konusunda ona itaat et, ama Alla'a isyanda karşı açık" dedi.[38]

Açıklama

Hâdis-i şerifin, Müslim ve İbn Mâce'deki Rivâyetleri buradakinden hayli uzundur. Meseleyi daha iyi tasavvur edebilmek bakımından Müslim'in rivayetini aynen buraya Abdurrahman b. Abdî Rabbî'l Ka'be şöyle dedi:

Mescid-i Haram'a girdim, baktım ki Abdullah b. Amr b. As Kabe'nin gölgesinde oturuyor. İnsanlar başına toplanmışlar. Ben de vardım ve yanına oturdum Abdullah şunları söyledi:

Bir seferde Rasûlullah (s.a)'le birlikte idik. Bir yerde konakladık. Kimimiz çadırını düzenliyor, kimimiz ok atıyor, kimimiz de mer'adaki hayvanların başında duruyorduk Derken Hz. Peygamber'in müezzini, namaza toplanın, diye seslendi. Biz de Rasûlullah'ın yanında toplandık. Efendimiz şöyle dedi:

Benden önceki her peygambere, ümmeti için hayır bildiği şeyleri onlara öğretmesi, şer bildiği şeylerden de sakmırması bir hak ve görev oldu. Şüphesiz, sizin şu ümmetinizin afiyeti öncekilerine verilmiştir. Sonrakilerine ise belâ ve hoşlanmıyacakları bir takım şeyler gelecektir. Bir fitne gelecek, birbirini aratacak. Öyle bir fitne gelecek ki mü'min, işte bu benim helâkımdır, diyecek. Sonra o açılacak yine bir fitne gelecek, Mümin, işte bu (benim helakim) diyecek. Artık kim cehennemden uzaklaştırılıp, cennete sokulmak isterse, oun ölümü Allah'a ve ahiret gününe inanır olduğu halde gelsin. O, insanlara kendisine yapılmasını istediği şekilde muamele etsin. Bir kimse bir imama bîat etmiş, ona elini vermiş ve samimiyetle bağlanmış ise, eğer gücü yeterse, itaat etsin. Başka biri gelir de o imamla nizaa tutuşursa, sonrakinin boynunun vurunuz.

Abdurrahman der ki: Ben Abdullah'a yaklaşarak "Allah aşkına söyle, bunu Rasûlullah'tan bizzat mı işittin?" dedim. Elleri ile kulakları ve kalbini işaret ederek, onu iki kulağım işitti, kalbim de öğrendi, dedi.

Ben kendisine:

Şu amcan oğlu Muâviye var ya, bize aramızda mallarımızı, haksız yere yememizi ve kendi kendimizi öldürmemizi emrediyor. Halbuki Allah (cc)

"Ey İnananlar, kendi kendi aranızda mallarını haksızlıkla yemeyin, ama sizin karşılıklı rızanızla bir ticaret olursa müstesna, kendi kendinizi de öldürmeyin. Şüphesiz ki Allah size merhametlidir."[39] buyuruyor, dedim.

Sen ona Allah'a itaat hususunda itaat et, Allah'a isyan konusunda da karşı çık, dedi."'

Görüldüğü gibi Müslim'in rivayeti Ebû Davud'un kinden oldukça uzun.

Hadisin Sahîhî Müslim ve Sünen-i İbn Mâce'dcki rivayetleri de göz önüne alındığında şunu anlıyoruz:

Hz. Peygambcr'in vefatından sonra müslümanların başına bir takım belâ ve musibetler gelecektir. Bunlar öyle olacak ki nerede ise gelen gideni aratacak ve mümin her bir fitne gelişinde "bu beni mahvedecek" diyecektir. İşte bu ortam içerisinde, Allah'a ve ahirete inanmış bir vaziyette ölenler cennete gireceklerdir. Mümin o şekilde ölebilmeye çalışmalıdır. Ayrıca mü'min kendisine yapılmasını istemediği bir muameleyi başkalarına yapmamalı, kendisine nasıl davramlmasını istiyorsa başkasına da öyle davranmalıdır.

Hadisin Sünen-i Ebû Davûd'daki kısmı ise İmamlık, yani devlet başkanlığı ile ilgilidir. Hz. Peygamber bu konuda bir devlet başkanına biat eden kişinin, artık ona itaat etmesi, kendisine isyan edenlere karşı onu koruması gerektiğini ifâde buyurmuştur.

Hadisin sonunda belirtildiği üzere râvî Abdurrahman; Abdullah b. Amr'a, Muaviye'nin kendilerine bir şeyler yapmalarını emrettiğini; onların da yaptıklarını söylüyor. Bundan maksat, Hz. Muaviye'nin, esas halife Hz. Ali olduğu halde, kendilerine Ali (r.a) ile mücadele etmelerini cm-retmesidir. Çünkü, bu soru, Abdullah'ın Hz. Peygamber (s.a)'in bir halifeye biat edildikten sonra artık ona itaatin gerekli olduğunu söylediğini haber vermesi üzerine gelmiştir. Abdurrahman ona, sen böyle diyorsun, ama amcanın oğlu Muaviye bize hâlife olan Ali'ye karşı çıkmamızı istiyor, biz de denileni yapmak zorunda kalıyoruz, diyor. Abdullah'da "Allah'a isyan konusunda" onun emrine itaat etmemesini, Allah'a taâtte ise itaatin gerekliliğini söylüyor. Abdullah'ın bu sözünü hem, Muaviye'nin Allah'a isyanı emrettiğini ihsasa hem de aksine ihtimali vardır.

Bilindiği gibi Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasındaki hilafet kavgası, müslümanlar arasında büyük ayrılıkların çıkmasına, bir çok müslüman kanının dökülmesine ve tesiri zamanımıza kadar uzanan büyük fitnelerin

çıkmasına sebep olmuştur. Müslümanlar, bu kavgada genelde, Hz. Ali'nin haklı olduğunu; esas hilâfetin onda olduğunu, Hz. Muaviye'nin ise bir ietihad hatası işleyerek Hz. Ali'ye karşı çıktığını söylerler. Hz. Muaviye, sahâbî'den birisi olduğu ve Rasûlullah (s.a) ashabını övdüğü için, onu günahkarlığa iiisbet etmezler ve halifeye isyan eden bir âsi olarak değerlendirmezler. Tabiki, bu konuda hassasiyet gösterenler ehl-i sünnet alimleridir. Müslümanların başına büyük gaileler açan bu kavgaların unutulmayıp, canlı tutulması ve bu sebeple müslümanlar arasına tefrikalar sokup birbirlerine düşürülmesi, şüphesiz, ya gayri müslimlerin ya da gafil müslümanların işidir. Biz bu konuyu kendi kaynaklarına terk ederek hadisteki "Allah'a taat konusunda ona itaat et" sözü ile ilgili olarak Bezltri-Mechûd'daki bir değerlendirmeyi özetlemek istiyoruz.

Râvi'riin sorusuna karşılık, Abdullah b. Amr'm verdiği cevap pek uygun düşmemektedir. Çünkü, hz. Ali'ye daha önce biat etmişlerdir ve o, hilâfete daha müstehaktır. Hz. Muaviye'nin Hz. Ali'ye karşı ilk savaşı haksızdır. İçtihadında hatâ etmiştir. Buna sebep kendisine gelen, tevatür derecesindeki haberlerin ona Osman'ın katlinin Hz. Ali'nin işareti ile intibaı vermesidir. Hz. Hasan'la Hz. Hüseyin'in kapıda bulunuşları da buna bir delil ve fesatçı muannitlere bir hüccet olmuştur. Sâhâbrlerden Yezîd'e biat edenler ve biat etmiyenler için de aynısını söyleriz. Şüphesiz Hz. Peygamber'in "Ötekinin boynunu vurunuz" emri mutlak değildir. Nasıl böyle olsun ki? Çünkü eğer bu emir, hiç bir kayda bağlı kalmadan mutlak olsaydı teklifi mâlâyütak olurdu. Nasıl böyle olsun ki? Bu emir ancak, asiyi öldürme imkânına sahip olana yöneliktir; gücü yetmeyene değil! Böyle olunca; çaresiz kalınca, isyankar lidere boyun eğmenin caiz olduğu anlaşılır. Aksi halde boşu boşuna nefsi tehlikeye atmak söz konusudur.

Hz. Ali'nin vefatından sonra tüm sahâbîler, Hz. Muaviye'nin hilâfetinde ittifak etmişlerdir. Yezid'in hilafetî konusunda ise çeşitli guruplara ayrılmışlardır. Kimisi, zalim hükümdarlara da itaatin gerekliliği konusundaki emirlerin zahirini esas alarak onun halifeliğini caiz görmüşler, kimileri de onun halifeliğini kabul etmeyerek başka bir halifenin seçilmesini gerekli görmüşlerdir Abdullah b. Zübeyr (r.a) bu ikinci gruptadır. O kendisini hilâfete lâyık görmüş ve biat almıştır. Herhalde onun biat alışı, ya Yezid'den önce ya da onunla birlikte olmuştur. Her iki halde de O, Yezid'e isyan etmiş sayılamaz. Çünkü, Yezîd halife olmamıştı ki, kendisine çıkanlar âsi olsun. Abdullah b. Ömer'in ona biat etmesi de onun güç üstünlüğünü görmesinden ve fitne çıkacağından korkmasından

ötürüdür. İbn Zübeyr ise, Yezîd'e karşı koyma gücünü kendisinde görmüş onun için biat etmemiştir.

Burada akla bir soru gelebilir: Hz. Hüseyin, her ikisine de biat etmemiştir. O halde, O, en azından birisine karşı âsi sayılmaz mı? Bu soruya şöyle cevap verilebilir. Hz. Hüseyin, Yezîd'e biat etmedi, çünkü onu bu işe layık görmüyordu Üstelik Ehlü'1-hâl ve'l-akd henüz onun hilâfetinde ittifak etmemişlerdi. İbn Zübeyr'e biat etmeyiş sebebi de onun halifeliği haberi kendisine ulaşmamasından olabilir. Yahut ulaşsa bile, Medine'ye varınca ona biat etmek istediği halde meydana gelen olaylar yüzünden buna imkan bulamamış olabilir. İkinci bir ihtimal olarak, İbn Zübeyr'de Yezîd'e karşı koyacak güç göremediği için özelikle gecikmiş olması mümkündür.

Bu zatların hiçbirisini âsi saymak mümkün değildir.[40]

Bazı Hükümler

1- Müslümanlar kendilerine lider olarak seçtikleri kişiyi başka liderlik iddiasında bulunanlara karşı korumakla yükümlüdürler.

2- Liderin Allah'a tâat konusundaki veya Allah'ın emrine muhalif olmayan emirlerine uymak lazımdır.

3- Allah'a isyan konusundaki emri, emri veren devlet başkanı bile olsa uymak caiz değildir.

4- Silâh yoluyla İdareyi ele geçirenin, Allah'a isyan mâhiyetinde olmayan emirlerine uymak caizdir.[41]

4249... Ebû Hureyre (r.a)'den; Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Yaklaşan serden (dalıy) Vay arapların haline, Elini (savaştan) çeken kurtuldu."[42]

Açıklama

Hadisin Buhari, Müslim ve İbn Mâce'deki rivayeti Zeynep binti Cahş (r.a)'dandır. Buralardaki rivayetler arasında, ufak bazı farklar olmakla beraber, birbirlerine olan benzerlikleri Ebû Davud'un bu rivayetine olan benzerliklerinden daha yakındır. Buharî'nin Kitabü'l Fiten'deki rivayeti şu şekildedir. Zeynep binti Cahş (r.a) şöyle demiştir.

Rasûlullah (s.a) yüzü kızarmış bir vaziyette uyandı. Şöyle diyordu: "Lâilâhe illallah, yaklaşan serden (dolayı) vây Arapların haline !Bugün Yecüc ve Mecüc Şeddinden şu akar -Süfyan; doksan veya yüzü işaret etti.- [43]

Rasûlullah (s.a)'e, Aramızda sâlihler varken biz helak olacak mıyız? denildi. "Fısku fücur çoğaldığında evet" buyurdu."

Hadisten anladığımıza göre, Rasûlullah (s.a) yakında bir fitnenin çıkacağını ve bu yüzden, müslümanlarm sıkıntıya düşüp rahatsız olacaklarını haber vermiştir. Hadiste Özellikle Araplar anılarak "Vay Arapların haline" denilmesine sebep, o zaman Müslümanların büyük çoğunluğunun Araplardan oluşudur. Yoksa, maksat arap olmayanların gelecek olan bu fitneden rahatsız olmayacaklarını ihsas değildir. Sindî'nin ifâdesine göre ise, bu tahsise sebep Arapların ilk müslüman olanlar olmalarıdır.

Hadîsi terceme ederken "Vây haline" diye terceme ettiğimiz (veylün) kelimesi bir kaç mânâda kullanılmaktadır. Bunlar: Bir şerrin gelmesi, azap için kullanılan bir kelime ve cehennemde bir vadinin adıdır.

Sarihler, Rasûlullah'm yaklaştığım haber verdiği şer, yani fitneden maksadın, müslümanlarm ilk asırda yaşadıkları kargaşalar olduğunu söylerler. Bunlar, Hz. Osman (r.a)'m öldürülmesi ve Hz. Ali ile Hz. Muâviye arasında cereyan eden savaştır. Başka bir görüşe göre de mak'sat, Yezîd ile Hz. Hüseyin Efendimiz arasındaki acı hâdisedir. Avnü'l Ma-'bûd ve Bezlü'l Mechûd müellifleri, sonraki ihtimali daha uygun bulmuşlardır. Bunun Arap olanlar ve olmayanlar arasında açık bir şer olduğunu söylemişlerdir.

Rasûlullah (s.a), o fitnede, savaşa iştirak etmeyip kenarda kalanların kurtulacaklarını ifade buyurmuştur.

Hadisin diğer kitaplardaki, Zeynep Binti Cahş'tan yapılan rivayetinde, o gün Ye'cüc ve Me'cüc şeddinde bir deliğin açıldığı ifade edilmiştir. Yecüc ve Me'cüc denilen milletler kıyamete yakın bir zamanda ortaya çıkıp fitne çıkartacaklardır. Kur'an-ı Kerim'de (Kehf 83, 96 ve Enbiya 96,97) Yecüc ve Mecüc'den bahsedilmektedir. Bunların hangi milletler olduğu konusunda çeşitli görüşler vardır. Kimi alimler Moğollar ve Hunlarin olduğunu söylerler. Bazıları'da Rusların Ye'cüc, İngilizler'in ve Almanlar'ın da Me'cüc sülâlesinden olduklarını. Hiç birisi kesin bir delile dayanmaz.

Ye'cüc ve Me'cüc Şeddinin nerede olduğu konusunda da farklı görüşler vardır. Bu görüşler, Ye'cüc ve Me'cüc Şeddinin: "Çin Şeddi, Ye-men'deki

Me'rib Şeddi, Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki demir kapı, Buhara'nm Kokya dağı bitişiğindeki sed şeklindedir. Ye'cüc ve Me'-cüc'un hangi Millet olduğu konusundaki görüşler gibi, şeddin de neresi olduğu konusundaki görüşler de sağlam dayanaktan yoksun birer mütalaadır.

Yine hadîsin Buharı, Müslim ve İbn Mâce'deki rivayetlerinde toplum içerisinde sâlih kullar olduğu halde gelecek azabın umumi olacağı, fisk-u fücurun, yani fuhşun çoğaldığı dönemde tüm insanların helak olacakları ifâde edilmektedir. Bazı âlimler ise fısk-u fücuru mutlak kabul etmişler ve tüm günahlara şâmil olduğunu söylemişlerdir.

Enfâl Sûresi'ndeki şu âyet, Rasûlullah'ın; fitnenin umumi olacağı tarzındaki haberlerini teyid etmektedir:

Öv/e hır fitneden sakınınız ki o, hiç de sizden sadece zulmedenlere dokunmak fa kalmaz"[44]

4250... Ebû Davûd dedi ki:

Bana İbn. Vehb'den haber verildi; dedi ki: Bize Çerir b. Hâzim, Ubeydullah b. Ömer'den haber verdi. O NâfTden, Nâfî'de îbn Ömer'den, Ra-sûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti.

"Yakın bir zamanda Müslümanlar Medine'de muhasara edilecekler, öyle ki en uzak sınır karakolları, selâh olacak"[45]

Açıklama

Avnü'l Ma'bud'da, hadiste mechûl bir şahsın bulundugu, çünkü Ebû Davud'a hadîsi haber veren şahsın belirtilmediği ifâde edilmektedir.

Bezlü'l Mechûd'da bu sözler müstakil bir hadîs olarak ele alınmamış:, bir önceki hadîs içerisinde verilmiştir.

Hadîsten anladığımıza göre, Müslümanlar, bir gün düşman tarafından sıkıştırılacak ve Medine-i Münevvere ile selâh denilen yer arasında muhasara edileceklerdir.

Hadis-i şerifte, işaret edilen günde Medine'ye en uzaktaki sınır karakolunun Selah olacağı ifade buyurulmuştur. Sınır karakolu diye terceme ettiğimiz "Mesâlih "kelimesi, " Mesleha" kelimesinin çoğuludur. Bu kelime aslında silâh deposu mânâsındadır. Ancak, sınır ka-rakollarmdaki insanlar düşmanın ani bir hücumuna karşı pür silâh oldukları için bu isimle tabir edilmiştir.

İbnü'l Esîr, en-Nihâye adındaki eserinde, bu kelimeyi "Sınırları düşmandan koruyan topluluktur. Onlar, silahlı oldukları veya silâh deposunda eğleştikleri için Mesleha denilmiştir. O, gözetlenen karakol gibidir. Orada düşmanın ani hücumunu gözetleyen insanlar vardır." diye açıklamıştır.[46]

Selah:

Hayber yakınından bir yerin adıdır, Hayber ile Medine arasına düşer. Bu kelimeyi Sülah şeklinde okuyanlar da vardır.

Aliyyü'l Kârî, Müslümanların son karakol noktasının, Medine'ye yakın bir mesafede olan Selah'ta oluşu, kâfirlerin sıkıştırmasının şiddetine ve müslümanları kuşatmalarının fazlalığına delâlet ettiğini söyler.[47]

4251... Zührî şöyle demiştir: Selah, Hayber'in yakınındadır.[48]

Açıklama

Bu haber yukarıdaki hadiste geçen Selah denilen Mevkinin, Zührî tarafından yapılan bir izahıdır, Görüldüğü gibi, o Hayber yakınında bir yerdir.[49]

4252... Sevban (r.a)'den rivayet edildi ki; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Allah (c.c) benim için yer yüzünü dürüp topladı -Yahut "Rabbim benim için yeryüzünü dürüp topladı." dedi.[50] doğusunu ve batısını gördüm. [51]Şüphesiz benim ümmetimin hükümranlığı, dünya'dan benim için dürülüp toparlanan yere ulaşacak. Ayrıca bana kırmızı (altın) ve beyaz (gümüş) olan iki hazine verdi.

Ben, Rabbim'den ümmetim için, onları genel bir kıtlıkla helak etmemesini, onlara kendilerinden başka bir düşman musallat edip de köklerini kazımamasını istedim.

Rabbim, bana şöyle dedi:

"Yâ Muhammed, (s.a) Şüpesiz ben bir şeyi takdir ettiğim zaman, artık o geri çevrilmez. Ben, onları genel bir kıtlıkla helak etmeyeceğim. Onlar aleyhine dünyanın dört bucağından toplansalar bile, köklerini kazısın diye,

başlarına kendilerinden başka bir düşmanı musallat etmem. Ta ki, birbirlerini helak etsinler ve birbirlerini esir etsinler."

Ben Ümmetim için ancak sapıtıcı (yoldan çıkartıp bid'atları emreden) liderlerden korkarım. Benim ümmetimin arasına kılıç girdi mi

(iç kavgalar çıkınca), artık kıyamet gününe kadar bir daha çıkmaz. Ümmetimden bazı kabileler, müşriklere iltihak etmedikçe ve yine ümmetimden bazı kabileler putlara tapmadıkça kıyamet kopmaz. Şüpesiz, ümmetim içerisinden otuz tane yalancı çıkacak. Onların her biri kendisini peygamber sanacak. Halbuki, ben, Peygamberlerin sonuncusuyum. Benden sonra Peygamber yoktur. Benim ümmetimden bir grup da Allah'ın emri gelinceye kadar hak üzerine -İbn İsa, "Üstün olarak" dedi. - devam edecek. -Sonra, iki râvî ittifak ettiler - Onlara muhalefet edenler kendilerine zarar vermeyecektir.[52]

Açıklama

Hâdîs-i şerif, Rasûlullah'ın peygamberliğine şahit eden mucizeler kabilindendir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a), ileriye matuf bir takım haberler vermiş ve bu haberler aynı ile tahakkuk etmiştir. Gerçekten İslâmiyet tüm dünyaya yayılmış ve bu yayılma genelde doğu batı istikametinde olmuştur. Müslümanlar zenginleşmişler, ganimetler elde etmişlerdir. Irak Kîsrası'nın gümüşleri müslümanların eline geçmiştir. Zaman zaman mevzii kıtlıklar olmakla beraber İslâm Alemi'nin tümünü kaplayan ve onları helak eden bir genel kıtlık yaşanmamıştır. Asırlardan beri tüm küfür alemi çeşitli isimler altında Müslümanlar'i yok etmek, yeryüzünden İslam'ın izini silmek için çalışmalarına rağmen buna muvaffak olamamışlardır, ve inşallah olamıyacak-lardır da.. Buna mukabil Hicret'in ilk asırlarından beri Müslümanlar arasında tefrika girmiş, müslümanlar birbirlerini boğazlamışlar, birbirlerini esir etmişlerdir. Bu hâl zamanımıza kadar aynı şekilde devam etmiş ve hâlâ'da sürüp gitmektedir.

Rasûlullah Efendimiz'in buyurduğu gibi, gayri müslîmler onları alt edemediler ve İslâm'ı yok edemediler, ama içlerinden çıkan liderler, onları sapıttılar, yönlerini değiştirdiler. Değişik fikirler ve akımlar ortaya atarak, halkı, o akımların içine soktular. Dinlerinin ve inançlarının içine bir takım hurafe ve bid'atlar soktular Ruhlarını alıp, onları kabukla oyaladılar. Müslümanları gayri müslimlerin birer uydusu hâline getirdiler, içleri ve dışlarıyla onlara benzettiler. Müslümanlığı isimlerinde bıraktılar.

Kendilerinin uydurdukları ve gayri müslimlerden aldıkları birtakım nizamları, İslâm'ın yerine ikâme ettiler.

Bazı müslüman topluluklar, gerçekten müşriklere iltihak etti. Bazıları, çeşitli isimler altındaki putlara tapınırlar hale geldiler. Bu durum Hz. Peygamber'in vefatından iibaren yalancı peygamberlerin çıkması ile başladı. Yalancı peygamberlerin arkası kesilmedi de.. Efendimiz, bunların otuz kadar olacağını söyler. İbn Mâce'deki rivayette bu yalancılar Deccal diye adlandırılmıştır.

İbn Hacer, Buharı şerhinde bu deccallardan bazılarının isimlerini ve özelliklerini anlatmaktadır. Tabiki bu bir tahmindir.

Hadîsin sonunda Müslümanlar'dan bir taifenin Allah'ın emri gelene kadar hak üzere devam edeceği ve muhaliflerin onlara zarar veremiyecek-leri beyan buyurulmaktadır. Fethü'l - Vedûd müellifi, buradaki Allah'ın emrinden maksadın, tüm müslümanların ruhu kabzedileceğinde esecek olan rüzgar olduğunu söyler. Hakim'in Müstedrik'indeki rivayette ise, "Ümmetimden bir taife, kıyamete kadar hak üzere galip olarak devam edecek" şeklindedir. Bu rivayetten, Allah'ın emrinden muradın kıyamet olduğu anlaşılmaktadır.

Münavî ise "Kıyamet yaklaşıncaya kadar... zira yeryüzünde Allah diyen kalmayıncaya kadar kıyamet kopmaz" der.

Hâdîs-in İbn Mâce'deki rivayetinde, Hz. Peygamber Efendimiz, kendisinin Allah (c.c)'den üç şey istediğini söylemiş peşinden ise ikisini saymıştır. Bunlar**1-** Ümmetin tümünü kaplayıp onları helak edecek bir kıtlık vermemesi, **2-** Düşmanların Müslümanlar aleyhinde birleşmemeleridir.

Bu durum, iki şekilde izah edilebilir. Ya hadisteki "üç" Efendimiz'in isteklerinin üç kere tekrarlandığı şekilde anlaşılmalıdır. Ya da Hz. Peygamber istediği üçüncü şeyi söylememiştir.[53]

4253... Ebû Malîk - Yanı el-Eş'arî- (r.a)'dcn rivayet edildiğine göre[54] Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur.

Allah (c.c) sizi (şu) üç şeyden himaye etmiştir.

1- Peygamberinizin size beddua edip de, sizin toptan helâk olmanızdan,

2- Bâtıl üzere olanların hak üzere olanlara galabe çalmasından,

3- Dalâlet (sapıklık) üzere birleşmenizden.[55]

Açıklama

Bu hadîsi Muhammed b. Avf iki ayrı târikten rivâyet etmiştir. Bunlardan birisi, Muhammed b. îsmâîl, babası İsmail ve Damdam ve Şûreyh isnadıdır.

Bu isnad "bize haber verdi" tarzındadır. Diğer isnâd ise 'İsmail'in kitabından okudum, o da Damdam kanalıya Şüreyh'ten" tarzındadır. Bu isnad daha âlîdir. Yani râvî sayısı daha azdır.

Hafız, Telhis.de bu hadisin isnadında inkıta olduğunu, bunun, birden fazla yolla rivayet edildiğini, ama hepsinin tenkide maruz kaldığım söyler. Hafız, başka bir yerde ise, bu hadisin senedinin hasen olduğunu söylemiştir:

Münzirî, Muhammedin babası İsmail hakkında lâf edildiğini; Ebû Hatim ise, Muhammed'in, babasından hadis duymadığını söylemişlerdir.

Hadis-i şeriften Allah tealâ Hazretleri'nin, biz Ümmet-i Muhammed'ı üç felâketten koruduğunu görüyoruz. Metinde de müşahade edildiği gibi; bunlardan birisi, Peygamberimiz'in bedduasına maruz kalmayışımızdır. Halbuki Önceki ümmetlerden, peygamberlerinin bedduasını alıp da helâk olanlar vardır. Meselâ Hz. Nuh, kavmine beddua etmiş, onlar da helak olmuştur. Bizim Peygamberimiz ise, kavmi için beddua etmek şöyle dursun devamlı hidayet istemiş, en sıkıntılı zamanlarında dahi ümmetini hatırından çıkarmamış ümmeti için hayır dua etmiştir.

Cenâb-ı Hakk'ın bize bahşettiği ikinci ayrıcalık, bâtılın asla hakka galip gelemeyeceğidir. Zaman zaman zahirde ehl-i bâtıl güçlü görülebilir. Ama bunlar, geçici ve izafîdir. Aslında ehl-i hakk galiptir. Üçüncü husus da Müslümanların tümü ile sapıklık üzere birleşmeyecekleridir, yani eğer müslümanlar bir konuda görüş birliği halinde iseler o haktır. Bu sebepten dolayı icma, kitap ve sünnetten sonra üçüncü şef i delil olmuştur.[56]

4254... Abdullah b. Mesud (r.a) rivayet edildiğine göre,

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"İslâm'ın değirmeni otuzbeş, otuzaltı yada otuzyedi yıl dönecektir. Eğer (bundan sonra) helak olurlarsa, ihtilâfa düşüp din işlerini ihmal ederlerse, yolları kendilerinden önceki ümmetlerden helak olanların yoludur. Eğer dinleri (tahrife ve tağyire uğramadan) kalırsa, yetmiş sene devam eder."

İbn Mes'ud derki:

"Yetmiş yıl, otuzbeş, otuz altı veya otuz yedi yıldan kalan (sonra) dan mı, yoksa baştan mı başlar?" dedim.

Rasûlullah (s.a), "Baştan başlar" buyurdu.[57]

Ebû Davûd der ki: (İsnadtaki Râbî b. Hiraş'ı ha'yı noktalı olarak) " diyen hatâ etmiştir.)[58]

Açıklama

Bu hâdisîn anlaşılmasında ulema arasında hayli ihtilâf edililmiştir. Bu ihtilâflar genelde metinde kullanılan cümlelerin ifâde ettiği mânâları anlama konusunda olmuştur. Bu farklı anlayışları özetlemek istiyoruz:

"İslam'ın değirmeni: .... dönecektir." Bu cümlenin ifâde ettiği mânâda iki görüş vardır.

1- Dinin işlerinin düzgün olarak ve Rasûlullah devrinde olduğu hâl üzere devam etmesidir. Allah'ın ahkâmının uygulanması, hadlerin tatbiki, hilâfet ve velayetin düzgün bir biçimde devamıdır.

Ulema'nm çoğunluğu, anılan cümleyi bu şekilde anlamışlardır. Onlar bu anlayışa götüren amil, belirli bir hızla dönmekte olan değirmenin eski halinden bir değişikliğin olmayışı eski hali ile sonraki halinin aynı oluşudur.

2- Bundan maksat, savaşların çıkması, müslümanlarm birbirlerini Öldürmeleridir. Bu görüş Hattabî ve Begavî'ye aittir.

Değirmenin dönmesi ile savaş arasındaki ilgi şudur: Değirmen döndükçe, taşlar arasındaki taneleri ufalar, öğütür un ufak eder. Savaş da, savaşa katılanların canlarını öğütür; onları yok eder. Ayrıca Arap edebiyatında savaşın, "Değirmen taşının dönmesi" ile ifâde edildiğini söylerler ve bunun için şahitler getirirler. Muselâ bir şair savaşı vasf ederken "

“Bizim değirmenimiz ve onların değirmeni döndü" demiştir. Ayrıca Ferezdak'in dedesi Sa'saa:"Elini Ce-mel değirmeninden (yani Cemel Savaş 'ında) kaldırdığı zaman Ali b. Ebî Talip (r.a)'a geldim" demiştir.

Avnü'l Ma'bud müellifi, Arap edebiyatındaki bu isti 'mallar j gösterilerek; ikinci, yani Hattabî ve Begavî'nin anlayışlarının sahih olmasının gerekliliği tarzında varid olacak itiraza şöyle cevap vermektedir.

"Şüpesiz Araplar, harpten kinaye olarak değirmenin dönmesini kullanırlar. Ancak bu, sözde açıkça veya işaretle harp kelimesi zikredildiği taktirdedir. Hadiste ise, harp kelimesi geçmemektedir. Türbeştî şöyle der.: Araplar, harpten kinaye olarak değirmenin dönmesini kullanırlar ve harbin değirmeni döndü derler. Onların harp kelimesini anmadan, değirmenin dönmesini savaştan kinaye olarak söylediklerini bulamazsın. Bu hadiste harp kelimesi anılmamış, İslâm'ın değirmeni denilmiştir. Uygun olan, bu sözden maksadın İslâm'ı anılan müddet zarfında işinin; düzgün bir şekilde,

eskiden olduğu gibi devam etmesidir. Değirmenin dönmesinin, kişinin işlerinin düzgün bir şekilde yürümesi mânâsında müstear olduğu vakidir..."

Avnü'l Ma'bud müellifi bundan sonra, İbnü'l Esîr'den de önceki mânâyı destekleyen nâkiller yapmaktadır:

"Otuzbeş veya otuzaltı, ya da otuz yedi yıl." Alimler bu sözden maksadın, Anılan müddet zarfında mı yoksa, anılan müddetlere kadar rm olduğunda ihtilaf etmişlerdir. Başka bir ifâde ile anılan rakamların başındaki "lam" harfinin vakit manasında mı, yoksa gaye için olan "-İlâ" mânâsında mı olduğunda ihtilâf etmişlerdir. Tercih edilen görüş "lâm"m vakit mânâsında oluşudur. Bu cümledeki rakamlar arasındaki " =veya" kelimesinin hangi mânâda kullanıldığı da tartışılmalıdır. Bazı âlimler bunun tenvî için yada " = bilâkis" manâsında olduğunu söylerlerken, İzâletü'I - Hafâ adındaki eserde, bunun râvîlerden birisine ait bir şek olduğu söylenmektedir.

Rasûlullah'ın haber verdiği bu otuzbeş, otuzaltı, veya otuzyedi senelik müddetin başlangıç zamanı hadisde zikredilmemiştir. Bu müddetin başlangıcının Hicret olması muhtemel olduğu gibi, hadisin varid olduğu, yani Hz. Peygamber'in bu sözü söylediği zaman olması da muhtemeldir. Bu Hadis Hz. Peygamber'in vefatından beş ya da altı yıl evvel varid olmuştur.

Eğer başlangıç müddeti olarak Hicret esas alınırsa, İslâm'ın işlerinin müstakim bir şekilde devam edeceği, otuzbeş yada otuzaltı yıllık müddetin sonu, Hz. Osman'a karşı yapılan ayaklanma olmuş olur, Hz. Ali döneminin bu müddetten hariç tutulması, onun döneminde İslâm âleminin tümünde tek hükümranlığın olmayışıdır. Ama başlangıç zamanı olarak, hadisin varid olduğu an esas alınırsa, otuzbeş yılın bitimi Hz. Ali'de dahil Hülefa-i Râşidîn devrinin sonudur. Cemel Savaşı otuzaltı yılının sonu, Sıffîn savaşı da otuz yedi yılının sonunda olmuştur.

"Eğer (bundan sonra) helak olurlarsa (ihtilafa düşüp din işlerini ihmâl ederlerse, yolları helak olanların yoludur."

Alimler, bu cümlenin anlaşılmasında da ihtilâf etmişlerdir. Çoğunluk, bizim terceme ederken parantezle işaret ettiğimiz şekilde anlamışlardır. Yani helake sebep olan şeyler, helak olarak adlandırılmışlardır. Yani mânâ" eğer onlar durumlarını değiştirir dinlerini tahrif eder, liderlerine karşı çıkar, Allah'a isyan edip zulme dalar ve Allah'ın hududunu terkederlerse..." demektir.

Hattabî'ye göre ise bu söz, "Şayet savaş ve cihadı terk etmek suretiyle helak olurlarsa onların yolu önceki milletlerden helak olanların yoludur."

şeklinde anlaşılmalıdır.

"Eğer, dinleri (tahrife uğramadan) kalırsa..."

Bizim tercememiz, Avnü'l Ma'bud müellifinin anlayışına göre yapılmıştır. Hattabî ise, bu cümledeki "din" kelimesinin melik manasında olduğunu söyler ve şöyle der: "Bununla, Ben-i Ümeyye'nin saltanatı ve saltanatın onlardan, Abbasîler'e geçişi kastedilmiştir. Hükümranlığm tam olarak Emevîler'e geçişi ile, Horasan'da Abbasî Devletinin doğuşu ve Emeviler'in zayıflmaya başlayışı arasında yetmiş sene kadar geçmiştir."

Avnü'l Ma'bud müellifi, Hattabî'nin bu sözünün son derece zayıf, hattâ bâtıl olduğunu ve İbn-ül Esir'in şu sözlerini nakleder. "Gördüğün gibi bu tevil doğru değildir. Çünkü onun işaret ettiği müddet yetmiş sene defe gridir. Ve o müddet zarfında din kaim değildi."

Erdebilî ulemâ'nm, Hattabî'nin sözünü zayıf bulduklarına işaretle şöyle der. "Ümeyye oğulları dönemi bin aydır. Bin ay, seksen üç sene ve dört ay eder"

Türbeştî'de, Hattabî'nin yukarıya aktardığımız sözünü naklettikten sonra şunları söylemektedir: "Allah, Ebû Süleyman'a yani Hattabî'ye rahmet etsin. Şayet o, hadîsi iyice düşünse ve tevilini hadîsin siyakı üzerine kursa idi, Rasûlullah'ın bu sözleri ile Emeviler'in saltanatını kastetmediğini bilirdi. Aksine onun maksadı, Ümmetin işinin baştakilerc itaat-la, hadleri yerine getirmekte düzenli gitmesidir."

Hadisin sonunda İbnü'l Mes'ud, Hz. Peygamber (s.a) bu yetmiş senelik müddetin, daha önce geçen otuz küsur senenin bitiminden itibaren mi yoksa, o müddetin başından itibaren mi başladığını sormuş Rasûlullah'da başından başladığını söylemiştir. Yani onların dinlerine ait işler, Hicret'ten (veya o sözü söylediği andan) itibaren yetmiş sene devam edecektir.[59]

4255... Ebû Hûreyre (r.a)'den rivayet edildi ki; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Zaman yaklaşıp (kısalacak), ilim (ehli) azalacak, fitneler ortaya çıkacak, (insanların içine) cimrilik atılacak ve here çoğalacak" Rasulullaha:

" Herç" nedir Ya Rasûlullah? denildi. -Kati, Kati... buyurdu.[60]

Açıklama

Hadîsin, Buharî'nin Fiten'deki rivayeti buradaki ile aymdır. Müslim'in Fitendeki rivayeti ise kısadır. Sadece sonundaki katl'in çoğalacağını bildiren

bölüm vardır.

Hadisteki "Zaman yaklaşacak..." cümlesinden muradın ne olduğu konusunda hayli farklı ihtimâller üzerinde durulmuştur. Bu konuda ortaya atılan ihtimâller şunlardır.

1- Kıyametin yaklaşmasıdır.

2- İnsanların şer ve fitnede birbirlerine yaklaşmalarıdır.

3- İnsanların ömürlerinin kısalığıdır.

4- Günlerin ve gecelerin kisalmasıdır. Öyle ki, sene, ay gibi; ay, hafta gibi; hafta gün gibi; gün saat gibi, saat da alevin parlaması gibi olacaktır.

5- Bereketin azalmasıdır.

6- Devletlerin son bulmaya ve asırların yok olmaya koşuşmalarıdır.

7- İnsanların dini hayatlanndaki gevşeklikten dolayı hallerinin birbirine yaklaşmasıdır. Öyle ki, içlerinde iyiliği emredip, kötülükten men eden kimse kalmayacaktır. Çünkü fısk artacak, fasıklar çoğalacaktır.

Bu ihtimallerin bir kısmı değişik alimler tarafından ileri sürülmüştür. Biz hepsini icmal ederek verdik.

Hadîsin devamında Rasûlü Ekrem Efendimiz, işaret edilen zamanda ilmin azalacağını haber vermiştir. Bu, ulemanın ölmesi ve yerlerini doldurulacak kişilerin yetişmemesidir. Zira, Cenab-ı Allah, ilmi insanların içinden söküp almaz. Alimlerin ruhlarını kabzetmek suretiyle alır.

Bundan sonra Hz. Peygamber (s.a) insanların kalplerine cimriliğin atılacağını söylemektedir. Sarihler, buradaki cimriliği malla ilgili olana tahsis etmemişler, her halin kendine göre bir cimriliğinin olduğunu söylemişlerdir. Meselâ, alim, ilmini yaymaktan; sanatkâr, sanatını öğretmekten; zengin, fakire yardımdan imtin ederse, bunların her biri cimriliktir.

Hadisin sonunda da Hz. Peygamber "herec"in çoğalacağını söylemiş, bunun ne olduğunu soranlara da "kati kati" cevabını vermiştir.[61]

2.Fitneye Koşmaktan Nehy

4256... Ebû Bekre (r.a)'dan rivayet edildi ki;

Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Yakında bir fitne çıkacaktır. O fitne zamanında (ona karışmayıp) uzanıp yatan, oturandan; oturan (ona karışmak üzere) ayakta durandan;

ayakta duran, yürüyenden; yürüyend de (fitneye) koşandan daha hayırlı olacaktır."

Ebu Bekre:

Yâ Rasûlullah, (Ozaman) benim ne yapmamı emredersin? dedi.

Rasûlullah (s.a) :

"Devesi olan devesinin, koyunu olan koyunun, arazisi olan da arazisinin yanına gitsin" buyurdu.

Ebu Bekre:

Bunlardan hiç bir şeyi bulunmayan ne yapsın?

Rasûlullah :

Kılıcına dayansın, onun ağzını taşa vursun, gücünün yettiği kadar o fitneden korunsun.[62]

Açıklama

Bu hadisin baş tarafına benzer ifâdeler, Buharı' de Ebu Hureyre (r.a)'dan rivayet edilmiştir. Müslim'in, Ebû Bekre'den rivayeti de, Ebû Davud'un rivayetinden hayli farklıdır. Müslim'in rivayetine göre Hz. Peygamber (s.a) hadisi sonunda üç kere "Allah'ım tebliğ ettim mi?" demiştir. Sonra da bir adamın, "Ya Rasûlullah, Mecbur edilir de iki saftan veya iki gruptan birisine götürülürsem ve bana birisi kılıcını vurur veya bir ok gelip beni öldürürse ne buyurursun?" dedi. Hz. Peygamber'de "Hem kendi günahını hem de senin günahını yüklenir ve Cehennemliklerden olur." buyurdu.

Rasûlullah Efendimiz çok yakında müslümanlar arasında bir fitnenin zuhur edeceğini, o fitneden uzak duranların uzaklık ölçülerine göre başkalarından daha hayırlı olduğunu söylemiştir. Alimler, Efendimizin haber verdiği bu fitnenin, Cemel ve Sıffın savaşları, Hz. Osman ve Hz. Hüseyin'in öldürülmeleri olduğuna dair görüşler beyan etmişlerdir. Böyle fitneler, zuhur ettiğinde yatan uyuyandan daha hayırlı olacaktır. Çünkü oturmakta olan, uzanmakta olanın göremediklerini görür, duymadıklarını duyar. Dolayısıyla oturan, uzanana nisbetle bu fitnenin azabına daha yakındır. Oturan, ayakta durandan daha hayırlıdır. Çünkü ayakta duran da oturanın göremediklerini görür, duyamadıklarını duyar. Buradaki oturandan, maksadın yerinden ayrılmayan; ayakta olandan maksadın, savaşa iştirak için kalkan kişi olması muhtemeldir. Yürüyenden maksat, fitneye yürüyerek iştirak eden; koşandan maksat'da fitneye koşandır. Peygamber Efendimiz,

fitne anında deve, koyun ve arazi gibf malları olan kişilerin, halktan ayrılıp mallarının başına geçmelerini tavsiye etmiştir.

Kılıca dayanıp ağzını taşa vurmaktan maksat, bazı alimlere göre hakiki mânâsıdır. Bazılarına göre, harbi bırakmak mânâsına mecazdır.

İmam Nevevî'nin bildirdiğine göre ulema, fitne zamanında harbe katılmanın hükmünde ihtilâf etmişlerdir. Bir kısım alimler, bunu asla caiz görmemişlerdir. Bu gruba göre fitneciler; birisinin evine girip onu öldürmek isteseler kendisini müdafaa etmesi caiz değildir.

Bu görüş Sahîh-i Müslim'deki rivayete uygundur. Hadisin râvîsi Ebu Bekre'de bu görüştedir. îbn Ömer ve İmran b. Husayn'a göre, kişinin fitneye iştiraki caiz olmamakla beraber, kendisini öldürmek isteyene karşı nefsini müdafaa etmesi caizdir.

Ashâb, Tabiîn ve sonraki müslümanlarm çoğuna göre; Müslüman, fitne esnasında hak sahibine yardım etmeli, onun yanında savaşa katılmalıdır. Nitekim Cenab-ı Hakk bagîlere karşı savaşmayı emretmiştir. Bu hadisteki fitneye karışmama emri, haklı olan tarafın belli olmaması ya da her iki grubun da zalim olmaları hâli ile tevil edilir. Çünkü eğer kişi, haklıya yardım etmez ise yeryüzünü fesat kaplar.[63]

4257... Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a), Rasûlullah (s.a) 'den bu (önceki) hadisi rivayet edip şöyle dedi:

"Yâ Rasûlullah, evime girip beni öldürmek için elini kaldınrsa {ne yapayım) ne dersin?" dedim.

Rasûlullah (s.a) :

"Adem'in iki oğlu[64] gibi ol" buyurdu.Yezîd:

Eğer beni öldürmek için elini bana uzatırsan; ben, seni öldürmek için elimi uzatmam"[65] ayetini okudu.[66]

Açıklama

İzâletü'l-Hafâ'daki rivayete göre Sa'd b. Ebi Vakkas(r.a) bu hadisi Hz. Osman'ı öldürmek için fitne çıktığı zaman rivayet etmiştir. Rivayetin baş tarafı, bir önceki Ebu Bekre hadisi gibidir. Yani fitne çıktığı zaman yatmakta olanın oturandan; oturanın, ayakta durandan; ayakta duranın, yürüyenden; yürüyeninde koşandan daha hayırlı olduğu bildirilmiştir.

Bu rivayette Sa'ad b. Ebî Vakkas, Hz. Peygamber'e birisi evine girip onu öldürmek üzere elini kaldınrsa ne yapması gerektiğini sormuş, Efendimiz

de, "Adem'in iki oğlu gibi ol" cevabını vermiştir. Dipnotta işaret ettiğimiz gibi bu cümle, bazı nüshalarda "Adem'in oğlu gibi ol" diğer nüshalarda ise "Ademin oğullarından hayırlı olanı gibi ol" şeklindedir. Efendimiz'in bu sözden maksadı, Hz. Adem'in oğlu Kabil'dir. Yani Rasûlullah , Adem'in katil olan oğlu Kabil gibi değil, öldürülen oğlu Hâbil gibi ol demek istemiştir. Bilindiği gibi Hz. Adem'in oğullan Hâbil ile Kabil arasında kavga çıkmış, Kabil, Habil'i öldürmek istemişti. Hâbil ise kardeşini öldürmektense, onun tarafından öldürülmeyi tercih etmiş ve "Eğer beni öldürmek için elini uzatırsan, ben seni öldürmek için elimi uzatmam" demiştir.

Zaten Râvî Yezîd'in okuduğu âyet de Hâbil'le Kabil hakkındadır.[67]

4258... İbn Mes'ud (r.a) şöyle demiştir; Rasûlullah (s.a)'ı şunları söylerken işittim:

İbn Mes'ud, (yukarıda geçen) Ebû Bekre hâdisi'nin bir kısmını zikredip şöyle dedi:

"Fitnede öldürülenlerin tümü cehennemdedir."

Vâbisa, der ki; İbn Mes'ud'a:

"Bu ne zaman olacak yâ ibn Mes'ud?" dedim.

"İnsanın birlikte oturduğu kişiden emin olmadığı, kati günlerinde" dedi.

" O zaman'a yetişirsem bana ne yapmamı emredersin"?

"Elini ve dilini fitneden uzak tutarsın. Evinin sergilerinden bir sergi (gibi devamlı evinde) olursun"

Osman (r.a) öldürülünce, gönlüm bir tarafa gitmek istedi. Bir hayvana binip Dimeşk (Şam)'a geldim. Huraym b. Fatik'e vardım. Olanı ona anlattım. Huraym b. Fatik, İbn Mes'ud'un bana anlattıkları gibi Rasûlul-lah'tan kendisinin de duyduğuna, kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin etti.[68]

Açıklama

Metnin siyakından anlaşıldığı üzere bu hadis de öncekilerle aynı mânâyı ifâde ile fitneye kanşılmaması-nı tavsiye etmektedir. Ancak bu hadiste öncekilerden farklı olarak fitne esnasında, yani iç savaş da her iki taraftan ölenlerinde cehenneme gidecekleri beyan edilmektedir.

Bezlü'l Mec'hud'da ifâde edildiğine göre buradaki söz konusu olan fitne; kimin haklı, kimin haksız olduğu bilinmeyen fitnedir. Böyle bir savaşta her

iki taraftakilerin de maksadı hakkı ortaya çıkarmak olmadığı için cehennemi haketmislerdir. Ama haklıya yardım ederken öldüren veya başka birini öldürmek istemediği halde zulmen öldürülen kişi bu hadîste söz konusu edilen fitne maktullerinden değildir.

Kâdî İyâz da böyle fitne günlerinde öldürülenlerin cehennemlik oluşlarının sebebini şöyle anlatır. "Çünkü onlar, bu savaşla dinin yücelmesini, zalimin zulmünü defetmeyi veya haklıya yardımı kastetmemektedirler. Aksine onların maksadı mal ve mülk arzusu ile giriştikleri bir mücadeledir.

Râvîlerden Vâbisa İbn Mes'ud'a fitne günlerine ulaştığı takdirde kendisine ne tavsiye ettiğini sormuş, İbn Mes'ud da elini ve dilini fitneden korumasını tavsiye etmiştir. Şüpesiz İbn Mesud'un bu tavsiyesi, Rasûlullah'tan aldığı bir bilgiye dayanır.

Kişinin dilini fitneden korumasından maksat, fitne ile ilgili konuları konuşmaktan uzak kalması; elini korumatan maksat da, kimseyi öldürme-mesidir. "Evinin çullarından bir çul olması" evinden dışarı çıkmamasından, devamlı evinde kalıp fitneye karışmamasından kinayedir. Evin sergisi nasıl devamlı evde durur, sanki oraya yapışır kalırsa, sende aynı şekilde evinde kal oradan ayrılma, demektir.

Hadîsin sonuna doğru Vâbisa "Hz. Osman öldürülünce gönlüm bir yerlere gitmek istedi." demiştir. Bundan murad, Hz. Osman'ın öldürüldüğü fitnenin çıktığı yeri terketmek istediğini ifade eder. Bu mânâya gelen cümlesinin kelime kelime karşılığı "Kalbim konacağı yere uçtu" demektir. Bu cümleden murad edilen mânânın "kalbim hareketlendi, üzüldü", olması da muhtemeldir.[69]

4259... Ebû Mûsel-Eş'arî (r.a)'den; Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

Şûphesiz kıyametin hemen önünde karanlık gecenin parçalan gibi büyük fitneler çıkacaktır. O fitnelerde, kişi, mümin olarak sabahlayıp kafir olarak akşamlayacak; mü'min olarak akşamlayıp, kafir olarak sabahlayacaktır. O fitnelerde; oturan, ayakta durandan; yürüyen, koşandan daha hayırlıdır. (O zaman) siz yaylarınızı kırınız, kirişlerinizi (yay iplerinizi) parçalayınız, kılıçlarınızı taşa vurunuz. Eğer sizden birinizi (öldürmek için) evine girilse, o Adem'in iki oğlundan hayırlısı gibi olsun.[70]

Açıklama

Hadis-i şerifte kıyamet kopmadan, hemen önce korkunç fitneler olacağı, bu fitnelerin karanlık gecenin bölümlerine benzeyeceği bildirilmektedir. Bu benzetme ile anlatılmak istenen, fitnelerin korkunçluğu, şiddeti, mahiyetinin bilinmemesi iç yüzünün insanlara karşı kapalı olması, sürekliliği ve yaygınlığıdır. O dönemde insanların mü'min olarak sabahlayıp, kafir olarak akşamlamaları veya aksi durumda olmaları, onların inanç ve düşüncelerindeki değişkenliğe işarettir. Yani onların, bir anının başka bir anı tutmayacağının ifadesidir. Yoksa, sadece bu iki vakitteki iman ve fikir farklılığına işaret değildir. Meselâ, o an gelince insanlar, müslüman kanının akıtmanın haram olduğunu söylerken, hemen fikirleri değişecek ve müslüman kanının helâl olduğunu söyleyecek, böylece küfre düşeceklerdir. Böylece kısa zamanda içerisinde mü'minken kafir olacaklardır.

Hadisteki oturanın ayakta durandan; yürüyenin, koşandan hayırlı olmasından murad, fitneye ve fitnecilere uzak kalmanın; hayırda olmanın ölçüsünü ifade eder.

Hadîsin son kısmında, evinde saldırıya uğrayıp öldürülmek istenen kişinin Hz. Adem'in oğullarından Hâbil'in, Kabil'e yaptığı gibi yapması, karşısındaki müslümam öldürmektense kendisinin ölmeyi tercih etmesinin uygun olacağı belirtilmektedir.

Ancak bu anılan fitnelerle ilgilidir, ve fitneye karışmamak içindir. Yoksa insan canını ve malını korumak için mücadele eder. Nefsi koruma İslâm'ın kabul ettiği bir davranıştır. Mesele yanlış anlaşılmamalıdır.[71]

4260... Abdurrahman (yani İbn Semûre) şöyle demiştir:

Medine sokaklarından birinde İbn Ömer'le el ele tutuşmuş vaziyette (yürüyor) idik. Birden asılmış bir (insan) başın(m) yanma geldik. İbn Ömer "Bunu öldüren şakîdir." dedi. İleri geçince "bunun (maktulün) da şakı olduğunu zannediyorum. Rasûlullah (s.a)'i "Ümmetimden birini öldürmek için yürüyen kimseye (öldürülmek istenen) şöyle yapsın (boynunu uzatsın). Öldüren cehennemlik, öldürülen de cennetliktir, buyururken işittim." dedi.Ebû Davûd der ki:

Bu hadisi Sevrî, Avn'den; Avn, Abdurrahman b. Semîr veya Abdurrahman b. Semire'den rivayet etti. Ayrıca onu Leys b. Ebu Süleym Avn kanalıyla Abdurrahman b. Semire'den rivayet etti.

Yine Ebû Davûd şöyle demiştir:

Hasen b. Ali bana şöyle dedi:
Bu hadîsi bize, Ebû Avene'den Ebûl-Velıd haber verdi ve " O benim kitabımda İbn Sebure'dir." dedi. (Onun için) "Semure" dediler. "Sümeyrâ" dediler. Bu, Ebû Velid'in sözüdür.[72]

Açıklama

Hadiste görüldüğü üzere Abdurrahman b. Semure'nin ibn Ömer'le birlikte Medine sokaklarında gezerken hurma ağacına asılmış bir insan başı görmüşler ve İbn Ömer, metinde görülen sözleri söylemiştir. Avnü'l Ma'bud'da asılı olan bu kafanın, İbn Zübeyr'nin başı olduğunu söylenmektedir. Bezl'ül Mechûd'da ise buna itiraz edilerek şöyle denilmektedir. "Avnü'l Ma'bûd sahibi, onun, İbn Zübeyr'inin başı olduğunu söyler. Ahmediye Haşiyesin'dede böyledir. Ancak zahire göre bu sahîh değildir. Çünkü onların Medine yollarından birinde yürümeleri bu iddiayı imkansız kılar. Eğer "O, İbn Zü-beyri'nin başı olsaydı Medine yolunda'1 derdi. "Medine yollarından bir yolda" denilmesi o olayın Medine içinde olduğunu gösterir. Ayrıca hadisin devamındaki "Ben onun (Maktülün)da şakı olduğunu zannediyorum." ifâdesi de buna imkan vermez. Çünkü İbn Zübeyr bir şahabıdır ve kendi nefsini ve müslümanları müdafa etmiştir. O, halifeliğe Yezid'den daha müstehaktır.
İbn Ömer, gördüğü başın sahibini öldürenin cehennemlik olduğunu kat'i bir dille ifâde ettiği halde, öldürülen şahsın cehennemlik olduğunu zan ile ifade etmiştir. Çünkü onun suçlu olup olmadığını kesin olarak bilmemektedir.
Hadisin devamında îbn Ömer (r.a); Efendimiz'in, kişinin kendisini öldürmek üzere gelene "şöyle yapmasını" emrettiğini söylemiştir. Bazı nüshalarda da bu cümleden sonra tefsir olarak "yani boynunu uzatsın" ilâvesi yer almıştır. Biz tercemeyi yaparken bu ilâveyi göz önünde bulundurduk.
Hz. Peygamber'in bu sözünden maksat şüphesiz, kişinin kendisini öldürmek isteyenin önüne yatıp» boynunu uzatması değildir. Maksat, bir müslümanın, başka bir müslümanı öldürmektense kendisinin ölmesinin daha iyi olduğunu, çünkü katilin cehennemde, maktulün ise cennette olduğunu bildirmektedir. Ayrıca, bir kimsenin canını, koruması görevi, nefsini müdâfaa için başkasını öldürmesi hakkıdır.

Ebû Davûd, hadîsin sonunda Abdurrahman'ın babasının adı konusunda söylenen farklı görüşleri vermiştir. Bunlar Semûre, Sebûre, Semîra, Sümeyrâ'dır.[73]

4261... Ebu Zer (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a) bana, -Yâ Ebû Zer, dedi.

Buyur, Yâ Rasûlullah, Emrin başım üstünde... dedim. Râvî hadisi zikredip, şöyle dedi:

Rasûlullah:

İnsanlar (topluca) ölüp, kabir bir köle fiyatına olduğu zaman ne yaparsın? buyurdu.

Allah ve Rasûlü daha iyi bilir veya Allah ve Rasulu benim için ne seçerse onu.

Sabra sanl-veya Sabret[74] Rasûlullah daha sonra şöyle dedi: -Yâ Ebû Zer,

Buyur ya Rasûlullah

Ahcâr'u zeyt'in kan içinde kaldığını gördüğün zaman ne yaparsın? - Allah ve Rasûlü benim için ne isterse onu.

Sen kendilerinden olduğun kişilerin (ailenin veya bi'at ettiğin hükümdarın) yanına katıl.

Yâ Rasûlullah! Kılıcımı alıp, boynuma takmayayım mı? (savaşa katılmayayım mı?)

Öyle yaparsan o kavme ortak olursun.

Öyleyse bana ne emredersin?

Evine kapan

Eğer seni kılıç parıltısının kaplamasından korkarsan elbiseni yüzüne tut, o (seni öldürmek isteyen kişi) senin ve kendisinin günahı ile döner)[75]

Açıklama

Hadîsin İbn Mâce'deki rivayetinde Ebû Zer're insanların başına gelecek olan kıtlıkta nasıl davranacaklarına dair, Rasûlullah'm soru ve tavsiyeleri de yer almaktadır. İbn Mâce'deki bu fazla metnin Ttirkçesi şu şekildedir.

Rasûlullah, "Yâ Ebâ Zer', insanların başına gelecek olan; mescidine gelip de yatağına dönemeyeceğin derecede şiddetli olan açlık halinde ne yaparsın?" buyurdu. Ben de : Allah ve Rasulü daha iyi bilir, veya - Allah ve

Rasulü benim için ne isterse o olur, dedim. Rasûlullah, "O zaman iffetli ol (dilenmekten veya haram nzıktan sakın) buyurdu..."

Hadis Metnindeki "İnsanların ölüp kabrin bir köle fiyatına olacağı..." cümlesi alimler arasında değişik şekillerde açıklanmıştır. Hattabî bu cümleyi iki şekilde açıklar:

a) İnsanlar ölülerini gömmekle o kadar meşgul olacaklar ki, bir Ölü için kabir kazıp, defnedecek birisi bu işi ancak bir köle veya köle kıymeti karşılığında yapacaktır.

b) İnsanların kabristanları daralacak, cenaze defnedecek yer kalmayacak bir kabrin fiatı bir kölenin fiyatına erişecek.

Türbeştî, Hattabî'nin bu yorumlarından ikincisini, yeryüzünün geniş olduğunu insanlar ne kadar çok ölürlerse ölsünler yine de kabir sıkıntısının olmayacağını söyleyerek tenkid etmiştir.

Avnü'l Ma'bûd müellifi ise Türbeşti'nin tenkidini olumsuz bularak, hadisteki maksadın, Hattabî'nin ikinci yorumu olduğunu söyler ve bu iddiasını başka rivayetlerle teyid eder.

Avnü'l Ma'bud'un bu konudaki sözleri şu şekildedir:

"Türbeşti'nin bu iddiasına şöyle cevap verilir. Buradaki kabristan'dan maksat, Medine'deki Cibâne'dir. Medineliler'in adeti, cenazelerini oradan başka yere defnetmemek şeklinde cari olmuştur. Mirkat'ta da böyle denilmektedir. Bir de ben derim ki, Mesabih ve el-Mişkat'ta rivayet şu şekilde vâki olmuştur: "Yâ Ebâ Zer! Medine'de ölümler olup, bir kabir, köle fiatma çıkar da kabir köle karşılığında satılırsa... "bu rivayet, ikinci manâyı teyid etmektedir. Ve maksat olan mânâ da budur. Çünkü hadisler birbirlerini tefsir ederler."

Bu cümle ile ilgili olarak, iki mânâ daha ileri sürülmektedir. Onlardan birisi şudur: Ölümler çok olduğu için, evler boşalacak ve ucuzlayacak. Nihayet bir köle fiyatına bir ev satılacaktır. Halbuki ev fiyatları köle fiyatlarından çok daha pahalıdır.

İleri sürülen ikinci mânâ da, kalabalık olan, hizmetçileri çok olan evlerde ancak bir hizmetçi kalacak ve alinenin tüm işlerini o yürütecektir.

Şüpesiz bu son iki mânâ sadece Ebû Davud'un rivayeti göz Önüne alınırsa muhtemeldir. Ama EI-Mesabih ve el-Mişkat'ın rivayetleri göz önüne alındığında, bu mânâları anlamak mümkün değildir. Hadisin siyakına uygun olan mânâ, Avnü'l Ma'bûd müellifinin de tercih ettiği Hattabî'nin ikinci izahıdır.

Hadis-i şerifte, Efendimiz, "kabir" mânâsına, sözlük manası "ev" olan " kelimesini kullanmıştır. Râvilerden birisi de metni rivayet ederken bu kelimeyi "yâni kabir" diye tefsir etmiştir. Biz tercemeyi yaparken kelimeyi asıl mânâsı ve râvînin tefsirine hiç işaret etmeden, doğrudan doğruya maksat olan mânâyı verdik ve "kabir" dedik.

Hadis'in devamında Hz. Peygamber Efendimiz, müslümanlar arasında cereyan edecek ve ortalığı kana bulayacak bir savaşı haber vermektedir. Bu savaş "Ahcâru'z zeyd" denilen yerde olacaktır. Burası Medine'de bir mahalle veya Medine'de bir yerdir. Avnü'l Ma'bûd müellifi'nin Türbeş-tî'den naklettiğine göre burası, Yezid döneminde meydana gelen savaşın geçtiği Nacre'den bir parçadır. Bu savaşta Yezid ordusunun komutanı, Müslim b. Ukbe idi. Ukbe ordusu hz. Peygamberin haremi olan Medine'ye saldırdı. Orasının dokunulmazlığını hiçe saydı. Medine'nin batısındaki Harre denilen yerde konakladı. Medine'deki erkekleri kılıçtan geçirdi. Üç beş gün bu zulmü sürdükten sonra, Mekke ile Medine arasında tuzun suda eridiği gibi eridi. İşte bu savaşta Ahcar'uz - Zeyd denilen yer, müslümanların kanlan altında kaldı.

Hz. Peygamber (s.a) Efendimiz, bu savaşta Ebu Zer'rin kendilerinden olduğu kişilere katılmasını emretmiştir. Bundan maksat, terceme esnasında da işaret edildiği gibi, kendi aile ve aşireti veya kendisine bi'at ettiği halifedir.

Ebû Zer, bu savaşta kılıcını alıp savaşa iştirak edip edemiyeceğini sormuş, Rasûlullah'da Eğer öyle yaparsan onlara ortak olmuş olursun" buyurmuştur. Bazı âlimler, buradaki ortaklığın, günahta ortaklık olduğunu söylerler.

İbn Melik ise bunun, kan akıtmaktan sakındırmayı tekit için olduğunu, çünkü kişinin kendisini müdafaa etmesinin vacip olduğunu söyler.

Aliyyü'I Kârî ise şöyle der:

"Doğrusu şudur: Eğer hasım müslümansa ve bir fesat söz konusu olmazsa, kişinin kendisini müdafaası caizdir. Ama saldırgan kâfir ise imkân nisbetinde kendisini müdafaa vaciptir."

Efendimiz Ebû Zer're son olarak "Kılıç parıltısının seni kaplamasından korkarsan elbiseni yüzüne tut" buyurmuştur. Bundan murad şudur: eğer hasmının kılıcını kullanmasından korkarsan, gözlerini kapa, kılıcını görme. Eğer onlar savaşmak isteseler bile, sen savaşma; sulh taraftan ol. Şayet sen bu durumda öldürülürsen, seni öldüren hem senin hem de kendisinin günahını çekecektir.[76]

Bazı Hükümler

1- Müslüman, gelen felâketlere karşı sabırlı olmalıdır.
2- İnsan bir lidere biat ettiği zaman, lider İslâm'a göre hükmettiği müddetçe onun yanında yer almalıdır.
3- Müslümanlar arasında bir çatışma çıkar ve bir kimse, kimin haklı kimin haksız olduğu bilinmezse tarafsız kalmalı, savaşa iştirak etmemelidir.
4- Bir fitne esnasında bir müslüman saldırıya uğrar ve kendini korumadan saldırgan tarafından öldürülürse günahlarını saldıran yüklenir.[77]

4262... Ebû Musa (r.a)'den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur. "Şüphesiz önünüzde karanlık gecenin bölümleri gibi fitneler vardır. (O zaman) kişi mümin olarak
sabahlayacak, kafir olarak akşamlayacaktır. O fitne esnasında oturan ayakta durandan, ayakta duran yürüyenden, yürüyende koşandan daha hayırlıdır."
Rasûlullah (s.a):
"Bize ne emredersiniz?" dediler.
"Evinizin çulları (gibi) "olunuz" buyurdu.[78]

Açıklama

Hz. Peygamber Efendimiz, ileride korkunç fitneler çıkacağını insanların fitneden uzak kaldıkları ölçüde hayırlı olacaklarını beyan etmiştir. Bu konu 4259 no'lu hadiste geçti. Efendimizi dinleyen sâhâbîler, o durumda ne yapmaları gerektiğini sormuşlar Rasûlullah'da evlerine çekilip olaylara karışmamalarını emretmiştir. Çullar diye terceme ettiğimiz .... kelimesi .... kelimesinin çoğuludur. Bu kelime hayvanlarda semerin altına atılan çul evlerin sergisi manasına gelir. Evin çulu olmaktan maksad da nasıl, çul evde devamlı şergili kalır, başka başka tarafa taşınmazsa, insanın da evine kapanması bir tarafa çıkmamasıdır.
Bu mesele de 4258 Numaralı hadisin izahında geçmiştir.[79]

4263... Mikdad b. el-Esyed (r.a) şöyle demiştir:

Allah'a yemin ederim ki Rasûlullah (s.a)'i şöyle derken işittim.
"Şüphesiz Mes'ûd kişi, fitnelerden uzak kalandır. Şüphesiz mesud kişi, fitnelerden uzak kalandır. Şüphesiz mes'ud kişi fitnelerden uzak kalan, bir belâya uğradığında sabredendir. (Fitneye katılana) vah yazık"[80]

Açıklama

Hadis-i şerif fitnelerden uzak kalan ve fitneye veva bjr belaya düçâr olup da sabreden kişinin mes'ud olduğunu beyan etmektedir. Tabi bu saadet aslında ahiret saadeti'dir. Ama bu durumdaki kişi, aynı zamanda dünyada da mes'uddur.
Hadisin sonundaki "yazık vah vah" diye terceme ettiğimiz " kelimesi iki mânâda kullanılır.
1- Keder ve üzüntü anında ya da bir fırsat kaçırıldığında söylenir. Tehassür ifâde eder. Terceme de bu manâ esas alınmıştır. Tabii o zaman mâ-nâ'nın düzgün anlaşılması için, bir takdir yapılması gerekir. Bu takdir de parantez içinde işaret edilmiştir.
2- Hayret anında ve bir şey güzel bulunduğu zaman söylenen bir kelimedir. Teaccüb ifade eder. Bazı alimler, bu mânâyı verebilmek için kelimesinin başındaki "Lâm" harfinin kesreli okunması gerektiğini söylerler. Bu izaha göre hadisteki son cümlenin "Bir fitneye düçâr olup da ona sabreden kişi ne iyidir" şeklinde anlaşılması gerekir.
Avnü'l Ma'bud müellifi başındaki "lâm" harfini fetha okumanın da kelimesini teaccüb mânâsında almaya engel teşkil etmeyeceğini söyler.[81]

3. Dili (Kötü Sözden) Korumak

4264... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"İleride sağır, dilsiz ve kör fitneler olacak. Kim fitnelere yaklaşırsa, onlar da o şahsı kendilerine çekerler. Dilin fitnelere dalması kılıç darbesi gibidir."[82]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte fitne, fitnecilerin özellikleri ile nitelenmiştir. Maksat, fitne anında fitnecinin hakkı işitmesi, hakkı bilmesi ve hakkı batıldan ayıramamasıdır.

Aliyyü'I Kârî bu konuda şöyle der "Fitneciler, fitne anında hakkı batıldan ayıramazlar. Nasihat, emr-i bi'l maruf ve nehy-i ani'l münker dinlemezler. Aksine, o ortamda hakkı konuşana eziyet edilir".

Rasûlullah Efendimiz, fitneler zuhur ettiği zaman, ona yaklaşanın kendisini fitnenin içerisinde bulacağını, onun yakınında kalmanın mümkün olmadığını ifâde etmiştir. 4262 no'lu hadiste geçen, fitne zamanında insanların hayırlı oluşlarının fitneye ve fitneciye uzaklığına göre oluşu, bu mânâyı teyid etmektedir.

Metnin sonunda fitneye dil ile karışmanın, kılıçla karışmak gibi olduğu bildirilmektedir. O halde müslüman, fitne zuhur ettiğinde hiç karışmamalı kendi halinde kalmalıdır.[83]

4265... Abdullah b. Amr (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:

"İleride Arapları kaplayan bir fitne olacaktır. O fitnede öldürülenler cehennemdedir. O fitnede dil kılıç darbesinden daha şiddetlidir."

Ebû davûd der ki:

Bu hadisi, Sevri, Leys'ten, Tâvus'tan, o da A'cemMen rivayet etmiştir.[84]

Açıklama

Daha önce geçen benzeri hadislerde olduğu gibi, bu hadiste de çıkacak olan fitnede öldürülenlerin cehennemlik oldukları bildirilmektedir. Çünkü bu tür savaşlarda, tarafların maksadı, ya mevki ve makam elde etmek veya mal mülk edinmektir. Ya da maksadı böyle olanlara yardım etmektir. Halbuki İslâm'ın arzu ettiği savaş, İlây-i Kelimetûllah için olandır. Ancak bu mânâya yönelik olan savaşlarda ölenler şehiddirler.

Peygamber Efendimiz, o fitne esnasında dilin, kılıç darbesinden daha şiddetli olduğunu ifade buyurmuştur, el, KevkebuM - DürrîMe dilin kılıç darbesinden şiddetli oluşu şu iki şekilde izah edilmiştir:

1- Hak söz, kılıçtan daha şiddetlidir.

2- Dillerin tesiri, kılıçların tesirinden daha fazladır.

3- Fitnecileri kötülemek ve onlar aleyhinde konuşmak, bu fitneye katılmaktan daha şiddetlidir.

Burada bir de şu söylenebilir: Kişi, bizzat savaşa katılmasa bile, taraflardan birisini över, Öbürünü yererse fitne iyice alevlenir. Kurtubî'ye göre ise bu sözün mânâsı şudur: Fitne zamanında zalim idarecilerin yanında dedikodu etmek, yalan söylemek, onlara bilgi toplamak, kılıç darbesi kadar zararlıdır. Çünkü bu tür hareketler kin ve düşmanlık doğurur ve fitnenin iyice kabarmasına sebep olur.

Mişkat Haşiyesi'nde es-Seyyid'de Kurtubî'nin yukarıdaki izahına benzer şeyler söylemiştir.[85]

4266... Bize Muhammed b. İsa b. Tıbâ haber verdi, bize Abdullah b. Kuddüs haber verdi, Abdullah (ziyad denilen bir adam, sozunun yerine) Zıyad; ısımın kuş dedi.[86]

Açıklama

Bu haber, yukarıdaki hadisin isnasındaki bir şahıs hakkında açıklamadır. O hadiste râvîlerden Tavus hadisi kendisine nakleden şahsın Ziyad denilen birisi olduğunu söylemektedir. Abdullah b. Abdi Kuddüs ise bu zatın "Ziyad Sîmîn kûş" olduğunu söyler.

"Sîmîn kûş" farsça bir lâfızdır. Beyaz kulaklı mânâsına gelmektedir.[87]

4. Fitne Esnasında Çöle Çekilmeye Ruhsat

4267... Ebû Said el Hudri (r.a)'den,

Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

"Yakın bir gelecekte Müslüman'ının en hayırlı malı, dağ başında ve yağmur suyu (birikintileri) başında güttüğü davarlar olacaktır.

(böylece) Dinini fitnelerden korumuş olur."[88]

Açıklama

Hadis-i şerif, fitneden korunmak, dinini muhafaza etmek, günaha dalmamak maksadıyla ıssız yerlere çekilmenin efdâl olduğuna delâlet etmektedir. Ancak bu, başka çare kalmadığı takdirdedir. Esas olan

tenhalarda İslâm'ı yaşamak değil, toplum içerisinde yaşamak ve yaşatmaktır.

Ama toplum içerisinde İslâm'ı yaşamak mümkün olmaz ise dinden taviz vererek yaşamaktansa, malı mülkü bir tarafa bırakıp, dağ başlarına çekilip çobanlık yapmak daha iyidir.

Rasûlullah Efendimiz, fitneler zuhur ettiğinde, kişinin en hayırlı malının dağ başlarındaki güttüğü davarlar olduğunu söylemiştir. Allah'u âlem bundan maksadı şudur: İnsanoğlu tab'an mala düşkündür. Kolay kolay malından ayrılmak istemez. Bulunduğu çevre ne kadar bozuk olursa olsun, malını mülkünü bırakıp dinine zararsız bir çevreye çekilmek istemez. İşte Efendimiz, bunu bildiği için, gerekirse köydeki şehirde ki mallarını bırakıp çöllere, dağlara, vahalara çekilmeyi teşvik etmiştir. Buradaki koyunların, fitne dolu toplum içerisindeki mallardan daha hayırlı olduğunu beyan buyurmuştur.[89]

5. Fitne Esnasında Savaşmaktan Nehy

4268... Ahmed b. Kays şöyle demiştir:

Ben savaşmayı isteyerek çıkmıştım. Ebû Bekre (r.a) ile karşılaştım. Bana; geri dön, ben, Rasûlullah (s.a)'i "İki müslüman kılıçları ile karşılaştıkları zaman öldüren de ölende cehennemdedir." buyururken işittim, Birisi: "Yâ Rasûlellah şu katil, pekî öldürülenin durumu ne ki? o da Cehennem de" dedi.

Rasûlullah: O da karşısındakini öldürmek istemişti, buyurdu.[90]

Açıklama

Hadisin Buharı ve Müslim'in "fiten" deki rivâyetlerinde, Ahmet b. Kays'm, Hz. Peygamber (s.a)'in amcaoğluna yardım etmek iizere çıkıp, Ebû Bekre ile karşılaştığı bildirilmektedir. Ayrıca Buharî'nin Kitabü'l İman'daki rivayetinde buradaki rivayetin sonundaki "o da karşısındakini öldürmek istemişti" cümlesi, "O da karşısındakini Öldürmeğe hırslı idi" şeklindedir,

Ayrıca Buharî'nin rivayetinde, Hz. Peygambere "Katilin durumu belli, ama ya maktule ne oluyor?" sorusunu soranın bizzat Râvî Ebû Bekre olduğu anlaşılmaktadır.

Buharı ve Müslim'in rivayetlerinden anlaşıldığına göre, Ahmed b. Kays'ın iştirak etmek istediği savaş, Hz. Ali ile Hz. Aişe arasında vuku bulan Cemel Savaşı'dır. Çünkü, Hz. Ali, Rasûlullah'ın amcasının oğludur.

Ebû Bekre'nin haberine göre; Rasûlullah (s.a), iki müslüman savaştığında, hem ölenin hem de öldürenin cehennemde olduklarını haber vermiştir.Bundan maksat, onların cehennemlik bir iş yapmış olduklarını bildirmektir. Yoksa, mutlaka cehenneme gireceklerini bildirmek değildir. Çünkü Allah (c.c) dilerse, onları affedip, cehenneme koymaz. Hele hele onların ebediyyen cehennemde kalacaklarım söylemek hiç mümkün değildir. Zaten Efendimiz'in her iki taraf için "müslüman" tabirini kullanması buna delildir.

Hem ölen hem de öldüren müslümanm cehennemi hak ettikleri savaş; savaşı, şer'an caiz görecek bir tevilin bulunmadığı savaştır. Savaşa katılan sahâbilerin her iki tarafta olanlarının cehennemlik olmaları da buna delildir. Çünkü onlar kendi ictihadlarının neticesi ve savaşta dini islâh olduğu düşüncesi ile savaşmışlardır. "

"Eğer müminlerden iki taife savaşırlarsa"[91] Ayet-i kerimesinde, isyancılara da hasımları gibi mü'min denilmesi bu izaha delildir.

Kastalanî bu hadisteki "Çünkü o da karşısındakini öldürmek istemişti"

cümlesinin, kişi yapmasa bile, bir şeye azmedince ondan dolayı muahaze edileceğini söyleyenlere delil olduğunu belirtir. Karşı görüşte olanlar, yani insan bir şeyi yapmadıkça niyetinden dolayı sorumlu tutulmaz diyenler, bu iddiaya şöyle cevap vermişlerdir: Burada fiil vardır. Çünkü onlar silâhla karşılaşmışlardır.Ve ortada bir savaş vardır. Ayrıca katil ve Mak-tü'ün cehennemde olmaları onların aynı mertebede olmalarını gerektirmez. Katil, hem savaşa katıldığı hem de öldürdüğü için azab edilir. Maktul ise sadece savaşa katıldığı için azab edilir. Sırf bir şeyi yapmak istediği için azab edilmez.[92]

4269... Bize Muhammed b. el-Mütevekkil el Askalanî haber verdi, Bize Abdürrezzak haber verdi. Bize Ma'mer haber verdi. Bunlar Eyyûb' dan, o da Hasen'den, önceki hadisi aynı isnâdla ve muhtasar olarak aynı mânâ ile haber verdiler.[93]

6. Mü'mini Öldürmek Çok Büyük Günahtır.

4270... Hâlid b. Dihkân; şöyle demiştir:

Biz Kostantiniyye (İstanbul) Gazvesinde Zülukya'da idik. Filistinlilerin hayırlılarından ve ileri gelenlerinden oradakilerin kendisini tanıdıkları bir adam geldi. Adı Hâni b. Kiilsüm b. Şüreyk el - Kenânî idi. Abdullah b. Ebi Zekeriyyâ'ya selâm verdi. Abdullah, onun kıymetini biliyordu. Halid bize dedi ki:

"Bize Abdullah b. Ebî Zekeriyya,haber verip şöyle dedi: Ben Ümmü'd - Derdâ'dan işittim, O da Ebûd-Derdâ'dan duymuş.

Ebû'd-Derda, Rasûlullah (s.a)'i şöyle buyururken işittim, dedi: "Müşrik olarak ölen ve haksız yere kasden bir mü'mini öldüren mü'min müstesna, Allah'ın bütün günahları bağışlaması umulur." Hânî b. Kiilsüm şöyle dedi:

Mahmud b. er-Rabî, Ubâde b. es-Sâmit'ten haber verirken işittim. Mahmud'da Ubâde'yi, Rasûlullah'm şöyle buyurduğunu haber verirken işitmiş.

"Bir kimse haksız yere zulmen bir mü'mini öldürürse, Allah ondan ne nafile ne de farz 'hiç bir ibâdeti) kabul etmez" Hâlid bize şöyle dedi.

Bize İbn Ebî Zekerriyya, Ümmü'd - Derdâ'dan naklen haber verdi. Ümmü'd - Derdâ'da Ebûd - Derdâ'dan, Rasûlullah (s.a)'in şöyle buyurduğunu duymuş:

"Mü'min haram bir kanı dökmedikçe salih amellerde koşmaya devam eder. Ama haram bir kan dökerse işi bitmiştir, (amelden kesilir)

Hânî b. Külsum bize Mahmud b. er-Rabî'den haber verdi. Ona da Ubade b. es-Sâmit, Rasûlullah'tan yukardaki rivayetin benzerini haber vermiş.[94]

Açıklama

Bu hadis bir mü'mini haksız yere öldüren bir müslümanın, işlediği günahın büyüklüğüne işaret etmektedir. Birisini haksız yere öldürmekten maksat, had veya kısas ya da nefsi müdafaa için olmayan haksız yere öldürmektir.

Râvî Halid b. Dihkân, bir müslümana haksız yere öldürmenin suçunun büyüklüğünü ifâdede üç ayrı rivayet nakletmiştir. Bunlar:

a) Abdullah b. Zekeriya'nın, Ümmü'd-Derdâ'dan onun da kocası Ebü'd-Derdâ vasıtasıyla Rasûlullah (s.a)'den rivayet ettiğine göre, Allah (c.c) kendisine şirk koşan ile, mü'mini haksız yere öldürenden başka herkesi affeder. Yani Alah (c.c), müşrik olup da iman etmeden ölen kişi ile, bir müslümanı kasden ve haksız yere öldüreni affetmez.

Müşrik olarak öleni affetmeyeceği konusunda bir ihtilâf yok. Müslümanı haksız yere öldüren kişinin tövbe ettiği takdirde Allah'ın affına mazhar olup olmayacağı konusunda iki görüş vardır.

1- Bir mü'mini zulmen öldüreni Allah affetmez, üzerinde durduğumuz hadisin zahiri ve

"Teammüden bir mü'mini öldürenin cezası cehennemdir."[95] âyetinin zahiri bu görüşe delildir. İbn Abbas (r.a)'da bu görüşü benimsemiştir. Ehl-i Sünnet dışı bazı mezhepler de bu kanaattedirler.

2- Allah (c.c) kendisine şirk koşmanın dışındaki bütün günahları dilerse affeder. Dolayısıyla zulmen adam öldüreni de affedebilir. Selef ulemâsının büyük çoğunluğu ve Ehl-i Sünnet'in tamamı bu görüştedir. Bu görüş sahiplerinin delilleri

"Şüphesiz Allah, kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında dilediğini bağışlar"[96] Âyeti kerimesi ve bazı hadislerdir. Doksandokuz kişiyi Öldürüp de bir rahibe gelen ve, rahibin kendisi için tövbe imkanı olmadığını söylemesi üzerine onu da Öldüren ve bağışlanan İsrailliyi anlatan hadis ile, "Seninle tevbe arasına kim girebilir?" manâsındaki hadis, katilin af edilebileceğine delildir.

Bu görüşte, olanlar üzerinde durduğumuz hadisi ya mü'mini öldürmeyi helâl sayarak öldürene hamletmişler, ya da adam öldürmekten men ve uzaklaştırmak maksadıyla zecr için kullanılmış bir ifade saymışlardır. Yani cumhura göre Allah (c.c), bir mü'mini öldürmeyi helâl sayarak öldüreni affetmez, ama adam öldürmenin haramlığını kabul ile pişmanlık duyarak tevbe edeni dilerse affeder.

Yine bu görüşte olanlar bir mü'mini taammüden öldürenin cezasının cehennem olduğunu bildiren âyeti: "Eğer Allah ona ceza vermek,isterse cehennemle cezalandıracaktır." şeklinde anlamışlardır.

b) Hânî b. Külsüm'ün, Muhammed b. Rabî'den, onun da Ubade b. Sâmit vasıtasıyla Rasûlullah (s.a)'den haber verdiğine göre; Allah (c.c), haksız yere zulmen bir mü'mini öldürenin, farz ve nafile ibadetlerin kabul etmez. "Haksız yere zulmen" diye terceme ettiğimiz kelimesi bazı nüshalarda ğayınla şeklinde vâriddir. Bu durumda mânâ "bir mümini öldürüp de buna sevinen, ferah duyan" şeklinde olacaktır. En Nihâye'de, hadisin Ebû Davud'un

süneninde böylece vârid olduğu belirtildikten sonra, hadisin sonunda. Râvî Halid b. Dihkâ'nm şu açıklamasının yer aldığı eklenmiştir:

"Yahya b. Yahya'ya " sözünün ne mânâ'ya geldiğini sordum, şu cevabı verdi: Müslümanlar arasında çıkan iç savaşa katılan müslümanlan öldüren ve kendisinin hak yolda olduğunu zannederek tövbe istiğfar etmeyendir."

Nihâye sahibi, bu tefsir'in üzerinde durduğumuz kelimenin " şeklinde olduğuna delil kabul eder ve şöyle der. "Çünkü katil hasmını öldürünce sevinir. Maktul mü'min olur ve onu öidürdiiğü için sevinirse bu derecedeki bir vaîde müstehak olur."

Şerhlerde metindeki bu mesele ile ilgili olarak varid olan ve kelimelerinin, nafile ve farz ibadetler olduğuna işaret edilmiş, hüküm yönünden bir izah yapılmıştır. Ancak, Allah'ın kâtil'in tövbesini kabul edeceği görüşünde olanlara göre, buradaki ifadelerin, katlin günahının büyüklüğüne işaret ve mü'mini bu fiili işlemekten sakındırmaya matuf ifâdeler olduğunu söylemek gerekir. Çünkü günahlarına tövbe eden kişi, günahsız gibi olur. Katilin günahı da affedilirse, onun ibâdetinin kabulünü engelleyen bir durum yoktur. Yahut buradaki öldürmeden maksat mü'mini öldürmeyi helâl sayarak öldürmedir ki, o zaman katil dinden çıkar.

c) Abdullah b. Ebî Zekeriyya'nm Ümmü’l- Derdâ vasıtasıyla Ebü'd Derdâ'dan, onun da Rasûlullah (s.a)'den rivayet ettiğine göre; bir mü'min, haram bir kanı dökmedikçe sâlih amel işlemeye devam eder, ama haram bir kan dökerse ameli kesilir.

Haram bir kan dökmekten maksat, haksız yere bir müslümanı öldürmektir.

"Sâlih amellerde koşmaya devam eder" diye terceme ettiğimiz cümledeki kelimesi, süratli yürüyüş şekli anlamındadır. Bazı âlimler bunu "taâta koşan, amele devam eden" diye açıklamışlardır. Terceme bu izah gözönünde tutularak yapılmıştır. Bazılarınca ise kelimenin "Koşmak" mânâsı esas alınarak "Kıyamet gününde koşar' diye açıklanmıştı.

Hadisin sonuna doğru gelen ve "işi bitmiştir" diye terceme ettiğimiz kelimesi de: "yoruldu ve kesildi" mânâlarına gelir. En-Nihâye de bu tabir: "Kişi yorgunluktan takati kesilip de hareket edemez hale gelince bu söz söylenir. Burada maksat, kişinin haram bir kanı dökmek suretiyle mahvolmasıdır". diye izah edilmiştir.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz: Öldürmeyi mubah kılan bir delil olmadan bir mü'mini öldüren kişi, müşriklerle birlikte anılacak, ibadetleri, kabul edilmeyecek derecede büyük günah işlemiştir.[97]

4271... Halid b. Dihkân şöyle demiştir: Yahya b. Yahya El - Gassâ-nfye: sözünün mânâsını sordum: "Fitne anın-

da savaşanlardır. Onlardan birisi bir mümini öldürür ve kendisini haklı olduğunu zannederek Allah'dan bağış istemez yani bundan dolayı (istiğfar etmez)" Ebû Davud dedi ki..................Kanını döktü demektir dedi.[98]

Açıklama

Bu rivayet önceki hadisteki tâbirinin, râvî tarafmdan yapılan bir izahıdır. Bu konuya yukardaki hadisin şerhi esnasında temas edilmiştir.[99]

4272... Harice b. Zeyd şöyle dedi:

Zeyd b. Sabit'i, şu bulunduğum yerde şöyle derken ısıttım: Kim bir mümini kasden öldürürse cezası, içinde temelli kalacağı cehennemdir"[100] âyet-i kerimesi Fûrkan süresindeki "Onlar, Allah'ın yanında başka tanrı tutup ona yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar."[101]mânâsına gelen âyetten altı ay sonra indirildi."[102]

Açıklama

Haberde, Zeyd b. Sabit (r.a), Nisa Sûresi'nin 93.'cü âyetinin, Fûrkan sûresinin 68. ayetinden altı ay sonra nazil olduğunu, dolayısıyla onu rieshettiğini bildirmektedir.

Burada neshin önemini anlayabilmek için Fûrkan Sûresi'ndeki âyetten önceki ve sonraki bazı âyetlere işaret etmek gerekecektir.

Fûrkan Sûresi'nin 63,'ncü ayetinden, 68. ayetine kadarki kısımda Allah'ın kullarının özelliklerinden bahs edilmektedir. 68, 69, 70'inci âyetlerin mealleri de şu şekildedir. "Onlar Allah'ın yanında başka tandır tutup ona yalvarmazlar. Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler, bunları yapan, günaha girmiş olur; kıyamet günü azabı kat kat olur. Orada afçaltilarak temelli kalır. Ancak tövbe eden, inanıp yararlı iş işleyenler müstesna. Allah, onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah bağışlar ve merhamet eder."

Görüldüğü gibi bu âyetlerde; Allah'ın kullarının, haksız yere adam öldürmeyecekleri, zina etmeyecekleri; şayet bunları yaparlarsa büyük günah işlemiş sayılacakları, kıyamet günü azaplarının katlanacağı, ama tövbe edip hayırlı

işler yapanların affedileceği ve kötülüklerinin iyiliklere çevrilecekleri beyân edilmektedir. Kısacası, adam öldüren kişinin tövbesini kabul edileceğine işaret edilmektedir. Nisa Sûresi'nin 93.cü ayetinde ise, haksız yere adam öldürenin cezasının cehennem olduğu ve orada sürekli kalacağı ifâde edilmektedir. Bu durumda âyetler arasında bir çelişkinin varlığı söz konusu olmaktadır. İşte Zeyd b. Sabit, haksız yere adam Öldürenin ebeddiyyen cehennemde kalacağını bildiren Nisa Sûresi'nin 93.cü âyetinin, tövbenin kabul edileceğini işaret eden Fûrkan Sûresi'ndeki âyetten daha sonra indiğini, dolayısıyla onun hükmünü ortadan kaldırdığını söylemiştir.

Bundan sonraki hadiste ise, konu daha değişik bir tarzda ele alınmış; Fûrkan Sûresi'ndeki âyetin, müslüman olmak üzere olan müşriklerle ilgili; Nisa Sûresi'ndeki ayetin ise daha önceden müslüman olup İslâm Şeri-âtini bilenlerle ilgili olduğu ifâde edilmiştir.

Ancak hadisin sonunda, Mücahîd'in; pişmanlık duyanların ebediyyen cehennemde kalma hükmünün dışında olduğunu izah eden beyanı yer almıştır.

Alimlerin çoğu, âyeti kerimelerin "Haber" niteliğinde olduğunu, haberde ise neshin caiz olmadığını ve Nisa Sûresi'ndeki âyette anılmamış olsa da bir istisnanın olduğunu söylemişlerdir. Buna göre, Nisa Sûresi'nin 93'üncü âyetinin mânâsı: "Kasden bir mü'mini öldürenin cezası, içerisinde devamlı kalacağı cehennemdir. Ama tövbe edip, pişmanlık duyanlar müstesna", şeklinde anlaşılacaktır. O zaman, iki âyet arasında bir çelişki sözkonusu olmaz. Dolayısıyla neshin varlığını söylemeye de ihtiyaç kalmaz.

Bu izah, bir sonraki hadiste gelecek olan, Mücâhid'in izahına uygundur.[103]

4273... Saîd b. Cübeyr (r.a) şöyle demiştir:

îbn Abbas (r.a)'a, (Kasden haksız yere adam öldürenin durmunu) sordum: şöyle dedi:

"Onlar Allah'ın yanında başka tanrı tutup ona yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar" [104] Ayeti inince Mek-keli müşrikler: "Biz Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürdük, Allah'tan başka tanrıya yalvardık (taptık) kötülükler yaptık." dediler. Bunun üzerine Allah (c.c)

Ancak tövbe eden, inanıp yararlı iş işleyenler müstesna, "İşte, Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir"[105] âyetini indirdi. İşte bu âyet onlar (müşrikler) içindir. Nisa Sûresi'ndeki

"Kim bir mümini kasden öldürürse cezası cehennemdir."[106] âyetine gelince, İbn Abbas onun hakkında şöyle dedi:

"Adam İslâm'ın şeriatini öğrenir sonra da kasden bir adamı öldürürse onun cezası cehennemdir, onun için tövbe de yoktur" Sâid b. Cübeyr derki: Bunu Mücahid'e söyledim, "Pişman olan müstesna" dedi.[107]

Açıklama

Hadisin Buharî'deki bir rivayetinde İbn Abbas pûrkân Sûresi'ndeki âyetin Mekke'de nazil olduğunu, Nisa Sûresi'deki âyetin ise Medine'de nazil olup, Onun nesh ettiğini söylemiştir. Diğer bir rivayette, Nisa Sûresi'ndeki âyetin sonra nazil olup, onu nesh eden bir şey olmadığını ifâde etmiştir. Üçüncü bir rivayet ise şu şekildedir:

Saîd b. Cübeyr der ki: İbn Abbas'a "Onun cezası cehennemdir" âyetini sordum. "Onun için tövbe yok" dedi. "Allah'tan başka tanrıya yal-varnıazlar" âyetini okudu. "Bu câhiliyede idi" dedi.

Sahih-i Müslim'in rivayetlerin de Nisa Sûresi'ndeki; bir mümini kasden öldürenin cezasun cehennem olduğunu bildiren âyetin, son inen âyetlerden olup, onu nesh eden başka bir âyet bulunmadığını ifâde tarzındandır.

Bu rivayetler göz önüne alındığı zaman, Fûrkan Sûresi'ndeki ayetlerle, Nisa Sûresi'ndeki âyet konusunda İbn Abbas'dan iki farklı izah nakledilmiştir. Bunlar:

1- Fûrkan Sûresi'ndeki âyetler, müslüman olmamak için bahane arayan Mekke'li müşrikler hakkında, Nisa Sûresi'ndeki âyet ise İslâm'ın esaslarını öğrenen müslümanlar hakkında nazil olmuştur.

2- Nisa Sûresi'ndeki âyet, Fûrkan sûresi'ndekini neshetmiştir.

İbn Hacer, Fethu'l Bâri'de bu farklı izahlara işaret ettikten sonra şöyle der:

"İbn Abbas'ın iki sözü arasını şu şekilde cem etmek mümkündür: Fûrkan Sûresi'ndeki âyetin umumundan, bizzat ve kasden öldüren mü'min tahsis edilmiştir. Seleften çoğu tahsise nesh derler. Bu izah, onun sözünde çelişki olduğunu söylemekten ve önce nesh olduğunu söylüyordu sonra bundan döndü, demekten daha iyidir."

İbn Hacer'in bu sözleri, anılan âyetlerle ilgili olarak İbn Abbas'dan gelen ifâdeleri telifteki güzel bir yoldur.

Hadisin sonunda belirtildiğine göre, İbn Abbas bir mü'mini kasden Öldüren için tövbenin söz konusu olmadığını söylemiş: Said b. Cübeyr bunu Mücahid'e nakledince, o da pişmanlık duyanın affedileceğim belirtmiştir. Bu konu ile ilgili olarak Nevevî şöyle demektedir:

"İbn Abbas'dan rivayet edilen meşhur görüş budur. Ondan ayrıca

"Bir günah işleyip veya nefsine zulmedip de sonra Allah tan bağış dileyen kişi Allah'ı bağışlayıcı ve merhamet sahibi olarak bulur."[108]

âyetinden dolayı, katilin tövbesinin kabul edilip, günahının bağışlanacağı da rivayet edilmiştir. Bu ikinci rivayet tüm Ehl-i Sünnet'in, Sâhâbîlerin, Tabiîlerin ve sonraki ulemanın görüşüdür. Bazı selef âlimlerinden, bu görüşe muhalif olarak, rivayet edilen görüşler, adam öldürmekten sakındır-maya ve oun ne kadar büyük bir günah olduğuna işarete hamledilir.

İbn Abbas'ın dayandığı bu âyette, kasden adam öldürenin ebediyyen cehennemde kalacağına dair kesin bir açıklık yoktur. Onda olan, katilin cezasının cehennem olduğudur."[109]

4274... İbn Abbas (r.a) bu (önceki hadiste geçen) kıssa hakkında; (şöyle dedi)

"Allah'dan başka bir ilâh'a (tapıp) dua edenler[110] âyetinde kasdedilenler müşriklerdir. Birde

"Ey kendilerine kötülük edip aşırı giden kullarım; Allah'ın rahmetinden umudunuzu kesmeyin"[111] âyeti indi.[112]

Açıklama

İbn Abbas (r.a) metinde geçen iki âyetin de müşrikler hakkında nazil olduğunu söylemiştir.

Fûrkan Sûresi'ndeki âyetle ilgili olarak, bundan önceki hadislerin izâhı esnasında biraz durmuştuk. Burada kısaca Zümer Sûresinin 53. âyeti üzerinde duralım.

Allah (c.c) küfür ve şirk ile kendilerine kötülük edenlere Allah'ın rahmetinden umutlarını kesmemelerini, îman edip İslâm dinine girdikten sonra, kendilerinin affedileceklerini bildirmektedir. Yani câhiliyye dönemlerindeki kötü hallerinin, İslâm'a girmeye engel teşkil etmeyeceğini, adam da öldürmüş olsalar aff-ı ilâhi'ye mazhar olacaklarını hatırlatıyor.

îtm Abbas'm görüşüne göre; iman edip, İslâm'ın ahkâmım öğrendikten sonra haksız yere adam öldürenin günahı affedilmez; onun için tövbe söz konusu değildir.[113]

4275... İbn Abbas (r.a) şöyle demiştir:

"Bir mü'mini kasden öldüren" âyetini hiç bir şey nesli etmemiştir.[114]

4276... Ebû Miclez ""Bir mü'mini kasden öldürenin cezası cehennemdir."[115] âyeti hakkında şöyle demiştir:

"Cehennem onun cezasıdır. Ama Allah affetmeyi isterse affeder".[116]

Açıklama

Ebû Miclez'in konumuzdaki ayetle ilgili açıklaması Cumhurun görüşüdür. İbn Abbas'm ve bir rivayette Zeyd b. Sâbit'in hilâfına, ulemanın çoğunluğuna göre Allah, şirkin dışındaki bütün günahları bağışlayabilir. Hatta dilerse kul, tevbe etmese bile affedebilir. Ancak tövbe edenin günahını affedeceğini vaadetmiştir.[117]

7. Katlde Umulan Mağfiret

Bab Başhğı'nin ifade ettiği mânâ konusunda iki görüş ileri sürülmüştür bunlar:

1- Maktül'ün velîlerine, onun öldürülmesinden dolayı verilmesi umulan ecir.. Bu anlayışa sevkeden âmîl, yakınlarının ölümünden dolayı katlandıkları sıkıntı ve kederdir.

2- Bizzat öldürülenlere verilmesi umulan ecir. Bezlü'l Mechûd'da birinci maddedeki izah daha uygun bulunmuş hattâ onun bu babda sarîh olduğu vurgulanmıştır. İkinci mânâ ise maksattan uzak bulunmuş, gerekçe olarak da, fitnede öldürülenlerin Ecre müstehak olamıyacaklan gösterilmiştir.

Ancak, aşağıda gelecek olan hadislere ikinci maddedeki izah daha uygun görülmektedir.[118]

4277... Saîd b. Zeyd (r.a)[119] şöyle demiştir:

Biz Rasûlullah (s.a)'in yanında idik. Efendimiz, fitneyi anlattı ve onu

çok dehşetli gösterdi. Bunun üzerine: "Yâ Rasûlullah, eğer bu fitne bize yetişirse bizi mahveder." dedik veya dediler.

Rasûlullah: "Hayır, şüpesiz öldürülme(niz size yeter)" buyurdu.

Saîd: "Ben kardeşlerimi (hep) öldürülmüş gördüm) dedi.[120]

Açıklama

Hadisten anladığımıza göre, Rasûlullah (s.a) Efendimiz, ileride zuhur edecek olan fitnede, yani müslümanlar arasında çıkacak olan savaşlarda öldürülenlerin öbür dünyada cezaya çarptırılmayacaklanm beyan buyurmuştur. Bunu, çıkacak olan fitneden korkan sâhâbileri teselli etmek için söylemiştir. Müslümanlar arasında çıkacak olan savaşta öldürülenler bu dünyada bir sıkıntı görmüş olacaklar, ama öbür dünyada ceza görmeyeceklerdir. Öldürenlerin cezaları ise verilecek ve çok şiddetli olacaktır.

Bu hadis daha önce geçen ve fitne esnasında kendisini öldürmeye gelene karşı koymamayı teşvik eden hadislerle uygunluk arz etmektedir.[121]

4278... Ebû Musa (r.a)'dan rivayet edildiğine göre ; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

"Benim şu ümmetim, merhamet edilmiş bir ümmettir. Ona âhirette azâb yoktur. Onun dünyadaki azabı, fitneler, zelzeleler ve bir birlerini öldürmeleridir."[122]

Açıklama

Efendimizin "Benim şu ümmetim" sözünden kas devircıe olan müsliimanlardır; ya da kıyamete kadar gelecek olan tüm müslümanlardır. Ancak bu ihtimâllerden birisini tercihe yarayacak bir delil yoktur.

Bu Ümmetin, merhamet edilmiş bir ümmet oluşundan maksat şudur: Eski ümmetler için olan bir çok yük ve görevler, bu ümmete yüklenmemiştir. Meselâ: onlar, günahtan tövbe için kendilerini öldürürler, zekat olarak mallarının dörtte birini verirler, necaset bulaşan yeri kaziriardı. Biz, Muhammed ümmetin'e ise bu gibi güçlükler emredilmemiştir.

Hadisteki en önemli bölüm, Hz. Peygamber (s.a)'in ümmetine ahiret-te azabın olmayışını ifâde eden kısımdır. Bu konu, alimleri hayli meşgul etmiş çeşitli tevillerde bulunmalarına sebep olmuştur. Çünkü bu ifadenin zahirine göre, ister günah işlesin, ister işlemesin, ister sâlih olsun, ister şakî hiç bir müslüman ahirette azap görmeyecektir. Halbuki, Allah'ın adaletinin gereği, iyiler mükâfat; affa uğramayan kötüler ceza görecektir. Bu keyfiyet bir çok sahîh hadiste sabittir. İşte bunun için, bu cümleyi izahta alimlerden çok değişik tefsirler nakledilmiştir. Biz bu cümleden anlaşılan mânâları maddeler halinde vermek istiyoruz.

1- Müslümanlardan ahirette azap edilenlere kafirler gibi azap edilmeyecektir.

2- Bu ümmet hakkında galip olan bağışlanmaktır.

3- Çoğunlukla Müslümanlar yaptıklarının cezasını dünyada çekerler. Uğradıkları sıkıntılar, tutuldukları hastalıklar onların günahları için keffârettir.

4- Bu hadis, büyük günah işlemeyenlere mahsustur. Yahut Efendimiz "bu Ümmet" derken huzurunda bulunan sahabelere işaret etmiştir. Ahirette azab edilmeyecek olanlar onlardır.

5- Burada, Allah'ın dilemesine işaret eden bir kelime takdir edilir. Çünkü Cenab-ı Hakk bir âyette

"Şüphesiz Allah kendisine eş koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışında dilediğini bağışlar.” [123] buyurmaktadır.

6- Buradaki "Ümmeften murâd, Hz. Peygamber'in sünnetine uyan, Allah'ın emirlerine imtisal edenlerdir.

7- Hadis, Hz. Peygamber'in ümmetini medh ve onların Allah'ın inayetine ve rahmetine mazhar olduğunu ifâde için varîd olmuştur. Bu ümmet, diğer ümmetlere verilmeyen lütûflara naîl olmuştur. Öyle ki, birisinin ayağına diken batsa, onun sebebiyle Cenab-ı Allah o kişinin bir günahını affeder. Bu başka hiç bir ümmete verilmemiş hususiyetlerdendir.

Aliyyü'l Kân bu tevillerin hiç birisinin karşımıza çıkan müşgülü ortadan kaldırmaya kafi gelmediğini söyler.

Hadisin devamında, bu ümmetin cezasının dünyada verileceğini onun da fitneler, zelzeleler ve birbirlerini Öldürme olduğunu belirtilmektedir. Dünyadaki azap ahirettekinden çok daha hafif olduğu için, dünyada sıkmti çekecek olmasına rağmen, müslümanlar rahmetle muamele edilenler diye vasıflanmışlardır.

Miinâvî, bu mesele ile ilgili olarak şöyle der. "Çünkü eski ümmetlerin durumu adaletle Rububiyet yolu üzeredir. Bu ümmetin hali ise fazl ve ilahî ihsan yolu üzeredir." Münâvî'nin dediklerinden şu sonuçları çıkarıyoruz: Daha önceki ümmetler, suça uygun ceza esası ile muamele edileceklerdir. Bu Ümmet ise af, fazl ve mağfiret esasına göre muamele görecektir.[124]

---

[1] Enfâl, 25.

[2] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/328.

[3] Buharî, Kader 4: Müslim, Piren / 23.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/328-329.

[4] Müslim Fitem 25.
[5] Cinn (72), 25, 26.
[6] Neml {27} 65.
[7] En'am (6) 59.
[8] Lokman (31) 34.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/329-331.
[10] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/331.
[11] Bu hadis Avnü'l Ma'bûci ve Bezlü'l Mechûd'de 4243 numaralı hadisten sonra yer almıştır.
[12] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/331.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/331-322.
[14] Ahmet, II. 433.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/332-333.
[15] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/333.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/333.
[17] (11) 46.
[18] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/333-335.
[19] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/335.
[20] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/335.
[21] Kütüb-i Sitte'de sadece Ebu Davud' da vardır.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/336.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/336.
[23] Tüster: Kırgızistan'ın meşhur bir geliridir. Muhkem bir şehir olduğu için, Sâhâbîler orayı Feth ederken büyük güçlüklerle karşılaşmışlardır.
11-20 senesinde Hz. Ömer (r.a) devrinde fethedilmiştir. Burayı Ebe Musa'l Eş'arî fethetmiştir,
[24] Ahmed b. Hanbel V-387. 403.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/337-338.
[25] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/338-340.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/340.
[27] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/340-341.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/341-342.
[29] Halid b. Halid el-Yeşkurî'dir.
[30] El Münzirî'nin asl'ında ".............iste" şeklindedir.
[31] İbn Mâce, Fiten 13.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/342-343.
[32] bk. Müslim, İmare 51.
[33] Aliyyü'l Kâri. el-Mirkat V-144.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/343-345.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/345.
[36] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/346.
[37] Safka; Alışveriş yapan kişilerin birbirlerinin eline vurmaları veya birbirlerinin elini tutmalarıdır. Burada maksat biatt'ır.
[38] Müslim, İmâre 46; Nesaî, Biat 25; îbn Mâce, Fiten 8, Ahmed b. Hanbel, II-161,191,193.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/346-347.
[39] Nisa (4) 29.
[40] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/347-350.
[41] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/350.
[42] Buharî Filen 4, Enbiyâ, Müslim, Filen 1,2; İbn Mâce, Fiten 9; Ahmed b. Hanbel 11-441.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/350.
[43] Araplar, alışveriş yaparken, fiat konuşurken baş parmakları ile işaret parmaklarını halka yaparlar ve î$a-ret parmağının denk geldiği boğum bir sayıya delâlet ederdi. Buharî'nin bu rivayetinde râvî Süfyan, parmaklarını doksan veya yüz sayısına işaret eciecek şekilde halkalam ıştır. Müslîm ve İbn Mâce'deki rivayetlerde ise halka on sayısına karşılık olan işaretti.
[44] Enfal 58) 25.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/350-352.
[45] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/352.
[46] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/352-353.

[47] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/353.
[48] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/353.
[49] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/353.
[50] Bu şüphe râvîye aittir.
[51] Bir nüshada, "..., bana göster'di şeklindedir.
[52] Müslim, Fiten 19; Tirmizî, Filen 32; İbn Mâce 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/353-355.
[53] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/355-356.
[54] Ebû Malik El-Eş'arî; İsminin; Ubeyd. Amr. Ku'b. Ubeydullah Amir ve Haris oklusunu dair rivayetler vardır. Bu zat sahâbîdir.. Şam'lılar içersinde sayılır. Ashab içerisinde Ebi Mâlik künyesi ile bilinen iki kışı daha vardır. Bunlar Ham b. Haris ve Kab. Asım'dır. Bu yüzden musannif bu hadisin râvisinin Ebû Mâlik el-Es'âri olduğuna işaret etmiştir.
[55] Darimî, Mukaddime 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/356-357.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/357.
[57] Ahmet, I, 390, 393. 395. 451.
[58] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/358.
[59] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/358-361.
[60] Buhari. İlim 24. İstiska 27, Fiten 5: Müslim, İlim I 10, Filen IS; Tirmizî, Fire, 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/361.
[61] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/361-362.
[62] Müslim, filen 13; Ahmet, V. 39,40,48.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/362-363.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/363-364.
[64] Bir nüshada " = Adem'in oğlu, başka bir nüshada da " = Adem'in iki oğlundan hayırlısı gibi ol" şeklindedir.
[65] Mâide 28.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/364-365.
[67] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/365.
[68] Ahmet IV. 408: Darimi, Mukaddime 38.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/365-366.
[69] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/366-367.
[70] Tirmizî, Filen 133, İbtı Mâce, Filen 10. Ahmed b. Hanbel IV-408.416.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/367-368.
[71] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/368.
[72] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/368-369.
[73] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/369-370.
[74] Buradaki pekler râvîlerden birisine aittir.
[75] İbn Mâce, Filen 10: Ebû Davûd der ki Hz. Musa (s.a)'ı bu Hadisle Hammad b. Zeyd'den babası zikretmedi.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/370-372.
[76] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/372-374.
[77] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/374.
[78] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/374-375.
[79] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/375.
[80] Sadece Ebû Davûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/375.
[81] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/375-376.
[82] Hadisi sadece Ebû Davûd rivayet etmiştir.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/376.
[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/376-377.
[84] Tirmizî. Fiten 16; İlin Mâce 12; Ahmed b. Hanbel 11-212.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/377.
[85] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/377-378.
[86] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/378.
[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/378.

[88] Buharî, İman 12, Bed'il Halk 15. Filen 14; Nesaî, İman 30, İbn Mâce, Fiten 13; Malik 13, Ahmed b. Hanbel. III - 6. 30, 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/378.
[89] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/379.
[90] Buharî, Fiten 10; Müslim, Filen 14; Nesaî, Tahrim 29, Ahmed b. Hanbel IV-401. 410, 418: V-43, 47,51.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/379.
[91] Hucurat, 9.
[92] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/380.
[93] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/381.
[94] Nesai, Tahrim 1; Ahmed b. Hanbel, IV-9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/381-382.
[95] Nisa 93.
[96] Nisa, 48.
[97] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/382-384.
[98] Ebû Davûd der ki. "............................" kanını oluk gibi döker dedi.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/385.
[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/385.
[100] Nisa 93.
[101] Fûrkan, 68.
[102] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/385.
[103] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/386.
[104] Fûrkan, 68.
[105] Fûrkan, 70.
[106] Nisa, 93.
[107] Buharî, Tefsir, 23.24. 25,; Müslim, Tefsir 16.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/387-388.
[108] Nisa, 110.
[109] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/388-389.
[110] Fûrkan, 68.
[111] Zümer, 53.
[112] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/389.
[113] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/389-390.
[114] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/390.
[115] Nisa 93.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/390.
[117] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/390.
[118] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/390-391.
[119] Said b. Zeyd, Hz. Ömer (r.a.)'in amcasının oğlu ve kız kardeşi Fatima'mn kocasıdır. Cennetle müjdelenen on sahabeden biridir. Babası Zeyd b. Amr bin Nüfeyl hakkında Rasûlullah (s.a) "O kıyamet günü, tek başına bir ümmet olarak dirilecektir"' buyurmuştur. (El-lsâbe. 11-46)
[120] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/391.
[121] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/391.
[122] İbn Mâce, Zühd 34; Ahmed b. Hanbel, 1V-408, 410.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/391-392.
[123] Nisa, 48.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/392-393.

31. GİYİM KUŞAM BÖLÜMÜ

Her müslümanın avret yerlerini örtecek ve kendisini olumsuz hava şartlarından koruyacak kadar giyinmesi farzdır.

Erkeklerin elbisesi kırmızı ve sarı olmamalıdır.

Giyimde esas olan orta yollu olmasıdır. Bununla birlikte Allah'ın verdiği nimetleri açıklamak için olandan fazla giyinmek müstehabtır. Zira Hz. Peygamber, "Şüphe yok ki Allahu Teala rtimetinin eserini kulunun üzerinde görmeyi ister"[1] buyurmuştur..

Güzel giyinmeyi itina göstermek mubahtır. Kibirlenmek ve başkalarından üstün ve farklı görünmek niyetiyle giyinmek ise mekruhtur.

İsraf sayılacak tarzda ve şekilde giyinmek haramdır. Fakirlerin veya orta halli kimselerin zenginleri taklik ederek israfa düşmeleri caiz değildir. Zira bu durum fakirliği artırdığı gibi insanlar arasında kıskançlık ve düşmanlık da doğurur.

İpek elbise kadınlar için helal ise de erkekler için haramdır. İpekten yapılmış sair eşyayı kullanmak ise caizdir.

Erkekler altın kullanamazlar. Yalmz gümüş vasair yüzük kullanabilirler. Altını diğer madenden az olan alaşımlardan yapılan yüzük takmalarında bir mahzur yoktur.

Altın dışındaki madenler ağızda koku yaptıklarından altın diş veya altın kaplama yapılmasına cevaz verilmiştir.

Bu bilgilerin ışığında İslamm giyim kuşam konusundaki teklifleri şöylece özetlenebilir.

1- Giyilen elbise avret mahallerini kapatmalıdır.

2- Giyilen elbise haram veya mekruh olmamalıdır. İpek elbise erkeğin avretini kapatırsa da giyilmesi haram kılınmıştır.

3- Giyilen elbise vücudu gösterecek kadar şeffaf olmamalıdır. Şeffaf olmamakla beraber avret yerlerini belli edecek kadar dar olan elbiseler de giyilmemelidir.[2]

1. Amr B. Ayn'ın Rivayeti

4020... Ebû Saîd el-Hudri'nin şöyle dediği rivayet olunmuştur: Relulullah (s.a.v) yeni bir elbise giydiği zaman gömlekse veya sank-sa(o elbisenin) ismini anar sonra;at "Allalı'im sana hamd olsun, bunu ban sen giydirdin. Ben senden bunun hayrını ve yapılış gayesindekî hayrı istiyorum. Bunun ve yapılış gayesinin şerrinden sana sığınıyorum" diye dua ederdi.

(Ravi) Ebu Nedre dedi ki: Peygamber (s.a.v)'in sahâbilerinden biri yeni elbise giydiği zaman (tebrik etmek maksadıyla) ona (İnşallah sen bu elbiseyi) eskit(inceye kadar giyin)irsin ve yüce Allah (sana) onun yerine (daha hayırlısını) verir, denirdi.[3]

Açıklama

Hadis-i şerifte açıklandığı üzere Hz. Peygamber,se giyindiği zaman, "bana giymeyi nasip ettiği şu gömlekten veya şu sarıktan dolayı" gibi bir sözle o elbiseden bahsederek metinde geçen duayı okumak suretiyle Allah'a şükredermiş.

Aliyyü'I-Kâri'nin açıklamasına göre, elbisenin hayrı onun uzun ömürlü, necasetten ve haram para ile alınmış olma şaibesinden uzak olması, kibir ve tefahur için olmayıp ihtiyaçtan dolayı giyilmiş olmasıdır.

Yapılış gayesindeki hayır ise, kişinin avret yerini örtmek, onu soğuğa veya sıcağa karşı koruma gibi hayırlardır. Bu hayırları istemek elbisenin yapılış gayesine erişmesini istemektir.

Elbisenin şerri.yukarıda geçen hayırlarından uzak olması yani haram, pis, dayanaksız olmasıdır. İftihar, kibir gibi haram gayelerle dokunmuş olması veya giyilmesidir. Elbisenin şerrinden sığınmak, onu bu niyet ve duygularla giymekten veya dokunuş gayesinde bulunan bu gibi duygulardan Allah'a sığınmaktır.

Yine hadis-i şerifte sahabilerden biri yeni elbise giydiği zaman diğer sahabiler "Tüblî, yuhlifullahu Teâla Sen (bunu inşallah üzerinde) eskitirsin ve yüce Allah onun yerine (daha hayırlısını) verir" diyerek onu tebrik ederlermiş. Bu sözler, elbise giyen kişinin ömrünün uzun olmasını ve daha nice yeni elbiseler giyip onları da ekşitmesin temenni etme anlamına gelirler.[4]

4021... (Bir önceki hadis-i şerifin bir) benzeri de el-Cerîrî'den yine aynı senedle rivayet olunmuştur.[5]

4022... (4021 numaralı hadisin) manası da el-Cerîrî'den yine aynı senedle rivayet edilmiştir. (Yani her ikisi de bu hadisi el-Cerîrî'den işitmişlerdir.)

Ebu Dâvûd dedi ki: (Bu hadisi rivayet edenlerden) Abdülvahhab (kendisi bizzat Hz. Peygamber'den alan) Ebu Saîd'i (senedinde) zikretmedi.

Hammâd b. Seleme de (bu hadisi) el-Cerîrî'den, (o da) Abû-'l Âlâ'dan o da Peygamber (s.a.v)'den de (mek suretiyle mürsel olarak rivayet) mistir.

Yine Ebû Davûd dedi ki: Hammâd b. Seleme ile (el-Vehhâb) es-Saka-fî1 (nin bu hadisi işittikleri (ravi) birdir.[6]

Açıklama

4020-4022 numaralı hadis-i şerifler aynı manaya gelen lafızlarla bazen muttasıl ve merfu olarak , bazen de mürsel menfu olarak rivayet edilmişlerdir.
Bu hadislerin manasıyla ilgili açıklama 4020 numaralı hadis-i şerifinde geçtiğinden burada tekrar lüzum görmüyoruz.[7]

4023... (Sehl b, Muaz b. Enes'in) babasından rivayet edildiğine göre; ResuluIlah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:
"Kim bir yemek yer ve sonra;
" Benim hiç güç ve kuvvetim olmaksızın bu yemeği bana yediren ve onu bana rızk olarak veren Allah'a hamd olsun derse onun geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır."
Kim de bir elbise giyer ve;
"Bu elbiseyi ben hiç bir güç ve kuvvetim olmadan bana giydiren ve onu bana rizik olarak veren Allah'a hamdolsun" derse (onun da) geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır."[8]

Açıklama

Metinde seçen "geçmiş günahlardan maksat, geçmişte işlenen küçük günahlardır, büyük gurklar, değildir. Fakat bu duayı yapan kimsenin küçük günahları yoksa oniann yerine büyük günahlarının hafifletilmesi umulur.
Yemek duası içerisinde geçen "gelecek günahlar" anlamındaki kelime, Tirmizi ve İbn Mace'nin rivayetlerinde bulunmadğı gibi Sünen-i Ebu Davud'un bazı nüshalarında da bulunmamaktadır.
Ancak bu kelime elbise duası içerisinde bütün rivayetlerde ve nüshalarda bulunuyor. Ulema bu dualar sebebiyle Allahu Teala hazretlerinin, geçmişteki küçük günahları olduğu gibi gelecekteki küçük günahları da affetmesinin caiz olduğunu söylemişler ve Bedir gazilerini misal göstermişlerdir.
Çünkü yüce Allah onların gelecekteki günahlarını da affettiğini bildirmiştir. Bu bakımdan Bedir gazileri kendilerinden sâdır olacak günahlardan hesaba çekilmeyeceklerdir.
Bazılarına göre, Bedir gazilerinin gelecekteki günahlarının affedilmesinden maksat şudur: Onların işleyecekleri günahlar affedilmiş olarak meydana gelir. Bu bakımdan hiç işlenmemiş gibi olurlar. Bazılarına göre de Allah onları günah işlemekten korur onlar hiç günah işlemezler. İşte Allah 'in, onların gelecekteki günahlarını affetmesinin manası budur.
Münziri'ye göre, bu hadisin senedinde bulunan Sehl b. Muaz ile Ebu Merhum zayıf raviler olduklarından, sadece bunların rivayetinde bulunan bu "gelecek günahlar" sözünün hadisten olduğuna hükmedilemez. Binaenaleyh bu sözün bu ravilerden birinin hatası yüzünde bu hadise izafe edildiğine hükmetmek gerekir.[9]

2. Yeni Elbise Giyen Kimseye Nasıl Dua Edilir?

4024... Ümmü Halid binti Halid b. Sâid el-As'dan rivayet edildiğine göre;
Resulullah (s.a.v)'a çizgili kare şeklinde küçük ve siyah bir aba getirildi. Bu abaya en müstehak kimi görüyorsunuz?" diye sordu. Orada bulunan) topluluk cevap vermedi. Bunun üzerine;
"Bana Ümnıü Halid'i getiriniz" buyurdu.
Ürriraü Halid (Hz. Peygamber'inyanına getirildi ve bu abayı ona giydirdi. Sonra "Eblî ve ahlikî= Eskit (ve yerine yenisini al) diye iki defa dûa etti. (Elbisenin güzelliğini ifade etmek için Ümmü Halid'e doğru "Senâhu senâhu, ey Ümmü Halid" diyerek aba üzerindeki sarı ya da kırmızı çizgiye bakmaya başladı. "Senâhu, senâhu" kelimesi Habeş dilinde 'güzel' demektir.[10]

Açıklama

el-Hamîsa: İki tarafında çizgileri bulunan; dört köşe ve siyan aba demektir.
Senâhu: Habeş dilinde güzel anlamına gelir.
Ümmü Halid Habeşistan'da dünyaya geldiği için Hz. Peygamber ona karşı aslı Habeşçe olan bu kelimeyi kullanmıştır. Metinde geçen "ahlifi= yerine yenisini al" kelimesi Sünen-i Ebu Davud'un bazı nisalarında "ab-liki= eskit" şeklinde yazılmıştır.

Aslında "eblî" kelimeyisle "ahlikî" kelimesi arasında bir fark olmadığından "eblî" kelimesinden sonra "ahlikî" kelimesini kullanmak cümleye tekidden başka yeni bir mana kazandırmaz.
Metuf ile Matufun aleyh arasında bir farklılık olması gerktiğinden ikinci kelimenin "ahlikî" değil de "ahlifî" olması daha uygundur. Çünkü bu kelimede "eblî" kelimesinin ifade ettiği "eskit" kelimesinden fazla olarak "yerine yenisini almak " gibi bin mana da vardır. Nitekim 4020 numaralı hadis-i şerif bu gerçeği teyid ediyor.
Tarikat şeyhlerinden bazıları bu hadise dayanarak şeyhlerin müridleri-ne hırka giydirmelerinin sünnetden olduğunu sÖylemişlerdir.İmam Suyu ti'nin açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in düşman üzerine gördermekte olduğu bir seriyyenin kumandanı olan Abdurrahman b Avf a bizzat kendi eliyle sarık giyilip sarığın ucunu aşağıya sarkatarak ona sarığın bu şekilde sarılmasını emrettiğine dair Beyhaki'nin Şuabü'l- imân isimli eserinde zikrettiği hadis-i şerif, hırka giydirmenin Hz. Peygamber'in sünnetinden olduğuna bu hadisten daha çok ve daha açık bir şekilde delalet eder. Çünkü;
1- Sûfiler başlarına takke giyerler. Hadis-i şerifteki sarık buna delalet eder.
2- Hz. Peygamber'in Hz. Abdurrahman'a elbise değil de sarık giydirmeşinin özel manası vardır ve bu durum başın taşıdığı şerefe de işaret etmektedir.
3- Hırka giydirmek biatlaşmak anlamına gelir. Hz. Peygamber, Ürnmü Halid'e sözü geçen hırkayı giydirdiği sırada biat edecek yaşta değildi. Bu bakımdan Beyhaki'nin naklettiği hadis hırka giydirmenin sünnetten olduğuna mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriften daha çok delalet etmektedir.
Avarifu'l- Maârif müellifi Sıhreverdî'nin de dediği gibi, her ne kadar Hz. Peygamber zamanından bugünküne benzer hırkalar yok idiyse de tarikat şeyhlerinden hırka giydirmeyi usul ittihaz edenler kesinlikle bir asla dayandıklarından onların bu gibi usullerini inkara kalkmak doğru değildir.[11]

3. Gömlek Giyme Hakkında Gelen Hadisler

4025... Ümmü Seleme'den rivayet olunmuştur; dedi ki: "Resulullah (s.a.v)'a elbiselerin en sevimli olanı gömlek idi.[12]

Açıklama

Kamış: Cepleri ve yenleri olan giysi demektir.
Türkçede buna gömlek derler.
Gömlek insanın vücuduna ridadan ve izardan daha rahat oturup vücut üzerinde kolayca durduğu ve örtünmeyi daha iyi sağladığı için Hz. Peygamber gömleği daha fazla sevmiş olabilir.
Burada k'âmîs kelimesiyle vücudu boyundan ayaklara kadar örten cep-li ve yenli elbiseleri kastedilmiş de olabilir. Bu durumda onun sevimli la-rafi, örtünme ihtiyacına birinci derecede cevap vermiş olmasıdır. Gömlek üzerine giyilen giysilerin örtünme ihtiyacına verdiği cevap ise bu şekildeki gömleğe nisbetle ikinci derecede kalır.[13]

4026... Ümmü Seleme'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: Resıılullah (s.a.v)'a hiçbir elbise gömlekten daha sevimli değildi.[14]

4027... Esma binti Yezid'den şöyle dediği rivayet edilmiştir:
Resulullah (s.a.v)'ın gömleğinin yen(ler)i bileğe kadar (uzanır)dı.[15]

Açıklama

Burada "el" anlamına gelen "yedü" kelimesiyle"yan" anlamına gelen "kumm" kelimesinin yanya-na gelmesi, ikincinin birinciyi açıklama için gelmesinden başka bir manaya yorumlanamaz.
Tirmizi'nin rivayetinde de bu kelimeler "kummu yedi Resûlullah= Re-sulullah'rn kolunun yen(ler)i" şeklinde gelmiştir ki, Tirmizi'nin bu rivayeti daha açıktır.
Ebû Davûd Sünenindeki rivayette "kumm" kelimesinin "yed" kelimesini açıklamak üzere getirildiği kabul edilmediği takdirde ikisinden birinin fazladan getirilmiş olduğunu kabul etmek icap edecektir.
Mirkâtu's- Suûd isimli eserde açıklandığına göre, bu hadis-i şerifte kastedilmek istenen gömlek Hz. Peygamber'in yolculuk esnasında giydği gömlektir. Çünkü Beyhâkî'nin Şuabu'l- İman isimli eserinde rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber'in hazar vaktinde giydiği gömleğin yenlerinin parmaklarına kadar uzandığı, bundan fazlasını ise kestiği ifade edilmektedir.

Ancak mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte tarif edilen şekildeki gömleği giymenin daha faziletli, Beyhâkî'nin eserinde tarif edilen şekildeki gömleği giymenin ise caiz olduğu düşünülebilir. Yani bu iki hadis bu şekilde tevil edilerek araları telif edilebilir.[16]

4. Kaftanlar Hakkkında Gelen Hadisler

4028... el-Misver b. M ah rem e'd en rivayet olunmuştur; dedi ki:
Resulullah (s.a.v) (kendisine hediye olarak) verilen bir takım) kaftan-lan (halka) dağit(mış)tı, (fakat âmâ olan babam) Mahreme'ye hiç birşey vermemişti.
(Babam) Mahreme (bana), "Ey oğulcuğum, bizi Resulullah (s.a.v)'a götür." dedi. Ben de kendisiyle birlikte (Hz. Peygamber'in yanına gittim. (Hz. Peyamber'in bulunduğu yere varınca babam), "Gir onu bana çağ'ırı-ver" dedi. Ben de Hz. Peygamber'i çağırdım. Üzerinde (sözü geçen) kaftanlardan bir kaftanla birlikte babamın yanına çıktı ve;
"Şu kaftanı senin için saklaınıştırTdedi. (Misver sözlerine devam ederek şöyle) dedi:
"Bunun üzerine (babam elleriyle) kaftana (iyice bir) baktı." Yezid b.
Halid: "Mahreme" diye ilave etti. Bundan sonraki kısımda da Kuteybe ile Yezid b. Halid şu sözü riveyette) birleştiler:
"Mahreme razı oldu" dediler. Kuteybe (bu hadisi), "İbn ebî Müley-ke'den" diyerek rivayet etti. (İbn Ebî Müleyke'nin) ismini söylemedik.[17]

Açıklama

Buhâri'nin rivayetinden anlaşıldığına göre Hz.Peygamber'in dağıtmış olduğu bu kaftanlar kendisine hediye edilmişti. Onlardan bir tanesini Mahreme'ye vermek üzere ayırmıştı.[18]
Bu hadisi Musannif Ebu Davud'a rivayet eden ravilerden Kuteybe, İbn Ebi Müleyke'nin ismini açıklamamıştır. Fakat Yezid b. Halid onun isminin Abdullah b. Ubeydullah olduğunu açıklamıştır.
Metinde geçen "radiye Mahreme" sözünün Hz. Peygamber'e ait olduğunu farzedersek, başında gizli bir soru edatı bulunduğunu da kabul etmemiz gerekir. Bu durumda cümlenin manası şöyle olur:
"Hz. Peygamber, 'Mahreme memnun oldu mu? diye (Hz. Mahreme'ye) sordu." Yahutta cümlenin başında soru edatı yoktur. Bu durumda cümle "Mahreme (bu kaftandan) memnun oldu" anlamına gelmektedir ve Peygamber (s.a) bu cümleyi Mahreme'nin memnun olduğunu haber vermek için söylemiştir. Yahutta bu cümle, olduğu gibi Mahreme'ye aittir ve memnuniyetini belirtmek için söylemiştir.
Mahreme âmâ olduğundan onun kaftana bakması söz konusu olmayacağından, metinde geçen "kaftana baktı" cümlesi, kaftanı elleriyle yokla-yafak onu iyice tetkik etti anlamına gelmektedir. Nitekim tercüme de buna işaret ettik.
Hadis-i şerif kaftan giymenin caiz olduğuna delalet etmektedir.
Kaftan; Lehçesi Osmani'de açıklandığı üzere, "Türkide kaftan, farisiye nakille haftan yazılır. Kaba, üste giyilen astarsız entari, bir nevi ak, sade hilat-i taşrifat" demektir.[19]

Meşhur Olmaya Yarayan Elbise Giymenin Hükmü[20]

4029... ibn Ömer'den rivayet olunduğuna göre, Resuluiah (s.a.v) şöye buyurmuştur:
"Kim dünyada şöhret elbisesi giyerse Allah da ona kıyamet gününde benzerini giydirir." Muhammed b. İsa) Ebu Avâne'den (rivayet ettiği bu hadise) Hz. Peygamber'den naklen şu sözleri de ekledi: "Sonra onun üzerinde ateş (ler) alevlenir.”[21]

Açıklama

Bu hadis-i şerif İbn Mace'nin Sünen'inde, "Her jm dünyada şöhret elbisesini giyerse, Allah da onu kıyamet gününde zillet elbisesini giydirir."mealindeki lafızlarla rivayet edilmiştir.
İbn Esirin açıklamasına göre, şöhret elbisesinden maksat; halkın dikkatilerini üzerine çekmek maksadıyla giyilen, rengi veya biçimi halkın elbisesiniden farklı olan elbiselerdir. Bu elbiseyi giyen kimse halka çalım .satmak ve büyüklük taslamak niyetiyle giydiği için kıyamet gününde Allah onu cehennem ateşi ile cezalandıracaktır.

İbn Mâce'nin Sünen'indeki rivayette; bu gibi kimselerin kıyamet gününde zillet elbisesi giydirilerek cezalandıracağı ifade buyurulmaktadır. Cezalanıl işlenen ameller cinsenden verileceği düşünülürse şöhret büyüklük taslama, gibi niyetlerle elbise giyen kimselere verilecek en uygun ce-zaninda onları böye zillete ve hakarete maruz bırakacak şekilde olmasın-nın hikmeti kolayca anlaşılır.

Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre; halkın dikkatlerini çekmek, zfihd vetakva gösterisinde bulunmak, fakir görünmek gibi niyetlerle giyilen eski ve yamalı elbiseler de şöhret elbisesinden sayılır.

Hadis-i şeriff, şöhret elbisesi giymenin haram olduğuna delalet etmektedir.[22]

4030... Müseddid(in) Ebu Avâne'den rivayet etti(gine; göre Resulullah {s.a); "Dünyada şöhret elbisesi giyene Allah kıyamet gününde" dedikten sonra sözlerini şöyle tamamlamıştır:)

"(Ona) zillet elbisesi (giydirecektir)."[23]

4031... îbn Ömer'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v)

"Kendisini bir kavme benzetmeye çalışan kimse o kavimdendir" buyurmuştur.[24]

Açıklama

Metinde geçen "teşebbehe" fiili, binası "tekellüf" olan "tefe’ul" babından geldiği için bu kelimeyi benzemeye çalışırsa diye tercüme ettik. Çünkü bu babda "tekellüf" "zorluk" manâsı vardır.

Bu bakımdan hadis-i şerifte, klik kıyafet gibi dış görünüş itbariyle meydana gelen değişikliklerin tümü değil, ancak kişinin kendi istemesi ve Özentisi ile meydana gelen benzemeler söz konusu edilmektedir. Binaenaleyh bu hadis-i şerif, kendi istek ve özentisi ile dış görünüşünü kafirler topluluğuna benzeten kimsenin, kafirler topluluğundan olduğu ve kâfirler topluluğunun İslam cemiyetinde yeri ne ise bu kimsenin yerinin de o olduğu; dış görünüşünü isteyerek ve Özenerek salihler topluluğuna benzeten kimsenin de gerçekte tam anlamıyla o salihler gibi olmasa bile, sahillere yapılan muamele ve ikrama layık olduğu ifade buyurulmaktadır.

Kılık kıyafetini salihler topluluğuna benzetmekle beraber , esas niyeti onlara benzemek olmayıp, halk arasında onlardan bilinip onlar gibi şöhrete ve ikrama erişmek olan bir kimse ise, bir önceki hadis-i şerifte ifade buyurulan şöhret için elbise giymenin hükmüne girdiğinden Allah yolunda makbul değildir.

Hadis-i şerif, müslümanların dışındaki topluluklara kılık-kıyafet itibariyle benzemek caiz olmadığını; kişi kendisini hangi hususta bir kavime benzetmişse o hususta o kavimden sayıldığını ifade etmektedir.

Eğer kendisini küfürde bir kavime benzetmişse bu kimse kafirlikte o kavimle beraberdir. Günah ve isyanda benzetmişse günah ve isyanda onlarla beraberdir. Eğer herhangi bir kavme ait alametleri taşımakta onlara benziyorsa bu alametleri taşımanın dünyevi ve uhrevi sorumluluğunda onlarla beraberdir.

Nitekim diğer bir hadis-i şerifte, "Bizden başkasına benzeyen bizden değildir."[25] buyrulmuştur. ibn Teymiye ile İbn Hacer, bu hadisin senedinin hasen olduğunu söylemişlerdir.[26]

5. Yün Ve Kıl(Dan Dokunmuş Elbise) Giymek

4032... Aişe (ranha)'dan şöyle rivayet olunmuştur:

Resulullah (s.a.v) (bir sabah evden) çıktı, üzerinde siyah kıldan (dokunmuş) çizgili bir peştemal vardı.

Hüseyin (b. Ali: "İbn Ebu Zaide" yerine) Bize Yahya b. Zekeriyya rivayet etti, demiştir.[27]

4032/1... Utbe b. Abcles-Sülemî'rîen şöyle dediği rivayet olunmuştur: Resulullah (s.a.v)'tan (bana bir) elbise giydirmesini istedim de bana adi ketenden iki parça elbise giydiriverdi. Birde gördüm ki, arkadaşlarım arasında elbisesi en alizel olan benim.[28]

4033... Ebu Burde'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Babam bana: "Ey oğulcuğum, eğer sen bizi Peygamberimiz (s.a.v) ile beraber (olduğumuz günlerde) yağmura tutulmuş haldeyken bir görmüş olsaydın, kokumuzu koyun kokusu zannederdin" dedi.[29]

Açıklama

Miri: Yünden ya da kıldan dokunan kumaştır. Peş temal olarak kullanılır.

Murahhal: Çizgili kumaş demektir.

Hadis-i şerif, yün ve kıldan dokunmuş elbise giymenin caiz olduğuna delalet etmekledir. Ancak İmam Malik; yün ve kıldan dokunmuş elbise giymek zühd ve takva ile şöhret bulmasına sebep olabilmesi cihetiyle, kıl ve yünden elbise giymeyi 4029 numaralı hadisin hükmüne sokarak mekruh görmüştür.[30]

Bazı Hükümler

1. Hz. Peygamber ve sahabilerinin giyimleri çok sade ye hayatları çok mülevazi idi.
2. Şöhret kasdıyla olmamak şartıyla, kıl ve yünden dokunmuş elbise giymek caizdir.[31]

Yüksek (Fiyatlı) Elbise Giymenin Hükmü[32]

4034... Enes b. Malik'den rivayet olunduğuna göre;
Zu Yezen kralı, otuzüç (erkek veya dişi) deve karşılığında almış olduğu bir elbiseyi Resulullah (s.a.v)'a hediye etmiş; (Hz. Peygamber de) bu elbiseyi kabul etmiş.[33]

4035... İshak b. Abdillah b. el-Hâris'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v), yirmi küsur deve karşılığında bir elbise satın alıp Zü Yezen (reisin)e hediye etmiş.[34]

Açıklama

Zû Yezen: Himyer ülkesidir. Zû Yezen kiralı daHimyer kiralıdır. Himyer ülkesinde "Yezen" isminde bir vadiyi koruduğu için bu ismi almıştır.
Bu babdaki hadis-i şeriflerden anlaşıldığına göre, Himyer meliki müs-lümanlığı kabul edince Hz. Peygamber'e 33 erkek veya dişi deve değerinde bir elbise hediye göndermiş, Hz. Peygamber de bu hediyeyi kabul edip karşılığında ona yirmi küsur deve karşılığında satın alınan bir elbise göndermiştir.
Ancak bu hadislerden 4034 numaralı hadis, senedinde Umare b. Zazan bulunduğu için tenkid edimiştir. Çünkü bu ravinin güvenirliliği ihtilaflıdır. 4035 numaralı hadis de mürseldir ve senedinde rivayetleri delil kabul edilmeyen Ali b. Zeyd b. Cüd'an vardır.[35]

Bazı Hükümler

1. Hediye almak cazdır.
2. Hediyeye hediye iie mukabeıe etmek müstehaptır.
3. Gösteriş için olmamak şartıyla, pahalı elbise giymek caizdir
Nitekim bu mevzuda İmam Kastalani şöyle diyor:
"Şöyle malum olsun ki, giyiniş ve görünüşte güzellik üç nevi üzeredir. Bir nevi beğenilen, bir nevi kötülerleridir. Bir nevi de ne beğenilen ne de kötiilenendir.
Birincisi, (beğenilen) şu nevi dir ki, Hak Teâlâ hazretleri için olur. Hak Teâlâ hazretlerinin taatına ve hükümlerinin infazına ilişkin olur. Nitekim Resulullah Efendimiz hazretleri, elçiler geldiği zaman kendini güzelleşti-rirdi. Yeni güzel ve hoşa gidecek elbiselerle cemalini gösterirdi. Bunun benzeri, savaş için harp aleti takınıp, savaş meydanında ipek elbiseler giyip kafirlere karşı salına salına yürümektir. Bütün bunlardan maksat i'la-yi kelimetullah (Allah'ın sözünü yüceltmek) olup islamın şerefini ve insanların efendisinin dininin şevketini göstermek olduğu için beğenilmiştir. Bu niyetle hareket edenler sevap ve mükafat kazanmış olurlar.
İkincisi; (kötülenen) şu nevidir ki, dünya ve başkanlık için olur.Giyi-nip kuşanmaktan maksadı, hak içinde giyimiyle böbürlenmek ve kibirlenmekten başka bir şey olmaz. İsteklerinin sonucu, kendini süsleyip donatmaktan ibaret olur.
Üçüncü nevi; (yani ne beğenilen ve ne de kötülenen) şu kısımdır ki, iki garazdan uzak olur. Yani, ne Allah için, ne de dünya için olur. Sadece şerefli şeriatın ruhsat verdiği güzel elbiseleri giyinip kuşanır, ama niyetinde ne İslâm dininin şevketini göstermek ne de halk arasında böbürlenip Kibirlenmek garazı bulunur. Bu takdirde o kimse ne beğenilmeye ve övülmeye layık olur, ne de kötülerime" ' Hak etmiş bulunur.[36]

Kaba (Dokunmuş) Elbise (Giymek)[37]

4036... Ebû Bürde'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Aişe (r.anha)'nın yanına girdim Bize Yemen'de yapılan kaim bir peşte-
mal ile mülebbede diye isimlendirilen bir giysi çıkardı ve; "Allah'a yemin ederim ki, Resulullah şu iki elbisenin içinde vefat etti" dedi.[38]

4037... Abdullah b. Abbas'ın şöyle dediği rivayet olunmuştur:
(Kendilerine) Hârûriyye (isim verilen Haricîler, Hz. Ali ile savaşmak üzere yola) çıktıklarında ben Ali(r.a)'ın yanma vardım. (Beni Hârûrilerle görüşmekle görevlendirip:)
(Haydi) şu topluluğa gidip (onlarla bir görüş), dedi. Ben de Yemen kumaşlarımın en güzelini giydim (ve yola koyuldum).
Ebû Zümeyl, (hadisin burasında) "İbn Abbas, güzel ve görkemli bir adam idi" demiştir.
(İbn Abbas, sözlerine şöyle devam etti): Onların yanma vardım. (Bana), "Merhaba ey Abbas'ın oğlu!" dediler. (İbn Abbas da onlara): "Beni (bu elbiselerden dolayı) niçin ayıplıyorsunuz? Ben elbiselerin en güzelini Resulullah (s.a.v)'ın üzerinde gördüm" cevabını verdi.
Ebû Dûvud dedi ki: Ebû Zümeyl'in adı, Simak b. el-Velid el-Hanefi'dir.[39]

Açıklama

Kîsâ-i Mülebbede: Bazılarına göre yamalı elbise demektir; bazılarına göre de yoğun ve sık dokunmuş, keçeye benzer bir elbise demektir.[40]
Haruriyye: Haricilerdir. Harura denilen yere nesbetle onlara "Haruri-ler" denmiştir. Harura Kufe'nin dışında bir köy adıdır. Sıffın harbinde bunlar İmam Ali'nin ordusundan ayrıldıktan sonra burada toplanmışlardır.[41]
Haricilerin başlattıkları hareket şiddetini artırınca İmam Ali onlarla muharebe etmek, münazara ve münakaşa suretiyle fikirlerini reddetmek üzere harekete geçti...
İmam Ali onlarla Nahrevan'da Safer 38) H. (17 Haziran 658 M.) tarihinde harbetti. Orada er-Râsibî ile birlikte gurubunun bir çoğu öldürüldü. Ancak pek az miktarı kurtulabildi.[42]
Bu Babdaki hadis-i şerifler, Hz. Peygamber'in, yerine göre kaba dokunmuş veya kıymetli elbeseler de giydiğini ifade etmekte ye bu çeşit elbiseleri giymenn caiz olduğuna delalet etmektedir.
Hafız ibn Kayyım'ın ifade ettiği gibi, Fahr-i Kainat Efendimizin elbise hususunda belli bir çeşide, renge münhasır bir adeti yoktu. Bir başka ifadeyle her zaman aynı vasıfları taşıyan elbiseler giymezdi. Hangisi eline geçerse onu giyerdi. Bazen yünlü, bazen pamuklu, bazen kaba dakunmuş Yemen kumaşı; bazen yeşil, bazen kırmızı çizgili, bazen beyaz renkli elbiseler giyerdi.
Bunlardan bazılarım tercih etmiş olmakla beraber diğelerini giymeyi de mubah kılmıştır.
Yasak olan elbise; gösteriş, riya ve tefahur gibi Allah'ın hoşlanmadığı niyet ve duygularla giyilen ve avret mahallerini örtmeyen elbiselerdir.
Bazılarına göre Hz. Peygamber pahalı elbiseleri, hediye edenlerin gön lünii almak ve pahalı elbise giymenin caizliğini göstermek için giymiş fakat onları uzun süre üzerinde tutmamış, giydikte kısa bir süre sonra hemen çıkarıp hibe etmiştir.[43]

6. İpekli (Kumaş Giyme) Hakkında Gelen Hadisler

4038... (Abdullah b. Sa'd b. Osman'ın) babası Sa'd'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
Buhara'da beyaz bir katıra binmiş, (başı) üzerinde ipekli siyah sarık bulunan bir adam gördüm. "Bunu bana Resulullah (s.a.v) giydirdi" diyordu.
Bu (hadis) Osman'ın rivayet ettiği lafızlarladır. (Çünkü senedde geçen ve) ihbar (ifâde eden "ahberenî" kelimesi) Osman'ın rivayetinde bulunmaktadır.[44]

4039... Ebû âmir yahutta Ebu Malik'den rivayet olunduğuna göre; kendisi Resulullah (s.a.v)'ı şöyle buyururken işitmiş:
"İleride ümmetimden ipekli kumaşı ve saf ipeği helal sayacak bir takım kimseler türeyecektir" (Abclurrahman b. ganm el-Eş'ârî dedi ki: Ebû Ârnir ya da Ebû Malik burada bazı sözler (daha) rivayet etti. (Fakat ben tesbit edemedim. Bu kelimelerden sonraki rivayeti şöyledir: Hz. Peygamber sözlerine devam ederek) dedi ki: "Onlardan (geriye kalan) diğer kısımda maymun ve domuz kılığına sokulur. (Bu durum) kıyamete kadar (Böyle devam eder gider)."
Ebû Dâvud dedi ki: Resulullah (s.a.v)'ın sahabilerinden yirmi kişi yahutta daha fazlası ipek giymiştir. Enes ile Bera b. Azib bunlardandır.[45]

Açıklama

Bab başlığında geçen "el-hazzu" kelimesi "kalın ipek anlamına gelir. Bazılarına göre bu kalime "erkek tavşan" demek olan "eRtuzez" kelimesinden türetilmiştir. Kamus yazan Fîruzâbâdi bu görüştedir. Bazılarına göre de bu kelime tavşan tüyünden yapılan elbiseler için kullanılır. Tavşan tüyünden yapılmış olduğu için bu ismi almıştır. Münziri bu görüştedir.

en-Nihâye yazarı İbnü'l- Esîr'e göre, bu kelime ipek ve yjin karışımı kumaşlar için kullanılır.

İbnü'l- Arabi, bu kelimenin; çözgüleri ipek olan, dokuma maddesi de ipekten başka bir madde olan yahutta tersi olan kumaşlar için kullanıldığını söylüyor.

Söz konusu kelime üzerinde ileri sürülen bütün bu görüşler, onun saf ipek olmayıp içinde ipek karışımı bulunan elbise anlamına geldiğim ort-ya koyduğundan biz bu kelimeyi "ipekli kumaş" şeklinde tercüme ettik.

4039 numaralı hadisi rivayet eden sahabinin kim olduğu kesin olarak bilinmiyor. Onun Ebû Âmir (r.a) ile Ebû Mâlik (r.a)'den birisi olması gerekmektedir. Bilindiği gibi sahabilerden hepsi de güvenilir kimseler olduğundan onların kimliğini kesin, olarak tesbit edememek hadisin sıhhatine zarar vermez.

Yine aynı hadiste, Hz. Peygamber'in bu hadisinin bir kısmının ravi tarafından iyice tesbit edilemediği ifade edilmektedir. Gerçekten de bu hadisin bir kısmı burada zikredilmemiştir.

Hadisin tamamı Buhari de şu manaya gelen sözlerle ifade edilmektedir:

"Ümmetimden muhakkak bir takım zümreler türeyecektir. Bunlar zina etmeyi, epekli elbise giymeyi, şarap içmeyi, def ve dümbelekler ile eğlenmeyi helal sayacaklardır. (Bunlardan) birtakım (acımasız, bencil) insanlar dağ başına çıkarlar. Onlara ait koyu sürüsü ile çoban sabahları yanlarına gelecek, Akşam gidecek Bunlara bir fakir hacet için gelecek de bu (duygusuz insan)lar o fakire; haydi (bugün git) yarın gel, diyecekler. Bunun üzerine Allah (sevip eğlendikleri) dağı üzerlerine indirerek bir kısmını helak edecek, (sağ kalan) öbürlerini de kıyamet gününe kadar maymun ve domuz suretlerine tebdil edecek. "[46]

Bazı Hükümler

İpekli elbiseler giymek erkeklere haramdır.Nitekim 4057 numaralı hadis-i şerifte buna delalet etmektedir.

Ancak Hanefi fıkıh kitaplarından Hidaye'de açıklandğı üzere; ipekten olan kısım, nişane ve elbise etrafına çevrilen dikiş gibi dört parmak miktarı kadar az olursa ona ruhsat vardır.[47]

Bezlü'l-Mechud yazarının açıklamasına göre; bu yasaklar saf ipek hakkındadır, tavşan tüyünden yapılan ipekler için geçerli değildir.

İpekli elbiseler giymenin caiz olduğunu ifade eden rivayetler, tavşan tüyünden yapılan ipeklerle ilgilidir. İpekten dokunan elbiselerle ilgili değildir.

İpek giymenin helal olduğunu söyleyen bazı sahabilerin bu sözlerini tavşan tüyünden yapılan ipekli elbiselerle ilgili olması da mümkündür.

Şevkani'nin belirttiği gibi; esasen sözü geçen sahabilerin bu görüşlerinin saf ipek hakkında olduğu- düşünülse bile onların bu görüşü saf ipekten dokunmuş elbise giymenin haramlığım değiştirmez. Çünkü Fahr-i Kainat Efendimiz; ileride ipekli elbise giyen birtakım zümrelerin türeyeceğini haber vermiş ve onlar hakkında tehditte bulunmuştur.

2. Bazı kimselerin suretlerinin maymun veya domuz suretine çevrilmesi bu ümmette de görülecektir.

Ancak bazı kimseler; bu değişiklir hakiki manada suret değişikliği olmayıp ahlaklarında meydana gelecek değişiklik olduğunu sÖylemişİerse de, bunun hakiki manada bir değişiklik olması hadisin siyakına daha uygundur. Nitekim Hattabi de böyle demiştir.[48]

İbnü'l-Arabi'de, hadisteki maymun ve domuz suretine Mesih ve tebdilin geçmiş ümmetlerde olduğu gibi hakikat olduğunu, ancak tebdil-i ahlaktan kinaye de olabileceğini söylemiştir.[49]

7. Saf İpek(Ten Dokunmuş Elbise) Giyme Hakkında Gelen Hadisler

4040... Abdullah b. Ömer'den divayet olunduğuna göre; Ömer b. el-Hattâb, Mescidin kapısı önünde (saf ipekten dokunmuş) çizgili bir elbisenin satılmakta olduğunu görmüş ve:

Ey Allah'ın Rasulü, şu elbiseyi sen satın alsan da cuma günleri ve elçiler geldiği vakit giysen, demiş. Resulullah (s.a.v) da:

"Bunu ancak ahirette nasibi olmayan kim(ler) giyer" buyurmuş. (Bir süre) sonra Resulullah (s.a.v)'a (bu elbiselerden bâzı elbiseler gelmiş ve onlardan birini Ömer b. Hattab'a vermiş. Hz. Ömer de:

Ey Allah'ın Resulü! Sen bu elbiseyi bana giydirdin. Halbuki (geçenlerde mescidin önünde satılmakta olan) Utarid'in elbisesi hakkında söyleyeceğini söylemiştin, demiş. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v):

"Ben onu sana giyesin diye giydirmedim" buyurmuş.

Ömer b. Hattab da onu Mekke'de buluna bir müşrik kardeşine giydirivenniş.[50]

4041... Şu (bir önceki hadis-i şerifte geçen) hadise Salim b. Abdillah'ın babasından da (rivayet olunmuştur. Şu farkla ki, Salim'im babası) bu rivayette şunları söylemiştir. (Bir süre) sonra (Hz. Peygamber) Hz. Ömer'e kaba ipekten dokunmuş bir cübbe gönderdi ve: "Bunu satarsın ve onun (parasıy)la ihtiyacını karşılarsın" buyurdu.[51]

4042... Ebû Osman en-Nehdî'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Ömer (b. el-Hattab) (r.a), Utbe b. Ferkad'a (şu mealde bir) mektup yazmıştır:

"Peygamber (s.a.v) ipeği (erkeklere) yasaklamıştır. Ancak, şöyle iki, üç ve dört parmak kadar olanı müstesnadır.[52]

4043... Ali (r.a.)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Resulullah (s.a.v)'a, (saf ipekten dokunmuş) çizgili bir elbise hediye edilmişti. Onu bana gönderdi. Ben de onu giyip yanına vardım. (Bu elbiseyi üzerimde görmesinden mütevellit) yüzünde öfke (alametleri) gördüm ve (bana hitaben):

"Ben onu sana giyesin diye gördermedim" buyurdu ve bana (bu elbiseyi hanımlarıma vermemi) emretti, ben de (tuttum) onu yakınlarımdan olan hanımlarıma paylaştırdım.[53]

Açıklama

Sİyerâ: Saf ipekten yapılmış elbisedir. Bu kelime muhtelif şekillerde izah edilmiştir. Hatta altın diyenler olduğu gibi; uzun çizgili, renkli bir nebattır diyenler bile olmuştur. es-Sihah adlı lügatta siyerâ; san çizgili bir kumaştır denilmiştir. Burada ondan halis ipekli kumaş kastedildiğinde bir şüphe yoktur. Çünkü ittifakla haram olan budur.

Halâk: Hayırlı nasip ve salah manasına gelir. Bunun, hürmet ve din manasına geldiğini söyleyenler de olmuştur. Şu halde bu kelimenin geçtiği cümleye üç türlü mana verilebilir.

1. "Bunu ancak ve ancak ahirette nasibi olmayanlar giyebilir."

2. "Bunu ancak ve ancak hürmeti olmayanlar giyer."

3. "Bunu ancak ve ancak dini olmayanlar giyer"[54]

Birinci kavle göre bu cümle kafirlere hamledilmiştir. ikinci ve üçüncü kavillere göre hem müslümana hem de 'kafire şamildir.

Mescid-i Nebevi'nin kapısı önünde ipek elbise satan şahsın adı Utarid b. Hâcid b. Zürâre idi. Bu zat kumaş tüccarı idi, geçimini bu yoldan sağlardı.

Hz. Ömer'in kendisine Hz. Peygamber tarafından hediye edilen ipekli kumaşı verdiği müşrik kardeşi, Nesâi'nin açıklamasına göre anne bir kardeşi idi. Onun isminin Osman b. Hakim olduğu söylenir. Hz. Ömer'in diğer kardeşi Zeyd b. el-Hattâb ise müslüman idi, hatta müslümanlığı Hz. Ömer'den önce kabul etmişti.

Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber'in hayatı süresince Hz. Fatıma'dan başka bir hanımı olmadığından hadis sarihleri, 4043 numaralı hadisin metninde geçen "onu hanımlarım arasında bölüştürdüm." anlamına gelen cümleye "onu yakınlarımdan olan hanımlara bölüştürdüm" manasım vermişlerdir, Yine hadis sarihleri, Müslim'in Sahih'inde geçen,"Bunu baş bezi olarak Fatımalar arasında taksim et" mealindeki cümleye bakarak; Hz. Ali'nin bu kumaşı Fatıma binti Resulullah (s.a.v), Fatıma binti Esed (ki bu hanım Hz. Ali'nin annesidir), Faüma binti Hamza, b. Abdulmuttalib, Fatıma binti Şeybe b. Rabia (ki bu hanım, Akil b. Ebu Talib'in hanımıdır) arasında paylaştırdığını söylemişlerdir.[55]

Bazı Hükümler

1. Erkeklerin ipek elbise giymeleri haramdır ipekten dokunmuş elbise giymenin kadınlara helal olması ise, "Peygamber Efendimiz, bir elinde ipekten bir kumaş, diğer elinde de altınla çıktı ve: Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haram, kadınların? helal kılınmıştır, buyurdu" mealindeki 4057 numaralı hadis-i şerifle sabittir.

Ancak üç dört parmak miktarı kadar az olursa ona ruhsat vardır. İpekten nişane ve elbise etrafının dikişi gibi. Karışık ipekliye gelince; Şafıiİe-re göre, vezn itibariyle ipeği fazla gelmedikçe giyilmesi haram değildir. Hanefilere göre ise, İtibar argacadır.

2. Mescit kapılarında alışveriş yapmak caizdir.

3. Faziletli kimseler de bizzat ticaretle meşgul olabilirler.

4. Giyilmesi caiz olmayan şeyin temellükü ve hediye edilmesi caizdir.
5. Kafir olan oğlan kardeşe ihsan ve yardım caizdir.
6. Kafire hediye vermek caizdir.
7. Cuma günleri ve kabul günlerinde güzel elbise giymek meşrudur.
8. Dünyada ipek giyen erkekler ahirette ondan mahrum kalacaklardır.

Dünyada ipek giyen erkekler, bazı ulemaya göre; tövbe etsinler etmesinler ahirette ondan mahrum kalacaklardır. Ekseri ulemaya göre ise, tövbe edenler ahirette mahrum kalmayacaklardır.

Mezhep imamlarının bu mevzudaki görüşlerini 4054 numaralı hadisin şerhinde açıkladık.[56]

8. İpek Elbise Giymeyi Hoş Görmeyenler (İn Rivayet Ettikleri Hadisi Şerifler)

4044... Ali b. Ebî Tâlib(r.a)'den rivayet olunduğuna göre;

Resulullah (s.a.v), Kassiyy ipeklisi (riden yapılmış elbise giymek) ile asfurla boyanmış elbise giymeyi, altın yüzük takınmayı ve rükûda Kur'an okumayı yasaklamıştır.[57]

Açıklama

Elkasiyyü" kelimesi, çeşitli şekillerde açıklanmştır. Hattabi'ye göre bu, Mısır'dan getirilen ve içinde ipek karışımı bulunan bir kumaş türüdür.

Bazılarına göre ise bu, "Elkâss" denilen bir memleketten getirilen bir kumaştır. Sözü geçen memlekete nis-bet edilmesinden dolayı bu ismi almıştır. Bu kelimenin aslının "Elkâzz" olduğu, fakat sonradan "zay" harfi "sin" harfine değiştirilerek bu şekle geldiğini söyleyenler de vardır.

Kamus yazarına göre, Elkaziyyü; "ibrişim" denilen ipek türünden dokunmuş olan bir kumaştır. Kamus yazarının bu açıklanmasından anlaşılıyor ki, "el-Kasiyyü" bir çeşit ipekli elbisedir. İmam Nevevî'nin açıklamasına göre o, içerisinde ipek karışımı bulunan kumaştır. Kalitesiz ipek anlamına geldiğini söyleyenler de olmuştur.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerif, Hz. Ali (r.a)'nin ipekli elbise giymeyin caiz görmediğini ifade etmektedir.

Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre, ulema ipekli elbise giymenin hükmü konusunda ihtilafa düşmüşlerdir.

Ulemadan bir kısmına göre ipekli elbise giymek her halükarda hem kadınlara hem de erkeklere haramdır. Sahabilerden Hz. Ali ile Hz. Ömer , Huzeyfe, Ebü Musa ve İbn ez-Zübeyr (r.a); tabiilerden de Hasan-ı Basrî ile İbn Şîrîn (r.a)'in bu görüşte oldukları rivayet olunmuştur.

Bazılarına göre de, 'hadis-i şeriflerde geçen ipek elbise giyme yasağı, onu kibirlenerek ve bötoüklenerek giyenler içindir. Kibire düşmeden giyenler için değildir. Yanıtta hadislerde geçen fea yasağın hükmü keraheti tenzihiyyedir, haramhk değildir.

Ancak bu ikinci gönişü&.işab.^si&liji aşıkür. Çünkü ipek giymekle ilgili hadis-i şeriflerde bulunan tehditler ipek giymenin haramlığım açıkça ortaya koymaktadır.

Mezhep imamlarının bu mevzudaki görüşlerini 4054 numaralı hadisin
şerhinde açıkladık.

Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in yasakladığı ifade edilen hususlardan biri de, sanya boyanmış elbise giymektir. Mezhep imamlarının sarıya boyanmış elbise giyme hakkındaki görüşleri şöyledir:

1- Şafiilere göre, erkekler için tümü ya da büyükçe bir kısmı aşfurla boyanmış elbise giymek mekruhtur. Fakat üzerinde aspurdan noktalar bulunan elbise giymekte bir sakınca yoktur. Kırmızı, sarı, siyah ve beyaz renkli elbiseler giymek ise ne haramdır, ne de mekruhtur.

2- Hanbelilere göre ise, za'ferân ve saf kırmızı renkle boyanmış elbise giymek erkekler için mekruhtur. Fakat bu renklerle başka renklerin karışımı ile boyanmış elbise giymekte bir kerahet yoktur. Aspurla boyanmış elbise giymek erkekler için mekruhtur.[58]

3- Malikilerin meşhur olan bu görüşüne göre, kırmızı ve sarı boya ile boyanmış elbiseler giymek mekruhtur."[59]

Hanefîlere göre ise , beyaz elbise giymek müstehaptır. Nebati ve kırmızı renkte elbise giymek ise mekruhtur.

San ve kırmızı zaferanla boyanmış elbise giymek de erkekler mekruhtur. Aspur ile sarı ve kırmızı zaferan dışındaki renklerde sakınca yoktur.[60]

Hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in yasakladığı ifade edilen hususlardan biri de altın yüzük takmaktır.

İmam Nevevi'nin açıklamasına göre, ulema erkelerin altın yüzük takınmalarının haram, kadınların takınmalarının ise mubah olduğunda icma etmişlerdir.

Hattabi'ye göre; bu hadis-i şerifte söz konusu edilen eşyaların yasaklı-ğı erkekler içindir, kadınlar için değildir.

Ayrıca hadis-i şerif, rüku halinde Kur'an okumanın haram olduğuna delalet etmektedir. Çünkü namazda Kur'an-ı Kerim okumanın yeri kyam-dır. Rükû ve sücûd ise kıraat mahalli değildir, teşbih ve dua mahallidir. Nitekim Fahr-i Kainat Efendimiz bir hadis-i şerifte: "Dikkkat edin ki, ben rükû ve secde halinde Kur'an okumaktan nehyolundum. Rükuda Allahu Teala'yı tazim edin. Secdede ise dua etmeye çalışın. Zira secde halinde duanızın mestecab olması çok umulur "[61] buyurmuştur.[62]

Bazı Hükümler

1. Erkeklerin ipekten dokunmuş elbise giymeleri haramdır
2. Sarıya boyanmış elbise giymek caiz değildir.
3. Altın yüzük takmak erkeklere haramdır.
4. Rükûda Kur'an okumak haramdır. Bir numara sonra gelecek hadiste açıklandığı üzere secde halinde Kur'an okunmasının hükmü de böyledir.[63]

4045... Şu (bir Önceki hadis) Ali b. Ebî Talib (r.a)'den de rivayet olunmuştur. (Bu rivayetinde Hz. Ali şöyle dedi:

(Resulullah (s.a.v) beni), rükûda ve secdede (Kur'an) okumaktan menetti.[64]

4046... Şu (bir önceki hadis-i şerif} İbrahim b. Abdullah'dan da rivayet edildi. (Şu farkla ki İbrahim b. Abdullah bu rivayetinde bir önceki hadise şunları da) ilave etti: "Sizi hehyetti demiyorum.[65]

4047... Enes b. Mâlik'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rum kralı, Peygamber (s.a.v)'e saf ve ince ipekten, yenleri geniş bir kürk hediye etti de onu giyindi. Ben (hâlâ Peygamber Efendimizin) titreşmekte olan yenlerini görüyor gibiyim. Sonra (Hz. Peygamber) o kürkü Cafer'e gönderdi. Cafer'de onu giyinip Hz. Peygamber'in huzuruna geldi. Peygamber (s.a.v) de (ona):

"Ben (bunu) giyesin diye vermedim" buyurdu. (Cafer): Öyleyse onu ne yapayım? diye sordu.

(Hz. Peygamber de):

"Onu kardeşin Necâsî'ye gönder" cevabını verdi.[66]

4048... İmran b. Husayn'dan rivayet olunduğuna göre; Allah'ın Peygamberi' (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Ben kızıl renkli eğer yastığına binmem, aspurla boyanmış elbise giymem, (yakası) ipekle çevrili elbise giymem" (Katade) dedi ki: Hasan (bu son cümleden maksadın, yakası ipekle işlenmiş elbise Iduğunu anlatmak için, cümleyi söylerken kendi) gömleğinin yakasına işaret etti. (Katade sözlerine devam ederek) dedi ki:

(Hz. Peygamber daha sonra şöyle) buyurdu:

"Dikkatli olun! Erkeklerin esansı, rengi olmayan kokudur. Uyanık olun! Kadınların esansı, kokusu olmayan renktir." (Bu hadisin ravile-rinden) Saîd (b. Ebî Arûbe) dedi ki: Öyle zannediyorum ki, Katade (şöyle) dedi: Ulema (burada geçen) kadınların esansı" sözünün, kadınların dışarı çıkmalarıyla ilgili olduğunu (evinde) eşinin yanında olduğu zaman ise istediği esansı sürünebileceğim söylediler.[67]

Açıklama

Her ne kadar 4047 neki hadiste, Rum kralı Herak liyüs'ün Hz. Peygamber'e hediye elarak gönderdği kürkün saf ipekten olduğu ifade ediliyorsa da İbnü'ül-Esîr'dediği gibi; bir kürkün her tarafının tümüyle ipekten olması pek mümkün olmadığından, onun sadece kenarlarının ipekle çevrili bir kürk olduğu ve bu yüzden de ondan ipek kürk diye bahsedildiği anlaşılmaktadır.

Bazılarına göre, bu kürkle kastedilmek istenen geniş bir cübbedir. Gerçekten kürkten maksat cübbe ise o zaman te'vile lüzum yoktur. Çünkü ipekten bir cübbenin bulunması mümkündür.

Sözü geçen hadis- şerif Hz. Peygamber'in kürk ve bornoz gibi aba cinsinden genişçe giysiler giydiğini ifade etmekte ve onların içerisinde namaz kıldıgına delalet etmektedir. Nitekim Ömer b. el-Hattab (r.a)'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte gerçekten, Peygamber,elleri kürkün içinde iken namaz kılmıştır' denilmektedir.[68]

Ancak Hz. Peygamber, Rum kralının gönderdiği ipekli kürkü giydikten bir süre sonra ipekli elbise giymek yasaklanmış Hz. Peygamber de onu Cafer'e hediye etmiştir. Nitekim şu hadis-i şeriflerde ipekli elbise giymenin sonradan yasaklandığını ifade etmektedirler.

1. İpekli elbise yasaklanmadan önce Ükeydir, Hz. Peygamber (s.a.v)'e ipekten bir cübbe hediye etmişti. Hz. Peygamber onu giydi. Halkın pek hoşuna gitmişti. Bunun üzenine Hz. Peygamber:

"Varlığım elinde olan Allah'a yemin olsun, Sa'd b. Muâz'ın cennetteki mendilleri bile bundan daha güzeldir." [69] buyurdu.

2. Resulullah (s.a.v)'a ipek bir kaftan hediye edilmiş, o da onu giymişti. Sonra onunla namaz kıldı. Sonra giderek hoşîanmazmış gibi şiddetle çekip çıkardı ve: "Bu takva sahiplerine yaraşmaz" buyurdu.[70]

3. Peygamber (s.a.v) bir gün kendisine hediye edilen ipekten bir elbise giymişti. Sonra onu çabucak çıkarıp Ömer b. Hattab (r.a)'a gönderdi. Kendisine: Onu ne çabuk çıkardın ya Resulallah? dediler. O da:

"Beni ondan Cebrail rnenetti" buyurdu. Derken Ömer (r.a) ağlayarak çıkageldi ve:

Ey Allah'ın Resulü, hoşlanmadığın bir şeyi bana verdin. Şimdi benim halim ne olacak? dedi. (Hz. Peygamber de):

"Onu ben sana giyesin diye vermedim, sataşın diye verdim" buyurdu. Hz. Ömer de onu iki dirheme sattı.[71]

Bütün bu hadisler ipek elbise giymenin sonradan yasaklandığına, bu yasaktan sonra Hz. Peygamber'in sahabilerinin bir daha ipekli elbise giymediklerine delalet etmektedir.

Her ne kadar Hz. Peygamber'in ipekten yaması olan, kenarları ipekle işlenmiş bir cübbesi olduğunu ifade eden bir hadis varsa da bu hadis[72] anlattığımız gerçeğe aykırı değildir. Çünkü Aliyyü'l Kâri'nin dediği gibi, sözü geçen ciibbedeki ipek miktarı dört parmağı geçmiyordu. 4049 numaralı hadis-i şerifte açıkladığımız gibi, dört parmak miktarını geçmeyecek kadar az ipek karışımı bulunan elbiseyi giymek caizdir. Hanefi ulemasının görüşü de budur. Fakat bu kadarından da kaçınmak takva gereğidir. 4048 numaralı hadis-i şerif, toplum huzuruna çıkmak, halk arasına katılmak isteyen bir kimsenin vücudunda bulunan çirkin kokuları hissettirmeyecek ve onları bastıracak şekilde güzel kokular sürünmesinin müstehap olduğuna delalet etmektedir. Ancak erkeklerin sürüneceği bu kokuların renksiz olması gerekir. Çünkü renklerle bezenmek kadınlar içindir.

Kadınların da, tesettüre riayet etmek şartıyla, kokusu olmayan allıklar sürünmeleri caizdir. Erkeklerin dikkatlerini çekerek göz zinası işlemelerine sabep olacağı için kadınların dışarı, çıkarken kokulu allıklar sürmeleri haramdır. Nitekim bir hadis-i şerifte: "Her göz (yabancı bir kadına şehvetle baktığı zaman)zina işlemiştir. Kadın da güzel koku sürünerek bir meclisten geçtiği vakit böyledir, yani zina işlemiştir."[73] buyurul-muştur.[74]

Fakat kadınlar evlerinde iken istedikleri kokuyu sürünebilirler.[75]

4049... Ebû'l-Hüsayn el-Heysem b. Şefiyy'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Ebû Âmir diye anılan bir arkadaşımla Kudüs'te namaz kılmak için yola çıkmıştım. (Arkadaşım) Meâfirli bir kimse idi. (O sırada Kudüs) vaizi olan kimse sahabeden Ezdli ve Ebû Reyhan diye anılan birisiydi. Arkadaşım mescide benden önce vardı. Ben de arkasından varıp yanma oturdum. Bana, "sen hiç Ebû Reyhan'ın vaazlarında bulundun mu?" dedi. (Ben de) "Hayır cevabını verim (Bunun üzerine bana şunları) anlattı:

Ben onu (şöyle) derken işittim:

Peygamber (s.a.v) on şeyi yasakladı:

1) Törpüleyerek dişlerinin uçlarını inceltmeyi,

2) Dövme yapmayı,

3) (Kadınlar için) yüzdeki kılları, (erkekler için de yüzdeki beyaz kılları) yolmayı,

4) Arada bir örtü olmaksızın erkeğin erkekle (çıplak olarak) yatması-

5) Kadının kadınla (çıplak olarak ve) arada bir perde olmaksızın yatısını,

6) Kişinin elbisesini altına, ecnebiler gibi ipek koymasını,

7) Yahutta (elbisesinin) omuzlarına ecnebiler gibi ipek koymasını,

8) Başkalarının mallarını yağma etmeyi,

9) Pars (derisinden yapılmış eşya) üzerine oturmayı,

10) İdareciler dışındaki kimselerin yüzük takınmalarını,

Ebû Dâvud dedi ki: Bu hadisin diğer yollardan gelen rivayetlerinde zikredilmeyip de sadece bu yoldan gelen rivayetinde zikredilen kelime "yüzük" kelimesidir.[76]

Açıklama

İliya: Kudüs-i Şeriftir. Burada namaz kılmanın fazileti çok büyüktür. Nitekim bir hadis-i şerifte:

"Bir kimse sadece Kudüs-i Şerifteki Mescid-i Aksa'da namaz kılmak maksadıyla evinden çıkar da orada namaz kılarsa, en azından doğduğu günkü gibi günahlarından arınmış olur" Duyurulmuştur.

Bu bakımdan Harem-i Şerifte ve Mescid-i Nebevi'de namaz kılmak için özel olarak yolculuğa çıkmak caiz olduğu gibi, Mescid-Î Aksa'da namaz kılmak için özel olarak yolculuğa çıkmak da caizdir.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifte bu on şeyin yasaklandığı ifade Duyurulmaktadır:

1- Dişleri törpüleyerek uslarını inceltmek. Bunu daha ziyade genç görünmek isteyen yaşlı kadınlar yapar. İçerisinde Allah'ın yarattığı bir organın şeklini değiştirmek ve insanları aldatmak gibi haram fiiller bulunduğundan

bu fiil haram kılınmıştır.

2- Dövme yapmak veya yaptırmak. Deri, iğne veya çuvaldızla delinerek içine sürme veya benzeri bir şey doldurulur, o yer renk tutarak ebe-diyyen çıkmama şartıyla boyalı kalır. 4168-4170 numaralı hadislerde de açıklanacağı üzere, "dövme, kadına da, erkeğe de, yapana da, yaptırana da haramdır." Yalnız küçüklere yapılırsa henüz mükellef olmadıkları için günahı sadece yapanlara olur.[77]

3- Kadınların yüzlerindeki kılları yolup yaratılışlarını değiştirmeye çalışmaları yasaklandığı gib erkeklerin yüzlerindeki beyaz kılları yolmaları da mekruhtur. Bir musibet anında kişilerin saçlarım sakallarım yolmaları da bu yasağın şümulüne girer.

4,5- Arada bir örtü olmaksızın bir kadının teninin diğer bir kadının tenine, ya da bir erkeğin teninin diğer bir erkeğin tenine değmesi haramdır. Bu daha ziyade kişilerin çıplak olarak bir yatakta yatmaları halinde olur. Ancak eşlerin bu şekilde bir arada yatmalarında bir sakınca yoktur.

6,7- Kişilerin ecnebiler gibi elbisesinin altına meşru olan miktardan fazla ipekli elbiseler giymesi haram olduğu gibi, elbisesinin omuzları üstüne meşru olan miktardan fazla ipek yerleştirilmesi de haramdır.

Ecnebiler yumuşak tutması için elbiselerinin altına ipekli kısa elbiseler giyerler, görkemli görümmek için de omuzlarına ipekli kumaşlar yerleştirirlerdi. Hadis-i şerifte geçen "ecnebiler gibi" sözü bunu ifade etmektedir. Sonuç olarak, el-Muzhir'in de dediği gibi; erkeklere ipekli elbise giymek kesinlikle haramdır. İster elbisenin üstüne isterse altına veya kenarına giyilmiş olsun netice aynıdır.

8- Müslümanların mallarını yağma etmek de haram kılınmıştır. Bilindiği gibi İslamiyette müslümanlann malları, canları, ırzları masundur; kimse tevcüz edemez. Ancak savaşta meşru hudutlar içerisinde düşmanın mallan yağmalanabilir.

9- Pars derisinin giyilmesi de yasaklanmıştır. Çünkü pars derisi pistir. İmam Şafii'yi göre ve daha başkalarına göre parsın derisi tabaklanmakla da temizlenmez. İşte bu yüzden giyilmesi haram kılınmıştır.

Yahut, giyene gurur ve kibir getirdiği için yasaklanmıştır. Pars derisinden yapılan elbise giymek kafirlere ait özel bir kıyafet sayıldığı için de yasaklanmış olabilir.

Hanefilere göre; domuzdan başka bir hayvanın derisi tabaklanmakla temiz sayıldığından[78] pars derisinden yapılmış olan elbise giymenin haram oluşunun sebebini son iki ihtimalde aramak gerekir.

10- İdarecilerin dışındaki kimselerin yüzük takınmaları Ulemâdan bazıları bu hadis-i şerife dayanarak resmî evraka mühür basmak zorunda olan idarecilerin dışındaki kimselerin yüzük kullanmalarının haram olduğunu söylemişlerdir. İdareci zümreye, yüzüklerinin üzerinde yazılı olan isimlerini resmi evrak üzerine basarak imza atmak zorluğundan kurtulmalarını sağlaması nedeniyle onlara bu şekilde yüzük takmayı caiz görmüşlerdir. Cumhuru ulema ise, gümüş yüzük takmanın herkes için caiz olduğunu söylemişlerdir.

Hanefi mezhebine göre de gümüş yüzük takmak herkese helaldir. Ancak erkeklerin altın, tunç ve demirden yüzük takmaları haramdır.[79]

Şafii mezhebine göre ise, gümüş yüzük takmak sünnettir. Çünkü Peygamber (s.a.v), üzerinde "Allah'ın Resulü Muhammed" ibaresi bulunan bir gümüş yüzük takınırdı.[80]

Hulefa-i Raşidinin de gümüş yüzüğü vardı. Hz. Ebu Bekir'in yüzüğünün nakşı "Ni'mei kâdiru Allah", Hz. Ömer'in ki, "kefa bil-mevti vaizan", Hz. Osman'inki, "lâ ta'tebirunne letendemunne", Hz. Ali'nin kinde "EI-mülkti lillâhi" ibaresi yazılı idi.[81]

4050... Hz. Ali'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Kızıl renkli ipekten yapılmış eğer yastıkları (nı kullanmak) yasaklanmıştır.[82]

Açıklama

Haram ve helal hudutlarını tayin ve tesbit etmek sadece Allah'ın ve onun izni ile bir de Resulullah'ın hakkı olduğundan, Hz. Ali'den nakledilen bu hükmün kendi hükmü olması mümkün değildir. Bu hükmü Hz. Peygamber'den naklettiği kesindir. Bu itibarla hadis-i şerif her ne kadar zahiren mevkuf ise de hükmen merfu olur. Biz, kızıl rekli ipekten yapılmış eğer yastıklarının hükmünü 4048 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[83]

4051... Hz. Ali (r.a)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Resulullah (s.a.v), bana altın yüzüğü, ipekli elbiseyi ve kırmızı eğer yastıklarını yasakladı.[84]

4052... Aışe (ranha) dan rivayet edildiğine göre;

Resûlullah (s.a.v) (bir gün) üstünde damgalar bulunan bir hamîsa üzerinde namaz kılmış, (namaz esnasında onun) damgalarına gözü ilişmiş, (Namazı bitirip de) selam verince;

"Benim şu hamîsamı Ebû Cehm'e (geri) götürünüz. Çünkü demin beni o (az kalsın) namazdaki huzurdan aukoy(uyor)du. Bana (Ebu Cehm'in) elbisesini getiriniz" buyurmuş.
Ebû Dâvûd dedi ki: Ebû Cehm b. Huzeyfe, Adiyy b. Ka'b oğullarındarıdır.[85]

Açıklama

Hamîse: Yünden, dört köşeli, iki tarafı zencefili bjr çeşit siyah abaya denir. Pek yumuşak ve dü-rünce pek az yer kapladığı için bu ismi vermişlerdir. Bu hamîse, Şam kumaşlarından olup Risalet meab Efendimize Ebu Cehm el-Ku resi tarafından hediye edilmişti.
Enbicâiyye: Bu garip kelimenin kökü hakkındaki dedikoduların bize lüzumu yoktur. Bu, nakış ve süsü olmayan, yumuşak fakat kalın yünlü abaya denir ki hamîse kadar gösterişli kumaşlardan sayılmaz.
Hz. Peygamber'in Ebu Cehm'in hediye ettiği hamîsayı geri görderdik-ten sonra arkasından onun enbicâiyesini istemesindeki hikmet, onun hediyesini reddetmekle kalbinin kırılmasını önlemektir. Aslında namazda iken olur olmaz şeylerle Hz. Peygamber'in gönlünün meşgul olması mümkün değildir. Ancak Fahr-i Kainat Efendimiz bu hareketiyle, ümmetinin namazlarını sade elbiseler ve seccadeler üzerinde kılmak suretiyle namaz esnasında dikkatlerini tamamen namaza vermelerini ve namazlarını huşu ve hudu ile kılmalarını talim ve tavsiye etmek istemiştir. Nitekim Buhari ile Muvatta'da bulunan hadisten bu husus açıkça anlaşılmaktadır. Yoksa değil "kâbe kavseyn" makamına varmış olan Fahr-i Kainat Efendimiz, ümmeti içinde bile hidâyet nuru ile ten ve canı zinde olmuş, kemâl alemine kanat açmış öyle erler vardır ki, kalbini Hakka tevcih eder etmez, hiçbir hâdise onlairr-u-hâni zevklerinden ayıramaz.
Nitekim tabiunun ileri gelenlerinden Müslim b. Yesâr namazda iken tavan çöküp yanıbaşına düşmüş de onun hiç haberi olmamış.
Rasul-i zîşân Efendimizin hamisayı Ebu Cehm'e geri vermesi ise onunla namaz kılması için değil namazın dışında ondan yararlanması içindir.
Bu hadisten ulema, mescidlerin mihraplarıyla duvarlarım, cemaatı ne-mazda meşgul edecek nakış ve çizgilerle süslemenin mekruh olduğu hükmü çıkarmışlardır.
Ebû Cehm Âmir yahut Ubeyd b. Huzeyfe el-Kureşî el-Adevî (r.a), Mekke'nin fethi günü islam ile müşerref olmuştur. Kendisi Kureyş'in ulularından ve nesep ilmine vakıf olan dört Kureyşliden biri idi. Allah'ın uzun ömürle nimetlendirdiği kimselerden olup Hz. Muaviye'nin son günlerine yetiştiği gibi, ondan sonra da berhayat Öİrrıuştür.Kabe'nin her iki inşasında da hazır bulunduğu rivayet edilir.[86]

4053... (Şu bir önceki hadisin bir) benzeri de (yine) Hz. Aişe'den rivayet olunmuştur. Ancak bir önceki; (hadis buna nisbetle) daha uzundur.[87]

9. (Elbise Üzerinde) Damga Ve İpek İplik Bulunmasına İzin Vardır

4054... Esma binti Ebî Bekir'in azadlı kölesi Abdullah Ebû Ömer şöyle dedi:
Ben İbn Ömer (r.a)'i çarşıda gördüm. Şam kumaşından bir elbise satın almıştı. Biraz sonra onun üzerinde kırmızı (ipekten yapılmış) ip (ler) bulunduğunu gördü ve elbiseyi (sahibine) geri verdi. Bunun üzerine varıp Esma (ranha)'ya anlattım. (Esma cariyesine), "Ey cariye, Resulullah (s.a.v)'m cübbesini bana bir getiriver" diye emretti. (Cariye de) taylasan-iar gibi kalınca dokunmuş; yakası, yenleri ve yırtmaçları ipekle işlenmiş cübbesini çıkar (ip getir) di.[88]

Açıklama

İbn Mace'nin Sünen'ninde, İbn Ömer'in satın aldığı şeyin, üzerinde damgalar bulunan bir sarık olduğu ifade edilmektedir. Bu durum İbn Mace'nin Sünen'inde anlatılan hadise ile rhevzümuzu teşkil eden hadis-i şerifte anlatılan hadisenin iki ayrı olay olduğunu gösterir.
Hz. Esma'nın Hz. Peygamber'in yakası, yenleri ve yırtmaçları ipekli cübbesini çıkarıp göstermekten maksadı, içerisinde az miktarda ipek karışımı bulunan ipekli elbise giymenin haram olmadığını belirtmektir.
Binaenaleyh bu hadis-i şerif, az miktarda ipek karışımı bulunan ipekli elbise giymenin caiz olduğunu söyleyen Hanefi, Şafii ve Haribeli mezhebinin delilidir.
İpekli elbise giyme hakkında mezhep imamlarının görüşü kısaca şöyledir:
1_ Hanefi mezhebine göre, ipek elbise giymek erkeklere haramdır. Ancak dört parmak miktarı kadar az olursa ona ruhsat vardır.[89]

2_ Şafii meshebi de Hanefi mezhebi gibidir. Ancak şu var ki, ipek ile pamuk veya keten ya da yün gibi bir maddeden dokunan elbisedeki ipek miktarı tartı bakımından az veya diğer maddeye denk ise erkeklere de caizdir. İpek miktarı fazla ise caiz değildir. Bir elbisenin kenarlarına çevrilen ipek ise örf ve adete göre fazla sayılmazsa helaldir, aksi takdirde haramdır. İpek nakış biçiminde ise Hanefi mezhebinde olduğu gibi top-lamînın dört parmaktan fazla olmaması gerekir. Fazla ise haramdır.

3_ Hanbeli mezhebine göre ise ipekli elbisedeki ipek miktarı az ve diğer madde kadarsa caizdir, fazla ise caiz değildir. Yani bu hususta Şafii mezhebi gibidir. Şu kadar var ki, bir ipekli elbisedeki ipek miktarı tartı bakımdan diğer maddeden fazla olmakla beraber görünüşünde az ise caizdir. Bir elbisenin erişi ipek olup argacı başka maddeden ise, meşhur kavle göre yine haramdır. Tabii bu hükümler erkekler hakkındadır. Elbisenin nakısı ve kenarlarına geçirilen parçalar ipek ise Hanefi ve Şafii mezheplerinde olduğu gibi toplamının dört parmaktan fazla olmaması şartı vardır.

4_ Maliki mezhebine göre, bir elbisedeki ipek nakış miktarı bir parmaktan az ise erkeklere helâldir. Bir parmak eninde veya iki üç parmak eninde ise mekruhtur. Dört parmak eninden fazla ise'haramdır. Erişi ipek olup argacı pamuk veya keten gibi bir maddeden olan elbise tahkikli kavle göre mekruhtur.[90]

4055... İbn Abbas (r.a)'dan rivayet edilmiştir; dedi ki:

Resulullah (s.a.v), sırf ipek (olan) elbise (giyme) yi yasaklamıştır. Fakat (elbise üzerinde) ipekten damga (lar bulunması) ve elbisenin argacı (nın ipekten olması) sakıncalı değildir.[91]

10. Bir Özürden Dolayı İpek Elbise Giymek

4056... Enes (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Resulullah (s.a.v) Abdurrahman b. Alefile Zübeyr b. Avvam a, kendilerinde uyuz hastalığı bulunğu için yolculukta ipek gömlek giymelerine izin verdi.[92]

Açıklama

Bu hadis-i şerif; uyuz, bit gibi insanı rahatsız eden haşerenin tasallutunda dolayı ipek giymenin erkeklere de caiz olduğuna delalet etmektedir. Nitekim şu hadis-ı şerif de bunu açıkça ifade ediyor: "Abdurrahman b. Ayf.ilc Zübeyr b. Avvam, Resulullah (s.a.v)'a bitten şikayet ettiler. O da iştirak ettikleri bir gazada onların ipek gömlek giymelerine izin verdi."[93]

Bu mevzuda Şafii alimlerinden İmam Nevevi şöyle diyor: "Bu hadis, Şafii ile ona muvafakat edenlerin mezhebine sarahatan delalet etmektedir. Bir kimsede uyuz hastalığı bulunursa ipek giymek caiz olur. Çünkü ipekte serinlik vardır. Bit ve o manada şeylerin bulunması da böyedir. İmam Malik caiz olmadığına kaildir. İpeği zarurette giymek de caizidir. Harb, birden bire patladığı için başka bir şey bulamayan, sıcaktan ve soğuktan korkarak giyen gibi, ulemamızca sahih olan kavle göreipeği uyuz ve benzeri rahatsızlıkları dolayısıyla hem seferde hem de hazarda giymek caizdir. Ulemamızdan bazıları ipek giymenin cevazı sefere mahsustur, demişse de bu kavil zayıftır.

Maliki ulemasından İmam Kurtubî ise şunları söylemiştir: "Bu hadis, zaruret halinde ipeğin giyilebileğine delalet etmektedir. Malikilerden bazılarının kavli de budur. İmam Malik'e gelince, o ipek giymeyi her iki vecihten de men etmiştir. Bu hadis açık olarak onun aleyhine hücettir."

Hanefi ulemasından Bedreddin Aynî ise, ipek giymenin tecviz edilmesine üç şeyin sebep olduğunu söylüyor. Bunlar; yolculuk, gaza ve uyuzdur. Tabiatiyle bit, pire gibi şeyler de uyuz hükmündendir.

İbn Battâl'ın beyanına göre, selef uleması ipek hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazıları ipek giymeyi caiz görmüş, bir takımları da mekruh saymıştur, Ömer b. Hattâb, İbn Şîrîn İkrime ve Muğayriz; kerahetine kail olmuşlar ve, "harpte şehit düşmek ümit edildiği için ipek giymek daha şiddetle mekruhtur" demişlerdir. İmam Mâlik ile İmam Azam'in kavilleri de budur.

Efıes b. Mâlik, Ata, Muhammed b. Hanefîyye, Ürve ve Hasan el Basrî; harpte ipek giymenin caiz olduğunu söylemişlerdir. İmam Muhammed ve İmam Şafii'nin kavilleri de budur.[94]

11. Kadınların İpek Giymesinin Hükmü

4057... Abdullah b. Züreyr el-Gâfikî, Ali b. Ebî Talib (r.a)'i şöyle derken işittiğini söylemiştir:

Allah'ın Peygamber'i (s.a.v), bir ipek (kumaş) alıp onu sağ eline birde altın alıp onu da sol (el)ine koydu. Sonra;

"Bu ikisi ümmetimin erkeklerine haramdır"[95] buyurdu.[96]

4058... Enes b. Malik (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Kendisi, Resulullah (s.a.v)'m kızı Ümmü Gtilsüm'ün üzerinde ipekten, (enlice) çizgiler bulunan (çubuklu) birkumaş görmüştür. (Zühri yada diğer ravilerden biri) dedi ki: (Metinde geçen "es-siyera" kelimesinden maksat) üzerinde ipekten, enlice çizgiler bulunan kumaştır.[97]

4059... Cabir (b. Abdillah) dedi ki:
"Biz ipek elbiseyi erkek çocuklardan çıkarır, kız çocuklarına giydirirdik." (Bu hadisin ravilerinden) Mis'ar dedi ki: Ben bu hadisi (rayilerinden biri olan) Amr b. Dinar'a sordum da hatırlayamadı.[98]

Açıklama

Bu babda geçen hadis-i şerifler, ipek elbise giymenjn erkeklere haram, kadınlara helal olduğunu ifade etmektedir.
Hanefi ulemasında Aleyyü'l-Kârî'nin açıklamasna göre, erkeklerin altın yüzük takınmalarının ve ipek elbise giymelerinin haram olduğunda İslam uleması ittifak etmişlerdir. Fakat erkeğin ipeği giyim dışında kullanmasının hükmü üzerinde ihtilaf vardır. İmam Ebû Hanife'ye göre, üzerinde fesim olmamak kaydıyla ipek kumaştan minder, döşeme, perde yapıp kullanmakta üzerlerine yaslanmak veya yatıp uyumakta bir sakınca yoktur. İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed ise; ipeği giyim eşyası olarak
kullanmak haramdır, giyimin dışında başka bir maksatla kulunmak ten-zihen mekruhtur görüşündedirler:
Çocukların ipek elbise giymelerine gelince; Şevkâni'nin dediği gibi, bu mevzuda da ihtilaf vardır. Ulemânın büyük çoğunluğuna göre ipek giymek erkeklere olduğu gibi çocuklara da haramdır. Çünkü 4057 numaralı hadisin hiimü geneldir. Sözü geçen hadis büyüklerle küçükler arasında bir ayırım yapmadğı gibi, 4059 numaralı hadis-i şerif de bu konuda büyüklerle küçükler arasında bir ayırım olmadığına açıkça delalet etmektedir.
İmam Ebu Hanife (r.a)'nın görüşü de budur. Binaenaleyh çucuklannm üzerinde ipek elbise gören veliler onu çıkartmakla mükelleftir Aksi takdirde günahkar olurlar.
İmam Şafii'den bu mevzuda iki görüş rivayet edilmiştir:
1_ Çocuklarında ipek elbise giymeleri haramdır. Bu bakımdan çocuk velilerinin onlara ipek elbise giydirmeleri caiz değildir. Çocuk velileri on ların üzerinde ipek elbise gördükleri zaman onu çıkarmakla mükelleftirler. İbn Salah ile Ahmed b. Hambel ve başkaları da bu görüşü tencih etmişlerdir.
2_ Çocuğun yedi yaşma kadar ipek giymesi caizdir. Fakat yedi yaşından sonra haram olur. İbn Reslân'm açıklamasına göre er-Rafîî bu görüşü tercih etmiştir.
Şafii uleması çocukların bayram günlerinde ipek elbise giymesinin caiz olduğunda ittifak etmişlerdir.
4059 numaralı hadisi Abdullah b. Câbir'den rivayet eden Amr b. Dinar zamanla bu hadisi unuttuğu için bir gün Mis'ar, kendisine sorunca hatırlayamamiştır.[99]

12. Pamuklu Elbise Giymek

4060... Katade'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Biz, Enes b. Malik'e: "Resulullah (s..v)'ın en hoşuna giden elbise hangisiydi?" diye sorduk da, "Pamuklu" cevabını verdi.[100]

Açıklama

Hibere: Cevherî'nin açıklamasna göre hibere, ketenden ya da pamuktan dokunmuş kumaş demektir. Süslü bir görünümü olduğu için ona bu isim verilmiştir. Çünkü bu kelime sözlükte süslü ve güzel anlamına gelir.
Bu elbisenin görünüşü güzel olmakla beraber üzerinde fazla süs ve nakış olmayıp sade olduğundan üzerindeki tozlan fazla belli etmediğin den dolayı Hz. Peygamber'in onu beğendiği düşünülebilir.
Dâvûdî, onun cennet giysileri gibi yeşil renkli olduğunu, bu bakımdan beyaz renk daha makbul olmakla beraber kefenlerin de yeşil renkli kumaşlardan yapılmasının müstehap olduğunu söylemiştir.[101]

13. Beyaz (Elbise Giymen)İn Hükmü

4061... İbn Abbas'tan rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v): "Elbisenizi beyaz (renkli kumaşlardan) seçiniz. Çünkü o elbiselenizin en hayirlisidır. Ölülerinizi beyaz renkli kefenlere sarınız.
Sürmelerinizin en hayırlısı da ismid taşıdır. O gözün nurunu artırır,kirpikleri besler" buyurmuştur.[102]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, beyaz elbise giymenin ve cenazelerj beyaz kumaşlarla kefenlemenin müstehap olduğuna delâlet etmektedir.
Çünkü beyaz elbise alçak gönüllülük ile diğer güzel huylara, sadeliğe, iç ve dış temizliğine delalet eder.
Şevkâni'nin açıklamasına göre, buradaki beyaz elbise giymekle ilgili emir vücub değil müstehablık ifade eder. Esasen Fahr-i Kainat Efen-dimiz'in beyazın dışında diğer renkleri de giymesi, ashab-ı kiramdan bazılarının diğer renklerden giydiği elbiseleri sükûtla karşılaması da bunu

ifade eder. Çünkü, eğer beyaz elbise giymek farz olsaydı, Önce kendisi diğer renklerden elbise giymezdi ve sahabilerin başka renklerden elbise giymesine izin vermezdi.

3151 numaralı hadis-i şeriften de anlaşıldığı gibi, Hz. Peygamber de bizzat beyaz kefenle defnedilmiş ve sağlığında ümmetine pamuktan yapılmış beyaz kefenleri tencih efmelirini tavsiye etmiştir. Ancak bu bir tavsiye niteliğinden öte gitmemiştir.[103]

Hadis-i şerif ayrıca isrrîid denilen maddeyi sürme olarak gözlere çekmenin müstehap olduğuna delalet etmektedir. Tirmizi'nin rivayetinde bu hadisin sonunda şu ifade yer almaktadır. "Resuliulah (s.a.v)'ın bir sürme kutusu vardı. Her gece yatmadan önce üç defa bunu sağ göze üç defa da sol göze çekerdi."[104]

14. Elbiseyi Yıkamanın Ve Eski (Elbise Giyme) nin Hükmü

4062... Cabir b. Abdillah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:

Resulullah (s.a.v) yanımıza gelmişti. Karışık saçlı bir adam gördü. (bakımsızlıktan) saçları dağılmıştı. Bunun üzerine;

"Bu (adam) saçlarını düzeltecek bir şey bulamamış mı acaba?" buyurdu. Bir de üzerinde kirli elbiseler bulunan başka bir adam gördü.

"Bu (adam da) elbisesini yıkayacak bir şey bulamamış mı?" buyurdu.[105]

Açıklama

Bu hadis-i şerif ,saçlannı iyice yıkayıp yağladıktan sonra güzelce taramanın müstehap olduğuna delalet etmektedir. Nitekim Resul-i Zişan Efendimiz, günaşırı olmak üzere saçlarını yıkayıp yağlar ve güzelce tarardı. Ümmetine de böyle yapmalarını tavsiye ederdi.

Hadis-i şerif ayrıca bedenin ve elbiselerin kirini, ve pasım, su ve sabun gibi temizleyici rrddelerle yıkamanın müstehap olduğuna delâlet etmektedir. Ancak, namaza mani oîan pislikleri yıkamak ise farzdır. Onun hükmü ayrı bir konudur.[106]

4063... Ebu'l- Ahvas'ın babası Mâlik b. Nadle'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Eski bir elbise ile Peygamber (s.a.v)'e varmıştım. (Bana):

"Senin (zekat verecek kadar) malın mülkün var mı?" diye sordu. "Evet" cevabını verdi(m).

"Hangi (cins) maldır?" diye sordu.

Allah bana deve, koyun, at ve köle verdi, diye cevap verdi(m).

Allah sana bir mal verdiği zaman Allah'ın nimetinin ve ikramının iz(ler)i senin üzen ide görülsün" buyurdu.[107]

Açıklama

Hadis-i şerif, maddî imkanı olan kimsenin yeni elbise giymesinin müstehap olduğuna delalet etmektedir.

Hali vakti yerinde olduğu halde, başkalarının dikatini ve merhametini celbedecek şekilde eski elbiselerle gezmek; hal diliyle, Allah'ın verdiği nimetleri inkar etmek, dilenmek ve Allah'ı kullara bin nevi şikayet etmek anlamına geldiğinden doğru bir hareket değildir.

Nitekim, " Ve Rabbinin nimetini dile getir"[108] ayet-i kerimesi de kişinin, Allah'ın kendisine verdiği nimeti gizleyip açığa vurmasını emretmektedir.

Nu'man b. Beşir'den rivayet olunduğuna göbe, Peygamber (s.a.v): "Aza şükretmeyen çoğa da şükretmez. İnsanlara teşekkür etmeyen Allah'a teşekkür etmez. İnsanın kendisine verilen nimeti itiraf etmesi şükürdür. İtiraf etmekten kaçınması ise küfrân-ı nimettir" buyurmuştur.[109]

15. Sarıya Boyanmış (Elbise Giymenin Hükmü)

4064... Zeyd b. Eslem'den rivayet olunduğuna göre; İbn Ömer (r.a) sakalını sarıya boyarmış. Hatta elbisesini de tamane san (boya) ile boyarmış, Kendisine (bir gün):

Sen niçin sarıya boyanıyorsun? diye sorulmuş.

Ben ResuİLilIah (s.a.v)'ı sarıya boyanırken gördüm. Kendisine sarıdan daha sevimli bir renk yoktu. Elbisesini sarığa varıncaya kadar tümüyle sarıya boyardı.[110]

Açıklama

Münziri'nin açıklamasına göre, elbisenin san ile boyanmasının caiz olup olmaması konusunda ulema ihtilafa düşmüştür. Bazılarına göre hadisteki, Hz. Peygamber'in elbisesini sarıya boyanmasından maksat, saklını zaferan ile boyaması sakalına değen giysilerinin de bu boya ile boyanmasıdır.

Bazılarına göre de bu hadiste sözü gücen cümle ile kastedilen, gerçekten Hz. Peygamber'in elbisesini tümüyle sarıya boyaması ve sarı boyalı elbise giymestdir.

Nitekim hadisin sonunda bulunan "sarığına varıncaya kadar tüm elbisesini sarıya boyardı" cümlesi de bu ikinci görüşü teyid etmektedir. Fakat bu cümle Buharı ile Müslim'in rivayetinde yoktur.

AIiyyü'1-Kârî, metinde geçen "Kendisine sandan daha sevimli bir renk yoktu" mea(lindeki cümleye "îbn Ömer'e sarı renkten daha sevimli bir renk yoktu" manasını vermiştir. Yani "ileyhi" kelimesindeki zamiri îbn Ömer'e göndermiştir.

Her ne kadar mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerif ikinci görüşü te'yid ediyorsa da, bu görüş "Melekler sarya boyanmış cenazede hazır bulunmazlar" hadisine aykın düşmektedir. İbn Battal ve İbn TiıVe göre, sarıya boyanmayı nehyeden bu hadis, bedenin cildinisarıya boyamakla ilgilidir. Sanya boyamanın caiz olduğunu ifade eden mevzumuzu teşkil eden hadis ise elbisenin sarıya boyanması ile ilgilidir.

Mevahib yazarı İmam Kastalânî'ye göre ise sarıya boyanmış elbise giymeye cevaz veren hadisler, bir kısmı sarıya bonamış elbise giymekle ilgilidir. Bunu yasaklayan hadislerse tümü sarıya boyanmış elbise giymekle ilgilidir.

İbnü'l-Cevzi'nin açıklamasına göre, sahabe ve tabiinden bir cemaat sakallarını sarıya boyaıianruş. Ahmed b. Hanbcl (r.a), sakalını sarıya boyamış birini görünce; "Ölmüş bir sünneti dirilten bir kimse görüyorum" demiştir. Mezhep imamlarının sarıya boyanmış elbise giymenin hükmü hakkındaki görüşlerini 4044 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan burada tekrara lüzum görmüyoruz.[111]

16. Yeşil Elbise Giymek

4065... Ebû Rimse (diye anılan Rifaz b. Yesribî. ya da Habib h. Hayyan') dan rivayet olunmuştur; dedi ki:

Babamla birlikte Peygamber (s.a.v)'in yanma gitmiştim. Üzerinde iki yeşil giysi gördüm.[112]

Açıklama

"Bazı hadis-i şeriflerde açıklandığı üzere, cennet ehlinin ekserisinin elbisesi yeşildir. Nitekim yüce Allah Kuranı Keı iminde. "Cennet ehlinin üzerinde yeşil ipekten ince ve kaim giysiler vur" buyurmuştur.[113] Gerçekten renklerin göze en yararlı ve en hoş geleni yeşildir. İhtimal ki yeşil rengin bu gibi özelliklerinden dolayı Hz. Peygamber de zaman zaman safi yeşil renkli elbiseler giymiştir. Hadisin zahirinden anlaşılan mana budur.

Hanefi ulemasından Aleyyii'I-Kâri, hadis-i şerifte geçen "biird" kelimesinin ifade ettiği kumaş cinsinin genellikle yeşil çizgili olduğundan hareket ederek, Hz. Peygamber'in giydiğinden bahsedilen yeşil elbisesinin tümüyle yeşil olmayıp yeşil çizgili olması ihtimali üzerinde durulmuşsa da hadisin zahiri bu ihtimale yer bırakmamaktadır.

Bu hadis-i şerif, yeşil elbise giymenin sünnet olduğuna delalet etmektedir. Bazıları hadis-i şerifin zahirinden yeşil elbise giymenin sünnet olduğu hükmünü çıkarmanın mümkün olmadığını, ancak yeşil elbise giymenin mubah olduğu manası çıkarılabileceğini iddia etmişlerse de Aliy-yü'1-Kâri, "Eşyada asıl olan zaten mubah olmaktır. Bir şeyin mübahhğını anlamak için delile ihtiyaç bulunmadığım bu bakınmdan Hz. Pelgam-ber'in yeşil elbise giymeyi tercih etmesin onu giymenin mübahlığını değil müstehaphğını ispatladığım" söylemek suretiyle

bu iddiayı reddetmiştir. Tirmizi bu hadisin basen garib olduğunu söyemiştir.[114]

17. Kırmızı Elbise Giymek

4066... (Amr b. Şuayb'ın) dedesi (abdullah b. Amr b. ÂsVdan rivayet olunmuştur, dedi ki:

Resulullah (s.a.v) ile birlikte (Ezahir dağ yolu denilen) dağ yolundan iniyorduk. (Bir ara) Resulullah (s.a.v) dönüp bana baktı. Benim üzerimde de aspurla boyanmış, tek desenli sade bir giysi vardı.

“üzerindeki bu giysi de nedir?" diye sordu. Ben onun bundan hoşlanmadığım hemen anlamıştım. Doçru tandırlarını yakmakta olan ev halkının yanına vardım ve bu elbiseyi tandıra attım. Sonra ertesi gün Hz. Peygamber'in yanına vardım.

"Ey Abdullah, o elbiseyi ne yaptın?" dedi. (Ben de yaptıklarımı teker teker) ona anlattım.

"Keşke onu aile halkından bazılarına giydirseydin. Çünkü bunda kadınlar için bir sakınca yoktur"[115] buyurdu.[116]

Açıklama

Reyta: Tek desenle dokunmuş çarşaf, örtü ve ihram gjkj Sürünülen dikişsiz ve bir parçadan ibaret giysilerdir.

Ustur ise, aspur denilen boyadığı elbiseye kızıl bir renk veren boyadır.

Aspurla boyanmış elbise giymenin hükkü hakkında Tuhfetu'l Ahvezi yazarı şu açıklamayı yapıyor:

"Bu hadis-i şerif, aspurla boyanmış elbise giymenin erkeklere haram olduğuna delalet etmektedir. Çünkü nehyde asıl olan haramıiktır. Nitekim Şevkâni de Neylü'I-Evtâr isimli eserinde aspurla boyanmış elbise giymenin haram olduğunu söylemiştir. İbnü'l-Kayyim'in dediği gibi, her ne kadar Hz. Peygamber'in kırmızı elbise giydiğine dair bir hadis[117] varsa da o hadisle bu hadis arasında bir çelişki yoktur. Çünkü burada yasaklanan aspurla boyanmış olan kırmızı elbisedir. Herhangi kırmızı boya ile boyanmış olan kırmızı elbise değildir. Aspurla boyanan kırmızı elbisenin özel bir durumu vardır. Nitekim imam Tirmizi de Süncninde, "Erkeklere kızıla boyanmış elbise giymenin mekruhiuğu" başlığı altında şu hadisi rivayet etmiştir: "üzerinde (üst ve alt giysisi olarak) iki kırmızı giysi bulunan bir adam. Peygamber (s.a.v)'e selam vererek geçti ve Rasul-i Ekrem onun selamını almadı" İmam Tirmizi bu hadis hakkında şu mütalaayı serdet-mektedir: İlim adamlarınca bu hadisin manası şudur ki, Rasul-i Ekrem, aspurla boyanmış elbiseyi mekruh görmüştür. İlim adamları aspurla boyanmış olmadığı takdirde kırmızı kil veya başka bir madde ile kırmızıya boyanmış elbisede sakınca görmemektedirler.”[118]

Yine İbnül-kayyim el-Cevziyye'nin açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in giydiği kırmızı elbiseden maksat tümüyle kırmızı elbise değildir. Kırmızı ile siyah karışımı elbisedir. Araplar böyle elbiseye "kırmızı elbise" derîer. Bu inceliği bilmeyen bazı kimseler Hz.

Peygamber'in kırmızı elbise giydiğini ifade eden 4183 numaralı hadisi delil göstererek, kırmızı elbise giyip halk arasına çıkarlar ve bu hareketleriyle unutulmuş bir sünneti ihya etmeye çalıştıklarını iddia ederler. Onların bu sözleri tamamen bir vehimden ibarettir.[119]

Bu mevzuda İmam Nevevî de şöyle diyor:

İslam alimleri erkekler için aspurla boyanmış elbise giymenin caiz olup olmayacağında ihtilaf etmişlerdir. Sahabe ve tabiûnun cumhuru ile onlardan sonra gelen ulema bunu mubah görmüşlerdir. İmam Ebû Hanîfe (r.a) ile İmam Mâlik'in ve İmam Şafiî'nin kavilleri de budur. Yalnız İmam Mâlik, başka bir boya ile boyanmış elbiseyi daha efdal görmüştür. Birri-vayette, evlerde ve avlu içlerinde giyilmesini caiz ; toplantı yerlerinde, sokak ve pazarlarda ise mekruh görmüştür. Ulemadan bir cemaata göre sarıya boyanmış elbise giymek kerahat-i tenzihiyye ile mekruhtur. Onlar hadisteki nehyi bu manaya hamletm işledir.

Hattabi'ye göre, buradaki nehiy, kumaşı dokuduktan sonra boyamaya aittir. Evvela ipliği boyanır da dokunursa bu memnu değildir.

Ulemadan bazıları buradaki nehyi hac ve umre için ihrama girmiş olanlara hamietmişlerdir. Bu takdirde hüküm, İbn Ömer hadisine uygun olur.

Mezkur hadiste, "Peygamber (s.a.v), ihramlının vers ve zaferan değmiş elbise giymesini yasak etti."[120] denilmekledir.[121]

Gerçekten Beyhakî bu meseleyi iyice tetkik etmiş olup, bu arada konu hakkında rivayet olunan hadisleri nakleder ve; eğer Şafii bu hadislerden habedar olsaydı buhlarla hüküm verirdi. Çünkü o, "Peygamber (s.a.v)'in hadisi benim söyledğim hükmün hilafına hümkettiği zaman hadisle amel ediniz ve benim fetvamı bırakınız" demiştir, diye kaydeder.[122]

Nitekim 4044 numaralı hadisin şerhinde de açıladığımız gibi, fıkıh alimlerinin büyük çoğunluğu aspurla boyanmış elbise giymenin mekruh olduğu görüşündedirler.[123]

4067... (Bir önceki hadisin ravilerinden) Hişâm b. el-Gâzî (Abdullah b. Amr'in şöyle dediğini) rivayet etti: (Üzerimde bulunan elbise aspurla) boyanmış (idi). Öyle ki tamamen koyu kırmızı da değildi, gül (kurusu) renginde de değildi, (ikisinin ortasında idi).[124]

4068... Abdullah b. Amr b. el-As'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:

Resulullah (s.a.v) beni gördü. (Hadisin burasında Musannif Ebu Davud'un talebesi) Ebû Ali (el-Lü'lüî şöyle) dedi: Öyle zanediyorum ki, (şeyhim) Ebû Davûd (hadisin bundan sonraki kısmını Abdullah b. Amr'dan naklen şöyle rivayet etti):

Benim üzerimde aspurla boyanmış gül (kurusu) renginde bir elbise vardı. (Bunu görünce bana):

"Bu nedir?" dedi. Ben de gidip o elbiseyi (fırında) yaktım (ve Hz. Peygamber'in huzuruna vardım. Beni karşısında bir başka elbiseyle görünce;

"(Öbür) elbiseni ne yaptın?" diye sordu. "Yaktım" cevabını verdim.

"Onu (yakacağına) aile halkından (olan kadınlardan) birine gîy-dirseydin ya!" buyurdu.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi Sevr, Halid'den; "(Üzerimde bir) gül (kurusu) renginde (elbise vardı)" diye rivayet etti. Tâvûs ise, "(Üzerimde) aspurla boyarmış bir elbise vardı" (şeklinde) rivayet etti.[125]

4069... Abdullah b. Amr'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Üzerinde (biri eteklik diğeri de gömlek olmak üzere) iki kırmızı giysi bulunan bir a-dam Peygamber (s.a.v)'e (selam vererek) geçti de Peygamber (s.a.v) onun selamını almadı.[126]

4070... Râfî b. Hadîc'den rivayet edilmiştir; dedi ki:

Resûlullah (s.a.v) i!e bir yolculuğa çıkmıştık. Develerimizin üzerinde kırmızı pamuktan çizgiler taşıyan elbiseler (bulunduğunu) gördü de: "Dikkatli olun! şu kırmızı elbiseleri size hakim ohnuş görüyorum." buyurdu.

Resulullah (s.a.v)'in bu sözü üzerine (yerlerimizden) süratle kalktık, (develerde yüklü olan eşyalarımıza) koştuk. Hatta develerimizden bazıları (bizim bu ani hareketimizden) ürküp kaçtılar. Elbiseleri tuttuk, devlerin üzerinden çekip aldık. (Onları bir daha giymedik)[127]

4071... Esed oğullarından bir kadın (in şöyle) dediği rivayet edilmiştir: Ben bir gün Resulullah (s.a.v)'m hanımı Zeyneb'in yanında idim. Kırmızı kil ile Zeyneb'e ait elbiseleri boyuyorduk. O sırada Resulullah (s.a.v) üzerimize çikagcldi ve kırmızı kili görünce döndü ve gitti. (Zeyneb) bunu görünce yaptığımız işten Resulullah (s.a.v)'m hoşlanmadığını hemen

anlamıştı. Bunun üzerine tuttu, elbisilerini yıkadı ve (onlarda bulunan) kırmızılığın tümünü gözden kaybetti.

Bir süre sonra Resulullah (s.a.v) (tekrar) döndü geldi. Baktı, (biraz Önce gördüklerinden) bir şöy görmeyince (içeri) gidi.[128]

Açıklama

4070 Numaralı hadis-i şerifte anlatılan olayın, hac veya kj,. savaş yolunda geçtiği anlaşılmaktadır.Özellikle hac yolunda insanın süslü ve gösterişli elbiseler giymekten kaçınması gerektiği için Resul-i Zişan Efendimiz yüklerinde süslü ve gösterişli elbiseler taşıyan sahabilerini ikaz etmiş, yaptıkları işin doğru olmadığını kendilerine uygun bir dille anlatmıştır. Nitekim Fahr-i Kainat Efendimiz, hacca gittiği zaman, altında devesinin palanından başka bir şey yoktu. Devesinin yükünde giyecek olarak sadece dört dirhem değerinde kadifeden eski bir elbise vardı.

4071 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamberin Hz. Zeyneb'in kırmızı kille elbise boyarken gördüğü için yanına gelmekten vazgeçip uzaklaşıp gittiğinden ve bu işi bıraktıktan sonra girdiğinden bahsedilmektedir.

Ancak Bezlü'l-Mechud yazarınmda açıkladığı gibi, bu hadiste Hz. Peygamber'in Hz. Zeyneb'in yanından dönüp gitmesinin sebebinin onun elbisesini kırmızı kille boyamakla meşgul olmasıyla açıklanması tamamen Hz. Zeyneb'in şahsi görüşüdür. Halbuki Hz. Peygamber başka bir sebepten dolayı Zeyneb'in yanına girmekten vazgeçmiş olabilir. Belkide Hz. Zeyneb'in yanında yabancı kadınlar olduğu için onun yanına girmekten vazgeçmiştir.

Esasen 4066 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkiandğıınız gibi, Hz. Peygamber'in kırmızı aspurla boyanmış elbise giymeyi yasaklaması sadece erkekler içindir. Kadıınlar için böyle bir yasak yoktur. Mezhep imamlarının Hz. Peygamber'in sünnetinden çıkardıkları hüküm budur. Ayrıca bu hadisin senedinde İsmail b. Ayyaş ile oğlu Muhammed vardır. Bu iki ravi hadis alimlerince tenkid edilmiştir. 4067-4069 numaraıl hadislerde ise Hz. Peygamber'in erkeklere kırmızı elbise giymeyi yasakladığından bahsedilmektedir. Biz bu mevzuyu 4066 numaralı hadisin şerhinde açıkladığımızdan tekrara lüzum görmüyoruz.[129]

18. Kımızı Elbise Giymenin Caızlıgı Hakkında (Gelen Hadisler)

4072... Berâ (r.a)'dan (şöyle) dedi(ği rivayet olunmuştur:) Resulullah (s.a.v)'m saç(3ar)ı kulak memelerine erişirdi. Onu (bir gün) kırmızı bir elbise içinde görmüştüm. (Bu haliyle) Resulullah (s.a.v)'dan güzel hiçbir şey görmedim.[130]

4073... (Hilal b. Amir b. Amr'ın) babasından (rivayet olunmuştur;) dedi ki:

Resulullah (s.a.v)'ı, Mina'da bir katır üzerinde hutbe okurken gördüm. Üstünde kırmızı bir elbise vardı. Ali de (onun) önünde (duruyor ve onun) sözlerini yüksek sesle tekrarlayarak uzaklara iletiyordu.[131]

Açıklama

Her ne kadar bu lîadis-i şeriflerin zahirinden Hz.Peygamber'in kırmızı elbise giydiği anlaşılıyorsa da, Hafız İbn. Kayyim el-Cevzîyye'nin dediği gibi; aslında burada kastedilen katıksız kırmızı elbise değil üzerinde kırmızı çizgiler bulunan siyah elbiselerdir. Yemen kumaşları böyle kırmızı çizgili olur. Araplar böyle elbiseye kırmızı elbise derler. Kendine ilim adamı süsü veren bazı kimseler saf kırmızı elbiseler giyerek bu hareketleriyle Hz. Peygamber'in unutulmuş bir sünetini diriltmeyi açıkladıklarını iddia ederler. Onların bu hareketi sırf vehim ve hatadan başka bir şey değildir. Eğer bu kimseler "kırmızı elbise" sözüyle kastedilen elbisenin, üzerinde kırmızı çizgiler bulunan "siyah elbise" olduğunu bilselerdi böyle hareket etmezlerdi.[132]

Aslında bu hadis-i şerifler, "ipekli olmadığı takdirde kırmızı elbise giymekte bir sakınca yoktur" diyen Şafiilerin ve onlar gibi düşünen fıkıh alimlerinin aleyhine; "aspurun dışındaki herhangi bir kımızı elbise giymekte bir sakınca yoktur." diyen Hanefi alimlerinin de lehine bir delildir. Ancak, Hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in saçlarının kulak memelerine eriştiği efade edilmektedir. Hz. Peygamber'in saçlarının uzunluğu hakkında çeşitli rivayetler vardır. Onların omuzlara döküldüğünü ifade eden hadisler olduğu gibi, kulaklarının yarısına kadar ulaştığını ifade eden hadis-i şerifler de vardır.

Kadı Iyaz'ın açıklamasına göre, bu rivayetlerin hepsi de Hz. Peygamber'in saçlarını ayrı bir cepheden görünüşünü ifade etmektedir. Hz. Pey-gamber'i arkadan görenler onun saçlarının omuzlanma kadar indiğini,

kulaklarına bakanlar kulak memelerine kadar indiğini ve omuzu ile kulak memesi arasına sarktığını görmüşlerdir.

Bazılarına göre de Hz. Peygamber'in saçları duruma göre değişirdi. Hz. Peygamber onları kestirdiği zaman kulakların yarısında kalırlardı. Biraz uzayınca kulak memelerinden aşağıya sarkardı. Bazen de omuzlarına kadar inerdi. Hz. Peygamber'in saçlarına dikkat edenler onları bu değişik şekilleriyle görmüşler ve her ravi sadece gördüğünü rivayet etmiştir.[133]

19. Siyah Elbise Giyme Hakkında (Gelen Hadisler)

4074... Aişe (ranha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Resulullah (s.a.v) için bir elbiseyi kırmızıya-boyamıştım. Onu giydi (fakat) terleyince (ondan bir) yün kokusu hissetti ve hemen onu (çıkarıp) attı.(Katade) dedi ki: Öyle zananediyorum ki, (Muttarraf bu hadisi şöyle) rivayet etti: "Güzel koku Hz. Peygamber'in hoşuna giderdi.[134]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, siyah elbise giymenin caiz olduğuna delalet etmektedir. Bu bakımdan islam alimleri, siyah elbise giymenin caiz olduğu görüşünde ittifak etmişlerdir. Çünkü Hz. Peygamber'in söz konusu elbiseyi çıkarıp atmasının sebebi renginin siyah olması değil, kokusunun çirkinliğidir. Hz. Peygamber güzel kokuları çok severdi, çirkin kokulardan ise hoşlanmazdı.

Hanefi ulemasından ibn Âbidin, Abbas oğullarının şiarı olması ve Hz. Peygamber'in Mekke'ye girerken başında bulunan sarığın siyah olması sebebiyle siyah elbise giymenin müslehap olduğunu söylemiştir.[135]

20.Saçak (lı Elbise Giymenin Cevazı) Hakkında

4075... Cabir b, Süleym'den (rivayet olunmuştur;) dedi ki: Peygamber (s.a.v)'ın yanına varmıştım. Bir peştemala bürünüp dizlerini öne dikerek ellerini önden kavuşturmuş bir halde oturuyordu. Peşte-malının saçakları ayaklarının üzerine düşüyordu.[136]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, saçaklı elbise kullanmanın ve dizleri dikip arkayı ve dizleri bir peştamalla örterek oturmanın caizliğine delalet etmektedir.

Her ne kadar, 4080-4081 numaralı hadislerde sırt ve bacaklar bir peştamalla örtülü iken bu şekilde oturmanın yasaklandığı ifade ediliyorsa da, bu yasak üzerinde sedece bir peştamal oiup da bu şekilde oturunca avret yerleri açılan kimseler içindir. Fakat üzerinde yeteri kadar elbise olduğu gibi ayrıca üzerine bir peştamal alıp) onunla da arkasını ve dizlerini örten kimseler için değildir. İşte mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in üzerinde avret yerlerini iyice örtecek şekilde elbiseler varken bunlara ilaveten bir de saçaklı bir peştemal alarak onunla arkasını ve dizlerini örtüp (yukarıda tarif eltimiz şekilde) oturduğu ifade edilmektedir.

Allame Erdebilî, el-Mesâbih şerhinde bu hadis hakkına şöyle demektedir:

"Bu hadis-i .şerifte üç mesele vardır:

1) Bu hadisi Ebû Davucl ile Nesâi rivayet etmişlerdir.

2) "Semle"; bedeni örten büyük peştamal demektir. "Hüdüb" ise saçak anlamına eelir.

3) Dizleri dikip bir peştamal ile arkayı ve dizleri örterek oturmak caizdir."

Saçaklı peştamal örtünmenin cevazı konusunda İman Buhari de Sahihinde özel bir bab açmıştır.[137]

21. Sarık Hakkında (Gelen Hadisler)

4076... Cabir (r.a)'den rivayet olunduğuna göre;

ResuîuJİah (s.a.v) fetih yılında Mekke'ye, başında siyah bir sarıkla girmiştir.[138]

4077... (Cafer b. Amr b. Hureys'in) babasından (rivayet olunmuştur;) dedi ki:

Peygamber (s.a.v)'i minber üzerinde görmüştüm Başında siyah bir sarık vardı, ucu da omuzlarının arasına sarkıtmiştı.”[139]

4078... (Ebu Cafer Muhammed b. Ali b. Rükane'nin) babasidan rivayet olunduğuna "öre;

Rükane, Peygamber (s.a.v) ile güreşmiş de Peygamber (s.a.v) onu yenmiş, Rükâne (şöyle) demiştir: Ben Peygamber (s.a.v)'i;

"Bizimle müşrikler arasındaki fark fes üzerindeki sarıktır" derken işittim.[140]

4079... Medineli bir ihtiyar, şöyle demiştir:

Ben Abdurrahman b. Avfı; "Resulullah (s.a.v) bana sarık sardı. Uçlarının birini) önüme (diğerini de) arkama sarkıttı" derken işittim.[141]

Açıklama

Mevzumuzu teşkil eden 4076 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamberdin fetih gününde Mekke'ye başında siyah bir sarıkla girdiği ifade edilmekle beraber, İmam Buhari'nin

Enes b. Malik'den rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in Mekke'ye başında bir miğferle girdiği ifade erilmektedir.

Miğfer diye, zırhdan takke gibi örülmüş tolgaya derler. Bazıları, siyah. sarığın miğfer üstüne sarılmış olabileceğini söyleyerek zahirde farklı gibi görünen bu iki rivayetin arasını telif etmişlerdir. NitekimMoğultayî de iki hadisin arasını telif ederken aynı fikri ileri sürmüştür.

Kadı Iyaz ise bu iki rivayetin arasını şöyle bulmuştur: "O şehre girdiği zaman mübarek başında miğfer vardı, daha sonra siyah sarık sarındı.

Görüldüğü gibi, aslında bu iki rivayet arasında bir fark yoktur. Ancak Hz. Enes, Hz. Peygamber'in düşmana karşı korunmak için miğfer giydiğine dikkati çekmek istediği için miğferden bahsetmekle yetinmiş, Hz. Cabir de Hz. Peygamber'in fetih günü Mekke'ye girerken ihramsız olduğuna dikkati çekmek istediği için başında sarık olduğunu seylemekle yetinmiş ve miğferden bahsetmeye lüzum görmemiştir.[142]

Mevzumuzu teşkil eden bu babın hadisleri sarığın ucunu ikiomuz arasına sarkıtmanın müstehap olduğuna delalet etmektedir.4077 numaralı hadis-i şerif, Hz. Peygamberin cuma günü hutbe okurken başımda ucu iki omuzu arasına sarkan bir sarık bulunduğunu ifade ettiğinden Bezlü'l Mec-hud yazarı cuma günü cuma namazına giderken sarık sarmanın müstehap olduğunu, imamlar içinse kuvvetli bir sünnet olduğunu söylemişlerdir. Nitekim Ebu'd-Derda'dan rivayet edilen bir hadis-i şerifte, "Allah cuma günleri sarık sarınan kimseler rahmet eder, melekler de o kimselerin bağışlanmaları için Allah'a yalvarırlar" buyurmaktadır. İbn Ömer (r.a)'den

rivayet edilen merfu bir hadis-i şerifte de, "Sarıkla kılınan bir vakit namazın sarıksız kılınan yirmibeş vakit namaza, sarıklı kılınan bir cuma namazının da yetmiş cuma namazına denk dolduğu ifade Duyurulmaktadır.[143] İbn Asâkir'in İbn Ömer'den rivayet ettiği, "Sarıklı olarak kılman farz ya da nafile bir namaz sarıksız kılınan yirmibeş namaza, denktir"[144] mealindeki hadis-i şerif de. bu gerçeği teyid etmektedir.

Osmanlı ulemasından Muhammed Mevkûfâti'nin Mülteka üzerine yazmış olduğu meşhur fıkıh kitabında da, "Sünnet olan sarığın bir ucunu iki omuz'arasına sarkıtmaktır"[145] denilmektedir.

Her ne kadar İbn Kayyim el-Cevziyye, 4076 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in Mekke'ye girerken başında sarık bulunduğundan bahsedildiği halde sarığın ucunun aşağıya sarkıtıldığından bahsedilmemesini delil göstererek Hz. Peygamber'in her zaman sarığının ucunu omuzları arasına sarkıtmadığını söylemişse de bu doğru değildir. Çünkü bu hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in sarığının ucunu iki omuzu arasına sarkıttığından bahsedilmemesi, gerçekten Hz. Peygamber'in o anda sarığının ucu iki omuzu arasında sarkıtmamış olmasını gerektirmez ve Hz. Peygamber'in bazen sarığını ucunu omuzları arasına sarkıtmadığı anlamına gelmez.[146]

Gerçekten Hz. Peygamber'in sarığının ucunu sarkıtmayı hiç terketme-miştir. Bu nedenle Süyûti, "Sarığın ucunu sarkıtmanın sünnet olduğunu bildiği halde onu kasten terkeden kimse günahkar olur. Fakat herhangi bir kasdı olmaksızın sarığı terkeden kimse günahkar olamaz[147] demiştir.

Hz. Peygamber'in sarığının ucunu ne tarafa sarkıttığı konusunda gelen hadisler muhteliftir. Arka tarafına, iki omuzu arasına sarkıttığına dair hadisler olduğu gibi, Hz. Peygamber'in Hz. Ali'nin başına sarık sarıp acunu arkasına ve sol omuzu üzerine attığına dair de hadisler vardır.

Taberânî'nin rivayet ettiği bir hadis-i şerifte ise Hz. Peygamber'in kendi sarığımnn ucunu arka tarafına attığı ifade edilirken; Ebu Davud'un rivayet ettiği ve isnadında meçhul bir ravİ bulunan bir hadiste de (yani 4079 numaralı hadiste) Hz. Peygamber'in, Abdurrahman b. Avf in başına sarık sardıktan sonra ucunun birini ön tarafa diğerini de arkaya sarkıttığı ifade edilmekledir. Ancak bu mevzuda gelen hadis-i şeriflerin en sahihi Hz. Peygamber'in kendi sarığının ucunu arkasına, iki omuzu arasına sarkıttığına dair olan 4077 numaralı Amir rbn-i Hureys hadisidir.[148]

Taberani'nin Mu'cemu'I-Kebir'inde Hz. Pcygamber'in tayin ettiği valileri gönderirken başlarına sarık sarıp, sarığın ucunu sağ tarafına sarkıttığına dair

bir hadis-i şerif varsa da bu hadisin senedinde bulunan Cemi b. Sevb zayıftır.[149]

Hz. Peygamber'in Abdurrahman'm başına sardığı sarığın bir ucunu önüne diğer ucunu da arkasına sarkıttığını ifade eden 4079 numaralı hadise gelince; bu hadisin senedi zayıftır. Ayrıca bu hadiste, birisinde sarığın ucu öne diğerinde arkaya sarkıtılan iki ayrı sarık sarma hadisesinden de bahsedilmiş oiabilir. Netice olarak Hz. Pcygamber'in kendi sarığını iki omuzu arasına sarkıttığından bahseden 4077 numara!: hadis bu hususda bizim için en kuvvetli delildir. Bununla beraber bu şekillerin hapsiyle de sünnet yerine getirilmiş olur. Fakat iki omuz arasına sarkıtmanın fazileti daha fazladır.[150]

Ayrıca Hz. Peygamber'in sarığının hangi ucunu sarkıttığına dair gelen rivayetler içerisinde en sağlan olan, sarığın üst ucunu sarığın dolamları altına sokup çıkardıktan sonra onu iki omuzunarasına sartıtığma dair olan rivayettir. Sünnete uygun olan onu bu şekilde sarkıtmaktır.[151]

İbn Kayyim el-Cevziyye, Zadu'I-Mead isimli eserinde. Şeyhülislam ibn Termiye'nin sarığın ucunu sarkıtmanın hikmeti hakkında şöyle bir güzel rhadise anlattığını söylüyor: "Rcsuiullah (s.a.v) Medine'de bir gece rüya görmüştü, hemen rüyanın sabahında sarığının ucunu sarkıttı." O rüya şöyle anlatılmıştır:

Ulu ve yüce Rabbim bu gece en güzel surette uyku aleminde bana geldi ve: "Ya Muhammed, Mele-i âlâ aralarında neyi konuşuyorlar biliyor musun?" dedi. Ben de "Hayır" dedim. Bunun üzerine elini iki omuzumun arasına koydu ve ben o elin soğukluğunu iki memem arasmda-veya göğsümde- hissettim. Sonra göklerde ve yeryüzünde ne varsa hepsini bildim. Bunun üzerine, "Ey Muhammed. Mele-i âlâ neyi müzakere ediyorlar biliyor musun?" dedi. Ben de. "Evci, keffaretler hakkında (konuşuyorlar). Keffaretler. namazdan sonra mescidde kalmak, cemaatlere yaya olarak yürümek ve güçlüklerde güzelce abdest almaktır. Kim bunu yaparsa hayırla yaşar, hayırlı olur ve hatalarından (sıyrılarak) annesinin kendisini dünyaya getirdiği gibi (tertemiz) olur" dedim. Sonra "Ya Muhammed, namaz kıldığın vakit; "Allah'ım; iyilikleri yapmayı, kötülüklerden el çekmeyi ve yoksulları sevmeyi senden dilerim. Kullarına bir fitne (felaket) muv rad ettiğin zaman beni o fitneye uğramamış olarak yanına al; diye dua et" buyurdu.

Hz. Peygamber daha sonra şöyle buyurdu: "Dereceler ise. selamı yaymak, yemek yedirmek ve herkes uykuda iken geceleyin namaz

kılmaktır."[152]

Her ne kadar 4076 numaralı hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in Mekke'nin fethi günü başında siyah sarık bulunduğundan bahsedilmekte ise de; beyaz külah ve sarık giydiğine dair hadisler de vardır.[153]

İmam Nevevi'nin açıklamasına göre, Hz. Peygamber'in birisi kısa birisi uzun olmak üzere iki sarığı vardı. Kısa sarığı yedi zira uzun olanı da oniki zira idi. Ancak, fazla kısa olan sarık insanın başını yeteri kadar koruyamayacağı, fazla uzunu da insana sıkıntı vereceği muhakkatır. Hz. Peygamber'in her işte en Ölçülü ve faydalı olanı tencih etliği düşünülürse yedi zirahk sarığı ölçü olarak almak Hz. Peygamber'in sünnetinin ruhuna daha uygun düşmektedir.[154]

Hz. Peygamber'in sarığının ucunu omuzları arasına bir karış kadar uzattığı rivayet edildiği gibi, belinin yarısına kadar ve oturduğu zaman yere değecek kadar uzattığına dair rivayetler de vardır.[155]

4078 numaralı hadisten anlaşıldığına göre sarık müslümaniarla kafirler arasında benzeşmeyi Önleyen bir engeldir. Ve bu sebeple sarık islamm simasıdır.[156] Bineaneleyh başa yalnız külah giyip de üzerine sarık sarmamak, kafirlerin kıyafetidir. Külahsız başa sark sarmanın sünnete uygunluğu cihetinden fazileti varsa da cfdal olan sarığı külah üzerine sarıp başa giymektir ve sarıksız külah giymekten son derece kaçınmaktır.

Sözü geçen 4078 numaralı hadis-i şerif rivayet eden[157] Rükâne (r.a) hakkında siyer kitaplarında şu bilgiler veriliyor:

Rükâne Mekke'de tanınmış bir pehlivandı. O kadar cüsseli ve kuvvetli idi ki, yere serilmiş bir inek veya deve derisi üzerine dikildiği zaman birkaç ki.şi deriden tutmak suretiyle onu çekmek istedikleri takdirde deri yırtılıyor, fakat o yerinden kımıldamıyordu.

Bir gün Rükâne koyun sürüsünü otlatırken Hz. Muhammed (s.a.v) ona rastladı. Ve adet edindiği şekilde onu İslama davet etti. Burada iki rivayet var. Bunlar belki de aynı hikayenin iki ayrı bölümüdür.

Rükâne, Peygamberliğinin delili olarak ağaçların emrine uyarak yürürümesini Hz. Peygamber (s.a.v)'den talep etti. Hz. Muhammed (s.a.v) ona dedi ki: "İşte bir ağaç, oraya git. benim tarafımdan ona öteki ağacın yanına gitmesini söyle." Ağaçların yürüdüğünü gören Rükâne tatmin olmadı. Kendi mesleğinden emin olduğundan Peygamber'i güreşe davet etti. Kendisini yendiği takdirde İslamiyet! kabul edeceğini belirtti. Üç defa sırtı yere geldi ve böylelikle İslâmiyeti kabul etti. Diğer rivayette ise Rükâne'nin güreş, teklifine Hz. Muhammed şöyle cevap verdiği anlatılıyor:

Peki ama seni yenersem sürünün üçte birini alırım. Arka arkaya üç güreşte de Rükâne yenilince sürüsünü elinden çıkardığı için ağlamaya başladı. Karısından korkuyordu. Hz. Muhammed (s.a.v) ona dedi ki: "Korkma, ben hem senin ardı ardına yenilmeni, hem de bütün mülkünün elinden gitmesini istemem. Koyunlarını al ve rahatça git. Bu hareket Rii-kâne'ye mucizelerden çok tesir etti ve kendiliğinden haykırdı:

Seni Allah'ın peygamberi olarak tanıyorum, ve dinini kabul ediyorum.[158]

Bazı Hükümler

1. Sarık sarınmak ve sarığın bir ucunu iki omuz arasına sarkıtmak müstehabdır.

2. Sarıksız külah giymek küfür alametidir. Sarık sünneti, takke ile de hasıl olabilir. Özellikle beyaz takke tercih edilir. Külahsız olarak başa sarık sarmak .sünnete uygun olmakla beraber efdal olan, sarığı külahın üzerine sarmaktır.

Erkeğin başı avret olmadığından, kendi evinde, bağ ve tarlada baş açık olarak kalmasında bir beis yoktur. Fakat sokak ve çarşıda baş açık olarak gezmesi memfekitin Örf ve adetine göre değişir.[159]

3. Güreş tutmak caizdir. Ancak vahşice ve barbarca tutulan güreşler İslamın ruhuna aykırıdır.[160]

22. Vücudun Hiçbir Yeri Açıkta Kalmayacak Şekilde Örtünmek

4080... Ebıı Hureyre (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur:

Resulullah (s.a.v), iki çeşit elbise giymeyi yasaklamıştır:

1) Kişinin cinsel organı açıkta kalacak ve havaya gelecek şekilde oturmasından, ısınan,

2) Elbisesini (vücudunun) bir tarafı açıkta kalacak şekilde giyip elbise-sini(n boşta kalan kısmını) da omuzuna atmasından.[161]

4081... Cabir (r.a)'den (rivayet olunmuştur;) dedi ki:

Resulullah (s.a.v), sanıma (denilen giyiniş şekli) ile, bir elbise içerisinde ihtibâ (denilen oturuş şeklin) den nehyetti.[162]

Açıklama

Sanıma: Bu kelimenin manası üzerinde lügat alimaijmıerj ihtilafa düşmüşlerdir. Lügat alimlerinden el-Esmâi'ye göre, bu kelime kişinin elleri de içeride olmak üzere vücudunun hiçbir tarafı dışarıda kalmayacak şekilde Örtünerek gi-yinmesidir. Bu durumda insanın kendisini boş tehlikelere karşı savunması imkansızlaşacağı için Hz. Peygamber bu şekilde giyinmeyi yasaklamıştır.

Fıkıh alimlerine göre sanıma, kişinin elbisesini (vücudunun) bir tarafı açıkta kalacak şekilde giyip, elbisesinin boşta kalan kısmını da omuzuna atmasıdır. Fıkıh alimlerine göre, bu giyim şekli avret mahalinin görülmesine sebep olacağı için yasaklanmıştır.Hanefi ulemasından Aleyyü'l-Kâ-rî'nin açıklamasına göre. giyinen bir kimsenin avret mahallinin açılması kesinse bu giyinişi ona haramdır. Eğer kesin değil de ihtilaf dahilinde ise mekruhtur. Eğer bu şekilde giyilen elbisenin altında başka bir elbise olursa o zaman avret mchallinin açılması söz konusu olmadığından bir sakınca yoktur.

İhtiba: Kişinin dizlerini dikip, bir elbiseyi arkasından dizlerine doğru dolamak suretiyle örtünmesidir. Altında başka elbise bulunmayan bir kimsenin bir elbiseye bu şekilde sarılarak oturması avret mahallinin görünmesine sebep olacağından yasaklanmıştır. Fakat altında başka bir elbise bulunan kimsenin bu şekilde sarılıp örtünmesinde bir sakınca yoktur.

4080 numaralı hadis-i şerifte tarif edilen iki giyiniş şeklinden birincisi ihtiba denilen bu giyiniş şekline, ikincisi de fıkıh alimlerinin anladığı manadaki sanıma denilen giyiniş şekline girmekledir.[163]

23. Elbisenin Düğmeleri(Ni) Çözmek Ve O Şekilde Kalmak

4082... (Muâviye b. Kurre'nin) babası şöyle dedi:

Müzeyne (kabilesin) den bir toplulukla Resulü İlah (s.a.v)'a varmıştım. (Müslüman olduğumuza ve miislüman olarak kalacağımıza dair hepimiz) kendisine bial enik. O sırada gömleğinin düğmeleri çözüktü. Kendisine biat ettik. Sonra (teberruken) elimi gömleğinin yakasına soktum ve (iki kürek kemiği arasında bulunan peygamberlik) mühr(ün)e dokundum.

Merve dedi ki: Muaviye ile oğlunu yazda ve kışta kesinlikle düğmeleri çözük olarak gördüm. Düğmelerini hiçbir zaman iliklemezlerdi.[164]

Açıklama

Hz. Kurre'nin elini Hz. Peygamberin yakasına sonra iki kürek kemiğinin arasındaki peygamberlik mührüne elleyebiîmesi Hz. Peygamberin o anda düğmelerini çözük olduğun gösterir.

Ancak Hz. Peygamber'in her zaman böyle düğmeleri çözük olduğu söylenemez. Özellikle namazda böyle düğmeleri çözük olmak evlayı terktir. Aslında Hz. Peygamber'in böyle düğmeleri çözük olarak durması o anda içinde bulunduğu arızi bir halle elgili olabilir. Çünkü Hz. Peygamber'in genellikle gömleğinin düğmelerinin ilikli bulundurduğu bilinen bir gerçektir. Bununla beraber Hz. Kurre ve oğlu Muaviye, onu böyle gördükleri ve ona bu hususta da uymak istedikleri için böyle yakalan çözük olarak gezmeleri onlar için herhangi bir keraheti gerektirmez. Yani onların bu hareketleri aslında Hz. Peygamber'in bu konudaki genel davranışına aykırı olduğu halde kendi kesin bilgilerine dayanarak Hz. Peygamber'in sünnetine uyduklanırdan emin oldukları için kerahat işlemiş olmazlar.[165]

24. Basın Ve Yüzün Bir Kısmını Bir Örtüyle Örtmek

4083... Urve (r.a). Âişe (ranha)'nın şöyle dediğini rivayet etmiştir: Biz (bir ?ün Mekke'de) güneşin iyice yükseldiği bir sırada evimizde otururken, birisi Ebu Bekir (r.a)'e şöyle dedi: (Hz. Peygamberin) "Bize (hiç; gelmediği (bir vakit olan şu) vakitte başı ve yüzünün büyük bir kısmı örtülü olarak gelmekte olan şu (zat) Resulullah (s.a.v) olmalıdır." Ve kısa bu süre sonra (gerçekten) Resulullah (s.a.v) geldi ve (yakınımıza gelmek için. izin istedi. Bunun üzerine {girmesi için) izin verildi ve (yanımıza) girdi.[166]

Açıklama

İbn Esîr'in en-Nihâye isimli eserindeki açmamasına göre. 'nahru'z-zahire". güneşin sema,... en üs zirveye yükseldiği vakittir.

İbn Esîr'in bu açıklamasına göre, bu kelime ile anlatılmak istenen güneşin tam tepe noktasına erişip sıcaklığın son haddine ulaştığı vakittir. Hadis-i şerif gerek sıcaktan korunmak gerekse düşmanlara tanınmama için için insanın başının ve yüzünün büyük bir kısmını örtü ile örtmesinin caizliğine delalet etmektedir. Hadisin lam metni Buharî'dedir.[167]

25. Eteği (Yerlere Doğru) Sarkıtma Konusunda Gelen Hadisler

4084... Ebu Cüreyy Câbir b. Süleym'den (rivayet olunmuştur;)dedi ki: Halkın fikrinden (yararlanarak) döndüğü bir adam gördüm. Onun her söylediğini halk kabul ediyordu. (Halka) "Bu (zat)kimdir?" diye sordum. "Resulullah (s.a.v)dır" cevabım verdiler. (Bunun üzerine yanına varıp;

"Aleykesselam ey Allah'ın Resulü; diyerek iki defa selam verdim.

"Aleykesselam diye selam verme. Çünkü 'aleykesselam” ölülerin selamıdır. 'Esselamu aleyke' diye selam ver" buyurdu.

Sen Allah'ın Resulü müsün? Dedim.

"Ben Allah'ın Resulüyüm. (O öyle bir Allah 'tır ki) sana bir zarar gelse de kendisine dua etsen o zararı senden giderir. Sana bir kıtlık yıh gelse de kendisine dua etsen o yılı senin için verimli hale getirir. Eğer susuz ve kıraç bir yerde yada bir çölde iken bineğin kaybolsa da kendisine dua etsen onu sana geri getirir" buyurdu.

Bana bir tavsiyede bulun, dedim.

"Kimseye sövme" dedi.

Ondan sonra ben hiçbir hür insana, köleye, deveye ve koyuna sövmedim. (Sonra tavsiyesine devamla) şöyle buyurdu:

"Hiçbir iyiliği küçümserde.(Müslüman) kardeşinle güler yüzle konuşmanı da küçümseme. (Çünkü) bu da bir iyiliktir. Eteği dizinin yarısına kadar (yukarı) kaldır. Eğer bunu kabul etmezsen topuklarına kadar(kaldır). (Fakat) eteği(ni daha aşağıya) salıvermekten sakın. Çünkü bu büyüklennıe alametidir. Allah büyüklenmeyi sevmez. Eğer bir kimse sana söverse ve sende (olduğunu) bildiğin bir şeyden dolayı seni ayıplayacak olursa, sen de onda (olduğunu) bildiğin bir şeyden dolayı onu ayıplama. Çünkü bunun vebali onadır." [168]

Açıklama

Bu hadis-i şerifin zahirinden kabir ziyareti esnasında ölülere ancak "Aleykesselam", "Aleykümüsse-lam" gib sözlerle selam verileceği manası anlaşılmakla beraber, aslında Hz. Peygamberin ölülere de aynen diriler gibi "Esslamu Aleyküm" diyerek selam verdiği 3237 numaralı hadis-i şerifte

ifade edilmektedir. Bine-aneleyh Hz. Peygamber ıh ölülere selam verişi ile dirilere selam verişi arasında bir fark yoktur.

Bununla beraber Hz. Peygamber'in burada karşısında bulunan şahsa "Aleykesselam ölülerin selamıdır" buyurmakla o sırada araplarca meşhur ve yürürlükte olan ölülere selamı kastetmiş ve "Öyle araplarca ölü selamı olarak bilinen bu sözlerle bana selam verme" demek istemiştir.

Hadis-i şerifte duanın, kainatın tüm idaresinin Allah'a ait olduğuna, isteneni vermenin ancak Allah'ın gücü dahilinde olduğuna inanmak" gibi bazı şartlan olduğuna bu şartlara uyulduğu ve Allah'ın iradesine uygun düşüldüğü zaman duanın kabul edileceğine dair delalet vardır.

Hadis-i şerifte ayrıca şu hısuslarada yer verilmiştir:

1- Erkekler için elbisenin dizin yansında kalıp daha aşağıya inmemesi müstehab, topuklara kadar inmesi kerahetsiz olarak caiz. lopukian da örtecek kadar aşağıya inmesi ise haramdır. Çünkü büyüklük dugusu verir. Büyüklük duygusu hissetmeden topukları örtecek kadar uzun elbise giymek ise tenzihen mekruhtur.

2- Sövmek haramdır.

3- Büyüklenmek haramdır.

4- Söven kimseye aynı şekilde söverek karşılık vermek caiz olmadığı gibi, kendisini ayıplayan bir kimseyi bir ayıbından dolayı ayıplayıp kalkmak da caiz değildir. Ancak kötü bir işi işlerken görünce ondan nehyetmek emri bil-maruf nehyi ani'l-münker konusuna girdiğinden vaciptir.

Bezlü'l-Mechud yazarının da ifade ettiği gibi; sözlü saldın veya hakarete uğrayan bir kimsenin, yalan ve iftira yoluna sapmamak ve kendisine yapılan saldırıdan daha ileri gitmemek şartıyla karşılık vermesi caizdir.[169]

4085... (Salim b. Abdiiiah'ın) babasından rivayet olunduğuna göre; Resûlullah (s.a.v):

"Elbisesini büyüklük taslayarak(yerlerde) sürü(yüp gezen) kimseye Allah kıyamet güuüde(rahmet nazarıyla) bakmayacaktır." buyurmuştur.

Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir(r.a):

Benim eteğimin bir yanı da (yere) sarkıyor. Oysa ben(elinden geldiğince onu bundan korumaya dikkat ediyorum, dedi.(Fahr-'i Kainat Efendimiz de):

"Sen bunu büyüklenerek ycpanlardan değilsin" buyurdu.[170]

4086... Ebu Hureyre (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Bir adam eteğini (topuklarının altına kadar sartıkmış bir halde namaz kılarken

Resululah (s.a.v)(onu gördü de) kendisine, "Git, abdest al" buyurdu. (Adam gidip abdest aldı geldi. (Hz. Peygamber tekrar); "Git abdest al" buyurdu. Bunun üzerine (arada bulunan başka bıradam Hz. Peygamber'e:

Ey Allah'ın Resulü, (namaza albestli olarak başladığı halde) bu adama niçin abdest almasını emrediyorsun, sonra da bun(un hikmetin) den bahsetmiyorsun? dedi. (Hz. Peygamber de):

"O eteğini (topuklarının altına kadar) sarkıtmış bir halde namaz kılıyordu. Oysa yüce Allah (eteğini topuklarının altına) sarkıtmış olan bir insanın namazını kabul etmez" buyurdu.[171]

4087... Ebû Zer (r.a)'den şöyle dediği rivayet olunmuştur: Peygamber (s.a.v):

"Üç (kişi) vardır ki, Allah kıyamet gününde onlarla konuşmaz ve onlara (rahmet nazarıyla) bakmaz ve onları (günah kirlerinden) temize çıkarmaz. Onlar için acıklı bir azap vardır" buyurdu.

(Sevaplardan) eli boşa çıkan ve (amellerinden) fayda göremeyen bu kimseler kimdir, ey Allah'ın Resulü? diye sordum. (Resulullah (s.a.v) yukarıdaki sözünü üç defa tekrarladı. (Ben,yine);

Ey Allah'ın Resulü, (gerçekten) mahrumiyet ve hüsrana uğrayan bu kimseler kimlerdir? dedim.

"(Elbisesini) eteğini kibrinden dolayı topuklarının altına kadar sarkıtan (verdiğini) başa kakan, yalan yere yeminle malına sürüm sağlayandır. -Ya da facir olan kimsedir-" buyurdu. (Buradaki tereddüt raviye aittir.)[172]

4088... Şu (bir önceki) hadisi Peygamber (s.a.v)'den Ebû Zer (r.a) yoluyla Harşe b. el-Harr)da (rivayet etmiştir, ancak bir önceki rivayet daha uzundur. (Bir önceki hadisin ravilerinden Ebû Zer'a) dedi ki: "Mennan, her verdiğini başa kakan kimse anlamına gelir."[173]

Açıklama

Tercümesini sunduğumuz bu hadis-i şerifler, büyüklük duygusu vereceği için topuklardan aşağıya kadar sarkan uzun elbise giymenin haram olduğunu ifade etmektedir. 4086 numaralı hadis-i şerifte ifade edildiği üzere Hz. Peygamber, bu şekilde namaz kılmakta olan birini görünce ona abdestini yenilemesini emretmiştir.

Bezlü'l-Mechud yazarının dediği gibi, Hz. Peygamber'in o kimseye abdest almasını emretmesi, "Böyle uzun elbise giymenin abdesti bozmasından değil de, abdesti günahlara keffaret olması cihetiyle o kimsenin hissetmiş olduğu büyüklük duygusunun günahına keffaret olması içindir." denilebilir. Bu sözü geçen hadis- i şerifte, Hz. Peygamber'in uzun elbise ile namaz kılan adama abdest almasını emrettiği halde, namazını tekrar kılmasını emretmemesi, uzun elbiseler içerisinde kılınan namazın iadesi gerekmediğine fakat büyüklerime duygusu hissetmesi sebebiye günahkar olduğuna delalet eder.

Her ne kadar hadis-i şerifte, Hz. Peygamber'in uzun elbise ile namaz kılan kimsenin kıldığı bu namazın kabul edilmeyeceği ifade buyuruluyorsa da bu söz, "Allah o kimseye ve amellerine değer vermez" gibi manalara gelmektedir. Nitekim namaz bölümünde 637 numaralı hadis-i şerifin şerhinde bu hususu ve mezhep imamlarının bu husustaki görüşlerini açıklamıştık.

Hadis-i şerif aynı zamanda Hz. Ebu Bekir'in faziletine, büyüklenme duygusu gibi mezmum duygulardan arınmig olduğuna da delalet etmektedir.

122 - 4087 numaralı hadis-i şerifte geçen, "Allah kıyamet gününde onlarla konuşmaz", "onlara bakmaz", onları temiz çıkarmaz" sözlerini açıklarken Bezlü'l-Mechud yazarı şöyle diyor:

1- Allah'ın onlarla konuşmamasından maksat, onlarla razı olduğu kimselerle konuştuğu gibi rızasıyla konuşmaz, bilakis gazabı ile konuşur demektir.

2- Allah'ın onlara bakmasından maksat ise,rahmeti ve rızası ile bakmaması, yani onlardan yüz çevirmesidir.

3- Onları temize çıkarmaması ise, onların günahlarını temizlememesi yani bağışlamarhasıdır.[174]

4089... Kays b. Bışr et-Tağlibî'den rivayet olunmuuştur; dedi ki: Ebu'd-Derda'nın arkadaşı olan babam bana (şunları) anlattı: Dımişk'da Peygamber (s.a.v)'irı sahabilerden İbn Hanzaliyye diye anılan bir adam vardı. Yalnız (lığı seven ve yalnız yaşayan) bir kimseydi. Halk ile az oturur kalkardı. Onun (meşguliyeti nafile) namaz{dan ibaretti bu meşguleyetini bitirince) ailesinin yanına varırdı. (Bir gün) biz. Ebu'd-Derda'nın yanında iken bize uğradı. Ebu'd-Derda (r.a) ona: "Bize yararlı olacak ve sana zararlı

olmayacak bir söz (söyle)" dedi. (Bunun üzerine İbn Hanzaliyye şunları) söyledi:

Resulullah (s.a.v) (düşman üzerine) bir akıncı birliği göndermişti. Bir süre sonra (bu birlik savaştan) döndü. Derken bu birliğe katılanlardan biri (Hz. Peygamber'in mescidine geldi ve Resulullah (s.a.v)'m da bulunduğu meclise oturdu. Yanında bulunan birisine

Düşmanla karşılaştığımızda bizi bir görseydin! Falan kimse düşmana saldırıp "Al, bu da benden! Ben Gifarlı yiğidim!" diyerek mızrağım (düşmana) sapladı. Onun bu sözü hakkında görüşün nedir? dedi. (O adam da):

,O zatın (bu sözüyle yapmış olduğu cihadın) sevabını iptal ettiği görüşündeyim, cevabını verdi. Bu sözü bir başkası işitti ve:

Ben bu sözde bir sakınca görmüyorum,

Bunun üzerine münakaşaya başladılar. Nihayet (onların bu münâkaşasını) Resulullah (s.a.v) duydu ve şöyle buyurdu:

"Hayret doğrusu! (Allah yolunda savaşırken) bu gibi sözler söyleyen bir müslümanın (bu savaşından gereği gibi) sevap almasına ve (dünyada) iyilikle anılmasına hiçbir engel yoktur."

Kays b. Bişr sözlerine evam ederek dedi ki: Babam daha sonra bana şunları anlattı:

Gördüm ki, Ebu'd-Derda, Hz. Peygamber'in bu sözüne (çok) sevindi, ve "Sen bunu bizzat Rcsuîullah (s.a.v)'dan mı işittin?" diyerek başını İbn Hanzaîiyye'yc (doğru) kaldırmaya başladı. (İbn Hanzaliyye'de): "Evet, (duydum)" cevabını verdi. Ebu'd-Derda, ibn Hanzaliyye'ye (bunu bizzat Resulullah'tan mı duydun diyerek sormaya devam etti. Nihayet ben (Ebu'd-Derda'nm bu soruyu tekrarlarken içinde bulunduğu tevazuyu ve edebi görünce, kendi kendime) "Kesinlikle ebu'd-Derda (İbn Hanzeliy-ye'nin) dizlerine kapanacak" diyordum.

(Babam sözlerine devam ederek şöyle) dedi: (İbn Hanzaliyye) bir başka gün (yine) yanımıza uğradı. (Yine) Ebu'd-Derda ona:

Bize yararlı olan ve sana zararlı olmayan bir söz (söyle) dedi. O da:

Resulullah (sav) bize: "Cihad için elinde tuttuğu ata masraf eden kimse sadaka vererek elini açıp da kapamayan kimse gibidir" buyurdu, dedi.

Başka bir gün (yine) bize uğradı. (Yine) Ebu'd-Derda:

Bize yararlı ve sana zararlı olmayan bir söz dedi. (O da):

Rcsuluilah (s.a.v) bize: "Saçları (kulak memelerinden aşağı inecek kadar) uzun, eteğide topuklarından daha aşağıya kadar sarkık olmasa

Hureym el-Esedî ne iyi adamdır" buyurdu, dedi.

Bu (söz) Hureym'e ulaştı da koşup (eline) bir bıçak (aldı) ve onunla saçını kulaklarına kadar, eteğini de dizlerinin yarısına kadar kısalttı. Sonra diğer bir günde bize (yine) uğradı. Ebu'd-Derda ona:

Bize fayda verecek ve sana zarar vermeyecek bir söz! dedi. (O da):

Resulullah (s.a.v)'ı (şöyle) derken işittim: "Siz (müslüman) kardeşlerinizin yanına varıyorsunuz. (Onların yanına vardığınız zaman) binek hayvanlarına güzel eğerler vurunuz ve güzel elbiseler giyininiz. Öyle ki halk içinde (vücuttaki) "ben" gibi olunuz. Çünkü Allah çirkinliği ve isteyerek çirkinleşmeyi sevmez"

Ebû Dâvûd dedi ki: (Bu cümleyi) Ebû Nuaym da Hişâm dan, "Ta ki halk arasında (vücuddaki) "ben" gibi olunuz diye rivayet etti.[175]

Açıklama

Hadis-i şerifte söz konusu edilen olayları anlatan jbn Hanzaliyye'nin bu olayları oturarak mı yoksa ayakta mı anlattığı kesin olarak belli değildir.

Eğer oturarak anlatmış ise, "Ebu'd-Derda kesinlikle dizlerine kapanarak" anlamındaki cümlede bulunan "dizlerine" kelimesindeki zamirin İbn Hanzaliyye ile ilgili olması gerekir. Bu durumda cümle "Kesinlikle Ebu'd-Derda İbn Hanzaliyye"nin dizlerine kapanacak diyordum" anlamına gelir. Ahmed b. Hanbel'in rivayetinde bu cümle "Ebu'd-Derda onun dizlerine kapanmaya niyetlendi" anlamına gelen lafızlarla rivayet edili-ğinden biz. İbn Hanzaliyye'nin bu olayı oturarak anlattığı kanaatine vardık ve sözü geçen zamirin de İbn Hanzaliyye'ye döndüğüne hükmederek tercümeyi buna göre yaptık.

Ancak, İbn Hanzaliyye'nin bu olayı ayakta anlattığı farzedilirse, anlatılanları oturarak dinleyen Ebu'd-Derda'mn ibn Hanzaliyye'nin dizleri üzerine kapanması mümkün olmayacağından sözü geçen zamirin Ebu'd-Derda ile ilgili olması gerekir. Bu durumda sözkonusu cümle "Ebu'd-Derda kendi dizleri üzerine çöktü" anlamına gelir.

İbn Hanzaliyye, ibadete düşkün, insanlar arasına fazla sokulmaktan hoşlanmayan birisi olduğu için sözlerini bir an önce bitirip ibadetine dönmek gayesiyle konuşmasını oturmadan ayakta yapmış olması da kuvvetle muhtemeldir.[176]

Bazı Hükümler

1. Bir kimsenin savaş esnasında, düşmana kargI yiğjtHk taslaması ve cengaverliğini ifade eden sözler söylemesi caizdir. Bunun caizliğinde selef uleması ittifak etmişlerdir.

2. Kişinin cihad için beslediği alına yaptığı masraf Allah yolunda verilmiş sadaka gibidir.

3. Bir kimsenin, söylediği sözlerin kesinlikle müsbet yönde tesir göstereceğini bilmesi halinde, miişlüman kardeşini içinde bulunduğu kusurlu durumdan kurtarmak maksadıyla onun kusurlarını, hakkında söylenenleri kendisine ulaştıracak kimselerin yanında söylemesi caizdir.

4. Kişinin saçlarını kulak memelerinden aşağı, eteklerini de topuklarından aşağı inecek kadar uzatması caiz değildir.

5. Kişinin toplantılara giderken güzel elbiseler giymesi, yolculuğa çıkarken binitini en güzel şekilde hazırlaması sünnettir.[177]

26. Büyüklenme Hakkında (Gelen Hadisler)

4090... Ebu Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"İzzet ve celâl sahibi olan Allah buyurdu ki: Büyüklük benim gömleğim, ululuk da benim etekliğimdir. Kim bunlardan birinde benimle yarışmaya ycltenirse onu ateşe atarım."[178]

Açıklama

Rida: Bedenin belden yukarı kısmı için knlanılan elbisedir. îzarda bedenin belden aşağı kısmı için kulanılan elbisedir. Allah Teâlâ bu hadiste, "Kibriya benim ridamdır ve azamet benim izanındır." buyurmaktadır. Tabii Allah giysiden pak ve nezihtir. Onun hakkında böyle bir şey de düşünülmez. Çünkü o. bir cisim değildir.

Avnü'l-Mabud yazarının beyanına göre Hattabi bu cümleyi açıklarken özetle şöyle demi.ştir:

Bu cümlelerin manası şudur: Kibriya yani büyüklük ve azamet Allah Sübhânehu'ya mahsus iki sıfattır. Hiçbir kimse bu iki sıfatta Allah'a ortak olamaz ve hiçbir yaratığa bu sıfatları takınmaya kalkışması yakışamaz. Çünkü yaratığın .şaşmaz ve kaçınılmaz sıfatı alçak gönüllülük ve

küçüklüktür. Ridâ ve İzar denilen giysi bir misal olarak kullanılmıştır. Yani bir insanın üstündeki elbiseyi aynı anda bir başkasının bürünmesi, böyece ortak olması nasıl düşüniilemiyorsa Allah'a mahsus bu iki sıfatta başka bir varlığın ortaklık taslaması da düşünülemez.

Sindî de bu hadisin izahı bölümünde Özetle şöyle der:

Hadisten maksat şudur: Bir insanın elbisesine başkasının ortak olması nasıl düşünülmüyorsa, Allah'ın bu iki sıfatına da başkasının ortak olması, bu sıfatların başkası hakkında kullanılması veya başkasının bu sıfatlan taşıması düşünülemez. Bilindiği gibi Allah'ın rahmet ve kerem sıfatları mecazi anlamda başkaları hakkında kullanılabilir. Mesela falan adam merhametlidir, filan kişi kerem sahibidir denilir. Fakat kibriya ve azamet sıfatları böyle değildir. Mecazi anlamda da olsa başkaları bu sıfatlan takınamaz. Hadisin zahirine göre kibriya ve azamet kelimelerinin manaları arasında bir farkın olmadığı lügat kitaplarından anlaşılmaktadır. Bu itibarla bu kelimelerin manaları arasında bir farkın bulunup buunmadığı hususunda ilim adamlarının bazısı duraklamış, birşey söylememeyi ve görş beyan etmemeyi tercih etmişlerdir. Diğer bir kısım alimler şu farkın bulunduğunu söylemişlerdir:

Kibriya; Allah Teâla'nın büyüklüğü. Yaratıklar tarafından takdir edilsin edilmesin, bilinsin veya bilinmesin onun haddi zatında büyük olmasıdır. Azamet ise, yaratıkların onun büyüklüğünü takdir e kabul etmiş olmasıdır. Bu duruma göre kibriya, zatî bir sıfat mahiyetindedir, izafi değildir ve azamet sıfatından daha-yüksektir. Çünkü azamet sıfatı izafidir. Yani yaratıkların takdir ve kabulü ile ilgisi bulunan bir sıfattır. Bu nedenledir ki, kibriya. bedenin üst kısmına giyilen ridaya benzetilmiş; azamet de bedenin alt kısmini örten izar'a benzetilmiştir.[179]

4091... Abdullah (b. Mes'ud) (r.a)'dan rivayel olunduğuna göre; Rcsulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"Kalbinde hardal tanesi kadar kibir bulunan kimse cennete giremez. Kalbinde hardal (tanesi) kadar iman bulunan kimse de cehenneme girmez."

Ebu Dâvud dedi ki: (Bu hadisin) bir benzerini de el-Kasmeli, El A'meş'ten rivayet etmiştir.[180]

Açıklama

Hardal; turpgillerden, tadı sert ve yakıcı bir madde taşıyan tohumu hekimlikte kullanılan bir bitkidir. Bu hadis-i şerifin isnadında bulunan A'meş ile İbrahim ve Alkame'nin üçü de tabiî ve Kufeli olduğu gibi, hadisi Hz. Peygamberden rivayet eden Abdullah b. Mes'ud (r.a)da Kıfeli'dir.

Metinde geçen, kalbinde hardal tanesi kadar bir kibir bulunan kimse cennete giremez" ibaresinin tevili hususunda ulema ihtilaf etmişlerdir.

Ebû Süleyman Hattâbi bu ibareyi iki ve.cihle tevil etmiştir;

1_ Kibirden murad, imandan tekebbür etmek yani iman etmemektir. Bu halde ölen bir kimse asla cennete giremez.

2_ Maksat; cennete giren bir kimsenin kalbinde oraya girerken kibir bulunmaz demektir. Nitekim Allah Teâlâ hazretleri, "Biz onların kalblerindeki kin ve hasedi çıkaracağız" buyurmuştur.[181]

Ancak Hattâbi'nin bu tevillerini Nevevi beğenmemiş; hadisin maruf olan kibirden yani kendini başkalarından yüksek görerek onları tahkir vehakkı bertaraf etmekten nehy için varid olduğunu söylemiş, binaenaleyh ibarenin bu te'villere hamledilerek matlup olan manadan çıkarılmaması gerektiğini bildirmiştir.

Kadı Iyaz ile sair alimlere göre. Hadisin manası kibirli kimse cennete giremez demektir. Nevevî de bu kavli ihtiyar etmiştir. Bazıları; "Evet, ceza verilirse mana budur. Fakat Cenabı-ı Hakkın lütfü keremiyle o kimseyi affetmesi de caizdir. Bineâenaleyh bütün müminler ya doğrudan doğruya yahutta büyük günah işlemekte ısrar halinde ölen günahkarlardan bazıları azab gördükten sonra mutlaka cennete gireceklerdir" demişlerdir. Hadisten murad, "kibirlilerin cennete giren ilk takva sahipleriyle birlikte giremeyceklerini açıklamaktır" diyenler de olmuştur.

Hadisin sonunda yer alan. "Kalbinde hardal (tanesi) kadar iman bulunan kimse de cehenneme girmez" mealindeki ibarenin manası da "kafirler gibi cehenneme ebedi olarak giremez" demektir.[182]

4092... Ebff Hureyrû (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Güzel bir adam Peygamber (s.a.v)'e gelip;

Ey Allah'ın Resulü, ben kendisine güzellik sevdirilen bir adamım. Gördüğüm kadarıyla ondan bana da verilmiştir. Hatta bir kimsenin (güzellikle) benden üstün olmasını (asla) sevmiyorum, demiş. (Ebu Hureyre'nin hatırlayabildiği kadarıyla o zat); ya (güzellikte birinin) "bişirâk-i na'Iî= nalinimin tasmasını (geçmesini bile istemiyorum)” demiş; yahutta

bişı's-i na'lî= nalinimin tasmasını (geçmesini bile istemiyorum)" demiş (ve sorusunu şöyle tamamlamış): "Bu kibirden midir?"

(Hz. Peygamber de şöyle) cevap verdi:

"Hayır, fakat kibir, hakkı inkâr eden ve halkı küçük gören kim-se(nin yaptığı inkâr ve büyiiklenme fiilleri)dir."[183]

Açıklama

Hz. Peygamber'e, güzelliği sevdiğinden ve bu hususta hiçbir kimsenin kendisini geçmesini istemediğinden bahseden ve bu halinin kibir sayılıp sayılmadığını soran zatın kimliği kesin olarak bilinmiyor. Kadı Iyaz ile İbn Abdilberr bu zatın Mâlik b. Murre olduğunu iddia ederlerken, İbnü'l-Arabî, onun Ebû Reyhâne Şen'un olduğunu, Ali b. el-Medinî de Rabbi b. Amir olduğunu söylemiştir. İbn Ebi'd-Dünya. bu zatın Muaz b. Cebel olduğunu iddia edenlerin de bulunduğunu söylüyor. Abdullah b. Amr b. As ve Hureym b. Fâtik olduğunu söyleyenler de vardır.

Hadis-i şerif; güzelliği, güzel giyinmeyi ve güzel işleri sevmenin kibirle bir ilgisi olmadığını; asıl kibirin, hakkı kabulden kaçınmak ve insanları küçük gömekten ibaret olduğunu ifade etmektedir.

Gerçekte, güzel elbise giymenin kibirle ilgisi yoktur. Bilakis güzel giymek Allah'ın nimetine şükür manasına taşır. 4063 numaralı hadis-i şerifte de ifade edildiği gibi "Allah verdiği nimetin eserini kulunun üzerinde görmeyi sever."

Diğer bir hadis-i şerifte de şöyle buyurulmaktadır:

"Şüphesiz ki Allah güzeldir, güzelliği sever. "[184]

27. Eteğin Nereye Kadar Uzanacağı Hakkında (Gelen Hadisler)

4093... (el-Alâ b. Abdurrahman'ın) babasından rivayet edilmiştir; dedi ki:

Ben Ebû Saîd el-Hudrî'ye; eteği(n nereye kadar uzanacağını) sordum da (bana) şöyle dedi: "Bunu tam bilene sordun. Resulullah (s.a.v);

"Müminin eteğinin uzunluğu dizinin yansı (na kadar) dır. Dizin yarısı ile topukları arasında olmasında da bir sakınca yoktur. Topuklardan daha aşağısında olan etekler ise cehennemdedir. Allah (c.c) eteğini büyüklenerek

yerlerde sürükleyip (gezen(kimsenin yüzüne bakmayacaktır”[185] buyurdu. [186]

4094... (Salim b. Abdullah b. Ömer'in) babasından rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

"(Giysiyi aşağıya doğru) sarkıtmak, belden yukarı giyilen giyside, gömlekte ve sarıkta (da)olur. (Sadece eteklere mahsus bir şey değildir.) Allah bunların (birini giyip de) bir ucunu (yerlerde) sürükleyen kimsye kıyamet gününde bakmayacaktır."[187]

4095... Zeyd b. Ebî Siimeyye'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben (Abdullah) b. Ömer'i şöyle derken işittim:

ResuluIIah (s.a.v)'ın etek için söylediği, gömlek için de (geçerlidir). [188]

4096... Muhammed b. Ebi Yahya'dan rivayet edilmiştir; de ki: İkrime (bana) şöyle dedi:

İbn Abbas'i, İzannı giyip önden (yere doğru sarkan) uç kısımlarını ayaklarının üst tarafına değdirirken, arkasından (yere doğru sarkan) kısımlarını da (topuklarından yukarı) kaldırırken gördüm. (Kendisine), "İzannı niçin böyle giyiniyorsun?" dedimde, Resûlullah (s.a), böyle giyerken gördüm" karşılığını verdi.[189]

Açıklama

4093 ve 4094 numaralı hadis-i şeriflerde, elbisenin rjn bizleri,-) yansına kadar uzatılıp daha aşağıya kadar uzatılmaması tavsiye edilmektedir.

4084 numaralı hadis-i şerifin şerhinde de açıkladığımız gibi, erkekler için elbiselerin dizlerin yarısında kalıp daha aşağıya sarkmaması müste-hap, topuklara kadar inmesi kerahatsiz olarak caiz, topukları örtecek kadar aşağıya inmesi ise haramdır. Çünkü büyüklük verir. Büyüklük hissi duymadan topukları örtecek derecede uzun elbise giymek tenzihen mekruhtur.

4095 numaralı hadis-i şerifte de ifade buyUrtıIdıiğu üzere, Hz. Peygam-ber'in ölçüyü aşan etekler hakkındaki tehdilkâr sözleri ölçüyü aşan gömlekler, sarıklar, zırhlar ve abalar içinde geçerlidir.

Abalar, zırhlar ve gömlekler hakkındaki Ölçü aynen elekler hakkındaki ölçü gibidir. Yani gömleğin müstehap olan uzunluğu dizlerin yarısına kadardır. Topukları da içine alacak kadar uzun gömlek giymek ise haramdır.
Sarıklar hakkındaki ölçü ise 4079 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibidir.
4096 numaralı hadis-i şerifte ise İbn Abbas'm, eteklerini topuklara kadar indirip topukları kapatmasından kaçındığı ve Hz. Peygamberden böyle ^ördüğü için böyle hareket ettiğini söylediği ifade edilmektedir.
Yukarıda açıkladığımız gibi, topukları kapatmak şartıyla eteklen topuklara kadar uzun tutmak kerahatsiz olarak caizdir. 4085 numaralı hadi-i şerifte de açıklandığı üzere büyüklük duygusuna kapılmadan topukları kapatacak derecede uzun elbise giymek haram değildir. İbn Abbas'ın bu giyimi bu husuları açıklığa kavuşturmaktadır.[190]

28. Kadınların (Giyimi Hakkında) (Gelen Hadisler)

4097... îbn Abbas (r.a)'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.v), kadınlardan erkeklere benzemeye çalışanlara, erkeklerden de kadınlar benzemeye çalışanlara lanet etmiştir.[191]

4098... Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Resûlullah (s.a.v), kadın gibi giyinen erkeğe de, erkek gibi giyinen kadına da lanet etmiştir.[192]

4099... İbn Ebî Müleyke'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Âişe (ranha)'ya bir kadının erkek ayakkabısı giydiği söylendi de; "Resululah (s.a.v), kadınlardan kendini erkeğe benzetmeye çalışan (lar)a lanet etti" karşılığını verdi.[193]

Açıklama

Lanet, Allah'ın rahmetinden uzaklık demektir.
hadis-i şerifler, erkeklerin kadınlara mahsus olan elbiseler giyerek, kadınlara mahsus zinetleri takınarak giyim kuşamlarında, kılık ve kıyafetlerinde kadınlara; kadınların da erkeklere has kıyafetlere girerek erkeklere benzemesinin haram olduğunu İfade etmektedir.

Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre; kadınların ya da erkeklerin, konuşmalarda ve yürüyüşlerinde zıt cinslerine benzemeye çalışmaları da giyim kuşamlarında benzemeye çalışmaları gibi haramdır.

Ancak, kadın ve erkeğin kıyafetleri beldelere göve değiştiği için bazı beldelerde erkek ve kadın kıyafetlerinin ayırd edilmeleri zorlaşacak şekilde birbirine benzeyebilirler. Bu durumda kadınların islami şekilde örtün-meleriyle bu benzerlik ortadan kalkmış olur.

Konuşmada ve yürüyüşte karşı cinse bezemenin lanete hedef olması ise, yürüyenin ya da konuşanın kasdına bağlıdır. Binaenaleyh yürümesini veya konuşmasını isteyerek karşı cinse benzeten kimse bu lanete hedef olursa da, yaratılışları icabı yürüyüşleri ve konuşmaları kadına benzeyen kimseler bu benzerlikten dolayı hadis-i şerifteki lanete hedef teşkil
etmezler.

Ancak bu durumda olan kimseler bu benzerlikten kurtulmak için güçlerinin yettiği nisbette alıştırma yapmakla mükelleftirler. Alıştırma sonucu yavaş yavaş bu durumdan kurtulabilirler. Eğer bu durumdan .kurtulmak için gereken çabayı göstermezlerse onlar da bu lanete müstahak ve hedef olurlar.

Bu hususta ellerinden gelen çabayı sarfettikten sonra bu benzeyişten kurtulamayanlar ise vebalden kurtulmuş olurlar. Binaenaleyh İmam Ne-vevî; sözü geçen hususlarda kadınlara benzeyen erkeklerin bu hallerinden dolayı kinanamayacaklarını söylerken, elinden gelen çabayı sarfettikten sonra bu benzerlikten kurtulamayan erkekleri kasdetmiş olması gerekir. -Ulema, İmam Nevevî hazretlerinin bu sözünü böyle anlamıştır.

Bir kadının ilimde, irfanda ve dinen rağbet edilen diğer hususlarda erkeğe benzemesinde hiçbir sakınca yoktur. Bilâkis bu gibi durumlardaki benzeme makbuldür.[194]

29. "Örtülerini Üstlerine Salsınlar"[195] (Ayeti Kerimesi) Hakkında (Gelen Hadisler)

4100... Safiyye binli Şeybe'den rivayet olunduğuna göre;

Aişe (ranha) Ensar kadınlarından bahsetmiş, onları övmüş, onlar hakkında iyi (sözler) söylemiş ve; "Nûr sûresi (nin) 31. âyet-i kerimesi inince onlar hemen (bellerinde bağlı olan) peştamallarına yöneldiler." (Burada ravi) Ebû Kâmil (Hz. Aişe'nin, hiçbir anlamı olmayan) hucûr (kelimesini) mi (yoksa, kemer anlamına gelen) lıucûz (kelimesini) mi

(söylemiş olduğunu iyice hatırlayamamış ve) tereddüde düşmüştür. (Safiyye binti Şeybe'nin rivayetine göre Hz. Aişe sözlerine şöyle devam etmiştir:)

"Ve hemen onları iki parçaya ayırıp birer parçasını başörtüsü edindiler." [196]

Açıklama

Tefsir kitaplarında açıklandığına göre, "başörtüle-yakalarının üstlerine salsınlar"[197] âyet-i kerimesi inmeden önce müslüınan kadınları başörtülerini sadece arkalarına sarkıttıkları için boyunlarının ön tarafı ile gerdanları açıkta kalırdı. Yüce Allah onları bu çirkin durumdan ve zavallılıktan kurtarmak için Nûr sûresinin 31. âyetini indirdi.

İbn Ebî Hâtim'in babası vasıtasıyla Safiyye binti Şeybe'den rivayet ettiği diğer bir hadis-i şerifte şöyle buyuruluyor: "Başörtülerini yakalarının üstüne salsınlar" âyeti nazil oldu. Erkekleri evlerine dönüp Allah Te-âlâ'nın kendilerine kadınlar hakkında bu âyeti indirmiş olduğunu onlara bildirdiler. Herkes bu âyeti karısına, kızına, kız kardeşine ve arkabasma okudu. Onlardan hiçbir kadın kalmayıp, nakışlı, resimli elbiselerine yöneldiler ve bunlarla başlarından aşağıya örtündüler ki Allah Teâlâ'mn kitabından indirmiş olduğuna iman etmiş ve onu doğrulamış olsunlar. Sabahleyin namazda Allah Rasûlü (s.a)'nün arkasında baştan aşağı örtülü olarak durdular. Sanki başlan üzerinde kargalar vardı.[198]

Aslında mevzumuzu teşkil eden bu hadisin yeri bir sonraki bab olduğundan burada değil de orada zikredilse daha isabetli olurdu.[199]

4101... Urrirnli seleme (ranha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: "Ey Peygamber; zevcelerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına dış elbiselerini üstlerine giymelerini errifet"[200] (âyet-i kerimesi) inince, Ensar kadınları dışarıya çıktılar. (Başlarına bağladıkları siyah) örtülerden dolayı sanki başlarında (siyah) kargalar varmış gibi görünüyorlardı.[201]

Açıklama

Bu hadis-i şeritte, Allah Teâlâ hazretlerinin, müslüman kadınların şerefini korumak için Ahzâb sûresinin 59. âyetini indirerek, onlara şereflerine uygun bir şekilde tepeden tırnağa örtünmelerini emrettiği, bu emirdeki inceliği ve hikmeti derinden kavrayan Ensarlı kadınların da ince

bir titizlik ve büyük bir şevkle bu emre sarılıp islâmî kıyafete büründükleri ifade edilmektedir. Müfessirler Ahzâb sûresinin sözü geçen âyetinde bir takım incelikler tesbit etmişlerdir.

Bu inceliklerden bazıları şunlardır:

1- Allah Teâlâ örtünme emrine evvelâ Rasûlullah (s.a)'nın zevceleri ve kızları ile başlamıştır. Bu, onların diğer kadınların önderi ve imtisal numunesi olduklarını göstermektedir.

2- Hicâb âyeti, kadınların avret mahallerini örtünmeleri istikrar kazandıktan sonra nazil olmuştur. Öyleyse bu âyette emrolunan tesettür, daha önce farz kılınan Sbtr-i avretten başka ve fazla bir örtünmedir. Bunun içindir ki bütün müfessirler, tabirler değişik de olsa mefhumda birleşerek ayetteki "cilbâb"dan maksadın kadının elbiseleri üzerine giyilen ve bütün vücudu örten bir örtü, elbise olduğunda ittifak etmişlerdir.

3- Ayetteki, "Zevcelerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına" ifadesindeki tafsilat, hicabın yalnız Rasûlullah (s.a)'nın zevcelerine farz olduğunu ileri sürenlerin bu iddialarını açıkça reddetmektedir.[202]

Örtünmenin Şekli Nedir?

Allah Teâlâ kadınlara, iffet ve haysiyetlerinin korunması için yabancı erkekler karşısında uzun bir örtü ile elbiselerinin üzerini örtmelerini emretmiştir. Alimler bu tesettürün nasıl olacağı hususunda ihtilâf ederek birkaç görüşe ayrılmışlardı:

1- Süddî'ye göre, "Örtü, kadının sol gözü hariç bütün yüzünü kapatmalıdır." Ebû Havyan da şöyle der: "Endülüs'teki âdet de Süddî'nin tarif ettiği gibi idi."

2- Ümmü seleme (anha)'dan rivayet edildiğine göre, "Bu âyetin nüzulünden sonra Ensâr kadınları siyah çarşaflara büründüler. Sanki hepsinin başına birer karga konmuştu."

3- Taberi, İbn Şîrînden şöyle rivayet eder: "Abide es-Selmanî (r.a)'ye, "dış elbiselerini de üstlerine giymelerini söyle" âyetinin manasını sordum, büyük bir çarşaf olarak onunla bütün vücudunu Örttü. Başını ta kaşlarına kadar kapattı, yüzünü de tamamen kapattı. Yalnız sol gözünü açık bıraktı. Böylece âyeti fiilî olarak tefsir etti."

4- Taberi ve Ebû Hayyân, İbn Abbas (r.a)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: "Kadın cilbâbmı alnının üzerine indirir ve oradan sıkar. Alttan da burnunun

üzerine kadar kapatır. Yalnız gözleri dışarıda kalmalıdır. Yüzünün kalan kısmı ile göğsünü tamamen kapatmalıdır.[203]

Bu mevzuda merhum Hamdi Yazır şöyle diyor: "Cilbâbdan örtmek" tabirinde iki vecih vardır

1) Çilbâblardan birisiyle bedeni sıkıca örtmek

2) Birisi de, bir cilbâbm bir tarafıyla başından yüzünü örtmek. Bu beyanda da iki suret vardır: Birisi kaşlarına kadar örttükten sonra büküp yüzünü de örtmek ve yalnız tek bir gözünü bırakmak. İkincisi de, alnının üzerinden sıkıca sardıktan sonra burnunun üzerinden dolayıp gözlerinin ikisi de açık kalsa da yüzün kısmı âzamini ve göğsü tamamen örtmüş olmaktır."[204]

Mezhep imamlarının bu meyzudaki görüşlerini 4104 numaralı hadisin şerhinde açıkladık.[205]

30. "Başörtülerini Yakalarının Üstüne Salsınlar"[206] (Ayeti Kerimesi) Hakkında (Gelen Hadisler)

4102... Urve b.Zübeyr'den rivayet olunduğuna göre: Aise (ranha) söyle demiştir:
Aliah ilk nuıhacir kadınlara rahmet eylesin. (Yüce) Allah, "Başörtülerini yakalarının üstüne salsınlar" ayetini indirdiğinde (yünden ya da ipekten dokunan) dış giysilerin bedeni en iyi şekilde örtenini, (ravi Ah-med)b. Salih (burayı) "Yünden ya da ipekten dokunan dış giysilerinin en kalınım ikiye bölüp onlan(n bir parçasını) kendilerine başörtüsü yaptılar" diye rivayet etti.[207]

4103... İbn es-Serh şöyle dedi:
Ben dayımın kitabında (bir önceki hadisin) manasının Ukayl vasıtasıyla İbn Şihâb'dan ve (yine bir önceki) senediyle (rivayet edilmiş olarak) gördüm.[208]

Açıklama

4100 ve 4101 numaralı hadisler hakkında yaptığı açıklamalar bu hadis-i şerifler için de geçerlidir. İbn es-Serh'in dayısı Abdurrahman b. Abdülhamid'dir. Münzirî'nin açıklamasına göre 4102 numaralı hadisin ravilerinden Kurre, çok yanılmakla itham edilen bir ravidir.[209]

31. Kadınların Zinet (Yer)Lerinden Nerelerini Gösterebileceği Konusunda (Gelen Hadisler)

4104... Aişc (ranha)'dan rivayet olunduğuna göre:
Esma, binti Ebî bekir (bir gün) üzerinde ince (bir elbise) ile RasûMlah (s.a.v.)'ın yanına gelmişti. (Hz. Peygamber) ondan yüzünü çevirdi ve;
"Ey Esma! (şurası) muhakkak ki, kadın ergenlik çağına erişince on (un vücudun) dan şundan ve şundan başkasının görünmesi uygun olmaz" dedi ve (kendi) yüzü ile elini işaret etti.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (hadis) mürseldir. (Çünkü) Halid b. Düreyk, Aişe (ranha)'ya erişmemiştir.[210]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, ergenlik çağına giren bir kadının ile elinin dışında bütün vücudunun avret olduğunu ifade etmektedir. Binaenaleyh fitne korkusu olmadığı zaman elleri ve yüzleri açık olarak yabancı erkeklerin karşısına çıkması caizdir.
Saadet asrı olan Hz. Peygamber dönemi, fitneden uzak bir dönem olduğu için Hz. Peygamber buna izin vermiştir. Hanefî, Mâliki ve Şafiî uleması; kadının elleri ve yüzü açık olarak yabancı erkeklerin karşısına çıkmasının caiz olmasını fitnenin bulunmamasına bağlamışlardır. Çünkü Hz. Peygamber kadının ellerinin ve yüzünün avret olmadığını söylediği zaman herhangi bir fitne mevcut değildi.
İbn Reslân'ın açıklamasına göre; müslümanlann bütün devirlerde kadınlarım özellikle fitnenin çoğaldığı zamanlarda, ihtiyaç olmadıkça yüzleri ve elleri açık olarak dışarı çıkmalarına izin vermemiş olmaları kadınların ellerini ve yüzlerini yabancı erkek karşısında açmalanyla ilgili cevazin aynı zamanda bir ihtiyaca da bağlı olduğunda delâlet etmektedir.
Bir başka ifadeyle, söz konusu cevaz için şu iki şartın bulunması gerekir:
1) Fitne korkusu olmayacak,
2) Kadının elini ve yüzünü açmasına bir ihtiyaç duyulacak.
Fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini şu şekilde özetleyebiliriz:
1- Hambelîlere ve Şâfiîlerin bir görüşüne göre, kadının elleri ve yüzü dışında bütün vücudu avrettir. Doktora muayene olmak, alışveriş yapmak, şahitlik etmek gibi bir zaruret olmadıkça herhangi bir tarafı açık olarak yabancı erkeklerin karşısına çıkamaz.
Yüz ve eller zaruri olarak açıldıklarından avret sayılmamışlardır.
2- Hanefîler ile Şâfiîlerin ikinci görüşüne ve Mâlikîlerin meşhur olan görüşlerine göre; kadının elleri ve yüzü dışında bütün bedeni avrettir. Ancak ellerin ve yüzün avret sayılmaması fitne korkusunun bulunmamasına bağlıdır. Binaenaleyh fitne korkusu bulunmadığı zaman kadınların yollarda elleri ve yüzleri açık olarak dolaşmaları caizdir.[211]
Mevzumuzu teşkil cclen bu hadisin senedinde Saîd b. Beşîr Ebû Ab-durrahman en-Nasrî vardır. Hadis uleması bu zatı çeşitli yönlerden zayıf kabul etmişlerdir.[212]

32. Köle Hanımefendisinin Saçına Bakabilir

4105... Câbir (r.a)'den rivayet edildiğine göre;
Ümmü Seleme (ranha) kan aldırmak için Peygamber (s.a.v)'den izin istemiş. (Hz. Peygamber de) Ümmü Seleme'den kan alması için Ebû Tay-yib'e emretmiş.
(Ravi Ebu'z-Zübeyr) dedi ki: Öyle zannediyorum ki Câbir (r.a) (Ebû Tayyib'in), Ümmü Seleme'nin süt kardeşi olduğunu, ya da .(o sırada) henüz ergenlik çağına ermemiş bir çocuk olduğunu söyle(miş î) di-.[213]

4106... Enes'den rivayet edildiğine göre;
Peygamber (s.a.v) Fâtıma'ya (daha önce) kendisine bağışlamış olduğu bir köleyi getirmiş. (O sırada) Fâtıma'nın üzerinde, başını örtse ayaklarına ayaklarını örtse başına yetişmeyecek (kısa) bir elbise varmış. Peygamber (s.a) (kızının) karşılaştığı bu durumu görünce;
"Bunda senin için bir sakınca yoktur. (Seni gören kimselerin birisi) babandır, (diğeri de) kölendir" buyurmuş.[214]

Açıklama

Kan, genellikle baş, bilek, ense gibi kadınların ya- bancı erkeklere göstermesi caiz olmayan yerlerden alındığı için, 4105 numaralı hadisin zahiri zımnen, kadınların saçlarını ergenlik çağına gelmemiş çocuklara ve süt kardeşi gibi kendilerine nikâh düşmeyen yakınlarına göstermelerinin caiz olduğunu ifade etmektedir.
Söz konusu hadis bu hükmü ifade edince, Musannif Ebû Dâvûd bunu, kölenin de mahrem olduğu görüşünden hareket ederek süt kardeşine kıyasla mevzumuzu teşkil eden "Köle hanımefendisinin saçına bakabilir" başlığının altında yerleştirmiştir.
Ancak Ebû Dâvûd her ne kadar köleyi, hanımefendisinin mahremi olduğu zannıyla sütkardeşi gibi mahrem erkeklere kıyas etmişse de, ulema kölenin hanımefendisinin mahremi olduğu konusunda ittifak etmiş değillerdir.
Hidâye mülellifi fıkıh âlimlerinin bu mevzudaki görüşlerini açıklarken şöyle diyor:
"Köle, kendi hanımının, yalnız bir erkeğin yabancı bir kadına bakabildiği yerlerine bakabilir, İmam Mâlik; köle, hanımına karşı mahrem gibidir, demiştir. İmam Şafiî'nin bir görüşü de böyledir. Delilleri ise, "Mümin kadınların süslerini göstermeyecekleri erkeklerden müstesna olanlardan biri de sahip oldukları köledir.[215] mealindeki âyet-i kerime ile kölenin, hanımefendisinden izin almadan onun bulunduğu yere girmeye ihtiyacı olmasıdır.
Biz Hanefîler diyoruz ki: Köle, herşeyden önce mahrem olmayan bir erkektir. Hanımefendisinin kocası da değildir. Şehvet de söz konusudur. Ayrıca köle daha çok ev dışında çalıştığı için hanımefendinin yanına girmeye fazla bir ihtiyaç] da yoktur. Bu bakımdan köle hanımefendisine nis-betle yabancı erkek hükmündedir."[216]
Beziül-Mechûd yazarının da açıkladığı gibi. Hanefî ulemasına göre, Nûr sûresinin sözü geçen âyet-i kerimesinde, mümin kadınların kendilerinden sakınmaları istenen kimselerin dışında bırakılan kölelerden maksat, erkek köleler değil kadın köleler yani cariyelerdir.
Her ne kadar 3927 numaralı hadis, "köle mûkâteb oldukları sonra hanımefendisinin onun ya/unda kapalı olmasını"n gerekliliğini ifade ediyor ve mûkâteb olmadan önce kapanması gerekmediğine delâlet ediyorsa da Hanefi uleması bu hadis-i şerifi, "hanımefendi, kölesinin yanında şer'î ölçülere uygun olarak kapanacaktır. Mûkâteb olduktan sonra işe daha da fazla örtünecektir" şeklinde anlamışlardır. Nitekim bu hususu sözü geçen hadisin şerhinde açıklamıştık.
İbn Reslân, 4106 numaralı hadisin, "köle hanımefendisinin mahremidir. Binaenaleyh hanımefendinin vücudundan mahremlerinin bakabileceği yerlere kölesi de bakabilir" diyen Mâlikîlerle Şâfiîlerin delili olduğunu söylemiştir.
Kölenin hanımefendisinin mahremi olmadığım söyleyen Hanefîlere göre, sözü geçen hadisten böyle bir hüküm çıkarmak isabetli değildir. Çünkü hadis-i şerifte söz konusu edilen köle ergenlik çağma gelmeyen bir çocuktur. Nitekim Hz. Peygarnber'in bu köle hakkında, "Erkek çocuk" anlamına gelen tabirini kullanması bunun en büyük delilidir.[217]

33. "Kadına İhtiyacı Bulunmayan Erkekler"[218] Ayet-i Kerimesi Hakkında (Gelen Hadisler)

4107... Aişe (ranha)'dan şöyle rivayet olunmuştur:

Peygamber (s.a)'in hanımlarının yanına kadın tabiatlı bir adam giriyordu. (Halk) onu (kadınlara) ihtiyacı olmayan (erkekler) den sayıyorlardı. Derken bir gün o adam (Hz. Peygamberin hanımlarının birisinin yanında iken Hz. Peygamber (bizim) yanımıza giriverdi. Adam (o sırada) bir kadını tasvir etmekte idi ve, "Geldiği zaman dörtle gelir, gittiği zaman sekizle gider" diyordu. Hz. Peygamber (bu sözü işitti ve): "Dikkat edin, görüyorum ki bu adam orada ne olduğunu biliyor. Sakın sizin yanınıza bir daha gelmesin" buyurdu. Artık onu (gelmekten) menettiIer.[219]

Açıklama

"Muhanneş" yahut "muhannis"; ahlâk, hareket ve sözünde kadınlara benzeyen erkektir. Bazen yaratılıştan kadına benzer ve tıpkı kadınlar gibi konuşur. Onun kadına benzemesi kendi arzusuyla değildir. Bu bir nevi hünsa sayılabilir. (Hünsa, kendisinde hem erkeklik hem de kadınlık uzvu bulunan kimsedir) Peygamber (s.a.v.)'in. bu adamı ilk gördüğü zaman bir şey dememesi bundandır. Zaten herkes onun cima ihtiyacı olmadığını kabul ediyordu.

Bazen doğuştan benzemediği halde kendi arzusuyla kadınlara benzemeye çalışanlar vardır. Bunlara da "muhanneş" denir.

İşte burada bahis mevzuu oîan ve 4097 ve 4099 numaralı hadis-i şeriflerde lanetlenen muhannesler bunlardır.

Rasûlullah (s.a.v)'in evine giren bu muhannesin ismi, meşhur kavle göre "Hît"tir. Bazıları "Hinb", diğer bazıları da "Matı" olduğunu söylemişlerdir. Bu babda daha başka isimler de zikredilmiştir ki. Gelen rivayetlerden, Rasûlullah (s.a)'ın bunları çeşitli yerlere sürgün ettiği anlaşılıyor.

İbn Kelbî'nin beyanına göre, "HÎt\ vasfettiği kadın hakkında ileriye giderek, "Ağzı papatya çiçeği gibi, oturduğu zaman iki olur. Konuşursa renk saçar. Bacaklarının arasındaki başaşağıya çevrilmiş bir kap gibidir" demiş. Rasûlullah (s.a) bunu işitiyormuş ve, "Sen ona inceden inceye bakmışsın ey Allah düşmanı!" buyurmuş. Sonra kendisini Medine'den Ha-ma'ya sürgün etmiştir. Tâif fethedilince onun tasvir ettiği kız ımislüman olmuş ve Abdurrahman b. Avf ta evlenmiştir. Rasûlullah (s.a.v) dünyadan gittikten sonra Ebû Bekir (r.a) Hît'i Medine'ye kabul etmemiş, Hz. Ömer halife olunca bazı kimseler araya girerek şefaatçi olmuşlar, "Hît, artık zayıf, yaşlı ve muhtaç bir kimsedir" diyerek Medine'ye gelmesine izin verilmesini rica etmişler. Hz. Ömer de her cuma günü, Medine'ye gelerek dilenmesine, sonra yine yerine gönderilmesine izin vermiştir.

Ulema, Hît'in sürgün edilmesine üç sebep zikretmişlerdir, bunlardan biri hadiste beyan edildiği veçhile onun kadına ihtiyacı olmadığı zannedilmesi, hakikatte ise kadına ihtiyacı olduğu halde bunu gizlemesidir. İkincisi kadınların güzelliklerini ve avret yerlerini başkalarına anlatması-dır. Üçüncüsü de Hît'in kadınların mahrem yerlerine kadar bütün cinsel özelliklerini öğrenmiş olduğunun meydana çıkmasıdır.

Hz. Peygamber, "Sakın sizin yanınıza bir daha girmesin" emriyle bütün muhannesleri kasdetmiştir. Binaenaleyh, muhannes olanlar kadınların yanına giremediği gibi kadınlar da açık saçık onların yanına girip çıkamazlar. Muhannesler aynen kadınlara ihtiyaç duyan diğer erkekler hük-mündediıier. Enenmiş (hayaları çikarılmış) ve âleti kesilmiş erkeklerde aynı hükümdedirler.

Hît'in, Gaylân'm kızını tasvir ederken, "Dörtle gelir sekizle gider" demesi, gelirken vücudunun kabarık ve şişkin yerleri dört, giderken sekiz görünür manasındadır. Gaylân, Tâifin fethinden sonra müslüman olmuş, fakat hicret edememiştir. Beyaz tenli, uzun boylu, kumral saçlı, iri ve yakışıklı bir zat olduğu söylenir. Vaktiyle Peygamber (s.a.v) hakkında, "Kur'ân buna indirileceğine iki şehirden birinde büyük bir adama indirilseydi ya" diyenlerden biridir. Kisra'ya bir heyet içinde gönderildiği vakit onunla görüşmüş, Kisra onun aklını beğenerek, "Senin gıdan nedir?" diye sormuş. O da "buğdaydır" deyince, "Bu akıl buğdaydandır. Sütle kuru hurmadan değildir" demiş.[220]

4108... Aişc (ranha)'dan, (bir önceki hadis-i şerifin) manası (rivayet edilmiştir).[221]

4109... Şu (4107 numaralı) hadis Aişe'den, (ayrı bir senetle bir defa rîyavet edilmiştir. Ancak bu rivayetin senedinde bulunan ravilerden Yunus bu rivayete şunları da) ilâve etmiştir: (Hz. Peygamber bu kadın tabiatlı kimseyi Medine'den) dışarı sürgün etti. (Bu sürgünden sonra o) çöllerde (yaşar) idi ve her cuma (günü Medine'ye iner. halktan) yiyecek dilenirdi.[222]

4110... el-Evzaî'den rivayet olunduğuna göre; şu (4307 numaralı hadiste anlatılan) olayda (şu hâdise de varmış):

(Hz. Peygamber'e); "Ey Allah'ın Rasûlü, (eğer sen onu Medine'den sürgün edersen) o zaman o açlıktan ölür" denmiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona her hafta Medine'ye iki defa girip dilenmesine, sonra (yine Medine'den) çıkmasına izin vermiş.[223]

Açıklama

4107 nolu hadisi şerifin şerhinde geçen açıklamalar maiar, 4108 ve 4110 numaralı hadisler için de geçerli olduğu için burada yeni bir açıklamaya lüzum görülmemiştir.[224]

34. Allah Teâlâ'nın "Mümin Kadınlara Da Söyle Gözlerini (Haramdan) Sakınsınlar"[225] Ayeti Hakkinda (Gelen Hadisler)

4111... İbn Abbas (r.a)'dan şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Mümin kadınlara da söyle, gözlerini (haramdan) sakınsınlar"[226] âyeti neshedildi de bundan," Evlenme arzusu kalmamış oturan (ihtiyar) kadınlar..."[227] âyet(inin hükmü) dışarıda bırakıldı.[228]

Açıklama

Bu hadis-i şerif, Nür sûresinin 60.'âyet-i kerimesinin. Nûr sûresinin 31.âyetinin kadınların örtünmesiyle ilgili genel hükmünü tahsis ettiğini ifade etmekte ve hayızdan, doğumdan kesilmiş, artık nikâha ümidleri kalmamış olan, kimsenin evlenme arzusunda bulunmayacağı ya^lı kadınların, yabancı erkekler karşısında sokakta örtündüğü örtüyü zinet mahallerini göstermemek kaydıyla çıkarabileceklerine delâlet etmektedir.

Söz konusu âyet-i kerimenin tamamı şu mealdedir: Evlenme ümidi kalmayan, (yaşlanıp) olurmuş kadınlara, zilletlerini açığa vurmamak şarüyla dış elbiselerini çıkarmaktan dolayı bir vebal yoktur. Ama iffetli davranmaları Onlar için daha hayırlıdır. Allah her şeyi işitendir, her şeyi bilendir.[229]

Ayet-i kerimeyi tefsir ederken Hafız İbn Kcsîr şöyle diyor: "Yaşlanıp oturmuş kadınlara, dış elbiselerini çıkarmalarından dolayı bir günah yoktur." âyeti hakkında İbn Mes'ud; başörtülerinin üzerine örttükleri örtü veya mantodur, demiştir. İbn Abbas, İbn Ömer, Mücâhid, Saîd, b. Cü-beyr, Ebû Şa'sâ, İbrahim Nehaî, Hasan. Katilde, Zührî, Evzâi ve başkalarından da böyle rivayet edilmiştir. Ebû Salih söyle der: Dış elbiselerini bırakır da erkeklerin arasında gömlek ve başörtüsüyle durabilir. Saîd b. Cü-beyr ve başkalarının söylediğine göre; Abdullah b. Mes'ud'un kıraatmda
(elbiseleri...) kelimesinin önünde bir de "inin" harf-i cerri vardır. Burada kastedilen elbise, başörtüsünün üzerine örtülen bir örtüdür. Yaşlı kadının başında sık dokulu bir başörtüsü olduktan sonra bu örtüyü çıkarmasında bir beis yoktur. Saîd b. Cübeyr, "Zinueticrini açığa vurmamak şartıyla" âyeti hakkında şöyle der: Üzerindeki zinet görünsün diye üstündeki dış elbisesini çıkarmak suretiyle açılıp saçılmamalı. İbn Ebû Hâtim'in babası kanalıyla Hz. Aişe (r.a)'den rivayetine göre bir kadın Hz. Aişe'nin yanma girip: Ey müminlerin annesi; kına, boya, küpe, halhal, altın yüzük ve ince elbiseler hakkında ne dersin? diye sormuştur. Hz. Aişe şöyle cevapladı: Ey kadınlar topluluğu, sizin durumunuz birdir. Açılıp saçılma olmaksızın Allah Teâlâ size zineti helâl kılmıştır. Yani zinetinizin namahrem olan birine görünmesi sizin için helâl değildir:

Süddî şöyle anlatıyor: Benini, Müslim adında bir ortağım vardı ve bu Huzeyfe İbn Yemân'ın hanımının kölesi idi. Bir gün çarşıya geldiğimde elinde kına izi vardı. Kendisine bunu sordum, hanımefendisinin -ki Hu-zeyfe'nin eşidir- başına kına yaktığını söyledi. Ben bunu hoş karşılamadım ve: İstersen seni onun yanına götürüp (bunu soralım), dedim. Eve gidelim, dedi. Beni hanımefendisinin yanına götürdü. Bir de baktım ki yaşlı başlı bir hanım!. Ben: Müslim senin başına kına yaktığını bana nakletti öyle mi? diye sordum. Evei, dedi: şüphesiz ben evlenme ümidi kalmayan, yaşlanıp oturmuş kadınlardanım. Allah Teâlâ bu konuda senin de işittiğin şeyleri buyurdu.[230]

4112... Ümmü seleme (ranha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'ın yanında (bulunuyor) idim. Yanında Meymûne de vardır. Derken İbn Ümmü Mekiûın çıkagekli. Bu (olay) biz örtünme ile emrolunduktan sonra (olmuştu). Bunun üzerine Peygamber (s.a) (bize): "Ondan örtününüz" buyurdu.

Ey Allah'ın Rasûlü, o âmâ değilıni ? O bizi göremez ve tanıyamaz, dedik. Peygamber (s.a) de:

"Siz de âmâ mısınız, onu görmüyor musunuz?" buyurdu.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu (emir) sadece Peygamber (s.a.v)'in hanımları içindir. Baksana, Fâtıma binli Kays. (Abdullah) İbn Ümmü Mektûm'un yanında iddet beklemiştir. Hz. Peygamber (s.a) Fâtıma binti Kays'a: "İbn Ümmü Mektûm'un yanında iddet (ini) bekle. Çünkü o âmâ bir adamdır. Elbiselerini onun yanında (iken) çıkarabilirsin" demiştir.[231]

Açıklama

Hz. Ümmü Seleme ile Hz. Meymûne, ilim öğrengayesiyle Hz. Peygamber'in yanma geldikleri bir sırada Hz. Peygamber'in müezinlerinden Abdullah İbn Ümmü Mek-tûm da oraya çıkıp gelmiş. Abdullah âmâ olduğundan, Ümmü Seleme ile Meymûne onun .gelmesiyle vücutlarının örtülmesinde yabancı erkekler karşısında gösterdikleri titizliği göstermek istememişlerdir.

Hz. Peygamber, onları bu tutumlarından dolayı ikaz etmiş ve onlara Hz. Abdullah'ın huzurunda da diğer yabancı erkeklerin huzurunda olduğu yüzle-riyle birlikte gerdanlarını da örtmeleri gerektiğini, onun yanında bu şekilde örtünmeleri için kendilerinin onu görebilmelerinin yeterli bir sebep olduğunu

ve Hz. Abdullah'ın âmâ olmasının onun huzurunda örtünme hususunda gerekli titizliği göstermemek için bir sebep teşkil edemeyeceğini hatırlatmıştır.

Hadis-i şerifte özellikle ifade edildiğine göre bu olay, "Ey Peygamber! eşlerine, kızlarına ve inananların kadınlarına söyle, örtülerini üstlerine salsınlar"[232] mealindeki örtünme âyeti indikten sonra olmuştur.

Bu bakımdan hadis-i şerifin zahiri, kadınların erkeklere bakmalarının caiz olmadığına delâlet etmekledir. İmam Nevevî'ye göre ise (ki ulemânın cumhuru da aynı görüştedir.) kadının, yabancı bir erkeğin diz kapaklan ile göbeği arası dışında kalan kısımlarına bakması caizdir. Ancak bu cevaz fitne korkusu olmama şanıyla kayıtlıdır. Binaenaleyh fitne korkusu olduğu zaman bu kısmlara bakması da haramdır.

Bu konuda Aliyyü'i FCârî şöyle diyor;

"Bu hadis-i şerif, kadının yabancı bir erkeğe bakmasının mutlak surette haram olduğuna delâlet etmektedir. Bazıları da hadisteki bu yasağın fitne korkusuyla ilgili olduğunu, fitne korkusu bulunmadığı zaman bu yasağın kalktıını söylemişlerdir, kadının yabancı bir erkeğe bakmasının mutlak surette haram olduğu görüşünü savunanlara göre; "Bir bayram günü Mescid-i Nebevî'nin avlusunda Hz. Peygamber'in huzurunda Habeşîler oynarken Hz. Aişe'nin onları seyrettiğini"[233] ifade eden hadis-i şerif, Örtünme âyeti inmeden varid olmuştur. En doğru olan şudur ki, kadının yabancı bir erkeğin avret yerlerine bakması haram, avret yerlerinin dışında kalan yerlere bakması ise caizdir. Erkeğin avret yerleri göbeği ile diz kapağı arasıdır. Göbek ve diz kapağının avret olup olmaması konusu fıkıh uleması arasında ihtilaflıdır. Biz fıkıh ulemasının bu mevzudaki görüşlerini 4114 numaralı hadisin şerhinde açıklayacağız inşallah. Mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifte kadının yabancı bir erkeğin avret olmayan yerlerine bakmaktan da kaçınmasının takva ve verâ açısından daha uygun olduğu ifade edilmektedir.

Hafız Süyûtî'nin açıklamasına göre, Habeşîlerin Mescid-i Nebevî'nin bahçesinde oynamaları hadisesi hicretin 7. senesinde olmuştur. O sene, Hz. Aişe onaltı yaşında idi. Bu durum bu hadisenin örtünme âyetinin inmesinden sonra olduğunu gösterir."

Görüldüğü gibi Aliyyül Kârı fr.a), mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki yasağı verâ ile, Hz. Aişe'nin Mescid-i Nebevî'de oynayan Habeşî-leri seyrettiğini ifade eden Hadisi şerifi de cevaz ile açıklamak suretiyle bu iki hadis arasındaki zahirî çelişkiyi kaldırmış ve iki hadisin arasını telif etmiştir.

Aynı şekilde Hz. Peygamber'in Fâtıma binti kays'a, "Sen iddetini îbn Ümmii Mektûm'un evinde bekle. Çünkü o âmâdır. Onun yanında elbiselerini çıkarabilirsin" buyurduğunu ifade eden 2284 numaralı hadisi de bu şekilde cevaza hamledince mevzumuzu teşkil eden hadisle onun arasında da bir çelişki kalmaz.

Bazıları da mevzumuzu teşkil eden hadis-i şerifteki yasağın sadece Hz. Peygamber'in hanımlarına, bu mevzudaki cevazla ilgili hadislerin de diğer müslüman hanımlara ait olduğunu söylemişlerdir ki Masannıf Ebû Dâvûd (r.a) metnin sonuna ilâve ettiği sözleriyle bu görüşe işaret etmek istemiştir.[234]

4113... Abdullah b. As'dan rivayet olduğuna göre; Peygamber (s.a): "Biriniz cariyesini kölcsiyle nikahladığı zaman (artık bir daha cariyesinin) avret yerlerine bakmasın" buyurmuştur.[235]

4114... Abdullah b. As'dan rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur:

"Biriniz cariyesini kölesine yahut işçisine nikahladığı zaman cariyenin göbek(inin) altı ile diz kapak(ınm) üstüne bakmasın."[236]

Açıklama

Bu hadis-i şeritler; bir kimsenin cariyesini bir baş kasıyla evlendirdiği zaman artık şehvetini tatmin yönünden o cariyeden istifade edemeyeceğini, o cariyenin artık kendisine diğer yabancı kadınlar gibi haram olacağını, binaenaleyh onun sadece hizmetinden yararlanabileceğini ifade etmektedir.

Hadisin zahiri ve diğer bazı hadisler; göbek ile diz kapağının avret yeri olmayıp bu ikisi arasında kalan kısımların avret olduğunu ifade etmektedir.

Avnü'I Ma'bûd da bu konuda şöyle denilmektedir:

"Mîrkât" isimli eserde açıklandığı üzere; ulema erkeklerde göbeğin avret yeri olmadığında ittifak etmişlerdir. Diz kapaklarına gelince, İmam Mâlik ile İmam Şafiî ve Ahmed'e göre erkeklerde diz kapakları avret yeri değildir.

İmam Ebû Hanîfe ile İmam Şafiî'nin ashabından bazılarına göre erkeklerde diz kapağı avrettir.

Cariyenin avret yerlerine gelince. İmam Mâlik ile İmam Şafiî'ye göre cariyelerin avret yerleri aynen erkeklerin avret yerleri gibidir. İmanı Ebû Hanîfe'ye göre erkekierinkinden fazla olarak cariyelerin karınları ile sutları da avrettir."[237]

35. Başörtüsü(nü Bağlamak) Nasıl Olur?

4115... Ümmü Seleme (ranha)'dan rivayet edildiğine göre;

(Bir gün) kendisi başörtüsünü bağlarken Peygamber (s.a) yanına girmiş ve, "Bir dolam; iki dolam değil" buyurmuş.

Ebû Dâvûd dedi ki: "Bir dolanı; iki dolam değil" sözünün manası, "erkeklerin sarık sarındığı gibi sarınma, onu (başına bir defa doladm mı yeter) bir veya iki dolam daha ilâve etme" demektir.[238]

Açıklama

4107 ve 4111 numaralı hadis-i şeriflerin şerhinde açıklandığı üzere, erkeklerin kadınlara benzemesi nasıl haramsa. kadınların erkeklere benzemesi de aynı şekilde haramdır.

İşte bu esastan hareketle Fahri Kâinat Efendimiz, kadınların erkeklere benzemekten kaçınmak için başlarına bağladıkları örtüleri birden fazla dolam teşkil edecek şekilde bağlamamalarını, bir dolam teşkil edecek şekilde bağlamakla yetinmelerini emretmiştir.

Masannıf Ebû Dâvûd (r.a)'un metnin sonunda ilâve ettiği açıklamasından anlaşılan budur.[239]

36. Mısır Kıptîlerinîn Ketenden Yaptıkları Kubtiyye Denilen İnce Elbiseleri Giymenin Hükmü

4116... Dihyc b. Halîfe el-Keibî (r.a)'den rivayet edilmiştir: Dedi ki;

Rasûllullah (s.a)'e, kubtiyye denilen ince kumaşlar getirilmişti. Onlardan birini bana verdi ve:

"Bunu ikiye böl, birini (kendine) gömlek dik; diğerini de hanımına ver, onu kendisine başörtüsü yapsın" buyurdu. Sözlerine şöyle devam etti: Hz. Peygamber'in bu emrini alan) pbihye (oradan ayrılmak üzere) sırtını döndüğü zaman (Hz. Peygamber ona):

"Hanımına (bu kaputun) altında kendi (teni)ni göstermeyecek başka bir elbise giymesini de emret" dedi.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi (Musa b. Çübeyr'den) Yahya b. Eyyub da rivayet etti. (Şu farkla ki, Ubeyduliah b. Abbas'dan) "Abbas b. Ubey-dullah b. Abbas" diye bahsetti.[240]

Açıklama

"Kubüyye" ketenden dokunmuş ince kumaş demektir. Mısır'ın yerlileri olan kiptiler tarafından dokunduğu için onlara nisbet edilerek bu isim verilmiştir.

Memleketimizde bu çeşit kumaşlara verilen kaput isminin "Kubtiyye" kelimesinin bozulmuş şekli olması muhtemeldir.

Hz. Diriye, sözlerinin başında kendisinden "ben" diye bahsettiği halde, sonunda üçüncü bir şahıstan söz edermiş gibi Dihye diye bahsetmesi edebiyatta "iltifat" denilen söz sanatlanndandır.

İnce elbiseler sahibinin tenini dışarı yansıttıkları için Hz. Peygamber bu tehlikeye dikkat çekmek gayesiyle Hz. Dihye'ye bu durumdan bahsetmiş ve hanımının elbisesinin altına bir elbise daha giymedikçe onu giymemesi için uyarmıştır.

Altında başka bir elbise olmadan bu çeşit elbiseleri giyenler daha ziyade kadınlar olduğu için Hz. Peygamber bu uyarısını yaparken Hz. Dih-ye'nin hanımı üzerinde durmuş, Hz. Dihye'nin üzerinde durma lüzumu hissetmemiştir. Çünkü erkekler gömleklerine genellikle şalvar üzerine giyerler.[241]

37. Eteğin Uzunluk Ölçüsü Hakkında (Gelen Hadisler)

4117... Safiye binti Ebî Ubeyd'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a), belden aşağı giyilen eteklik(ler)den bahsedince hanımı Ümmü Seleme;

Ey Allah'ın Rasûlii, (bu hususla) kadm(ın durumu nedir)? demiş. (Hz. Peygamber de):

" (Erkeğin eleğinden) bir karış (fazla) uzatır" buyurmuş. Ümmü Seleme:

O zaman (kadın yürüyünce) vücudunun bir kısmı açılır, demiş. (Hz. Peygamber de):
"Bir zira (arşın) uzatabilir, daha fa/la uzatatoaz" karşılığın vermiş.[242]

4118... Şu (bir önceki) hadis Ümmü Seleme'den Süleyman b. Yesâr tarafından da rivayet olunmuştur.
Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadisi İbn Lshak ve Eyyub b. Musa, Nâfi aracılığıyla Safiyye'den rivayet etmiştir.[243]

4119... İbn Ömer (r.a)'dan rivayet edilmiştir, dedi ki:
Rasûlullah (s.a), hanımlarının eteklerini erkeklerinkinden) bir karış (fazla) uzatmalarına izin verdi. Sonra onu daha fazla uzatmak istediler.Bunun üzerine onlara (eteklerini) bir karış daha uzatmalarına izin verdi.Bu hâdiseden sonra (kadınlar) bize etek gönderiyorlardı, biz de onları bir zira (uzunluğunda olacak şekilde) ölçüyorduk.[244]

Açıklama

4117 numaralı hadis-i şerif, Hz. Peygamber'in, kadınlara eteklerini erkeklerin eteğinden bir karış fazla uzatmalarını tavsiye ettiği; Ümmü Seleme'nin, erkeklerin eteğinden bir karış kadar uzunluktaki bir etekle yürüyen bir kadının yürüme esnasında vücudunun bir kısmının açılabileceği endişesini belirtmesi üzerine, kadınların eteklerini erkeklerden en çok bir zira fazla uzatabileceklerini söylediğim ifade etmektedir. 4119 numaralı hadis-i şerifte kadınların, eteklerini erkeklerinkinden en çok iki karış uzatabileceklerini ifade ettiğinden, sözü geçen hadisteki "iki karış" kelimesi 4117 numaralı hadisteki "bir zira" kelimesinin tefsiri durumundadır.
Binaenaleyh, hadis-i şeriflerden anlaşılan mana şudur ki, kadınlar eteklerini erkeğin eteğinden en çok iki karış, en-az bir karış uzatırlar. Bir karıştan daha az, iki karıştan daha fazla uzatmaları caiz değildir. Burada şu husus hatırda tutulmalıdır: Anlatılan bu konu erkeklerin entari giydikleri yerlerle ilgilidir.
Bu mevzuda Avnü'l-Ma'bûd müellifi, Hafız İbn Hacer'den naklen şöyle diyor: "Erkeklerin eteklerinin uzunluğunda biri müstehap, diğeri de mubah olmak üzere iki hal vardır. Müstehap olan hal, eteklerin dizlerinin yansına kadar inmesi ve daha aşağıya inmemesi halidir.
Mubah olan hal ise eteklerinin topuklara kadar inmesi halidir.
Aynı şekilde kadınlar içinde bu mevzuda biri müstehap diğeri mubah olmak üzere iki hal vardır. Erkeklerin eteğinden bir karış fazla uzatmaları mestehap hali. iki karış yani bir arşın uzatmaları da mubah halidir.
Bezlü'l-Mechûd müellifinin dediği gibi, burada dikkati çeken bir husus daha vardır ki o da kadınların eteklerinin yerde sürünecek kadar uzun olmasına verilen cevazdır. Çünkü kadınların elekleri erkeklerin eleklerinden iki karış uzun olunca yerde sürünmesi kaçınılmazdır. Nitekim İmam Tirmizi de hadisi rivayet ettikten sonra; "Bu hadiste kadınlar için daha kapalı olacağından eteklerini yerde sürümelerine ruhsat vardır" demiştir.
Hafız İbn Hacer'in açıklamasına göre; elbisenin yerde sürünecek kadar uzun olması hakkındaki yasağın kadınlara ait olmayıp sadece erkeklere ait olduğunda icmâ vardır. Aslında 4117 numaralı hadis-i şerif 4093 numaralı hadis-i şerifin devamıdır.[245]

38. Ölü (Hayvanların) Derilerinin Temizlenmesi) Hakkında (Gelen Hadisler)

4120... (Hz. peyganıber'in hanımı) Meymûne'den rivayet olunmuştur; dedi ki:
Bizim azatlı bir cariyemize sadaka (olarak toplanmış koyunlar) dan bir koyun hediye edil(miş)ti, bir süre sonra koyun öldü. Derken Peygamber (s.a), (Ölü olarak yol üzerine atılıverilmiş olan) bu koyunun yanından geçti ve:
"Bu koyunun derisini tabaklayıp ondan yararlanmalıydılar" buyurdu. (Bunu işitenler);
"Ey Allah'ın Rasûlü, o bir leştir, dediler. (Hz. Peygamber de):
"Ölü hayvanın ancak yenmesi haramdır" karşılığını verdi. [246]

4121... Şu (bir önceki) hadis, Zührî'den (bir başka senedle daha rivayet edilmiştir ve bu rivayetinde Zührî) Meymûne'yi zikretmem iştir. (Bu rivayetinde Ziihrî; Hz. Peygamber: "Onun derisinden faydalanmalıydınız" buyurdu, dedi(kten) sonra (bir önceki hadisin manasını rivayet etmiş.orada geçen) tabaklamayı ise rivayet etmemiştir.[247]

4122... Ma'mer'den rivayet edilmiştir; dedi ki;
Zührî, (deri) tabaklamayı kabul etmezdi ve "deriden her hal-(li kâr)da yararlanılabilir" derdi.
Ebû Dâvûd dedi ki: (4120 numaralı) Zührî hadisinde (onu rivayet edenlerden) el-Evzaî, Yunus ve Ukayl; tabaklama kelimesini rivayet etmemişlerdir.
Tabaklanmayı ise, Zübeydî, Saîd b. Abdülaziz ile Hafs b. el-Velîd rivayet ettiler.[248]

4123... İbn Abbas'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'ı;
"Deri tabaklandığı zaman temiz olur" buyururken işittim.[249]

4124... Peygamber (s.a)'ın hanımı Aişe (ranha)'dan rivayet edildiğine göre;
Rasûlullah (s.a), ölü (hayvan)ların derileri tabaklanınca (onlardan) yararlanılmasını emretmiştir.[250]

Açıklama

İmam Nevevî'nin açıklamasına göre, ulema "ihâb" kelimesinin manası üzerinde ihtilâfa düşmüşlerdir.
Bazılarına göre bu kelime mutlak surette deri anlamına gelir. Bazılarına göre ise "ihâb" derinin tabaklanmadan önceki halidir. Tabaklandıktan sonraki haline ise "edîm" denir.
Hattâbî'nin açıklamasına göre ise, ulemadan bir kısmı ihâb kelimesinin sadece etleri yenilebilen hayvanların derileri anlamına geldiğini bu bakımdan tabaklamanın ancak.eti yenen hayvanların derileri için geçerli olduğunu, eti yenmeyen hayvanların derilerinin tabaklanma ile temiz olmayacağını iddia etmişlerdir. Evzaî, İbn Mübarek, İshak b. Râhûyeh ve Ebû Sevr bu görüştedirler.
Hattâbî'ye göre ihâb kelimesi, eti yenen hayvanların derileri için kullanıldığı gibi, eti yenmeyen hayvanların derileri için de kullanılır.
Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler, ölmüş bir hayvanın sadece etini yemenin haram olduğunu, derilerininse tabaklanmakla temizleneceğine delâlet etmektedir.
Söz konusu hadisler aynı zamanda. Ölmüş bir hayvanın bütün kısımlarının haram olduğunu ifade eden. "Sîze leş haranı kılındı" mealindeki âyet-i kerimenin genel olan hükmünü tahsis etmişlerdir. Bu durum âyet-i kerimelerin hadis-i şeriflerle tahsis edilebileceğine delâlet eder.
Ancak âyet-i kerimeyi hangi tür hadis-i şerifin tahsis edebileceği konusu ulema arasında ihtilaflıdır.
Avnu'l-Ma'bûd da belirtildiğine göre, ölmüş bir hayvanın derisinin tabaklanmak suretiyle temizlenip temizlenemeyeceği konusunda yedi görüş vardır:
1- İmam Şafiî'nin görüşü: Köpek ve domuz hariç bütün leşlerin derileri tabaklanınca içiyle ve dışıyla temizlenmiş olur. Bu deriler tabaklandıktan sonra içleri de dışları gibi temiz olduğundan ıslak yerlerde de kuru yerlerde de kullanılabilirler. Ali b. Ebî Tâlib (r.a) ile Abdullah b. Mes'ud (r.a)'un da bu görüşte oldukları rivayet edilmiştir.
2- Hiçbir leşin derisi tabaklanmakla temiz olmaz. Ömer b. Hattâb (r.a) ile oğlu Abdullah ve Aişe (ranha) da bu görüştedirler. İmam Mâlik'den rivayet edilen iki görüşten biri üe İmam Ahmed'in meşhur olan görüşü de budur.
3- Eti yenen hayvanların leşlerinin derisi tabaklanma ile temizlenir, eti yenmeyen hayvanların leşlerinin derileri temizlenmez. el-Evzaî ile İbn Mübarek, Ebû Sevr ve İshak b. Rûhûyeh bu görüştedirler.
4- Domuzdan başka bütün hayvanların leşlerinin derileri tabaklanmakla temizlenmiş olur. Bu İmam Ebû Hanîfe (r.a)'nin görüşüdür.
5- Her leşin derisi tabaklanınca dışı temizlenmiş olur, fakat içi temiz* lenmiş olmaz. Bu bakımdan tabaklanmış deri kuru işlerde kullanılırsa da rutubetli işlerde kullanılmaz. Çünkü içlerine yaşlılık erişince oradaki pisliği dışına çıkar. Bu sebeple böylesi derilerin dış yüzeyi üzerinde namaz kılınırsa da giyilmek suretiyle içerisinde namaz kılınmaz. İmam Mâlik'in meşhur olan görüşü budur.
6- Domuz ile köpek de dahil olmak üzere bütün hayvanların leşlerinin derileri içiyle ve dışıyla temizlenmiş olur. Bu da Dâvud ez-Zâhiri ile Zahirîlerin görüşüdür. Bu görüş İmam Ebû Yusuf tan da rivayet olunmuştur.
7- Her leşin derisinden yaş iken de kuru iken de yararlanılabilir. Yararlanabilmek için tabaklamaya ihtiyaç yoktur. Zührî tarafından ileri sürülen bu görüşe ulema iltifat etmemiştir. Zührî'nin bu husustaki dayanağı, 4120 numaralı hadis-i şerifte "tabaklama" kelimesinin geçmemiş olmasıdır.
Kendisine, "Her ne kadar konu ile ilgili hadiste tabaklanmadan söz edilmiyorsa da onun tefsiri mahiyetinde gelen ondan sonraki hadislerde tabaklamadan bahsedilmekte ve leşin derisinin temizlenmesinin ancak tabaklama ile olabileceği açıklanmaktadır" diye cevap verilmiştir.[251]

4125... Seleme b. el-Muhabbık'dan rivayet olunduğuna göre;
"Rasûlullalr (s.a), Tebük savaşında bir eve varmış, evde (deriden yapılmış) asılı bir su tulumu görmüş ve (ev halkından tulumdaki) su (dan bir miktar vermelerini) istemiş. (Onlar):
Ey Allah'ın Rasûlü, bu {su tulumunun derisi) bir leş(e ait)tir, demişler. (Hz. Peygamberde):
“Onun tabaklanmış olması temizlenmesi (demek)dir" buyurmuş.[252]

4126... Âliye binti Sübey'den rivayet olunmuştur; dedi ki:

Uhud'da bana ail bir koyun (sürüsü) vardı. Onlara kıran girdi(de pek çoğu öldü). Bunun üzerine Hz. Paygambeı-'in hanımı Meymûne'yc varıp bu durumu kendisine anlattım. Meymûne de bana:

Onların derilerini alıp onlardan yararlanmalıydın, dedi. (Kendisine):

Bu helâl inidir? dedi(m).

Evet. Bir defasında Kureyş'ıen bazı kimseler kendilerine ait bir koyunu eşek (sürür) gibi sürüyerek Rasûlullah (s.a)'ın yanına geldiler. Rasû-lullah (s.a) onlara;

"Derisini almalı (ve tabakladıktan sonra ondan yararlanmalı) idiniz" buyurdu. (Onlar bu sözü işitince;)

O bir leştir, {onun derisinden nasıl yararlanabiliriz)? dediler. Rasûlullah (s.a) da:

“O deriyi su ve mazı temizler" karşılığını verdi.[253]

Açıklama

4125 numaralan hadis-i şerif, tabaklama ile temizlenen bir derinin içinin de dışı gibi'temizleneceğine ve içine su gibi sıvı maddeler konulabileceği gibi, böyle bir deriden yapılmış elbise giyinmiş iken namaz kılan kimsenin namazının sahih olacağına delâlet etmektedir.

Çünkü sözü geçen hadis-i şerifte Hz. Peygamber'in ölü bir hayvanın tabaklanmış derisinden yapılmış bir su tulumundan su içtiği ve "bu derinin tabaklanmak suretiyle temizlenmiş olduğunu" söylediği ifade edilmektedir.

İmam Mâlik'in iddia eltiği gibi, tabaklanan bir derinin sadece dışı temizlenip, içi temizlenmemiş olsaydı içindeki su iç kısımlarına da nüfuz edeceği için Hz; Peygamber ondan su içmezdi. Bu bakımdan söz konusu hadis İmam Mâlik'in aleyhine; İmam Şafiî ile Ebû Hanîfe'nin lehine bir delildir.

1426 numaralı hadis-i şerif ise, leş derisinin sadece tabaklamakla te-mizlenmeyip suyun da katkısı ile temizleneceğine delâlet etmektedir.

Avnu'l-Ma'bLid müellifinin ifade ettiğine göre, suyun yardımı iki şekilde olur:

1) Mazı ile karıştırılıp derinin üzerine dökülmesiyle olabilir.

2) Deri tabaklandıktan sonra suyla yıkanmasıyla olabilir. Söz konusu hadis-i şerifin bu manaların ikisine de ihtimali vardır.

Bezlü'l-Mechûd yazarının dediğine göre, bu hadis-i şerif; "Deri, suyun katkısı olmadan sadece tabaklanmakla temizlenmez; mutlaka suyun katkısı da olmalıdır" diyenlerin delilidir. Domuz derisi dışındaki derilerin sadece tabaklanmakla temizlenmiş olacağını söyleyen İmam Mâlik ile Şafiî ve Ebû Hanîfe'nin delilleri ise; bir derinin tabaklanmakla temiz olacağını ifade eden 4123 numaralı hadis-i şerifle, "tabaklanan her deri temiz olur" [254]mealindeki hadis-i şerifin;. Ancak bu hadis, köpeğin derisinden tabaklanmakla da temiz olmayacağım söyleyen Şâfiîlerin de aleyhine bir delildir. Hanefîler, pisliğine dair hakkında âyet bulunduğu için domuz derisinin bu hadisin hükmüne girmediğini söylerler.[255]

39. Ölü Hayvan Derisinden Yararlanamayacağına Dair Rivayet Edilen Hadisler

4127... Abdullah b. Ukeym'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben, genç iken Cüheyne toprağında bulunduğum bir sırada bize Rasûlullah (s.a)'ın bir mektubu okundu (Mektupta şu ifadeler yer alıyordu): "Leşin derisinden de sinirinden de yararlanmayınız."[256]

4128... Hakem b. Uteybe'cten rivayet olunduğuna göre;

Kendisi bazı kimselerle birlikte Cüheyne (kabilesin)'den Abdullah b. Ukeym'e gitmişler. Hakem (sözlerine devam ederek şöyle) dedi: Yanımdaki insanlar Abdullah b. Ukeym'in yanına girdiler. Bense kapıya oturdum, fonları beklemeye koyuldum). Kısa bir süre sonra (oradan) çıktılar, benim yanıma (geldiler) ve Abdullah b. Ukeym'in kendilerine şöyle söylediğini haber verdiler: "Rasûlullah (s.a) vefatından bir ay önce Cühey-ne'ye bir mektup gönderdi. (İçerisinde şu ifadeler yer alıyordu): Ölmüş bir hayvanın derisinden de sinirinden de yararlanmayınız."

Ebû Dâvûd dedi ki: Nadr b. Eş-Şümeyl. "Tabaklanmamış deriye 'ihâb' dendiğini, tabaklanınca ona ihâb deniimeyip !şenn' ve "kirbe" dendiğini" söyledi.[257]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, "hiçbir leşin derisi tabaklan malda temizlenmez" diyen Ahmet b. Hanbel'in meşhur olan görüşüyle İmam Mâlik'ten rivayet edilen görüşlerden birini te'yid etmektedir.

İmam Ahmed ile İmam Mâlik'in bu görüşünü savunanlara göre, "Bu ha-dis-i şeriflerde söz konusu edilen Hz. Peygambere ait mektub, vefatından bir ay önce yazıldığı için bu mevzuda kendinden önceki hadisleri neshetmiştir. Her ne kadar bu mektubu okuyan kimsenin kim olduğu bilinmediği için mektubun muhtevası "mürsel hadis" durumunda ise de bu, hadisin sıhhatine zarar vermez. Çünkü Hz. Peygamberin mektubunu dinlemek, bizzat kendisini dinlemek gibidir. Eğer böyle olmasaydı, Hz. Peygamber sağlığında kimseye mektup göndermezdi. Oysa sağlığında pekçok krallara mektup göndermiştir.”

Her ne kadar bu görüşte olanların iddiaları böyle ise de aksi görüşte olanlar bunu tenkid ederek isabetsiz olduğunu söylemişler ve leşlere ait derilerin tabaklanmakla temizleneceğini delillerle ispat etmişlerdir. f424 numaralı hadis-i şerifin şerhinde açıkladığımız gibi, İmam Şafiî ile İmam Ebû Hanîfe ve taraftarları, domuz ve köpek gibi bazı istisnaları bulunmakla beraber, şer'an pis olarak ölmüş olan hayvanların derilerinin tabaklanmakla temizleneceği görüşündedirler. Sözü geçen fıkıh imamlarına göre, böylesi derilerden yararlanılamayacağmi ifaden bu gibi hadis-i şerifleri, tabaklanmakla temizlenebileceğim ve bu suretle kendilerinden yararlanılabileceğini ifade eden hadis-i şeriflerle birlikte gözden geçirip değerlendirmek icab eder. Böyle yapıldığı zaman; leşlere ait derilerden yararlanmayı yasaklayan hadislerin tabaklanmayan leş derilerini, yararlanmayı emreden hadis-i şeriflerin ise tabaklanmış olan leş derilerini kastettiği kolayca anlaşılır.

Ayrıca mevzumuzu teşkil eden bu leş derilerinden yararlanmayı yasaklayan hadisler aslında sahih değillerdir. Avnü'l-Mâbûd müellifi, bu hadislere yöneltilen lenkidleri Şevkânîden naklen şöyle hülasa eder:

"**1-** Bu hadis mürseldir. Çünkü rivayet eden Abdullah b. Ukeym, aslında Peygamber (s.a)'den hadis almamıştır.

2- Bu hadis aynı zamanda munkali'dir. Çünkü Abdıırrahman b. Ebî Leylâ, Abdullah b. Ukeym'den hadis dinlememiştir.

3- Bu hadis hem senedi hem de metni cihetiyle mıızdariptir. Çünkü senedinin birinde bu hadisin Hz. Peygambcr'in bir mektubundan alındığı ifade edilirken, birinde Cüheyneli bir şeyhden işitildiği, bir diğerinde de Hz. Peygamber'in mektubunu okuyan bir kimseden işitildiği ifade edilmektedir. Diğer taraftan bu hadisin metinlerinden birinde sözü geçen mektubun Hz. Peygamber'in vefatından bir ay Önce yazıldığı ifade edilirken, birinde iki ay önce, diğer birinde kırk gün, bir diğerinde de üç gün önce yazıldığı ifade edilmektedir. Bu bakımdan, bu gibi derilerin tabaklanmakla temizleneceğini ifade etlen hadis-i şeriflerin böylesi zayıf hadislere tercih edilmesi gerekir."

Nitekim İbn Abdilber ile Beyhakî ve Hafız İbn Hacer'in görüşlerine göre de, yasaklanan leş derilerinden maksat tabaklanmamış deri (ihâb)lerdir.

Bu mevzuda İmam Tirmizî de şöyle diyor: Ahmed b. el-Hasan'dan işittim, dedi ki: "Ahmed b. Hanbel, bu hadiste "vefatından iki ay önce" diye zekredilmiş olmasından ölürü bu hadise itimad etmişti ve Rasülullah (s.a)'ın son emrinin bu olduğunu söylerdi. Bilâhara raviîer, hadisin senedinde karmaşıklığa düşünce, Ahmed bu hadisi lerketli. Şöyle ki, bazıları (hadisin senedinde) "Abdullah b. Ukeym'den-Cüheyneli şeyhlerden" dediler."[258]

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler, pis olarak ölen bir hayvanın sinirlerinin de etleri ve derileri gibi pis olduğunu ifade etmektedir, nitekim Hanefî ulemasından AIiyyü'l-Kârî de; "Bir hayvanın canlı iken sinirlerinin kesilmesinin ona acı vermesi, hayvanın ölmesi ile sinirlerinin de pisleneceğine ve cansız olan yün ve boynuzlar gibi temiz kalmayacağına delâlet etler" demiştir.[259]

40. Kaplan Ve (Diğer) Yırtıcı Hayvanların Derileri Hakkında (Gelen Hadisler)

4129... Muâviye b. Süfyân (r.a)'dan rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a):

"İpek(ten) ve kaplan (derisinden yapılmış) eyer"e binmeyiniz" buyurmuştur.

(İbn Seriy yahutla Ebîi Dâvûd) dedi ki: Muâviye (devlet başkam olduğu için) Rasûlullah (s.a)'dan (rivayet ettiği bu) hadiste tenkid edilmezdi.

Bize Ebû Saîd dedi ki: "Bize Ebu Dâvûd, Ebu’l-Mu'temir'in isminin Yezid b. Tahınân olduğunu ve Hîre'ye yerleştiğini söyledi."[260]

4130... Ebû Hureyrc (r.a)'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a): "Melekler yanlarında kaplan derisi bulunan yolculara katılmazlar" buyurmuştur.[261]

4131... Halid (b. Mi'damJ'dan rivayet edilmiştir; dedi ki: Mikdâm b. Madîkerb'le Amr b. el-Esed ve Kmnesrîn halkından olan Esedoğullanndan bir adam. Muâviye b. Ebû Süfyân'a elçi olarak gelmişlerdi.

Muâviye, Mikdâm'a:

Hasan b. Ali'nin vefat ettiğini biliyor musun? dedi.

Mikdâm (bu haberi işitince) hemen "inna lillâhi ve inna ileyhi râciun" dedi. (Esedoğullanndan olan) adam (veyahut orada bulunan bir başka adam) da Muâviye'ye:

Sen bu hâdiseyi (aramızda korkunç fitnelerin doğmasına yol açacak) bir musibet olarak mı görüyorsun? dedi. Muâviye de ona:

Onu Rasûlullah (s.a) kucağına koyup, "Bu bendendir, Hüseyin de Ali'dendir" buyurduğu halde ben bu hadiseyi niçin bir musibet olarak görmeyeyim? dedi. Esedoğullanndan olan kişi de:

(Bu hâdise gerçeklen kıvılcımları her tarafa saçılıp büyük yangınlara sebep olabilecek tehlikeli) bir alcş parçası(dir). Onu Allah söndürdü (ve bizi bu tehlikeden kurtardı) dedi.

(Bu sözleri işiten) Mikdâm (Hz. Muâviye'ye hitaben):

Ben bugün seni öfkelendirmekten ve sana hoşuna gitmeyen sizleri işittirmekten geri durmayacağını, dedi. Sonra şöyle devam etti: Ey Mu-âviye! Eğer ben (şimdi söyleyeceğim sözlerimde) doğruyu söylemişsem beni tasdik et, eğer yalan söylemişsen o zaman da beni yalanla, dedi. (Hz. Muâviye de):

(Peki öyle) yaparım, dedi. (Mikdâm):

(O halde   ey Muâviye!) Allah aşkına söyle. Sen Rasülullah (s.a)'ın (erkeklere) allın (yüzük) takınmayı yasakladığını bil(m)iyor musun? dedi. (Muâviye);

Evet, (biliyorum), cevabını verdi.

Allah için söyle. Rasûlullan (s.a)'ın ipek giyinmeyi yasakladığını bil(m)iyor musun?

Evet (biliyorum), dedi.

Allah için söyle, Rasûlullah (s.a)'ın yırtıcı hayvanların derilerini giymeyi ve o derilerin üzerine binmeyi yasakladığını bil(m)iyor musun? dedi.

Evet, karşılığını verdi. (Bunun üzerine Mikdûm);

Allah'a yemin olsun ki ey Muâviye, ben bunların hepsini senin evinde gördüm, diye konuştu.

Muâviye ise;

Ey Mikdâm. gerçekten anladım ki ben senin elinden asla kurtulamayacağım, dedi.

(Bu hâdiseyi nakleden Halid b. Mi'dân sözlerine devam ederek) dedi ki: (Bu konuşmanın hemen arkasından) Muâviye (Mikdâm'm) iki arkadaşına verilmesini emrettiğinden daha fazlasını Mikdâm'a verilmesini emretti ve oğlunun da (divandan) iki yüz dinar (alanlar) arasına kaydedilmesini istedi. Mikdâm (Muâviye'nin kendisine bağışladığı bu) bahşişleri (kendi yol) arkadaşlarına dağıttı. Hsedoğullarından olan kiş ise (Hz. Mu-âviye'den aldıklarından) kimseye bir şey vermedi. Bu (haber) Muâviye'ye ulaştı (da Muâviye): "Mikdâm cömert bir insandır. (Bu yüzden) elini açtı ve (elinde olanı arkadaşlarına dağıttı). Esed oğulların dan olan kişi ise elifi'-dekini çok iyi tutan (tutumlu) bir insandır" dedi.[262]

Açıklama

Bu hadisti şerifler, kaplan eve benzerî yırtıcı hayvanların derilerinden faydalanmanın caiz olmadığını ifade etmektedir.

el-Muvaffak'ın açıklamasına göre; "Ulemadan bazıları bu hadis-i şeriflere dayanarak kaplan gibi yırtıcı hayvanların derilerinin tabaklandıktan sonra da temizlenmediklerini, hiçbir zaman onların üzerine oturmanın ve-yahutta onları giymenin caiz olmayacağım söylemişlerdir. İmanı Evzaî ile İbnü'l-Mübârek, ishak ve Ebû Sevr (r.a) bu görüştedirler. Hz. Câbir ile İbn Şîrîn ve Urve ise, bu derilerin kullanılmasında bir sakınca görmemişlerdir. Hasan-ı Basit (r.a) ile es-Şa'bî ve Hanefî ulemasına göre, bu deriler temizdir. Dolayısıyla onları kullanmak caizdir."

Bu gibi hayvanların murdar ölmeleri halinde dertleri tabaklanmak suretiyle yine temizlenmiş olur.

Şâfiîlere göre ise, murdar olarak (boğazı kesilmeden) ölen yırtıcı hayvanların derileri tabaklanma neticesinde temizlenmekle beraber tüyleri temizlenmiş olmaz. Binaenaleyh onlardan faydalanılabilmesi için tabaklandıktan sonra ayrıca tüylerinin suyla yıkanması gerekir. Yine Şâfiîlere göre; mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriflerdeki yırtıcı hayvanların derilerini kullanmakla ilgili yasak, onları tabaklanmadan ve tüyleri yıkanmadan kullanmakla ilgilidir. Tabaklanıp yıkandıktan sonra kullanılmalanyla ilgili değildir. Zalim ve tenbel olan kişiler, bu derileri genellikle tabaklamadan ve yıkamadan kullandıkları için hadis-i şerif, sözü geçen derileri bu şekilde kullanmanın caiz olmadığını ifade için sevkedilmiştir.

Bu derilerin tabaklanma ile temizleneceğini söyleyen Hanefî ulemasına ve taraftarlarına göre ise bu babda gelen hadis-i şeriflerdeki yasak, söz konusu derilerin tabaklanmadan kullanılmasıyla ilgilidir, tabaklandıktan sonra kullanıimalanyla ilgili değildir. Çünkü, "Derinin tabaklanması temizlenmesi demektir" mealindeki 4125 numaralı hadis-i şerifle "Ham olan herhangi bir deri tabaklanınca temizlenmiş olur."[263] mealindeki hadis-i şerif de buna delâlet etmektedir.

4131 numaralı hadis-i şerif ayrıca saf ipekten dokunmuş elbise giymenin ve altın yüzük takınmanın haramıığma da delâlet etmektedir. Biz ipek giymenin hükmünü 4038-4039 numaralı hadislerin şerhinde

anlatmıştık. Altın yüzük takmanın hükmü de 4222 numaralı hadisin şerhinde gelecektir.
4131 numaralı hadis-i şerifle sözü geçen Hz. Mikdâm'm oğlunun ismi Yahya'dır.
Hafız Münzirî'nin açıklamasına göre. 4130 numaralı hadisin ravüerin-den İmrân b. Dâver. bazı ilim erbabınca lenkid edilmiştir.
4131 numaralı hadisin senetlinde bazı ilim erbabınca tenkid edilen Bakiyye b. el-Velîd vardır.[264]

4132... (Ebu'l-Melîh b. Üsâme'nin) babasından rivayet olunduğuna göre;
Rasûlullah (s.a) yırtıcı hayvanların derilerinden (yararlanmayı) nehyetmiştir.[265]

41. Ayakkabı Giyme Hakkında (Gelen Hadisler)

4133... Câbir (r.a)'den rivayei olunmuştur; dedi ki:
Peygamber (s.a) ile birlikle bir yolculukta {bulunuyor) idik.
"Ayakkabıları (giymeye) çok önem veriniz. Çünkü insan ayakkabı giydiği sürece (sanki) bin itli (gibi) olur" buyurdu.[266]

Açıklama

Hadis-i şerif; ayakkabının insanın ayağını yolda bulunan taş ve diken gibi rahatsız edici engellerden koruduğu ve yolun sikmiısım azalttığı için müslümanlara ayakkabı giymeyi tavsiye etmekte; varacakları yere çıplak ayakla giden kimselere nisbetle daha kolay ve zahmetsiz varacakları için. ayakkabı giyen kimseleri binitli olarak yolculuk yapan kimselere benzetmektedir.[267]

Bazı Hükümler

1. Yolculukta ayakkabı giymek müstehaptır.
2. Bir kumandanın emri altında bulunan kimselere ayakkabı giymelerini tavsiye etmesi müstehabtır.[268]

4134... Enes (r.a)'den rivayet olunduğuna göre; Peygamber (s.a)ün pabucunun parmaklar arasına geçirilen iki (adet) küçük tasması vardı.[269]

Açıklama

Ayak parmaklan arasına geçirilen tasma; şirâk, jse ayak parmıağının üst kısmına takılan tasma demektir.
Avnü'l Mâ'bûd'un açıklamasına göre. Paygamber (s.a)'in pabuçlarının ikişer tasmacıkları vardı. Onlarda biri orta parmağı ile onun yanındaki parmağı arasında olurdu.
el-Cezerî, "Birisi baş parmağı ile onun yanındaki parmak arasında; diğeri de orta parmağı ile onun yanındaki parmak arasında olurdu. Bunların ikisini de kendilerine takılan büyükçe bir tasma birleştirirdi" demiştir.[270]

4135... Câbir (r.a)'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a), kişinin ayakkabıyı ayakta giymesini men etti.[271]

Açıklama

Bu hadis-i şerifte ayakkabıları oturarak giymek tavsiye edilmiştir. Gerçekten bazı ayakkabıları ayakta giymek çok zor olur. Böylesi ayakkabıları giyebilmek için el yardımına ihtiyaç vardır. Ayakla giyildiği takdirde insanın düşüp zarar görmesi ani eğilip doğrulmalarla belinin sakatlanması mümkündür. Bu bakımdan ulemadan bazıları hadisteki bu tavsiyenin her ayakkabı için olmayıp ancak giyilmesi el yardımıyla mümkün olan ayakkabılar için olduğunu söylemişlerdir.[272]

4136... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a): "-Hiçbiriniz tek ayakkabı ile yürümesin. Ya ikisini de giysin ya ikisini de çıkarsın" buyurmuştur.[273]

4137... Câbir'den rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a) şöyle buyurmuştur:

"Birinizin (pabucunun) tasması koptuğu zaman, tasmasını onartincaya kadar tek pabuçla ile yürümesin. Tek mest ile de yürümesin ve sol el(iy)le yemesin."[274]

Açıklama

Hattâbî'nin de ifade ettiği gibi, tek ayakkabr ile yürümek başkalarının dikkatini çeker. Nitekim 4029 numaralı hadis-i şerifte başkalarının dikkatini çekmek için bir giysi giymek lanetlenmiştir. Tek ayakkabı giymek böyle olduğu gibi, belden yukarısına giyilen elbiselerin kolunun birisini serbest bırakıp diğerini giymek de böyledir. Ayrıca göze de çirkin görünür. Çünkü insanlar onun bir ayağının ötekinden kısa olduğunu zannedebilirler.
Hafız İbn Hacer (r.a) bu mevzuda şöyle diyor:
"Hadis-i şerifteki yasağa uymamak insanın vakarım giderir. Hadis-i şerifte belirtilen yasak giyiniş şekilleri şeytanın kıyafetidir. Sol elle yemek yemek de ayı şekilde şeytana amir. Bir de hadis-i şerifte yasaklanan bu davranış şekillerinde insan için bir zorluk ve tehlike de söz konusudur." Çünkü insan tek ayakkabı ile yürürken dengeyi kaybedip düşebilir. Sol elle yemek yiyenin de etrafına uyum sağlayamadığı için yemeği üzerine dökebilir.
Neyevî'nin açıklamasına göre. bu hadis-i şeriflere aykırı hareket etmek tenzihen mekruhtur.
Bazıları, Tirmizî'nin rivayet ettiği. "Rasûllıüah (s.a) bazen tek ayakkabı ile yürürdü"[275] Vieâlindeki "hadis-i şerifle mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler arasında çelişki bulunduğunu söyleyerek bu hadisleri reddetmek istemişierse de İbn Kuieybc onlara şu cevabı vermiştir:
"Biz deriz ki: Efhamdüllah burada herhangi bir terslik yoktur. Çünkü bir kimsenin ayakkabısının tasması koparsa ya o ayakkabıyı atar veya eline alır ve bir başka tasma buluncaya kadar tek ayakkabı ile yürür.
İki ayakkabı, iki mest ve diğer ikili olarak kullanılan elbiselerde bunlardan birinin kullanılıp diğerinin kullanılmaması çirkin ve hoş karşılanmayan bir harekettir. Keza ridânm sadece bir omuza atılıp diğer omuzun açık bırakılması çirkindir. Fakat bir kimsenin ayakkabısının tasması kopabilir ve onu tamir ettirene kadar hu halde bir iki veya üç adım atabilir. Muhakkak ki, bu ne çirkindir, ne de kötü görünen bir harekettir.
Azın hükmü pek çok yerde çoğun hükmüne muhalif olabilir. Görmüyor musun, namaz kılan bir kimsenin rükû halinde iken önündeki boş safa doğru bir iki veya daha çok adım atması caizdir de, yine rükû halinde olduğu halde yüz veya iki yüz zira (arşın) yürümesi caiz değildir.
Keza ridâsi düşünce onu omuzlarında ativermesi (namazda) caizdir de, namazda elbisesini toplaması veya uzunca bir iş yapması caiz değildir.
Yine bir kimse namazda tebessüm ederse namazı bozulmaz, fakat kahkaha ile gülerse namazı bozulur."[276]

4138... İbn Abbas (r.a)'dan şöyle elediği rivayet olunmuştur:
Kişi otur(mak iste) diği zaman, ayakkabılarını çıkarıp (sol) yanına koyması sünnettendir.[277]

Açıklama

İnsan bir yerde bir süre oturmak istediği zaman ayakkabılarını çıkarıp sol tarafına koyması müste-haptır. Ayakkabıda pislik bulanahiieceği için onu sağ tarafına ve kıble cihetine koyması caiz değildir. Çünkü insanın bu iki ciheti devamlı hürmete lâyık olduklarından insan oralara karşı her zaman edepli davranıp, edebe aykırı davranışlardan kaçınmalıdır.
Ayakkabıları arkaya koymaksa hırsızlık tehlikesi sebebiyle orada kaldığı sürece sahibinin gönlünü meşgul edeceğinden sakıncalıdır.
Bir memleketle kıble ciheti genellikle değişmezse de sağ, sol ve arka dhetieri insanın durumuna göre değişebilir. Bir başka ifadeyle bu cihetler izafîdir. Fakat bu cihetlerin izafî olması hadisin hükmünü değiştirmez, İnsanın sağ tarafına gelen cihet devamlı hürmete lâyıktır. Kıble ciheti de böyledir.[278]

4139... Ebû Hureyre'den rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a): "Biriniz ayakkabı(smı) giyeceği zaman sağdan başlasın, çıkaracağı zaman da soldan başlasın. Sağı, giyerken ayakların ilki, çıkarırker de sonuncusu olsun" buyurmuştur.[279]

4140... Âişe (ranha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki:
"Rasûlullah (s.a), temizlenmesinde, taranışında, ayakkabısm(ı) giyme de (yani) bütün işlerinde elinden geldiği kadar sağdan başlamayı severdi."
Müslim (bu hadisi); "misvak kullanırken de(sağdan başlamayı severdi)" diye rivayet etti. "Bütün işlerinde" (kelimesini) rivayet etmedi.

Ebû Dâvûd dedi ki: Bu hadis-i Şu'be'den Muaz da rivayet etti. (Fakat) "misvaklanmasmda da (sağdan başlamayı severdi" sözünü) rivayet etmedi.[280]

4141... Ebû Hureyre'den rivayet olunduğuna göre; Rasûlullah (s.a) şöyle buyurmuştur:
"Giyinirken ve abdest alırken sağ taraflarınızdan başlayınız."[281]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler her ne kadar Rasûlullah (s.a)'ın her işe sağdan başladığını ifade ediyorlarsa da buradaki umum, haricî delillerle tahsis edilmiştir. Bu mevzuda Nevevî diyor ki:
"Sağdan başlama meselesi şeriatın daimî bir kaidesidir, kaide şudur: Tekrim ve teşrif babından olan; elbise, ve mest giymek, mescide girmek, misvak tutunmak, sürme çekinmek, tırnak kesmek, bıyık kısaltmak, saç taramak, koltuk yolmak, bası tıraş etmek, namazda selam vermek, taharet azalarını yıkamak, heladan çıkmak, yiyip içmek, musafaha etmek, Hacer-i Esved'i öpmek ve benzeri şeylerde sağdan başlamak müstehaptır. Bunun zıddı olan helaya girmek, mescidden çıkmak, burnunu silmek, taharetlenmek, elbise, don ve mest çıkarmak gibi şeylerde ise soldan başlamak müstehaptır. Bütün bunlar sağ tarafın keramet ve şerefindendir."
Bazıları şöyle demişlerdir: "Bu meselenin hakikati şudur: Yapılması maksut ve matlup olan işlerde sağdan başlamak müstehaptır. Soldan başlaması müstehap olan fiiller maılup değildir. Bunlar ya terki matlup yahut yapılması maksut olmayan fiillerdir."[282]

Bazı Hükümler

1. Sağ soldan şereflidir.
2. Başı yıkarken, tıraş ederken ve tararken sağ taraftan başlamak müstehaptır. Vakıa yıkamakta ve taramakta kiri gir dermek, tıraş olmakta da saçı gidermek manası olduğu, binaenaleyh bunların izale kabilinden gayri maksut fiiller sayılması lâzım geldiği hatıra gelebilirse de hakikatte bu fiiller başı tezyin ve güzelleştirme maksadıyla yapıldığından maksut fiillerden sayılırlar.
3. Ayakkabı ve mest gibi şeyleri de sağdan başlayarak giymek müstehaptır.
4. Abdestte her uzvu sağdan başlayarak yıkamak müstehaptır. İbnü'l-Münzir: "Abdest alırken soldan başlayana iade lazım gelmediğine ulema icmâ etmişlerdir" diyor. Filhakika Hz. Ali ve İbn Mes'ud'un; abdest alırken; "Sağdan mı başladım, ehemmiyet vermem" dedikleri rivayet olunur. Nevevî, abdest alırken sağdan başlamanın sünnet olduğuna bütün ulemanın ittifak ettiklerini, bunu yapmayanın fazilete nail olamayacağını, mamafih abdestinin tamam olduğunu söyler. Onun bütün ulemadan muradı Ehli Sünnet ulemadır. Çünkü Şiilerin mezhebine göre sağdan başlamak farzdır. Ulema'dan Râfi'î, İmam Ahmed.b. Hanhel'in de sağdan başlamanın vücubuna kail olduğu zannını veren sözler söylemişse de bu iddia doğru değildir. Zira H an be lî'I erden cl-Muğnî isimli eserin sahibi İbn. Kudâme, "Sağdan başlamanın vacip olmadığı hususunda hiçbir hilaf bilmiyoruz" demiştir.
Nevevî diyor ki: Soldan başlamak ne kadar kifayet etse de mekruhtur. İmam Şafiî, el-Ümnı isimli eserinde bunu bilhassa tasrih etmiş sonra şunları söylemiştir: Malumun olsun ki. abdest azalarının içinde sağdan başlanması müstehap olmayanlar da vacdrr. Bunlar kulaklar, avuçlar ve yanaklardır. Mezkur uzuvlar bir defada yıkanılır. Şayet bir defada yıkamak mümkün olmazsa o zaman sağdan başlanır.
Mevzumuzu teşkil eden btı hadisler sağdan başlamanın lüzumu hakkında nasstir. Binaenaleyh ona muhalif harekette bulunmak ya mekruh, yahutta haram olacaktır. Muhalif hareketin haram olmadığına icma bulunduğuna göre onun mekruh olması icap eder.[283]

42. Döşekler Hakkında (Gelen Hadisler)

4142... Câbir b. Abdullah'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a) yataklardan bahsetti ve şöyle buyurdu:
"Erkek için bir döşek, hahim(ı) için   bir döşek, (ayrıca) misafir için de bir döşek vardır. Dördüncü fdöşek ise) şeytan içindir."[284]

Açıklama

Bu hadisten murad. ihtiyaçtan fazla döşek edinmenin doğru olmadığını beyandır. Çünkü fazlasını edinmek, öğünmek, böbürlenmek ve dünya zinetine aldanmak içindir. Bu sıfatta olan herşey kınanır ve çirkindir. Mezmum

olan şeyler de şeytana izafe edilir. Çünkü şeytan bu gibi şeylerden razı olur. İnsanlara vesvese vererek onları cüzel gösterir.

Ulemadan bazıları hadisi zahirî manası üzere bırakmışlardır. Bu takdirde lüzumsuz yere edinilen yalak vs. şeytan için hazırlanmış olur. Şeytan gece ve gündüz istirahatlarında o döşekte yatar. Nitekim bir kimse aeceleyin evine girerken Besmele çekmese orada da geceler.

Karı koca için ayrı bir döşek edinmeye gelince; bunda bir beis yoktur. Çünkü her biri, hastalık ve benzeri hallerde ayrı döşeğe muhtaç olabilir. Bazıları bununla istidlal ederek. "Bir kimsenin karısıyla beraber yatması lâzım gelmez, ayrı döşekte yaiahilir" demişlerse de bu istidlal zayıftır. Çünkü burada maksat hastalık ve benzeri ihtiyaç zamanıdır. Gerçi bir kimsenin mutlaka karısıyla bîr döşekle yatması vacip değilse de, doğrusu şudur ki bir özür bulunmadıkça beraber yatmaları efdaldir. Rasûlullah (s.a)'ın davamlı yaptığı fiili budur.' Her gece teheccüd namazına kalkar, sonra yine zevcesenin yanına yatardı.[285]

İnsanın ayrıca bir de misafir için yalak bulundurması icab eder. Çünkü bu misafirin hakkıdır ve insanın kereminin bir alâmetidir.[286]

4143... Câbir b. Semüre'den rivayei olunmuştur; dedi ki: Hz. Peygamber (s.a) evinde iken yanına girdim. Kendisini bir yastık üzerine dayanmış bir halde gördüm.

(Ravi Abdullah) el-Cerrah (bu riyavele); "solu üzerine" (sözünü de) ekledi.

Ebû Dâvûd dedi ki: İshak b. Marisûf da (bu hadisi) İsrail'den aynı şekilde, "solu üzerine (yastığa dayanmış halde gördüm)" diye rivayet etti.[287]

Her ne kadar ravi Câbir b. Semüre Hz. Peygamberi

Açıklama

Her tarafı üzerine yaslanmış bir halde görmüşse de bu, Hz. Peygamber'in sağ tarafı üzerine hiç yaslanmadığı anlamına gelmez. Ravi sadece gördüğünü rivayet ermiştir.

Aslında Hz. Peygamber'in soluna yaslandığı gibi sağına da yaslandığı sabit olduğundan, insanın sağ israfına da sol tarafına da yaslanması caizdir.[288]

Hz. Peygamber'in yastık üzerine yaslandığında rivayetler birleşiyorsa da sol tarafına yaslandığında bütün rivayetler birleşmiyor. Bu mevzuda İmam Tirmizî şöyle diyor: "Bu hadis hasen gariptir. Birden çok ravi, bu hadisi İsrajl'den, Simâk'dan, Câbir b. Semüre'den Câbir'in; "Hz. Peygamber'i (s.a), bir yastığa yaslanmış olarak gördüm" dediğini rivayet etmekte ve (fakat), "solunda bulunan" ibaresini zikretmemektedirler."[289]

4144... Saîd b. Arar, el-Kureyşî'nin babasından rivayet olunmuştur; dedi ki:

İbn Ömer, Yemen halkından (develerinin) palanları deriden olan bir yol arkadaşları topluluğu gördü ;

Her kim (sadelik bakımından) Rasûlullah (s.a)'m ashabına benzeyen bir yol arkadaşları topluluğu görmeyi severse şunlara baksın, dedi.[290]

Açıklama

Bu hadis-i şerif Hz. Peygamber'in ashabına uymaya ve her hususta onlara benzemeye çalışmaya teşvik etmektedir. Bilindiği gibi Kur'an'ı kerim'de Allah kelamıyla övülen ashab-ı kiram, her hususta Hz. Peygamberi örnek alırlardı. Dolayısıyla onlara uymak ve onları örnek almak, Hz. Peygambere uymak ve onu örnek almak demektir. İnsanın yolculuktaki yükü, onun yolculuk süresince yatağı ve sergisi demektir. İşte bu hadisin bab başlığı ile ilgisi de burasıdır.[291]

4145... Câbir (r.a) dedi ki: Rasûlullah (s.a) bana;

"Döşeklerinizin dış yüzü var mı?" diye sordu.

Bizim için döşeklere dış yüz almak nerede? cevabını verdim.(Bunun üzerine);

"Şunu iyi bilin ki ileride sizin döşeklerinizin (bir de) dış yüzleri olacaktır" buyurdu.[292]

Açıklama

"Nemt" kelimesi, Mütercim Asım Efendİ'nin ifade ettiğine göre, mutlak olarak döşeğin dış yüzü anlamına gelir. Musannif Ebû Dâvûd da bu kelimeyi böyle anladığı için mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifi döşekleri konu alan bu bab'a yerleştirmiştir.

Bu kelime, saçaklı halı, perde, deve palanı üzerine serilen ince sergi ve yol gibi manalara da gelmektedir. Avnu'l-Ma'bûd yazarı Azîmâbâdî ve Nevevî söz konusu kelimenin burada döşeğin dış yüzü manasında kullanıldığını ifade ederlerken; Bezlü'l-Mechûd yazarı, saçaklı halı manasında kullanıldığını söylemektedir.

Bu hadis, Hz. Peygamber'in istikbale ait verdiği haberlerle ilgili mucizelerinden biridir. Çünkü gerçekten Hz. Peygamber'in bu haberine Uygun olarak ileride döşeklere çekilen dış yüzler de, saçaklı halılar da, perdeler ve deve palanlarının üstüne gerilen ince sergiler de ortaya çıkmış ve bunlar müslümanlar tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Hadis-i şerif, üzerinde resim ve ipek gibi haram unsurlar bulunmadığı takdirde, halı ve yatak yüzü gibi eşyanın kullanılmasında bir sakınca olmadığına delâlet etmektedir.[293]

4146... Âişe (ranha)'dan rivayet olunmuştur; dedi ki: Rasûlullah (s.a)'ın yastığı, -İbn Menî (bu sözü "Rasûlullah'm) geceleyin üzerinde uyuduğu yastığı" diye rivayet etti; Hadisin bundan sonraki kısmını (Osman b. Ebî Şeybe ile İbn Menî'nin her ikisi de) birleşerek (şöyle rivayet ettiler - İçi (hurma) lifi (ile dolu, tabaklanmış) bir deri (den ibaret) idi.[294]

Açıklama

Hadis-i şerif, istirahat için yastık ve yatak üzerindi yatıp uyumanın cevazına ve Hz. Peygamber'in gayet sade bir hayat tarzı yaşadığına delâlet etmektedir. Ümmetinin her hususta mesut ve güvenceli bir hayata sahip olmaları da hayatlarının her noktasında onu örnek almalarıyla mümkündür. Fahr-i Kâinat Efendimiz hayatında herşeyin en azı ve en sadesi ile yetinirdi.[295]

4147... Âişe (ranha)'den rivayet edilmiştir; dedi ki:

Rasûlullah (s.a)'m yatağı, içi (hurma) lif (i ile) dolu (tabaklanmış) bir deri (den ibaret) idi.[296]

4148... Üirirftü Seleme'den rivayet edildiğine göre; "Onun yatağı, Peygamber (s.a)'in (kendi hücresinde) mescid (olarak kullanıldığı yer) in (tam) hizasında olduğunu söylemiştir."[297]

Açıklama

Bu hadis-i şerif istirahat için yatak üzerinde yatıp uyumanın ve evin bir kısmini mescid olarak tahsis etmenin cevazına delâlet etmektedir. Rivayete göre Hz. Peygamber'in yatağı boyutları itibariyle aynen bir kabri andırırdı. İmam Gazaîî'nin tesbitine göre Hz. Peygamber'in yatağının uzunluğu aşağı yukarı iki arşın, eni de bir arşın ve bir karış kadardı.[298]

43. Perde Kullanma Hakkında (Gelen Hadisler)

4149... Abdullah b. Ömer'den rivayet olunduğuna göre;

Rasûlullah (s.a) (bir gün seferden dönünce doğru kızı) Fâtıma'ya vardı, (fakat) kapısında bir perde (asılı olduğunu) görünce girmedi. (Abdullah rivayetine devam ederek şöyle) dedi: (Rasûlullah (s.a)'ın bir yolculuktan dönüşünde ziyaretine) Fâtıma'dan başlamadan (hanımlarından birinin yanına) girmesi pek az olurdu. Ali (r.a) (evine döndüğü zaman) Fâtima'y] üzüntülü bir halde görünce, "Neyin var?" diye sordu. (Hz. Fâtıma da);

Peygamber (s.a.) bana uğradı da yanıma girmedi, cevabını verdi. Ali (r.a) (Hz. Peygambere varıp);

Ey Allah'ın Rasûlü, senin kendisine uğrayıp da yanına girmemen Fâtıma'nın pek ağrına gitmiş, dedi. (Hz. Peygamber de):

"Ben nasıl dünya ile beraber olabilirim ve nasıl nakış (lar)la bir arada bulunabilirim?" buyurdu.

Bunun üzerine (Hz. Ali, Hz.) Fâtıma'ya varıp kendisine Rasûlullah (s.a)'m sözünü bildirdi. (Hz. Fâtıma Hz. Peygamber'in söylediklerini öğrenince Hz. Ali'ye; hemen git) Rasûlullah (s.a)'a (bu hususta) bana ne emrettiğini sor, dedi. (Hz. Ali varıp Hz. Peygambere, bu hususta Hz. Fâtıma'ya ne emrettiğini sordu.) (Hz. Peygamber de):

"Ona söyle, o perdeyi falanlara göndersin." Onların örtünmek için bir elbiseye çok ihtiyaçları vardır, onu kendilerine elbise yapsınlar) buyurdu.[299]

4150... Şu (bir Önceki hadis) (Muhammed) İbn Fudayl'm babasından da (rivayet olunmuştur. Şu farkla ki İbn Fudayl bu hadisi; "Hz. Fâtıma'nm kapısında) nakışlı bir perde vardı" diye rivayet etti.[300]

Açıklama

Bu hadis-i şerifler, ihtiyaç yokken kapılara ya da pencerelere perde takmanın caiz olmadığına delâlet etmektedir.

Bezlü'l Mechud'taki açıklamaya göre, el -Muvaffak bu konuda şöyle demiştir:

"İhtiyaçtan dolayı evlere resimsiz perde asmakta bir sakınca yoktur. Binaenaleyh soğuktan veya sıcaktan korunmak için kapılara ya da pencerelere perde takabilir. Fakat böyle bir ihtiyaç yokken sadece süs ve gösteriş olsun diye kapılara veya pencerelere perde takılması mekruhtur. Hatta bir davete giden kimsenin gittiği yerde böyle bir ihtiyaç yokken asılmış bir perde görmesi orayı terketmesi için meşru bir mazeret sayılır. Nitekim Hz. Ebû Eyyub, davetli olduğu bir düğün evinde böyle bir perde gördüğü için oraya gitmekten vazgeçmiş ve onların yemeğini yememiştir. Bu bakımdan İmam Şafiî; ihtiyaç yokken evlere perde asmanın mekruh olduğunu söylemiştir. Bazıları da mevzumuzu teşkil eden hadis-i şeriflere bakarak, ihtiyaç yokken perde takmanın Hz. Peygamber için haram olduğunu söylemişlerdir.”

Nitekim yüce Allah Kur'an-ı Kerim'inde Peygamberine hitaben; "Onlardan bazı zümrelere kendilerini denemek için verdiğimiz dünya hayatının süsüne gözlerini dikme. Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha süreklidir" [301] buyurmuştur.[302]

Bazı Hükümler

1. Soğuk ve sıcaktan korunmak gibi bir ihtiyaç ypfclçen sırf süs olsun diye evlere perde asmak caiz değildir. Günümüzde özellikle apartmanlarda evlerin içini yabancı kimselerin nazarlarından korumak için perde asmakta bir sakınca olmadığı gibi, bu yapılması zorunlu bir şeydir.

2. Bir kimsenin çoluk ve çocuğunu, ailesini ve yakınlarını tedib etmek ve onlara yaptıkları işin meşru olmadığını hissettirmek için o işi bırakın-caya kadar evlerine gitmeyi terketmesi caizdir.[303]

44. Elbisede Haç Resmi Bulunması

4151... Âişe (ranha)'den rivayet olunduğuna göre;

Rasûlullah (s.a), evde üzerinde haç resmi bulunan hiçbir şeyi bırakmaz, onu mutlaka imha edermiş.[304]

Açıklama

Üzerinde hıristiyanlık alâmeti olan haç resmi bulunan eşyavı evde bulundurabilmek için haç resmini imha ve iptal etmek gerekir. Hadis-i şeriften anlaşılan budur.[305]

45. Resim Hakkında Gelen Hadisler

4152... Ali (r.a)'den rivayet olunduğuna göre: Peygamber (s.a): "-İçinde resim, köpek ve cünüp bulunan bir eve melekler girmez” buyurmuştur.[306]

4153... Ebû Talha el-Ensârî'den rivayet olunmuştur; dedi ki: Ben Peygamber (s.a)'i;

"Melekler, içerisinde köpek ve heykel bulunan eve girmezler"

derken işittim. (Ben bu hadisi rivayet edince Zeyd b. Halid el-Cühenî bâ-na; haydi) bizi müminlerin annesi Aişe'ye götür, bu hadisi kendisine soralım, dedi. Bunun üzerine (Hz. Aişe'nin yanına) gittik ve;

Ey müminlerin annesi! Ebû Talha bize Rasûlullah (s.a)'dan şöyle (dediğini) rivayet ediyor. (Gerçekten sen de) Rasûlullah (s.a)'i bunları söylerken (hiç) işittin mi? dedik.

Hayır, fakat (şimdi) size Hz. Peygamberi (bizzat) yaparken gördüğüm (buna benzer) bir işi anlatacağım. Rasûlullah (s.a), savaşlarından bir savaşa çıkmıştı. Ben onun savaşından dönmesini bekliyordum. Derken (yünden dokunmuş olan) bize ait bir yaygıyı genişçe bir tahtanın üzerine örttüm. (Hz. Peygamber) gelince kendisini karşıladım ve;

Ey Allah'ın Rasûlu! selâm, Allah'ın rahmet ve bereketi senin üzerine olsun, seni aziz ve kerim kılan Allah'a hamdolsun, dedim. Eve baktı ve yaygıyı gördü. Bana hiçbir cevap vermedi. Yüzünde bir memnuniyetsizlik (alâmeti) gördüm. Hemen yaygıya varıp onu yırttı, sonra şöyle buyurdu:

"Allah bize rızık olarak verdiği şeylerde (harcama yaparak) taşları, kerpiçleri giydirmenizi emretmedi."

(Hz. Âişe) dedi ki: Ben de o yaygıyı kestim ve ondan iki yastık yaptım, içlerini (hurma) lif (i) ile doldurdum. Bundan dolayı bana itiraz etmedi.[307]

4154... (Bir önceki hadisin) bir benzeri de (yine) aynı senedle Süheyl'den de (rivayet edildi. Şu farkla ki bu rivayette Zeyd b. Halid, el-Cühenî) dedi ki: "Ben (Hz. Âişe'ye); Ey anneciğim; şu (yani Ebû Talha) bana Peygamber (s.a) 'in (şunları) anlattığını söyledi, dedim," (cümleleri de yer almaktadır. Yine) bu rivayette, (bir öncekinden farklı olarak şu söz de yer almaktadır: Cerir) dedi ki: "Saîd b. Yesâr, Neccâr oğullarının azatlı kölesidir."[308]

4155... Büsr b. Saîd, Zeyd b. Halid'den (naklen) Ebû Talha'(nın şöyle) dedi (ğini rivayet etti):

Rasûlullah (s.a); "içerisinde resim bulunan eve melekler girmezler" buyurdu.

(Ravi) Büsr (b. Saîd) dedi ki: (Bir gün sonra) Zeyd (b. Halid) rahatsızlandı ve kendisini ziyaret ettik. Birde ne görelim! kapısının üzerinde resim bulunan bir perde var!. Peygamber (s.a)'in hanımı Meymûne'nin üvey oğlu Ubeydullah el-Havlanî'ye;

Zeyd, bir gün önce bize resmin haram olduğunu haber vermedi miydi? dedim. Ubeydullah da:

Sen onu; "Ancak kumaşa işlenmiş olan müstesnadır" derken işitmedin mi? karşılığını verdi.[309]

4156... Câbir (r.a)'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a) Ömer b. el-Hattâb (r.a)'a, Fetih yılında (Muhassab denilen) vadide iken, "Kabe'ye varıp orada (duvarlarda çizili) bulunan bütün resimlerin silinmesini" emretmiş ve Peygamber (s.a) oradaki bütün resimler silininceye kadar Kabe'ye girmemiştir.[310]

4157... Peygamber (s.a)'in hanımı Meymûne (ranha) şöyle demiştir: Peygamber (s.a), (bir gün) şöyle buyurdu: "Gerçekten Cibril (a.s) bı gece benimle görüşeceğini bana vadetmişti ama görüşmedi"

Sonra aklına sedirin altındaki köpek eniği geldi ve onu oradan çıkarmalarını) emretti (hayvan oradan çıkarıldı). Sonra eliyle su alarak eniğir yerine serpti. Cibril (a.s) Hz. Peygamber'in yanına gelince, "Biz, içerisinde köpek ve resim bulunan eve girmeyiz" dedi.

Sabah olunca Peygamber (s.a) köpeklerin öldürülmesini emretti.

Hatta küçük bahçe köpeğinin öldürülmesini emrediyor, büyük bahçe köpeğini bırakıyordu.[311]

4158... Ebû Hureyre (r.a) Rasûlullah (s.a)'m (şöyle) buyurduğunu söyledi:

"Bana Cibril (a.s) geldi de (şöyle) dedi:

Dün gece sana gelmiştim, senin yanma girmeye bir şey engel olamazdı. Ancak kapı üzerinde ve evde de resimler bulunan nakışlı duvar örtüsü vardı. Evde bir de köpek bulunuyordu. Binaenaleyh evdeki heykelin başını (n koparılmasını) emret. (O zaman başı) kesilir ve bir ağaç şekline girer. Örtü için de emir ver, kesilsin ve ondan yere atılıp çiğnenen iki minder yapılsın. Köpek için de emret (oradan) çıkarılsın."

Rasûlullah (s.a) (bunları) yaptı. Bir de ne görsünler. Peygamber ailesinin balkonu altında Hasan ya da Hüseyin'e ait bir köpek eniği var. Bunun üzerine Hz. Peygamber, onun (oradan çıkarılmasın) emretti de (köpek eniği oradan) çıkarıldı.

Ebû Davûd dedi ki: Nedad, üzerine elbiselerin konulduğu, karyola gibi bir şeydir.[312]

Açıklama

"Suret"; biçim, görünüş, kılık, yol, tarz. üslup, nüsna; resim ve fotoğraf manalarına gelir. Tasavvufta ise suret, sîretin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Şöyle ki, suret insanın dış görünüşüne; sîret ise iç âlemine denilir.

Mevzumuzu teşkil eden bu hadis-i şerifler; içerisinde resim, heykel, köpek ve cünüb kimse bulunan evlere rahmet meleklerinin girmediğini ifade etmekte, resim ve heykel yapnıanın ya da evde bulundurmanın caiz olmadığına delâlet etmektedir.

Bu hadis-i şeriflerden 4155 numaralı hadis, elbise üzerine resim işlemekte ve üzerinde resim bulunan bir elbiseyi giymekte bir sakınca bulunmadığım; 4158 numaralı hadis-i şerif ise bir canlının medâr-ı hayat olan baş gibi bir organı olmayan bir resmi veya heykeli evlerde bulundurmakta bir sakınca bulunmadığını ifade ediyor.

Bezlü'l-Mechûd yazan, İslâm ulemasının resim hakkındaki görüşlerini özetlerken, Muhammed Şefî'ed-Diyabendî'nin bu mevzuda özel olarak hazırladığı Risâletü't-Tasvîr isimli eserinde şu bilgileri nakletmektedir:

Güneş gibi ruhsuz olan varlıklardan bile olsa kendisine tapılan şeylerin resimlerini yapmak veya kullanmak mutlak surette yasaktır.

İnsanların tapındığı bu tür varlıkların dışındaki şeylere gelince, bunlar ruh sahibi olan ve Ruh sahibi olmayan varlıklar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bunlardan ruhsuz olan varlıkların resimlerini yapmak mutlak surette caizdir.

Ruh sahibi olanlara gelince, bunların resmini (ayak altında çiğnenen minder gibi) önemsiz ve hürmete lâyık olmayan eşya üzerine yapmkta bir sakınca yoktur. Ancak perde gibi yükseklere takılan önemli eşya üzerine yapmaksa haramdır. Yine bu türden olan varlıkların resimlerini, yere konduğu zaman ayakta duran kimsenin göremeyeceği şekilde küçükçe yapmakta da bir sakınca yoktur."

Gerçekten, böyle ruh sahibi olmayan yarlıkların resmini çizmekte sakınca olmadğına, "Eğer sen sanatına devam etmek mecburiyetinde isen ağaç ve zîhayat olmayan varlıkların resmini çiz"[313] mealindeki hadis-i şerif delâlet etmektedir. Çünkü sözü geçen hadis-i .şerifte Cebrail (a.s), Fahri Kâinat Efendimize, kapı üzerinde bulunan heykellerin başını koparmasını tavsiye etmiştir. Başı koparılan bir varlığın kesinlikle hayatı sona ereceğinden, Hz. Cebrail'in bu tavsiyesi hayat ve ruh sahibi olmayan bir varlığın resmini çizmekte ve böyle bir resmi evlerde bulundurmakta bir sakınca olmadığına delâlet eder.

Yine aynı hadis-şerifte Cibril'in Rasûl-i Zişan Efendimize; üzerinde resim bulunan perdeleri kesip, onlardan yere atılıp üzerine oturulan minder yaptırmasını tavsiye etmesi ise. böylesi canlı hayvan resimlerinin minder, yastık, halı, kilim gibi ayak altına serilen eşya üzerinde bulunmasında bir sakınca olmadığına delâlet eder.

Ancak ulemadan bazılarına göre; Hz. Cibril'in bu perdeden minder yapılmasına izin vermesi, onun çiğnenmesinden değil, minder yapılırken resminin kaybolmasındandır. İmam Nevevî bu görüştedir.

Yine Şefî, ed-Diyâbendî'nin açıkladığı gibi; yere koyduğu zaman ayakta bulunan bir kimsenin göremeyeceği kadar küçük olan canlı resimlerinde de bir sakınca yoktur. Bu mevzuda Nimet-i İslâm yazarı M. Zihni şöyle diyor:

"Çünkü böyle belli olmayana tapılmaz, Söz, açıktaki suretler hakkındadır. Kese ve çıkın gibi şeylerde saklı olanlarda kerahet olmadığı, Düı-rü'1-Muhtâr'da açıklanmıştır. Merâk'il-Felâh'ın yazarı der ki; namaz kılanın üstünde, kıral suretli paralar bulunsa bunda beis yoktur. Bu kitabın açıklayıcısı Tahtavî merhum da derki: Yüzükte nakşedilmiş fakat belirsiz suret de böyledir. Ancak belli olursa mekruh olacağL anlaşılıyor. O derece küçük suretler, yaygılarda veya ayak altlarında horlanmış resimler, büyükçe suretler gibi melâikenin girmesine de engel sayılmaz. Bu mevzuda-ki hadisler - belli yer ve durumlara göre - tahsis edilmiştir.

Hz. Ebû Hureyre (ı\a)'nın yüzüğünde iki sinek resmi; Danyal (a.s.)'m yüzüğünde de bir erkek bir dişi aslan, aralarındaki çocuğu yalar vaziyette oldukları bir resmin olduğu vakidir. Sebebi de Buhtunnasır, kendisinin helaki onun elinde olacak bir çocuğun doğacağını işiterek, doğan çocukları öldürmekte olduğu sırada , Hz. Danyal'ın annesi, Danyal'ı doğurmuş ve belki selâmet bulur diye onu bir ormada bırakmış. Cenab-ı Hak, ona muhafız olmak üzere, bir erkek aslan ve emzirici olmak üzere de bir dişi aslan tayin ederek o şekilde neşvü-nemâlandırmış olduğundan, Hakkın, işbu nimetini ve kudretini göz önünden ayırmamak için Hz. Danyal (a.s.)'m yüzüğüne o haldeki sureti nakşettirmîştir.

Adı geçen yüzük, Hz. Ömer'ül-Faruk devrinde ele geçmiş ve Hz. Ömer onu görüp gözleri yaşla dolarak, Ebû Muse'l Eş'arî hazretlerine vermiştir."[314]

Bu mevzuda Bezlü'l-MechûdMa şöyle deniliyor:

"Hadis âlimleri, içerisinde resim bulunan bir eve rahmet meleklerinin girip girmeyeceği konusunda ihtilâf ettiler. Bu ihtilâf iki madde ile özetlenebilir.

1) İçerisinde resim bulunan eve rahmet melekleri girmezler. İmam, Nevevî (r.a) bu görüştedir.

2) İçerisinde resim bulunan bir eve rahmet melekleri de girebilir. Böyle bir eve rahmet meleklerinin giremeyeceğini bildiren hadislerin genel hükümleri tahsis edilmiştir. Binaenaleyh bu yasak, yukarıda açıklanan. canlı ve insanlar tarafından tapınılan varlıklara ait olmak ve kendisine rağbet edinilen eşya üzerinde bulunmak gibi özellikler taşıyan resimlerle ilgilidir. Bu özellikleri taşımayan resimler hadislerin genel hükümlerinin dışında kalır. İbn Abidin böyle demiştir. Hanefî mezhebinin meşhur kitaplarından el-Bahrü'r - Râik isimli eserde de böyle denilmektedir. Hanefî mezhebinin bu konudaki görüşü bundan ibarettir."

4155 numaralı hadis-i şerifte geçen, "Ancak kumaşa işlenmiş olan (resim) müstesnadır." mealindeki ibarenin zahirinden, elbise üzerinde bulunan resimde bir sakınca bulunmadığı anlaşılmaktadır.Kasım b. Muhammed gibi bazı fıkıh âlimleri bu hadis-i şerife dayanarak kumaş üzerinde bulunan resimlerde hiçbir sakınca olmadığını söylemişlerdir. Cumhura göre ise, bu hadis-i şerifte söz konusu edilen resimden maksat ağaç resmi gibi cansız varlık resmidir. Böyle bir resim duvarda veya kapıda bulunmasına bir sakınca bulunmadığı gibi, kumaş üzerinde bulunmasında da bir sakınca yoktur. Mâliki ulemasından İbnül Arabi'nin açıklamasına göre ise, "İslâmın ilk yıllarında kumaş üzerinde bulunan resimlerde bir sakınca görülmüyordu. Bu hüküm sonradan neshedilerek kumaş üzerine çizilen resimler de yasaklandı."[315]

İbn Hacer el-Askalânî'nin Buharî şerhindeki açıklamasına göre, elbise ve kumaşlar üzerine çizilmiş hayvan resimleri hakkında dört görüş vardır:

1- 4155 numarada geçen hadise dayanarak caiz olduğunu kabul eden görüş.

2- Resim konusunda gelen hadislerin umumî hükümlerine dayanarak haram olduğuna hükmeden görüş.

3- "Eğer resim elbise ya da herhangi bir eşya üzerinde tam olarak görülüyorsa haramdır. Şayet parçalanmış veya başı kesilmiş halde bulunuyorsa caizdir" diyen görüş. En sahih olan görüş de budur.

4- "Kullanılışında önem verilmeyen; sergi gibi kumaşlar üzerinde çizilen resimler mubahtır. Önemli eşya üzerinde bulunuyorsa haramdır" diyen görüş.[316]

İmam Nevevî, Müslim Şerhi'nde, resimle ilgili görüşünü özetle şöyle ifade ediyor:

"Bizim mezhep ulemasıyla diğer mezhep uleması diyorlar ki: Canlı varlıkların resmini yapmak şiddetle yasaklanmıştır. Resim yapanın üzerine büyük vebal terettüp eder. Hakkında büyük tehditler varid olmuştur. Zira resim yapmak, Allah'ın yaratıcılık işini taklit etmek anlamını ifade eder. Resim, ister elbise, halı, para, kap ve duvar gibi şeyler üzerinde; ister başka bir şey üzerinde yapılsın haramdır. Yalnız ağaç, deve semeri ve cansız mahlukların resmini yapmak haram değildir. Gölgeli - heykel- ile gölgesiz suretler arasında fark yoktur. Canlılara ait olduktan sonra haramdır. İbn Hacer, canlı mahlukların suretlerini yapmanın haram olduğunu, bulundurulmasının da caiz olmadığını belirttikten sonra şöyle der:

Cansız mahlukların resmini yapmak ve yaptırmakta beis olmadığı gibi, yerde ve ayak altında bulunan sergilerde hakarete maruz kaldığı halde bulunmasında da beis yoktur. Ama ayak altında kalması için dahi olsa canlı mahlukun resmini yapmak caiz değildir.

Gölgeli, gölgesiz resimler sahabe, tabiîn. Cumhur ulema ile Hanefî, Şafiî, Mâlikî ve Sevrî gibi mûcteh'idlerce de haram karşılanmıştır. Ancak haram olmayan resimler de vardır. Şöyle ki:

1- Küçük kızların oynaması için oyuncaklar.

2- Baş veya göbekten itibaren yukarı tarafın resmi. Böyle bir resim tam olmadığından bulunmasında yine beis yoktur. Çünkü böyle bir mahlukun yaşaması mümkün değildir. Bundan anlaşılıyor ki tapu, nüfus cüzdanı, pasaport ve diğer muameleler için lüzumlu olan vesikalık fotoğraf ile dış ve iç organların filimlerinin çekilmesinde hiçbir beis yoktur.

3- Yukarıda beyan ettiğimiz gibi, yerde ve ayak altında bulunan sergilerdeki resimlerdir. Bu tür resimlerin bulunmasında beis yoktur.

4- İmam Nevevî'nin dediği gibi, dağ, deniz, ağaç ve bütün cansız mahlukların resmini yapmak ve yaptırmaktır.[317]

Buharı ve Müslim'in Hz. Aişe'den rivayet ettiği:

"Kıyamet günü en şiddetli azaba uğrayacaklar, dünyada Allah'ın yarattıklarına benzer şeyler yapanlardır."[318] mealindeki hadisi şerifle;

Kıyamet günü bu suretleri yapanlara azap edilecek ve yarattıklarınıza can veriniz denilecektir."[319] mealindeki ve;

"Yüce Allah şöyle buyurdu; Yarattıklarım gibi yaratmaya kalkışanlardan daha zalim kim vardır? Eğer onlar yaratıcı iseler bir zerre veya bir arpa tanesi yaratsınlar."[320] mealindeki hadis-i şerifler, resim ve heykelin haram kılınmasındaki illetin, Allah (c.c.)'ın yarattıklarına benzetmek olduğuna delildirler.

Bu yasaktaki hikmet ise, insanları putperestlikten uzaklaştırmak, itikadı şirkten ve puta tapıcıhktan korumaktır.[321]

Muhammed Hamidullab İslâm'daki resim yasağına güzel sanatlar açısından yaklaşırken şunları söylüyor:

"Sanat zevki insanları harekete geçiren tabiî bir kuvvettir. Sanat kudreti olanlar az olmakla beraber birçokları onunla alâkadar olur. Gerek heykel olsun, gerek resim, müzik, şiir, edebiyat, mimari veya herhangi bir sanat şubesi olsun, bütün sanat eserlerinin temelinde insanı harekete geçiren aynı kuvvet vardır.

Bu fıtrî kabiliyet bütün insanlarda az veya çok yüksek seviyelerde bulunur; tıpkı hafıza, zekâ, görme, işitme vs. gibi. Bu vasıflar insanda geliştirilebilir. Onlar bir nebatın gelişmesi gibidir:

Faydasız kısımlar, meselâ birçok dallar budanırsa bu durum, çiçek, meyva vs. gibi diğer kısımların artmasını ve gelişmesini temin eder. Körlerin hafızasının umumiyetle gören insanlardan kuvvetli olduğu malumdur.

Arzedeceğimiz gibi, Hz. Peygamber (s.a) sanatı asla yasak etmiş görünmüyor. O sadece bir bahçıvanın iyi meyva alabilmek için ağacın lüzumsuz dallarını budadığı gibi, sanatın bazı tezahürlerine set çekmiştir.

Şüphesiz en büyük darbeyi, hayvan (İnsan dahil) heykel ve resıınciliğine indirmiştir. Fakat yasak tam şümullü ve istisnasız değil gibi görünüyor. Önce bu yasağın tasavufî veya fizik ötesi diyebileceğimiz cephesini ele alalım. Kitab-ı Mukaddesin ve İslâm peygamberlerinin kabul ettiği gibi Allah, insanı kendi suretinde yarattı. Aliah asıl olandır ve insan onun yansımasıdır. İnsan, dindarlıkla, her zaman Rabbinin huzurunda tevazuunu ve aczini izhar etmek ister. İlâhlaşmak veya ona eşit olmak bir tarafa, insan yaratıcısına hürmetini parlak bir şekilde izhar hususunda bazı kayıtlar altına dahi girer. İnsan yaratıklar âleminde hayvanların, cansız .cisimler ve hatta nebatlardan daha fazla Rabbinin yaratıcılık vasfının muhteşem tezahürü olduğunu gördüğünden, insan daha aşağısıyla iktifa ederek, Allah'ı en yüksek kudretinde taklitten kaçınır: İnsan, "Yaratmak" da yani -heykel ve resimde- maden ve nebatlarla iktifa ederek hayat ve can sahibi olanları Rabbine münhasır bırakır. Müşahhas realitelere daha yaklaşırsak en eski devirlerden beri, insanın görünmeyen, müteal hakkında bir fikir sahibi olmayı istediğini, kendi imalatını ilâh olarak alıp, ona tapacak kadar aptallaştığmı görürüz. Putperestlik İslâm peygamberi tarafından en korkunç bir delilik olarak telakki edilmiştir. O her ne olursa olsun bir yaratığa tapma arzusunu

ortadan kaldırmaya teşebbüs etti: Bu ister bir sanatkârın muhayyilesine göre ilâh resmi, ister bir hayırseverin, bir atanın, bir mürşidin veya bir başkasının ilâhlaştırılmasına matuf heykel olsun mesele aynıdır. İşaret ettiğimiz gibi ilahî lütuf olan sanat kabiliyeti insanda böylelikle kaybolmuyor; bir taraftan söndürülürken diğer taraftan daha kuvvetli olarak çıkıyor.

Malumdur ki İslâm sanatı hiçbir milletinkinden aşağı değildi. Hatta birçok sahalarda başkaları ona ulaşamadı.

Meselenin ahlakî cephesi de var: Sanatkâr, şayet nefsaniyeti galebe ederse ekseriye çıplaklığı mevzu edinir. İslâm nazarında bu, sanatın güzel ismini lekelemektir. Cemiyette aleniyetten kaldırılmış olan şey, sanat bahanesiyle resim ve heykelde ele alınmamalıdır.[322]

Resmin Hahamlığı Etrafında Meydana Getirilmek İstenen Bazı Şüpheler:

Batı kültürü ile doldurulmuş ve Batı kültürüne ayarlanmış bazı kimseler, resmin yüksek ve bediî bir sanat dalı olduğunu, Batı medeniyetine erişebilmek için resmin önemli bir vasıta olduğunu iddia etmektedirler. Bu vesile ile de resim ve heykelin haramlığı husuunda bazı şüpheler ileri sürmektedirler. Biz şimdi bu şüpheleri özetleyerek yanlışlıklarını ortaya koymaya çalışacağız:

1- Birinci şüphe; Bu iddiacılar resim ve heykel hakkındaki yasaklayıcı naslarm putperestliğin hüküm sürdüğü yıllarla ilgili olduğunu, putlara tapma korkusu kalktıktan sonra bu nasların hükümlerinin de yürürlükten kaldırıldığım iddia ederler.

Bu kimseler, şu anda gerçek bir putperestliğin mevcut olduğunu unutmaktadırlar. Meselâ günümüzde kabirlere ve kabirlerde yatanlara öyle bir hürmet vardır ki, putperestlikten pek farklı değildir. Kabirlere taparcasına saygı gösterilmekte, bir sıkıntısı olan bir kabirde yatandan sıkıntısının giderilmesi hususunda yardım islemektedir.

2- İkinci şüphe; Resmi ve heykeli yasaklayan nasların âhad tarikiyle sabit oldukları, haramlık ifade eden bir hükümse âhad haberlerle sabit olamayacağı iddiasından doğmaktadır.

Oysa bu iddia, sahiplerinin İslâm şeriatini bilmediklerini ortaya koyan bir iddiadır. Çünkü bütün İslâm âlimleri ister, mütevâtir, ister âhad olsun

Rasûlullah (s.a)'dan rivayet edilen bütün kavlî, fiilî ve amelî hadislerle amel etmemizin vacip olduğunda ittifak etmişlerdir.

3- Üçüncü şüphe; Resim ve heykelin haram olmadığını iddia edenler bu iddialarını ahkâm âyeti olmayan bazı âyetlere dayandırmak istemektedirler. Aslında onların dayanmak istedikleri âyetlerin hükümleri Kur'an-ı

Kerim ile nesbedilınıştir.

İşte bu âyetlerden biri, "O, kalelerden, heykellerden, büyük havuzlar gibi çanaklardan, sabît kazanlardan ne dilerse (o cinler) kendisine yaparlardı"[323]mealindeki âyet-i kerimedir.

Oysa bu ayette resim ve heykelin helâl olduğuna delâlet eden hiçbir şey yoktur. Çünkü bu âyet cinlerin Süleyman (a.s) yaptıkları hizmetleri haber vermektedir. Ayette sözü geçen heykellerin canlı varlıkların heykelleri olduğuna dair hiçbir işaret yoktur.[324]

Bazı Hükümler

1- İçerisinde canlı resmi ya da heykeli bulunan bir eve rahmet melekleri girmez. Ancak bunu sadece evlere tahsis etmek yanlış olur.

Bu hadise dayanarak Şâfiîlerin bazıları içerisinde resim bulunan bir eve girmenin caiz olmadığını Söylemişlerdir. İmam Ahmed; içerisinde resim bulunan bir eve yapılan bir ziyareti terketmek o resmi oraya sokan ev sahibini cezalandırmak için caiz olmakla beraber, böyle bir eve girmek de caizdir görüşündedir. İmam Mâlik'in görüşü de budur. Nitekim Kabe'de Hz. İbrahim ile Hz. İsmail'in resimlen olduğu halde Hz. Peygamber'in oraya girdiğini ifade eden hâdis-i şerif, resim bulunan bir eve girmenin caiz olduğuna delalet eder.

2. Tasavvuf erbabı; "İçerisinde köpek bulunan bir eve melek girmez" mealindeki hadis-i şerife dayanarak, "Kalbinde hased, kin, intikam, vurup kırma gibi yırtıcılık sıfatları bulunan kimselere meleklerin ulvî duygular ve gerçekleri ilham etmeyeceklerini" söylemişlerdir. Hattâbî'nin de açıkladığı gibi, sadece zevk için evlerde köpek beslemek haramdır. Ancak büyük bahçeleri ve koyun sürülerini beklemesi için köpek beslemekte bir sakınca yoktur.

3. İçerisinde cünüp bulunan bir eve rahmet melekleri girmez. Yine Hattâbî'nin dediği gibi, buradaki cünüpten maksat keyfî olarak yıkanmayıp cünüp olarak bekleyen kimsedir, Çaresizlik sebebiyle cünüp olarak bekleyen kimse değildir. Nitekim 227 numaralı hadisin şerhinde açıklamıştık.

4. Duvarları halı ve benzeri örtülerle süslemek caiz değildir.[325]

[1] Tirmizi, edeb. 4.
[2] Dabbağoğlu Ahmed Kara. Ansiklopedik Büyük İslâm ilmihali 168 - I69.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/96-97.
[3] Tirmizi libas 2K: Alımcı b. Hanbel III 30.50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/97.
[4] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/98.
[5] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/98.
[6] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/98-99.
[7] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/99.
[8] Ebu Davûd, edeb; Tirmizi, davat 55 ibn-i mâce 55 İbn-i mâce. el'ime 16; Ahmed b. Hanbel II 117 III 457.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/99.
[9] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/99-100.
[10] Buhari. cihad, 188: libas 22-32: edeb 17; Ahmed b. Hanbel VI 365.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/100-101.
[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/101-102.
[12] Tirmizî, libâs 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/102.
[13] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/102.
[14] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/102-103.
[15] Tirmizi, libas 27.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/103.
[16] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/103.
[17] Buharı Hibe/19 Humus/11. Müslim zckat/129, Tirnıizi edeb/53. Nesâî zine/98.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/103-104.
[18] Buharî Humus / 11.
[19] Pakalın M.z. Osmanlı Deyimleri ve terimleri sözlüğü II 184.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/104-105.
[20] Concandance'de bu bab'a numara verilmemiştir.
[21] İbn-i Mâce. libas 24.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/105.
[22] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/105-106.
[23] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/106.
[24] Ahmed b. Hanbel, II 50.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/106.
[25] Tirmizî, istizan 7.
[26] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/106-107.
[27] Müslim, libas 36, fedâilü-5 sehûbe 61, Tirmizi, edeb 49 Ahmed b. Hanbel VI 162.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/107.
[28] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/108.
[29] Tirmizî kıyame 3K; Ahmed b. Hanbel IV 407 - 419; ibn-i mâce libas 4.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/108.
[30] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/108.
[31] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/108.
[32] Concondance'da bu bab'a numara verilmediği gibi, bazı Ebu Dâvud nıshalarında bu başlık yoktur.
[33] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/108-109.
[34] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/109.
[35] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/109.
[36] Mevahib-i ledünniye tercemesi I. 553.554.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/109-110.
[37] Concondance'de bu baba numara verilmemiştir.
[38] Müslim, libas 34.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/110.

[39] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/110-111.
[40] Mevahib-i ledünniye tercemesi II - 556.
[41] A.g.e II 74.
[42] A.g.e. II. 84-25.
[43] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/111-112.
[44] Tirmizi, tefsir sure (69) 2.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/112.
[45] Buhâri, eşribe 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/112-113.
[46] Buhari, eşribe 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/113-114.
[47] el -Aynî, el -Binâye Fi şerhi'l - Hidaye IX 214.
[48] Abdullah b. Hirazi. Fethu'l - Mubdî bişerlıi muhtasarız zebîcü, III 258.
[49] Kâmil miras tecrid-i sarih tercemesi XII 48.1. Baskı.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/114-115.
[50] Buhâri, cuma. 7; ideyn I. buyu 40x, Hibe 27, 29, cihad 177, libas 25, 30, 66; Müslim libas 6 - 10; Ebû Dâvûd. Kalat 213;   Nesaî, ideyn 5, zîne 83, 85. 90; Ahmed b. Hanbel I 46-49, II 20. 24, 39, 49 51, 68, 289, 329,337,111. 103. 114. 127., 146 V45, VI 288.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/115-116.
[51] Buharı libas 25; Müslim libas 14.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/116.
[52] Nesâî zine 93; İbn-i mace libas 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/116.
[53] Müslim libas 17 Nesâî zine 85.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/116-117.
[54] Davudoğlu Ahmed, Sahih-i Müslim terceme ve şerhi, IX 420.
[55] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/117-118.
[56] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/118.
[57] Buhârî, cenâiz 2. Ecrine 28, menzâ 4, libits 28, 36, 45 İstizan X; muslim libas 2, 28. 29, 31, 64; Tirmizi salat 80, libas 5, 13, 44. edeb 45, tatbik 8, 6,1, eşribe 26; muvatta. nida 28; Ahmed b, Hambel I- 80, 81.92. 94, 104, 105, 114, 119. 121, 123, 126, 129, 132,134, 137, 138, 145. IV, 284, 287, 299, VI,228.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/118-119.
[58] Abdurrahman el-Cezerî. kitâbü'l Fıkıh alel-Mezahîbi'l Erbaa; II. 10-13.
[59] Celâl Yeniçeri, İhtiyar metn-i Muhtar tercemesi-309.
[60] İbn-i Abidin'i, Redül Muhtar V 228.
[61] Müslim, salat 207; Ebû Dâvud salat 148; Nesâî. tatbik 9,26; Darimî, salat 77; Ahmet b. Hambel, I,219, 255.
[62] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/119-120.
[63] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/120.
[64] Müslim, salât 210.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/121.
[65] Müslim salat 211.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/121.
[66] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/121.
[67] Müslim, libas 10; Ebu Dâvûd, nikâh. 49; tirmizi, edeb 36; Nesai, Zînet. 32, 44, 121; Ahmed h. Hambel, I. 147, 541. III. 342. 347. IV 442.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/122.
[68] Bezlü'l, Mechûd, XVI. 373.
[69] Ahmed b. Hambel III. 207. 229. 251. 337. 347.
[70] Buharı salat 16, libas 12: Müslim, libas 23; Nesâî, kıble 19; Ahmed b. Hambel IV. 149, 150.
[71] Müslim, libas 10.
[72] Müslim, libas 10.
[73] Tirmîzî, edeb 35.
[74] Mübârekfûrî, tuhvet’ul - Ahvezî VIII. 71.
[75] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/122-124.
[76] Nesâî, zine 20, 27; Ahmed b. Hambel, I, 45, IV, 134-135.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/124-125.

[77] Davudoğlu A. sahihi Müslim Tcrceme ve Şerhi IX. 512.

[78] Ömer Nasuhi Bilmen. Büyük İslâm ilmihali, 64.

[79] Dürrül -muhtar V, 229.

[80] Buhârî, lîbas 46, 50, 52.54, 55: Müslim libas 56 - 58; İbn. Mace libas 39. Ahmed b. Hambel II. 94, 144.

[81] Gönenç Halil Fetvalar 1/216.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/125-127.

[82] Müslim libas, 10: Tirmizî, Edelı 36: Nesâî, zînet. 44. Ahmed b. Hambel I, 147. III 342, 347.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/127.

[83] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/127.

[84] Buharî; cenâiz 2, eşribe 28, merzâ 4. libas 28. 36. 45. İstizan 8; Müslim, libâs 2. 28. 29. 31. 64: Tirmizî. Salat 80. libas 5. 13, 44. edeb 45; Nesâî. tatbîk 8, 61.eşribe 26: Muvatta, nida 28; Ahmed b. Hanbel. I,80, 81, 92. 94, 104, 105, 114, 119, 121, 123, 126, 128, 132, 133, 134, 137, 138, 145, 146, IV, 284. 287, 299, VI, 228.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/127.

[85] Buharî, salât 14, ezan 93, menâkıbûl-ensur 37, libâs 19; Müslim, mesâcid 61-63; Ebû dâvûd, salât 163; Nesâî, kıble 20; İbn Mâce, libâs 1: Muvatta, nida 67, 68; Ahmed b. Hambel, VI, 37, 46, 177, 199,208.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/128.

[86] Ahmed Nâim. Tecrid-i sarih terceme ve serhî II 260. Birinci blok.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/128-129.

[87] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/129.

[88] İbn-i mace, libâs 18: Müslim, libâs 10.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/129-130.

[89] Meylanî Ahmed, el-Hidâye tercemesi IV 134.

[90] Hatiboğlu H. Süneni İbn Mâce tercemesi IV- 372-373.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/130-131.

[91] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/131.

[92] Buhari, libas 29, cilıâd 91; Müslim, libâs 23, 25; Tirmizî, libas 2: Nesai, zine 92; İbn-i Mace libas; 17 Ahmed b. Hambel III. 127. 180. 215. 255. 273.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/131.

[93] Buharî, cihad. 91; Müslim, libas 26: Tirmizî, libas 2 Ahmed b. Hanbel III. 122, 192,252.

[94] Davudoğlu Ahmed. sahihi müslim terceme ve şerhi.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/131-132.

[95] Tirmizî. libas I: Nesâî, Zîne 40; İbn-i Mace libas 19.

[96] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/132-133.

[97] Buhârî, libas 30: Nesâi, Zine 83; İbn-Mâce, libâs 19.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/133.

[98] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/133.

[99] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/133-134.

[100] Buhâri libâs III; Müslim- Libas 33; Tirmizî, libas 4.1-45; Nesâî. zine 94: Ahmed b. Hambel. III, 134. 184, 251. 292.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/134.

[101] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/135.

[102] Buharı, libas 24: müslim, libas 33; tîrmizî cenâiz I8 libas 22, 23 tıb 9; I8. Nesaî, cenaiz 38, Zine 28. Ahmed b. Hambel III 134. 184, 251, 291, Ebû Davûd tıb 14.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/135.

[103] bk. 3150 numaralı Hadis.

[104] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/135-136.

[105] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/136.

[106] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/136-137.

[107] Nesaî, zine 54: Ahmed b. Hambel 73.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/137.

[108] Duhâ (93) II.

[109] Kurtubi, Cami'li ahkümi'l Kuran XX 102.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/137.

[110] Buharı, ve levdû 30, libas 37: Müslim. İmce 23: Ebû Davûd, menâsik 21; Nesâî zine, 17: Ahmed b Hambel 11,66- 110.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/138.
[111] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/138-139.
[112] Tirmîzî, Edeb. 48; Ebû Davud Tercemesi I8: Nesâî. îdeyn 16: Ahmed b. Hanbel.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/139.
[113] İnsan, (76)21.
[114] Mübârekturi, Tulfetu'l-Ahvezî VIII 97.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/139-140.
[115] İbn-i Mace, libas 21.
[116] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/140-141.
[117] Buharı, libas 35; Müslim salât 269, Ebû Davfal 4183 nolu Hadis.
[118] Mübarek furî,tuhfetü'l Ahvezî V, 395.
[119] Azîmabadî, Avnu'1-Mabûd, XI 117.
[120] Buhârî libas, 17-34: Müslim, hacc 3: Ncsûî. Men3sik 2S, 35; İbn-i mace, menâsik 19: muvatta Hacc 9; Ahmed b. Hambel 111 66.
[121] Sahih-i müslim terceme ve şerh-i IX : 436.
[122] Hatiboğlu, ibn-i mace tercemesi IX. 383 – 384.
[123] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/141-142.
[124] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/142.
[125] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/143.
[126] Tirmizî. edeb 45.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/143.
[127] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/144.
[128] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/144-145.
[129] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/145.
[130] Buhârî, libas 35-68; Müslim, fedûl 52; tirmizi libas 4; İbn-i Mace, libas 35-67; Nesâî, Zînel 9,59, 93; Ahmed b. Hambel IV. 231, 290, 295, 300, 303, 308. 309.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/146.
[131] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/146.
[132] Azîmâbâdî. Avnu'l mâbüd XI, 118, 123.
[133] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/146-147.
[134] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/147.
[135] Reddû'l Muhtar V, 223.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/147-148.
[136] Ahmed b. Hanbel I, 89, 101, -151, V, 63, 64.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/148.
[137] Buharî, libas 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/148-149.
[138] Buharî, sayd 17. cihad 169, meğâzi 48, libâs, 17; Müslim, Hacc, 451-454:Ebu Davûd, libas 6, 20, 21: Tirmizî, libâs II, cihad 9, tefsir sure, (69) 2: Nesâî, menâsik 107, Zine 100; İbn Mâce, ikâme 85, libâs 14.15, cihad 22; Darimî. menâsîk 88, Ahmed III. 363. 387. IV, 307.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/149.
[139] Müslim, hacc 454: Nesâî. zinet 110: İbn Mace, cîhad 22, libâs 15.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/149.
[140] Tirmizî, libas 43.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/149-150.
[141] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/150.
[142] M. ez-zürkânî - Şerhu'l- Mevahibu'l - Ledünniye, V, 10.
[143] Aliyyü'l Kâri, Aynu'l ilim ve Zeynü'l Hilim I, 128.
[144] Suyûtî, El. camiu'l sağîr II 50.
[145] Muhammed Mevkûfâtî II 204.
[146] Mübarek fûri, tuhftelü'l Ahvezî V 413.
[147] Zürkânî, Şerhu'l Mevühibü'l ledünniye V 11.
[148] Ez-Zürkânî V412. 413.
[149] Aynî, umdetü'l kâri XXI 308.
[150] Ez-rüfkânî, Şerhi Mevahibül-ledünniye V 13.
[151] Ayni umdetu'l-Kûrî. XXI 308.

[152] Tirmizî, Sure (3) 4. (38) 2: Darimî rüya 12 A.Bin Hambel I 368, V 58, 242. 378, IV, 66.
[153] Suyutî, camili's sağır. II, 126.
[154] Aliyyü'l-Kâri, Aynu'l-ilim ve Zeynü'l - ilim. I, 305.
[155] Aliyyül-Kari, mirkat'ül. mefatih IV. 427.
[156] Aynî. umdetül - kari XXII 308.
[157] Aliyyül kari, mirkâtü'l mefatih IV 427.
[158] Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi 1/83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/150-154.
[159] Gönenç Halil, Fetvalar, 1,219.
[160] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/154.
[161] Buharî salât 10, ınevâkîı 30, sav 66, büyü 62, libâs 20. 21. istizan 42: Müslim, libâs 70, 73; Ebi Dâvûd, savm 48, büyü 24. edeb 20; Nesâî, zîne 106, 107: İbn Mâce, ikame 96. libâs 3: Dârimî, Salat 10 Muvatta, Kibs 17. sıfatü'n-nebî, 5; Ahme b. Hambel, II. 219,380, 419, 432. 464. 475. 478, 491,, 496, 503 510, 529. III. 6, 13. 46, 66, 95, 96, 293, 297, 298. 322, 327.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/155.
[162] Buharı, salât 10, mevâkît 30, sav 60, hüyîi 62. libâs 20,21, istizan 42; Müslim, libâs 70. 73 Ebû Dâvûd. savm 48, büyu 24, edeb 20; Ncsâî. zîne 106, 107; İbn Mace. İkame 96, libâs 3; Dârimî. salât 10 Muvatîa, lübs 17, sıfalü'n-nehî, 5; Ahmed b. Hambel. II, 219., 380. 419, 432, 464. 475, 478. 491, 469, 503 510.529. 111,6, 13. 46, 66, 95, 96, 293. 297. 298, 322, 327.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/155.
[163] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/155-156.
[164] İbn-i Mace. libas, 11; Ahmed b. Hanbel, 111 434, IV l9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/156.
[165] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/157.
[166] Buhari, libas 16, Menakıhu'l-Ensar 45: İbn-i Mace-45 Ahmed b. Hanbel VI, 198.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/157.
[167] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/157-158.
[168] Tirmizî, libas 8.9: Nesfıî, zînel 17; İbn-i Mâce, libas 9; Dârimî. rikak 54; Ahmecİ b. Hanbel I, 380, 397, 439, 11-154, 267 492. III. 470 IV 65, 180. V, 63, 64. 79, 378.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/158-159.
[169] Bezlü'l- Mechûd XVI. 410.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/159-160.
[170] Buhari, fedâilü's – sahabe 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/160.
[171] Ahmed b. Hambel. IV, 68, V 379.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/160-161.
[172] Müslim. İman 106: Nesaî. buyu 5, zekat 69 Zinci 104; Tinnîzî buyu 5: ibn-i Mâce, ticarel, 30: Ahmed b. Hambel, V 148, 158. 162. 168, 178.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/161-162.
[173] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/162.
[174] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/162-163.
[175] Ahmed IV- 180.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/163-165.
[176] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/165-166.
[177] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/166.
[178] Müslim I. 136- ibn-i Mace, Zuhd I fi; Ahmed b. Hanbel 11,248, 376.414.427,442. VI. 19.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/167.
[179] Hatiboğlu Haydar. Sünen-i ibn-i Mace tercemesi ve şerhi, X 449-450.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/167-168.
[180] Buharı, iman'15. ikan. 35, 51. fisen. B. tevhid 36: muslim, iman 80, I48. 149. 230. 304. 326, Firen 52; tirmizi. Birr 61, Filen 17: İbn-i Mace, mukaddime 9. Filen 27. Ziihd 16; Dârimi. mukaddime 7; Ahmed b. Hambel, 1451, II 164, 215. III, 56, 144. 320. IV. 151, V 983.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/168.
[181] Hicr, (15)47.
[182] Davudoğlu Ahmed, sahih-i Müslim terceme ve şerhi I 382, 383.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/168-169.

[183] Müslim, iman 92: tirmîzî, birr 60: Ahmed b. Hanbel 385, 427.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/169-170.
[184] Muslim İman 148; ibn-i Mâce, duâ 10. Ahmed b. Hanbel IV 133, 134. 151.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/170.
[185] Buharı, libâs, 1,2,5, fcclâilü's sahabe 5: Müslim, libâs 42. 43-46. 48; Tirmizî. libâs 8,9: İhtı Mâce .libâs 6.9; Muvatta, lübs 9-12; Ahmed b. Hanbel. II, 5, 10, 32, 42, 44, 46. 55, 56, 60. 65. 67. 69. 74. 76. 81. 386, 397. 409.430.454.467.479, 111.5.6, 31,44.52, 97. 140. 249,249, 256.
[186] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/171.
[187] Buharı, libâs. 1,2,5, fedâilü's sahabe 5: Müslim, libâs 42,43-46. 48: tirmizî, libâs 8,9; İbn Mâce, libâs 6,9; Muvatta, lühs 9-12: Ahmed b. Hanbel, II. 5. 10, 32,42,44.46.55.56.60.65,67,69. 74, 76, 81, 386,397, 409,430,454.467.479. III. 5,6. 31,44,52.97, 140. 249,. 249. 256.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/171.
[188] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/172.
[189] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/172.
[190] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/172-173.
[191] Buhârî, libas , 61; Tirnıîzî, edeb. 34; ibn-i Mâcc nikah, 22; Ahmed b. Hanbel I. 254. 330. 339 II 200. 287. 289.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/173.
[192] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/173.
[193] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/173-174.
[194] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/174.
[195] Ahzâb(33)59.
[196] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/175.
[197] Nûr, (24)31.
[198] İbn-i kesir. Hadislerle kur'an-ı kerîm tefsiri XI 5862.
[199] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/175-176.
[200] Ahzab (33) 59.
[201] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/176.
[202] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/176.
[203] A.taşkesenüoğlıı, Ahkam tefsiri IV 324-327.
[204] Hak dini kur'an dili VI 3928.
[205] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/176-177.
[206] Nûr(24)-31.
[207] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/178.
[208] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/178.
[209] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/178.
[210] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/179.
[211] El,Cezeri Abdurrahman. el-Fıkh alel-Mezâhibi'l Erbaa V 54-55.
[212] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/179-180.
[213] Müslim, selâm 72: ibn – Mâce tıb 20. Ahmcd b. Hanbel III 350. V.9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/180.
[214] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/181.
[215] Nûr (24) 31.
[216] Aynî. eI-Binüye, IX 289-290.
[217] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/181-182.
[218] Müslim. Selâm 32-33.
[219] Nûr (24) 31.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/182-183.
[220] Davudoğlu Ahmed, sahihi müslim tercemesi ve şerhi IX 595-597.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/183-184.
[221] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/184.
[222] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/184-185.
[223] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/185.
[224] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/185.
[225] Nûr (24) 31.
[226] Nûr (24) 31.

[227] Nûr (24) 60.
[228] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/185.
[229] Nûr (24)59.
[230] İbn-i kesir. Hadisleri kur'an-ı kerim tefsiri XI. 5065 – 5966.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/185-186.
[231] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/187.
[232] Ahzâb(33)59.
[233] Buharı, sahil 69, îdeyn 25. cihad 79, Menakib 15, Nikâh 154: Müslim. îdeyn 17. 21. 22. mesâicid IX: Ncsâî, îdeyn, 34-35: Ahmed b. Hanbel II. 367, VI 56-83-85-166-186-242,247,270.
[234] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/187-189.
[235] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/189.
[236] Ebû Davûd, salat 26.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/189.
[237] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/189-190.
[238] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/190.
[239] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/190.
[240] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/191.
[241] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/191-192.
[242] Nesâî, zinet 106; ibn-i Mace, libas 13: Tirmizî, libas 9.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/192.
[243] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/192.
[244] İbn Mâce, libas 13; Dârimî. istizan 16: Ahmed b. Hanbel II 5, 8, 90, VI 75. 123.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/193.
[245] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/193-194.
[246] Müslim, hayz 100, 102; Tirmizî Iibas 7; Nesâî Fer’ 17.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/194.
[247] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/194-195.
[248] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/195.
[249] Müslim, Hayz 105; Nesâî, Fer 20. 30, 31; Darimî, .edahii 20 Muvatta, saya, 17, 18; Ahmed b. Hanbel I. 219.227,237, 270. 274. 280. 314 328. 343, 365, 372. VI 73. 104. 148, 153.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/195.
[250] İbn Mâce, libas 25: Mesâî Fer' 6.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/195.
[251] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/196-197.
[252] Müslim Hayz 106, 107: Nesâî. Fer’ 26; Darimî, edâhi 20, buyü 35: Ahmed b. Hanbel III, 176 V 6.7. VI 155.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/197.
[253] Nesâî Fer' 5.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/197-198.
[254] Tirmizî, libâs 7; Aynî Binâye I 361.
[255] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/198-199.
[256] Buhari, buyü 151, .Zebaih 30; Tirmîzî, libas 20: Ahmed b. Hanbel, IV. 110-311: İbn Mace, libas 25. 26: Darımı, edahi 20.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/199.
[257] Buharı, huyu 151, Zcbâih 30: Nesaî. Fer' 4.5.10; Tirmizî. libas 1; İbn maci. libas. 25- 26: Darimi, edahi; 20: Ahmed b. Hanbel. IV 310-311.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/199-200.
[258] Molla mehtoğlu O.Zeki. Sünen-i Tirmizî tercemesi III, 251.
[259] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/200-202.
[260] İbn Mace, libas. 47.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/202.
[261] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/202.
[262] Ebû Davud, menâsik 23, tirmizi libâs 31; Nesâî. Fer 7; Dârimî, edahi 19; Ahmed b. Hanbel IV 101 - V.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/202-204.
[263] Zeylâî Nasbu'r - Raye lil-ehadîsi'l - Hidaye I. 115.
[264] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/205-206.

[265] Ebû Davud, Menasik 23: Tirmizi, libas 31: Nesaî, Fer' 6;Dârimî. edâhi 20, buyü 35; muvatta, sayd 18, Ahmed b. Hanbel. IV 15, VI 73.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/206.
[266] Müslim, libâs 66; Ahmed b. Hanbel III 337. 360.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/206.
[267] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/206.
[268] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/206.
[269] Buharî. libas. 41 hums 5; Tirmizî, libas 32: Nesâi. zînet, I 15; İbn Mâce, libas 27: Ahmed b. Hanbel III. 22. 203,245.269.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/207.
[270] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/207.
[271] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/207.
[272] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/207.
[273] Buhari, libas 40; Müslim, libas, 68, 71; Tirmizi. libas 34; ibn-i Mace libas 29, muvatta, lübs 14; Ahmed b. Hanbel II 245- 243, 477. 480, 528.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/207-208.
[274] Müslim libâs 69, 71: Nesin zînet 116, Ahmed b, Hanbel, II 245. 253. 314. 424. 443, 447. 480, 525, III, 293, 327.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/208.
[275] Tirmizî, libas 36.
[276] Kırbaşoğlu; Hadis müdafaası 128.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/208-209.
[277] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/209.
[278] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/209-210.
[279] Buhari, libas 39, 39; Müslim libas 67; Tirmizi libas 37; İbn Mace libas 235, Muvatta, lübs 15; Ahmed b. Hanbel II- 223, 245, 283, 465, 467.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/210.
[280] İbn Mace, tahare 46; Ahmed b. Hanbel VI, 94, 130, 147, 188, 202, 210.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/210.
[281] İbn Mâce, tahare 41.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/210-211.
[282] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/211.
[283] Davudoğlu. A. sahihi Müslim terceme ve şerhi. II 380-381.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/211-212.
[284] Müslim libas 41; Nesai.nikah 82: A.h. Hanbel. III 293. 324.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/212.
[285] Davudoğlu A. sahihi Müslim terceme ve şerhi, IX. 442-443.
[286] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/212-213.
[287] Buharî. mezâlim, 25, nikâh X3. Tirmizi edeb 23; Darimî, hudud 12; Ahmed b. Hanbel, lI. 145. V 86. 87;102.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/213.
[288] Mubârek furi. tuhfetü'l Ahvezi VIII 55.
[289] Molla Mehmetoğlu. O. Zeki, Sünen-i Tirmizî terceme IV 479.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/213-214.
[290] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/214.
[291] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/214.
[292] Buharî, menâkıp. 25; Müslim, Libas 39, 40; Tirmizi Edep 26 Nesâî, nikâh 83.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/214-215.
[293] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/215.
[294] Buharı, Savm 59; mezâlim 25, tefsir sûre (66) 2, nikâh 83, İstizan 38; Müslim, Siyam 191, libas 37, 38; Tirmizî, kıyâme 32; Nesâî, sıyâm 79; Ahmed b. Hanbel I, 369, II, 96, III, 140, IV, 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/215.
[295] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/215-216.
[296] Buharı, tefsir sûre (66) 2; İbn Mâce, Libâs.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/216.
[297] İbn Mace, ikametü’l-SaIâ 40.

Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/216.
[298] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/216.
[299] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/216-217.
[300] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/217.
[301] Tâhâ(20) 131.
[302] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/218.
[303] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/218.
[304] Buharı, libâs 90; Ahmed b. Hanbel, VI, 52.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/218-219.
[305] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/219.
[306] Buharî, bedii'ül -halk 7, 17, enbiyâ 8, megâzi 12, nikâh 76; Tirmizî, edeb 44; Nesâî, tahâre 167, sayd 9, 11; İbn Mâce, libâs 44; Muvatta, isti'zan, 8.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/219.
[307] Buharî, bedü'l-halk 7, megâzi 12; Müslim, libâs 87; Tirmizi. ertcb44; Nesâî. zînet 110; Muvatta: istizan 6; Ahmed b. Hanbel, III 90, IV. 28.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/219-220.
[308] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/220-221.
[309] Buharı, bedü'I- halk 7, libâs 92; Müslim, libâs 85, 86; Tirmizî, libâs 18; Nesâî, kıble 12; Dârimî, İsti'zan 33; Muvatta, İsti'zan 7.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/221.
[310] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/221-222.
[311] Buharı, bedü'l-halk 7, 17 megâzi 12, libâs 77, 94; Müslim, libâs 81-84; Ebu Davud, tahare 89- Tirmizî edeb 44; Nesâî, tahâre 167, sayd 9, II, zînet 110; İbn Mâce, libâs 44; Dârimî, istizan 34; Ahmed 1-80, 83, 104, 107, 139, 148, 150, II, 390, IV, 28, 30, V, 203, 353, VI, 143, 330.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/222.
[312] Tirmizî, kıyâme 32, edeb 44; Ahmed b. Hanbel, II. 305.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/222-223.
[313] Müslim. Libâs 99.
[314] Mehmet Zihni Etendi. Nimet-i İslâm. 327 – 328.
[315] Es-Sâbûnî, Revâiü'l - Beyân. 11.414.
[316] Es -Sâbûnî, Revâiû'l-Beyân, II, 415.
[317] Gönenç Halil. Günümüz Meselelerine Fetvalar, I. 209 - 210 .
[318] Buharî, libâs 91; Nesâî, zînet 121; Ahmed b. Hanbel VI, 36, 83, 219.
[319] Buharı, bedü'l-halk 7; Müslim, libâs 97.
[320] Buhari tevhit 56, Ahmed b. Hanbel, II. 232.
[321] Çev. Taşkesenlioğlu Mazhar, Kur'an-ı Kerim'in Ahkam Tevsiri. II. 344. 345.
[322] Çev: Tuğ -Salih; İslâm Peygamberi, II 60-62.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/223-228.
[323] Sebe, (34) 13.
[324] Çev. Taşkesenlioğlu Mazhar, Kur'an-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri, II, 351-354.
Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/229.
[325] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 14/230.